Tu'un Ña Kindoo Tata Yo Jesucristo Xi'in Yo

Tu'un Savi de Metlatónoc

y Cochoapa el Grande

LigaBíblica®
INTERNACIONAL

Primera edición
El Nuevo Testamento
Tu'un Savi (Mixteco) de Metlatónoc y Cochoapa el Grande
mxv 16-040 1M

©2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Versión electrónica ©Wycliffe Bible Translators, Inc. 2022

Licencia Creative Commons
(Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 4.0 Unported)
• Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra.
• Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.
• No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.
• Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña *tiaa ra Mateo

Su'va xinani na xikuu xii xikua Jesús

1 Ña yo'o ku iin tutu nuu *ndakondia'vi na xikuu xii xikua
Jesucristo, se'e xikua ra David, xi'in ra Abraham.
2 Ra su'va ke iyoo ña: se'e ra Abraham xikuu ra Isaac, ra se'e ra
Isaac xikuu ra Jacob, ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá xi'in na ñani ra
Judá. 3 Ra se'e ra Judá xi'in ña Tamar, xikuu ra Fares xi'in ra Zara,
ra se'e ra Fares xikuu ra Esrom, ra se'e ra Esrom xikuu ra Aram.
4 Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab, ra se'e ra Aminadab xikuu ra
Naasón, ra se'e ra Naasón xikuu ra Salmón. 5 Ra se'e ra Salmón xi'in
ña Rahab yasi'i ra xikuu ra Booz, ra se'e ra Booz xi'in ña Rut yasi'i
ra xikuu ra Obed, ra se'e ra Obed xikuu ra Isaí. 6 Ra se'e ra Isaí xikuu
ra rey David, ra se'e ra rey David ra *kaku xi'in ña'a ña xikuu yasi'i
ra Urías, kuvi ra Salomón va.
7 Ra se'e ra Salomón xikuu ra Roboam, ra se'e ra Roboam xikuu ra
Abías, ra se'e ra Abías xikuu ra Asa. 8 Ra se'e ra Asa xikuu ra Josafat,
ra se'e ra Josafat xikuu ra Joram, ra se'e ra Joram xikuu ra Uzías.
9 Ra se'e ra Uzías xikuu ra Jotam, ra se'e ra Jotam xikuu ra Acaz,
ra se'e ra Acaz xikuu ra Ezequías. 10 Ra se'e ra Ezequías xikuu ra
Manasés, ra se'e ra Manasés xikuu ra Amón, ra se'e ra Amón xikuu
ra Josías. 11 Ra se'e ra Josías xikuu ra Jeconías, ra saa tu na ñani ra
Jeconías va. Ra tiempo te xindee na yo'o ke tiin u'vi na Babilonia na
Israel ndixa'an na xachiñu na.
12 Ra se'e ra Jeconías xikuu ra Salatiel, ra kaku te xa iyoo na ñuu
Babilonia ndo'o na, ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel. 13 Ra se'e
ra Zorobabel xikuu ra Abiud, ra se'e ra Abiud xikuu ra Eliaquim, ra
se'e ra Eliaquim xikuu ra Azor. 14 Ra se'e ra Azor xikuu ra Sodoc, ra
se'e ra Sodoc xikuu ra Aquim, ra se'e ra Aquim xikuu ra Eliud. 15 Ra
se'e ra Eliud xikuu ra Eleazar, ra se'e ra Eleazar xikuu ra Matán, ra
se'e ra Matán xikuu ra Jacob; 16 Ra se'e ra Jacob xikuu ra José, ra

ndixiyo ìi̱ ña María, ra ña María yo'o kuvi ña *sakaku Jesús, ra nani Cristo va.

17 Ra na kundaa ini yo, saa chi xa uxi kumi va ichi ke ndakuiña na ndise'e ra Abraham, saa vi ke kaku ra David, ra xa uxi kumi ichi ke ndakuiña tu na ndise'e ra David, ra saa ke tiin u'vi na na, ña kua'an na chi Babilonia, ra xa inka tuku va uxi kumi ichi ke ndakuiña na, te xa nandiko na ndaxaa na ñuu na, ra saa vi ke *kaku Jesús ra kuu se'e Ndioxi.

Su'va ke *kuu te kaku Jesucristo

18 Ra su'va ke *kuu te kaku Jesucristo: Ña María si'i ra, ra ña kuaan va kuvi ña, ra ña sakan chita'an tu'un va kuvi ña xi'in ra José ña tanda'a ña xi'in ra. Ra te kuni ka tiandiaa kii ña tanda'a na, ra tu'va ndikee va se'e ña xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi. 19 Ra ra José ra tanda'a ña xi'in, ra va'a ni tiaa kuvi ra, xa'a ña kan ke ndixïin ra ña na kundaa ini takundi'i yuvi xa'a ña ña ñu'u se'e ña, ña kan ke va'a ka yayaa na ndakoo va ra ña, *ka'an ra. 20 Ra saa ndakandu'u ra kusun ra, ra xa'a ra ndakani ini ra ña ndakoo ra ña ˆká'án ra, ra saa kixi va iin ra tatun Ndioxi ña saxani ra ra, ra ndika'an ra kachi ra saa xi'in ra:

—José, se'e xikua ra David, kuayü'vi ini kun ña ndaki'in kun ña María koo ña yasi'i kun, saa chi se'e ña, ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi va ke ndikee ña. 21 Ra tiaa lo'o kuu se'e ña ra kaku, ra JESÚS ke chindu'u kun kivi ra, ra saa ke kunani ra, saa chi ra yo'o kuvi ra sakaku na ñuu ra xa'a kuachi na —*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in ra José.

22 Ra takundi'i ña yo'o ke *kuu, ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra xi'in iin ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a xa'a ña kuu ta kachi ra su'va:

23 Iin ña'a ña kuaan ra kee se'e ña,
ra tiaa ke kuu se'e ña kaku,
ra Emanuel ke chindu'u na kivi ra.

Ra tu'un Emanuel yo'o, ra Ndioxi kuvi ra iyoo xi'in yo ˆkachi ña.

24 Ra te ndoto ra José ra saa ndakoo ra ndixa'an ra ndaki'in ra ña María nduu ña yasi'i ra, ra iin ta ku'va kachi ra tatun Ndioxi kan ña saxani ra ra, ke *xa ndixa va ra. 25 Ndi su ndikïxi na xi'in ta'an na iin

saa ndia ta ndixaa kii ña kaku se'e ña Maria, ra kuu se'e nuu ña ra
chindu'u ra José kivi ra ña kunani ra JESÚS.

Ndixaa ndia ndichi ndia kee xika ˆixto'ni ndia Jesús

2 Ra ñuu Belén ña ndikun ndiaa chi Judea kuvi nuu kaku Jesús,
ra suvi kuiya kan ke kuu ra Herodes rey ña ˆxa'ndia ra chiñu
nuu takundi'i ñuu ña ndo'ni chi kan; ra saa ndixaa sava ndia ndichi
ñuu Jerusalén. Ra ndia ndichi kan, ra xika ni kee ndia, saa chi ndia
chi nuu kanata ñu'u vi ke kee ndia; ra ndia sakua'a xa'a takundi'i
ña'a ña ndee nuu ndivi kuvi ndia, ta kuu kimi xi'in ndia ndia ka
ña'a. [2] Ra saa ndixaa ndia ndindakatu'un ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia ke ˆkandu'u ra lo'o, ra kuu rey na Judío ra sakan kaku?
Chi xini ndi kanata kimi ri ka'an xa'a ra ña *kaku ra chi nuu kanata
ñu'u, ña kan ke vaxi ndi ndasaka'nu ndi ra —*kachi ndia.
[3] Ra te kundaa ini ra rey Herodes ña yo'o, ra ndiee ni nindi'i
ini ra, ra iin sana su'va ini ra, ra iin saa ndo'o takundi'i tu na ñuu
Jerasalén kan va. [4] Saa *ndakana ra takundi'i ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra nindakatu'un ra ndia, ndia ku ñuu nuu kaku Cristo, ra ti'vi Ndioxi
xaa sakaku na ñuu yuuvi yo'o. [5] Ra saa *ndakuiin ndia kachi ndia
saa:
—Ñuu Belén ña ndikun ndiaa Judea yo'o kuvi nuu kaku ra; chi
saa iyoo tu'un ña *tiaa iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a. Ra
su'va ke kachi ña:
[6] Yo'o, ñuu lo'o Belén, ña ndikun ndiaa Judá,
ra ñuu chee va'a va kuu kun, xi'in ñuu na'nu ña ndo'ni Judá;
saa chi ñaa ku nuu kaku iin ra kuchee
ka'ndia chiñu nuu na ñuu yu Israel, ra kunuu ra nuu na,
ra ki'in ra kuenda xi'in na, kachi Ndioxi ndika'an ra,
xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ra xina'a —*kachi ndia xi'in ra
Herodes.
[7] Saa ndakana se'e ra Herodes ndia ndichi ndia ndixaa kan, ra
ndindakatu'un ra ndia, ra saa kundaa kaxi ini ra nuu ndia, ndia mii
kii kuvi ña xini ndia *kanata kimi kan. [8] Ra te ndi'i kundaa ini ra, ra
saa *ti'vi ra ndia kua'an ndia ñuu Belén, ra ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:

—Kua'an ndo ra nanduku va'a ndo ra lo'o kan, ra te xa na ndani'i
ndo ra, ra saa sa ndo ña mani ña na ndatu'un ndo lo'o xi'in yu, ra
ku'un tu yu'u va ña ndasaka'nu yu ra —*kachi ra xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra rey Herodes xi'in ndia,
ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia. Ra kimi ri xini ndia kanata ta kee
ndia ñuu ndia vaxi ndia, ra ndakunuu tuku va ri nuu ndia kua'an ri
xi'in ndia, iin saa ndiakua ndixaa ri xikutuvi ri ndia nuu kandu'u ra
lo'o kaku kan. 10 Ra te xini ndia nuu ndixikutuvi kimi kan, ra ndiee
ka vi kusii ini ndia. 11 Ra saa ndixaa ndia ndiki'vi ndia ini ve'e, ra
xini ndia ra lo'o kan xi'in ña María, si'i ra ndee na, saa ra ndikun
xikusiti ndia nuu ra, ña ndasaka'nu ndia ra; ra ndakuiña ndia xatun
tu ndixaa xi'in ndia nuu ñu'u oro, xi'in xuxa va'a ña ya'vi ni, xi'in
ndutia xa'an tami tia nani “mirra” ra ña'a yo'o ke *ndisoko ndia nuu
ra. 12 Ra te nandiko na kuanu'u ndia, ra nindandïko ka ndia chi ñuu
Jerusalén ña ndatu'un ndia xi'in ra rey Herodes, chi xa inka va ichi
nandiko ndia kua'an ndia, saa chin saa *kachi Ndioxi xi'in ndia ña
*saxani ra ndia ñuu.

*Xinu na iva si'i Jesús kua'an na xi'in ra chi ñuu Egipto

13 Ra te xa *ndaki'in na ndichi kan kuanu'u ndia, ra saa kixi iin ra
tatun Ndioxi *saxani ra ra José, ra *kachi ra saa xi'in ra:
—ˆNdakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o xi'in si'i ra, ra kunu
kua'an xi'in na chi ñuu Egipto, ra ikan koo kun xi'in na, ra ndia te
na ka'an tuku yu xi'in kun saa nandiko kun, chi kaka nduku ra rey
Herodes ra lo'o yo'o ña ka'ni ña'a ra —*kachi ra tatun Ndioxi xi'in
ra José.
14 Saa ra ndikun ndakoo va ra José, ra ñuu saa ndaki'in ra ra lo'o
kan xi'in si'i ra, ra ndaki'in ra na kua'an na xi'in ra chi ñuu Egipto
va. 15 Ra ikan xindee na ndia te nditiandiaa kii ña ndixi'i ra rey
Herodes va. Ra su'va ke *kuu, ña ndixinu nuu tu'un, ña ndika'an
Ndioxi xina'a, xi'in iin tiaa ra ndika'an tu'un yu'u ra, ra su'va ke
*kachi ra: “Chi ñuu Egipto ke ndixa'an se'e yu ndixiyo ra, ra ndia
mii kan ke ndakana yu ra ña na kanata va ra ñuu kan”, kachi Ndioxi.
16 Ra te *kundaa ini ra Herodes ña *sanda'vi na ndichi kan ra, saa
ra ndiee ni ndisaa ini ra, ra saa *xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado,
ra ndixa'an ndia xa'ni ndia takundi'i na kuachi vali, na sakan kaku,
iin saa ndia na uvi kuiya, na iyoo ñuu Belén xi'in takundi'i ñuu ña

ndo'ni yachin xi'in ña; chi ku'va saa ke tava mii ra Herodes kan
tiempo xi'in tu'un ña ndika'an ndia ndichi kan xi'in ra, ña kaku
Jesús. 17 Ra su'va ke *kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña tiaa ra
Jeremías, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
18 Iin nini'i ˆkuu tiaku xaku na ñuu Ramá,
ra iin siso siso nda'yu na.
Ra ña Raquel va kuvi ña xaku ni xa'a se'e ña,
ra xïin ña ka'an ndia nii yuvi xi'in ña,
saa chi se'e ña ra xa na ndixi'i va kuvi na, kachi Ndioxi
ndika'an ra,
kachi ra Jeremías.

Nandiko ra José xi'in ña Maria xi'in ra lo'o Jesús ndaxaa na ñuu Nazaret

19 Ra te xa ndixi'i ra rey Herodes, saa ndixa'an iin ra tatun Ndioxi
saxani ra ra José chi ñuu Egipto, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
20 —Ndakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o xi'in si'i ra, ra nandiko
kun xi'in na chi ñuu Israel, chi xa ndixi'i va na xika nduku ka'ni ra
lo'o yo'o —kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra José.
21 Ra saa ndakoo ra, ra ndaki'in ra ña Maria xi'in ra lo'o kan, ra
nandiko na kuanu'u na chi Israel. 22 Ra te kundaa ini ra José xa'a
ra Arquelao ña xa ndaki'in ra xa'ndia ra chiñu nuu na ñuu Judea
ña ndakundichi ra nuu ra Herodes, iva ra, saa ra ndiyu'vi va ra ña
ku'un ra chi kan; ra saa taxi Ndioxi xani nuu ra, ndia chi ke ku'un ra,
ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi Galilea va. 23 Ra te ndixaa na ikan,
ra saa ndaki'in na kua'an na koo na ñuu Nazaret, ra yo'o ke ndixinu
nuu tu'un ña ndika'an ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a: Ña
ka'an na ña kuu Jesús ra ñuu Nazaret.

Ka'an ndoso ra Juan ra *sakuchi yuvi

3 Ra saa *kuu ndiya'a kuiya ña xa xa'nu Jesús, ra ndixaa iin tiaa
ra nani Juan ra *sakuchi yuvi iku yuu ña ndikaa yachin nuu chi
Judea, ra saa xa'a ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi, 2 ra kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra ndaki'in ndo ichi Ndioxi,
chi xa kuyachin ni ña ka'ndia Ndioxi chiñu —*kachi ra.

3 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ndika'an ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, te ndika'an ra kachi ra saa:
ˆTiaku ka'an ndoso iin tiaa iku yuu ra kachi ra saa:
“Ndasavii ndo ichi nuu kixi Tata yo,
ra ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra”, kachi ra kundikaa iku
yuu kan,
kachi ra Isaías.
4 Ra xi'in ixi kiti ri nani camello ke kuva'a tikoto ña xindixi
ra Juan yo'o, ra ñii kiti ke xinu'ni tu toko va ra, ra ña'a ña *xixi
ra xitiaku ra xikuu tika ndixa'an xi'in ñuñu ña iyoo iku. 5 Ra na
ñuu Jerusalén xi'in takundi'i na ndikun ndiaa Judea, xi'in na ndee
yachin yu'u itia Jordán, kuvi na ndixa'an nuu ndixiin ra Juan ña xini
so'o na ña ndika'an ndoso ra. 6 Ra na ˆnandiko ini, ra ˆndina'ma na
kuachi na, ra sakuchi ra na itia Jordán.
7 Ra te xini ra Juan ña kua'a ka vi na fariseo xi'in na saduceo
ndixa̱a̱ nuu íin ra, ña *kuni na ña na sakuchi ra na, ra saa ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa:
—¡Ndo'o yuvi ña'a! ¿A xa'a ña ndakuchi ndo ke kuchuun ndo
kaku ndo xa'a kuachi ndo, nuu tundo'o ndiee ña vaxi, tuvi ndo?
8 Ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke, na ndaña'a ndo mii ndo ña xa
*nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra na sa ndo niña ña va'a va. 9 Ra
ndakäni ini ndo ña kachi ndo saa xi'in mii ndo: “Koo ka'nu va ini
Ndioxi xa'a kuachi yo, chi se'e xikua ra Abraham va kuvi yo”, na
kachi ndo, ña kutiaa ini ndo xi'in mii ndo. Saa chi köo ya'vi ndiaa vi
ña kan nuu Ndioxi, chi ndia yuu ña ndee yo'o ra kuvi va nduu ña
yuvi sa Ndioxi, ra nduu na se'e ra Abraham va. 10 Saa chi Ndioxi ra
xa iyoo nduvi va ra xi'in yacha ña ka'ndia ra xa'a takundi'i itun kuii,
ra saa ke koo tu itun tu täxi kui'i ña va'a va, chi ka'ndia ra nuu, ra
koko va nu. 11 Ra ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii va ˆsakuchi yu
ndo'o, ña na nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ndi su chi sata vaxi
inka ra chee va'a ka nuu yu'u, ra ra kan, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi
xi'in ñu'u va ke sakuchi ra ndo'o; ra yu'u, ra nii chiñu lo'o ke köo
ya'vi ndiaa yu sa yu nuu vi ra, saa chi ndia nii ña kani'i yu ndixan
vi ra ke köo ndiayu yu, saa chi ra ka'nu ni kuvi ra. 12 Ra xa ra iyoo
tu'va va kuvi ra yo'o ña vaxi ra, chi xa ni'i va ra pala, ña ndativi ra
nuni trigo, ra ndaki'in ra nuni va'a ra ndachi va'a ra ña ini yaka, ra
yaa nuni yo'o ki'in ra ko'ni ra nuu xixi ñu'u ña tü'va nda'va ra koko
va ña —kachi ra Juan xi'in na.

Te chichi Jesús

13 Saa *kuu iin kii ra kee Jesús chi Galilea ra ndixaa ra ndia yu'u
itia Jordán, ña na sakuchi ra Juan ra. 14 Ndi su ra Juan, ra ndixïin ra
ña sakuchi ra Jesús, chi su'va va kachi ra:
—Yu'u va kuvi ra xiniñu'u kuchi sa yo'o, ndi su yo'o, ra nuu
yu'u va tu vaxi kun; ra vä'a ña'a ña saa —kachi ra xi'in ra. 15 Ra saa
ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Xiniñu'u na sakuchi va kun yu'u vichin, ra saa ke na saxinu yo
nuu takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
Ra saa vi ke sakuchi ra ra. 16 Ra te ndakundichi su'va Jesús ña
ndikita ra ini tiakuii kan ña chichi ra, ra saa ndanuña ndivi, ra *xini
ra nduxinu Tachi Yii Ndioxi sata ra; ra ta kaa iin paloma saa kaa ña.
17 Ra tiaku ndika'an Ndioxi ndia ndivi ninu, kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini
yu xi'in ra —kachi Ndioxi xa'a Jesús.

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

4 Saa kuu ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi Jesús kua'an ra xi'in ña
chi iku yuu, ra ikan ixtondoso timia'a ra. 2 Ra te ndixinu uvi
xiko ka'ñu, xi'in uvi xiko ñuu ña ndixiyo su'un Jesús, ña ndixïxi ra,
ra saa xa'a ndika'un ini ra. 3 Saa ra kuyachin va timia'a nuu ra ña
ixtondoso ri ra, ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun, ra ka'an xi'in yuu yo'o ra na
nduu ña ixta kuxi kun —kachi ri xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:
—Tu'un Ndioxi ra su'va va ke kachi ña: “Süvi ndiakua ixta vi ke
kuvi kutiaku yuvi xi'in, chi kutiaku tu na ña kandixa na takundi'i
tu'un ña ka'an Ndioxi va” —kachi ra xi'in ri.
5 Saa ndaki'in timia'a kan Jesús kua'an ra xi'in ri ñuu yii
Jerusalén, ra *sandaa ri ra ndia xini ve'e ñu'u nuu sukun va'a. 6 Ra
ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun ra sandakava mii kun yo'o
vichin, chi saa kachi tu'un Ndioxi:
Chi ti'vi va ra na tatun ra kixi na ña kondiaa na yo'o,
ra nuu nda'a va ná ndakava kun,
ra täxi na takue'e xa'a kun sa yuu —kachi ri xi'in Jesús.

7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:
—Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va: “Na köto ndoso
yuvi Ndioxi” —kachi ña, kachi ra xi'in ri.
8 Ra saa ndaki'in tuku timia'a kan Jesús kua'an ra xi'in ri iin
ko'ndo sukun va'a, ra ikan ndiña'a ri takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña kuika nuu ra. 9 Ra ndika'an ri xi'in ra
kachi ri saa:
—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ña yo'o, tu na ndakusiti kun nuu
yu, ra ndasaka'nu kun yu'u —kachi ri xi'in ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ri kachi ra saa:
—Timia'a, kuatia'a nuu yu, saa chi xiniñu'u kandixa va yu tu'un
Tata yu Ndioxi ña ka'an ña xiniñu'u ndasaka'nu yu indaa mitu'un
saa ra kan, ra indaa ra kan tu kandixa va yu, ˆkachi ña —*kachi ra
xi'in ri.
11 Ndia saa ra ndakoo ri Jesús ra ndaki'in ri kua'an va ri, ra saa
xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na xi'in va ra.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña *taxi Ndioxi nda'a ra

12 Ra te *kundaa ini Jesús ña *tiin na ra Juan *chikaa na ve'e
kàà, saa ra *nandiko ra chi Galilea va. 13 Ndi su nindöo ra koo ra
ñuu Nazaret, saa chi chi ñuu Capernaum va ndiya'a ra ndixa'an ra
ndixiyo ra. Ra ñuu kan, ra yachin yu'u mini va ke ndikaa ña, ra
ikan kuvi nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón, xi'in ra Neftalí. 14 Ra
su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías, ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta *kachi ra su'va:
15 Ñuu nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón xi'in ra Neftalí,
ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán,
yachin yu'u tiañu'u chi Galilea, nuu iyoo kua'a ni na xïni tu'un
Ndioxi.
16 Yuvi na xika nuu ñaa,
ra *xini na ndaye'e iin ñù'ù chee;
ra na ndee nuu ñaa, na xa ndiatu ini kuvi,
ra *xini na ndatuun iin ñù'ù ra ndaye'e ña nuu na,
*kachi ra Isaías.
17 Ra kii kan xa'a Jesús ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi,
kachi ra saa:

—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo ra ndaki'in ndo ichi Ndioxi,
chi xa kuyachin va ra ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo —*kachi ra xi'in
na.

ˆKana Jesús kumi ndia tiin tiaka

18 Saa kuu iin kii, ra kee Jesús kua'an ra chi yu'u tiañu'u ra
ndikaa Galilea, ra ikan *xini ra uvi tiaa ndia tava tiaka ra ko'ni ndia
inu ndia ini tiañu'u kan xika ndia; ra ñani va ndia, ra iin ra nani
Simón ra ka'an tu na Pedro va xi'in ra, ra inka ra nani Andrés, ra
niña ndia tava tiaka kuvi va ndia. 19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va
ke ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —*kachi ra
xi'in ndia. 20 Ndia saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tava ndia
tiaka ra ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra. 21 Ra iin vivi'i
lo'o ndixa'an Jesús, ra saa xini ra inka uvi tuku va ndia, ra ñani tu
ndia kan va; ra iin ra nani Jacobo ra inka ra nani Juan, ra ini barca
ke ndo'ni ndia xi'in iva ndia ra nani Zebedeo ña ndaka'ma ndia
inu ndia ña tiin ndia tiaka. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, ña ná
kundikun ndia ra. 22 Saa ra ndikun ndakoo ndia chiñu ña xa ndia
ra nindiayu ta'an ndia xi'in Iva ndia, ra ndakundikun ndia kua'an
ndia xi'in Jesús va. 23 Ra iinii kuvi chi Galilea ˆxika Jesús saña'a ra
yuvi ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ra ˆka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu
na, ña ˆsaña'a ra na xa'a ichi nuu xa'ndia chiñu Ndioxi, ra sanda'a
ra takundi'i yuvi na xi'i, ndia ndia ka mii nuu kue'e va. 24 Ra iin
takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa ñuu Siria, ndindutia ndoso tu'un xa'a
Jesús, ña kua'a ni ña xitu'un xa ra, ra iin takundi'i na xi'i, ra vaxi
na xi'in na nuu ra. Ra ndia ndia ka mii nuu kue'e ke ndo'o va na,
takuu sava na tiin tachi ndiva'a, xi'in na kue'e na küvi kaka, xi'in
na xi'i yi'i, ra yo̱o̱ ka mii kuvi va na, chi iin nduva'a yaa va na xa
Jesús. 25 Ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an xi'in Jesús, na kee chi
Galilea, xi'in na kee ñuu Decápolis, xi'in na kee ñuu Jerusalén, xi'in
na kee chi Judea, ra saa tu na ndee chi inka xiyo yu'u itia Jordán
va.

Ndu'u Jesús xini iin ko'ndo ra ka'an ra xa'a ña va'a ña taxi Ndioxi nda'a yuvi

5 Ra te xini Jesús ña kua'a ni yuvi xaa, ra saa nandaa ra iin ko'ndo
ndakundu'u ra, ra kuyachin ndia ita'an xi'in ra nuu ra. [2] Ra saa
xa'a ra saña'a ra na kachi ra saa:
[3] —Va'a ni kee ndo'o, na nda̱'ví, na xini ñu'u ndiee Ndioxi nuu
vichin, chi kuenda ndo'o va ke kuu ndivi nuu xan'dia ra chiñu. [4] Ra
va'a ni kee ndo'o, na xáku vichin, chi vaxi kii ra ndo'o kuvi ndo
kusii ni ini sa Ndioxi va. [5] Ra va'a ni kee tu ndo'o, na vita ni ini
vichin, chi ndo'o kuvi na ndaki'in ñu'ú ña ndika'an Ndioxi taxi ra.
[6] Ra va'a ni kee tu ndo'o, na ka'un ini nima vichin, ra ndachi ini
ndo ña kuni ndo kuni so'o ndo ña ka'an Ndioxi, chi vaxi kii ra kuni
va so'o ndo tu'un ra. [7] Ra va'a ni kee ndo'o, na nda'vi ni ini vichin,
chi ndo'o kuvi ndo kunda'vi ni ini Ndioxi kuni ra. [8] Ra va'a ni kee
ndo'o, na ndakú nima, chi ndo'o kuvi ndo kuni nuu Ndioxi. [9] Ra va'a
ni kee tu ndo'o, na ndachuta'an mani yuvi na kanita'an va, saa chi
ndo'o kuvi ndo kunani se'e Ndioxi va. [10] Ra va'a ni kee tu ndo'o, na
kundiva'a na xi'in xa'a ña xa ndo ña va'a ña kuni Ndioxi, chi ndo'o
kuvi ndo ni'i ta'vi koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu. [11] Ra va'a
ni kee ndo, te kaña'a na xi'in ndo, ra kani ta'an na xi'in ndo, ra
xava'a ini na tu'un chi'ña xa'a ndo, xa'a ña ndikun ndo yu'u. [12] Ra
te xá na su'va xi'in ndo, ra na kusii ni ini ndo, chi ndivi ninu iyoo
iin ña chee ni ni'i ndo sa Ndioxi; ra na kuayü'vi ndo, chi saa *xa tu
na xi'in na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in
na.

Na kuu yo ta ku'va iyoo ñii̱ ña va'a

[13] Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo ñii̱ ña xa u'va ña yuuvi yo'o,
ra tu ná ndi'i xa'a ñii̱, ra ü'va ka koo ña. Saa ra, ¿ndixaa ka ke koo
ña ña nduu u'va tuku ña, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi köo ka
mii chuun kuu ka vi ña, chi ndia ña kutia va kuvi ña ra kuañu yuvi
va ña —kachi Jesús xi'in na.

Ñù'ù ña tuun nuu ña yuuvi

14 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi
yo'o, ra ta ku'va iyoo iin ñuu ña ndu'u xini iin ko'ndo, ra ˆxini
takundi'i va yuvi ña, ra küvi ka koo se'é ña, ra saa ke iyoo tu ndo'o
va. 15 Ra xa kundaa va ini ndo chi köo na ndatuun ñù'ù, ra te ndi'i
tu nandasi na xiko'o nuu ña, chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra
saa ke va'a ˆtuun ña nuu takundi'i va na ndee ve'e kan. 16 Ra saa ke
na koo tu ndo'o va, ña kuye'e ndo nuu na yuuvi yo'o, ra kuni na
takundi'i ña va'a ña xa ndo, ra ndasaka'nu na Tata yo Ndioxi ra iyoo
ndivi —kachi Jesús xi'in na.

ˆNdakani Jesús xa'a ndiayu ña ndakoo ra Moisés

17 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, na ndee yo'o, ra ndakäni ini ndo, ña xaa yu sandi'i yu
xa'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra nii ña ˆsaña'a na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a växi yu sandi'i yu xa'a; chi ña xaa yu
saxinu yu nuu va kuvi ña. 18 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, ra
na kundaa ini ndo: chi ndia nii tu'un lo'o xi'in ndia nii letra lo'o ña
kuu ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a, ra ndï'i xa'a ña, ra nii na
ndi'i va xa'a ña yuuvi yo'o, ndi su xiniñu'u xinu ndi'i va ña ka'an
tu'un Ndioxi. 19 Ra ndia ndia ka yuvi na xïin kandixa sava chiñu lo'o
ña xa'ndia ndiayu Ndioxi nuu na, ra nii sañä'a tu na inka yuvi ña na
kandixa na ña ka'an ña, ra na xa ña yo'o ra na lo'o va'a va kuu na
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ndi su yuvi na kandixa takundi'i chiñu
ña xa'ndia ndiayu Ndioxi, ra saña'a tu na inka yuvi ña na kandixa
na ña, ra na kan kuvi na kuu na kuna'nu va'a ka va nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. 20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo'o vichin, ra na kundaa
va'a ini ndo, chi küvi ki'vi ndo ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, tu
na kandïxa ndinuni va'a ka ndo Ndioxi nuu na maestro na saña'a
ndiayu Ndioxi xi'in na fariseo —kachi Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na sáa̱ ini xíní yo

21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:

—Ra xa kundaa va ini ndo, chi na xii xikua yo na xindee xina'a,
ra su'va va ke kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a na:
“Kä'ni kun yuvi”, saa chi tu na ka'ni kun, saa ra cha'vi tu yo'o va
xa'a kuachi kun nuu Ndioxi, kachi ña. 22 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in
ndo vichin, chi ndia ndia ka yuvi na sáa̱ ini xini ñani ta'an, ra kixi
va tundo'o sata na kan; ra saa tu yuvi na kandiva'a xi'in ta'an va, chi
ku̱'u̱n tu na kan va nuu na chiñu na'nu ña kundaku kuachi xi'in na;
ra yuvi na ka'an, “na ki'vi” xi'in ñani ta'an, ra ndia ndiaya nuu xixi
ñu'u ke ku̱'u̱n na kan ku'un na xa'a tu'un kan.
23 ’Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi tu kua'an ndo ña
soko ndo ña'a nuu Ndioxi ra te ndixaa ndo nuu arta yii ve'e ñu'u
ka'nu kan, ra ikan na ndaka'an ndo ña vä'a iyoo ini iin ñani ndo
xini na ndo'o, 24 saa ra, va'a ka va na ndakoo ña'a ndo, ña'a ña ni'i
ndo kua'an ndo nuu arta yii kan, ra xi'na ka va na ku'un ndo ña
ndaka'an mani ndo xi'in na, ña na koo ka'nu ini na xa'a ndo, ra saa
vi ke kuvi nandiko ndo ku'un ndo ña soko ndo ña'a ña kua'an xi'in
ndo nuu Ndioxi.
25 ’Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu, ra va'a ka
va yachi na ndaka'an mani ndo xi'in na, ña va'a na kü'un ndo ve'e
chiñu, chi tu na ku'un ndo nuu ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in
ndo, saa ra ndataxi va ra kan ndo'o nda'a ndia kumisio, ra chikaa va
ndia ndo'o ve'e kàà. 26 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi këe
yachi vi ndo ve'e kàà tu na taan ndia ndo'o, chi xiniñu'u ndiakua
cha'vi ndi'i va ndo xu'un ña nduku ra juez nuu ndo, ra saa vi kee
ndo ve'e kàà —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a tiaa ndia ˆkí'vi xi'in inka na si'i

27 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo ña ka'an ndiayu Ndioxi ña tiaa ra
Moisés xina'a ña kachi su'va: “Kï'vi kun xi'in yasi'i inka tiaa.” 28 Ndi
su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin: tu ndia iin tiaa ra ixto'ni ra nuu iin
ña'a, ra ndikun kuni ra kusun ra xi'in ña, saa ra xa kuachi va ke xa
nima ra xi'in ña.
29 ’Ña kan ke tu iin xiyo nduchi nuu kua'a kun, ra kuni ña
sandakava ña yo'o, ña sa kun kuachi, saa ra va'a ka va na tava kun
ña, ra sakana kun ña; chi va'a ka va ke na sandi'i kun xa'a iin xiyo
nduchi nuu kun, nuu ña ku'un iinii saa kun ndiaya. 30 Ra tu nda'a

kua'a kun ke kuni sandakava yo'o ña sa kun kuachi, saa ra va'a ka va ke na ka'ndia kun ña, ra sakana kun ña, chi va'a ka va ke na sandoñu'u kun iin xiyo iki kuñu kun, nuu ña ku'un iinii saa kun ndiaya —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a na ndakoo ta'an

31 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a xa'a na ndakoo ta'an: Tiaa ra kuni ndakoo yasi'i, ra xiniñu'u na taxi ra iin tutu nda'a ña, ña ndakuiin ña xa'a ña, ña ndixa ke xa ndakoo ra ña. 32 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin: ra tu ndia iin tiaa ra na ndakoo ra yasi'i ra, ra ndi su süvi xa'a ña ña xika ña xi'in inka tiaa ke ndakoo ra ña, chi ña kuni mii va ra ke sa ra saa, saa ra, kuachi ra kan va ke tu na ndaki'in ña inka tiaa, saa chi ta'an kuachi ña xa na ndiaka ta'an ke xa tu ña kan va. Ra tiaa ra tanda'a tu xi'in iin ña'a ña nindoo nuu yii, ra iin kuvi va kuachi ra kan xi'in na ndiaka ta'an, na kanduu ndiayu Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña ˆkindoo yo sa yo

33 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra xa kundaa va ini ndo ni ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés taxi ra nda'a na xii xikua yo na xindee xina'a, ña kachi su'va: “Na kä'nu kun ña kindoo kun sa kun nuu Ndioxi, saa chi tu kindoo kun sa kun iin chiñu nuu ra, ra na saxinu va kun ña”, kachi ña. 34 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin, ndia nii ña'a chunä'a ndo, ni ndivi ninu küvi chuna'a ndo, chi ikan kuu nuu ndu'u Ndioxi va. 35 Ra nii ñu'u yo'o küvi chuna'a ndo, chi nuu xañu Ndioxi va kuvi ña; ra nii ñuu Jerusalén küvi chuna'a ndo chi ñuu Ndioxi, ra kuu rey ra ka'nu, va kuvi ña. 36 Ra nii xini tu ndo küvi chuna'a ndo, chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ra küvi ndanama ndo ña, ña nduu ña, ña yaa a ña ndiaa. 37 Ña kan ke te ka'an ndo ndia ndia ka va ña, ra tu kuvi sa ndo ña, ra “kuvi”, kachi va ndo, ra tu küvi sa ndo ña, ra “küvi”, kachi va ndo. Chi takundi'i ka tu'un ña ndakunuu ka'an ndo, ra xa kuenda ña vä'a va kuvi ña kan —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi sa yo te xa kundiva'a inka yuvi xi'in yo

38 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va ke kachi ndiayu Ndioxi: “Tu
na sataxin na nduchi nuu ndo, ra na sataxin tu ndo'o nduchi nuu na
kan va; ra tu kani na yu'u ndo ra kita nù'ù ndo, saa ra na tava tu
ndo'o nù'ù na kan va”, kachi ña. 39 Ndi su yu'u ka'an tu xi'in ndo'o
vichin: Tu ndia na ˆxa ña vä'a xi'in ndo, ra na sä ndo'o ña vä'a xi'in
na, ra tu ndia na xakin xa'ndia iin xiyo nuu ndo, ra na taxi ndo inka
xiyo nuu ndo na kani va na. 40 Ra tu ndia na xakin kuachi xi'in ndo
ña kuni na kindiaa na tikachi[a] ña ni'nu ndo, ra na taxi ndo ña nda'a
va na, ra ndia koto ña ndixi va ndo na taxi ndo ku'un xi'in na. 41 Ra
tu ndia na xa nduxa xi'in ndo ña kuiso ndo ña'a xi'in na, iin mil
metro, saa ra ndia uvi mil metro va na ku'un ndiaka ndo ña xi'in na.
42 Ra na nduku ña'a nuu ndo, ra taxi ndo ña nda'a va na, ra na tatu
ña'a nuu ndo, ra na kuxï'ndia ndo ña nuu na —kachi Jesús xi'in na.

Ná ku'vi ini yo kuni yo na sáa̱ ini xini yo

43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Xa kundaa va ini ndo chi na xii xikua yo ra su'va va ke *kachi
na: “Ku'vi ini kun kuni kun na ita'an xi'in kun, ra na sáa̱ va ini kun
kuni kun na sáa̱ ini xini yo'o”, kachi na. 44 Ndi su yu'u tu kachi saa
xi'in ndo vichin: Ku'vi ini ndo kuni ndo na sáa̱ ini xini ndo'o, ra na
ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a na kanita'an xi'in va ndo. 45 Ra saa ke
ndaña'a ndo mii ndo ña ndixa ke kuu ndo se'e Ndioxi ra iyoo ndivi,
chi ra kan kuvi ra ˆtaxi kanata ñu'u ra tuun ña sata na va'a xi'in na
vä'a va, ra ˆtaxi tu ra kuun savi sata na va'a xi'in na vä'a va. 46 Ra tu
ku'vi ini ndo xini ndo takua na ku'vi ini xini ndo'o va, saa ra köo
ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu na yuvi na kuëe kandixa
Ndioxi va. 47 Ra tu xato'o ndo takua na ndikun Ndioxi xi'in va ndo,
saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi na xïni
ichi Ndioxi va. 48 Ña kan ke ndakú ni na koo nima ndo, ra ndia ta
ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ra ndu'u ndiví ninu va ke, na koo ndo;

---

[a] **5:40** Ra ka'an tu na “chi'lo” va xi'in ña; ra sava tu ñuu ka'an na “tikachi poncho” va xi'in ña.

chi ra kan ra va'a ni ra; ra niña ña ndakú va ˆxa ra —kachi Jesús xi'in na.

ˆSaña'a Jesús xa'a ña taxi yo nuu na nda'vi

6 ’Ra te kuni ndo sa ndo iin ña va'a xi'in na nda'vi, ra na küni ndia nii yuvi ña sa ndo ña xi'in na, chi tu na kuni na, ña sani'i ndo ña'a na nda'vi, saa ra xa'a na sato'o na ndo'o xa'a chiñu ña xa va ndo; ra tu ña kuni ndo sato'o na ndo'o va ke xa ndo ña, saa ra köo ña va'a sani'i vi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi ndo'o. 2 Ña kan ke te taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi, ra na kä'an ndoso ndo xa'a ña xi'in takundi'i yuvi ña na kundaa ini na, chi saa ke ˆxa inka yuvi na chi'ña tu'un va, chi na kan ra iin kunani na xika na ña ndatu'un na xi'in takundi'i na ve'e ñu'u, ra xika tu na iin takundi'i ya'ya va ña ndatu'un na xi'in yuvi, ña kuni na ña va'a ni na ka'an yuvi xa'a na; ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi na xa saa, ra xa ña kan ke nini'i va na, chi köo ka ña'a taxi vi Ndioxi nda'a na. 3 Ña kan ke te chindiee ta'an ndo'o xi'in na nda'vi na kumani ña'a nuu, ra ndatü'un ndo xi'in ndia nii yuvi, ra na kundäa ini nda'a ichin ndo xa'a chiñu ña xa nda'a kua'a ndo. 4 Ra ña va'a ña xa ndo xi'in na nda'vi na kumani nuu, ra ña se'e va na kuu ña, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Tata yo Ndioxi ra iyoo ndiví ra ˆkundaa ini xa'a takundi'i chiñu ña iyoo se'e —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús yuvi ña ka'an na xi'in Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:

—Te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä ndo ta xa na chi'ña tu'un, chi na kan ra kutoo ni na kundita na ini ve'e ñu'u nuu tuvi, ra xini sii ni tu na ña kundita na tutun ya'ya va ña ka'an na xi'in Ndioxi, ña va'a na kuni yuvi na, ra ka'an to'o ni na xa'a na kuni na. Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi na kan, ra köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na, chi xa ña kan ku ya'vi va na. 6 Ndi su ndo'o, ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi ra su'va va ke na sa ndo: chi ini ve'e va ndo ke na ndee ndo; ra ndakasi ndo ye'e ndo, ra ikan va na ka'an se'e ndo xi'in Tata ndo Ndioxi, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu ra, chi ra kan, ra kundaa va ini ra xa'a ña ka'an se'e ndo xi'in ra, ra taxi va ra ña va'a nda'a ndo.

7 ’Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä ndo ta xa yuvi na xïni ichi
Ndioxi, chi na kan ra te ka'an na xi'in Ndioxi, ra iin tuku, tuku
nandiko na ka'an na indaa tu'un ña köo ya'vi ndiaa, chi xi'in ña kan
va ke kunda'vi ini Ndioxi kuni ra na, ra ndakuiin ra yu'u na, tuvi
na. 8 Ndi su ndo'o, ra xä ndo ta xa na kan, chi Iva yo Ndioxi ra xa
kundaa va ini ra ni ña'a ke kumani nuu ndo, te kuni ka nduku ndo
ña nuu vi ra. 9 Ña kan ke te ka'an ndo'o xi'in Ndioxi ra su'va va na
kachi ndo xi'in ra:

Tata ndi, ra iyoo ndiví, ña yii ni na kuu kivi kun.
10 Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke, na sa kun nuu ñu'u yo'o va.
11 Ra iin ndisaa kii ke ná taxi kun ña xiniñu'u nuu ndi kuxi
ndi; ra na kumäni ña nuu ndi.
12 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuáchi ndi,
Ta ku'va xa ndi ña ˆxaka'nu ini ndi xa'a kuachi yuvi, na xa ña
vä'a xi'in ndi.
13 Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
Chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña.
Chi yo'o kuvi ra ka'nu xa'ndia chiñu,
ra kuu mii kun ndiee, ra xa'ndia kun xa'a takundi'i va ña'a,
ndia ndikaa ndiku'un. Amén.

14 ’Ra na kundaa ini ndo, saa chi tu xaka'nu ini ndo xa'a kuachi
ña xa inka yuvi xi'in ndo, saa ra koo ka'nu tu ini Tata yo Ndioxi ra
iyoo ndivi xa'a kuachi tu ndo'o va. 15 Ndi su tu na köo ka'nu ini ndo
xa'a kuachi ña xa inka yuvi xi'in ndo, saa ra nii Tata yo Ndioxi ra
iyoo ndivi köo ka'nu ini tu xa'a kuachi ndo'o va —kachi Jesús xi'in
na.

ˆSaña'a Jesús na ndia ku'va ke sa na ña koo su'un na

16 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Te iyoo su'un ndo ña xïxi ndo, ra na ndañä'a ndo mii ndo
ña kuvita ini ndo ta ku'va xa na chi'ña tu'un, chi na kan, ra iin
ndanama chuun na nuu na, ña kuni na kuni yuvi ña iyoo su'un na
ña xïxi na. Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi na xa saa kan, ra
xa ña kan kuvi ya'vi va na, ra köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na.
17 Ña kan ke ndo'o, ra te iyoo su'un ndo ña xïxi ndo, ra na ndakatia
va ndo nuu ndo, ra vivii va na ndasa ndo xi'in mii ndo. 18 Ra saa ke

na kundäa ini yuvi ña iyoo su'un ndo, ra takua Tata ndo Ndioxi ra xini ña xa se'e va ndo kuvi ra na kundaa ini, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Tata yo Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Na chiva'a yo ña kuika chi ndivi

19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Chivä'a ndo ña kuika nuu ña yuuvi yo'o, chi yo'o ra ˆkí'vi va tikixin ña, ra kuxi va tu ña, saa ra ndi'i xa'a va ña, ra ˆkí'vi tu na kui'na va sakui'na na ña. 20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na chiva'a ndo ña kuika chi ndivi nuu ˆkï'vi tikixin, ra nii küxi ña, ra nii ndï'i tu xa'a va ña, ra nii na kui'na kï'vi ña sakui'na na ña. 21 Saa chi nuu ˆchiva'a ndo ña kuika ña kuu mii ndo, ra ikan ke koo tu nima va ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ta iyoo ñù'ù ye'e saa iyoo nduchi nuu yo

22 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Nduchi nuu yo, ra ñù'ù ña ˆtuun nuu iinii saa iki kuñu va yo kuvi ña; ra tu va'a nduchi nuu ndo, saa ra va'a tu iyoo iinii saa mii va ndo, saa chi nuu iyoo ñu'u va iyoo ndo. 23 Ndi su tu ña kue'e va kuvi nduchi nuu ndo, saa ra nuu ñaa va iyoo iki kuñu ndo, ra tu ñù'ù ye'e ña kuu mii ndo ra ña ñaa va kuvi ña, saa ra nuu ñaa tu iyoo iinii saa va ndo —kachi Jesús xi'in na.

ˆSaña'a Jesús yuvi xa'a ña kuika xi'in xa'a ichi Ndioxi

24 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na nuu uvi tiaa ndia xa'ndia chiñu, saa chi na xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi kindoo va'a na xi'in uvi saa ndia. Saa chi tu va'a na kita'an na xi'in iin ra, ra inka tu ra sáa̱ na xi'in va. Xa'a ña kan ke küvi sachiñu ndo nuu Ndioxi ra sachiñu tu ndo nuu xu'un —kachi Jesús xi'in na.

Ndioxi kuvi ra ndiaa takundi'i se'e ra na kandixa ichi ra

25 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ra vichin ke ka'an yu xi'in ndo, ña na ndï'i ni ini ndo xa'a ña
kuxi ndo, xi'in xa'a ña ko'o ndo, ña va'a kutiaku ndo, ra nii na ndï'i
ni tu ini ndo xa'a tikoto ña kundixi va ndo; saa chi ndiaa ya'vi ni ka
va ña tiaku ndo nuu ña xíxi ndo, ra ndiaa ya'vi ni ka va tu iki kuñu
ndo nuu tikoto ña ndixi ndo. 26 Ra na kuto'ni ndo ndia ku'va ke iyoo
saa vali, ri ndachi xika ndivi, chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri, ra nii
yaka nuu chiva'a ri ña'a kuxi ri köo vi, ndi su Tata ndo Ndioxi ra
iyoo ndivi va kuvi ra ki'in kuenda xi'in ri ña xixi ri. Ra saa ke sa tu
ra xi'in ndo'o va, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali kan.
27 Ña kan ke na kundï'i ni ini ndo xa'a ña tiaku ndo vichin, saa chi
va'a ni ndi'i ni va ini ndo, ra tu na kachi Ndioxi kuvi ndo, saa ra
kuvi va ndo, ra ndia nii hora lo'o ka ke kuchüun vi ndo kutiaku ndo.
28 ¿Ra nichuun ke ndi'i ni tu ini ndo xa'a ña kundixi ndo? Kuto'ni
ndo ndia ku'va ke iyoo ita vali ña iyoo iku, saa chi ña kan ra nii
xachïñu ña, ra nii xavä'a ña tikoto ña kundixa ña, ndi su nduvi ni
va ña. 29 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi ndia nii ra rey
Salomón ra va'a ni kuika ni va ndixiyo ra, ndi su ndikuchüun vi ra
ña saví ni koo tikoto ra ta ku'va iyoo ita vali kan. 30 Ra tu nduvi ni
sakundixi Ndioxi ita vali ña iyoo iku, ra vichin iyoo ña, ra tiaan
xa ndachi va ña, saa ra ndakaya na ña ra xa'mi va na ña, ra kachi
ka vi tu ndo'o, ¿a täxi ra ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo tuvi
ndo? ¿Nichuun ndiee ni ini ndo ña xïin ndo kandixa ndo Ndioxi?
31 Ña kan ke na ndï'i ni ka ini ndo ña kachi ndo saa: “¿Ni ke kuxi
yo vichin, ra ni ndutia kuvi ra ko'o yo, ra ndia mii kee tu tikoto ña
kundixi yo?”, na kachi ndo. 32 Saa chi xa'a takundi'i ña'a yo'o kuvi
ña ndi'i ni ini yuvi na xïni ichi Ndioxi va. Ndi su ndo'o, ra na kundï'i
ni ka ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi Tata ndo Ndioxi ra xa xini mii va
ra kan ni ña'a ke xamani nuu ndo. 33 Ña kan ke, ndo'o, ra xi'na ka
va chiñu ña xa'ndia Ndioxi ke ná ndanduku ndo, ra sa ndo ña, ra
saa ke taxi ra takundi'i ña'a ña xíniñu'u nuu ndo nda'a ndo. 34 Ra na
kundï'i ni ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi, saa chi kundiëe
ndo ña kundi'i ini ndo xa'a tundo'o ña ˆkuu kii vichin, ra kundi'i tu
ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi. Chi ta iin, ta iin kii, ra xa
iyoo, xa iyoo va tundo'o vaxi xi'in ña —kachi Jesús xi'in na.

Na kä'an yo xa'a kuachi inka yuvi

7 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi, ra saa ke kä'an Ndioxi
xa'a kuachi tu ndo'o va. 2 Chi ta ku'va xa ndo ña ka'an ndo xa'a
kuachi inka yuvi ña vä'a xa na, ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va
ña sayukun ra kuachi ndo. 3 ¿Nichuun va'a ndi'i ini kun xa'a mi'i
lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra ndï'i tu ini kun xa'a itun chee tun
ndikaa nuu mii kun? 4 Ra tu xïni kun itun chee tu ndikaa nuu mii
kun, saa ra, ¿ni ke sa kun ña va'a ka'an kun xi'in ñani kun: "Ñani,
na'a ra na tava yu mi'i lo'o ña ndikaa nuu kun", na kachi kun xi'in
ra? 5 Saa ra ra chi'ña tu'un va kuvi kun, chi xi'na ka va itun chee
tu ndikaa nuu mii kun kuvi nu, na tava kun. Ra saa ke va'a ndatuvi
nuu kun, ra va'a tava kun mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun.
6 'Ra na täxi ndo ña yii nda'a tina, chi koto ndikokuiin ri ra kaxi
ri ndo'o; ra nii nuu kini na chikäa ndo ña va'a, ña ya'vi ni, ña iyoo
nuu ndo; chi koto ku'ní xa'a ri ña —kachi Jesús xi'in na.

Taxi va Ndioxi ña'a ña nduku yo nuu ra

7 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Nduku ndo ña'a ña kumani nuu ndo nuu Ndioxi, ra taxi ra ña
nda'a ndo; na ndanduku ndo ñá, ra ndani'i ndo ña; na kani nda'a
ndo ye'e, ra ndakuiña ra nuu ndo. 8 Saa chi takundi'i yuvi na nduku
ña'a kumani nuu na nuu Ndioxi ra taxi va ra ña nduku na nda'a
na, ra na ndanduku ña'a ña kuni na, ra ndani'i va na ña. Ra na kani
nda'a ye'e, ra ndakuiña va ra nuu na. 9 Ra tu ndiaa ndo'o, na iyoo
se'e, ra tu na nduku se'e ndo ixta nuu ndo kuxi na, ¿ra ama taxi
ndo yuu nda'a na kaxi na? 10 Ra tu tiaka, tu na nduku na nuu ndo
kaxi na, ¿ra ama tiin tu ndo iin koo, ra taxi ndo ri nda'a na kaxi
na? 11 Saa chi ndo'o, ra va'a ni na yuvi kuachi kuvi va ndo, ndi su
xini va ndo ña taxi ndo ña va'a nda'a se'e ndo. Ra saa tu Tata ndo
Ndioxi ra iyoo ndiví va, chi vi'i ni ka va ña va'a taxi ra kan nda'a
ndo.
12 'Ra tu kuni tu ndo ña sa yuvi ña va'a xi'in ndo, saa ra, ña va'a
na sa tu ndo'o xi'in va na, saa chi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o,
ra iin kuvi va ña xi'in ndiayu Ndioxi ña *tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —kachi Jesús xi'in na.

Ye'e tiañu xi'in ye'e ndika

13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ye'e tiañu va ke na ki'vi ndo, chi iyoo tu inka ye'e ña ndika ni
va, ra iyoo tu iin ichi ña ndika ni va, ndi su ndiaya va ke kua'an ña
kan, ra kua'a ni va kuvi yuvi na kua'an chi kan. 14 Ndi su ichi ña
kua'an ndiví nuu iyoo Ndioxi, ra tiañu ni va ña kan, ra tiañu ni tu
ye'e va, ra lo'o ni va kuvi yuvi na ndani'i ña —kachi Jesús xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

15 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na chi'ña tu'un, na xá
ka'an ndoso tu'un Ndioxi ta vaxi na nuu ndo, chi to'o ni va ña'a na,
ndi su süvi na ndixa ka'an tu'un yu'u Ndioxi kuvi na. Chi na kan ra
ta iyoo ndiva'yu kui'na va ke iyoo na. 16 Ra kuvi va ndakuni ndo na,
chi xi'in chiñu ña xa va na ke ndaña'a na mii na. Ta ku'va iyoo itun
kui'i tun va'a, xi'in itun ña'a, chi küvi kuun uva nda'a itun ìñṵ, ra nii
küvi kuun tu koxi nda'a itun ìñṵ ndiava va, chi itun ña'a va kuvi nu.
17 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, chi takundi'i itun va'a, ra kui'i ña
va'a ke kuun nda'a va nu, ra itun vä'a, ra kui'i ña vä'a ke kuun nda'a
va nu. 18 Chi itun kui'i, tu va'a, ra küvi kuun kui'i ñà'a nda'a nu, ra
nii itun vä'a, ra küvi kuun kui'i ña va'a nda'a nu. 19 Ra takundi'i itun
tu köo kui'i ña va'a kuun nda'a, ra tia'ndia va nu, ra ndakaya nu, ra
koko va nu. 20 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi xi'in chiñu ña xa
va na ke ndakuni ndo na ndia yuvi kuvi na —kachi Jesús xi'in na.

Süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun ki'vi nuu iyoo Ndioxi.

21 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra süvi takundi'i na ka'an, “Tata, Tata”, xi'in yu kuvi na
kuchuun ki'vi koo ndivi nuu xa'ndia Tata yu Ndioxi chiñu, chi takua
na kandixa ña ka'an ra, ra xanduvi na ña, ra na kan va kuvi na
kuchuun ki'vi koo xi'in ra. 22 Ra te na xaa kii ña sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na ñuu yuuvi yo'o, ra kua'a ni va na ka'an xi'in yu kii
kan kachi na saa: “Tata, Tata, ¿nichuun ndakü'un nuu kun ndu'u?,
chi ndu'u, ra xi'in kivi kun ndika'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu
yuvi, ra xi'in kivi kun tava tu ndi tachi ndiva'a va, ra kua'a ni tu ña

xitu'un va xa ndi xi'in kivi kun”, kachi na xi'in yu. 23 Ra saa ndakuiin
yu yu'u na kachi yu saa xi'in na: “Xïni yu yoo kuvi ndo'o; kuatia'a
ndo nuu yu, chi süvi na va'a kuvi ndo, chi na ña'a va kuvi ndo'o”,
kachi yu xi'in na kii kan —kachi Jesús xi'in na.

ˆSakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

24 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra xa na ña. Ra ta ku'va
iyoo iin tiaa ra ndichi ni xini, ra *xava'a ra ve'e ra sata kava saa iyoo
na. 25 Ra ta *kuun savi, ra *nduxinu tiañu'u ka'nu, ra *kixi tu tachi
ña'a, ra ndiee ka vi *kani ndiaa ña ve'e kan, ndi su ndikuchüun ña
sanduva ña ve'e kan, saa chi ndia sata kava vi ke kaku xa'a ña, ra
ña kan va ke tuun ni ndichi ña. 26 Ra na ka'an tu yu xi'in ndo xa'a
yuvi na ˆxini so'o tu'un ña ka'an yu, ra xä na ña. Ra na kan, ra ta
ku'va iyoo iin tiaa ki'vi ni, ra *xava'a ra ve'e ra nuu yuti va, saa iyoo
na. 27 Chi ta *kuun savi, ra *nduxinu tiañu'u ka'nu, ra *kixi tu tachi
ña'a va, ra ndiee ni *kani ndiaa ña ve'e kan, ra *sanduva va ña ña,
ra ndi'i yaa va xa'a ve'e kan, saa chi nuu yuti va *kuva'a ña —kachi
Jesús xi'in na.
28 Ra te sandi'i ra ndika'an ra takundi'i ña yo'o xi'in na, saa ra
ndakanda ka vi ini na xini na ra, saa chi ndichi ni ˆsaña'a ra na.
29 Saa chi iin ta saña'á na kuu mii ndiayu, xa'ndia chiñu, saa saña'á
ra na, chi ndïxa ra ta ku'va xa ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndo'o kue'e tia'yu

8 Ra saa te nandiko Jesús vaxi nuu ra iku kan, ra iin ti'vi chee
yuvi ndikun sata ra vaxi na xi'in ra. 2 Saa ra ndixaa va iin ra xi'i
kue'e tia'yu, ra xikusiti ra nuu Jesús, ra *xa'a ra xaku nda'vi ra,
ˆkachi ra saa:
—Tata, tu na kuiin kun ra kuvi va sanduva'a kun yu'u —*kachi
ra. 3 Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús tiaa kan, ra ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, ra na nduva'a kun vichin —kachi
Jesús xi'in ra.

Saa ra ndikun nindoñu'u va kue'e tia'yu kan sata ra, ra nduva'a
va ra. [4] Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in, ra takua nuu ra sutu
va ke na ku'un kun ña'a kun mii kun, ña xa nduva'a kun *xa Ndioxi,
ra kani'i kun ña'a ña soko kun nuu Ndioxi, ta ku'va iyoo chiñu ña
xa'ndia ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra na kundaa ini ndia
ña xa nduva'a va kun xa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.

ˆSanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu iin soldado ra kuchee

[5] Ra te sakan ndixaa Jesús ñuu Capernaum, saa ra ndixaa va iin
soldado ra kuchee xa'ndia chiñu nuu iin ciento na soldado ñuu
Roma, ra *xa'a ra xakunda'vi ra nuu Jesús, [6] kachi ra saa:
—Tata, ndiee ni ndo'o iin ra xachiñu nuu yu kandu'u ra ve'e, ra
ndia nii nuu kanda ka ra ke küvi, chi iin xavita ni va ña ra, ra ndo'o
ni ra, Tata —kachi ra xi'in Jesús. [7] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra
saa xi'in ra:
—Va'a va, na ku'un yu xi'in kun ra sanda'a yu ra —kachi ra. [8] Ra
saa ndakuiin ra soldado kan kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, köo ichi vi yu ña ki'vi kun ve'e yu, chi ra ka'nu ni ka va
kuvi yo'o; ra mii nuu íin kun yo'o vichin va, na ka'ndia kun chiñu
nuu kue'e kan, saa ra, saña va ña ra, ra nduva'a va ra. [9] Chi xini va
yu, saa chi iyoo tu na xa'ndia chiñu nuu yu'u va, ra kandixa va yu
na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ra kandixa va ndia
yu'u: “Kua'an ndo”, ˆkachi yu xi'in ndia, ra kua'an va ndia; “na'a
ndo”, ˆkachi yu, ra vaxi va ndia. Ra saa tu ra xachiñu nuu va yu,
chi xa'ndia yu chiñu nuu ra, ra kandixa va ra ña ka'an yu xi'in ra
—kachi ra xi'in Jesús.
[10] Ra ta *xini so'o Jesús ña ndika'an ra soldado kan, saa ra
ndakanda ni ini ra xi'in tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ra xi'in
na ndikun sata ra, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan ndani'i yu ndia nii na ñuu
Israel na kandixa yu'u, ta ku'va kandixa ra yo'o yu'u —kachi Jesús
xi'in na.
[11] Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o. Chi iinii kuvi ña yuuvi
ke ke̱e̱ yuvi, na ke̱e̱ chi nuu kanata ñu'ù xi'in chi nuu kita ñu'ù, ra
ku'un na ndakundee na nuu mesa ña kuxi na xi'in ra Abraham, xi'in

ra Isaac xi'in ra Jacob, ndivi nuu ˆxa'ndia Ndioxi chiñu. [12] Ndi su
mii na ñuu ra, na kana ra koo xi'in ra ndivi nuu xan'dia ra chiñu, ra
xa'a ña xïin na kandixa na ra, ra chi ke'e va tava ra na, ra nuu ñáa̱
va ku̱'u̱n na, ra ikan kuu nuu kuaku ni na, ra iin ndiakua ndakaxi
nù'ù na —kachi Jesús xi'in na.
[13] Ra te ndi'i saa ndika'an Jesús xi'in ra soldado kan kachi ra saa:
—Kuanu'u ve'e kun, chi ra xachiñu nuu kun, ra xa nduva'a va ra,
chi ta ku'va ˆkandixa kun saa *kuu va —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun mii hora kan nduva'a ndixa va ra xachiñu nuu ra
soldado kan.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

[14] Ra te ndixaa Jesús ve'e ra Pedro, ra saa *xini ra ña ndiee ka
vi ndo'o ña siso ra Pedro kan kandu'u ña nuu ixto xi'in ka'ni, ra iin
ndiakua ndatuvi ña xi'in ña. [15] Saa nditiandiaa nda'a Jesús ña, ra
ndikun nduva'a va ña, chi ke̱e va ka'ni kan, saa ra *ndakoo ña, ra
*xa'a ña ˆxavii ña kuxi va ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

[16] Saa kuu ra kuaa va kii kan, ra ndixaa yuvi kan nuu Jesús, ra
ndiaka na kua'a ni na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a ña kuni na ña na
sanda'a ra na. Saa ra takua tu'un va ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a
kan ña *xa'ndia ra chiñu nuu ña, ña na kee ña ku'un ña, saa ra
ndikun saña va ña na, ra kee ña kua'an va ña, ra sanda'a ra takundi'i
va na xi'i kan. [17] Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña
ndika'an ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a ña kachi
su'va: “Mii Ndioxi kuvi ra *kindiaa takundi'i kue'e ña xi'i yo, ra
*sandi'i tu ra xa'a ña ku'vi va yo”, kachi ña.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

[18] Ra saa ixto'ni Jesús ña ndukua'a ni yuvi, saa ra xa'ndia ra
chiñu nuu ndia ita'an xi'in ra ña xa na koo nduvi ndia xi'in iin barca
ña ndaya'a ndia chi inka xiyo yu'u tiañu'u kan ku'un ndia. [19] Ra saa
ndixaa iin ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata Maestro, ndia ndia ka mii nuu na ku'un va kun, ra ku'un
yu xi'in va kun —kachi ra. [20] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yukuii, ra iyoo va yavi nuu kixi ri, ra saa tu iyoo saa va, chi
iyoo tu chi'yo nuu kixi ri kan va. Ndi su, yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra
ndia nii nuu kusun yu ke köo vi —kachi Jesús xi'in ra.
[21] Ra saa ndika'an tu iin mii ra ita'an xi'in mii Jesús va kachi ra
saa xi'in ra:
—Tata, kundiatu ña'a yu'u, ra na ku'un yu nduxin yu iva yu, saa
ndakundikun yu yo'o ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
[22] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Kundikun yu'u, ra na ko'o xi'in yu, ra ndakoo na ndii na nduxin
ta'an mii va na —kachi ra xi'in ra.

ˆSayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

[23] Saa nandaa Jesús ini barca kan xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra
ndaki'in ndia kua'an va ndia. [24] Ra sakan saa kuu ndia kua'an va
ndia, saa ra tu'va ndiee ka vi xa'a xika tachi kui'na nuu tiañu'u
kan, ra iin ndakundichi ndakundichi nuu ra xa ña, ra xa'a iin kuni
ndakava barca kan xi'in ndia ka'a tiañu'u kan, ndi su Jesús ra yaa
yaa ndisa'vi ini ra kandu'u ra kixi va ra. [25] Ra saa kuyachin ndia
ita'an xi'in ra, ra sandoto ndia ra, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—¡Tata, ndakoo ra sakaku kun ndu'u chi kua'an sa'vi va barca
yo'o xi'in yo! —kachi ndia xi'in ra. [26] Saa ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿Ra nichuun lo'o ni ndiaa ini
ndo yu'u? —kachi ra xi'in ndia. Ra saa ndakoo ra, ra ndika'an ra
xi'in tachi ra ndika'an tu ra xi'in tiakuii va, saa ra ndikun xikoyaa
va ña, saa ra iin kuu *taxin va. [27] Saa ra ndakanda ka vi ini ndia, ra
kachi ndia saa xa'a Jesús:
—¿Ni tiaa kuvi ra yo'o, ra ndia tachi xi'in tiañu'u yo'o ra kandixa
va ra ña ka'an ra? —kachi ndia.

Sanda'a Jesús na tiin tachi ndiva'a ñuu Gadara

[28] Ra te ndixaa Jesús chi inka xiyo yu'u tiañu'u nuu ndikaa ñuu
na Gadareno, ra saa ndakoyo uvi tiaa ndia tiin tachi ndiva'a, ndia

ndo'ni ini yavi ndii, ra ndixaa ndia nini'i ta'an ndia xi'in Jesús, ra
tiaa kan, ra yavi ndii ke kuu ve'e va ndia, ra tiaa ni ndiee sana
ndia, chi kani ta'an ndi'i va ndia xi'in yuvi. Ña kan ke mii na ñuu
kan ra ndiküvi va'a ka vi kaka na ichi nuu xindo'ni ndia. 29 Ra saa
te kuyachin ndia nuu Jesús, ra iin koko'o xa'a ndia nda'yu ndia, ra
kachi ndia saa:
—¿Ni ke kuni kun xi'in ndi ña vaxi kun sata'an kun ndu'u Jesús
se'e Ndioxi? Chi kuni ka va, saa xaa tiempo ña sando'o kun ndu'u
—kachi ndia nda'yu ndia. Ndi su tachi ndiva'a ña ndo'ni ini va ndia
ke ndika'an.
30 Ra yachin kan xika iin tia'ndia chee kini xaxa'an ri. 31 Ra saa
xakunda'vi ni tachi ndiva'a kan nuu Jesús kachi ña saa:
—Tu tava kun ndu'u, saa ra, taxi ndiayu nda'a ndi ña na ku'un
ndi ndee ndi ini kini kaa va —kachi ña xi'in ra.
32 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Kua'an ndo —kachi ra xi'in ña, ña taxi ra ndiayu nda'a ña.
Ra saa ndakoyo tachi ndiva'a kan ini uvi saa tiaa kan, ra ndixa'an
ña nandee ña ini kini ri xika kan, ra iin sasána ndi'i ña ri, ra saa
xanindiee ndi'i ri kua'an ri chi yu'u iin ta'vi kan, ra ikan ko'ni ndi'i
ri mii ri ini mini kan, ra ndikaandiaa ndi'i ri ndixi'i ri. 33 Ra saa
kee na ndiaa kini kan xinu na ndixa'an na ñuu kan ndatu'un na
xi'in yuvi xa'a takundi'i ña xini na kuu kan, ra saa tu xa'a ña xini
na ndo'o ndia xindo'ni tachi ndiva'a ini kan va. 34 Ra saa ndakoyo
takundi'i na ñuu kan ndixaa na nuu iin Jesús, ra te *xini na ra, saa
ra, xa'a na xakunda'vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani kanata ra ñuu
kan, ra ku'un ra inka xiyo va kachi na xi'in ra.

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

9 Saa nandaa Jesús ini barca, ra nandiko ra chi inka xiyo yu'u
tiakuii kan, ra ndaxaa ra ñuu ra. 2 Ra saa kuu, ra ndixaa va sava
na xi'in iin ra kue'e küvi kaka, ra kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra
xi'in na nuu Jesús. Ra te xini Jesús ña ndinuni ni ndiaa ini na ra, ña
kuchuun ra sanduva'a ra ra nduchi'ña kan, ra saa ndika'an ra xi'in
ra nduchi'ña kan kachi ra saa:
—Kusüchi ini kun se'e, chi xa *xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun
—kachi ra xi'in ra.

[3] Ra ikan ndee sava na maestro saña'a ndiayu Ndioxi ixto'ni na,
ra saa ndakani ini na ka'an na saa: “Chee ni kuachi ke xa ra yo'o chi
ndaa yu'u ra Ndioxi ña kachi ra saa”, ka'an na. [4] Ndi su kundaa va
ini Jesús ña ndakani ini na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndakani ini ndo? [5] ¿Ni ke va'a kachi yu xi'in
ra nduchi'ña yo'o tuvi ndo, a va'a tu na ka'an yu xi'in ra kachi yu
saa: “Xa *xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun”, kachi yu, ra a va'a ka
tu na ka'an yu xi'in ra: “Ndakundichi ra kaka kun ku'un kun”, na
kachi yu? [6] Ra nuu ndo saa na sanda'a yu ra, ra saa ke kundaa ini
ndo chi yu'u, ra xaa yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini yu
xa'a kuachi yuvi na ndee nuu ñu'u yo'o —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña küvi kaka kan kachi ra saa:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra kunu'u kun ve'e kun
—kachi ra xi'in ra.
[7] Saa ra ndikun ndakoo ra nduchi'ña küvi kaka kan ra ndaki'in ra
kuanu'u ra ve'e va ra. [8] Ra te xini takundi'i yuvi kan ña *kuu, saa ra
ndakanda ka vi ini na, ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, xa'a ña taxi ra
ndiee ra nda'a na yuuvi yo'o.

Kána Jesús ra Mateo ña kundikun ra ra

[9] Ra te ndi'i saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra xini ra iin ra nani
Mateo, ra ndiso chiñu kaya xu'un nda'a na ñuu ña kua'an nda'a
gobierno ñuu Roma. Ña ndu'u ra nuu mesa nuu ndaki'in ra xu'un
nda'a yuvi, ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakundichi ra Mateo, ra ndakundikun ra sata
Jesús kua'an ra xi'in va ra. [10] Ra saa kuu iin kii ndu'u Jesús nuu
mesa xixi ra ve'e ra Mateo xi'in ndia ndikun sata ra, ra saa ndixaa
kua'a ni ka tu na kaya xu'un ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma
va, ra ndixaa tu na ndu'u tu'un ki'vi xa'a va, ra ndakundee na nuu
mesa nuu ndu'u Jesús xixi na xi'in ra. [11] Ra te xini na fariseo ña
ndu'u Jesús xixi ra xi'in yuvi kuachi kan, ra saa ndika'an na xi'in
ndia ndikun sata ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndu'u ra Tata Maestro ndo xixi ra xi'in na kaya
xu'un, xi'in yuvi kuachi kaa? —kachi na xi'in ndia. [12] Ra ta xini so'o
Jesús ña ndika'an na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi na kan na xa tatan, chi na xi'i va kuvi na xiniñu'u na xa tatan —kachi ra xi'in na.
13 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Kua'an ndo ra ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi tu'un yo'o: “Chi ña kuni yu ke na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na ta'an va ndo, ra küni yu ña na soko ndo ña'a nuu yu”, chi na xa va'a ni ndee tuvi na, ra växi yu xa'a na kan, chi na iyoo kuachi va kuvi na vaxi yu xa'a, ña na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndaki'in na ichi Ndioxi ra kaku na —kachi Jesús xi'in na.

Ndatu'un Jesús nichuun ke kuë iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

14 Saa kuu ra ndixaa ndia ita'an xi'in ra Juan ra sakuchi yuvi nuu íin Jesús, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in kun, ra ndu'u xi'in na fariseo, ra kua'a ni va ichi iyoo su'un ndi, ña xïxi ndi? —kachi ndia xi'in ra.
15 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A va'a tu na kundee suchi ini na kua'an nuu iyoo viko tanda'a, tuvi ndo? ¿Su vä'a kita ña, chi tan íin ka va ra tanda'a kan xi'in na? Ndi su te na xaa kii ña ndaki'in na ra tanda'a kan ku'un ra, ra ndia saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra, ña koo su'un na, küxi na. 16 Ra ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto yata xi'in tikoto xaa, chi tu saa na sa na, saa ra nandii va tikoto xaa, ra nandata va'a ka va ña tikoto yata kan. 17 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini ñii yata, chi tu saa na sa na, saa ra ndata va ñii yata sa ra, ra kuitia ndi'i va ra, ra ndi'i tu xa'a mii va ñii kan, ña kan ke vino xaa, ra ini ñii xaa ke xiniñu'u kundo'ni ra, ra saa ke na kuïtia ra, ra nii ñii kan ndï'i xa'a —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'á ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

18 Ra sakan saa kuu Jesús ndatu'un ra xi'in na ndichi ra, ra tu'va ndixaa va iin ra kuchee nuu na Judío, ra nani Jairo, ra xikusiti ra nuu Jesús ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:

—Tata, ña sakan ndixi'i va kuvi ña lo'o se'e yu, ndi su tu na ku'un
kun xi'in yu, ra chindu'u kun nda'a kun sata ña, saa ra ndatiaku va
ña —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Jairo, ra kua'an tu
ndia ita'an xi'in Jesús va. 20 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan
kua'an na, saa ra tu'va kanata va iin ña'á, ña xatia ni ña nii, ra xa
uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra
nditiandiaa nda'a ña yu'u tikoto ña ndixi ra. 21 Chi ndakani ini ña
ká'an ña saa: “Tu na tiandiaa lo'o nda'a va yo yu'u tikoto ña ndixi
ra, saa ra ndikun nduva'a va yo”, ka'an ña. 22 Ra saa ndikokuiin
Jesús, ra ndakoto'ni ra nuu ña, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun se'e, chi xa nduva'a va kun, xa'a ña ndiaa ini kun
yu'u —kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a va ña.
23 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra ve'e ra Jairo, ra kuchee nuu na
Judío kan, ra xini ra ndee na miska tivi na, ña xa xandúvi na, ña
nduxin na ña lo'o kan, ra na kua'a kan ra iin kaña kaña xaku na xa'a
ña. 24 Ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Kee ndo chi ke'e, chi süvi ña ndixi'i kuvi ña lo'o yo'o, chi ña
kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.
Saa ra ndixaku ndiaa va na ra. 25 Ra te kee ndi'i na chi ke'e xa ra,
saa ra ndiki'vi ra ve'e nuu kandu'u ña lo'o kan, ra te tiin ra nda'a
ña, saa ra ndakoo va ña, chi ndatiaku ndixa va ña xa ra. 26 Saa ra
ndikun kundaa ini takundi'i va yuvi, na ndee ñuu ña ndo'ni kan xa'a
ña xa Jesús, ña sandatiaku ra ña lo'o kan.

Sanda'a Jesús uvi ndia kuaa

27 Ra te kanata Jesús ve'e kan, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra saa taxi
ndikun uvi ndia kuaa sata ra, ra iin ko ko'o kana ndia kachi ndia saa:
—Jesús, se'e ra David, kunda'vi ini kuni ndu'u —kachi ndia xi'in
ra.
28 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra iin ve'e, ra saa kuyachin ndia
kuaa kan nuu ra, ra nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿A kandixa ndo ña kuchuun yu sanda'a yu ndo'o tuvi ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va kun, Tata —kachi ndia xi'in ra.

29 Saa chindu'u Jesús nda'a ra nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—Xa'a ña kandixa ndo yu'u, ña kuchuun yu sanduva'a yu ndo'o
ke, na nduva'a va ndo —kachi ra xi'in ndia.
30 Saa ra ndikun ndanuña ndixa va nuu ndia, ra va'a ka vi
ndakoto'ni ndia, ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a ña sanda'a yu ndo'o
—kachi ra.
31 Ndi su te ndakoyo ndia kua'an ndia, saa ra ndikun xa'a va ndia
ndatu'un ndia xi'in yuvi na ndee, iin nii kuvi ñuu xa'a ña xa Jesús
xi'in ndia, ña sanda'a ra nuu ndia.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi

32 Ra te sakan kee ndia kuaa ndia nduva'a nuu kan kua'an ndia,
saa ra ndixaa ka tuku va yuvi nuu Jesús xi'in iin ra mi'mi ra ndikaa
tachi ndiva'a ini. 33 Ra te tava Jesús tachi ndiva'a ini tiaa ra mi'mi
kan, saa ra ndikun va'a ndaka'an va ra. Saa ra ndakanda ni ini yuvi
kan ra kachi na saa:
—Ndia nii ñuu ña ndikun ndiaa Israel yo'o, ra täan kuni yo ña
ˆkuu yo'o vichin —kachi na.
34 Ndi su ndia fariseo, ra su'va va, kachi ndia xa'a Jesús:
—Ndiee kiti ndiva'a, mii ri kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a
va ke iyoo xi'in ra; ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —kachi ndia.

Kunda'vi ni ini Jesús xini ra yuvi

35 Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali ke ˆxinu'ni Jesús kua'an
ra, ña saña'a ra yuvi xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ka'an
ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ra ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u ke ya'a
ra kua'an ra; ra sanda'a ra takundi'i na xi'i ndia ndia ka kue'e, xi'in
na ndiee ndo'o. 36 Ra te xini ra takundi'i yuvi na ndikun kua'an sata
ra, saa ra kunda'vi ka vi ini ra xini ra na, saa chi nda'vi ka vi íin na
ndee na, chi kuenda ke kuu na yuvi xika va na, ra köo mii na ki'in
kuenda xi'in vi na, ra ta íin ndikachi vali ri köo ixto'o va, saa íin na.
37 Saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, chi itu ña xiniñu'u sakee yo, ra kua'a ni va kuvi
ña, ndi su na sakee, ra lo'o ni va kuvi na. 38 Ña kan ke xiniñu'u ni na

ka'an ndo xi'in ra kuu xito'o ña, ra na ti'vi ka ra na sakee kixi na, ña sakee na ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

10 Ra saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra taxi ra ndiee nda'a ndia ña tava ndia tachi ndiva'a, ra sanda'a tu ndia na xi'i ndia ndia ka mii kue'e va, xi'in na ndiee ni ndo'o.
[2] Ra su'va ke nani uxi uvi saa ndia xita'an tuun xi'in Jesús: Iin ra nani Simón, ra ndasama Jesús kivi ra ndakunani Pedro, iin ra nani Andrés, ñani suvi ra Pedro, iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, ñani suvi ra Jacobo, ndia se'e ra Zebedeo; [3] Ra iin ra nani Felipe, iin ra nani Bartolomé, iin ra nani Tomás, iin ra nani Mateo, ra *kaya xu'un nda'a na ñuu ña kua'an nda'a Gobierno ñuu Roma; iin ra nani Jacobo, se'e ra Alfeo, iin ra nani Lebeo, ra ka'an tu na ña nani ra Tadeo va. [4] Iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na partido Zelote, iin ra nani Judas Iscariote, ra ndixiko Jesús te ndi'i.

*Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

[5] Ra saa ti'vi Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia, ña ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia kachi ra saa:

—Xä'an ndo ñuu na küu judío, ra nii ñuu na Samaria kï'vi ndo, [6] chi sata ndikachi vali ri xinu'ni xika sana, ri kuu ndise'e ñuu Israel va ke na ku'un ndo. [7] Ra kua'an ndo vichin ra ka'an ndoso ndo tu'un Ndioxi ra kachi ndo saa: “Xa kuyachin ni va kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu yo”, kachi ndo xi'in na. [8] Ra na sanda'a ndo na xi'i, ra sandatiaku tu ndo na xa ndixi'i va, ra na sanduva'a tu ndo na ndo'o kue'e tia'yu koyo kuñu, ra na tava tu ndo tachi ndiva'a ini na ñu'u ña ini va. Ra kï'in ndo xu'un nda'a na xa'a chiñu ña sa ndo, saa chi ña nini'i uun va ndo kuvi ndiee yo'o. [9] Ra na kü'un ndia nii lo'o xu'un xi'in ndo, [10] ra nii leka na kü'un xi'in ndo ichi nuu ku'un ndo. Ra nii tikoto ña ndasama ndo na kü'un xi'in ndo, ra nii ndixan tu ndo ke na kü'un xi'in va ndo, ra saa tu itun tu katuvi va ndo, saa chi takundi'i na xachiñu tatu ra xiniñu'u kuxi va na nuu xachiñu na.
[11] Ra te xa na xaa ndo iin ñuu chee, a iin ñuu lo'o, ra na nanduku

ndo yuvi na tiayu na kuvi kundiaa ini ndo, ra mii ve'e na kan ke
na kundee va ndo ndia te na xaa kii ña kee ndo ku'un ndo inka
ñuu va. 12 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na ka va ná ka'an ndo
xi'in Ndioxi ña taxi ra ña va'a kuta'vi na xi'in ve'e kan. 13 Ra tu na
ndaki'in mani na xi'in ve'e kan ndo'o, saa ra ña va'a ña taxi Ndioxi
kuta'vi na, ra ndaki'in va na ña. Ndi su tu na kuïin na xi'in ve'e kan
ña ndaki'in mani na ndo'o, saa ra ña va'a ña ˆtaxi Ndioxi kuta'vi na
ra ndakï'in vi na ña. 14 Ra tu na kuïin yuvi kan ña ndaki'in mani na
ndo'o, ra nii na kuïin tu na ña tiaa so'o na ña ka'an ndo, saa ra kee
ndo ñuu na, a ve'e na, ra na kuun ndo xa'a ndo ña na koyo yaka ñuu
na xa'a ndo. 15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi te na xaa kii
ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, ra chee ni ka tundo'o taxi
Ndioxi nda'a na yo'o, nuu na ñuu Sodoma xi'in na ñuu Gomorra na
sandi'i Ndioxi xa'a xina'a —kachi Jesús xi'in ndia.

Kua'a ni tundo'o kixi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¡Ra na kundaa ini ndo! Chi yu'u kuvi ra ti'vi ndo'o ku'un ndo,
ra ta iyoo ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu ke iyoo ndo. Ña kan
ke ndichi ni na koo ndo iin ta ku'va iyoo kōō ke, na koo ndo; ra vita
ni tu na koo ini va ndo, iin ta ku'va iyoo paloma ke, na koo ndo.
17 Ra kuenda ni na koo ndo, chi tiin na ndo'o ra ndataxi na ndo'o
nda'a na chiñu, ra kani ni na ndo'o nuu ndakuta'an na ye'e chiñu a
ye'e ve'e ñu'u va tu. 18 Ra ndia nuu na chiñu na'nu na kuu gobierno
xi'in na kuu rey va ke ku'un na xi'in ndo, ña taxi na kuachi xa'a ndo
xa'a ña ndikun ndo yu'u; ra saa ke kuvi ndatu'un ndo xi'in na chiñu
xa'a yu, ra saa ke kuvi tu ndatu'un ndo xi'in na xïni tu'un va yu.
19 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo nuu na chiñu, ra na kundï'i ini
ndo xa'a tu'un ña ka'an ndo xi'in na, ra nii na ndakäni ini ndo ni
ke kachi ndo, saa chi ta xa na ka'an ndo xi'in na, ra mii va Ndioxi
taxi tu'un ña ka'an ndo. 20 Saa chi süvi mii ndo kuvi ndo ka'an, chi
Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña iyoo xi'in va ndo kuvi ña ka'an nuu ndo.
21 Ra su'va ke kuu kii ña vaxi, na iyoo ñani, ra ndataxi na ñani na ña
kuvi na xa'a tu'un Ndioxi; ra na iyoo se'e ra ndataxi tu na kan va
se'e na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi; ra sa tu na iyoo iva si'i va chi
ndataxi tu na kan va iva si'i na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi. 22 Ra
iin takundi'i yuvi ra kundasi ni na ndo'o xa'a ña ndikun ndo yu'u;

ndi su na kuchuun sa ndiee ini ndia kii ndi'i, kuvi na kaku va. [23] Ra
te na kanita'an na xi'in ndo iin ñuu, ra na kee ndo ku'un ndo inka
ñuu nuu va na, ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi ndia nii
këe xiyo vi ndo ñuu Israel ña kaka ndo ka'an ndoso tu'un Ndioxi,
saa ra xa nandiko tuku va yu.
[24] 'Ra ndia nii na sakan sakua'a ra küvi kachi na ña xini ka na nuu
maestro na, ra saa tu iin na xachiñu tatu va chi küvi kachi na ña chee
ka na nuu ra kuu xito'o na. [25] Ra na sakan sakua'a ra xiniñu'u na xaa
na koo na ta ku'va iyoo maestro va na, ra saa tu iin na xachiñu tatu
va chi xiniñu'u xaa tu na kan va ña kuu na ta ku'va iyoo xito'o na.
Ra kuni yu na kundaa ini ndo ña yo'o: chi tu yu'u, ra xaa yo'o, ra
"ra ndiva'a"[a] va kachi na xi'in yu, saa ra ndiee ni ka va ka'an na xa'a
ndo'o, na ndikun sata yu —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Indaa Ndioxi va na yu'vi yo kuni yo

[26] Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa'a ña kan ke, kuayü'vi ndo nuu yuvi yo'o. Saa chi takundi'i
ña'a ña kundäa ini na, ra kundaa ndi'i va ini na xa'a ña, ra ña iyoo
se'e ra ndatuvi ndi'i tu xa'a ña kan va. [27] Ña kan ke, tu'un ña ka'an
se'e yu xi'in ndo, ra na ka'an tuvi va ndo ña xi'in na, ra na kundaa
ini na xa'a ña; ra tu'un ña ka'an yaa tu yu xa'a so'o ndo, ra na ndaa
ndo ndia chi xini ve'e kundita ndo ra ka'an ndoso ndo ña, ra na kuni
so'o takundi'i va yuvi. [28] Ra kuayü'vi ndo kuni ndo na xa'ni ndii, chi
takua iki kuñu va ndo ke kuchuun na sandi'i na xa'a, ndi su kuchüun
vi na ña sandi'i na xa'a nima ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke, na yu'vi
ndo kuni ndo Ndioxi va, chi ra kan kuvi ra kuu mii ndiayu ña sandi'i
ra xa'a ndo xi'in nima ndo ra chikaa ra ña ndiaya. [29] Ra xa kundaa
va ini ndo chi saa vali, ra núú ni va ixiko na ri, chi uvi ri ra iin xu'un
lo'o va ki'in na xa'a ri, ndi su nuu Ndioxi ra ndiaa ya'vi ni va ri, chi
ndia nii ri näa ini ra xa'a. [30] Ndi su ndo'o, ra ndia ixi xini va ndo ke
ndia'vi nuu Ndioxi. [31] Xa'a ña kan ke kuayü'vi ndo: chi ndo'o ra
ndiaa ya'vi ni ka va ndo nuu iin ti'vi saa vali —*kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

---

[a] **10:25** "Beelzebú" ke ndika'an na judío xi'in kiti ndiva'a.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús xi'in inka yuvi

32 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na ndatu'un xi'in inka yuvi ña ndikun na
yu'u, ra saa sa tu yu'u va, chi ndakuiin va yu xa'a na nuu Tata yu ra
iyoo ndivi. 33 Ndi su na kuka'an nuu ndatu'un na xa'a yu ña ndikun
na yu'u xi'in inka yuvi, saa ra saa sa tu yu'u va, chi sa xïni tu yu'u
va na nuu Tata yu ra iyoo ndivi —kachi Jesús.

Xa'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

34 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ndakäni ini ndo ña xaa yu ña yuuvi yo'o ña ndachindee va'a
yu ndo'o, chi ra xaa ndata'vi va kuvi yu ndo'o. 35 Saa chi xa'a yu'u
ke ndukuiin iin tiaa ña kanita'an ra xi'in iva ra, ra saa tu iin ña'a va,
chi ndukuiin ña, ra kanita'an ña xi'in si'i ña, ra saa tu iin ña ixanu
va, chi ndukuiin tu ña kan va, ña kanita'an ña xi'in ña siso ña. 36 Ra
mii na ve'e va ndo kuvi na ndukuiin kanita'an xi'in ndo xa'a ña
ndikun ndo yu'u. 37 Ra na ku'vi ni ka ini xini iva xi'in si'i, nuu yu'u,
ra küvi vi kundikun na kan yu'u, ra saa tu na ku'vi ni ini xini se'e
tiaa a se'e ña'a va tu, nuu yu'u, saa ra küvi tu kundikun na kan va
yu'u; 38 ra yuvi na xïin ndo'o ta ku'va ndo'o yuvi na kasoko cruz, ra
ndia xi'i va na xa'a ña ndikun na yu'u, saa ra küvi vi kuu na kuenda
yu. 39 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na ndiee ka ndoñu'u va kuvi
na, ra na kuni sandoñu'u mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va
—kachi Jesús.

Ña'a ña ni'i yo sa Ndioxi

40 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani ndo'o, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani
na; ra na ndaki'in mani yu'u, ra Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va
yu kuvi ra ndaki'in mani na. 41 Ra yuvi na ndaki'in mani iin na ka'an
tu'un yu'u Ndioxi, ra ta'an ña'a, ña ni'i na ka'an tu'un yu'u Ndioxi
kan ke ni'i tu na kan va, ra na ndaki'in mani tu iin na va'a na köo
kuachi nuu Ndioxi, saa ra ta'an ña'a, ña ni'i na va'a kan nuu Ndioxi,
ke ni'i tu na kan va. 42 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia
ka iin na na taxi iin yaxin lo'o tiakuii ko'o iin na kuvali, na ndikun

yu'u, ra ndï'i uun xa'a ña mani ña sa na kan nuu Ndioxi, chi ndaki'in va na ya'vi na —kachi Jesús.

Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi, ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

11 Ra te sandi'i Jesús ndataxi ra nuu uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra xa'a takundi'i ña yo'o, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ñuu ña ndo'ni kan ña saña'a ra yuvi, ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na.

[2] Ra ra Juan, ra sakuchi yuvi, ra ve'e kàà va ke ndikaa ra, ra te kundaa ini ra xa'a ña va'a ña ˆxa Jesús xi'in yuvi, ra saa ti'vi ra uvi ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús [3] ña ndakatu'un ndia ra. Ra te ndixaa ndia nuu Jesús ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:

—¿A ndixa yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un xa'a kixi ña sakaku kun na yuuvi yo'o? ¿A xiniñu'u kundiatu ndi inka va ra? —kachi ndia xi'in ra.

[4] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra Juan xa'a ña ˆxini ndo xi'in ña ˆxini so'o ndo ra na kundaa ini ra. [5] Chi na kuaa, ra ˆndakoto'ni va na, ra na küvi kaka, ra ˆndakaka va na, ra na ndo'o kue'e tia'yu; ra ˆnduva'a va na, ra na so'o, ra ˆndakuni va so'o na, ra na ndii, ra ˆndatiaku va na. Ra ˆndakani tu yu tu'un Ndioxi nuu na nda'vi ña va'a na kaku va na. [6] Ra va'a ni kee yuvi na ndikun yu'u, ra xä uvi ini na xa'a tu'un ña ka'an yu xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.

[7] Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan kua'an ndia, saa xa'a Jesús ka'an ra xa'a ra Juan xi'in na ndee kan kachi ra saa:

—¿Ndixaa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo iku yuu kan? ¿A xini ndo iin tiaa ra kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta xika tachi? [8] Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixaa ke kaa tiaa ra ndixaa ndo xini ndo? ¿A xini ndo iin tiaa ra ndixi tikoto va'a ña ya'vi? Ra xa kundaa va ini ndo chi na ndixi tikoto va'a, ña savi, ra va'a ni va iyoo na kan, chi ve'e va'a nuu ndee na rey va ndee na. [9] Ra tu süvi saa kaa ra ndixini ndo, saa ra, ¿ndixaa va ke kaa ra? ¿A xini ndo iin ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va? Ndixa va, chi suvi kuvi va ra; ra chee ka va chiñu ña *xa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a. [10] Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:

Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra ku'un chiñu nuu yu ra kunuu ra ku'un
ra,
ña ndasavii ra ichi kun,
kachi ña. 11 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo chi
ra Juan ra sakuchi yuvi kuvi ra chee ka nuu takundi'i va na ndika'an
ndoso tu'un Ndioxi xina'a. Ndi su na kuëe xiniñu'u va'a vichin nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, kuvi na nduchee ka tu nuu ra Juan va.
12 ’Ndia kii te xa'a ra Juan, ra sakuchi yuvi ka'an ndoso ra tu'un
Ndioxi, iin saa ndia vichin, ra xika nduku ña ndiva'a ña sandi'i ña
xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra takua yuvi na ndaku ini va
kuvi na kuchuun ki'vi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. 13 Ra takundi'i
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, xi'in ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, xi'in ra Juan, kuvi na ndiña'a ndia ku'va ke kuu ta xa
na ka'ndia Ndioxi chiñu. 14 Ra na kandixa ndo ña ka'an yu xi'in
ndo, chi ta iyoo ra Elías ra ndika'an Ndioxi xa'a kixi, saa ke iyoo
tu ra Juan va. Chi xa'a ra Juan ke ndika'an va Ndioxi ña kachi ra
saa. 15 Ra ndo'o na xini so'o, ra ná kuni ka so'o va ndo ña ka'an yu
—kachi Jesús xi'in na.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in na ndee vichin? Ra na kundaa ini
ndo chi ta iyoo na vali na ndakaya sasiki nuu ya'vi, ra kana ta'an
na kachi na saa: 17 “*Tivi ndi yaa sii ini xi'in tiyoo ra *ndixïin ndo
taxa'a ndo; ra *xita tu ndi yaa suchi ini ra *ndixïin tu ndo kuaku va
ndo”, ˆkachi na xi'in ta'an na, ra ku'va saa va ke xa na yuvi yo'o
vichin. 18 Saa chi kixi ra Juan ra sakuchi yuvi, ra ndixïxi ni ra, ra
nii vino ndixï'i ra, ra tachi ndiva'a va iyoo xi'in ra *kachi ndo. 19 Ra
vichin xa̱a tu yu'u, ra ti'vi Ndioxi; ra xíxi yu, ra xi'i yu vino, ra ka'an
ndo xa'a yu: ña kini ni xixi yu, ra kini ni xi'i yu vino, ra ita'an tu
yu xi'in yuvi kuachi, xi'in na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno ñuu
Roma va, kachi ndo xa'a yu. Ndi su na ndaki'in ña va'a, ña ndichi ña
táxi Ndioxi kuvi yuvi na ndaña'a mii ña kúu na se'e va ra, chi *xiin
va na *kandixa na ña *saña'a ra Juan, ra saa tu ña ˆsaña'a yu'u va
—kachi Jesús xi'in na.

Ndo'o ni ini yuvi na ˆxïin ndaki'in ichi Ndioxi

20 Ra saa xa'a Jesús ka'an ra xa'a ña ndikindöo ini ra xi'in chiñu
ña ˆxa na ñuu nuu *xa ra kua'a ni ña xitu'un, saa chi ndiee ni ini na,

chi ndixïin na ña nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndaki'in na ichi
Ndioxi, ña kan ke ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
21 —¡Nda'vi ni ndo'o, na ñuu Corazín, xi'in ndo'o, na ñuu
Betsaida! Chi tu ta ñuu na Tiro xi'in na Sidón, *ndixa yu ta'an ña
xitu'un ña *xa yu ñuu ndo yo'o, saa ra xa yachi vi nandiko ini na
kan ra ndaki'in va na ichi Ndioxi; ra xa ndakundixi nda'vi va na iin
tikoto ña tumi, ña kue'e ni, ra xa ndakundee tu na nuu yaa nu'u va,
ña ndaña'a na mii na ña xa̱ ndandiko ini na xa'a kuachi na. 22 Ra
xa'a ña kan ke ndo'o ni ka va ndo'o na ñuu Corazín, xi'in na ñuu
Betsaida, nuu na ñuu Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii ña sandaku Ndioxi
kuachi na yuuvi yo'o. 23 Ra ndo'o, na ñuu Capernaum, ra xa ndivi
va ke ndee ndo tuvi ndo, ndi su ndia ka'a yavi nuu ñu'u na ndii va
ke saxinu Ndioxi ndo'o, saa chi ndixïin ndo ña kandixa ndo. Ra tu
ta'an ñuu Sodoma ndixa yu ña xitu'un ña xa yu ñuu ndo yo'o, saa ra
kandixa va na ñuu kan, ra ndï'i vi xa'a na, ra ndee na ndia vichin va.
24 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi te na xaa kii ña sandaku
Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, ra ndiee ni ka va kaa tundo'o ña taxi
Ndioxi nda'a ndo'o na ñuu Capernaum nuu na ñuu Sodoma —kachi
Jesús xi'in na.

Na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi ndakindiee ndo

25 Saa kuu iin kii ra ndika'an Jesús xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata, chi yo'o kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi
ra saa tu nuu ñu'u yo'o va, saa chi *chikaa se'e va kun ña va'a yo'o
nuu na ndichi xi'in nuu na kundaa ni ini, ra *ndaña'a kun ña nuu
na nda'vi, na kundäa ini, na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali. 26 Ra
saa *xa kun, Tata, chi saa *kuni mii kun koo va —kachi Jesús xi'in
Ndioxi.
27 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee kan kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra ndataxi takundi'i ñá'a nda'a yu. Ra ndia nii na
xïni yu'u; chi indaa mitu'un Tata yu Ndioxi va kuvi ra xini yu'u. Ra
ndia nii tu na xïni Tata va yu, chi indaa yu'u, ra kuu se'e va ra kuvi
ra xini ndia ku'va ke iyoo ra, ra saa tu yuvi na ndaña'a yu ra nuu va.
28 Ra takundi'i ndo'o, na kuñaa xachiñu, xi'in ndo'o, na kuñaa ndiso,
ra na'a ndo nuu yu ra yu'u kuvi ra taxi ndakindiee ndo. 29 Ra na
kandixa ndo chiñu ña taxi yu nda'a ndo, ña ka'an yu kuu iin íku yu,
ra na sakua'a ndo nuu yu, chi yu'u ra ka'nu ni va ini yu, ra nda'vi ni

tu ini va yu; ra saa ke kuvi ni'i ndo ña ndakindiee nima ndo. [30] Saa
chi chiñu ña taxi yu nda'a ndo ra ü'vi ña, ra nii ña'a ña taxi yu kuiso
ndo ra vëe ña. Chi ta iyoo iin íku tu kama ni va, saa iyoo ña chi ü'vi
ña —kachi Jesús xi'in na.

Kindiaa ndia ita'an xi'in Jesús yoko trigo iin kii yii

12 Saa kuu iin kii sábado, kii yii, ra ndiya'a Jesús kua'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a
ndika'un ini ndia ita'an xi'in ra, ra xa'a ndia xa'nu ndia yoko itu
trigo kan, ra ˆsakoyo ndia nuni vali sata ña ˆxaxi ndia. [2] Ra ta xini
ndia fariseo, ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús kachi na saa:

—Kuto'ni, nichuun xa ndia ita'an xi'in kun saa: chi köo ndiayu
nda'a yo ña sa yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindiee va yo ke
—kachi ndia xi'in ra.

[3] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿A täan va ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani xa'a ra rey David,
ña xa ra te ndika'un ini ra xi'in ndia kua'an xi'in ra? [4] Ra na kundaa
ini ndo chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña. Ra rey David,
ra ndiki'vi va ra ini ve'e ñu'u Ndioxi ra *ki'in ra ixtava'a yii, ña
soko na, ña iyoo ini ve'e ñu'u kan *xixi ra xi'in ndia kua'an xi'in ra,
ra köo ndiayu ra ña kuxi ra ña, chi takua na sutu va kuvi na iyoo
ndiayu kuxi ña. [5] ¿Ra a täan ka'vi tu ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ña ka'an ña na sachïñu ndia nii yuvi kii yii sábado, ndi su
ndia sutu ra xa va ndia kan chiñu ini ve'e ñu'u ka'nu, ra köo vi tu
na ka'an kuachi xa'a ña xa ndia kan? [6] Ra na ka'an yu xi'in ndo ra
kundaa ini ndo, chi ka'nu ni ka va yu'u ra íin xi'in ndo yo'o vichin
nuu ve'e ñu'u ka'nu. [7] Ndi su ndo'o, ra na täan kundaa ini va kuvi
ndo ni ke kuni kachi tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Küni yu ña
na ka'ni ndo kiti ra soko ndo ri nuu yu, chi ña kuni yu ke na ku'vi ni
ini ndo kuni ta'an va ndo”, kachi ña. Ra tu ndikundaa ini ndo xi'in
tu'un yo'o, saa ra kä'ndia vi ndo chiñu ña na sando'o na yuvi nda'vi
na köo kuachi. [8] Ndi su, yu'u ra xaa yo'o vichin, kuvi ra iyoo ni ka
ndiayu nda'a xa'a kii yii sábado, ndia ña ke kuvi sa yo, ra ndia ña ke
küvi sa yo —kachi Jesús xi'in ndia.

ˆSanda'a Jesús iin tiaa ra ndachi nda'a kii yii sábado

9 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e
ñu'u nuu ndakuta'an na ñuu kan. 10 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin
tiaa ra ndachi iin xiyo nda'a; ra ndia fariseo ra xika nduku ni ndia
ndixaa sa ndia, ña va'a kuchuun ndia taxi ndiaa kuachi xa'a Jesús,
ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿A kuvi sanda'a yo iin na xi'i kii ndakindiee? —kachi ndia.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia iin ndo iyoo iin ndikachi lo'o sana, ra na ndakava ri ini
iin yavi kii yii, ¿ra a kü'un ndo tava ndo ri? ¿Su ku'un va ndo tava
ndo ri ini yavi kan? 12 Ra na kundaa ini ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka
va iin yuvi nuu iin ndikachi lo'o; ra xa'a ña kan ke kuvi va sa yo ña
va'a kii yii sábado —kachi Jesús xi'in ndia.
13 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa ra ndachi nda'a kan kachi ra
saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa *sandakaa tiaa kan nda'a ra, saa ra ndikun nduva'a va ña,
ra *nduu ña ta kaa inka ña va'a va. 14 Ra te kee ndia fariseo kan chi
ke'e, ra saa ndikata'an ndia ndixaa sa ndia, ña kuvi ka'ni na Jesús.

Ndixinu nuu tu'un ña ndika'an na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a

15 Ra ta kundaa ini Jesús xa'a ña kuni ndia sa ndia xi'in ra, ra
saa kanata ra ini ve'e ñu'u kan ra ndaki'in ra kua'an ra inka xiyo
va, ra kua'a ka vi yuvi ndakundikun sata ra kua'an na xi'in ra. Ra
*sanda'a ra takundi'i va na xi'i. 16 Ra saa *xa'ndia ra chiñu nuu na
ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ra, ña *sanda'a ra na. 17 Ra
su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi, ña ndika'an ra Isaías ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
18 Koto ndo, chi ra yo'o kuvi ra xachiñu nuu yu, ra ndikaxin
yu;
ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini yu xi'in ra.
Ra taxi yu Tachi Yii yu koo ña xi'in ra,
ra ka'an ndoso ra tu'un yu nuu takundi'i na yuuvi, ra kundaa
ini na ña sandaku yu kuachi xi'in na.
19 Ra ndatü'un kuachi ra xi'in ndia nii yuvi,

ra nii kañä'a tu ra xi'in va na;
ra ndia nii tu na küni so'o ña kana ra kaka ra ya'ya va.
[20] Ra yuvi na xa *takue'e, na *ndo'o, ta ku'va *ndo'o iin ndoo
ñu'u tun xa ndita'nu, ra satakuë'e ka ra na;
ra nii i'va lo'o ña sakan ndixikun, ndä'va ra,
ra saa ke ˆsa va ra ndia te xaa kii ña ndaki'in ra ka'ndia ra
chiñu xi'in ña ndaa va.
[21] Ra takundi'i na yuuvi yo'o, ra indaa ra yo'o va kuvi ra
kundiaa ini na, kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra Isaías.

Saña'a Jesús yuvi ña vä'a kaña'a na xa'a Tachi Yii Ndioxi

[22] Ra saa ndixaa sava na nuu Jesús xi'in iin tiaa ra küvi ka'an, ra kuaa va tu ra, saa chi tachi ndiva'a va ke tiin ña'a, ra saa sanda'a Jesús tiaa kan ra va'a ka vi ndakuto'ni ra, ra va'a tu ndaka'an va ra.
[23] Saa ra takundi'i yuvi na *xini ña kuu kan, ra *ndakanda ka vi ini na, ra iin ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿A ra yo'o kuvi ra kuu ndise'e ra David, ra *ti'vi Ndioxi kixi sakaku yoo? —kachi na xa'a Jesús.
[24] Ndi su te *xini so'o ndia fariseo, ña kachi yuvi kan saa xa'a Jesús, saa ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—Ndiee ti Beelzebú mii ti kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va ke iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —*kachi ndia.
[25] Ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i ñuu na'nu ña kanita'an xi'in ta'an mii, ra kuchüun vi ña koo ña, chi ndi'i va xa'a ña; ra saa tu iin ñuu va, a iin ve'e va tu, saa chi tu na xa'a na kanita'an na xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun na koo vi na chi ndi'i va xa'a na. [26] Ra saa tu kiti ndiva'a va, chi tu na ndukuiin ri kanita'an ri xi'in ta'an mii ri; saa ra kuchüun vi ri koo ri, chi ndi'i xa'a va ri. [27] Ra kachi yu su'va xi'in ndo, saa chi ka'an ndo, ña tava yu tachi ndiva'a xi'in ndiee ti Beelzebú, ri kuchee nuu takundi'i ri ndiva'a; ra tu saa iyoo ña, saa ra, ¿yoo ku ra taxi ndiee nda'a na ndikun sata ndo ña va'a tava na tachi ndiva'a tu saa? Ra na kundaa ini ndo chi süvi xi'in ndiee ri ndiva'a ke tava

na ña. Ña kan ke kundaa va'a va ini na ña vä'a iyoo ndo. [28] Ra
ña tava yu tachi ndiva'a vichin xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ra ña
yo'o kuni kachi ña saa, ña xa xaa Ndioxi xa'ndia ra chiñu nuu va
ndo.
[29] ’Ra na kundaa ini ndo vichin:
¿Ndixaa sa iin yuvi ña va'a ki'vi na ve'e iin tiaa ra ndaku ni ña
sakui'na na ña'a ra, tu na chikätun na ra, tuvi ndo? Su xi'na ka va
xiniñu'u katun na ra, ra saa vi ke kuvi ki'vi na ve'e ra ña sakui'na na.
[30] ’Ra yuvi na kuä'an ndiee yu, ra na kanita'an xi'in va yu kuvi na,
ra na xïin tu sachiñu xi'in yu, ra na sandi'i xa'a chiñu va yu kuvi na.
[31] ’Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ra na kundaa ini ndo, chi Ndioxi
ra koo ka'nu va ini ra xa'a takundi'i kuachi ña xa yuvi, xi'in ña
kaña'a na xa'a ra, ndi su na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo
ka'nu ini ra xa'a vi na kan. [32] Ra takundi'i yuvi na kaña'a xa'a yu'u
ra xaa yo'o, ra koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a na kan, ndi su na kaña'a
xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu ini ra xa'a vi na kan kii ña ndee
yo vichin, ra nii kii ña vaxi köo ka'nu tu ini ra xa'a vi na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Takundi'i itun kui'i ra xi'in kui'i ña kuun nda'a va nu ke ndakuni yo nu

[33] Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra kui'i ña va'a ke kuun nda'a va
nu; ra itun kui'i tu vä'a, ra kui'i ña vä'a ke kuun nda'a va nu; ña
kan ke xi'in kui'i ña kuun nda'a va itun ke ndakuni yo nu. [34] Ndi su
ndo'o, ra yuvi ñà'a va kuvi ndo, chi ña saña'a ndo, ra ta iyoo ndutia
xatu ra kee yu'u kọọ va iyoo ña. Ra ña kuu ndo yuvi ña'a, saa ra küvi
vi ka'an ndo tu'un va'a. Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un ña
iyoo nima yuvi ke ka'an va na. [35] Yuvi va'a, ra tu'un va'a ke ka'an va
na, saa chi ña va'a ke iyoo nima va na, ra yuvi ñà'a, ra tu'un ñà'a
ke ka'an va na, saa chi nima na, ra ña vä'a ke iyoo va. [36] Ña kan ke
ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un ki'vi
ña ka'an ndo, ra sandaku va Ndioxi kuachi xi'in ndo xa'a ña, te na
xaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o. [37] Saa chi
xi'in mii tu'un ña ka'an ndo ke sandaku Ndioxi kuachi xi'in va ndo:
tu ña va'a ndika'an ndo, saa ra kaku va ndo, ra tu ña vä'a va tu
ndika'an ndo, saa ra ni'i ndo tundo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na xïin kandixa ra ka'an na xi'in Jesús ña na sa ra ña xitu'un kuni na

38 Saa ndika'an sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in
ndia fariseo, kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Tata Maestro, kuni ndi na sa kun iin ña xitu'un ña täan kuni
ndi, ña va'a na kundaa ini ndi ña ndixa Ndioxi kuvi ra ti'vi yo'o xaa
kun —kachi ndia xi'in ra.
39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Yuvi ñà'a na xïin kandixa Ndioxi na ndee tiempo vichin, ra
kuni na ña na sa yu iin ña xitu'un kuni na, ndi su ndia nii ña xitu'un
sä yu kuni na, chi ndia ta'an ña *ndo'o ra Jonás, ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va ke sa yu kuni na. 40 Saa chi ta ku'va *ndo'o ra
Jonás, ña xindikaa ra ini iin tiaka chee uni ka'ñu xi'in uni ñuu, ra
saa ke kuu tu xi'in yu'u ra xaa yo'o va, chi uni ka'ñu xi'in uni ñuu
ke kundikaa tu yu'u va tixi ñu'ú. 41 Ra te na sandaku Ndioxi kuachi
xi'in na yuuvi yo'o, ra na ñuu Nínive, ra ndakuita va na ra taxi na
kuachi xa'a yuvi na ndee tiempo vichin, ra ka'an na xi'in Ndioxi ña
na sando'o ra na, saa chi na ñuu Nínive, ra *nandiko va ini na te
*xini so'o na tu'un Ndioxi ña ndika'an ndoso ra Jonás nuu na. Ra
na kundaa ini ndo chi ka'nu ni ka va yu'u, ra iin yo'o vichin nuu ra
Jonás. 42 Ra saa tu ña reina ña *kee chi ninu nuu ka'an na kuu sur,
ra ndakundichi tu ña kan va, ña taxi ña kuachi xa'a na yuvi na ndee
tiempo vichin, ra ka'an ña ña na sando'o Ndioxi na, kachi ña, kii te
na sandaku Ndioxi kuachi xi'in na, saa chi ña kan ra kani ni kee ña,
ña kixi ña xini so'o ña tu'un ndichi ña ndika'an ra rey Salomón. Ra
na kundaa ini ndo chi ka'nu ka va yu'u, ra iin yo'o vichin nuu ra rey
Salomón —kachi Jesús xi'in ndia.

Tachi ndiva'a ña ˆnandiko tuku chi nuu kee ña

43 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ta kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra su'va va ke xa ña: ˆkee ña ra
ndaki'in ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu köo ndia nii ña'a,
nuu ichi ní, ña xika nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi su
ndanï'i ka ña nuu koo ña. 44 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña
saa: “Va'a ka va na nandiko yo ve'e chi nuu kee yo”, kachi ña. Ra
saa te nandiko ña ndaxaa ña nuu ndixiyo ña, ra ndia nii ka ña'a köo

ve'e kan, ra va'a ka vi *ndati'vi na, ra vii ka vi *nduu ve'e kan *xa
na. 45 Ra saa ˆndaki'in tuku tachi ndiva'a kan kua'an ña, ra ˆnanduku
ña inka uxa nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii ña ˆxaa xi'in
ña, ra saa ˆnandee takundi'i ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi
na ndo'o saa ña xindikaa tachi ndiva'a ini na, ra na ndiee ka ndasa
va kuvi na, nuu ña ndixiyo na ta yachi. Ra su'va ke ndo'o tu yuvi
ndiva'a, na ndee tiempo vichin va —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kandixa Jesús ku ndixa na kuu ta'an va ra

46 Ra saa kuu Jesús ndatu'un ka ra xi'in yuvi kan, saa ra ndixaa
va si'i ra xi'in na ñani ra, ra xikundita na chi ke'e ña ndiatu na ra,
chi kuni na ka'an na xi'in ra. 47 Saa ndika'an iin na ndee kan xi'in ra
kachi na saa:
—Tata, chi ke'e íin si'i kun xi'in na ñani kun, ra kuni na ka'an na
xi'in kun —kachi na xi'in ra. 48 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na kuu si'i yu, ra yoo kuvi na kuu tu ñani yu?
—kachi ra. 49 Ra saa saña'a nda'a ra na xika xi'in ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa:
—Na yo'o va kuvi si'i yu xi'in ñani yu. 50 Saa chi takundi'i yuvi
na xanduvi ña ka'an Tata yu, ra ndu'u ndivi va, kuvi na kuu ñani yu,
xi'in ku'va yu, xi'in si'i yu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

13 Ra suvi mii kii kan kee Jesús ve'e nuu íin ra, ra ndaki'in ra
kua'an ra chi yu'u tiañu'u, ra ikan ndixaa ra xikundu'u va
ra. 2 Ra kua'a ka vi yuvi *ndakaya xaa nuu ndu'u ra, ra saa *nandaa
ra ini iin barca lo'o ndakundu'u ra, ra takundi'i yuvi kan xikundita
yu'u tiañu'u kan va. 3 Saa ra kua'a ka vi ña xa'a ra saña'a ra na, ra
niña xi'in tu'un ndichi ke sakua'a ra na, ra saa ndika'an ra iin tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu, ra *kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo ñu'u
ra. 4 Ra saa kuu ra xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra, ra sava
ña ndikoyo yachin yu'u ichi, ra ˆxaa sàà, ra ndaki'in ri ña xaxi va
ri. 5 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo yuu, nuu köo kua'a ñu'ú, ra
kama ni va nindutia ña, saa chi yaxin ni va ndu'u ñu'ú. 6 Saa ra te
kanata ñu'ù, ra xii va ña, saa chi kuëe kunu ndo'ni tio'o ña, ña kan

ke *ndachi va ña. 7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin ìñu̱, ra
nindutia va ña, ndi ndiküvi kua'nu ña, saa chi ìñu̱ kan va *sanduxin
ña'a. 8 Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an, ra tiaa ni va va'a xa'nu
ña, chi indaa tata lo'o, ra ndia iin ciento nuni, xi'in ndia uni xiko
nuni, xi'in ndia oko uxi nuni vali taxi, ta iin ta iin yoko itu trigo kan
—kachi Jesús xi'in na 9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndó'o̱, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra na ndaki'in
xini ndo xi'in ña, ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ndakani Jesús ni xa'a ke ka'an ra tu'un ndichi

10 Saa kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra
kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun niña xi'in tu'un ndichi ke *sakua'a kun yuvi
kan? —*kachi ndia. 11 Ra saa *ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xa mii va Ndioxi kuvi ra ˆtaxi ndiayu ña na kundaa
ini ndo xa'a ichi ra nuu xa'ndia ra chiñu, ña iyoo se'é, ndi su na
kan, ra täxi ra ña nda'a na ña kundaa ini na. 12 Saa chi yuvi na
xiin kuni so'o ña saña'a yu, ra kundaa ni ka va ini na, ra koo ni
ka tu ña xini tuni va na; ra na xïin kuni so'o ña saña'a yu, ra ndia
ña lo'o ña xa kundaa ini na ke nundiaa nda'a va na. 13 Xa'a ña
kan ke xi'in tu'un ndichi va ka'an yu xi'in na; ra va'a ni ixto'ni
tie'e va na, ndi su küni na, ra va'a ni tiaa so'o va na ña ka'an
yu xi'in na, ndi su küni so'o na, ra nii kundäa tu ini va na ni ke
ka'an yu xa'a. 14 Ra xi'in ña yo'o ke xinu nuu tu'un Ndioxi ña
ndika'an ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta *kachi
ra su'va:

Nii na tiaa ni va so'o na, ra xa saa kundäa ini vi na ni ke kuni
kachi tu'un ña xini so'o na,
ra va'a ni ixto'ni tie'e va tu na, ra xa saa küni vi na.
15 Saa chi yuvi yo'o: ra ña xinu'ni va ke xinituni na,
saa chi ˆndasi na so'o na,
ra ˆndasi tu na nuu va na,
ña na küni na, ra nii na küni tu so'o va na,
ra na ndasäma na mii na,
saa ra kundäa ini na xi'in ña xini na,
ra küni tu so'o va na ña ka'an yu xi'in na,
ra nii na nandïko na nuu yu,

ña sanda'a yu na, *kachi Ndioxi,
*kachi ra Isaías.
16 'Ndi su ndo'o ra va'a ni va ˆkee ndo, saa chi xini va
ndo chiñu ña xa yu, ra xini tu so'o ndo tu'un ña ka'an va yu.
17 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo,
saa chi tiaa ni kua'a na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
xi'in yuvi to'o na xindikun Ndioxi, ra *kuni ni na kuni na
ta'an ña ˆxini ndo yo'o vichin, ndi su ndixïni na ña; ra *kuni
ni tu na kuni so'o na ta'an ña ˆxini so'o ndo yo'o vichin va,
ndi su ndixïni so'o na ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.

Ndakani Jesús ni ke kuni kachi tu'un ndichi xa'a ra chi'i kan

18 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a tu'un ndichi xa'a
ra chi'i, ni ke kuni kachi ña. 19 Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an xa'a
ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra kundäa ini na ni ke kuni kachi ña,
saa ra xaa ti ndiva'a tava ri ña nima va na, ra naa ini va na xa'a ña.
Ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo nuni vali ña ndikoyo yachin
yu'u ichi. 20 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu iyoo yuu, kuvi yuvi na xini
so'o tu'un Ndioxi, ra ndikun ndaki'in va na ña, ra kusii ka vi ini na
xi'in ña. 21 Ndi su kuëe kunu ndo'ni tio'o ña nima na, ra lo'o ni va kii
kandixa na, saa ra te xa'a tixu'vi na, a te vaxi tundo'o nuu na xa'a
ña ˆndíkṵn na ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini va na. 22 Ra nuni
vali ña ndikoyo tiañu ìñṵ kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ndi
su xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra
xa'a ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va. Saa ra kuee kuee naa ini
va na xa'a ichi Ndioxi, saa ra ta ku'va iyoo tata ña köo ña'a taxi vi
iyoo na. 23 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an kuvi yuvi na xini
so'o tu'un Ndioxi, ra kundaa ini na xi'in ña, ra na yo'o kuvi na iyoo
ta ku'va iyoo tata ña va'a ni xa'nu, ra va'a ka vi kuchuun ña, ra ndia
iin ciento, ndia uni xiko, xi'in ndia oko uxi va nuni vali taxi ta iin ta
iin yoko itu trigo kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iku ñà'a xi'in itu trigo

24 Saa ndika'an ka Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra
saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra
ndixa'an chi'i nuni trigo ña va'a iin nuu ñu'u ke iyoo ña. 25 Ra te
ndi'i, saa ra kuñuu va, ra te xa ndikixi takundi'i na, ra saa xaa iin ra
sáa̱ ini, ra chi'i ra ndikin iku ñà'a tiañu tata trigo kan, ra ndaki'in ra
kua'an va ra. 26 Ra te *ndixinu itu trigo kan ña xa kuyoko ña, ra saa
*ndixinu tu iku ñà'a kan va, ra saa xini va ndia xachiñu nuu ra kuu
ixto'o ñu'u kan. 27 Ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia, ra ndika'an
ndia xi'in ra kachi ndia saa: “Tata, ¿a su niña nuni trigo, ña va'a va
kuvi ña chi'i kun nuu ñu'u kun? ¿Ra nichuun tu nindutia iku ña'a
xi'in ña?”, kachi ndia xi'in ra. 28 Saa ndika'an ra ixto'o ñu'u kan
kachi ra saa xi'in ndia: “Iin ra sáa̱ ini xini yu'u va kuvi ra *ndixa'an
chi'i iku ñà'a kan”, kachi ra. Ra saa ndika'an ndia xachiñu nuu ra
kachi ndia saa xi'in ra: “Tata, ¿a kuni kun, tu na ku'un ndi ra tu'un
ndi iku ñà'a kan?”, kachi ndia xi'in ra. 29 Ra saa ndika'an ra kachi
ra saa xi'in ndia: “Küvi, saa chi tu köo, ra iyo ni tu'un ndo itu trigo
xi'in ña. 30 Ra va'a ka na koo va ña, ra inuu na kua'nu uvi saa va
ña, ra ndia te na xaa kii ndakaya ña, ra saa ka'ndia yu chiñu nuu
na sakee, ña ndakaya na xi'na ka iku ñà'a kan, ra katun na ña ta
numi ta numi, ra ka'mi na ña; ra te xa na ndi'i, saa ndaki'in na trigo,
ra chiva'a na ña ini yaka yu”, kachi ra xi'in ndia xachiñu nuu ra
—kachi Jesús xi'in yuvi ndee xini so'o kan.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

31 Saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin ndikin
lo'o ña nani mostaza ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'u va ra
ke, iyoo ña. 32 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ndikin itun mostaza
kan ke lo'o nuu takundi'i va ndikin ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o;
ra va'a ni lo'o ni va ña, ndi su te ndutia ña ra xa'a ña xa'nu
va ña, ra tiaa ni ka va chee xa'nu itun ña kan nuu takundi'i ka
itun tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka vi xa'nu itun nda'a ña, ra ndia
sàà va xáá ˆxava'a chi'yo nda'a itun ña. Ra ku'va saa ke iyoo tu

ichi ña kua'an nuu ˆxa'ndia Ndioxi chiñu va —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan ixtava'a

33 Ra saa ndika'an ka Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:

—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo lo'o ixan iyá ña kavanuu iin ña'a xi'in kua'a ni ixan ixtava'a va ke, iyoo ña. Chi va'a ni lo'o ni va kuvi ixan iyá ña chikaa ña xi'in ña, ra kuchuun va ña, ña sandanañu ña ña, ra kua'a ka vi nduu ña —kachi Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi va ke ˆsaña'a Jesús na̱

34 Ra takundi'i ña *saña'a Jesús na, ra niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña yo'o va ke xiniñu'u ra ña *saña'a ra na. Ra ndia nii ichi ndisañä'a ra na ña iin saa koo saña'a ra na, chi niña xi'in tu'un ndichi va ke saña'a ra na.
35 Ra su'va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un ña ndika'an iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a ta kachi ra su'va:

Niña xi'in tu'un ndichi ke ka'an yu xi'in yuvi,
ra ndatu'un yu xi'in na xa'a ña'a ña iyoo se'é,
ndia te kivi chituni Ndioxi ña yuuvi,

*kachi ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iku ñà'a

36 Ra saa te ndi'i *ndati'vi Jesús yuvi kan kuanu'u na, ra saa nandi'vi ra ini ve'e, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa ini ndi, ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña *ndika'an kun xa'a iku ñà'a ña kana tiañu itu trigo ña iyoo nuu ñu'u kan —kachi ndia xi'in ra. 37 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:

—Su'va va ke kuni kachi ña: ra chi'i nuni trigo kan ku yu'u ra xaa yo'o va; 38 ra ñu'u nuu ndikee ña kan kuvi ña yuuvi yo'o va, ra nuni trigo kan kuvi yuvi na kuu kuenda Ndioxi, ra iku ñà'a kan kuvi yuvi

na kuu kuenda ra ndiva'a va. 39 Ra ra sáa̱ ini, ra ndixa'an chi'i iku
ñà'a kan kuvi ra kuu timia'a va. Ra tiempo ña sakee na ke kuu kii
ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o va; ra yuvi na sakee kan kuvi na tatun
Ndioxi va. 40 Ra ta ku'va ˆxa na xi'in iku ñà'a, ña ˆndakaya na ña, ra
ˆtaan na ña nuu ñù'ù xixi ña, ra saa ke kuu tu xi'in na yuuvi yo'o
va, te na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in na. 41 Ra yu'u, ra
xaa yo'o, ra ti'vi yu na tatun yu ña ndakaya na takundi'i yuvi na ˆxa
kuachi, ra saa tu na sakuni inka yuvi ña na sa na ña vä'a va, ra tava
na na nuu xa'ndia yu chiñu, 42 ra taan na na xitun nuu xixi ñù'ù,
ra ikan ku nuu kuaku ni na, ra ndiakua ndakaxi nu'u na. 43 Ra na
kandixa Ndioxi, ra ndaye'e va na kan ndia ta ku'va ye'e ñu'ù, ra koo
na xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va. Ra ndo'o, na xini so'o, ra
na ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi tu'un yo'o —kachi Jesús xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin ñá'a ña ndiaa ya'vi ni ña ndikaa se'é nuu iin ñu'ú

44 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin ña'a ña
ndiaa ya'vi ni ña ndikaa se'e iin iku va ke, iyoo ña. Ra te ˆndani'i iin
tiaa ña, ra saa ndatise'e tuku va ra ña nuu *ndani'i ra ña; ra kusii ka
vi ini ra, ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra, ra xa'a ra ixiko ra takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ra, ra saa ndasata ra iku kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin yuu ña ya'vi ni

45 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra
saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xika
ndaxiko, ra nanduku ra iin yuu ña ya'vi ni, saa iyoo ña. 46 Ra te
ˆndani'i ra yuu ña ya'vi ni kan, ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra, ra xa'a
ra ixiko ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra, ra saa ndasata ra yuu ña
ya'vi ni kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ñunu ña tiin na tiaka

47 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:

—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo ñunu ña chikaa
na ini mini ra sakaku'un ña takundi'i va nuu tiaka, saa iyoo ña. 48 Ra
te chitu ñunu kan xi'in ri, ra saa ndatava na kachi'i kan ña chi yu'u
mini, ra ikan ndakundee na ña ndakaxin na ri; ra ri va'a ndataan na
ini tuká, ra ri vä'a xatia va na. 49 Ra mii saa ke kuu tu te xa na ndi'i
xa'a ña yuuvi yo'o va; saa chi kixi na tatun Ndioxi ra ndakaxin na na
vä'a ña ndatava na na tiañu na va'a. 50 Ra taan na na xitun nuu xixi
ñù'ù. Ra ikan kuu nuu ndo'o ni na, ra kuaku ni na, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù na —*kachi Jesús xi'in na.

Ña'a xaa xi'in ña yata ña ndiaa ya'vi ni

51 Saa nindakatu'un Jesús ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kundaa ini ndo xi'in takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kundaa va ini ndi xi'in ña, Tata —kachi ndia xi'in ra.
52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i na maestro na saña'a ndiayu Ndioxi, ra ta xa kutu'va
na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, saa ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra
iyoo iin ve'e, ra taxi va'a ra ña'a ña ya'vi ni ini ve'e kan, ra saa xa'a
ra xiniñu'u ra ña xaa xi'in ña yata, ña taxi va'a ra kan, ra ku'va saa
va ke iyoo na —kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

53 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra tu'un ndichi yo'o, ra saa
ndaki'in ra kuanu'u va ra, 54 ra saa ndixaa ra ñuu nuu xa'nu ra. Ra
ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u ñuu kan ra saa xa'a ra saña'a ra na, ra
ndakanda ka vi ini yuvi na ndee kan, ra kachi na saa:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o takundi'i ña ndichi yo'o, xi'in
ndiee ña xa ra ña xitu'un yo'o? 55 ¿A su se'e ra José ra kuxi itun va
kuvi ra, ra si'i tu ra kuvi ña María va, ra ñani tu ra kuvi ra Jacobo,
xi'in ra José, xi'in ra Simón, xi'in ra Judas va? 56 ¿Ra a su ñuu yo'o
ndee tu na si'i ku'va va ra xi'in yo? ¿Ra ndia mii ke ndixa'an ra yo'o
ña sakua'a ra takundi'i ña yo'o? —kachi na.
57 Ra ndikandïxa va'a vi na Jesús ñuu ra, ra saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:

—Takundi'i ñuu ra ˆxa to'o va na iin na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ndi su ñuu na nuu kaku na, xi'in nuu ndee na ta'an na, ra xä to'o vi na na ikan —kachi Jesús xi'in na.

58 Ra xa'a ña ndiee ni ini na ñuu kan ke kuëe ndixa Jesús kua'a ni ña xitu'un.

Su'va kuu te ndixi'i ra Juan ra *sakuchi yuvi

14 Ra suvi mii tiempo ña ndixa'an Jesús ñuu ra ke kundaa ini ra rey Herodes, ra xa'ndia chiñu chi Galilea xa'a Jesús, ña ˆxa ra kua'a ni ña xitu'un. 2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia xachiñu nuu ra kachi ra saa:

—Ra ka'an na kuu Jesús kan ra süvi vi ra, chi ra Juan ra sakuchi yuvi va kuvi ra ndatiaku. Ña kan ke va'a iyoo ni ndiee ra, ña xa ra ña xitu'un —kachi ra xi'in ndia.

3 Saa chi mii ra rey Herodes kan kuvi ra *xa'ndia chiñu ña ndixa'an ndia tiin ndia ra Juan, ra ku'ni ndia ra xi'in yo'o kàà, ra chikaa ndia ra ve'e kàà, saa chi ndika'an ra xa'a kuachi ña ˆxa ra Herodes xi'in ña Herodías xanu ra, ña yasi'i ra Felipe, ñani ra. 4 Saa chi xa ta yachi vi ke ndika'an ra Juan kan, xi'in ra Herodes xa'a ña vä'a *ndixa ra, saa chi ndaki'in ra ña Herodías, yasi'i ra Felipe, ñani ra, ra nduu ña yasi'i va ra. 5 Ra xa'a ña kan ke *kuni ra Herodes kan ña ka'ni ra ra Juan, ndi su ndiyu'vi va ra nuu na ñuu; saa chi ˆkandixa takundi'i va na ra Juan kan, ña kuu ra ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. 6 Ndi su ndixaa iin kii ña ndatava na viko ra rey Herodes ña ndaxinu ra kuiya, saa ra ndixaa va ña lo'o kuáa̱n se'e ña Herodías kan nditaxa'a ña nuu takundi'i ndia ndee ndatava viko kan, saa ra kusii ka vi ini ra Herodes xi'in ña, 7 ra saa *kindoo ra, ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña nduku ña nuu ra nda'a ña. 8 Ra te kundaa ini si'i ña lo'o kuaan kan, ra saa chikaa yu'u ña ñá, ra saa ndika'an ña lo'o kuaan kan xi'in ra Herodes kachi ña saa:

—Kuni yu ña na kundikaa xini ra Juan ra sakuchi yuvi ini iin ko'o ra taxi kun ña nda'a yu —kachi ña xi'in ra.

9 Ra te xini so'o ra rey Herodes tu'un kan, saa ra *kusuchi ni ini ra, saa chi *xini takundi'i va ndia ndee kan ña *kindoo ra taxi ra ndia ndia ka mii ña'a ña nduku ña lo'o kan nuu ra nda'a ña, ra xa'a ña kan ke ndinï'i ka ra ni ke sa ra, ndia saa ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia xachiñu nuu ra, ña na ndataxi ndia xini ra Juan nda'a va

ña. [10] Ra saa ndixa'an ndia xachiñu nuu ra Herodes ini ve'e kàà nuu
ndikaa ra Juan kan, ra xa'ndia ndia sukun ra, ta ku'va kachi mii ra
Herodes xi'in va ndia. [11] Ra saa chikaa ndia xini ra Juan ini iin ko'o,
ra ni'i ndia ña xaa ndia ndataxi ndia nda'a ña lo'o kuaan kan, ra saa
ndixa'an ña ndataxi ña xini ra Juan nda'a si'i va ña.
[12] Ra saa ndixa'an ndia *xita'an xi'in ra Juan, ra ndaki'in ndia iki
kuñu ra ninduxin va ndia. Ra te ndi'i saa ndixa'an ndia ndatu'un
ndia xi'in Jesús xa'a ña kuu kan.

ˆSakuxi Jesús u'un mil yuvi

[13] Ra ta kundaa ini Jesús ña ndixi'i ra Juan, ra saa *nandaa ra ini
iin barca lo'o ra ndaki'in ra kua'an ra iin iku nuu köo yuvi. Ndi su
ta kundaa ini yuvi kan chi nuu kua'an ra, ra saa kee na ñuu na ra
taxi ndikun na kua'an xa'a na sata va ra. [14] Ra te nuu Jesús barca
lo'o kan, ra *xa iin ndandaa va kaa xi'in yuvi xini ra, ra saa kunda'vi
ka vi ini ra xini ra na, ra *sanda'a ra kua'a ni na xi'i na ndixaa xi'in
yuvi kan. [15] Ra te xa kua'an kuaa, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in
Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ndiayu ta'an xi'in yuvi yo'o ra na ku'un na ndia ndia ka
mii ñuu vali ña ndo'ni yachin yo'o, ra na sata na ña'a kuxi na, chi
yo'o, ra iku nuu köo yuvi va kuvi ña, ra xa kua'an kuaa ni va —kachi
ndia xi'in ra.
[16] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xiniñü'u ku'un na kan vi, chi na taxi ndo'o ña kuxi va na
—kachi ra xi'in ndia.
[17] Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Tata, köo kua'a ña'a ni'i ndi, chi takua u'un va kuvi ixta, ra uvi
kuvi tiaka va ni'i ndi —kachi ndia xi'in ra.
[18] Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Taxi ndo ña nda'a yu —kachi ra xi'in ndia.
[19] Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu yuvi kan ña na ndakundee vii na
nuu itia kuii kan, ra saa ki'in ra u'un saa ixta kan, xi'in uvi saa tiaka
kan, ra ndoni'i ra nuu ra ndivi, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi
xa'a ña, ra te ndi'i, saa ta'vi ra ixta kan taxi ra nda'a ndia ita'an xi'in
ra, ra saa ndata'vi ndia kan ña xi'in yuvi kan. [20] Ra xixi takundi'i va
yuvi kan ndiakua nditiandiaa ini na. Ra te ndi'i xixi na, saa ndakaya
ndia ita'an xi'in Jesús ña'ñu ña nindoo ndoso, ra uxi uvi ka tuká

sakutu ndia xi'in ña. [21] Ra yuvi na xixi kan, ra ku'va u'un mil kuvi
niña tiaa va, ra ndiä'vi vi na si'i, xi'in na kuachi vali.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

[22] Te ndi'i kuu ña yo'o, saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ita'an
xi'in ra, ña na nandaa ndia ini itun lo'o tu xika nuu mini, ra xa na
kunuu va ndia ku'un ndia chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa
na ndiayu ta'an ra xi'in yuvi kan ra saa vi ke kundikun ra ku'un ra
sata ndia, kachi ra xi'in ndia. [23] Ra te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in
yuvi kan, ra saa ndaa mitu'un saa ra iin iku ña ka'an ra xi'in Ndioxi,
ra nani saa kuu ra saa ra kuu ñuu va. [24] Ra barca tu ñu'u ndia ita'an
xi'in Jesús kua'an ndia, ra xa ndita'vi sava va nuu kua'an nu nuu
tiañu'u kan, ra iin xi'in ña nduxa va kua'an itu lo'o kan xi'in ndia,
saa chi tachi ra ndiee ni kani ña ra chi nuu ndia su'va va ke kani ña
vaxi ña. [25] Ra te xa kua'an kuni tuvi, saa xika xa'a Jesús nuu tiañu'u
kan vaxi ra nuu ndia. [26] Ra te xini ndia ita'an xi'in Jesús ña xika xa'a
ra vaxi ra nuu tiañu'u kan, saa ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra iin koko'o
ninda'yu ndia, kachi ndia saa:

—¡Nima va ke vaxi kaa! —kachi ndia.

[27] Saa ra, ndikun ndika'an va Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—¡Yayaa koo ndo! ra ¡Kuayü'vi ndo!, chi yu'u va kuvi ra —kachi
ra xi'in ndia.

[28] Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:

—Tata, tu ndixa suvi yo'o kuvi ra, saa ra, taxi ndiayu ña na kaka
xa'a yu nuu tiakuii yo'o, ra xaa yu ni'i ta'an yu xi'in kun —kachi ra
xi'in Jesús.

[29] Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro kachi ra saa:

—Na'a —kachi ra xi'in ra.

Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Pedro barca lo'o kan, ra ndaki'in
ra xika xa'a ra kua'an nuu mini kan, ña ndakuta'an ra xi'in Jesús.
[30] Ndi su ta xini ra Pedro ña ndiee ni kani tachi, saa ra ndiyu'vi
va ra; saa ra xa'a kuandee va ra ka'a mini kan, saa ra iin koko'o
ninda'yu ra kachi ra saa:

—¡Tata, sakaku yu'u! —kachi ra xi'in Jesús.

[31] Ra saa ndatiin Jesús nda'a ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:

—Lo'o ni va kandixa kun yu'u, Pedro. ¿Nichuun ˆxa uvi ini kun?
—kachi ra xi'in ra.
32 Ra saa ta nandaa ndia ini barca lo'o kan, saa ra ndikun
ndixkuiin va tachi kan, ña kini ni kuu ña. 33 Saa ra ndia ñu'u ini
barca lo'o kan, ra ndikun ndakusiti va ndia nuu Jesús, ra xa'a ndia
ˆndasaka'nu ndia ra kachi ndia saa:
—Se'e Ndioxi ku ndixa va yo'o —kachi ndia xi'in Jesús.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

34 Ra te ndakoyo ndia yu'u mini kan, ra saa ndixaa ndia ñuu
Genesaret. 35 Ra te ndakuni na ñuu kan Jesús, ra saa ti'vi na chiñu
ndixa'an iinii kuvi ñuu ña ndo'ni kan, ña ndatu'un na xi'in na xa'a
Jesús, ra saa xa'a na xaa na xi'in na xí'i̱ nuu ra, 36 ra xakunda'vi ka
vi yuvi kan nuu Jesús, ña na taxi ra tiandiaa lo'o nda'a na xí'i̱ kan
yu'u tikoto ña ndixi ra; ra takundi'i na xí'i̱ na nditiandiaa nda'a yu'u
tikoto ra, ra nduva'a ndixa va na.

Ña'a ña kuyakua yuvi xi'in

15 Ra saa ndixaa sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi,
xi'in ndia fariseo, ndia kee ñuu Jerusalén nuu íin Jesús, ra
nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
2 —¿Nichuun xä to'o ndia ita'an xi'in kun costumbre ña ndakoo
na xikua'a, ña ka'an, ña xi'na ka xiniñu'u nda'a yo, ra saa kuxi yo?
—kachi ndia xi'in Jesús.
3 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Nichuun xä to'o tu ndo'o ndiayu Ndioxi ña iyoo nda'a ndo, ra
iin ndakundiee va ndo ña ndikun ndo costumbre ña ndakoo na xii
xikua ndo? 4 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke *kachi Ndioxi
*xa'ndia ra chiñu te yachi: “Na sa to'o kun iva kun, xi'in si'i kun”,
ra “Na ka'an ñà'a xi'in iva, a xi'in si'i, ra ˆndikun na kuvi va na
kan”, ˆkachi ña. 5 Ndi su ndo'o ra siin va tu kachi ndo. Saa chi ka'an
ndo ña kuvi va ka'an iin tiaa xi'in iva ra, a xi'in si'i ra, ña kachi ra
saa: “Küvi chindiee ta'an yu xi'in ndo, chi takundi'i ña *xani ini yu
chindiee ta'an yu xi'in ndo, ra xa ta iyoo ña ndisoko yu nuu Ndioxi
va iyoo ña”, kachi ra, saa ra xava'a va, kachi ndo; 6 ra ndia ndia ka
na ka'an ta'an tu'un yo'o, saa ra xiniñü'u ka vi ña chindiee ta'an na

kan xi'in iva na, a xi'in si'i na, kachi ndo. Ra su'va va ke xa ndo, ña
sandi'i ndo xa'a ndiayu ña xa'ndia Ndioxi ña ndakoo ra nda'a ndo,
ra ˆndakundikun ndo costumbre ña ˆsandaku mii va ndo. 7 Saa chi
¡na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o! Ra ña ndixa ni va ke ndika'an Ndioxi
xi'in ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a xa'a ndo, te ndika'an
ra, kachi ra su'va:

8 Yuvi yo'o, ra takua iin tu'un ninu va ke ka'an na, ña kañu'u
na yu'u,
saa chi nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu yu.
9 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na yu'u,
saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi,
chi ichi ña ndaku ini mii va na ke saña'a ta'an na, *kachi
Ndioxi xa'a ndo, ˆkachi ña tiaa ra Isaías te yachi
—kachi Jesús xi'in ndia.

10 Ra saa ndakana Jesús takundi'i yuvi kan, ra ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:

—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo
xi'in ña: 11 Takundi'i ña'a ña xaxi na, a ña xixi na, ra xa yäkua ña
kan na, chi tu'un ña kee yu'u va na ke kuyakua na xi'in —kachi
Jesús xi'in na.

12 Saa ra kuyachin va ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:

—Tata, ¿a kundaa ini kun ña vä'a vi ndikuni ndia fariseo, te xini
so'o ndia tu'un ña ndika'an kun? —kachi ndia xi'in ra. 13 Ra saa
ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Takundi'i itun tu nindatäan Tata yu ra iyoo ndivi, ra kana ndi'i
va nu kan, ra ndia tio'o va nu kee kana —kachi ra. 14 Ra saa ndika'an
ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndäa ndo ña kuu vi ndia; saa chi na kuaa na ni'i ichi nuu inka
na kuaa va kuvi na, ra tu iin ra kuaa na kunuu ichi nuu inka ra kuaa,
saa ra koyo uvi saa va ndia iin yavi —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

15 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa ini ndi ni ke kuni kachi
tu'un ndichi ña ndika'an kun xi'in ndia fariseo —kachi ra xi'in ra.

16 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿Ra ndikundäa ini tu ndo'o va xi'in tu'un ña ndika'an yu tu
saa? 17 ¿A kundäa ini ndo, su takundi'i ña'a ña xixi yo, a ña xaxi yo,

ra chi ini siti va yo ke kua'an ña, ra te ndi'i, saa ra kee ña kua'an ña
xitia va ña? [18] Ndi su tu'un ña kee yu'u na, ña vaxi nima va na ke,
kuyakua na xi'in. [19] Saa chi nima va na ke kaku takundi'i ña vä'a, ña
vaxi xini na kuni na sa na, ña kuni na ka'ni na ndìì, xi'in ña kutoo
na koo kua'a ni tani na, saa chi nii na si'i kuvi na xä to'o na yii na,
ra nii tiaa kuvi ndia, ra xä to'o ndia yasi'i ndia, xi'in ña kutoo ni
na sa na takundi'i nuu chiñu yakua xi'in ta'an na, xi'in ña kuni na
sakui'na na, xi'in ña ndatu'un na tu'un chi'ña xa'a ta'an na, xi'in ña
kaña'a kini na xi'in ta'an na, [20] ra takundi'i ña yo'o kuvi ña kuyakua
yuvi xi'in, ndi su ña ndä'a na kuxi na, ra kuyäkua vi na xi'in ña kan
—kachi Jesús xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á ña küu judío ˆkandixa ña Jesús

[21] Ra saa kee Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Tiro
xi'in ñuu Sidón va. [22] Ra te ndixaa Jesús ñuu kan, ra ikan kandu'u
iin ña'á ña kuu ndise'e na xindee iin ñuu ña xinani Canaán, ra saa
ndixaa ña nuu Jesús, ra iin koko'o nda'yu ña kachi ña saa:
—¡Tata, Se'e xikua ra David, kunda'vi ini kuni yu'u ra chindiee
ta'an kun xi'in yu! Saa chi ña lo'o se'e yu, ra tachi ndiva'a ke ndikaa
ña'a, ra ndiee ni xa ña xi'in ña —kachi ña xi'in Jesús.
[23] Ndi su nindäa Jesús ña kuu yu'u vi ña. Ra saa kuyachin ndia
ita'an xi'in ra, ra *xakunda'vi ndia nuu ra kachi ndia saa:
—Tata, chindiee ta'an xi'in ña'a kaa, saa chi ka'an ni ña vaxi ña
sata yo —kachi ndia xi'in ra.
[24] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Takua na ñuu Israel va kuvi na ti'vi Ndioxi yu'u vaxi yu xa'a,
saa chi ta iyoo ndikachi vali ri nindoñu'u va ke iyoo na —*kachi ra.
[25] Ra saa kuyachin ña'a kan, ra ndakusiti ña nuu Jesús, ra
ndika'an ña xi'in ra kachi ña saa:
—¡Tata, chindiee ta'an xi'in yu! —kachi ña. [26] Saa ndakuiin Jesús
kachi ra saa xi'in ña:
—Vä'a kita ña, ña kindiaa yu ixta yu'u na kuachi, ra taxi yu ña
nda'a tina kuxi ri —kachi ra xi'in ña.
[27] Saa ndakuiin ña'a kan, kachi ña saa xi'in ra:
—Ña ndixa kuvi va ña ka'an kun, Tata, ndi su tina, ra ndia ikin
vali ña koyo yu'u ixto'o ri chi tixi mesa va ndakaya ri xixi ri —kachi
ña xi'in Jesús.

28 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—¡Tiaa ni ndinuni kandixa kun yu'u, Nana! Ra va'a na koo ta ku'va kuni va kun —kachi Jesús xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a ndixa va ña lo'o se'e ña.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xí'i̱

29 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndixaa ra chi yu'u tiañu'u ra ndikaa chi Galilea, ra saa ndaa ra xini iin iku ndakundu'u ra. 30 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku ndixaa nuu ndu'u ra, ra ndiaka na, na nduchi'ña küvi kaka, na kuaa, na mi'mi, na lundu, na köo nda'a, na köo xa'a, ra kua'a ni ka va na xí'i̱ ndiaka na ndixaa na, chindee na nuu íin Jesús, ra *sanda'a ra takundi'i va na. 31 Ra te *xini takundi'i yuvi kan ña *kuu, saa ra ndakanda ka vi ini na, saa chi xini na, ndaka'an na mi'mi, ra nduva'a tu na lundu: na köo nda'a, na köo xa'a va, ra va'a ndakaka na küvi kaka, ra nduva'a tu nuu na kuaa va. Ra saa xa'a yuvi kan ˆndasaka'nu ka vi na Ndioxi, ra ndu'u ndivi, ra kuu Ndioxi na ñuu Israel.

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

32 Saa ndakana Jesús ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kunda'vi ni ini yu xini yu yuvi yo'o, saa chi xa kii uni va ke ndee na xi'in yu yo'o vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na. Ra küni yu ña saa koo na xi'in soko ndati'vi yu na kunu'u na ve'e na, chi koto kua'an na ichi saa kundiëe na, ra kuñaa nuu na —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
33 Ra saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku'un ki'in ni yo ña'a sakuxi yo yuvi yo'o, ra tiaa ni kua'a kuvi na? Ra iku yuu nuu köo yuvi va kuvi ña yo'o —kachi ndia xi'in ra.
34 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia kachi ra saa:
—¿Nisaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Takua uxa va ku ixta ni'i ndi, xi'in iin ti'vi lo'o tiaka vali va, Tata —kachi ndia xi'in Jesús.

35 Ra saa xa'ndia ra chiñu, ña na ndakundee takundi'i yuvi kan,
nuu ñu'ú, 36 Saa ki'in ra uxa saa ixta kan, xi'in iin ti'vi lo'o tiaka kan,
ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa ta'vi ra ña,
ra taxi ra ña nda'a ndia ita'an xi'in ra, ra ndia ita'an xi'in ra ndata'vi
ña xi'in yuvi kan va. 37 Ra *xixi takundi'i va na ndiakua nditiandiaa
ini na. Ra nindoo ndoso kua'a ka va ña, chi uxa ka vi tuká na'nu
sakutu ndia xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso kan. 38 Ra takundi'i yuvi na
*xixi xa Jesús, ra ku'va kumi mil kuvi niña tiaa va, ra ndiä'vi vi na
si'i, xi'in na kuachi vali. 39 Ra te ndi'i, saa nindiayu ta'an Jesús xi'in
yuvi kan, ra saa nandaa ra ini iin itun lo'o tu xika nuu tiañu'u, ra
ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu ña nani Magdala va.

Ka'an ndia fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni ndia

16 Ra saa ndixaa sava ndia fariseo xi'in ndia saduceo nuu
Jesús, ña kuni ndia kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia
xi'in ra, ña na sa ra iin ña xitu'un kuni ndia, ra saa ke kandixa ndia
ra ña *ti'vi Ndioxi ra xaa ra. 2 Ndi su su'va va tu kachi Jesús xi'in
ndia:

—Ndo'o, ra va'a va ndakuni ndo kii, saa chi te kuaa, ra su'va va
kachi ndo: “Va'a ni koo ñuu vichin chi va'a ni kaa ndivi”, kachi ndo.
3 Ra chi ixtiaan tu kachi ndo saa: “Vichin ra ndiee ni kuun savi,
saa chi tiaa ni ndikaa viko ndivi, ra iin ña ñaa kaa”, kachi ndo. ¡Ra
na chi'ña tu'un va kuvi ndo! Saa chi va'a va ndakuni ndo kii, ¿ra
nichuun küvi kundaa tu ini ndo xi'in ña ˆxa Ndioxi nuu ña yuuvi
yo'o tiempo vichin? —kachi Jesús xi'in ndia.

4 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:

—Yuvi ña'a, na xïin kandixa Ndioxi ndee tiempo vichin, ra kuni
na kuni na iin ña xitu'un, ndi su ndia nii ña sä yu kuni na, chi ndia
ta'an ña ndo'o ra Jonás, ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a va ke
sa yu kuni na —kachi Jesús.

Ndia saa ra ndakoo ra ndia, ra ndaki'in ra kua'an va ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo ndia fariseo

5 Ra te ndixaa ndia ita'an xi'in Jesús, chi inka xiyo yu'u mini kan,
ra saa ndaku'un ini ndia ña kuä'an ixta xi'in ndia kuxi ndia. 6 Ra saa
ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Koto'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo xi'in ixan iyá ña kuu ndavi
ndia fariseo, ra saa tu xi'in ndia saduceo va —kachi ra xi'in ndia.
7 Saa xa'a ndia ˆndakani ini ndia, ra ka'an ndia xi'in ta'an ndia
kachi ndia saa:
—Ña köo ixta ni'i va yo ke, kachi ra saa xi'in yo —kachi ndia.
8 Ra *kundaa va ini Jesús ña ˆka'an ndia xi'in ta'an ndia, saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun ka'an ndo xi'in ta'an ndo ña köo ixta ni'i ndo? ¡Ra
nichuun ndaku ni ini ndo, ña xïin ndo kandixa ndo! 9 ¿Ra a nii lo'o
vi ke küvi kundaa ini ndo? ¿Ra a xa *naa kuvi va ini ndo ña sakuxi
yu u'un mil yuvi, xi'in u'un lo'o ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu ndo
xi'in ña nindoo ndoso? 10 ¿Ra a ndakü'un tu ini ndo ña *sakuxi yu
kumi mil yuvi, xi'in takua uxa lo'o ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu
ndo xi'in ña nindoo ndoso? 11 ¿Ra nichuun kundäa ni ini ndo ña
ka'an yu xi'in ndo? Saa chi süvi xa'a ña köo ixta ni'i ndo ke ka'an
yu, chi xa'a ixan iyá ña kuu ndavi ndia fariseo xi'in ndia saduceo va
ke ka'an yu, ña va'a na kondiaa ndo mii ndo nuu chiñu ki'vi ña xa
ndia —kachi Jesús xi'in ndia. 12 Ra saa vi ke kundaa ini ndia, ña süvi
ndixa xa'a ixan iyá ña kuu ndavi ndia fariseo xi'in ndia saduceo, ña
chikaa na xi'in ixan ixta va'a ke ndika'an Jesús xi'in ndia, chi xa'a ña
ˆsaña'a ndia xi'in xa'a chiñu ña xa ina'a ndia xa va ndia ke ndika'an
ra xi'in ndia.

ˆNdakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

13 Ra ta ndixaa Jesús chi ñuu Cesarea ña ndikun ndiaa ñuu Filipo,
ra saa nindakatu'un ra ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yu'u ra xaa yo'o, kachi yuvi xa'a yu? —kachi ra xi'in
ndia.
14 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Sava na ka'an kachi na saa, ña kuu kun ra Juan ra *sakuchi
yuvi; ra sava tu na ka'an ña kuu kun ra Elías va; ra inka tu na ka'an
ña kuu kun ra Jeremías va; ra sava tu na ka'an ña kuu kun ndia iin
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va —kachi ndia xi'in Jesús.
15 Ra saa nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu'u, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa *ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:

—Tata, yo'o kuvi se'e Ndioxi ra tiaku, ra xa̱à kun ña sakaku na yuuvi yo'o —kachi ra xi'in Jesús.

17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Va'a ni ˆkee kun, Simón, se'e ra Jonás, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi na nditaxi ña xinituni yo'o nda'a kun, ña va'a *kundaa ini kun, chi Tata yu Ndioxi ra iyoo ndivi va kuvi ra *taxi ña nda'a kun. 18 Ra yu'u tu, ka'an xi'in kun vichin, ña ndakunani kun Pedro. Ra tu'un “Pedro” yo'o, ra “yuu” va ke kachi ña. Ra sata yo'o ke kata yu yuvi na ndikun yu'u, ra ndia nii ña'a kuchüun sandi'i xa'a na, ra nii ña ndii ña xa'ni yuvi kuchüun sa tiaa nuu na. 19 Ra nda'a yo'o ke taxi yu yave, ña ndakuiña ye'e nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra takundi'i ña'a ña chiku'ni kun nuu ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu ña ndivi va, ra takundi'i tu ña'a ña ndaxi kun nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaxi tu ña ndivi va —kachi Jesús xi'in ra Pedro.

20 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ita'an xi'in ra, ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii yuvi, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra tiaku, ra ˆxaa sakaku na yuuvi yo'o.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa ná kuvi ra

21 Ra saa *xa'a Jesús ndatu'un ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña xiniñu'u ku'un ra ñuu Jerusalén, ra ndia xikua'a, xi'in sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ley Ndioxi, ra sando'o ni ndia ra, ra ka'ni ndia ra, ndi su kii uni ndatiaku va ra —kachi ra xi'in ndia. 22 Ra saa tava siin ra Pedro Jesús, ra *xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Tata, ¡chikäa ini kun ña ñaa, chi ndia nii kii ndö'o kun saa! —kachi ra.

23 Saa ndikokuiin Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:

—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a!, chi ri kuni sandakava yu'u va kuvi kun, saa chi yo'o, ra süvi chiñu Ndioxi ke ndi'i ini kun xa'a sa kun, chi ña xa na yuuvi yo'o va ke ndakani ini kun xa'a —kachi Jesús xi'in ra.

24 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ˆka'ndia ini ndo xa'a mii ndo, ra ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo yu'u. 25 Chi takundi'i yuvi, na kuni sakaku mii nuu ña yuuvi yo'o, kuvi na ndi'i xa'a va, ra takundi'i tu na xiin ndataxi mii ña ndo'o na xa'a

yu'u, kuvi na ni'i kutiaku va. 26 Ra va'a ni na koo takundi'i va ña'a
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu yuvi, ndi su tu na sandoñu'u tu na
nima na, saa ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña. Ra ndia nii tu ña'a küvi
kuniñu'u na ña cha'vi na xa'a ña ni'i na kutiaku nima va na. 27 Chi
yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra ndiko yu kixi yu xi'in ndiee Tata yu, xi'in
na tatun ra, ra saa ke ndacha'vi yu ta iin ta iin na yuuvi yo'o xa'a
chiñu ña ˆxa na, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña ˆxa na, saa ke koo tu
ya'vi na sa va yu. 28 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo'o, ndia ndee
yo'o vichin, chi saa kúú tiaku ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña xa'a
yu'u, ra xaa yo'o ña ka'ndia yu chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.

ˆNdanama Jesús

17 Ra saa kuu ndiya'a i̱ñu̱ kii, saa ndaki'in Jesús ra Pedro, xi'in
ra Jacobo, xi'in ra Juan ñani suvi ra Jacobo, ndixa'an ndia
xi'in ra iin xiki sukun. 2 Ra ikan *ndanama ra xini ndia; ra nuu ra, ra
iin taxa taxa nduu ña, iin ta ku'va taxa ñu'u, ra tikoto ña ndixi ra, ra
iin yeye'e nduu ña, iin ta ku'va ndii te ka'ñu saa *nduu ña. 3 Saa ra
tu'va ndituvi va ra Moisés, xi'in ra Elías, ra xa'a ndia ndatu'un ndia
xi'in Jesús ndita ndia. 4 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra
saa:

—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo yo'o vichin. Tu kuni kun
ra na sava'a ndi uni ve'e tuvíxi̱n vali: iin ña koo ve'e yo'o, ra iin ña
koo ve'e ra Moisés, ra iin ña koo ve'e ra Elías —*kachi ra xi'in Jesús.

5 Ra nani saa kuu ra Pedro ka'an ra xi'in Jesús, saa ra nduxinu va
viko ña ye'e ni ra ndasi ña sata ndia; ra tiañu viko kan tiaku tachi
Ndioxi ña ndika'an ra kachi ra saa:

—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii
ni ini yu xi'in ra, ra na kandixa ndo ña ka'an ra xi'in ndo —kachi
Ndioxi xi'in ndia.

6 Ra te *xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús tu'un yo'o, saa ra
ndakusiti ndia, ra ndia nuu ñu'u nduxinu nuu ndia, saa chi ndiyu'vi
ni ndia. 7 Ra saa kuyachi Jesús nuu ndee ndia, ra nditiandiaa nda'a
ra sata ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndakuita ndo ra kuayü'vi ndo —kachi ra xi'in ndia.

8 Ra te ndakundita ndia, ra ndia nii ka yuvi köo ndixini ndia, ra
ndia sa indaa mitu'un va Jesús ndichi xini ndia.

9 Ra saa te nandiko ndia vaxi nuu ndia iku kan, ra saa ndika'an
Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a ña xini ndo yo'o, chi ndia te
na ndatiaku yu'u, ra xaa yo'o, vi ke kuvi ndatu'un ndo xi'in na xa'a
ña —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa nindakatu'un ndia ita'an xi'in ra ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ka'an ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ña xi'na ka va ra Elías kuvi ra xiniñu'u kunuu
kixi? —kachi ndia xi'in Jesús.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka va ra Elías kuvi ra kunuu kixi, ra sanduvi
ra takundi'i ña xiniñu'u kunduvi va. 12 Ra na kundaa ini ndo, chi ra
Elías, ra xa *kixi va ra, ndi su ndindaküni na ra, chi *xa na ña kuni
mii na xi'in va ra. Ra mii saa ke sa tu na xi'in yu'u ra xaa yo'o va,
chi sando'o ni tu na yu'u va —kachi Jesús xi'in ndia.
13 Ra saa kundaa ini ndia ita'an xi'in Jesús, ña ka'an ra xa'a ra
Juan ra sakuchi yuvi va.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiva'a

14 Ra te xaa ndia nuu ndee yuvi kan, saa ra ndikun ndixaa iin tiaa
xikusiti ra nuu Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:
15 —Tata, kunda'vi ini kuni se'e lo'o yu, chi ra xi'i yi'i kuvi ra,
ra ndo'o ni ra xa ña; ra nii ndiä'vi ichi ˆkita ra nu'u, ra saa tu nuu
tiakuii va. 16 Ña kan ke *ndiaka yu ra xaa ra xi'in yu nuu ndia ita'an
xi'in kun, ndi su ndikuchüun ndia ña sanda'a ndia ra, Tata —kachi
ra xi'in Jesús.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ra ni va yuvi kuvi ndo ña xïin
ndo kandixa ndo? ¿Ra a iin ndisaa kii va ke koo yu xi'in ndo tuvi
ndo? Kundiëe ka ini yu nuu ndo. Na'a ndo xi'in ra lo'o ñaa yo'o
—kachi ra xi'in ndia.
18 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu tachi ndiva'a kan, ña na ˆsaña
ña ra lo'o kan, saa ra *saña ndixa va ña ra, ra ndikun *nduva'a va ra.
19 Ra te ndi'i, saa nindakatu'un siin ndia ita'an xi'in Jesús, kachi
ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava ndi tachi ndiva'a kan?
—*kachi ndia xi'in ra.

[20] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia.
—Xa'a ña kuëe kandixa ndo Ndioxi va ke ndikuchüun ndo tava ndo ña. Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu ña kandixa ndo ra na koo ña ta ku'va iyoo iin ndikin lo'o itun mostaza, saa ra kuvi va ka'an ndo xi'in iku kaa, kachi ndo saa: “Sakutia'a mii kun, ra kua'an ndakundichi kun inka xiyo”, kachi ndo xi'in ña, saa ra, saa sa ndixa va ña. Saa chi köo ña u'vi tu na kandixa ndo. [21] Ndi su tachi ndiva'a, ra kuëe saa koo kee ña, chi xiniñu'u ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra koo su'un ndo ña küxi ndo, ra saa ke kuchuun ndo ña tava ndo ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ichi uvi ka'an Jesús ña kuvi ra

[22] Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra chi Galilea, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na sáa̱ ini xini yu'u. [23] Ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra ta kundaa ini ndia tu'un yo'o saa ra xa'a kusuchi ka vi ini ndia.

Xu'un ña cha'vi na ñuu nda'a ve'e ñu'u

[24] Ra te ndixaa Jesús ñuu Capernaum xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa ndixaa ndia kaya xu'un ña kua'an ve'e ñu'u ra ndindakatu'un ndia ra Pedro kachi ndia saa:
—¿A cha'vi ra Tata Maestro kun xu'un ña kaya kua'an ve'e ñu'u? —kachi ndia xi'in ra.
[25] Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in ndia:
—Cha'vi va ra ña —kachi ra.
Ra te ndiki'vi ra Pedro ve'e, ra xi'na ka va mii Jesús ndika'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Ndixa tuvi yo'o, Pedro? ¿Yoo nuu ke ki'in na xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o xu'un: nuu na ñuu na, a nuu na kee inka ñuu va? —kachi Jesús xi'in ra.
[26] Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Nuu na inka ñuu va ke ki'in na ña —kachi ra.
Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Saa ra, mii na ñuu, na xi'in suvi, ra chä'vi vi na kan tu saa.
27 Ndi su ña na säa na xi'in yo, ra kua'an yu'u mini kan ra tava kun
tiaka, ra ri nuu va'a tava kun xi'in kàà tiku kun kuvi ri kuña kun
yu'u, ra ikan ndikaa iin xu'un kàà ndaki'in kun, ra ña kan ke cha'vi
kun nuu yu'u xi'in nuu mii kun —kachi Jesús xi'in ra Pedro.

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

18 Ra suvi mii kii kan kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra
*ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ¿ra yoo kuvi na kuu na
chee va'a ka nuu ndi? —kachi ndia xi'in ra. 2 Ra saa kana Jesús iin
ra lo'o, ra xanindichi ra ra ma'ñu ndia. 3 Ra ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu na ˆndasäma ndo ña nduu
ndo ta ku'va iyoo na kuachi vali, saa ra kuchüun ndo ki'vi ndo ndivi
nuu iyoo Ndioxi ña koo ndo xi'in ra. 4 Saa chi yuvi na xa n̲in̲u̲ xi'in
mii ta ku'va iyoo ra lo'o yo'o, ra na kan kuvi na kuu na kuna'nu va'a
ka va nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. 5 Ra ndia ndia ka yuvi na ndaki'in
mani iin na vali ta'an ra lo'o yo'o xa'a ña ndikun na yu'u, ra yu'u va
kuvi ra ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndaku na koo ini yo ña va'a na ndakäva yo nda'a kuachi

6 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na kuu mii kuachi, ña sakoyo na iin yuvi
na xa ninu xi'in mii ña ndikun na yu'u, ra va'a ka va ke yachi na
kunu'ni iin yuu katia chee sukun na, ra ko'ni na na ini mini. 7 Ra ña
ndixa ke nda'vi ni va na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ña sanda'vi na
yuvi, ra koyo na nda'a kuachi, chi ña ndixa ke iyoo ni va ña vä'a
nuu ña yuuvi yo'o, ra ndia nii na kuchuun ndasi ña, ra ndi nda'vi ni
va iin tiaa ra sanda'vi yuvi ña sa na kuachi nuu Ndioxi. 8 Ña kan ke,
tu nda'a ndo, a xa'a tu ndo kuvi ña kuu mii kuachi ña sandakava ña
ndo'o ña sa ndo kuachi, saa ra va'a ka va ke na ka'ndia ndo ña, ra
sakana ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu kutiaku ndo
iin ndisaa kii, xi'in iin xiyo nda'a ndo, a xi'in iin xiyo xa'a tu ndo
nuu ña ku'un ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña, xi'in
uvi saa nda'a ndo, a xi'in uvi saa xa'a va tu ndo. 9 Ra tu nduchi nuu

tu ndo kuvi ña kuu mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo kuachi,
saa ra va'a ka va ke na tava ndo ña, ra sakana ndo ña, saa chi va'a
ka va ke na ni'i ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo nduchi nuu ndo nuu koo
ndo iin ndisaa kii, nuu ña ku'un ndo xi'in uvi saa xiyo nduchi nuu
ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña —kachi Jesús xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndikachi lo'o ri nindoñu'u

10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra na kundäsi ndo ndia nii yuvi na xa
ninu xi'in mii, saa chi na tatun Ndioxi na ki'in kuenda xi'in na iin
takundi'i kii, ra yachin ni va ndee na xi'in Tata yu Ndioxi ndivi
ninu. 11 Ra yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra xaa yu ña nanduku yu yuvi
na *nindoñu'u, ra sakaku va yu na.
12 '¿Ndixaa tuvi ndo? Tu iin tiaa ra iyoo iin ciento ndikachi sana
ra, ra na ndoñu'u indaa ri nuu ra, saa ra, ¿a ndaköo ña'a ra ri kumi
xiko xa'un kumi kan, ra ku'un ra iinii kuvi iku ña nanduku ra ri
nindoñu'u kan, tuvi ndo? ¿Su ku'un va ra xa'a ri? 13 Ra tu na ndani'i
ra ri, saa ra tiaa ni ka va kusii ini ra xi'in ri indaa mitu'un kan, nuu
takundi'i ri kumi xiko xa'un kumi, ri xa ndee va'a, ri nindoñü'u kan.
14 Ra ku'va saa ke yoo tu Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi va, chi küni ra
kan ña na ndoñu'u ndia nii yuvi na xa ninu xi'in mii yo'o —kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ndixaa ke sa yo ña saka'nu ini yo

15 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Tu ndia iin ñani kun ˆxa ña vä'a xi'in kun, saa ra ña sa kun ke
ku'un mitu'un saa kun, ña ka'an kun xi'in ra xa'a ña ˆxa va ra; ra tu
*xiin ra xini so'o ra ña ndika'an kun xi'in ra, ra ndaki'in xini ra xi'in
ña, saa ra *kuchuun va kun ña ˆkindoo mani kun xi'in ñani kun.
16 Ndi su tu ndixïin ra kandixa ra ña ndika'an kun xi'in ra, saa ra na
nduku kun, iin a uvi na ku'un xi'in kun, ña ka'an ndo xi'in ra, ra saa
ke va'a na koo uvi a uni na ndakuiin xa'a takundi'i tu'un ña ka'an
ndo. 17 Ra tu nii na kan ndikandïxa ra, saa ra na ndatu'un kun xi'in
na ve'e ñu'u va, ra tu nii na ve'e ñu'u ndikandïxa ra ña ndika'an vi,
ndia saa ra na koo ra saa va, chi ta iyoo yuvi kuachi na xïni va'a

tu'un Ndioxi va ke iyoo ra, ra iin kuvi tu ra xi'in na sanda'vi, kaya
xu'un nda'a yuvi ña kua'an nda'a ra chiñu ka'nu ñuu Roma va.
18 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i ña'a, ña
chiku'ni ndo nuu ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu ña ndivi va, ra
takundi'i tu ña'a, ña ndaxi ndo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaxi tu ña
ndivi va.
19 ’Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi tu uvi ndo na chita'an
tu'un nuu ña yuuvi yo'o, ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, xa'a ndia iin ña
kuni ndo, saa ra Tata yu Ndioxi ra iyoo ndivi, ra taxi va ra ña nda'a
ndo. 20 Saa chi nuu ndakita'an uvi a uni yuvi, na kandixa yu'u, ra
tiañu na kan íin va yu —*kachi Jesús xi'in ndia.
21 Ra saa kuyachin ra Pedro ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra
saa:
—Tata, ¿ndixaa ichi ke xiniñu'u koo ka'nu ini yu xa'a ñani yu, na
ˆxa ña vä'a xi'in yu? ¿A uxa ichi vi ke xiniñu'u sa ka'nu ini yu xa'a
na? —kachi ra.
22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Süvi takua uxa ichi ke ka'an yu xi'in kun ña saka'nu ini kun
xa'a ñani kun, chi uni xiko uxi ichi ña uxa vi ke xiniñu'u koo ka'nu
ini kun xa'a na —kachi Jesús xi'in ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iin ra rey ra *xa ka'nu ini xa'a iin tiaa ra xinika nuu ra

23 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin ra
rey, ra ndasayukun kuenda xi'in ndia xachiñu nuu ra. 24 Ra te xa'a
ra rey kan ndasayukun ra kuenda xa'a xu'un ra, ra saa ndixa'an na
ndaki'in na iin ra nika kua'a ni xu'un nuu ra. 25 Ra ra nika kua'a ni
xu'un kan, ra ninï'i ra ña ndataxi ra, ra saa xa'ndia ra rey kan chiñu,
ña na xiko na ra nika kan, ra ndia yasi'i ra, xi'in se'e vali ra, xi'in
takundi'i ña'a ña kuu mii ra ke na kiya'vi, ra saa vi ke kuchuun ndita
ndi'i xu'un ra rey kan. 26 Ra saa ndakusiti ra nika kan nuu ra rey
kan, ra xa'a ra xaku nda'vi ka vi ra nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni
ke ka'nu na koo ini kun xi'in yu, ra na kundiatu ña'a kun lo'o xi'in
yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña nika yu nuu kun”, *kachi ra xi'in ra.
27 Saa ra kunda'vi ka vi ini ra rey kan xini ra ra, ra *xa ka'nu ini ra
xa'a takundi'i va ña nika ra nuu ra, ra saa saña ndika ra ra kua'an

va ra. [28] Ndi su te kanata ra xinika kan kua'an ra, ra saa ndakita'an
ra xi'in iin ra nda'vi ra nika nuu mii ra, saa ra ndikun tiin ra sukun
va ra kan, ra xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra saa: “¡Ndacha'vi
takundi'i ña nika kun nuu yu mii ña taka'an kuiti!”, kachi ra. [29] Ra
saa ndakusiti ra nda'vi kan nuu ra, ra xa'a ra xaku nda'vi ka vi ra
nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni ke ka'nu na koo ini kun xi'in yu,
ra na kundiatu ña'a kun lo'o xi'in yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña
nika yu nuu kun”, *kachi ra xi'in ra. [30] Ndi su ndixïin tiaa kan ña
koo ka'nu ini ra xi'in ra nika nuu mii ra, chi xakin va ra kuachi
xi'in ra nda'vi kan, ra tiin na ra chikaa na ve'e kàà, ra iin ndiakua
nduxa na ndacha'vi ndi'i va ra ña nika ra nuu ra ˆkuni ra. [31] Ra saa
*xini ndia ita'an xachiñu xi'in ra nuu ra rey kan, ra *kusuchi ka
vi ini ndia xi'in ra nda'vi kan te xini ndia ña *ndo'o ra, ra saa kee
ndia ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ra rey kan xa'a takundi'i ña
*xini ndia *kuu. [32] Ra saa *xa'ndia ra rey kan chiñu, ra ndixa'an na
ndaki'in na ra xinika kan xaa ra, ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ra
kachi ra saa: “Takundi'i ña xinika kun nuu yu, ra *sandi'i va yu xa'a
ña xi'in kun, chi xaku nda'vi ni kun nuu yu xa'a ña, ña kan ke va'a
*xa ka'nu ini yu xa'a kun, ndi su yo'o, ra ra ña'a va kuvi kun. [33] ¿Ra
a vä'a ta *xa yu'u xi'in kun ña *kunda'vi ini yu xini yu yo'o, ra saa
ndixa kun ña *sa ka'nu ini kun xa'a ra ta'an kun ra nika nuu kun?”,
*kachi ra rey kan xi'in ra. [34] Saa ra *ndisaa ka vi ra rey kan xi'in tiaa
kan, ra saa ndataxi ra ra nda'a na chiñu ña na sando'o na ra, ra iin
ndiakua nduxa ke na ndacha'vi ra takundi'i va ña xinika ra nuu ra
rey kan —kachi Jesús xi'in ndia.

[35] Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Ta ku'va *xa ra rey kan xi'in tiaa kan ke, sa tu Tata yu Ndioxi
ra iyoo ndivi xi'in ndo'o va, tu na kuïin ndo ña sa ka'nu ndinuni va'a
ini ndo xa'a na ta'an ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

ˆSaña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

19 Ta *sandi'i Jesús ña *saña'a ra na, ra saa *kee ra Galilea, ra
ndaki'in ra kua'an ra, chi Judea ña ndikaa chi inka xiyo yu'u
itia Jordán. [2] Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an xi'in ra, ra ikan
*sanda'a ra takundi'i va na xi'i. [3] Saa ra ndixaa va sava ndia fariseo
nuu íin Jesús, ña ˆkuni ndia kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:

—Tata Maestro, ¿a iyoo ndiayu ña ndakoo iin tiaa yasi'i ra, xa'a
ndia ndia ka kuachi? —kachi ndia xi'in ra. [4] Saa ndakuiin Jesús
kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani kachi su'va, te
xava'a Ndioxi yuvi kii nuu, “ra xava'a ra tiaa, ra xava'a tu ra ña'a
va”? [5] Ra ndika'an ka tu Ndioxi kachi ra su'va va: “Ña kan ke tiaa, ra
ndakoo va ra iva ra xi'in si'i ra, ra tanda'a ra xi'in iin ña'a ña kuu
yasi'i ra, ra uvi saa na, ra ndia sa indaa va nduu na.” [6] Ra su'va va
ke iyoo, ña kan ke süvi ka uvi yuvi kuvi na, chi sa indaa mitu'un
va *nduu na. Ra na *chuta'an Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na
satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús xi'in ndia.
[7] Ra saa ndika'an ndia fariseo kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Tu saa va iyoo ña, ¿ra nichuun *xa'ndia tu ra Moisés chiñu ña
kachi ra saa: “Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra, ra ña sa ra ke na
sandakuita ra iin tutu, ña ndakuiin xa'a ra ña xa ndakoo ta'an na,
saa ra xava'a va”?, *kachi ra Moisés —kachi ndia xi'in Jesús.
[8] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo kuvi ña *taxi ra Moisés ndiayu ñaa
nda'a ndo, ña ndakoo ndo yasi'i ndo, ndi su te kii xa'a, ra süvi saa
ke ndika'an Ndioxi xi'in ndo sa ndo. [9] Ña kan ke yu'u, ra siin va
kachi yu xi'in ndo vichin. Tu ndia iin tiaa ra kuëe ndiki'vi yasi'i ra
xi'in inka tiaa, ra ndakoo ra ña, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, saa ra
ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra, ra tiaa ra ndaki'in tu ña'a ña nindoo
nuu yii kan, ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan va —*kachi Jesús
xi'in ndia.
[10] Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús xi'in ra kachi ndia saa:
—Ra tu saa va ke iyoo ña xa'a na ndakoo ta'an, saa ra va'a ka va
kita ña, ña na tandä'a va'a ka vi yuvi tu saa —kachi ndia.
[11] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña yo'o, ra süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun kundaa
ini xi'in ña, chi takua na ˆtaxi Ndioxi ña xinituni va kuvi na
kundaa ini xi'in ña. [12] Ra ña yuuvi yo'o ra iyoo sava na, ra
tandä'a na chi te ñu'u na tixi si'i vi na ke *nini'i ta'vi na ña
koo na saa, ña kan ke tandä'a na, ra sava tu na, ra na yuuvi
yo'o va kuvi na xa'ndia ña'a, ña kan ke tandä'a ka na, ra sava
tu na ra nii va'a va na, ndi su xa'a ña kuni na sachiñu na nuu
Ndioxi va ke tandä'a ka na. Ra na ki'in kuenda kuchuun koo na

saa, ña tandä'a na, saa ra saa na koo va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

13 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali se'e na nuu íin Jesús, ña
na chindu'u ra nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra xi'in Ndioxi
xa'a na kuni na. Ra saa ndukue'e ndia ita'an xi'in ra xi'in na ndixaa
xi'in na kuachi vali kan. 14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Säsi ndo nuu na vali ñaa. Saña ndo na, ña na kixi na nuu yu.
Chi na iyoo ta ku'va iyoo na vali kuvi na kuchuun ki'vi koo xi'in
Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va —kachi Jesús xi'in ndia.
15 Ra saa chindu'u ra nda'a ra sata na kuachi vali kan ña ndika'an
ra xi'in Ndioxi xa'a na, ra te ndi'i saa ndaki'in ra kua'an ra inka xiyo
va.

Ndakatu'un iin ra lo'o kuika Jesús

16 Saa *kuu ra xaa iin tiaa ra itia ra nindakatu'un ra Jesús kachi
ra saa.
—Tata Maestro, ra va'a, ka'an xi'in yu ndia ña ke va'a sa yu, ra
ni'i yu koo yu xi'in Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un —*kachi ra.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun “ra va'a” xi'in yu? Chi köo ndia nii yuvi na
va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va kuvi ra va'a. Ndi su tu kuni kun
ña koo kun xi'in Ndioxi iin ndisaa kii, saa ra xiniñu'u na sato'o kun
ndiayu Ndioxi va —*kachi Jesús xi'in ra.
18 Saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa:
—¿Ra ndia ña kuu ndiayu Ndioxi ña xiniñu'u sato'o yu, Tata?
—kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kä'ni kun ndii; ra kï'vi kun xi'in inka ña'a ña küu yasi'i kun; ra
sakuï'na kun; ra nii xavä'a ini kun ña ndatu'un kun xa'a inka yuvi;
19 ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun; ra na ku'vi ini kun kuni kun
na ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun —kachi Jesús
xi'in ra.
20 Ra saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa:

—Tata, takundi'i ña ñaa, ra ndia lo'o vi yu ke *xa'a yu ˆxá yu ña;
¿ra ndia ka ña ke kumani ka tu nuu yu? —*kachi ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Tu kuni kun ña kuu kun iin tiaa ra ndaku, saa ra kua'an ra xiko
kun takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra sani'i kun xu'un na nda'vi, ra
saa ke kuu kun ra kuika ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra te ndi'i
saa na kixi kun ra kundikun kun yu'u —kachi Jesús xi'in ra.
22 Ra te xini so'o ra lo'o kan tu'un yo'o, saa ra ndaki'in ra kua'an
va ra, ndi su tiaa ni kusuchi ini ra kua'an ra, saa chi kuika ni ra.
23 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi na kuika, ra tiaa ni u'vi ki'vi
na ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. 24 Ra na ka'an ka yu xi'in ndo ña
va'a na kundaa ini ndo: Tu ña kuvi vi kuu ña, ra a iin sana va'a ka
va ki'vi iin camello chee yavi lo'o xa'a iin tiku, nuu ña ki'vi iin ra
kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
25 Ra te xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús ña *kachi ra saa, saa ra
ndakanda ka vi ini ndia, ra ndika'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia
saa:
—Tu saa va ke kuu xi'in na kuika, saa ra, ¿yoo va kuvi na
kuchuun kaku tu saa? —kachi ndia.
26 Ra saa ˆixto'ni Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña yo'o, ndi su nuu Ndioxi, ra
köo ña ü'vi —kachi ra xi'in ndia.
27 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ni ke ni'i ndi, chi ndakoo ndi'i va ndi ña'a ña
kuu mii ndi, ra ndakundikun ndi yo'o xika ndi xi'in kun —kachi ra.
28 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa.
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi te na xaa kii ña nduxaa
takundi'i ña'a, ra saa ke ndakundu'u yu'u, ra xaa yo'o vichin, tiayu
ka'nu, ra ndaki'in yu ña ka'ndia yu chiñu. Saa ra ndo'o ndia ndikun
yu'u vichin, ra ni'i tu ndo'o va iin iin tiayu na'nu kundee ndo, ra
ka'ndia ndo chiñu nuu uxi uvi saa na se'e xikua na ñuu Israel. 29 Ra
takundi'i yuvi, na *ndakoo ve'e, na ndakoo ñani, na ndakoo ku'va,
na ndakoo si'i, na ndakoo iva, na ndakoo yasi'i, na ndakoo se'e, na
ndakoo ñu'ú, xa'a ña ndikun na yu'u, ra na kan, ra iin ciento ka
va nduu ña ndaki'in na sa Ndioxi, ra ni'i tu na ña kutiaku na xi'in
Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un va. 30 Ra kua'a ni tu na inuu vichin,

ra ndakundikun va na kan kii ña vaxi, ra na ndikun vichin kuvi na
ndakunuu va tu —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a na xachiñu tatu

20 Saa ndika'an ka Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña
*xa iin ra tata, ra *chi'i te'e uva nuu iin ñu'u ña kuu mii ra, ra saa
kuu ña'a ka vi kee ra iin kii kua'an ra, ña nduku ra na sachiñu nuu
ra. [2] Ra saa kindoo ra xi'in na ña cha'vi ra na iin xu'un ña nani
denario iin kii nduvi, ra saa ti'vi ra na kua'an na sachiñu na chiñu
ra. [3] Ra ta ku'va kaa ìi̱n ixtiaan, saa kee tuku ra tata kan kua'an ra,
ra saa ndixaa ra nuu ya'vi, ra saa xini ra ndee mii sava na. [4] Saa
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: "Na'a ndo, ra ku'un tu ndo'o va
sachiñu ndo chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o", kachi ra xi'in na.
Ra saa ndaki'in na kan kua'an na sachiñu na chiñu ra. [5] Saa *kuu, ra
kee tuku va ra kua'an ra ta ku'va kaa uxi uvi ka'ñu, ra ndakita'an
tuku va ra xi'in sava na; ra saa kachi tu ra xi'in na kan va. Ra saa
ndiko tuku va ra ndixa'an ra ta ku'va ka uni xikuaa, ra iin ta *kachi
ra xi'in takundi'i na sava kan ke *kachi tu ra xi'in na kan va. [6] Ra
ta ku'va ka u'un xikuaa, saa kee tuku va ra kua'an ra, ra ndakita'an
tuku va ra xi'in sava na ndee mii, na ninï'i chiñu, ra saa ndika'an ra
xi'in na kachi ra saa: "¿Nichuun íin ndo saa ndee ndo iin nduvi ndaa
vichin?", kachi ra xi'in na. [7] Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
"Ndia nii na ndikä'an xi'in ndi ña ku'un ndi sachiñu ndi xi'in na, ña
kan ke saa íin ndi ndee va ndi, Tata", *kachi na xi'in ra. Saa ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa: "Tu saa, ra kua'an tu ndo'o va sachiñu ndo
chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o kii vichin", kachi ra xi'in na.

[8] 'Ra saa te xa kuaa ña xa ndixinu hora kee na xachiñu kan, ra saa
ndika'an ra tata kan xi'in ra inuu xa'ndia chiñu nuu na xachiñu xi'in
ra, kachi ra saa: "Ndakana takundi'i na xachiñu, na kixi na, ra xa'a
kun cha'vi kun na, ra xi'na ka va na ndikun xaa na xa'a kun cha'vi
kun, ra saa vi cha'vi kun na xaa ña'a va'a", kachi ra xi'in ra ndiso
chiñu kan. [9] Ra saa ndixaa na ndikun ndikee xachiñu, te kàà u'un
xikuaa, ra saa *taxi ra iin xu'un denario nda'a ta iin ta iin na kan,
xa'a hora ña xachiñu na. [10] Ra te ndi'i, saa xaa tu na ndikee xachiñu
ña'a ni va, ra ndakani ini na ka'an na saa: "Vi'i ka va cha'vi ra yoo
chi ña'a ni va *ndikee yo", ka'an na, ndi su inuu cha'vi ra ta kundi'i

va na, chi indaa indaa xu'un kàà ña nani denario ke taxi ra nda'a
takundi'i va na. [11] Ra te ndi'i ndaki'in na ya'vi na, ra saa xa'a na
ka'an ñà'a na xa'a ra ixto'o uva kan, [12] ra ndika'an na xi'in ra kachi
na saa: “Tata, nichuun inuu cha'vi va kun ndu'u xi'in na kaa, ra xa
xikuaa va ndikee na, ra iin hora lo'o vi ke *xachiñu na, ra ndu'u, ra
iin nduvi ndaa vi *xachiñu ndi, ra i'ni ka vi ka'ñu ndixika ndi, ra
vä'a vi ndixa kun xi'in ndi, chi inuu *cha'vi va kun ndu'u xi'in na”,
kachi na xi'in ra ixto'o uva kan. [13] Saa ndakuiin ra Tata kan kachi ra
saa xi'in ra ndika'an xi'in ra: “Tata, ndukuë'e kun chi ndisandä'vi yu
yo'o, chi ta ku'va *kindoo yu xi'in kun ke cha'vi yu yo'o va, ra saa
ke *kindoo va yo. [14] Ra xa saa ke koo ya'vi va kun, ra kuanu'u chi xa
va'a va. Ndi su ra ndikun ndiki'vi xachiñu, ra ta ku'va cha'vi yu yo'o
ke, kuni yu cha'vi tu yu ra kan va. [15] Saa chi mii va yu kuvi ra xini,
ndia ña ke kuvi sa yu xi'in xu'un yu. ¿Ra nichuun ndukuini ini kun
xini kun na ña ˆxa yu ña va'a xi'in na?”, kachi ra ixto'o uva kan xi'in
tiaa kan, ˆkachi tu'un ndichi yo'o —*kachi Jesús xi'in na. [16] Ra saa
ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Na kundaa ini ndo, chi na ndikun vichin kuvi na ndakunuu va,
ra na inuu vichin kuvi na ndakundikun va tu. Ra saa ke iyoo va
ña: saa chi kua'a ni va kuvi na ˆkana Ndioxi ku'un koo xi'in ra nuu
xa'ndia ra chiñu, ndi su lo'o ni va kuvi na ˆndakaxin ra —kachi Jesús
xi'in na.

Xa ichi ña uni ke ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

[17] Ra saa kuu ra ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, ra
saa tava siin ra uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:

[18] —Vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén, ra ikan ku nuu ndataxi
na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ka'ndia
ndia chiñu ña na kuvi yu, [19] ra ndataxi tu ndia yu'u nda'a na yuvi
kuachi na xïni tu'un Ndioxi, na küu judío, ra kusiki ni na yu'u, ra
kani ni na yu'u xi'in ñii ña kuu kuarta, ra saa katakaa na yu'u nda'a
cruz, ndi su kii uni ra ndatiaku va yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Nduku ña si'i ra Santiago xi'in ra Juan iin ña mani nuu Jesús

20 Ra saa kuyachin ña si'i ndia se'e ra Zebedeo xi'in uvi saa tiaa
se'e ña, ndia ita'an xi'in Jesús, ra xikusiti ña nuu Jesús; ña ˆnduku
ña iin ña mani nuu ra. 21 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun, Nana? —kachi ra xi'in ña.
Saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Kuni yu ña na taxi kun ndiayu ra va'a na kundee se'e yu xi'in
kun nuu ka'ndia kun chiñu; ra iin ra na kundu'u chi xiin kua'a kun,
ra inka ra na kundu'u chi xiin ichin kun —*kachi ña.
22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ndo'o, ra kundäa ini ndo ni ke ka'an ndo xa'a vi. ¿A kuchuun
ndo ko'o ndo vaso ña ko'o yu, ra kuchi tu ndo ta ku'va kuchi yu, ña
kuu tundo'o ña ndo'o yu, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
23 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa kuvi va ña kuchuun ndo ko'o ndo vaso ña ko'o yu,
ra kuchuun tu ndo kuchi ndo ta ku'va kuchi yu; saa chi ndo'o ni tu
ndo'o va xa'a ña ndikun ndo yu'u. Ndi su ña taxi yu kundee ndo xiin
kua'a yu, a xiin ichin tu yu, ra u'vi ni va ña kan, saa chin süvi yu'u
kuvi ra xa'ndia xa'a ña kan, chi Tata va yu kuvi ra xini, yoo kuvi
na taxi ra ndiayu nda'a ña kundee na xiin yu nuu ka'ndia yu chiñu
—kachi ra xi'in ndia.
24 Ra te xini so'o ndia uxi kan, ña nduku uvi ndia kundee ndia
xiin Jesús, saa ra ndisaa ni ndia xi'in ndia uvi kan. 25 Ra saa ndakana
Jesús takundi'i ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa kundaa ini mii va ndo chi na kuna'nu xa'ndia chiñu nuu ña
yuuvi yo'o, xi'in ndia ndia ka na chiñu, ra ndiee ni va ndasana'nu
na mii na, ra indaa mii va na kuvi na xa'ndia chiñu, ra ña kuni mii
na ke iyoo va, ra ta ku'va kuni mii na ke ˆxa va na xi'in na yuuvi
yo'o. 26 Ndi su ndo'o, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo
xi'in ndo'o. Saa chi ndo'o, na ˆkuni kuu na kuna'nu, ra na xachiñu
nuu takundi'i va na ke kuu ndo. 27 Ra na ˆkuni kunuu nuu ndo, ra na
sachiñu nuu takundi'i va ndo ke na kuu na. 28 Ta ku'va iyoo yu'u,
ra xaa yo'o, chi yu'u ra ndixäa yu ña ka'ndia yu chiñu, chi ra xaa
xachiñu nuu takundi'i va ndo kuvi yu, ra ndataxi yu mii yu xa'a

takundi'i va na yuuvi yo'o, ra saa ke va'a saña ndika na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu uvi ndia kuaa

[29] Ra ta kee Jesús ñuu Jericó kua'an ra, ra kua'a ka vi yuvi
ndandikun kua'an sata ra. [30] Ra ichi nuu ya'a ra kua'an ra kan ndee
uvi ndia kuaa, ra te xini so'o ndia ña ya'a Jesús kua'an ra, saa ra
ndiee ka vi xa'a ndia ˆkana ndia ra kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini kuni ndu'u! —kachi ndia
xi'in ra.
[31] Saa ra xa'a sava yuvi kan nda'yu na nuu ndia, ña kuni na, ña
na koo taxin yu'u ndia; ndi su ndia kuaa kan ra ndia ndiee ka kana
va kuvi ndia kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini kuni ndu'u! —kachi tuku
va ndia.
[32] Ra saa xikundichi Jesús, ra *kana ra ndia xaa ndia nuu ra, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
[33] Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, nuu va ndi ke kuni ndi na ndanuña —kachi ndia xi'in ra.
[34] Saa ra kunda'vi ni ini Jesús xini ra ndia, ra saa nditiandiaa
nda'a ra nuu ndia, ra ndikun ndanuña ndixa va ña, ra va'a ka vi
ndakoto'ni ndia. Ra saa ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra.

*Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén kua'an ra

21 Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra xi'in yuvi kan, ra saa
ndixaa na ñuu Betfagé ña ndikaa yachin xi'in iku ña nani
Olivo, ra ikan xa'ndia Jesús chiñu nuu uvi ndia ita'an xi'in ra, [2] ra
kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa yachin kaa, ra kaa ndani'i ndo
iin burru tiatan lo'o íin ri xi'in burru lo'o se'e ri, ra ndaxi ndo ri na
kixi ri xi'in ndo. [3] Ra tu ndia na ndakoyo, ra ka'an na xi'in ndo xa'a
ri, ra su'va ke kachi ndo xi'in na: “Tata yo ku ra xiniñu'u ri nuu, ra
ndï'i ini ndo xa'a ri chi taka'an va kixi ndi ndiaka ndi ri”, kachi ndo
xi'in na —*kachi Jesús xi'in ndia.

4 Ra su'va ke *kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an
iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta *kachi ra su'va: 5 Ka'an
ndo xi'in na ñuu Jerusalén na kuu ñuu Ndioxi, ra kachi ndo saa xi'in
na:
"Koto'ni ndo chi kaa vaxi ra kuu Rey ndo,
ña ndakita'an ra xi'in ndo,
ra iin ra to'o ni va kuvi ra,
ra yoso ra iin burru lo'o se'e kiti
ri ndiso ña vee vaxi ra nuu ndo",
*kachi ra ndika'an tu'un Ndioxi kan.
6 Ra saa kee ndia ita'an xi'in Jesús ndixa'an ndia, ra ta ku'va
*kachi ra xi'in ndia ke *xa va ndia. 7 Ra saa ndiaka ndixa va ndia
burru tiatan lo'o kan xi'in se'e lo'o ri xaa ndia, ra saa tiso ndia tikoto
ña isukun ndia sata ri, ra ndakoso Jesús ri kua'an ra xi'in ndia. 8 Ra
yuvi na kua'a ni kan, ra xa'a na ˆxakin na tikoto ña isukun na ichi
nuu ya'a ra kua'an ra, ra sava tu na kua'an xa'nu iku nda'a itun va,
ra xakin na ña ichi nuu ya'a ra. 9 Ra yuvi na inuu chi nuu, xi'in na
ndikun chi sata ra, ra iin siso siso nda'yu na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni kuvi ra yo'o!, chi ndise'e ra Rey David kuvi ra; ¡ra
ka'nu ni ra, chi Tata yo Ndioxi kuvi ra ti'vi ra ña vaxi ra sakaku ra
yoo! ¡Na ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi! —ˆkachi na.
10 Ra te ndiki'vi Jesús ñuu Jerusalén kua'an ra, ra iin takundi'i
yuvi na ndee ñuu kan, ra iin xa'a ndakaña yu'u na, ra iin ndakatu'un
ta'an na kachi na saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? —kachi na.
11 Saa ndakuiin na kua'an xi'in Jesús kachi na saa xi'in na:
—Ra yo'o kuvi Jesús ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra kee ñuu
Nazaret ña ndikun ndiaa Galilea —kachi na xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

12 Saa ndixaa Jesús ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u Ndioxi, ra tava ra
takundi'i na ndee ixiko, ra saa tu na sata nuu va na, ra *tiin ra mesa
na ndee nama xu'un xi'in yuvi, ra *sanduva ra nu kan va, ra saa tu
tiayu tu ndee na ixiko paloma va; 13 ra ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:

—Tu'un Ndioxi ra su'va va kachi ña: “Ve'e yu, ra ve'e nuu ka'an takundi'i yuvi xi'in Ndioxi va ke kunani ña”, ˆkachi ña, ndi su ndo'o, ra kava nuu ndakuita'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi Jesús xi'in na.

14 Ra ini ve'e ñu'u kan ndixaa kua'a ni na xi'i, na kuaa, xi'in
na nduchi'ña küvi kaka, ra sanda'a Jesús takundi'i va na. 15 Ndi
su ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, ra ixto'ni ndia ña ˆxa Jesús ña xitu'un, ra iin siso
siso tu nda'yu na kuachi vali na ñú'u ini ve'e ñu'u kan va, ˆkachi
na saa: “¡Ra ka'nu ni kuu Jesús se'e ra Rey David!”, ˆkachi na. Saa
ra ndukue'e ni ini ndia xikua'a kan, 16 ra ndika'an ndia xi'in Jesús
kachi ndia saa:

—¿A xini so'o kun ña kuu yu'u na kuachi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.

Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:

—ˆXini va so'o yu. ¿Ra a ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ka'an, kachi su'va?:

Yu'u na kuachi vali,
xi'in yu'u na sakan chichin ke
*chindu'u kun tu'un ndaku ña ndixa,
ña ndasaka'nu na yo'o, ˆkachi ña —*kachi Jesús xi'in ndia.

17 Ndia saa ra ndakoo Jesús ndia ini ve'e ñu'u kan, ra kanata ra
chi ke'e, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Betania va, ra ñuu kan vi
ndixaa ra ndikixi ra.

Sata'vi chi'ña Jesús iin itun koxi tu köo kui'i nda'a

18 Ra te ndituvi inka kii saa kee Jesús ñuu kan, ra nandiko tuku
va ra vaxi ra ñuu Jerusalén, ra vaxi ra ichi saa xa'a ndika'un ini va
ra. 19 Ra saa xini ra ndichi iin tu koxi yachin yu'u ichi kan, saa ra
ndaki'in ra ndixaa ra nuu íin nu, ra ndia nii koxi lo'o köo nda'a nu
ndini'i ra, chi takua niña iku va ke iyoo nda'a nu, ra saa ndika'an ra
xi'in nu kachi ra saa:

—Ndia nii ka kii na küun kui'i nda'a kun —kachi ra xi'in nu.

Saa ra ndikun ndachi va itun koxi kan. 20 Saa ra ixto'ni ndia ita'an
xi'in ra, ra xa'a ndakanda ka vi ini ndia, ra ndakatu'un ta'an ndia
kachi ndia saa:

—¿Nichuun ke, ra kama ni ndachi itun koxi yo'o? —kachi ndia.

21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu ndinuni ni na kandixa
ndo, ra sä uvi ini ndo, saa ra süvi takua itun koxi kuvi nu kuchuun
ndo sandachi ndo, ta ku'va xa yu'u, chi kuchuun tu ndo, ña ka'an
ndo xi'in iku kaa ra kachi ndo saa xi'in ña: "Kita nuu iin kun ñaa, ra
kua'an sako'ni kun mii kun ini mini", kachi ndo xi'in ña, saa ra, saa
sa ndixa va ña. 22 Saa chi takundi'i ña nduku ndo nuu Ndioxi, ra taxi
va ra ña nda'a ndo, tu ndinuni ni na kandixa ndo ta ka'an ndo xi'in
ra xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndiayu ña kuu mii Jesús

23 Saa kuu ra ndixaa Jesús ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u, ra saa xa'a ra
saña'a ra yuvi kan tu'un Ndioxi; ra sakan saa kuu ra saña'a ra na,
saa ra ndixaa va sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ni ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? ¿Ra yoo taxi ndiayu
nda'a kun ña xa kun ña yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu iin ña ndo'o, ra tu na ndakuiin
ndo yu'u yu, ra saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo, yoo ko taxi
ndiayu nda'a yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia. 25 Saa
nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Yoo ko *xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña sakuchi ra yuvi?
¿Ndioxi, a na yuuvi va? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi
ra taxi ndiayu nda'a ra", saa ra, kachi ra saa xi'in yo: "¿Nichuun
ndikandïxa tu ndo ña ndika'an ra tu saa?", kachi ra xi'in yo. 26 Ra tu
na kachi tu yo: "Na yuuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra", saa
ra iyo ni va xi'in yo, saa chi takundi'i na ñuu, ra kandixa va na ra
Juan, ña kuu ra, ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi —*kachi ndia xi'in
ta'an ndia.
27 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ra —kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús yu'u ndia kachi ra saa:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo ko taxi ndiayu
nda'a yu ña ˆxa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin tiaa ra iyoo uvi tiaa vali se'e

[28] Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Na ndakani yu ña yo'o nuu ndo, ¿ra ndia ku'va ke tuvi ndo xi'in
ña? Ndixiyo iin tiaa, ra ndixiyo uvi tiaa vali se'e ra, ra saa ndika'an
ra xi'in se'e ra, ra nuu, kachi ra saa: "Ra lo'o, na'a, ra ku'un kun lo'o
kii vichin sachiñu kun xi'in te'e uva yu", *kachi ra xi'in ra. [29] Ra saa
ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa: "Kü'un yu", *kachi ra xi'in iva ra.
Ndi su ndu'u ra saa, saa ra nandiko ini va ra, ra ndaki'in ra ndixa'an
ra xachiñu va ra. [30] Ra saa ndixa'an tu ra tata kan ndika'an ra xi'in
se'e ra, ra kulo'o va, ra iin ta *kachi ra xi'in ra nuu kan ke kachi tu
ra xi'in ra uvi kan va. Ra saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: "Va'a va,
tata, ku'un va yu sachiñu yu xi'in kun", kachi ra xi'in iva ra, ndi su
ndixä'an vi ra. [31] ¿Ra ndia iin ndia kan kuvi ndia xiin xa suvi chiñu
ña *xa'ndia iva ndia nuu ndia, tuvi ndo? —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ra nuu va ku ra xiin xachiñu nuu iva —kachi na.
Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi na kaya xu'un nda'a
na ñuu, ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma, xi'in na si'i na ixiko
mii, ra xi'na ka va na kan kuvi na kunuu ki'vi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu nuu ndo'o. [32] Saa chi *kixi ra Juan saña'a ra ndo'o xa'a ichi
ndaku ña kuni Ndioxi na kundikun ndo, ndi su ndikandïxa ndo;
ra na kaya xu'un, xi'in na si'i ixiko mii, ra kandixa va na kan ña
ndika'an ra. Ndi su ndo'o, ra va'a ni xini nuu va ndo ña *xa ra,
ndi su ndixïin ndo ña nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra kandixa
ndo ña ndika'an ra xi'in ndo —*kachi Jesús xi'in na.

Tu'un Ndichi xa'a na tatu too ñu'u

[33] Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo na ndatu'un yu inka tuku tu'un ndichi xi'in ndo
*kachi ra: Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva iin nuu ñu'u
ka'nu, ra chikaa tu ra korra yuu va nuu ñu'u kan, ra kaan tu ra yavi
sata kava nuu ku'ni na uva va, ra saa xava'a tu ra iin ve'e sukun nuu
kundee na kondiaa te'e uva kan va. Ra te ndi'i, saa satatu ra ña inka
yuvi, ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va. [34] Ra te nditiandiaa
kii ña tia'ndia uva, ra saa *ti'vi ra sava na xachiñu nuu ra kua'an na

nuu na tatu too ñu'u kan, ña na ndataxi na lo'o kuenda ra. [35] Ndi su
na tatu ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na na xachiñu
nuu ra, ra kani na na, ra sava na xa'ni na, ra sava tu na kuun na yuu
va. [36] Ra saa ti'vi kua'a ka va ra xito'o uva kan, na xachiñu nuu ra
ndixa'an na, nuu na tatu too ñu'u kan, ndi su ta *xa na xi'in na inuu
ndixa'an kan ke, *xa tu na xi'in na kan va.
[37] 'Ndi su te ndi'i, ra saa ti'vi ra xito'o uva kan se'e mii ra, ña
kua'an ra nuu na, chi *ndakani ini ra ka'an ra saa: "Sato'o va na se'e
yo", ká'án ra. [38] Ndi su na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra te
xini na ra lo'o se'e ra, ra saa ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa:
"Ra yo'o va kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o nda'a; ra na'a ndo vichin ra
tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o", kachi
na xi'in ta'an na. [39] Ra saa *tiin na ra lo'o kan, ra tava na ra nuu
ñu'u iva ra, ra ikan xa'ni va na ra.
[40] Ra vichin na kundaa ini yo: ¿Ni ke sa ra xito'o uva kan, xi'in na
tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva, te na ndiko ra, tuvi ndo? —*kachi
Jesús xi'in na.
[41] Ra saa ndakuiin na ndee xini so'o kan kachi na saa:
—Ña sa ra ke, ka'ni ndi'i va ra yuvi ña'a kan, ra ndia nii na köo
ka'nu ini ra xi'in vi, ra saa satatu ra ñu'u nuu yoo te'e uva kan inka
yuvi na to'o, na kuiin cha'vi nuu ra, te xa na xinu uva —kachi na.
[42] Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña *tiaa na
xina'a, ña kachi su'va?:

Yuu ña kuñu'u na *xava'a ve'e ta yachi
kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o,
ra ndakanda ni ini yo xi'in ña,

ˆkachi ña.
[43] 'Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo: chi
kindiaa va Ndioxi ndiayu nda'a ndo ra küvi ki'vi ndo nuu xa'ndia
ra chiñu, ra ndataxi ra ña nda'a inka yuvi na xiin sa ña kuni va ra.
[44] Ra ndia ndia ka yuvi na nduva sata yuu yo'o, saa ra ta'nu ndi'i va
na; ra tu mii yuu yo'o tu na ndakava sata na, saa ra kuu xe'e yaa va
na sa ña —*kachi Jesús xi'in na.
[45] Ra saa ixto'ni ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
fariseo, ña ndakani Jesús tu'un ndichi yo'o, saa ra kundaa va ini
ndia, ña ka'an ra xa'a mii ndia. [46] Ra saa kuni ndia ña tiin ndia ra,

ndi su ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu, saa chi takundi'i na ñuu, ra
kandixa va na Jesús, ña kuu ra, ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi.

Tu'un ndichi xa'a viko tanda'a

22 Saa xa'a Jesús ndatu'un ra inka tuku tu'un ndichi xi'in na
kachi ra saa:
[2]—Ku'va ña xachiñu Ndioxi, ra inuu va ña xi'in chiñu ña *xa iin
rey ra *xakin viko tanda'a, ña satanda'a ra tiaa lo'o se'e ra. [3] Ra te
*xa'a ra rey kan ña ˆxa nduvi ra koo viko xa'a se'e ra, saa *ti'vi ra na
xachiñu nuu ra kua'an na nuu yuvi, na xa ndika'an ra xi'in ku'un
viko kan, ndi su ndixïin na ku'un na. [4] Ra saa ti'vi tuku va ra rey kan
na xachiñu nuu ra kua'an na, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
"Kua'an ndo ra ka'an ndo xi'in na, ña na kixi na chi xa xanduvi ndi'i
va yu ña'a ña kuxi na. Chi xa xa'ndia va yu chiñu ña xa'ni na, kua'a
ni sindiki sana yu, ra saa tu kua'a ni ka tu nuu kiti sana yu ri sanda'a
va yu, ra xa iyoo nduvi ndi'i va ña, ra kama ni na kixi na kachi
ndo xi'in na", kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra. [5] Ra iin ta
*kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra ke *xa va na: Ndi su yuvi
kan ra nditiäa so'o vi na ña ndika'an na xachiñu nuu ra xi'in na, saa
chi ndaki'in ta iin ta iin na kua'an na chiñu va na, iin na ndaki'in
kua'an koto'ni ñu'u, ra inka tu na ndaki'in kua'an xiko va, [6] ra sava
tu na ndukuiin, ra tiin ná na xachiñu nuu ra rey kan ra kanita'an
na xi'in na, ra xa'ni va ná na. [7] Ra saa te kundaa ini ra rey kan, ra
tiaa ni *ndisaa ra xi'in na, ra saa ti'vi ra ndia soldado ra, ra ndixa'an
ndia xa'ni ndia takundi'i yuvi na xa'ni na na xachiñu nuu ra, ra ndia
ñuu va na ke xa'mi ndia soldado kan. [8] Ra saa ndika'an ra rey kan
xi'in na xachiñu nuu ra kachi ra saa: "Takundi'i ña'a ña kuniñu'u yo
viko tanda'a yo'o, ra xa iyoo nduvi yaa va ña. Ndi su na ndika'an
yu xi'in kixi, ra köo ya'vi ndiaa vi na ña kixi na, ña kan ke ndikïxi
na. [9] Ra vichin kua'an ndo iinii kuvi nuu ndakita'an ichi, nuu ya'a
kua'a ni yuvi, ra ka'an ndo xi'in takundi'i na ndakita'an xi'in ndo, ra
na kixi na viko tanda'a", kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra.
[10] Ra saa kee na xachiñu nuu ra rey kan ndixa'an na iinii kuvi ichi,
ra ndakaya na takundi'i va yuvi xaa xi'in na, na va'a, xi'in na vä'a,
ra iin ndakutu ndaa va ve'e nuu iyoo viko tanda'a kan.
[11] Ra te ndiki'vi ra rey kan kuni ra na ndixaa viko kan, ra saa
*xini ra iin tiaa, ra ndïxi tiaa kan tikoto ta'an ña ndixi na kua'a, na

ndixaa viko tanda'a kan. [12] Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in tiaa kan
kachi ra saa: “Tata, ¿ni ke *xa kun ndiki'vi kun yo'o? Chi ndïxi kun
ta'an tikoto ña ndixi na kua'a yo'o”, *kachi ra xi'in ra. Saa ra ndia
nii tu'un ndindäkuiin tiaa kan. [13] Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in
na xachiñu nuu ra kachi ra saa: “Tiin ndo ra, ra chiku'ni ndo xa'a
ra xi'in nda'a ra, ra sako'ni ndo ra chi ke'e, chi nuu ñaa, ra ikan ke
kuaku ni ra, ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù ra”, kachi ra rey kan, kachi
tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na. [14] Ra saa ndika'an ka Jesús
xi'in na kachi ra saa:

—Kua'a ni va kuvi na ˆkana Ndioxi, ña ki'vi na koo na xi'in ra
nuu xa'ndia ra chiñu, ndi su lo'o ni va kuvi na ˆndakaxin ra —kachi
Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi na nuu na chiñu

[15] Ra te sandi'i Jesús ndakani ra tu'un ndichi kan nuu na, ra saa
ndaki'in ndia fariseo kua'an ndia, ra ndakuta'an ndia ndikata'an
ndia, ndia ku'va ke sa ndia ña va'a na ka'an Jesús iin tu'un ki'vi, ra
saa ke kuvi ni'i ndiee ndia, ña taxi ndia kuachi xa'a ra ka'an ndia.
[16] Ra saa ti'vi ndia fariseo kan ndia ita'an xi'in ndia kua'an ndia xi'in
ndia ita'an xi'in ra Herodes, ña kua'an ndia kotondoso ndia Jesús, ra
te ndixaa ndia ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:

—Tata Maestro, kundaa ini ndi chi ña ka'an kun ra ña ndixa ni va
kuvi ña, ra saña'a kun yuvi tu'un Ndioxi ta ku'va iyoo mii va ña, ra
nii xä kun xa'a vi ña ka'an yuvi, chi iin kuu ndi'i va na nuu kun, ra
köo na ndakaxin kun. [17] Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a va'a ña cha'vi
ndi nuu ra tata chiñu César ñuu Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a
vä'a? —kachi ndia xi'in Jesús.

[18] Ndi su xa ˆkundaa va ini Jesús, ña kuni ndia kotondoso ndia ra,
ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndia chi'ña tu'un va kuvi ndo, saa chi yu'u va kuvi ra ixtondoso
ndo. [19] Ra vichin na ña'a ndo iin xu'un kàà ña cha'vi ndo nuu yu
—kachi ra xi'in ndia.

Ra saa *taxi na iin xu'un kàà ña nani denario nda'a ra. [20] Ra saa
nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:

—¿Yoo na'na ke yo'o, ra yoo kivi ke ndu'u nuu ña? —kachi ra
xi'in ndia.

[21] Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:

—Na'na ra César va kuvi ña —kachi ndia.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu saa, ra taxi ndo ña kuu kuenda ra César nda'a va ra, ra ña kuu kuenda Ndioxi na taxi tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra te xini so'o ndia ña ndika'an ra tu'un kan, saa ra ndakanda ni ini ndia, ndia saa ra ndakoo ndia ra, ra ndaki'in ndia kua'an va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo a ndixa ke ndatiaku na ndii

23 Ra suvi mii kii kan ndixaa sava ndia saduceo nuu Jesús, ra nindakatu'un ndia ra, a ndixa ke ndatiaku na ndi̱ì, chi ndia saduceo kan, ra kuëe kandixa ndia ña ndatiaku na ndi̱ì, ña kan ke nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
24 —Tata Maestro, ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi, ra su'va va ke kachi ña: “Tu ndia iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, ra ta xa na kaku se'e ra xi'in ña, ra ta iyoo se'e ra ndixi'i kan va, na koo ña kaku kan”, kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés. 25 Ra ndakani nuu ndi vichin ra na kundaa ini ndi, chi su'va ke *kuu xi'in iin ve'e: Uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu ra nditanda'a va ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va ra; saa ra ndaki'in ña inka ñani va ra. 26 Ra saa ndo'o tu ra uvi kan va, chi ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña, ra ndixi'i tu ra kan va, ra saa ndaki'in ña inka tuku va ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndia nii ndia ndikäku se'e xi'in ña, ra ndixi'i ndi'i va ndia. 27 Saa ra te ndi'i, ra ndixi'i tu mii ña'a kan va.
28 Ra ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o: Te na ndatiaku ndia kan, ¿ra yoo kuvi ndia kuu yii ña?, saa chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia —kachi ndia xi'in Jesús.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un Ndioxi, ra xa xïni tu ndo xa'a ndiee va ra. 30 Saa chi te na xaa kii ña ndatiaku na ndixi'i, ra tiaa xi'in na si'i ra tandä'a ka na, chi xa ta iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va nduu na. 31 Ra ña ka'an tu ndo a ndixa ke ndatiaku na ndi̱ì, ra nuu ndiayu ña ndakoo ra Moisés va ke ndakani ña xa'a ña, ¿ra a kä'vi va ndo ña tu saa? Ra na

kundaa ini ndo chi su'va va ke *kachi Ndioxi ndika'an ra: 32 “Yu'u
kuvi Ndioxi ra ˆkañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob”,
*kachi ra. Ra xi'in tu'un yo'o ke kundaa ini yo ña *ndatiaku va ndia
xii xikua yo yo'o, saa chi tu ndindatiäku ndia saa ra küvi vi ˆkañu'u
ndia Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia saduceo kan.
33 Ra te xini so'o yuvi na ndee kan, ña ndichi ni ˆsaña'a Jesús, saa
ra *ndakanda ni ini na.

Saña'a Jesús ndia ña kuu ndiayu ña chee va'a ka

34 Ra saa te kundaa ini ndia fariseo ña *sakutaxin Jesús yu'u ndia
saduceo kan, ra saa ndakuta'an tuku va ndia ña ndikata'an ndia,
35 Ra saa nindakatu'un iin ra maestro ra saña'a ndiayu Ndioxi Jesús,
ña kuni ra kotondoso ra ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
36 —Tata Maestro, ¿nuu ndiayu Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés, ra
ndia ña kuu ndiayu ña chee va'a ka nuu takundi'i ña? —*kachi ra.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: “Ku'vi ni
ini kun kuni kun Tata kun Ndioxi xi'in takundi'i nima kun, xi'in
takundi'i ña tiaku kun, xi'in takundi'i ña xinituni kun.” 38 Ra ña yo'o
ku ndiayu ña nuu va'a va, ra ña yo'o ke chee nuu takundi'i va tu ña.
39 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra kuni kita'an va ña xi'in ndiayu
ña nuu: “Ku'vi ni ini kun kuni kun na ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini
kun xini kun mii kun”, kachi ña. 40 Ra uvi saa ndiayu yo'o kuvi ña
kuu tio'o takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kuu tu
ña tio'o ña saña'a na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va —kachi
Jesús xi'in ra.

Ka'nu ni ka va ra *ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David

41 Ra saa kúú ndia fariseo kan ita'an ndia ndita ndia, ra saa
nindakatu'un Jesús ndia, 42 kachi ra saa:
—¿Ndixaa tuvi ndo'o xa'a ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi
yo'o? ¿Ra yoo se'e ku ra tuvi ndo? —kachi Jesús xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Se'e ra David va kuvi ra —kachi ndia.
43 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Tu saa, ¿ra nichuun ke ndika'an David ña kuu Iva ra, ra kixi
kan? Te ndika'an ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ta kachi ra su'va:
44 Su'va kachi Tata yu Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun, kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra David.
45 'Ra tu "Iva" va tu ra David kachi ra xi'in ra ti'vi Ndioxi xaa, saa
ra, ¿ni ke sa tu ra ña kuu se'e ra ra? —kachi Jesús xi'in ndia.
46 Saa ra ndia nii ka tu'un ninï'i ndia ndakuiin ndia yu'u ra. Ra
ndia kii kan ke ndixkuiin na ña nindäkatu'un ka na Jesús.

Ka'an Jesús ña chi'ña ni tu'un ndia fariseo ra saa tu ndia maestro va

23 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi na ndee kan, ra ndika'an
tu ra xi'in ndia ita'an xi'in ra va ra kachi ra saa:
2 —Ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in
ndia fariseo, ra xini va'a va ndia kan ni ke kachi tu'un Ndioxi. 3 Ña
kan ke, na kandixa va ndo takundi'i ña saña'a ndia ndo'o, ndi su na
kundïkun ndo chiñu ki'vi ña xa ndia, chi ndia kan, ra siin saña'a
ndia, ra siin tu xa va ndia. 4 Ra kua'a ni chiñu ña ndaku, ña u'vi ni
xa'ndia ndia nuu yuvi sa na, ndi su mii tu ndia, ra ndia nii chiñu lo'o
ña ka'an ndia xa'a ke xä vi ndia. 5 Ra takundi'i chiñu ña xa ndia, ra
süvi ña xato'o ndia Ndioxi ke xa ndia ña, chi ña kuni ndia kindoo
va'a ni ndia nuu na ñuu va ke xa ndia ña. Ra xa'a ña kan ke iin ni'i
savi ndia tutu ña ndoso tu'un Ndioxi nuu xika ndia, ra ndia nuu
tikoto ndia xi'in tiaan va ndia ndee tu'un Ndioxi xika ndia, ra xinisii
ni tu ndia kundixi ndia tikoto ña nani ni i'va yu'u va ña va'a na kuni
yuvi ra ka'an na xa'a ndia, ña ndinuni ni ndikun ndia Ndioxi. 6 Ra te
kua'an ndia nuu iyoo viko, a te kua'an tu ndia ve'e ñu'u, ra kutoo ni
ndia kundee ndia tiayu tu ndita chi nuu, nuu ndee na kuna'nu. 7 Ra
kuni ni tu ndia ña na sato'o yuvi ndia, te ndakuta'an na xi'in ndia
nuu ya'vi, ra "maestro" ke na kachi yuvi xi'in ndia kuni ndia.
8 'Ndi su ndo'o ra ndiätu ndo ña ka'an na "maestro" xi'in ndo, saa
chi ndo'o ra iin kuvi va ndo xi'in takundi'i yuvi, ra indaa mitu'un
va kuu Cristo ra kuu Maestro ndo. 9 Ra ndia nii tu na, na kä'an ndo
"tata" xi'in nuu ña yuuvi yo'o, chi indaa mitu'un va kuvi Tata yo

Ndioxi ra iyoo ndivi. [10] Ra nii täxi tu ndo ña ka'an na “maestro” xi'in
ndo, saa chi indaa mitu'un va kuu Cristo ra kuu Maestro. [11] Ra na
kuchee inuu nuu ndo, ra xiniñu'u na sachiñu na nuu takundi'i va
ndo. [12] Saa chi yuvi na ndasa chee ni mii, kuvi na nduu lo'o va, ra
na ndasa lo'o mii kuvi tu na nduchee ka va.

[13] ’Ra nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, xi'in ndo'o ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un
ndo, ra ndasi ndo ye'e ña kuu ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra täxi
ndo ki'vi yuvi, ra nii mii tu ndo xïin ki'vi va, ra na kuni ki'vi, ra nii
täxi tu ndo ki'vi na kan va.

[14] ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in
ndo'o ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra sanda'vi ni tu ndo
na si'i nda'vi na ndukuaan va, chi kindiaa ndi'i ndo ña'a ña iyoo ve'e
na nda'a na, ra ña kuni ndo kindoo va'a ndo nuu na ñuu, ra na'a ka
vi ka'an ndo xi'in Ndioxi. Ra xa'a ña xa ndo ña yo'o ke chee ni ka
tundo'o vaxi nuu ndo sa Ndioxi.

[15] ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in
ndo'o ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra kee ndo kua'an
ndo iinii kuvi nuu ñu'u, ra ndia nuu tiañu'u va ya'a ndo kua'an ndo
ña nduku ndo na kundikun sata ndo, ra te ni'i ndo na, ra na ndiee ka
sandi'i ndo xa'a va kuvi na, saa chi na ndasa ña'a va ndo kuvi na, ra
ndiaya ke ku'un va na, xa'a ña xa ndo.

[16] ’Nda'vi ni ndo'o, saa chi ta ku'va iyoo na kuaa va ke iyoo ndo,
ra ni'i tu ndo ichi nuu inka na kuaa va, saa chi ka'an ndo xi'in yuvi
kachi ndo saa: “Tu ve'e ñu'u ka'nu ke na chuna'a na ña kindoo na sa
na iin chiñu, saa ra kuni kachi ña saa ña köo ña ndikindoo vi na,
ndi su tu oro ña iyoo ini ve'e ñu'u ka'nu va ke na chuna'a na, saa
ra xiniñu'u na saxinu va na nuu ña kindoo na sa na”, kachi ndo.
[17] ¡Ndo'o, ra na ki'vi va kuvi ndo, ra kuaa va tu ndo! ¿Ndia ña ke
xiniñu'u va'a ka tuvi ndo: a oro, a ve'e ñu'u ka'nu, ña ndasa yii oro
kan va? [18] Ra ka'an tu ndo kachi ndo su'va va xi'in yuvi: “Tu Altar
yii ke na chuna'a na ña kindoo na ña sa na iin chiñu, saa ra kuni
kachi ña saa, ña köo va'a ña ndikindoo vi na sa na; ndi su tu ña'a ña
ñu'u ña soko na nuu altar yii ini ve'e ñu'u va ke na chuna'a na ña
kindoo na sa na iin chiñu, saa ra xiniñu'u na saxinu va na ña kindoo
na sa na”, kachi ndo. [19] Ndo'o, ra kuaa ndo, ra ki'vi ni va tu ndo,
saa chi ¿ndia ña ke xiniñu'u va'a ka tuvi ndo, ña'a ña soko na, a mii
altar yii, nuu kua'an ña nduyii va ña? [20] Ra na chuna'a altar yii, ña

kindoo na sa na iin chiñu ra süvi takua altar yii ke chuna'a na ña
kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na takundi'i ña'a, ña iyoo nuu
altar yii kan va. 21 Ra na chuna'a tu ve'e ñu'u ka'nu ña kindoo na ña
sa na iin chiñu, saa ra süvi takua ve'e ñu'u ka'nu ke chuna'a na ña
kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na Ndioxi ra iyoo ini va ña. 22 Ra
na chuna'a ndivi ña kindoo na sa na iin chiñu, ra süvi takua ndivi ke
chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na Ndioxi va, ra
saa tu tiayu tun ndu'u va ra.

23 'Ndavi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o
ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, chi ña xa ndo ke tava va
ndo iin ta'vi lo'o ña'a ña chi'i ndo tixi uxi ta'vi takundi'i ña'a, ña
chi'i ndo, ra taxi ndo ña nda'a Ndioxi, ndi su naa va ini ndo ña
saxinu ndo ndiayu Ndioxi ña xiniñu'u va'a ka, ña ka'an kachi saa:
na sato'o ndo na ta'an ndo, na ku'vi ini ndo kuni ndo na, ra na
kandixa va'a tu ndo Ndioxi va; ra na taxi tu ndo iin ta'vi lo'o nuu
uxi ta'vi ña'a ña chi'i va ndo, ra na kukuïin vi ndo ña sa ndo ña kan.
24 Ndo'o, ra na kuaa, na inuu ichi nuu na kuaa va kuvi ndo, saa chi
te xi'i ndo ndia ndia ka ndutia, ra saxixin va ndo ra ña va'a na köko
ndo ndikama vali, ndi su xïni vi ndo, ra koko va tu ndo iin camello
chee. Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu su'va xi'in ndo, saa chi, niña
chiñu vali va ke ndi'i ni ini ndo xa'a, ra ndiayu Ndioxi ña xiniñu'u
va'a, ndakoo va tu ndo.

25 'Nda'vi ni ndo'o ndia Maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o
ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra te ndakatia ndo ko'o xixi
ndo, a yaxin ña xi'i ndo tiakuii, ra niña chi sata va ña ke ndakatia
ndo, ndi su chi ini ña, ra iin chitu ndaa va ña yakua. Ra ta ku'va xa
ndo xi'in ña yo'o ke, iyoo tu mii va ndo, saa chi to'o ni va xa ndo,
ndi su nima ndo ra iin chitu ndaa va ña xi'in ña kui'na xi'in ña kini.
26 Ndo'o, ndia fariseo kuaa, ra xi'na ka va chi ini yaxin ndo xi'in ini
ko'o ndo ke na ndakatia ndo, ra saa ke kindoo va'a tu ndia chi sata
va ña.

27 'Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndo'o
ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra ta iyoo kaka na ndii va
ke iyoo ndo, saa chi kaka na ndii, ra chi sata va ña ke ndaka'yu na,
ña yaa, ra saví ka vi ña'a ña, ndi su chi ini ña, ra iin chitu ndaa va
leke ndii, xi'in takundi'i ña kini. 28 Ra ta ku'va iyoo kaka na ndii kan
va ke iyoo tu ndo'o va, saa chi to'o ni va xa ndo nuu yuvi, ndi su
nima ndo, ra iin chitu ndaa va ña xi'in tu'un chi'ña xi'in ña ndiva'a.

29 ’Nda'vi ni ndo'o ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o
ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra täxi va'a vi ndo, ndi'i
xa'a kaka nuu ndo'ni na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra saa
xa tu ndo, xi'in kaka nuu ñu'u na xindikun Ndioxi va, chi savi ka vi
ndasa ndo xi'in ña, 30 Ra te ndi'i, ˆka'an ndo kachi ndo saa: “Tu xa
ndee vi yo kii te xindee na xii xikua yo xina'a, saa ra kandïxa vi yo,
ña koo yu'u yo xi'in na, ña ka'ni na na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi”,
kachi ndo. 31 Ra xi'in tu'un ña ka'an ndo yo'o ke, ndaña'a ndo mii
ndo ña kuu ndo se'e xikua na xa'ni na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va. 32 ¡Ra ta ku'va *xa na xii xikua ndo ke na sa tu ndo'o va,
ña va'a na saxinu ndo nuu chiñu ña xa'a na xi'in te yachi! 33 Ndo'o,
yuvi ña'a, se'e timia'a, ¿ra ni ke sa ndo ña va'a kaku ndo, ra kü'un
ndo ndiaya, tuvi ndo? 34 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u kuvi ra ti'vi
na ka'an tu'un yu'u Ndioxi kixi na, xi'in na ndichi, xi'in na maestro
saña'a tu'un Ndioxi; ndi su ndo'o, ra ka'ni va ndo sava na, ra sava tu
na tiin ndo katakaa ndo nda'a cruz va, ra sava tu na tiin ndo kani
ndo nuu ke'e ve'e ñu'u va, ra sava tu na kundikun ndo taxi ndo ta
ñuu ta ñuu va. 35 Ra xa'a ña sa ndo ña yo'o ke, ndakuiso kuachi ndo
xa'a takundi'i nii yuvi to'o, na xa'ni na xii xikua ndo xina'a ta kuu ra
Abel, iin saa ndia ra Zacarías, se'e ra Berequías, ra xa'ni ndo ini ve'e
ñu'u nuu iyoo altar yii. 36 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi xa'a
nii na ndixi'i kan ke, kixi yaa va tundo'o sata ndo'o na ndee tiempo
vichin —*kachi Jesús xi'in na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

37 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—¡Kusuchi ni ini yu xa'a ndo'o na ñuu Jerusalén, saa chi vä'a
va'a vi ˆxa ndo, chi xa'ni ndi'i va ndo na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra
xakin tu ndo yuu na ti'vi Ndioxi vaxi nuu va ndo! ¡Ra kua'a ni va
ichi *kuni yu ndakaya ndi'i yu ndo'o ña sakaku yu ndo'o, ta ku'va
ˆxa iin nduxi xi'in se'e vali ri, ta ndataan ri ri tixi ndixin ri, ra saa ke
*kuni yu sa yu xi'in ndo, ndi su ndixïin ndo! 38 Ra xa'a ña kan ke
ni'i ndo tundo'o vichin, saa chi ve'e ndo, ra ndoo nda'a ndi'i va ña,
39 ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi vichin, ra küni yachi ka ndo
yu'u, chi ndia te na xaa kii, ña ka'an na ñuu yo'o xi'in yu kachi na
saa: “¡Ka'nu ni ra xaa sakaku yoo xi'in kivi Tata yo Ndioxi ra iyoo

ndivi!”, kachi na, ra ndia saa vi ke kuni ndo yu'u —*kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ña ndi'i va xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

24 Ra saa te kanata Jesús ini ve'e ñu'u ka'nu, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ndia xi'in ra xa'a ve'e ñu'u ka'nu kan, ña chee ni ña, ra iyo ni kaa ña. [2] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi vaxi kii ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ra yuu ña kuva'a ña, ra iin kutia yava va ña kundee ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi

[3] Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia iku ña nani Olivo, ra ikan ndixaa Jesús ndakundu'u ra, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:

—Tata, kuni ndi ña na ndatu'un kun xi'in ndi, ¿ama ke kuu ndi'i ña ndika'an kun? ¿Ra ni ke kuu kuni ndi ta xa ninumi ndiko kun kixi kun? ¿Ra ni ke sa tu ndi kundaa ini ndi ta xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.

[4] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kuenda ni koo ndo, koto ndia na sanda'vi ndo'o. [5] Chi kua'a ni na kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na yuvi, ra kachi na saa: “Yu'u ku Cristo ra xaa sakaku na yuuvi yo'o”, kachi na, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na. [6] Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña xa iyoo ni kuachi ra xa'a kuni so'o ndo ña kanita'an ni yuvi saa ra kuayü'vi ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va. Ndi su süvi ña xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o. [7] Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña kuna'nu va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña; ra kua'a ni nuu kue'e kixi, ra kundikaa ni soko, ra kua'a ni ñuu ndiee ni taan. [8] Ndi su süvi ña ndikun ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o, chi ña sakan xa'a va kuvi tundo'o ña satixu'vi ña na.

[9] ’Ra kii kan tiin na ndo'o, ra ndataxi na ndo'o nda'a na chiñu ra sandiva'a ni na xi'in ndo; ra ka'ni na ndo'o, ra kundasi takundi'i na yuuvi yo'o ndo'o, xa'a ña ndikun ndo yu'u. [10] Ra te xa na xaa kii

kan, ra kua'a ni na ndikun yu'u, ra nandiko va ini na, ra kundïkun
ka na yu'u; ra xa'a na kundasi ta'an mii va na, ra xiko ta'an mii va
tu na nuu na chiñu. 11 Ra kii kan ra kua'a ni na maña, na xa ka'an
tu'un yu'u Ndioxi kixi sanda'vi yuvi, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na.
12 Ra xa'a ña nduu ikú ni yuvi ke kua'a ni na ndi̱kò, ra kü'vi ka ini na
kuni ta'an na. 13 Ra na kuchuun sa ndiee ini ndia kii ndi'i, ra ndïko
ini na ña ndikun na yu'u, ra na kan ku vi na kuchuun kaku va. 14 Ra
iinii saa ña yuuvi yo'o ka'an ndoso na ndikun yu'u, tu'un Ndioxi ña
ka'an xa'a ichi nuu xa'ndia ra chiñu, ña va'a na kundaa ini takundi'i
na xa'a ña, ra saa vi ke ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.

15 ’Ra vichin ke na kundaa ini ndo, chi vaxi kii ra kanata kiti ña'a
ri kundasi Ndioxi xini ra. Ra ri kan kuvi ri ndika'an ra Daniel xa'a.
Ra ta xa na kuni ndo kiti kan ña ndakundu'u ri nuu yii, ra saa ke
kundaa ini ndo ña xa xaa kii ña vaxi tundo'o va —na ˆka'vi, ra na
kundaa ini na xi'in ña ka'vi va na—, 16 ra na ndee Judea, ra na kunu
na ku'un na chi iku va. 17 Ra na ndee tu chi xini ve'e, ra na kï'vi ka
na ve'e na, ña ndaki'in na ña'a na. 18 Ra na ñu'u xachiñu iku, ra na
ndïko ka na ve'e na ña ndaki'in na tikoto na. 19 Ra nda'vi ni na si'i
na ñu'u se'e, xi'in na iyoo se'e vali, te na xaa kii ña kuu ña yo'o.
20 Ña kan ke na ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra te xa na kuu saa, ra na
küu ña yoo te kuun savi, xi'in ni kii yii sábado kii ndakindiee. 21 Ra
tundo'o ka'nu ña kuu kii kan, ra ndia te xava'a Ndioxi ña yuuvi
yo'o, ra täan kuu ña, iin saa ndia vichin, ra nii kii ña vaxi küu ka ña.
22 Ra tu kuëe ndixa'ndia Ndioxi tiempo yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa
ra ndia nii yuvi kuvi na käku vi, ndi su xa'a na ndikun sata ra na
ndikaxin ra ke ka'ndia ra tiempo yo'o ra ndulo'o va kii.

23 ’Ra kii kan ndakoyo sava yuvi ka'an na xi'in ndo kachi na saa:
“Koto'ni ndo, chi kaa iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, kachi na;
ra ka'an tu na kachi na saa: “Kaa va iin ra”, kachi na xi'in ndo, ndi
su na kandïxa ndo ña ka'an na. 24 Chi kua'a ni na maña kixi ra kachi
na saa: “Yu'u ku Cristo”, a “Yu'u kuvi ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi”,
kachi na. Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa na, ña sanda'vi na
yuvi, ra kusana ndia na xa ndikaxin Ndioxi kundikun ichi va ra kuni
na sanda'vi na. 25 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña yo'o xi'in ndo
vichin, ra na ki'in ni ndo kuenda xi'in mii ndo. 26 Ra te na ka'an na
xi'in ndo kachi na saa: “Kua'an ndo kuni ndo, chi iku kaa iin ra ti'vi
Ndioxi xaa sakaku yoo”, kachi na; ra na kandïxa ndo ku'un ndo. Ra
tu na ka'an tu na xi'in ndo kachi na saa: “Na'a ndo, ra kuni ndo chi

ini ve'e yo'o iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, na kachi na xi'in
ndo, saa ra na kandïxa ndo na. 27 Saa chi kii na nandiko yu'u ra xaa
yo'o vichin ra iin ta ku'va xa taxa ta ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u
ra iin saa ndia chi nuu kita ña, saa ke kuu, saa chi kuni takundi'i va
na yuuvi yo'o yu'u. 28 Ra xa kundaa va tu ini ndo, chi ndia ndia ka
mii nuu ndee kiti ndìì, ra ikan ke ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Su'va ke kuu te na ndiko ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ña yuuvi yo'o

29 ’Ra te xa na ndi'i su'va kuu tundo'o ka'nu kan, saa ra kuñaa
nuu ñu'ù kaa, ra nii yoo kaa ra ndayë'e ka ri, ra kimi ri ndee nuu
ndivi kaa, ra koyo ndi'i va ri, ra takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi
kaa ra ndakanda ndi'i va ña. 30 Ra saa kuni takundi'i na ña kuu nuu
ndivi, ña taxi ku'va nuu na ña xa kuyachin ni ndiko tuku yu'u,
ra xaa yo'o kixi yu. Ra te xa na kuni takundi'i na ñuu yuuvi yo'o
yu'u, ña kee yu ndivi vaxi yu iin nuu viko xi'in takundi'i ndiee yu
ña ka'nu, saa ra yu'vi ni na ra kuaku ni na. 31 Ra ti'vi yu na tatun
yu ku'un na kumi saa tutun ña yuuvi, ra kuni'i na itun tivi na, ña
ndakaya na na ndikaxin yu koo xi'in yu ndivi, na ndee chi nu kanata
ñu'u, ra iin saa ndia nuu kita ña.
32 ’Ra na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a itun koxi: Te xa xa'a nduu
itia nda'a nu, ra xa'a ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini ndo ña xa
kuyachin tiempo savi va. 33 Ra ku'va saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa
chi te xa na kuni ndo ña xa'a kuu takundi'i ña yo'o, saa ra kuni
kachi ña saa, ña xa ninumi ndiko tuku va yu. 34 Ra ña ndixa ke ka'an
yu xi'in ndo, chi yuvi na ndee vichin ra ndee ka va na nuu ña yuvi
yo'o, te na kuu takundi'i ña yo'o.
35 ’Ndivi kaa xi'in ñu'ú yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ndi su
tu'un yu ra ndï'i xa'a ña, chi xinu ndi'i va ña ka'an ña.
36 ’Ra ndia nii na kundäa ini ndia kii ke, ra ndia hora ke ndiko
yu, chi ndia nii na tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra kundäa ini na; ra
nii yu'u, ra xaa yo'o, kundäa ini; chi indaa mitu'un iva va yu kuvi
ra xini ama ke kuu saa. 37 Ra na kundaa ini ndo, chi ta ku'va *kuu
xina'a, te ndixiyo ra Noé va ke kuu, kii te na ndiko yu'u ra xaa yo'o,
38 saa chi te xitiaku ra Noé, te täan kuun savi ña'a, ra yuvi kan, ra
ndakundiee na xixi na, ra xi'i na, ra satanda'a ta'an va tu na, ra saa
kuu na ndee na saa, ndia te ndixaa kii ndiki'vi ra Noé ini barca va.

39 Saa chi nindakäni ini vi na ña ndi'i xa'a ña yuuvi, ra saa kuu na
ndee na saa, ndia te xa'a kuun ña'a savi ra xa'ni ndi'i va ra na. Ra
ku'va saa ke kuu tu te xa na ndiko yu'u ra xaa yo'o vichin va. 40 Chi
kii kan, ra tu ñu'u uvi tiaa xachuun ndia iku, ra iin ra ku'un xi'in
yu, ra iin ra ndoo va. 41 Ra tu xika tu uvi na si'i, ndiko ná, ra iin ña
ku'un xi'in yu, ra iin ña ndoo va.

42 'Ña kan ke na ki'in ni ndo kuenda, chi kundäa ini ndo ama
ke ndiko yu'u, ra kuu Iva ndo kixi yu. 43 Ra na kundaa ini ndo ña
yo'o, saa chi tu iin ra tata, ra iyoo iin ve'e ra, ra na kundaa ini ra
ama ke ki'vi ra kui'na ña sakui'na ra ña'a ve'e ra, saa ra küsun vi
ra, chi kundu'u va ra kondiaa ra, ra täxi vi ra ki'vi ra kui'na kan ña
sakui'na ra ña'a ra. 44 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña na koo
nduvi ni ndo; saa chi yu'u ra xaa yo'o, ra kii te kuëe ndiatu ndo yu'u
va ke ndiko yu kixi yu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a na va'a ni xachiñu tatu xi'in xa'a na yuku

45 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Ná ndatu'un yu xi'in ndo ndia ku'va ke iyoo iin ra xachiñu tatu
ra to'o ni, ra ndichi ni ra. Ra na kundaa ini ndo chi ra kan kuvi ra
ndaki'in ndiayu ña ki'in ra kuenda xi'in ve'e ra kuu xito'o ra, ña va'a
taxi ra ña kuxi takundi'i na xachiñu tatu nuu ra kuu xito'o ra, ta mii
hora ña ka'un ini na. 46 Ra va'a ni kee ra xachiñu tatun kan, tu iin ta
ku'va ndika'an ra xito'o ra xi'in ra ke, na sa ra, te na nandiko ra kan
xaa ra. 47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi taxi va ra xito'o ra,
ndiayu nda'a ra ña ndakuiso chiñu ra xi'in takundi'i ña'a, ña kuu
mii ra xito'o ra. 48 Ndi su tu ra xachiñu tatu kan, ra ra iku va kuvi ra,
ra xa'a ra ndakani ini ra ka'an ra saa: "Ndïko yachi vi ra xito'o yo",
ka'an ra. 49 Saa ra xa'a ra sandiva'a ra xi'in na xachiñu tatu ta'an ra,
na nindoo nda'a ra ki'in ra kuenda xi'in. Ra ndakuta'an ra xi'in na
xi'i, ña kuxi ra xi'in na, ra ko'o ra xi'in va na. 50 Ra kii te kuëe ndiatu
ra, te naa ni ini ra, saa ra tu'va xaa va ra xito'o ra, ña ni'i ta'an ra
xi'in ra. 51 Saa ra tiaa ni sandiva'a ra xito'o ra xi'in ra, ra tiin ra ra,
ra sako'ni ra ra nuu ndo'ni yuvi ña'a, na chi'ña tu'un. Ra ikan kuu
nuu kuaku ni ra, ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù ra —*kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

Tu'un Ndichi xa'a uxi na si'i vali kuaan tiaki

25 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra
kachi ra saa:
—Ta ku'va *ndo'o uxi na si'i vali kuaan, saa ke ˆkuu, xi'in ichi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Na si'i vali kuaan na uxi kan, ra ki'in na
ña'a, nuu ñú'u ndutia xa'an ra kutuun nuu na, ña va'a ku'un na
ndaki'in na ra tanda'a kan. [2] Ra u'un kuvi na ndichi ni, ra u'un kuvi
tu na ki'vi va. [3] Ra na ki'vi kan, ra takua mii ña'a ña ñu'u ndutia
xa'an ña kutuun nuu va na ndaki'in na kua'an xi'in na, ndi su kuä'an
ka inka ña'a ña ñu'u ndutia xa'an ra nandee ka ini ña, xi'in na. [4] Ndi
su na si'i na ndichi ni kan, ra ndaki'in na ña'a ña ñu'u ndutia xa'an
kutuun nuu na, ra kua'an ka tu inka ña'a ña ñu'u ndutia xa'an va
xi'in na. [5] Ra saa *kuu, ra kukuachi va ra tanda'a kan, saa ra ki'in
ma'na va na, ra ndikixi ndi'i va na. [6] Ra saa te kua'an kuu sava ñuu,
ra tu'va *xini so'o va na *ninda'yu yuvi, *kachi na saa: “Kee ndo ra
ndaki'in ndo ra tanda'a, chi xa vaxi ra”, *kachi na. [7] Ra saa ndakoo
takundi'i na si'i vali kuaan kan, ra xa'a na ndasavii na ña'a ña
kutuun nuu na. [8] Ra saa ndika'an na u'un, na ki'vi kan xi'in na u'un,
na ndichi kan, kachi na saa: “Sani'i ndo lo'o ndutia xa'an ndu'u, saa
chi ñù'ù ndi ra xa kuni nda'va va ña nuu ndi”, kachi na. [9] Ra saa
ndakuiin na ndichi ni kan kachi na saa xi'in na ki'vi kan: “Küvi taxi
ndi ra nda'a ndo, saa chi iyo ni nda'va tu ñù'ù ndu'u va, ra ña va'a
na kumäni ra nuu yo. Ra va'a ka va na ku'un mii ndo nuu kiya'vi ra,
ra sata ndo ra sachiñu xi'in va ndo”, kachi na xi'in na. [10] Ra nani saa
kuu na u'un, na ki'vi kan, ndo'ni na ichi kua'an na, ña sata na ndutia
xa'an ra kutuun nuu na, saa ra xaa va ra tanda'a kan, ra na u'un, na
xa iyoo nduvi kan, ra ndiki'vi va na xi'in ra ini ve'e nuu iyoo viko
tanda'a kan, saa ra ndasi va ye'e ve'e kan. [11] Ra te ndi'i, saa xaa na
si'i vali kuaan ki'vi kan, ra xa ndasi va ye'e, ra saa xa'a na kana na
kachi na saa: “Tata, ndakuña ye'e nuu ndi, nda'vi ni ndi”, kachi na.
[12] Ra saa ndakuiin ra tanda'a kan kachi ra saa: “Küvi, saa chi xïni yu
ndo'o”, kachi ra xi'in na, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in
na. [13] Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na ki'in ni tu ndo'o va kuenda xi'in mii ndo vichin, saa chi
kundäa ini ndo ndia mii kii ke, ra ndia mii hora ke ndiko yu'u ra xaa
yo'o kixi yu —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a xu'un

14 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ku'va su'va ke ˆkuu xi'in ña.
Ta ku'va *ndo'o iin ra tata, ra ˆndasavii ña kee ra ku'un ra inka ñuu
xika, ra *ndakana ra na xachiñu nuu ra, ra *ndataxi ra xu'un ra
nda'a na ña sachiñu na xi'in ña. 15 Ra iin ra taxi ra u'un mil xu'un
nda'a, ra inka ra taxi ra uvi mil ña nda'a, ra inka ra taxi ra iin mil
va nda'a, ra ku'va ña ki'in ra kuenda kundiee ndia xi'in va ke, *taxi
ra nda'a ndia. Ra te ndi'i, saa ra ndaki'in ra kua'an va ra. 16 Ra ra
nindoo u'un mil nda'a, ra ndikun ndaki'in ra kan ndixa'an ra nduku
ra chiñu xa ra xi'in va ña, saa ra ndini'i ra inka tuku u'un mil siki va
ña. 17 Ra saa xa tu ra nindoo uvi mil nda'a va, ra ndini'i tu ra kan
va, inka uvi mil siki ña. 18 Ndi su ra nindoo iin mil nda'a, ra ña *xa
ra kan ke, *kaan ra yavi, ra chikaa se'e va ra xu'un ra xito'o ra.
19 ’Ra saa kuu, ra ndiya'a kua'a va kuiya, ra saa vi nandiko ra
xito'o ndia xachiñu tatu kan ndaxaa ra, ra saa xa'a ra ndasa yukun
ra kuenda xi'in ndia. 20 Saa xaa ra nindoo u'un mil nda'a, ra ni'i siin
va ra inka tuku u'un mil siki ña xaa ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra
xito'o ra kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo u'un mil xu'un kun ña *taxi
kun nda'a yu, ra yo'o tu iyoo inka u'un mil ña ndini'i yu siki va ña”,
kachi ra. 21 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra kachi ra saa: “Tiaa ni
va'a xa kun, ra va'a ni xachiñu kun, chi tiayu ni kun. Saa chi lo'o va
kuu xu'un ndakoo yu nda'a kun, ra va'a ni xachiñu kun xi'in ña, ra
vichin, ra iin chiñu chee va'a ka va ndataxi yu nda'a kun, ra kuaya'a
chi ini ve'e ña ndatava kun viko xi'in yu”, *kachi ra xito'o ra xi'in ra.
22 Te ndi'i, saa ra xaa tu ra nindoo uvi mil nda'a kan va, ra ndika'an
ra xi'in ra xito'o ra kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo uvi mil xu'un kun
ña taxi kun nda'a yu, ra yo'o tu iyoo inka uvi mil ña ndini'i yu siki
va ña”, *kachi ra xi'in ra. 23 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra kachi
ra saa: “Tiaa ni va'a xa kun, va'a ni xachiñu kun, ra tiayu ni kun,
saa chi lo'o va kuu xu'un ndakoo yu nda'a kun, ra va'a ni xachiñu
kun xi'in ña. Ra vichin, ra iin chiñu chee va'a ka va ndataxi yu nda'a
kun, ra kuaya'a chi ini ve'e ña ndatava kun viko xi'in yu”, *kachi ra
xito'o ra xi'in ra. 24 Ndi su te xaa ra, ra nindoo iin mil nda'a kan, ra
saa ndika'an ra xi'in ra xito'o ra kachi ra saa: “Tata, xa xini va yu ini
kun, chi yo'o ra tiaa ni ndaku ini kun, chi nii ña ndixä'an kun chi'i

va kun, ra kua'an kun sakee va kun ña, ra ndakaya kun kui'i nuu
ndixä'an kun ndataan kun itun kui'i va. 25 Ra xa'a ña kan ke ndiyu'vi
va yu, ra va'a ka ndixa'an yu kaan yu iin yavi nuu ñu'u, ra chikaa
se'e va yu xu'un kun, ra vichin, ra yo'o iyoo xu'un kun, ra ta iyoo ña
taxi kun nda'a yu, ra saa iyoo ña ndaki'in va kun", kachi ra xi'in ra
xito'o ra. 26 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra saa xi'in ra: "Yo'o,
ra ndikuchïñu ña vivii sa chiñu kun, ra ra ki'vi va kuvi kun, saa chi
xuxan ni kun, ra tu xa kundaa va ini kun ña sakee yu nuu ndixä'an
yu chi'i yu, ra ndakaya yu kui'i nuu ndixä'an yu ndataan yu itun
kui'i va, 27 ra, ¿a vä'a ndixa'an kun taxi kun lo'o xu'un yu nda'a na
sakua'nu xu'un? Ra te xa ndaxaa yu vichin, ra xa ndaki'in va yu
xu'un yu xi'in siki ña, ña ni'i yu", kachi ra xito'o ra xi'in ra. 28 Ra
saa ndika'an ra xito'o ra xi'in na ndee kan kachi ra saa: "Ndaki'in
ndo xu'un, ña mil ñaa nda'a ra, ra ndataxi ndo ña, nda'a ra xa iyoo
uxi mil nuu. 29 Saa chi na xa iyoo kua'a ña'a nuu, ra ni'i kua'a ka va
na ña, ra kua'a va'a ka nduu ña'a va na, ra na köo ña nuu, ra ndia
ña lo'o xa iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na. 30 Ra ra ndikuchïñu
vivii sa chiñu, ra kuu ra ki'vi yo'o, ra tiin ndo ra, ra sako'ni ndo ra
chi ke'e, chi nuu ñaa, ra ikan ku nuu kuaku ni ra, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù ra", *kachi ra xito'o ra xa'a ra —*kachi Jesús xi'in na.

Kii ña kundaku kuachi xi'in na yuuvi yo'o

31 'Te na ndiko yu'u ra xaa yo'o, kixi yu xi'in takundi'i ndiee yu,
ra kixi takundi'i tu na tatun va yu xi'in yu, ra saa ke ndakundu'u yu
tiayu ka'nu ña ka'ndia yu chiñu. 32 Ra kii kan ke ndakaya takundi'i
na yuuvi yo'o, ña xaa na nuu yu, ra ndakaxin yu na, ta ku'va ˆxa
iin ra ndiaa kiti, ta ndakaxin ra ndikachi vali sana ra, tiañu tixu'u.
33 Ra chi nda'a kua'a yu ke chindee yu ndikachi, ra chi nda'a ichin
yu ke chindee yu tixu'u. 34 Ra te ndi'i, saa ka'an yu'u, ra kuu Rey,
xi'in na chindee yu chi nda'a kua'a yu, ra kachi yu saa xi'in na:
"Ndo'o, na ndini'i ña va'a nuu Tata yu Ndioxi, ra kuaya'a ndo
vichin, ña ndaki'in ndo nuu kundee ndo ndivi yo'o, chi yo'o ke xa
iyoo ndúvi xa'a ndo'o, te kuva'a ña yuuvi vi. 35 Saa chi te ndika'un
ini yu, ra *taxi va ndo ña xixi yu; ra te *ndi ichi tu ini yu tiakuii,
ra taxi va ndo ra xi'i yu; ra ta kee yu inka ñuu ndixaa yu nuu ndo,
ra ndaki'in mani va ndo yu'u ve'e ndo; 36 ra te ndixiyo yala yu, ra
taxi va ndo tikoto xindixi yu; ra te ki'in kue'e yu xikandu'u yu, ra

ndixaa va ndo ixto'ni ndo yu'u; ra te xindikaa yu ve'e kàà, ra ndixaa
va ndo ixto'ni ndo yu'u", kachi yu xi'in na. 37 Ra saa ndakatu'un na
*xa ña va'a yo'o yu'u, kachi na saa: "Tata, ¿ama ke ndika'un ini
kun, ra taxi ndi ña xixi kun? ¿Ra ama ke ndi ichi ini kun, ra *taxi
ndi tiakuii *xi'i kun? 38 ¿Ra ama ke *kee kun inka ñuu xika ndixaa
kun ve'e ndi, ra *ndaki'in mani ndi yo'o? ¿Ra ama ke ndixiyo yala
kun, ra *taxi ndi tikoto xindixi kun? 39 ¿Ra ama ke ki'in kue'e yo'o,
ra ndixaa ndi ixto'ni ndi yo'o? ¿Ra ama ke xindikaa kun ve'e kàà,
ra ndixaa ndi ixto'ni ndi yo'o, Tata?", kachi na xi'in yu. 40 Ra saa
ndakuiin yu'u, ra kuu Rey, kachi yu saa xi'in na: "Ña ndixa ka'an
yu xi'in ndo, saa chi takundi'i ña va'a, ña *xa ndo xi'in na nda'vi
na ndee nuu ña yuuvi yo'o, na kuu ñani yu, ra süvi xi'in na kan ke
*ndixa ndo ña, chi xi'in yu'u va ke *xa ndo ña", kachi yu xi'in na.
41 Ra te na ndi'i, saa ka'an tu yu xi'in na chindee yu chi nda'a ichin
va yu, ra kachi yu saa xi'in na: "Kuatia'a ndo nuu yu, chi na ndiva'a
va kuvi ndo'o, ra vichin ke ku'un ndo chi nuu xixi ñù'ù, ñuu ka'ñu,
ña xa iyoo ndúvi xa'a timia'a xi'in na tatun ri. 42 Saa chi te ndika'un
ini yu, ra nditäxi ndo ixta kuxi yu; ra te ndi ichi ini yu, ra nditäxi
tu ndo tiakuii ko'o va yu; 43 Ra ta *kee yu inka ñuu ndixaa yu ve'e
ndo, ra ndixïin ndo ña ndaki'in mani ndo yu'u; ra ta ndixiyo yala yu,
ra nditäxi ndo tikoto kundixi yu; ra te *ki'in kue'e yu'u xikandu'u
yu, ra ndixäa ndo koto'ni ndo yu'u; ra ta xindikaa tu yu ve'e kàà, ra
ndixäa ndo koto'ni ndo yu'u", kachi yu xi'in na. 44 Ra saa ndakuiin
na, kachi na saa xi'in yu: "Tata, ¿ama ke ndika'un ini kun, ra ndi
ichi ini kun tiakuii, ra kee kun inka ñuu xika ndixaa kun ve'e ndi,
ra ndixiyo yala kun, ra ki'in kue'e yo'o, ra xindikaa kun ve'e kàà,
ra ndichindiëe ta'an ndi xi'in kun?", kachi na xi'in yu. 45 Ra saa
ndakuiin yu kachi yu saa xi'in na: "Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, saa
chi ta *xini ndo na nda'vi ndo'o, ra ndixïin ndo sa ndo ña va'a yo'o
xi'in na, ra süvi xi'in na kan ke ndixïin ndo sa ndo ña, chi xi'in yu'u
va ke ndixïin ndo sa ndo ña", kachi yu xi'in na. 46 Ra saa ka'ndia yu
chiñu kachi yu saa: "Yuvi ña'a yo'o, ra na ku̱'u̱n na xitun nuu xixi
ñù'ù ñuu ka'ñu; ra na va'a, na to'o na ku'un ña koo na xi'in Ndioxi,
iin ndisaa kii, ndia ndikaa ndiku'un va", kachi yu xi'in na —*kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Kata'an na ndia ku'va ke tiin na Jesús

26 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra takundi'i ña yo'o, saa
ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
2 —Xa kundaa va ini ndo, chi ndia soo uvi kii va ke kumani ra
tiandiaa kii ña ndatava na viko pascua, ra tiin na yu'u, ra xaa yo'o,
ra ndataxi na yu'u nda'a na saa ini xini yu'u, ra takaa na yu'u nda'a
cruz —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
3 Ra kii kan, *ndakuta'an takundi'i ndia xikua'a kuna'nu nuu
ndia sutu xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, ra iin ndakaya takundi'i ndia ndee ndia nuu
ke'e ve'e ra sutu kuchee ra nani Caifás. 4 Ra saa ndikata'an ndia, ña
chikaa ndia kuachi siki sata Jesús, ña va'a tiin ndia ra, ra ka'ni ndia
ra. 5 Ra saa ndika'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa.
—Tïin yo ra mii viko, chi koto kanita'an yuvi xi'in yo, ra tiaa ni
ndiee sa na xa'a ra —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Koso ndiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

6 Ra saa kuu ndixaa Jesús ñuu Betania, ra ndiki'vi ra xikundu'u ra
ve'e ra Simón, ra *ndo'o kue'e tia'yu. 7 Ra nani saa kuu Jesús ndu'u
ra nuu mesa, ra saa ndixaa iin ña'a, ra ni'i ña iin yuyu lo'o, ra iin
chitu ndaa ña xi'in ndutia xa'an tami, ra ya'vi ni, ra saa ta'vi ña
sukun yuyu lo'o kan, ra koso ndiee ña ra xini Jesús. 8 Ra te xini sava
ndia ita'an xi'in Jesús, saa ra ndukue'e ni ini ndia xini ndia ña'a kan,
ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ke ndixitia uun ndutia xa'an tami, ra ya'vi ni kaa?
9 ¿A vä'a ndikiya'vi va ra? Ra kusana ya'vi ni va sata na ra, ra xu'un
ña ki'in yo xa'a ra, ra va'a taxi yo ña nda'a na nda'vi, ña chindiee
ta'an yo xi'in na —kachi ndia.
10 Ra saa xini so'o Jesús ña ndika'an ndia, ra saa ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—Koo yaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña *xa
ña xi'in yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña. 11 Saa chi na nda'vi na ka'an
ndo xa'a, ra iin ndisaa kii va ke kundee na kan xi'in ndo, ndi su
yu'u, ra süvi iin ndisaa kii ke kuiin yu xi'in ndo. 12 Ra ña *xa ña yo'o
xi'in yu vichin, ña chikaa ña ndutia ra xa'an tami yo'o yu'u, ra xa ña
*xanduvi va kuvi ña xi'in yu, te xa na nduxin na yu'u. 13 Ra ña ndixa

ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, nuu ndatu'un na tu'un va'a xa'a yu, ra ikan ndatu'un tu na xa'a ña *xa ña yo'o va, ra saa ndaka'an na xa'a ña va'a ña xa ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a ndia sutu kuna'nu xa'ndia chiñu

14 Ra ra nani Judas Iscariote, ra ita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña ita'an ndia xi'in Jesús, ra kee ra kua'an ra nuu ndia sutu ndia kuna'nu. 15 Ra te ndixaa ra nuu ndia sutu kan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—¿Nisaa ke cha'vi ndo yu'u, ra ndataxi yu Jesús nda'a ndo? —kachi ra xi'in ndia.

Ra saa kindoo ndia, ña taxi ndia oko uxi xu'un kàà ña plata nda'a ra. 16 Saa ra ndikun mii kii kan ke, xa'a va ra Judas, ña xika nduku ra ndia ku'va ke sa ra, ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

17 Ra kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixta va'a ña köo ndavi xi'in, saa kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:

—Tata, ¿ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko pascua vichin? —kachi ndia xi'in ra.

18 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:

—Kua'an ndo ñuu, ra ikan kuni ndo iin tiaa, ra ka'an ndo xi'in ra kachi ndo saa: “Su'va ke kachi ra Tata Maestro: Xa ninumi ni xaa kii ña sa yu chiñu ña xiniñu'u sa yu, ra ve'e kun kuvi ña kuni yu xaa yu ndatava yu viko pascua xi'in ndia ita'an xi'in yu”, ˆkachi yu, kachi ndo xi'in ra —*kachi Jesús xi'in ndia.

19 Ra iin ta ku'va *kachi ra xi'in ndia ke *xa ndixa va ndia, ra mii ve'e tiaa kan ke *xavii va ndia ña'a ña kuxini ndia viko pascua kan. 20 Ra te xa kua'an kuñuu, saa xaa Jesús, ra xikundu'u ra nuu mesa xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. 21 Ra nani saa kuu Jesús xixini ra xi'in ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa chi iin ndo'o, ndia ndee xi'in
yu vichin va kuvi ndo ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi
ra xi'in ndia.
22 Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra xa'a ta iin ta iin ndia
ka'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿a yu'u kuvi ra sa saa xi'in kun? —kachi ndia. 23 Ra saa
ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Iin ndo'o ndia chindaxi ixta ini ko'o ña xixi yu kuvi ndo
ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia. 24 Ra
saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke yu'u ra xaa yo'o, ra xa saa xiniñu'u ndo'o ni va yu,
ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va. Ndi su, ¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi yu'u!, ra va'a ka
va kee ra nda'vi tu kuëe ndikaku ra —kachi Jesús xi'in ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra Judas, ra ˆkuni ndataxi Jesús nda'a na saa
ini, kachi ra saa:
—¿A yu'u kuvi ra sa saa, Tata Maestro? —kachi ra.
Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Xa mii kun ndika'an va —kachi ra xi'in ra.
26 Ra nani saa kuu ndia xixi ndia ndee ndia, ra saa ki'in Jesús iin
ixta, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ta'vi ra ña, ra
taxi ra ña nda'a ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ki'in ndo ña yo'o kuxi ndo, chi ña yo'o ku iki kuñu yu —kachi
ra xi'in ndia.
27 Ra te ndi'i saa ki'in ra iin copa ña ñu'u vino, ra ndataxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra, ra saa taxi ra ña nda'a ndia, ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ki'in ndo copa yo'o, ra lolo'o ra ko'o takundi'i ndo, 28 saa chi
vino yo'o kuvi ra kuu nii yu, ña kutia xa'a takundi'i na yuuvi yo'o, ra
nii yu ña kutia kan, kuvi iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin.
29 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo vichin, saa chi nandïko ka yu
ña ko'o yu vino yo'o xi'in ndo; chi ndia te na xaa kii ña ndakuta'an
tuku yo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia saa vi ke ko'o yu vino ra
xaa xi'in ndo —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

30 Ra saa te ndi'i xita ndia yaa yii, ra saa kee ndia ra ndaki'in ndia
kua'an ndia, chi iku ña nani Olivo. 31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in
ndia kachi ra saa:
—Ñuu vichin ra yu'vi takundi'i va ndo, ra ndakoo mitu'un va ndo
yu'u, chi saa kachi tu'un Ndioxi: “Kuvi ra kuu paxto, ra ndutia ndi'i
va ndikachi ku'un ri” —kachi ña. 32 Ndi su te na ndatiaku yu, ra
xi'na ka va yu'u ku ra kunuu ku'un nuu ndo chi Galilea —kachi ra
xi'in ndia.
33 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va ndia, ra ndakoo ndia yo'o,
ndi su yu'u, ra ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra. 34 Ra saa ndika'an
Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi ñuu vichin ra xa uni va ichi
tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele —kachi Jesús xi'in ra.
35 Ra saa ndakuiin tuku ra Pedro kachi ra saa:
—Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata, ndi su tisë'e tu'un mii vi
yu xa'a kun —kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

36 Ra saa ndixaa Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra xa'a iku Olivo iin
nuu nani Getsemaní, ra ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kundee ndo yo'o, ra yu'u na ku'un ka'an xi'in Ndioxi —kachi
ra xi'in ndia. 37 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in uvi saa ndia se'e
ra Zebedeo kua'an ndia xi'in ra, ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ra, ra
xa'a ndi'i ka vi ini ra. 38 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tiaa ni kusuchi ini yu, iin yoo ini yu kuvi va yu, ra ndo'o ndia
ndoo yo'o, ra kundito ndo xi'in yu —kachi ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee ndia, ra ikan xikusiti ra, ra iin
ndiakua *nditiandiaa tiaan ra ndia nuu ñu'u, ra xa'a ra ka'an ra xi'in
Ndioxi kachi ra saa:
—Tata, tu ña kuvi ke, ra na ya'a va tundo'o, ña kuyachin vaxi
nuu yu; ndi su na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña kuni yo'o va
—ˆkachi ra xi'in Ndioxi.

40 Te ndi'i saa nandiko ra xaa ra nuu ndee ndia, ra xa ndia ˆkixi
va kuvi ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—¿A ndia nii hora lo'o vi ke ndixändiee ini ndo ña kundito ndo
ra ka'an ndo xi'in Ndioxi xi'in yu? —kachi ra xi'in ra. 41 Ra saa
ndika'an ka Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kundito ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ña va'a na täxi ra
koyo ndo nda'a kuachi, chi ña ndixa ke: Ndo'o, ra kuni ni va ndo
ka'an ndo xi'in Ndioxi, ndi su vita ni va ini ndo —kachi ra xi'in ndia.
42 Ra saa ndaki'in tuku Jesús kua'an ra, ka'an ra xi'in Ndioxi ichi
ña uvi, ra saa xa'a ra ka'an ra ˆkachi ra saa:
—Tata, tu yu'u kuvi ra xiniñu'u ndo'o tundo'o yo'o, saa ra, na
koo ta ku'va kuni mii va kun —kachi ra.
43 Ra te nandiko tuku ra xaa ra nuu ndee ndia, ra kixi tuku va
ndia ndee ndia, saa chi tiaa ni kuni kusun ndia, ra iin vevee takaa
ma'na nuu ndia. 44 Ra saa ndakoo ra ndia, ra ndaki'in tuku ra kua'an
ra ka'an ra xi'in Ndioxi ichi ña uni va. Ra iin ta kachi ra ke, kachi
tuku va ra. 45 Ra saa nandiko ra, xaa tuku ra nuu ndee ndia ita'an
xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¡A ndakundiee ndo kixi ndo ra ndakindiee ndo saa va! Na
kundaa ini ndo, chi xa nditiandiaa va hora ña ndataxi na yu'u ra
xaa yo'o, nda'a yuvi kuachi. 46 ˆNdakoo ndo, ra ku'un yo; chi xa
kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a na —kachi Jesús xi'in ndia.

*Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

47 Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ndia, saa ra xaa va ra
Judas, ra ita'an xi'in ndia, ña kuu ndia uxi uvi ña ita'an ndia xi'in
Jesús, ra iin tia'ndia chee yuvi ndiaka ra, ra ni'i na ichi xi'in itun.
Ra ndia xikua'a, xi'in ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi kuvi ndia ti'vi na ña ndixaa na. 48 Ra xa *ndikata'an va ra
Judas xi'in na ndia ku'va ke ndataxi ra Jesús nda'a na. Ra su'va ke
*kachi ra xi'in na:
—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan kuvi ra tiin ndo, ra tuun
va'a ku'ni ndo ra —kachi ra xi'in na. 49 Ra te ndixaa ndixa ra Judas,
saa ra ndikun kuyachin va ra nuu iin Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—¿A iyoo va'a kun, Tata Maestro? —kachi ra xi'in ra.

Ra saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús, ña ndika'an Ndioxi ra xi'in
ra. 50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ñani, saxinu nuu chiñu ña vaxi kun sa kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa nditiandiaa yuvi kan, ra *tiin na Jesús kua'an ra xi'in va
na. 51 Ra saa tava iin ra ita'an xi'in Jesús ichi, ra xa'ndia ra iin xiyo
so'o ra muso, ra xachiñu nuu ra sutu, ra kuchee nuu takundi'i ndia
sutu. 52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra xa'ndia so'o tiaa kan, kachi ra
saa:
—Ndachikaa va'a ichi kun nuu ndikaa ña, saa chi takundi'i yuvi
na xa'ni xi'in ichi, ra xi'in ichi ke kuvi tu na kan va. 53 ¿Ra a kundäa
ini kun, ña kuvi va ka'an yu xi'in Tata yu, ra taka'an va ti'vi ra iin
tia'ndia chee na tatun ra kixi na sata yu? 54 Ndi su tu saa na sa yu,
saa ra küvi vi xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a takundi'i ña
xiniñu'u ndo'o yu —kachi Jesús xi'in ra.
55 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan, kachi ra saa:
—¿Nichuun *xaa ndo xi'in ichi, xi'in itun ña tiin ndo yu'u, a ra
kui'na kuvi yu tuvi ndo? ¿A su iin ndisaa kii va ndixiyo yu xi'in ndo
ini ve'e ñu'u, ña saña'a yu ndo'o, ra nditïin ndo yu'u? 56 Ndi su,
su'va ke xiniñu'u kuu va, ra saa ke xinu nuu ña ka'an tu'un Ndioxi,
ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —*kachi Jesús
xi'in na.
Ndia saa, ra xinu ndi'i va ndia ita'an xi'in Jesús, kua'an ndia, ra
ndakoo nda'a va ndia ra.

Ndiaka na Jesús ndixaa na nuu na chiñu

57 Ra na ndixa'an *tiin Jesús, ra ndiaka na ra ndixaa na xi'in
ra nuu ke'e ve'e ra sutu, ra nani Caifás, ra kuchee nuu takundi'i
ndia sutu. Ra xa ikan ndakuta'an takundi'i va ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ndee ndia.
58 Ra ra Pedro, ra xika xika va ndikun ra kua'an ra sata Jesús, ra
saa ndixaa ra ndia nuu ke'e ra sutu Caifás ra kuchee nuu na sutu
kan, ra ikan ndakundu'u ra xi'in ndia kumisio ndiaa ye'e ñu'u, ña
ndiatu ra, kuni ra ni ke sa na xi'in Jesús. 59 Ra ndia kuna'nu nuu
ndia sutu, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u, ra xa'a ndia xika nduku
ndia kuachi siki, ña taxi ndia xa'a Jesús, ña va'a ndataxi ndia
ra nda'a na chiñu, ra ka'ni na ra. 60 Ra va'a ni kua'a ni va yuvi
ndixaa nuu na chiñu kan, ña *taxi na kuachi siki xa'a Jesús, ndi su

nindanï'i na kuachi ra. Ra xa nuu vä'a ka va na, saa vi ndixaa uvi
ndia *chikaa kuachi siki sata Jesús, 61 ra ndika'an ndia, kachi ndia
saa:
—Ndu'u kuu ndia *xini so'o ña ndika'an ra, ta *kachi ra su'va
“Yu'u, ra kani yu ve'e ñu'u ka'nu, ra kivi uni ndakanindichi tuku va
yu ña” kachi ra —kachi ndia.
62 Ra saa ndakundichi ra sutu ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu,
ra ndika'an ra kachi ra saa xi'in Jesús:
—¿A ndakuïin va'a vi kun ña taxi ni ndia yo'o kuachi xa'a kun?
¿Ra a ndixa saa kachi kun, chi saa kachi ndia yo'o? —kachi ra xi'in
Jesús.
63 Ndi su ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin Jesús, ra saa ndika'an
tuku ra sutu kuchee kan xi'in ra kachi ra saa:
—Xi'in kivi Ndioxi ra tiaku ke na ndatu'un kun xi'in ndi vichin,
¿a ndixa yo'o kuvi ra kuu se'e Ndioxi, ra *ti'vi ra vaxi sakaku na
yuuvi yo'o? —kachi ra xi'in ra.
64 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va, ra suvi kuvi va yu. Ra na kundaa
ini ndo vichin, chi kuni ndo yu'u ra xaa yo'o, ña ndakundu'u yu chi
xitia kua'a Ndioxi ra ka'nu, ndivi nuu xa'ndia ra chiñu, ra ndiko yu
kixi yu iin nuu viko yaa —kachi Jesús xi'in ra.
65 Saa ra iin ndata saa ini ra sutu kuchee kan tikoto ña ndixi ra,
ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra ndaa yu'u va ku ra yo'o Ndioxi. ¿Ra nichuun ke kuniñu'u
ka vi yo yuvi na ka'an tie'e nuu ra?, chi xa xini so'o tu mii va ndo,
ña ndaa yu'u ra Ndioxi. 66 ¿Ra ndixaa tuvi ndo'o? —kachi ra sutu
kuchee kan xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Xiniñu'u na kuvi va ra, saa chi ndaa yu'u ra Ndioxi —kachi na.
67 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i na nuu Jesús, ra kani ni
na ra, ra sava tu na xa'a xakin xa'ndia nuu va ra. 68 Ra ka'an na xi'in
ra kachi na saa, ña xasiki na ra:
—Yo'o, ra ka'nu, ra *ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o, ra
ka'an ndaku xi'in ndi vichin, ¿yoo kuvi na kani yo'o?, tu ndixa ra
ka'nu kuvi kun —kachi na xi'in Jesús.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

69 Ra saa ˆkuu na xa ndiva'a na xi'in Jesús xika na. Ra saa ndixaa
ra Pedro ndakundu'u ra chi nuu ke'e, ve'e ra sutu kan, ra saa ndixaa
iin ña'a, ña xachiñu ve'e kan, ra ndika'an ña xi'in ra Pedro kachi ña
saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee chi Galilea kuu tu yo'o va —kachi
ña xi'in ra. 70 Ndi su ra Pedro, ra *tise'e tu'un va ra xa'a Jesús, nuu
takundi'i na ndee kan, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Xïni yu yoo ku ra ka'an kun xa'a ñaa —kachi ra xi'in ña.
71 Ra saa ndakundichi ra Pedro kanata ra chi ye'e, ra saa xini inka
tuku ña xachiñu ve'e kan ra, ra ndika'an ña xi'in takundi'i na ndee
kan, kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee ñuu Nazaret ku tu ra yo'o va
—kachi ña. 72 Ndi su tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a ra, ra china'a
ra Ndioxi nuu na ndee kan, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xïni yu yoo kuvi ra ka'an ndo
xa'a ñaa —kachi ra xi'in na.
73 Ra saa kuu ndiya'a iin kani lo'o, ra saa kuyachin na ndee kan,
ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ku tu yo'o
va, saa chi iin ta ndatu'un ndia kan, ra iin saa ndatu'un tu yo'o va
—kachi na xi'in ra. 74 Ra saa xa'a ra Pedro, kaña'a ra, ra china'a ra
Ndioxi, kachi ra saa:
—Xïni yu yoo kuvi tiaa ra ka'an ndo xa'a ñaa —kachi ra.
Ra te sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra kana va chele. 75 Ra saa
*ndaka'an ra xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in ra, ta *kachi ra saa:
“Xi'na ka va uni ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele”,
kachi ra xi'in ra. Ra saa kanata ra Pedro chi ke'e, ra xa'a ra xaku ni
ra.

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

27 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in takundi'i ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ña
ndikata'an ndia xa'a Jesús, ndia ku'va ke sa ndia ña va'a ka'ni ndia
ra. 2 Ra saa chiku'ni na Jesús, ra ndakundiaka na ra kua'an ra xi'in
na, ña ndataxi na ra nda'a ra Poncio Pilato ra kuu gobernador.

ˆXa'ni ra Judas mii ra

3 Ra saa te xini ra Judas ra *ndataxi Jesús, ña ndikata'an ndia ña
ka'ni ndia Jesús, saa ra nandiko ka vi ini ra xa'a ña *xa ra, ra saa
ndixa'an ra sandiko ra oko uxi saa xu'un ña plata nda'a ndia kuna'nu
nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, 4 ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Chee ni kuachi *xa yu, saa chi ndataxi yu iin tiaa ra köo kuachi
nda'a ndo, ña ka'ni ndo ra —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿Ra ni ke ndo'o vi tu ndu'u ndi'i ini ndi xa'a ña *xa yo'o? ¡Mii
kun xini va! —kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ko'ni ra Judas oko uxi saa xu'un ña plata kan, ini ve'e
ñu'u kan, ra saa kanata ra chi ke'e ra ndixa'an ra sakua'ña ra mii va
ra. 6 Saa ndaki'in ndia kuna'nu nuu ndia sutu xu'un kan, ra ndika'an
ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—Xu'un yo'o ra küvi ndataan yo ña ini xatun nuu ndo'ni xu'un
ña soko yuvi nuu Ndioxi, saa chi süvi ka xu'un va'a kuvi ña, chi nii
iin tiaa va ndixitia xa'a ña —kachi ndia.
7 Ra te ndi'i saa ndikata'an ndia ña sata ndia iin yoso ka'nu ña
nani “Yoso Alfarero” xi'in xu'un kan, ra ikan ku nuu nduxin na
takundi'i yuvi na kee inka ñuu, tu na xaa na kuvi na ñuu kan. 8 Ra
xa'a ña kan ke, ndia kii vichin ra “Yoso ña ndixitia nii xa'a” ke nani
va yoso kan. 9 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un ña ndika'an ra Jeremías
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, te kachi ra su'va: “Ndaki'in na
oko uxi xu'un ña plata, xu'un ña cha'vi na xa'a iin tiaa ra ndiaa ya'vi
ni, ta ku'va ndikata'an na ñuu Israel ña kuu ya'vi ra, 10 ra xi'in xu'un
kan ke sata na iin yoso, ña nani alfarero, ra iin ta ku'va kachi Ndioxi
xi'in yu ke *kuu va”, kachi ra Jeremías.

ˆNdakatu'un ra Pilato Jesús

11 Ra saa ndiaka na Jesús ndixaa na xi'in ra nuu ra Pilato ra kuu
gobernador, ra saa *nindakatu'un ra Jesús *kachi ra saa:
—¿A ndixa yo'o kuvi ra kuu rey na Judío? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ta kachi kun ke iyoo va ña —kachi Jesús xi'in ra. 12 Ra na
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra xa'a ndia

taxi ndia kuachi xa'a Jesús nuu ra Pilato, ndi su Jesús ra ndia nii
tu'un lo'o nindäkuiin ra. [13] Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús
kachi ra saa:
—¿A xini so'o kun takundi'i kuachi ña taxi ndia yo'o xa'a kun, ra
a ndixa kuachi kun kuvi ña? —kachi ra xi'in Jesús. [14] Ndi su ndia
nii tu'un lo'o nindäkuiin Jesús yu'u ra, ra saa ndakanda ka vi ini ra
gobernador kan xini ra Jesús.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

[15] Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii te ndatava na viko pascua,
ra yuna'a ra Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e kàà, ta kuiya ta
kuiya, ndia ndia ka mii na ka'an na ñuu xa'a va. [16] Ra mii kuiya kan
ndikaa iin tiaa, ra nani Barrabás ve'e kàà, ra yoso tu'un ni ra xi'in
chuun ki'vi ña ˆxa ra. [17] Ra saa nindakatu'un ra Pilato takundi'i yuvi
na ndakaya ndixaa kan, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika yu: ra Barrabás, a Jesús ra
ka'an ndo xaa sakaku ndo'o va? —kachi ra xi'in na.
[18] Saa chi xa kundaa va ini ra Pilato, chi xa'a ña ndukuini ini va
na ke ndataxi na Jesús. [19] Ra sakan saa kuu ra Pilato ndu'u ra tiayu
nuu xandaku ra kuachi, ra saa ti'vi ña yasi'i ra chiñu ndixaa ña nuu
ra, ra kachi ña saa:
—Ndia nii ña na sä kun xi'in tiaa ñaa, chi ra va'a va kuvi ra, saa
chi iin ni ñuu ndaa, ra iyo ni ndixani yu xa'a ra —kachi ña xi'in
chuun kan.
[20] Ndi su ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia xikua'a nuu
na ñuu, ra xa'a ndia chikaa yu'u ndia na ñuu ña na ka'an na xa'a
ra Barrabás ña na saña ndika ra, ra Jesús, na kuvi va kachi ndia
xi'in na. [21] Ra saa nindakatu'un tuku ra gobernador kan na kachi ra
saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika yu?, —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ra Barrabás kuvi ra na saña kun —kachi na.
[22] Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in na kachi ra saa:
—¿Ra ni ke sa yu xi'in Jesús, ra ka'an ndo xaa sakaku ndo'o tu?
—kachi ra xi'in na.
Ra saa iin siso siso ndakuiin na kachi na saa:

—¡Na kutakaa ra nda'a cruz! —kachi na. [23] Ra saa ndika'an tuku
ra gobernador kan xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi *xa ra tuvi ndo? —kachi ra xi'in na.
Ndi su yuvi kan ra na ndiee ka nda'yu va kuvi na, kachi na saa:
—Na kutakaa ra nda'a cruz —kachi tuku va na.
[24] Ra te xini ra Pilato ña kundiëe ka tu'un ra xi'in yuvi kan, saa
chi na ndiee ka xa'a xa va kuvi na, saa ra xa'ndia ra chiñu ña taxi na
tiakuii nda'a ra, ra saa ndakatia ra nda'a ra nuu takundi'i na ñuu, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndïso ka yu xa'a nii tiaa yo'o, ña kutia ña, saa chi ra va'a va
kuvi ra, ra ndia ñaa ke koto'ni mii ka va ndo —kachi ra xi'in na.
[25] Ra saa ndakuiin takundi'i na ñuu kan kachi na saa:
—Ndu'u, xi'in se'e ndi kuvi na, na kuiso xi'in nii ra ña kutia
—kachi na.
[26] Ra saa tava ra ra Barrabás ve'e kàà ña kua'an ndika ra, ra
xa'ndia ra chiñu ña na kani na Jesús xi'in ñii ña kuu kuarta, ra te na
ndi'i, saa na ku'un na xi'in ra ña katakaa na ra nda'a cruz.
[27] Ra saa ndaki'in ndia soldado ndia xachiñu nuu ra gobernador
kan Jesús, kua'an ra xi'in ndia, ra ndixaa ra xi'in ndia chi nuu ke'e
ve'e chiñu ka'nu kan, ra ikan ndakaya takundi'i ndia soldado ra iin
xinunduu ndia ra ndita ndia. [28] Ra saa tava ndia tikoto ña ndixi ra,
ra ndachikaa ndia iin tikoto kua'a ña kani sukun ra, [29] ra chikaa na
iin corona ña xava'a na xi'in ìñṵ xini ra, ra taxi na iin ndoo ñu'ù
nda'a kua'a ra, ra saa xa'a na ndakusiti na nuu ra, ña xa siki na ra,
ra ka'an na xi'in ra kachi na saa:
—Ka'nu ni yo'o ra kuu rey na judío —kachi na.
[30] Ra saa xa'a na kondiaa na tiasi'i na nuu ra, ra ndaki'in na ndoo
ñu'ù kan nda'a ra, ra xa'a na xakin na nuu xini ra. [31] Ra saa te sandi'i
na, ña *xa siki na ra, ra saa tava na tikoto ña chikaa na sukun ra, ra
ndachikaa na tikoto mii ra sukun ra, ra ndaki'in na ra kua'an ra xi'in
na, ña katakaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

[32] Ra ta kee na ndaki'in na kua'an na xi'in Jesús, ra saa
ndakuta'an na xi'in iin tiaa ra nani Simón ra kee ñuu Cirene, ra *xa
nduxa na xi'in ra ña na kasoko ra cruz tun kasoko Jesús. [33] Ra te
ndixaa na xi'in Jesús iin nuu nani Gólgota, ra tu'un yo'o: “Ra iku

leke xini ndii” ke kachi ña, 34 ra ikan taxi na vino tia ndikava nuu
iku iva xi'in, ña na ko'o Jesús kuni na, ndi su te ixtondoso Jesús
ndutia kan, saa ra ndixïin ra ko'o ra rá.
35 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado kan Jesús nda'a cruz; ra saa
xa'a ndia ke'e ta'an ndia xa'a tikoto ra, yoo ku ndia ndaki'in ña.
Ra su'va ke *kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an iin ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va: “Ndata'vi
na tikoto yu xi'in ta'an na, ra sata tikoto yu ke, ke'e ta'an na, ra
kundaa ini na yoo ku na kuchuun ndaki'in ña”, kachi ra. 36 Ra saa
ndakundee ndia soldado kan ña ndiaa ndia Jesús. 37 Ra *tia̱à ndia
nuu iin vitu lo'o chinundiaa ndia xini cruz ra, ra ka'an tu'un kan ni
xa'a ke kuvi ra, ra su'va ke kachi ña: “Ra yo'o ku Jesús ra kuu Rey
na Judío”, kachi ña.
38 Ra katakaa tu ndia soldado kan uvi ndia kui'na va xi'in Jesús,
ra iin ra katakaa ndia nda'a cruz tu iin chi kua'a, ra iin ra katakaa
tu ndia nda'a cruz tu iin chi ichin va. 39 Ra yuvi na ya'a kua'an ichi
kan, ra iin xiko xini na, ra kaña'a na xi'in Jesús, 40 kachi na saa:
—¡Yo'o, ra ndika'an kani ve'e ñu'u Ndioxi, ra kii uni xa
ndakanindichi tuku kun ña, *kachi kun, ra sakaku mii kun vichin, ra
sanuu mii kun nda'a cruz, tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun! —kachi na
xi'in Jesús.
41 Ra iin saa xa tu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo, xi'in ndia xikua'a kuna'nu
nuu na ñuu, ña xasiki ndia Jesús, ra ka'an ndia xa'a ra kachi ndia
saa:
42 —Kuchuun va ra sakaku ra inka yuvi, ra kuchüun tu ra sakaku
ra mii ra —kachi ndia.
Ra saa ka'an ka ndia kachi ndia saa:
—Tu ndixa Rey na Israel kuvi ra, ra na sanuu ra mii ra nda'a cruz
vichin, ra saa ke kandixa yo ra. 43 Saa chi ndika'an ra ña ndiaa ni ini
ra Ndioxi, ra kuu tu ra se'e mii Ndioxi va *kachi ra. Ra tu ndixa ke
ku'vi ni ini Ndioxi xini ra ra, saa ra na sakaku ra ra vichin —kachi
ndia.
44 Ra iin saa xa tu ndia kui'na, ndia takaa nda'a cruz kan va xi'in
ra, saa chi kaña'a ni tu ndia kan va xi'in ra.

Su'va ke kuu te ndixi'i Jesús

45 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a kuñaa nuu iinii saa ña yuuvi
yo'o, ra iin saa ndia ka uni xikuaa. 46 Ra mii hora kan ndiee ka vi
ninda'yu Jesús kachi ra saa:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —kachi ra. Ra su'va ke kachi tu'un
yo'o: “Tata yu Ndioxi, Tata yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo nda'a kun
yu'u?”, ˆkachi ña.
47 Ra te xini so'o sava na ndita yachi kan, ra saa ndika'an na xi'in
ta'an na kachi na saa:
—Tiaa so'o ndo, chi ra Elías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va
kuvi ra kana ra —kachi na.
48 Ra saa ndikun xinu iin ra ndixa'an ra chindaxi ra iin ko'ndo
kachi ini iin ña'a nuu ñu'u ndutia iyá, ra chindu'u ra ña xini iin itun
ndoo ñu'u, ra sakuyachin ra ña yu'u Jesús ña na ko'o ra ndutia iyá
kan kuni ra.
49 Ndi su ndixïin sava na ndita kan, ra ndika'an na xi'in ra kachi
na saa:
—Koyaa kun xi'in ra, ra na kuni yo a ndixa ke kixi ra Elías sanuu
ra ra —kachi na.
50 Saa ra ndiee ka vi ninda'yu tuku Jesús, ndia saa ra kua'an va
tachi ra ña ndixi'i ra.
51 Ra tikoto yii ña ndasi nuu yii ini ve'e ñu'u ka'nu kan, ra iin
nindata sava ña, ki'in ña yu'u ña chi nı̱nù ra iin saa ndia chi nı̱nu̱, ña
saña ta'an ña, ra nduu ña uvi ña'ñu va. Saa ra ndiee ni nditaan, ra
ninduva kava na'nu; 52 ra ndanuña kua'a ni yavi nuu ñu'u na ndii,
ra kua'a ni na yii, na xindikun Ndioxi, *ndatiaku. 53 Ra te ndiatiaku
Jesús, ra saa ndakoyo tu na kan va ini yavi nuu ñu'u na, ra kee na
ndixa'an na ñuu ka'nu Jerusalén ña yii, ra kua'a ni yuvi xini ña'a.
54 Ra ra soldado ra kuchee kan xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña ndiaa
ndia Jesús, ra te xini ndia ña ndiee ni nditaan, ra xini tu ndia
takundi'i ña kuu kan va, saa ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra ndika'an
ndia kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke se'e Ndioxi kuvi ndixa va ra yo'o —kachi ndia.
55 Ra xika va ndita kua'a ni na si'i, na kee ndia chi Galilea, ña
ixto'ni na, ña ndixi'i Jesús. Ra na si'i yo'o kuvi na xindikun sata
Jesús, ra *chindiee ta'an na xi'in ra te ndixika ra ñuu ña ndo'ni chi
Galilea, ra iin saa ndikun na sata ra xaa na, ndia Jerusalén va. 56 Ra

tiañu na kan ndichi ña María Magdalena, ra ndichi tu ña María si'i
ra Jacobo xi'in ra José va, ra ndichi tu ña si'i ndia se'e ra Zebedeo
va xi'in na.

Ninduxin na Jesús

57 Ra te xa kua'an kuñuu kii kan, ra saa ndixaa iin tiaa ra kuika
ni, ra kee ñuu Arimatea, ra José ke nani ra, ra ra xindikun sata
Jesús ku tu ra yo'o va. 58 Ra saa kee ra ndixa'an ra nuu ra Pilato, ra
ndika'an ra xi'in ra, ña na ndataxi ra iki kuñu Jesús nda'a ra, ña
nduxin ra ña. Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na ndataxi na iki
kuñu Jesús nda'a ra. 59 Ra saa ndaki'in ra José kan iki kuñu Jesús, ra
ndasuvi ra ña iin manda xaa ña va'a, 60 Ra ndixa'an ra ninduxin ra
ña ini yavi xaa, ña kaan ra ndika iin kava nuu ñu'ú ra te yachi. Ra te
ndi'i saa satuvi satuvi ra iin yuu chee ra nandasi ña yu'u yavi kan,
ndia saa ra ndaki'in ra kua'an va ra. 61 Ra ña María Magdalena, xi'in
inka tuku ña nani María, ra ndixaa na xikundee na yachin yu'u yavi
kan, ña ixto'ni na ndia mii ku nuu ninduxin na iki kuñu Jesús.

Ndiaa ndia soldado yavi nuu ninduxin na Jesús

62 Ra saa te ndituvi inka kii, te xa ndi'i *xa nduvi na ña ndakindiee
na kii sábado, ña kuu kii yii, ra saa ndixa'an ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia fariseo nuu ra Pilato, 63 ra ndika'an ndia xi'in ra
kachi ndia saa:
—Tata gobernador, vaxi ndi nuu kun ndatu'un ndi xi'in kun,
saa chi ndaku'un ini ndi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús, ra maña, ra
sanda'vi yuvi kan, te xitiaku ra, chi ndika'an ra kachi ra saa: “Te xa
na kuvi yu ra kii uni ndatiaku tuku va yu”, *kachi ra. 64 Ra ña kan
ke kuni ndi, ña na ti'vi kun ndia soldado kun ku'un ndia kondiaa
ndia yu'u yavi nuu ndikaa ra uni saa kii. Chi koto iyo ni ku'un ndia
xita'an xi'in ra, ra tava se'e ndia iki kuñu ra yavi kan, ra te na ndi'i,
xa'a ndia ka'an ndia xi'in yuvi, kachi ndia saa: “Xa ndatiaku va
Jesús”, kachi ndia. Ra tu saa na sa ndia, saa ra tiaa ni ka va kua'a
yuvi sanda'vi ndia vichin nuu ña te xitiaku ra —kachi ndia xi'in ra
Pilato. 65 Saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia kachi ra saa:
—Ñaa ndee ndia soldado, ra va'a na ku'un ndia xi'in va ndo, ra
na kondiaa ndia yu'u yavi kan, ra tuun va'a na nandasi ndia ña, ta

ku'va kachi mii va ndo —kachi ra xi'in ndia. 66 Ra saa *kee ndia
soldado kan ndixa'an ndia ndasatuun va'a ka ndia yu'u yavi kan, ra
xakin ndia ku'va yuu ña ndasi yu'u yavi kan, ra nindoo ka sava ndia
ña kondiaa ndia yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu Jesús.

Kii ña ndatiaku Jesús

28 Ra saa te ndiya'a kii yii sábado, kii ndakindiee, ra ña'a ni
chi ixtiaan kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ke kee ña
María Magdalena, xi'in inka ña María kua'an na kuto'ni na yu'u yavi
nuu ninduxin na iki kuñu Jesús. 2 Ra saa kuu na si'i kan ndixaa na
yu'u yavi kan, saa ra tu'va ndiee ka vi *nditaan. Ra saa *kee iin ra
tatun Ndioxi ndivi ra *nduxinu ra, nuu ñu'u yo'o, ra *sakutia'a ra
yuu ña ndasi yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu Jesús, ra te ndi'i saa
*ndakundu'u ra sata yuu kan. 3 Ra ra tatun Ndioxi kan, ra iin taxa
taxa kaa ra, ra tikoto ña ndixi ra, ra yaa ka vi ña, iin ndiakua mii
kachi kuvi ña. 4 Ra te xini ndia soldado kan ra, saa ra tiaa ni ndiyu'vi
ndia ra iin ndiakua kisi ña ndia, ra iin ndixi'i too ndia xindee ndia.
5 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in na si'i kan, kachi ra saa:

—Kuayü'vi ndo, chi xa kundaa va ini yu ña nanduku ndo Jesús,
ra xitakaa nda'a cruz. 6 Ra köo ka ra ndikaa yo'o vichin, chi xa
ndatiaku va ra, ra ta ku'va *kachi ra xi'in ndo ke kuu va. Ra ya'a
ndo kuto'ni ndo nuu xindikaa ra, ra kuni ndo chi köo ka ra. 7 Ra
vichin kama ni na ku'un ndo, ra ndatu'un ndo xi'in ndia xita'an xi'in
ra: “Saa chi xa *ndatiaku va ra, ra xa chi Galilea va inuu ra kua'an ra
nuu ndo, ra ikan ndakuta'an tuku ndo xi'in va ra.” Ra takua ña yo'o
ke ndatu'un yu xi'in va ndo —*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in na.

8 Ra saa kee na si'i kan ndaki'in na xinu na kua'an na ndatu'un na
xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, ña xa *ndatiaku va ra. Ra tiaa ni iyu'vi
na, ndi su tiaa ni kusii tu ini va na xa'a tu'un ña ndika'an ra tatun
Ndioxi kan. 9 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan kua'an na, saa ra
tu'va kanata va Jesús nuu na, ra ndika'an ndioxi ra xi'in na.

Ra saa kuyachin na nuu ra, ra *ndakusiti na ña *ndanumi ndiaa
na xa'a ra, ra *ndasaka'nu ni na ra.

10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Kuayü'vi ndo, ra vichin kua'an ndo ndatu'un xi'in ndia ñani
yu, chi xa ndatiaku va yu, ra na ku'un ndia chi Galilea, ra ikan
ndakita'an ndia xi'in yu, kachi ndo xi'in ndia —*kachi ra xi'in na.

Ndakani ndia soldado xa'a ña xini ndia *kuu

11 Ra saa kuu na si'i kan ndo'ni na ichi kua'an na, ra saa kee sava
ndia soldado, ndia ndee ndiaa yu'u yavi kan kua'an ndia ñuu, ña
ndatu'un ndia xi'in ndia xikua'a, ndia kuna'nu nuu ndia sutu xa'a
takundi'i ña xini ndia kuu. 12 Ra saa ndakuta'an ndia sutu kuna'nu
kan xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra ndikata'an ndia ndia ku'va ke
sa ndia, ra saa kindoo ndia ña cha'vi ndia ndia soldado kan, ra saa
taxi ndia kua'a ni xu'un nda'a ndia, 13 ra ndika'an ndia xi'in ndia
kachi ndia saa:

—Kua'an ndo vichin ra ndatu'un ndo xi'in takundi'i yuvi kachi
ndo saa: “Kuni ndi ña na kundaa ini ndo, chi te naa lo'o ini ndi
ndikixi ndi ñuu, saa ra ndixaa va ndia xita'an xi'in Jesús, ra xakui'na
va ndia iki kuñu ra kua'an ña xi'in ndia”, kachi ndo xi'in takundi'i
na. 14 Ra tu na kundaa ini ra tata gobernador xa'a ña yo'o, ra
kuayü'vi ndo, saa chi ka'an mii va ndi xi'in ra, ra kuëe sa ra xi'in vi
ndo —kachi ndia xi'in ndia.

15 Ra saa ki'in ndia soldado kan xu'un nda'a ndia kuna'nu kan, ra
iin ta kachi ndia xi'in ndia ke *xa ndixa va ndia. Ra tu'un chi'ña ña
ndatu'un ndia soldado kan ndixika ndia ke ndatu'un na judío ndia
kii vichin va.

Chiñu ka'nu ña ndakoo Jesús nda'a ndia xita'an xi'in ra

16 Ra saa *kee soo uxi iin ndia *xita'an xi'in Jesús kua'an ndia chi
Galilea, ra ndixaa ndia ndakita'an ndia xi'in ra iku nuu kindoo ra ña
ndakita'an ra xi'in ndia. 17 Ra te xini ndia ra, ra saa *ndasaka'nu ni
ndia ra, ra sava tu ndia iin *xa uvi su'va ini va. 18 Ra saa *kuyachin
Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Nda'a yu'u ke *ndataxi Ndioxi takundi'i ndiayu ña ka'ndia yu
chiñu ndivi, ra saa tu nuu ña yuuvi yo'o va. 19 —Ra vichin kua'an
ndo iinii kuvi ña yuuvi, ra saña'a ndo takundi'i yuvi ña ndinuni ni
na kundikun na yu'u, ra sakuchi ndo na tixi ndiee Tata yo Ndioxi,
xi'in tixi ndiee Se'e ra, xi'in tixi ndiee Tachi Yii ra, 20 ra na saña'a
ndo na, ña na kandixa na takundi'i chiñu ña ˆxa'ndia yu nuu ndo. Ra
na kundaa ini ndo, saa chi iin ndisaa kii va kuiin yu xi'in ndo, ra iin
saa ndia te na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o *kachi Jesús xi'in ndia xita'an
xi'in ra. Saa koo.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Marcos

Ka'an ndoso ra Juan ra sandakuchi yuvi tu'un Ndioxi

1 Su'va ke *kuu te ndituvi tu'un va'a xa'a Jesús, se'e Ndioxi, ra
kixi sakaku yo.
[2] Iin ta kachi tu'un Ndioxi, ña ndatiaa ra Isaías xina'a, ndakani ña
xa'a ña kuu, ra iin saa ke *kuu ndixa va. Saa chi tu'un Ndioxi, ña
ndatiaa ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra su'va kachi
ña ndakani ña:
"Ti'vi yu iin ra ka'an ndoso tu'un yu kunuu ku'un nuu kun,
ña ndasavii ra ichi nuu ku'un kun", kachi Ndioxi xi'in
Jesucristo kachi ña. [3] Ra ndika'an tu ra Isaías xa'a
ra ka'an ndoso, kunuu kixi yo'o, ra saa kachi ka ra
saa:
Ndiee ka vi ka'an iin tiaa ra ndikaa iku yuu ra kachi ra saa:
"Ndasavii ndo ichi ndo, ra na koo tu'va nima ndo nuu Iva yo
Ndioxi.
Ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra", kachi ra Isaías,
kachi tu'un Ndioxi ndakani ña.
[4] Ra ta kachi tu'un Ndioxi ndakani ña, ra saa ndixa ke *kuu va:
saa *kuu iin kii kita ra Juan iin iku yuu sakuchi ra yuvi, ra ndika'an
ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ña na ndandiko ini na xa'a kuachi na,
ra ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi na kachi ra xi'in
na. [5] Ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu iin ra, iin takundi'i na ñuu ña
ndikun ndiaa Judea, xi'in takundi'i na ñuu Jerusalén, kua'an na nuu
ra ña xini so'o na tu'un Ndioxi, ra na'ma na kuachi na, ra saa xa'a ra
sakuchi ra na itia Jordán.
[6] Ra tikoto ña xindixi ra Juan, ra ixi ti camello ke *kuva'a ña, ra
ñii camello ku tu ña xinu'ni toko va ra, ra ña'a ña yaxi ra xitiaku ra
xikuu tika ndixa'an xi'in ñuñu ña iyoo iku. [7] Ra ndika'an ndoso ra
tu'un Ndioxi nuu yuvi, kachi ra saa:

—Chi sata yu'u ndikun iin tiaa ra ka'nu ni ka nuu yu'u vaxi ra, ra
ndia nii chiñu lo'o köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu ra, chi ra ka'nu ni
kuvi ra. [8] Ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii va sakuchi yu ndo'o, su
ndi ra kan, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi va ke sakuchi ra ndo'o —kachi
ra Juan xi'in na.

Su'va *kuu te kuchi Jesús

[9] Saa *kuu kee Jesús ñuu Nazaret ña ndikaa chi Galilea ra ndixaa
ra yu'u itia Jordán, ra ikan kuchi ra xa ra Juan. [10] Ra te kanata su'va
Jesús ini tiakuii vaxi ra, saa *xini ra ndanuña ndivi, ra ta kaa iin
sata[a] lo'o, saa kaa Tachi Yii Ndioxi vaxi nuu ña sata ra. [11] Ra tiaku
ndika'an Ndioxi xi'in ra ndia ndivi, kachi ra saa:
—Yo'o ku Se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu xini yu yo'o. Ra kusii ni
ini yu xi'in kun, —kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

[12] Te ndi'i kuchi Jesús, saa ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ra, kua'an ra
chi iku yuu. [13] Ra iku yuu kan ndixiyo ra uvi xiko kii. Saa ra xaa va
ña ndiva'a ixtondoso ña ra, ña na ndakava ra kuni ña, ra iku yuu kan
ndixiyo mitu'un saa ra, ra takua kiti iku va kuvi ri ndee nuu ndixiyo
Jesús. Ra saa xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na xi'in va ra.

Xa xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

[14] Ra saa kuu te ndikita ra Juan ve'e kàà *xa ra Herodes, ra saa
ndaki'in Jesús kua'an ra chi Galilea. Ra ikan xa'a ra ndika'an ndoso
ra tu'un va'a ña taxi Ndioxi nuu na yuvi, ra xa'a ra ndakani ra ndia
ku'va ke xa'ndia chiñu Ndioxi. [15] Ra ka'an ndoso ra nuu na kachi ra
saa:
—Xa nditiandiaa kii kuu ña ndika'an Ndioxi kuu, ra xa kuyachin
kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu ndo; nandiko ini ndo xa'a kuachi
ndo, ra kandixa ndo tu'un va'a ña taxi Ndioxi xi'in ndinuni nima
ndo —kachi ra xi'in na.

---

[a] Sava ñuu ka'an na “paloma”, ra sava tu ñuu ka'an na “sata” va.

Kana Jesús kumi ndia tava tiaka

16 Saa kuu iin kii xika Jesús kua'an ra yu'u tiañu'u ra ndikaa
Galilea, ra ikan xini ra ra Simón xi'in ra Andrés ñani ra, ña xika ndia
tiin ndia tiaka, ra ko'ni ndia inu ndia ini tiakuii kan ña tiin ndia
tiaka. Chi ña kan ku chiñu va ndia. 17 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va
ke ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —kachi ra xi'in
ndia. 18 Saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka, ra
ndakundikun ndia ra kua'an ndia xi'in va ra.
19 Ra iin vivii lo'o ndiya'a Jesús kua'an ra, saa ra *xini tu ra ra
Jacobo va xi'in ra Juan, ñani ra, ndia se'e ra Zebedeo ña ndo'ni ndia
ini barca ndaka'ma ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka. 20 Saa kana ra
ndia, ña na ku'un ndia xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakoo ndia ra Zebedeo, iva ndia, xi'in ndia
xachiñu xi'in ndia ini barca kan, ra ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in
Jesús va.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

21 Saa ndixaa Jesús ñuu Capernaum xi'in ndia kua'an xi'in ra.
Ra te nditiandiaa kii yii sábado, saa ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u nuu
ndakuta'an na ñuu kan, ra xa'a ra saña'a ra na. 22 Ra ndakanda ka vi
ini na ña xini so'o na ku'va ke saña'a ra na, saa chi iin ta ka'an na
kuu mii ndiayu iin saa ka'an ra; xä ra ta xa na maestro saña'a ley
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. 23 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa
ra tiin tachi ndiva'a, ra saa ndiee ka vi ninda'yu tachi ndiva'a kan
kachi ña saa xi'in Jesús:
24 —¿Nichuun vaxi kun sata'an kun ndu'u, Jesús, ra kee ñuu
Nazaret? ¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi xini va ndi yo kuvi
yo'o: Yo'o kuvi ra yii, ra kee nuu Ndioxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ninda'yu Jesús nuu ña ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:
—¡Koyaa yu'u kun! ¡Kanata ini ra tiaa ñaa, ra kua'an! —kachi
Jesús xi'in ña.
26 Ndia saa ra xa'ni yi'i ña ra tiaa yo'o, ra iin cho cho'o *kuun ña
ra, ra iin koko'o ninda'yu ña, saa kita ña ini ra tiaa yo'o, kua'an ña.

[27] Ra ndakanda ka vi ini takundi'i na yuvi ndee kan, ra xa'a na iin
ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? ¿Ndia sañu'u xaa ke saña'a ra tiaa yo'o, ña iyoo ni
ndiee ra, saa chi ndia tachi ndiva'a, ra xa'ndia ra chiñu nuu ña, ra
kandixa ña ña ka'an ra xi'in ña? —kachi na xa'a Jesús.
[28] Ra iin vichin vichin ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús iin
takundi'i ñuu ña ndo'ni chi Galilea.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

[29] Ra te *kita Jesús ini ve'e ñu'u kan, saa ndaki'in ra kua'an ra
xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, ra ndixaa ndia ve'e ra Simón xi'in ra
Andrés ñani ra. [30] Ra ndiee ka vi ndo'o ña siso ra Simón kandu'u
ña xi'in ka'ni, iin ndiakua ndatuvi ña xi'in ña te ndixaa ndia. Ra
saa ndikun ndika'an na xi'in Jesús xa'a ña. [31] Saa kuyachin Jesús
nuu kandu'u ña, ra tiin ra nda'a ña, ra ndoni'i ra ña, saa ra ndikun
nduva'a va ña, ra xa'a ña xavii ña kuxi ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

[32] Ra te xa kuaa ndikita ñu'ù kii kan, saa ndi̱xaa na yuvi xi'in
takundi'i na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu Jesús. [33] Ra iin
ndakutu ndaa nuu ke'e ve'e nuu iin Jesús xi'in takundi'i na ñuu kan.
[34] Ra sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i, na ndo'o ndia ndia ka mii nuu
kue'e va. Ra sanduva'a tu ra kua'a ni na tiin tachi ndiva'a va. Ra
nditäxi ra ña na ka'an ña xi'in ra, chin tachi ndiva'a kan, ra xini va
ña ra, ña kuu ra Se'e Ndioxi.

Iinii saa Galilea xinu'ni Jesús ndatu'un ra tu'un Ndioxi

[35] Iin kii, ra ña'a ka vi ndakoò Jesús kua'an ra chi iku nuu köo
yuvi, ka'an ra xi'in Ndioxi. [36] Ra saa xa'a ra Simón xi'in ndia ita'an
xi'in ra nanduku ndia Jesús xika ndia. [37] Ra te ndani'i ndia ra, saa
ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, iin takundi'i yuvi xika ndanduku yo'o —kachi ndia xi'in
ra.
[38] Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Na'a ndo, na ku'un yo ñuu ña ndo'ni yachin yo'o, ra ka'an
ndoso yu tu'un Ndioxi nuu na, chi xa'a ña yo'o ke vaxi chiñu va yu
—kachi Jesús xi'in ndia.
39 Ra ndixika Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea ta ve'e
ñu'u ta ve'e ñu'u, ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi, ra sanduva'a tu ra
yuvi na tiin tachi ndiva'a va.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

40 Saa kuu ndixaa iin ra ndo'o kue'e tia'yu, xikusiti ra nuu Jesús.
Ra xakunda'vi ra kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sanda'a va kun yu'u chi xa xini va yu
ña iyoo ni ndiee kun —kachi ra.
41 Saa kunda'vi ni ini Jesús xini ra ra. Saa nditiandiaa nda'a ra ra,
ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, na nduva'a kun —kachi Jesús xi'in
ra.
42 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra ndikun nindoñu'u va ña
tia'yu kan, ra ndikun nduva'a va ra. 43 Saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u
ra ve'e ra. Ra ndika'an ka vi ra xi'in ra kachi ra saa:
44 —Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in xa'a ña sanda'a yu
yo'o. Ra takua nuu ra sutu va, na ku'un kun, ra na kuni ra ña xa
nduva'a kun, ra kani'i kun ña'a ña soko kun xa'a ña xa *nduva'a kun
xa Ndioxi, ta ku'va kachi ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés te yachi;
ra na kundaa ini ndia sutu ña xa nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.
45 Su ndi te ndaki'in ra tiaa yo'o kua'an ra, saa ra xa'a ra ndikun
ndatu'un ra xi'in takundi'i yuvi xa'a ña xa Jesús xi'in ra. Ra ña kan
ke ndiküvi ka ki'vi Jesús ndia ndia ka ñuu nuu xaa ra, chi ndia nuu
ñuu va xaa ra xikoo ra. Ndia iku nuu köo yuvi ndee va xaa ra. Ra iin
takundi'i ñuu kee yuvi kua'an na nuu ra, iku kan.

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

2 Ra saa *kuu *ndiya'a ndia'vi kii, saa *ndiko tuku Jesús ndaxàà
ra ñuu Capernaum. Ra te *kundaa ini na yuvi ña ndú'u̱ ra ve'e
2 saa ra ndikun iin taxi ta'an na yuvi xaa na nuu íin ra. Ra iin chitu
ndaa ve'e xi'in na, ra ndia nuu ke'e ka kïta kuita na; ra ka'an ndoso
Jesús tu'un Ndioxi nuu na. 3 Saa kasoko kumi tiaa iin ra nduchi'ña

kuvita nda'a, kuvita xa'a, küvi kaka, ra kandu'u ra nuu ixto *ndixaa
ra xi'in ndia nuu Jesús. 4 Su ndi ndiküvi tiandiaa na xi'in ra ndia
nuu íin Jesús, chi iin chitu ndaa yuvi, saa ra *ndaa na chi xi̱ni̱ ve'e
nuu íin Jesús, ra *kaan na iin yavi, ra yavi kan sanuu na ixto ra küvi
kaka kan. 5 Saa te *xini Jesús ña ndinuni ni kandixa na yuvi kan ña
iyoo ndie̱e̱ ra ña kuvi sanda'a ra, ra nduchi'ña kan, ra saa ndika'an
ra xi'in ra nduchi'ña kan kachi ra saa:
—Se'e, xa xaka'nu va ini yu xa'a kuachi kun —kachi Jesús xi'in
ra.
6 Ra ikan ndee sava na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra xa'a ndakani ini na ka'an na saa: 7 "¿Nichuun kachi ra
yo'o saa xi'in ra kaa? Chee ni kuachi ke yo'o nuu Ndioxi chi ndia nii
yuvi köo ichi saka'nu ini xa'a kuachi yo, chi indaa mitu'un Ndioxi va
ku ra iyoo ichi saka'nu ini xa'a kuachi yo", ka'an na ndakani ini na.
8 Saa ra ndikun *kundaa va ini Jesús ña ndakani ini na, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo ichi yu sa yu ña yo'o? 9 ¿Ni
ke va'a kachi yu xi'in ra nduchi'ña yo'o, tuvi ndo? Chi "xa xaka'nu
ini yu xa'a kuachi kun", kachi yu, ra kundäa ini ndo. Ra a va'a ka tu
na ka'an yu xi'in ra: "Ndakoò ndaki'in ixto kun ra kuanu̱'u̱", kachi
yu xi'in ra. Ra saa ke kundaa ini ndo ña iyoo ndiayu yu. 10 Ra nuu
ndo saa, na sanda'a yu ra, ra saa ke na kundaa ini ndo, chi yu'u, ra
xaa yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi yuvi na
ndee nuu ñu'u yo'o —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra nduchi'ña küvi kaka kan, kachi ra
saa:
11 —Yo'o ku ra ka'an yu xi'in: ndakoo, ra ndaki'in ixto kun, ra
kuanu'u ve'e kun —kachi Jesús xi'in ra.
12 Saa ra ndikun ndakoò ra nduchi'ña kan ra ndaki'in ra ixto ra, ra
ndaki'in ra kuanu'u ra, ra *xini takundi'i na yuvi kan. Ra ndakanda
ka vi ini na, ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? chi ndia nii kii täan kuni yo ña —kachi na.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

13 Ra te ndi'i saa *ndiko tuku Jesús kua'an ra chi yu'u tiañu'u.
Ra iin takundi'i yuvi kua'an nuu ra, ra saña'a ra tu'un Ndioxi na.
14 Ra saa te *ndiya'a Jesús kua'an ra, saa *xini ra iin ra nani Leví,

se'e ra Alfeo, ra ndiso chiñu kaya xu'un nuu na ñuu ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma. Ra ˆndu'u ra nuu mesa nuu ndaki'in ra xu'un nda'a na yuvi, ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Kundikun yu'u. Na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra. Saa ra ndikun ndakundichi ra Leví ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in Jesús.

15 Saa *kuu iin kii ˆndu'u Jesús nuu mesa xixi ra ve'e ra Leví. Ra ndee tu na ki'in xu'un nuu yuvi va xi'in ra, ra ndee tu na ˆndu'u tu'un ki'vi xa'a va xi'in ra nuu mesa, ra ndee tu na ndikun sata va ra xi'in ra, saa chi kua'a ni kuvi yuvi ndikun kua'an xi'in ra. 16 Ra saa te *xini na maestro saña'a ley Ndioxi, xi'in na fariseo, ña ˆndu'u Jesús xixi ra xi'in na yuvi kuachi, ra saa ndika'an na xi'in ndia xita'an xi'in ra kachi na saa:

—¿Nichuun ndu'u ra tata maestro ndo xixi ra xi'in na yuvi ndu'u tu'un ki'vi xa'a, xi'in na yuvi kuachi, —kachi na xi'in ndia.

17 Ra ta *xini so'o Jesús ña ndika'an na, saa ra ndakuiin ra yu'u na kachi ra saa:

—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi na kan kutatan na, chi na ndiee ndo'o va kuvi na xiniñu'u kutatan. Ra yu'u, ra süvi xa'a na va'a, na köo kuachi ke vaxi yu, chi xa'a na iyoo kuachi va ke xaa yu —kachi Jesús xi'in na.

Ndatu'un Jesús nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

18 Saa *kuu iin kii iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra Juan, ra sandakuchi yuvi, ra iyoo su'un tu na ita'an xi'in na fariseo va, ra saa *kee sava na ndixa'an na nuu iin Jesús ra *ndindakatu'un na ra kachi na saa:

—¿Nichuun ra ndia ita'an xi'in ra Juan, xi'in ndia ita'an xi'in na fariseo, ra iyoo su'un va na kan, chin kuëe xixi ndia, ra ndia ita'an xi'in yo'o, ra iyöo su'un tu na yo'o? —kachi na xi'in Jesús.

19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿A va'a tu na koo su'un na ndee nuu iyoo viko tanda'a, tuvi ndo, ña ndee na kusii ini na xi'in migo na ra tanda'a? Su küvi, chi ta iin ka va ra, ra takundi'i kii ra na ndee kusii ini va kuvi na, ra küvi koo su'un na, ña küxi na. 20 Ndi su te na xaa kii ña ku'un ra tanda'a kan nuu na, saa ra kindoo mii va na, ra ndia saa vi ke kuvi koo su'un na, küxi na.

21 ’Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto yata xi'in tikoto xaa, chi
tu saa na sa na, saa ra nandii va tikoto xaa, ra ndandata va'a ka va
ña tikoto yata. 22 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini ñii̱ yata, chi tu
saa na sa na, saa ra ndata va ñii̱ yata sa ra, ra ku̱tia ndi'i va vino, ra
ndi'i xa'a tu mii va ñii̱ kan, ña kan ke vino xaa, ra ini ñii̱ xaa va ke
xiniñu'u kundo'ni ra —kachi Jesús xi'in na.

Kindiaa na xika xi'in Jesús yo̱ko̱ trigo iin kii yii

23 Saa *kuu iin kii sábado[a], kii yii, *ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a ndia xika xi'in
ra xa'nu ndia yo̱ko̱ itu trigo kan ra sakoyo ndia ña kaxi ndia. 24 Ra
saa, ndika'an na fariseo xi'in Jesús kachi na saa:
—To'ni, ¿nichuun xa ndia ita'an xi'in kun saa? Chi köo ndiayu
nda'a yo ña sa yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindiee̱ va yo ke
—kachi na xi'in ra.
25 Saa ndakuiin Jesús yu'u na kachi ra saa:
¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani xa'a
ra Rey David, te *ninï'i ra ña kuxi ra xi'in na kua'an xi'in ra? 26 Chi
su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña: “Ra Rey David, ra
ndiki'vi va ra ini ve'e ñu'u Ndioxi, te *kuu ra Abiatar sutu ra kuchee
nuu takundi'i na sutu, ra *ki'in ra Rey David ixtava'a yii ña soko na
nuu Ndioxi iyoo ini ve'e ñu'u kan *xixi ra, ra köo ndiayu ra ña kuxi
ra ña, chi indaa na sutu va kuvi na iyoo ichi kuxi ña, ra *xixi tu na
kua'an xi'in va ra ña xi'in ra”, —kachi Jesús xi'in na.
27 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndioxi *xakin ra kii yii sábado, ña kuta'vi yo ña va'a; ndi
ndixäkin ra kii yii ña sando'o ra yoo. 28 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra
xaa yo'o, ra kachi yu su'va: chi yu'u kuvi ra iyoo ni ka ndiayu nda'a
xa'a kii yii sábado, ndia ña ke kuvi sa yo, ra ndia ña ke küvi sa yo
—kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús iin ra kutuun nda'a

3 Saa *kuu iin kii ndixaa tuku Jesús ini ve'e ñu'u, ra ini ve'e
ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra ndachi nda'a. 2 Ra iin su'va nuu na

[a] Kii sábado xikuu kii ña ndakindiee na judío.

fariseo ña ixtonani na Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e nda'a kan kii yii
sábado, ra saa ke kuvi ni̱'i̱ na kuachi taxi na xa'a Jesús, ka'an na.
3 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:
—Ndakundichi, ra na'a chi ma'ñu yo'o —kachi ra xi'in ra.
4 Ra saa ndindakatu'un Jesús na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ni ke iyoo ndiayu sa yo kii yii: a ña va'a, a ña vä'a? ¿Ni ke
va'a sa yo: a chindiee ta'an yo xi'in yuvi, a sandi'i yo xa'a na? ¿Ni ke
va'a tuvi ndo'o? —kachi ra xi'in na.
Ra ndia nii mii tu'un na ndindäkuiin. 5 Saa xakue'e ni Jesús
ixto'ni ra nuu takundi'i na ndee kan, ra kusuchi ni tu ini ra xi'in va
na xa'a ña ndiee ni ini na; chi xïin na kandixa na ña ka'an ra. Saa
ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa *sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra ndikun nduva'a va ña. 6 Ra
te *ndakoyo na fariseo chi ke'e, ra ndakuta'an na xi'in na partido
na ndikun sata ra Herodes ra xa'a na kata'an na ndixa koo ka'ni na
Jesús.

Kua'a ni yuvi xini so'o tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso Jesús yu'u tiañu'u

7 Saa ndakoo Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra chi yu'u tiañu'u. Ra kua'a ka vi na kee Galilea xi'in
Judea, ra ndikun na sata ra kua'an na xi'in ra. 8 Ra te nindutia ndoso
tu'un xa'a Jesús ra kundaa ini takundi'i yuvi ña kua'a ni ña ndichi
xa ra, saa ra iin tia'ndia chee na yuvi ndixaa nuu ra, na kee Judea,
na kee ñuu Jerusalén, na kee Idumea, na ndee chi inka xiyo yu'u itia
Jordán, xi'in na kee ñuu ña ndikun ndiaa Tiro xi'in Sidón. 9 Ra saa
ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña xa na koo nduvi ndia xi'in
iin barca lo'o, tu xika nuu mini, kundikaa ra ka'an ndoso ra, chi koto
kundiëe ra xi'in na, ra ndaa na sata ra. 10 Chi xa'a ña xa sanduva'a ra
kua'a ni na xi'i ke iin takundi'i ka na ndiee ndo'o, ra iin ta'vi ta'an
na kua'an na sata ra, ña kuni na tiandiaa nda'a na ra, ra nduva'a na
kuni na. 11 Ra te kuyachin na ndo'o kue'e tachi ndiva'a nuu Jesús,
ra ndikun iin xikusiti tachi ndiva'a ñu'u ini na kan nuu ra. Ra iin
koko'o nda'yu ña kachi ña saa xi'in ra:
—Yo'o ku se'e Ndioxi —kachi ña xi'in ra.

12 Ra ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a kan, ña na kä'an ña yo
kuvi ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

13 Te ndi'i, saa ndaa Jesús iin xiki. Ra ikan kana ra ndia kuni mii
ra kana ra, ra saa ndixaa ndia nuu ra. 14 Ra ndakaxin ra uxi uvi ndia
kaka tuun xi'in ra, ra ti'vi tu ra ndia ña ku'un ndia ka'an ndoso ndia
tu'un Ndioxi va. 15 Ra taxi ra ndiayu nda'a ndia ña sanduva'a ndia
na ndiee ndo'o, xi'in ña tava tu ndia tachi ndiva'a ini yuvi na ñu'u
ña ini. 16 Ra ndia yo'o ku ndia ndikaxin ra kaka xi'in ra, ra su'va ke
nani ndia: Iin ra nani Simón, ra ndasama Jesús kivi ra ndakunani ra
Pedro, 17 iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, ñani suvi ra Jacobo,
ndia se'e ra Zebedeo, ndia *chindu'u Jesús kivi nani Boanerges, ra
tu'un yo'o kachi ña saa: Se'e taxa ña nda'yu ndivi; 18 ra iin ra nani
Andrés, iin ra nani Felipe, iin ra nani Bartolomé, iin ra nani Mateo,
iin ra nani Tomás, iin ra nani Jacobo, ra se'e ra Alfeo; iin ra nani
Tadeo, iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na partido Cananista, 19 ra
iin ra nani Judas Iscariote, ra ndixiko Jesús te ndi'i. Ra te ndi'i
ndikaxin Jesús ndia kaka xi'in ra, ra saa nandiko ndia ndaxaa ndia
chi ve'e.

Na ki'vi kuachi xi'in Tachi Yii Ndioxi

20 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku, ra nii nuu kuxi ka Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra küvi. 21 Ra saa te *kundaa ini na ta'an Jesús xa'a
ña xa ra, saa ra, ndixaa na ña kuni na ndaki'in na ra ku'un ra xi'in
na, chi ra xa'a kuki'vi va kuvi ra ka'an na.
22 Ra na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia
ñuu Jerusalén ke *kee na ra ndixaa na nuu xika ra, ra kachi na saa:
—Ndiee̱ ti Beelzebú, mii ti kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va,
ke iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —kachi na xa'a ra.
23 Saa ndakana Jesús yuvi kan ña na kuyachin na. Ra ndika'an ra
iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndixa sa ti ndiva'a ña sandi'i ri xa'a inka ti ndiva'a ta'an ri,
tuvi ndo'o? Su küvi. 24 Chi iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an mii na
yuvi, ra kuchüun na ña koo na, chi ndi'i xa'a va na. 25 Ra saa tu iin
ve'e va. Tu na kata'an xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun na koo na

chi ndi'i xa'a va na. 26 Ra ku'va saa ke iyoo tu ti ndiva'a va. Tu na
ndukuiin ri ta'vi ta'an ri, ra kata'an xi'in ta'an mii ri, saa ra kuchüun
ri koo vi ri, chin ndi'i xa'a va ri —kachi Jesús xi'in na.
27 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi ki'vi na ve'e iin tiaa ra ndaku ni sakui'na
na ña'a ña kuu mii ra, tu na chikätun[a] na ra; chi xi'na ka va xiniñu'u
katun na ra, ra te ndi'i, saa vi ke kuchuun na ki'vi na ve'e ra sakui'na
na.
28 'Ra kuni yu kaxi ni na kindoo ña yo'o nuu ndo, chi ña yo'o ra
süvi siki kuvi ña: chi takundi'i ka kuachi ña xa na yuvi yo'o, xi'in ña
ndaa yu'u na Ndioxi, ra koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a ña. 29 Su ndi
yuvi na ndaa yu'u tu Tachi Yii Ndioxi, ra ka'an ndiva'a na xa'a ña, ra
köo ka'nu ini Ndioxi xa'a na kan, ndia nii kii, ndia nii tiempo, chi ña
yo'o kuu kuachi na ña kuiso na xi'in iin ndisaa kii va —kachi Jesús
xi'in na.
30 Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa chi ndika'an na ña iyoo
ndiee ti ndiva'a xi'in ra.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

31 Ra saa xaa si'i Jesús, xi'in na ñani ra. Ra xikundita na chi ke'e,
ra *ti'vi na iin na kua'an ka'an xi'in ra. 32 Saa ndika'an na xinunduu
ndee kan xi'in Jesús, kachi na saa xi'in ra:
—Chi ke'e xaa si'i kun xi'in ñani kun nanduku na yo'o —kachi na
xi'in ra.
33 Saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—¿Yoo ku na kuu si'i yu, ra yo ku na kuu ñani yu? —kachi ra.
34 Saa ndakoto'ni ra nuu na ndee xini so'o ña ka'an ra, ra ndika'an
ra xi'in na, kachi ra saa:
—Na yo'o va ku si'i yu xi'in ñani yu. 35 Chi takundi'i na xanduvi
ña ka'an Ndioxi va kuvi ñani yu, xi'in ku'va yu, xi'in si'i yu —kachi
ra xi'in na.

---

[a] Sundie'e: chikü'ni

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

4 Saa *kuu, ra ndixaa tuku Jesús yu'u mini kan, ra xa'a ra saña'a
ra na. Ra kua'a ka vi ku na ndakaya tuku. Iin chitu ndaa na yu'u
mini kan, saa ndaa ra ndakundu'u ra ini itun xika nuu mini, ra na
yuvi kan xikundita yu'u mini kan va. [2] Ra kua'a ka vi tu'un ndichi
xa'a ra saña'a ra na. Ra saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in na
kachi ra saa:
[3] —Tiaa so'o ndo; na ndatu'un yu iin tu'un ndichi xi'in ndo. Saa
*kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo. [4] Ra saa *kuu ra
xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra, ra sava ña ndikoyo yachin
yu'u ichi, ra xaa sàà ra ndaki'in ri ña xaxi ri. [5] Ra sava tu ña ndikoyo
nuu iyoo yuu va, nuu köo kua'a ñu'ú, ra kama ni nindutia ña, chi
yaxin ni ndú'u̱ ñu'ú. [6] Su ndi te kanata ñu'ù, saa ra xii va ña, chi
künu ndo'ni tio'o ña, ña kan ke ndachi̱ ña. [7] Ra sava tu ña ndikoyo
nuu iyoo ndikin ìñu̱, ra te nindutia ña, ra ndiküvi kua'nu ña, saa chi
ìñu̱ kan va *sanduxin ña'a, saa ra ndi'i xa'a va ña, ra nditäxi ka ña
nuni. [8] Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'ú xa'an va, ra va'a ka vi *xa'nu
ña, ra *kuchuun ka vi ña, chi indaa tata ra taxi ña ndia oko uxi nuni,
xi'in ndia uni xiko nuni, xi'in ndia iin ciento nuni vali taxi ta iin, ta
iin ña —kachi Jesús xi'in na.
[9] Saa ndika'an ka ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini
ndo xi'in ña ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

[10] Te ndi'i nindutia ndi'i na yuvi kan kua'an na, ra nindoo mitu'un
saa Jesús, saa ndakuta'an sava na nindoo ndee kan, xi'in uxi uvi saa
ndia ita'an xi'in ra, ra ndindakatu'un na ra xa'a tu'un ndichi kan, ni
ke kuni kachi ña.
[11] Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, ra mii Ndioxi va ku ra taxi ndiayu nda'a ndo ña na
kundaa ini ndo xa'a ichi mii ra ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra chiñu. Su
ndi yuvi na iyoo chi ke'e, ra täxi ra ña nda'a na kan, ra xa'a ña kan
ke takundi'i ña kuni yu ka'an yu xi'in na, ra xi'in tu'un ndichi va ke
ka'an yu ña xi'in na. [12] Ra va'a ni ixto'ni tie'e va na, su ndi kundäa
ini na xi'in ña, ra nii xini so'o va na, su ndi ndakï'in xini na xi'in ña,

ra saa ke na kuïin na ndandiko ini na xa'a kuachi na nuu Ndioxi, ra sakä'nu ini ra xa'a na —kachi Jesús xi'in na.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a ra chi'i nuu na

13 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Tu kundäa ini ndo xi'in tu'un ndichi yo'o, saa ra, ndixa sa ndo
ña kundaa ini ndo xi'in sava ka tu'un ndichi, tu saa? —kachi ra xi'in
na. 14 Saa xa'a ra ndakani ra nuu na kachi ra saa:
—Ra chi'i nuni vali kan ku na ka'an ndoso tu'un Ndioxi. 15 Ra
ñu'u yu'u ichi kan kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Su te ndi'i xini
so'o na ña, saa ra ndikun vaxi ti ndiva'a sanda'vi ri na, ra kandïxa ka
na tu'un Ndioxi ña xini so'o na. 16 Ra ñu'ú nuu iyoo yuu kuvi yuvi na
xini so'o tu'un Ndioxi, ra kusii ka vi ini na, ra ndikun ndaki'in va na
ichi Ndioxi. 17 Su ndi te vaxi tundo'o nuu na, a te xa'a yuvi kata'an
na xi'in na xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini
va na, ra ndakoo va na ña, saa chi künu ndo'ni tio'o ña, xa'a ña
kan ke kuchüun na ña tuun va'a kuita na. 18 Ra ñu'ú nuu iyoo ìñu̱
yo'o kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra ndaki'in na ña. 19 Su ndi
xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra
ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va, ra xa'a kutoo na koo takundi'i
ña'a ña savi va nuu na, ra ña yo'o va xa'a ndi'i ini na xa'a. Saa ra
kuee kuee naa ini va na xa'a ichi Ndioxi, ra ndi'i xa'a va na, saa ra,
köo ka ña'a kuun nda'a vi tata yo'o. 20 Ra ñu'ú xa'an kuvi yuvi na
xini so'o tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ña. Ra na yo'o kuvi na
iyoo ta ku'va iyoo tata ña va'a ni xa'nu, ra ndia oko uxi, ndia uni
xiko, xi'in ndia iin ciento nuni vali taxi mitu'un mitu'un ña —kachi
Jesús xi'in na.

Takundi'i ña'a ña iyoo se'e, ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña

21 Saa ndika'an ka tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Köo iin yuvi na tuun ñù'ù, ra ndasi tu na nuu ña xi'in xiko'o;
ra nii chikäa tu na ña tixi ixto, chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra
va'a tuun ña nuu na. 22 Ra saa ke iyoo tu ña'a ña iyoo se'e va, chi
vaxi kii ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu ña'a ña kundäa ini yuvi
xa'a va, chi vaxi kii ra kundaa ini na xa'a takundi'i va ña. 23 Ndo'o,

na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña
ni ke kuni kachi ña —kachi Jesús xi'in na.
24 Ra ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o. Chi ta ku'va xa
ndo xi'in inka yuvi, ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va, ra ndia
ndakunuu ka va siki ña ndaki'in ndo'o sa ra. 25 Chi na xa iyoo ña'a
nuu, ra ni'i ka na ta'an va ña; ra na köo ña'a nuu, ra ndia ña lo'o ña
xa iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin tata ña xa'nu

26 Saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu ra su'va va ke iyoo ña: ta ku'va
kuu xi'in tata, ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'ú, ra saa iyoo ña
yo'o. 27 Saa chi takua *chi'i ra ña ra ndaki'in ra kua'an va ra, ra a
kixi ra, a ndito va ra, ndi mii ra xini va, ra tata ña *chi'i ra, ra ñuu
ka'ñu xa'nu va ña kan kua'an ña, ndi su tiaa kan, ra kundäa ini vi ra
ni ke kuu xa'nu ña. 28 Saa chi xa chuun nuu mii va ñu'u yo'o ke, ña
sakua'nu ña ña, ra xi'na ndutia ña, saa te ndi'i, ra kuee kuee xa'nu
va ña, ra xa'a kuyoko ña, ra kuxixa ña ra nduu ña nuni va. 29 Ra ta
xa xinu ña, ña kuu ña nuni, saa ra, xa'a ra sakee va ra ña, chi xa
ndixaa tiempo ña ndakaya va ña, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi
Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

30 Saa ndika'an ka Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in chi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu? Ra kuni
yu na kundaa ini ndo vichin. 31 Chi su'va va ke iyoo ña: ta ku'va iyoo
iin ndikin mostaza lo'o ña chi'i na, saa iyoo ña. Ra xa kundaa va ini
ndo chin ndikin itun mostaza yo'o ke lo'o va'a ka nuu takundi'i va
ndikin ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o; 32 ra va'a ni lo'o ni va ña, ndi te
ndutia ña ra xa'a xa'nu ña, ra tiaa ni ka chee xa'nu itun ña yo'o nuu
takundi'i ka itun tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka vi xa'nu itun nda'a ña,
ra ndia sàà va xaa xava'a chi'yo nda'a itun ña. Ra ku'va su'va ke iyoo
tu ichi ña kua'an nuu xa'ndia Ndioxi chiñu va —kachi Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi ke saña'a Jesús na

33 Ra niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña yo'o ke *xiniñu'u Jesús
ña sakua'a ra na; ra tu'un ndichi ña ki'in mii ra kuenda xi'in, ña
kuchuun sava na ndaki'in xini na xi'in ke ka'an ra. 34 Ra takundi'i ña
saña'a ra na yuvi, ra niña xi'in tu'un ndichi va ke saña'a ra na, ra
va'a ni ndikundäa va ini ndia ita'an xi'in ra, ndi su saña'a siin va ra
ndia kan ni ke kuni kachi tu'un ndichi yo'o.

ˆSayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

35 Saa *kuu ra kuñuu va kii kan. Ra ndika'an Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na ku'un yo chi inka xiyo yu'u mini yo'o —kachi ra xi'in ndia.
36 Saa nindiayu ta'an ndia xi'in na yuvi kan, ra nandaa ndia ita'an
xi'in ra ini itun xika nuu mini nuu xa ndikaa ra kan, ra ndaki'in ndia
kua'an ndia xi'in ra. Ra taxi ndikun tu sava ka na yuvi kan va kua'an
na xi'in barca na. 37 Ra saa kuu na kua'an na nuu mini kan, ra xa'a
ndiee ka vi xika tachi, iin ndakundichi ndakundichi nuu mini kan
xa ña, ra xa'a iin kuni̱ kutu ndaa barca lo'o tu ndo'ni ndia ini kan
xi'in tiakuii xa ña. 38 Ra chi ka'a barca kan ndú'u̱ iin ña'a ndachi'i
Jesús si̱ki̱ ra, ra ndakandu'u ra, ra saa naa ini ra ndikixi va ra, ra saa
ndi̱xa̱a̱ ndia ita'an xi'in ra sandoto ndia ra, ra ndika'an ndia xi'in ra,
kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro! ¿A ndï'i ini kun ña kuni sa'vi barca lo'o yo'o
xi'in yo ka'a mini yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
39 Saa ndakoo Jesús, ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi kan, ña na
kutuvi ña ra ndika'an tu ra xi'in tiañu'u kan va kachi ra saa:
—Xava'a, koo taxin kun, —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndixkuiin va tachi kan, ra yayaa *kutaxin va. 40 Saa
ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿A täan xinu ini ndo kandixa
ndo Ndioxi saa va? —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra ndakanda ka vi ini ndia, iin kua'an ini ndia ndee ndia, ra
ka'an xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra yo'o? Ra ndia tachi xi'in tiañu'u, ra kandixa
ra ña ka'an ra —kachi ndia xika xi'in Jesús xa'a ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñuu Gadara, ra ñu'u tachi ndiva'a ini

5 Saa ra ndixaa ndia ñuu Gadara, ña ndikaa chi inka xiyo yu'u
tiañu'u kan. [2] Ra te nuu su'va Jesús ini barca kan, saa ra ndikun
ndixaa iin tiaa ra ñu'u tachi ndiva'a ini, nini'i ta'an ra xi'in Jesús, ra
tiaa yo'o ra ini yavi ndìì ke ndikaa ra, kanata ra ndixaa ra. [3] Chi ra
tiaa yo'o, ra yavi ndìì ke xikuu ve'e va ra. Ra ndia nii na ta'an ra
ndikuchüun ña chiku'ni na ra, nii xi'in cadena ndikuchüun na. [4] Ra
nii ndiä'vi ichi nditiin na ra, ña taan na kàà nda'a ra xi'in xa'a ra, ra
nii xi'in cadena tu *chikatun na ra, su ndi köo mii xa'a vi ña nuu
ra, chi iin xa'ndia ndi'i va ra ña, ra iin vali vali xa ra ña, ndia nii na
*kundiëe xi'in ra. [5] Ra iin ndisaa kii, ñuu ka'ñu *xika ra iku, ra ñuu
ka'ñu *xika tu ra kumisanto va, ra iin nda'yu ko'o ra xika ra, ra iin
satakue'e ndi'i ra mii ra xi'in yuu. [6] Saa ra te *xini ra xika ka va vaxi
Jesús, saa ra ndikun *xinu ra xaa ra xikusiti ra nuu ra. [7] Ra iin koko'o
nda'yu tachi ndiva'a ña ñu'u ini ra, ra kachi ña saa xi'in Jesús:

—¡Jesús, Se'e Ndioxi ra ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu?
Xakunda'vi yu nuu kun xi'in nuu Ndioxi, ña na sandö'o kun yu'u.
¡Nda'vi ni yu! —kachi ña xi'in Jesús.

[8] Ra saa kachi ra ñu'u tachi ndiva'a ini kan ndika'an ra, saa chi xa
xa'ndia va Jesús chiñu nuu ña ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña, ra
su'va ke kachi Jesús xi'in ña:

—¡Tachi ndiva'a, kita ini ra tiaa xaan! ¡Kua'an! —kachi ra xi'in
ña.

[9] Saa ndindakatu'un Jesús tachi ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:

—¿Ndixa nani kun? —kachi ra xi'in ña.

Saa ndakuiin ña kachi ña saa:

—Legión va nani yu, saa chi kua'a ni kuvi ndi —kachi ña xi'in ra.

[10] Ra xakunda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús ña na täva ra
ña ku'un ña inka xiyo. [11] Ra yachin nuu iku kan xika iin ti'vi chee
kini xaxa'an ri. [12] Saa *xakunda'vi ni tachi ndiva'a kan nuu Jesús
kachi ña saa:

—Ti'vi ndu'u na ku'un ndi nuu xika kini kaa, ra taxi kun ndiayu
nda'a ndi ña na ndee ndi ini ri —kachi ña xi'in ra.

[13] Saa ndikun taxi Jesús ndiayu nda'a ña, ña na ku'un ña ndee ña
ini kini kan, ra ku'va uvi mil kuvi kini kan. Ra xa'a sasana ndi'i ña
ri, ra *xinu ndi'i ri ndixàà ri ndikoyo ri iin ta'vi nuu ndikaa mini, ra
*ndika'a ndiaa ndi'i ri, ra ndixi'i ri. [14] Ra ndiyu'vi ka vi na ndiaa kini

kan, ra *kee na xinu na ndixa'an na ndatu'un na xi'in na ndee ñuu,
ra *ndatu'un tu na xi'in na ndakita'an xi'in na chi iku va. Ra saa
*ndakoyo takundi'i na yuvi kan ra ndixaa na *xini na ña *kuu kan.
15 Ra te ndixaa na nuu iin Jesús, ra *xini na ra tiaa *xindo'ni tachi
ndiva'a ini kan, ra xa *nduva'a va ra, ra xa *ndakundixi va ra tikoto,
ra xa yayaa va ndu'u ra, chi xa *ndukaxin va ini ra. Saa ra ndayu'vi
ka vi ini na yuvi kan. 16 Ra yuvi na *xini ña *ndo'o ra xindo'ni tachi
ndiva'a ini kan, xi'in ña *ndo'o kini kan, ra *ndatu'un na xi'in inka
yuvi xa'a ña *xini na. 17 Ra saa *xakunda'vi na nuu Jesús ña na sa ra
ña mani kita ra ñuu na ku'un ra inka xiyo.

18 Ra saa te nandaa Jesús ini barca lo'o kan ku'un ra, saa
xakunda'vi ra tiaa xindo'ni tachi ndiva'a ini kan nuu Jesús ña na
taxi ra ku'un ra xi'in ra. 19 Su ndi ndixïin Jesús ña ku'un ra xi'in ra,
chi su'va va kachi ra xi'in ra:

Kuanu'u ve'e kun nuu na ta'an kun, ra ndatu'un kun xi'in na xa'a
takundi'i ña va'a xa Ndioxi xi'in kun, xi'in ña *kunda'vi ini ra *xini
ra yo'o —kachi Jesús xi'in ra.

20 Saa ndaki'in ra tiaa kan kuanu'u ra, ra xa'a ra iinii kuvi nda'a
ñuu Decápolis ndatu'un ra xi'in na xa'a ña va'a xa Jesús xi'in ra, ra
ndayu'vi ka vi ini na yuvi kan xa'a ña *ndo'o ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

21 Ra te *ndiko tuku Jesús ndaxàà ra xi'in barca chi inka xiyo
yu'u tiañu'u kan, ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku xaa na nuu ra; ra
saa *nindoo ra xi'in na yu'u mini kan. 22 Saa kuu ra ndixaa va iin
ra xikua'a, ra nani Jairo, ra kuchee nuu na ve'e ñu'u, ra te *xini ra
Jesús, saa ra ndikun xikusiti va ra nuu ra, 23 ra *xakunda'vi ka vi ra
kachi ra saa:

—Tata, se'e lo'o yu ra ña xa kana nima kuvi ña, ra na sa kun ña
mani ku'un kun xi'in yu ra chindu'u kun nda'a kun sata se'e yu, ra
na nduva'a va ña ra kutiaku ña. Chi nda'vi ni yu —kachi ra xi'in
Jesús.

24 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra. Ra iin tia'ndia chee na
yuvi ndikun kua'an xi'in ndia, ra iin kuni ndaa na sata ndia. 25 Ra
tiañu na yuvi kan, ndikaa iin ña'á ña xitia nii kua'an ña xi'in na, ra
ña'á kan ra xa uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra küvi nduva'a ña.

26 Ra kua'a ka vi na xatatan ndixika ña nuu, ra *sando'o ka vi na ña,
ra sasiki yaa ña xu'un ña, su ndi ndia ña mani uun va chi ninduvä'a
ña, ra ña ndiee ka nundiee va ku kue'e kan xi'in ña. 27 Ra te *xini
so'o ña ndatu'un na yuvi xa'a ña va'a xa Jesús, saa ra xiña ni'ni, ña
tiañu na yuvi kan, ra kuyachin ña chi sata Jesús, ra nditiandiaa
nda'a ña tikoto ra. 28 Saa chi ndakani ini ña ka'an ña saa: “Tu na
tiandiaa lo'o nda'a va yo tikoto ra, saa ra ndikun nduva'a va yo”,
ka'an ña. 29 Saa ra ndikun xikutuvi ndixa va ña xitia nii ña, ra
ndikun *kundaa ini ña ña *nduva'a va ña, chi xï'i ka ña. 30 Ra saa
*kundaa ini Jesús ña kee ndiee ra, ra saa ndikokuiin ra ndakoto'ni
ra nuu na yuvi kan, ra ndindakatu'un ra na, kachi ra saa:

—¿Yoo ku na nditiandiaa nda'a tikoto yu? —kachi ra.

31 Saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra, kachi ndia saa:

—Tata, iin chinda'a ta'an na yuvi vaxi na sata kun, ra ˆndakatu'un
ka kun, yo ku na nditiandiaa nda'a tikoto kun —kachi ndia xi'in ra.

32 Su ndi ndïxa ra xa'a vi ña ka'an ndia xi'in ra, chi ndakundiee ra
ixto'ni ra nuu va na, ña ndiatu ra kundaa ini ra, yo ku na nditiandiaa
nda'a tikoto ra. 33 Ra ña'a kan ra iyu'vi ka vi ña, iin ndiakua kisi ña
ña, chi *kundaa ini ña ña nduva'a ña xa ra. Saa *ndixaa ña xikusiti
ña nuu ra, ra ndatu'un ndi'i ña xi'in ra, ni xa'a ke xa ña saa.

34 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:

—Se'e, xa'a ña kandixa kun yu'u ke xa ndikaku kun. Ra kuanu'u
ve'e kun, ra ndï'i ka ini kun, chi xa *nduva'a va kun —kachi ra xi'in
ña.

35 Ra te ka'an ka va Jesús, saa xaa na *kee ve'e ra Jairo, ra
xikua'a xa'ndia chuun ve'e ñu'u, kachi na saa xi'in ra:

—Tata, xa ndixi'i va se'e kun. Köo ka chuun ke sandi'i vi kun tata
maestro ku'un ra xi'in yo —kachi na xi'in ra.

36 Saa te *xini so'o Jesús ña kuyu'u na saa xaa na nuu ra Jairo,
saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Kuayü'vi kun, indaa yu'u va kandixa kun —kachi Jesús xi'in ra.

37 Ra nditäxi Jesús ku'un ndi'i na xi'in ra, chi takua ra Pedro,
xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan ñani ra Jacobo va kuvi ndia ndaki'in ra
kua'an xi'in ra. 38 Ra te ndixaa ra ve'e ra xikua'a Jairo, ra iin nini'i
kuu, iin siso siso nda'yu na, ra xaku ka vi na ndee na. 39 Saa ndiki'vi
ndia ra ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:

—¿Nichuun xaku ni ndo? Ña lo'o yo'o ra süvi ña ndixi'i kuvi ña,
chi ña kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.

40 Ndi su na ndixaku ndiaa va kuvi na ra. Ra saa xa'ndia ra chiñu
ña na kee takundi'i na chi ke'e, ra takua iva ña lo'o kan xi'in si'i ña,
xi'in ndia kua'an xi'in va ra kuvi na ndiki'vi xi'in ra nuu kandu'u ña
lo'o ndixi'i kan. 41 Ra saa *tiin ra nda'a ña lo'o kan, ra ndika'an ra
xi'in ña kachi ra saa:
—Talita kumi —kachi ra xi'in ña; ra tu'un yo'o kachi ña saa: “Ña
lo'o, xi'in yo'o ke ka'an yu, ndakoo”.
42 Saa ra ndikun ndakoò va ña lo'o yo'o xika ña, ra uxi uvi va
kuiya ke ndikaa ña, ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan. 43 Ra ndika'an
ka vi Jesús xi'in na, ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ña kuu
yo'o. Saa xa'ndia ra chiñu nuu na vasi'i ña lo'o kan, ña na taxi na ña
kuxi ña.

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

6 Saa kanata Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu nuu kee
ra, xi'in ndia ita'an xi'in ra. 2 Ra te ndixaa kii yii, saa ndiki'vi
Jesús ini ve'e ñu'u, ra xa'a ra saña'a ra na. Ra kua'a ka vi ku na ndee
xini so'o, ra ndakanda ka vi ini na kachi na saa ndakatu'un ta'an na:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o takundi'i ña ndichi yo'o? ¿Ndixa
xa ra ña kundichi ni ra? ¿Ndia ndixa'an ra sakua'a ra? ¿Ndia
ndixa'an ra kutu'va ra takundi'i ña xitu'un yo'o? 3 ¿A su ra yo'o ku
ra kuxi itun, ra se'e ña María va kuvi ra? ¿A su ñani ra yo'o kuvi ra
Jacobo, José, Judas, xi'in ra Simón? ¿A su yo'o ndee tu na si'i ku'va
va ra xi'in yo? —kachi na. Ra xa'a ña yo'o ke ndixïin na kandixa
va'a vi na ra.
4 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Takundi'i ñuu ra xato'o va na iin yuvi na ka'an tu'un yu'u
Ndioxi, su ndi ñuu na nuu kee na, nuu ndee na ta'an na, na ve'e na,
ra xäto'o na na kan —kachi Jesús xi'in na.
5 Ra ndiküvi sa Jesús ndia nii ña xitu'un ñuu ra, chi takua ña xa
ra ke sanduva'a ra ndia'vi na xi'i̱ va, ña *chindu'u ra nda'a ra sata
na, ra ña yo'o kuiti va ke *xa ra. 6 Ra ndakanda ka vi ini Jesús *xini
ra na yuvi yo'o xa'a ña ndiee ni ini na, chi ndixïin na kandixa va'a
vi na ra. Saa ndaki'in ra kua'an ra iinii kuvi ñuu vali ndo'ni yachin
kan, saña'a ra na yuvi tu'un Ndioxi.

*Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

7 Saa *kuu ndakana Jesús uxi uvi saa ndia ita'an tuun xi'in ra, ra
saa *ti'vi ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra ta
uvi ta uvi *chita'an ra ndia kua'an ndia, ra *taxi ra ndiayu nda'a
ndia ña tava ndia tachi ndiva'a. 8 Ra *xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña
na kü'u̱n ndia nii ña'a xi'in ndia ichi nuu ku̱'u̱n ndia; nii leka, nii
ixta, nii xu'un kü'u̱n xi'in ndia, chi takua indaa itun katuvi va ndia
ku nu ku̱'u̱n xi'in ndia. 9 Ra takua ndixan va ndia ke na ku̱'u̱n xa'a
ndia, ra na kü'un uvi na'a tikoto ndia xi'in ndia, chi takua ña xa
ndixi ndia kua'an va ndia ke, na ku'un xi'in ndia. 10 Ra ndika'an ka
Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ndia ka ñuu nuu xaa ndo, ra ve'e nuu ndaki'in na ndo'o
koo ndo xi'in na; ikan ke na koo va ndo. Ra xinü'ni ndo ku'un ndo
inka ve'e na, chi mii ve'e kan ke kee ndo ku'un ndo inka ñuu va.
11 Ra tu ndia ñuu xïin na ndaki'in mani na ndo'o, xi'in nii xïin na
kuniso'o na ña ka'an ndo, saa ra kee ndo ñuu na, ra kuun ndo xa'a
ndo na ko̱yo yaka ñuu na xa'a ndo, ra na kuu ña iin seña nuu na,
ra na kundaa ini na ña kundasi na tu'un Ndioxi; ra saa ke ndo'o,
ra köo ka kuachi ndo. Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, te na xaa
kii sandaku Ndioxi kuachi na ñuu yuuvi yo'o, ra ndiee ni ka chee
tundo'o taxi Ndioxi nda'a na yuvi yo'o nuu na ñuu Sodoma, xi'in na
ñuu Gomorra —kachi Jesús xi'in ndia.
12 Saa *kee ndixa ndia ra ndaki'in ndia kua'an ndia ka'an ndoso
ndia tu'un Ndioxi nuu na yuvi, ña na ndiko ini na xa'a kuachi na ra
ndaki'in na ichi Ndioxi. 13 Ra *tava ndia tachi ndiva'a ini yuvi na
tiin ña, ra *chikaa tu ndia aceite xi̱ni̱ na xi'i̱ ra *nduva'a va na.

Su'va *kuu te ndixi'i ra Juan ra sandakuchi yuvi

14 Saa *kuu ra *kundaa ini ra rey Herodes ña ndatu'un na yuvi
xa'a Jesús ña xa ra ña xitu'un. Chi ndi'i kuvi ñuu ndixitia ndoso
tu'un xa'a ra, ra *kundaa ini na xa'a ra. Saa ndika'an ra Herodes
kachi ra saa:
—Ra Juan ra sandakuchi yuvi ku ra ndatiaku. Ña kan ke va'a
iyoo ni ndie̱e̱ yo'o xi'in ra —kachi ra.
15 Ra sava tu na ka'an kachi saa:

Ra Elías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra —kachi na.

Ra inka tu na kachi saa:

—Iin ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi ta'an na *kixi xina'a va kuvi ra —kachi na.

16 Ra te *xini so'o ra Rey Herodes ña ka'an na su'va, saa ndika'an ra kachi ra saa:

—Ra Juan, ra ndika'an yu xi'in na xa'ndia na sukun, ku ndixa va ra ndatiaku yo'o vichin —kachi ra.

17 Chi te yachi ra mii ra Herodes yo'o ku ra xa'ndia chuun ña ndixa'an na tiin na ra Juan. Ra *chikatun na ra xi'in cadena, ra *chikaa na ra ve'e kaa xa'a ña ndika'an ra xa'a ña Herodías xanu ra rey Herodes, chi ra Herodes yo'o ra ndaki'in ra ña Herodías yo'o nduu ña yasi'i va ra. Ndi su yasi'i ra Felipe, ñani va ra, kuvi ña, ra ndaki'in ra ña. 18 Ra xa'a ña yo'o ke ndika'an ra Juan xi'in ra Herodes, ra kachi ra saa xi'in ra:

—Vä'a xa kun, chi köo ichi kun ña ndaki'in kun yasi'i ñani kun kundu'u ña xi'in kun —kachi ra.

19 Ra ña kan ke xani ni ini ña Herodías xini ña ra Juan, ra tiaa ni kuni ña ka'ni ña ra, su ndi kuchüun ña. 20 Ndi su mii ra Herodes ra iyu'vi ini va ra xini ra ra Juan, chi kundaa ini ra ña kuu ra Juan iin tiaa va'a, ra ndaa, ra yii; ña kan ke xindiaa va ra ra, ra nditäxi ra kuvi ra. Ra te xini so'o ra Herodes ña ka'an ra Juan xi'in ra, ra xa'a ndata'vi ña xi̱ni̱ ra, ra iin sana su'va ini ra, ra nii nï'i ra ni ke sa ra, ra va'a ni saa ndo̱'o va ra, su ndi *kusii ka vi ini ra *xini so'o ra ña ka'an ra Juan. 21 Ra saa *kuu ra ndi̱xa̱a va kii ña ndixinu ra Herodes kuiya, saa ra *nditiandiaa va iin kii ña xa ndiee ni ndiatu ña Herodías ndixa koo ña ka'ni ña ra Juan. Ra kii yo'o ra ndiee ni ndasaka'nu ra Herodes ña, iin viko chee ndatava ra, ra ndakana ra takundi'i na kuna'nu xi'in ra, xi'in na komandande, xi'in na xikua'a na ndee iinii saa kuvi Galilea. 22 Saa ra *ndixaa va ña lo'o se'e ña Herodías ndiki'vi ña nuu ndee na ndatava na viko kan nditaxa'a ña nuu na. Saa ra ndiee ni *kusii ini ra Herodes xa'a ña xa ña saa, ra saa tu na *ndixaa ndee xixi xi'in va ra. Ra saa ndika'an ra rey Herodes xi'in ña lo'o kuaan kan kachi ra saa:

—Nduku ndia ndia ka ña'a ña kuni̱ kun nuu yu, ra taxi yu ña nda'a kun —kachi ra xi'in ña.

23 Ra iin uvi uni ichi *kindoo ra xi'in ña, ña taxi ra ndia ndia ka
ña'a ña kuni ña nda'a ña, ra ndïko ini ra kachi ra xi'in ña, ra ndia
taxi tu ra sava ñuu nuu kuu ra rey va nda'a ña, tu na nduku ña ña,
kachi ra. 24 Saa kanata ña ndixa'an ña ndindakatu'un ña si'i ña kachi
ña saa:
—Nana, ¿ni ke va'a nduku yu nuu ra —kachi ña xi'in si'i ña.
Saa ndakuiin si'i ña kachi ña saa xi'in ña:
—Nduku xi̱ni̱ ra Juan ra sandakuchi yuvi nuu ra —kachi ña.
25 Saa ndikun xinu ña nandiko ña nuu ndú'u̱ ra Herodes, ra
ndika'an ña xi'in ra kachi ña saa:
—Kuni yu ndikun na kundikaa xini ra Juan ra sandakuchi yuvi
ini iin ko̱'o̱, ra taxi kun ña nda'a yu —kachi ña xi'in ra.
26 Saa ra *kusuchi ka vi ini ra rey Herodes, saa chi küni ra ña
ka'ni ra ra Juan, su ndi ndiküvi ka ndasa uvi yu'u ra, saa chi xa *kee
va yu'u ra ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña kuni ña nda'a ña, nuu
takundi'i na kana ra ndi̱xa̱a̱ viko kan. 27 Ndia saa ra ndikun xa'ndia
ra chuun nuu iin soldado ña na ku'un ra ka'ndia ra sukun ra Juan,
ra kani'i ra xini ra, kixi ña xi'in ra. 28 Saa ndaki'in ra soldado kan
ndixa'an ra ini ve'e kàà nuu ndikaa ra Juan, ra xa'ndia ra sukun
ra, ra ni'i ra xini ra Juan ndikaa ña ini iin ko̱'o̱ xaa ña xi'in ra,
ra ndataxi ra ña nda'a ña lo'o kuaan kan, ra saa ke̱e ña lo'o kan
ndixa'an ña ndiaka ña ña nda'a si'i ña.
29 Ra saa te *kundaa ini na xita'an tuun xi'in ra Juan ña xa ndixi'i
ra, ra saa ke̱e na ndixa'an na ndaki'in na iki kuñu ra ndinduxin na.

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

30 Saa *kuu ra ndaxàà ndia ita'an tuun xi'in Jesús, ndakuta'an
ndia xi'in ra, ndia *ti'vi ra ndixa'an ndika'an ndoso, ra ndataxi ndi'i
ndia nuu ra xa'a takundi'i ña xa ndia, xi'in ña saña'a ndia. 31 Ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo chi iku nuu köo yuvi ndakindiee ndo
lo'o —kachi ra xi'in ndia.
Chi kua'a ka vi yuvi vaxi nuu ndia; na kua'an, ra na xaa va, ra
ndia nii ña kuxi ndia ke küvi, chi *kuñä'a mii vi ndia. 32 Saa nandaa
Jesús ini barca xi'in ndia xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an ndia
iin iku nuu köo yuvi. 33 Su ndi kua'a ni yuvi *xini ña ndaki'in ndia
kua'an ndia, ra ndakuni na Jesús kua'an ra xi'in ndia. Saa ra ndikun

taxindikun ndi'i na kua'an na sata ra, ra iin takundi'i ñuu ndakoyo
yuvi ra xika xa'a na ndixaa na ndia iku yuu kan, ra xi'na ka va na
kan *ndixaa nuu Jesús xi'in ndia xika tuun xi'in ra. 34 Ra te nuu ra
ini barca lo'o yo'o ra ndakoto'ni ra, ra xa iin ndandaa va kaa iku kan
xi'in yuvi, saa ra *kunda'vi ka vi ini ra *xini ra na, chin chi'ña ka vi
íin na ndee na, ta iin ndikachi vali ti köo ixto'o saa íin na. Saa xa'a
ra saña'a ra na xa'a takundi'i ña va'a. 35 Ra saa *kuu kua'an kuaa va,
saa ndixaa ndia xika tuun xi'in ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia
saa:

—Tata, xa kua'an kuaa ni, ra iku yo'o ra köo mii ña'a vi.
36 Ndati'vi na yuvi yo'o na ku'un na, ra na kunu'ni na ñuu ña ñu'u
yachin yo'o, ndia ndia ka mii nuu ndee yuvi, ra na sata na ixta kuxi
na, chi xa kuaa ni, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na —kachi ndia
xi'in Jesús.

37 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿Nichuun ku'un na? Taxi ndo'o na kuxi na, chi ndo'o va ku ndo
xiniñu'u sakuxi na —kachi ra. Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:

—Tata, ¿a kuni kun na ku'un ndi sata ndi ña'a xaa xi'in ndi kuxi
takundi'i na yuvi yo'o? Ra ku'va uvi ciento denario xu'un, saa vi ke
kundiee yo sakuxi yo na yuvi yo'o —kachi ndia xi'in ra.

38 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? Kua'an ndo to'ni ndo —kachi ra xi'in
ndia.

Saa ndixa'an ndia *ixto'ni ndia, ra nandiko ndia xaa ndia kachi
ndia saa xi'in ra:

—U'un va ku ixta, ra uvi ku tiaka va —kachi ndia xi'in ra.

39 Saa xa'ndia ra chiñu ra ndixa'an ndia ndachindee vii ndia yuvi
kan, ra ta ti'vi ta ti'vi ndachindee ndia na nuu itia kuii kan. 40 Ra saa
ndakundee na nuu itia kan, ra ta ciento ta ciento, xi'in ta uvi xiko
uxi, ta uvi xiko uxi ndakundee na. 41 Saa *ki'in Jesús u'un saa ixta
kan, xi'in uvi saa tiaka, ra *ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra ndataxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i, saa ta'vi ra ixta kan taxi ra
nda'a ndia xika xi'in ra, ña ndata'vi ndia xi'in na yuvi kan, ra saa
ndata'vi tu ndia uvi saa tiaka kan xi'in takundi'i na yuvi kan. 42 Ra
*xixi takundi'i na yuvi yo'o ndiakua nditiandiaa ini na. 43 Ra te ndi'i
*xixi na, saa ndakaya ndia takundi'i ixta ña'ñu ña nindoo ndoso,

xi'in tiaka ti nindoo ndoso, ra uxi uvi ka tuká[a] sakutu ndia xi'in ña.
44 Ra takundi'i na yuvi *xixi yo'o, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

45 Te ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in ndia xika xi'in ra ña na ndaa
ndia ini barca lo'o kan, ra xa na kunuu ndia ku'un ndia chi ñuu
Betsaida ña ndikaa chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa kuee na
ndiayu ta'an ra xi'in na yuvi kan, ra saa ku'un ra chi kan ndakuta'an
ra xi'in ndia, kachi ra.
46 Ra saa te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in takundi'i na, saa ndaki'in
ra kua'an ra iin iku nuu köo yuvi ña ka'an ra xi'in Ndioxi. 47 Ra te
xa kuñuu, ra xa ndita'vi sava va ndia xika xi'in ra kua'an ndia nuu
tiañu'u kan, ra ndia mitu'un saa va Jesús nindoo chi yu'u mini kan.
48 Ra saa *kuu *xini ra xikutuvi ndia ra nii küvi ka ku'un ndia, iin
ndia xi'in ña nduxa va kua'an ndia, chi tachi ra chi nuu ndia su'va
va vaxi ña, ña kan ke küvi ku'un barca ndia xi'in ndia. Ra saa te
xa kua'an kuni̱ tu̱vì ta ku'va kaa uni ñuu, saa xika xa'a Jesús nuu
tiakuii kan ndixaa ra nuu ndia, ra ta iyoo ra ya'a ndaku ku'un va,
saa iyoo ra tuvi ndia. 49 Ra saa te *xini ndia xika ra nuu tiakuii kan
kuxaa ra, saa ra iin ninda'yu ko̱'o̱ ndia, chi nima va xa ndia ra. 50 Chi
*xini takundi'i ndia ña xika ra xaa ra nuu ndia, ra ndiee ni ndiyu'vi
ndia. Saa ra ndikun ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Yayaa koo ndo chi yu'u va kuvi ra! Kuayü'vi ndo —kachi ra
xi'in ndia.
51 Saa *ndixaa ra *nandaa ra ini barca kan xi'in ndia, ra ndikun
ndixkuiin va tachi kan ña kini ni kuu ña. Ra ndiee ni ka ndayu'vi ini
ndia *xini ndia ra, ra ndakanda ka vi ni ndia. 52 Chi täan ndaki'in
xini ndia ña kuu ra, ra ka'nu, saa chi nii xi̱ni̱ nuu va ndia ña
ndasakua'a ra ixta, ra nani saa küvi kundaa ini ndia, saa chi xa'a ña
ndaku ni ini va ndia ke ndo'o ndia su'va.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

53 Ra saa te ndakoyo ndia yu'u tiakuii kan, ra katun ndia barca
ndia yu'u mini kan, ra saa *ndixaa ndia ñuu Genesaret. 54 Ra te nu̱ù

[a] Sundie'e: tu̱vi̱ka

su'va ndia ini tu lo'o xika nuu mini kan, saa ra ndikun ndakuni va na
yuvi kan Jesús. 55 Saa ra ndikun *kee yuvi kan kua'an na iinii kuvi
ñuu ña ndatu'un na xi'in na ta'an na, ra saa xa'a na xaa na xi'in na
xi'i̱ nuu Jesús ra ndia nuu ixto va ndee na xi'i̱ kan, xaa na xi'in na
nuu ra. 56 Ra ndia ndia ka mii nuu xaa va Jesús, a ñuu na'nu kuvi ña,
a ñuu vali kuvi ña, a iku kuvi va ña, ra ndia nani ke kundaa ini na
tu'un ña xa vaxi ra, saa ra ndikun tava va na na xi'i̱ ra chindee na na
ichi nuu ya'a ra kua'an ra, ra xakunda'vi ka vi na nuu ra, ña na sa ra
ña mani ra taxi ra tiandiaa nda'a na xi'i̱ kan tikoto ra. Chi takundi'i
na tiandiaa nda'a tikoto ra, ra ndikun *nduva'a ndixa va na.

Ña'a ña kuyakua na yuvi xi'in

7 Saa kuu ra *ndixaa sava na fariseo xi'in na maestro saña'a ley
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ra na ñuu Jerusalén ke *kee na,
xaa na nuu xika Jesús. 2 Ra *xini na ña nindä'a sava ndia xika xi'in
Jesús, ra ndakundee ndia xixi ndia, saa ra vä'a ni ndikuni na kuni
na ndia, chi nuu na fariseo yo'o ra iin kuachi chee ku ña yo'o nuu
Ndioxi tu na ndä'a iin yuvi ra kuxi na, kachi na. 3 Saa chi na fariseo
xi'in takundi'i na judío, ra xi'na ka nda'a na saa ˆxixi na. Chi ña yo'o
ku costumbre ña saña'a na xii xikua va na na, ra ta iyoo iin ña yii ni
saa iyoo ña tuvi na. 4 Ra te na ndiko na ndaxaa na ve'e na, te xa'an
na nuu ya'vi, ra xi'na ka nda'a na saa xaxi na ndia ndia ka ña'a, ra
saa ke saxinu ndi'i na costumbre ña ndakoo xii xikua na, ra ndiee
ni xato'o na ña. Na kachi yo saa, ta kuu ña ndakatia na yaxin na,
xi'in ña ndoo kisi na, xi'in ña ndoo xiko'o na, xi'in ña ndoo ixto kixi̱
na, takundi'i ña yo'o ra iin ndiakua nduxa xa na ña. 5 Xa'a ña kan
ke kuyachin na fariseo xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi nuu xika
Jesús ra ndindakatu'un na ra, kachi na saa:

—¿Nichuun xäto'o ndia xika xi'in kun costumbre na xikua'a? ¿A
kundäa ini ndia, ña xi'na xiniñu'u nda'a ndia saa kuxi ndia? Ra ndia
yo'o ra iin saa iyoo nda'a va ndia xixi ndia —kachi na xi'in Jesús.

6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ña ndixa ni ke ndika'an ra Isaías xa'a ndo'o na maña te yachi,
ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an ra xi'in ra xa'a ndo, kachi tu'un ña
ndatiaa ra:

“Na yuvi yo'o, ra takua iin tu'un ni̱nù va ke ka'an na ña xato'o
na yu'u.

Ndi su nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu yu.
7 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na yu'u.
Saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi, chi ichi ña ndaku ini mii
va na ke saña'a ta'an na", kachi Ndioxi xa'a ndo,
kachi ña ndatiaa ra Isaías te yachi. 8 Ra ña ndixa ni kuvi va ña, saa
chi ndakoo ña'a va ndo chiñu ña xa'ndia Ndioxi, ra costumbre ña
sandaku mii na yuvi yo'o va ndiee ni ndakundikun ndo, saa chi
takuu ña ndakatia ndo kisi ndo, xi'in ña ndakatia ndo yaxin ndo,
xi'in ña xa ndo kua'a ni ka chiñu, su ndi chiñu yo'o, ra ña xa'ndia na
yuuvi yo'o va ke yo'o —kachi Jesús xi'in na.
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, ra iin xiyo va ndakoo ndo ndiayu ña xa'ndia Ndioxi, ra
chiñu ña ndakoo na xii xikua va ndo, ndiee ni xayii ndo, ra xanduvi
ndo ña. 10 Ra ka'an yu saa xi'in ndo, saa chi ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ra su'va va kachi ña: "Sato'o kun iva kun xi'in si'i
kun" chin "Yuvi na ka'an ndiva'a xi'in vasi'i, ra na köo ña ka'nu ini
xi'in na, chi xiniñu'u na kuvi va na", kachi ña. 11 Su ndi ndo'o, ra
süvi saa ˆxa ndo, chi su'va va kachi ndo̱: "Iin tiaa ra kuvi kachi ra
su'va xi'in si'i ra a xi'in iva ra: 'Küvi chindiee ta'an yu xi'in kun, chi
takundi'i xu'un ña xani xini yu taxi yu nda'a kun, ra xa ta iyoo ña xa
ndisoko yu nuu Ndioxi va iyoo ña, ra xa corbán va *nduu ña', kachi
ra xi'in vasi'i ra. Saa ra xava'a va. Xiniñü'u ka ndiakua nduxa to'ni
ra na", kachi ndo'o. 12 Ra su'va va ke xa ndo kava ndo yuvi, ra sasi
ndo nuu na; täxi ndo sato'o na iva si'i na, ña ki'in na kuenda xi'in
na. 13 Ra su'va ke ˆxa tu ndo ña sandi'i ndo xa'a tu'un Ndioxi va xi'in
costumbre ndo, chi costumbre ña sandaku mii ndo yo'o va ke ndiee
ni ndasato'o ndo, ra chiñu xa'ndia Ndioxi sandi'i ndo xa'a va. Ra
süvi takua ña yo'o ke ˆxa ndo, chin kua'a ni ka va ña xa ndo —kachi
Jesús xi'in na.
14 Saa ndakana ra takundi'i na yuvi kan ra ndu̱yachin na nuu ra,
ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o takundi'i ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra na
kundaa ini ndo xi'in ña. 15 Ndia nii ña'a ña iyoo nuu ñu'ú yo'o, ra
xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra xayäkua ña na; chi tu'un ña ndakoyo
nima va na ke xayakua ña'a. 16 Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in
ndo yo'o, ra ndaki'in xi̱ni̱ ndo xi'in ña —kachi ra xi'in na.

17 Ra saa te ndi'i ra ndakoo ra na yuvi kan, ra *ndaxaa ra chi ve'e,
saa ndindakatu'un ndia xika xi'in ra ra xa'a tu'un ndichi ña ndika'an
ra, ni ke kuni kachi ña: 18 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A ta iyoo na yuvi kan ke iyoo tu ndo'o va ña ndakï'in xi̱ni̱ ndo
xi'in ña ni ke kuni kachi ña? ¿A kundäa ini ndo takundi'i ña'a ña
iyoo nuu ñu'u yo'o, ra xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra xayäkua ña na?
19 Chi süvi nima na kua'an ña, chi ini siti va na ke kua'an ña, ra te
ndi'i xitia ña kua'an ña ni̱ni̱u̱ va —kachi ra xi'in ndia.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in ndia ña na kundaa ini ndia, ña kuvi
kaxi yo takundi'i va ña'a, chi ña va'a ku takundi'i va ña; köo ña
yakua. 20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i tu'un ña kee yu'u mii va yuvi ke kuyakua na xi'in.
21 Saa chi nima na ke kaku takundi'i va ña vä'a, ña vaxi xini na kuni
na sa na, ña kotoo na kaka na ña yuuvi, ra kua'a ni koo tani na kuni
na, nii na si'i kuvi na, ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii ndakatü'un
ta'an tu na a kuachi na a na'nu na, chi inuu xasiki ta'an ndi'i va na,
ra saa tu ña kuni na ka'ni na ndìì va, 22 xi'in ña xakui'na na, xi'in ña
iin su'va kuni̱ na koo kuika na, xi'in ña xa na takundi'i nuu ña vä'a,
xi'in ña sanda'vi na yuvi, xi'in ña kuni na kindiaa na ña'a iyoo nuu
inka yuvi koo nuu na, xi'in ña ndukuini na xi'in ta'an na, xi'in ña
kandiva'a kini na xi'in ta'an na, xi'in ña kutiaa na nuu ñani ta'an na,
ra niña chuun ki'vi va xani xini na sa na. 23 Takundi'i ña ki̱'vi yo'o ra
nima va yuvi ke kana ña, ra ña yo'o ke kuyakua na xi'in, ra nduu na
na vä'a nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á, ña küu judío kandixa ña Jesús

24 Saa *kee Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu Tiro xi'in
Sidón. Ra *ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e ndakundu'u ra, chi ndiküni
ra ña na kundaa ini yuvi ña ndixaa ra kan, su ndi ndikuchüun ra ña
koo se'e ra nuu na. 25 Ra ñuu kan iyoo iin ña'á, ra tachi ndiva'a ke
*tiin ña lo'o se'e ña. Ra te *xini ña tu'un ña ndi̱xaa ra, saa ra ndikun
ndaki'in ña ndi̱xàà ña nuu ndu'u ra, ra *xikisiti ña nuu ra. 26 Ra ña'a
yo'o ra süvi ta'an na judío kuvi ña, chi ña ñuu Sirofenicia va kuvi
ña. Ra xakunda'vi ka vi ña nuu Jesús ña na sa ra ña mani tava ra
tachi ndiva'a kan ku'un ña, ra na saña ña ña lo'o se'e ña. 27 Saa
ndika'an Jesús xi'in ña'a yo'o kachi ra saa:

—Kundiatu ña'a kun nana, xi'na ka mii na xi'in ve'e kuvi na, na kuxi ña'a, chi vä'a kita ña tu na kindiaa yo ixta yu'u se'e yo, ra taxi yo ña nda'a tina kuxi ri —kachi ra xi'in ña.

28 Saa ndakuiin ña, kachi ña saa xi'in ra:

—Ña ndaa ni kuvi va ña ka'an kun Tata, su ndi tina, ra ndia ikin vali ña koyo yu'u na kuachi chi tixi mesa va ndakaya ri xixi ri, —kachi ña xi'in ra.

29 Saa kusii ni ini Jesús ña kachi ña saa, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:

—Va'a ni ndika'an kun nana, ra kuanu'u ve'e kun chi xa kita va tachi ndiva'a kua'an ña, ra xa *nduva'a va se'e kun, xa'a tu'un ña ndika'an kun yo'o —kachi ra xi'in ña.

30 Ra saa te *ndaxàà ndixa ña'a kan ve'e ña, ra xa nuu ixto va yayaa kandu'u ña lo'o se'e ña, ra xa *kita va tachi ndiva'a ini ña kua'an ña.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi ra xïni tu so'o va ra.

31 Saa *kuu kanata Jesús ñuu Tiro ra *ndiya'a ra chi ñuu Sidón iin saa *ndixaa ra ndia yu'u tiañu'u Galilea, chi inka xiyo nuu ndikaa Decápolis. 32 Ra ikan *ndixaa na nuu ra xi'in iin ra mi'mi ra xïni tu so'o va ra, ra xakunda'vi ka vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani̱ chindu'u ra nda'a ra sata ra xi'i̱ kan. 33 Saa *kuxiyo Jesús xi'in ra kue'e̱ kan, chi nuu köo yuvi, ra ikan *chinii ra nduku nda'a ra ini so'o ra kue̱'e kan, ra ko'ni ra lo'o tiasi'i ra nuu nda'a ra, ra nditiandiaa nda'a ra nuu yaa ra küvi ka'an kan. 34 Ra *ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra *ndixaka ini ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:

—¡Efata! —kachi ra. Tu̱'un yo'o kachi ña saa: “Na ndanuña ña”.

35 Saa ra ndikun *ndanuña ndixa va so'o ra, ra *ndukama tu yaa va ra, ra ndikun va'a *ndaka'an va ra. 36 Ra ndika'an Jesús xi'in na, ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ña yo'o; su ndi na ndiee ka xa va kuvi na, chi te ka'an ra xi'in na, ña na ndatü'un na xi'in inka yuvi xa'a ña xa ra xi'in na, ra na ndiee ka ndatu'un va kuvi na. 37 Ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan kachi na saa:

—Va'a ni ˆxa Jesús chi ndia na so'o xi'in na küvi ka'an ra va'a sanduva'a ra na —kachi na xa'a Jesús.

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

8 Saa *kuu iin kii ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku. Ra ndia nii
lo'o ña'a köo ni'i na kuxi na, saa kana Jesús ndia xika xi'in ra,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
2 —Kunda'vi ni ini yu xini yu na yuvi yo'o, chi xa kii uni va ke
iyoo na xi'in yu vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na ra nda'vi ni
na. 3 Ra tu saa na koo na xi'in sǫkò ndati'vi yu na kunu'u na ve'e na,
saa ra kua'an na ichi saa kundiëe ka na ra kuñaa nuu va na, chin
sava na kẹe xika va —kachi ra.
4 Saa ndakuiin ndia xika xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku ki'in yo ña'a kuxi takundi'i na yo'o? Chi iku
nuu köo yuvi va ke yo'o —kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa va ke ni'i ndi, tata —kachi ndia.
6 Saa *xa'ndia ra chiñu ña na ndakundee takundi'i na yuvi kan
nuu ñu'u. Ra *ki'in ra uxa saa ixta kan, ra *ndataxi ra tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa *ta'vi ra ña ra taxi ra ña nda'a ndia
xika xi'in ra, ña na ndata'vi ndia ña xi'in na yuvi kan; ra saa ndixa xa
va ndia. 7 Ra ni'i tu na iin ti'vi lo'o tiaka ichi vali va, ra saa ndataxi
tu ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ri kan va. Ra te ndi'i saa xa'ndia ra
chiñu ña na ndata'vi tu ndia ri kan va xi'in na. 8 Ra *xixi na ndiakua
nditiandiaa ini na. Ra uxa ka tuká *sakutu na xi'in ña'ñu ña nindoo
ndoso ndakaya na. 9 Ra takundi'i na *xixi kan ra ku'va kumi mil
yuvi kuvi na, ra te ndi'i saa ndindiayu ta'an Jesús xi'in na. 10 Ra saa
nandaa ra ini barca xi'in ndia xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an
ndia chi ñuu Dalmanuta va.

Ka'an na fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni na

11 Ra te *ndixaa ndia ñuu kan, saa ra *ndixaa tu na fariseo va ra
xa'a na tiin ta'an na xi'in Jesús, ra ka'an na xi'in ra ña na sa ra iin ña
ndichi kuni na, ña ixtondoso na ra, a ndixa ndivi ke kee ra. 12 Saa ra
iin ndiakua ndixaka ini ra, ña ndindi'i ini ra nuu na, ra ndakuiin ra
kachi ra saa:

—¿Nichuun kuni̱ ni ndo kuni ndo ña xitu'un? Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, ndia nii ña sä yu kuni ndo —kachi ra xi'in na.
13 Saa ndakoo Jesús na, ra nandaa tuku ra ini barca lo'o kan, ra ndaki'in ra kua'an ra chi inka xiyo yu'u mini kan xi'in ndia xika xi'in ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo na fariseo

14 Ra ndia xika xi'in Jesús, ra naa ini ndia ña ku'un ixta xi'in ndia kuxi ndia, ra indaa mitu'un nuu vi ku ixta kua'an xi'in ndia ini barca kan. 15 Saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ra kachi ra saa:
—To'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo xi'in ixan iyá ña kuu ndavi na fariseo ra saa tu ra Herodes va —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa xa'a ndatu'un ta'an mii ndia kachi ndia saa:
—A ña ndixinï'i yo ixta va ke kachi ra saa xi'in yo —kachi ndia.
17 Saa *xini Jesús ña xa'a ndatu'un xi'in ta'an ni ndia, saa ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke ndiee ni ndatu'un ndo xa'a? ¿Nichuun ka'an ndo ña köo ixta ni'i ndo? ¿A ra ndixa ke ndia nii lo'o chiin täan kundaa ini ndo, ra nii ndakï'in xini ndo? ¿Nichuun ndaku ni ini ndo ña küvi xinu ini ndo saa va? 18 Iyoo nduchi nuu ndo ra xïni ndo; iyoo so'o ndo ra xïni so'o ndo. ¿A ndakü'un ini ndo xa'a ña xitu'un xa yu 19 te sakuxi yu u'un mil yuvi, xi'in takua u'un ixta, ña xini'i ndo? ¿Ra ndixaa ka tuká ixta nindoo ndoso ndakaya ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxi uvi ka tuká ndaki'in ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra te sakuxi tu yu kumi mil yuvi xi'in uxa kuiti ixta tu, ¿ndixaa ka tuká chitu nindoo ndoso ndaki'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa ka tuká ndaki'in ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
21 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra nani saa küvi kundaa ini ndo vichin va —kachi ra xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra kuaa chi ñuu Betsaida

22 Saa *ndixaa Jesús ñuu Betsaida xi'in ndia xika xi'in ra. Ra ikan ndiaka na yuvi kan iin ra kuaa *ndixaa ra xi'in na nuu Jesús, ra

*xakunda'vi na nuu ra ña na sa ra ña manı̱ chindu'u ra nda'a ra sata
ra kuaa kan. 23 Saa *tiin Jesús nda'a ra kuaa kan ra ndiaka ra ra
ndixa'an ra xi'in ra ndia nuu ñuu kan, ra ikan *kondiaa ra tiasi'i ra
nuu ra, ra te ndi'i *chindu'u ra nda'a ra sata ra, ra ndindakatu'un ra
ra kachi ra saa:
—¿A xa tuvi lo'o? —kachi ra xi'in ra.
24 Ra xa ndatuvì va lo'o nuu ra kuaa kan, Saa ndakuiin ra kachi
ra saa xi'in Jesús:
—Xa xini va yu na yuvi, Tata, ndi ta iin itun na'nu va, iin na tuvi
yu, ra tu xika kua'an va kuvi nuu tuvi yu —kachi ra.
25 Saa *chindu'u tuku Jesús nda'a ra nuu ra kuaa kan, ra ndika'an
ra xi'in ra na to'ni ra, saa ra ndikun *nduva'a ndixa va nuu ra, ra iin
kaxi kaxi ndakoto'ni ra iinii kuvi. 26 Ra saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u
ra ve'e ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra kï'vi kun ñuu, ra ndia nii yuvi ndatü'un kun xi'in
xa'a ña yo'o —kachi ra xi'in ra.

Ndakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

27 Te ndi'i, saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra chi
ñuu vali ña ndo'ni ñuu Cesarea ña ndikun ndiaa Filipo. Ra nani saa
kuu ndia kua'an ndia ichi kan, saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra
saa:
—¿Yoo kuu yu'u kachi na yuvi? —kachi ra xi'in ndia.
28 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan ra sandakuchi yuvi, ra sava
tu na ka'an ña kuu kun ra Elías va, ra inka tu na ka'an xa'a kun ña
kuu kun ndia iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra
ndatiaku, kachi na —kachi ndia xi'in ra.
29 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o ku Cristo ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o
—kachi ra xi'in ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a ña yo'o —kachi ra xi'in
ndia.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa na kuvi ra

31 Saa xa'a Jesús ndakani ra nuu ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu, ra na xikua'a ñuu
Israel, xi'in na sutu kuna'nu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ra kundasi ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u, su ndi kii
uni ra ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra nditisë'e tu'un va'a vi ra xa'a ña ndo'o ra chi iin kaxi kaxi
va ndatu'un ra xi'in ndia. Ra saa tava siin ra Pedro Jesús ra *ndiya'a
tu'un ndika'an ra xi'in ra. 33 Saa ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra
nuu ndia xika xi'in ra, ra ninda'yu ra nuu ra Pedro nuu ndia kua'a
kan, kachi ra saa:
—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a! Chi yo'o, ra süvi chiñu Ndioxi ke
ndi'i ini kun xa'a sa kun chi chiñu ña xa na yuvi yo'o va ke ki'in kun
kuenda xi'in —kachi ra xi'in ra Pedro. 34 Ra saa ndakana Jesús ndia
xika xi'in ra, xi'in na yuvi kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni̱ kundikun yu'u, ra xiniñu'u ka'ndia ini ndo
xa'a mii ndo, ra ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo yu'u.
35 Saa chi yuvi na kuni̱ sakaku mii ra na kan kuvi na ndi'i xa'a va. Ra
na sandoñu'u mii xa'a yu'u, xi'in xa'a tu'un Ndioxi, ra na kan kuvi
na kuchuun kaku va. 36 ¿Ra ni ke va'a ni'i vi yuvi, tu na sakanaa na
iinii saa ña yuuvi yo'o, ra sandoñu'u tu na mii na? 37 Chi na yuuvi
yo'o, ra ndia nii ña'a kuchüun na cha'vi na xa'a ña kutiaku na. 38 Ra
yuvi na kuka'an nuu tu xi'in yu, a xi'in tu'un yu nuu na yuvi kuachi
yo'o vichin, saa ra, saa sa tu yu'u, ra xaa yo'o va, chi kuka'an nuu tu
yu'u va xi'in na nuu Tata yu, ta xa na ndiko yu kixi yu xi'in ndie̱e̱
Iva yu, xi'in na yii na ku tatun ra —kachi Jesús xi'in na.
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi sava ndo'o na ndee yo'o
vichin, ra kuni nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu xi'in takundi'i
ndie̱e̱ ra, ra saa vi ke kuvi ndo —kachi ra xi'in na.

Ndanama Jesús

2 Ra saa *kuu *ndiya'a i̱ñu̱ kii, saa ndaki'in Jesús ra Pedro xi'in
ra Jacobo, xi'in ra Juan kua'an ndia xi'in ra iin xiki sukun. Ra ikan
ndanama ra *xini ndia. 3 Ra tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e *nduu
ña, ra iin taxa taxa *nduu ña, ra yàà ka vi *nduu ña, iin mii kachi̱

*nduu ña; ndia nii yuvi ra kuchüun na ndasayaa ni na tikoto ta
ku'va *nduu tikoto ra yo'o, nii na ndakatia ni va na ña. [4] Saa ra tu'va
ndituvi va ra Elías xi'in ra Moisés, ra xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in
Jesús ndita ndia. [5] Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo yo'o vichin, tu kuni kun
ra na sava'a ndi uni ve'e tuvíxi̱n vali, iin ña koo yo'o, ra iin ña koo
ra Moisés, ra iin ña koo ra Elías —kachi ra xi'in Jesús.
[6] Su ndi ra saa ka ndika'an va kuvi ra, saa chi nii ndikundäa ini
vi ra ni ke ndika'an ra, ra iin kua'an ini ndia ndee ndia ña iyu'vi ni
ndia. [7] Ra saa *nduxinu vi̱ko̱ ndasi ña sata ndia. Ra tiañu vi̱ko̱ kan
tiaku ndika'an Ndioxi, kachi ra saa:
—Ra yo'o ku Se'e yu ra ˆku'vi ni ini yu xini yu, ra na kandixa ndo
ña ka'an ra xi'in ndo, —kachi tachi Ndioxi kan xi'in ndia.
[8] Ra te *saku'un nuu ndia ndakoto'ni ndia, ra nii ka yuvi köo
ndixini ndia, ra ndia siin ndaa mitu'un saa va Jesús ndichi *xini ndia.
[9] Ra te saa kuu ndia nandiko ndia vaxi nuu ndia iku kan, saa
ndika'an Jesús xi'in ndia ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii yuvi
xa'a ña *xini ndia *kuu iku kan, chi ndiakua te na ndatiaku ra xaa
yo'o vichin, ra saa vi ke kundaa ini na. [10] Ña kan ke ndia nii yuvi
nindatü'un ndia xi'in xa'a ña *xini ndia. Ra xika ka vi ini ndia xa'a
ña ndika'an ra ña ndatiaku ra, chi ndikundäa ini ndia ni ke kuni
kachi ña. [11] Saa ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kachi na maestro na saña'a ley Ndioxi ña xi'na
ka ra Elías ku ra xiniñu'u kunuu kixi? —kachi ndia.
[12] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka ra Elías ku ra kunuu kixi sanduvi takundi'i
ña xiniñu'u kunduvi. Ra ta ku'va ka'an tu'un Ndioxi xa'a yu'u, ra
xaa yo'o vichin, ña xiniñu'u ndo'o ni yu ra kundasi ni na yu'u. [13] Ra
ña ndixa ke ka'an yu xi'in va ndo, chi ra Elías ra xa *kixi va ra, ra
xa *xa na ña kuni̱ mii na xi'in va ra, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña
ndakani ña xa'a ra ndia ku'va ke ndo'o ra —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiva'a

[14] Saa te ndandiko Jesús xaa ra nuu *nindoo sava ka ndia xika
xi'in ra, ra xa iin ti'vi chee va yuvi ndakaya ndee xi'in ndia *xini ra,
ra ikan ndee tu sava na maestro na saña'a ley Ndioxi ña tiin ta'an na
xi'in ndia xika xi'in Jesús, ra nda'yu na nuu ndia. [15] Ra saa te *xini

na yuvi kan Jesús ra ndakanda ka vi ini na, saa ra ndikun ndakuita
takundi'i na ra xinu na ndixaa na ka'an ndioxi na xi'in ra. [16] Saa
ndindakatu'un ra ndia xika xi'in ra kachi ra saa:
—¿Ni ke xakuachi ndo xa'a xi'in na yuvi kaa —kachi ra xi'in ndia.
[17] Saa ndakuiin iin ra ndikaa tiañu na yuvi kan, kachi ra saa:
—Tata Maestro, yo'o *xaa iin se'e yu xi'in yu nuu kun, chi tachi
ndiva'a ke ndikaa ña'a, ra täxi ña ka'an ra. [18] Ra te ˆxaa tachi ndiva'a
yo'o tiin ña ra ndia ndia ka mii nuu ndú'u̱ ra, ra tiin ña ra kuun ña
ñu'ú, ra xa'a iin kee lolo yu'u ra, ra iin ndakaxi ta'an nù'ù ra, ra iin
kutuun ra xa ña. Ra xa ndika'an yu xi'in ndia xika xi'in kun ña na
tava ndia tachi ndiva'a yo'o ini se'e yu ku'un ña, su ndi ndikuchüun
ndia xi'in ña —kachi ra xi'in Jesús.
[19] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia xika xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ni ka ke kachi yu xi'in ndo, ña na
kundaa ini ndo? Kundiëe ka ini yu nuu ndo. Na'a ndo xi'in ra lo'o
ñaa yo'o —kachi ra xi'in na.
[20] Saa *ndixaa na xi'in ra nuu Jesús. Ra te *xini tachi ndiva'a kan
Jesús, ra ndikun iin xa'ni yi'i ña ra, ra iin kee nda'a ra, iin kee xa'a
ra kandu'u ra, ra iin chichi ñu'u ra ndiakua kee lolo yu'u ra. [21] Saa
ndindakatu'un Jesús iva ra lo'o kan, kachi ra saa:
—¿Xa ndixaa kuiya ke ndo'o ra saa? —kachi ra xi'in ra.
Saa ndakuiin iva ra kachi ra saa:
—Te lo'o vi ra ke *ki'in ña ra, Tata. [22] Ra tachi ndiva'a yo'o, ra nii
ndiä'vi ichi xaa ña sako'ni ña ra nuu ñu'ù, xi'in nuu tiakuii, ña kuni̱ ña
ka'ni ña ra; ña kan ke nduku yu ña mani nuu kun, tu na kuvi chindiee
ta'an kun xi'in ndi, Tata, ra na kunda'vi ini kun kuni kun ndu'u, ra
na sa kun ña mani xi'in ndi, chi nda'vi ni ndi —kachi ra xi'in Jesús.
[23] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Tu na kandixa kun saa ra kuvi va, chin takundi'i na kandixa ra
köo ña u'vi nuu na kan —kachi Jesús xi'in ra.
[24] Ra saa ndikun ndiee ka vi ndika'an iva ra lo'o kan, kachi ra saa:
—¡Kandixa va yu, Tata, ra chindiee ta'an ka xi'in yu, ña na
kandixa va'a ka yu yo'o! —kachi ra.
[25] Ra te *xini Jesús ña xa'a iin kuti'vi na yuvi kuxaa na, saa ra
ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a kan, kachi ra saa:
—Tachi ndiva'a ña mi'mi, xi'in ña xïni so'o, yu'u ku ra xa'ndia
chiñu nuu kun. Ra na kita kun ku'un kun, ra nandïko ka kun tiin kun
ra lo'o yo'o —kachi Jesús xi'in ña.

26 Saa ra iin koko'o ninda'yu tachi ndiva'a kan, ra iin xa'ni yi'i
tuku ña ra lo'o kan, saa kita ña kua'an ña, ra iin ta kaa ra ndixi'i kaa
ra kandu'u ra xa ña, ra saa ndika'an takundi'i na ndita kan kachi na
saa: “Ndixi'i va ra lo'o kaa” —kachi na.
27 Saa *tiin Jesús nda'a ra lo'o yo'o ra *ndoni'i ra ra, ra ndikun
ndakoo va ra.
28 Ra saa ndiki'vi Jesús iin ve'e ndakundu'u ra xi'in ndia xika
xi'in ra, ra saa ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava ndi tachi ndiva'a kan?
—kachi ndia xi'in ra.
29 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña xiniñu'u sa yo ke ka'an ni yo xi'in Ndioxi, ra na koo su'un
yo küxi yo, ra saa ke kuchuun yo tava yo tachi ndiva'a —kachi ra
xi'in ndia.

Xa ichi uvi ke ndatu'un tuku Jesús xi'in ndia ña kuvi ra

30 Saa *kuu ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra. Ra
chi Galilea ke kua'an ndia, ra ndiküni Jesús ña kundaa ini na yuvi
xa'a ra. 31 Chi takua ndia xika xi'in va ra kuvi ndia ndakani ra nuu,
ra kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na ñuu, ra ka'ni na
yu'u, su ndi kii uni ra ndatiaku tuku va yu —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra ndia xika xi'in ra, ra nii kundäa ini ndia ni ke ka'an ra, ra
nii xandiëe ini tu ndia ña ndakatu'un va ndia ra xa'a ña ka'an ra, chi
iyu'vi ni ndia.

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

33 Saa ndixaa ndia ñuu Capernaum. Ra te xa ndee ndia ve'e kan,
saa ndindakatu'un Jesús ndia kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Ni xa'a ke ndatu'un kuachi ndo xi'in ta'an ndo vaxi ndo ichi
kan? —kachi ra xi'in ndia.
34 Ra nii ndindäkuiin ndia, saa chi xa'a iin ra kunuu ka'ndia chiñu
nuu va ndia ke ndatu'un ndia vaxi ndia ichi kan. 35 Saa *ndakundu'u
Jesús, ra ˆndakana ra uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:

—Ndo'o, ndia kuni̱ kunuu, ra xiniñu'u ndakundikun ndo ndia chi sata takundi'i na, ra xiniñu'u chindiee ta'an tu ndo xi'in takundi'i va na —kachi ra xi'in ndia.

36 Saa kana ra iin ra lo'o ra xanindichi ra ra ma'ñu ndia, ra saa *ndakunu ndiaa[a] tu ra ra lo'o kan, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

37 —Yuvi, na ndaki'in mani̱ iin ra lo'o tan ra yo'o xa'a yu'u, ra yu'u va ku ra ndaki'in mani̱ na, ra na ndaki'in mani̱ yu'u, ra süvi takua yu'u kuvi ra ndaki'in mani̱ na, chi ra *ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra ndaki'in mani̱ na —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndie̱e̱ va yo ke kua'an na

38 Saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata Maestro, ikan *xini ndi xika iin tiaa ra tava ra tachi ndiva'a xi'in kivi kun, su ndi itä'an ra xi'in yo, ña kan ke ndika'an ndi xi'in ra ña na sä ka ra saa, saa chi süvi ra xika xi'in yo kuvi ra, —kachi ra xi'in Jesús.

39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi saa xi'in ra:

—Säsi ndo nuu na, saa chi takundi'i yuvi na xa iin ña xitu'un xi'in kivi yu, ra kïxi ka ini na kan ña ka'an ki'vi ka tu na xa'a yu.
40 Chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndie̱e̱ va yo ke kua'an na.
41 Ra ndia ndia ka na na taxi iin yaxin lo'o tiakuii ko'o̱ ndo xa'a ña ˆndíku̱n ndo yu'u, ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndï'i uun xa'a ña mani̱ kan, chi ndaki'in tu na kan va ya'vi na, xa'a ña mani̱ kan sa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Nda̱ku̱ na koo ini yo ra ndakäva yo nda'a ña vä'a

42 Ra na kuu mii kuachi sakoyo iin na vali va'a, na ndikun ichi yu, ra va'a ka va yachi na kunu'ni iin yuu katia chee sukun na, ra ko'ni na na ini mini —kachi Jesús.

43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:

—Tu nda'a ndo kuvi ña ku mii kuachi sandakava ña ndó'o̱ ña sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo nda'a ndo, nuu ña

---

[a] Sundie'e: ndakuni ndiaa

ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa nda'a ndo nuu xixi̱ ñù'ù, ñuu ka'ñu,
ra ndä'va ña, 44 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi ra xï'i ri, ra
nii ñù'ù ña xixi̱ kan, ra ndä'va ña, chin iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña.
45 Ra tu xa'a tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o
sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni̱'i̱
ndo ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo xa'a ndo,
nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xa'a ndo, nuu ndä'va ñu'ù,
46 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña
xixi̱ kan, ra ndä'va ña, iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña. 47 Ra tu nduchi
nuu tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo
kuachi, saa ra va'a ka va na tava ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni̱'i̱
ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo nduchi nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
koo ndo, nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xiyo nduchi nuu
ndo, 48 chi ikan, ra ñu̱u ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù
ña xixi̱ kan, ra ndä'va ña, chi iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña.

49 'Chi takundi'i yuvi ra xi'in ñu'ù ke ku̱'va takundi'i va na, ra
takundi'i ña'a ña soko na ra xi'in ñii̱ ke ku̱'va va ña. 50 Ra ña ndixa
ke ñii̱ ra ña va'a ni kuvi va ña, ra ndi tu na ndi'i xa'a ña, ña ü'va ka
koo ña, saa ra, ndi'i xa'a va ña, ¿Ra ndixaa ka ke sa ndo'o ña ndasa
u'va ndo ña, ra va'a ndakuniñu'u tuku ndo ña? Ra ta iyoo ñii̱ yo'o
ña u'va ña, saa na koo ndo, ra vivii na koo ndo xi'in na ta'an ndo
—kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

10 Saa *kee Jesús ñuu Capernaum, ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu
ña ndikun ndiaa Judea, ña ndo'ni chi inka xiyo yu'u itia
Jordán. Ra iin ti'vi chee yuvi ndakaya tuku xaa nuu ra ikan, ra saa
xa'a ra saña'a tuku ra na tu'un Ndioxi, xa ta yuna'a ra xa va ra. 2 Saa
kuyachin sava na fariseo nuu iin ra, ra ndindakatu'un na ra kachi na
saa:

—¿A iyoo ichi ndakoo iin tiaa yasi'i ra? —kachi na xi'in Jesús,
saa chin na kuni tandoso[a] va kuvi na ra.

3 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—¿Ndixa iyoo ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndo xa'a ña?
—kachi ra xi'in na.

---

[a] Sundie'e: koto ndoso

4 Saa ndakuiin na kachi na saa:
—Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra kachi ndiayu ña ndakoo ra
Moisés, ndi xiniñu'u na sandakuita ra iin tutu taxi ra nda'a yasi'i ra,
ña ndakuiin ña xa'a ra, ña ndixa ke xa ndakoo ra ña, saa ra xa va'a
va kachi ña —kachi na xi'in Jesús.
5 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo ke taxi ra Moisés ndiayu yo'o nda'a
ndo ña sa ndo saa. 6 Chi xina'a te sakan *chituni Ndioxi ña yuuvi
yo'o, ra siin va ndixiyo. Chi takua iin ndaa tiaa xi'in iin ndaa ña'a
va *xava'a ra ña na koo na xi'in ta'an na. 7 Xa'a ña kan ke ˆndakoo
va tiaa iva ra xi'in si'i ra, ra ˆndakuta'an ra xi'in yasi'i ra, ra ˆnduu
na iin va. 8 Ra uvi saa na ra sa iin mitu'un va yuvi nduu na, ra süvi
ka uvi yuvi kuvi na, chi sa iin ndaa va nduu na. 9 Ra na *chuta'an
Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús
xi'in na.
10 Ra te xa *ndaxaa Jesús chi ve'e xi'in ndia xika xi'in ra, saa
ndindakatu'un tuku ndia ra xa'a suvi ña yo'o. 11 Saa ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—Tiaa ra ndakoo yasi'i, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, ra ley Ndioxi
va ke kanduu ra, chi xasiki ra yasi'i ra ña nuu. 12 Ra saa tu iin ña
si'i[a] va, tu na ndakoo ña yii ña, ra tanda'a ña xi'in inka tiaa, ra ley
Ndioxi ke kanduu tu ña kan va —kachi Jesús xi'in ndia.

Xa yii Jesús na kuachi vali

13 Saa *kuu ra kua'a ka vi na ndixaa xi'in na kuachi vali se'e na
nuu Jesús ña na chindu'u ra nda'a ra sata na, ña sa yii ra na. Saa ra
xa'a ndia xika xi'in ra *ninda'yu ndia nuu na *ndixaa xi'in na kuachi
vali kan. 14 Ra te *xini Jesús ña xa ndia, saa ra *ninda'yu ra nuu
ndia kachi ra saa:
—Saña ndo na vali, na kixi na nuu yu, ra säsi ndo nuu na, chi
na iyoo ta ku'va iyoo na vali yo'o ku na kuchuun ki'vi koo xi'in
Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu chi taxi na ña xa'ndia chiñu ra nima
na. 15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takua na ndaki'in ichi
Ndioxi ra xa na ta ku'va xa iin na kuachi vali, ra na kan va kuvi

---

[a] Sundie'e: ña'a

na kuchuun ki'vi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.

16 Saa ndanumi ndiaa ra na vali kan ra chindu'u ra nda'a ra sata na, ra *nduku ra ña va'a nuu Ndioxi xa'a na, ña xa yii ra na.

Ndatu'un iin ra lo'o kuika[a] xi'in Jesús

17 Ra saa te ndaki'in Jesús kua'an ra ichi kan, saa xinu iin tiaa xaa ra *xikusiti ra nuu ra, ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:

—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña va'a kuvi ni̱'i̱ ta'vi yu kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in Ndioxi? —kachi ra xi'in Jesús.

18 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—¿Nichuun ka'an kun ra va'a xi'in yu? Chi köo ndia nii yuvi na va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a, —kachi ra xi'in ra.

19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Xa xini va kun takundi'i ndiayu ña ndakoo Ndioxi, takuu ña ka'an ña kandüu kun Ndioxi, ra kä'ni kun ndìì, ra sasïki kun yasi'i kun, xi'in nii xakuï'na kun, ra chikäa kun kuachi siki yuvi, xi'in nii sandä'vi kun yuvi, ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun, —kachi Jesús xi'in ra. 20 Saa ndakuiin tiaa yo'o kachi ra saa:

—Tata Maestro, te lo'o vi yu xa'a yu kandixa yu takundi'i ña yo'o —kachi ra.

21 Ra saa kakaxi ixto'ni Jesús nuu ra, ra ku̱'vi̱ ka vi ini ra xini ra ra, saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Iyoo va inka ña kumani nuu kun: Kua'an, ra xiko kun takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa ke kuu kun ra kuika ndivi nuu iyoo Ndioxi, ra te ndi'i ndakasoko kun cruz kun ra kixi kun ku'un yo xi'in yu —kachi Jesús xi'in ra.

22 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra, *ndakava ka vi ini ra, ndia saa ra, ndaki'in ra kua'an va ra, ra kusuchi ni ini ra chi kuika ni ra.

23 Saa *ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra nuu ndia xika xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Na kuika, ra tiaa ni u'vi saa kuchuun na ki'vi na ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra xi'in ndia.

---

[a] Sundie'e: vika

24 Ra ndia xika xi'in Jesús ra ndakanda ka vi ini ndia xi'in tu'un
yo'o, ra saa ndika'an tuku ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Se'e, ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi tiaa ni u'vi ki'vi iin yuvi
na ndiaa ni ini ña kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. 25 Ra ü'vi ka
vi ki'vi iin camello yavi xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin ra kuika ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
26 Ra ndia xika xi'in ra, ra ndiee ka va ndakanda ini ndia, kachi
ndia saa xi'in ta'an ndia:
—Ra tu saa va iyoo ña, saa ra, ¿yoo va ku na kuchuun kaku tu
saa? —kachi ndia xi'in ta'an ndia.
27 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Nuu na yuvi, ra tiaa ni va u'vi ña tuvi na, su ndi nuu Ndioxi ra
köo ña u'vi, chi ra kan ra kuvi sa ra takundi'i va chiñu —kachi ra
xi'in ndia.
28 Ra saa xa'a ra Pedro ka'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra *ndakoo ndi'i va ndi ña'a ndi, ra ˆndakundikun
ndi yo'o ˆxika ndi xi'in kun. ¿Ra ni ke koo tu ndu'u? —kachi ra xi'in
Jesús.
29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na ndakoo ve'e,
xi'in na ndakoo ñani, xi'in na ndakoo ku'va, xi'in na ndakoo iva si'i,
xi'in na ndakoo yasi'i, xi'in na ndakoo se'e, xi'in na ndakoo ñu'u, xa'a
ña ˆndíkṵn na yu'u, xi'in xa'a ña ndaki'in na ichi Ndioxi, 30 ra süvi ña
uun kuvi ña, chi nuu ña yuuvi yo'o vichin ra kua'a ni ka va ña va'a
ndaki'in na kan. Saa chi ndaki'in na ve'e na xi'in ñani na xi'in ku'va
na xi'in vasi'i na xi'in se'e na xi'in ñu'u na, ña ndakoo na; ra ndia iin
ciento ka va nduu takundi'i ña yo'o ndaki'in na nuu ña yuuvi yo'o
vichin. Ra va'a ni ndo'o va na xika na ña taxi yuvi na xa'a ña ndikun
na yu'u, su ndi xa saa ni̱'i̱ ta'vi̱ va na ña kutiaku na xi'in Ndioxi
ndisaa tiempo ndia ndikaa ndiku'un, inka ña yuuvi ña vaxi —kachi
Jesús xi'in ndia. 31 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'a ni na inuu vichin kuvi na ndakundikun kii kan, ra na
ˆndíkṵn vichin kuvi na ndakunuu va tu —kachi ra xi'in ndia.

Ichi uni ka'an Jesús ndia ku'va kuvi ra

32 Ra saa kuu iin kii kua'an na chi ñuu Jerusalén, ra inuu Jesús
nuu na xika xi'in ra kua'an na, ra ndakanda ka vi ini na ra iyu'vi ka
vi na ndikun na kua'an na. Saa ndakana siin tuku ra uxi uvi saa
ndia, ra xa'a ra ndakani tuku ra nuu ndia xa'a tundo'o ña ndo'o ra.
33 Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa kundaa ini ndo chi vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén, nuu
ndataxi na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na
maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra ka'ndia na chiñu
ña na kuvi yu kachi na, ra ndataxi na yu'u nda'a na inka ñuu, na küu
judío, 34 ra kusiki ni na yu'u, ra xaa yo'o, ra kani na yu'u xi'in ñii̱ ña
ku kuarta, xi'in kondiaa na tiasi'i na yu'u, ra ka'ni na yu'u, ndi su kii
uni ndatiaku tuku va yu —kachi Jesús xi'in ndia ña ndakani ra nuu
ndia, xa'a ña ndo'o ra.

Nduku ra Jacobo xi'in ra Juan ña mani̱ nuu Jesús

35 Saa *kuyachin ra Jacobo xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo nuu
iin Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, kuni̱ ndi nduku ndi iin ña mani̱ nuu kun, ra na
taxi kun ña nduku ndi nuu kun nda'a ndi —kachi ndia xi'in ra.
36 Saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Ndia ña mani̱ ke kuni̱ ndo sa yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
37 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Ña mani̱ kuni ndi sa kun xi'in ndi ke na taxi kun ndiayu ka'ndia
ndi chiñu xi'in kun nuu ka'ndia kun chiñu; iin ndi na kundu'u xii̱n
kua'a kun, ra iin ndi na kundu'u xii̱n ichin kun, —kachi ndia xi'in ra.
38 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndo'o, ra xïni ndo ni ke ka'an ndo xa'a vi. ¿A ki'in ndo kuenda
ña kuchuun ndo ndo'o ndo tundo'o ña ndo'o yu, ra ya'a ndo xi'in yu
nuu tundo'o ña vaxi nuu yu? —kachi ra xi'in ndia.
39 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi Tata, —kachi ndia.
Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, ña ndo'o ni tu ndó'o̱ va, iin ta
ku'va ˆndo'o yu, saa ndo'o tu ndó'o̱ va. 40 Su ndi ña kundee ndo xitia
kua'a yu xi'in xitia ichin yu, ña ka'ndia ndo chiñu xi'in yu, ra süvi

yu'u ku ra, ra iyoo ichi taxi ña, chin Ndioxi va ku ra xini yoo ku na
kundee yachin xi'in yu —kachi Jesús xi'in ndia. 41 Ra saa te *xini
so'o ndia uxi kan, saa ra ndiee ni *xakue'e ndia xi'in ra Jacobo xi'in
ra Juan. 42 Saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in
ndia, kachi ra saa:

—Xa xini ndo chin, na chiñu, na xïni ichi Ndioxi iyoo ña yuuvi
yo'o, ra indaa mii na kan ku na iyoo ichi ka'ndia chiñu, ra xanduxa
na xi'in yuvi. 43 Su ndi ndó'o̱, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va
ke koo xi'in ndó'o̱: na kuni̱ kuu na chee, ra xiniñu'u sachiñu na nuu
takundi'i va yo. 44 Ra ndó'o, na kuni̱ kunuu, ra muso nuu takundi'i
va na ke xiniñu'u kuu ndo. 45 Chi ndia nani yu'u, ra xaa yo'o, ra
ndixäa yu ña ka'ndia yu chiñu, chi ra xaa ku muso va kuvi yu, ra
taxi yu mii yu ndo'o yu xa'a takundi'i ndo, ña va'a na ni̱'i̱ ndo kakù
ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa nani Bartimeo

46 Saa ndixaa Jesús xi'in na xika xi'in ra ñuu Jericó. Ra te *kee ra
ikan kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra, ra iin ti'vi chee yuvi ndikun
kua'an sata ra, ra ichi kan ndu'u iin ra kuaa ndakan ra, ra Bartimeo
nani ra; ra se'e ra Timeo kuvi ra. 47 Ra saa te *xini so'o ra kuaa kan,
ña ya'a Jesús, ra kee ñuu Nazaret kua'an ra, saa ra xa'a ra kana ko'o
ra kachi ra saa:

—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu!
—kachi ra.

48 Ra kua'a na nda'yu nuu ra ña na koo taxin yu'u ra, su ndi ra
ndiee ka nda'yu va kuvi ra, kachi ra saa:

—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu!
—kachi ra. 49 Saa xikundichi Jesús, ra *xa'ndia ra chiñu ña na kana
na ra kuaa kan kixi ra. Ra saa *kana na ra kuaa kan, kachi na saa
xi'in ra:

—Kuayü'vi kun, ndakundichi ko'o̱, chi kana ra yo'o —kachi na.

50 Saa *ki'in ra tikoto ña isukun ra *sako'ni ra ñu'u kan, ra
ndakundichi ra ndixaa ra nuu iin Jesús. 51 Saa ndindakatu'un Jesús
ra:

—¿Ni ke kuni̱ kun sa yu xi'in kun? —kachi ra xi'in ra. Saa
ndakuiin ra kuaa kan kachi ra saa:

—Nuu va yu ke kuni̱ yu na ndanuña Tata Maestro —kachi ra.

52 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kuanu'u, chi xa *nduva'a va kun, xa'a ña ndinuni ni ini kun
kandixa kun yu'u, —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun *ndanuña ndixa va nuu ra, ra ndakundikun ra
kua'an ra xi'in Jesús, ichi kan.

Xaa Jesús ñuu ka'nu Jerusalén

11 Ra saa te kua'an kuyachin Jesús nuu ñuu ka'nu Jerusalén
xi'in na xika xi'in ra, ra ya'a na kua'an na ñuu Betfagé, xi'in
ñuu Betania ña ñu'u chi nuu ixtondiaa su'va iku ña nani Olivo, saa
xa'ndia ra chuun nuu uvi ndia xika xi'in ra, 2 kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña tuvi yachin kaa, ra te ndiki'vi ndo
kua'an ndo ra ichi kan, kuni ndo nu'ni iin burru lo'o, ti täan koso
ndia nii yuvi, ra ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo. 3 Ra tu ndia na
ndakoyo ka'an xi'in ndo: "¿Nichuun ndaxi ndo ri?" kachi na, ra
ka'an ndo xi'in na: "Iva yo ku ra kuniñu'u ri, ra taka'an va ndaxaa
ri", kachi ndo xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
4 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra te ndixaa ndia, saa *xini ndia
nu'ni yachin burru lo'o kan, ichi kua'an ye'e na kan, saa ndaxi ndia
ri.
5 Ra saa ndindakatu'un sava na ndee kan ndia kachi na saa:
—¿Nichuun kuu ndo saa ndaxi ndo burru lo'o ñaa? —kachi na
xi'in ndia.
6 Saa ndakuiin ndia yu'u na, ra ndika'an ndia xi'in na iin ta ku'va
iyoo ña kachi Jesús xi'in ndia, ra saa taxi na ri kua'an ri xi'in ndia.
7 Ra saa ndiaka ndia burru lo'o kan ndixaa ri xi'in ndia nuu iin Jesús,
ra *tiso ndia tikoto ndia sata ri, ra ndakoso Jesús ri kua'an ra xi'in
ndia chi ñuu Jerusalén. 8 Ra kua'a ni yuvi kan ra tikoto ña isukun
na, ra xakin na ña iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra, ra sava tu
na kua'an xa'nu ikU nda'a itun ra xakin na ña ichi nuu ya'a ra.
9 Ra na inuu xi'in na ndikun, ra iin siso siso nda'yu na kachi na
saa:
—¡Tata, sakaku ndu'u! ¡Ra ka'nu ni kuvi yo'o ra vaxi xi'in kivi Iva
yo Ndioxi! 10 Ka'nu ni ra yo'o, chin ra yo'o kuvi ra kuu rey ra ka'ndia
chiñu nuu yo, chi ra yo'o ku ra ndaki'in nuu xii xikua yo David, ra
xikuu rey, ra ra ka'nu ni ku Iva yo Ndioxi ra ndu'u ndivi —kachi na.

11 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra saa ndiki'vi ra ini korra
ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra *xini ra takundi'i ña'a ña iyoo
ikan, ra saa xa kua'an kuñuu va tu, ndia saa ra, ndaki'in ra kua'an ra
chi ñuu Betania va xi'in ndia uxi uvi ndia xika xi'in ra.

Satavi̱ chi'ña Jesús iin itun koxi chi köo kui'i nda'a nu

12 Ra te ndituvi inka kii, saa *kee ndia ñuu Betania ra ndaki'in
ndia vaxi tuku ndia, ra saa xa'a ndika'un ini Jesús. 13 Ra xika va
*xini ra ndichi iin itun koxi, ra va'a ka vi ndukuii nu. Ra saa
ndixa'an ra ixto'ni ra nda'a nu, a iyoo koxi ka'an ra; su ndi te ndixaa
ra nuu ndichi nu, ra ndia nii ri köo ndini'i ra, chin takua niña i̱ku̱ va
ke iyoo nda'a nu, saa chi süvi tiempo ña xa ku̱chi ri kuvi ña, ra nii
ri kuii̱ köo ndini'i ra nda'a nu. 14 Saa ndika'an Jesús xi'in itun koxi
kan, kachi ra saa:
—Ndia nii ka yuvi na käxi kui'i ña kuun nda'a kun —kachi ra
xi'in nu.
Ra *xini so'o takundi'i ndia xika xi'in ra, ña kachi ra saa xi'in itun
koxi kan.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

15 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén xi'in na xika xi'in ra, ra
ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra saa xa'a ra
tava ra takundi'i na ndee ixiko kan ra saa tu na sata nuu va na, ra
*tiin ra mesa na ndee nama xu'un xi'in na yuvi, ra ko'ni ra nu kan,
ra saa tu tiayu na ndee ixiko paloma va. 16 Ra ndia nii ka na ixiko
nditäxi ra ki'vi ye'e korra ve'e ñu'u ka'nu kan. 17 Saa xa'a ra ndakani
ra nuu na kachi ra saa:
—Su'va kachi tu'un Ndioxi ña ndatiaa na xina'a: “Ve'e yu, ra ve'e
nuu ka'an takundi'i na yuvi xi'in Ndioxi va kunani ña.”
Chin saa kachi tu'un Ndioxi. Su ndi ndo'o ra kava nuu ndakuita'an
na kui'na va ndasa ndo ña —kachi ra xi'in na.
18 Ra te kundaa ini na maestro na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, xi'in na kuna'nu nuu na sutu, ña xa Jesús ña yo'o, ra saa
xa'a na xika nduku na ndixaa koo ña ka'ni na ra, chi xa'a iyu'vi ini
na xini na ra, saa chin takundi'i na yuvi ra kusii ka vi ini na ña xini

so'o na ña saña'a ra na. [19] Ra saa te xa kua'an kuñuu, saa kanata
Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra.

Ndachi̱ itun koxi tu satavi̱ chi'ña Jesús

[20] Ra te ndituvi inka kii, saa *ndiya'a na ichi nuu iin itun koxi
kan, ra iin ndiakua tio'o nu ke ndachi̱ iin nu *xini na. [21] Ra saa
ndaka'an ra Pedro ña satavi̱ chi'ña Jesús nu, saa ndika'an ra xi'in
Jesús, kachi ra saa:
—Tata Maestro, ¡Koto vii! ¡Xa ndachi̱ va itun koxi, tu satavi̱
chi'ña kun! —kachi ra.
[22] Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndinuni ni na kandixa ndo Ndioxi. [23] Ra ña ndixa ke ka'an yu
xi'in ndo, tu ndia iin ndo na ka'an xi'in iku yo'o, ra kachi ndo saa:
“Kita nuu iin kun ñaa, ra sako'ni mii kun ini mini”, kachi ndo xi'in
ña. Ra tu na kandixa va'a ndo ña ka'an ndo, ra sä uvi ini ndo, saa ra,
takundi'i ña ka'an ndo, ra xinu ndixa va nuu ña. [24] Ña kan ke ka'an
yu xi'in ndo, xa'a takundi'i ña'a ña nduku ndo nuu Ndioxi, ra tu na
kandixa ndo ña xa ndaki'in ndo ña, ra nii täan taxi va ra ña nda'a
ndo, ndi xa ta iyoo ña xa ndaki'in va ndo iyoo ña tuvi ndo, saa ra
ni̱'i̱ ndixa va ndo ña. [25] Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra tu vä'a kuni
ndo xini ndo iin yuvi, xa'a ndia iin kuachi ña xa na xi'in ndo, saa ra
xiniñu'u na saka'nu ini ndo xa'a na. Ra saa ke koo ka'nu tu ini Iva
ndo Ndioxi, ra ˆndu'u ndivi, xa'a kuachi ndo'o va. [26] Chi tu na köo
ka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa ndia iin yuvi xi'in ndo, saa ra nii Iva
ndo Ndioxi, ra ˆndu'u ndivi, köo ka'nu ini tu xa'a kuachi ndo'o va
—kachi Jesús xi'in na.

Ndiayu ña ku mii Jesús

[27] Saa xaa tuku Jesús ñuu ka'nu Jerusalén xi'in ndia xika xi'in ra,
ra te saa kuu ra xika ra ini ve'e ñu'u kan, saa xaa na kuna'nu nuu na
sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in
na xikua'a ñuu kan, ra kuyachin na nuu Jesús. [28] Ra ndindakatu'un
na ra, kachi na saa:
—¿Yoo taxi ndiayu nda'a kun ña xa kun ña yo'o? ¿Ni ndiayu ku
mii kun ña xa kun saa? —kachi na xi'in ra.
[29] Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in na:

—Kuni̱ tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o. Ra tu na ndakuiin ndo
yu'u yu, ra saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo yoo ko taxi ndiayu
nda'a yu ña xa yu su'va —kachi ra xi'in na. 30 Ra saa ndindakatu'un
ra na, kachi ra saa:
—¿Yoo ko xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña sandakuchi ra yuvi?
¿Ndioxi taxi ña nda'a ra, a na yuvi? Ndakuiin ndo. —kachi ra xi'in
na.
31 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in ta'an na, kachi na saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi
ra taxi ndiayu nda'a ra", saa ra, kachi ra saa xi'in yo: "¿Nichuun
ndikandïxa tu ndo ña ndika'an ra tu saa?", kachi ra xi'in yo. 32 Ra tu
na kachi tu yo: "Na yuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra", saa
ra, iyo ni ka'ni na yo —kachi na kuna'nu kan xi'in ta'an na.
Saa chin iyu'vi ni na xikua'a kan xini na na ñuu, chi takundi'i na
ñuu ra ˆkandixa va na ra Juan ña kuu ra, ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi, chin Ndioxi ku ra *ti'vi ra ña *kixi va ra. 33 Ra xa'a ña kan ke
ninï'i na ni ke kachi na, ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in Jesús:
—Kundäa ini ndi yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sandakuchi ra
yuvi —kachi na.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo ko taxi ndiayu
nda'a yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a na tatu too ñu'u

12 Saa xa'a Jesús saña'a ra na xi'in tu'un ndichi, kachi ra saa:
—Su'va *ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva iin nuu ñu'u
ka'nu, ra *chikaa tu ra korra yuu va nuu ñu'u yo'o, ra *kaan tu ra
yavi sata kava nuu ku'ni na uva va, ra saa xava'a tu ra iin ve'e sukun
nuu kundee na ki'in kuenda xi'in te'e uva kan; ra te ndi'i saa satatu
ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va. 2 Ra te
*nditiandiaa kii tia'ndia uva, saa *ti'vi ra iin muso ra kua'an nuu
na tatu too ñu'u kan, ña na ndataxi na lo'o kuenda ra. 3 Su ndi na
tatu ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra *ndukuiin na *tiin na ra muso
kan, ra kani na ra, ra *sandiko vichi na ra kuanu̱'u̱ ra nuu xito'o ra.
4 Saa *ti'vi tuku ra xito'o uva kan inka muso kua'an nuu na, ra saa
xa tu na xi'in ra kan va: *tiin na ra, ra *kuun na yuu xini ra, ra
kundiva'a ka vi na xi'in ra. 5 Ra saa *ti'vi tuku ra xito'o uva inka

muso ra kua'an nuu na yuvi kan, ra te ndixaa ra nda'vi kan, saa ra
*tiin na ra, ra xa'ni va na ra. Ra saa ti'vi ka ra xito'o uva kan kua'a
ni ka na ndixa'an, ra saa xa tu na xi'in na kan va, chi sava na kani
na, ra sava na xa'ni va na.
6 ’Ra te ndi'i, ra köo ka na ti'vi ra xito'o uva kan ku'un, chi siin
ndaa mitu'un se'e va ra kuvi ra ndindoo xi'in ra, ra ku'vi ka vi ini
ra xini ra ra. Ndia saa ra *ti'vi ra ra kua'an ra nuu va na, saa chi
ndakani ini ra ka'an ra saa, “Sato'o va na se'e yo te na xaa ra nuu
na”, ka'an ra. 7 Su ndi na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra
su'va va kachi na xi'in ta'an na: “Ra yo'o va kuvi ra ndòò ndi'i ña
yo'o nda'a. Ra na'a ndo vichin, ra na tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra
ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o”, kachi na xi'in ta'an na. 8 Ra saa
*tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va na ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u Iva
ra, ra ndixa'an na sakana na ra.
9 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Ni ke sa Iva ra ndixi'i kan xi'in na tatu too ñu'u nuu yoo te'e
uva kan tuvi ndo'o? Su ku'un ra ra ka'ni ndi'i va ra, na tatu too ñu'u
kan, ra saa ndataxi ra ña nda'a inka yuvi va. Ra saa va ke koo na
kan —kachi Jesús xi'in na.
10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, kachi ra
saa:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a? Ña kachi
su'va:

Yuu ña *kuñu'u na xava'a ve'e te yachi
ku yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
11 Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o, ra ndakanda ni ini yo xi'in
ña, kachi tu'un Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

12 Ra xa'a na xikua'a ve'e ñu'u kuni na tiin na ra, saa chi *kundaa
ini na ña xa'a mii va na ke ndika'an ra tu'un ndichi yo'o, su ndi
ndití in na ra, saa chi ndiyu'vi va na nuu na ñuu, na ndee xini so'o
tu'un yo'o, ndia saa ra ndakoo na ra, ra ndaki'in na kua'an va na.

Ndika'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

13 Saa *ti'vi na xikua'a sava na fariseo xi'in na ndikun sata ra
Herodes kua'an na nuu xika Jesús ña na kotondoso na ra, tu ndia iin
tu'un ña vä'a na ka'an ra, ra saa ke ni'i ndiee na, ña taxi na kuachi

xa'a ra. [14] Ra saa ndixàà na yuvi kan nuu xika Jesús, ra ndika'an na
xi'in ra kachi na saa:
—Tata Maestro, kundaa ini ndi, chi ña ka'an kun ra ña ndixa ni
kuvi va ña, ra nii xä kun xa'a vi ña ka'an na yuvi, ra iin ku ndi'i va
na nuu kun, köo na ndakaxin kun, chi saña'a kun na ichi Ndioxi ta
ku'va iyoo va ña. Ra yo'o ku ndixa va ra saña'a ta ku'va kuni Ndioxi.
Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿A va'a ña cha'vi ndi nuu ra tata chiñu
César ñuu Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a vä'a? ¿A taxi ndi ña
nda'a ra a täxi ndi ña? —kachi na xi'in ra.
[15] Ra xa kundaa va ini Jesús ra ixtondoso va na kuvi ra, saa
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun xamaña ndo ra ixtondoso ndo yu'u? Taxi ndo iin
xu'un kaa nda'a yu na kuni yu —kachi ra xi'in na. [16] Saa *taxi na iin
xu'un nda'a ra, ra ndindakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o, ra yo kivi ke ndoso nuu
ña? —kachi Jesús xi'in na,
Saa ndakuiin na kachi na saa:
—Na'na ra César, xi'in kivi ra kuvi ña —kachi na.
[17] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu saa, ra taxi ndo ña'a ra César nda'a ra, ra ña ku kuenda
Ndioxi, na taxi tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in na.
Saa ra, ndakanda ka vi ini na ña ndichi ni ndakuiin ra yu'u na.

Ndakatu'un na saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

[18] Saa ndaxàà sava na saduceo nuu Jesús, ra ndindakatu'un na ra
a ndixa ke ndatiaku na ndìì chi na saduceo, ra kuëe kandixa na ña
ndatiaku na ndìì. Ña kan ke ndindakatu'un na Jesús kachi na saa:
[19] —Tata Maestro, ley ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi, ra su'va
va kachi ña: “Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e ra xi'in ña,
ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan,
ra ta xa na kaku se'e ña, ra ta yoo se'e ra ndixi'i kan, saa na koo ña
kaku kan”, kachi ña tiaa ra Moisés. [20] Ra su'va ke *kuu xi'in iin
ve'e: uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa *kuu tanda'a ñani ndia ra
chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va ra. [21] Saa
*ndaki'in ña inka ñani ra, ra ndikun sata ra, ra ndixi'i tu ra kan va,
ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña. Ra saa *ndaki'in ña inka tuku va
ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va. [22] Ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va,

ra ndixi'i uxa saa va ndia; ra ndia nii ndia ndikäku se'e ña xi'in. Saa
ra ndixi'i tu mii va ña. 23 Ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o:
te na ndatiaku ndia kan, ¿ra yoo ku ndia kuu yii ña, chi xindu'u ña
xi'in uxa saa va ndia? —kachi na xi'in Jesús.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un
Ndioxi, ra xa xïni tu ndo xa'a ndie̱e̱ Ndioxi va. 25 Chi te na xaa kii
ndatiaku na ndixi'i, na tiaa xi'in na si'i ra tandä'a ka na, chi xa ta
iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va, nduu na. 26 Ra saa tu,
xa'a ña ka'an ndo ña ndatiaku na ndìì va, ra su'va va kachi tu'un
Ndioxi ndakani ña, ¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés,
nuu ndika'an Ndioxi xi'in ra, te *xini ra xixi̱ itun ìñu̱? Ra ikan ke
ndika'an Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: “Yu'u ku Ndioxi ra kañu'u ra
Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob.” 27 Ña kan ke na kundaa va'a
ini yo, chin Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va kuvi ra, süvi Ndioxi na ndii
kuvi ra. Ra ndo'o, ra na täan kundaa va'a ini va kuvi ndo —kachi
Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús ndia ña ku ndiayu ña chee va'a ka

28 Ra saa te *xini so'o iin ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ña va'a ni ndakuiin Jesús yu'u na kan, ra saa kuyachin ra
ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:
—¿Tata ndia ndiayu ke chee va'a ka nuu takundi'i ña? —kachi
ra. 29 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: “Kuni so'o
ndo'o na Israel, chi Iva yo Ndioxi ra indaa mitu'un va kuvi ra. 30 Ra
ndinuni ni na ku'vi ini kun kuni kun Iva kun Ndioxi xi'in takundi'i
nima kun, xi'in takundi'i ña tiaku kun, xi'in takundi'i ña xinituni
kun, xi'in takundi'i ndie̱e̱ kun;” ña yo'o ku ndiayu ña chee va'a ka
nuu takundi'i va ña. 31 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra iin nuu
ka'an va ña: “Na ku'vi ini kun kuni kun na ta'an kun ta ku'va ku'vi
ini kun xini kun mii kun.” Ra köo ka ña ka'nu nuu ña yo'o —kachi
Jesús xi'in tiaa kan.
32 Saa ndakuiin ra maestro saña'a ley Ndioxi, kachi ra saa xi'in
Jesús:
—Va'a ni ndika'an kun, Tata Maestro, ña ndixa ke, indaa mitu'un
va ku Ndioxi, ra köo ka inka Ndioxi nuu ra kan. 33 Ra ña ku'vi ini yo

kuni yo Ndioxi xi'in takundi'i nima yo, xi'in takundi'i ña xinituni yo, xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i ndiee yo, xi'in ña ku'vi ini yo kuni yo na ta'an yo ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo, ra ndiaa ya'vi ni ka va ña yo'o nuu takundi'i ña'a ña soko yo nuu Ndioxi —kachi ra xi'in Jesús.

34 Ra te *xini so'o Jesús ña mii ña ndixa ke ndika'an ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:

—Xa yachin ni va iyoo kun ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra xi'in ra.

Ndia saa ra ndia nii ka na ndixändiee ini ña ndakatu'un na Jesús.

Ka'nu ni ka ra *ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David.

35 Saa ndikaa Jesús ini korra ve'e ñu'u saña'a ra na yuvi, ra ndindakatu'un ra na kachi ra saa:

—¿Nichuun ka'an na maestro saña'a ley Ndioxi ña se'e xikua ra David kuvi ra *ti'vi Ndioxi xaa sakaku ña yuuvi yo'o? 36 Ra ra David, ra su'va va kachi ra, ndika'an ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi:

> "Su'va kachi Ndioxi xi'in Iva yu, 'Na'a, koo kun chi xiin kua'a yu,
> ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun'", kachi Ndioxi,

kachi ra David.

37 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿Ndixaa ke iyoo ña, ña ka'an ra David ña ku Iva ra, ra ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu na ña kuu ra se'e xikua va ra? —kachi Jesús xi'in na.

Ra kua'a ka vi na ndee xini so'o ña ka'an ra, ra kusii ka vi ini na.

Vä'a ndasava'a ni yo mii yo nuu inka na.

38 Ra saa sakua'a ka Jesús na, kachi ra saa:

—Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta xa na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, chi na yo'o ra kotoo ni na kundixi na tikoto nani, ra kuni ni tu na na sato'o ni yuvi na te ndakuta'an na xi'in na nuu ya'vi. 39 Ra saa tu te kua'an na ve'e ñu'u a te kua'an na viko, ra xini sii ni na kundee na tiayu tu ndee na kuna'nu. 40 Ra sanda'vi ni tu na, na si'i na ndukuaan va, chi kindiaa na ña'a ña ku mii na nda'a

na. Ra ña kuni na kindoo va'a na nuu na ñuu, ra na'a ka vi ka'an na xi'in Ndioxi. Ra ña xa na ña yo'o, ra chee ni ka tundo'o vaxi nuu na sa Ndioxi —kachi Jesús.

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan.

41 Saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u, ra yachin kan iin iin ña'a nuu taan na xu'un ña soko na. Ra ixto'ni ra ña soko ka vi na xu'un, ra kua'a ka vi xu'un soko sava na kuika. 42 Ra saa ndi̱xa̱a̱ iin ña si'i nda'vi ndixi'i yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà vali nuu Ndioxi, ra uvi saa ku mii xu'un lo'o va ña. 43 Saa ra ndakana Jesús ndia xika xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka va xu'un ña ndisoko ña nda'vi kaa nuu ña ndisoko takundi'i na kan. 44 Chi va'a ni kua'a ni va ku xu'un soko na, su ndi ña xa ndoo ndoso nuu va na ke soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra takua ña kaa ku ndi'i xu'un lo'o va ña, ra ndisoko ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

13 Ra saa te kanata Jesús ini korra ve'e ñu'u kan ra ndika'an iin ra xika xi'in ra, kachi ra saa:

—¡Tata, to'ni. Tiaa ni nduvi yuu ña kuva'a ve'e ñu'u yo'o, ra tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o! —kachi ra xi'in Jesús.

2 Saa ndakuiin Jesús yu'u ra, kachi ra saa:

—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o tuvi kun? Ndi vaxi kii ra ña ndi'i uun xa'a va kuvi ña. Chi ndia nii nuu ndichi ka ña ke ku̱ñä'a vi —kachi Jesús xi'in ra.

Su'va kuu te xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi.

3 Saa ndaki'in na kua'an na chi iku ña nani Olivo, ña ixtondiaa ndaa nuu iin ve'e ñu'u. Ra ikan ndi̱xàà Jesús ndakundu'u ra, ra saa kuyachin ra Pedro, ra Santiago, ra Juan, xi'in ra Andrés, ra ndindakatu'un se'e ndia ra kachi ndia saa:

4 —Tata, ka'an xi'in ndi, ¿ama ke kuu saa? ¿Ra ni ke sa ndi kundaa ini ndi te xa ndinumi ku saa? —kachi ndia xi'in ra.

5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Kuenta ni koo ndo koto ndiaa na sanda'vi ndo'o. 6 Chi kua'a ni
na kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na yuvi, ra kachi na saa:
“Yu'u ku Cristo ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o”, kachi na,
ra kua'a ni yuvi sanda'vi na. 7 Ra te xa na xa'a kuniso'o ndo ña xa
iyoo ni kuachi ra xa'a kuniso'o ndo ña kanita'an ni na yuvi, saa ra
kuayü'vi ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va. Su ndi süvi ña xa ndi'i xa'a
kuvi ña yuuvi. 8 Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ña xi'in ta'an ña, ra saa
tu ñuu ña kuna'nu va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña; ra
kua'a ni ñuu ndiee ni taan, ra kundikaa ni sōkò, ra kanita'an ni yuvi
xi'in ta'an na; ndi süvi ña xa ndinumi ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o,
chi sakan ña xa'a va ku tundo'o yo'o ña satixu'vi ña na.
9 ’Ra ndo'o, ra kondiaa ni ndo mii ndo; chi tiin na ndo'o ra ku'un
ndo xi'in na nuu na chiñu, ra ku'un tu ndo xi'in na chi ve'e ñu'u va,
ra sandiva'a ni na xi'in ndo ra kani ni na ndo'o. Ra ndataxi na ndo'o
nda'a na chiñu na'nu xi'in na ku rey, na kuna'nu xa'ndia chiñu xa'a
ña ndikun ndo yu'u; ra saa ke kuvi ndatu'un ndo xa'a yu xi'in na.
10 Ndi su xiniñu'u kuniso'o ndi'i na yuvi tu'un Ndioxi iin ni kuvi, ra
saa ke ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o. 11 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo
xi'in na nuu na chiñu, ra ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña ndakuiin ndo
yu'u na, ra nii ndakäni ini ndo; chi mii Ndioxi va kuvi ra taxi tu'un
ña ka'an ndo xi'in na, chi süvi mii ndo kuvi ndo ka'an, chi Tachi Yii
Ndioxi ra iyoo xi'in va ndo ku ra ka'an. 12 Ra na iyoo ñani, ra xīkō
ta'an na xi'in na ra ndataxi na na, ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi, ra na
iyoo se'e ra xīkō ta'an tu na kan va xi'in se'e na ña kuvi na xa'a tu'un
Ndioxi, ra saa tu na iyoo vasi'i va chi xiko ta'an tu na kan va xi'in
vasi'i na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi. 13 Ra kundasi ni na yuvi yo'o
ndó'ō xa'a ña ˆndíkūn ndo yu'u, ra ndo'o, na kuchuun sandiee ini
ndia kii ndi'i, ra ndïko ini ndo, ra ndó'ō kuvi ndo kuchuun kaku va.
14 ’Ra na ndee Judea na kunu na ku'un na chi iku te na kuni na
ña ndiva'a, ña yuku, ña ndika'an ra Daniel xa'a, ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a, te kachi ra saa, “Iyoo ña'a ra süvi nuu koo ña ke
iyoo ña.” (Ra na ka'vi, ra na kundaa ini na xi'in ña ka'vi na). 15 Ra
na ndee chi xīnī ve'e, ra na kï'vi ka na ve'e ndaki'in na ña'a na;
16 Nii na ñu'u xachiñu iku, ra na ndïko ka na ndaki'in na tikoto na.
17 Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in na iyoo se'e vali te na xaa kii
kuu ña yo'o. 18 Ka'an ndo xi'in Ndioxi ra te na ndo'o ndo saa, ra na
küu ña yōō te kuun savi. 19 Tundo'o ka'nu ña kuu kii yo'o, ra ndia

te xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o ra täan *kuu ña, iin saa ndia vichin,
ra nii kii ña vaxi küu ka ña. 20 Ra tu kuëe ndixa'ndia Ndioxi tiempo
yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa ra ndia nii yuvi kuvi na käku vi, su ndi
xa'a na ˆndíkṵn sata ra, na ndikaxin ra ke xa'ndia ra tiempo yo'o ra
ndulo'o va kii.
21 'Tu ndia na ka'an xi'in ndo, kachi na saa: "¡To'ni ndo, yo'o iin
Cristo!" Ra inka tu na ka'an: "¡To'ni ndo chi ra iin kaa kuvi ra!"
kachi na, ra kandïxa ndo ña ka'an na. 22 Chi kua'a ni na maña kixi
ra kachi na saa, "Yu'u ku Cristo", a "Yu'u ku ra ka'an tu'un yu'u
Ndioxi", kachi na. Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa na ña
sanda'vi na yuvi, ra kusana ndia na xa ndikaxin Ndioxi kundikun
ichi va ra kṵnḭ na sanda'vi na. 23 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña
yo'o xi'in ndo vichin, ra ki'in ni ndo kuenda xi'in mii ndo.

Su'va ke kuu te na ndiko Se'e Ndioxi

24 'Ra te xa na ndi'i kuu tundo'o yo'o, ra saa kuñaà nuu ñu'ù kaa,
ra nii yo̱o̱ kaa ra ndayë'e̱ ka ri. 25 Ra kimi, ri ndee nuu ndivi kaa, ra
ko̱yo ndi'i va ri, ra takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi kaa ra ndakanda
ndi'i va ña. 26 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o vichin, ña kixi
tuku yu iin nuu vḭko̱ xi'in takundi'i ndie̱e̱ yu ña ka'nu. 27 Ra saa ke
ti'vi yu na tatun yu ku'un na kumi saa tutun ña yuuvi, ña ndakaya
na na ndikaxin yu ku'un xi'in yu, na ndee ndia xa'a ña yuuvi yo'o,
iin saa ndia nuu ndi'i ñu'ú.
28 'Na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a itun koxi: Te xa xa'a ndṵitia
nda'a nu, ra xa ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini ndo ña xa
kuyachin tiempo savi. 29 Saa tu iyoo ña yo'o va, te xa xini ndo xa'a
kuu takundi'i va ña yo'o, saa ra kuni kachi ña saa, ña xa ndinumi ni
ndiko tuku va yu. 30 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi xi'na ka
kuu takundi'i ña yo'o, ra saa ke kuvi na yuvi ndee tiempo vichin.
31 Ndivi kaa xi'in ñu'u yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, su ndi tu'un
yu ra ndï'i xa'a ña.
32 'Ra kii xi'in hora te na ndiko yu, ra ndia nii na kundäa ini ama
ke kuu saa, chi nii na tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra kundäa ini na; ra
ni yu'u, ra xaa yo'o, kundäa ini; chi indaa mitu'un Iva va yu kuvi ra
xini.
33 'Ra ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra ka'an ni ndo xi'in
Ndioxi, ra kundito ni ndo chi kundäa ini ndo ama ke ndiko yu. 34 Ta

ku'va xa iin tiaa ra kua'an inka ñuu xika, ra ndakoo ra ve'e ra nda'a
na xa chuun nuu ra ña na kondiaa na ña, ra taxi ra chuun nda'a ta iin,
ta iin na, ña na sa na, ra xa'ndia tu ra chuun nuu iin ra ña na kondiaa
ra ye'e va. 35 Saa ra, xiniñu'u na koo tu'va tu ndo'o va, saa chi
kundäa ini ndo ama ke ndiko ra Tata xi'in ve'e kan; a te kuaa ke xaa
ra, a sava ñu̱u ke xaa ra, a te xa kana chele[a] va xaa ra, a te xa ndituvi
va tu, ndi ndia nii na kundaa ini. 36 Chi kama ni va xaa ra, ra koto
ndani'i ra ndo'o ña ndee ndo kixi̱ ndo. 37 Ra ña ka'an yu xi'in ndo'o
ke ka'an tu yu xi'in taku yaa va na: ra kuenda ni na koo ndo; kïxi ndo.

Kata'an na ndia ku'va tiin na Jesús

14 Ndia soo uvi kii ke kumani ra koo va viko pascua, te xixi na
ixtava'a ña köo ndavi xi'in. Ra na kuna'nu nuu na sutu xi'in
na maestro saña'a ley Ndioxi, ra xa'a na xika nduku na maña ndia
ku'va ke tiin na Jesús, ra ka'ni na ra. 2 Ra sava tu na kachi saa:
—Sä yo saa mii viko, chi koto tiaa ni sa na yuvi xi'in yo —kachi
na kuna'nu kan xi'in ta'an na.

Iin ña si'i ko̱so ndiee ña ndutia xa'an tami xini Jesús

3 Ra chi ñuu Betania ke ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndi̱xa̱a̱ ra
ve'e ra nani Simón, ra *ndo'o kue'e tia'yu. Ra nani saa kuu Jesús
ˆndu'u ra nuu mesa, saa xaa iin ña'a, ra ni'i ña iin yuyu lo'o ra iin
chitu ndaa ña xi'in ndutia ra xa'an tami, ra tiaa ni ya'vi ndutia yo'o,
chi ra kana xi'in ndinu'u i̱ku̱ nardo kuvi ra. Saa ta'vi ña sukun yuyu
lo'o, ña ñu'u ra, ra ko̱so ndiee ña ra xi̱ni̱ Jesús. 4 Ra saa *ndisaa sava
na ndee yo'o, ra ndika'an na kachi na saa:
—¿Nichuun ke *ndixitia uun ndu̱tia xa'an tami yo'o? 5 A vä'a
ndikiya'vi ra. Ra kusana ndia uni ciento denario ya'a va ki̱ya'vi̱ ra tu
ra ndixiko yo kuvi ra; ra chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi —kachi na
ña kaña'a na xa'a ña'a yo'o.
6 Saa ndika'an Jesús xi'in na:
—Koyaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña xa
ña xi'in yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña. 7 Chi na nda'vi, ra iin ndisaa
tiempo va ke iyoo na kan xi'in ndo, ra kuvi sa ndo ña va'a xi'in na

---

[a] Itiata'no: nduxi chee

kan ndia ndia ka mii kii ña kuni̱ va ndo; ndi yu'u, ra süvi ndisaa
tiempo ke koo yu xi'in ndo. 8 Ra ña'a yo'o, ra xa *kuchuun va ña xa
ña ña yo'o chi xa *chikaa va ña ndutia ra xa'an tami yu'u, ña xa na
koo nduvi yu te na nduxin na yu'u. 9 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in
ndo, chi ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, nuu ndatu'un na tu'un
Ndioxi, ra ikan ndatu'un tu na xa'a ña'a yo'o va, ra saa ndaka'an na
xa'a ña va'a xa ña.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a na chiñu

10 Saa *kee ra Judas Iscariote, iin ra ita'an xi'in ndia ña kuu
ndia uxi uvi ña xika ndia xi'in Jesús, ra kua'an ra ka'an ra xi'in na
kuna'nu nuu na sutu ña kuni ra ndataxi ra Jesús nda'a na. 11 Ra te
*xini so'o na ña ndika'an ra Judas xi'in na, saa ra ndiee ni *kusii ini
na, ra *kindoo na cha'vi na ra, saa ra xa'a xika nduku ra ndia ku'va
ke sa ra ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia xika xi'in ra

12 Kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixtava'a ña köo ndavi xi'in, ra
soko tu na iin ndikachi lo'o xa'a kuachi na te viko pascua, ra saa
ndindakatu'un ndia xika xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko
pascua vichin, Tata? —kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa *ti'vi Jesús uvi ndia xika xi'in ra, ra kachi ra saa xi'in
ndia:
—Kua'an ndo chi ñuu. Ra ikan ndakuta'an ndo xi'in iin tiaa, ra
kasoko ra iin yoo tiakuii kua'an ra, ra kundikun ndo ra ku'un ndo.
14 Ra nuu xaa ra kan, ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata xi'in ve'e kan
kachi ndo saa: “Su'va kachi ra Tata Maestro: ¿Ndia mii ku ve'e nuu
koo yu xi'in ndia xika xi'in yu ña kuxini yu viko pascua vichin?
kachi ra”, kachi ndo xi'in ra. 15 Saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso
ni̱nù nuu ndo ra xa iyoo nduvi ndi'i va ini ña. Ñaa savii ndo ña'a ña
kuxini yo —kachi Jesús xi'in ndia.
16 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu kan. Ra iin ta iyoo ña
ndika'an Jesús xi'in ndia, iin saa iyoo ña *kuu ndixa va, ra ikan
xanduvi ndi'i ndia chuun ña ndika'an ra xi'in ndia sa ndia.

17 Ra te xa kua'an kuñaà nuu ñu'u saa ndixàà Jesús xi'in uxi uvi
saa ndia xika xi'in ra. 18 Ra ndakundee ndia nuu mesa kuxi ndia, ra
nani saa kuu ndia ndee ndia xixi ndia, saa ndika'an Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, iin ndó'o ndia ndee xixi xi'in yu
kuvi ndia ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in
ndia.
19 Ra xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra saa xa'a ta iin ta iin ndia
ndakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿A yu'u ku ra sa saa, Tata? —kachi ta iin ta iin ndia xi'in ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Iin ndo'o, ndia uxi uvi, ndia chindaxi ixta ini ko'o ña xixi yu
kuvi ndia. 21 Ña ndixa ke yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu
ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xa'a yu; su ndi ¡Nda'vi ni ra
ndataxi yu'u kan! Ra va'a ka va kee ra nda'vi tu kuëe ndikaku ra
—kachi Jesús xi'in ndia.
22 Nani saa ku ndia ndee ndia xixi ndia, saa *ki'in Jesús iin ixta,
ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña taxi ra nda'a ndia, ra
kachi ra saa xi'in ndia:
—Ki'in ndo ña yo'o, kuxi ndo; chi ña yo'o ku iki kuñu yu —kachi
ra.
23 Ra saa *tiin ra iin copa vino, ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi, ra
saya'a ra copa kan nda'a ndia, ra lolo'o ra *xi'i takundi'i ndia. 24 Saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, chi ra
yo'o ku nii yu ña kutia xa'a takundi'i na yuuvi yo'o. 25 Ra ña ndixa
ke ka'an yu xi'in ndo chi ndandïko ka yu ña ko'o yu ndutia uva yo'o
xi'in ndo; chi ndia te na xaa kii ka'ndia Ndioxi chiñu, ndia saa vi ke
ko'o tuku yu vino xaa xi'in ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakani Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

26 Ra saa te sandi'i ndia xita ndia yaa yii, saa kee ndia ndaki'in
ndia kua'an ndia chi iku ña nani Olivo. 27 Saa ndika'an Jesús xi'in
ndia kachi ra saa:
—Ñuu vichin ra takundi'i ndo yu'vi, ra ndakoo mii tu'un va ndo
yu'u; chi saa kachi tu'un Ndioxi: “Kuvi ra kuu paxto, ra ndutia ndi'i

va ndikachi ku'un ri”, kachi ña. 28 Ra te na ndatiaku yu, ra xi'na ka
yu'u ku ra kunuu ku'un nuu ndo chi Galilea —kachi ra xi'in ndia.
29 Ra ndika'an ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va ndia ra ndakoo ndia yo'o,
ndi yu'u, ra ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi xa uni va ichi tı̱se̱'e tu'un kun
xa'a yu ñu̱u vichin, ra saa kana chele uvi ichi —kachi Jesús.
31 Ndi ra ndiee ka ndakuiin va ku ra Pedro kachi ra saa:
¡Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata, ndi tïse'e tu'un mii vi yu
xa'a kun! —kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

32 Saa xaa Jesús xi'in ndia xika xi'in ra xa'a iku Olivo iin nuu nani
Getsemaní, ra ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Koo ndo yo'o, ra yu'u, na ku'un ka'an xi'in Ndioxi —kachi ra.
33 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, kua'an
ndia xi'in ra. Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini Jesús ra xa'a ndi'i ka vi
ini ra. 34 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tiaa ni ke kusuchi ini yu, iin iyoo ini yu kuvi va yu; ra ndo'o,
ndia ndòò yo'o ra kundito ndo —kachi ra.
35 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee ndia, ra ikan xikusiti ra, ra
xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi, tu ña kuvi ke ra na ya'a va tundo'o ña
kuyachin vaxi yo'o nuu ra. 36 Ra kachi ra saa ka'an ra xi'in Ndioxi:
—Abba[a] Tata, köo ña u'vi nuu yó'o̱. Ra saya'a yu'u nda'a tundo'o
ña vaxi yo̱'o̱; ndi na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña ta ku'va kuni
mii va kun —kachi ra xi'in Ndioxi.
37 Te ndi'i, saa nandiko ra xaa ra, ra xa ndia kixi va ku ndia ndee
ndia; ra saa ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—Simón, ¿a ra kixi va kuvi kun? ¿A ndia nii hora lo'o vi ke
ndixändiee ini kun kundito kun? —kachi ra xi'in ra. 38 Kundito ndo,
ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra na täxi ra ña koyo ndo nda'a kuachi;
chi ña ndixa ke: ndo'o, ra kuni ni va ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, su
ndi vita ni ini ndo —kachi ra xi'in ndia.

---

[a] Tu'un hebreo yo'o kachi ña saa: “Tata”

39 Saa ndaki'in tuku ra kua'an ra, ra iin saa kachi tuku va ra ka'an
ra xi'in Ndioxi. 40 Ra te nandiko ra, xaa tuku ra nuu ndee ndia, ra
kixi tuku va ndia, chi iin vevee takaa ma'na nuu ndia ra tiaa ni kuni
kusu ndia, ra nii ninï'i ndia ni ke kachi ndia xi'in ra. 41 Ra xa ichi
uni va ke nandiko ra xaa ra, ndia saa ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:

—¡Kundee ka ndo kusu va ndo! Chi xa nditiandiaa va hora ña
ndataxi na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a na yuvi kuachi. 42 Ndakoò ndo
ra ku'un yo; chi xa *kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

43 Sakan saa kuu ra ka'an ra xi'in ndia, saa ra xa xaa va ra Judas,
ra ita'an xi'in ndia, ra iin tia'ndia chee na yuvi ni'i i̱chi̱ xi'in itun xaa
na; ra na xikua'a, xi'in na sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi
kuvi na *ti'vi ña'a. 44 Ra xa ndikata'an va ra Judas xi'in na ndia
ku'va ke ndataxi ra Jesús nda'a na. Ra su'va kachi ra xi'in na:

—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan kuvi ra tiin ndo, ra tuun
va'a katun ndo ra, ra na ku'un ra xi'in ndo —kachi ra xi'in na.
45 Te ndi̱xàà ndixa ra Judas, saa ndikun *kuyachin ra nuu Jesús ra
ndika'an ra kachi ra saa:

—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! kachi ra.

Saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús, ña ndika'an ndioxi ra xi'in ra.
46 Ra na xaa xi'in ra, saa ra ndikun *tiin ndixa va na Jesús kua'an
ra xi'in na.
47 Ra saa tava iin ra xika xi'in Jesús i̱chi̱, ra xa'ndia ra iin xiyo
so'o ra muso ra xachiñu nuu sutu ra kuchee nuu taku yaa na sutu.
48 Saa ndika'an Jesús xi'in na yuvi yo'o, kachi ra saa:

—¿Nichuun xaa ndo xi'in i̱chi̱, xi'in itun ña tiin ndo yu'u? ¿A ra
kui'na kuvi yu tuvi ndo? 49 A su iin ndisaa kii va ndixiyo yu xi'in
ndo ini ve'e ñu'u, *saña'a yu ndó'o̱, ra nditïin ndo yu'u. Ndi su'va ke
xiniñu'u koo va, ra saa ke *xinu nuu ña ka'an tu'un Ndioxi —kachi
Jesús xi'in na.
50 Ndia saa ra *xinu ndi'i va ndia xika xi'in ra kua'an ndia ra
ndakoo nda'a va ndia ra.

Iin ra lo'o ndiyu'vi xi̱nu

51 Ra ndikun iin ra lo'o kua'an ra sata Jesús, ra takua indaa
manda va ke isukun vixin ra kua'an ra, ra *kuni tiin tu na ra kan va.
52 Ra xandaku ra *kunuu ra nda'a na, ra saña va ra manda ña isukun
ra, ra *xinu yala ra kua'an ra.

Ndiaka na Jesús ndi̱xa̱a̱ ra nuu na chiñu

53 Saa ndi̱xa̱a̱ na xi'in Jesús nuu ra sutu, ra kuchee, ra ikan
ndakuta'an takundi'i na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na xikua'a na'nu,
xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi. 54 Ra xika xika ˆndíku̱n ra Pedro
kua'an ra, iin saa ndiakua ndixaa ra ndia nuu ke'e ve'e ra sutu
kuchee kan, ra ikan ndakundu'u ra xi'in na kumisio ndiaa ye'e ñu'u,
ndasaa ra xi'in na nuu xixi̱ ñù'ù kan. 55 Ra na kuna'nu nuu na sutu
xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, xa'a na xika nduku na kuachi Jesús, ña
va'a ndataxi na ra nda'a na chiñu ña ka'ni na ra, ndi ndia nii kuachi
ra köo ndani'i na. 56 Va'a ni kua'a ni va ku yuvi taxi kuachi siki xa'a
Jesús, su ndi ndindäkita'an tu'un na, chi xa siin xa siin ka'an iin iin
va na. 57 Saa ndakuita sava na ra xava'a ini na xa'a ra, kachi na saa:
58 —Ndu'u *xini so'o ña ndika'an ra kachi ra saa: “Kani yu ve'e
ñu'u ña xava'a na yuvi yo'o, ra kii uni saa ndakanindichi yu inka ña,
ndi süvi ka ña sava'a nda'a na kuvi ña kan”, kachi ra *xini so'o ndi
—kachi na.
59 Ra va'a ni saa kachi va na, su ndi *xïin ña ndakita'an tu'un
na. 60 Saa ndakundichi mii ra sutu kuchee ma'ñu takundi'i na, ra
ndindakatu'un ra Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun xa'a ña ka'an na yo'o? ¿A ndixa kuachi
kun kuvi ña ka'an na yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
61 Ra yayaa va íin Jesús ra ndia nii tu'un ndindäkuiin ra. Saa
ndindakatu'un tuku mii ra sutu kuchee kan ra, kachi ra saa:
—¿A yo'o ku Cristo, se'e Ndioxi ra ka'nu? —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Suvi va yu. Ra kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o vichin, kundu'u yu
chi xitia kua'a Ndioxi ra ka'nu, ra ndiko tuku yu iin nuu vi̱ko̱ kixi yu
xi'in takundi'i ndie̱e̱ Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
63 Ra saa iin ndata saa ini ra sutu kuchee yo'o tikoto ña ndixi ra,
ra kachi ra saa:

—¿Nichuun ke kuniñu'u ka vi yo yuvi na ka'an tie'e nuu ra?
64 Chi xa *xini so'o tu ndo'o va, ña ndaa yu'u ra Ndioxi. ¿Ra a va'a
tuvi ndo? —kachi ra xi'in na.
Ra iin yu'u ku taku yaa va na ra kachi na saa: —Na kuvi ra chi
ndixa ke iyoo va kuachi ra, —kachi na.
65 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i na ra. Ra ndasi na nuu ra,
ra kani na ra, ra ka'an na xi'in ra kachi na saa:
—¡Ka'an ndaku! ¿Yoo ko kani yo'o? —kachi na xi'in ra ña xasiki
na ra.
Ra saa tu na ndiaa ye'e ve'e ñu'u va, kani ni tu na kan va ra.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

66 Ra saa kuu ra Pedro ndu'u ra nuu ke'e chi ṉiṉu̱, saa nḏixàà iin
ña'a ña xachiñu nuu ra sutu kuchee kan.
67 Ra te *xini ña ra Pedro ndu'u ra ndasaa ra nuu xixi ñù'ù xi'in
na kan, saa iin kaxi kaxi ixto'ni ña nuu ra, ra ndika'an ña xi'in ra,
kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús ra Nazaret ku tu yo'o va —kachi ña xi'in
ra.
68 Saa ndakuiin ra yu'u ña, kachi ra saa:
—Xïni yu y̱o̱o̱ ku ra ka'an kun xa'a ñaa, ra nii kundäa ini yu ni ke
ka'an kun xa'a —kachi ra xi'in ña, chi ṯis̱e̱'e tu'un va ra.
Saa ndakundichi ra kanata ra ye'e, ra saa kana va chele. 69 Ra saa
*xini tuku va ña xachiñu kan ra, ra xa'a ña ka'an ña xi'in takundi'i
na ndee kan, kachi ña saa:
—Ta'an na kan ku tu ra yo'o va —kachi ña.
70 Ra ṯis̱e̱'e tu'un tuku va ra Pedro. Ra saa *ndiya'a iin kani lo'o,
ra ndika'an tuku va na ndee kan xi'in ra Pedro, kachi na saa:
—Ña ndixa ke ta'an na kan ku tu yo'o va, chi ra Galilea kuvi kun,
chi iin ta ndatu'un na kan iin saa ndatu'un kun —kachi na xi'in ra.
71 Saa xa'a ra Pedro china'a ra Ndioxi, kachi ra saa:
—¡Xïni yu ra tiaa ka'an ndo xa'a ñaa! —kachi ra xi'in na.
72 Ra saa kana va chele ichi ña uvi. Saa ndaka'an ra Pedro ña
ndika'an Jesús xi'in ra: ña “Xi'na ka uni ichi ke tise'e tu'un kun xa'a
yu, ra saa kana chele uvi ichi”, kachi Jesús xi'in ra. Ra te ndaka'an
ra tu'un yo'o, saa ra xa'a ra xaku va ra.

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

15 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i na kuna'nu nuu na sutu,
xi'in na xikua'a, xi'in na maestro saña'a ley, xi'in takundi'i
na chiñu ndikata'an na. Ra saa *chiku'ni na Jesús ra kua'an na
ndataxi na ra nda'a ra Pilato. [2] Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús
kachi ra saa:
—¿A yo'o ku rey na judío? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va —kachi ra.
[3] Saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu taxi ni na kuachi siki xa'a
Jesús. [4] Ra saa ndindakatu'un tuku va ra Pilato Jesús:
—To'ni, tiaa ni kua'a kuachi taxi na xa'a kun. ¿Ra a ndakuïin va'a
vi kun —kachi ra xi'in Jesús.
[5] Ndi ndia nii tu'un lo'o ndindäkuiin Jesús, saa ra ndakanda ni ini
ra Pilato.

Nditia'ndia chiñu na kuvi Jesús

[6] Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii te ndatava na viko pascua,
ra yuna'a ra Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e kàà, ta kuiya
ta kuiya, ndia ndia ka mii na ka'an na ñuu xa'a va. [7] Ra mii tiempo
yo'o ke ndikaa iin ra nani Barrabás ve'e kàà, xi'in na ita'an xi'in ra,
xa'a ña xa'ni na ndìì, ra kani ta'an na xi'in gobierno. [8] Saa ndakaya
na ñuu ndixaa na, ra xa'a na ka'an na xi'in ra Pilato ña na sa ra xa ta
yuna'a ra xa ra, ta kuiya ta kuiya va. [9] Saa ndika'an ra Pilato xi'in na
kachi ra saa:
—¿A kuni ndo na saña ndika yu ra ku Rey ndo'o, na judío?
—kachi ra xi'in na.[a] [10] Saa chi xa *kundaa va ini ra Pilato xa'a ña
ndukuini ini va na xikua'a ku na'nu nuu na sutu xini na Jesús ke
ndataxi na ra nda'a ra. [11] Ra saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu *chikaa
yu'u na na ñuu, ña na ka'an na xa'a ra Barrabás, chi ra kan kuvi ra
na saña ndika ra Pilato kuni na. [12] Saa ndindakatu'un tuku ra Pilato
na kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ra ka'an ndo kuu Rey nuu ndo'o na
judío, tu saa? —kachi ra.

---

[a] Ra xasiki va kuvi ra Pilato Jesús ña ka'an ra tu'un yo'o.

13 Ra saa ndakuiin na, ra iin koko'o nda'yu na kachi na saa:
—¡Takaa[a] ra nda'a cruz! —kachi na.
14 Saa ndika'an ra Pilato xi'in na:
—¿Nichuun? ¿Ra ndia ña ku kuachi ra yo'o? —kachi ra xi'in na.
Ndi na kan, ra na ndiee ka ka'an va kuvi na kachi na saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi na.
15 Ndia saa ra saña ndika va ra Pilato ra Barrabás kua'an ra, chi
*kuni ra ña kindoo va'a ra xi'in na yuvi kan. Ra te ndi'i, saa xa'ndia
ra chiñu nuu na soldado ña na kani na Jesús xi'in ñii̱ ña ku cuarta,
ra saa ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.
16 Saa ndaki'in na soldado Jesús kua'an ra xi'in na chi nuu
ke'e ve'e chiñu, ra ikan ndakuta'an takundi'i na soldado. 17 Ra
sandakundixi na ra iin capa ña kua'a, ra *chikaa na corona ña xava'a
na xi'in ìñu̱ xi̱ni̱ ra. 18 Ra xa'a na xasiki na ra kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni ku rey na judío! —kachi na xi'in ra.
19 Ra ndo̱o̱ ñu'u ku nu *kuun ni na xi̱ni̱ ra, ra *kondiaa na tiasi'i
na ra, ra ndakusiti na nuu ra, ña xato'o na ra, iyoo tu'un. 20 Ra te
ndi'i xasiki na ra, ña kundiva'a ni na xi'in ra. Saa tava na capa ña
xindixi ra, ra ndachikaa na tikoto mii ra sukun ra, saa ndaki'in na ra
kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

21 Ra iin tiaa ra ke̱e ñuu Cirene, ra nani Simón, iva ra Alejandro
xi'in ra Rufo kuvi ra, ra iku ke *kee ra vaxi ra, ra te ya'a ra yo'o
kua'an ra, saa *tiin na soldado ra ra sakuiso nduxa na cruz tun
kasoko Jesús ra.
22 Ra ndi̱xa̱a̱ na xi'in Jesús iin nuu nani Gólgota, tu'un yo'o kachi
ña saa: “Iku leke xi̱ni̱ ndìì”. 23 Ra taxi ndia vino tia ndikava nuu
mirra xi'in, ña na ko'o Jesús; su ndi ndixïin ra ko'o ra ra. 24 Saa
takaa ndia soldado Jesús nda'a cruz, ra xa'a ndia ke̱'eta'an ndia xa'a
tikoto ra, yo ku ndia ndaki'in ña.
25 Ra ku'va ka ìi̱n chi ixtiaan ke takaa ndia Jesús nda'a cruz. 26 Ra
tiaa tu ndia nuu iin vitu lo'o chinundiaa ndia xini cruz ra, ra ndakani
tu'un yo'o ni xa'a ke kuvi ra: chi “Ra yo'o ku Rey na judío” kachi
tu'un yo'o. 27 Ra takaa tu ndia uvi ra kui'na va nda'a cruz, ra iin ra

---

[a] Sundie'e: katakaa

takaa ndia nda'a nu iin chi kua'a, ra inka ra takaa ndia nda'a nu iin
chi ichin va. 28 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndatiaa na te
yachi, ña kachi saa: ña “Nduta'an ra kuta'an ra xi'in na iyoo kuachi”.
29 Ra na ya'a kua'an ichi kan, ra iin xiko xi̱ni̱ na ña kaña'a ni na xi'in
ra, kachi na saa:

—¡Yo'o ra ndika'an kani ve'e ñu'u Ndioxi, ra kii uni xa
ndakanindichi tuku kun ña, kachi kun, 30 ra sakaku mii kun vichin,
ra sanùù mii kun nda'a cruz ñaa, —kachi na xi'in ra.

31 Ra iin saa xa tu na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a
ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, chi xasiki ni na Jesús kachi na saa
xi'in ta'an na:

—*Kuchuun ra sakaku ra inka yuvi, ra *kuchüun tu ra sakaku ra
mii ra —kachi na. 32 Saa ndika'an na xi'in Jesús kachi na saa:

—Yo'o ra ndikaxin Ndioxi ra ku Rey nuu ndu'u, na Israel; nuu
nda'a cruz ñaa taka'an na kuni ndi ra kandixa ndi yo'o, —kachi na
xi'in ra.

Ra ndia ndia takaa nda'a cruz kan, kaña'a xi'in ra.

33 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a xikuiñaa nuu takundi'i ña
yuuvi yo'o, iin saa ndia ka uni xikuaa, 34 Ra mii ka uni xikuaa
yo'o ke ndiee ni ndinda'yu Jesús kachi ra saa: —Eloi, Eloi, ¿lama
sabactani? —kachi ra. Ra tu'un yo'o kachi ña saa: Iva yu Ndioxi, Iva
yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo nda'a kun yu'u? kachi ña.

35 Ra sava na ndita yachin kan, ra *xini so'o na ña ndika'an ra, ra
saa xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

—Tiaa so'o ndo chi ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va
kuvi ra kana ra —kachi na.

36 Saa *xinu iin ra ndixa'an ra chindaxi ra iin ko'ndo kachi ini iin
ña'a nuu ñu'u ndutia iyá, ra *chindu'u ra ña xi̱ni̱ iin tu ndo̱o̱ ñu'u, ra
taxi ra ra na ko'o Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:

—Na kuni yo a ndixa ke kixi ra Elías koni'i[a] ra ra —kachi ra.

37 Ra ndiee ka vi ndinda'yu Jesús, ndia saa ra ndixi'i va ra. 38 Ra
tikoto yii ña tanii ini ve'e ñu'u ka'nu ra iin nindata sava ña, chi ki'in
ña yu'u ña chini̱nù ra iin saa ndia ni̱nu̱ saña ta'an ña, ra *nduu ña
uvi ña'ñu va. 39 Ra ndichi yachin, ra kuchee nuu na soldado ñuu
Roma, ra te *xini ra ña ndixi'i Jesús, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:

—Se'e Ndioxi kuvi ndixa va ra yo'o —kachi ra.

---

[a] Sundie'e: sanuu

40 Ra xika va ndita sava na si'i ixto'ni na ña ndixi'i Jesús, ra tiañu
na kan ndichi María Magdalena,[a] xi'in ña María si'i ra José xi'in ra
Jacobo ra kulo'o, ra ndichi tu ña Salomé va xi'in na. 41 Na si'i yo'o ra
na xindikun Jesús kuvi na, ra *chindiee ta'an na xi'in ra te ndixika
ra ñuu ña ndo'ni chi Galilea, ra kua'a ni ka va na si'i ndikun ndixaa
xi'in ra ndia ñuu Jerusalén.

Ninduxin na Jesús

42 Ra xikuaa te xa kua'an ku ñuu kii viernes saa xa'a na xanduvi
na ña ndakindiee na kii yii sábado. 43 Ra iin ra kuchee xi'in na chiñu,
ra José ke nani ra, ra ñuu Arimatea ke kee ra, ra *chikaa ndaku ini
ra ndixa'an ra nuu ra Pilato, ra *nduku ra iki kuñu Jesús ña ndaki'in
ra ña nduxin ra. Ra ra José yo'o ra iin tiaa ra kandixa Ndioxi ku tu
ra yo'o va, ra ndiatu ini ra ña xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu nuu ña
yuuvi yo'o. 44 Saa ra ndakanda ni ini ra Pilato ña kundaa ini ra ña
xa ndixi'i Jesús. Saa kana ra ra kuchee nuu na soldado xaa ra, ra
ndindakatu'un ra ra a ndixa ke xa ndixi'i Jesús. 45 Ra saa te ndataxi
ra kuchee nuu na soldado yo'o nuu ra Pilato, ra *kundaa kaxi ini ra
ña ndixa ke saa iyoo va ña, ra saa taxi ra ndiayu nda'a ra José ña
na ndaki'in ra iki kuñu Jesús ku'un ña xi'in ra. 46 Ra sata ra José iin
manda xaa, ña va'a, ra koni'i ra Jesús ra ndasuvi ra ra xi'in manda
kan, ra ndixa'an ra ndinduxin ra ra ini kava nuu xa kaan ra yavi te
yachi, ra satuvi satuvi ra iin yuu chee ra ndasi ña yu'u yavi kan.
47 Ra ña María Magdalena xi'in ña María si'i ra José, ra ndita na
ixto'ni na ndia mii ke ndinduxin na Jesús.

Kii ndatiaku Jesús

16 Ra saa *kuu te *ndiya'a kii ndakindiee na, ra sata ña María
Magdalena, xi'in ña María si'i ra Jacobo, xi'in ña Salomé,
ndutia xa'an tami koso na sata iki kuñu Jesús. 2 Ra ña'a ni chi ixtiaan
kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ra te sakan kua'an kanata
ndaa nuu ñu'ù, saa ndaki'in na kua'an na nuu ndinduxin na Jesús.
3 Saa ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

---

[a] Kachi ña saa: “María ña ñuu Magdala”

—¿Yoo vi kuu na sakutia'a yuu ña ndasi yu'u yavi ra va'a ya'a yo? —kachi na.

4 Ra te saku'un nuu na ndakoto'ni na yu'u yavi kan, ra xa ndixkutia'a va yuu chee kan. 5 Ra te ndiki'vi na ini yavi kua'an na, ra saa *xini na iin tiaa ra itia, ndu'u ra chi nda'a kua'a, ra ndixi ra iin tikoto yàà ña kani, ra ndiyu'vi ni na. 6 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Kuayü'vi ndo'o, na ndanduku Jesús ra ñuu Nazaret, ra tanii na nda'a cruz, chi köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku va ra. To'ni ndo nuu xindikaa ra ra kuni ndo. 7 Ra vichin kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ndia ndixika xi'in ra, ra saa tu xi'in ra Pedro va, chi xa chi Galilea va inuu Jesús kua'an ra nuu ndo, ra ikan kuni ndo ra, ra iin ta iyoo ña ndika'an ra xi'in ndo iin saa koo ña kuni va ndo —kachi ra xi'in na si'i yo'o.

8 Saa *kee na si'i yo'o yu'u yavi kan *xinu na ndaki'in na kua'an na. Ra ndiyu'vi ni na, ra iin ndiakua kisi nı̱nù ña na kua'an na. Ra ndia nii yuvi ndindatü'un na xi'in xa'a ña *xini na, chi ndiyu'vi ni na.

Ndita Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ra ña'a ni ixtiaan kii domingo, kii nuu ña ki'in xa'a semana, ke ndatiaku Jesús. Ra xi'na ka va nuu ña María Magdalena ke kanata ra. Ra ña yo'o ke tava Jesús uxa nuu tachi ndiva'a ini ta yachi. 10 Ra te ndi'i *xini ña Jesús, ra saa *kee ña kua'an ña ndatu'un ña xi'in ndia ndixika xi'in ra, ña xa ndatiaku va ra. Ra kusuchi ka vi ini ndia xaku ndia ndee ndia. 11 Ra saa te *kundaa ini ndia ña ndatu'un ña xi'in ndia ña xa *xini ña Jesús, ña xa ndatiaku ra, ra ndi ndikandïxa va'a vi ndia ña.

Ndita Jesús nuu uvi ndia ndixika xi'in ra

12 Ra saa *ndita tu Jesús nuu uvi ndia ndixika xi'in ra, iin ichi nuu xika ndia kua'an ndia iku, ra xa siin va *nduu tu ra te *ndita ra nuu ndia yo'o. 13 Ra saa ndaki'in tu ndia yo'o va ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ndia sava kan, ña na kundaa ini ndia ña xa ndatiaku va ra; ra nii ndia yo'o ndikandïxa ndia kan yu'u vi.

Chiñu ña ndakoo Jesús nda'a ndia ndixika xi'in ra

14 Ra saa *kuu *ndita Jesús nuu uxi iin saa ndia ndixika xi'in ra,
ra ndia ndee xixi kuvi ndia yo'o te xaa ra nuu ndia. Ra saa ndika'an
ra xi'in ndia xa'a ña ndaku ni ini ndia, chi ndikandïxa va'a vi ndia
yu'u na, ndatu'un xi'in ndia ña xa *xini na ndatiaku ra. 15 Saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kua'an ndo iinii kuvi ña yuuvi ra ka'an ndoso ndo tu'un va'a,
tu'un Ndioxi nuu iin takundi'i na yuvi. 16 Ra na kandixa tu'un yu, ra
kuchi na; ra na kan kuvi na kaku va; ra na xïin kandixa, ra na kan
kuvi na ni'i tundo'o va. 17 Ra na kandixa yu'u, ra ña yo'o ku iin seña
ña koo xi'in na: Xi'in kivi yu tava na tachi ndiva'a, ra ka'an na inka
nuu tu'un xaa; 18 Ra tiin nda'a na koo, ndi kuëe sa ri xi'in na, ra tu
na kaxi na ña'a ña ñu'u tatan xi'in, ra kuëe ndo'o na; ra chindee na
nda'a na sata na xi'i, ra nduva'a va na xi'i kan —kachi Jesús xi'in
ndia.

Ndakuita Jesús kuanu'u ra ndivi

19 Ra te ndi'i ndika'an Iva yo Jesús takundi'i ña yo'o xi'in ndia,
saa ra *ndakuita ra kuanu'u ra ndivi va, ra *ndakundu'u ra chi
xitia kua'a Ndioxi. 20 Saa *kee ndia ndixika xi'in Jesús kua'an ndia
iinii kuvi ñuu ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra mii Iva yo kuvi ra
chindiee ta'an xi'in ndia, ña xa ndia kua'a ni ña ndichi, xi'in ña
xitu'un ra saxinu ra nuu tu'un ra, ña ka'an ndoso ndia. Amén[a].

---

[a] Tu'un “amén” kachi ña saa, “Saa koo”.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Lucas

Tutu ña kua'an nda'a ra Teófilo

1 Tata Teófilo, xa kua'a ni ndia *ndatiaa xa'a chiñu ña *xa Jesús
xi'in yo. 2 Ra iin ta saña'a ndia *xita'an xi'in Jesús ta yachi ke
*ndatiaa va ndia, saa chi ndia xita'an xi'in Jesús kuvi ndia *xini nuu
takundi'i ña *xa va ra, ra nuu mii ndia kan ke *xa'ndia Jesús chiñu
ña na ka'an ndoso ndia tu'un va ra. 3 Ra saa tu ke *xa yu'u va, ña
kuenda ni ndanduku ndi'i yu xa'a ña, ni ke *kuu ta yachi, ra saa tu
ndia kii ña *ndixi'i va ra xi'in kii ña *ndatiaku ra. Ra su'va ke *xa yu
ña va'a ikun ikun ˆtiaa yu ña xaa ña nda'a kun, ña va'a na kundaa
ini kun xa'a ña *ndo'o ra. 4 Ra kundaa tu ini kun xa'a ña *saña'a na
yo'o xa'a Jesús va. Saa chi ña ndaa ni va ke *saña'a na yo'o —kachi
ra Lucas xi'in ra Teófilo.

ˆNdatu'un iin ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku ra Juan ra sakuchi yuvi

5 Ta tiempo xa'ndia chiñu ra rey Herodes nuu takundi'i ñuu
ña xindikun ndiaa chi Judea, kuvi ña ndixiyo iin sutu ra xinani
Zacarías. Ra xindia'vi ndiaa ra xi'in iin ti'vi ndia sutu ndia ndu'u
kivi nani Abías. Ra ña yasi'i ra xinani Elisabet, ra se'e xikua ra
Aarón xikuu uvi saa va na.[a] 6 Ra to'o ni ndixiyo na nuu Ndioxi.
Ra iin *kandixa ndi'i va na ña *xa'ndia Ndioxi nuu na. 7 Ndi su
ndia nii se'e na köo, saa chi ña numa va kuvi ña Elisabet. Ra xa
kuna'nu ni tu mii va na. 8 Saa kuu nditiandiaa kii ña sa ndia sutu
ndia ita'an xi'in ra Zacarías chiñu ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
9 Ra xa yuna'a va na ña ndakaxin na iin mitu'un sutu, ra chi'ma[b]
nuu arta yii ini ve'e ñu'u. Saa *ndikaxin na ra Zacarías ña ki'vi

---

[a] Ra Aarón kuvi ra xikuu sutu ra nuu va'a te yachi. [b] Sundie'e: chu'ma

ra chi'ma ra. [10] Ra te xa *ndiki'vi ra ichi'ma ra, saa xa'a yuvi
na ndita chi nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan ka'an na xi'in Ndioxi.
[11] Ra nani saa kuu ra ichi'ma ra, saa ra tu'va ndituvi va iin ra
tatun Ndioxi chi xiin kua'a arta yii nuu ndikaa ra. [12] Ra te *xini
ra Zacarías ra tatun Ndioxi kan ra ndiyu'vi ka vi ra, ra *ndakanda
ka vi ini ra. [13] Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in ra, kachi
ra saa:

—Kuayü'vi kun, Zacarías, saa chi xa *xini va so'o Ndioxi ña
ndika'an kun xi'in ra. Ra vichin kaku iin tiaa lo'o se'e yasi'i kun,
ra Juan chindu'u kun kivi ra. [14] Ra tiaa ni kusii ini kun na kaku
ra. Ra kua'a ni ka tu yuvi kusii ini xi'in va kun ña kaku ra. [15] Saa
chi ra ka'nu ni kuu ra lo'o yo'o nuu Ndioxi; ra nii kö'o ra ndixi,
xi'in ndia nii ka ndutia ra saxini yuvi. Chi ta ndikaa ka ra tixi si'i
vi ra ke, ti'vi Ndioxi Tachi Yii ra ña koo ña xi'in ra. [16] Ra xi'in chiñu
ña sa ra yo'o ke kua'a ni na ñuu Israel ndandiko ini, ra ndaki'in
na ichi Ndioxi. [17] Chi ra lo'o yo'o kuvi ra kunuu ku'un nuu ra ti'vi
Ndioxi kixi ña yuuvi yo'o. Ra iin ta ndixiyo ndie̱e̱ Ndioxi xi'in ra
Elías, saa koo tu ña xi'in ra yo'o va. Saa ke kuchuun ra ka'an ra
xi'in yuvi, ña na ndakundee va'a na xi'in iva si'i na, xi'in se'e na;
ña na köo ka na kuachi xi'in ta'an na. Ra kuchuun tu ra sandiko ra
ini yuvi na ndiee ni ini va, ña ndaki'in na ichi Ndioxi. Ra saa ke sa
ra xi'in na, ña va'a xa na koo nduvi na ndaki'in na Tata yo ta xa na
ti'vi Ndioxi ra kixi ra ña yuvi yo'o —kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in
ra Zacarías.

[18] Saa ndika'an ra Zacarías xi'in ra tatun Ndioxi kan, kachi ra saa:

—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu a ña ndixa ke kaku se'e
yasi'i yu? Chi xa na na'nu va kuvi ndi —*kachi ra.

[19] Ra saa ndakuiin ra tatun Ndioxi kan, *kachi ra saa:

—Yu'u kuvi ra nani Gabriel. Ra iin ndisaa kii va iyoo nduvi yu
ña xika yu chiñu nuu Ndioxi. Ra suvi kuvi ra ti'vi yu'u ña vaxi yu
ndatu'un yu xi'in kun xa'a ña va'a yo'o va. [20] Ra xa'a ña ndikandïxa
kun ña ndika'an yu xi'in kun ke kumi'mi kun vichin. Ra küvi ka'an
kun ndia na xinu ndi'i ña ndika'an yu xi'in kun, saa chi xiniñu'u
xinu va ña ndika'an Ndioxi. Ra ndia te xa na kaku se'e vi ndo, kuvi
ña ndaka'an kun —kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra.

[21] Ra saa ˆkuu yuvi kan ndee na ndiatu na ña kita ra Zacarías ini
ve'e ñu'u, ra nii köo ra kanata. Saa xa'a na ˆndakani ini na xa'a ra:
“¿Ni ke *ndo'o ra? ¿Nichuun köo ra kanata?”, *ka'an na. [22] Ra te

kanata ra chi ke'e, ra ndiküvi ka ka'an ra xi'in na. Ra saa kundaa ini
na ña iyoo iin ña *xini ra ini ve'e ñu'u ka'nu va. Saa chi ndia nda'a
va ra ke ndixika nuu na ña ndika'an ra xi'in na.
23 Ra te ndixinu kii ña xachiñu ra Zacarías ve'e ñu'u, ra saa
ndaki'in ra kuanu'u ra ve'e va ra. 24 Saa kuu ra *ndikee va se'e ña
Elisabet, yasi'i ra. Ra saa xindu'u ña ve'e u'un yoo, ra ndikëe ña
ku'un ña inka xiyo. Ra ndakani ini ña, ka'an ña saa: 25 "Ndioxi ku
ra *xa ña mani yo'o xi'in yo, ña na kundäsi ka yuvi yo'o yo", ka'an
ña.

Ka'an ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku Jesús

26 Ra te ndixinu i̱ñu̱ yoo ña ñu'u se'e ña Elisabet, ra saa ti'vi
Ndioxi tatun ra, ra nani Gabriel, kua'an ra ñuu Nazaret ña ndikun
ndiaa chi Galilea. 27 Ra ikan iyoo iin ña'a lo'o kuaan ña nani María.
Ra xa ña iyoo nduvi va ke ña tanda'a ña xi'in iin tiaa ra nani José.
Ra se'e xikua ra rey David kuvi ra. 28 Ra te ndiki'vi ra tatun Ndioxi
ve'e nuu iyoo ña lo'o María kan, ra ndika'an ra xi'in ña, kachi ra
saa:
—Kusii ni ini Ndioxi xi'in kun chi va'a ni ˆxa kun, ra iyoo ra xi'in
kun vichin; ra kua'a ni ña va'a *taxi Ndioxi nda'a yo'o nuu takundi'i
ka na si'i —*kachi ra xi'in ña.
29 Saa ra ndayu'vi ni ini ña, ra saa ndakani ini ña xa'a tu'un ña
ndika'an ndioxi ra xi'in ña ni ke kuni kachi ña. 30 Ra saa ndika'an ra
tatun Ndioxi xi'in ña, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun María, chi ña va'a va kuni Ndioxi sa ra xi'in kun.
31 Ra vichin kee se'e kun. Ra te na kaku ra, ra chindu'u kun kivi ra
ña kunani ra Jesús. 32 Chi ra lo'o yo'o, ra ra ka'nu ni kuu ra, ra "Se'e
Ndioxi Ra Ka'nu kuvi ra" kachi na. Ra taxi Ndioxi ndie̱e̱ nda'a ra,
ña kuu ra rey, ta ku'va ndixiyo ra rey David, xii xikua ra, ra xa'ndia
chiñu nuu na Israel. 33 Ra ra lo'o yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu nuu na
Israel iin ndisaa tiempo; ra ndï'i xa'a ña xa'ndia ra chiñu —*kachi ra
tatun Ndioxi xi'in ña María.
34 Ra saa ndindakatu'un ña ra, kachi ña saa:
—¿Ndia ku'va ke kuu ña yo'o? Saa chi täan tanda'a yu —*kachi
ña xi'in ra tatun Ndioxi.
35 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:

—Ndï'i ini kun, chi mii va Tachi Yii Ndioxi ke xinu koo xi'in kun;
ra suvi mii ndiee Ndioxi, ra ka'nu ke kusa'vi tu sata va kun. Ña kan
ke ra Yii kuvi ra kaku yo'o, ra Se'e Ndioxi, ra ka'nu ke kunani ra.
36 Ra na kundaa ini kun chi ña ku'vi kuachi kun, Elisabet, ra va'a ni
xa ña chee kuvi va ña, ra koo va se'e ña. Ndi su te yachi, ra ña numa
va *xikuu ña, ndi su vichin, ra xa i̱ñu̱ va yoo ke ñu'u se'e ña. 37 Saa
chi nuu Ndioxi ra ndia nii ña ü'vi —*kachi ra tatun Ndioxi xi'in ña
María.
38 Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Va'a va, ta ku'va kuni mii Tata yo, na sa ra xi'in va yu. Na kuu
ña ndika'an kun, chi ña xa chiñu nuu ra kuvi va yu —*kachi ña xi'in
ra tatun Ndioxi.
Ra saa nandiko ra kuanu'u va ra.

Kua'an ña María koto'ni ña ña Elisabet

39 Saa kuu ra ndiya'a lo'o kii ra numi ka vi xavii ña María ra
ndaki'in ña kua'an ña iin ñuu lo'o ña ndikaa chi kuñu'u ña ndikun
ndiaa Judea ña koto'ni ña ña Elisabet. 40 Ra ta ndixaa ña kan, saa
ndiki'vi ña ve'e ra Zacarías. Ra ndika'an ndioxi ña xi'in ña Elisabet.
41 Ra te xini so'o ña Elisabet ña ndika'an ña María xi'in ña, saa ra
ndikun kanda va se'e ña tixi ña. Ra saa ndixinu Tachi Yii Ndioxi sata
ña Elisabet, 42 ra ndiee ni ndika'an ña xi'in ña María, kachi ña saa:
—Va'a ni kee kun nuu ndi'i ka na si'i, ra va'a ni kee tu se'e kun,
ra ndikaa tixi va kun. 43 ¿Yoo vi ku yu'u ña vaxi kun koto'ni kun
yu'u? Chi yo'o, ra si'i Tata yu Ndioxi va kuvi kun. 44 Saa chi ta
ndika'an ndioxi kun xi'in yu, ra ndikun *kanda va se'e yu tixi yu,
saa chi kusii ni ini ra. 45 Ra va'a ni kee kun, chi kandixa kun tu'un
ña ndika'an Ndioxi xi'in kun. Ra xinu va ña ndika'an ra xi'in kun
—kachi ña Elisabet xi'in ña María.

ˆNdasaka'nu ña María Ndioxi

46 Ra saa ndika'an ña María, kachi ña saa:
—Xi'in ndinuni ni nima va yu ke ndasaka'nu yu Tata yu
Ndioxi.
47 Ra kusii ni ini yu xi'in ra, chi ˆsakaku ra yu'u.
48 Ra va'a ni nda'vi ni va yu, ndi su ninäa ini Ndioxi xa'a yu.

Ra iin ndisaa tiempo ña vaxi, ka'an na xa'a yu ña va'a ni ˆkee yu.
49 Chi Ndioxi ku ra iyoo ndie̱e̱,
ra kua'a ni ña va'a ˆxa ra xi'in yu;
Ra ra yii kuvi ra.
50 Ra iyoo ni ña ka'nu ini ra xi'in yuvi na xa to'o ña'a;
ra saa sa tu ra xi'in se'e ñani va na,
ra saa tu xi'in se'e xikua va na.
51 Ra xi'in ndie̱e̱ Ndioxi kuvi ña *xa ra ña ka'nu;
ra sandi'i ra xa'a ña ki'vi,
ña xani ini na tiaa ni ini.
52 Ra *kindiaa ra ndiayu nda'a na kuu rey na'nu.
Ra ndasana'nu ra na nda'vi.
53 Ra sakuxi ra na nda'vi xi'i soko.
Ra *kindiaa ra ña xixi na kuika;
ra ndia nii lo'o ka ña nindäkoo ra nda'a na kuxi na.
54 Ra *kunda'vi ini ra *xini ra takundi'i yo na ñuu Israel na xachiñu nuu ra;
ra *chindiee ta'an ra xi'in yo.
Saa chi ninäa ini ra ña sa ra ña va'a xi'in yo.
55 Chi ta ku'va *kindoo ra xi'in ra xii xikua yo Abraham,
ke *xa ndixa ra xi'in va yo;
ra iin ndisaa kii ña vaxi ra näa ka ini ra xa'a yo —*kachi ña María.
56 Ra ku'va uni yoo ke kuachi ña María xi'in ña Elisabet, ra saa ndaki'in ña kuanu'u ña ve'e ña.

*Kaku ra Juan ra ˆsakuchi yuvi

57 Saa kuu ra nditiandiaa kii, ña kaku se'e ña Elisabet. 58 Ra ta kundaa ini na ve'e ña, xi'in na ndee yachin xi'in ña, ña xa *kaku ra lo'o se'e ña, ra kusii ka vi ini na, saa chi *xa Ndioxi ña va'a xi'in ña.
59 Ta ndixinu una kii kaku ra lo'o yo'o, ra saa xaa na ta'an na ve'e na, ra *chikaa na tuni Ndioxi ra.[a] Ra te ndi'i xa na saa, ra saa

[a] Chikaa na tuni: Tu'un yo'o kachi ña saa, ña xiniñu'u ka'ndia na iin lo'o xini ka'a ndia kuachi tiaa se'e na chi xa saa yuna'a va na ñuu Israel chi saa xa'ndia Ndioxi chiñu nuu va na.

ndika'an na ña na kunani ra Zacarías, chi saa nani iva ra. 60 Ndi su
ndixïin si'i ra ña kunani ra saa, chi su'va va kachi ña:
—Juan va kunani ra —kachi ña xi'in na.
61 Ra saa ndika'an na xi'in ña, *kachi na saa:
—¿Nichuun kunani ra saa? Ra ndia nii na ve'e yo näni saa
—kachi na xi'in ña Elisabet.
62 Saa ndindakatu'un na ra Zacarías xika nda'a na nuu ra, ña kuni
na kundaa ini na ndia ku'va ke kunani ra lo'o se'e ra, *kachi na xi'in
ra. 63 Saa nduku ra iin vitu lo'o nuu na, ra tiaa ra nuu nu. Ra su'va
ke kachi ña tiaa ra: “Juan ke kunani ra”, kachi ña. Ra ndakanda ka
vi ini na ve'e ra ta xini na ña *tiaa ra. 64 Ra ndikun saa ndaka'an va
ra Zacarías, ra *ndasaka'nu ra Ndioxi. 65 Ra ndakanda ka vi ini na
ta'an ra Zacarías ta xini so'o na xa'a ña *kuu kan. Ra iin ndisaa
kuvi ñuu kuñu'u ña ndikun chi Judea ndindutia ndoso tu'un xa'a ña
*kuu. 66 Ra takundi'i yuvi na *kundaa ini ña *ndo'o ra Zacarías ra
xa'a na ndakani ini na, ká'án na saa:
—¿Ndia chiñu ke kuiso ra lo'o yo'o nuu Ndioxi, te na kuchee ra?
—ká'án na.
Saa chi kundaa ini takundi'i va na ña ndixa ke iyoo va ndiee
Ndioxi xi'in ra.

ˆNdasaka'nu ra Zacarías Ndioxi

67 Ra ra Zacarías, iva ra lo'o Juan, ra iyoo ni ndie̱e̱ Tachi Yii Ndioxi
xi'in ra, ra ndika'an ra tu'un ña *taxi Ndioxi nda'a ra, kachi ra saa:
68 Ka'nu ni na koo Ndioxi, ra ki'in kuenda xi'in yoo,
na ñuu Israel, chi xa *xaa va ra sakaku ra yoo.
69 Chi xa *ti'vi va ra iin ra chee, vaxi sakaku yoo,
ra ra kan, ra se'e xikua ra rey David,
ra xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ra.
70 Ra ta iyoo ña ndika'an na,
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
saa ke iyoo ña *xa ra xi'in va yo. Ra su'va *kachi na:
71 *Sakaku ra yoo nuu na kani ta'an xi'in yo,
ra saa tu nuu na sáa̱ ini xini yoo va.
72 Ra ña yo'o ke *xa ra xi'in yo,
xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra na xii xikua yo;
ra ndaka'an tu ra xa'a tu'un va'a ña yii,

ña *kindoo ra xi'in va na.
73 Ra ña yo'o ku tu'un ña va'a ña kindoo Ndioxi
xi'in ra xii xikua yo Abraham, ña sa ra xi'in yo:
74 ña sakaku ra yoo nuu takundi'i na kani ta'an xi'in yo,
ra kuayü'vi ka yo nuu na.
Ra saa ke ndinuni ni ka yo sachiñu yo nuu ra,
ra ndasaka'nu yo ra.
75 Ra sä ka yo ña vä'a, ra vii ni na kundee yo,
ra ña ndaku va na sa yo nuu ra iin ndisaa kii ña vaxi.
76 Ra yo'o tu, ra lo'o se'e mii yu,
ra ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra ka'nu,
va kuu kun.
Ra kunuu kun nuu Tata yo ku'un kun
ña ndasavii kun ichi ra.
77 Ra taxi kun xini na ñuu yo, Israel,
ña koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo,
ra sakaku va ra yoo,
78 xa'a ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo.
Ra ta ku'va ye'e ñu'ù inka kii xaa,
saa ye'e ra xaa ra nuu yo, ña kee ra ndivi.
79 Ña va'a na taxi ra ndaye'e nuu na ndee nuu ñaa,
na xa ndiatu ini kuvi.
Ra ndaña'a ra ichi va'a nuu yo ña kaka yo,
*kachi ra Zacarías xi'in ra lo'o Juan se'e ra.
80 Saa kuu *xa'nu ra lo'o Juan xi'in ndiee Ndioxi, ra ndixinu tiaa va ra. Ra niña iku ichi va ndixiyo ra, iin saa ndia te ndixaa kii ña *ndita ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na ñuu Israel va.

Kii ña kaku Jesús

2 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'ndia ra rey Augusto chiñu ña na ndakoo ndia'vi yuvi, na ndee iin ndisaa kuvi ñuu.[a] 2 Ra sakan ichi nuu ke ndakoo ndia'vi ndi'i yuvi te xa'ndia ra Cirenio chiñu nuu

[a] Rey Augusto ku ra xa'ndia chiñu nuu iin ndisaa kuvi Roma; ra ra Cirenio ku ra xa'ndia chiñu nuu Siria, ña xindikun ndiaa Roma.

ñuu ña ndikun ndiaa Siria. 3 Ra xiniñu'u ku'un ndi'i va yuvi ñuu nuu
kee xii xikua na ña ndaka'yu kivi na.
4 Ra xa'a ña kan ke, ke̱e ra José ñuu Nazaret ña ndikundiaa chi
Galilea. Ra ndaki'in ra kua'an ra ña ndaka'yu kivi ra ñuu Belén ña
ndikundiaa chi Judea, nuu *kaku ra rey David, xii xikua ra. 5 Ra
kua'an tu ña María va xi'in ra, ña ndaka'yu kivi ña ñuu Belén, ra xa
iyoo nduvi va ña ña tanda'a ña xi'in ra José, ndi su xa ˆñu'u va se'e
ña. 6 Ra nani saa kuu na ndee na ñuu Belén kan, ra nditiandiaa va kii
ña ˆkaku se'e ña. 7 Ra saa *kaku ra lo'o se'e nuu ña María. Ra suvi
ña ra iin tikoto lo'o, ra chikandu'u ña ra ini xatun nuu ñu'u iku xaxi
kiti, saa chi ndinï'i na ve'e nuu koo na, ra ndia ve'e nuu kixi kiti va
ndini'i na.

Ka'an ndia tatun Ndioxi xi'in ndia ndiaa kiti

8 Ra suvi mii ñuu te *kaku Jesús, ra ndee ndia paxto ndiaa ndia
ndikachi sana ndia iku ña ndikaa yachin nuu ñuu Belén kan. 9 Ra
saa kuu ndia ndee ndia, ra iin kuu su'va ra ndituvi va iin ra tatun
Ndioxi nuu ndia. Ra ndaye'e ndi'i nuu ndee ndia xi'in ndiee Ndioxi,
ra ndiyu'vi ka vi ndia paxto kan. 10 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi
kan xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi ña va'a va vaxi yu ndatu'un yu xi'in ndo. Chi
iin kusii ini takundi'i va na yuuvi yo'o xa'a ña ndatu'un yu xi'in ndo.
11 Chi vichin *kaku iin ra lo'o ñuu Belén, nuu kaku ra rey David; ra
ra lo'o yo'o ku Cristo, ra ka'nu nuu yo, ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku
ndo'o kuvi ra. 12 Ra kua'an ndo koto'ni ndo. Chi su'va ke kaa ra kuni
ndo: Isuvi ra iin tikoto lo'o, ra kandu'u ra ini xatun nuu ñu'u iku
xaxi kiti —kachi ra tatun Ndioxi xi'in ndia paxto.
13 Ra iin kuu su'va, ra kua'a ka vi na tatun Ndioxi ndakoyo ra
ndakuita'an na xi'in ra tatun Ndioxi kan. Ra saa xa'a na ˆndasaka'nu
ka vi na Ndioxi, kachi na saa:
14 ¡Ka'nu ni na koo Ndioxi ra iyoo ndivi!
¡Ra va'a ni na koo na yuuvi yo'o,
na ˆxa ra ña va'a xi'in! —kachi na.
15 Ra saa nandiko na tatun Ndioxi kuanu'u na ndivi. Ra ndika'an
ndia paxto kan xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—Na ku'un yo ñuu Belén kuni yo ña ndika'an ra tatun Ndioxi
xi'in yo —kachi ndia.

16 Saa ra numi ka vi ndia ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu Belén.
Ra te ndixaa ndia, ra ikan ndu'u ña María, xi'in ra José, ra kandu'u
ra lo'o se'e ña nuu ñu'u iku xaxi kiti xini ndia. 17 Ra saa xa'a ndia
paxto kan *ndakani ndi'i ndia ña ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in ndia
xa'a ra lo'o kan. 18 Ra takundi'i yuvi na xini so'o ña ndatu'un ndia
paxto xa'a ra lo'o kan, ra ndakanda ka vi ini na. 19 Ndi su ña María,
ra chuva'a ndi'i va ña tu'un kan nima ña. Ra ndakani ka vi ini ña
xa'a ña. 20 Ra saa nandiko ndia paxto kan kuanu'u va ndia. Ra kusii
ka vi ini ndia xa'a ña xini so'o ndia xi'in ña xini ndia ra ˆndasaka'nu
ka vi ndia Ndioxi kua'an ndia. Chi iin ta iyoo ña ndika'an ra tatun
Ndioxi xi'in ndia, ra iin saa ke iyoo ña xini va ndia.
21 Ra te ndixinu una kii ña kaku ra lo'o se'e ña María, ra saa
xakin na tuni Ndioxi ra, ra chindu'u na kivi ra nani ra Jesús ta ku'va
ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in ña María te kuni ka kee se'e ña.

ˆNdataxi na ra lo'o Jesús nda'a Ndioxi

22 Ra te ndixinu kii ña xa yii ña María ra saa ndasavii ña xi'in
mii ña, ta ku'va iyoo ña tiaa ra Moisés, ña ndika'an Ndioxi xi'in ra
xina'a, ra saa ndaki'in ña kua'an ña xi'in ra José ña ndataxi na ra
lo'o Jesús nda'a Ndioxi ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. 23 Chi saa
kachi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a: “Takundi'i se'e tiaa na,
ra nuu, ra xiniñu'u ndataxi na ra nda'a Ndioxi”. 24 Ra takundi'i na
ivasi'i na vali ra xiniñu'u soko na uvi ndiyuu[a] a uvi satà vali nuu
Ndioxi, kachi ña tiaa ra Moisés. Ña kan ke ndaki'in ra José, xi'in ña
María kua'an na sanduvi na ña ndika'an Ndioxi.
25 Ra tiempo kan ndixiyo iin ra xinani Simeón ñuu Jerusalén. Ra
va'a ni tiaa *xikuu ra, ra kañu'u ka vi ra Ndioxi. Ra ndixiyo Tachi
Yii Ndioxi xi'in ra, ra xindiatu ra ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na ñuu
Israel. 26 Chi xa ta yachi vi ke ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra,
kachi ña saa: “Küvi yachi kun, chi ndia na kuni kun ra ndikaxin
Ndioxi sakaku na Israel, saa vi ke kuvi kun”, *kachi ña xi'in ra.
27 Ra mii kii ndixaa ra José, xi'in ña María, xi'in ra lo'o Jesús
ve'e ñu'u ka'nu, ña saxinu na ta ku'va ka'an ña tiaa ra Moisés, ra
ndika'an tu Tachi Yii Ndioxi xi'in ra Simeón ña na ku'un ra ve'e ñu'u

---

[a] “Ndiyuu” kuvi “pichón”, tu'un sa'an; ra “sata” ku “paloma”, tu'un sa'an. Ña kan ke xa siin xa siin va kuvi ri.

va. [28] Ra te ndixaa ra, ra saa ndaki'in ra ra lo'o Jesús ndakunu ndiaa
ra, ra *ndasaka'nu ra Ndioxi, kachi ra saa:
[29] Vichin, ra xa ndixinu va ña ndika'an kun xi'in yu te yachin,
Tata. Ra xa va'a va kuvi yu'u, ra xachiñu nuu kun,
chi ndï'i ka ini yu.
[30] Chi xa xini nuu va yu ra ndikaxin kun sakaku na yuvi yo'o.
[31] Ra ra yo'o ku ra ti'vi kun xa̱à, ra kuni nuu takundi'i va na
yuuvi yo'o ra.
[32] Chi ra yo'o kuvi ra kuu ñu'u ña ndaye'e nuu takundi'i yuvi,
na täan kundaa ini xa'a ichi kun.
Ra xa'a ra yo'o ke chinuu to'o ni na tu'un xa'a na ñuu Israel,
*kachi ra Simeón.
[33] Ra *ndakanda ka vi ini na ivasi'i ra lo'o Jesús xa'a tu'un ña
ndika'an ra Simeón. [34] Saa ndika'an ra Simeón xi'in na, kachi ra saa:
—Ndioxi na taxi ka ña va'a nda'a ndo; ra na chindiee ta'an ra
xi'in ndo —kachi ra.
Ra saa ndika'an ka ra xi'in ña María, kachi ra saa:
—Xa mii Ndioxi ndikaxin ra lo'o se'e kun, ña sakaku ra na ñuu
Israel. Ra kua'a ni na kaku sa ra, ra kua'a ni tu na ndi'i xa'a va. Ra
ra yo'o ku ra kuu iin seña nuu na yuuvi yo'o, ra kua'a ni na kuïin
kandixa. [35] Ra kundaa ini ra xa'a ña ndakani ini yuvi. Ra kusuchi ni
tu ini va kun xa'a ra. Chi iin ndiakua ta ndo'o na siso ichi nima, saa
ndo'o kun xa'a ra —kachi ra Simeón xi'in ña María.
[36] Ra suvi mii ve'e ñu'u kan ndixiyo iin ña'a ña xinani Ana, ra xa
kua'a ni kuiya ndikaa ña, ra ña ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xikuu ña.
Ra Fanuel xinani iva ña. Ra xii xikua ña xikuu na ve'e ra Aser. Ra
itia ni ña nditanda'a ña, ndi uxa va kuiya xindu'u ña xi'in yii ña ra
ndixi'i va ra. [37] Ra xa kumi xiko kumi kuiya ke kindoo kuaan ña.
Ra nii ndixikütia'a ña ve'e ñu'u kan chi ñuu ka'ñu va xindikaa ña
ndika'an ña xi'in Ndioxi, ra ndixiyo su'un ña ña ndixïxi ña sava.
[38] Ra saa xaa ña nuu ndee na ivasi'i ra lo'o Jesús xi'in ra. Ra ndataxi
ña tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra lo'o kan. Ra saa xa'a ña ka'an ña xa'a
ra lo'o Jesús xi'in takundi'i yuvi na ndiatu xaa ra ti'vi Ndioxi sakaku
na ñuu Israel.

Nandiko na kuanu'u na ñuu Nazaret

39 Ta ndi'i xanduvi ndi'i na ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra
saa nandiko na ndaxaa na ñuu Nazaret ña ndikun ndiaa chi Galilea.
40 Ra ikan *xa'nu ra lo'o Jesús ra iin takundi'i kuiya ke kundiee ka
ra, ˆxa'nu ra, ra ndichi ka vi ra, ra kusii ni tu ini Ndioxi va xi'in ra.

Ndindoo Jesús ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

41 Ra iin takundi'i kuiya ke xa'an na ivasi'i ra lo'o Jesús viko
pascua ñuu Jerusalén. Chi xa saa yuna'a va na.[a] 42 Ra ta ndixinu ra
lo'o yo'o uxi uvi kuiya, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ñuu Jerusalén
xi'in na ivasi'i ra viko pascua. 43 Ra te ndi'i viko pascua, ra saa
ndaki'in na kuanu'u na ñuu Nazaret. Ra ndixïni na ndindoo ra lo'o
Jesús ñuu Jerusalén. 44 Chi a ndia ndikaa ra tiañu yuvi va kua'an ra,
ka'an na. Ra xa iin kii nduvi va ñu'u na ichi, saa xa'a na nanduku na
ra tiañu na ta'an na, xi'in tiañu na xini ta'an xi'in na, 45 ra köo ra
ndindani'i na. Ra saa nandiko tuku na nanduku na ra ñuu Jerusalén.
46 Ra ndia kii uni vi ndani'i na ra lo'o Jesús ve'e ñu'u ka'nu.
Ndu'u ra tiañu ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra xini
so'o ra ña ka'an ndia, ra ndakatu'un ra ndia. 47 Ra ˆndakanda ka vi
ini ndia xini so'o tu'un ña ndakuiin ra yu'u ndia, chi ndichi ka vi
ka'an ra xi'in ndia. 48 Saa xaa na ivasi'i ra, ra ndayu'vi ka vi ini na
xi'in ra. Saa ndika'an si'i ra, kachi ña saa:
—¿Nichuun xa kun saa xi'in ndi? Iva kun xi'in yu'u, ra ndanduku
ni ndi yo'o, chi ndi'i ni ini ndi xa'a kun —kachi ña xi'in ra.
49 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndanduku ndo yu'u? ¿A kundäa ini ndo chiñu Tata
yu, ra iyoo ndivi va ke xiniñu'u sa yu? —kachi ra xi'in na.
50 Ndi su nii ndikundäa ini vi na ni ke kuni kachi ña ndika'an ra
xi'in na.
51 Ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra xi'in na ivasi'i ra ñuu Nazaret. Ra
xato'o ka vi ra na, iin kandixa ndi'i va ra chiñu ña xa'ndia na nuu
ra. Ra ndakani ka vi ini ña María xa'a takundi'i ña *kuu. 52 Ra saa

---

[a] “Pascua” ke nani viko ña ndatava na judío xa'a ña ndaka'an na ña chindie̱e ta'an Ndioxi xi'in na xii xikua na ta *sakaku ra na nuu na ñuu Egipto.

ˆxa'nu ra lo'o Jesús ña kuchee ra; ra ˆkundichi ka vi ra; ra kusii ka vi
ini Ndioxi xi'in ra, ra saa tu yuvi va.

Ka'an ndoso ra Juan tu'un Ndioxi nuu yuvi

3 Ra xa xa'un kuiya ke ndikaa ra rey Tiberio, ra chee nuu
ndi'i ndia gobernador, xa'ndia ra chiñu nuu iin takundi'i
ñuu ña ndikun ndiaa ñuu Roma. Ra suvi kuiya kan ke *xa'ndia
chiñu tu ra gobernador Poncio Pilato nuu takundi'i ñuu ña ndikun
ndiaa Judea va; ra xa'ndia chiñu tu ra gobernador Herodes
nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea va, ra ra Felipe,
ñani ra Herodes ku ra ndixiyo gobernador ra xa'ndia chiñu nuu
takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Iturea, xi'in ña ndikun ndiaa
chi Traconite; ra ra xinani Lisanias ku ra ndixiyo gobernador ra
xa'ndia chiñu nuu na ndikun ndiaa chi Abilinia. [2] Ra suvi mii
kuiya kan ke xikuu ra Anás xi'in ra Caifás, sutu ndia kuna'nu nuu
takundi'i ndia sutu ndia ñuu Israel, ra saa ke ndika'an Ndioxi
xi'in ra Juan, se'e ra Zacarías, iin iku yuu. [3] Ra ke̱e ra kua'an
ra chi nuu ndikaa itia Jordán. Ra xa'a ra ka'an ndoso ra tu'un
Ndioxi nuu yuvi na ke̱e iin takundi'i ñuu, ña na ndandiko ini
na xa'a kuachi na, ra ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a
na.

[4] Ra yo'o ke ndixinu nuu ña tiaa ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a xa'a ra Juan. Ra su'va ke kachi ña tiaa ra:

Ti'vi Ndioxi iin tiaa, ra ku'un ra iku yuu,
ra ndiee ni ka'an ra, kachi ra saa:
“Ndasavii ndo ichi ndo nuu Tata yo Ndioxi.
Ndandiko ini ndo xa'a kuachi ndo,
ra ndakundee vii ndo nuu ra.
[5] Takundi'i ichi nuu iyoo yavi ra ndakutu va ña,
Ra takundi'i ichi nuu iyoo ko'ndo xi'in xiki sukun,
ra ndaku'nu ña ra ndundaa va ña.
Ra ichi ndiakua, ra ndundaku va ña.
Ra ichi nuu iyoo ni yuu,
ra ndanda'a va ña.
[6] Ra kuni takundi'i va yuvi ra xaa sakaku na yuuvi yo'o”,
ˆkachi ña tiaa ra Isaías.

7 Ra kua'a ka vi yuvi ndixaa nuu ra Juan ña kuni na, ña na
sakuchi ra na. Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—¡Na ndiva'a kuvi ndo'o! ¿A kaku ndo xa'a kuachi ndo sa
Ndioxi tuvi ndo tu na nandïko ini ndo? 8 Ña xiniñu'u sa ndo ke
xi'na ka na nandiko ini va ndo xa'a kuachi ndo, ra sa ndo ña
va'a. Ra saa ke kixi ndo kuchi ndo. Ra tu ndakani ini ndo ña:
“Koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo, saa chi se'e xikua ra
Abraham va kuvi yo”, ka'an ndo, ra na kundaa ini ndo, chi köo ya'vi
ndiaa vi ña nuu Ndioxi. Chi ndia yuu ndee ñaa ra kuvi ndasama
Ndioxi ña ra nduu ña yuvi va, ra nduu na se'e xikua ra Abraham.
9 Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo nduvi va Ndioxi xi'in yacha
ña ka'ndia ra ndia tio'o takundi'i itun kui'i ra koko nu chi köo
kui'i ña va'a kuun nda'a nu. Ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o
va tu na nandïko ini ndo xa'a kuachi ndo —kachi ra Juan xi'in
na.
10 Ra saa ndindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Ra ni ke xiniñu'u sa ndi, tu saa? —kachi na xi'in ra.
11 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in na:
—Na iyoo uvi tikoto nuu, ra na taxi na iin ña nda'a na köo ña
nuu; ra na iyoo ña xixi, ra na taxi na ña kuxi na köo ña kuxi —kachi
ra Juan xi'in na.
12 Ra saa ndixaa tu ndia kaya xu'un kua'an nda'a gobierno va, ña
kuni ndia kuchi ndia, ra ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia saa:
—Maestro, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa tu ndu'u? —kachi ndia xi'in
ra.
13 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Kï'in siki ka ndo xu'un nda'a ta'an ndo; chi xa ta ku'va ndika'an
gobierno xi'in ndo ke na sa va ndo —kachi ra xi'in ndia.
14 Ra saa ndixaa tu sava ndia soldado va ra ndindakatu'un ndia
ra, kachi ndia saa:
—Ra ndu'u tu, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa ndi? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xa kuï'na ka ndo ña'a yuvi, ra täxi ka ndo kuachi siki xa'a na.
Ra kä'an kuachi ka ndo xa'a ya'vi ndo, chi na kindoo ini ndo ta
ku'va cha'vi na ndo'o va —kachi ra xi'in ndia.
15 Ra takundi'i va yuvi ndiatu ña kama ni kixi ra kuu Cristo, ra ña
kan ke tiaa ni kuni na kundaa ini xa'a ra Juan, saa chi ndakani ini
na a ra kan kuvi ra kuu Cristo *ka'an na.

16 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in na, kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra. Ra va'a ni ña ndixa va ke ˆsakuchi yu ndo'o
xi'in tiakuii, ndi su vaxi inka ra ka'nu ni ka nuu yu'u, ra ndia nii
chiñu lo'o ke köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu ra. Ra ra kan kuvi ra
sakuchi ndo'o xi'in ñu'u xi'in ndie̱e̱ Tachi Yii Ndioxi. 17 Ra xa iyoo
nduvi va ra xi'in ña'a ña ndativi ra trigo ra ndachuva'a ra ña ve'e
nuu koo ña, ra taan ra ña vä'a nuu xixi ñù'ù ña tü'va nda'va ra koko
ña.
18 Ra kua'a ni ka va ku'va *saña'a ra Juan yuvi, ña na nandiko ini
na ra ndaki'in na ichi Ndioxi. 19 Ra saa nduke'e tu ra Juan xi'in ra
gobernador, Herodes, xa'a ña ndaki'in ra yasi'i ra Felipe, ñani ra, ña
nduu ña yasi'i va ra, ra saa tu xa'a takundi'i ña vä'a xa va ra. 20 Ra
inka tuku va ña vä'a *xa ra Herodes, saa chi chikaa ra ra Juan ve'e
kàà xa'a ña ndukue'e ra xi'in ra xa'a kuachi ra.

Su'va kuu ta *chichi Jesús

21 Ta yachi ta täan ku'un ra Juan ve'e kàà, ra kua'a ka vi yuvi
sakuchi ra, ra sakuchi tu ra Jesús va, ra te ndi'i *chichi Jesús, ra saa
xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi, ra ndanuña ndivi. 22 Ra ta kaa iin sata
lo'o, saa kaa Tachi Yii Ndioxi nduxinu ña xika ña xini ra. Ra xini
so'o na ndee kan ña ndika'an Ndioxi xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Yo'o ku se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu xini yu yo'o, ra kusii ni ini
yu xi'in kun —kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Su'va xinani na xii xikua Jesús

23 Ta ndixinu Jesús oko uxi kuiya ra saa xa'a ra saña'a ra yuvi. Ra
se'e ra José va kuvi ra ndituvi na.
Ra ra José ra se'e ra Elí va xikuu ra.
24 Ra se'e ra Matat xikuu ra Elí.
Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Melqui xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Jana xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra José xikuu ra Jana.
25 Ra se'e ra Matatías xikuu ra José.
Ra se'e ra Amós xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra Nahum xikuu ra Amós.

Ra se'e ra Esli xikuu ra Nahum.
Ra se'e ra Nagai xikuu ra Esli.
[26] Ra se'e ra Maat xikuu ra Nagai.
Ra se'e ra Matatías xikuu ra Maat.
Ra se'e ra Semei xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra José xikuu ra Semei.
Ra se'e ra Judá xikuu ra José.
[27] Ra se'e ra Joana xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Resa xikuu ra Joana.
Ra se'e ra Zorobabel xikuu ra Resa.
Ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel.
Ra se'e ra Neri xikuu ra Salatiel.
[28] Ra se'e ra Melqui xikuu ra Neri.
Ra se'e ra Adi xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra Cosam xikuu ra Adi.
Ra se'e ra Elmodan xikuu ra Cosam.
Ra se'e ra Er xikuu ra Elmodan.
[29] Ra se'e ra Josué xikuu ra Er.
Ra se'e ra Eliezer xikuu ra Josué
Ra se'e ra Jorim xikuu ra Eliezer.
Ra se'e ra Matat xikuu ra Jorim.
[30] Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Simeón xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Simeón.
Ra se'e ra José xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Jonán xikuu ra José.
Ra se'e ra Eliaquim xikuu ra Jonán.
[31] Ra se'e ra Melea xikuu ra Eliaquim.
Ra se'e ra Mainán xikuu ra Melea.
Ra se'e ra Matata xikuu ra Mainán.
Ra se'e ra Natán xikuu ra Matata.
[32] Ra se'e ra David xikuu ra Natán.
Ra se'e ra Isaí xikuu ra David.
Ra se'e ra Obed xikuu ra Isaí.
Ra se'e ra Booz xikuu ra Obed.
Ra se'e ra Salmón xikuu ra Booz.
Ra se'e ra Naasón xikuu ra Salmón.
[33] Ra se'e ra Aminadab xikuu ra Naasón.

Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab.
Ra se'e Esrom xikuu ra Aram.
Ra se'e ra Fares xikuu ra Esrom.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Fares.
34 Ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Isaac xikuu ra Jacob.
Ra se'e ra Abraham xikuu ra Isaac.
Ra se'e ra Taré xikuu ra Abraham.
Ra se'e ra Nacor xikuu ra Taré.
35 Ra se'e ra Serug xikuu ra Nacor.
Ra se'e ra Ragau xikuu ra Serug.
Ra se'e ra Peleg xikuu ra Ragau.
Ra se'e ra Heber xikuu ra Peleg.
Ra se'e ra Sala xikuu ra Heber.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Sala.
36 Ra se'e ra Arfaxad xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Sem xikuu ra Arfaxad.
Ra se'e ra Noé xikuu ra Sem.
Ra se'e ra Lamec xikuu ra Noé.
37 Ra se'e ra Matusalén xikuu ra Lamec.
Ra se'e ra Enoc xikuu ra Matusalén.
Ra se'e ra Jared xikuu ra Enoc.
Ra se'e ra Mahalaleel xikuu ra Jared.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Mahalaleel.
38 Ra se'e ra Enós xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Set xikuu ra Enós.
Ra se'e ra Adán xikuu ra Set.
Ra se'e Ndioxi xikuu ra Adán.

Ixtondoso ña timia'a Jesús

4 Ra iyoo ni ndie̱e̱ Tachi Yii Ndioxi xi'in Jesús, ra saa ke̱e ra nuu ndikaa itia Jordán, ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ra kua'an ra iin iku yuu. 2 Ra uvi xiko kii ndixiyo ra kan. Ra ndixïxi ra, chi saa ndixiyo va ra soko; ra ta ndixinu uvi xiko kii, ra saa xa'a ndika'un ini ra. Ra saa ixtondoso timia'a ra. 3 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:

—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra ka'an xi'in yuu yo'o ra na nduu ña ixta kuxi kun —kachi ri xi'in ra.

4 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ri:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Süvi xi'in indaa ixta ke xiniñu'u
kutiaku yuvi chi xiniñu'u tu kandixa na takundi'i tu'un Ndioxi va ra
saa ke kutiaku na” —kachi ña, kachi ra xi'in ri.
5 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús ndixaa ra xi'in ri iin xiki ña
sukun va'a, ra ikan *ndiña'a ri iin takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o nuu ra iin too lo'o. 6 Ra ndika'an ri xi'in ra, kachi ri saa:
—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ñuu yo'o, ra ka'ndia kun chiñu
nuu ña, ra xi'in yo'o koo takundi'i ña kuika ña kuu mii ñuu yo'o. Chi
kuenda yu'u va ke, ra ndia ndia ka mii na kuni yu taxi yu ña nda'a,
ra taxi va yu ña. 7 Ra tu na ndakusiti kun nuu yu, ra ndasaka'nu kun
yu'u, ra kuenda mii kun kuu takundi'i va ña —*kachi ri xi'in ra.
8 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:
—¡Kuatia'a nuu yu, Timia'a! Saa chi su'va va kachi tu'un Ndioxi:
“Indaa mitu'un va Tata yu Ndioxi ndasaka'nu yu, ra indaa ra kan va
xiniñu'u kandixa yu” —kachi ña.
9 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús ndixaa ra xi'in ri ñuu
Jerusalén. Ra ikan sandaa ri ra xini ve'e ñu'u ka'nu, ndia nuu sukun
va'a. Ra ndika'an ri xi'in ra, kachi ri saa:
—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra sandakava mii kun yo'o
vichin. 10 Saa chi ka'an tu'un Ndioxi:
Ña ti'vi va ra na tatun ra kixi na
kondiaa na yo'o ra chindiee ta'an na xi'in kun.
11 Ra nuu nda'a va na ndakava kun.
Ra täxi na takue'e kun sa yuu —kachi ri xi'in Jesús.
12 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in timia'a kan:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Küvi kotondoso yu Tata yu
Ndioxi”, kachi ña —kachi ra. 13 Ndia saa ra ninï'i ka timia'a ni ke sa
ri ña kotondoso ka ri Jesús. Ra saa ndixikutia'a ri nuu ra iin ndia'vi
kii.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

14 Ra saa nandiko Jesús kua'an ra chi Galilea, ra iyoo ni ndiee
Tachi Yii Ndioxi xi'in ra, ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a ra iin
takundi'i ñuu. 15 Ra xa'a ra saña'a ra tu'un Ndioxi yuvi iin takundi'i
ve'e ñu'u ña iyoo ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndiee ni
ˆndasaka'nu na ra.

Nandiko Jesús kuanu'u ra ñuu Nazaret

16 Ra saa ndixaa Jesús ñuu Nazaret nuu *xa'nu ra. Ra kii
ndakindiee̱ na *ndixa'an ra ve'e ñu'u kan, chi saa yuna'a va ra. Ra
ndakundichi ra ña ka'vi ra tu'un Ndioxi nuu yuvi kan. 17 Ra saa *taxi
na tutu ña *tiaa ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a nda'a
ra. Ra ndakuiña ra nuu kachi ña su'va, ra *ka'vi ra ña:

18 Ndiee̱ Tachi Yii Ndioxi iyoo xi'in yu.
Saa chi ra kan va kuvi ra ndikaxin yu'u ña ndatu'un yu tu'un
va'a xi'in na nda'vi,
ra *ti'vi ra yu'u vaxi yu ña chindiee ta'an yu xi'in na ndo'o ni
ini,
ra sakaku yu na ñu'u ve'e kàà ra saña ndika na,
ra ndakuiña tu yu nuu na kuaa va,
ra sakaku tu yu na ndo'o tundo'o va.
19 Ra xaa yu ña ka'an ndoso yu nuu takundi'i yuvi, ña va'a na
ni'i na ña va'a ña taxi Ndioxi.

20 Ra te ndi'i ka'vi Jesús tutu kan, ra saa ndatuvi ra ña, ra ndataxi
ra ña nda'a tiaa ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u, ra saa ndakundu'u va
ra. Ra saa iin ixto'ni takundi'i na ndee ve'e ñu'u kan nuu ra. 21 Ra
saa xa'a ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Vichin ke ˆxini ndo ña *ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'vi yu
yo'o —*kachi ra xi'in na.

22 Ra ndiee ni ndachinuu to'o na tu'un xa'a Jesús. Ra ndakanda
ka vi ini na, saa chi nduvi ni ndika'an ra xi'in na. Ra saa xa'a na
kachi na saa:

—¿A su se'e ra José va kuvi ra yo'o? —kachi na xa'a ra.

23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Xa kundaa va ini yu chi vaxi kii ra ka'an ndo iin tu'un ndichi
xi'in yu, kachi ndo saa: “Yo'o, ra *xa tatan inka yuvi, na sa tatan
kun mii kun vichin”, kachi ndo. Ra ka'an ka ndo: “A su yo'o kuvi ra
kua'a ni ña va'a *xa ñuu Capernaum; ra saa na sa tu kun yo'o va, chi
yo'o kuvi ñuu kun”, kachi ndo xi'in yu —kachi Jesús xi'in na.

24 Ra saa ndika'an ka Jesús tu'un yo'o xi'in na kachi ra saa:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia nii na ka'an tu'un yu'u
Ndioxi ra mäni na nuu na ñuu na. 25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in
ndo, chi saa ndo'o na te xina'a ta ndixika ra Elías, ra ndika'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi: ta ndasi Ndioxi ndivi ra ndiküun ka savi uni kuiya

sava. Ra ndiee ni xindikaa tama ra ndika'un ni ini yuvi, ra kua'a ni
na si'i na ndukuaan xindee ñuu Israel, ra ndo'o ni ini na. 26 Ndi su
ndia nii na si'i kan ndixä'an ra Elías chindiee ta'an ra xi'in, chi inka
ñuu ña nani Sarepta, ña ndikun ndiaa ñuu ka'nu Sidón va, *ti'vi
Ndioxi ra ndixa'an ra, ra ikan chindiee ta'an ra xi'in iin ña nda'vi
ña ndukuaan ndixiyo ñuu kan. 27 Ra saa ndo'o tu na te ndixika ra
Eliseo, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra kua'a ni na
ndo'o kue̱'e̱ tia'yu ñuu Israel. Ndi su ndia nii na kan ndikä'an Ndioxi
xa'a nduva'a, chi iin tiaa ra nani Naamán, ra ke̱e inka ñuu xika ña
nani Siria va, kuvi ra sanda'a Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.
28 Ra te xini so'o na ndee ini ve'e ñu'u kan, ña ndika'an Jesús ña
yo'o, saa ra ndisaa ni na xi'in ra. 29 Ra saa ndakundita na tiin na
Jesús ra tava na ra ndia nuu ñuu na, ra ndixaa na xi'in ra siki kava
sukun nuu kaku ka'a ñuu na, ra ikan *kuni na sandakava na ra.
30 Ndi su ndikuchüun na xi'in Jesús, ra kuee kuee ndiya'a ra ma'ñu
na, ra ndaki'in ra kua'an va ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

31 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu Capernaum ña ndikaa chi
Galilea. Ra saa xa'a ra saña'a ra yuvi na ndee ve'e ñu'u kan kii yii
ña ndakindiee na. 32 Ra ˆndakanda ka vi ini na ña xini so'o na tu'un
ña ka'an ra. Chi ka'an ra xi'in iin takundi'i ndiayu ña kuu mii ra, ra
kuëe ndixa ra ta ku'va xa iin na xïni tu'un ka'an.
33 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra kuu mii tachi ndiva'a, ra
saa ndiee ka vi ndinda'yu tachi ndiva'a ña ndikaa ini ra, 34 kachi ña
saa xi'in Jesús:
—Koo yaa kun xi'in ndi. ¿Nichuun sandi'i kun ndu'u, Jesús, ra
ñuu Nazaret? ¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi yu'u ra xini va
yu yo'o, ña kuu kun Ra Yii, ra ke̱e nuu Ndioxi —kachi ña ndiva'a
kan su'va xi'in Jesús.
35 Saa ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a kan, ra kachi ra saa:
—¡Koo yaa yu'u kun! Ra saña tiaa ñaa —kachi ra.
Ra saa kùùn ña ndiva'a kan tiaa kan ndia nuu ñu'u, ra ke̱e ña
kua'an ña, ndi su kuëe nindo'o va'a vi ra. 36 Ra *ndakanda ni ini
yuvi na ndee kan, ra xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

—¿Ndia tu'un ke yo'o? Chi xi'in ndiayu ra, ra xi'in ndie̱e̱ ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi ndiva'a ra kandixa ña ra, ra kee ña kua'an va ña —*kachi na xi'in ta'an na.
37 Ra saa nindutia ndoso tu'un xa'a Jesús iinii kuvi ñuu.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

38 Ra te kita Jesús ve'e ñu'u kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ve'e ra Simón ra ita'an xi'in ra. Ra saa ndiee ni ndo'o ña siso ra Simón kandu'u ña xi'in kue'e ka'ni, ra saa xakunda'vi ka vi na nuu Jesús ña na sanda'a ra ña. 39 Ra saa kuyachin Jesús nuu ña, ra xa'ndia ra chiñu nuu kue'e kan, ña na kee ña; saa ra ndikun nduva'a va ña; ra ndakoo ña xavii ña xixi va na.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

40 Ra ta kuaa ndikita ñu'u, ra kua'a ni yuvi ra ndiaka na na xi'i, iin ta nuu kue'e, ndixaa na nuu Jesús; ra saa chindu'u ra nda'a ra sata ta iin, ta iin na, ña sanda'a ra na. 41 Ra kua'a ni tu na kuu mii tachi ndiva'a, va nduva'a *xa Jesús, ra iin nda'yu ko'o ña ndiva'a kan ta kee ña, ra kachi ña saa:
—¡Yo'o, kuvi Se'e Ndioxi! —kachi ña xi'in ra.
Ra nditäxi ra ka'an ña xi'in ra, saa chi xa kundaa va ini ña, ña kuu ra Cristo.

Ka'an ndoso Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea

42 Ta ndituvi, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra iin iku yuu nuu köo yuvi. Ra ndikun yuvi sata ra kua'an na ndanduku na ra. Ra ta ndani'i na ra ra nditäxi na ku'un ra inka xiyo. 43 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Xiniñu'u ku'un yu inka ñuu ña ndatu'un yu xi'in yuvi ña na kuiin na ka'ndia Ndioxi chiñu nuu na, ra sa ra ña va'a xi'in na chi xa'a ña yo'o ke ti'vi Ndioxi yu'u vaxi va yu —kachi ra xi'in na.
44 Ra saa ndixika Jesús ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi takundi'i ve'e ñu'u ña iyoo chi Galilea.

ˆXa Jesús ña xitu'un xi'in ndia tava tiaka

5 Saa kuu iin kii ndichi Jesús yu'u mini ka'nu ra nani Genesaret,
ra kua'a ka vi yuvi ndakuta'an, ra ndixaa na nuu ra, ra iin
chinda'ni ta'an na ña kuni na kuni so'o na tu'un Ndioxi. [2] Ra suvi
yachin yu'u mini kan tu *xini Jesús ndita vichi uvi itun vali xika
nuu mini. Ra köo ka ixto'o nu ñu'u ini nu, chi xa nuu va ndia ña
ndakatia ndia inu ndia ña ˆtiin ndia tiaka. [3] Ra saa ndaa Jesús ini iin
nu; ra kuenda ra Simón va kuvi nu. Ra nduku Jesús ña mani nuu ra,
ña na sakundutia'a ra lo'o nu chi nuu xa kunu ka lo'o mini kan. Ra
saa sakundutia'a ra nu, ra ndakundu'u Jesús ini nu ra xa'a ra saña'a
ra yuvi. [4] Ra te ndi'i saña'a ra na, ra saa ndika'an ra xi'in ra Simón,
kachi ra saa:

—Na ko'o xi'in nu chi nuu kunu ra kaa, ra chikaa ndo inu ndo ña
tiin ndo tiaka —kachi ra xi'in ndia.

[5] Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:

—Tata Maestro, xa iinii ñuu ndaa ndixika ndi xa'a ri, ra ndia nii
ri ndití̈in vi ndi. Ndi su tu xa mii kun kachi saa, ra va'a, na chikaa
tuku va ndi ña —kachi ra.

[6] Ra saa chikaa tuku va ndia inu ndia. Ra kua'a ka vi ri tiin ndia
ra xa'a ndia ixita ndia inu, ra saa xa'a ndindata va ña xi'in ri. [7] Ra
saa ndixika nda'a ndia nuu ndia ta'an ndia, ndia ndo'ni ini inka nu,
ña na kixi ndia chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra saa xaa ndia kan
*chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra iin *chitu ndaa va uvi saa nu xi'in
tiaka, ra salo'o koyo nu xi'in ndia ka'a mini kan. [8] Ra ta *xini ra
Simón ña *xa Jesús, saa ra ndikun ndakusiti ra nuu ra, ra kachi ra
saa:

—Tata, tiaa ra iyoo kuachi va kuvi yu'u, ndi su yo'o, ra ra yii va
kuvi kun. Ña kan ke küvi kita'an yu xi'in kun, ra va'a ka na kutia'a
va kun nuu yu —kachi ra xi'in Jesús.

[9] Saa chi ndakanda ni ini ra Simón xa'a ña kua'a ni tiaka tiin
ndia. Ra ndakanda ni tu ini ndia ita'an xi'in va ra. [10] Ra ndakanda ni
tu ini ra Jacobo, xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo, ndia ita'an xi'in
ra Simón va. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Simón, kachi ra saa:

—Kuayü'vi kun; chi vichin nduu kun ra saña'a yuvi ña
ndakundikun na yu'u —kachi ra xi'in ra.

11 Ra saa kee ndia chi yu'u mini kan xi'in barca ndia. Ra ndakoo
ndi'i ndia chiñu ndia. Ra ndakundikun ndia Jesús, kua'an ndia xi'in
va ra.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

12 Saa kuu iin kii ra xika Jesús iin ñuu, ra ndixaa iin tiaa ra ndo'o
kue'e tia'yu nuu ra. Ra ndakusiti ra, ra ndixinu nuu ra ndia ñu'u, ra
*xakunda'vi ka vi ra nuu ra, kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sa kun ña mani ra na sanda'a va kun
yu'u —*kachi ra.
13 Ra saa nditandiaa nda'a Jesús ra *ndo'o kue'e tia'yu kan ra
ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuni va yu; ra na nduva'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra ndikun saa ndindoñu'u va kue'e tia'yu kan sata tiaa kan. 14 Ra
saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii yuvi ndatü'un kun xi'in xa'a ña sanda'a yu
yo'o. Chi takua nuu ra sutu va na ku'un kun, ra na kani'i kun ña'a
ña soko kun ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ta
yachi; ra na kundaa ini ndia sutu ña xa nduva'a va kun —kachi
Jesús xi'in ra.
15 Ra va'a ni ndika'an ni va Jesús xi'in ra ña na ndatü'un ra, ndi
su xa saa kundaa va ini yuvi xa'a ña nduva'a ra. Ra iin vichin vichin
ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús, ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu ra
ña kuni so'o na ña ndakani ra, ra sanda'a ra na xi'in kue'e ña ndo'o
na. 16 Ra kua'a ni ichi *kee siin ra nuu na, ña ndixa'an ra iku yuu
nuu köo yuvi ña ndika'an ra xi'in Ndioxi.

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

17 Saa kuu iin kii ra íin Jesús saña'a ra yuvi. Ra ikan ndee sava
ndia fariseo, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.
Ra saa tu na kee ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea, ra saa tu na kee
ñuu ña ndikun ndiaa chi Judea va. Ra saa tu na kee ñuu Jerusalén
va. Ra mii Ndioxi taxi ndiee nda'a Jesús ña ˆsanda'a ra yuvi na xi'i.
18 Ra saa kuu, ra ndixaa sava tiaa xi'in iin ra xi'i ra ndachi xa'a küvi
kaka, ra kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra xi'in ndia. Ra ndixika nduku
ndia ki'vi ndia ña chikandu'u ndia ra ini ve'e nuu ndu'u Jesús. 19 Ndi

su ndiküvi vi ki'vi ndia xi'in ra, chi iin chitu ndaa va yuvi. Ra saa
ndaa ndia chi xini ve'e, ra kaan ndia iin yavi xini ña. Ra yavi kan
sanuu ndia ixto nuu kandu'u ra. Ra saa nduxinu ra tiañu takundi'i
yuvi, nuu ndu'u Jesús. 20 Ra te kundaa ini Jesús ña ndinuni ni ini
ndia ˆkandixa ndia, ña kuchuun va ra sanda'a ra ra. Ra saa ndika'an
ra xi'in ra xi'i kan, kachi ra saa:
—Tata,[a] xa *xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun —*kachi ra xi'in
ra.
21 Ra ta xini so'o ndia fariseo, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ña ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa xa'a ndia
ndakani ini ndia: “¿Yoo ku ra yo'o, ra kachi ra saa xi'in ra kaa? Chee
ni kuachi ke yo'o nuu Ndioxi, chi ndia nii yuvi, ra küvi saka'nu ini
na xa'a kuachi yo, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra kuvi saka'nu
ini xa'a kuachi yo”, ka'an ndia.
22 Ra *kundaa kua'a va ini Jesús ña ˆndakani ini ndia, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo ndiayu yu ña saka'nu
ini yu xa'a kuachi yuvi? 23 ¿Ra ni ke va'a kachi yu xi'in ra yo'o,
tuvi ndo? ¿A va'a ka na kachi yu ña: “Xa xaka'nu ini yu xa'a
kuachi kun”? ¿Ra a va'a ka na ka'an yu xi'in ra: “Ndakoo, ra
kaka xa'a kun kunu'u kun”?, kachi yu. 24 Ra ña na kundaa va'a
ini ndo, ra vichin nuu ndo yo'o, na sanda'a yu ra yo'o, saa ke
kundaa ini ndo chi yu'u kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa, ra kuu mii yu
ndiayu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi na yuuvi —kachi ra xi'in
ndia.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña kan, kachi ra saa:
—Ndakoò, ra ndaki'in kun ixto kun, ra kunu'u kun ve'e kun
—kachi ra xi'in ra.
25 Ra ndikun nuu na saa *ndakoò tiaa kan, ra ndaki'in ra ixto
ra, ra kuanu'u ra ve'e va ra. Ra ˆndasaka'nu ka vi ra Ndioxi xa'a
ña nduva'a ra. 26 Ra ndakanda ka vi ini yuvi xa'a ña *xa Jesús. Ra
*ndasaka'nu ni na Ndioxi. Ra ndayu'vi ka vi ini na, kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? Ndia nii kii täan kuni yo ña, ra ndia vichin xini yo
ña xitu'un yo'o —kachi na xi'in ta'an na.

---

[a] **5:20** Tu'un “tata” yo'o, ra “tiaa” va ke kachi ña.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

27 Ra ta sandi'i Jesús, saa ra ndaki'in ra kua'an va ra, ra ndiya'a
ra nuu ndu'u iin ra nani Leví ra ndiso chiñu kaya xu'un nda'a na
ñuu, ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma. Ra ndika'an Jesús xi'in ra
kachi ra saa:
—Na ko'o xi'in yu —kachi ra.
28 Saa ra, ndikun ndakoo ndi'i ra Leví chiñu ra, ra ndaki'in ra
kua'an ra xi'in Jesús va.
29 Saa kuu, xakin ra Leví iin viko ka'nu ve'e ra ña ndasato'o ra
Jesús. Ra kua'a ka vi na kaya xu'un nda'a na ñuu, xi'in sava ka yuvi
*xaa ndixkundee nuu mesa ña kuxi na xi'in ra. 30 Ra ndia fariseo,
xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa'a ndia xa
kuachi ndia ra ndika'an ndia xi'in ndia ita'an xi'in Jesús, kachi ndia
saa:
—¿Nichuun xixi ndo xi'in ndia kaya xu'un nda'a yuvi, xi'in sava
ka yuvi kuachi? Ra süvi na va'a kuvi na —kachi ndia.
31 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Na iyoo va'a ini, ra xiniñü'u vi na kan na xatatan, chi na ndiee
ndo'o va ku na xiniñu'u na xatatan. 32 Saa chi yu'u, ra växi yu
chindiee ta'an yu xi'in na va'a, na köo kuachi, tuvi na. Chi xa'a na
iyoo kuachi va ke xaa yu, ña va'a na ndandiko ini na ra ndaki'in na
ichi Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.

Ndatu'un Jesús nichuun ke iyöo su'un ndia ita'an xi'in ra

33 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Na ita'an xi'in ra Juan, xi'in na ita'an xi'in ndia fariseo, ra
kua'a ni va ichi xïxi na, ña iyoo su'un na, ra ka'an ni tu na xi'in
Ndioxi va. ¿Ra nichuun iyöo su'un tu ndia ita'an xi'in yo'o? Chi niña
ndia xixi va kuvi ndia —kachi ndia xi'in Jesús.
34 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Na ndee kusii ini xi'in migo na nuu iyoo viko tanda'a, ra küvi
vi koo su'un na, ña koo na saa soko, chi ta íin va ra tanda'a xi'in
na, ña kan ke küvi koo su'un na. 35 Ndi su vaxi kii, ra tiin ndia ra
tanda'a ku'un ra xi'in ndia, ra saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra ña
koo su'un na —kachi Jesús xi'in ndia.
36 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na iin ña'ñu tikoto xaa xi'in tikoto yata. Saa chi tu saa na sa na, saa ra ndi'i xa'a va tikoto xaa. Ra nii kindöo va'a tu ña xi'in tikoto yata va. [37] Ra ndia nii yuvi ra täan na vino xaa ini ñii̱ yata, chi tu saa na sa na, saa ra, ndata va ñii̱ yata kan sa ra, ra ña uun va kuitia ndi'i ra, ra ndia ñii̱ kan ke ndi'i xa'a va. [38] Ña kan ke vino ra xaa, ra ini ñii̱ xaa ke xiniñu'u ku'un va ra, ra saa ke nii vino kütia, ra nii ñii̱ ña ñu'u ra ke ndï'i xa'a vi. [39] Ra na xi'i vino yata, ra küni na ko'o na vino ra xaa, chi va'a ni ka va xi'i vino yata kachi na —kachi Jesús xi'in ndia.

Nda'a Jesús ke iyoo ndiayu xa'a kii ña ndakindiee na

6 Saa kuu iin kii ña ndakindiee̱ na, ra ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, nuu iyoo itu trigo. Ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús kindiaa ndia yoko itu trigo kan. Ra sakoyo ndia nuni sata ña ˆxaxi ndia. [2] Ra saa ndika'an ndia fariseo xi'in ndia, kachi ndia saa:

—¿Nichuun xa ndo saa?, saa chi köo ndiayu nda'a yo, ña sa yo saa kii yii saa chi kii ña ñakindiee̱ va yo kuvi ña —kachi ndia xi'in ndia ita'an xi'in Jesús.

[3] Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—¿A täan ka'vi ndo ni ke ka'an tu'un Ndioxi xa'a ña *xa ra rey David, xi'in ndia xita'an xi'in ra, ta ndika'un ini ndia? [4] Saa chi su ndiki'vi va ra Rey David ini ve'e ñu'u, ra ki'in ra ixta ña ndee nu yii ña soko na nuu Ndioxi, *xixi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra. Ra köo ndiayu ra sa ra saa, chi indaa ndia ku sutu va kuvi ndia iyoo ichi kuxi ixta kan —kachi ra xi'in ndia.

[5] Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Yu'u, ra ti'vi Ndioxi xaa yo'o kuvi ra iyoo ndiayu nda'a xa'a kii ña ndakindiee̱ na ndia ña ke va'a sa yo, ra ndia ña ke küvi sa va yo —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra kutuun nda'a kii ña ndakindiee na

[6] Ra saa kuu, inka tuku kii ña ndakindiee̱ na ra saa ndixaa Jesús iin ve'e ñu'u ra xa'a ra saña'a ra na tu'un Ndioxi. Ra ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra kutuun nda'a kua'a. [7] Ra ndia saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndia fariseo ra iin su'va nuu ndia ixtonani ndia Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e nda'a kan kii ña ndakindiee̱ na, ra saa ke ni'i ndia taxi

ndia kuachi xa'a Jesús, ká'án ndia. 8 Ra xa kundaa va ini Jesús ña
ndakani ini ndia. Ra saa ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi
ra saa:
—Ndakundichi ra na kuni takundi'i na yo'o —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakundichi va ra kue̱'e nda'a kan ma'ñu na. 9 Ra
saa ndika'an Jesús xi'in ndia fariseo, kachi ra saa:
—Na ndakatu'un yu ndo'o. ¿Ndia ña ke kuvi sa yo kii ña
ndakindiee̱ kachi ña tiaa ra Moisés? ¿A ña va'a ke sa yo, a ña vä'a?
¿A sakaku yo yuvi, a sandi'i yo xa'a va na? —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Saa ixto'ni Jesús nuu takundi'i na xinunduu ndita kan, ra
ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra ndikun nduva'a va ña. 11 Ra
tiaa ni ndisaa ini ndia fariseo xini ndia Jesús. Ra xa'a ndia kata'an
ndia ndixa koo taxi ndia kuachi xa'a ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

12 Saa kuu iin kii ke̱e Jesús kua'an ra iku ka'an ra xi'in Ndioxi, ra
iinii ñuu ndaa ndika'an ra xi'in Ndioxi. 13 Ra te ndituvi saa kana ra
takundi'i na ndikun sata ra, ra ndikaxin ra uxi uvi tiaa, ndia kaka
chiñu nuu ra. Ra ndia yo'o kuvi ndia kuu apóstoles, ra tu'un yo'o
kachi ña saa: “Ndia ˆti'vi Ndioxi.” 14 Ra su'va nani ndia ndikaxin
Jesús: Simón ra ndakunani Pedro, inka ra nani Andrés ñani ra
Simón, iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, iin ra nani Felipe, inka
ra nani Bartolomé, 15 inka ra nani Mateo, iin ra nani Tomás, inka ra
nani Jacobo se'e ra Alfeo, iin ra nani Simón ra xindikaa xi'in partido
ña nani Zelote, 16 inka ra nani Judas, ñani ra Jacobo, iin ra nani
Judas Iscariote ra ndixiko Jesús.

Saña'a Jesús kua'a ni yuvi

17 Saa ke̱e Jesús iku kan ra ndaki'in ra vaxi nuu ra xi'in ndia
ndakaxin ra kaka chiñu nuu ra. Ra ta nduxinu ndia iin yoso, ra xa
ikan va ndee kua'a ni ka na ndikun sata ra ña ndiatu na ra. Ra xaa
kua'a ni tu yuvi, na ke̱e iinii kuvi ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in
ñuu ña ndo'ni yu'u tiañu'u, ña ndikun ndiaa ñuu Tiro xi'in ñuu
Sidón, ra saa tu na ke̱e ñuu Jerusalén va. Ra ndakuta'an takundi'i

yuvi yo'o ña kuni so'o na tu'un ña ka'an ndoso ra, ra kuni tu na ña
na sanda'a va ra na. 18 Ra kua'a ni na ku mii tachi ndiva'a, nduva'a
*xa Jesús. 19 Ra takundi'i na xi'i, ra kuni na ña tiandiaa nda'a na
Jesús, chi kundaa ini na ña ku mii ra ndie̱e̱ ña sanda'a ra na, ra
*nduva'a ndi'i va na xi'i *xa ra.

Na kusii ni ini xi'in na kusuchi ni ini vaxi kii

20 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na ndikun sata ra, ra ndika'an ra
xi'in na, kachi ra saa:
—Va'a ni kee ndo'o, na nda'vi, chi xa ndixaa va kii ña ka'ndia
Ndioxi chiñu nuu ndo.
21 'Va'a ni kee ndo'o, na ka'un ini vichin, chi vaxi kii ra ndoo
ndoso va ña nuu ndo.
Va'a ni kee ndo'o na xaku vichin, chi vaxi kii ra kusii ni ini ndo.
22 'Va'a ni kee ndo tu kundasi ta'an na xi'in ndo, ra taxi na ndo'o,
ra kaña'a na xa'a ndo, xa'a ña kandixa ndo yu'u, ra ti'vi Ndioxi xaa
yo'o. 23 Kusii ni ini ndo ta xa na xaa kii kan, ra kuaku ndo, chi xa
iyoo va ña va'a taxi Ndioxi nda'a ndo ndivi. Ra ta ku'va ˆxa ndiva'a
na xi'in ndo vichin, ra saa ke *xa tu na xii xikua na xi'in na ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.
24 'Ndi su nda'vi ni ndo'o na kuika, chi xa iyoo va'a ni va ini ndo
vichin, ndi su vaxi kii ra köo ña va'a ni'i vi ndo.
25 'Nda'vi ni ndo'o, na iyoo ña xixi vichin, chi vaxi kii ra ka'un ni
ini ndo.
'Nda'vi ni ndo'o, na ˆxáku̱ vichin, chi vaxi kii ra kusuchi ni ini
ndo ra kuaku ni ndo.
26 'Nda'vi ni ndo'o, na chinuu to'o ni na tu'un xa'a vichin, chi saa
ke xa tu na xii xikua ndo xi'in na maña, na ndika'an ndoso siki tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in na.

Na ku'vi ini yo kuni yo na saa ini xini yo

27 Vichin ˆka'an yu xi'in ndo'o na xini so'o ña ka'an yu:
—Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini ndo'o; ra sa ndo ña va'a
xi'in na kundasi ndo'o. 28 Ra tu ndia na kaña'a xa'a ndo, a kundiva'a
na xi'in ndo, ra na ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a na, ña na chindiee
ra na. 29 Ra tu ndia na xakin xa'ndia nuu ndo, ra käni ndo na. Chi

na taxi ndo inka xiyo, na kani va na. Ra tu ndia na kuni ndakindiaa
chi'lo[a] ndixi ndo, ra kuxï'ndia ndo ña nuu na; chi ndia tikoto ña
ndixi ndo na ku'un xi'in va na. 30 Tu ndia na nduku ña'a nuu ndo, ra
kuxï'ndia ndo ña nuu na. Ra tu ndia na kindiaa ña'a ndo, ra na kä'an
kuachi ndo xa'a ña. 31 Ra tu kuni ndo sa yuvi ña va'a xi'in ndo, ra ña
va'a na sa tu ndo'o xi'in va na.
32 'Ra tu ku'vi ini ndo xini ndo takua yuvi na ku'vi ini xini ndo'o,
saa ra, köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa ke xa tu yuvi na
xïni ichi Ndioxi va. 33 Tu xa ndo ña va'a xi'in takua yuvi, na xa ña
va'a xi'in ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu
yuvi kuachi va. 34 Ra tu chindiee ndo xu'un takua yuvi, na xini ndo
kuchuun ndataxi ña nda'a va ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu
Ndioxi, chi saa xa tu yuvi na xïni ichi Ndioxi va: saa chi chindiee
na xu'un ta'an na ra ndiatu ini na ña ndaki'in na ña xi'in siki va ña.
35 Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini ndo'o, ra sa ndo ña va'a xi'in
na. Ra tu chindiee ndo xu'un na ra ndiätu ini ndo ña ndaki'in ndo
ña nda'a na. Saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Ndioxi, ra kunani ndo se'e
Ndioxi ra ka'nu. Chi va'a ni ini Ndioxi xi'in takundi'i va yuvi, nii na
köo ña to'o kuvi na, ra nii na yuvi ña'a kuvi va na. 36 Ra na kunda'vi
ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va kunda'vi ini Ndioxi xini ra ndo'o.

Na kä'an yo xa'a kuachi yuvi

37 'Na kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi, saa ke kä'an Ndioxi ña
iyoo kuachi ndo. Ra na satävi chi'ña ndo yuvi, saa ke satävi chi'ña
Ndioxi ndo'o. Ra koo ka'nu ini ndo xa'a ña xa inka yuvi xi'in ndo,
saa ke koo ka'nu ini Ndioxi xa'a ndo. 38 Ra va'a ni na koo ini ndo
xi'in yuvi; ra na taxi ndo ña'a nda'a na xi'in ña kusii ini ndo, ra saa
ke taxi Ndioxi ña'a nda'a ndo. Ra chikaa ka ra siki ña sandiko ra
nda'a ndo, chi ta ku'va chu'un ndo xi'in yuvi, ra saa ke chu'un tu
Ndioxi xi'in va ndo —kachi Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿A kuvi kunuu iin ra kuaa ichi nuu inka ra kuaa, tuvi ndo? Su
küvi chi koyo uvi saa va ndia yavi. 40 Ra ndia nii na sakan sakua'a ra
küvi sa chee na nuu maestro na, chi na sakan kutu'va va kuvi na. Ra

[a] Sundie'e: "tikachi" ña ni'nu va na ka'an na xi'in ña.

ndia na ndi'i ka'vi na, saa vi ke xinu na koo na ta ku'va iyoo maestro na.

41 ’¿Nichuun va'a ixto'ni kun nuu mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra kï'in kun kuenda xi'in itun chee ndikaa nuu mii kun? 42 Ra tu xïni kun itun chee ndikaa nuu mii kun, ¿ra nichuun va'a ki'in kun kuenda ña ka'an kun xi'in ñani kun: “Ñani, na'a, na tava yu mi'i lo'o ña ndikaa nuu kun”, kachi kun? ¡Ra ra chi'ña tu'un va kuvi kun! Chi xi'na ka itun chee ndikaa nuu mii kun na tava kun. Ra saa ke va'a ndakoto'ni kaxi kun, ra va'a tava kun mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun —kachi Jesús xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

43 Saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:

—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra küvi kuun kui'i ña vä'a nda'a nu. Ra takundi'i itun vä'a, ra küvi kuun kui'i ña va'a nda'a nu. 44 Takundi'i itun kui'i ra xi'in ña'a ña kuun nda'a nu ke ndakuni yo nu. Chi küun koxi nda'a itun ìñu̱, ra nii uva küun nda'a ìñu̱ nañu. 45 Ra saa tu iin tiaa va, ra iyoo ña va'a nima, ra ña va'a tu ndatu'un va ra. Ra iin tiaa ra iyoo ña vä'a nima, ra ña vä'a ndatu'un va ra. Chi takundi'i ña iyoo nima yo ke ka'an va yo —kachi Jesús xi'in na.

Sakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

46 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:

—¿Nichuun ka'an ndo, “Tata, Ra Ka'nu”, xi'in yu, ra xïin tu ndo sa ndo ña ka'an yu xi'in ndo? 47 Na ka'an yu xi'in ndo, ndia ku'va ke iyoo yuvi na ndikun yu'u, ra kandixa na ña ka'an yu xi'in na. 48 Ta iyoo iin tiaa ra xava'a iin ve'e, ra kunu ni chikaa ra xa'a ña, chi ndia sata kava kaku xa'a ña, ra kii nduxinu tiañu'u ka'nu, ra ndiee ni kani ndiaa ra ña, ra ndikuchüun ra sanduva ra ña, chi tuun ni va xikundichi ña, saa ke iyoo na. 49 Ndi su na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra kandïxa na ña, ra ta iyoo iin tiaa ra xava'a ve'e, ra ndichikäa kunu ra xa'a ña, chi nuu ñu'u taya va sakaku ra xa'a ña, ke iyoo na kan. Ra kii nduxinu tiañu'u ka'nu, ra ikan vi ki'in ra ve'e kan sako'ni ra, ra sandi'i yaa va ra xa'a ña —kachi Jesús.

Sanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu ra soldado ra kuchee

7 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in na ndee xini so'o, ra saa
ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Capernaum. [2] Ra ikan iyoo iin
ra kuchee nuu iin ciento ndia soldado ndia ñuu Roma. Ra iyoo iin
ra xachiñu nuu ra, ra ku'vi ni ini ra xini ra ra, ra saa ki'in kue'e
ra xachiñu nuu ra, ra xa iin numi va kuvi ra. [3] Ra ta kundaa ini ra
kuchee nuu ndia soldado kan, ña xa ndixaa Jesús ñuu Capernaum,
ra saa kana ra ndia xikua'a inuu nuu na judío. Ra ndika'an ra xi'in
ndia, ña na ku'un ndia kuaku nda'vi ndia nuu Jesús, ña kixi ra
sanda'a ra, ra xachiñu nuu ra. [4] Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra xa'a
ndia xakunda'vi ndia nuu ra, kachi ndia saa:

—Tata, vaxi ndi kuaku nda'vi ndi nuu kun ña na ku'un kun xi'in
ndi ra sanda'a kun ra xachiñu nuu ra kuchee nuu ndia soldado, saa
chi xiniñu'u va chindiee ta'an kun xi'in ra chi va'a ni tiaa kuvi ra.
[5] Ra suvi ra xava'a ve'e ñu'u ña iin ñuu ndi, chi ku'vi ni ini ra xini ra
yoo, na ñuu Israel. Ña kan ke vaxi ndi nduku ndi ña mani nuu kun
—kachi ndia xikua'a kan xi'in Jesús.

[6] Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia. Ra ta xa kuyachin ndia
vaxi ndia nuu iin ve'e ra kuchee kan, ra saa ti'vi ra ndia ita'an xi'in
ra kua'an ndia ña ka'an ndia xi'in Jesús. Ra ta ndixaa ndia nuu vaxi
Jesús, ra saa kachi ndia saa xi'in ra:

—Tata, sandï'i kun mii kun, chi köo ichi ra ña ki'vi kun ve'e ra,
chi ra ka'nu ni kuvi yo'o nuu ra, kachi ra xi'in ndi ña vaxi ndi nuu
kun. [7] Ña kan ke nii ndixändiee ini ra ña kixi mii ra nuu kun. Ra
su'va va kachi ra xi'in chiñu ña vaxi nuu kun: “Tata, va'a ni ñaa va
na kundichi kun, ra ka'an kun xi'in kue'e̱ ra nduva'a va ra xachiñu
nuu yu. [8] Chi xini va yu, chi iyoo na xa'ndia tu chiñu nuu yu'u va,
ra kandixa va yu na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ra
kandixa va ndia yu'u: Kua'an ndo, kachi yu xi'in ndia, ra kua'an va
ndia; Na'a ndo, kachi yu, ra vaxi va ndia. Ra saa tu ra xachiñu nuu
va yu, xa'ndia yu chiñu nuu ra, ra kandixa va ra ña ka'an yu xi'in
ra”, kachi ra xi'in chiñu vaxi nuu kun —kachi ndia xi'in Jesús.

[9] Ra ta xini so'o Jesús, ra ndakanda ni ini ra xi'in tu'un ña
ndika'an tiaa kan, ra ndakoto'ni ra nuu na ndikun sata ra. Ra
ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan ndani'i yu ndia nii na
Israel na kandixa yu'u ta ku'va kandixa ra yo'o yu'u —kachi Jesús
xi'in na.
10 Ra te ndandiko ndia ndixa'an xi'in chiñu ndaxaa ndia ve'e ra
kuchee kan, ra xa nduva'a va ra xachiñu nuu ra, chi xa sanda'a va
Jesús ra.

ˆSandatiaku Jesús se'e iin ña'a ña ndukuaan

11 Saa kuu ndaki'in Jesús, kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ñuu
ña nani Naín. Ra kua'a ka vi yuvi ndikun sata ra kua'an na. 12 Ra ta
kuyachin ra nuu ñuu kan, ra *xini ra kua'an na nduxin na iin ndii,
ra se'e iin ña'a ña ndukuaan va kuvi ra. Ra iin mii tu'un saa va kuvi
se'e ña. Ra kua'a ka vi yuvi kua'an xi'in ña, ña nduxin na ra. 13 Ra ta
xini Jesús ña'a yo'o, ra kunda'vi ni ini ra xini ra ña, ra ndika'an ra
xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, xäku kun —kachi ra. 14 Ra saa kuyachin Jesús ra
nditiandiaa nda'a ra ixto ndii kan. Ra ndikun ndixkundita va ndia
kua'an xi'in ndii. Ra ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—Ra lo'o, xi'in yo'o ka'an yu: ¡Ndakoo! —kachi ra.
15 Ra saa ndatiaku va ra lo'o kan, ra ndakundu'u ra nuu ixto, ra
xa'a ra ka'an ra, ra saa ndataxi Jesús ra nda'a si'i ra. 16 Ra te xini
yuvi kan ña ndatiaku ra, ra ndiyu'vi ni na. Ra xa'a na ˆndasaka'nu
na Ndioxi, kachi na saa:
—Iin ra ka'nu, ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi kuvi ra xaa nuu
yo. Chi Ndioxi kuvi ra xaa chindiee ta'an xi'in yo —*kachi na.
17 Ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús, iinii kuvi ñuu ña
ndikun ndiaa chi Judea xi'in sava ka ñuu ña ndo'ni yachin kan.

*Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

18 Ndatu'un ndia ita'an xi'in ra Juan xa'a ña *xa Jesús, ra ta
kundaa ini ra Juan, ra saa kana ra uvi ndia ita'an xi'in ra, 19 ra ti'vi
ra ndia kua'an ndia ndakatu'un ndia Jesús ña va'a na kundaa ini
ra: a ra kan kuvi ra xa iyoo tu'un xa kixi sakaku na yuuvi yo'o, a
kundiatu ndia inka va ra, kachi ra Juan xi'in ndia.

20 Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Ra Juan, ra ˆsakuchi yuvi kuvi ra ti'vi ndu'u vaxi ndi ña
ndakatu'un ndi yo'o: “¿A yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un xa'a kixi sakaku
ndu'u? ¿A xiniñu'u kundiatu ndi inka va ra?” —kachi ndia xi'in
Jesús.
21 Ra suvi mii hora yo'o ke kua'a ni na xi'i sanda'a Jesús, ra kua'a
ni tu na ñu'u tachi ndiva'a va sanda'a ra, ra kua'a ni tu na kuaa va
ndakoto'ni *xa ra. 22 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra Juan ña *xini ndo xi'in ña
*xini so'o ndo: Chi na kuaa ra ˆndakoto'ni va na; ra na küvi kaka,
ra ˆndakaka va na; ra na ndo'o kue'ẹ tia'yu, ra ˆnduva'a va na; ra
na so'o, ra ˆndanuña va so'o na; ra na ndii, ra ˆndatiaku va na. Ra
ndakani yu tu'un Ndioxi nuu na nda'vi ña va'a na kaku va na. 23 Ra
va'a ni ˆkee yuvi na ndikun yu'u, ra kuëe xa uvi ini na xa'a tu'un ña
ka'an yu xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
24 Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan kuanu'u ndia, ra saa xa'a Jesús
ka'an ra xa'a ra Juan xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ndixa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo iku yuu kan? ¿A xini
ndo iin tiaa ra kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta xika tachi?
25 Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixa ke kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini
ndo? ¿A xini ndo iin tiaa ra ndixi tikoto va'a, ña ya'vi? Ra xa kundaa
ini ndo chi na ndixi tikoto va'a, ña savi, ra va'a ni va iyoo na kan,
ra ve'e va'a nuu ndee na Rey va ndee na. 26 Ra tu süvi saa kaa ra
ndixini ndo, ¿ra ndixa va ke kaa ra? ¿A *xini ndo iin ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi? Ndixa va, chi suvi kuvi va ra. Chi chee ka va
chiñu ña ˆxa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a. 27 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña tiaa na ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kunuu ra kixi va ra, ra su'va ke
kachi ña:
Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra kunuu ku'un ndasavii ichi kun,
kachi tu'un Ndioxi kan.
28 ’Ra na kundaa ini ndo chi ra Juan ra sakuchi yuvi kuvi ra chee
ka nuu takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a. Ndi su
na kuëe xiniñu'u va'a vichin nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra na kan
kuvi na nduchee ka nuu ra Juan va.
29 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ndoso ra Juan ra chinuu to'o ni
na tu'un xa'a Ndioxi, ra ndika'an na xi'in ra, ra sakuchi ra na, ra

ndia na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno ñuu Roma va, chichi *xa
ra. 30 Ndi su ndia fariseo xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra *kundasi va ndia ña va'a, ña kuni Ndioxi sa ra xi'in
ndia, ra nii ndixïin tu ndia ña sakuchi ra Juan va ndia. 31 Ra saa
ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in ndo'o na ndee vichin? ¿Ra yo
kuvi tu na inuu ndo xi'in? 32 Na ka'an yu xi'in ndo ndia ku'va ke
iyoo ndo. Ndo'o, ra ta iyoo na kuachi na sasiki nuu ya'vi va ke iyoo
ndo, ra ka'an na xi'in ta'an na, kachi na saa: "*Tivi ndi yaa sii xi'in
tiyoo, ra ndixïin ndo taxa'a ndo; ra *xita ndi yaa suchi ini, ra nii
ndixïin tu ndo kuaku va ndo", kachi na xi'in ta'an na. 33 Ra ta iyoo
na kuachi kan va ke, iyoo ndo'o, na ndee tiempo vichin. Chi *kixi ra
Juan ra sakuchi yuvi, ra nii ndixïxi ra, ra nii vino ndixï'i ra, ra ka'an
ndo ña kuu mii ra tachi ndiva'a. 34 Ra vichin xaa tu yu'u, ra ti'vi
Ndioxi; ra ˆxixi yu, ra ˆxi'i yu vino, ra ka'an ndo xa'a yu: ña xixi ni
yu, ra xi'i ni yu vino, ra ita'an tu yu xi'in yuvi kuachi, xi'in na maña
na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno ñuu Roma va, kachi ndo. 35 Ra
na ˆndaki'in ña va'a, ña ndichi ña taxi Ndioxi kuvi na ndaña'a ña ku
na se'e va ra —kachi Jesús xi'in na.

Ndixaa Jesús ve'e ra Simón ra ita'an xi'in ndia fariseo

36 Iin ra nani Simón ra ita'an xi'in ndia fariseo ra ndixa'an ra
ndika'an ra xi'in Jesús ña ku'un ra kuxi ra xi'in ra. Ra saa ndixaa
Jesús ndixkundu'u ra nuu mesa. 37 Ra suvi mii ñuu kan iyoo iin ña'a,
ña iyoo ni kuachi, ra ndu'u ni tu'un ki'vi xa'a ña. Ra ta kundaa ini
ña ña ndixaa Jesús kuxi ra xi'in ra Simón, ra saa ndixaa ña ra ni'i
ña iin yuyu, ra iin chitu ndaa ña xi'in ndutia ra xa'an tami, tia ya'vi
ni. 38 Ra ndixaa ña ndixikusiti ña xa'a Jesús, ra xaku ni ña, ra xa'a
ndikoyo tiakuii nuu ña sata xa'a ra, ra xa'a ña ndakatia ña xa'a ra
xi'in tiakuii nuu ña. Ra xi'in ixi xini ña *sandachi ña xa'a ra. Ra
ta ndi'i, saa tiatuvi yu'u ña xa'a ra, ra ki'in ña ndutia xa'an tami
chikaa ña xa'a ra. 39 Ra ta xini ra Simón ña *xa ña'a kan, saa xa'a
ra ndakani ini ra, ka'an ra saa: "Süvi ndixa vi ra ka'an tu'un yu'u
Ndioxi kuvi ra yo'o, saa chi tu ndixa suvi ra, saa ra xa *kundaa va
ini ra ndia ña'a kuvi ña yo'o, saa chi süvi ña va'a kuvi ña", *ka'an
ra. 40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Simón, iyoo iin ña kuni yu ka'an yu xi'in kun —kachi ra.

Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Va'a va, ka'an xi'in yu Tata Maestro —kachi ra.
41 Ra saa xa'a Jesús *ndakani ra iin tu'un ndichi kachi ra saa:
—Saa ndo'o uvi tiaa ndia xinika xu'un nuu iin ra satatu xu'un
yuvi. Iin ra xinika u'un ciento denario, ra inka ra xinika uvi xiko uxi
ña. 42 Ra ndinï'i ndia xu'un ndataxi ndia nda'a tiaa kan. Ra saa *xa
ka'nu ini ra xa'a uvi saa va ndia, kachi tu'un ndichi yo'o. Ra ka'an
yo'o xi'in yu vichin: ¿Yoo kuvi ndia yo'o, ndia ku'vi ni ka ini kuni
tiaa ra *xa ka'nu ini xi'in ndia, tuvi yo'o? —kachi Jesús xi'in ra
Simón.
43 Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Ra kua'a ni ka xinika kuvi ra ku'vi ni ka ini xini tiaa kan, tuvi
yu'u —kachi ra.
Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ndika'an kun —kachi ra xi'in ra.
44 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ña'a kan. Ra ndika'an ra xi'in ra
Simón, kachi ra saa:
—¿A *xini kun ña *xa ña'a yo'o xi'in yu? Chi ta xaa yu ve'e kun,
ra köo tiakuii nditaxi kun ndoo xa'a yu. Ndi su ña yo'o, ra xaa ña
ndakatia ña xa'a yu xi'in tiakuii nuu ña, ra *sandachi ña xa'a yu
xi'in ixi xini ña. 45 Ta xaa yu ve'e kun, ra ndixäto'o kun yu'u. Ndi ña
yo'o, ra xato'o ni va ña yu'u, chi tiatuvi yu'u ni va ña xa'a yu. 46 Ra
nii aceite ndichikäa kun xini yu, ndi su ña yo'o, ra xaa ña chikaa ña
ndutia xa'an tami xa'a yu. 47 Ra ña kan ke ka'an yu xi'in kun vichin,
chi kua'a ni kuachi ña yo'o ra xa *xa ka'nu va ini yu xa'a ña, ra ku'vi
ni ini ña xini ña yu'u; ndi su na lo'o ni iyoo kuachi tuvi na, ra lo'o va
ku'vi ini na xini na yu'u —kachi Jesús xi'in ra Simón.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan, kachi ra saa:
—Xa *xa ka'nu va ini yu xa'a takundi'i kuachi kun —kachi ra
xi'in ña.
49 Ra na ndee xixi xi'in ra nuu mesa kan, ra xa'a na ka'an na xi'in
ta'an na kachi na saa:
—¿Yoo kuvi ra yo'o ña va'a xa ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi?
—kachi na.[a]
50 Saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan, kachi ra saa:

---

[a] **7:49** Na ndee nu mesa, vä'a ndikuni na xi'in tu'un ña ndika'an Jesús; ña kan ke kachi na saa.

—Xa'a ña kandixa kun yu'u va ke ndikaku kun, ra vichin kuanu'u, ra ndï'i ka ini kun —kachi ra xi'in ña.

Na si'i na chindiee ta'an xi'in Jesús

8 Ra ta ndi'i, ra ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in uxi uvi saa ndia
ita'an xi'in ra. Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali ka'an
ndoso ra tu'un Ndioxi. Ra ndatu'un ra xi'in na xa'a ichi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. [2] Ra kua'an tu sava na si'i va xi'in Jesús, ra na kan
kuvi na tava ra tachi ndiva'a ini ta yachi, ra sanda'a ra na xi'in kue'e
ña *ndo'o na. Ra ikan kua'an ña nani María ña ñuu Magdala, ra ña
yo'o ke tava Jesús uxa nuu tachi ndiva'a ini. [3] Ra kua'an tu ña Juana
ña yasi'i ra Chuza ra xindiso chiñu xi'in ve'e ra rey Herodes va; ra
kua'an tu ña Susana va, ra kua'a ni ka tu sava na si'i va kua'an. Ra
na si'i kan kuvi na chindiee ta'an xi'in Jesús, ña taxi na ndia ndia ka
ña'a ña xiniñu'u ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

[4] Ra iin ndisaa ñuu ke̱e yuvi ndixaa na nuu Jesús. Ra kua'a ka
vi kuvi na ndakuita'an ña kuni so'o na ña ka'an ra. Ra saa xa'a ra
ndatu'un ra iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
[5] —Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo, ra saa
kuu ra xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra. Ra sava ña ndikoyo
yu'u ichi, ra ndixañu va na ña, ra xaa tu saa ra ndaki'in ri ña xaxi
va ri. [6] *Ra sava ña ndikoyo tiañu yuu va ra ndindutia va ña. Ndi
su kama ni va ndachi ña chi kuëe kani ko'yo xa'a ña. [7] Ra sava tu
ña ndikoyo nuu iyoo ndikin ìñu̱, ra inuu ndindutia va ña. Ndi su
ndiküvi vi kua'nu ña chi ìñu̱ kan va *sanduxin ña'a. [8] Ra ña ndikoyo
nuu ñu'u xa'an, ra va'a ni xa'nu ña. Chi iin mitu'un yoko trigo ra
ndia iin ciento va nuni vali taxi ña —kachi Jesús xi'in na.
Ra te sandi'i ra ndika'an ra xi'in na xa'a ña yo'o, ra saa ndiee ka
vi ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu. Ra ndaki'in xini ndo ni ke kuni
kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

9 Saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in Jesús, kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, ¿ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña ndika'an kun? —kachi ndia xi'in ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ndo'o, ra mii Ndioxi va kuvi ra ˆtaxi ndiayu nda'a ndo ña kundaa ini ndo xa'a ichi mii ra, ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra chiñu. Ndi su inka yuvi, ra ˆtäxi vi ra ña nda'a na kan. Ra xa'a ña kan ke takundi'i ña kuni yu ka'an yu xi'in na, ra xi'in tu'un ndichi va ka'an yu ña xi'in na. Ra nii ixto'ni na, ndi küni na, ra nii xini so'o va na, ndi kundäa ini na ni ke kuni kachi vi ña.

Ndakani Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra xa'a tu'un ndichi xa'a ra chi'i

11 Ra su'va ke kachi tu'un ndichi yo'o:
Nuni ña ndixitia yava yo'o kuvi tu'un Ndioxi. 12 Ra ña ndikoyo yu'u ichi, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra xaa timia'a tava ri ña nima na, ña na kandïxa na Ndioxi ra käku na. 13 Ra ña ndikoyo tiañu yuu, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra kusii ni ini na ndaki'in na ichi Ndioxi, ndi su kuëe kunu ñu'u tio'o ña nima na, chi lo'o ni va tiempo ˆkandixa na, ra ta vaxi tundo'o nuu na, saa ra ndiko ini va na. 14 Ra ña ndikoyo tiañu ìñṵ, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ndi su kuee kuee naa ini va na xa'a tu'un Ndioxi. Ra xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña kuika, xi'in xa'a ña sii ini iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra xä ka na ña va'a. 15 Ra ña ndikoyo ñu'u xa'an, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra ndinuni ni kandixa na tu'un ña xini so'o na, ra chuva'a na ña nima na. Ra kuëe ndiko ini na, chi niña ña va'a va xa na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndika'an Jesús tu'un ndichi xa'a iin ñu'u ña tuun nuu na

16 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Köo iin yuvi ndatuun ñu'u, ra ndasi tu na nuu ña. A chikaa se'e tu na ña tixi ixto. Chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra saa ke va'a ye'e nuu takundi'i na kua'an ki'vi ve'e. 17 Ra takundi'i ña'a ña iyoo

se'e, ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu ña kundäa ini yuvi xa'a va,
chi vaxi kii ra kundaa va ini na xa'a ña.
18 ’Ra ña kan ke kuenda ni koo ndo xi'in ña ka'an yu xi'in ndo
yo'o ra na sa ndo ña. Chi na xiin xini so'o ña saña'a yu ra kua'a ni ka
ña ndichi taxi Ndioxi nda'a na; ndi su na xïin kuni so'o tu'un yu, ra
ndia ña lo'o ña xa xini na tuvi mii na ke kindiaa Ndioxi nda'a va na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

19 Ra saa xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu iin ra, ra ndiküvi ki'vi
na ve'e nuu iin ra, chi chitu ni yuvi xi'in ra. 20 Ra saa ndika'an iin
tiaa xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, chi ke'e xaa si'i kun xi'in na ñani kun, ndita na, ra kuni
na ka'an na xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Na xini so'o tu'un Ndioxi ra kandixa na ña, ra na kan va kuvi
si'i yu xi'in ñani yu —kachi ra.

ˆSayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

22 Saa kuu iin kii ndaa Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ini itun tu
xika nuu mini. Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Na ku'un yo inka xiyo yu'u mini —kachi ra.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in nu. 23 Ra nani saa kuu
ndia kua'an ndia xi'in itun kan nuu mini, ra nditavi ma'na Jesús
ra ndikixi va ra. Ra saa xa'a tachi ndiee ni sakandita ña mini kan
ra ndikee ra ini itun kan, ra iin chitu ndaa ini nu xi'in tiakuii. Ra
ndiakua ˆkuni sa'vi nu ka'a mini kan, ra iyo ka vi ˆkuu. 24 Ra saa
sandoto ndia Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! ¡Kuandee itun yo'o xi'in yo ka'a
mini! —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakoo Jesús ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi xi'in tiakuii, ra
ndikun ndixkuiin va ña, ra iin yayaa kutaxin va. 25 Ra saa ndika'an
ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun kuëe kandixa ndo? —kachi ra.
Ra ndakanda ka vi ini ndia, ra ndiyu'vi ni ndia, ra saa xa'a
ndakatu'un ta'an ndia, kachi ndia saa:

—¿Yoo kuvi ra yo'o, ra ndia tachi xi'in tiakuii ra xa'ndia ra chiñu nuu ña ra kandixa ña ra? —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñu'u tachi ndiva'a ini ra ke̱e ñuu Gadara

26 Ra saa ndixaa ndia xi'in itun kan inka xiyo yu'u mini, nuu
ndikaa ñuu Gadara, chi xitondiaa Galilea. 27 Ra ta nuu Jesús ñu'u,
ra nini'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra ke̱e ñuu kan, ra xa na'a ni tiempo
ke ñu'u tachi ndiva'a ini ra. Ra iin saa kaa chala va ra xika ra, ra
nii ve'e ra ndixkandü'u ka ra, chi ndia yavi ndii va ndixkuu ve'e ra.
28 Ra ta xini ra Jesús, saa ra ndinda'yu ko'o ra, ra ndikun ndixkusiti
ra, ra ndiee ka vi ndika'an ra, kachi ra saa:
—¡Jesús, Se'e Ndioxi Ra Ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu? Xaku
nda'vi yu nuu kun, ña na sandö'o kun yu'u —kachi ra xi'in Jesús.
29 Ra ndika'an ra tu'un yo'o saa chi xa ndika'an va Jesús xi'in
tachi ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña. Chi xa na'a ni ndikaa ña ra.
Ra kua'a ni ichi ndiee ni ˆxa ña xi'in ra. Ra nii chikaa na yo'o kàà
nda'a ra xi'in xa'a ra, ña ndiaa na ra, ndi su *xa'ndia ndi'i va ra ña,
ra tava tachi ndiva'a kan ra kua'an ra iku yuu va iyoo ra. 30 Saa
ndindakatu'un Jesús ra, kachi ra saa xi'in ra:
—¿Ni ke nani kun? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Legión va nani yu —kachi ra. Saa chi kua'a ni tachi ndiva'a
ndikee ini ra.
31 Ra saa *xaku nda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús, ña na
tï'vi ra ña ku'un ña ndiaya ka'nu nuu ndo'o ni ña. 32 Ra yachin iku
kan xika iin ti'vi chee kini xaxa'an ri. Ra saa xakunda'vi ka vi tachi
ndiva'a kan nuu Jesús, ña na taxi ra ndiayu nda'a ña nde̱e ña ini kini
kan. Ra saa *taxi ra ndiayu nda'a ña. 33 Ra saa ke̱e tachi ndiva'a ini
tiaa kan, ra ndandee ña ini kini. Ra xa'a sasana ndi'i ña ri, ra xinu
ndi'i ri ndixa'an ri ndikoyo ri iin ta'vi sukun nuu ndikaa mini, ra
ndika'a ndiaa ndi'i ri ndixi'i ri.
34 Ra ta xini ndia ndiaa kini ña kuu kan, ra saa ke̱e ndia xinu
ndia ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in na ndee ñuu. Ra ndatu'un tu
ndia xi'in na ndee iku va. 35 Ra saa ke̱e yuvi kan kua'an na kuni
na ña *kuu. Ra ta ndixaa na nuu iin Jesús, ra xini na tiaa ra ke̱e
tachi ndiva'a ini, ra xa nduva'a va ra, ra ndakundixi ra tikoto ndu'u
koo ra xa'a Jesús, ra ndiyu'vi ka vi na. 36 Ra na *xini ña *kuu kan,

ra *ndatu'un na xi'in takundi'i yuvi ndia ku'va ke nduva'a tiaa ra
xindo'ni tachi ndiva'a ini kan. 37 Ra takundi'i na ñuu Gadara, ra
*xaku nda'vi ni na nuu Jesús, ña na ku'un ra inka xiyo, chi iyu'vi ni
na ˆxini na ra. Saa ndandaa Jesús ini itun kan ra ndaki'in ra kua'an
va ra xi'in ndia ita'an xi'in ra. 38 Ra tiaa ra kee tachi ndiva'a ini kan,
ra *xaku nda'vi ka vi ra nuu Jesús ña na taxi ra ku'un ra xi'in ra. Ndi
su ra nindiayu ta'an va kuvi Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
39 —Kuanu'u ve'e kun, ra ndatu'un kun xi'in takundi'i yuvi xa'a
ña *xa Ndioxi xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
Saa ndaki'in tiaa kan kuanu'u ra. Ra ndatu'un ra xi'in takundi'i
yuvi xa'a ña va'a *xa Jesús xi'in ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

40 Ta ndiko Jesús ndaxaa ra inka xiyo yu'u mini nuu ke̱e ra ta
kua'an ra, ra xa iin chitu ndaa va yuvi ndee na ndiatu na ra. Ra
ˆkusii ka vi ini na *ndaki'in na ra. 41 Ra saa xaa iin tiaa ra nani Jairo
nuu iin Jesús. Ra ra xikua'a ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u kuvi ra, ra
ndikun ndixkusiti va ra nuu Jesús, ra *xaku nda'vi ka vi ra nuu ra ña
na ku'un ra xi'in ra ve'e ra. 42 Saa chi ña lo'o se'e ra, ña mitu'un nuu
ra, ra sakan uxi uvi va kuiya ndikaa ña, ra ndiee ni ndo'o ña chi xa
yachin va kuvi ña.
Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Jairo. Ra kua'a ka vi yuvi
ndikun kua'an sata ndia, ra iin chinda'ni ta'an mii na kua'an na xi'in
ndia. 43 Ra tiañu yuvi kan ndikaa iin ña'a ña ndiee ni ndo'o kua'an
ña xi'in na, ra xa uxi uvi kuiya ke xatia ña nii ña. Ra xa sandi'i yaa
va ña xu'un ña xi'in na xatatan, ra ndia nii na ndikuchüun sanda'a
ña'a. 44 Ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra nditiandiaa nda'a ña
yu'u tikoto ra. Ra ndikun ndixkuiin va ña ndixätia ka ña nii ña.
45 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nditiandiaa nda'a yu'u? —kachi ra.
Ra iin *xa xïni ndi'i va na.
Ra saa ndika'an ra Pedro, kachi ra saa:
—Tata Maestro, iin takundi'i na chinda'ni ta'an sata kun, ¿ra ni
ke sa kun ña kundaa ini kun yo kuvi na nditiandiaa nda'a yo'o?
—kachi ra xi'in Jesús.
46 Saa ndakuiin tuku Jesús kachi ra saa:

—Ndi su iyoo va iin na nditiandiaa nda'a yu'u, chi kundaa ini yu
ña ke̱e ndie̱e̱ yu sanda'a ña na —kachi ra.
47 Ra te kundaa ini ña'a yo'o ña ndiküvi koo se'e, ña ndo'o ña, ra
iyu'vi ka vi ña, ra iin ndiakua kisi ña ña xaa ña ndixkusiti ña nuu
Jesús. Ra nuu ndi'i na ndakani ña ni xa'a ke nditiandiaa nda'a ña
tikoto ra. Chi ta nditiandiaa nda'a su'va ña tikoto ra, saa ra ndikun
nduva'a va ña. 48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña, kachi ra saa:
—Se'e,[a] xa'a ña ndiaa ini kun yu'u va ke xa nduva'a kun. Ra
vichin kuanu'u, ra ndï'i ka ini kun —kachi ra xi'in ña.
49 Ra ta ka'an ka va Jesús, saa xaa iin ra ke̱e ve'e ra Jairo, ra
ndika'an ra kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, xa ndixi'i va se'e kun, sandï'i ka kun ra Tata Maestro
—kachi ra xi'in ra.
50 Ra ta xini so'o Jesús, ña ndika'an tiaa kan, ra saa ndika'an ra
xi'in ra Jairo, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun. Indaa yu'u va kandixa kun, ra ndatiaku va se'e
kun —kachi ra xi'in ra.
51 Ra ta kuyachin na ye'e ra Jairo, ra nditäxi Jesús ki'vi ndi'i
na xi'in ra ve'e nuu kandu'u ña lo'o kan, chi takua ra Pedro, xi'in
ra Jacobo, xi'in ra Juan xi'in takua iva ña xi'in si'i va ña kuvi na
ndiki'vi xi'in ra. 52 Ra xaku ka vi yuvi ndee kan xa'a ña. Saa ndika'an
Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Xäku ndo chi süvi ña ndixi'i kuvi ña. Chi ña kixi va kuvi ña
—kachi ra xi'in na.
53 Ra xa'a na ˆxa siki na ra, chi xa kundaa va ini na ña ndixa ke
xa ndixi'i va ña. 54 Ra saa tiin Jesús nda'a ña. Ra ndiee ni ndika'an
ra xi'in ña, kachi ra saa:
—¡Ña lo'o, ndakoo! —kachi ra xi'in ña.
55 Saa ra, ndikun ndatiaku ndixa va ña, ra ndakoo ña. Ra saa
xa'ndia ra chiñu nuu na, ña na taxi na ña kuxi ña. 56 Ra saa ndakanda
ni ini na ivasi'i ña. Ra ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a ña ndo'o ña lo'o se'e ndo
—kachi ra xi'in na.

---

[a] Su'va ndika'an Jesús xi'in ña chi kunda'vi ni ini ra xini ra ña. Ra iin tu'un to'o va kuvi ña.

ˆTi'vi Jesús ndia uxi uvi ku'un ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

9 Ra saa ndachita'an Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. Ra taxi
ra ndie̱e̱ xi'in ndiayu nda'a ndia ña tava ndia takundi'i nuu tachi
ndiva'a, ra sanda'a ndia na xi'i ndia ndia ka nuu kue̱'e̱. 2 Ra saa ti'vi
ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra sanda'a ndia
na xi'i. 3 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia nii ña'à kanï'i ndo ku'un ndo ichi, nii itun kätuvi ndo, ni
leka, ni ixta, ni xu'un, ni tikoto ña ndasama ndo kü'un xi'in ndo. 4 Ra
ndia ndia ka ve'e nuu ndixaa ndo, ra ndaki'in mani na ndo'o ra ikan
kundee ndo xi'in na ndia kii na kee ndo ku'un ndo inka ñuu va. 5 Ra
tu ndia ñuu ndixaa ndo, ra xïin na ndaki'in mani na ndo'o koo ndo
xi'in na, saa ra kee ndo ñuu ñaa ku'un va ndo. Ra sakoyo ndo yaka
xa'a ndo ña na kundaa ini na ña ˆkundasi na tu'un Ndioxi —kachi
Jesús xi'in ndia.
6 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia iinii kuvi ñuu ka'an ndoso ndia
tu'un Ndioxi, ra sanda'a ndia na xi'i.

Xika ka vi ini ra Rey Herodes xa'a ña *xini so'o ra

7 Ta xini so'o ra rey Herodes, ra Tetrarca[a] xa'a takundi'i ña ˆxa
Jesús, ra xa'a ndakani ka vi ini ra, chi sava na ka'an: “Ra Juan ra
ndixi'i va kuvi ra ndatiaku”, kachi na. 8 Ra sava tu na ka'an: “Ra
Elías ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra ndita”,
kachi na. Ra sava tu na ka'an: “Inka ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va kuvi ra ndatiaku”, kachi na. 9 Saa ndika'an ra
Herodes, kachi ra saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? Ra kua'a ni ña xini so'o yu ˆxa ra. Ndi süvi ra
Juan kuvi ra chi yachi vi xa'ndia yu chiñu ña xa'ndia na sukun ra
kan —kachi ra Herodes.
Ra xa'a ña yo'o ke ndiee ni ndixika nduku ra Rey Herodes kuni ra
Jesús.

---

[a] Tu'un “tetrarca” yo'o kachi saa: ra xa'ndia chiñu nuu iin ta'vi ñu'u ña kuu kumi ñuu na'nu, ña ndakoo iva ra.

ˆSakuxi Jesús u'un mil tiaa

10 Ra ta *nandiko uxi uvi saa ndia ita'an xi'in Jesús ndaxaa ndia,
ra *ndatu'un ndi'i va ndia xi'in Jesús xa'a ña *xa ndia nuu ndixa'an
ndia ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi. Saa ndakundiaka ra ndia
kua'an ndia xi'in ra chi iku nuu ñuu Betsaida. Ra saa ndixaa ndia
iku nuu köo yuvi kan ndixkundee ndia ña ndakindiee ndia. 11 Ra ta
kundaa ini yuvi nuu kua'an Jesús, ra saa ndakundikun na kua'an na
sata va ra. Ra ta ndixaa na nuu iin ra, ra saa ndaki'in ra na, ra xa'a
ra ndakani ra nuu na ndia ku'va ke ka'ndia chiñu Ndioxi nuu na. Ra
sanda'a tu ra na xi'i va.
12 Saa kuu, ra xa kua'an kuaa va, ra saa kuyachin uxi uvi saa ndia
ita'an xi'in Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tata, va'a ka na ka'an kun xi'in na, ra na ku'un na ndakindiee
na, ra nduku na ña kuxi na ndia ndia ka ñuu ña ndo'ni yachin. Chi
yo'o ra köo mii vi ña kuxi na —kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Taxi ndo'o ña kuxi na —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii kee ña kuxi na? Chi takua u'un va ku ixta, xi'in
uvi tiaka va ndiso ndi. Ra näni mii vi ña yo'o kuxi na chi kua'a ni
kuvi na. Tu ku'un ka ndi ndia ñuu va sata ndi ña kuxi na —kachi
ndia xi'in Jesús.
14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in na ña na ndakundee vii na, ra ta uvi xikoxi ta
uvi xikoxi na ndakundee na —kachi ra xi'in ndia.
Ra na ndakundee kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.
15 Ra saa ndika'an ndia xi'in na ña na ndakundee vii na. 16 Ra
ki'in Jesús u'un saa ixta xi'in uvi saa tiaka, ra ndoni'i ra nuu ra ndivi
ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña. Ra te ndi'i saa ndata'vi ra
ña, ra taxi ra ña nda'a ndia ita'an xi'in ra, ña na ndata'vi ndia ña
xi'in na. 17 Ra *xixi takundi'i va na ndiakua nditiandiaa ini na. Ra
uxi uvi ka tuka chitu ndaki'in ndia xi'in ña ndindoo ndoso.

Ka'an ra Pedro ña kuu Jesús se'e Ndioxi ra xaa sakaku yuvi

18 Saa kuu iin kii ndu'u mitu'un saa Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi.
Ra yachin kan ndee uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. Ra saa
ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yu'u kachi yuvi? —kachi ra xi'in ndia.
19 Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan ra *sakuchi yuvi; ra sava tu
na ka'an ña kuu kun ra Elías va; ra sava tu na kachi saa ña kuu kun
ndia iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra ndatiaku kun,
kachi na xa'a kun —kachi ndia xi'in ra.
20 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yoo kuvi yu, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o kuvi Cristo, ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o
—kachi ra xi'in Jesús.

Ka'an Jesús ndia ku'va ndo'o ra ta xa na kuvi ra

21 Ra ndika'an ni Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña na ndatü'un
ndia xi'in ndia nii yuvi xa'a ña ndika'an ra Pedro. 22 Ra saa ndika'an
ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu, ra ndia xikua'a ñuu
Israel, xi'in ndia sutu kuna'nu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kundasi ni ndia yu'u, ra ka'ni ndia
yu'u, ndi su kii ña uni ra ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra ta ndi'i, saa ndika'an ra xi'in takundi'i na ndee kan, kachi ra
saa:
—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ka'ndia ini ndo
xa'a mii ndo; ra iin ndisaa kii ndakasoko ndo cruz ndo, ra kundikun
ndo yu'u. 24 Saa chi yuvi na kuni sakaku mii, ra na kan ku na ndi'i
xa'a va; ra na sandoñu'u mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va.
25 Ra va'a ni na sakanaa yuvi iinii saa va ña yuuvi yo'o, ndi su tu na
sandoñu'u va tu na nima na, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña. 26 Ra tu
ndia ndo kuka'an nuu xa'a ña ndikun ndo yu'u, xi'in xa'a ña saña'a
yu, ra kuka'an tu nuu yu'u va kuni yu ndo'o ta xa na ndiko yu xi'in
ndie̱e̱ yu, xi'in ndie̱e̱ Tata yu, xi'in na yii na kuu tatun ra. 27 Ña ndaa
ka'an yu xi'in ndo, chi sava ndo'o na ndee yo'o vichin, ra saa kuu

tiaku ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña ka'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in na.

ˆNdaye'e Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra

28 Ra xa ku'va una kii ke ndiya'a ta ndika'an ra tu'un yo'o xi'in
na. Saa ndaki'in ra kua'an ra iin iku sukun ka'an ra xi'in Ndioxi, ra
kua'an ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan xi'in ra. 29 Ra sakan ta
ka'an va ra xi'in Ndioxi, ra saa ndasama nuu ra, ra ndaye'e ña, ra
nduyaa ni tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e nduu ña, ra iin ndiakua
taxa taxa nduu ña. 30 Saa ndakoyo uvi tiaa ndatu'un ndia xi'in ra.
Ra ra Moisés, xi'in ra Elías va kuvi ndia. 31 Ra iin ndaye'e ndi'i nuu
ndita ndia, ra ka'an ndia xi'in Jesús, xa'a ña ndo'o ra, ña kuvi ra ñuu
Jerusalén. 32 Ra nii kuni kusun ni va ra Pedro, ra saa tu ndia ita'an
xi'in va ra, ndi su ndikïxi ndia. Ña kan ke va'a xini ndia ña ndaye'e
Jesús, xi'in uvi ndia ndita xi'in ra. 33 Ra ta sakan ndixikutia'a ndia
ndita xi'in Jesús; ra saa ndika'an ra Pedro, xi'in ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, va'a ni *kuu ndee yo yo'o. Ra na sava'a ndi uni
ve'e tuvixin vali, ra iin ña kuu ve'e yo'o, ra iin ña kuu ve'e ra Moisés,
ra iin ña kuu ve'e ra Elías —kachi ra xi'in Jesús.
Ra nii ndikundäa ini ra ni ke ka'an ra xa'a vi. 34 Ra sakan ta
ka'an va ra, saa nduxinu viko sata ndia. Ra ta xini ndia viko kan ra
ndiyu'vi ni ndia. 35 Ra tiañu viko kan tiaku ndika'an Ndioxi, kachi ra
saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra. Ra na kandixa
ndo ña ka'an ra xi'in ndo —kachi ra.
36 Ra ta ndi'i ndika'an Ndioxi, ra ndia mitu'un saa va Jesús xini
ndia ndichi. Ra takundi'i tiempo kan ra ndia nii yuvi ndindatü'un
ndia xi'in xa'a vi ña xini ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o kuu mii tachi ndiva'a

37 Ra ta ndituvi inka kii, saa nandiko Jesús xi'in ndia ndixa'an
xi'in ra iku. Ra kua'a ka vi yuvi xa ndee ndiatun na ra. 38 Ra iin tiaa
ra ndikaa tiañu na kua'a kan, ra ndiee ka vi ndika'an ra, kachi ra saa:
—Tata Maestro, xaku nda'vi yu nuu kun, ña na sanda'a kun se'e
yu, chi iin mitu'un saa va kuvi ra nuu yu. 39 Chi ta xaa tachi ndiva'a
yo'o, ra tiin ña ra, ra iin sanda'yu ko'o ña ra, ra xa'ni yi'i ña ra

ndiakua lolo tava ña yu'u ra. Ra xa ndiva'a ni ña xi'in ra, ra xïin ña
saña ña ra. 40 Ra xa *xaku nda'vi va yu nuu ndia ita'an xi'in kun, ña
na tava ndia tachi ndiva'a yo'o, ndi su ndikuchüun vi ndia ña tava
ndia ña —kachi tiaa kan xi'in Jesús.
41 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Ni va yuvi kuvi ndo'o ña kandïxa ndo. ¿Nichuun ndiee ni ini
ndo? Kundiëe ka ini yu nuu ndo —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndika'an ra xi'in tiaa kan, kachi ra saa:
—Na'a cho'o xi'in se'e kun —kachi ra.
42 Ra ta kuyachin ra lo'o kan ndixaa ra nuu Jesús, ra ndikun kuun
tuku va tachi ndiva'a kan ra ñu'u, ra xa'a xa'ni yi'i tuku va ña ra. Ra
saa ndukue'e Jesús xi'in ña, ra sanda'a ra ra lo'o kan, ra ndataxi ra
ra nda'a iva ra. 43 Saa ra, ndakanda ni ini na ndee kan, xa'a chiñu ña
ka'nu ni ña xa Ndioxi.

Ichi ña uvi ka'an Jesús xa'a ña kuvi ra

Ra nani saa kuu yuvi kan, ña ndakanda ini na ixto'ni na nuu
Jesús xa'a ña *xa ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra,
kachi ra saa:
44 —Kuni va'a so'o ndo, ña ka'an yu xi'in ndo, ra näa ini ndo xa'a
ña. Chi yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na saa ini xini
yu'u —kachi ra.
45 Ra nii ndikundäa ini ndia ni xa'a ke kachi Jesús saa xi'in vi
ndia. Chi ˆndasi va ña xini tuni ndia, ña kan ke ndinï'i xini ndia xi'in
vi tu'un kan. Ra iyu'vi ni tu ndia ña ndakatu'un ndia Jesús va.

¿Yoo ku ra chee va'a ka?

46 Saa xa'a ndatu'un kuachi ndia ita'an xi'in Jesús, ña yo kuvi iin
ndia kunuu ka'ndia chiñu, kachi ndia. 47 Ra kundaa va ini Jesús ña
ndakani ini ndia. Ra saa tiin, ra iin ra lo'o xani ndichi ra xitia ra.
48 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani iin ra lo'o ta'an ra yo'o xa'a ña kandixa
na yu'u, saa ra ndaki'in mani tu na yu'u va; ra na ndaki'in mani tu
yu'u, saa ra, ndaki'in mani tu na ra *ti'vi yu'u va. Ra tiaa ra köo ya'vi
ndiaa, tuvi ndo, kuvi ra chee va'a ka va —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo kuvi na kua'an ndiee va yo

49 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, *xini ndi iin tiaa, ra tava ra tachi ndiva'a xi'in
kivi kun. Ra ndika'an ndi xi'in ra, ña na kuniñü'u ka ra kivi kun, chi
süvi ra ita'an xi'in yo kuvi ra —kachi ra.
50 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Säsi ndo nuu ra, chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, kuvi na
kua'an ndiee va yo —kachi Jesús xi'in ra.

ˆNda'yu Jesús nuu ra Jacobo xi'in ra Juan

51 Ra ta xa kua'an kuyachin kii ña nandiko Jesús kunu'u ra ndivi,
ra saa ndachikaa ndaku ni ini ra ña ku'un ra ñuu Jerusalén. 52 Ra saa
chinuu ra sava ndia ita'an xi'in ra, kua'an ndia chi ñuu ña ndikun
ndiaa chi Samaria, ña nduku ndia ve'e nuu kusun ra. 53 Ra ndixïin
na ñuu kan taxi na ve'e kusun ra, saa chi kundaa va ini na ña ya'a ra
kua'an ra chi ñuu Jerusalén. 54 Ra ta *xini ra Jacobo xi'in ra Juan ña
*xa na saa, ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun na ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra sakuun ra ñu'u
ña kee ndivi ta ku'va *xa ra Elías, ra na ka'mi ndi'i ña na? —kachi
ndia.
55 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra nuu ndia, ra ndukue'e ra
xi'in ndia, kachi ra saa:
56 —Yu'u, ra xaa yo'o, ra växi yu sandi'i yu xa'a yuvi, chi na
sakaku va yu kuvi na, ña xaa yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia inka ñuu va.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

57 Sakan saa kuu Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra ichi kan,
ra saa ndika'an iin tiaa xi'in ra, kachi ra saa:
—Tata, ndia ndia ka mii nuu kua'an va kun, ra ku'un yu xi'in va
kun —kachi ra.
58 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Yukuii, ra iyoo va yu'u kava nuu kixi ri, ra saa tu sàà va, saa
chi iyoo va chi'yo ri. Ndi su yu'u, ra xaa yo'o, ra köo nuu kandu'u
yu —kachi Jesús xi'in ra.

59 Saa ndika'an tu Jesús xi'in inka ra kachi ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan, kachi ra saa:
—Tata, kundiatu ña'a kun yu'u, ra na nduxin yu iva yu. Saa ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
60 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Ndakoo na ndii, ra na nduxin ta'an mii va na. Ra kua'an va yo'o, ña ka'an ndoso kun tu'un Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ra.
61 Ra saa ndika'an tuku inka ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, kuni tu yu'u va kundikun yu yo'o. Ndi su kundiatu yu'u, ra na ku'un yu ndiayu ta'an yu xi'in na ve'e yu —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Iin tiaa ra tiin xa'a yata, ra ta'vi ra, ra küvi ndikokuiin ra ndakoto'ni ra chi sata ra, chi tu saa na sa ra, saa ra, tivi va chichi ña kua'an ra xi'in. Ra na ˆxa su'va, ra kuchüun vi na ki'vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.

Ti'vi Jesús uni xiko uxi tiaa kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

10 Ra saa kuu ndikaxin Jesús uni xiko uxi tiaa,[a] ndia ndikun sata ra, ra ta uvi, ta uvi chita'an ra ndia. Ra chinuu ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi iin takundi'i ñuu nuu ku'un ra. 2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke iyoo kua'a ni va yuvi kumani kuni so'o tu'un Ndioxi. Ra ta ku'va iyoo itu ña xa va'a sakee va yo, ke iyoo na, chi xa iyoo nduvi va na. Ña kan ke xiniñu'u ni va ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na ti'vi ka ra, na chindiee ta'an xi'in ndo, chi lo'o ni va kuvi ndo'o na ka'an ndoso tu'un ra. 3 Ra vichin kua'an ndo sanduvi ndo ña ndika'an yu xi'in ndo. Ra kuenda ni na koo ndo, chi ta iyoo ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu va ke iyoo ndo. 4 Ra nii leka ndo kanï'i ndo, ra nii xu'un kanï'i ndo, ra nii kü'un tu inka na'a[b] ndixan va ndo xi'in ndo, ra nii kundïta ndo ña ka'an ndioxi ndo[c] xi'in na ndakuta'an xi'in ndo ichi. Chi iin ndaku ndaku na ku'un va ndo. 5 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na ka va na ka'an ndioxi

---

[a] **10:1** Iyo inka tutu yata ña griego ra ka'an tu ña, ña kuu ndia uni xiko uxi uvi tiaa va. [b] **10:4** Itia ta'nu: naa [c] **10:4** Itia ta'nu: ra “ra chindiee ta'an va” va kachi na.

ndo xi'in na kachi ndo su'va: “Ña va'a na koo xi'in ndo'o na ndee
ve'e yo'o”, kachi ndo xi'in na. 6 Ra tu iyoo yuvi na iyoo ña va'a ini,
saa ra ni'i ka na ña va'a kua'an xi'in ndo, koo xi'in va na, ra tu köo
na, saa ra ndiko ña va'a yo'o ku'un ña xi'in va ndo. 7 Ra ve'e nuu
ndaki'in mani na ndo'o ke na koo ndo xi'in va na. Ra na kuxi ndo
ña taxi na kuxi ndo, ra na ko'o tu ndo tiakuii ra taxi na nda'a va
ndo. Saa chi takundi'i na xachiñu, ra iyoo va ichi na ña koo ya'vi
na. Ra xïka ndo ta ve'e ta ve'e na kusun ndo. 8 Ra te na xaa ndo
iin ñuu, nuu ndaki'in mani na ndo'o, ra taxi na ña'a kuxi ndo xi'in
na, ra na kuxi va ndo ña. 9 Ra tu iyoo na xi'i ñuu nuu xaa ndo, ra
na sanda'a va ndo na. Ra ka'an ndo xi'in takundi'i yuvi, kachi ndo
saa: “Xa kuyachin Ndioxi nuu yo ña ka'ndia ra chiñu”, kachi ndo
xi'in na. 10 Ra tu ndixaa ndo iin ñuu ra ndixïin na ndaki'in mani na
ndo'o, saa ra na kee ndo ku'un va ndo ra ka'an ndo xi'in na kachi
ndo saa: 11 “Ndia yaka ñuu ndo ña chichi xa'a ndi ke na sakoyo
va ndi, ra saa ke kundaa ini ndo ña kundasi ndo tu'un Ndioxi, ra na
kundaa ini ndo, chi xa kuyachin ni va Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu
nuu ndo”, kachi ndo xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.

12 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi kii ña sandaku Ndioxi kuachi
na yuuvi yo'o, ra chee ni ka va ña ndo'o na ñuu nuu xïin na ndaki'in
na tu'un Ndioxi vichin nuu na ñuu Sodoma, na sandi'i Ndioxi xa'a
xina'a —kachi ra xi'in ndia.

Ndo'o ni yuvi na xïin ndaki'in ichi Ndioxi

13 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:

—¡Nda'vi ni na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida! Chi kua'a ni
ña xitu'un *xa yu ñuu na, ra nindïko ini na. Ra tu ñuu Tiro xi'in ñuu
Sidón *ndixa yu ña xitu'un yo'o, saa ra xa yachi vi nandiko ini na
kan, ra xa ndakundixi nda'vi va na iin tikoto ña tumi ña kue'e ni,
ra xa ndakundee va na nuu yaa nu'u, ña ndaña'a na mii na ña xa
ˆnandiko ini na xa'a kuachi na. 14 Ra ndo'o ni ka va na ñuu Corazín,
xi'in na ñuu Betsaida, nuu na ñuu Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii ña
sandaku Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o. 15 Ra ndo'o, na ñuu
Capernaum, ra kua'a ni va ña xitu'un *xa yu xini ndo. Ndi su ndixïin
ndo kandixa ndo, ra ku'un va ndo ndivi tuvi ndo, ndi su ¡nda'vi ni

ndo!, saa chi, ndia ndiaya ka'nu va saxinu Ndioxi ndo'o —kachi
Jesús xi'in na ñuu kan.
16 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Na xini so'o tu'un ña ka'an ndo, ra tu'un yu'u va ke xini so'o na.
Ra na kundasi ndo'o, ra yu'u va kuvi ra kundasi na. Ra na kundasi
yu'u, ra ra ti'vi yu'u xaa va yu kuvi ra kundasi na —*kachi ra.

Xa nandiko ndia uni xiko uxi

17 Ta nandiko ndia uni xiko uxi ndaxaa ndia, ra kusii ka vi ini
ndia ndixaa ndia nuu Jesús, ndatu'un ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, xi'in kivi kun *tava ndi takundi'i nuu tachi ndiva'a. Ra
*kandixa va ña kee ña kua'an ña xi'in ndiee kun —kachi ndia xi'in
ra.
18 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, *xini va yu ke̱e timia'a ndivi. Ra iin ta
ndakava taxa, saa ndakava ri ndia nuu ñu'u chi ndikundiëe
ri xi'in Ndioxi. 19 Ra yu'u kuvi ra *taxi ndie̱e̱ nda'a ndo, ña
kuañu ndo koo xi'in tisu'ma; ra sa tiaa tu ndo nuu ña ndiva'a
va. Ra ndia nii ña ndö'o ndo. 20 Ra na kusïi ini ndo ña kandixa
tachi ndiva'a ndo'o, chi na kusii ini ndo xa'a ña xa ndika'yu
kivi ndo nuu tutu Ndioxi ña ndu'u ndivi va —kachi Jesús xi'in
ndia.

Kusii ni ini Jesús

21 Ra mii hora kan tiaa nii kusii ini Jesús xi'in ndiee Tachi Yii
Ndioxi, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata Ndioxi, saa chi yo'o kuvi ra xa'ndia
chiñu ndivi ra saa tu ñu'u va, saa chi chikaa se'e va kun ña va'a yo'o
nuu na ndichi xi'in na kundaa ni ini, ra *ndaña'a va kun ña nuu na
nda'vi, na kundäa ini, na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali, ra saa
*xa kun, Tata, chi saa kuni mii kun koo va —*kachi Jesús.
22 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra *ndataxi takundi'i ña'a nda'a yu, ra ndia nii na
xïni yo kuvi yu'u, ra kuu se'e Ndioxi, chi indaa Tata va yu kuvi ra
kundaa ini yo kuvi yu, ra ndia nii tu na xïni yo kuvi ra kuu Tata va

yu, chi indaa mitu'un yu'u ra kuu se'e va ra kuvi ra xini yo kuvi ra,
ra yu'u va kuvi ra ˆndaña'a Tata yu nuu na kuni mii yu —kachi ra.
23 Ra saa ndikoni'i Jesús, ra ndika'an ra xi'in takua mii ndia ita'an
xi'in ra, kachi ra saa:
—Va'a ni ˆkee na ˆxini nuu ña kuu, ña xini ndo yo'o vichin; 24 ra
ka'an yu tu'un yo'o xi'in ndo, saa chi kua'a ni na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, xi'in na xikuu rey, ra *kuni ni na kuni na ña xini ndo
yo'o vichin, ra ndixïni na ña; ra *kuni ni tu na kuni so'o na ña xini
so'o ndo yo'o vichin va, ndi su ndixïni so'o na ña —kachi ra xi'in
ndia.

Chiñu va'a ña *xa iin tiaa ra ñuu Samaria

25 Ra saa ndakundichi iin ra maestro xini ndiayu Ndioxi ra
kuyachin ra nuu iin Jesús ra ndika'an ra xi'in ra ña kuni ra
kotondoso ra ra. Ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña va'a ni'i yu kutiaku yu
xi'in Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in Jesús.
26 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke kachi ndiayu Ndioxi ña *tiaa ra Moisés xina'a? Ra ni ke
kachi ña ña ka'vi kun ña? —kachi ra xi'in ra.
27 Ra saa ndakuiin ra maestro kan kachi ra saa:
—Su'va va ke kachi ña: “Na ku'vi ini yo kuni yo Ndioxi xi'in
ndinuni nima yo, xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i ndie̱e̱ yo,
xi'in takundi'i ña xini tuni yo; ra ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo,
saa na ku'vi tu ini yo kuni yo inka na ta'an va yo”, kachi ña —kachi
ra xi'in Jesús.
28 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Va'a va ndakuiin kun. Ra tu na sa kun ña ka'an ña, saa ra ni'i
va kun kutiaku kun xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
29 Ra ña kuni ra maestro xini ndiayu Ndioxi kan ña ndasa va'a ra
mii va ra ke ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na ta'an yo tuvi yo'o, Tata? —kachi ra xi'in ra.
30 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ra kachi ra saa:
—Saa ndo'o iin tiaa ra ke̱e ñuu Jerusalén, ra kua'an ra chi ñuu
Jericó. Ra ichi kan ndakoyo ndia kui'na, ra ndaki'in ndi'i ndia ña'a
ra, ra ndia tikoto va ra ndaki'in ndia. Ra kani ni ndia ra; ra iin
satakue'e ndi'i ndia ra; ra salo'o kuvi ra. 31 Ra saa ndiya'a sana iin

sutu kua'an ra ichi kan, ra ta *xini ra kandu'u ra takue'e kan, saa
ra iin xiyo xiyo va ndiya'a ra kua'an ra. 32 Ra saa kuu ra ndiya'a tu
iin ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ka'nu va, ra se'e xikua ra Leví kuvi
ra. Ra ta xini ra kandu'u ra takue'e kan, ra iin xiyo xiyo ndiya'a tu
ra kan va kua'an ra. 33 Ra saa ndiya'a tu iin ra kee ñuu Samaria va
kua'an ra ichi kan, ra ta xini ra kandu'u ra takue'e kan, ra kunda'vi
ka vi ini ra *xini ra ra. 34 Ra saa kuyachin ra nuu kandu'u ra takue'e
kan, ra xatatan ra ra. Xi'in aceite xi'in vino, ra saa chiku'ni ra
tikoto nuu takue'e. Ra ta ndi'i saa sandaa ra ra sata burru sana ra,
ra ndaki'in ra ra, kua'an ra xi'in ra ve'e tatu nuu kixi yuvi na xika
ichi, ra ikan xindiaa ra ra. 35 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa tava ra
uvi xu'un ña nani denario, ra taxi ra ña nda'a ra xi'in ve'e kan. Ra
ku'va uvi kii ke cha'vi ra tiaa ra xi'in ve'e kan. Ra ndika'an ra xi'in
ra, kachi ra saa: “Kondiaa lo'o ra yo'o; ra tu na kuniñu'u ka kun
xu'un kun xi'in ra, ra ta xa na ndiko yu saa ndacha'vi yu ña nuu
kun”, kachi ra su'va xi'in tiaa kan —*kachi Jesús xi'in ra xini ndiayu
Ndioxi kan.
36 Saa nindakatu'un Jesús ra maestro xini ndiayu Ndioxi, kachi ra
saa:
—¿Ndia iin ndia uni kan kuvi ndia kuu ta'an tiaa ra takue'e xa
ndia kui'na kan tuvi yo'o? —kachi ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra maestro xini ndiayu Ndioxi kan kachi ra saa:
—Ra kunda'vi ini xini ña'a kuvi ra, tuvi yu'u —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Va'a ni va ndakuiin kun. Kua'an, ra saa ke na sa tu yo'o va
—kachi Jesús xi'in ra.

Ña Marta xi'in ña María

38 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra
ndixaa ndia iin ñuu lo'o, nuu iyoo iin ña'a ña nani Marta ra ndaki'in
mani ña ndia ve'e ña. 39 Ra iyoo iin ku'vi ña ña nani María. Ra ta
ndixaa Jesús ve'e na, ra saa ndakundu'u ña María xini so'o ña ña
ndakani ra. 40 Ndi su ña Marta ra tiaa ni ndi'i ini ña chi iyoo ni chiñu
nuu ña, ra saa kuyachin ña nuu Jesús, ra ndika'an ña xi'in ra, kachi
ña saa:

—Tata, ¿a ki'in kun kuenda? Ra na ka'an kun lo'o xi'in ña María, ku'vi yu, ra na chindiee ta'an ña xi'in yu. Saa chi ndakoò ndi'i va ña chiñu nda'a yu —kachi ña xi'in Jesús.

41 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ña:

—Marta, Marta, ña ndixa ke ndiee ni ndi'i ini va kun, chi iyoo ni chiñu nuu kun ña sandi'i yo'o. 42 Ndi su iyoo va iin chiñu ña xiniñu'u va'a ka, ra ña María ra chiñu va'a va ke ndikaxin ña, chi ndu'u ña xini so'o ña. Ra ndia nii na kindiäa ña yo'o nda'a ña —kachi ra xi'in ña Marta.

Saña'a Jesús ndia ita'an xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi

11 Saa kuu iin kii ke̱e Jesús kua'an ra ka'an ra xi'in Ndioxi. Ra ta ndi'i ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in ra kachi ra saa xi'in ra:

—Tata, sa ña mani saña'a kun ndu'u ka'an ndi xi'in Ndioxi, ta xa ra Juan, ra *sakuchi yuvi, ña *saña'a ra ndia xita'an xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi —kachi ra xi'in Jesús.

2 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:

—Ta ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra su'va ke na kachi ndo xi'in ra:

Tata ndi, ra iyoo ndivi, yii ni na koo kivi kun.
Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke na sa kun nuu ñu'u yo'o va.
3 Ra iin takundi'i kii na taxi kun
ña xiniñu'u nuu ndi kuxi ndi;
ra na kumäni ña.
4 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuachi ndi,
ta ku'va ˆxa mii ndi ña ˆxa ka'nu ini ndi
xa'a kuachi yuvi na ˆxa ña vä'a xi'in ndi.
Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña,
kachi ndo xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

5 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra ita'an xi'in ndo, na kachi yo. Ra na kee ndo ku'un ndo ve'e ra iin sava ñuu. Ra ka'an ndo xi'in ra, kachi ndo saa: “Ñani, na chindiee kun lo'o uni xita yu'u. 6 Saa chi iin ra ita'an xi'in yu sakan xaa ve'e yu, ra köo ña taxi yu kuxi ra”, kachi ndo. 7 Ra saa ndakuiin ra ita'an xi'in ndo kan, kachi ra saa: “Sandï'i

kun yu'u ñani, chi xa ndasi tuun va yu ye'e. Ra xa ra kixi va kuvi yu
xi'in se'e vali yu, ra küvi ndakoo yu taxi yu ña nda'a kun”, na kachi
ra xi'in ndo. 8 Ra tu na ndakoo ra, ra süvi xa'a ña ita'an ra xi'in ndo
ke ndakoo ra taxi ra ña nda'a ndo. Chi xa'a ña ndiee ni sandi'i ndo
ini ra, ña kani nda'a ndo ye'e va ra ke, ndakoo ra taxi ra ña xiniñu'u
nuu ndo nda'a ndo. 9 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin: Ra na
nduku ndo ña kumani nuu ndo nuu Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a
ndo; ra na nanduku ndo ña xiniñu'u nuu ndo, ra chindiee ta'an va ra
xi'in ndo ña ndani'i ndo ña; ra na kani nda'a ndo ye'e, ra ndakuiña
va ra ye'e nuu ndo. 10 Chi na nduku ña'a ña kumani nuu na nuu
Ndioxi, ra ni'i va na ña; ra na nanduku ña, ra ndani'i va na ña. Ra na
ka'an xi'in ra, ra ndakuiña va ra ye'e nuu na.

11 ’Ra tu ndia ndo'o na iyoo se'e, ra na nduku na xita nuu ndo
kuxi na, ¿ra ama taxi ndo yuu nda'a na kaxi na? Ra tu nduku tu na
tiaka nuu ndo kaxi na, ¿ra ama taxi tu ndo koo nda'a na kaxi na?
12 Ra tu ndivi tu na nduku na nuu ndo kaxi na, ¿ra ama taxi tu ndo
tisu'ma nda'a na kaxi na, su täxi ndo ri? 13 Saa chi ndo'o, ra va'a ni
yuvi kuachi kuvi va ndo, ndi su xini va ndo taxi ndo ña va'a nda'a
se'e ndo. ¡Ra ña kuu Tata yo Ndioxi, ra va'a, ra köo ndia nii kuachi,
ña kan ke kundaa kaxi va ini yo ña taxi va ra ña va'a ni ña kuu Tachi
Yii ra nda'a takundi'i yuvi na nduku ña nuu ra! —kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

Chikaa na kuachi siki Jesús ña kuu mii ra ndie̱e̱ kiti ndiva'a

14 Ra saa tava Jesús tachi ndiva'a ini iin tiaa ra mi'mi. Ra ta kita
su'va ña ndiva'a kan, saa ra ndikun ndaka'an va ra, ra ndakanda ka
vi ini yuvi na xini ña nduva'a ra. 15 Ra saa ndika'an sava na kachi na
saa:

—Ndie̱e̱ ri Beelzebú, mii ri kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a
va ke iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a. —ˆkachi na
xa'a Jesús.

16 Ra sava tu na ka'an xi'in Jesús, ña na sa ra iin ña ndichi nuu
ndivi va kuni na, ña ixtondoso na ra, ra a ndixa xi'in ndie̱e̱ Ndioxi ke
tava ra tachi ndiva'a ká'án na, chi ndikandïxa na ra. 17 Ra xa kundaa
kua'a va ini Jesús ña ndakani ini na. Ra saa ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:

—Iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an mii yuvi, ra kuchüun vi na ña
koo na, chi ndi'i va xa'a na. Ra saa tu iin ve'e nuu kata'an xi'in
ta'an mii va yuvi, chi kuchüun na koo vi na, chi ndi'i va xa'a na.
18 Ra ku'va saa ke iyoo tu ri ndiva'a va, saa chi tu na ndukuiin ri,
ra kanita'an ri xi'in ta'an mii ri. ¿Ra a kuchuun ri koo ri, tuvi ndo?
Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi ka'an ndo ña tava yu tachi
ndiva'a xi'in ndiee ri ndiva'a. 19 Ra tu ndixa xi'in ndie̱e̱ kiti ña'a ke
tava yu tachi ndiva'a, na kachi yo, saa ra, ¿yoo ndiee ke tava tu na
ita'an xi'in ndo'o tachi ndiva'a, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi
süvi saa iyoo ña. Ra mii na ñaa na sayukun kuachi xi'in va ndo, saa
chi na ya'a xini va kuvi ndo. 20 Saa chi yu'u, ra xi'in ndie̱e̱ Ndioxi va
ke tava yu tachi ndiva'a. Ra na kundaa ini ndo chi *xa xaa va Ndioxi
ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo —kachi Jesús xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Kiti ña'a, ra ta iyoo iin tiaa ra ndaku ni, saa va ke iyoo ri. Saa
chi tiaa ra ndaku ni, ra iin su'va va iyoo ra xi'in ichi ña täxi ra ki'vi
ra kui'na sakui'na ra ve'e ra. 22 Ndi su tu na kixi inka ra ndaku va'a
ka nuu ra, ra ra ndaku kan kuvi ra sa tiaa va, ra kindiaa ndi'i va ra
ña'a ra. Ra ndata'vi ra ña xi'in na ita'an xi'in va ra —kachi Jesús
xi'in na.
23 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Na xïin ku'un ndie̱e̱ yu, ra kuachi va ke iyoo na xi'in yu. Ra
na xïin sakee xi'in yu, ra na kan kuvi na sandi'i xa'a chiñu va yu
—kachi ra.

ˆNandiko tuku va tachi ndiva'a nuu ˆkee ña

24 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ta xa kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra su'va va ke xa ña: ˆkee
ña ra ndaki'in ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu köo ndia nii
ña'a, nuu ichi ni, ña xika nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi
su ndanï'i ka ña nuu koo ña. 25 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña
saa: “Va'a ka va na nandiko yo ve'e chi nuu kee yo”, kachi ña. Ra
saa te nandiko ña ndaxaa ña nuu ndixiyo ña, ra ndia nii ka ña'a köo
ve'e kan, ra va'a ka vi *ndati'vi na, ra vii ka vi *nduu ve'e kan *xa
na. 26 Ra saa ˆndaki'in tuku tachi ndiva'a kan kua'an ña, ra ˆnanduku
ña inka uxa nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii ña ˆxaa xi'in ña,
ra saa ˆnandee takundi'i ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi na

*ndo'o saa ña xindikaa tachi ndiva'a ini na, ra na ndiee ka ndasa va kuvi na, nuu ña ndixiyo na ta yachi —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na va'a ni ka kee

27 Ra ta sakan sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in na, saa ra tu'va ndika'an va iin ña'a ña ndikaa tiañu yuvi kan kachi ña saa xi'in ra:
—Va'a ni kee ña'a ña sakaku yo'o, ra sakua'nu ña yo'o —kachi ña xi'in ra.
28 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Va'a ni ka va kee yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ra xi'in na —kachi ra.

Nduku yuvi na xïin kandixa ña xitu'un nuu Jesús

29 Ra saa *kuu ra kua'a ka vi yuvi xa'a ˆndakuta'an nuu iin Jesús, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¡Ndiva'a ni ini yuvi na ndee tiempo vichin! Chi nduku na seña nuu yu, ña kuni na kotondoso na yu'u. Ndi su ndia nii ka seña sä yu kuni na. Chi ña kuni na kuvi ta'an ña ndo'o ra Jonás xina'a va.
30 Chi ta ku'va ndo'o ra Jonás, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña ndixikuu ra iin seña nuu yuvi vä'a, na ñuu Nínive, ra saa ke ndo'o tu yu'u, ra xaa yo'o va, kuni yuvi na ndee tiempo vichin. 31 Ra kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, saa ke ndakundichi tu ña reina ña *kee chi nínu̱ nuu ka'an na kuu sur, ña taxi ña kuachi xa'a ndo. Chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an yu. Saa chi ña reina kan, ra kani ni va ke̱e ña *kixi ña xini so'o ña tu'un ndichi ña sakua'a ra rey Salomón na xina'a. Ra na kundaa ini ndo, chi ka'nu ni ka va ra iin yo'o vichin nuu ra rey Salomón, ra xïin ndo kuni so'o ndo ña ka'an ra. 32 Ra saa ke sa tu na ñuu Nínive va, chi taxi tu na kan va kuachi xa'a ndo'o na ndee tiempo vichin, te xa na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o. Chi na ñuu Nínive, ra nandiko va ini na nuu Ndioxi ta xini so'o na, ña ndika'an ndoso ra Jonás, ra na kundaa ini ndo, chi ka'nu ni ka va ra iin yo'o vichin nuu ra Jonás, ra xïin ndo nandiko ini ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ta iyoo ñu'u kàà saa iyoo nduchi nuu yo

33 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Yuvi na ndatuun ñu'u, ra chikäa se'e na ña, ra nii kuëe chindiee
tu na iin xiko'o va nuu ña. Chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra saa
ke va'a ye'e nuu takundi'i na kua'an ki'vi ve'e. 34 Ra saa ke iyoo tu
nduchi nuu va yo, saa chi ta iyoo ñu'u ña tuun, va ke iyoo ña. Ra tu
ña va'a kuvi ña, saa ra ye'e ndi'i tu iki kuñu va yo, ra tu ña vä'a va
kuvi tu nduchi nuu yo, saa ra nuu ñaa va iyoo iki kuñu yo. 35 Ña kan
ke na ki'in ni ndo kuenda xi'in mii ndo xi'in ñu'u ña ye'e nuu ndo;
chi koto nda'va ña, ra kuñaa ndi'i nuu iki kuñu ndo. 36 Saa chi tu
iinii saa iki kuñu ndo ke ye'e, ra ndia nii lo'o ka ña ñaa köo xi'in ña,
ra saa ke va'a kuni kaxi ndo takundi'i va ña'a, ra ta ku'va iyoo ñu'u
ña tuun ve'e, saa ke na koo ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xi'in ndia fariseo xa'a chiñu ki'vi ña xa ndia

37 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra, ra saa ndika'an iin ra fariseo
xi'in ra ña na ku'un ra kuxi ra xi'in ra ve'e ra. Ra saa ndixaa Jesús
ndiki'vi ra ve'e ra, ra ndakundu'u ra nuu mesa xi'in ra. 38 Ra nindä'a
vi Jesús ra ndakundu'u ra. Saa ra ndakanda ka vi ini ra fariseo kan
xini ra ra ña nindä'a ra, chi ña yuna'a ndia fariseo kan, ra xi'na
ka va nda'a ndia a saa xixi ndia. 39 Saa ra kundaa va ini Jesús ña
ˆndakani ini ra fariseo kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndo'o, ndia fariseo, ra ta iyoo ko'o xi'in vaso ña ndakatia na
sata, ra chi ini tu ña yakua va, saa iyoo ndo. Saa chi sata va ndo ke
savi ni ña'a, ndi su nima ndo, ra iin chitu ndaa va ña kui'na, xi'in ña
kini. 40 ¡Ra Ki'vi ni ndo!, saa chi, ¿a kundäa ini ndo Ndioxi va kuvi
ra *xava'a iki kuñu ndo, ra *xava'a tu ra nima va ndo? 41 Ña kan ke
tu ndinuni ni nima ndo na taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi, ra saa ke
kindoo va'a ndo nuu Ndioxi.
42 'Ndi su, ¡Nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, chi xu'un lo'o ña ki'in
ndo xa'a iku menta, xi'in takuu ruda, xi'in ndia ndia ka iku, va ke
cha'vi[a] ndo nuu. Ndi su ndï'i vi ini ndo ña sa ndo ña ndaku xi'in yuvi
ta'an ndo; ra ni kü'vi tu ini ndo xini ndo Ndioxi va. Ra ña xiniñu'u

---

[a] **11:41** Tu'un "cha'vi" yo'o kachi ña saa uxi nuu iin ña ciento a iin peso nuu ña uxi peso

sa ndo ke na ku'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi, ra nii na näa tu ini ndo
ña cha'vi ndo nuu ña'a ña kuu mii va ndo.
43 '¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa chi ta kua'an ndo ve'e
ñu'u ra kuni ni ndo kundee ndo tiayu na kuna'nu; ra saa tu ta xika
ndo nuu ya'vi va, saa chi kuni ni ndo ña na sato'o yuvi ndo'o.
44 '¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa chi ta iyoo yavi nuu ñu'u
ndii ña kuëe ña'a tuni ka, ra ya'a yuvi xañu na ña kua'an va na,
chi kundäa ini na, ndi su xa kuyakua va na, ra saa va ke iyoo ndo
—kachi Jesús.
45 Ra saa ndakuiin iin ra maestro saña'a ndiayu Ndioxi, kachi ra
saa:
—Tata Maestro, ña kachi kun saa, ra ndia ndu'u va kuvi ndi ya'a
yu'u kun xi'in —kachi ra.
46 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—¡Saa iin tu ndo'o, ndia saña'a ndiayu Ndioxi va! Saa chi sakuiso
ndo yuvi iin ña'a ña kundiëe na xi'in; ra mii tu ndo, ra ndia nii lo'o
ndï'i ini ndo kuiso ndo ña.
47 '¡Ra nda'vi ni ndo! Saa chi ndasava'a ndo kaka na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra mii va tu na xii xikua ndo kuvi na xa'ni
ña'a. 48 Ra ña ndasava'a ndo kaka na vichin, ra kuni kachi ña saa, ña
iin yu'u kuvi va ndo xi'in na xii xikua ndo; chi na kan kuvi na xa'ni
ña'a, ra ndo'o tu ndasava'a kaka va na.
49 'Ña kan ke ndichi ni ndika'an Ndioxi kachi ra saa: "Ti'vi yu na
ku'un na ka'an ndoso na tu'un yu, ra ti'vi tu yu na xika chiñu nuu
va yu ku'un na nuu na ñuu Israel, ra sava na ka'ni na; ra sava tu na
taxi va na", *kachi ra xa'a ndo. 50 Ra ndo'o, na ndee vichin kuvi
na nduku Ndioxi kuenda nuu xa'a nii tu ndia ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi te yachi, te sakan ndixkundu'u ña yuuvi, iin saa ndia vichin
va. 51 Ra ndia xa'a nii ra Abel, iin saa ndia xa'a nii ra Zacarías ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra xa'ni na nuu altar yii ini ve'e
ñu'u ka'nu, xi'in nuu xa'ni na kiti ri soko na nuu Ndioxi. Ra xa'a
ndia yo'o ke ka'an Ndioxi kuachi nuu ndo'o, na ndee tiempo vichin
—kachi Jesús.
52 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Nda'vi ni ndo'o ndia saña'a ndiayu Ndioxi! Saa chi xa iyoo va
ña xiña ña ndichi nuu ndo, ña va'a na ki'vi ndo ye'e Ndioxi, ndi su
xïin ndo ki'vi ndo, ra nii täxi tu ndo ki'vi inka yuvi, na kuni ki'vi va
—kachi ra.

53 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra tu'un yo'o, saa ra ndisaa ka vi
ini ndia fariseo xi'in ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi xini
ndia ra. Ra saa xa'a ndia ke'e ta'an ndia xi'in ra, ña ndindakatu'un ni
ndia ra. 54 Saa chi kuni ndia ña na ka'an ra iin tu'un ki'vi te ndatu'un
ra. Ra saa ke kuchuun ndia taxi ndia kuachi xa'a ra nuu na chiñu.

Ka'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ña na sä ndia ta xa ndia fariseo

12 Ra sakan saa kuu ndia, ra saa kua'a ka vi mil yuvi ndakaya,
ra iin ndiakua chinda'ni ta'an na. Ra saa xa'a Jesús ka'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Kuenda ni koo ndo xi'in ndia fariseo. Saa chi ta iyoo ixan iyá ña
kuu ndavi ña kee̱ xi'in xita va'a, va ke iyoo ndia. Saa chi ka'an ndia
xa'a ña va'a, ra xa tu ndia ña vä'a va. 2 Ndi su vaxi kii ra ndatuvi
ndi'i va xa'a ña ˆxa se'e ndia vichin. Saa chi takundi'i ña iyoo se'e
nuu yuvi vichin, ra ndatuvì ndi'i va xa'a ña vaxi kii. 3 Ra takundi'i
ña ndatu'un se'e ndo chi nuu ñaa, ra ndita tuvi va ña kuni so'o yuvi;
ra ña ndatu'un se'e ndo chi ini ve'e, ña ndasi tuun, ra vaxi kii ra
kundaa ndi'i va ini na xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús yoo ña na yu'vi yo Ndioxi

4 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ndo'o, ndia ita'an xi'in yu, kuvi ndia ka'an yu xi'in, ña na
kuayü'vi ndo nuu na xa'ni ndii. Chi takua iki kuñu va ke xa'ni na,
ndi su kuchüun vi na sandi'i na xa'a ña ku nima yuvi. 5 Ra na ka'an
yu xi'in ndo ra kundaa ini ndo yoo kuvi na xiniñu'u yu'vi ndo kuni
ndo: ra ra yu'vi ndo kuni ndo kuvi Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra
iyoo ndiayu nda'a ña kindiaa ra ña tiaku ndo, ra te ndi'i, ra iyoo tu
ndiayu nda'a ra ña chikaa ra nima ndo ndiaya va. Ra ra kan va kuvi
ra na yu'vi ndo kuni ndo.

6 ’Ra xa kundaa va ini ndo, chi saa vali, ra nuu ni va ixiko na ri;
chi u'un vi ri uvi xu'un vali. Ndi su Ndioxi ra näa vi ini ra xa'a ri.
Chi ra kan kuvi ra ki'in kuenda xi'in va ri. 7 Ndi su ndiaa ya'vi ni ka
va ndo'o nuu Ndioxi. Chi ndia ixi xini va ndo ke ndia'vi ra. Ña kan
ke na kuayü'vi ndo. Chi mii Ndioxi va kuvi ra ndiaa ndo'o. Saa chi
ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali —kachi Jesús xi'in ndia.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús

8 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia na ndakuiin ña ndikun na yu'u nuu yuvi yo'o, ra saa tu
yu'u, ra xaa yo'o va, chi ndakuiin tu yu'u va xa'a na, nuu na tatun
Ndioxi. 9 Ndi su, na tise'e tu'un xa'a yu nuu yuvi yo'o, ra saa sa tu
yu'u va, chi tise'e tu'un tu yu'u va xa'a na, nuu na tatun Ndioxi.
10 'Ra tu ndia na kaña'a xa'a yu'u, ra xaa yo'o, ra saka'nu va ini
Ndioxi xa'a na. Ra na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu vi
ini Ndioxi xa'a na kan —kachi Jesús.
11 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tu ndia yuvi na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu a nuu
na kuna'nu nuu ve'e ñu'u na judío, ra ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña
ndakuiin ndo yu'u na. 12 Chi mii va Tachi Yii Ndioxi taxi tu'un ña
ka'an ndo xi'in na —kachi Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika ki'vi

13 Ra saa tu'va ndika'an va iin tiaa ra ndikaa ma'ñu yuvi kan xi'in
Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in ñani yu ña na ndata'vi ra ña'a iva ndi
xi'in yu —kachi ra.
14 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, ¿nichuun kuni kun ndata'vi yu ña'a xi'in
ndo? ¿A yu'u va kuvi ra ndata'vi ña'a, tuvi kun? Süvi ra chiñu kuvi
yu ña kan ke ndata'vi yu ña'a xi'in ndo —kachi ra.
15 Ra saa xito'ni Jesús nuu yuvi na ndee kan, ra ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra kotöo ndo koo kua'a ni ña'a ndo. Chi
va'a ni na koo kua'a ni va ña'a ndo, ndi su süvi ña kan kuvi ña taxi
ña tiaku ndo nuu ña yuuvi yo'o —kachi ra xi'in na.
16 Saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa *ndo'o iin ra kuika, ra va'a ka vi ke̱e ra xi'in ña'a ña chi'i
ra. 17 Ra saa xa'a ra ndakani ini ra, ka'an ra saa: "¿Ni ke sa yo? ¿Ra
ndia mii ke chuva'a yo ña'a yo?", ka'an ra. 18 Saa ndika'an ra xi'in
mii ra kachi ra saa: "Xa xini va yu ni ke sa yu: kani ndi'i yu yaka
vali, ra sava'a yu yaka na'nu va'a. Ra ikan chuva'a ndi'i yu nuni yu
xi'in takundi'i ña'a ña kuu mii yu. 19 Ra ta ndi'i, ra ka'an yu xi'in

mii yu kachi yu saa: Kua'a ni ña'a yu iyoo, ra kua'a ni kuiya kuxi yu
ña. Ra sachïñu ka yu, ra na ndakindieẹ yu, ra na kuxi yu, ra na ko'o
yu, na kusii ini yu, chi iyoo kua'a ni ña'a yu, kachi yo xi'in mii yo”,
*ka'an ra kuika kan su'va. 20 Ndi su Ndioxi ra su'va va tu *kachi ra
xi'in ra: “Ra ki'vi kuvi yo'o, chi ñuu vichin va kuvi kun. Ra takundi'i
ña'a, ña chuva'a kun, ra inka va na kuxi ña”, kachi Ndioxi xi'in ra
kuika kan —kachi Jesús xi'in na.
21 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi, na xini so'o tu'un ndichi kan
kachi ra saa:
—Ta *ndo'o ra kuika yo'o, saa ke ndo'o yuvi, na chuva'a ni ña'a
nuu ña yuuvi yo'o. Chi yo'o va ke kuika ni na, ndi su nuu Ndioxi ra
na nda'vi va kuvi na —kachi Jesús.

Ndiaa va Ndioxi takundi'i yuvi na kuu se'e ra

22 Ra ta ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—Ndï'i ini ndo xa'a ña'a kaxi ndo ña va'a kutiaku ndo, nii xa'a ña
kuxi ndo, ra nii xa'a tikoto ña kundixi ndo na kundï'i ini ndo. 23 Saa
chi ña ndiaa ya'vi ni ka va kuvi ña tiaku ndo nuu ña xixi ndo; ra
ndiaa ya'vi ni ka va tu iki kuñu ndo nuu tikoto ña ndixi ndo. 24 Ra
na koto'ni ndo ta ku'va tiaku tikaka, chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri, ra
nii yaka nuu ku'un ña'a ri köo vi. Ra nani saa xixi va ri chi Ndioxi
va kuvi ra ki'in kuenda xi'in ri. Ra saa sa tu ra xi'in ndo'o va, saa
chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali. 25 Ra nii na kundi'i ni
va ini ndo, ndi su köo ña'a ni'i vi ndo, saa chi ndia nii hora lo'o ka
vi kuchüun ndo kutiaku ndo tu xa na xaa kii ña kuvi ndo. 26 Ra tu
kuchüun ndo sa ndo chiñu vali, ¿ra nichuun ke ndi'i ni ini ndo xa'a
inka ña'a?
27 ’Ra na koto ndo ndia ku'va ke xa'nu ita, chi nii xachïñu ña, ra
nii tikoto ña xavä'a ña. Ndi su nduvi ni va ña, chi Ndioxi va kuvi
ra kuni ña koo ña saa. Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra rey
Salomón, ra nduvi ni va tikoto xindixi ra. Ndi su ya'a ni ka va nduvi
ita nuu tikoto ña xindixi ra kan. 28 Chi Ndioxi va kuvi ra sanana ita,
ra nduvi ni ña; ndi su lo'o ni va kii iyoo ña, saa ra ndachi va ña, ra
kua'an yuvi ndakaya na ña xa'mi na nu'u va. Ndi su ndiaa ya'vi ni ka
va ndo'o nuu ita. ¿Ra nichuun lo'o ni kandixa ndo Ndioxi? 29 Ra ña
kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na kundï'i ni ini ndo xa'a ña kuxi ndo,

xi'in xa'a ña kutiaku ndo. 30 Saa chi yuvi na xïni Ndioxi va kuvi na
ndi'i ni ini xa'a ña kan. Ndi su ndo'o, na kuu se'e Ndioxi, ra xa xini
mii va ra ni ña'a ke kumani nuu ndo. 31 Ña kan ke na ndakundiee
ndo nanduku ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu va, ra saa ke taxi ndi'i
ra ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndia ku'va kuni Ndioxi sa yo xi'in ña'a yo

32 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo'o, ndia ndikun yu'u, saa chi ta iyoo iin ti'vi
ndikachi vali sana va yu, ke iyoo ndo. Ra kusii ni va ini Ndioxi taxi
ra koo ndo xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu. 33 Ra na xiko ndo ña'a ña
kuu mii ndo, ra saa ke kuchuun ndo chindiee ta'an ndo xi'in na
xamani nuu. Ra na ndi'i ini ndo ña chuva'a ndo ña'a ndo ini ña'a ña
ndu'u ndivi, ña kuëe ndi'i xa'a, nuu koo ña kuika ña kuëe ndi'i xa'a,
ra nii ra kui'na kuchüun sakui'na ña, ra nii tikixin sandï'i xa'a ña.
34 Chi nuu chuva'a ndo ña'a ndo, ra ikan ke koo tu nima va ndo xi'in
ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Na koo nduvi yo ña kundiatu yo Jesús

35 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ra iin ndisaa kii na koo nduvi ndo, ra xa na kundixi vii va ndo
tikoto ndo, ra xa koo nduvi tu ndo xi'in ñu'u ña kutuun nuu va ndo.
36 Ra ta iyoo iin tiaa ra xachiñu tatu, ra xa iyoo nduvi ndakuña ye'e
nuu xito'o, va ke na koo ndo. Saa chi tiaa ra xachiñu tatu kan, ra xa
iyoo nduvi va ra ña ndakuña ra ye'e nuu ixto'o ra, ta xa na ndaxaa
ra kan ña kua'an ra viko tanda'a. 37 Ra va'a ni va kee na xachiñu
tatu na xa iyoo nduvi, ña ndiatu na ra kuu xito'o na ta xa na xaa ra
ndakuta'an ra xi'in na; ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi te xa na
kuni ra ña xa iyoo nduvi na ña ndiatun na ra, saa ra kusii ni ini ra
xi'in na. Ra ndachindee ra na nuu mesa, ra mii va ra chu'un nda'a
ña kuxi na. 38 Ra va'a ni va kee na xachiñu tatu na xa iyoo nduvi
ta xa na xaa xito'o na ndakuta'an ra xi'in na, ra nii sava ñuu ke na
xaa va ra, ra a ta xa kua'an tuvi va tu na xaa ra, ndi su ndiatu va na
ra. 39 Ra saa sa tu iin tiaa ra iyoo ve'e va, tu na kundaa ini ra ndia
mii hora ke ki'vi ra kui'na sakui'na ra ña'a ña iyoo ve'e ra, saa ra
kundu'u tu'va va ra kondiaa ña'a ra; ra täxi ra ki'vi ra kui'na ve'e ra.

40 Ra saa ke na sa tu ndo'o va, ña na koo nduvi ndo kundiatun ndo
yu'u, ra xaa yo'o vichin te xa na ndiko yu, chi te kuëe ndiatu va ndo
ke ndiko yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Ra muso kama xi'in ra muso xuxan

41 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata, ¿a takua ndu'u va kuvi ndia ndika'an kun xi'in? ¿A
ndika'an kun xi'in takundi'i va na? —kachi ra xi'in Jesús.
42 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini ndo ndia ku'va ke *xa iin
ra muso ra kama, ra ndichi, ra *taxi xito'o ra ña kuiso ra chiñu xi'in
ve'e ra ña ki'in ra kuenda xi'in na xachiñu tatu nuu xito'o ra, ra taxi
ra kuxi na te xa xiniñu'u kuxi na. 43 Ra va'a ni kee ra muso ra ˆxa
chiñu ña xa'ndia xito'o ra nuu ra, ra te xa na nandiko xito'o ra ra
ndani'i ra ra ña ˆxa ra chiñu nuu ra. 44 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in
ndo, chi ra xito'o ra, ra taxi va ra ndiayu nda'a ra kuiso chiñu ra
xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra. 45 Ndi su tu na xa'a ra moso kan
ndakani ini ra, ka'an ra saa: “Ndïko yachi vi xito'o yo”, na ka'an ra.
Ra saa xa'a ra kuxi ra, ra ko'o ra ña xini ra, ra xa'a ra sa ndiva'a ra
xi'in na xachiñu tatu nuu ra xito'o ra. 46 Ra iin ta nanaa ini ra, saa ra
ndandiko va xito'o ra, ra sando'o ni ra ra. Ra chikaa ra ra ku'un ra
nuu ˆñu'u na xïin kandixa.
47 ’Ra ra muso, ra kundaa ini ndia chiñu ke kuni xito'o ra sa ra,
ra xïin ra sa nduvi ra ña sa ra ña, ra ndo'o ni ra sa xito'o ra. 48 Ra
ra muso ra kundäa tu ini xa'a chiñu ña kuni xito'o ra sa ra, ra ˆxa
ra iin chiñu ki'vi, ra lo'o va ndo'o ra kan sa xito'o ra. Ra na *taxi
Ndioxi kua'a ni ña va'a nda'a, ra xiniñu'u ndataxi va na kuenda
nda'a Ndioxi xa'a ña, saa chi xa'a ña kua'a ni ña taxi Ndioxi nda'a
na, ra xiniñu'u na kuniñu'u na ña va'a kan ña chindiee ta'an na xi'in
inka yuvi va, saa chi saa ke kuni mii Ndioxi va —kachi Jesús.

Xa'a ña saña'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

49 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra ñù'ù va ke xaa yu chikaa yu. Ra
kuni ni yu ña xa na koko va ña. 50 Ra xi'na xiniñu'u tixu'vi ni yu, ra
ndo'o ni ini yu, ra kusuchi ni ini yu ndia te na xinu nuu ña. 51 ¿A

ra vaxi ndachindee va'a va kuvi yu ndo'o tuvi ndo? Ra na kundaa
ini ndo chi ra ndata'vi va kuvi yu ndo'o. 52 Saa chi kii vichin, iin
saa ndia kii ña vaxi, ra tu u'un kuvi yuvi iin ve'e, ra uni kuu na
kanita'an xi'in uvi na, a uvi kuu tu na ña kanita'an na xi'in uni va
na. 53 Ra tiaa, ra iyoo se'e tiaa, ra kanita'an ra xi'in se'e tiaa va ra,
ra tiaa, ra iyoo iva, ra kanita'an ra xi'in iva va ra, ra ña'a, ña iyoo
se'e si'i, ra kanita'an ña xi'in se'e si'i va ña; ra ña'a, ña iyoo si'i, ra
kanita'an ña xi'in si'i va ña; ra ña iyoo xanu, ra kanita'an ña xi'in
xanu va ña, ra ña ixanu, kanita'an tu xi'in siso va ña —kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in yuvi na ndichi ni nuu mii

54 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in takundi'i na ndee kan, kachi ra
saa:
—Ndo'o, ra ta xini ndo vaxi viko chi nuu kanata ñu'u, ra ka'an
ndo kuun savi vichin, kachi ndo. Ra saa kuun ndixa va ra. 55 Ra ta
xini tu ndo vaxi tachi chi nuu kita ñu'u, ra ka'an ndo i'ni ni koo
vichin, kachi ndo. Saa ra i'ni ni ndixa va. 56 ¡Ra na chi'ña tu'un va
kuvi ndo!, saa chi xini va ndo ña ki'in ndo kuenda xi'in ña kuu nuu
ndivi xi'in ña kuu nuu ñu'u, ¿ra nichuun kundäa tu ini ndo xi'in ña
kuu tiempo ña ndee ndo vichin? —kachi Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na saa ini xini yo

57 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra vivii va na ki'in xini ndo, ra su'va ke na sa ndo. 58 Tu
ndia na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu, ra va'a ka va yachi na
ndaka'an mani ndo xi'in na, ña va'a na kü'un ndo ve'e chiñu; saa chi
tu na ku'un ndo nuu ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in ndo, saa ra,
ndataxi va ra kan ndo'o nda'a ndia kumisio ra taan va ndia ndo'o
ve'e kàà. 59 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi këe yachi vi ndo
ve'e kàà, chi xiniñu'u ndiakua na cha'vi ndi'i ndo xu'un lo'o ndo,
saa vi ke tava ndia ndo'o —kachi Jesús xi'in na.

Na nandiko ini yo xa'a kuachi yo saa chi tu köo ra ndoñu'u yo

13 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in yuvi kan. Ra saa xaa
sava na ndee kan ra *ndatu'un na xi'in ra kachi na saa:

—Ra Pilato ra kuu gobernador kuvi ra *ti'vi ndia soldado ra,
ra ndixa'an ndia ña xa'ni ndia sava tiaa ndia kee Galilea te ñu'u
ndia ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña xa'ni ndia kiti soko ndia nuu
Ndioxi. Ra ndakava nuu nii ndia xi'in nii kiti ri soko ndia nuu Ndioxi
—kachi na xi'in ra.
2 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in na:
—¿Ni ke ndakani ini ndo xa'a ña *ndo'o ndia yo'o, a ndia iyoo
ni ka kuachi va kuvi ndia nuu takundi'i ka yuvi tuvi ndo? 3 Ra ña
kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa iyoo ña. Chi tu na nandïko ini ndo
xa'a kuachi ndo, ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o va. 4 Ra na xa'un uni
na ndixi'i ñuu Jerusalén te nduva torre ña nani Siloé sata na, ¿ra a
iyoo ni ka kuachi na kan, nuu takundi'i ka na ndee ñuu Jerusalén,
tuvi ndo? 5 Ra ña kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa iyoo ña. Chi tu na
nandïko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra kuvi tu ndo'o va —kachi Jesús
xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a itun koxi tun nditäxi kui'i

6 Ra saa *ndakani Jesús iin tu'un ndichi nuu na kachi ra saa:
—Su'va *ndo'o iin tiaa ra ndichi iin itun koxi nuu ñu'u, ra saa
kuu ra ndixa'an ra xito'ni ra a xa iyoo kui'i nda'a nu, ka'an ra. Ndi
su ndia nii ri köo ndikun nda'a nu ndixini ra. 7 Ra saa ndika'an ra
xi'in ra ndiaa ñu'u ra kachi ra saa: “Xa uni kuiya ke kixi yu nanduku
yu koxi nda'a nu. Ra ndia nii ri köo nindani'i yu nda'a nu. Ra va'a ka
na ka'ndia va kun nu; saa chi ña uun va ke ndichi nu ndasi nu nuu
ñu'u yu” —kachi ra xi'in ra ndiaa ñu'u ra. 8 Ra saa ndakuiin ra ndiaa
ñu'u kan kachi ra saa xi'in ra: “Tata, xikan yu ña mani nuu kun, ra
na kundichi ka nu saa iin kuiya; ra na ndasavita yu ñu'u xa'a nu, ra
chikaa ka yu tatan xa'an xa'a nu. 9 Ra a kusana taxi va nu kui'i saa;
ra tu nditäxi nu kui'i ra saa ke tia'ndia va nu”, kachi ra ndiaa ñu'u
kan xi'in xito'o ra —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús iin ña'a kii yii sábado ña ndakindiee na

10 Ra saa kuu iin kii yii sábado ña ndakindieẹ na ra ndichi Jesús
saña'a ra yuvi ini ve'e ñu'u; 11 Ra suvi mii ini ve'e ñu'u kan ke ndichi
tu iin ña'a ña xi'i, ra xa xa'un uni kuiya vi ke kutoso sata ña. Ra
tachi ndiva'a va ke xa saa xi'in ña, ra ndiküvi va'a vi nundaku sata

ña. 12 Ra te xini Jesús ña'a ña xi'i kan, ra saa kana ra ña xaa ña nuu
ra. Ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, xa nduva'a va kun vichin —kachi ra xi'in ña.
13 Ra saa chindee ra nda'a ra sata ña, saa ra ndikun ndundaku va
sata ña, ra xa'a ña ˆndasaka'nu ña Ndioxi va. 14 Saa ra ndisaa ni ini
ra kuchee ndiso chiñu ndiaa ve'e ñu'u kan xi'in Jesús xa'a ña sanda'a
ra ña xi'i kan, kii yii sábado ña ndakindieẽ na, ra saa ndika'an ra
xi'in yuvi na ndee kan kachi ra saa:
—Iñũ va kii ke xiniñu'u sachiñu yo, ra kii kan ke na kixi ndo ña
nanda'a ndo. Ndi su küvi nanda'a ndo kii yii sábado ña ndakindiee
yo —kachi ra xi'in na.
15 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o, saa chi, ¿a ndäxi ndo sindiki sana
ndo a burru sana ndo ña ku'un ri ko'o ri tiakuii kii yii ndakindieẽ
yo, su ndaxi va ndo ri? 16 Ra ña'a yo'o, ra se'e xikua ra Abraham va
kuvi ña. Ra xa xa'un uni kuiya vi ke katun kiti ndiva'a ña ña ndo'o
ña kue'e yo'o. ¿Ra a küvi ndaxi ña kii yii sábado tuvi ndo? —kachi
ra xi'in na.
17 Ra ta ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra na saa ini xini ra, ra tiaa ni
kuka'an nuu na; ndi su yuvi na kua'a kan, ra *kusii ka vi ini na ña
xini na takundi'i ña xitu'un ña xa Jesús.

Ka'an Jesús tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

18 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra
saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia
ña'a ke kuvi chinuu yu xi'in ña? 19 Ra kuni yu na kundaa ini ndo,
chi ta ku'va iyoo ndikin lo'o itun mostaza ña chi'i iin tiaa nuu ñu'u
ra, ra xa'nu ña nduu ña ta ku'va iyoo iin itun chee va, ra ndia sàà va
xaa xava'a chi'yo nda'a itun ña, ra ku'va saa va ke iyoo nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan xitava'a

20 Ra saa ndika'an tuku Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke kuvi chinuu yu xi'in nuu xa'ndia Ndioxi chiñu?
21 Ra na kundaa ini ndo chi ña kuvi chinuu yu xi'in ichi nuu xa'ndia

Ndioxi chiñu kuvi ña ndo'o iin ña'a ña kavanuu lo'o ixan iyá xi'in kua'a ni ixan ixtava'a va, ra kua'a ni nduu ña —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na koo xi'in Ndioxi

22 Ra te ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu Jerusalén, ra iin takundi'i
ñuu na'nu xi'in ñuu vali ya'a ra kua'an ra, ra saña'a ra takundi'i yuvi
kan tu'un Ndioxi. 23 Ra saa nindakatu'un iin na Jesús kachi na saa:
—Tata, ¿a lo'o ni va kuvi na kaku? —kachi na xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:
24 —Na sa nduxa ndo ña kee ndo ye'e tiañu; saa chi kua'a ni yuvi
kuni ki'vi, ndi su kuchüun ka na. 25 Saa chi nuña ka va ye'e vichin,
ndi su vaxi kii ra ndakundichi va mii ra xito'o ve'e kan ra ndasi ra
ye'e nuu ndo. Ra ndo'o, na kindoo chi ke'e; ra ka'an ndo xi'in ra
kachi ndo saa: “Tata, ndakuña ye'e nuu ndi”, kachi ndo xi'in ra. Ndi
su kuïin ka ra ndakuña ra ye'e nuu ndo, chi su'va va kachi ra xi'in
ndo: “Xïni yu yoo kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo. 26 Ra saa xa'a
ndo ka'an ndo xi'in ra, kachi ndo saa: “Tata, xini va ndi yo'o chi
ndixaa va kun ñuu ndi saña'a kun ndu'u, ra xixi tu ndi xi'in va kun”,
kachi ndo xi'in ra. 27 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa: “Xa ndika'an
yu xi'in ndo, chi xïni yu yoo kuvi ndo'o. Kuatia'a ndo nuu yu, chi
yuvi vä'a va kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo. 28 Saa ra kusuchi ni ini
ndo, ra xa'a ndo kuaku ndo ndiakua ndakaxi nuu ndo. Saa chi kuni
ndo ra Abraham xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob, xi'in takundi'i ka na
na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña ndee na nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. Ra ndo'o tu, küvi ki'vi va. 29 Ra kixi takundi'i yuvi na
kee kumi saa tutun ña yuuvi ra ndakundee na nuu mesa ña kuxi na
xi'in Ndioxi. 30 Ra na ndikun vichin ra na inuu va nduu na, ra na
inuu vichin ra na ndikun va nduu na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

31 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in yuvi kan, ra saa xaa sava ndia
fariseo ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Kita ñuu yo'o ra kua'an inka xiyo, saa chi ra rey Herodes ra
kuni ra ka'ni ra yo'o —kachi ndia xi'in ra.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in yukuii ñaa, chi vichin xi'in
tiaan ra tava ka va yu tachi ndiva'a ra sanda'a tu yu na xi'i va, ra kii
uni vi sandi'i yu chiñu ña xa yu, kachi ndo xi'in ra. 33 Ndi su vichin,
xi'in tiaan, xi'in isa, ra xiniñu'u sa ka va yu chiñu ña xiniñu'u sa yu,
saa chi vä'a kita ña ña kuvi iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi inka
xiyo nuu ña kuvi ra ñuu Jerusalén —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.
34 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—¡Ndo'o, na ñuu Jerusalén, kuvi na ˆxa'ni na ka'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi, ra xakin ndo yuu na ti'vi Ndioxi vaxi! ¡Kua'a ni ichi
*kuni yu ndachita'an yu ndo'o, ta ku'va ˆxa iin nduxi xi'in se'e vali
ri ña ˆndataan ri ri tixi ndixin ri, ndi su ndixïin ndo! 35 Ra xa'a ña
kan ke ndoo nda'a va ve'e ndo, ra sa tu ñuu va ndo, ra na kundaa ini
ndo chi küni ka ndo yu'u, ndia te na xaa kii ña ka'an ndo kachi ndo
saa: “Ra va'a ni kuvi ra vaxi xi'in kivi Tata yo Ndioxi”, kachi ndo
—kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndiki'vi kuiñu

14 Saa kuu iin kii ña ndakindieẽ na ra kẽe Jesús kua'an ra kuxi
ra ve'e iin ra kuchee nuu ndia fariseo. Ra ikan ndee ka tu
sava ndia fariseo va. Ra xitonani ndia ra a sa ra iin ña vä'a ka'an
ndia. 2 Ra ve'e kan ndu'u tu iin tiaa ra ndiki'vi kuiñu va. 3 Ra saa
ndindakatu'un Jesús ndia maestro, ndia saña'a ndiayu Ndioxi xi'in
ndia fariseo kachi ra saa:
—¿A kuvi nanda'a na xi'i kii yii sábado, a küvi vi? —*kachi ra.
4 Ndi su ndia nii ndia ndindäkuiin yu'u ra. Ra saa chindu'u ra
nda'a ra sata ra xi'i kan ra nduva'a va ra. Ra saa ndati'vi ra ra
kuanu'u ra ve'e ra. 5 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia fariseo kan kachi
ra saa:
—¿Tu ndia iin ndo'o, ndia ndee yo'o, ra na ndakava burru sana
ndo a sindiki sana ndo iin yavi kunu, ra a täva ndo ri kii yii sábado?
—kachi ra xi'in ndia.
6 Ndia saa ra nindäkuiin va'a ka vi ndia.

Yuvi na kua'an kuxi nuu iyoo viko tanda'a

7 Ra ta xini Jesús ña kaxin na *kana na xaa viko kan tiayu tu ndee
na kuna'nu, tu ndita yachin ndia nuu iin mesa ña kundee na, ra saa
ndika'an ra tu'un ndichi yo'o xi'in na kachi ra saa:
8 —Ta xa na kana na ndo'o ña ku'un ndo kuxi ndo nuu iyoo viko
tanda'a, ra na käxin ndo tiayu tu ndee na kuna'nu kundee ndo. Saa
chi tu köo, ra iyo ni xaa inka na kuna'nu nuu ndo'o, 9 ra ka'an ra
tava viko kan xi'in ndo kachi ra saa: “Taxi ndo lo'o ndo tiayu ndo
nda'a na yo'o, na kundee na; ra kua'an ndo chi sata kaa kundee
ndo”, kachi ra xi'in ndo. Saa ra tiaa ni kuka'an nuu ndo, ña ku'un
ndo chi sata ndakundee ndo. 10 Ra ña kan ke ta xa na kana na ndo'o
ña ku'un ndo nuu iyoo viko tanda'a, ra tiayu tu ndita ndia chi sata
va na kundee ndo; ra ndia te na xaa ra *kana ndo'o, ra ka'an ra xi'in
ndo kachi ra saa: “Ñani, na'a ndo, chi nuu ndee na kuna'nu yo'o
kundee ndo”, kachi ra xi'in ndo. Ra saa ke kundu'u to'o tu'un xa'a
ndo nuu na ndee nuu mesa kan. 11 Saa chi yuvi na ndasa na'nu mii,
kuvi na nduvali va; ra yuvi na xa ninu xi'in mii, kuvi na nduna'nu
va —kachi ra xi'in na.
12 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra fariseo ra tava viko kan va
kachi ra saa:
—Ta tava kun iin viko ve'e kun, ra käna kun na ita'an xi'in kun,
nii ñani kun, nii na ve'e kun, nii na ndee yachin xi'in kun, nii na
kuika ña kixi na kuxi na xi'in kun, saa chi vaxi kii ra kana va na yo'o
ku'un kun kuxi kun ve'e na. Ña sandiko na ña nuu kun. 13 Ra ña kan
ke te xa tava kun viko, ra na nda'vi, na köo chiñu, na küvi kaka xi'in
na kuaa va kuvi na, na kana kun na kuxi xi'in kun. 14 Saa ra va'a ni
kee kun. Saa chi na kan, ra küvi sandiko na ña nda'a kun, ndi su va'a
ni va kee kun ta xa na ndatiaku na ndikun Ndioxi —kachi Jesús xi'in
ra.

Tu'un ndichi xa'a iin viko ña ku'un na kuxini na

15 Ra te xini so'o iin ra ndu'u nuu mesa kan, ra saa ndika'an ra
xi'in Jesús kachi ra saa:
—Va'a ni kee yuvi na ku'un kuxi viko nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
—kachi ra.
16 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ra kachi ra saa:

—Su'va ndo'o iin tiaa, ra tava ra iin viko ka'nu ve'e ra, ra kua'a
ni yuvi ndika'an xi'in ña na kixi na. 17 Ra ta xa ndixaa hora ña
kuxini na, ra saa ndati'vi ra na xachiñu nuu ra ndixa'an na ndika'an
tuku na xi'in yuvi kan, ña na kixi na kuxi na ve'e ra. 18 Ndi su ndia
nii yuvi kan ndixïin ku'un chi xa iin iin chiñu ndatiaa va na: Ra ra
nuu ra su'va va kachi ra: “Ñu'ú va sakan sata yu, ra ña kan va ku'un
yu kuni yu; ra ka'nu koo ini kun chi küvi vi ku'un yu”, kachi ra.
19 Ra inka ra ndika'an kachi su'va va: “Sindiki va sakan sata yu u'un
yunta, ra ri kan va ku'un yu kotondoso yu; ra ka'nu koo ini kun chi
küvi ku'un yu”, kachi ra. 20 Ra inka tu ra kachi su'va va: “Ra sakan
tanda'a va kuvi yu, ra ña kan ke küvi vi ku'un yu”, kachi ra. 21 Ra
saa *ndandiko ra muso kan nuu xito'o ra, ra *ndakani ndi'i ra ña
ndika'an na xi'in ra. Saa ra *ndisaa ni ini ra xito'o ra, ra ndika'an
ra xi'in ra moso kan kachi ra saa: “Kua'an iinii kuvi nuu ya'vi, xi'in
iinii kuvi ya'ya ña ndo'ni ñuu ka'nu, ra ndakaya kun takundi'i na
nda'vi, xi'in na küvi kaka, xi'in na kuaa, ra na kixi na xi'in kun”,
kachi ra xi'in ra muso ra. 22 Ra saa ndixa *xa va ra moso kan. Ra saa
ndika'an ra xi'in xito'o ra kachi ra saa: “Tata, xa *xa va yu takundi'i
ña ndika'an kun, ndi su iyoo kua'a ka va nuu kundee na”, kachi ra.
23 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra saa xi'in ra: “Kua'an iinii
kuvi ichi chi nuu ndee yuvi, ra na sanduxa kun xi'in na ña na kixi
na ra ndiakua na kutu ve'e yu. 24 Saa chi ndia nii na *kana yu ña
nuu, küxi ve'e yu”, kachi ra xi'in ra muso ra, kachi tu'un ndichi yo'o
—kachi Jesús xi'in na.

Tundo'o ni ña kundikun yo sata Jesús

25 Saa kuu iin kii ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an sata Jesús, ra
saa ndikokuiin ra, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
26 —Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ku'vi ni ka ini
ndo kuni ndo yu'u, nuu iva ndo, xi'in nuu si'i ndo, xi'in nuu yasi'i
ndo, xi'in nuu se'e ndo, xi'in nuu ñani ndo, xi'in nuu ku'va ndo. Ra
xiniñu'u koo nduvi tu ndo ña ndo'o ndo xa'a va yu. Ra tu na sä ndo
saa, saa ra küvi kundikun ndo yu'u. 27 Ra tu kuëe xa ndiee ini ndo
ña va'a ni na kuvi va ndo ña kundikun ndo yu'u, saa ra kuchüun vi
ndo ña kundikun ndo yu'u —kachi Jesús xi'in na.
28 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:

—Tu ndia iin ndo kuni sava'a iin ve'e chee sukun, ¿ra a su xi'na
ka va xiniñu'u kundee ndo tava ndo kuenda, ra saa ke kundaa ini
ndo ndixaa xu'un ke kusiki ndo xi'in ña, ña kuchuun ndo saxinu ndo
ña? 29 Saa chi tu na ndakäni ini ndo, ra xa'a ndo tava ndo xa'a ña,
ra te na ndi'i, ra kuchüun ndo saxinu ndo ña. Saa ra takundi'i yuvi
na kuni, ra xa'a na kusiki na ndo'o va. 30 Ra ka'an na kachi na saa:
"Tiaa yo'o, ra takua xa'a va ve'e ra tava ra, ra ndikuchüun ra saxinu
ra ña", kachi na xa'a ndo —kachi Jesús xi'in na.
31 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra
saa:
—Tu ndia iin rey, ra kuni ra kanita'an ra xi'in inka rey, ¿ra a su
xi'na ka va xiniñu'u kundu'u ra ki'in xini ra, a kuchuun uxi mil ndia
soldado ra, ña kanita'an ndia xi'in oko mil soldado inka ra rey? 32 Ra
tu xa ki'in ra rey kan kuenda ña kuchüun ra, saa ra yachi ka va ti'vi
ra na xika chiñu nuu ra ña ku'un na kindoo mani na xi'in inka ra rey
kan. 33 Ra mii saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi tu na ndaköo ndo
takundi'i ña'a ña kuu mii ndo, saa ra kuchüun vi ndo ña kundikun
ndo yu'u —kachi Jesús xi'in na.

Ñii ña ï'va ka

34 —Ña va'a ni kuvi va iin te i'va ña, ndi su tu na ndukati ña, saa
ra, ¿ni ke sa na ña kuniñu'u ka na ña? 35 Saa chi nii ña sa xa'an ña
ñu'ú ke vä'a ka vi ña, ra ndia ña kutia va kuvi ña. Ña kan ke na xini
so'o ra na tiaa ka so'o va na —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin ndikachi lo'o ri ndindoñu'u

15 Saa kuu iin kii ra xaa takundi'i ndia kaya xu'un ña kua'an
nda'a gobierno ñuu Roma, xi'in na ndu'u tu'un ki'vi xa'a,
ña kuni so'o na ña ka'an Jesús. 2 Ra xa'a ña kuyachin na yo'o nuu
Jesús ke xa'a ndiaa fariseo xi'in ndiaa maestro saña'a ndiayu Ndioxi,
ndika'an ña'a ndia xa'a Jesús kachi ndia saa:
—Tiaa yo'o, ra ita'an va ra xi'in yuvi, na iyoo ni kuachi, ra xixi tu
ra xi'in va na —kachi ndia.
3 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
4 —Tu ndia iin ndo, ra iyoo iin ciento ndikachi sana ndo, na
kachi yo. Ra na ndoñu'u iin ri iku, ¿ra a ndaköo ña'a ndo ri kumi

xiko xa'un kumi kan iku nuu ndee ri, ra ku'un ndo ndanduku ndo
ri nindoñu'u kan ndiakua ndani'i ndo ri? 5 Ra te xa na ndani'i ndo
ri, ra saa ndakasoko ndo ri ña kusii ni ini ndo xi'in ri. 6 Ra te xa
na ndaxaa ndo xi'in ri ve'e ndo, ra saa ndakaya ndo na ita'an xi'in
ndo, xi'in na ndee yachin xi'in ndo. Ra ka'an ndo xi'in na kachi ndo
saa: “Na kusii ini ndo xi'in yu saa chi xa ndani'i va yu ndikachi lo'o
sana yu ri ndindoñu'u”, kachi ndo xi'in na. 7 Ra mii ña ndixa ka'an
yu xi'in ndo, saa chi kusii ni ka va ini Ndioxi, ra saa tu na tatun va
ra, xa'a na indaa na nandiko ini xa'a kuachi kan, nuu na kumi xiko
xa'un kumi na xa ndee va'a na kuëe xiniñu'u ka nandiko ini —kachi
Jesús xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin xu'un ña ndindoñu'u

8 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra tu ndia tu iin ña'a ña iyoo uxi xu'un kaa nuu, ra na
sandoñu'u ña iin ña, ¿ra a ndavikun ña ñu'u, ra kaka ña ndati'vi ña
ve'e ña ndiakua ndani'i ña ña? 9 Ra ta xa na ndani'i ña ña, ra saa
ndakaya ña na ita'an xi'in ña, xi'in na ndee yachin xi'in ña, ra ka'an
ña xi'in na kachi ña saa: “Na kusii ini ndo xi'in yu, saa chi xa ndani'i
va yu xu'un yu ña nindoñu'u”, kachi ña xi'in na. 10 Ra mii ña ndixa
ka'an yu xi'in ndo, saa chi ˆkusii ni va ini Ndioxi ra saa tu na tatun
va ra, xa'a na indaa na nandiko ini xa'a kuachi —*kachi Jesús xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a ra lo'o nindoñu'u nuu iva

11 Ra saa ndakani Jesús inka tuku tu'un ndichi nuu ndia kachi ra
saa:
—Su'va ndo'o iin ra tata, ra ndixiyo uvi tiaa se'e ra. 12 Ra iin kii
ndika'an se'e ra ra lo'o xi'in ra, kachi ra saa: “Tata, kuni yu ra na
taxi va kun ña'a ña ni'i yu nda'a yu”, kachi ra xi'in iva ra. Ra saa
ndata'vi ndixa va ra tata kan ña'a ña kuu mii ra xi'in uvi saa tiaa
se'e ra. 13 Ra täan kuna'a vi ndini'i ra ku lo'o kan ñà'à nuu iva ra,
saa ra ndikun ndixiko ndi'i va ra ña. Ra saa ndaki'in ra kua'an ra
inka ñuu xika va xi'in xu'un ra. Ra ikan sasiki ndi'i va ra xu'un ra
xi'in takundi'i chiñu ki'vi ña xa ra. 14 Ra ta ndi'i sasiki ndi'i ra xu'un
ra, ra saa xa'a tama ñuu nuu iyoo ra, ra xa'a ka'un ka vi ini ra. 15 Ra

saa kee ra ndixa'an ra nduku ra chiñu nuu iin tiaa ra iyoo ñuu kan,
ra taxi va tiaa kan chiñu nda'a ra, ña ku'un ra kondiaa ra kini nuu
ndee ri. 16 Ra saa ˆkuu ra xika ra ndiaa ra kini kan, ra ka'un ka vi ini
ra, ra iin ndiakua iyoo ini ra ña kaxi ra ña'a ña xaxi kini kan, ndi su
ndia nii na nditäxi ña'a kuxi ra. 17 Ra saa xa'a ˆndakani ini ra, ˆka'an
ra saa: "¡Kua'a ka vi na xachiñu nuu tata yo, ra va'a ka vi xixi na, ra
iin ndiakua ndoo ndoso va ña nuu na, ra yoo yo'o tu ka'un ka vi ini
xika yo'o va! 18 Ra va'a ka va na nandiko yo nuu tata yo, ra ka'an yo
xi'in ra kachi yo saa: Tata, na koo ka'nu ini kun xa'a yu, chi xa yu
kuachi nuu Ndioxi, ra saa tu nuu yo'o va. 19 Ra köo ka ichi vi yu ña
kuu yu se'e kun vichin, ra ndia ta ku'va iyoo iin ra xachiñu nuu va
kun na koo yu, kachi yo xi'in tata yo", ˆka'an ra. 20 Ra saa ndaki'in
ra ichi kuanu'u ra ve'e iva ra.

Ra xika ka va kua'an ra saa ra xa xini va iva ra ra, ra saa kunda'vi
ka vi ini iva ra xini ra ra, ra xinu ra ndixa'an ra ndaki'in ra ra, ra
ndanumi ra ra, ra xi'i ra nuu ra. 21 Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in
iva ra kachi ra saa: "Tata, koo ka'nu ini xa'a yu, saa chi *xa yu
kuachi nuu Ndioxi, ra saa tu nuu yo'o va. Ra köo ka ichi yu ña kuu
yu se'e vi kun", kachi ra xi'in iva ra. 22 Ra ta ka'an ka va ra lo'o kan
xi'in iva ra, saa ra ndikun xa'ndia va iva ra chiñu nuu ndia xachiñu
nuu ra, ra kachi ra saa xi'in ndia: "Kua'an ki'in ndo tikoto ña va'a ni,
ra na sandakundixi ndo ña se'e yu, ra chikaa tu ndo xe'e nda'a va ra,
ra na ndachikaa tu ndo ndixan xa'a va ra. 23 Ra na ku'un ndaki'in
tu ndo iin sindiki ri va'a ni va, ra ka'ni ndo ri kuxi yo ña ndatava
yo viko vichin. 24 Saa chi ndaxaa va ra lo'o se'e yu. Ra xa ta iyoo ra
ndixi'i va ndixiyo ra, ña ndindoñu'u ra ndixa'an ra, ndi su vichin ra
ndatiaku va ra saa chi ndaxaa va ra nuu yo", kachi iva ra lo'o kan
xi'in na xachiñu nuu ra. Ra saa xakin na viko xa'a ra lo'o kan ña
ˆkusii ni ini na.

25 'Ndi su se'e tiaa kan ra chee, ra iku va ndikaa ra xachiñu ra. Ra
saa nandiko ra vaxi ndixi ra, ra ta kuyachin ra nuu iin ve'e ra, ra saa
xini so'o ra ña iyoo ni yaa, ra taxa'a ka vi na. 26 Ra saa kana ra iin ra
xachiñu nuu iva ra, ra nindakatu'un ra ra kachi ra saa: "¿Ni ke kuu
ni?", kachi ra. 27 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: "Ñani va kun kuvi
ra ndaxaa, ña kan ke xa'ni tata kun sindiki ri va'a ni, ña ndatava ra
viko ña ˆkusii ni ini ra, saa chi iyoo va'a va ñani kun ndaxaa ra",
kachi ra xi'in ra. 28 Saa ra ndisaa ni ra, ra nii ndixïin ka ra ña ndi'vi
ra ve'e. Ra saa kita iva ra ña xaku nda'vi ra nuu ra ña ndi'vi ra. 29 Ra

saa ndika'an ra xi'in iva ra kachi ra saa: “Tata, xa kundaa va ini kun
chi xa kua'a ni va kuiya xachiñu yu xi'in kun, ra kandixa ndi'i va yu
ña ka'an kun xi'in yu, ndi su ndia nii ichi täan taxi kun iin tixu'u lo'o
nda'a yu ña ndatava yu viko kuxi yu xi'in na ita'an xi'in yu. 30 Ra
vichin ndita se'e kun, ra ndixa'an sasiki xu'un kun xi'in na si'i kókó,
ra ndia sindiki ri iin va'a va xa'ni kun kuxi ra”, kachi ra xi'in iva ra.
31 Ra saa ndakuiin iva ra kachi ra saa: “Iin ndisaa kii va íin yo'o xi'in
yu. Ra takundi'i ña'a ña ku mii yu, ra kuenda yo'o kuu ndi'i va ña.
32 Ndi su xiniñu'u va ndatava yo viko, ña na kusii ini yo, saa chi xa
ta iyoo ra ndixi'i va ndixiyo ñani kun, ña ndindoñu'u ra ndixa'an
ra, ndi su vichin ra ndaxaa va ra, ra ta iyoo ra ndatiaku va iyoo ra”,
kachi iva ra xi'in ra, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin ra xachiñu tatu ra maña ni

16 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in
ra kachi ra saa:
—Ndixiyo iin tiaa ra kuika ni, ra *xachiñu tatu iin tiaa nuu ra,
ra saa kuu iin kii ra ndixa'an va iin na nuu ra kuika kan, ña taxi na
kuachi xa'a tiaa ra xachiñu tatu kan ña sasiki ra xu'un ra kuika kan.
2 Ra saa ndakana ra kuika kan, ra xachiñu tatu nuu ra, ra ndika'an
ra xi'in ra kachi ra saa: “¿A ña ndixa ke sasiki kun xu'un yu?, chi
saa kachi na xi'in yu. Ña kan ke na ndasa ikun kun kuenda nuu yu
vichin, saa chi sachïñu ka kun xi'in yu”, kachi ra kuika kan xi'in ra.
3 Ra saa ndakani ini ra xachiñu tatu kan ka'an ra saa: “¿Ni ke sa yo
vichin ra xïin ka ra xito'o yo ña sachiñu yo xi'in ra? Ra köo ndiee
yo ña sachiñu yo iku, ra kuka'an ni tu nuu yo ña ndakan va yo. 4 Ra
ña sa yo vichin ke, na nduku yo ndia ku'va ke ndaki'in mani yuvi
yoo ve'e na, te xa na kindiaa ra ixto'o yo chiñu nda'a yo”, *ka'an
ra. 5 Ra saa ndakana ra ndia nika nuu ixto'o ra, ra ndika'an ra xi'in
ra inuu xaa kan kachi ra saa: “¿Nisaa ke nika kun nuu ixto'o yu?”,
kachi ra. 6 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Iin ciento yoo kuvi
ndutia xa'an ra nika yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an ra xachiñu tatu
nuu ra kuika kan xi'in ra kachi ra saa: “Kundu'u ñaa, ra yo'o iyoo
tutu ña ndatiaa kun, ra soo uvi xiko uxi yoo va ke ndachindu'u kun
nuu ña”, kachi ra xi'in ra nika kan. 7 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ra
uvi kan va, kachi ra saa: “¿Ra nisaa ke nika tu yo'o?”, kachi ra. Ra
saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Iin ciento kuvi itin nuni trigo nika

yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa: “Yo'o iyoo
tutu, ra soo kumi xiko, itin va na ndachindu'u kun nuu ña”, kachi
ra xi'in ra nika kan. 8 Ra te kundaa ini ra kuika kan xa'a ña *xa
ra xachiñu tatu nuu ra, saa ra ndakanda ni ini ra xini ra ra, saa chi
ndichi ni *xa ra. Ra na kundaa ini ndo chi yuvi na xïni ichi Ndioxi,
ra xini ni ka va na kan ndia ku'va ke sa na ña koo yuvi kita'an mani
xi'in na, nuu na xini ichi Ndioxi, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi
Jesús.

9 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Ña kuni yu ka'an yu xi'in ndo ke na kuniñu'u ndo ña kuika
iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ña sakanaa ndo yuvi kuta'an xi'in ndo, ra te
xa na ndi'i ña, ra koo na ndaki'in mani ndo'o ve'e nuu koo ndo ndia
ndikaa ndiku'un.

10 ’Ra iin tiaa ra va'a ndiaa ña'a ña lo'o iyoo nuu ra, saa ra
kuchuun tu ra kondiaa ra ña vi'i va; ra tu kuchüun ra kondiaa ra ña
lo'o iyoo nuu ra, saa ra kuchüun tu ra kondiaa ra ña vi'i va. 11 Ra
tu na kondiäa ndo ña kuika iyoo nuu ndo, ¿saa ra ndixaa sa ndo ña
kondiaa ndo ña'a ña ndiaa ya'vi ni ka? 12 Saa chi tu na kondiäa
ndo ña'a inka yuvi, saa ra, ndia nii ka yuvi täxi ña'a nda'a ndo ña
kondiaa ndo ña? —kachi ra.

13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na nuu uvi tiaa ndia xa'ndia
chiñu, saa chi na xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi kindoo va'a na xi'in
uvi saa ndia. Saa chi tu va'a na kita'an na xi'in iin ra, ra inka tu
ra saa na xi'in va. Xa'a ña kan ke küvi sachiñu ndo nuu Ndioxi ra
sachiñu tu ndo nuu xu'un —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

14 Saa ra ndixaku ndiaa va ndia fariseo kan Jesús, saa chi *xinisii
ni ndia ña koo xu'un ndia. Ña kan ke ndikindöo ini ndia ña ndika'an
ra. 15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia fariseo kan kachi ra saa:

—Ndo'o, ra nuu yuvi yo'o va ke ndasa va'a ni ndo mii ndo, ndi su
Ndioxi, ra xini va ra ndixaa ke iyoo nima ndo. Ra ña'a ña chee ni
nuu na yuuvi yo'o, ra ña kundasi va Ndioxi kuvi ña —kachi ra xi'in
ndia.

Ndï'i xa'a ndiayu Ndioxi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Te yachi ra ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in tu'un ña
ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ke xindikun va yuvi
iin saa ndia kii ña kixi ra Juan, ra sakuchi yuvi va, ra ndia kii
ña kixi ra kan ke xa'a na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra takundi'i yuvi ra xa nduxa va na ña kuni
na ndaki'in na ichi Ndioxi.
17 ’Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi va'a ni na ndi'i va xa'a ndivi
xi'in ñu'u, ndi su ndia nii lo'o ndiayu Ndioxi ndï'i xa'a.

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

18 ’Ra tu ndia iin tiaa, ra na ndakoo ra yasi'i ra, ra tanda'a ra xi'in
inka ña'a, saa ra ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra. Ra tiaa ra ndaki'in
tu ña'a ña nindoo nuu yii kan, ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan
va —kachi Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika xi'in ra nda'vi Lázaro

19 Ra saa *ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu iin kii ra ndixiyo iin ra kuika. Ra va'a ka vi xindixi
ra saa chi niña tikoto ña savi ña ya'vi xindixi ra, ra iin ndisaa kii
*ndixiyo viko ve'e ra, ra va'a ka vi *xixi ra. 20 Ra ndixiyo tu iin ra
nda'vi, ra xinani Lázaro va. Ra iin ndiakua mii tia'yu kuu sata ra.
Ra iin ndisaa kii xaa ra xikundu'u ra ye'e ra kuika kan. 21 Ra chi'ña
ka vi kuu ra, ña kuni ndaki'in ra ña koyo tixi mesa ra kuika kan
kuxi ra; ndia tina va kuyachin ra iyakun yaa ri sata ra. 22 Ra saa
kuu ra nditiandiaa va kii ña ndixi'i ra nda'vi Lázaro kan. Ra xaa na
tatun Ndioxi ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ndivi, ra ndakundu'u
ra xi'in ra Abraham va. Ra saa kuu ra ndixi'i tu ra kuika kan va, ra
ndinduxin va na ra. 23 Ra te xa ndikaa ra ndiaya ña ndo'o ni ra. Ra
saa ndakoto'ni ra chi ndivi, ra xika ka vi ndichi ra Abraham xi'in ra
nda'vi Lázaro xini ra. 24 Ra saa ndiee ka vi kana ra kachi ra saa: “¡Tata
Abraham, kunda'vi ini kuni yu'u saa chi nda'vi ni yu! Ra na ka'an
kun xi'in ra Lázaro ña na chindaxi ra nuu nduku nda'a ra ini tiakuii,
ra na kixi ra chindaxi ra lo'o yaa yu. Saa chi ndo'o ni yu ndikaa yu
nuu ñu'u yo'o”, kachi ra kuika kan. 25 Ra saa ndakuiin ra Abraham
kachi ra saa: “Na ndaka'an kun, chi ta ndixiyo kun ña yuuvi, ra va'a
ni va ndixiyo kun, saa chi ndixiyo ndi'i va ña'a ña kuni kun. Ndi su

ra Lázaro, ra ndo'o ni va ini ra yo'o. Ra vichin ra va'a ni va kee ra, ra
yo'o tu ndo'o ni ini va. 26 Ra küvi chindiee ta'an yu xi'in kun, saa chi
iyoo iin ta'vi chee ña sukun ni tiañu yo, ra ña kan ke na ñu'u yo'o
ra küvi ya'a na xaa na chi ñaa, ra nii na ñu'u ñaa ra küvi ya'a na kixi
na yo'o", kachi ra Abraham xi'in ra kuika kan. 27 Ra saa ndika'an ra
kuika kan kachi ra saa: "Tata Abraham, xaku nda'vi yu nuu kun, ra
na sa kun ña mani ra ti'vi kun ra Lázaro ña na ku'un ra ve'e iva yu.
28 Ra ka'an ra xi'in na ñani yu na u'un na tiaku ka ña na nandiko ini
na, ra na kïxi na nuu ndikaa yu yo'o ña ndo'o na", kachi ra. 29 Ra saa
ndakuiin ra Abraham kachi ra saa: "Xa kundaa va ini na saa chi xa
iyoo va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a nda'a na. ¡Ra ña kan ke na kandixa va na!",
kachi ra. 30 Saa ndakuiin ra kuika kan kachi ra saa: "Ndixa va Tata,
ndi su tu na ndatiaku iin na ndixi'i ra ku'un na ndatu'un na xi'in na,
saa ra kandixa va na", kachi ra. 31 Ra saa ndika'an ra Abraham kachi
ra saa: "Tu xïin na kandixa na ndiayu ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, saa ra nii na ndatiaku va iin
na ndii ku'un na ka'an na xi'in na; ra xa saa kandïxa vi na", kachi
ra Abraham xi'in ra kuika kan —kachi Jesús xi'in na.

Ndaku na koo ini yo ra na ndakäva yo nda'a kuachi

17 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke koo va ña'a ña sanda'vi yuvi ña sa na
kuachi. ¡Ndi su nda'vi ni yuvi na sanda'vi inka na ña sa na kuachi,
saa chi vaxi kii ra ndo'o ni na sa Ndioxi! 2 Ra va'a ka va yachi na
kunu'ni iin yuu katia chee ña ndiko ña'a sukun na, ra ko'ni na na ini
mini, nuu ña sanda'vi na iin na vali ndikun sata yu, ña sa na kuachi.
3 Ra kuenda ni na koo ndo.

'Tu ndia iin ñani ndo ˆxa ña vä'a xi'in ndo, ra na ka'an ndo xi'in
na, ña na sä ka na saa. Ra tu na nandiko ini na, saa ra, na sa ka'nu
ini ndo xa'a na. 4 Ra va'a ni uxa va ichi na sa na ña vä'a xi'in ndo iin
kii, ra uxa ichi saa na ndiko tu na ña ka'an na xi'in ndo kachi na saa:
"Sä ka yu saa xi'in kun", na kachi na, saa ra xiniñu'u na sa ka'nu ini
ndo xa'a va na —kachi Jesús xi'in na.

Ndie̱e̱ ña kandixa na Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Tata, taxi ndie̱e̱ ndi ra na kandixa va'a ka ndi Ndioxi —kachi
ndia xi'in ra.
6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa, xi'in ndia:
—Tu ña kandixa ndo ra na koo ña ta ku'va iyoo iin ndikin lo'o itun
mostaza, saa ra kuvi va ka'an ndo xi'in itun sicómoro yo'o kachi ndo
saa: “Tu'un mii kun, ra kua'an ndataan kun mii kun ini mini”, na kachi
ndo, ra itun yo'o ra kandixa va nu ndo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

Chiñu ña xiniñu'u sa iin ra xachiñu tatu

7 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra xachiñu nuu ndo, ña ta'vi ra ñu'u
ndo, a kiti sana va tu ndo ndiaa ra, ra ta xa na ndaxaa ra ve'e ndo,
¿ra a ka'an ndo xi'in ra kachi ndo saa: “Kuaya'a ra kundu'u kun kuxi
kun”? 8 Su kä'an ndo saa xi'in ra, chi su'va va kachi ndo: “Savii ña
kuxini yu, ra na koo nduvi kun ña ki'in kun kuenda xi'in yu ña kuxi
yu ra ko'o yu. Ra te xa na ndi'i saa vi ke kuvi kuxi kun ra ko'o kun”,
ˆkachi ndo. 9 ¿Ra a ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra xachiñu nuu ndo xa'a
ña *xa ra takundi'i chiñu ña xa'ndia ndo nuu ra? Su ndatäxi vi ndo
ña. 10 Ra ta ku'va iyoo ra xachiñu tatu kan ke iyoo tu ndo'o va, ra te
xa na ndi'i sa ndo takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi nuu ndo sa ndo;
saa ra na ka'an ndo kachi ndo saa: “Ndu'u ra ndia xachiñu tatu ndia
köo ya'vi ndiaa vi kuvi ndi, saa chi takua chiñu ña xa'ndia Ndioxi
nuu va ndi ke *xa ndi”, kachi ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús uxi tiaa ndia xi'i kue̱'e tia'yu

11 Ra saa kuu Jesús ndikaa ra ichi ña kua'an chi ñuu Jerusalén, ra
saa ndiya'a ra ichi ña ndikaa yachin nuu ndakuta'an xa'ñu Samaria
xi'in Galilea. 12 Ra te ndixaa ra iin ñuu lo'o, ra ikan ke̱e uxi tiaa ndia
ndo'o kue̱'e tia'yu, ra xika ka vi xikundita ndia nuu Jesús. 13 Ra
ndiee ka vi kana ndia ra kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro, kunda'vi ini kuni ndu'u, ra sanda'a kun ndu'u!
—kachi ndia.
14 Ra te xini Jesús ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Kua'an ndo nuu ra sutu, ra na kuni ra ndo'o ña xa nduva'a ndo
—kachi ra xi'in ndia.
Ra te ndaki'in ndia kua'an ndia, saa ra ndikun nduva'a va ndia
xa Jesús. 15 Ra te kundaa ini iin ra ña xa nduva'a ra, ra saa nandiko
ra nuu Jesús ra ndiee ka vi nda'yu ra ña ndasaka'nu Ndioxi. 16 Ra
xaa ra ndakusiti ra nuu Jesús, ra ndakundiee ra ndia nuu ñu'u, ra
ndataxi ra tixa'vi nda'a Jesús. Ra tiaa yo'o ra ra ñuu Samaria va kuvi
ra. 17 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿A su uxi kuvi ndia *sanda'a yu? ¿Ra ndia chi kua'an inka ìi̱n
ndia? 18 Saa chi köo ndia nindandiko ndasaka'nu ndia Ndioxi, ra ra
indaa ndandiko yo'o ra ndia nii süvi ra judío kuvi ra —kachi Jesús.
19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa kan kachi ra saa:
—Ndakundichi ra kua'an nuu ra sutu; saa chi xa'a ña kandixa va
kun ke nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa na ka'ndia Ndioxi chiñu

20 Ra saa kuu iin kii ra ndindakatu'un ndia fariseo Jesús kachi
ndia saa:
—¿Ama ke xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu nuu ña yuuvi yo'o?
—kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kii ña xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu ra ndia nii ña'a täxi ku'va
nuu na ña kundaa ini na. 21 Ra ni köo tu na ka'an kachi su'va va:
“¡Yo'o iyoo ña!”, a “¡Kaa iyoo ña!”, kachi na. Chi xa tiañu ndo yo'o
va xaa Ndioxi xa'ndia ra chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Vaxi kii, ra ku̱ni̱ ni ndo kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o, ña kixi tuku
yu, ndi su küni ka ndo yu'u. 23 Ra kii kan ra ka'an na xi'in ndo kachi
na saa, “Yo'o íin ra ke̱e nuu Ndioxi”; a “kaa íin ra ke̱e nuu Ndioxi”,
na kachi na. Ra na kü'un ndo nuu na, ra nii na ndakundïkun ndo
sata na. 24 Saa chi kii ña nandiko yu'u ra xaa yo'o vichin, ra iin ta
ku'va xa taxa ta ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u ra iin saa ndia chi
nuu kita ña, saa ke kuu kii ña ndiko yu'u, ra xaa yo'o. 25 Ndi su
xi'na xiniñu'u ndo'o ni yu ra kundasi ni na yuuvi yo'o yu'u. 26 Ta
ku'va *kuu xina'a ta ndixiyo ra Noé, ke kuu tu kii ña nandiko yu'u,
ra xaa yo'o vichin va. 27 Saa chi ta ndixiyo ra Noé, ra yuvi kan ra
*ndakundiee na *xixi na, ra *xi'i na, ra *satanda'a ta'an va tu na,

ra saa kuu na ndee na saa, ndia te ndixaa kii ña ndiki'vi ra Noé ini
barca. Ra saa *kuun savi ña'a ra ndixi'i ndi'i va na. 28 Ra mii saa ke
*kuu tu te ndixiyo ra Lot va: saa chi *xixi na, ra *xi'i na, ra *sata na,
ra *ndixiko na, ra *xava'a na ve'e na, ra *chi'i na, ra *sakee va na.
29 Ndi su te kita ra Lot ñuu Sodoma, saa ra kuun va ñu'u xi'in ñu'u
ka'ndi, ra xa'ni ndi'i va ña na. 30 Ra mii saa kuu tu kii ña nandiko
yu'u ra xaa yo'o va kixi yu.

31 'Ra kii kan, ra na ndee chi xini ve'e, ra na kï'vi ka na ve'e na,
ña ndaki'in na ña'a na; ra na ñu'u xachiñu iku, ra na nandïko ka na
ve'e na. 32 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ndo'o ña yasi'i ra Lot, saa chi
sandi'i va Ndioxi xa'a ña. 33 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na kan
kuvi na ndi'i xa'a va; ra na xiin sandoñu'u mii, kuvi na kaku va.

34 'Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi nuu kuu ña ñuu te xa na
nandiko yu, ra tu ndee uvi na kixi nuu ixto, ra iin na ku'un, ra iin na
ndoo va. 35 Ra tu uvi na si'i xika ndiko na, kii na ndiko yu, ra iin ña
ku'un, ra iin ña ndoo va. 36 Ra tu uvi tiaa ñu'u xachiñu iku, ra iin ra
ku'un, ra iin ra ndoo va —kachi Jesús xi'in ndia.

37 Ra te ndi'i xini so'o ndia ra saa ndindakatu'un ndia Jesús kachi
ndia saa:

—¿Ndia mii ke ku saa, Tata? —kachi ndia xi'in ra.

Ra saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:

—Ra xa kundaa va ini ndo chi ndia ndia ka mii nuu ndee kiti
ndìì, ra ikan ke ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin ña'a ña ndukuaan xi'in ra Juez ra iku ni

18 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in
ra, ña xiniñu'u ni ka'an ndia xi'in Ndioxi iin ndisaa kii, ra
na ndïko ini ndia. 2 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:

—Ndixiyo iin ñuu ka'nu ra ikan ndixiyo iin ra juez ra ndixäto'o ra
Ndioxi, ra nii yuvi ndixäto'o ra. 3 Ra suvi mii ñuu kan ndixiyo tu iin
ña'a ña ndukuaan va, ra kanita'an na xi'in ña, ra ndixa'an ña ka'an
ña xi'in ra juez kan ña na sayukun ra kuachi xi'in ña. 4 Ra kua'a ni
ichi ndixa'an ña nuu ra, ndi su ndixïin ra sayukun ra kuachi xi'in
ña. Ra te ndi'i saa vi ndakani ini ra ka'an ra saa: "Va'a ni xäto'o yo
Ndioxi, ra nii xäto'o yo yuvi va, 5 ra xa'a ña sandi'i ni ña'a yo'o yoo,
ra na sayukun va yo kuachi xi'in ña ra na sandï'i ka ña yoo", ka'an
ra juez kan —kachi Jesús xi'in ndia.

6 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Su'va ke *xa ra juez ra iku ni kan. 7 Ra kachi ka vi tu Ndioxi, ¿a
sandäku ra kuachi xi'in na ndikaxin ra tu na ka'an na xi'in ra ñuu
ka'ñu? ¿Ra a na'a ni vi sa ndakuiin ra tuvi ndo? 8 Ra ña ndixa ke
ka'an yu xi'in ndo, chi kama ni va sandaku Ndioxi kuachi xi'in na.
Ndi su te xa na ndiko yu'u ra xaa yo'o vichin kixi yu, ¿ra a ndani'i
yu yuvi na ndiaa ini yu'u? —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a yuvi na ndasava'a ni mii

9 Ra saa ndatu'un Jesús inka tu'un ndichi xa'a yuvi na ndasava'a
ni mii, ra kundasi na inka na, ra kachi ra saa:
10 —Saa kuu ra ndixa'an uvi tiaa ve'e ñu'u ka'an ndia xi'in
Ndioxi. Ra iin ra kuu fariseo, ra inka ra ku ra kaya xu'un nda'a na
ñuu, ña kua'an Roma. 11 Ra saa ndixaa ra fariseo kan, xikundichi ra
ini ve'e ñu'u, ra xa'a ka'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa: “Tata, taxi ni
yu tixa'vi nda'a kun, saa chi kuëe iyoo yu ta ku'va iyoo na kui'na, na
ndiva'a, ra nii xïka yu xi'in inka ña'a; ra ni kuëe iyoo yu ta ku'va
iyoo tiaa ra kaya xu'un yo'o. 12 Yu'u, ra uvi kii xïxi yu iin semana; ra
soko yu nuu xu'un ña xakanaa yu”, kachi ra fariseo kan xi'in Ndioxi.
13 Ndi su tiaa ra kaya xu'un kan, ra xika va xikundichi ra. Ra nii
ndixäa ndiee ini ra ña ndoni'i ra nuu ra ndivi, chi ndika va ra kani
nda'a ra kachi ra saa: “¡Tata Ndioxi, na kunda'vi ini kun kuni kun
yu'u. Saa chi yu'u, ra iyoo ni kuachi yu!”, kachi ra. 14 Ra ña ndixa
ka'an yu xi'in ndo, chi xa ka'nu va ini Ndioxi xini ra ra kaya xu'un
kan. Ndi su ndixakä'nu vi ini ra xa'a ra fariseo kan. Ra ña kan ke
takundi'i yuvi na xa ṉinù ni xi'in mii kuvi na nduvali va, ra na xa
ṉiṉu̱ xi'in mii kuvi na nduna'nu va —kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

15 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali se'e na nuu iin Jesús, ña na
chindu'u ra nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a na
kuni na. Ra te xini ndia ita'an xi'in Jesús ra saa xa'a ndia ndukue'e
va ndia xi'in na ndixaa xi'in na kuachi vali kan. 16 Ra saa kana Jesús
na kuachi vali kan ña na kuyachin na nuu ra, ra ndika'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Saña ndo na vali ña na kixi na nuu yu, ra säsi ndo nuu na. Saa
chi na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali yo'o ku na kuchuun koo nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu. 17 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tu
na ndakï'in yuvi ichi Ndioxi ra sa na ta ku'va xa na kuachi vali, saa
ra kuchüun vi na koo na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.

Ndakatu'un iin ra itia kuika Jesús

18 Ra saa kuu ra ndindakatu'un iin ra itia ra kuika ra kuu ra
xikua'a Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke sa yu ña va'a ni'i ta'vi yu kutiaku
yu xi'in Ndioxi ndiaa ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun "ra va'a" xi'in yu?, saa chi köo ndia nii
yuvi na va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a. 20 Ra xa xini va
kun ndiayu Ndioxi ña ka'an kachi su'va: "Kï'vi kun xi'in yasi'i inka
tiaa, kä'ni kun ndii, xakuï'na kun, ra chikäa siki kun kuachi inka na;
ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun" —kachi Jesús xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin ra kuika kan kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, ta lo'o vi yu xa'a yu kandixa ndi'i yu ña —kachi ra.
22 Ra te ndi'i xini so'o Jesús ña ndika'an ra, ra saa ndika'an Jesús
kachi ra saa xi'in ra:
—Iyoo ka va iin ña kumani nuu kun: Xiko takundi'i ña'a ña iyoo
nuu kun, ra ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa ke taxi Ndioxi
ña kuika ña iyoo ndivi nda'a kun vaxi kii. Ra te xa na ndi'i, ra na
kixi kun kundikun kun yu'u —kachi Jesús xi'in ra.
23 Ra te ndi'i xini so'o ra kuika kan, saa ra kusuchi ni ini ra saa
chi kuika ni ra. 24 Ra te xini Jesús ña kusuchi ni ini ra kuika kan, ra
saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tiaa ni u'vi ki'vi na kuika ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu!
25 Ra ü'vi ka vi ki'vi iin camello yavi lo'o xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin
ra kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.
26 Ra saa ndika'an na xini so'o, ña ndika'an Jesús kachi na saa:
—Tu saa va ke iyoo ña, ¿ra yoo va ku na kuchuun kaku tu saa?
—kachi na xi'in Jesús.
27 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña yo'o, ndi su nuu Ndioxi ra
köo ña u'vi —kachi ra.

28 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ndakoo ndi'i va ndi ña'a ndi, ra ndakundikun
ndi yo'o, xika ndi xi'in kun —kachi ra.
29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo: chi takundi'i yuvi na ndakoo ve'e,
na ndakoo iva, na ndakoo ñani, na ndakoo yasi'i, na ndakoo se'e
xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi, 30 Ra kua'a ni ka va ña va'a ndaki'in
na kan nuu Ndioxi nuu ña yuuvi yo'o vichin, ra ni'i tu na ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un va —kachi Jesús xi'in na.

Xa ichi ña uni ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra kachi
ra saa:
—Vichin ke ku'un yo ñuu Jerusalén, ra ikan ku nuu xinu ndi'i
nuu tu'un ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a xa'a
yu'u ra xaa yo'o vichin. 32 Ra ikan ku nuu ndataxi na yu'u nda'a yuvi
na xïni Ndioxi, ra sasiki na yu'u, ra ka'an ñaa na xi'in yu, ra kondiaa
na tiasi'i na nuu yu. 33 Ra kani ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u, ndi su kii
uni ra ndatiaku va yu —kachi Jesús xi'in ndia.
34 Ndi su ndia ita'an xi'in ra ra ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un
yo'o, ra nii ndikundäa tu ini ndia ni xa'a ke ka'an ra xi'in va ndia,
saa chi tu'un ña kundäa ini ndia xi'in va ke ndika'an Jesús.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa ra ñuu Jericó

35 Ra ta kuyachin Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra nuu
ñuu Jericó kan, ra yu'u ichi kan ndu'u iin ra kuaa ña ndakan ra.
36 Ra ta xini so'o ra kuaa kan ña ya'a ni yuvi kua'an na ichi kan. Ra
saa ndindakatu'un ra kachi ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra. 37 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Jesús, ra ke̱e ñuu Nazaret va ku ra ya'a kua'an —kachi na xi'in
ra. 38 Ra saa xa'a ra iin koko'o kana ra kachi ra saa:
—¡Jesús, se'e xikua ra rey David, kunda'vi ini kuni yu'u! —ˆkachi
ra.
39 Ra saa ninda'yu na inuu kua'an kan nuu ra, ña na koo taxin
yu'u ra, ndi su ra ndiee ka ninda'yu va kuvi ra kachi ra saa:

—¡Jesús se'e xikua ra rey David, kunda'vi ini kuni yu'u! —kachi ra.
40 Ra saa xikundichi Jesús, ra xa'ndia ra chiñu nuu na ña na ku'un na ndaki'in na ra. Ra ta xaa na xi'in ra kuaa kan, ra saa ndindakatu'un Jesús ra kachi ra saa:
41 —¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun? —kachi ra.
Saa ndakuiin ra kuaa kan kachi ra saa:
—Tata, na ndanuña nuu yu ra va'a koto'ni yu —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—¡Koto'ni! Chi xa'a ña kandixa va kun ke nduva'a kun —kachi ra.
43 Saa ra ndikun ndanuña va nuu ra kuaa kan ra va'a va *ndakoto ra. Saa ra ndakundikun ra kua'an ra xi'in Jesús va, ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi kua'an ra. Ra takundi'i yuvi na xini ña kuu xi'in tiaa kan, ra ˆndasaka'nu ni tu na kan va Ndioxi kua'an na.

Jesús xi'in ra Zaqueo

19 Ra ta ndixaa Jesús ñuu Jericó ra saa ndiki'vi ra ma'nu ñuu kan kua'an ra. 2 Ra ñuu kan iyoo iin ra kuika ra nani Zaqueo. Ra ra kuchee kuvi ra nuu na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno. 3 Ra *kuni ni ra kuni ra Jesús, ndi su ndiküvi kuni ra ra, saa chi kuiti ni ra, ra kusiin tu kua'a ni yuvi kua'an va ra na kan va xisa'vi nuu ra. 4 Ra saa ndakosonuu ra xinu ra kua'an ra chi nuu, ra ikan ndaa ra nda'a iin itun, tu nani sicómoro ña va'a kuni ra ya'a Jesús, saa chi mii ikan ke ya'a va ra. 5 Ra ta xa ya'a Jesús kua'an ra nuu iin itun kan, ra saa ndakoto ndiaa ra nda'a nuu ra xini ra ra Zaqueo, ra ndika'an xi'in ra kachi ra saa:
—Zaqueo, kama ni nuu kun, saa chi ve'e kun ke xiniñu'u koo yu vichin —kachi ra xi'in ra.
6 Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Zaqueo, ra tiaa ni kusii ini ra ña ndaki'in ra Jesús kua'an ra xi'in ra ve'e ra. 7 Ra ta xini yuvi kan ña ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Zaqueo, saa ra xa'a na kaña'a na xa'a ra kachi na saa:
—¿Nichuun kua'an Jesús ve'e ra Zaqueo? Saa chi süvi ra va'a kuvi ra —kachi na. 8 Ra ta xa ndee ndia ve'e ra Zaqueo, ra saa ndakundichi ra Zaqueo ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, na kundaa ini kun chi kuni yu ndata'vi yu iin sava ña'a ña iyoo nuu yu xi'in na nda'vi. Ra tu ndia na sanda'vi yu, ra vi'i ka

va xu'un ndaki'in yu nda'a na, ra ndia kumi va ichi sandiko yu ña
nda'a na vichin —kachi ra.
9 Saa ndika'an Jesús xa'a ra Zaqueo nuu takundi'i na ndee kan
kachi ra saa:
—Kii vichin ke xa *sakaku Ndioxi ra yo'o, xi'in na ve'e ra. Saa chi
ndise'e ra Abraham kuvi tu ra yo'o va. 10 Saa chi yu'u ra xaa yo'o
vichin, kuvi ra xaa ndanduku na nindoñu'u, ra sakaku yu na —kachi
ra.

Tu'un ndichi xa'a xu'un kaa ña ya'vi ni

11 Ra nani saa kuu yuvi kan xini so'o na ña ndatu'un Jesús xi'in
na ña kua'an na ichi kan, ra ta xa kuyachin ra xi'in na nuu ñuu
Jerusalén kan, ra saa ndika'an ra inka tu'un ndichi xi'in na, saa chi
xa'a na ndakani ini na ka'an na saa: “Xa ninumi ni va ka'ndia Ndioxi
chiñu nuu yo”, ka'an na. 12 Ña kan ke ndika'an ra xi'in na, kachi ra
saa:
—Su'va ndo'o iin ra kuika, ra *ndasavii kee ku'un inka ñuu xika,
nuu tia'ndia xa'a ra ña kuu ra rey, ra te xa na ndi'i, saa nandiko ra
ndaxaa ra ña ka'ndia ra chiñu nuu na ñuu ra. 13 Ra te xa ndinumi
ku'un ra, saa ndakana ra uxi tiaa ndia xachiñu nuu ra, ra iin iin
xu'un kàà ña vi'i ni ndiaka taxi ra nda'a ta mitu'un ta mitu'un ndia
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa: “Na sachiñu ndo xi'in xu'un
yu, ra na ndukua'a ña, ra te xa na nandiko yu saa ndaki'in yu ña
nda'a ndo”, kachi ra xi'in ndia. 14 Ndi su na ñuu ra, ra kundasi ni va
na ra, ra ndiküni na ña ka'ndia ra chiñu nuu na, ña kan ke *ti'vi na
ndia kumisio ra ndikun ndia ndixa'an ndia sata ra, ra ndika'an ndia
xi'in mii ra rey ra xa'ndia chiñu nuu ra, kachi ndia saa: “Küni ndi ña
kuu ra yo'o rey ra ka'ndia ra chiñu nuu ndi”, kachi ndia.
15 ’Ra va'a ni ndika'an ni va na ña küni na ka'ndia ra chiñu nuu
na, ndi su xa saa ndaki'in va ra ña kuu ra rey. Ra te ndi'i ndaki'in
ra chiñu, saa nandiko ra ndaxaa ra ñuu ra, ra saa ndakana tuku ra
ndia xachiñu nuu ra, ña kuni ra kundaa ini ra nisaa ke ndini'i ta iin
iin ndia siki xu'un ña taxi ra nda'a ndia. 16 Ra saa xaa ra nuu, ra
ndika'an ra, kachi ra saa: “Tata, xu'un ña taxi kun nda'a yu, ra inka
uxi xu'un ndini'i yu siki ña”, kachi ra. 17 Saa ndakuiin ra rey kan,
kachi ra saa xi'in ra: “Va'a ni va xa kun, iin tiaa ra va'a ni xachiñu
kuvi kun, ra xa'a ña va'a ni *xachiñu kun xi'in ña lo'o taxi yu nda'a

kun, ke ndasa yu yo'o iin ra chiñu chee ra ka'ndia kun chiñu nuu
uxi ñuu na'nu vichin", *kachi ra. 18 Ra saa xaa ra uvi, ra ndika'an
ra, kachi ra saa: "Tata, xu'un ña taxi kun nda'a yu, ra u'un ka xu'un
ndini'i yu siki ña", kachi ra. 19 Saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa
xi'in ra: "Va'a ni xa kun, ra xa'a ña va'a ni xachiñu kun, ke ndasa tu
yu yo'o iin ra chiñu chee ra ka'ndia kun chiñu nuu u'un ñuu na'nu",
kachi ra.
20 'Ra saa xaa inka ra, ra ndika'an ra kachi ra saa: "Tata, yo'o iyoo
xu'un ña *taxi kun nda'a yu. Ra na ndaki'in kun ña. Chi tikoto va
chiku'ni yu ña ra *nditise'e yu ña ña va'a va nindï'i xa'a ña. 21 Saa
chi ndiyu'vi yu ndoñu'u ña, ra xa xini va yu yo'o ña kuu kun iin tiaa
ra ndaku ni ini, chi tu ndindoñu'u ña, ra xa saa ndacha'vi va yu ña
nuu kun, saa chi yo'o, ra ndaki'in kun ña'a nuu nditäxi kun ña, ra
sakee kun nuu ndichï'i va kun," kachi ra. 22 Ra saa ndakuiin ra rey
kan, kachi ra saa: "Yo'o, ra süvi tiaa ra va'a xachiñu kuvi kun, ra
xi'in mii tu'un ña ka'an kun ke sayukun yu kuachi xi'in va kun.
Saa chi xa xini va kun yu'u, ña kuu yu iin tiaa ra ndiee ni ini, chi
ndaki'in yu ña'a, nuu nditäxi yu ña, ra sakee tu yu nuu ndichï'i va
yu, 23 ¿ra nichuun ndixä'an kun chikaa kun xu'un yu nuu sakua'nu
na xu'un, ra xa ndukua'a va siki ña ndaki'in yu ña ndaxaa yu ve'e yu
vichin?", kachi ra xi'in ra. 24 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ndia
ndita kan, kachi ra saa: "Kindiaa ndo xu'un nda'a ra ñaa, ra ndataxi
ndo ña nda'a ra xa iyoo uxi ña nuu", kachi ra. 25 Saa ndakuiin ndia
kan, kachi ndia saa xi'in ra: "Tata, ¿nichuun taxi ka ndi ña nda'a ra?
Ra xa uxi vi ku xu'un ra", kachi ndia. 26 Ra saa ndakuiin ra rey kan,
kachi ra saa: "Na xa iyoo ña nuu, ra ni'i ka na ta'an va ña; ra na köo
ña nuu, ra ndia ña lo'o iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na. 27 Ra
na sáa̱ ini xini yu'u, na ndixïin ña kuu yu rey ra ka'ndia yu chiñu
nuu na, ra na saya'a ndo na cho'o, ra xito'ni yu saa na ka'ni ndo na,
kachi ra rey kan, kachi tu'un ndichi yo'o", kachi Jesús xi'in na.

Su'va xa Jesús ta ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

28 Ta sandi'i Jesús *ndatu'un ra xi'in na, ra saa ndaki'in ra kua'an
ra chi ñuu Jerusalén. 29 Ra ta kua'an kuyachin ra nuu ñuu Betfagé
xi'in ñuu Betania, yachin nuu ndikaa iku ña olivo, ra saa ndika'an ra
xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra, 30 kachi ra saa:

—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa yachin kaa ra ta ndiki'vi ndo
kan kua'an ndo, ra ikan kuni ndo nu'ni iin burru lo'o ri täan koso
na. Ra ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo. 31 Ra tu ndia na ndakoyo
ka'an xi'in ndo: "¿Nichuun ndaxi ndo ri?", kachi na, ra ka'an ndo
xi'in na xi'in na kachi ndo saa: "Tata yo Jesús kuvi ra kuniñu'u ri",
kachi ndo —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra saa ndaki'in ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia, ra iin ta iyoo
ña ndika'an ra xi'in ndia, ra iin saa ke kuu ndixa va. 33 Ra sakan
saa kuu ndia ndaxi ndia ri, saa ra ndakoyo va na xi'in sana ri, ra
ndika'an na xi'in ndia, kachi na saa:
—¿Nichuun ndaxi ndo burru lo'o ñaa? —kachi na.
34 Ra saa ndakuiin ndia yu'u na, kachi ndia saa:
—Tata yo kuniñu'u ri, ña kan ke ndaxi ndi ri —kachi ndia.
35 Ra saa ndaki'in ndia ri kua'an ri xi'in ndia, ra ta ndixaa ndia
xi'in ri nuu iin Jesús, ra saa tiso ndia tikoto sata ri, ra saa sandaa
ndia ra sata ri. 36 Ra iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra, xakin
na tikoto.[a] 37 Ra ta kuyachin ra vaxi nuu ra xa'a iku Olivo, ra saa
xa'a kusii ka vi ini takundi'i na ita'an xi'in ra, ra ndikun na sata ra,
ra xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi xa'a takundi'i ña va'a *xa ra xini
na. 38 Ra xa'a na nda'yu na kachi na saa:
—¡Ra ña va'a na koo xi'in yo'o, ra vaxi xi'in kivi Tata yo Ndioxi!
¡Ra ña ka'nu, xi'in ña va'a na koo xi'in na iyoo ndivi! —kachi na.
39 Ra tiañu yuvi kan ñu'u sava ndia fariseo kua'an ndia xi'in na,
ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in na ita'an xi'in kun ra na koo taxin
yu'u na —kachi ndia.
40 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu na ka'an yu xi'in na ña kutaxin yu'u na, saa ra xa'a yuu ña
ndee ñaa nda'yu va ña —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra te ndixaa Jesús nuu ñuu ka'nu Jerusalén, ra saa ndakoto
ndiaa ra nuu ñuu kan, saa ra xaku va ra xa'a na ñuu kan. 42 Ra saa
ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tu ndo xiin vi kuvi ndo ña ndaki'in xini ndo, saa ra kundaa va
ini ndo ña kuni Ndioxi sa ra ña va'a xi'in ndo! Ndi su xïin ndo. Ra ña
kan ke iyoo se'e va ña va'a kuni Ndioxi sa ra xi'in ndo. 43 Saa chi

---

[a] **19:36** Ra ña xakin na tikoto ichi nuu ra, ra na *xa to'o va kuvi na ra saa chi saa *xina'a va na.

vaxi kii, ra kixi na sáa̱ ini xini ndo'o, ra iin kununduu va na ndo'o, ra
ndakasi va na ichi nuu ndo, ra küvi ka kunu ndo. 44 Ra ka'ni ndi'i va
na se'e vali ndo, ra ndia nii nuu ndita ve'e ndo ke kuñä'a ka vi; saa
chi ndixïin ndo ña sakaku yu ndo'o, kii ña xaa yu sakaku yu ndo'o
vichin —kachi Jesús xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u

45 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra ndiki'vi ra ini korra ve'e
ñu'u ka'nu kan kua'an ra, ra saa xa'a ra tava ra takundi'i na ndee
ndaxiko kan, ra saa tu na sata nuu va na. 46 Ra saa ndika'an ra kachi
ra saa xi'in na:

—Tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ra su'va va ke kachi ña: “Ve'e
yu, ra ve'e nuu ka'an takundi'i na xi'in Ndioxi va ke kuu ña.” Ndi su
ndo'o, ra kava nuu ndakuta'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi
Jesús xi'in na.

47 Ra iin takundi'i kii ndixa'an Jesús ve'e ñu'u ka'nu kan *saña'a
ra yuvi, ra na xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na xikua'a kuna'nu
nuu na ñuu, ra ndakundiee va ndia xika ndia nduku ndia ku'va ña
kuchuun ndia ka'ni ndia ra. 48 Ndi su ndinï'i vi ndia ndia ku'va
ke kuchuun ndia ña ka'ni ndia ra, saa chi iin takundi'i va na ñuu
ndinuni ni xini so'o ña saña'a Jesús.

Ndiayu ña kuu mii Jesús

20 Saa kuu iin kii íin Jesús ini ve'e ñu'u ka'nu saña'a ra yuvi ña
ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na. Ra saa ndixaa ndia xikua'a
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, xi'in ndia xikua'a ñuu kan, 2 ra ndika'an ndia xi'in
ra, kachi ndia saa:

—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo taxi ndiayu nda'a kun ña ˆxa kun ña yo'o,
ra nii ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? —kachi ndia.

3 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:

—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o, ra na ndakuiin ndo yu'u
yu. 4 ¿Yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña *sakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi
taxi ña nda'a ra, a na yuuvi yo'o va? —kachi ra.

5 Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:

—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: “Ndioxi va kuvi
ra taxi ndiayu nda'a ra”, saa ra kachi ra saa xi'in yo: “¿Nichuun
ndikandïxa tu ndo ña ndika'an ra tu saa”?, kachi ra xi'in yo. 6 Ra
tu na kachi tu yo: “Na yuuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a
ra”, saa ra, iyo ni ka'ni na yoo xi'in yuu. Saa chi takundi'i na ñuu,
ra kandixa va na ra Juan ña kuu ra, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi —kachi ndia kuna'nu kan xi'in ta'an ndia.
7 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sakuchi ra
yuvi —kachi ndia.
8 Saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo taxi ndiayu
nda'a yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndia tatu too ñu'u

9 Ra saa xa'a tuku Jesús ˆndatu'un ra inka tu'un ndichi xi'in yuvi
kan, kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva nuu iin ñu'u ka'nu, ra
te ndi'i ndataan ra ña, ra saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in
ra kua'an ra inka ñuu xika va, ra na'a ni va koo ra kan. 10 Ra te
nditandiaa kii ña tia'ndia uva, ra saa ti'vi ra iin ra xachiñu nuu ra, ña
kua'an ra nuu na tatu too ñu'u kan ña na ndataxi na lo'o kuenda ra.
Ndi su na tatu ñu'u nuu iyoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na ra
xachiñu nuu ra, ra kani na ra, ra sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu
xito'o ra. 11 Ra saa ti'vi tuku ra xito'o ñu'u kan inka ra xachiñu nuu
ra kua'an ra nuu na, ra saa *xa tu na xi'in ra kan va, chi ndukuiin na
tiin na ra, ra kani ka vi na ra, ra kundiva'a ka vi na xi'in ra, ra saa
sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu xito'o va ra. 12 Ra saa ti'vi tuku
va ra xito'o ñu'u kan, ra xachiñu nuu ra, ra uni, ña kua'an ra nuu
yuvi kan, ra sa xa tu na xi'in ra kan va, chi ndukuiin na kanita'an na
xi'in ra, ra iin satakue'e ndi'i na ra, ra saa taxi na ra kua'an va ra.
13 ’Ra saa xa'a ndakani ini ra xito'o ñu'u kan, ka'an ra saa: “¿Ni
ke sa yo vichin? Ra va'a ka va na ti'vi yo se'e yo, ra ku'vi ni ini yo
xini yo, ku'un ra nuu na. Ra ta xa na xaa ra nuu na, ra iin ña saa
sato'o va na ra”, *ka'an ra. 14 Ndi su te xini na tatu too ñu'u nuu yoo
te'e uva kan, ña ˆxaa ra, ra saa ndika'an na xi'in ta'an na kachi na
saa: “Ra yo'o kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o nda'a. Ra na'a ndo vichin,

ra na tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o”,
kachi na xi'in ta'an na. 15 Ra saa tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va na
ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u iva ra, ra ndixa'an na sakana na ra
—kachi Jesús xi'in na.

Saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee xini so'o kan, kachi ra saa:

—Ta xa na xaa mii ra xi'in ñu'u ña, ¿ra ni ke sa ra xi'in na xa'ni
se'e ra, tuvi ndo? 16 Su ku'un ra tiin ra na, ra ka'ni ndi'i va ra na, ra
saa ndataxi ra ñu'u ra nda'a inka yuvi ña kondiaa na ña. Saa va ke
ndo'o na tatu too ñu'u kan, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús
xi'in yuvi na ndee xini so'o kan.

Ra te kundaa ini na ni ke kachi tu'un ndichi kan, ra saa ndika'an
na, kachi na saa:

—¡Na chindiee ta'an ndioxi xi'in yo ra na ndö'o yo ña ndo'o na
kan! —kachi na.

17 Ra saa xito'ni Jesús nuu na, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra
saa:

—¿Ni ke kachi ndo xa'a tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a? Chi su'va
va ke kachi ña:

Yuu ña *kuñu'u na xava'a ve'e ta yachi ku yuu ña xiniñu'u
va'a ka va vichin.

18 Ra takundi'i na koyo sata yuu kan, ra ta'nu ndi'i va na, ra
takundi'i na ndakava mii yuu kan sata, ra kuxe'e ndi'i va na —kachi
Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

19 Ra saa xa'a ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ña xika nduku ndia tiin ndia Jesús,
mii hora kan, saa chi *kundaa va ini ndia, ña xa'a mii va ndia ke
ndika'an ra tu'un ndichi kan; ndi su nditïin vi ndia ra, saa chi
ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu. 20 Ra saa ti'vi ndia yuvi kua'an na
kotonani na ra, ra yuvi kan ra nii kuëe ndaña'a na mii na ña iyoo na
kuachi xi'in ra, ra ña kua'an na ra ña va'a na ka'an na xi'in Jesús va
kuvi ña ra ka'an ra iin tu'un ña vä'a ra ni'i na taxi na kuachi xa'a ra
nuu ra chiñu kuchee, ka'an na. 21 Saa ndixaa na ndakatu'un na ra,
kachi na saa:

—Tata Maestro, xa kundaa ini ndi chi ndaku ni va saña'a kun
yuvi, ra nii ndakäxin ku na, chi iin ku ndi'i va na nuu kun, ra ndaku

ni va saña'a kun yuvi ichi Ndioxi. 22 Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a
va'a cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu Roma, xu'un ña nduku
ra nuu ndi, a vä'a? —kachi na xi'in ra.
23 Ndi su Jesús ra xa kundaa va ini ra ña kuni ndia sanda'vi ndia
ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun xa maña ndo ra xitondoso ndo yu'u? 24 Taxi ndo iin
xu'un kaa nda'a yu na kuni yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa taxi ndia ña nda'a ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o, ra yoo kivi ke ndoso nuu
ña? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Na'na ra César, ra kivi tu ra ke ndoso nuu va ña —kachi ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Tu saa, ra na taxi ndo ña'a ra César nda'a va ra, ra ña kuu
kuenda Ndioxi, na taxi ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in ndia.
26 Ndia saa ra nii ndini'i ndia ni ke sa ndia xi'in ra, saa chi ndia nii
tu'un ki'vi ndikä'an ra nuu chitu yuvi kan, saa ra tiaa ni ndakanda
ini na xi'in tu'un ña ndakuiin ra yu'u ndia, ndia saa ra kutaxin yu'u
va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

27 Ra te ndi'i, saa ndixa'an sava ndia saduceo nuu Jesús. Ra ndia
kan, ra kuëe kandixa ndia ña ndatiaku na ndii, ra xa'a ña kan
ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
28 —Tata Maestro, ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi
ra su'va va kachi ña: “Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i ra, ra ndikäku se'e
ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra
ña'a kan, saa ra, ta xa na kaku se'e ña, ra ta iyoo se'e ra ndixi'i kan
va, na koo ña kaku kan”, kachi ña. 29 Ra su'va ke kuu xi'in iin ve'e,
uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu ra nditanda'a va iin ñani
ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va
ra. 30 Ra saa ndaki'in ña inka ñani ra, ra ndikun sata ra, ra ndixi'i tu
ra kan va, ra ndikäku tu se'e ra kan va xi'in ña. 31 Ra saa ndaki'in ña
inka tuku va ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa saa ndia xindu'u
ña xi'in va, ra ndixi'i uxa saa va ndia; ra ndia nii ndia ndikäku se'e
ña xi'in vi. 32 Ndia saa ra ndixi'i tu mii va ña. 33 Ña kan ke kuni ndi
ndakatu'un ndi yo'o vichin, ta xa na ndatiaku ndia kan, ¿ra yoo kuu

iin ndia kuu yii ña, chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia? —kachi
ndia xi'in Jesús.
34 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in ndia:
—Na ndee ña yuuvi yo'o vichin va kuvi na tanda'a. 35 Ndi su na
*taxi Ndioxi ndiayu ndatiaku, ra koo na xi'in ra ndivi, ra tandä'a ka
vi na kan. 36 Ra nii küvi ka va tu na. Saa chi xa ta iyoo na tatun
Ndioxi va ke koo na, ra se'e Ndioxi va kuu na saa chi ndiatiaku va
na. 37 Ra ña ka'an ndo xa'a ña ndatiaku na ndii, ra na kundaa ini
ndo, chi xa mii tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a vi ke ndakani
nuu yo xa'a ña ndatiaku na ndii. Ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an
ra xi'in ra Moisés ta *xini ra xixi itun ìñṵ kan: "Yu'u kuu Ndioxi ra
Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob", kachi ra. 38 Ña kan ke na
kundaa va'a ini yo. Chi Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va kuvi ra. Ra
süvi Ndioxi na ndii kuvi ra, ra nuu ra kan ra tiaku takundi'i va na xa
ndixi'i —kachi Jesús xi'in ndia saduceo.
39 Ra saa ndakuiin sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ndee
kan, kachi ndia saa:
—Tata Maestro, va'a ni va ndika'an kun —kachi ndia.
40 Ndia saa, ra ndia nii ka na ndixäa ndiee ini ña ndakatu'un ka
na Jesús.

Ka'nu ni ka ra ti'vi Ndioxi nuu ra rey David

41 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ndixaa iyoo ña tuvi ndo'o? ¿Nichuun ka'an na ña kuu se'e
xikua ra rey David ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o? 42 Ra ra
David, ra su'va va tu *kachi ra ndika'an ra nuu tutu Salmo ña tiaa ra:
Su'va kachi Ndioxi xi'in Tata yu:
"Na kundu'u kun xiin kua'a yu 43 ra va'a sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun", kachi Ndioxi,
kachi ra rey David. 44 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿ndixaa ke iyoo ña, ña
ka'an ra David ña kuu iva ra, ra ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu ra ña
kuu ra se'e va ra? —kachi Jesús xi'in na.

Vä'a ndasa va'a ni yo mii yo nuu inka na

45 Ra saa kuu yuvi na ndee xini so'o ña ndakani Jesús ndee na, ra
saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:

46 —Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta xa ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa chi ndia kan, ra kotoo ni
ndia kundixi ndia tikoto nani, ra kuni ni tu ndia sato'o ni yuvi ndia
te ndakuta'an ndia xi'in na nuu ya'vi va. Ra saa tu te kua'an ndia
ve'e ñu'u a te kua'an ndia viko, ra xini sii ni ndia kundee ndia tiayu
tu ndee na kuna'nu. 47 Ra sanda'vi ni tu ndia na si'i na ndukuaan va,
ra ndaki'in ndiaa ndia ña'a ña kuu mii na nda'a na. Ra ña kuni ndia
kindoo va'a ndia nuu na ñuu, ra na'a ka vi ka'an ndia xi'in Ndioxi.
Ra ña xa ndia ña yo'o, ra chee ni ka va tundo'o vaxi nuu ndia sa
Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan

21 Ra saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u ka'nu, ra yachin kan,
íin iin ñá'a nuu taan na xu'un ña soko na. Ra xito'ni ra ña
soko ka vi na xu'un, ra kua'a ka vi xu'un soko sava na kuika. 2 Ra
saa ndixaa iin ña'á nda'vi ña ndixi'i yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà
vali nuu Ndioxi. 3 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka va xu'un ña
ndisoko ña nda'vi kaa nuu ña ndisoko takundi'i na. 4 Saa chi va'a ni
kua'a ni va ku xu'un soko na, ndi su ña xa ndoo ndoso nuu va na ke
soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra takua ña kaa ku ndi'i xu'un lo'o va ña,
ra ndisoko ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

5 Ra saa ndika'an sava ndia ita'an xi'in Jesús, xa'a ve'e ñu'u ka'nu
ñuu Jerusalén kan ña nduvi ni yuu kuva'a ña, ra kua'a ka vi ña'a
nduvi ndisoko na iyoo ini ña, kachi ndia. Ra saa ndika'an Jesús xi'in
ndia kachi ra saa:
6 —Ve'e ñu'u ka'nu ña iyo ni kaa xito'ni ndo nuu yo'o, ra vaxi kii
ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ra ndia nii nuu ndichi ka ña ke kuña'a ka
vi —kachi ra.

Su'va kuu ta xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi

7 Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:

—Tata Maestro, ¿ama ke kuu saa? ¿Ra ni ke sa ndi ña va'a
kundaa ini ndi ta xa na kuyachin ndi'i xa'a ña? —kachi ndia.
8 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kuenda ni koo ndo ra täxi ndo sanda'vi na ndo'o. Saa chi kua'a
ni na kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na ndo'o, ra ka'an na
xi'in ndo, kachi na saa: “Yu'u ku Cristo; ra vichin ke nditandiaa
kii ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o”, kachi na. Ra na kandïxa ndo na, ña
ndakundikun ndo na. 9 Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña iyoo ni
kuachi, ra xa'a kuni so'o ndo ña kanita'an ni yuvi, saa ra na kuayü'vi
ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va. Ndi su süvi ña xa ndi'i xa'a kuvi ña
yuuvi.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña
na'nu va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña. 11 Ra ndiee ni
taan, ra kundikaa ni soko, ra koo ni tu kue'e va, ra tiaa ni iyo kuu
ndivi kaa, ra kuu kua'a ni ña ndichi.
12 ’Ndi su ta kumani ka kuu takundi'i ña yo'o, ra saa tiin na
sava ndo ra sandiva'a ni na xi'in ndo, ra taxi na ndo'o, ra tiin na
ndo'o ku'un ndo xi'in na ve'e ñu'u na, ra taan na ndo'o ve'e kàà,
ra kundiaka na ndo'o ku'un ndo xi'in na nuu na rey, xi'in nuu na
kuna'nu xa'a ña ndikun ndo yu'u. 13 Ra saa ke kuvi ndatu'un ndo
xa'a yu xi'in na. 14 Ra na ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña ndakuiin ndo
yu'u na, ña ndaki'in ndo mii ndo nda'a na. 15 Chi yu'u va taxi ña xini
tuni ndo, ña va'a ndakuiin ndo yu'u na, ra ndia nii na kanita'an xi'in
ndo kuchüun ndakuiin yu'u ndo, ra nii nï'i na ni ke kachi na xi'in
ndo. 16 Ra na kundaa ini ndo, chi ivasi'i ndo, xi'in na ñani ndo, xi'in
na ve'e ndo, xi'in na ita'an mani xi'in va ndo kuvi na xiko ta'an xi'in
ndo nuu na chiñu. Ra ka'ni va na sava ndo. 17 Ra kundasi ni yuvi
yo'o ndo'o xa'a ña ndikun ndo yu'u, 18 ra na kundï'i ini ndo, chi ndia
nii ixi lo'o xini ndo ke ndoñü'u. 19 Ña kan ke na sa ndiee ni ini ndo,
ra saa ke kuchuun ndo kaku ndo.
20 ’Ra ta xa na kuni ndo, ña xa iin xinunduu ndia soldado ñuu
Jerusalén, saa ra na kundaa ini ndo ña xa ndixaa kii ña ndi'i xa'a
va ña. 21 Ra na ndee chi Judea, ra na kunu na ku'un na chi iku, ra
na ndee ñuu ka'nu Jerusalén, ra na kee na ku'un va na, ra na ñu'u
xachiñu iku, ra na nandïko ka na ñuu. 22 Saa chi kii kan ra sando'o
ni Ndioxi na xa'a ña ndikandïxa na, ra saa ke xinu nuu takundi'i ña
ka'an tu'un Ndioxi. 23 ¡Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in na iyoo

se'e vali te xa na xaa kii ña kuu ña yo'o! Saa chi kii kan ke sando'o ni
Ndioxi yuvi, ra sandaku ra kuachi xi'in na. 24 Ra sava na ka'ni na xi'in
ichi, ra sava tu na tiin na ku'un xi'in na iin takundi'i ñuu xika va, ra
saa kuu yuvi na xïni Ndioxi ña sandi'i na xa'a na ñuu Jerusalén, saa
ra xaa tu kii ña sandi'i Ndioxi xa'a mii va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Su'va kuu te xa na ndiko se'e Ndioxi

25 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ta xa na xaa kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o, saa ra kuni na ña
iyo ni kuu nuu ñu'ù xi'in nuu yoo, xi'in takundi'i kimi; ra takundi'i
yuvi na ndee nuu ñu'u yo'o, ra tiaa ni yu'vi na, ra iin sana su'va ini
na xa'a ña kuni so'o na, ña ndiee ni iyoo kuu ni'i yu'u tiañu'u ña
kandita ra. 26 Ra iin ndiakua kuvi too na yuuvi yo'o, xa'a ña ndakani
ini na xa'a ña ndi'i xa'a ña yuuvi, saa chi kuni na ña ndakanda ndi'i
ña'a ña ndee nuu ndivi. 27 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ña kixi yu xi'in takundi'i ndiee yu ña ka'nu. 28 Ra te xa na
xa'a kuu takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo, saa ra na kusii ini ndo,
ra na ndoni'i ndo nuu ndo chi ndivi. Saa chi xa ndinumi ni kixi yu
ña sakaku yu ndo'o, ña ndö'o ka ini ndo —kachi Jesús xi'in ndia.
29 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi xi'in ndia, kachi ra saa:
—Koto'ni ndo ta ku'va iyoo itun koxi xi'in takundi'i ka itun
na'nu. 30 Chi te xa xa'a nduu itia nu, ra xa'a ndukuii nu, ra saa ke xa
kundaa ini ndo ña xa kuyachin kii ña kuun savi va. 31 Ra ta xa ndo
ña kundaa ini ndo xi'in itun ña ndukuii nu, ra mii saa ke sa tu ndo te
xa na kuni ndo ña kuu takundi'i ña yo'o, saa ra xa kundaa ini ndo ña
xa kuyachin Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo.
32 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi xi'na ka va kuu takundi'i
ña yo'o, ra saa vi ke kuvi yuvi na ndee kii vichin. 33 Ra ndivi kaa
xi'in ñu'ù yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ndi su tu'un yu ra ndï'i
xa'a ña.
34 ’Ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra na sandä'vi ndo mii ndo,
ña xa'a ndo ndakundi'i ni ini ndo xa'a viko ña kuxi ndo, xi'in ña
ko'o ndo xini ndo, ra nii na ndï'i ni tu ini va ndo xa'a ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, chi kama ni va ndakava tundo'o ña kuu kii kan sata ndo.
35 Saa chi ta iyoo iin kuakun ña sakaku'un na kiti ta tiin na ri xi'in
ña se'e, ra saa va ke ndo'o takundi'i yuvi. 36 Ña kan ke xiniñu'u na
koo nduvi ni ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi iin takundi'i kii, ra

saa ke kuvi kaku ndo nuu takundi'i ña kuu, ra kuchuun ndo xaa ndo
nuu yu'u, ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
37 Jesús, ra iin takundi'i ka'ñu ndixika ra ve'e ñu'u ka'nu saña'a
ra yuvi, ra te ñuu ndixika ra iku ña nani olivo ndika'an ra xi'in
Ndioxi va. 38 Ra iin takundi'i ixtiaan ndixa'an yuvi kan ña xini so'o
na, ña saña'a ra na ini ve'e ñu'u ka'nu kan.

Kata'an na ndia ku'va ke sa na ña va'a kuchuun na ka'ni na Jesús

22 Ra ta xa kua'an kuyachin ni ña koo viko pascua, ta xixi
na xita va'a ña köo ndavi xi'in, 2 ra saa xa'a ndia xikua'a
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ña
xika ndia nduku ndia ndia ku'va ke sa ndia ña va'a ka'ni se'e ndia
Jesús, saa chi iyu'vi ni va ndia nuu na ñuu.
3 Ra saa ndiki'vi ti ndiva'a ini ra Judas, ra nani tu ra Iscariote va,
ra ra yo'o kuvi iin ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ña kuu ndia
uxi uvi. 4 Saa ndaki'in ra Judas kan ndixa'an ra nuu ndia kuna'nu
nuu ndia sutu, xi'in nuu ndia kuna'nu nuu ndia kumisio ndiaa
ve'e ñu'u ka'nu, ra ndikata'an ra xi'in ndia, ndia ku'va ke sa ra ña
va'a ndataxi ra Jesús nda'a ndia. 5 Saa ra tiaa ni kusii ini ndia, ra
kindoo ndia xi'in ra ña cha'vi ndia ra. 6 Ra kindoo tu ini mii va ra ña
ndika'an ndia xi'in ra, ra saa xa'a ra xika nduku ra ndia ku'va ke sa
ra ña va'a ndataxi se'e ra Jesús nda'a ndia, ka'an ra.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

7 Ra ta nditiandiaa kii ña kuxi na xita va'a ña köo ndavi xi'in, ra
soko tu na iin ndikachi lo'o xa'a ña ndaka'an na ña sakaku Ndioxi
na, 8 ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, xi'in ra Juan, kachi ra saa:
—Kua'an ndo, ra savii ndo ña kuxini yo viko pascua vichin
—kachi ra.
9 Saa ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia saa:
—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña kuxini yo Tata?
—kachi ndia.
10 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo chi ñuu, ra te ndiki'vi ndo ñuu kan kua'an ndo ra
ikan ndakuta'an ndo xi'in iin tiaa ra kasoko ra yoo tiakuii kua'an ra.
Ra kundikun ndo sata ra ku'un ndo ndia mii ve'e nuu xaa ra ki'vi ra.

11 Ra ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata xi'in ve'e kan, kachi ndo saa:
“Ra Tata Maestro kuvi ra kachi su'va: ¿Ndia mii ke íin ve'e nuu koo
yu kuxini yu xi'in ndia ita'an xi'in yu viko pascua vichin?, kachi ra”,
kachi ndo xi'in ra. 12 Ra saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso ninu nuu
ndo, ra iyoo nduvi ndi'i va ini ña; ra ikan ke na savii ndo ña kuxini
yo —kachi ra.

13 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra iin ta iyoo ña ndika'an
Jesús xi'in ndia, ra iin saa ndixa ke iyoo ña kuu va, ra ikan xanduvi
ndi'i ndia chiñu ña ndika'an Jesús xi'in ndia sa ndia.

14 Ra ta nditandiaa hora ña kuxini ndia, ra saa xaa Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ra ndakundee ndia nuu mesa ña kuxi ndia. 15 Ra
saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—Tiaa ni xa kuni yu, ña kuxini yu xi'in ndo viko pascua yo'o
vichin, ña kumani ndo'o ni yu, ra kuvi yu. 16 Ra na kundaa ini ndo
ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, chi takundi'i ka viko pascua ña vaxi ra
köo ka yu ña kuxini yu xi'in ndo. Saa chi ndia na xinu kii ña ka'ndia
Ndioxi chiñu vi ke kuxini tuku yu xi'in ndo —kachi ra.

17 Ra saa tiin ra copa ña ñu'u vino, ra taxi ra taxa'vi nda'a Ndioxi,
ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ki'in ndo ra yo'o, ra lolo'o na ko'o takundi'i ndo. 18 Ra ña ndaa
ka'an yu xi'in ndo vichin, chi nandïko ka yu ña ko'o yu nduxi uva
yo'o xi'in ndo, saa chi ndia te na tandiaa kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu
vi ke ko'o tuku yu ra xi'in ndo —kachi ra xi'in ndia.

19 Ra saa ki'in ra xita va'a ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña,
ra saa ta'vi ra ña taxi ra nda'a ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:

—Ña yo'o ku iki kuñu yu, ña ndataxi yu xa'a ndo vichin. Ra iin
takundi'i ichi na sa ndo ña yo'o ña ndaka'an ndo xa'a yu —kachi ra.

20 Ra te sandi'i ndia xixini ndia, ra saa ki'in tuku ra copa ña ñu'u
vino, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, chi ra
yo'o ku nii yu ña kutia xa'a kuachi takundi'i ndo.

21 ’Ra vichin na kundaa ini ndo, chi iin ra ndu'u nuu mesa xi'in va
yu kuvi ra ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u. 22 Ra ña ndixa ke
xiniñu'u ndo'o ni va yu'u, ra xaa yo'o vichin, saa chi xa saa kuni mii
Ndioxi ña ndo'o va yu, ndi su ¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi yu'u nda'a
na saa ini xini yu'u! —kachi ra xi'in ndia.

23 Ra saa xa'a ndia ndakatu'un ta'an ndia, ña kuni ndia kundaa
ini ndia, yoo ku iin ndia ndataxi Jesús nda'a na saa ini.

Xa kuachi ndia ita'an xi'in Jesús xa'a iin ra kuchee ka'ndia chiñu nuu ndia

24 Saa kuu, ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús xa kuachi ndia xi'in
ta'an ndia, ña kuni ndia ña iin mii ndia na kuu ra kuchee ka'ndia
chiñu nuu mii ndia. 25 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi na chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra xa
nduxa na xi'in yuvi ña na sa na chiñu, ra ndiakua xi'in ndiayu mii
na ke kuu ndi'i va chiñu ña kuni na. Ra na kuu mii iin chiñu chee,
ra xinisii ni na ña ka'an va'a yuvi xa'a na. 26 Ndi su ndo'o, ra süvi
saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo xi'in ndo'o. Saa chi iin ra kuni
kuchee nuu ndo ra ta iyoo iin ra lo'o va ke na koo ra, ra ra xa'ndia
chiñu nuu ndo, ra ta xa iin na chu'un nda'a va ke na sa ra.
27 'Ra vichin kuni yu ndakatu'un yu ndo'o, ra na ka'an ndo
xi'in yu, ¿yoo ku na chee va'a ka tuvi ndo, a na ndee nuu
mesa, a na chu'un nda'a va? ¿A su na ndu'u nuu mesa va
kuvi na chee? Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u ra kuu maestro
ndo, ra ta iyoo iin ra chu'un nda'a va ke iyoo yu nuu ndo
vichin.
28 'Ra ndo'o kuvi ndo xita'an tuun xi'in yu ña *ndo'o yu
tundo'o ña u'vi va. 29 Ra xa'a ña kan ke ˆtaxi va yu ña ka'ndia
ndo chiñu, ta ku'va xa Tata yu ña *taxi ra ña xa'ndia yu
chiñu. 30 Ra ndo'o kuvi ndo kuxi ra ko'o ndo nuu ka'ndia yu
chiñu. Ra kundee ndo tiayu na'nu ña sandaku ndo kuachi xi'in
uxi uvi saa na se'e xikua na ñuu Israel —kachi Jesús xi'in
ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

31 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra Pedro va, kachi ra saa:
—Simón, Simón, na kundaa ini kun chi xa nduku va timia'a
ndiayu xa'a ndo ña kotondoso ri ndo'o. Ra iin ta ku'va xa na ña
ndativi na nuni trigo, ke sa ri xi'in ndo kuni ri. 32 Ndi su xa ndika'an
va yu xi'in Ndioxi xa'a kun, ña na kandixa ni ka kun yu'u, ra ta
xa na nandiko tuku kun nuu yu, ra na chindiee ta'an kun xi'in ndia

ñani kun, ña ndinuni ni ka na kandixa ndia yu'u —kachi ra xi'in ra.

33 Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa xi'in ra:

—Tata, yu'u ra xa iyoo nduvi va yu, nii ve'e kàà na ku'un yu xi'in va kun, ra nii na kuvi tu yu xi'in va kun chi nandïko ini yu —kachi ra.

34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:

—Na ka'an yu xi'in kun ra kundaa ini kun, chi vichin ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ña xïni kun yu'u kachi kun, ra saa kana chele —kachi ra.

Xa kuyachin tundo'o nuu Jesús

35 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Ta *ti'vi yu ndo'o ndixa'an ndo ndika'an ndoso ndo tu'un Ndioxi, ta ndixinï'i ndo leka, ra nii xu'un ndixinï'i ndo, ra nii ndixan ndixinï'i ka ndo ku'un xi'in ndo ku'un xa'a ndo, ¿ra a ndia ña'a kumani nuu ndo? —kachi ra.

Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:

—Ndia nii ña'a ndikumäni nuu ndi, Tata —kachi ndia.

36 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—Xa siin va koo vichin, chi ndo'o, ndia iyoo leka, ra na kani'i va ndo ña, ra ndo'o, ndia ni'i xu'un, ra kani'i va ndo ña, ra ndo'o, ndia köo ichi ni'i, ra na xiko ndo tikoto ña isukun ndo, ra sata ndo iin ichi ña kani'i ndo. 37 Ra ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, chi vichin ke xiniñu'u xinu nuu tu'un Ndioxi ña tiaa na xa'a yu xina'a ña ndakani kachi su'va: “Ra ti'vi Ndioxi xaa, ra xi'in yuvi na iyoo kuachi va ndachuta'an na ra”, kachi ña. Ra takundi'i tu'un ña ndakani xa'a yu, ra ña xaa yu vichin ke xinu nuu va ña —kachi ra.

38 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:

—Tata, xa yo'o va iyoo uvi ichi —kachi ndia.

Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Xa va'a; na kä'an ka yo xa'a ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

39 Ra saa kita Jesús ini ve'e kan, ra ndaki'in ra kua'an ra iku Olivo ka'an ra xi'in Ndioxi, chi xa saa yuna'a va ra. Ra ndakundikun tu

ndia ita'an xi'in va ra kua'an ndia sata ra. [40] Ra te ndixaa ndia kan,
ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña
va'a na köyo ndo nda'a ña kuni kotondoso ndo'o —kachi ra.
[41] Ra saa kuxika ra iin vivi'i nuu ndia, ra iin ta ku'va ña sako'ni
na yuu ke kuxika ra; ra ikan xikusiti ra, ra xa'a ra ka'an ra xi'in
Ndioxi, [42] kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na täxi kun ña ndo'o yu. Ndi su na köo ña
kuni yu'u, chi na sa kun ña kuni mii va va kun —ˆkachi ra.
[43] Ra saa xaa iin ra tatun Ndioxi ra kee ndivi, ña taxi ra ndiee
nda'a Jesús. [44] Ra saa kusuchi ka vi ini ra, ra saa ndakundiee ni ka
ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa xa'a koyo tiatiin ra nuu ñu'u, ra
iin ta iin tina'nu nii saa íin ra.
[45] Ra ta sandi'i ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa nandiko ra xaa
ra nuu ndee ndia ita'an xi'in ra, ra xa ndia kixi va kuvi ndia ndee
ndia xa'a ña kusuchi ni ini ndia. [46] Ra saa ndika'an ra xi'in ndia,
kachi ra saa:
—¿Nichuun kixi ni ndo? Ndakoo ndo ra ka'an ndo xi'in Ndioxi ña
na chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña va'a na köyo ndo nda'a ña kuni
kotondoso ndo'o —kachi ra.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

[47] Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, saa ra
xa ndixaa va iin tia'ndia chee yuvi nuu ndee ndia. Ra ra Judas ra
ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ña kuu ndia uxi uvi kuvi ra inuu
nuu yuvi kan ndixaa na, ra saa kuyachin ra Judas ra nditandiaa yu'u
ra nuu Jesús ña ka'an ndioxi ra xi'in ra iyoo tu'un. [48] Ra saa ndika'an
Jesús xi'in ra Judas, kachi ra saa:
—¿A su'va va ke xa kun ña ndataxi kun yu'u nda'a na saa ini xini
yu'u? —kachi ra.
[49] Ra saa xito'ni ndia ita'an xi'in Jesús ndita ndia, ra kundaa va
ini ndia ña ˆndo'o ra, ra saa ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun tu na kanita'an ndi xi'in na, xi'in ichi ña ni'i
ndi? —kachi ndia.
[50] Saa ra ndikun xa'ndia va iin ra ita'an xi'in ndia so'o kua'a iin
tiaa ra xachiñu nuu sutu ra kuchee nuu takundi'i sutu. [51] Ra saa
ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:

—Xa va'a, na koo na saa —kachi ra.

Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús so'o tiaa kan, ra sanda'a va ra ña.
52 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tu ra xi'in ndia kuna'nu nuu ndia sutu,
xi'in ndia kuna'nu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in
ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, na ndixaa tiin ña'a, ña ku'un ra
xi'in ndia, kachi ra saa:

—¿A ra kui'na va kuvi yu tuvi ndo? ¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi,
xi'in itun ña tiin ndo yu'u? 53 A su iin takundi'i va kii ndixiyo yu
xi'in ndo ini ve'e ñu'u ka'nu, ra nditïin ndo yu'u. Ndi su vichin ke xa
ndixaa hora ña sa ndo ña kuni va ndo, saa chi vichin ke ka'ndia ña
ndiva'a chiñu va —kachi Jesús xi'in ndia.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

54 Ra saa tiin na Jesús, ra ndaki'in na kua'an na xi'in ra chi ve'e
ra sutu kuchee. Ra saa xika xika ndikun ra Pedro kua'an ra sata na.
55 Ra te ndixaa na ve'e ra sutu kuchee kan, saa chikaa na ñu'u nuu
ke'e ra, ra iin xinunduu na ndee na ndasaa na, ra tiañu yuvi kan
ndakundu'u ta'an va ra Pedro ndasaa ra xi'in na. 56 Ra saa kuu ra
Pedro ndu'u ra ndasaa ra xi'in na. Ra xini va iin ña'a ña xachiñu nuu
ra sutu kan ra, ra saa ndika'an ña, kachi ña saa:

—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu ra yo'o va —kachi ña.

57 Saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa xi'in ña:

—Ndïxa, xïni yu ra ka'an kun xa'a —kachi ra.

58 Ra saa ndiya'a iin kani lo'o, ra tuku va tiaa ndakuni ra Pedro,
ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:

—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu yo'o va —kachi ra.

Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:

—Yo'o, ra ka'an ñaa, ndïxa. Süvi yu —kachi ra.

59 Ra saa ndiya'a ku'va iin hora, ra tuku va tiaa ndika'an xi'in ra,
kachi ra saa:

—Ña ndixa ke, ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu ra yo'o va, chi ra kee
Galilea kuvi ra —kachi ra.

60 Saa ndika'an ra Pedro xi'in ra, kachi ra saa:

—Yo'o, ra ka'an ñaa, kundäa ini yu yoo xa'a ke ka'an kun —kachi
ra.

Ra sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra kana va chele. 61 Ra saa
ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra nuu ra Pedro, ra saa vi ke ndaka'an

ra Pedro xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in ra, ta kachi ra su'va:
“Ñuu vichin ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana
chele”, kachi ra. 62 Ndia saa ra kanata ra Pedro chi ke'e, ra xa'a ra
xaku ni ra.

Xa siki ni na Jesús

63 Ra saa xa'a ndia soldado, ndia ndiaa Jesús ña ˆxa siki ndia ra,
ra kani ni ndia ra. 64 Ra ndasi ndia nuu ra, ra kani ndia ra, ra ka'an
ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo ku na kani yo'o? —kachi ndia.
65 Ra kua'a ni ka nuu tu'un ki'vi ka'an ndia xi'in ra.

Ndiaka ndia soldado Jesús kua'an ra xi'in ndia nuu na chiñu

66 Ra te ndituvi inka kii, ra saa ndakuta'an ndia xikua'a, xi'in
ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ndia sutu
kuna'nu, ra saa ndiaka ndia soldado kan Jesús ndixaa ra nuu na
chiñu kan. Ra saa xa'a ndia ndakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
67 —Ka'an xi'in ndi vichin, ¿a ndixa yo'o ku Cristo ra ti'vi Ndioxi
xaa sakaku ña yuuvi yo'o? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Nii na ka'an va yu xi'in ndo ña suvi yu, ra xa saa kandïxa vi
ndo yu'u. 68 Ra tu na ndakatu'un tu yu ndo'o, ra ndakuïin vi ndo, ra
nii saña tu ndo yu'u va. 69 Ndi su vichin, ra iin saa ndia kii ña vaxi
ke kundu'u yu'u, ra xaa yo'o vichin, xitia kua'a Tata yu Ndioxi ra
kuu mii takundi'i ndiee —kachi ra xi'in ndia.
70 Ra saa ndindakatu'un takundi'i ndia ra, kachi ndia saa:
—¿A Se'e Ndioxi kuvi ndixa va kun? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Xa mii ndo ndika'an va, ra suvi kuvi va yu —kachi ra.
71 Ra saa ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Yoo ka ku na xiniñu'u yo ka'an tie'e nuu vi ra, ra xa mii yo kuvi
yo xini so'o, ña ndika'an mii ra ña ku ra se'e Ndioxi va —kachi ndia.

ˆNdataxi na Jesús nda'a ra Pilato

23 Ra saa ndaki'in takundi'i ndia chiñu kan Jesús ra kua'an ra
xi'in ndia nuu ra Pilato. [2] Ra ta ndixaa ndia xi'in ra nuu ra
chiñu chee Pilato kan, ra saa xa'a ndia taxi ndia kuachi siki xa'a ra,
kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi *ndani'i tiaa yo'o ña xika ra sakanita'an ra na
ñuu ndi, ra ka'an ra, ña chä'vi ka ndi xu'un ña cha'vi ndi nda'a ra
tata chiñu César ñuu Roma. Ra ka'an tu ra ña kuu ra Cristo, ra kúu
tu ra rey va, kachi ra —kachi ndia.
[3] Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús, kachi ra saa:
—¿A ndixa rey na judío kuvi yo'o? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ta iyoo ña ndika'an kun, saa iyoo va ña —kachi ra.
[4] Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia sutu kuna'nu nuu ndia sutu,
xi'in takundi'i ka yuvi kan, kachi ra saa:
—Köo ndia nii kuachi tiaa yo'o ndani'i yu —kachi ra.
[5] Ndi su ndia kan ra iin tuun tuun va ka'an ndia, kachi ndia saa:
—Ra ñaa, ra xa iinii saa va ñuu ke xika ra sakanita'an yuvi. Ra
ndia Galilea ke kee ra xika ra saña'a ra yuvi, ra iin saa xaa ra ndia
Judea yo'o va —kachi ndia.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu ra Herodes

[6] Ra te xini so'o ra Pilato ña kachi ndia saa xa'a Jesús, ra saa
ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A ra Galilea kuvi ra? —kachi ra.
[7] Ra ta ndika'an ndia xi'in ra ña suvi ra, ndia saa ra ndati'vi ra
Jesús kua'an ra nda'a ra Herodes, chi ra kan kuvi ra kuu rey xa'ndia
chiñu chi Galilea. Ra *ndixiin tu ra ñuu Jerusalén va kii kuu saa kan.
[8] Ra ta *xini ra Herodes ña ndixaa na xi'in Jesús nuu ra, ra kusii ni
ini ra; saa chi xa yachi ni vi ke kuni ra ña kuni ra Jesús, saa chi xa
ndatu'un va na xa'a Jesús, ña *xa ra kua'a ni ña ndichi, ra xa'a ña
kan ke kuni ra Herodes ña na sa Jesús iin ña xitu'un, kuni ra. [9] Ña
kan ke tiaa ni kua'a nuu ña nindakatu'un ra Herodes Jesús. Ndi su
ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús yu'u ra. [10] Ra ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ra iin tutuun va ndita
ndia ña chikaa ndia kuachi siki sata Jesús. [11] Saa xa'a ra Herodes,

xi'in ndia soldado ra ña kaña'a ni ndia xi'in Jesús, ra xa siki ni ndia
ra, ra sandakundixi ndia ra iin tikoto va'a ña ndixi mii na rey, ra
sandiko tuku ra Herodes kan Jesús kua'an ra nuu ra Pilato. [12] Ra mii
kii kan ndakuta'an mani ra Herodes xi'in ra Pilato, saa chi yachi ra
kuachi va ndixiyo ndia.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

[13] Saa sandakita'an ra Pilato kan, ndia sutu kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia chiñu kuna'nu, xi'in takundi'i na ñuu. [14] Ra ndika'an
ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi na ndiaka tiaa yo'o xaa ra xi'in ndo nuu yu, ña taxi
ndo kuachi xa'a ra, ña xika ra sakanita'an ra na ñuu, kachi ndo, ra
nuu ndo saa *sana'ma yu ra, ndi su ndia nii kuachi ña taxi ndo xa'a
ra köo nindani'i yu. [15] Ra nii ra Herodes nindanï'i kuachi ra, ña
kan ke sandiko tuku ra ra xaa ra nuu yu vichin. Ra nii yu'u kuvi ra
ndanï'i kuachi ra, ña kuvi ra xa'a ña. [16] Ña kan ke na taxi yu ndiayu,
ña kani ndia soldado ra xi'in ñii ña kuu kuarta, ña sando'o ndia ra.
Ra te ndi'i, saa na saña ndika ra ku'un va ra —kachi ra.
[17] Chi xa saa yuna'a va ra chiñu chee Pilato kan ña saña ndika ra
iin na ndikaa ve'e kàà viko pascua ta kuiya ta kuiya. [18] Ndi su ndia
nii yuvi kan, ndixïin ña saña Jesús ku'un ra, chi na ndiee ka xa'a
ndika'an va kuvi na, kachi na saa:
—¡Tava ra ñaa chi ke'e ña ku'un ra kuvi ra, ra na saña ndika kun
ra Barrabás va! —kachi na.
[19] Ra ra Barrabás kan, ra xa'a ña xa'ni ra ndii, xi'in xa'a ña
kanita'an ra xi'in na chiñu va ke ndikaa ra ve'e kàà. [20] Ra *kuni va
ra Pilato saña ndika ra Jesús, ña kan ke ndika'an tuku ra xi'in yuvi
kan. [21] Ndi su na ndiee ka xa'a ninda'yu va kuvi na, ra iin tuku tuku
ka'an na kachi na saa:
—¡Na kutakaa ra nda'a cruz, na kutakaa ra nda'a cruz! —kachi
na.
[22] Ra saa ndika'an tuku ra Pilato kan xi'in na ichi ña uni, kachi ra
saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi tiaa yo'o tuvi ndo? Chi ndia nii kuachi ra
köo ndani'i yu ña kuvi ra xa'a ña; ña kan ke takua na sando'o va yu
ra, ra saa saña ndika yu ra ku'un va ra —kachi ra.

23 Ndi su yuvi kan, ra na ndiee ka ndika'an va kuvi na, ña kuni
na ña na ku'un Jesús kutakaa ra nda'a cruz. Ra xa'a ña ndiee ni
*sandi'i yuvi kan, xi'in ña ndika'an ni ndia kuna'nu nuu ndia sutu va
ke ndixinu va ña kuni na sa na. 24 Ndia saa ra *xa ra Pilato ña kuni
va na. 25 Ra saa saña ndika va ra Pilato, ra Barrabás, ra ndikaa ve'e
kàà xa'a ña xa'ni ra ndii, xi'in xa'a ña kanita'an ra xi'in na chiñu, ra
ndataxi ra Jesús nda'a na ña sa na ña kuni mii na xi'in va ra.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

26 Ra saa ndakundiaka ndia soldado kan Jesús kua'an ra xi'in ndia
ña katakaa ndia ra ra nda'a cruz, ra ichi kan ndakuta'an na xi'in iin
tiaa ra nani Simón, ra chi iku va ke kee tiaa kan vaxi ndixi ra ñuu
Jerusalén, ra ra ñuu Cirene va kuvi ra. Ra saa sakuiso nduxa na cruz
tun kasoko Jesús ra, ra ndakundikun ra sata Jesús kua'an ra xi'in na.
27 Ra kua'a ka vi na ñuu kan ndikun kua'an sata Jesús, ra kua'an
kua'a tu na si'i va, ra tiaa ni xaku na, ra iin kani na ndika na xa'a ña
kusuchi ni ini na xa'a Jesús. 28 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na si'i
kan, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na si'i ñuu Jerusalén, xäku ndo xa'a yu'u, chi na kuaku
ndo xa'a mii ndo, xi'in xa'a se'e va ndo. 29 Saa chi vaxi kii ra ka'an
na ñuu yo'o, kachi na saa: “Va'a ni ˆkee na si'i numa, ra saa tu na si'i
na ndikäku se'e va, saa chi köo na vali sachichin na ña sakua'nu na
na” —kachi na. 30 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in xiki na'nu, kachi na
saa: “Koyo ndo sata ndi”; ra ka'an tu na xi'in ko'ndo vali va kachi
na: “Ndasi ndo sata ndi”, kachi na. 31 Saa chi tu su'va xa na xi'in itun
kuii, saa ra ndiee ka va sa na xi'in itun ichi —kachi Jesús xi'in na si'i
ñuu Jerusalén.
32 Ra ndiaka tu ndia soldado kan, uvi tiaa ndia iyoo ni kuachi va
ña kua'an ndia kuvi ndia xi'in Jesús. 33 Ra ta ndixaa na iku ña nani
Leke Xini Ndìì, ra ikan katakaa ndia soldado kan Jesús nda'a cruz,
ra katakaa tu ndia tiaa ndia iyoo ni kuachi va, ra iin ra katakaa ndia
nda'a cruz tu ndichi chi xiin kua'a Jesús, ra inka ra katakaa ndia
nda'a cruz tu ndichi chi xiin ichin va ra. 34 Ra saa ndika'an Jesús
xi'in Ndioxi, kachi ra saa:
—Tata, saka'nu ini xa'a kuachi na, saa chi kundäa ini na ni ke xa
vi na —kachi ra.

Ra saa ke'e ta'an ndia soldado kan, ña va'a kundaa ini ndia yoo
ku ndia ndaki'in tikoto Jesús. 35 Ra xito'ni takundi'i yuvi na ndixaa
kan ndita na, ra ndia ndia chiñu kan va ˆxa siki Jesús, kachi ndia saa:
—Va'a va sakaku ra inka yuvi, ra na sakaku tu ra mii ra vichin va
tu ndixa ke kuu ra Cristo, ra ndikaxin Ndioxi —*kachi na.
36 Ra xasiki ni tu ndia soldado kan va Jesús, ra taxi ndia ndutia
iyá ko'o ra, 37 ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tu ndixa rey na judío kuvi kun, ra sakaku mii kun vichin
—kachi ndia.
38 Ra tiaa na nuu iin vitu lo'o, ra chinuu ndiaa na nu xini cruz tu
takaa Jesús nda'a, ra ka'an tu'un kan kachi ña saa: “Ra yo'o kuvi rey
na Israel”, kachi ña, ra uni nuu tu'un ke *tiaa na, tu'un griego, xi'in
tu'un latin, xi'in tu'un hebreo.
39 Ra saa xa'a iin ra iyoo ni kuachi, ra takaa nda'a cruz kan,
kaña'a ra xi'in Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu ndixa yo'o kuvi Cristo, saa ra sakaku mii kun, ra sakaku kun
ndu'u vichin —*kachi ra.
40 Saa ndukue'e ra iyoo kuachi ta'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun kuayü'vi kun Ndioxi? Ra xa kundaa kaxi ini kun chi
yo kuvi ku uni saa va yo vichin. 41 Ra va'a va yoo chi xa'a kuachi va
yo ke ndo'o yo ña yo'o, ndi su ra yo'o, ra ndia nii kuachi köo ndixa
ra —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an ra xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata, ta xa na ndaki'in kun ña ka'ndia kun chiñu, ra na
ndaka'an kun xa'a yu —kachi ra.
43 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi mii kii vichin koo kun xi'in yu
nuu nduvi ni kaa —kachi ra.

Ndixi'i Jesús

44 Ra ta xa kuu ña kaa uxi uvi ka'ñu, saa ra kuñaa nuu iinii saa
nuu ña yuuvi yo'o, ra iin saa ndia ka uni xikuaa. 45 Ñu'ù, ra iin
nundiaa ni va ña, ra nindata sava ma'ñu tikoto ña takaa ini ve'e ñu'u
ka'nu ñuu Jerusalén. 46 Ra saa ndiee ka vi ninda'yu Jesús, kachi ra
saa:
—¡Tata, nda'a mii kun ndataxi yu nima yu! —kachi ra xi'in
Ndioxi.

Ra ndia tu'un yo'o ndika'an ra, saa ra ndixi'i va ra.
47 Ra ta xini ra kuchee nuu ndia soldado ñuu Roma ña *kuu, ra
saa ndasaka'nu ra Ndioxi, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, ra va'a ku ndixa va tiaa yo'o —kachi ra.
48 Ra takundi'i yuvi na ndixaa nuu katakaa na Jesús nda'a cruz,
ra ta xini na ña ndo'o ra, ra saa nandiko na kuanu'u na, ra iin kani
nda'a na ndika na kua'an na, ña kusuchi ni ini na. 49 Ndi su takundi'i
na ita'an mani xi'in Jesús, ra xika va xikundita na xito'ni na ña
*ndo'o ra, ra ndita tu na si'i na ndikun kua'an xi'in ra ndia ta kee ra
chi Galilea va.

Ndinduxin na Jesús

50 Ra ñuu kan, xikandu'u iin tiaa ra nani José, ra ra ñuu Arimatea
ña ndikun ndiaa Judea kuvi ra, ra iin tiaa ra to'o, ra va'a ni kuvi ra,
ra ndia'vi ndiaa tu ra xi'in na kuna'nu kan va. 51 Ndi su ndixïyo vi
yu'u ra xi'in na, xa'a ña xa na xi'in Jesús. Saa chi xindiatu tu ra
kan va ña xa'a Ndioxi ka'ndia ra chiñu nuu na yuuvi yo'o. 52 Ra ra
kan kuvi ra ndixa'an nuu ra Pilato, ña nduku ra ndiayu ña sanuu ra
iki kuñu Jesús ña nduxin ra ña. 53 Ra saa kee ra ndixa'an ra sanuu
ra Jesús nda'a cruz, ra ndasuvi ra ra iin tikoto ña va'a ni, ra saa
ndixa'an ra chikaa ra ra ini iin yavi ña kaan ra ndika kava ta yachi,
ra yavi kan ra ña xaa va'a va kuvi ña. 54 Ra xikuaa kii viernes te xa'a
na ñuu Israel xa nduvi na ndakindiee na kii yii sábado ke kuu ña.
55 Ra takundi'i na si'i na ndikun sata Jesús ta kee ra ndia chi
Galilea, ra ndikun na sata ra José ndixa'an na xini na ndia nuu
chikaa ra iku kuñu Jesús. 56 Ra ta ndi'i, saa nandiko na si'i kan
ndaxaa na chi ve'e, ra saa xavii na ndutia xa'an tami, xi'in tatan ña
xa'an tami, ña chikaa na sata iki kuñu Jesús. Ra ndakindieẹ va na kii
yii sábado, xa ta ku'va kachi mii ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
va.

Kii ndatiaku Jesús

24 Ra na'a ni chi xitiaan kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana,
ndaki'in na si'i kan kua'an na, ra ni'i na ndutia xa'an tami
ra *xava'a na chikaa na sata iki kuñu Jesús nuu chikaa na ra. Ra
ndakuta'an ka tu sava na si'i va xi'in na kua'an na. 2 Ra ta ndixaa

na yu'u yavi nuu chikaa na iki kuñu Jesús, ra saa ndakuto'ni na xa
ndixikutia'a va yuu chee ña ndasi yu'u yavi kan. 3 Ra saa ndiki'vi
na ini yavi kan kua'an na, ra köo ka iki kuñu Jesús ndixini na. 4 Ra
sakan saa kuu na ndakanda ini na ndita na, ña köo ka iki kuñu Jesús
ndixini na, saa ra tu'va ndituvi va uvi tiaa nuu na, ra ndixi ndia
tikoto yaa ña ye'e ni. 5 Saa ra ndiyu'vi ka vi na, ra iin kama ndakusiti
na. Ra saa ndika'an ndia xi'in na, kachi ndia saa:

—¿Nichuun vaxi ndo ndanduku ndo iin tiaa ra tiaku nuu ñu'u na
ndii? 6 Köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku va ra. Na ndaka'an
ndo ta ku'va ndika'an ra xi'in ndo, ta ndixika ra chi Galilea, 7 ta
kachi ra su'va: "Yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra xiniñu'u tiin na yu'u, ra
ndataxi na yu'u nda'a yuvi kuachi, ra katakaa na yu'u nda'a cruz, ña
ka'ni na yu'u, ndi su kii uni, ra ndiatiaku va yu", kachi ra xi'in ndo
—kachi ndia xi'in na.

8 Ra saa vi ke ndaka'an na si'i kan, xa'a tu'un ña ndika'an Jesús
xi'in na. 9 Ra saa kee na si'i kan ndaxaa na chi ve'e, ra saa ndatu'un
na xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, xa'a takundi'i ña xini na, ra ndatu'un
tu na xi'in na kua'a na xita'an xi'in va ra. 10 Ra su'va ke nani na si'i
na *xini ña kuu kan: Iin ña nani María ña kee ñuu Magdala, iin ña
nani Juana, ra inka tuku ña María ña si'i ra Jacobo, xi'in kua'a ni ka
na si'i. 11 Ndi su ndikandïxa vi ndia xita'an xi'in Jesús ña ndatu'un
na xi'in ndia, saa chi na xava'a ini va kuvi na ndituvi ndia.

12 Ña kan ke kanata ra Pedro xinu ra kua'an ra koto'ni ra yavi nuu
chikaa na iki kuñu Jesús. Ra ta ndixaa ra nuu íin yavi kan, ra ndia
tikoto ña xisuvi va Jesús ndee ini yavi kan xini ra, ra saa nandiko ra
kuanu'u ra chi ve'e ra ndakanda ka vi ini ra.

Ndakuta'an Jesús xi'in ndia kua'an ñuu Emaús

13 Ra suvi mii kii kan ndaki'in uvi ndia xita'an xi'in Jesús kua'an
ndia chi ñuu ña nani Emaús. Ra ku'va uni hora ke kaka ndia, saa xaa
ndia. 14 Ra ndatu'un ka vi ndia xa'a takundi'i ña kuu kua'an ndia.
15 Ra sakan saa kuu ndia ndatu'un ndia xa'a Jesús kua'an ndia, saa
ra kuyachin va mii Jesús ra ndakuta'an ra xi'in ndia kua'an ra. 16 Ndi
su nditäxi Ndioxi ña ndakuni ndia ra, chi iin ta ndo'o na kuni kusun
va, saa ndo'o ndia. 17 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—¿Yoo xa'a ke ndatu'un ndo kua'an ndo ichi yo'o? ¿Ra nichuun
kusuchi ni ini ndo? —kachi ra.

18 Saa ndakuiin iin ra nani Cleofas, kachi ra saa:
—¿A iin ndaa yo'o va kuvi ra inka ñuu, ra täan kundaa ini xa'a
ña *kuu ñuu Jerusalén semana ndiya'a yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia, kachi ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Xa'a Jesús, ra ke̱e ñuu Nazaret, ke ndatu'un ndi, chi iin ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi kuvi ra. Ra ndixiyo ni ndiee Ndioxi xi'in
ra. Ra kua'a ni ña va'a *xa ra xi'in na ñuu Israel. 20 Ndi su ndia sutu
kuna'nu, ra tiin ndia ra ra ndataxi ndia ra nda'a ndia chiñu kuna'nu,
ra ndia kan xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ña kani ndia ra, ra
katakaa ndia ra ndika cruz ndixi'i ra. 21 Ra xindiaa ni ini ndi ra ña
kuu ra, ra xaa sakaku yoo, na ñuu Israel, ndi su xa kii uni va ke
ndixi'i ra vichin. 22 Ra sava tu na si'i na ita'an xi'in ndi ra sayu'vi ni
na ndu'u xitiaan nduve'e, chi ña'a ni ndixa'an na xito'ni na nuu iin
yavi ña chikaa na Jesús, 23 ra köo ka ra ndikaa ndixini na, ˆkachi na
ndaxaa na ndatu'un na xi'in ndi, ra xini tu na uvi ndia tatun Ndioxi
va kachi na, ra ndika'an ndia xi'in na, ña xa ndatiaku va ra, kachi
na. 24 Ña kan ke kee sava ndia ita'an xi'in ndi ndixa'an ndia xini va'a
ndia, ra iin ta iyoo ña ndatu'un na si'i kan xi'in ndi ke iyoo tu ña xini
ndia kan va, saa chi köo ndixa va Jesús ndikaa ndixini ndia, kachi
ra, xi'in Jesús.
25 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndo, ña u'vi ni kundaa ini ndo xi'in takundi'i
ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a? 26 A kundäa ini
ndo, xa saa xiniñu'u ndo'o ni va Cristo. Ra saa vi ke nandiko ra
kunu'u ra ndivi nuu xa'ndia ra chiñu, kachi ndia ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a —kachi Jesús xi'in ndia.
27 Ra saa xa'a ra ndakani ra nuu ndia, ra xi'na ka xa'a ndiayu
Ndioxi ña tiaa ra Moisés ke ki'in ra ndakani ra, ra iin saa ndiakua
sandi'i ra ndakani ra xa'a takundi'i ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ra xa'a Cristo ra xiniñu'u ndo'o ni kan ke ka'an tu ña tiaa
ndia ndixika chiñu nuu Ndioxi xina'a va, kachi ra xi'in ndia.
28 Ra ta kuyachin ndia xi'in Jesús ñuu nuu kua'an ndia, saa ra, ta
ˆxa ra ya'a kua'an kani va *xa ra, 29 ra saa xakunda'vi ndia nuu ra,
kachi ndia saa:
—Tata, na ya'a va kun ndakindiee kun xi'in ndi ñuu yo'o. Saa chi
xa kua'an kuaa ni va, ra kama ni va ku ñuu —kachi ndia.

Ra saa kuachi ndixa va ra xi'in ndia ñuu kan. [30] Ndi su ta
ndakundu'u ra nuu mesa ña kuxi ra xi'in ndia, saa ki'in ra xita, ra
taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ta'vi ra ña, ra taxi ra ña
nda'a ndia ña kuxi ndia. [31] Ra iin ta xa ña ndanuña xa nuu ndia, ra
saa vi ke ndakuni ndia ra. Saa ra nindoñu'u tuku va ra nuu ndia.
[32] Ra saa xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—¿A su ta ndatu'un ra xi'in yo vaxi ra ichi, ra *kusii ka vi ini yo
iin ndiakua kandita nima yo ta ndakani ra tu'un Ndioxi nuu yo?
—kachi ndia xi'in ta'an ndia.
[33] Ndia saa ra ndakuita ndia, ra ndikun nandiko tuku ndia
kuanu'u ndia ñuu Jerusalén va. Ra te ndaxaa ndia ra xa ndakuta'an
kuiti tuku va ndia uxi iin ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra ndee
ka tu na sava kan va xi'in ndia. [34] Ra saa ndika'an ndia ndee kan
xi'in ndia, kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke xa ndatiaku va Tata yo Jesús, saa chi xa *xini tu ra
Simón Pedro va ra —kachi ndia.
[35] Saa xa'a tu ndia uvi kan va ndatu'un ndia xa'a takundi'i ña
ndo'o ndia ta ndakuta'an ra xi'in ndia ichi, ta kua'an ndia ñuu
Emaús. Ra ndatu'un tu ndia ña ndakuni ndia ra ta ta'vi ra xita taxi
ra nda'a ndia kuxi va ndia.

Ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra

[36] Ra te sakan saa kuu ndia ndatu'un ndia xa'a ña ndo'o ndia, saa
ra tu'va xikundichi va Jesús ma'ñu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Ndioxi na koo xi'in ndo —kachi ra.
[37] Saa ra ndiyu'vi ka vi ndia, ra iin kua'an ini ndia, ka'an ndia
saa: “Nima va ke yo'o”, ka'an ndia. [38] Ra saa ndika'an Jesús xi'in
ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun iyu'vi ni ndo? ¿Ra nichuun ndakani ini ndo ña ñaa?
[39] Koto'ni ndo nda'a yu xi'in xa'a yu, chi yu'u kuvi va ra, ra na
kuyachin ndo ña tandiaa nda'a ndo yu'u, ra kundaa ini ndo ña suvi
kuvi va yu. Chi iin nima ra köo kuñu ña ra nii leke ña köo. Ndi su
yu'u, ra iyoo va kuñu yu xi'in leke yu —kachi ra.
[40] Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra saa ndiña'a ra yavi nda'a
ra xi'in xa'a ra nuu ndiñani clavo nuu ndia. [41] Ra xa'a ña kusii ni ini

ndia, xi'in xa'a ña ndakanda ni ini ndia, ra ndikandïxa vi ndia ra, ra
saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A iyoo lo'o ña'a kuxi yo? —kachi ra xi'in ndia.
42 Ra saa taxi ndia iin ña'ñu tiaka ri yatan nda'a ra, ra taxi tu ndia
lo'o ñuñu va nda'a ra. 43 Ra ndikun nuu ndia saa xaxi va ra tiaka ri
taxi ndia nda'a ra, ra saa tu ñuñu va. 44 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Xa'a takundi'i ña *kuu yo'o ke ndika'an yu xi'in ndo te ndixiyo
yu xi'in ndo ta yachi: ña xiniñu'u xinu nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra saa tu ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a
va, ra saa ke ˆkachi tu ña tiaa na nuu tutu Salmo va —kachi Jesús
xi'in ndia.
45 Saa ra ndanuña va ña xini tuni ndia, ra kundaa ini ndia xi'in
takundi'i va ña ndakani tu'un Ndioxi. 46 Ra saa ndika'an ka Jesús
xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tu'un Ndioxi ña ndika'yu xina'a ra su'va ke kachi ña: ra kuu
Cristo, ra xiniñu'u kuvi va ra, ndi su kii ña uni ra ndatiaku tuku va
ra; 47 ra ka'an ndoso na ndikun ichi ra kivi ra iinii kuvi ña yuuvi, ña
va'a na nandiko ini takundi'i yuvi xa'a kuachi na, ra koo ka'nu ini
ra xa'a na, ra xi'na ka va ñuu Jerusalén ke ki'in na ka'an ndoso na
ku'un na, kachi ña. 48 Ra na kundaa ini ndo vichin, chi ndo'o va kuvi
ndo sa chiñu yo'o, saa chi ndo'o kuvi ndo xini takundi'i ña *ndo'o
va yu. 49 Ra ñuu Jerusalén yo'o ke kundiatu ndo, ra saa ti'vi yu ña
kindoo Tata yu ti'vi ra sata ndo, ra ndia ta xa na ndaki'in ndo ndiee
ña kee ndivi, saa vi ke kee ndo ku'un ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un
yu —kachi Jesús xi'in ndia xita'an xi'in ra.

Kuanu'u Jesús ndivi

50 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xita'an xi'in ra chi
nuu ndikaa ñuu Betania, ra ikan ndoni'i ra nda'a ra chi ndivi, ña
ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ndia ña xa yii ra ndia. 51 Ra sakan saa
kuu ra ña ka'an ra xi'in Ndioxi ña ˆxa yii ra ndia, saa ra kuee kuee
*kuxika ra nuu ndia ña ndakuita ra kua'an ra chi ndivi ninu va.
52 Saa ra ndasaka'nu ni ndia ra, ra kusii ka vi ini ndia nandiko ndia
kuanu'u ndia ñuu Jerusalén. 53 Ra iin ndisaa kii ndixa'an ndia ve'e
ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ndasaka'nu ndia Ndioxi.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Juan

Tu'un ña *nduu iin tiaa

1 Te kuni ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o, ra xa iyoo va ra kuu
tu'un. Ra ra kuu tu'un kan kuvi ra xa iyoo xi'in Ndioxi te yachi
vi. Ra suvi mii ra kuu tu'un kan kuvi tu ra kuu Ndioxi va. [2] Ra xa
xi'in mii Ndioxi ke, xa iyoo va ra kuu tu'un kan ndia te kii xa'a vi.
[3] Ra iin ndiakua íin ra kan saa ke kuva'a takundi'i ña'a ña iyoo, chi
tu köo ra kan, saa ra ndia nii ña'a ke kuvä'a vi. [4] Ra ra kan kuvi
ra ˆtaxi ña tiaku yuvi, ra ña tiaku kan kuvi ñù'ù ña ˆndatuun nuu
takundi'i na yuuvi yo'o va. [5] Ra ñù'ù kan kuvi ña tuun nuu ña ñaa,
ña kuu ña vä'a; ra ña ñaa ña kuu ña vä'a kan, ra kuchüun vi ña
nda'va ña ñu'u ña tuun kan.

[6] Ndixiyo iin tiaa ra xinani Juan, ra ra kan kuvi ra ti'vi Ndioxi kixi
nuu ña yuuvi yo'o, [7] ña na ndakuiin ra xa'a ra kuu ñu'u ña tuun kan,
ra ndatu'un tu ra xi'in yuvi va, ña va'a na kandixa na ra kuu ñu'u
kan. [8] Ndi su süvi mii ra Juan kan kuvi ra kuu ñù'ù, chi takua ra kixi
ndatu'un va kuvi ra xa'a ra kuu ñù'ù kan. [9] Ra ra kuu ñù'ù ña ndixa
ña tuun nuu takundi'i yuvi, ra xa kixi va ra nuu ña yuuvi yo'o.

[10] Ra nuu ña yuuvi yo'o ke xa ndixika va ra, ra ndiakua ndixiin
va ra te xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o, ndi su na yuuvi yo'o, ra
nindükuni na ra. [11] Ra nuu mii na ñuu ra ke kixi va ra, ndi su na ñuu
ra ra nindakï'in mani na ra. [12] Ra takundi'i na *ndaki'in mani ña'a,
ra ˆkandixa na kivi ra, ra *taxi ra ndiayu nda'a na ña ˆkuu na se'e
Ndioxi. [13] Ra na yo'o, ra süvi ña ndikusii ini yuvi xi'in ta'an na ke
ninduu na se'e Ndioxi, chi ña kuni mii Ndioxi va ke nduu na se'e ra.

[14] Ra ña kuu tu'un kan ke nduu iin tiaa va, ra ra kan kuvi ra *kixi
ndixiyo nuu ña yuuvi yo'o va. Ra xini nuu va ndi ndiee ña taxi iva
ra nda'a ra, ña kuu ra ra mitu'un, ra ndaña'a ra mii ra nuu ndi ña
kuu ra ra ndaa, ra ku'vi ni ini ra xini ra yoo. [15] Ra su'va ke *kachi ra
Juan ndika'an ra xa'a ra kuu tu'un kan:

—Ra yo'o ku ra ndika'an yu xa'a xi'in ndo, te ndika'an yu kachi yu su'va: “Tiaa ra ndikun vaxi chi sata yu'u, ra ra ka'nu ni ka va kuvi ra kan nuu yu'u, saa chi xa yachi vi ke iyoo ra kan nuu yu'u” —kachi ra Juan.

16 Ra xa'a ña kua'a ni ña va'a iyoo nuu ra kuvi ña ˆndaki'in takundi'i va yo ña va'a ˆxa ra, ra vi'i ni ña ˆtaxi ra nda'a yo ta iin iin kii. 17 Ra ña kuu ndiayu mii Ndioxi, ra nda'a ra Moisés va ke taxi ra ña, ra ra kan kuvi ra *ndaña'a ña nuu yoo va, ndi su ña ndaa, ña ku mii Ndioxi xi'in ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra Jesucristo va kuvi ra *ndaña'a ña kan nuu yo. 18 Ndioxi ra ndia nii na täan kuni ña'a ra se'e ra, ra mitu'un, ra íin xi'in ra ndi'i kii va kuvi ra ˆndaña'a ra kuu iva ra nuu yo.

Ndakani ra Juan ra *sakuchi yuvi xa'a Jesucristo

19 Ra saa kuu iin kii, ra ndakuta'an ndia sutu kuna'nu nuu na judío na ndee ñuu Jerusalén ra ti'vi ndia sava ndia sutu xi'in ndia levita ña ndixa'an ndia nindakatu'un ndia ra Juan ra sakuchi yuvi, kachi ndia saa:

—¿Ndia chiñu ke ˆxa kun nuu Ndioxi? —*kachi ndia xi'in ra.

20 Ra saa ndakani ra Juan mii ña ndaa va nuu ndia kachi ra saa:

—Süvi yu'u kuvi ra kuu Cristo, ra xaa sakaku ndo'o —kachi ra xi'in ndia.

21 Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra kachi ndia saa:

—¿Yoo kuvi yo'o, tu saa? ¿A ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a kuvi kun? —kachi ndia xi'in ra.

Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:

—Süvi yu —kachi ra.

Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra kachi ndia saa:

—¿A yo'o kuvi ra iyoo tu'un xa'a kixi ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi? —kachi ndia xi'in ra.

Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:

—Süvi yu'u kuvi ra —kachi tuku va ra.

22 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—¿Yoo va kuvi yo'o, tu saa? Chi xiniñu'u kundaa ini ndi, ra saa ke va'a ni'i ndi tu'un ndakani ndi nuu na ˆti'vi ndu'u vaxi ndi. ¿Ra ni ke kachi kun xa'a mii kun? —kachi ndia xi'in ra.

23 Saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:

—Yu'u kuvi ra *ti'vi Ndioxi vaxi iku iyu, ra ˆka'an yu xi'in ndo
kachi yu saa: “Ndasandaku ndo nima ndo nuu Ndioxi”, ta ku'va
*kachi ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —*kachi ra
xi'in ndia.
24 Ra ndia ndixa'an nuu ra Juan, ra ndia fariseo va kuvi ndia ti'vi
ña'a. 25 Ra ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Nichuun ˆsakuchi kun yu̱vi tu süvi Cristo kuvi kun, ra nii süvi
tu ra Elías kuvi kun, ra nii süvi tu ra ka̱'a̱n tu'un yu'u Ndioxi kuvi va
kun? —kachi ndia xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra Juan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Yu'u, ra takua xi'in tiakuii va ke ˆsakuchi yu yuvi, ndi su xa
ma'ñu ndo yo'o va ndichi iin tiaa, ra xïni ndo ra. 27 Ra ra kan kuvi ra
ndikun vaxi sata yu'u, ra xa ta yachi vi ke iyoo ra kan nuu yu'u. Ra
yu'u, ra ndia nii ñii ndixan vi ra ke köo ndiayu yu ndaxi yu —kachi
ra xi'in ndia.
28 Ra takundi'i ña yo'o, ra chi ñuu ña nani Betábara ña ndikaa chi
inka xiyo yu'u itia Jordán nuu ˆsakuchi ra Juan yu̱vi ke kuu ña.

Jesús ra ta ku'va iyoo ndikachi lo'o ke iyoo ra ña kuvi ra xa'a kuachi yuvi

29 Saa kuu ndiya'a iin kii, ra xini ra Juan ña kuyachin Jesús
kua'an ra nuu íin ra. Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra yo'o kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu
kuenda Ndioxi, ra ra yo'o kuvi ra sandi'i xa'a kuachi na yuuvi yo'o.
30 Ra xa'a ra yo'o ke xa ndika'an yu xi'in ndo, te kachi yu su'va:
“Vaxi iin tiaa chi sata yu, ra ra ka'nu ni ka va kuvi ra kan nuu yu'u,
saa chi xa yachi vi ke iyoo ra”, *kachi yu xi'in ndo. 31 Ra nii yu'u
kuvi ra xïni ña'a vi; ra ña va'a na kundaa ini na ñuu Israel yoo kuvi
ra, ña kan ke ˆvaxi yu sakuchi yu na xi'in tiakuii, —kachi ra Juan.
32 Ra saa *ndakani ka ra Juan nuu na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra *xini Tachi Yii Ndioxi ña *kee ña ndiví, ra ta kaa
iin paloma, saa kaa ña, ra nduxinu ña xika ña sata ra. 33 Ra nii yu'u
ndikundäa ini yoo kuvi ra, ndi su ra *ti'vi yu'u vaxi yu, ña ˆsakuchi
yu yu̱vi xi'in tiakuii kuvi ra ndika'an xi'in yu, kachi ra saa: “Ra kuni
kun nduxínu̱ Tachi Yii sata ra kukoo ña xi'in ra, ra ra kan kuvi ra
ˆsakuchi yuvi xi'in Tachi Yii”, kachi ra xi'in yu. 34 Ra xa *xini va yu

ra, ña kan ke ˆndakuiin yu xa'a ra ña ndixa ke kúú va ra Se'e Ndioxi
—*kachi ra Juan.

Tiaa ndia nuu va'a ndikaxin Jesús ña kundikun ndia sata ra

35 Ra saa kuu inka tuku kii, ra íin tuku va ra Juan nuu sakuchi
ra yuvi xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra. 36 Ra saa *xini ra Juan ña xika
Jesús ikan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra kaa kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu kuenda
Ndioxi —kachi ra xi'in ndia.
37 Ra te *xini so'o ndia uvi kan ña kachi ra Juan saa, saa ra ndikun
ndakundikun ndia kua'an ndia sata Jesús va. 38 Ra saa ndikokuiin
Jesús ndakuto'ni ra, ra xini ra ña ndikun ndia kua'an ndia sata ra, ra
saa *ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke ˆndanduku ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa *ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Rabí, ¿ndia mii ke iyoo kun? —kachi ndia xi'in ra. Tu'un
“Rabí” yo'o, ra “maestro” va ke kachi ña. 39 Ra saa ndika'an Jesús
xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu ra kuni ndo —kachi ra.
Ra saa *ndaki'in ndia ndixa'an ndia xi'in ra, ra *xini ndia nuu
kandu'u ra; ra ndia kan *kuachi ndia xi'in va ra kii kan, saa chi xa
kaa kumi xikuaa va ke ndixaa ndia xi'in ra nuu kandu'u ra.
40 Iin ndia uvi, ndia *xini so'o ña ndika'an ra Juan xa'a Jesús, ra
*ndakundikun ndia ra kuvi ra Andrés ñani ra Simón Pedro. 41 Ra ra
Andrés yo'o, ra nuú ni ka va ra Simón ñani ra kuvi ra nanduku ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Xa ndani'i va ndi ra kuu Mesías —kachi ra xi'in ra. Tu'un
Mesías yo'o, ra “Ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o” va ke
kachi ña.
42 Ra saa ndiaka ra Andrés ra Simón ñani ra ndixaa ra nuu Jesús.
Ra ta *xini Jesús ra Simón, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Yo'o kuvi Simón, se'e ra Jonás, ra vichin ndakunani kun Cefas
—kachi ra xi'in ra. Ra tu'un Cefas yo'o, ra Pedro va ke kachi ña.

Ka'an Jesús xi'in ra Felipe xi'in ra Natanael ña na kundikun ndia ra

43 Ra ta ndituvi inka kii *ndakani ini Jesús ña ku'un ra chi ñuu
ña ndikun ndiaa Galilea. Ra saa ndaki'in ra kua'an va ra, ra ikan
ndakuta'an ra xi'in ra Felipe ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kundikun yu'u —kachi ra xi'in ra.
44 Ra ra Felipe yo'o, ra ra ñuu Betsaida va kuvi ra, ra suvi ra ñuu
kan ku tu ra Andrés xi'in ra Pedro va. 45 Ra saa ndixa'an ra Felipe
nanduku ra ra Natanael ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Xa *ndani'i va ndi *tia̱à ra *tiaa ra Moisés xa'a, ra suvi xa'a ra
kan ke ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va. Ra ra
kan kuvi Jesús, se'e ra José ra ñuu Nazaret va —kachi ra xi'in ra.
46 Ra saa ndakuiin ra Natanael kachi ra saa:
—¿A kuvi vi tan kanata iin tiaa ra va'a ñuu Nazaret? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa xi'in ra:
—Na ko'o, ra kuni kun —kachi ra xi'in ra.
47 Ra ta *xini Jesús ña ˆkuyachin ra Natanael kua'an ra nuu ra, ra
saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra ˆvaxi yo'o ra mii ra ñuu Israel ndixa kuvi ra, saa chi köo ña
maña nuu ra —*kachi ra.
48 Ra saa ndindakatu'un ra Natanael Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun va'a xíni̱ kun yu'u? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ta kumani ka ka'an ra Felipe xi'in kun, ra xa *xini va yu yo'o
ña ˆndu'u kun xa'a itun koxi —kachi ra xi'in ra.
49 Ra saa ndika'an ra Natanael kachi ra saa xi'in Jesús:
—Maestro, yo'o kuvi ndixa va ra kuu Se'e Ndioxi, ra yo'o kuvi tu
ra kuu Rey na ñuu Israel va —kachi ra xi'in ra.
50 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in kun ña xa *xini yu yo'o, ña ˆndu'u
kun xa'a itun koxi ke kandixa kun yu'u? Ndi su vichin ra kua'a ni ka
va ña xitu'un kuni kun —kachi ra xi'in ra.
51 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ˆka'an yu xi'in ndo, saa chi vaxi kii, ra kuni ndo ña
nuña ndivi, ra kuni tu ndo ndia tatun Ndioxi ña kuandạa ndia chi
ndivi, ra vaxi nuu ndia sata yu'u ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ña xitu'un ña nuu va'a *xa Jesús viko tanda'a ña *kana ñuu Caná

2 Ra saa kuu te ndiya'a uni kii, ra saa ndixiyo iin viko tanda'a ñuu
Caná, ña ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndixaa tu si'í Jesús va nuu
iyoo viko kan, [2] ra *kana tu na Jesús va ndixaa ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra nuu iyoo viko tanda'a kan. [3] Ra saa kuu ndia ndee ndia kan
saa ra ndi'i va vino, ra saa ndika'an si'í Jesús xi'in ra kachi ña saa:
—Köo ka vino ko'o na —kachi ña.
[4] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Nana, ¿nichuun ˆka'an kun saa xi'in yu? Saa chi täan xaa kii ña
xa'a yu sachiñu yu —kachi ra xi'in ña.
[5] Ra saa ndika'an ña xi'in na chu'un nda'a kan, kachi ña saa:
—Na sa ndo takundi'i ña ˆka'an ra xi'in ndo —kachi ña xi'in na.
[6] Ra nuu iyoo viko kan ndita iñu kisi yuu na'nu, ña *xiniñu'u na
judío *taan na tiakuii ra nda'a na, saa chi xa saa yuna'a va na. Ra
ku'va iin ciento litro kuvi tiakuii ra kita ñu'u ini iin iin kisi kan. [7]
—Sakutu ndo iñu saa kisi yo'o xi'in tiakuii —kachi ra.
Ra saa sakutu ndáá na kisi kan xi'in tiakuii. [8] Ra te ndi'i saa
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tava ndo lo'o rá, taxi ndo nda'a ra ndíso chiñu tava viko
—kachi ra xi'in na.
Ra saa tava na rá taxi na nda'a ra ndiso chiñu tava viko kan. [9] Ra
te ixtondoso ra tiakuii ra *nduu vino kan, ra nii ndikundäa ini ra
ndia mii ke *kee ra, ndi su na chu'un nda'a ra xa kundaa va ini na
kan, saa chi mii na kan kuvi na taan va tiakuii ini kisi kan. Ra saa
ndakana ra ndíso chiñu ndatava viko kan mii ra tanda'a kan, [10] ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Takundi'i yuvi ra xi'na ka va vino ra vá'a, kuvi ra taxi na xi'i
yuvi na xa'an viko, ra te xa ndi'i ra kan xi'i na, ra saa vi ke tava na
vino ra nuu. Ndi su yo'o, ra nduvi ni va xa kun saa chi chuva'a va
kun vino ra va'a, ra ndia vichin vi ndatava kun ra —kachi ra ndiso
chiñu ndatava viko kan xi'in ra tanda'a kan.
[11] Ña yo'o ku ña xitu'un ña nuu va'a xa Jesús ñuu Caná, ña
ndikun ndiaa chi Galilea, ña ndaña'a ra ndiee ña iyoo xi'in ra, saa ra
*kandixa va ndia ita'an xi'in ra ra.
[12] Ra te ndi'i viko yo'o, saa ndakuta'an Jesús xi'in si'i ra, xi'in
ndia ñani ra, xi'in ndia ita'an xi'in ra; ra *ndaki'in na kua'an na chi
ñuu Capernaum, ra ikan xindee na ndia'vi kii.

ˆNdukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

13 Ra saa kuu ra xa kua'an kuyachin va kii ña koo viko pascua, ña
ndatava na judío, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén.
14 Ra te ndixaa ra ndiki'vi ra kua'an ra nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan,
ra saa xini ra na ndee ixiko sindiki, xi'in paloma, xi'in ndikachi, xi'in
na ndéé ˆnama xu'un xi'in yu̱vi. 15 Ra saa *nduku ra ñii, ra *xava'a
ra ñii ndo'o xi'in ña, ra xi'in ña kan ke tava ra takundi'i na ndee
ixiko chi ke'e kua'an na, ra saa tu kiti sana va na, ta kuu sindiki xi'in
ndikachi, xi'in paloma. Ra *sanduva ndi'i tu ra mesa na ndee nama
xu'un xi'in yuvi va, ra ndixitia ndi'i xu'un na. 16 Ra saa ndika'an ra
xi'in na ndee ixiko paloma kachi ra saa:

—¡Tava ndo ri yó'o chi ke'e! ¡Saa chi ve'e Tata va yu kuvi ña
yo'o, ra na ndäsa ndo ña nuu ya'vi! —kachi ra xi'in na.

17 Ra saa *ndaka'an ndia ita'an xi'in Jesús xa'a tu'un ña ndika'an
ra rey David xi'in Ndioxi te yachi ta kachi ra su'va: “ˆNdi'i ni ini yu
xa'a ve'e kun chi kuni ni yu ña na koo va'a ña”, *kachi ra.

18 Ra saa kuyachi ndia judío ra ndindakatu'un ndia Jesús kachi
ndia saa:

—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ña va'a na kandixa
ndi ña *taxi Ndioxi ndiayu nda'a kun ña tava kun na ndee ixiko nuu
ke'e ve'e ñu'u ka'nu yo'o? —*kachi ndia xi'in ra.

19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—ˆKani ndo ve'e ñu'u ka'nu yó'o, ra kii uni ndakani ndichi yu ña
—kachi ra xi'in ndia.

20 Ra saa ndika'an ndia judío kan kachi ndia saa xi'in Jesús:

—Uvi xiko i̱ñu̱ kuiya vi ke kuva'a ve'e ñu'u ka'nu yo'o. ¿Ra yo'o
tu, ka'an ña ndakani ndichi kun ña uni kuiti kii va? —*kachi ndia
xi'in ra.

21 Ndi su süvi xa'a ve'e ñu'u ka'nu kan ke ndika'an Jesús xi'in
ndia, chi xa'a iki kuñu va ra ke ndika'an ra xi'in ndia, ña kachi
ra saa. 22 Ña kan ke ta ndixi'i Jesús ra *ndatiaku tuku ra, ra saa
*ndaka'an ndia xita'an xi'in ra xa'a tu'un ña ndika'an ra xi'in ndia,
ra saa *kandixa va'a ka va ndia tu'un Ndioxi, ra saa tu tu'un ña
ndika'an mii Jesús xi'in va ndia.

Xíni̱ Jesús nima takundi'i va yuvi

23 Ra saa kuu Jesús íin ra ñuu Jerusalén ta ndasaka'nu na viko
pascua, ra kua'a ka vi yuvi xa'a ˆkandixa ña'a, te xini na ña kua'a ni
ña xitu'un *xa ra. 24 Ndi su Jesús ra ndikandïxa vi ra na, saa chi xa
xíni̱ va ra ndia ku'va ke iyoo takundi'i yuvi. 25 Ña kan ke ndixïniñu'u
vi ra ndia nii yuvi ña ndatu'un na xi'in ra xa'a yuvi kan, saa chi
Jesús ra xa xini ndi'i va ra ndia ku'va ke iyoo nima takundi'i yuvi.

Ndakatu'un ra Nicodemo Jesús

3 Ndixiyo iin ra fariseo ra xinani Nicodemo, ra ra xikua'a xikuu
ra nuu na judío. 2 Ra saa kuu, ra kee ra iin ñuu ndixa'an ra nuu
Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Maestro, kundaa va ini ndi ña ndixa ke Ndioxi kuvi va ra *ti'vi
yo'o xaa kun ña saña'a kun ndu'u, saa chi ndia nii na kuchüun sa ña
xitu'un ña xa kun yo'o, tu köo Ndioxi íin xi'in na —kachi ra.
3 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi tu na ndakäku xaa iin yuvi,
saa ra küvi vi kuni na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in
ra.
4 Ra saa ndindakatu'un ra Nicodemo Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke sa iin yuvi ña ndakaku tuku na ta xa chee na? ¿Ama
kuvi ndita tuku na tixi si'i na ra ndakaku tuku na? —kachi ra.
5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun saa chi tu na ndakäku iin yuvi
xi'in tiakuii xi'in Tachi yii Ndioxi, saa ra küvi vi ki'vi na nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. 6 Takundi'i na kaku tixi si'i, ra kuñu kuvi vi va na, ra
na kaku xi'in Tachi Yii Ndioxi ra kuenda Tachi Yii Ndioxi kuvi va
na. 7 Ra na ndakända ini kun ña ka'an yu ña yo'o xi'in kun: “Chi ña
xiniñu'u va ke ndakaku xaa yuvi.” 8 Ra na kundaa ini kun chi tachi
ra kani ña kua'an ña cho'o ra kani tu kua'an ña chikaa va, ra xini tu
so'o kun xika va ña, ndi su kundäa ini kun ndia mii vaxi ña, ra nii
kundäa tu ini kun ndia chi kua'an va ña. Ra saa ke iyoo tu takundi'i
na kaku xi'in Tachi Yii Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ra.
9 Ra saa ndindakatu'un tuku ra Nicodemo Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia va ku'va ke kuu ña yo'o? —kachi ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—¿Nichuun kundäa ini kun xi'in ña yo'o, ra maestro na Israel vi
kuvi kun? 11 Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi ña ˆxíni̱ ndi xa'a va
ke ka'an ndi xa'a xi'in ndo; ra ña *xini nuu tu ndi ke ˆndatu'un ndi
xi'in ndo xa'a va; ndi su ndo'o, ra xïin ndo kandixa ndo ña ka'an ndi.
12 Ra tu kandïxa ndo yu'u ña ka'an yu xa'a ña'a ña iyoo ña yuuvi
yo'o xi'in ndo, saa ra, ¿ndixaa sa tu ndo ña kandixa ndo tu na ka'an
yu xa'a ña'a ña iyoo chi ndivi xi'in ndo?
13 ’Ra na kundaa ini ndo chi ndia nii yuvi täan ndaa ndivi, ra nuu
tuku na, ndi su iyoo va indaa ra kee ndivi, ra ra kan kuvi ra xaa nuu
ña yuuvi yo'o vichin va. 14 Ra ta ku'va xa ra Moisés ña xava'a ra iin
ko̱o̱ ra *chindu'u ra ri xini iin itun, ra *ndakani ndichi ra nu xi'in
ri iku yuu, ra ku'va saa ke xiniñu'u tu ndoni'i na ra xaa yo'o vichin
va, 15 ña va'a na kaku takundi'i yuvi, na kandixa ña'a, ra kutiaku na
ndia ndikaa ndiku'un.

ˆKu'vi ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o

16 ’Saa chi *ku'vi ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o, ña kan ke
*ti'vi ra se'e ra, ra mitu'un nuu ra ña kixi ra ndixi'i ra xa'a na, ra
takundi'i na kandixa ña'a, ra ndoñü'u na, chi ni'i va na ña kutiaku
na xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un. 17 Ra nditï'vi Ndioxi se'e ra ña kixi
ra ña ka'an ra ña na ndo'o na yuuvi yo'o xa'a kuachi na, chi xa'a ña
sakaku va ra na ke *kixi ra.
18 ’Ra takundi'i na kandixa Se'e Ndioxi ra ˆkä'an ra ña ndo'o na
xa'a kuachi na; ra na xïin kandixa ña'a ra ˆka'an va ra ña na ndo'o
na kan xa'a kuachi na, saa chi xïin na kandixa na se'e Ndioxi ra
mitu'un. 19 Ra xa'a ña yo'o ke sayukun Ndioxi kuachi xi'in va na; saa
chi *kixi ñù'ù ña kutuun nuu na, ra *ndikandïxa na ña, chi *kuni
ni ka va na ña ñaa nuu ñù'ù ña ye'e, saa chi chuun ki'vi ke ˆxa va
na. 20 Ra takundi'i yuvi na ˆxa chiñu ki'vi ra kundasi va na ñù'ù ña
tuun, ra xïin na kuyachin na nuu ña, saa chi tu köo, ra ndatuvi ndi'i
va xa'a chiñu ki'vi ña xa na. 21 Ndi su yuvi na ˆxa chiñu va'a, ra
kuyachin va na kan nuu ñù'ù ña tuun, ña va'a ndaña'a tuni na ña
ˆxa na chiñu xi'in ndiee Ndioxi.

Ka'an tuku ra Juan ra sakuchi yuvi xa'a Jesús.

22 Te ndi'i yo'o, ra sa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra chi Judea, ra ikan ndixiyo ra iin ndia'vi kii xi'in na ñuu kan,
ra sakuchi tu ra yuvi va. 23 Ra ra Juan tu xindikaa sakuchi yuvi iin
ñuu ña nani Enón ña ndikaa yachin nuu nani Salim va. Saa chi ikan
ku nuu iyoo kua'a tiakuii va, ra kua'a ni yuvi ndixa'an nuu ra Juan
ña sakuchi ra na. 24 Ra te täan tiin na ra Juan ku'un ra ve'e kàà vi ke
*xa ra ña yo'o.
25 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in ra Juan ña *xa kuachi ndia
xi'in na judío xa'a ña yuna'a na xa na ña ndasa vii na xi'in mii na
xi'in ña ndakatia na ña'a ña kuu mii na ña saxinu na ndiayu Ndioxi.
26 Ra saa *kee sava ndia ndixa'an ndia nuu ra Juan ra ndika'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:
—Maestro, kuto'ni, chi ra *ndixiin xi'in kun chi inka xiyo yu'u itia
Jordán, ra ndika'an kun xa'a, ra vichin ra ˆsakuchi tu ra kan va yuvi,
ra kua'a ni ka va na kua'an nuu ra kan —kachi ndia xi'in ra Juan.
27 Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi sa na iin chiñu tu na täxi Ndioxi ndiayu
nda'a na ña sa na ña. 28 Ra xa ta *kachi yu xi'in ndo ta yachi ke iyoo
va ña: “Chi süvi yu'u ku Cristo, chi ra inuu vaxi ka'an xi'in yuvi ña
ndakoo nduvi va na kuvi yu.” 29 Ra na kundaa ini ndo, chi ta ˆkuu
nuu iyoo viko tanda'a, ra ra íin xi'in ña'a ña tanda'a kan va kuvi ra
kuu yii ña, ndi su ra ita'an xi'in ra kuu yii ña'a kan, ra ndu'u yachin
xitia ra, ra te xini so'o ra ña ka'an ra tanda'a kan saa ra tiaa ni va
kusii ini ra xi'in ra; ra mii saa ke ndo'o tu yu'u va vichin, saa chi xa
xi'in va yo íin ra xaa sakaku yoo, ña kan ke kusii ni ini yu. 30 Ra ra
kan kuvi ra, xiniñu'u kua'nu ra nduu ra ra ka'nu va, ra yu'u kuvi ra
ndakundikun va —kachi ra.

Ra kee chi ndivi

31 ’Ra ra kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu takundi'i va na yuuvi
yo'o. Ra na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke
ka'an na xa'a va, ndi su ra kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu takundi'i
va yuvi. 32 Ra ña *xini ra xi'in ña *xini so'o ra, ra ndatu'un va ra ña
xi'in na yuuvi yo'o, ndi su ndia nii na xïin kandixa ña ndatu'un ra.
33 Ra na kandixa ña ka'an ra, ra na kan kuvi na kundaa ini ña ka'an

Ndioxi ña ndaa va; [34] saa chi se'e Ndioxi ra ti'vi ra xaa, ra tu'un
Ndioxi ke ka'an va ra, saa chi Ndioxi, ra taxi va ra takundi'i ndiee
Tachi Yii ra nda'a se'e ra. [35] Ra Ndioxi, ra kuu iva ra, ra ku'vi ni va
ini ra xini ra ra, ña kan ke ndataxi ra takundi'i va ña'a ña iyoo nuu
ra nda'a ra. [36] Ra na kandixa se'e Ndioxi, ra ni'i va na kan ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un; ndi su na xïin kandixa se'e Ndioxi, ra nï'i
vi na kan ña kutiaku na xi'in ra, chi ña ni'i na kan kuvi tundo'o
ndiee ña taxi Ndioxi va.

Ka'an Jesús xi'in iin ña'a ña ñuu Samaria

4 Ra saa *kuu ra *kundaa va ini ndia fariseo ña kua'a ni ka
yuvi ndakundikun sata Jesús nuu ra Juan, saa chi vi'i ni ka
va na sakuchi ra nuu ra Juan. [2] Ra süvi ndixa mii vi Jesús kuvi ra
ndisakuchi na, chi ndia ita'an xi'in va ra kuvi ndia sakuchi na. [3] Ra
te kundaa ini Jesús ña kachi ndia saa xa'a ra, ra saa *kee ra chi
Judea ra ndaki'in tuku ra kua'an ra chi Galilea va.

[4] Ra ña xaa ra chi Galilea ra xiniñu'u ndiakua ya'a va ra chi
Samaria saa xaa ra. [5] Ra saa ndixaa ra iin ñuu ña nani Sicar ña
ndikun ndiaa Samaria, ña ndikaa yachin nuu ndu'u ñu'u ña sani'i
ra Jacob ra José se'e ra. [6] Ra ikan íin yavi kunu ña *kaan ra Jacob
nuu *tava na tiakuii *xi'i na. Ra saa ndixaa Jesús xikundu'u ra yu'u
ña ndakindiee ra, chi kuñaa ni ra. Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu kuvi
ña. [7] Saa ndixaa iin ña'a ña ñuu kan ña tava ña tiakuii ini yavi kunu
kan, ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:

—Taxi lo'o tiakuii na ko'o yu, Nana —kachi ra xi'in ña.

[8] Ra ndia ita'an xi'in ra, ra ña'a ña kuxi ndia xi'in va ra kua'an
ndia sata ndia ñuu kan.

[9] Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:

—¿Nichuun nduku yo'o tiakuii ko'o kun nuu yu? Ra süvi ta'an
kun kuvi yu'u chi ña Samaria va kuvi yu, ra yo'o ra ra judío va kuvi
kun —kachi ña xi'in Jesús.

Ra su'va ke kachi ña'a kan saa chi ndakanda ni va ini ña xa'a ña
nduku ra tiakuii nuu ña saa chi na judío, xi'in na Samaria, ra itä'an
vii na chi na kanita'an va kuvi na.

[10] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña'a kan:

—Tu na kundaa ini kun ña ka'nu ña taxi Ndioxi, ra kundaa tu ini
kun yoo kuvi ra ka'an xi'in kun ña taxi kun tiakuii ko'o ra, saa ra

mii va kun kuvi ña nduku tiakuii nuu ra, ra ra kan ra tiakuii ra taxi
ña kutiaku va kun kuvi ra taxi ra ko'o kun —kachi Jesús xi'in ña.
11 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa xi'in ra:
—Tata, tiaa ni kunu ndikaa tiakuii yo'o, ra nii ña'a köo ni'i kun
ña tava kun ra. ¿Ra ndia mii ku'un ki'in kun tiakuii ra taxi ña
kutiaku yuvi, ra ka'an kun xa'a taxi kun ko'o yu? 12 Ra xii xikua ndi
Jacob va kuvi ra ndakoo yavi yo'o nda'a ndi, ra mii yo'o ke *kana
tiakuii xi'i va ra, ra saa tu se'e va ra, ra saa tu kiti sana va ra. ¿Ra a
chee ka va yo'o nuu ra kan? —kachi ña xi'in Jesús.
13 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Takundi'i yuvi na xi'i tiakuii tia kee ini yavi yo'o, ra iin kani
lo'o ra xa ndachi tuku va ini na. 14 Ndi su na ko'o tiakuii ra ˆtaxi
yu'u, ra ndia nii ka kii ndächi ini na. Saa chi tiakuii ra taxi yu'u, ra
iin ta ku'va iyoo iin itia ka'nu iin saa koo ra, ña kana ra ini na, ra ra
kan kuvi ra taxi ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un —kachi Jesús
xi'in ña.
15 Ra saa ndika'an ña'a kan xi'in Jesús kachi ña saa:
—Tata, taxi lo'o tiakuii ra ka'an kun xa'a ñaa ko'o yu, ra na
ndächi ka ini yu, ra nii na kïxi ka tu yu yo'o va ña tava yu tiakuii
yo'o —kachi ña.
16 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Kua'an ndaki'in yii kun ra na kixi ra xi'in kun yo'o —kachi ra
xi'in ña.
17 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:
—Köo yii yu, Tata —kachi ña.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun ña köo yii kun! 18 Saa chi xa
u'un vi yii kun ndixiyo, ra nii ra ndu'u xi'in kun vichin kuu süvi yii
vi kun. ¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun! —kachi Jesús xi'in ña.
19 Saa ndika'an ña xi'in Jesús kachi ña saa:
—Tata, ña tuvi yu, ra ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi kun.
20 Ra na xii xikua ndi, ra iku yo'o va ke *ndasaka'nu na Ndioxi, ndi
su ndo'o na judío, ra ñuu Jerusalén va ke xiniñu'u ndasaka'nu ndo
Ndioxi kachi ndo —kachi ña xi'in Jesús.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Nana, na kandixa kun tu'un ña ka'an yu xi'in kun, chi xa ndixaa
va kii ña xiniñü'u ka ndiakua kixi vi ndo xiki yo'o ña ndasaka'nu
ndo Ndioxi, ra nii ñuu Jerusalén ke xiniñü'u ku'un vi ndo, ña

ndasaka'nu ndo ra. 22 Ndo'o, na Samaria, ra kundäa ini vi ndo ni
ña'a ke ndasaka'nu ndo, ndi su ndu'u, na judío, ra kundaa va ini ndi
yoo ndasaka'nu ndi. Ra tiañu ndu'u ke kanata va iin ra sakaku na
yuuvi yo'o. 23 Ra vichin ke xa ndixaa va kii, ra na ndinuni ni ini
ndasaka'nu Ndioxi, ra na ndasaka'nu ni ka va na Tata na Ndioxi
xi'in ndiee Tachi Yii ra xi'in ña ndaa ta ku'va kuni mii ra, saa chi
ta'an na kan kuvi na kuni va Tata yo Ndioxi. 24 Saa chi Ndioxi ra ta
iyoo tachi va saa iyoo ra, ña kan ke na ndasaka'nu na ra ta ku'va
iyoo va ra —kachi Jesús xi'in ña'a kan.

25 Ra saa ndika'an ña'a kan kachi ña saa:

—Xa kundaa va ini yu ña ti'vi Ndioxi iin tiaa ña kixi ra sakaku ra
yoo, ra ra kan kuvi ra ka'an yo kuu Cristo. Ra te na xaa ra kan, ra
ra kan kuvi ra ndakani nuu yo xa'a takundi'i va ña iyoo —kachi ña
xi'in Jesús.

26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:

—Yu'u, ra ka'an xi'in kun yo'o kuvi va ra —kachi ra xi'in ña.

27 Ra saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ña'a kan, saa ra xaa tu ndia
ita'an xi'in va ra, ra ndakanda ni ini ndia ta xini ndia ña ndatu'un
ra xi'in ña'a kan. Ndi su ndia nii ndia ndixändiee ini ña ndakatu'un
ndia ra nichuun ke ndatu'un ra xi'in ña, a ni xa'a ke ka'an ra xi'in
ña. 28 Ra saa ndakoo ña'a kan yoo ña xiko ña tiakuii, ra ndaki'in ña
xinu ña kua'an ña ñuu ka'nu kan, ra ikan ndika'an ña xi'in takundi'i
yuvi kan kachi ña saa:

29 —Na'a ndo, ku'un yo xi'in yu ra kuni ndo, chi ikan ndu'u iin
tiaa ra ndika'an ra xi'in yu xa'a takundi'i va ña *xa yu. Ra kusana ra
kan va kuvi Cristo, ra xaa sakaku yoo —kachi ña xi'in na.

30 Ra saa kee takundi'i na ñuu kan kua'an na nu ndu'u Jesús.
31 Ra nani saa kuu yuvi yo'o kua'an na nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ndia
ita'an xi'in ra ña xakunda'vi ndia nuu ra, ra ka'an ndia kachi ndia
saa:

—Rabí, kuxi va ra lo'o —kachi ndia xi'in ra.

32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Xa iyoo va ña'a ña kuxi yu, ra xïni vi ndo'o ña —kachi ra xi'in
ndia.

33 Ra saa xa'a ndia ita'an xi'in ra ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi
ndia saa:

—¿A ndia na kixi taxi ña *xixi va ra? —kachi ndia.

34 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ña'a ña xixi yu kuvi ña xa yu chiñu ña kuni Tata yu ra ti'vi
yu'u vaxi va yu, xi'in ña saxinu yu chiñu ra. 35 “Ra va'a ni kuni ka
va kumi yoo saa sakee ndo'o”, kachi ndo; ndi su yu'u, ra su'va va
tu kachi yu xi'in ndo vichin, ndoni'i ndo nuu ndo ra koto ndo iinii
kuvi nuu ñu'u ra kuni ndo, chi xa iin yayaa va kaa xi'in ña'a tata, ra
xava'a va sakee yo. 36 Ra na sakee ra ndaki'in na ya'vi va na, ra ña'a
ña sakee na kan, ra ña kutiaku ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra
na ˆchi'i ña xi'in na ndakaya ña ra na kusii ni ini va na. 37 Ra yo'o ke
xinu nuu tu'un ndichi ña ka'an na ta kachi na su'va: “Iin na *chi'i
ña ra inka tu na ˆndakaya va ña”. 38 Ra yu'u kuvi ra ˆti'vi ndo'o ña
ku'un ndo ndakaya ndo ña'a ña ndichï'i ndo, saa chi inka yuvi va
kuvi na chi'i nuu ku'un ndo sakee ndo vichin —kachi Jesús xi'in
ndia.
39 Ra tiaa ni kua'a na Samaria kandixa Jesús xa'a tu'un ña
ndatu'un ña'a kan xi'in na, saa chi ndika'an ña kachi ña saa:
“Ndika'an ndi'i va ra xi'in yu xa'a chiñu ña *xa yu”, *kachi ña. 40 Ra
saa kuyachin na Samaria kan nuu Jesús, ra xakunda'vi na nuu ra ña
na kuachi ra xi'in na, ra saa kuachi ra ñuu kan uvi kii xi'in na. 41 Ra
kua'a ni ka va na kandixa tu'un ña xini so'o na ña ndika'an mii ra
xi'in na. 42 Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in ña'a kan:
—Vichin ra kandixa va ndi, ndi su süvi takua xa'a tu'un ña
ndika'an yo'o xi'in ndi ke kandixa ndi, chi xini tu mii va ndi ña
ndika'an ra ña kan ke kundaa ini ndi ña ndixa ra yo'o kuvi va ra kuu
Cristo, ra xaa sakaku na ñuu yuuvi yo'o —kachi na.

Sanda'a Jesús se'e iin tiaa ra xachiñu nuu iin rey

43 Ra saa *kuu ra ndiya'a va uvi kii kan, ra saa kanata Jesús ñuu
kan ra ndaki'in ra kua'an ra chi Galilea va. 44 Ra “Ndia nii na ka'an
tu'un yu'u Ndioxi ra xäto'o na na mii ñuu na” kachi Jesús ndika'an
ra ta yachi. 45 Ra saa te ndixaa ra chi Galilea, ra na ndee ñuu kan
ra vii ni ndaki'in na ra, saa chi te ndixa'an na viko pascua ñuu
Jerusalén ra xini ndi'i va na ña *xa ra.
46 Ra saa nandiko tuku Jesús chi ñuu Caná ña ndikun ndiaa
Galilea nuu *ndasa ra tiakuii vino. Ra yachin kan ndikaa iin ñuu ña
nani Capernaum, ra ikan kandu'u iin tiaa ra xachiñu nuu ra rey
Herodes ra Antipas, ra tiaa kan ra iyoo iin se'e ra, ra xa ra kuni kuvi
va kuvi ra lo'o kan. 47 Ra te kundaa ini ra xachiñu nuu ra rey kan ña

kee Jesús ndia Judea ra xaa ra ndia chi Galilea, ra saa ndixa'an ra
nuu Jesús ra xakunda'vi ra nuu ra, ña na ku'un ra xi'in ra ve'e ra, ra
sanda'a ra se'e ra, chi xa ra kuni kuvi va kuvi ra lo'o se'e ra. 48 Ra
saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndo'o, ra kandïxa vi ndo yu'u tu na sä yu ña xitu'un xi'in ña
ndichi kuni ndo —kachi ra xi'in tiaa kan.
49 Ra saa ndika'an tiaa ra xachiñu nuu ra rey kan kachi ra saa:
—Tata, sa ña mani ra na ko'o xi'in yu chi tu köo, ra kuvi va se'e
yu —kachi ra xi'in Jesús.
50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Kuanu'u ve'e kun, chi xa iyoo va'a va se'e kun, Tata —kachi ra
xi'in ra.
Ra tiaa kan ra *kandixa va ra ña ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa
ndaki'in ra kuanu'u ra ve'e va ra. 51 Ra nani saa kuu ra ndikaa ra
ichi kua'an ra, saa xaa sava na xachiñu nuu ra ichi kan ndakuta'an
na xi'in ra, ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Xa nduva'a va se'e kun —kachi na xi'in ra.
52 Ra saa nindakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Ndia hora ke xa'a kua'an kuvita lo'o ña xi'in se'e yu? —kachi
ra xi'in na.
Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in ra:
—Ku'va ka iin xikuaa kuni vi ke nuu ka'ni se'e kun —kachi na
xi'in ra.
53 Ra saa *ndaka'an ra iyoo se'e kan ña ku'va mii hora kan ke
ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa: “Xa nduva'a va se'e kun”, kachi
ra. Ra mii ra xi'in na ve'e ra ra *kandixa ndi'i va na Jesús.
54 Ra ña yo'o ku ña xitu'un ña uvi xa Jesús, te kee ra Judea ra
nandiko ra xaa ra Galilea.

Sanda'a Jesús iin ra nduchi'ña küvi kaka

5 Ra te ndi'i *kuu ña yo'o, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi
ñuu Jerusalén, saa chi xa ndinumi tu ndatava na judío va iin
viko. 2 Ra ñuu Jerusalén kan iyoo iin nuu nani ye'e ndikachi, ra ikan
ndikaa iin pila nuu ñu'u tiakuii, ra xava'a na korra si'in yuu yu'u ña
ra saa tu ma'ñu va ña, ra ndasi xini nu, ra nuna ndi'i va tiañu si'in
kan, ra va'a ya'a na u'un saa xiyo va, ra Betesda ke nani ña tu'un
hebreo. 3 Ra ikan ndee kua'a ni na xi'i, na kuaa, na köo iin xiyo xa'a,

xi'in na nduchi'ña küvi kaka, ña ndiatu na kanda nuu tiakuii kan.
4 Saa chi iin kama su'va va ˆnduxinu iin ra tatun Ndioxi ña sakanda
ra tiakuii kan; ra yuvi na nuu va'a kita ini tiakuii kan te ndi'i su'va
kanda ra, ra ndia ndia ka mii kue'e ke xi'in na ra nduva'a va na. 5 Ra
tiañu na kan kandu'u iin tiaa, ra xa oko xa'un uni kuiya vi ke ndiee
ndo'o ra. 6 Ra te xini Jesús ra ña kandu'u ra ikan, ra kundaa ini ra ña
xa kua'a ni kuiya ke kaa ra saa, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:

—¿A kuni kun nduva'a kun? —kachi ra xi'in ra. 7 Ra saa ndakuiin
ra xi'i kan kachi ra saa:

—Tata, köo mii vi yuvi tiin yu'u ra chikaa na yu'u ini tiakuii kaa
te kanda ra, ra te kuni yu ku'un yu kita yu, saa ra xa inka va na kita
nuu yu, —kachi ra xi'in Jesús.

8 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra kua'an —kachi ra xi'in ra.

9 Saa ra ndikun nduva'a va tiaa kan ra saa ndaki'in ra ixto ra ra
ndaki'in ra kua'an va ra. Ra kii yii ña ndakindiee va na ke nduva'a
ra. 10 Saa ndika'an na judío xi'in tiaa ra nduva'a kan kachi na saa:

—Köo ndiayu ña kani'i kun ixto kun kaka kun vichin chi kii yii
ndakindiee va yo kuvi ña —kachi na xi'in ra.

11 Ra saa ndakuiin tiaa kan yu'u na kachi ra saa:

—Tiaa ra sanda'a yu'u, kuvi ra ndika'an xi'in yu kachi ra saa:
“Ndaki'in ixto kun ra kaka kua'an”, kachi ra xi'in yu —kachi ra xi'in
na.

12 Ra saa nindakatu'un na ra kachi na saa:

—¿Yoo kuvi ra ndika'an xi'in kun, ña ndaki'in kun ixto kun ra
ku'un kun? —kachi na xi'in ra. 13 Ndi su tiaa kan ra ndikundäa ini
vi ra ndia tiaa kuvi ra sanda'a ña'a, saa chi Jesús ra xa kita va ra
tiañu yuvi ndee kan kua'an ra. 14 Ra te ndi'i saa ndani'i Jesús tiaa ra
nduva'a kan ini ve'e ñu'u ka'nu, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:

—Koto'ni, chi vichin ra xa nduva'a va kun, ra ña kan ke xä ka
kun kuachi, chi tu köo ra iyo ini kixi tundo'o ña chee va'a ka nuu
kun —kachi Jesús xi'in ra.

15 Ra saa ndaki'in tiaa kan ndixa'an ra, ra ndatu'un ra xi'in ndia
judío xa'a Jesús, chi Jesús va kuvi ra sanda'a ña'a. 16 Ra xa'a ña
sanda'a Jesús yuvi kii ndakindiee va ke ndixika nduku ndia judío

tiin ndia ra, ra ka'ni ndia ra. [17] Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Tata yu, ra iin ndisaa kii va xachiñu ra, ña kan ke iin takundi'i
kii ke xachiñu tu yu'u va —kachi ra xi'in ndia.
[18] Ra xa'a tu'un yo'o ke ndixika nduku ni ka na judío ña ka'ni na
Jesús, saa chi süvi niña kii yii ndakindiee na kuvi ña ndikanduu ra,
chi ndika'an tu ra ña kuu Iva ra Ndioxi va, ra iin kuvi va tu ra xi'in
Ndioxi kachi ra, ña kan ke ndisaa ni ndia xi'in ra.

Iyoo ni ndiee Jesús saa chi se'e Ndioxi kuvi ra.

[19] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra kuu se'e Ndioxi, ra ndia
nii chiñu lo'o ke kuchüun ra sa vii ra xi'in ndiee mii ra; saa chi
takundi'i chiñu ña ˆxini ra ˆxa Iva va ra ke ˆxa ra. [20] Saa chi Iva ra,
ra ku'vi ni va ini ra xini ra ra, ña kan ke ña'a ra takundi'i va chiñu
ña ˆxa ra nuu ra; ra chiñu chee va'a ka va ña'a ra nuu ra kuni ndo,
ra saa ke tiaa ni ka va ndakanda ini ndo. [21] Saa chi ta ku'va ˆxa Iva
ra ña sandatiaku ra na ndii, ra ˆtaxi ka ra ña kutiaku na, ra mii saa
ke ˆxa tu ra kuu se'e va ra, chi ˆtaxi tu ra kan va ña kutiaku na kuni
mii ra taxi ra ña nda'a. [22] Ra ra kuu Iva ra, ra ndia nii yuvi ku na xä
ndaku ra kan kuachi xi'in vi, chi nda'a ra kuu se'e va ra ke ndataxi
ra takundi'i ndiayu ña sandaku ra kuachi xi'in na. [23] Saa ke va'a na
sato'o na ra ta ku'va *xa na ña xato'o na Iva ra. Chi yuvi na xïin
sato'o ra kuu se'e Ndioxi, saa ra, xäto'o tu na Iva va ra, chi Iva ra
kuvi ra ti'vi ña'a vaxi va ra.
[24] ’Ra ña ndixa ni ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi yuvi na xini so'o
tu'un ña ka'an yu, ra kandixa tu na ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra na kan
kuvi na ni'i kutiaku ndia ndikaa ndiku'un; ra kü'un ka na nuu ndo'o
na, saa chi xa ndikaku va na nuu ña kuvi na, ra xa na kutiaku va
kuvi na vichin. [25] Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi vaxi kii,
ra xa mii kii vichin kuvi va ña kuni so'o na ndii tachi ra kuu se'e
Ndioxi; ra na kuiin kuni so'o kuvi na ni'i kutiaku va. [26] Chi ta ku'va
iyoo Ndioxi ña kuu mii ra ndiee ra ˆtaxi ra ña tiaku yuvi, ra saa ke
iyoo tu ra kuu se'e va ra, saa chi mii Ndioxi kuvi tu ra taxi ndiayu
nda'a ra kuu se'e va ra, ña taxi ra ña kutiaku yuvi. [27] Ra *taxi tu ra
ndiayu nda'a ra ña sandaku ra kuachi xi'in takundi'i yuvi va, xa'a
ña kuu ra ra xaa ña yuuvi yo'o. [28] Ra na ndakända ni ini ndo xa'a

ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, saa chi vaxi kii ra takundi'i na xa
ndixi'i ndo'ni tixi ñu'u ra kuni va so'o na tachi ra. 29 Ra na *xa ña
va'a, ra ndakoyo na kan yavi nuu ninduxin na na, ra ndatiaku na ña
kutiaku va na; ndi su na *xa ña vä'a, ra ndakoyo tu na kan va yavi
nuu ninduxin na na, ra ndatiaku na kan ña ku'un na chi nuu ndo'o
va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a na ndakuiin xa'a chiñu ña ˆxa ra

30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra süvi xi'in ndiayu mii yu ke xa ndaku yu kuachi xi'in
yuvi, chi xi'in ndiayu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu ke xa ndaku
yu ña xi'in na, ra ndaku ni va ˆtiin yu kuachi xi'in na. 31 Ra tu na
ka'an va'a ni yu xa'a mii yu nuu ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña
saa chi ra xava'a ini va kuvi yu, kachi ndo. 32 Ndi su iyoo va iin tiaa
ra ndakuiin xa'a yu, ra kundaa ini yu chi ña ka'an ra kan, ra ña
ndixa ni va kuvi ña. 33 Ra mii ndo kuvi ndo ti'vi yuvi ña ndixa'an na
nindakatu'un na ra Juan va, ra mii ña ndaa va ke ndatu'un ra xi'in
ndo. 34 Ndi su yu'u ra xiniñü'u vi yu ndia nii yuvi ña ka'an va'a
na xa'a yu, chi ña kuni yu kaku va ndo ke, ka'an yu ña yo'o xi'in
ndo. 35 Ra ra Juan ra ta iyoo iin ñù'ù ña va'a ni tuun va ke ndixiyo
ra kan, ra xiin va ndo kusii ini ndo xi'in ñù'ù ye'e ña kuu mii ra iin
kani lo'o. 36 Ndi su chee ni ka va iin ña ndakuiin xa'a yu'u nuu tu'un
ña ndika'an ra Juan, saa chi chiñu ña xa va yu ke ndakuiin xa'a yu,
ra Tata yu Ndioxi va kuvi ra *taxi chiñu yo'o nda'a yu ña saxinu yu
nuu ña, ra mii chiñu yo'o ke ndakuiin tu xa'a va yu ña ti'vi ra yu'u
vaxi yu. 37 Ra tata yu, ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ndakuiin tu ra kan va
xa'a yu; ra ndo'o, ra ndia nii ichi ke täan kuni so'o ndo tachi vi ra,
ra nii täan kuni tu ndo ndixaa kaa va tu ra, 38 ra nii tu'un tu ra ke
köo nima vi ndo, saa chi xïin ndo kandixa ndo ra ti'vi ra xaa. 39 Ra
tiaa ni va vii ˆka'vi ndo tu'un Ndioxi, saa chi nuu ña ñaa ke ndiatu
ndo ndani'i ndo ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un va, ra tu na
kundaa ini ndo chi xa'a yu'u va ke ndakani ña; 40 ra xïin ndo kixi
ndo nuu yu'u, ra ˆtaxi ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un.
41 'Yu'u ra xiniñü'u yu ña ka'an va'a ni yuvi xa'a yu. 42 Ra xa
kundaa tu ini yu, ndia ku'va ke íin va ndo, chi ndo'o ra kuëe ku'vi
ini ndo xini ndo Ndioxi. 43 Ra yu'u, ra xi'in ndiayu Tata va yu ke
vaxi yu, ra xïin ndo kandixa ndo yu'u, ra tu inka tu na na kixi xi'in

ndiayu mii, saa ra ndaki'in mani va ndo na kan. 44 ¿Ra ni ke sa ndo
ña va'a kandixa ndo tuvi ndo, tu niña ndo ndasaka'nu ta'an mii va
kuvi ndo, ra xïin ndo nanduku ndo ña ka'nu ña taxi indaa Ndioxi ra
tiaku? 45 Ra ndakäni ini ndo ña ka'án ndo saa, ña taxi yu'u kuachi
xa'a ndo nuu Tata yu Ndioxi. Chi ra ˆtaxi kuachi xa'a ndo kuvi ra
Moisés va, ra ra kan kuvi tu ra ndiaa ni ini va ndo. 46 Ra tu ndixa
kandixa ndo ra Moisés, saa ra kandixa tu ndo yu'u va, chi xa'a yu'u
ke ka'an tu'un Ndioxi ña *tiaa ra Moisés va. 47 Ndi su tu xïin va tu
ndo kandixa ndo ña *tiaa ra Moisés, saa ra, ¿ndixaa sa ndo kandixa
ndo ña ka'an yu'u tu saa? —kachi Jesús xi'in ndia.

ˆSakuxi Jesús u'un mil yuvi

6 Te *ndi'i yo'o, saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi inka xiyo yu'u
tiañu'u ra ndikaa chi Galilea, ra suvi mii ra kan ku tu ra nani
Tiberias va. 2 Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an sata ra, saa chi
*xini na ˆxa ra ña xitu'un ña sanda'a ra na xi'i. 3 Ra saa ndaa Jesús
xini iin iku, ra ikan ndakundu'u ra xi'in ndia ita'an xi'in ra. 4 Ra xa
ninumi ni va koo viko pascua, viko ña ndatava mii na judío. 5 Ra te
ndakuto'ni Jesús ra saa xini ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun xaa nuu
ndu'u ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe kachi ra saa:

—¿Ndia mii ku'un yo sata yo ña'a kuxi yuvi kaa ra kua'a ni kuvi
na? —kachi ra xi'in ra.

6 Ndi su ra ixtondoso va Jesús kuvi ra Felipe ña kachi ra saa xi'in
ra; saa chi xa xini va'a va mii ra ni ke sa ra. 7 Ra saa ndakuiin ra
Felipe kachi ra saa:

—Nii uvi ciento denario va xita na sata yo, ra kïta mii vi ña kuxi
na chi tiaa ni kua'a kuvi na —kachi ra xi'in Jesús.

8 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús, ra nani Andrés, ñani ra
Simón Pedro kachi ra saa:

9 —Yo'o xika iin ra lo'o ra ni'i ra u'un xita ña cebada, ra ni'i tu
uvi tiaka vali va, ndi su kïta vi ña yo'o kuxi yuvi yo'o, chi kua'a ni
kuvi na —kachi ra.

10 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:

—Ka'an ndo xi'in takundi'i na ña na ndakundee vii na —kachi ra
xi'in ndia.

Ra iyoo ka vi itia kuii vali nuu ñu'u kan, ra saa ndakundee vii
na nuu itia kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va. 11 Ra saa ki'in

Jesús xita, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ndata'vi
ra ña xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndia kan ndata'vi tu ña xi'in yuvi
na ndakundee nuu itia kan va. Ra mii saa xa tu ra xi'in tiaka vali kan
va, ra xixi takundi'i va yuvi kan ndiakua nditiandiaa ini na. 12 Ra te
ndi'i nditiandiaa ini na xixi na, saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Ndakaya ndo ña'ñu ña nindoo ndoso yu'u na, ra saa ke ndia nii
lo'o ña na ndï'i xa'a —kachi ra xi'in ndia.
13 Ra saa ndakaya ndia ña, ra nuu u'un ixta ña cebada kan, ra uxi
uvi ka vi tuka sakutu ndia xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso. 14 Ra te xini
yuvi kan ña xitu'un *xa Jesús, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Ña ndixa ke ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra iyoo tu'un kixi nuu
ña yuuvi yo'o kuvi ndixa va ra yo'o —*kachi na.
15 Ndi su te kundaa ini Jesús ña kuni na kundiaka nduxa na ra
ku'un ra xi'in na, ra ndasa na ra rey kuni na, saa ra kuxiyo tuku ra
nuu va na, ra ndaki'in mitu'un saa ra kua'an ra chi iku sukun va.

Xika Jesús nuu tiakuii

16 Ra te xa kua'an kuñuu saa nduxinu ndia ita'an xi'in ra chi yu'u
tiañu'u kan. 17 Ra ikan ndandaa ndia ini iin itun xika nuu mini ra
ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in nu chi ñuu Capernaum va. Ra saa xa
kua'an kuñuu va'a va, ra köo Jesús xaa ni'i ta'an xi'in ndia. 18 Ra
saa xa'a iin ndakundichi ndakundichi nuu tiañu'u kan, ˆxa tachi, chi
ndiee ka vi xa'a xika ña. 19 Ra te xa kuxika ndia kua'an ndia ta ku'va
u'un a i̱ñu̱ mil metro, saa ra xini va ndia Jesús xika ra nuu tiakuii
kan xaa ra sata ndia, saa ra ndiyu'vi ka vi ndia. 20 Ra saa ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Kuayü'vi ndo, chi yu'u va kuvi ra! —kachi ra xi'in ndia.
21 Saa ra kusii ka vi ini ndia ra ndaki'in ndia ra, ra nandaa ra ini
barca kan kua'an ra xi'in va ndia, saa ra iin kuu su'va va, saa ra xa
ndixaa va ndia chi nu kua'an ndia.

Nanduku na Jesús

22 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xaa tuku va yuvi nuu *xa Jesús
ña xitu'un ña ndiatu na ndakuta'an na xi'in Jesús, chi ndixïni na ña
ndaa ra ini barca kan ku'un ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, chi niña

mii va ndia kuvi ndia kua'an xi'in indaa saa barca tu xindichi kan.
23 Ra saa kuu na ndita na, saa ra xaa va sava barca tu kee chi ñuu
Tiberias, suvi mii kan va, ra ikan kuu nuu ndataxi Jesús tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a xita ña taxi ra xixi na. 24 Saa te kundaa ini yuvi na xa
ndee ndiatu kan, xi'in na kee ñuu Tiberias ña köo Jesús, ra nii ndia
ita'an xi'in ra kuvi ndia köo, ra saa nandaa takundi'i na ini barca tu
ndixaa xi'in na kee ñuu Tiberias, ra ndaki'in na kua'an na chi ñuu
Capernaum ña nanduku na Jesús va.

Jesús ku ixta ña taxi ña kutiaku yuvi

25 Ra te ndixaa yuvi kan chi inka xiyo yu'u tiañu'u, ra ikan ndani'i
ta'an na xi'in Jesús, ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata Maestro, ¿ama xaa kun yo'o? —*kachi na xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xa'a ña taxi yu ixta xixi ndo
ra ndiakua nditiandiaa ini va ndo ke nanduku ndo yu'u, chi süvi vi
ndixa xa'a ña xitu'un ña *xa yu xini ndo ke nanduku ndo yu'u. 27 Ra
na sä chiñu ndo xa'a ña'a ña xixi ndo ña ndi'i xa'a, chi na sa chiñu
ndo xa'a ña'a kuxi ndo ña kuëe ndi'i xa'a, ña'a ña taxi ña kutiaku
ndo, ndia ndikaa ndiku'un. Ra ña'a ña kuxi ndo ra kutiaku ndo kan,
ra ra xaa yo'o vichin va kuvi ra taxi ña, saa chi Tata ra Ndioxi va
kuvi ra *taxi ndiayu nda'a ra ña sa ra ña —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ni ke xiniñu'u sa ndi ña va'a sanduvi ndi chiñu ña kuni
Ndioxi? —kachi na xi'in ra.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Chiñu ña kuni Ndioxi sa ndo ke, na kandixa ndo tiaa ra ti'vi ra
xaa nuu va ndo —kachi ra xi'in na. 30 Saa ndakuiin na kachi na saa
xi'in ra:
—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ra va'a kandixa ndi
yo'o? ¿Ra a vä'a ndikun na sa kun ña kuni va ndi? —kachi na xi'in
ra. 31 Ra ndika'an ka na xi'in ra kachi na saa:
—Na xii xikua ndi ra ixta ña nani maná va ke xixi na kan iku yuu
nuu xindo'ni na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi va: “Saa chi ra
Moisés ra ixta ña kee ndivi va ke *taxi ra xixi na” —kachi na xi'in
Jesús.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo: Saa chi süvi ndixa ra Moisés
kuvi ra nditaxi ixta ña kee ndivi *xixi na, chi Tata yu Ndioxi va kuvi
ra taxi ña, ra ˆtaxi tu ra ixta ña ndixa, ña *kee ndivi kuxi tu ndo'o
vichin va. 33 Ra ixta ña *taxi Ndioxi kuvi tiaa ra *kee ndivi ra *xaa
ra nuu ña yuuvi yo'o vichin, ra ˆtaxi ra ña kutiaku takundi'i va na
yuuvi —kachi Jesús xi'in na.
34 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata, taxi ixta ña ka'an kun xa'a ñaa kuxi ndi iin ndisaa kii
—kachi na xi'in ra.
35 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra kuu ixta ña ˆtaxi ña kutiaku yuvi. Ra na vaxi nuu
yu'u, ra ndia nii ka kii kä'un ini na, ra na kandixa yu'u, ra ndia nii
ka tu kii ïchi ini na tiakuii va. 36 Ra xa ta *kachi yu ndika'an yu xi'in
va ndo, chi ndo'o, ra xa *xini nuu va ndo yu'u, ndi su kuëe kandixa
ndo yu'u. 37 Ra takundi'i yuvi na taxi Tata yu Ndioxi nda'a yu, ra
vaxi na nuu va yu, ra na vaxi nuu yu, ra täva yu na ke'e. 38 Saa chi
yu'u, ra ña kee yu ndivi vaxi yu, ra ndixäa yu ña sa yu ña kuni mii
yu, chi ña xiniñu'u sa yu ke na saxinu yu nuu chiñu Tata yu Ndioxi,
ra ti'vi yu'u vaxi va yu. 39 Ra chiñu ña kuni Tata yu Ndioxi ra ti'vi
yu'u vaxi yu ke na sandoñü'u yu ndia nii yuvi na *taxi ra nda'a yu,
chi ña kuni ra kan ke na sandatiaku yu na kii ña vaxi va. 40 Ra ña
kuni ra ti'vi yu'u vaxi yu ke: na ndoñü'u takundi'i yuvi na xito'ni
nuu yu ra kandixa na yu'u, ra na kan kuvi na kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un; ra yu'u kuvi ra sandatiaku ña'a kii ña vaxi —kachi ra.
41 Ra saa xa'a na judío kaña'a na xa'a Jesús, chi ndika'an ra kachi
ra saa: “Yu'u ku ra kuu ixta ña kee ndivi” —kachi ra. 42 Ra saa
ndika'an na xa'a ra *kachi na saa:
—¿A su Jesús yo'o, ra se'e ra José va kuvi ra? Xini yo iva ra, ra
saa tu si'i va ra. ¿Ra nichuun ke ka'an ra ña kee ra ndivi? —*kachi
na.
43 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xava'a kä'an ña'a ndo xa'a yu. 44 Saa chi ndia nii na küvi kixi
nuu yu'u, tu süvi tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu taxi na nda'a
yu, ra sandatiaku yu na kii ña vaxi. 45 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi
ña tiaa na ndika'an tu'un ra xina'a, ña kachi su'va: “Mii va Ndioxi
kuvi ra saña'a takundi'i yuvi.” Ra takundi'i na xini so'o ña ka'an
Tata yo Ndioxi, ra kutu'va na ña ka'an ra, ra na kan kuvi na vaxi
nuu yu vichin va.

46 ’Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni kachi ña, ña xa xini nuu
na Tata yo Ndioxi, chi indaa mitu'un ra kee ndivi va kuvi ra *xini
nuu Tata yo Ndioxi. 47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo; chi yuvi na
kandixa yu'u, ra ni'i va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un
xi'in Ndioxi. 48 Saa chi yu'u kuvi ra kuu ixta ña ˆtaxi ña kutiaku va
na. 49 Ra na kundaa ini ndo: Chi na xii xikua ndo ra *xixi va na ña'a
ña nani maná iku yuu, ra ndixi'i va tu na, 50 ndi su yu'u ra ixta ña
*kee ndivi va ke ka'an yu xi'in ndo xa'a; ra na kuxi ixta yo'o, ra küvi
ka na. 51 Ra Yu'u va kuvi ra kuu ixta ña tiaku ña kee ndivi; ra na
kuxi ixta yo'o kuvi na kutiaku iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo va; Ra
ixta ña taxi yu kuxi na, kuvi iki kuñu va yu. Ra taxi yu ña xa'a ña
kutiaku na yuuvi va —kachi ra xi'in na.
52 Ra saa xa'a na judío kan ndatu'un kuachi na xi'in ta'an na
kachi na saa:
—¿Ni ke sa ra yo'o ña taxi ra kuñu ra kaxi yo? —kachi na.
53 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu na käxi ndo kuñu ra kuu
Se'e Ndioxi, ra kö'o tu ndo nii ra, saa ra kuchüun vi ndo kutiaku
ndo. 54 Ra na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii yu, ra na kan kuvi na ni'i
kutiaku ndiaa ndikaa ndiku'un, ra sandatiaku tu yu na kii ña vaxi
va. 55 Saa chi kuñu yu kuvi ña'a ña ndixa xixi na, ra nii yu kuvi
ndixa ndutia ra xi'i va na. 56 Ra yuvi na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii
yu, ra na kan kuvi na ndikun yu'u, ra yu'u tu íin xi'in na kan va.
57 Ra Tata yo Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ra tiaku va kuvi ra, ña
kan ke va'a tiaku yu, ra yuvi na kaxi kuñu yu'u, ra kutiaku tu na kan
va xi'in yu. 58 Ra ixta ña kee ndivi, ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o,
ra süvi ta'an ixta ña nani maná ña xixi na xii xikua ndo, ra ndixi'i va
tu na kuvi ña, chi xa siin va kuvi ña yo'o, chi na kuxi ña yo'o, ra iin
ndisaa kii iin ndisaa tiempo ke kutiaku va na —kachi ra xi'in na.
59 Ra takundi'i ña yo'o ke saña'a Jesús yuvi ini ve'e ñu'u ña íin
ñuu Capernaum.

Tu'un ña taxi ña kutiaku yuvi

60 Ra te xini so'o na ita'an xi'in Jesús tu'un ña ndika'an ra, ra saa
ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa ni ndaku tu'un ña ka'an ra yo'o, ¿ra yoo ku na kundiee
saxinu nuu ña? —kachi na.

61 Ra xa kundaa va ini Jesús ña ndatu'un kuachi ni na ita'an xi'in
ra xa'a tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿A ˆtixu'vi ni ini ndo xi'in tu'un yo'o? 62 Tu saa, ¿ra ni ke sa tu
ndo tu na kuni ndo nandaa yu'u ra xaa yo'o chi ndivi nuu xindu'u yu
ta yachi? —kachi ra xi'in na. 63 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Tachi Ndioxi va kuvi ña taxi ña tiaku; ra ndiee ña kuu mii yuvi
ra köo mii ña kuchuun ña sa vi ña. Ra tu'un ña ndika'an yu xi'in
ndo, ke taxi ña tiaku nima yuvi va. 64 Ndi su sava ndo ra kandïxa vi
ndo yu'u —kachi ra xi'in na.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa chi ndia ta kii xa'a vi ke xa
kundaa ini ra, yoo kuvi na ndikandïxa ña'a, ra *xa kundaa tu ini ra,
yoo kuvi ra xiko ña'a nuu na sáa̱ ini va. 65 Ra saa ndika'an ka ra xi'in
na kachi ra saa:
—Ra xa'a ña yo'o va ke ndika'an yu xi'in ndo, chi ndia nii yuvi,
küvi kixi nuu yu, tu süvi Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi na —kachi ra
xi'in na.
66 Ra mii kii kan ra kua'a ni na ita'an xi'in Jesús nandiko kua'an,
ra ndixïka ka na xi'in ra. 67 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia uxi uvi
ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿A ku'un tu ndo'o va xi'in na, kuni ndo? —kachi ra xi'in ndia.
68 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, ¿yoo nuu ka ke ku'un ndi? Ra xa tu'un ña ka'an kun ke
taxi ña kutiaku va ndi. 69 Ra ndu'u, ra xa kandixa va ndi, ra kundaa
ini ndi ña kuu kun Cristo, Se'e Ndioxi ra tiaku va —kachi ra xi'in
Jesús.
70 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A su yu'u kuvi ra ndikaxin uxi uvi saa va ndo? Ndi su, iin
ndo'o kuvi ndia kuu timia'a va —kachi ra xi'in ndia.
71 Ra ña kachi ra saa, ra xa'a ra Judas Iscariote, se'e ra Simón va
ke ndika'an ra, saa chi ra Judas kuvi ra ndataxi ra nda'a na sáa̱ ini
xini ña'a, ra ra yo'o ku ra xita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña
xita'an ndia xi'in Jesús va.

Ndia ñani Jesús ra ndikandïxa ndia ra

7 Ra suvi mii ñuu ña ndo'ni chi Galilea kan ke, ndixika ni'ni va
Jesús tiempo kan, saa chi ndiküni ra koo ra chi Judea, saa chi

na judío ra na xika nduku va ku na ña ka'ni na ra. [2] Ra nani saa kuu
Jesús xika ra, saa ra xa kua'an kuyachin ni tu koo viko ña ndatava
na judío, ta kuiya ta kuiya va, ña xava'a na ve'e tuvixin vali ndee na.
[3] Ra xa'a ña kan ke ndika'an ndia ñani Jesús xi'in ra kachi ndia saa:
—Kanata ñuu yo'o, ra kua'an chi Judea, ña va'a na kuni tu na
ndikun sata kun na ndee kan va chiñu ña xa kun. [4] Saa chi iin tiaa ra
kuni ña na kundaa ndi'i ini yuvi xa'a ra, ra xä se'e ra chiñu. Ra ña
kan ke yo'o, ra chiñu ña xa kun ra na sa kun ña kuni takundi'i va
yuvi —kachi ndia xi'in ra.
[5] Saa chi nii ndia ñani ra, ra ndikandïxa vi ndia ra. [6] Ra saa
ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Täan xaa kii ña ku'un yu, ndi su nuu ndo'o ra ndia ndia ka mii
kii ra ña va'a kuvi va ña. [7] Saa chi na yuuvi yo'o, ra küvi vi kundasi
na ndo'o, ndi su kundasi va na yu'u, xa'a ña ka'an yu xi'in na ña xa
na chiñu ña vä'a. [8] Ña kan ke na ku'un mii va ndo viko, chi yu'u ra
kü'un yu, saa chi täan xa kii ña ku'un yu —kachi ra xi'in ndia.
[9] Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, ra saa nindoo ra
chi Galilea va.

Kua'an Jesús viko ña ndatava na judío

[10] Ra te xa ndaki'in ndia ñani ra kua'an ndia, ra saa ndaki'in tu
mii va ra kua'an ra viko kan, ndi kuä'an tuvi ra, chi kua'an se'e va
ra. [11] Ra ndanduku ni va na judío ra viko kan, ra ndika'an na kachi
na saa:
—¿Ndia chi xika tiaa kan? —kachi na.
[12] Ra yuvi kan ra iin nini'i ka'an na xa'a ra. Ra sava na ka'an kachi
na saa: “Ra va'a va kuvi ra”, kachi na. Ra sava tu na ka'an kachi saa:
“Süvi ra va'a kuvi ra, chi ra sanda'vi yuvi va kuvi ra”, kachi na.
[13] Ra ndia nii na ndiküvi ka'an tuvi xa'a Jesús, xa'a ña iyu'vi na
nuu na judío.
[14] Ra te xa ndita'vi sava viko kan, ra saa ndiki'vi Jesús kua'an ra
nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu, ra xa'a ra saña'a ra. [15] Saa ra iin ndakanda
ini na judío kan ra kachi na saa:
—¿Ni ke ˆxa tiaa yo'o ña xini ni ra, ra ndikä'vi ra xa'a tu'un
Ndioxi ve'e ñu'u? —kachi na.
[16] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ña saña'a yu, ra süvi ña sandaku mii yu kuvi ña, chi ra ti'vi
yu'u vaxi va yu kuvi ra ˆtaxi ña. 17 Ra na kuni sa ña ka'an Ndioxi, ra
ndakuni va na a ndixa Ndioxi ku ra taxi ña saña'a yu, a ña sandaku
ini mii va yu kuvi ña. 18 Saa chi ra ka'an ña ˆndaku ini mii, ra ña
kuni ra ña na sato'o ni yuvi va ra ke ka'an ra; ndi su ra kuni ña na
sato'o ni na ra ti'vi ña'a vaxi ra, ra ña ndaa va ka'an ra, ra sandä'vi
ra.
19 ’Ra ndo'o, ra ña ndixa ke iyoo va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés nda'a ndo, ndi su ndia nii ndo xïin kandixa ña. ¿Nichuun
kuni ndo ka'ni ndo yu'u? —kachi ra xi'in na.
20 Ra saa ndakuiin takundi'i yuvi kan kachi na saa:
—Tachi ndiva'a va ke iyoo xi'in kun, saa chi ¿yoo ku na kuni
ka'ni yo'o? —kachi na.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xa'a ña *xa yu iin ña xitu'un kii ndakindiee yo ke ndiee ni
ndakanda ini ndo. 22 Ndi su xachiñu tu ndo'o va kii ña ndakindiee
yo, chi xa'ndia va ndo ñii lo'o xini ka'a tiaa vali se'e ndo, ña saxinu
ndo ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndo (ra süvi vi ra Moisés
kuvi ra nindakoo ña, chi na xii xikua va ndo kuvi na *xa ña). 23 Ra
tu xa'a ña küni ndo kanduu ndo ndiayu ña ndakoo ra Moisés va ke
xa'ndia ndo ñii xini ka'a se'e tiaa vali ndo kii ña ndakindiee yo, ra
na kundaa ini ndo, chi ña va'a ke xa tu yu'u va kii ña ndakindiee
yo, saa chi iin tiaa ka vi sanda'a yu, ¿ra nichuun sáa̱ ndo xi'in yu?
24 Ra na sandäku ndo kuachi ta ku'va tuvi mii ndo, chi xi'na ka va
na kundaa va'a ini ndo ndia ku'va ke iyoo iin chiñu ra saa ke va'a
sandaku ndo iin kuachi xi'in mii ña ndaa —kachi ra xi'in na.

Ka'an Jesús ndia chi ke kee ra

25 Ra saa xa'a sava mii na ñuu Jerusalén kan ka'an na kachi na
saa:
—¿A süvi ra yo'o, kuvi ra xika nduku na ka'ni na? 26 Ra yo'o va
tu íin ra ka'an ndoso ra nuu takundi'i yuvi, ra köo mii na ka'an xi'in
vi ra. ¿Ra a Cristo ku ndixa va ra tuvi na chiñu? 27 Ndi su ra yo'o, ra
xini va yo ndia ke kee ra, ra te xa na kixi ra kuu Cristo ra ndia nii na
kundäa ini ndia mii ke kee vi ra kan —kachi na.

28 Ra saa kuu Jesús íin ra saña'a ra na nuu ke'e ve'e ñu'u kan, ra
kundaa va ini ra ña ka'an na xa'a ra, ra saa ndiee ka vi ndoni'i ra
tachi ra, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—ˆXini ndo yu'u, ra ˆxini tu ndo ñuu va yu tuvi, ndo, ndi su na
kundaa ini ndo, chi süvi ña kuni mii yu ke vaxi yu, chi iyoo va iin ra
ndaa, ra ra kan va kuvi ra ti'vi yu'u ña vaxi yu, ra ndo'o, ra xïni vi
ndo ra. 29 Ndi su yu'u ra xini va yu ra, chi nuu ra kan ke kee va yu
vaxi yu, chi ra kan kuvi ra ti'vi yu'u va —kachi ra.
30 Ra saa xa'a sava na kuni tiin na Jesús ña chikaa na ra ve'e kàà,
ndi su ndia nii na ndixändiee ini ña tiin na ra, saa chi täan xaa kii ña
tiin na ra. 31 Ra kua'a ni na ndee ini ve'e ñu'u ka'nu kan, ra kandixa
va na Jesús, ra ndika'an na ˆkachi na saa:
—Te na xaa ra kuu Cristo, ¿ra a kua'a ni ka va ña xitu'un sa ra
kan, nuu ña ˆxa ra yo'o? —kachi na.

Xa'ndia na fariseo chiñu nuu ndia kumisio ña na tiin ndia Jesús

32 Ra saa xini so'o na fariseo ña ndiee ni ka'an yuvi kan xa'a
Jesús, ra saa ndakuta'an na xi'in na xikua'a nuu ndia sutu ra xa'ndia
na chiñu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ña na tiin ndia
Jesús. 33 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Salo'o ni va tiempo íin yu xi'in ndo, saa ra nandiko yu ku'un yu
nuu ra ti'vi yu'u vaxi va yu. 34 Ra ndo'o, ra nanduku ni va ndo yu'u,
ndi su ndanï'i ndo yu'u, ra nii nuu ku'un yu koo yu ke kuchüun ndo
ku'un vi ndo —kachi ra.
35 Ra saa xa'a na judío kan ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndia chi ke ku'un ra yo'o ña ka'an ra, ña ndanï'i yo ra? ¿A nuu
na ta'an yo, na xinu'ni kua'an ndo'ni tiañu na griego ke ku'un ra, ra
ikan saña'a ra na griego kan va? 36 ¿Ra ni ke kuni kachi tu'un yo'o
ña ndika'an ra ña xi'in yo: “Nanduku ndo yu'u, ndi su ndanï'i ndo
yu'u, ra nii nuu ku'un yu koo yu, kuchüun ndo xaa vi ndo *kachi
ra”? —kachi na.

Itia ra taxi ña kutiaku yuvi

37 Ra kii ña ndi'i viko kan kuvi iin kii ña tiaa ni ka va ndasaka'nu
na judío. Ra mii kii kan ke ndakundichi Jesús ra ndiee ka vi ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia ndo ndachi ini, ra na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi tiakuii
ko'o ndo. 38 Ra yuvi na kandixa yu'u, ra ini vi na ke kana iin itia
ka'nu, ra tiakuii ra taxi ña tiaku yuvi va kuvi ra, ta ku'va kachi tu'un
Ndioxi —kachi ra xi'in na.
39 Ra ña ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in na, ra xa'a Tachi Yii
Ndioxi ña xinu koo xi'in takundi'i na kandixa tu'un va ra ke ndika'an
ra ña; saa chi täan xaa vi Tachi Yii Ndioxi ña koo ña xi'in na, chi
täan nandiko Jesús kunu'u ra ndivi.

Ndata'vi ta'an ndi'i yuvi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús

40 Ra saa te xini so'o sava na ndita tiañu yuvi kan, tu'un ña
ndika'an Jesús, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ndixa va ra vaxi ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
—kachi na.
41 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o kuvi ra kuu Cristo va —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—¿Ama kee Cristo chi Galilea? Këe ra chi kan. 42 Saa chi Cristo,
ra se'e xikua ra rey David va ke xiniñu'u kuu ra, ra ñuu Belén nuu
ndixiyo ra rey David va ke kee ra, kachi tu'un Ndioxi —kachi na.
43 Ra saa ta'vi ta'an ndi'i va yuvi kan xa'a Jesús. 44 Ra saa kuni
sava na tiin na Jesús ku'un ra ve'e kàà, ndi su ndia nii na ndixändiee
ini ña tiin na ra.

Na chiñu ra ndixïin na kandixa na Jesús

45 Ra saa nandiko ndia kumisio, ndia kua'an tiin Jesús ndaxaa
ndia nuu ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia fariseo, ra
nindakatu'un ndia ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ndixïndiaka ndo ra kixi ndo? —kachi ndia xi'in ndia.
46 Ra saa ndakuiin ndia kumisio kan kachi ndia saa:

—¡Ndia nii tiaa ra täan ka'an ra ta'an tu'un ña ka'an ra kan!
—kachi ndia.
47 Ra saa ndakuiin ndia fariseo kachi ndia saa xi'in ndia:
—¿A kuchuun tu ra sanda'vi ra ndo'o va? 48 ¿A kandixa ndia
kuna'nu nuu ndo ra, tuvi ndo? ¿A ndia kuna'nu nuu ndia fariseo tu
kandixa ña'a, tuvi ndo? 49 ¡Yuvi na xini so'o ña ka'an ra kan, ra
na xïni ndiayu Ndioxi vi kuvi na, chi na nditavi chi'ña va kuvi na!
—kachi ndia.
50 Ra ndu'u tu ra Nicodemo, ra ndixa'an se'e nuu Jesús iin ñuu va
xi'in ndia fariseo kan, saa chi fariseo ku tu ra kan va, ra saa ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
51 —Küvi vi sandaku yo kuachi xi'in iin tiaa, tu täan kundaa va'a
ini yo ndia ña kuu kuachi ra, kachi ndiayu ña iyoo nda'a yo —kachi
ra xi'in ndia.
52 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A ra kee ñuu Galilea ku tu yo'o va? Na ka'vi va'a kun tu'un
Ndioxi, ra kundaa ini kun, saa chi ndia nii ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi
täan kee chi Galilea —kachi ndia.
53 Ndia saa ra ndaki'in ta iin ta iin ndia kuanu'u ndia ve'e va ndia.

Ndakatu'un na Jesús xa'a iin ña'a ña ndatuvi xi'in tiaa ra küu yii ña

8 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra iku nuu yoo itun Olivos. 2 Ra
te ndituvi inka kii ra saa nandiko ra xaa ra ini korra ve'e ñu'u
ka'nu. Ra saa ndixaa takundi'i yuvi kan nuu ra, ra saa ndakundu'u
ra, ra xa'a saña'a ra na. 3 Ra saa kuu ra ndixaa va sava ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo, ra ndiaka ndia iin ña'a ña
ndatuvi xi'in tiaa ra küu yii ña ndixaa ndia nuu Jesús. Ra xani ndichi
ndia ña ma'ñu takundi'i yuvi kan. 4 Ra ndika'an ndia xi'in Jesús
kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ña'a yo'o ra xi'in iin tiaa ra küu yii ña ke kandu'u
ña ndatuvi ña. 5 Ra ndiayu ña ndakoo ra Moisés ra ka'an va ña, ña
na kuvi ta'an na si'i na xa su'va. ¿Ra ndia ku'va ke kachi tu yo'o?
—kachi ndia xi'in ra.
6 Ra ña ndika'an ndia tu'un yo'o, ra ndia kuni sandakava va ku vi
ndia ra, ña va'a na ni'i ndia kuachi taxi ndia xa'a ra, ká'án ndia. Ndi
su Jesús ra nuu ñu'u va ndakandiee ra, ra xa'a ra tiaa ra nuu ñu'u

kan xi'in nduku nda'a ra. [7] Ra ndakundiee va ndia ndakatu'un ndia
ra, ra saa ndoni'i ra nuu ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo'o ndia köo va'a kuachi tuvi ndo, ra na kunuu
ndo kakin ndo yuu va ña —kachi ra.
[8] Ra saa ndakandiee tuku va ra, ra tiaa tuku va ra nuu ñu'u kan
ndu'u ra. [9] Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra tu'un kan xi'in
ndia, saa ra ndaki'in xini mii va ndia ña iyoo va kuachi ndia, ra saa
xa'a kee ta iin ta iin mii ndia kuna'nu kan kua'an va ndia, ndia saa
ra kee tu ndia sava kan va kua'an ndia, ra saa nindoo mitu'un va
ña'a kan nuu ndu'u Jesús. [10] Ra saa ndoni'i Jesús nuu ra, ra ndia nii
ka yuvi köo ndixini ra, chi ndia mitu'un saa va ña'a kan ndichi, ra
saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, ¿ndia chi kua'an ndia taxi kuachi xa'a kun? ¿A ndia nii
ndia ndikä'an ña kuvi kun? —kachi ra xi'in ña. [11] Ra saa ndakuiin
ña'a kan kachi ña saa:
—Ndia nii ndia, Tata —kachi ña.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Ni yu'u tu kä'an ña kuvi va kun. Kua'an ra xä ka kun kuachi
—kachi ra xi'in ña.

Jesús ku ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi yo'o

[12] Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in yuvi kan, kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra kuu ñù'ù ña tuun nuu ña yuuvi yo'o, ra yuvi na
ndikun yu'u ra käka na nuu ñaa, saa chi ñù'ù ña taxi ña kutiaku yuvi
va ke koo nuu na —kachi ra xi'in na. [13] Ra saa ndika'an ndia fariseo
kan xi'in ra kachi ndia saa:
—Yo'o, ra mii va kun kuvi ra ndakuiin xa'a kun, ra ña kan ke süvi
ña ndaa vi ke ka'an kun —kachi ndia xi'in ra.
[14] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Va'a ni mii yu ku ra ndakuiin xa'a va yu, ndi su ndiaa ya'vi va
ña ka'an yu. Saa chi yu'u ra kundaa va ini yu ndia chi ke kee yu, ra
kundaa tu ini yu ndia chi ke ku'un va yu; ndi su ndo'o ra kundäa ini
vi ndo ndia chi ke kee yu, ra nii kundäa tu ini ndo ndia chi ku'un va
yu. [15] Ndo'o, ra ta ku'va kuni mii va ndo ke xa ndaku ndo kuachi,
ra yu'u ra ndia nii yuvi xandäku yu kuachi vi. [16] Ra tu xa ndaku yu
kuachi, ra ndaku va xa ndaku yu ña, saa chi süvi indaa yu'u kuvi
ra xa ndaku ña, chi Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra

xa ndaku ña xi'in yu. [17] Ra ndiayu mii ndo ke ka'an va, tu uvi yuvi
ndakuiin xa'a iin chiñu, saa ra ña ndixa va kuvi ña. [18] Ra yu'u ra
ndakuiin mii yu xa'a yu, ra ndakuiin tu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va
yu xa'a yu —kachi Jesús xi'in ndia.
[19] Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ndia chi íin Tata kun? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xïni vi ndo yu'u, ra nii Tata yu xïni vi ndo, saa chi tu
kundaa ini ndo yoo kuu yu'u, saa ra kundaa tu ini ndo yoo kuu Tata
va yu —kachi ra xi'in ndia.
[20] Ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu nuu íin ña'a ña taan na xu'un ña
soko na ke ndichi Jesús saña'a ra, ta ndika'an ra tu'un yo'o, ndi su
ndia nii na ndixäa ndiee ini ña tiin na ra, saa chi täan tandiaa kii ña
tiin na ra.

Ka'an Jesús ña kuchüun na ku'un na nuu ku'un ra

[21] Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra ku'un va yu, ra nanduku ni ndo yu'u, ndi su kuvi va
ndo xa'a kuachi ndo, saa chi nuu ku'un yu, ra kuchüun vi ndo ku'un
ndo —kachi ra xi'in ndia.
[22] Ra saa ndika'an ndia judío kan xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿A ra ka'ni mii va kuvi ra, ña kan ke ka'an ra ña kuchüun yo ku'un
yo nuu ku'un ra? —kachi ndia.
[23] Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra nuu ñu'ú yo'o va ke ndee ndo, ndi su yu'u, ra ndivi va
kee yu; ndo'o, ra na yuuvi yo'o va kuvi ndo, ndi su yu'u, ra süvi ra
yuuvi yo'o kuvi yu. [24] Ña kan ke *ndika'an yu xi'in ndo ña kuvi ndo
xa'a kuachi ndo, saa chi tu na kuïin ndo kandixa ndo yu'u ña ˆkuu
yu tiaa ra kuu yu, saa ra kuvi va ndo xa'a kuachi ndo —kachi ra.
[25] Ra saa nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿Yoo kuvi yo'o? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ta yachi vi ndika'an yu xi'in ndo yoo kuvi yu. [26] Iyoo ni ña
ka'an yu xa'a ña ˆxa ndo ra sandaku tu yu xa'a ña xi'in va ndo. Ra
ña ndaa va ke ka'an yu saa chi ra ti'vi yu'u vaxi yu ra ña ndaa va
ke ka'an ra, ra ña ndika'an ra kan xini so'o yu ke, ka'an yu xi'in na
yuuvi yo'o va —kachi ra xi'in ndia.

[27] Ndi su ndikundäa ini vi ndia ña ka'an ra, xa'a Ndioxi ra kuu
Tata ra. [28] Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Te xa na ndoni'i ndo yu'u ra xaa yo'o vichin, ra saa vi ke
kundaa ini ndo ña kuu yu tiaa ra kuu yu, ra xä yu ndia nii ña kuni
mii yu, chi ña *saña'a Tata yu yu'u va ke ˆxa yu. [29] Saa chi íin va ra
ti'vi yu'u vaxi yu xi'in yu; Tata yu ra täan ndakoo mitu'un ra yu'u,
saa chi niña xa va yu ña kuni ra —kachi ra xi'in ndia.
[30] Ra kua'a ni na kandixa Jesús, ña *kachi ra saa xi'in na.

Ña ndaa ke saña ndika yuvi

[31] Ra saa ndika'an Jesús xi'in na judío na ndakundikun sata ra
kachi ra saa:
—Tu iin ndisaa kii na kundikun ndo tu'un ña ˆka'an yu xi'in ndo,
saa ra ndo'o kuvi ndo ndikun ndixa yu'u va. [32] Ra ta xa na kundaa
ini ndo ña ndaa, ra ña ndaa kan ke saña ndika ndo'o va —kachi ra
xi'in na.
[33] Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u ra ndise'e ra Abraham va kuvi ndi, ra ndia nii ichi täan
ku'un ndi sa chiñu nda'vi ndi nuu inka yuvi. ¿Ra nichuun ke ka'an
yo'o ña saña ndika ndi? —kachi na xi'in ra. [34] Ra saa ndakuiin Jesús
kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na xa kuachi,
ra tixi kuachi kan ke ñu'u va na, ra xa'ndia ña chiñu nuu va na.
[35] Ra na kundaa ini ndo chi na xachiñu nda'vi ra kindöo vi na kan
ve'e nuu xa chiñu na iin ndisaa tiempo, ndi su na kuu se'e mii ra
xi'in xito'o ve'e kan, ra iin ndisaa tiempo va ndee na kan ve'e ra.
[36] Ña kan ke, tu mii ra kuu Se'e Ndioxi kuvi ra na saña ndika ndo'o,
saa ra ña ndixa ke saña ndika va ndo. [37] Ra xa kundaa va ini yu
ña kuu ndo ndise'e ra Abraham, ndi su kuni va ndo ka'ni ndo yu'u,
saa chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an yu xi'in ndo. [38] Yu'u, ra chiñu
ña *saña'a Tata yu yu'u va ke ka'an yu xa'a xi'in ndo, ra ndo'o,
ra chiñu ña *saña'a iva si'i ndo ndo'o va ke ˆxa ndo —kachi ra xi'in
na.

Se'e timia'a va kuvi na kachi Jesús xi'in na

[39] Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra.

—Ndu'u ra ra Abraham va kuvi Tata ndi —kachi na.
Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu ndixa se'e ra Abraham kuvi ndo, saa ra chiñu ña *xa ra kan
ke sa tu ndo'o va. 40 Ndi su ndo'o, ra na kuni ka'ni va kuvi ndo yu'u,
xa'a ña *ndika'an yu ña ndaa ña *saña'a Tata yu yu'u xi'in ndo. ¡Ra
ra Abraham, ra süvi saa *ndixa ra kan! 41 Ra ndo'o ra chiñu ña ˆxa
tata va va ndo ke ˆxa ndo —*kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra süvi se'e saka na kuvi ndi, chi indaa va kuvi Tata ndi,
ra Ndioxi va kuvi ra —*kachi na.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi ndo, saa ra ku'vi va ini ndo kuni
ndo yu'u, saa chi yu'u, ra nuu Ndioxi ke kee va yu ña xaa yu yo'o.
Ra süvi ña kuni mii yu ke ndixaa yu, chi Ndioxi va kuvi ra ti'vi
yu'u xaa yu. 43 Ndo'o, ra küvi kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an
yu xi'in ndo, saa chi xïin ndo kuni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo.
44 Ña kan ke se'e timia'a va kuvi ndo, ra kuenda ri kan kuvi va
ndo, ña kan ke kuni ndo sa ndo chiñu ña ˆxa ri. Saa chi timia'a, ra
ndia ta kii xa'a ra niña ri xa'ni kuvi va ri. Ri kan, ra köo ña ndaku
ˆxa vi ri, ra nii kä'an tu ri ña ndaa va. Ra ta ka'an ri tu'un chi'ña,
ra ta kuni mii ri ke ka'an va ri; saa chi ri chi'ña tu'un va kuvi ri,
ra ri kan kuvi iva tu'un chi'ña va. 45 Ra ña ka'an yu'u, ña ndaa
xi'in va ndo ke xïin ndo kandixa ndo yu'u. 46 ¿Ra ndia iin ndo'o
kuvi ndo kuvi ka'an xi'in yu, ña iyoo kuachi yu? Ra tu ña ndaa va
ke ka'an yu xi'in ndo, saa ra, ¿nichuun ke xïin ndo kandixa ndo
yu'u tu saa? 47 Saa chi yuvi na kuu kuenda Ndioxi, ra tu'un Ndioxi
ke ˆxini so'o va na, ndi su ndo'o, ra süvi kuenda Ndioxi kuvi ndo
ña kan ke xïin ndo kuni so'o ndo tu'un Ndioxi —*kachi Jesús xi'in
na.

Xa iyoo va Cristo ra saa kaku ra Abraham

48 Ra saa ndika'an na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Xini va'a va ndi ña ndika'an ndi ña kuu kun ra ñuu Samaria, ra
sana kun, ra kuu mii kun tachi ndiva'a —*kachi na xi'in ra. 49 Ra saa
ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Köo tachi ndiva'a ndikaa ini yu, chi Tata yu Ndioxi va kuvi ra
xa to'o yu, ña kan ke ka'an ña'a ndo xi'in yu. 50 Yu'u, ra ndï'i ini yu

a xa to'o na yu'u a kuëe xa to'o na yu'u va, saa chi iyoo va iin ra
kuni ña na sa to'o na yu'u, ra ra kan kuvi tu ra xandaku kuachi va.
51 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa tu'un ña ka'an
yu, ra küvi na —kachi Jesús xi'in na.
52 Ra saa ndika'an na judío kan kachi na saa xi'in ra:
—Vichin ke ˆkundaa kaxi va ini ndi ña ndixa ke ndikaa va tachi
ndiva'a yo'o, saa chi ra Abraham xi'in takundi'i na ndika'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra ndixi'i va na. Ra yo'o tu ka'an, ña küvi na
kandixa tu'un ña ka'an va kun. 53 ¿Ra a chee ka va yo'o nuu ra xii
xikua ndi Abraham ra xitiaku ta yachi? Ra kan ra ndixi'i va ra, ra
saa tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va. ¿Ra yo'o, ra yoo kuvi
kun tuvi kun? —kachi na xi'in ra. 54 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra
saa xi'in na:
—Tu na chindu'u to'o ni yu tu'un xa'a mii yu, saa ra köo ya'vi
ndiaa vi ña. Saa chi ra kachi ndo'o kuu Ndioxi va ndo kuvi ra
chindu'u to'o tu'un xa'a yu. 55 Ndi su mii ña ndaa ra xïni vi ndo ra.
Ra yu'u, ra xini va yu ra. Ra tu na ka'an yu ña xïni yu ra, saa ra ra
chi'ña tu'un kuvi tu yu'u va xi'in ndo. Ndi su yu'u, ra xini va yu ra
ña kan ke kandixa va yu ña ka'an ra. 56 Ra ra Abraham xii xikua ndo
ra xitiaku ta yachi, ra *kusii ni va ini ra te kundaa ini ra ña kixi
yu; ra *xini ndixa va ra ña xaa yu, saa ra tiaa ni ka va *kusii ini ra
—kachi Jesús xi'in na.
57 Ra saa ndika'an tuku na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Ndia nii uvi xiko uxi kuiya ke täan xaa vi kun, ¿ra ka'an kun ña
xa *xini kun ra Abraham? —kachi na. 58 Ra saa ndika'an Jesús xi'in
na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi te kuni ka kaku vi ra
Abraham ra xa iyoo va yu'u —kachi ra xi'in na. 59 Ra saa ki'in na
yuu kuni kakin na Jesús; ndi su ndise'e va ra nuu na, ra te ndi'i saa
kita ra ini korra ve'e ñu'u kan, ra suvi mii tiañu na ke ndiya'a tu ra
kua'an va ra.

Sanda'a Jesús iin ra kuaa

9 Ra ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra kan, ndu'u iin tiaa ra kaku
kuaa. 2 Ra saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia
saa:

—Tata Maestro, ¿nichuun ke kaku kuaa tiaa yo'o? ¿A mii ra kuvi
ra iyoo kuachi? ¿A xa'a kuachi na iva si'i va ra ke? —kachi ndia.
3 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Süvi xa'a kuachi mii ra ke, ra nii süvi tu xa'a kuachi
na iva si'i ra kuvi ña nindo'o ra saa, chi xa'a ña va'a na
kuni yuvi ña iyoo ndiee Ndioxi ña sanda'a va ra ra kuvi ña.
4 Ra yoo, ra xiniñu'u sa va yo chiñu ra ti'vi yu'u vaxi yu,
ña kuu ka ña ka'ñu, saa chi ta xa na kuu ñuu ra ndia nii ka
yuvi küvi sachiñu vi. 5 Ra ña íin ka yu nuu ña yuuvi yo'o,
ra ñu'u ña tuun nuu na yuuvi kuvi va yu —kachi Jesús xi'in
ndia.
6 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in ndia, ra saa ko'ni ra tiasi'i
ra nuu ñu'u, ra xava'a ra lo'o ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña nduchi nuu
ra kuaa kan. 7 Ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an ndakatia kun nuu kun ini pozo ña nani Siloé —kachi ra
xi'in ra. —Ra tu'un Siloé yo'o, ra tiakuii ra ndixa'an na ki'in na xaa
xi'in chichi va kuvi ra —kachi ña.
Ra saa ndaki'in ra kuaa kan ndixa'an ra ndakatia ra nuu ra, ra
te nandiko ra xaa ra, saa ra xa va'a va ndakuto'ni ra. 8 Ra yuvi na
ndee yachin xi'in tiaa kan, xi'in na ˆxini ña kuu ra, ra kuaa, ra xa'a
na ndakatu'un na kachi na saa:
—¿A su ra yo'o kuvi ra xindu'u ndindakan? —kachi na.
9 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Suvi kuvi va ra —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—Takaa ra kan ke kaa va ra, ndi su süvi vi ra —kachi na.
Ra saa ndakuiin mii tiaa kan kachi ra saa:
—Suvi kuvi va yu —kachi ra.
10 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ni ke xa kun ña va'a ndanuña nuu kun? —kachi na.
11 Ra saa ndakuiin ra yu'u na kachi ra saa:
—Tiaa ra nani Jesús va kuvi ra xava'a ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña
nuu yu, ra te ndi'i ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Kua'an,
ra ndakatia kun nuu kun ini pozo ña nani Siloé”, kachi ra xi'in yu.
Ra saa ndixa'an yu ndakatia yu nuu yu, saa ra ndanuña va ña ra va'a
va ndakuto'ni yu —kachi ra xi'in na.
12 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ndia chi íin tiaa kan vichin? —kachi na.

Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Xïni yu —kachi ra.

Ndakatu'un ndia fariseo ra kuaa ra nduva'a nuu kan

13 Ra saa ndiaka na ra ndixiyo kuaa kan ndixa'an na xi'in
ra nuu na fariseo. 14 Ra ta xava'a Jesús ndia'yu ña sanda'a ra
nuu ra kuaa kan, ra kii yii ña ndakindee va na ke. 15 Ra saa
nindakatu'un tuku ndia fariseo tiaa kan, ni ke xa ra ña va'a nduva'a
nuu ra kachi ndia xi'in ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ndia'yu va ke ndiku'ni Jesús nuu yu, ra saa ndixa'an yu
ndakatia yu ña, saa ra va'a va ndakuto'ni yu vichin —kachi ra xi'in
ndia.
16 Ra saa ndika'an sava ndia fariseo kan kachi ndia saa:
—Tiaa ra *xa saa kan ra süvi kuenda Ndioxi kuvi ra, saa chi xä
to'o ra kii yii ña ndakindiee yo —kachi ndia.
Ndi su inka tu na ka'an kachi su'va va:
—¿Ni ke sa ra, ña va'a sa ra ña xitu'un, tu iin tiaa ra iyoo kuachi
va kuvi ra? —kachi na.
Saa ra iin sana su'va va ini ndia saa chi nii nindakitä'an tu'un
ndia. 17 Ra saa nindakatu'un tuku va ndia ra ndixiyo kuaa kan kachi
ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra sanda'a nuu kun tuvi kun? —kachi ndia xi'in
ra. Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra tuvi yu —kachi
ra xi'in ndia.
18 Ndi su ndia judío, ra ndikandïxa vi ndia tiaa kan ña xikuu ra ra
kuaa, ra ndanuña nuu ra, ra saa ndixa'an ndia ki'in ndia, na iva si'i
ra nduva'a nuu kan xaa na. 19 Ra nindakatu'un ndia na kachi ndia
saa:
—¿A se'e ndo'o kuvi ra yo'o? ¿Ra a ra yo'o kuvi ra kuaa ta kaku
ra kachi ndo? ¿Ra ndixaa ke iyoo ña, ña va'a tu ixto'ni ra vichin?
—*kachi ndia.
20 Ra saa ndakuiin na iva si'i ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke se'e ndi kuvi va ra, ra ña ndixa ke kuaa va tu ra
ta kaku ra. 21 Ndi su kundäa ini ndi nichuun va'a ndakuto'ni ra
vichin, ra nii kundäa tu ini ndi yoo kuvi na sanda'a nuu va ra. Ra

na ndakatu'un ndo mii va ra, ra na ndatu'un ra xi'in ndo, saa chi xa
ra chee va kuvi ra, ra na ndakuiin ra xa'a mii va ra —kachi na xi'in
ndia.
22 Ra xa'a ña ndiyu'vi va na iva si'i ra nuu ndia judío kan ke kachi
na saa, saa chi xa ndikata'an va ndia judío kan ña tava ndia ndia
ndia ka yuvi ini ve'e ñu'u, tu na ka'an na ña kuu Jesús ra ti'vi Ndioxi
xaa sakaku na yuuvi. 23 Xa'a ña kan va ke ndika'an iva si'i ra kachi
na saa: “Ndakatu'un ndo mii ra, chi xa ra chee va kuvi ra”, kachi na.
24 Saa ndakana tuku va ndia judío ra ndixiyo kuaa kan, ra ndika'an
ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Chuna'a Ndioxi tu ndixa ña ndaa kuvi ña ndatu'un kun xi'in
ndi; saa chi ndu'u, ra kundaa va ini ndi ña kuu ra iin tiaa ra iyoo
kuachi —kachi ndia xi'in ra.
25 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kundäa ini yu a iyoo kuachi ra, a köo va tu ña, chi ña kundaa
ini yu ke xikuu yu ra kuaa va, ndi su vichin ra xa va'a ndakuto'ni yu
—kachi ra xi'in ndia.
26 Ra saa ndika'an tuku ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿Ni ke xa ra xi'in kun? ¿Ndia ku'va ke xa ra ña va'a
sandakuto'ni ra yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
27 Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ndi su xïin ndo kandixa ndo yu'u;
¿ra nichuun ke kuni ndo ka'an tuku yu ña xi'in ndo? ¿Ra a kuni tu
ndo'o va kundikun ndo ra? —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra saa ndika'an ndiva'a ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Yo'o va kuvi ra ndikun sata tiaa ñaa, ndi su ndu'u, ra ra Moisés
va kuvi ra ndikun ndi. 29 Saa chi kundaa va ini ndi ña ndika'an
Ndioxi xi'in ra kan, ndi su ra ñaa ra kundäa ini ndi xa'a ra, ndia mii
ke kee ra —kachi ndia.
30 Saa ndakuiin ra ndixiyo kuaa kan kachi ra saa xi'in ndia:
—¡Ña yo'o ke ndakanda ini yo xi'in va! Saa chi ndo'o, ra xïni ndo
ndia mii ke kee ra, ra sanda'a va tu ra nuu yu'u. 31 Ra xa kundaa va
ini yo chi Ndioxi, ra tiäa so'o vi ra tu'un ña ka'an yuvi kuachi xi'in
ra, ndi su xini va tu so'o ra ña ka'an na ndasaka'nu kivi ra xi'in na
xa ña kuni ra. 32 Ra ndia nii ichi täan kundaa ini yo, xa'a iin tiaa ña
sanda'a ra nuu iin yuvi na kaku kuaa, ra va'a ndakuto'ni na. 33 Ra tu
süvi Ndioxi nditi'vi tiaa yo'o kixi ra, saa ra ndia nii ña ke kuchüun
ra sa vi ra —kachi ra nduva'a nuu kan xi'in ndia.

34 Ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A yo'o, ra kaku xi'in kuachi vi kuvi ra xaa saña'a ndu'u?
—kachi ndia xi'in ra.
Ra saa tava ndia ra ini ve'e ñu'u kan, kua'an va ra.

Yuvi na va'a xito'ni, ra na kuaa va kuvi nuu Ndioxi

35 Ra ta kundaa ini Jesús ña tava va ndia tiaa kan ve'e ñu'u, ra
saa ndixa'an Jesús nanduku ra ra, ra te ndani'i ra ra, ra ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kandixa kun ra kuu Se'e Ndioxi? —kachi ra xi'in ra.
36 Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Tata, ndatu'un xi'in yu ra kundaa ini yu yoo kuvi ra, ra va'a
kandixa yu ra —kachi ra xi'in Jesús.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa *xini va kun ra, chi yu'u ra ka'an xi'in kun yo'o va kuvi ra
—kachi ra xi'in ra.
38 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa xi'in Jesús:
—Kandixa va yu yo'o, Tata, —kachi ra.
Ra saa ndakusiti ra ra *ndasaka'nu ra Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra kuachi yuvi va ke xaa yu sandaku
yu; saa chi na kuaa, ra va'a va ndakuto'ni na sa yu, ra na va'a ixto'ni
kuu kuaa va tu —kachi ra.
40 Ra te xini so'o sava ndia fariseo ndia ndita yachin xi'in ra,
tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿A ndia kuaa ku tu ndu'u va tuvi kun, ña kan ke kachi kun saa?
—kachi ndia xi'in ra.
41 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia kuaa ndixiyo ndo, saa ra köo vi kuachi ndo, ndi su
vichin ra va'a va nuu ndo, kachi ndo, ra ña kan ke iyoo va kuachi
ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Tu'un Ndichi xa'a korra ndikachi vali

10 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tiaa ra ndaa chi
nuu korra nuu ndo'ni ndikachi vali, ra kï'vi ra chi ye'e korra nu ñu'u

ri, ra ra kan, ra ra kui'na va kuvi ra, saa chi xakui'na ra ri xi'in ña
u'vi. [2] Ra tiaa ra ki'vi chi ye'e korra, ra ra kan ra ndixa va paxto ra
ndiaa ri kuvi ra. [3] Ra te ˆndakuña ra ndiaa ye'e korra kan, ña ˆki'vi
ra ndixa kuu paxto ra ndiaa ri, saa ra ndikun ndakuni va ndikachi
vali sana ra tachi ra, ra saa xa'a ra ka'an ra kivi ta iin ta iin ri, ra saa
kee ri korra kan kua'an va ri. [4] Ra te ndi'i tava ra takundi'i ndikachi
vali sana ra chi ke'e, saa ra ndakunuu ra nuu ri kua'an va ra, ra va'a
ka vi ndakundikun ri sata ra kua'an ri, saa chi xini va ri tachi ra kuu
ixto'o ri. [5] Ndi su iin tiaa ra xïni ri, ra ndïkun tu mii vi ri sata ra kan,
chi ri xinu ka va kuvi ri nuu ra, saa chi xïni ri tachi ra.
[6] Ra xi'in tu'un ndichi yo'o ke ndika'an Jesús xi'in na, ndi su
ndikundäa ini na, ni ke kuni kachi ña.

Jesús kuvi Paxto ra va'a

[7] Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra na kundaa ini ndo ña ndaa: Saa chi yu'u va kuvi ra kuu
ye'e nuu ki'vi ndikachi vali. [8] Ra takundi'i na *xinuu kixi ta yachi
nuu yu'u, ra na kui'na va xikuu na kan, ña kan ke nditiäa so'o vi
ndikachi vali tachi na. [9] Ra yu'u va kuvi ra kuu ye'e, ra yuvi na ˆki'vi
ye'e yo'o, ra kaku va na. Ra koo na ta ku'va iyoo ndikachi vali ri
ñu'u ini korra, ra ˆkee ri, ra ndéé va tu ri, ra iin ndisaa kii va iyoo
itia kuii xixi ri.
[10] ’Ra ra kui'na, ra ra vaxi sakui'na va kuvi ra kan, yuvi na iyoo ta
ku'va iyoo ndikachi vali, ra ka'ni ra na, ra sandi'i tu xa'a va na; ndi
su yu'u, ra ra xaa taxi ña kutiaku va na kuvi yu, ra vi'i ni kii kuiya
taxi yu kutiaku na. [11] Saa chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni ndiaa
ndikachi vali. Ra ra kuu paxto ra va'a ra ndataxi va ra mii ra, ña
kuvi ra xa'a ndikachi vali sana ra. [12] Ndi su iin tiaa ra ki'in xu'un, ña
ndiaa tatu ra ndikachi vali, ra te xini ra vaxi ndiva'yu, saa ra ndakoo
nda'a va ra ri, ra xinu ra kua'an va ra, saa chi süvi sana ra kuvi ri,
ña kan ke ndakoo va ra ri, ra xaa ndiva'yu kan ra kanita'an ri xi'in
va ri, saa ra taxi ndi'i ri ri kua'an va ri. [13] Ra xinu va tiaa kan, saa
chi takua xa'a xu'un va ke xachiñu ra, ña kan ke ndï'i tu ini mii ra
xa'a vi ndikachi vali kan.
[14] ’Ra na kundaa ini ndo chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni
ndiaa ndikachi vali. Ra xini va yu ndikachi vali sana yu, ra xini tu ri
kan va yu'u, [15] ta ku'va iyoo Tata yu Ndioxi ña xini ra yu'u, ra xini

tu yu'u ra kan va, ra saa ke iyoo tu yu'u va xi'in ndikachi vali sana
yu, saa chi ˆndataxi yu mii yu ña kuvi yu xa'a ri. 16 Ra iyoo ka va
ndikachi vali sana yu, ri köo ñu'u korra yo'o, ra xiniñu'u ku'un yu
ndaki'in tu yu ri kan va, ra kandixa va ri yu'u, ra ndakuta'an ri xi'in
ri xa ñu'u korra, ra iin nduu va ri, ra iin kuu tu paxto, ra kondiaa va
ri.
17 'Ra ku'vi ni va ini Tata yu xini ra yu'u, saa chi ˆtaxi yu mii yu
ña kuvi yu, ra te xa na ndi'i, saa ra ndatiaku tuku va yu. 18 Ra ndia
nii na kuchüun ka'ni yu'u, ra ña kuni mii va yu ke ˆndataxi yu mii
yu ña kuvi yu. Saa chi iyoo ndiayu nda'a yu ña kuvi yu, ra iyoo tu
ndiayu nda'a yu ña ndatiaku tuku va yu. Saa chi ña yo'o kuvi chiñu
ña xa'ndia Tata yu nuu va yu —kachi Jesús xi'in na.
19 Ra te xini so'o na judío ña kachi Jesús saa, saa ra nindakitä'an
tuku va tu'un na, saa chi xa siin xa siin ka'an va na. 20 Ra sava tu na
ndika'an kachi na saa:
—Tiäa so'o ndo ña ka'an ra, saa chi ra ya'a xini va kuvi ra, ra
tachi ndiva'a va ke kuu mii ra —*kachi na. 21 Ra inka tu na ndika'an,
kachi saa:
—Ndia nii na kuu mii tachi ndiva'a, ra kä'an na, ta'an tu'un ña
ka'an ra yo'o. ¿Ra a kuchuun iin na kuu mii tachi ndiva'a ña sanda'a
na nuu iin ra kuaa? —*kachi na.

Ndia chiñu kuna'nu nuu na judío ra kundasi ta'an va ndia xi'in Jesús

22 Ra saa kuu, ra nditiandiaa va yoo ña vixin ni, ra suvi tu mii
tiempo kan ke ndatava na judío viko ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
va. 23 Saa ndixaa Jesús xika ra nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan, yachin
nuu nani ye'e ka'nu ña xava'a ra Salomón, 24 ra saa iin xinunduu
ndia judío kan ra, ra ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ama vi ke ka'an kun ña ndaa xi'in ndi ra kundaa ini ndi? Chi
tu ndixa yo'o kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o, saa ra
kaxi kaxi va na ka'an kun xi'in ndi ra kundaa ini ndi —kachi ndia
xi'in ra.
25 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ra xïin ndo kandixa ndo yu'u. Ra
takundi'i chiñu ña ˆxa yu xi'in ndiayu Tata yu, ra ña kan kuvi ña
ndakuiin xa'a yu ña ndixa ke kuu yu se'e va ra. 26 Ndi su ndo'o ra

xïin ndo kandixa ndo yu'u, saa chi süvi ndikachi vali sana yu kuvi
ndo, xa ta *kachi yu xi'in va ndo. 27 Ra ndikachi vali sana yu, ra xini
va so'o ri ña ka'an yu xi'in ri, ra xini tu mii va yu ri, ra ndikun tu ri
yu'u va. 28 Ra ˆtaxi yu ña kutiaku ri ndia ndikaa ndiku'un, ra ndia
nii kii ndï'i xa'a ri, ra ndia nii tu na kuchüun kindiaa ri nda'a va yu.
29 Saa chi Tata yu, ra *taxi ri nda'a yu, kuvi ra ka'nu nuu takundi'i
va na, ña kan ke ndia nii na kuchüun kindiaa ri nda'a ra. 30 Ra Yu'u,
xi'in Tata yu, ra indaa mitu'un va kuvi ndi —kachi Jesús xi'in ndia.
31 Ra saa ki'in tuku va ndia judío kan yuu, ña kuni ndia kakin
ndia Jesús. 32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña va'a va kuvi ña kua'a ni *xa yu xini ndo, xi'in ndiee Tata
yu; ¿ra ndia iin ña kuvi ña kakin ndo yuu yu'u xa'a? —kachi ra xi'in
ndia.
33 Saa ndakuiin ndia judío kan kachi ndia saa xi'in ra:
—Süvi xa'a chiñu va'a ña *xa kun ke kakin ndi yuu yo'o, chi xa'a
ña ndaa yu'u kun Ndioxi va ke kakin ndi ña yo'o. Saa chi tiaa yuuvi
yo'o va kuvi kun, ra ka'an kun ña kuu kun Ndioxi —kachi ndia xi'in
ra.
34 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A su nuu ndiayu Ndioxi ña ni'i va ndo ke ndika'yu tu'un ña
kachi su'va: “Mii yu kuvi va ra ka'an ña kuu ndo ndioxi”, *kachi
Ndioxi, ndika'an ra kachi ña? 35 Ra xa kundaa va ini yo, chi tu'un
ña ndika'yu nuu ndiayu Ndioxi, ra küvi kanduu yo ña; saa chi mii
Ndioxi va kuvi ra ndika'an kachi ra saa xi'in na *ndaki'in ndiayu ra
ta yachi, ña kuu na ndioxi. 36 Ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u,
ra ti'vi ra yu'u xaa yu ña yuuvi yo'o vichin, ra ka'an yu ña kuu yu
se'e ra, ra ña kan ke ka'an ndo, ña ndaa yu'u yu ra. 37 Ra tu xä yu
chiñu ña ˆxa Tata yu, saa ra na kandïxa ndo yu'u va. 38 Ra tu ˆxa va
tu yu ña, saa ra va'a ni na kandïxa va ndo yu'u, ndi su na kandixa va
ndo chiñu ña xini ndo ˆxa yu, ra saa ke va'a na kundaa ini ndo ra
kandixa ndo ña iyoo Tata yu Ndioxi xi'in yu, ra yu'u, tu iyoo xi'in ra
kan va —kachi ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuni tuku va ndia tiin ndia Jesús, ndi su ndikuchüun
ndia, chi ndisaña va ra nda'a ndia. 40 Ra saa ndaki'in ra kua'an chi
nuu kanata ñu'ù, ra kee ra itia Jordán ra ndixaa ra ndixikoo ra chi
nuu ndixiyo ra Juan ra sakuchi yuvi te yachi. 41 Ra kua'a ka vi yuvi
ndixa'an nuu iin Jesús, ra ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

—Va'a ni ña ndixa ke köo va ña xitu'un ndixa ra Juan, ndi su
takundi'i ña ndika'an ra xa'a tiaa yo'o, ra ña ndixa va kuvi ña
—kachi na. 42 Ra kua'a ni yuvi na ndee yachin kan, ndakundikun
sata Jesús.

Te ndixi'i ra Lázaro

11 Ra ñuu Betania ndixiyo iin tiaa ra xinani Lázaro ra ki'in
kue'e ra, ra ku'va ña María, xi'in ña Marta kuvi ra. 2 Ra ña
María, kuvi ña kosondiee ndutia xa'an tami xa'a Jesús, ra ndaku'va
ña ña xi'in ixi xini ña. 3 Ra saa ti'vi na si'i ku'va ra Lázaro kan, chiñu
kua'an ña nuu Jesús, ra kachi na saa:
—Tata, ndiee na kuii ndo'o ra ita'an xi'in kun, ra nani Lázaro
—kachi na. 4 Ra saa te xini so'o Jesús tu'un yo'o, ra saa ndika'an ra
kachi ra saa:
—Ña ndiee ndo'o ra Lázaro, ra süvi ra kuvi vi kuvi ra, chi ña va'a
na kundaa ini yuvi ña ka'nu ni Ndioxi va kuvi ña, ra ndasaka'nu tu
na yu'u, ra kuu se'e va ra —kachi ra xi'in na. 5 Ra va'a ni ku'vi ni
va ini Jesús xini ra ña Marta, xi'in ña María, xi'in ra Lázaro, 6 ra te
kundaa ini ra ña ndiee ndo'o ra Lázaro, ra kuëe ndikun ndixa'an ra
nuu iyoo ra Lázaro, chi kuachi ka va ra uvi kii ñuu nuu íin ra. 7 Te
ndi'i saa vi ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un tuku yo chi Judea —kachi ra.
8 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, sakan ndia'vi kii va ke *kuni na judío na ndee
kan ka'ni na yo'o xi'in yuu, ¿ra a tuku va ichi kuni ku'un kun?
—kachi ndia.
9 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A kundäa ini ndo iin kii, ra uxi uvi hora kuvi ña? Ra ña kan
ke na xika ka'ñu ra kakï'i vi na, saa chi tuun va ñù'ù ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o nuu na. 10 Ndi su yuvi na xika ñuu, ra kaki'i va na kan,
saa chi köo ñù'ù tuun nuu na —kachi Jesús xi'in ndia.
11 Te ndi'i saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ndikixi va ra ita'an xi'in yo, ra nani Lázaro; ra ña kan ke
ku'un yu sandoto yu ra —kachi ra.
12 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in ra, kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, tu ra ndikixi va kuvi ra, saa ra ndoto va ra —kachi ndia.

13 Ra ña kachi Jesús ña ndikixi ra Lázaro, ra ra ndixi'i va kuvi ra,
kachi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ndi su ndia kan ra ndikundäa ini
vi ndia, chi va'a ra kixi ku ndixa va ra ká'án ndia. 14 Ra saa vi ke
ndika'an tie'e va'a Jesús, xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa ndixi'i va ra Lázaro. 15 Ra kusii ni ini yu ña ndixïyo yu xi'in
ra, ra saa ke va'a na kuni ndo'o, ra kandixa va'a ka ndo yu'u, ra na'a
ndo, ra na ku'un yo kuni yo ra —kachi Jesús xi'in ndia.
16 Ra saa ndika'an iin ra nani Tomás, ra ka'an na kuu kuati kachi
ra saa, xi'in ndia sava ndia ita'an xi'in Jesús:
—Na'a ndo, ra na ku'un yo kuvi yo xi'in va ra —*kachi ra.

Jesús ku ra ku mii ndiayu ña sandatiaku ra yuvi ra taxi tu ra ña kutiaku va na

17 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu kan, ra saa *kundaa ini ra ra xa
kumi va kii ke ndikaa ra Lázaro tixi ñu'u. 18 Ra ñuu Betania kan, ra
yachin va ndikaa ña xi'in ñuu Jerusalén, saa chi ku'va uvi kilómetro
sava va ke kindoo ñuu Betania xi'in ñuu Jerusalén. 19 Ra ña kan ke
va'a kua'a ni na judío ndixa'an ixto'ni ña Marta xi'in ña María, ña
ˆtaxi na tu'un ndiee ini nda'a na, xa'a ña ndixi'i ra Lázaro ku'va na.
20 Ra saa te kundaa ini ña Marta ña kuyachin Jesús xaa ra, ra saa
kanata ña ndaki'in ña ra; ra ña María, nindoo chi ini ve'e va. 21 Ra
saa ndika'an ña Marta xi'in Jesús, kachi ña saa:
—Tata, tu ndixiin kun yo'o, saa ra küvi vi ku'va yu. 22 Ndi su
kandixa va yu chi tu na nduku kun iin ña'a nuu Ndioxi ra taxi va ra
ña nda'a kun —kachi ña.
23 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Ra ku'va kun, ra ndatiaku tuku va ra —kachi ra.
24 Ra saa ndakuiin ña Marta kachi ña saa:
—Xa kundaa va ini yu, chi ndatiaku va ra te na xaa kii ña
ndatiaku na ndii kii ña vaxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra sandatiaku yuvi, ra taxi tu yu ña kutiaku va na. Ra
na kandixa yu'u, ra va'a ni xa ndixi'i va na, ndi su kutiaku va na.
26 Ra takundi'i yuvi na tiaku, ra kandixa na yu'u, ra ndia nii kii küvi
na. ¿A kandixa kun ña yo'o? —kachi Jesús xi'in ña.
27 Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:

—Kandixa va yu, Tata, ra kandixa tu yu, ña kuu kun Se'e Ndioxi va, ra ndikaxin tu ra yo'o ña sakaku kun na yuuvi yo'o va, ra xa iyoo tu tu'un xa'a kun ña kixi kun nuu ña yuuvi yo'o va —kachi ña xi'in Jesús.

ˆXáku Jesús yu'u yavi nuu ninduxin na ra Lázaro

28 Ra saa ta ndi'i ndika'an ña Marta tu'un yo'o, ra saa ndixa'an ña
ndika'an se'e ña xi'in ña María ku'vi ña, kachi ña saa:
—Tata yo Maestro, ra yo'o va íin ra, ra kana ra yo'o —kachi ña
xi'in ña.
29 Ra saa te kundaa ini ña María tu'un yo'o, saa ra ndikun
ndakundichi ña, ra ndixaa ña nuu íin Jesús va. 30 Ra Jesús ra täan
ki'vi vi ra ñuu, saa chi sakan nuu ndixaa ña Marta nini'i ta'an ña
xi'in va ra ke íin ra. 31 Ra saa te xini na judío na ndixaa ndee ki'in
kuenda xi'in ña Maria, ña kama ni ndakundichi ña kua'an ña, ra
saa taxi ndikun na kua'an na sata va ña, saa chi va'a yu'u yavi nuu
ndikaa ku'va va ña kua'an ña kundu'u ña kuaku ña, ká'án na.
32 Ra saa te ndixaa ña María nuu íin Jesús, ra saa ndakuto'ni ña
nuu ra, ra ndakusiti ña xa'a ra, ra ndika'an ña xi'in ra kachi ña saa:
—Tata, tu yo'o ndixiin kun, saa ra küvi vi ku'va yu —kachi ña.
33 Ra saa te xini Jesús ña ˆxaku ña Maria, ra xaku tu na judío na
ndixaa xi'in va ña, saa ra kusuchi ni tu ini Jesús va xi'in ña. 34 Ra
saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia mii ninduxin ndo ra? —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Tata, na'a, ra ko'o xi'in ndi ra kuni kun nuu ninduxin ndi ra
—kachi na xi'in ra.
35 Saa ra *xaku va Jesús. 36 Ra saa ndika'an na judío kan, kachi
na saa:
—Kuto'ni ndo, chi tiaa ni *ku'vi ini ra *xini ra ra —kachi na.
37 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o, ra va'a va *sanda'a ra nuu na kuaa, ¿ra a vä'a saa
ndixa ra, ña täxi kuvi ra Lázaro? —kachi na.

ˆNdatiaku ra Lázaro

38 Saa kunda'vi tuku va ini Jesús xini ra na, saa ndixaa ra yu'u
yavi nuu ndikaa ra Lázaro, ra ndika kava va ku nuu íin yavi kan, ra
ndasi iin yuu chee yu'u ña. 39 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra
saa:
—Sakutia'a ndo yuu yu'u yavi —kachi ra xi'in na. Ra saa ndika'an
ña Marta ku'va ra Lázaro kachi ña saa:
—Küvi sakutia'a ndi ña, Tata, saa chi xa kumi vi kii ke ndixi'i ra,
ra xa xa'an ni va ra —kachi ña xi'in Jesús.
40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—¿A ndakä'an kun ña ndika'an yu xi'in kun, tu kandixa kun yu'u,
saa ra kuni va kun ña xitu'un ˆxa Ndioxi? —kachi ra xi'in ña.
41 Ra saa sakutia'a na yuu ña ndasi yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu
ra Lázaro, ra saa ndoni'i Jesús nuu ra chi ndivi, ra ndika'an ra kachi
ra saa:
—Tata, ndataxi yu tixa'vi nda'a kun, saa chi xa *xini va so'o kun
ña ndika'an yu xi'in kun. 42 Ra xa kundaa va ini yu, saa chi takundi'i
tu'un ña ka'an yu xi'in kun ra ˆxini va so'o kun ña Tata, ndi su xa'a
yuvi yo'o va ke ndika'an yu xi'in kun, ña va'a na kundaa ini na, ra
kandixa na ña yo'o kuvi ra ti'vi yu'u vaxi yu —kachi ra.
43 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra saa ndiee ka vi ndika'an
ra kachi ra saa:
—¡Lázaro, kita ke'e! —kachi ra.
44 Ra saa kita ra Lázaro kan, ra nu'ni nda'a ra, xi'in xa'a ra, xi'in
tikoto ña nii, ra isuvi tu ña nuu va ra. Ra saa ndika'an Jesús xi'in na,
kachi ra saa:
—Ndaxi ndo ra, ra saña ndo ra na ku'un ra —kachi ra xi'in na.

ˆKata'an se'e na ña ka'ni na Jesús

45 Ra ña kuu ña yo'o, ra kua'a ni na judío na *ndixa'an *ki'in
kuenda xi'in ña María ra *kandixa va na, ña xini na *xa Jesús. 46 Ndi
su sava tu na kee, ra ndixa'an na ndatu'un na xi'in ndia fariseo, xa'a
ña xini na *xa Jesús va. 47 Ra saa ndakuta'an ndia fariseo xi'in ndia
xikua'a nuu na sutu, xi'in ndia xikua'a xa'ndia chiñu, ra ndika'an
ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:

—¿Ni ke sa yo? Chi tiaa yo'o, ra kua'a ni ña xitu'un ˆxa ra. 48 Ra
tu na taxi yo ña sa ka ra saa, saa ra kandixa ndi'i va na ra, ra iyo
ni kixi na chiñu ñuu Roma, ra sandi'i na xa'a ve'e ñu'u ka'nu yo, ra
sandi'i tu na xa'a ñuu va yo —kachi ndia.
49 Ra saa ndika'an iin ra sutu ra nani Caifás, ra kuchee nuu
takundi'i ndia sutu mii kuiya kan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xïni va'a vi ndo. 50 ¿A kï'in xini ndo, ña va'a ka va ke
na kuvi iin tiaa xa'a takundi'i yuvi, nuu ña kuvi takundi'i na —kachi
ra xi'in ndia.
51 Ra ña ndika'an ra Caifás tu'un yo'o, ra süvi xini mii ra ke
ndikaku ña, chi xa'a ña kuu ra sutu, ra kuchee nuu takundi'i sutu
kuiya kan va ke *taxi Ndioxi tu'un yo'o nda'a ra, ña va'a ndika'an
ra, ña kuvi Jesús xa'a takundi'i na ñuu kan; 52 ra süvi takua xa'a na
ñuu Israel ke kuvi ra, chi kuvi tu ra xa'a na kuu se'e Ndioxi na ndee
takundi'i ñuu va, ña ndachuta'an ra na, ra nduu na iin. 53 Ra mii kii
kan ke, kindoo na ña ka'ni na Jesús va.
54 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka kaka tuvi Jesús tiañu na judío,
ra saa kita ra Judea kan, ra ndixa'an ra iin ñuu ña nani Efraín ña
ndikaa yachin xi'in iin iku yuu. Ra ikan ndixiyo ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra.
55 Ra suvi mii yoo kan ke, xa kuyachin ni tu ndatava na judío
viko pascua va, ra ña kan ke kua'a ni na kua'an ñuu Jerusalén, ña
xa sanduvi na xi'in mii na ña va'a ndasaka'nu na viko kan. 56 Ra
ndanduku tu na Jesús va, ra ta ndixaa na ve'e ñu'u ka'nu kan, ra saa
ˆndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndixa tuvi ndo, a kixi ra viko yo'o a kïxi ra? —kachi na xi'in
ta'an na. 57 Ra ndia sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia
fariseo, ra xa xa'ndia va ndia chiñu nuu yuvi, ña tu ndia iin na na
kundaa ini nuu iyoo Jesús, ra ndikun na ndatu'un na xi'in ndia, ra
va'a tiin ndia ra.

Ko̱sondiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

12 Ra i̱ñu̱ ka kii ke kumani koo viko pascua, ra saa kee Jesús
kua'an ra chi ñuu Betania ñuu ra Lázaro ra ndixi'i, ra
ndasatiaku Jesús ra. 2 Ra ikan xavii na ña xixini ra xa'a ña xato'o na
ra, ra ña Marta kuvi ña chikaa ko'o kata ña nuu ndia, ra ra Lázaro
kuvi ra xindu'u nuu mesa xixi ra xi'in Jesús. 3 Ra saa xaa tu ña María

va, ra ni'i ña iin yuyu lo'o ña ñu'u ndutia xa'an tami, ra kuva'a xi'in niña iku nardo, ra tiaa ni ya'vi ra, ra koso ndiee ña ra xa'a Jesús, ra te ndi'i saa ndaku'va ña xa'a ra xi'in ixi xini ña, ra iin chitu ndaa ini ve'e kan, xi'in xiko ndutia xa'an tami kan. [4] Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús, ra nani Judas Iscariote ra se'e Simón, ra ndataxi Jesús nda'a na sáa̱ ini te na ndi'i, kachi ra saa:

[5] —¿A vä'a ndikiya'vi ndutia xa'an tami yo'o, uni ciento denario, ra chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi? —*kachi ra.

[6] Ndi su süvi ndixa xa'a na nda'vi ke ndi'i ini ra ña ndika'an ra tu'un yo'o; saa chi xa'a ña kuni ra xu'un va ke *kachi ra saa; chi ra kan kuvi ra xindiso xu'un, ra ikan tava se'e ra lo'o ña, ña kan ke *kachi ra saa. [7] Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Koo yaa kun xi'in ña, chi ña va'a va ke ˆxa ña xi'in yu, saa chi chuva'a va ña ndutia yo'o, ra chikaa ña ra sata yu vichin, ña va'a xa na koo nduvi yu kii te na nduxin na yu'u. [8] Ra na nda'vi, ra iin takundi'i va kii ke kundee na kan xi'in ndo; ndi su yu'u, ra süvi iin takundi'i kii ke kuiin yu xi'in ndo —*kachi ra.

Nduku na ku'va ña ka'ni se'é na ra Lázaro

[9] Ra saa kuu, ra kua'a ni na judío *kundaa ini ña íin Jesús ñuu Betania, ra saa ndaki'in na ndixa'an na xini na ra, ra süvi takua ra kan kuvi ra ndixa'an na kuni na, chi ndixa'an tu na xini na ra Lázaro ra ndixi'i, ra ndasatiaku Jesús ta yachi va. [10] Ra saa ndakuta'an ndia xikua'a nuu ndia sutu, ra ndikata'an ndia ña ka'ni tu ndia ra Lázaro va, [11] saa chi xa'a ra yo'o ke, kua'a ni na judío ra ndakoo va na ndia sutu kuna'nu kan, ra ndakundikun na sata Jesús va.

*Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

[12] Ra saa kuu inka kii, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, ra kii kan ra ndee kua'a tu yuvi na xaa ña iyoo viko pascua va, ra ta kundaa ini na ña xaa Jesús ñuu kan, [13] ra saa kee na, ra xa'ndia na ñuu nda'a itun ñuu, ra ndixa'an na ndaki'in na Jesús, ra iin siso, siso nda'yu na kachi na saa:

—¡Ra ka'nu kuvi Ndioxi! ¡Ra ra ka'nu kuu tu ra ti'vi va ra! ¡Ka'nu ni ra ti'vi ra, saa chin Rey na ñuu Israel kuvi ra! —kachi na.

14 Ra saa taxi na iin burru lo'o nda'a Jesús ra nandaa ra sata ri.
Ra su'va va ke *kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi, ña ndika'yu
xina'a, ña kachi su'va:
15 Kuayü'vi ndo'o, na ñuu Jerusalén;
na kundaa ini ndo, chi xa vaxi va ra kuu rey ndo,
ra yoso ra iin burru lo'o vaxi ra,
ˆkachi ña.
16 Ra ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un
kan, ra ndia te *ndatiaku Jesús kuanu'u ra chi ndivi vi ke, ndaka'an
ndia ña ndika'yu tu'un kan xa'a Jesús, ra iin ta kachi tu'un kan ña
ndakani ña, ra iin saa ke *kuu va.
17 Ra yuvi na ndixa'an xini te kana Jesús ra Lázaro ini yavi ña
sandatiaku ra ra, ra ndatu'un na xi'in yuvi xa'a ña xini na *xa ra.
18 Ra xa'a ña kan ke kee yuvi kan ndaki'in na Jesús, chi kundaa va
ini na xa'a ña xitu'un *xa ra. 19 Ra saa ndika'an ndia fariseo kan xi'in
ta'an ndia kachi ndia saa:
—*Xi̱nì ndo chin ña uun va ke kuu yo saa xika yo, saa chi sata ra
kaa, ndakundikun takundi'i va na —kachi ndia.

Xika sava na griego nanduku na Jesús

20 Ra ñú'u tu sava na griego va tiañu yuvi na ndixaa ndasaka'nu
viko pascua ñuu Jerusalén kan. 21 Ra saa kuyachin na griego kan
nuu iin ra Felipe ra kee ñuu Betsaida, ña ndikun ndiaa chi Galilea,
ra *xakunda'vi na nuu ra *kachi na saa:
—Tata, kuni ndi kuni ndi Jesús —*kachi na.
22 Ra saa kee ra Felipe ra ndixa'an ra ndika'an ra xi'in ra Andrés,
ra saa ndakuta'an uvi saa ndia ra ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in
Jesús. 23 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa kuyachin ni kii ña taxi Ndioxi ña kundaa ini yuvi, ña ka'nu
ni yu'u, ra xaa yo'o. 24 Ra xa kundaa va ini ndo, chi tu na ndakäva
nuni trigo nuu ñu'u, saa ra köo mii kui'i taxi vi ña, ra tu na ndakava
ña nuu ñu'u, ra kuvi ña, saa ra, kua'a ni va kui'i taxi ña. 25 Ra yuvi
na ku'vi ni ini xini mii, ra na ndi'i xa'a va kuvi na; ndi su yuvi na
kuë ku'vi ini xini mii, ra na kan kuvi na ni'i kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un va. 26 Ra tu ndia na xiin sachiñu nda'vi nuu yu, ra xiniñu'u
na kundikun na yu'u va, ra nuu koo yu ke koo tu na xachiñu nda'vi

nuu va yu, ra ndia ndia ka na ˆxachiñu nda'vi nuu yu, ra sato'o va
Tata yu na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi ra

27 ’Ra vichin ra tiaa ni ndi'i ini yu. ¿Ra ni ke va'a kachi yu? ¿A
va'a tu na ka'an yu xi'in Tata yu ña saya'a ra yu'u nuu tundo'o ña
vaxi nuu yu? Küvi, saa chi xa'a ña yo'o ke xaa va yu —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata, na taxi kun kundaa ini yuvi, ña ka'nu ni kun —kachi ra.
Ra saa tiaku ndika'an iin tachi chi ndivi kachi ña saa xi'in ra:
—Xa *taxi va yu ña *kundaa ini na, ña ka'nu ni yu, ra taxi tuku
va yu ña na kundaa ini na, ña ka'nu ni yu —kachi ña.
29 Ra ta xini so'o yuvi na ndee xi'in Jesús tu'un ña ndika'an tachi
kan, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Savi va kuvi ra ninda'yu —kachi na.
Ra sava tu na ndika'an kachi saa:
—Tatun Ndioxi va kuvi ra ndika'an xi'in Jesús —kachi na.
30 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tachi yo'o, ra süvi xa'a yu'u ke ndika'an ña, chi xa'a ndo'o va
ke ndika'an ña. 31 Ra vichin ke ndixaa kii ña kundaku kuachi xi'in na
yuuvi yo'o; ra vichin ke ndixaa tu kii ña kita tachi ndiva'a ña xa'ndia
chiñu nuu ña yuuvi yo'o va, ku'un ña. 32 Ra te xa na ndoni'i sukun
na yu'u, ra ña sa yu ke sakanda yu nima yuvi ra nanduku takundi'i
va na yu'u —kachi Jesús xi'in na.
33 Ra ña kachi Jesús su'va, ra xa'a ña katakaa na ra ndika cruz, va
ke *kachi ra saa. 34 Ra saa ndakuiin yuvi kan *kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra te ˆxini so'o ndi ña ka'vi na tu'un Ndioxi ra su'va va
kachi ña, Cristo ra iin takundi'i tiempo va ke kutiaku ra kan, kachi
ña. ¿Ra nichuun ke ka'an tu yo'o ña ndakuita tiaa ra xaa yo'o? ¿Ra
yoo kuvi tiaa ra xaa ñaa? —*kachi na.
35 Ra saa ndika'an tuku Jesús, kachi ra saa xi'in na:
—Vichin, ra iyoo ka va ñù'ù xi'in ndo, ndi su salo'o ni va tiempo
iyoo ña xi'in ndo. Ra ña iyoo ñù'ù xi'in ndo vichin, ra na kaka va
ndo, chi koto iin kama su'va xaa ña ñaa ni'i ña ndo'o, chi yuvi na
xika nuu ñaa, ra kundäa ini na ndia mii ku nuu kua'an vi na. 36 Ra
na kandixa ndo ñù'ù ña iyoo ña xi'in ndo vichin, ra saa ke ni'i ndo,
kuu ndo se'e ña —kachi ra.

Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ndia saa ra ndaki'in ra ndixa'an
ra ndise'e ra nuu va na.

Ña ndixïin na judío kandixa na Jesús ra ña va'a na xinu nuu tu'un Ndioxi va ke

37 Ra va'a ni kua'a ni va ña xitu'un *xa Jesús nuu na, ndi su
ndikandïxa vi na ra. 38 Ra ña *kuu ña yo'o, ra ña va'a na xinu nuu
tu'un ña tiaa ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi
ña, ta kachi ra su'va:
Tata, ndia nii na xïin kandixa tu'un ña ka'an ndi
Ra ndia nii tu na xïin kandixa xa'a ña ˆxini na ña ka'nu ni
ndiee va kun,
*kachi ra. 39 Ra ndika'an tu ra Isaías kachi ra su'va va:
40 Ndioxi kuvi ra *ndasi nuu na, ra ndasatie'e ra nima na,
ña va'a na küni na xi'in nduchi nuu na,
ra nii na kuïin na kandixa na xi'in ndinuni nima na,
ra nii na nandïko na nuu yu, ña sanda'a yu na,
kachi ra. 41 Ra su'va ke *kachi ra Isaías xa'a Jesús te yachi, saa chi
xa xini nuu va ra ña ka'nu kuu mii Jesús.
42 Ra va'a ni saa va, ndi su kua'a ni va na judío na kuna'nu
xa'ndia chiñu ra kandixa va na ña ndika'an Jesús, ndi su ndixïin na
ndatu'un na xi'in yuvi saa chi ndiyu'vi va na, ña tava ndia fariseo
na ve'e ñu'u kan. 43 Saa chi *kuni ka va na, ña na ka'an va'a ni na
yuuvi yo'o xa'a na, nuu ña ka'an va'a Ndioxi xa'a na.

Tu'un ña ndika'an Jesús va ke sandaku kuachi xi'in yuvi

44 Ra saa ndiee ka vi ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Yuvi na kandixa yu'u, ra süvi takua yu'u kuvi ra kandixa na,
chi Tata yu, ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra kandixa na. 45 Ra yuvi
na ˆxíní yu'u, ra ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra ˆxíní na. 46 Yu'u,
ra kuu ñù'ù, ra ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra ña va'a na kundëe na
kandixa yu'u, nuu ñaa va kuvi ña. 47 Ra tu ndia na ˆxini so'o tu'un
yu, ra xïin na kandixa na ña, ra süvi yu'u kuvi ra sayukun kuachi
xi'in na, saa chi ndixäa yu, ña sayukun yu kuachi xi'in na yuuvi
yo'o, chi na xaa yu sakaku va yu kuvi na. 48 Ra yuvi na kundasi
yu'u, ra xïin na kandixa na yu'u, ra iyoo va ña sayukun kuachi

xi'in na, saa chi tu'un ña ndika'an va yu ke sayukun kuachi xi'in
na kii ña vaxi. 49 Saa chi yu'u, ra süvi ña kuni mii yu ke ka'an yu;
chi Tata yu ra ti'vi yu'u va kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu, ndia ña ke
xiniñu'u ka'an yu, ra ndia ña ke xiniñu'u saña'a yu ndo'o. 50 Ra xa
kundaa va ini yu, chi ndiayu ña xa'ndia Tata yu, ra ña taxi kutiaku
yuvi ndiaa ndikaa ndiku'un va kuvi ña. Ña kan ke, ña xa'ndia
Tata yu nuu yu ke ka'an tu yu xi'in ndo'o va —kachi Jesús xi'in
na.

ˆNdakatia Jesús xa'a ndia ita'an xi'in ra

13 Ra ndia salo'o ni va kumani ña koo viko pascua, ra xa
ˆkundaa va ini Jesús ña xa ndixaa kii ña ndakoo ra ña yuuvi
yo'o, ra nandiko ra kunu'u ra chi nuu ndu'u Iva ra. Ra *ku'vi ka vi
ini ra xini ra na ndikun sata ra, na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña
*ku'vi ni ini ra xini ra na, ra ndiakua ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra
xa'a na.

2 Ra saa kuu, ra ndakundu'u Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ña
kuxini ndia, ra xa chikaa yu'u va timia'a ra Judas Iscariote, se'e ra
Simón, ña ndataxi ra Jesús nda'a na saa ini. 3 Ndi su xa ˆkundaa
va ini Jesús ña *taxi Iva ra Ndioxi takundi'i ndiayu nda'a ra, saa
chi nuu mii Ndioxi ke kee va ra, ra nuu mii Ndioxi ke nandiko tu
ra kunu'u va ra. 4 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini ndia, ra saa
ndakundichi Jesús, ra ki'in ra tikoto ña isukun ra chindu'u ra kan, ra
saa ki'in ra iin tikoto kani ra chiku'ni ra ña toko ra. 5 Ra te ndi'i saa
chikaa ra tiakuii ini iin xiko'o, ra xa'a ra ndakatia ra xa'a ndia ita'an
xi'in ra, ra te ndi'i saa sandachi ra ña xi'in tikoto ña nu'ni toko ra.

6 Ra ta kuyachin Jesús ña ndakatia ra xa'a ra Simón Pedro, ra saa
ndika'an ra Simón Pedro kachi ra saa xi'in ra:

—Tata, vä'a kita ña ndakatia kun xa'a yu —kachi ra.

7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Ña ˆxa yu ra kundäa vi ini kun xi'in ña vichin, ndi su vaxi kii ra
kundaa va ini kun xi'in ña —kachi ra.

8 Ra saa ndika'an ka ra Pedro kachi ra saa:

—Tata, ndia nii kii täxi yu ndakatia kun xa'a yu —kachi ra.

Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Tu na ndakätia yu xa'a kun, saa ra küvi kuta'an kun xi'in yu
—kachi ra.

9 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, tu saa, ra süvi takua xa'a yu ke ndakatia kun, chi na
ndakatia tu kun nda'a yu, xi'in xini va yu —kachi ra.
10 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yuvi na xa *chichi ra ndia takua xa'a va na kan ke xiniñu'u
ndoo, saa chi yäkua ka na. Ra ndo'o tu, ra xa ndo nduyaa va kuvi
ndo, saa chi yäkua ka ndo, ndi su süvi takundi'i tu ndo ninduyaa
—kachi ra.
11 Saa chi ˆxa kundaa va ini Jesús xa'a tiaa ra ndataxi ña'a nda'a
na saa ini, ña kan ke ndika'an ra, ña süvi takundi'i ndia kuvi ndia
ninduyaa.
12 Ra te ndi'i ndakatia ra xa'a ndia, saa ndakusukun ra tikoto ña
isukun ra, ra saa ndakundu'u tuku ra nuu mesa va, ra ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A ˆkundaa ini ndo ni ke kuni kachi ña *xa yu yo'o? 13 Ndo'o,
ra Tata Maestro kachi ndo xi'in yu, ra va'a ka'an va ndo, saa chi suvi
kuvi va yu. 14 Ra tu yu'u, ra kuu yu Tata Maestro ndo, ra ndakatia tu
yu xa'a va ndo, saa ra, xiniñu'u ndakatia tu ndo'o va xa'a na ta'an
ndo. 15 Ra ña yo'o ke ˆxa yu ña sakua'a yu ndo'o, ra ta ku'va *xa yu
*xi̱nì ndo ke na sa tu ndo'o va. 16 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in va
ndo, saa chi ndia nii na xachiñu tatu, ra küvi sa chee na nuu ra kuu
xito'o na, ra nii yuvi na kua'an chiñu küvi sa chee tu nuu na ti'vi
ña'a va. 17 Ra tu na kundaa ini ndo xi'in ña yo'o, ra sa ndo ña, saa ra
va'a ni va kee ndo.
18 ’Ra süvi xa'a takundi'i ndo ke ka'an yu, chi xa kundaa va ini yu
ni ke iyoo nima ta iin iin ndo'o, ndia ndikaxin yu. Ndi su ña xiniñu'u
va ke na xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Ra xixi xi'in
va yu kuvi ra ndukuiin kanita'an xi'in yu”, kachi ña. 19 Ra ña va'a na
kundaa ini ndo xa'a ña kuu, ña kan ke xa yachi va ka'an yu ña yo'o
xi'in ndo, ra te xa na kuu ña, saa ra na kandixa va ndo, ña kuu yu
tiaa ra kuu va yu. 20 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi yuvi
na ndaki'in mani yuvi na ˆti'vi yu ku'un, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in
mani na; ra na ndaki'in mani yu'u, ra ra *ti'vi yu'u xaa va yu kuvi ra
ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a ña xikota'an ra Judas xi'in ra

21 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, saa ra kusuchi
ka vi ini ra, ra saa ndika'an tie'e ra xi'in va ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi iin ndo'o ndia ndee yo'o
va kuvi ndia ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra. 22 Ra
saa xa'a ndia ita'an xi'in ra xito'ni ndia nuu ta'an ndia, ra ˆndakani
ini ndia yoo xa'a ke ndika'an ra. 23 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini
ndia, ra yachin xi'in mii Jesús va ndu'u iin ra ita'an xi'in ra, ra ˆku'vi
ni ini ra xini ra. 24 Ra saa ndixika nda'a ra Simón Pedro nuu ra ña na
ndakatu'un ra Jesús, ra va'a kundaa ini ndia yoo xa'a ke ndika'an ra.
25 Saa nduyachin va'a ka va ra xiin Jesús, ra ndindakatu'un ra ra,
kachi ra saa:
—Tata, ¿yoo kuvi ra sa saa? —kachi ra.
26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ra chindaxi yu ixta taxi yu nda'a kuvi ra —kachi ra.
Ra saa *chindaxi Jesús ixta, ra taxi ra ña nda'a ra Judas Iscariote,
se'e ra Simón. 27 Saa ki'in ra Judas ixta kan *xixi ra, ra saa kuu ndia
ndee ndia, saa ra ndiki'vi va timia'a ini ra. Ra saa ndika'an Jesús
xi'in ra kachi ra saa:
—Chiñu ña kuni kun sa kun, ra kama ni ka na sa va kun ña
—kachi ra.
28 Ndi su ndia nii ndia ndee nuu mesa kan ndikundäa ini, nichuun
ke kachi Jesús saa xi'in ra. 29 Ra sava ndia ndakani ini, ña ku'un ra
Judas kan sata ra ña'a ña kuniñu'u ndia viko, a ña'a, ña sani'i ndia
na nda'vi va tu, saa chi mii ra kan kuvi ra ndiso xu'un va. 30 Ra te
ndi'i xixi ra Judas ixta kan, saa ra ndakundichi ra kua'an va ra. Ra
xa ñuu va kuvi ña.

Ndiayu xaa ña taxi Jesús

31 Ra te kanata ra Judas kua'an ra, ra saa ndika'an Jesús kachi ra
saa:
—Vichin ke ˆkuni takundi'i yuvi yu'u ra xaa yo'o, ña kuu yu ra
ka'nu, ra kundaa tu ini na ña ka'nu ni tu Tata yu Ndioxi va, xa'a
chiñu ña ˆxa yu. 32 Ra tu xi'in chiñu ña ˆxa yu ke kundaa ini na ña
ka'nu ni Ndioxi, saa ra ndasaka'nu ni tu mii va ra yu'u, ra xa numi
ni va sa ra ña. 33 Ndo'o, ndia kuu se'e mii yu, ra na kundaa ini ndo,

saa chi salo'o ni va kii íin yu xi'in ndo, ra *xa ta kachi yu xi'in na
judío ke ˆkachi tu yu xi'in ndo'o va: Saa chi nanduku ni va ndo yu'u,
ndi su kuchüun vi ndo xaa ndo nuu ku'un yu. 34 Ra ndiayu xaa ña
ˆndakoo yu nda'a ndo ke yo'o: na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo. Ra
ta ku'va ˆku'vi ini yu'u xini yu ndo'o, saa ke na sa tu ndo'o va, ña
ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo. 35 Ra tu saa na sa ndo, ña ku'vi ni ini
ndo kuni ta'an ndo, saa ra kundaa ini takundi'i va yuvi ña kuu ndo
ndia ita'an xi'in yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

36 Ra saa ndindakatu'un ra Simón Pedro Jesús kachi ra saa:
—Tata, ¿ndia mii ke ku'un kun? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Nuu ku'un yu, ra küvi vi ku'un kun xi'in yu vichin, ndi su
kundikun va kun xaa kun te xa na ndi'i —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Tata, ¿nichuun ke küvi ku'un yu xi'in kun vichin? Chi yu'u, ra
xa iyoo nduvi va yu ña kuvi yu xa'a kun —kachi ra.
38 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿A ndixa iyoo nduvi kun ña kuvi kun xa'a yu? Na kundani kun
chi mii ña ndaa, ra ñuu vichin, ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a
yu, ra saa kana chele —kachi Jesús xi'in ra.

Jesús kuvi ra kuu ichi ña kua'an nuu Ndioxi

14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndï'i ini ndo. Na kundiaa ini ndo Ndioxi, ra na kundiaa
ini tu ndo yu'u va. 2 Ra ve'e Tata yu, ra iyoo kua'a va nuu kundee
ndo, ra tu süvi saa iyoo ña, saa ra kä'an yu xi'in vi ndo, ra vichin ke
ku'un yu ña sanduvi ka yu nuu kundee ndo. 3 Ra te xa na ndi'i savii
yu nuu kundee ndo ña ku'un yu vichin, ra saa nandiko yu ndaki'in
yu ndo'o ña ku'un ndo xi'in yu, ra mii nuu koo yu ke kundee tu
ndo'o va xi'in yu. 4 Ra ˆxa xini va ndo, ndia chi ku nuu ku'un yu, ra
xa xini tu ndo ichi ña kua'an chi nuu ku'un va yu —kachi Jesús xi'in
ndia.
5 Saa ndika'an ra Tomás, xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata, xïni ndi ndia chi ku nuu ku'un kun; ¿ra ni ke sa ndi
kundaa ini ndi ndia mii kuu ichi? —kachi ra.
6 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u ku ra kuu ichi, ra yu'u ku ra kuu ña ndaa, ra yu'u ku ra
kuu mii ña tiaku va. Ra ndia nii yuvi küvi xaa nuu Tata yu, tu na
kïxi na nuu yu'u. 7 Tu xíni̱ ndo yoo kuvi yu, saa ra xíni̱ tu ndo yoo
kuvi Tata va yu; ra xa xíni̱ va ndo ra vichin, saa chi xa ˆxíní va ndo
ra —kachi Jesús.
8 Ra saa ndika'an ra Felipe, kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, na sa kun ña mani ña'a kun Tata yo Ndioxi nuu ndi, ra
kundaa ini ndi —kachi ra. 9 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Felipe, ¿xa kua'a ni va kii iyoo yu xi'in ndo, ra nani saa xïni
kun yu'u saa va? Yuvi na ˆxíní yu'u, ra ˆxíní tu na Tata va yu; ¿ra
nichuun ke ka'an kun, ña na ña'a yu Tata yo Ndioxi nuu kun? 10 ¿Ra
a kandïxa va kun ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu, ra yu'u tu íin xi'in
ra kan va? Ra tu'un ña ka'an yu, ra süvi tu'un mii yu kuvi ña. Chi
Tata yo Ndioxi va kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu ra xa takundi'i
chiñu va. 11 Ra na kandixa ndo yu'u, ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu,
ra yu'u tu íin xi'in ra kan va; ra tu kandïxa ndo ña ka'an yu, saa ra
ña sa ndo ke na kandixa ndo yu'u xi'in chiñu ña ˆxa va yu. 12 Ra ña
ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa yu'u, ra ta'an chiñu ña
ˆxa yu'u ke sa tu na kan va; ra tu na kuvi, ra ña na'nu ka va sa na,
saa chi yu'u ra xa kunu'u va yu nuu Tata yo Ndioxi. 13 Ra takundi'i
ña nduku ndo nuu Tata yo Ndioxi xi'in kivi yu, ra sa va yu ña, ra
saa ke kundaa ini ndo ña ka'nu ni Ndioxi. 14 Ra ndia ndia ka ña'a na
nduku ndo xi'in kivi yu, ra sa va yu ña —kachi Jesús xi'in ndia.

*Kindoo Jesús ña ti'vi ra Tachi Yii

15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndixa ku'vi ini ndo xini ndo yu'u, saa ra na kandixa ndo
ndiayu va yu. 16 Ra yu'u tu kuaku nda'vi nuu Tata yo Ndioxi, ra ti'vi
ra Tachi Yii ra kixi ña chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra koo ña xi'in
ndo iin ndisaa kii. 17 Ra ña kan kuu Tachi Yii Ndioxi ña ndaa. Ra na
yuuvi yo'o ra ˆküvi vi ndaki'in na ña chi xïni na ña, ra nii kundäa
tu ini na ni ña'a kuvi va ña, ndi su ndo'o, ra ˆxini va ndo ña, chi xa
xi'in va ndo iyoo ña, ra koo tu ña xi'in ndo iin takundi'i kii va. 18 Ra
na kundaa ni ndo, chi ndaköo nda'a yu ndo'o; saa chi ndiko tuku va

yu kixi yu sata ndo. 19 Ra salo'o ni va kumani, saa ra küni ka vi na
yuuvi yo'o yu'u, ndi su ndo'o ra kuni va ndo yu'u; saa chi kutiaku va
ndo, chi yu'u ra tiaku va yu. 20 Ra te xa na xaa kii kan ke kundaa
kaxi ini ndo, ña íin yu xi'in Tata yu Ndioxi, ra ndo'o tu iyoo xi'in
yu'u va, ra yu'u tu íin xi'in ndo'o va. 21 Ra yuvi na xini ndiayu yu, ra
xa na ña ka'an ña, saa ra, ˆndaña'a na mii na ña ndixa ke ku'vi ini
na xini na yu'u va. Ra na ku'vi ini xini yu'u, ra ku'vi ni tu ini Tata va
yu kuni ra na, ra saa tu yu'u va, chi ku'vi ni va ini yu kuni yu na, ra
ndaña'a yu mii yu nuu na —kachi Jesús xi'in ndia.

22 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús ra nani Judas (ndi su
süvi ra Judas Iscariote kuvi ra) kachi ra saa:

—Tata, ¿ra ni ke iyoo ña, ña ña'a kun mii kun nuu takua ndu'u,
ra ñä'a tu kun mii kun nuu na yuuvi yo'o? —kachi ra.

23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Yuvi na ku'vi ini xini yu'u, ra kandixa va na tu'un ña ka'an yu,
ra Tata yu Ndioxi, ra ku'vi ni va ini ra kuni ra na, ra yu'u xi'in Tata
yu, ra kixi va ndi koo ndi xi'in na. 24 Ra yuvi na kü'vi ini xini yu'u,
ra kandïxa vi na kan tu'un ña ka'an yu xi'in na. Ra tu'un ña xini so'o
ndo yo'o, ra süvi tu'un yu'u kuvi ña, chi tu'un Tata yu Ndioxi ra ti'vi
yu'u vaxi va yu kuvi ña.

25 ’Ra ña íin ka yu xi'in ndo vichin va ke ka'an yu takundi'i ña
yo'o xi'in ndo, 26 ndi su Tachi Yii, ña ti'vi Tata yo Ndioxi kixi nuu va
yu kuvi ña chindiee ta'an xi'in ndo, ra taxi ña tu'un ndiee ini nda'a
ndo, ra saña'a tu ña ndo'o xa'a takundi'i chiñu, ra sandaka'an tu ña
ndo'o xa'a takundi'i tu'un ña ˆka'an yu xi'in va ndo.

27 ’Ra vichin ke, indiayu ta'an yu xi'in ndo xi'in ña va'a ña kuu
mii yu. Ra ña va'a ña kuu mii yu ke ndakoo tu yu xi'in va ndo, ra
inüu ña xi'in ña taxi ña yuuvi yo'o. Ra na kundï'i ni ini ndo, ra nii
na kuayü'vi va tu ndo xa'a ña kuu. 28 Ra xa *xini va so'o ndo, ña
ndika'an yu xi'in ndo ña ku'un yu, ndi su nandiko va tu yu sata ndo.
Ra tu ndixa ke ku'vi ini ndo xini ndo yu'u, saa ra ndo kusii ka ini va
kuvi ndo, ña ˆkundaa ini ndo ña ku'un yu nuu Tata yu, saa chi ka'nu
ni ka va ra kan nuu yu'u. 29 Ra xa yachi va ka'an yu xi'in ndo xa'a
ña kuu; ra te xa na kuu ña, saa ra na kandixa va ndo yu'u.

30 ’Ra kä'an kua'a ni ka yu xi'in ndo; saa chi xa kuyachin va ri
ña'a, ri xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o vaxi ri. Ra köo va'a mii
ndiee vi ri kan nuu yu'u, 31 ndi su ña va'a na kundaa ini na yuuvi
yo'o, ña ku'vi ni ini yu xini yu Tata yu ke xiniñu'u saxinu va yu

chiñu ña xa'ndia ra nuu yu, ra iin ta kachi ra xi'in yu ke sa va yu.
Ndakuita ndo. Ra ku'un yo —kachi Jesús xi'in ndia.

Jesús ku te'e uva ña ndixa

15 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—Yu'u kuvi ra kuu te'e uva ña ndixa, ra Tata yu kuvi ra
chi'i ña, ra ndiaa ra ña. [2] Ra takundi'i yo'ó vali nda'a ña, ña kuëe
taxi uva, ra ka'ndia ndi'i va ra ña, ra ña taxi uva, tu ndaxatia va ra,
ña va'a kua'a ni ka uva na taxi va ña. [3] Ra ndo'o, ra xa ndo nduvii va
kuvi ndo xi'in tu'un ña *saña'a yu ndo'o. [4] Ña kan ke na kundikun
ndiaa va ndo yu'u, ra yu'u tu kuiin xi'in ndo'o va. Ra na kundaa ini
ndo, chi takundi'i yo'ó vali nda'a te'e uva, ra tu na kundïkun ndiaa
ña sata mii yo'o chee te'e uva, saa ra küvi vi taxi ña uva, ra mii saa
ke ndo'o tu ndo'o va, tu na kundïkun ndiaa ndo yu'u.
[5] 'Yu'u kuvi ra kuu te'e uva, ra ndo'o kuvi ndia kuu yo'o vali
nda'a va ña, ra na ndikun ndiaa yu'u, ra yu'u tu iin xi'in va na, ra na
kan kuvi na kua'a ni uva taxi va; ra tu na kundïkun ndiaa na yu'u,
saa ra ndia nii ña ke kuchüun na sa vi na. [6] Ra yuvi na ndïkun ndiaa
yu'u, ra kutia va na, ra ndachi va tu na, ra ndo'o na ta ku'va ndo'o
yo'o vali nda'a te'e uva ña xitia ra ndachi ña, ra te ˆndi'i ndakaya na
ña, ra taan na ña nuu ñù'ù xixi va ña.
[7] 'Tu na kundikun ndiaa ndo yu'u, ra näa ini ndo xa'a tu'un yu,
saa ra ndia ndia ka ña kuni ndo nduku ndo nuu Tata yu, ra ni'i va
ndo ña. [8] Ra na kundaa ini ndo, chi nduka'nu ni va Tata yu Ndioxi,
te kua'a ni kui'i ˆtaxi ndo, ra saa ke ndaña'a tu ndo mii ndo ña
ndikun ndo yu'u va. [9] Ra iin ta ku'va ku'vi ini Tata yu Ndioxi xini ra
yu'u, ra iin saa ke ku'vi tu ini yu'u va xini yu ndo'o, ra na ndaköo
ndo ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o. [10] Ra tu na kandixa ndo ndiayu
yu, saa ra kaka va ndo tixi ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o, ta ku'va ˆxa
yu'u ña ˆkandixa yu ndiayu Tata yu Ndioxi, ra xika yu tixi ña ku'vi
ini ra xini ra yu'u.
[11] 'Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na koo ña sii ini
ña iyoo nuu yu xi'in ndo, ra saa ke na kusii ni ka va ini ndo. [12] Ra
ndiayu ña taxi yu nda'a ndo kuvi ña: na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an
ndo, ta ku'va ˆku'vi ini yu'u xini yu ndo'o va. [13] Ra iin ña ku'vi ini
ña chee ni kuvi ña, taxi yuvi mii na ña kuvi na xa'a na ita'an xi'in
na. [14] Ra tu na sa ndo ña ka'an yu, ra saa ke kuu ndo ndia ita'an

mani xi'in va yu. 15 Ra kä'an ka yu ña kuu ndo, ndia xachiñu tatu,
saa chi ndia xachiñu tatu ra xïni vi ndia kan, xa'a takundi'i chiñu ña
xa xito'o ndia. Ña kan ke ndo'o, ra ndia ita'an mani xi'in va yu ka'an
yu xi'in ndo, saa chi xa ndaña'a ndi'i va yu tu'un ña ndika'an Tata
yu xi'in yu nuu ndo. 16 Ra süvi ndo'o kuvi ndo nindakaxin yu'u, chi
yu'u va kuvi ra ndakaxin ndo'o, ra taxi yu chiñu nda'a ndo, ña na
ku'un ndo sa ndo ña ka'an yu, ra kua'a ni kui'i na taxi ndo, ra kui'i
ña taxi ndo kan, ra na koo ña iin ndisaa kii, ra saa ke taxi Tata yu
takundi'i ña nduku ndo nuu ra xi'in kivi yu. 17 Ra chiñu ña xa'ndia
yu nuu ndo ke, na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo.

Küni na yuuvi yo'o Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

18 ’Ra ña kundasi na yuuvi yo'o ndo'o, ra na kundaa ini ndo, chi
xi'na ka vi yu'u kuvi ra *kundasi na. 19 Ra tu ta ku'va iyoo mii na
yuuvi yo'o ndixiyo ndo, saa ra ku'vi ni va ini na kuni na ndo'o, ndi
su süvi ka ta'an na kuvi ndo, saa chi *xa ndatava va yu ndo'o tiañu
na, ra ña kan va ke kundasi na ndo'o. 20 Ra na ndaka'an ndo xa'a
tu'un ña ndika'an yu xi'in ndo, ta *kachi yu su'va: “Ndia nii na
xachiñu tatu ra chëe na nuu xito'o na.” Ra na kundaa ini ndo, chi tu
*taxi na yu'u, saa ra taxi tu na ndo'o va; ra tu xiin va na sakua'a na
tu'un ña *saña'a yu na, saa ra kuiin tu na sakua'a na ña saña'a ndo'o
va na. 21 Ra xa'a ña ndikun ndo yu'u va ke kundasi na ndo'o, ra sa
na takundi'i ña kuni na xi'in ndo, saa chi xïni na ra ti'vi yu'u xaa yu,
ña yuuvi yo'o.
22 ’Ra tu kuëe ndikixi yu ndatu'un yu xi'in na, saa ra köo vi
kuachi na, ndi su vichin, ra köo ka ña ni'i na tiaa vi na, ña kachi na
köo kuachi na, 23 saa chi yuvi na kundasi yu'u, ra kundasi tu na Tata
yu Ndioxi va. 24 Ra tu kuëe *ndixa yu, ña xitu'un ña täan sa ndia nii
yuvi kuni na, saa ra köo vi kuachi na, ndi su vichin, ra xa *xini va
na ña xitu'un *xa yu, ra xa'a ña kan ke ˆkundasi na yu'u, ra ˆkundasi
tu na Tata yu Ndioxi va. 25 Ra su'va ke xiniñu'u kuu va, ña kan ke
va'a xinu nuu tu'un Ndioxi ña kachi su'va: “Iin saa kaa kundasi na
yu'u va”, kachi ña.
26 ’Ra te xa na xa̱a̱ Tachi Yii ña chindiee ta'an xi'in ndo, ña ti'vi yu
kixi, ña kuu mii Tata yu Ndioxi, ra ña kan va kuvi ña ndatu'un mii
ña ndaa xi'in ndo xa'a yu. 27 Ra ndatu'un tu ndo'o va mii ña ndaa
xa'a yu, saa chi ndo'o kuvi ndo *xikuta'an xi'in yu ndia te kii xa'a vi.

16 ’Ra takundi'i ña yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na ndïko
ini ndo ña ndikun ndo yu'u. [2] Saa chi vaxi kii, ra tava va na
ndo'o ve'e ñu'u nuu ndakita'an ndo, ra ndia ka'ni va na ndo'o, ra ta
xa na ˆsa na saa, ra ña va'a kuni Ndioxi va ke ˆxa na kà'àn na. [3] Ra
saa ke sa va na, saa chi xïni vi na yu'u, ra nii Tata yu Ndioxi kuvi ra
xïni vi na. [4] Ra ña yo'o ke ka'an yu xi'in ndo ña xa na ku̱'u̱n ini ndo,
ra te xa na kuu ña xiniñu'u kuu, ra saa ke na ndaka'an ndo xa'a ña
*xa ndika'an yu xi'in va ndo —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Chiñu ña ˆxa Tachi Yii Ndioxi

Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Te kii xa'a, ra ndikä'an vi yu ña yo'o xi'in ndo, saa chi ta íin
ka va yu xi'in ndo. [5] Ndi su vichin, ra xa nandiko va yu kunu'u yu
nuu Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ndia nii tu ndo xïin
ndakatu'un yu'u ndia mii ku nuu ku'un va yu. [6] Chi ña xa ndo ke
kusuchi ni ini ndo, xa'a tu'un ña ndika'an yu xi'in va ndo. [7] Ndi su
ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo: chi ña va'a ni ka va ke na ku'un
yu, saa chi tu na kü'un yu, saa ra küvi vi kixi Tachi Yii Ndioxi ña
chindiee ta'an ña xi'in ndo, ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra saa
ke va'a ti'vi yu Tachi Yii, ña kixi ña koo ña xi'in ndo. [8] Ra ta xa na
xaa Tachi Yii Ndioxi, ra ña kan va kuvi ña ka'an xi'in na yuuvi yo'o,
ra kundaa va ini na ña iyoo kuachi na, ra ka'an ña xi'in na ña iyoo
iin ichi ndaku, ra ka'an tu ña xi'in na, ña sandaku Ndioxi kuachi
xi'in va na. [9] Ra ka'an ña, ña iyoo kuachi na, saa chi xïin na kandixa
na yu'u; [10] ra ka'an ña xi'in na ra kundaa va ini na xa'a ichi Ndioxi
ña ndaku, saa chi yu'u, ra xa kunu'u va yu nuu Tata yu Ndioxi, ra
ndo'o, ra küni ka vi ndo yu'u; [11] ra ka'an ña xi'in na ra kundaa tu ini
na, ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in va na, saa chi ri kuchee xa'ndia
chiñu nuu ña yuuvi yo'o, ra xa nditia'ndia va xa'a ri ña ndi'i xa'a ri.

[12] ’Ra iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in ndo, ndi su kundiëe
ndo xi'in vi ña. [13] Ra te xa na xa̱a̱ Tachi Yii Ndioxi ña ndixa, ra ña
kan va ke saña'a ndo'o xa'a takundi'i ña ndaa; saa chi süvi ña kuni
mii ña ke ka'an ña xi'in ndo, chi ña kuni so'o ña ka'an Ndioxi va
ke ka'an ña xi'in ndo, ra taxi ña xini ndo, ra kundaa va ini ndo
xa'a takundi'i ña kuu kii ña vaxi. [14] Ra Tachi Yii Ndioxi va kuvi ña
chindu'u to'o tu'un xa'a yu, saa chi ˆkundaa va ini ña xa'a takundi'i
ña *xa yu, xi'in ña saña'a yu, ra ndaña'a tu ña ña nuu ndo'o va.

15 Ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu Tata yu Ndioxi, ra ña'a yu'u ke xi'in
va ra. Ra ña kan va ke ndika'an yu xi'in ndo ña ndaki'in Tachi Yii
Ndioxi ña iyoo nuu yu, ra ndaña'a ña ña nuu ndo'o va —kachi Jesús
xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ña suchi ini ra ña sii ini va nduu ña

16 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi ndia salo'o ni va kii kumani, ra küni
ka vi ndo yu'u, ndi su te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni tuku va ndo
yu'u, saa chi nuu iyoo Tata yu Ndioxi va ke ku'un yu —kachi Jesús.
17 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in Jesús ndakatu'un ta'an ndia
kachi ndia saa:
—¿Ni ke kuni kachi tu'un ña ka'an ra xi'in yo, ña kachi ra, ña
salo'o ni va kii kumani ra küni ka yo ra, ra te xa na ya'a lo'o kii, ra
kuni tuku va yo ra, ra ku'un tu ra nuu Tata ra Ndioxi va kachi ra?
18 ¿Ra ni ke kuni kachi ra, “ña salo'o ni va kii kumani”? Kundäa va'a
ini vi yo ni ke ka'an ra —kachi ndia.
19 Ra *kundaa va ini Jesús ña kuni ndia ndakatu'un ndia ra, ra
saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in ndo, ña salo'o ni kii kumani ra
küni ka ndo yu'u, ra te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni tuku va ndo
yu'u, ke ndakatu'un ndo xa'a? 20 Ra ña ndaa ke ka'an yu xi'in ndo,
saa chi kusuchi ni va ini ndo, ra kuaku ni va tu ndo, ra na yuuvi yo'o
tu tiaa ni kusii ini va. Ra ña kusuchi ni ini ndo, ra ndasama ña ra
nduu ña ña sii ini va. 21 Ta ku'va ndo'o iin ña'a ña kaku se'e, chi te
xa kuyachin kaku se'e ña, ra tiaa ni va xa'ndia ña ini ña, ra tixu'vi
ni ña, ndi su te xa ndi'i kaku ña lo'o, saa ra ndakä'an ka vi ña xa'a
ña *tixu'vi ña, chi xi'in se'e ña, ña kaku kan va tiaa ni kusii ini ña.
22 Ra mii saa ke ˆndo'o tu ndo'o va; saa chi vichin va ke kusuchi ni
ini ndo, ndi su te xa na nandiko tuku yu kuni ndo, saa ra tiaa nii va
kusii ini ndo, ra ña kusii nii ini ndo, ra ndia nii na kuchüun kindiaa
ña nda'a ndo.
23 ’Ra kii kan, ra köo mii ka ña ndakatu'un ndo yu'u vi. Ra ña
ndaa ka'an yu xi'in ndo: saa chi xa mii va Tata yu Ndioxi kuvi ra taxi
takundi'i ña nduku ndo nuu ra xi'in kivi yu. 24 Ra ndia kii vichin, ra
ndia nii ña'a täan nduku ndo xi'in kivi yu nuu tata yu, ra na nduku

ndo ña, ra ni'i va ndo ña, ra saa ke kusii ni ka va ini ndo —kachi
Jesús.

Xa *xakanaa va Jesús nuu ña yuuvi

25 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Takundi'i tu'un ña xa ndika'an yu xi'in ndo, ra xi'in tu'un
ndichi va ndika'an yu ña; ndi su vaxi kii ra kä'an ka yu tu'un ndichi
xi'in ndo, chi kaxi kaxi va ka'an yu xi'in ndo xa'a Tata yu Ndioxi.
26 Ra te xa na xaa kii ña nduku ndo ña kumani nuu ndo xi'in kivi yu,
ra kuäku nda'vi ka yu nuu Tata yu Ndioxi xa'a ndo, 27 chi xa ˆku'vi
ni tu ini mii va ra xini ra ndo'o, saa chi ˆku'vi ni ini ndo xini ndo
yu'u, ra kandixa tu ndo yu'u ña kee yu nuu va ra. 28 Ra nuu iyoo
Tata yu Ndioxi ke *kee yu ña xaa yu ña yuuvi yo'o va, ra vichin
ndakoo yu ña yuuvi yo'o, ra nandiko yu kunu'u tuku yu nuu Tata yu
Ndioxi va —kachi Jesús.
29 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa xi'in ra:
—Vichin, ra kaxi ni va ka'an kun xi'in ndi, ra nii xiniñü'u ka kun
tu'un ndichi vi. 30 Ra vichin ke kundaa kaxi ini ndi ña kundaa ini
kun xa'a takundi'i va ña'a, saa chi va'a ni ndakatü'un vi na yo'o,
ra xa ka'an va kun ña kuni na ndakatu'un na. Ra xa'a ña kan ke
kandixa va ndi yo'o ña *kee kun nuu Ndioxi —*kachi ndia.
31 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Ra ndia vichin vi ke kandixa ndo yu'u? 32 Ra na kundaa ini
ndo, chi vaxi kii, ra xa mii kii vichin kuvi va ña, ra takundi'i ndo'o,
ra kunu va ndo kunu'u ndo ve'e ndo, ra ndakoo mitu'un va ndo
yu'u. Ndi su xa saa kuïin mitu'un vi yu, chi kuiin va Tata yu Ndioxi
xi'in yu. 33 Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na kundaa ini
ndo, chi nuu yu'u ke ni'i ndo ña va'a koo xi'in va ndo. Ra ña ndixa
ke sando'o ni va na ndo'o nuu ña yuuvi yo'o; ndi su na kundiaa ini
ndo yu'u, saa chi yu'u, ra xa xatiaa va yu nuu ña yuuvi yo'o —kachi
Jesús.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a ndia ita'an xi'in ra

17 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa ndoni'i ra nuu
ra chi ndivi, ra ndika'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:

—Tata, vichin ke ndixaa kii ña na ndaña'a kun yu'u, ra kuu se'e
kun nuu yuvi ra na kundaa ini na ña ka'nu ni yu, ra ndaña'a tu
yu'u va yo'o nuu na, ra kundaa ini na ña ka'nu ni kun. [2] Saa chi
yo'o kuvi ra *taxi takundi'i ndiayu nda'a yu, ña ka'ndia chiñu yu
nuu takundi'i na yuuvi, ra taxi yu ña kutiaku takundi'i na *taxi kun
nda'a yu ndia ndikaa ndiku'un. [3] Ra ña va'a na ni'i na ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un, kuvi ña xiniñu'u kuni ta'an va'a na xi'in
indaa mitu'un yo'o va Tata Ndioxi, ra ndaa, ra saa tu yu'u, ra kuu
Jesucristo ra *ti'vi kun xaa ña yuuvi yo'o va.
[4] 'Ra xa ndaña'a va yu yo'o nuu na yuuvi ña ka'nu ni kun, xa'a
ña xa *saxinu yu takundi'i chiñu ña *xa'ndia kun nuu yu sa yu. [5] Ra
vichin ke na ndataxi tuku kun ndiee ña xa xikuu mii yu nda'a yu,
Tata, xa ta ku'va ndixiyo ndiee yu xi'in kun ta kumani ka kukava
xa'a ña yuuvi yo'o.
[6] 'Ra xa ndaña'a va yu yo'o, nuu na ndakaxin kun tiañu na
yuuvi yo'o, ra kuenda yo'o va kuvi na, ra *taxi kun na nda'a yu,
ra ˆkandixa va na tu'un kun. [7] Ra vichin, ra takundi'i ña'a ña ˆtaxi
kun nda'a yu, ra ˆkundaa va ini na xa'a ña ña kuu ña kuenda kun.
[8] Ra tu'un ña *taxi kun nda'a yu ke *saña'a va yu na; ra *xiin va na
kandixa na ña, ra kundaa kaxi va ini na ña kee yu nuu iyoo kun, ra
ˆkandixa tu na ña *ti'vi kun yu'u xaa va yu.
[9] 'Ra xaku nda'vi yu nuu kun xa'a takua na ita'an xi'in va yu, ndi
su xäku nda'vi vi yu xa'a na yuuvi yo'o, saa chi takua na taxi kun
nda'a va yu kuvi na ka'an yu xa'a xi'in kun; saa chi kuenda yo'o va
kuvi na. [10] Ra takundi'i na ita'an xi'in yu kuvi na kuu kuenda va
kun, ra takundi'i na kuu kuenda yo'o, kuvi tu na ita'an xi'in yu'u va;
ra xa'a ña xa na yo'o ke nduka'nu ni tu yu'u va.
[11] 'Yu'u, ra köo ka yu nuu ña yuuvi yo'o, ndi su na yo'o, ra kundee
va na, ra yu'u tu xa xaa koo xi'in yo'o va Tata Ndioxi, ra yii. Ra na
*taxi kun nda'a yu, ra na kondiaa kun na xi'in kivi kun, ña kuu mii
ndiee, ra iin tu'un na kuu na xi'in ta'an na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in
yu'u. [12] Ra te ndixiyo yu xi'in na taxi kun nda'a yu nuu ña yuuvi
yo'o, ra xi'in ndiee va kun ke xindiaa yu na; ra ndia nii na nindoñü'u
sa yu, chi takua ra xa iyoo tu'un xa'a ndoñu'u va kuvi ra *nindoñu'u,
ra saa ke kuu va ña va'a na xinu nuu tu'un kun ña ka'an xa'a ra.
[13] 'Ra vichin, ke nandiko yu xaa yu nuu iyoo kun, ra ña íin ka yu
xi'in na nuu ña yuuvi yo'o vichin, ke ka'an ka yu tu'un yo'o xi'in va
na, ña va'a na kusii ini na ta ku'va kusii ini yu'u. [14] Ra xa *ndatu'un

va yu tu'un kun xi'in na ita'an xi'in yu, ndi su na yuuvi yo'o ra
kundasi va na na, saa chi süvi ka kuenda na yuuvi yo'o kuvi na, ra
saa tu yu'u va chi süvi kuenda na yuuvi yo'o kuvi yu. 15 Ra kä'an
yu xi'in kun, ña tava kun na ita'an xi'in yu tiañu na yuuvi yo'o, chi
ña nduku yu nuu kun ke na kondiaa kun na nuu tima'a va. 16 Saa
chi süvi ka kuenda na yuuvi yo'o kuvi na, ra saa tu yu'u va chi süvi
kuenda na yuuvi yo'o kuvi yu. 17 Ra xi'in ña ndaa ña kuu mii kun
ke, na ndakaxin kun na, ña sachiñu na nuu kun, saa chi tu'un kun ra
ña ndaa va kuvi ña. 18 Ra ta ku'va *xa kun ña ti'vi kun yu'u xaa yu
nuu ña yuuvi yo'o, ra saa ke sa tu yu'u va, ña ti'vi yu na yo'o ku'un
na nuu na yuuvi yo'o. 19 Ra xa'a na yo'o ke ˆndataxi yu mii yu nda'a
kun, ña va'a na ndasayii ña ndaa ña kuu mii kun na.

20 'Ndi su süvi takua xa'a na yo'o ke ka'an yu xi'in kun, chi ˆka'an
tu yu xi'in kun xa'a takundi'i na kandixa yu'u, na ka'an ndoso na
ita'an xi'in yu nuu, kii ña vaxi va. 21 Ra saa ke, iin tu'un na nduu
takundi'i va na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u, Tata, ña kuu yo iin va,
ra saa ke na koo tu na yo'o va, ña iin va na nduu na xi'in yo. Ra saa
ke va'a na kandixa na yuuvi yo'o, ña *ti'vi kun yu'u xaa yu. 22 Ra
ña ka'nu, ña taxi kun nda'a yu kuvi ña *ndataxi tu yu'u va nda'a na
yo'o, ña va'a iin tu'un na nduu na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u, ña
kuu yo iin va. 23 Ra yu'u kuvi ra íin xi'in na yo'o, ra yo'o kuvi tu ra
íin xi'in yu'u va, saa chi saa ke va'a ndinuni ni kuta'an na xi'in ta'an
na, ña va'a na kundaa ini na yuuvi yo'o, ña ti'vi kun yu'u, xaa yu
nuu ña yuuvi yo'o, saa chi ˆku'vi ni ini kun xini kun na, ta ku'va
ˆku'vi ini kun xini kun yu'u.

24 'Ra na *taxi kun nda'a yu yo̱'o̱, Tata, ra kuni yu ña na kundee
na xi'in yu nuu koo yu, ra saa ke va'a na kuni na ña ka'nu, ña *taxi
kun nda'a yu; saa chi yo'o kuvi ra xa ku'vi ni ini xini yu'u te täan
kukava xa'a ña yuuvi yo'o vi. 25 Tata, yo'o kuvi ra ˆxa ña ndaku, ra
na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ra xïni vi na yo'o, ndi su yu'u, ra xini va
yu yo'o, ra na ita'an xi'in yu, ra kundaa va ini na ña ti'vi kun yu'u
xaa yu. 26 Ra xa ndika'an va yu xi'in na ita'an xi'in yu, yoo kuvi kun,
ra ka'an ka tuku va yu xi'in na, yoo kuvi kun, ra saa ke va'a na ku'vi
ini na kuni ta'an na ta ku'va ku'vi ini kun xini kun yu'u, ra kuiin tu
mii yu xi'in va na —kachi Jesús xi'in Tata ra Ndioxi.

ˆTiin ndia Jesús ku'un ra xi'in na

18 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in Ndioxi, ra saa ndaki'in ra
kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndiya'a ndia iin yuvi
ña nani Cedrón. Ra saa ndixaa ndia, iin nuu iyoo itun kui'i, ra ikan
xikundee va ndia. [2] Ra ˆxini tu ra Judas, ra ndixiko ta'an xi'in Jesús
va, nuu iyoo itun kui'i kan, saa chi kua'a ni va ichi ndixa'an Jesús
xi'in ndia ita'an xi'in ra ikan. [3] Ra saa kuu, ra ndixaa va ra Judas
xi'in kua'a ni ndia soldado ñuu Roma, ra ndixaa tu ndia kumisio,
ndia ndiaa ve'e ñu'u ka'nu va, ra ni'i ndia ichi xi'in itun, ra ni'i
tu ndia ñù'ù ña tuun nuu va ndia; ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu,
xi'in ndia fariseo kuvi ndia, ti'vi ndia kumisio kan ndixaa ndia. [4] Ra
xa kundaa va ini Jesús xa'a takundi'i tundo'o ña ndo'o ra, ra saa
kuyachin ra nuu ndia ndixaa kan, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra
saa:

—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi ra. [5] Ra saa ndakuiin ndia
kachi ndia saa:

—Jesús ra ñuu Nazaret va kuvi ra nanduku ndi —kachi ndia.

Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Yu'u kuvi va ra —kachi ra.

Ra xa ita'an va ra Judas, ra ndixiko ta'an xi'in Jesús, xi'in ndia.
[6] Ra te ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa: “Yu'u kuvi va ra”,
kachi ra, saa ra iin ndiakua nandiko su'ma ndia, ra nduva ndia, ndia
nuu ñu'u. [7] Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús ndia, kachi ra saa:

—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi ra.

Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:

—Jesús, ra ñuu Nazaret va kuvi ra nanduku ndi —kachi ndia.

[8] Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, chi yu'u kuvi va ra. Ra tu yu'u va
kuvi ra nanduku ndo, saa ra na tïin vi ndo, ndia ita'an xi'in yu, chi
na saña ndia ku'un va ndia —kachi ra.

[9] Ra su'va ke kuu, ña va'a ndixinu nuu tu'un ña ndika'an mii
Jesús, te kachi ra su'va; “Na *taxi kun nda'a yu, Tata, ra ndia nii na
ndisandoñü'u yu”, *kachi ra. [10] Ra saa tava ra Simón Pedro ichi ña
ni'i ra, ra xa'ndia ra so'o kua'a iin tiaa ra nani Malco, ra ra xachiñu
nuu sutu ra kuchee kuvi tiaa kan. [11] Saa ndika'an Jesús xi'in ra
Pedro, kachi ra saa:

—Ndachikaa ichi kun, ini ñii nuu ndikaa ña. Saa chi tu xa Tata yu kuvi ra *taxi ndiayu, ña ndo'o yu tundo'o yo'o, saa ra na ndo'o va yu ña —kachi Jesús.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu sutu ra kuchee

12 Ra ra kuchee xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ñuu Roma,
xi'in takundi'i mii ndia soldado ra, xi'in ndia kumisio ndia ti'vi na
judío kan ndixaa kuvi ndia *tiin Jesús, ra katun ndia ra. 13 Ra saa
ndakundiaka ndia ra kua'an ra xi'in ndia nuu ra Anás, ra kuu siso ra
Caifás. Ra ra Caifás kan kuvi ra kuu sutu, ra kuchee nuu takundi'i
ndia sutu kuiya kan. 14 Ra suvi mii ra Caifás kan kuvi ra ndika'an
xi'in na judío, ña va'a ka va kita ña, ña na kuvi iin tiaa xa'a takundi'i
na ñuu.

ˆTíse'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

15 Ra ra Simón Pedro, xi'in inka ra ita'an xi'in Jesús, ra ndikun
ndia kua'an ndia sata ra. Ra ˆxini ta'an va iin ra kan xi'in ra sutu
kuchee kan, ña kan ke va'a ndiki'vi ra, ndia mii nuu ke'e ve'e ra sutu
kuchee kan xi'in Jesús; 16 ndi su ra Pedro, ra chi ke'e va nindoo ra.
Ra saa kanata ra ita'an xi'in Jesús, ra xinita'an xi'in sutu ra kuchee
kan, ra ndika'an ra xi'in ña'a ña ndiaa ye'e korra kan, ña na taxi ña
ya'a ra Pedro chi ini. 17 Ra saa ndika'an ña'a ña ndiaa ye'e kan xi'in
ra Pedro, kachi ña saa:

—¿A su ta'an ndia ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi ña.

Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:

—Ü'un, süvi yu —kachi ra.

18 Ra ndia xachiñu nuu ndia sutu, xi'in ndia kuu kumisio ndiaa
ve'e ñu'u, ra ndaka'mi ndia ñu'u ndasaa ndia ndita ndia, saa chi
vixin ni, ra ndichi tu ra Pedro va xi'in ndia ndasaa ra.

Ndakatu'un sutu ra kuchee Jesús

19 Ra saa xa'a sutu ra kuchee kan, ndakatu'un ra Jesús xa'a ndia
ita'an xi'in ra, ra saa tu xa'a ña *saña'a ra yuvi va. 20 Saa ndakuiin
Jesús, kachi ra saa xi'in ra:

—Köo iin ña ndika'an se'e yu, saa chi takundi'i ichi ña ndixika yu
saña'a yu na ñuu yo Israel, ra ve'e ñu'u na'nu xi'in ve'e ñu'u vali va
ndixika yu, ra nuu chitu kua'a yuvi va *saña'a yu na. 21 ¿Ra nichuun
ke ndakatu'un kun yu'u? Ra va'a ka va na ndakatu'un kun na xini
so'o ña *saña'a va yu, saa chi na kan ra kundaa va ini na, ni ña'a ke
*saña'a yu na —kachi Jesús. 22 Ra te ndika'an Jesús tu'un yo'o, saa
ra ndikun xakin va iin ra kumisio kan xa'ndia nuu ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa:
—¿Nichuun ndaa yu'u kun, sutu ra kuchee? —*kachi ra. 23 Ra saa
ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu vä'a ndika'an yu, saa ra ka'an xi'in yu ndia ña kuu ña vä'a;
ra tu mii ña ndaku va ke ndika'an yu, saa ra, ¿nichuun kani kun
yu'u? —kachi ra. 24 Ra saa ndati'vi ra Anás kan Jesús kua'an ra chi
nuu ra Caifás, ra kuu sutu kuchee nuu takundi'i ndia sutu, ra nu'ni
va Jesús kua'an ra xi'in ndia.

ˆTise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a Jesús

25 Ra nani saa kuu ra Pedro ndichi ra ndasaa ra xi'in ndia nuu xixi
ñu'u kan, ra saa nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿A su ra ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi na.
Saa ra tise'e tu'un tuku va ra xa'a Jesús, ra ndika'an ra kachi ra
saa:
—Ü'un, süvi yu —kachi ra.
26 Ra saa ndika'an inka tuku tiaa ra xachiñu nuu sutu ra kuchee
kan, ra kuu ta'an ra *xa'ndia ra Pedro so'o kan, kachi ra saa:
—¿A su yo'o kuvi ra íin xi'in tiaa yo'o, *xini yu nuu iyoo itun
kui'i kan? —kachi ra.
27 Saa ra *tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a Jesús, saa ra kana va
chele.

Ndátáxi na Jesús nda'a ra Pilato

28 Ra saa kee na ve'e ra Caifás xi'in Jesús, ra ndakundiaka
na ra kua'an ra xi'in na chi ye'e chiñu ka'nu, nuu ndikaa ra
chiñu kuchee, ra nani Pilato ra kee ñuu Roma. Ra nani saa
kuu na, saa ra xa kua'an tuvi va, ra ndixïin vi mii na judío kan
ki'vi na ndia nuu ke'e ve'e chiñu ka'nu kan, saa chi tu köo ra

kuyakua na ra küvi kuxini na viko pascua tuvi na. [29] Xa'a ña
kan ke kita ra Pilato chi ke'e, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi xa tiaa yo'o, ña kan ke taxi ndo kuachi
xa'a ra? —kachi ra.
[30] Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Tu köo kuachi tiaa yo'o, saa ra kä'an vi ndi xi'in kun ña
sayukun kun kuachi xi'in ra —kachi na.
[31] Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra saa xi'in na:
—Ndaki'in ndo ra na ku'un ra xi'in ndo, ra na sandaku mii ndo
kuachi xi'in va ra, ta ku'va kachi ndiayu ña iyoo nda'a va ndo
—*kachi ra.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ndu'u, ra köo ndiayu nda'a ndi ña ka'ni ndi ndia nii yuvi na
iyoo kuachi —kachi na.
[32] Ra xi'in tu'un ña ndika'an na yo'o kuvi ña ndixinu nuu tu'un
ña ndika'an Jesús, te ndika'an ra ndia ku'va ke kuvi ra. [33] Ra saa
nandi'vi ra Pilato chi ini ve'e chiñu kan, ra saa kana ra Jesús, ra
ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A yo'o kuvi ra kuu rey na judío? —kachi ra. [34] Saa ndakuiin
Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—¿A mii kun kuvi ra ka'an tu'un ñaa xi'in yu, a inka yuvi va xini
so'o kun ndika'an ña? —kachi Jesús.
[35] Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra saa:
—Süvi ra judío ta'an kun kuvi yu'u. Chi mii na judío, xi'in ndia
sutu kuna'nu nuu na ñuu va kun kuvi ndia ndataxi yo'o nda'a yu.
¿Ra ndia ña ku kuachi *xa kun? —*kachi ra.
[36] Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi nuu ña yuuvi yo'o ke xa'ndia yu chiñu; chi tu yo'o
kuvi nuu xa'ndia yu chiñu, saa ra na ita'an xi'in yu, ra kanita'an va
na xi'in na judío ta'an yu xa'a yu. Ndi su süvi nuu ña yuuvi yo'o ke
xa'ndia yu chiñu —*kachi ra.
[37] Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús, kachi ra saa:
—¿Saa ra, rey kuvi ndixa va kun? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ndika'an ña kuu yu rey va. Ra xa'a ña yo'o ke
kaku va yu, ra xa'a ña yo'o ke, xaa tu yu ña yuuvi yo'o va, ña va'a
na ka'an yu xa'a ña ndaa xi'in na yuuvi. Ra takundi'i na kandixa

ña ndaa, ra kandixa tu na tu'un ña ˆka'an yu xi'in va na —*kachi ra.

38 Ra saa ndika'an ra Pilato kachi ra saa, xi'in Jesús:

—¿Ndia ña kuvi ña ndaa? —kachi ra.

Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, saa kanata ra chi ke'e ra ndika'an ra xi'in na judío, kachi ra saa:

—Ndia nii kuachi tiaa yo'o köo ndani'i yu. 39 Ndi su ndo'o, ra yuna'a va ndo ña saña ndika ndo iin tiaa ndia ñú'u ve'e kàà ta kuiya, ta kuiya ña ndatava ndo viko pascua; ¿ra a kuni ndo tu na saña ndika yu, ra kuu rey nuu ndo'o na judío? —*kachi ra.

40 Ra saa iin siso siso ndika'an tuku va na, kachi na saa:

—¡Säña kun ra ñaa! ¡Chi na saña kun ra Barrabás va! —*kachi na.

Ra ra Barrabás kan, ra ra kui'na va kuvi ra.

Nditia'ndia chiñu ña na kuvi Jesús

19 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na kani na Jesús, xi'in ñii ndo'o ña ñu'u kàà nuu. 2 Ra saa xava'a ndia soldado kan iin tivi[a] ìñu̱ ña ku'un Jesús, ra saa chikaa ndia ña xini ra, ra sandakundixi ndia ra iin kapa ña kua'a tuun. 3 Ra ka'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—¡Ka'nu ni yo'o, ra kuu rey na judío! —ˆkachi ndia.

Saa ra xakin tu ndia xa'ndia nuu va ra.

4 Ra saa kanata tuku ra Pilato, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Koto'ni ndo, chi xa yo'o, xaa tiaa yo'o nuu ndo, ra na kundaa ini ndo, chi ndia nii kuachi ra köo ndani'i yu —*kachi ra.

5 Ra saa kanata Jesús nuu na, ra xa ndikaa va iin tivi ìñu̱ xini ra, ra xa ndixi tu ra iin kapa ña kua'a tuun va. Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in na, kachi ra saa:

—¡Koto'ni ndo, chi xa yo'o íin tiaa yo'o! —*kachi ra.

6 Saa ra te xini ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia kuu kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan Jesús, ra saa xa'a ndia iin koko'o nda'yu ndia, kachi ndia saa:

—¡Takaa ra nda'a cruz! ¡Takaa ra nda'a cruz! —ˆkachi ndia.

Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia kachi ra saa:

---

[a] **19:2** Sundie'e: tiuvi i̱ñu̱; tu'un sa'an: corona de espina.

—Ndaki'in ndo'o ra, ra takaa ndo ra nda'a cruz, saa chi köo
kuachi ra ndani'i yu —*kachi ra.
7 Ra saa ndakuiin ndia judío kuna'nu kan kachi ndia saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra kuu mii ndi iin ndiayu, ra ta ku'va kachi mii ndiayu
ndi ke xiniñu'u kuvi va ra, saa chi ka'an ra, ña kuu ra se'e Ndioxi
—*kachi ndia.
8 Ndi su ta xini so'o ra Pilato ña ndika'an ndia tu'un yo'o, saa ra
ndiyu'vi va'a ka va ra. 9 Ra saa nandi'vi tuku ra chi ini ve'e chiñu, ra
ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia mii kuu ñuu kun? —*kachi ra.
Ndi su ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús yu'u vi ra.
10 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun yu'u yu? ¿A kundäa ini kun ña iyoo
ndiayu nda'a yu ña takaa yu yo'o nda'a cruz, ra iyoo tu ndiayu nda'a
yu ña saña ndika yu yo'o va? —*kachi ra.
11 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ndia nii chiñu küvi ka'ndia kun xa'a yu, tu süvi Ndioxi nditaxi
ndiayu nda'a kun; ndi su tiaa ra ndataxi yu'u nda'a kun, ra chee ni
ka va kuachi ra kan —*kachi ra.
12 Ra saa xa'a ndi'i va'a ka va ini ra Pilato, ña kuni ra saña ra
Jesús; ndi su ndia judío, ra ndia ndiee ka nda'yu va kuvi ndia, kachi
ndia saa:
—¡Tu na saña kun tiaa ñaa, saa ra kuëe ita'an mani vi kun xi'in
ra tata chiñu César! ¡Saa chi takundi'i na kuni kuu rey, ra xi'in ra
kan va ke ki'vi na kuachi! —ˆkachi ndia.
13 Ra te xini so'o ra Pilato tu'un ña ka'an ndia, ra saa tava ra
Jesús chi ke'e, ra ndakundu'u ra nuu tiayu ka'nu, tu íin nuu ke'e ve'e
chiñu ka'nu kan, ra Gabata ke nani yuu savi ña chikaa na nuu ñu'u
nuu iin tiayu kan, ra tu'un Gabata ra tu'un hebreo va kuvi ña. 14 Ra
mii ka'ñu kii ña xa'a na xa nduvi na ña ndatava na viko pascua ke
ndika'an ra Pilato xi'in na judío kan, kachi ra saa:
—¡Yo'o, íin ra kuu rey ndo! —*kachi ra.
15 Ndi su ndia kan ra ndia ndiee ka nda'yu va kuvi ndia, kachi
ndia saa:
—¡Tava ra! ¡Tava ra! Na ku'un ra kutakaa ra nda'a cruz —kachi
ndia.
Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia, kachi ra saa:

—¿A kuni ndo, ña katakaa yu ra kuu rey ndo nda'a cruz? —*kachi ra.

Ra saa ndakuiin ndia kuna'nu nuu ndia sutu kan, kachi ndia saa:

—Ndu'u, ra köo inka rey nuu ndi, chi xa iyoo va ra César —*kachi ndia.

16 Ndia saa ra ndataxi ra Pilato Jesús nda'a va ndia, ra saa
ndakundiaka ndia soldado kan Jesús kua'an ra xi'in ndia, ña katakaa
ndia ra nda'a cruz va.

ˆKatakaa na Jesús nda'a cruz

17 Ra saa kanata Jesús nuu ñuu Jerusalén kan, ra kasoko ra cruz
ra kua'an ra xi'in ndia iin nuu nani leke xini ndii, ra Gólgota ke
kachi tu'un yo'o, tu'un hebreo. 18 Ra ikan katakaa ndia ra nda'a
cruz, ra katakaa tu ndia, inka uvi tiaa va xi'in ra; ra iin ndia katakaa
ndia nda'a cruz tu ndichi xiin ra xixiyo, ra tun íin ma'ñu, katakaa
ndia mii Jesús va. 19 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na tiaa ndia
nuu iin vitu lo'o, ra chindu'u ndia ndia nu xini cruz, tu takaa Jesús
nda'a, ra su'va ke kachi tu'un ña tiaa ndia nuu nu: “Jesús ra ñuu
Nazaret, ra kuu rey na judío”, kachi ña. 20 Ra kua'a ni va mii na
judío ka'vi tu'un yo'o, saa chi nuu katakaa na Jesús, ra yachin nuu
ñuu va kuvi ña, ra uni nuu tu'un ke tiaa ndia nuu vitu lo'o kan: tu'un
hebreo, xi'in tu'un griego, xi'in tu'un latin. 21 Ra saa ndika'an ndia
sutu kuna'nu nuu na judío xi'in ra Pilato, kachi ndia saa:

—Tata, na kä'an tu'un ñaa “rey na judío”; chi va'a ka va na
chindu'u kun, “ra yo'o ku ra ka'an ku rey na judío” —*kachi ndia.

22 Saa ndakuiin ra Pilato yu'u ndia, kachi ra saa:

—Tu'un ña tiaa yu, ra xa ña tiaa yu kuvi va ña —kachi ra xi'in
ndia.

23 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado kan Jesús nda'a cruz, ra saa
ndaki'in ndia tikoto ra, ra ndata'vi ndia ña kumi ña'ñu, ra kumi kuvi
ndia, ra iin iin ña'ñu ndaki'in va ndia. Ra saa ndaki'in tu ndia tikoto
kani ña xindikaa tixi tikoto va ra, ra tikoto kan, ra köo tiku ña chi
iin kuu yu'u ña ra iin saa ndia sukun va ña. 24 Ra saa ndika'an ndia
soldado kan xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:

—Na ndäta yo ña, chi va'a ka va na ke'e ta'an yo xa'a ña, ra kuni
yo yoo kuvi yo kuchuun ndaki'in ña, —kachi ndia.

Ra su'va va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “*Ndata'vi na tikoto yu xi'in ta'an na, ra *ke'e ta'an tu na xa'a va ña”, kachi ña. Ra mii saa ndixa ke *xa va ndia soldado kan.
25 Ra yachin nuu iin cruz, nuu takaa Jesús ndichi si'i ra xi'in ku'vi
ña, ra saa tu ña María yasi'i ra Cleofas, xi'in ña María Magdalena va.
26 Ra te xini Jesús si'i ra xi'in ra ita'an xi'in ra, ra ku'vi va'a ini ra
xini ra, ña ndita yachin na kan, ra saa ndika'an ra xi'in si'i ra, kachi
ra saa:
—Nana, ñaa va ndichi se'e kun —*kachi ra xi'in ña.
27 Ra te ndi'i, saa ndika'an tu ra xi'in ra ita'an xi'in va ra, kachi ra
saa:
—Ñaa ndichi si'i kun —*kachi ra.
Ra mii kii kan kuanu'u va si'i Jesús, xi'in ra ita'an xi'in ra ve'e ra
ña kondiaa ra ña.

Ndixi'i Jesús

28 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra xa kundaa va ini Jesús, ña xa ndixinu
nuu takundi'i va chiñu *xa ra, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Ichi ni ini yu —*kachi ra.
Ra tu'un yo'o ke ndika'an ra, ña va'a na xinu nuu tu'un Ndioxi ña
ka'an xa'a ra, ndia te yachi vi.
29 Ra yachin kan va ndichi iin xiko'o ña ñu'u ndutia iyá; ra saa
chindaxi ndia soldado kan, iin ko'ndo cha'ma, ra chindu'u ndia ña
xini iin itun, ra satandiaa ndia ña yu'u ra. 30 Ra te ndi'i xi'i Jesús
ndutia iyá kan, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Xa *saxinu yu nuu takundi'i va chiñu —*kachi ra.
Ndia saa ra nduviko sukun ra, ra ndixi'i va ra.

*Tuvi iin ra soldado kàà ndiko nuu kindika Jesús

31 Ra mii kii ña kana viko pascua kan ke, xa xa'a tu na xanduvi na
ña ndakindiee na kii yii, ra ndiküni ndia judío ña kutakaa ka ndia,
katakaa ndia nda'a cruz kii kan, ña kan ke ndixa'an ndia ndika'an
ndia xi'in ra Pilato, ña na ka'nu ra si'in ndia takaa nda'a cruz, ra
kama na kuvi ndia, ra va'a nuu iki kuñu ndia nda'a cruz. 32 Ra saa
kee ndia soldado kan ndixa'an ndia ndixa'nu ndia si'in iin ra takaa
xiin Jesús, ra saa ndixa'nu tu ndia si'in ra takaa chi inka xiyo va.

33 Ra saa kuyachin tu ndia soldado kan nuu tanii Jesús, ra xa ndixi'i
va ra xini ndia, ndia saa ra ndixä'nu ka vi ndia si'in ra.
34 Ra saa tuvi iin ndia soldado kan kàà ndiko nuu kindika Jesús,
ra kee nii, ra kee tu tiakuii va kindika ra. 35 Ra ra ˆndakani xa'a ña
yo'o, ra ña xini nuu ra *kuu va, kuvi ña ndatu'un ra xa'a, ra ña ndaa
ni va kuvi ña, saa chi mii ra kuvi ra kundaa ini, ña ˆkuu ña ña ndaa
va; ra ña kan ke xiniñu'u na kandixa tu ndo'o va ña. 36 Ra su'va ke
*kuu, ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: "Ndia
nii iki ra kä'nu na", ˆkachi ña. 37 Ra ndixinu tu nuu tu'un Ndioxi ña
ka'an kachi su'va va: "Kuni na, iin tiaa ña tuvi na kàà kindika ra",
ˆkachi ña.

Nduxin na Jesús

38 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, ra saa ndixa'an ra José ra ñuu
Arimatea, nduku ra ndiayu nuu ra Pilato, ña na ndataxi ra iki kuñu
Jesús nda'a ra, ra nduxin ra ña, ra ra xita'an xi'in Jesús kuvi tu ra
José kan va, ndi su xita'an se'e va ra xi'in Jesús, saa chi ndiyu'vi va
ra nuu na judío, ra saa taxi ra Pilato ndiayu nda'a ra, ra saa ndixa'an
ra ndaki'in ra iki kuñu Jesús, kua'an ña xi'in va ra. 39 Ra saa ndixaa
tu ra Nicodemo ra ndixa'an ndatu'un xi'in Jesús, iin ñuu te yachi va,
ra ni'i ra ku'va oko uxi kilo ichi xa'an tami, ña ndikava nuu, xuxa
itun tu nani mirra xi'in, ra saa tu ichi itun, tu nani áloes va. 40 Ra
saa ndakuta'an ra José xi'in ra Nicodemo, ra ndaki'in ndia iki kuñu
Jesús, ra chikaa ndia ichi[a] ña xa'an tami sata ña, ra ndasuvi ndia ña
iin tikoto kani, chi xa saa yuna'a va na judío kan, xa na xi'in ta'an
na te nduxin na na. 41 Ra mii nuu katakaa na Jesús nda'a cruz ke,
ndikaa iin yoso nuu iyoo itun kui'i, ra nuu iyoo itun kui'i kan ke,
ndichi iin yavi xaa ña täan kundikaa ndia nii, ndii ini. 42 Saa ra ndia
ini yavi kan va, *chikaa ndia iki kuñu Jesús, saa chi xa ninumi ni va,
xa'a kii ña ndakindiee na judío.

Kii ña *ndatiaku Jesús

20 Ra ña'a ni domingo, kii ña ki'in xa'a semana te kumani ka
kana kua'a xa'a ndivi, ke kee ña María, ña kee ñuu Magdala

[a] **19.40** Na Itia Ta'nu ka'an: "ichí"; na Sundie'e ka'an: "yuchí".

ndixa'an ña xito'ni ña, yu'u yavi nuu chikaa na iki kuñu Jesús. Ra te
ndixaa ña, ra xa ndixikutia'a va yuu chee ña ndasi yu'u yavi kan xini
ña. 2 Ra saa nandiko ña, ra xinu ña ndixa'an ña *ndatu'un ña xi'in
ra Simón Pedro ra xita'an xi'in Jesús, ra saa tu xi'in inka ra xita'an
xi'in Jesús ra ku'vi ni ini ra xini va ra, ra kachi ña saa xi'in ndia:
—Ndixa'an va na ndatava na iki kuñu Tata yo ini yavi kan, ra
kundäa ini yo, ndia mii ndixa'an na ndiaka na ña —*kachi ña.
3 Ra saa ndaki'in ra Pedro xi'in inka ra xita'an xi'in Jesús kan
kua'an ndia kuto'ni ndia ini yavi kan.[a] 4 Ra xinu uvi saa va ndia
kua'an ndia; ndi su ndiee ni ka va xinu inka ra xita'an xi'in Jesús
kan, nuu ra Pedro, ra ra kan kuvi ra, kama ka ndixaa va yu'u yavi
kan. 5 Ra saa ndakandiee ra xito'ni ra ini yavi kan, ra ndia tikoto ña
xisukun[b] va Jesús ke ndee *xini ra, ndi su ndikï'vi vi ra ini yavi kan.
6 Ra saa ndikun tu ra Simón Pedro va ndixaa ra yu'u yavi kan, saa
ra ndikun ndiki'vi ra ini yavi kan kua'an va ra, ra ndia tikoto va ke
ndee xini tu ra kan va; 7 ra xini tu ra tikoto ña xisuvi xini Jesús va
ndee ña, ndi su xa vivii va ndata'nu ña, ra xa ndee siin va ña. 8 Saa
ra ndiki'vi tu ra xita'an xi'in Jesús, ra inuu ndixaa yu'u yavi kan va,
ra xini ra ña *kuu kan, saa ra *kandixa va ra ña ndatiaku Jesús. 9 Ra
ta kumani ka ku'un ndia nuu iin yavi kan, ra täan kundaa kaxi vi ini
ndia xi'in tu'un Ndioxi, ña ka'an xa'a Jesús, ña xiniñu'u ndatiaku ra.
10 Ndia saa ra nandiko ndia *xita'an xi'in Jesús, kuanu'u ndia ve'e
va ndia.

Ndita Jesús nuu ña Maria ña kee ñuu Magdala

11 Ra ña María nindoo yu'u yavi chi ke'e, xaku va ña, ra nani saa
kuu ña xaku ña, ra saa ndakandiee ña xito'ni ña ini yavi kan. 12 Saa
ra xini va ña uvi ndia tatun Ndioxi, ndia ndixi tikoto yaa, ra iin
ra ndu'u chi nuu xikandu'u xini Jesús, ra inka tu ra ndu'u chi nuu
ndixiyo xa'a va ra. 13 Ra saa nindakatu'un ndia ña, kachi ndia saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? —kachi ndia xi'in ña.
Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Tata va yu kuvi ra ndaki'in na kua'an xi'in na, ra kundäa ini
yu, ndia mii ku nuu chikaa na ra —*kachi ña.

---

[a] **20.3** Yavi nuu xindikaa Jesús ra ndika kava va ke kaan na ña.
[b] **20.5** Itia ta'nu ka'an na “xisuku”; ra Sundie'e ka'an na “xisukun”.

14 Ra sakan saa kuu ña ka'an ña, ra saa ndikokuiin ña ndakuto'ni
ña, ra xini ña íin Jesús ikan, ndi su nindäkuni ña ra. 15 Ra saa
nindakatu'un Jesús ña kachi ra saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? ¿Ra yoo kuvi na nanduku kun?
—*kachi ra xi'in ña.
Ra va'a ra ndiaa itun kui'i kan va kuvi ra ndika'an xi'in ña ká'án
ña, ra saa ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra:
—Tata, tu yo'o va kuvi ra kua'an ra xi'in, ra na ndatu'un va kun
xi'in yu ndia mii ku nuu chikaa kun ra, ra va'a ku'un yu ndaki'in yu
ra ku'un ra xi'in yu —*kachi ña.
16 Saa ra ndika'an va Jesús xi'in ña, kachi ra saa:
—¡María! —*kachi ra.
Ra saa ndikokuiin ña ndakuto'ni ña nuu ra, ra ndika'an ña tu'un
hebreo xi'in ra, kachi ña saa:
—¡Raboni! —ra Maestro ke kachi tu'un yo'o.
17 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Saña yu'u, ra ndï'i ini kun chi íin ka va yu xi'in ndo, saa chi
kuni ka va kunu'u yu nu Tata yu. Ra ña xiniñu'u sa kun ke, na ku'un
kun ndatu'un kun xi'in ndia ñani yu, saa chi ku'un va yu nuu Tata
yu, ra Tata tu ndo'o va kuvi ra, ra kuu ra Ndioxi yu, ra Ndioxi tu
ndo'o va kuvi ra —*kachi ra.
18 Ra saa ndixa'an ña María, ña ñuu Magdala ndatu'un ña xi'in
ndia xita'an xi'in Jesús, ña xa xini va ña ra, ra ndika'an ra tu'un kan
xi'in ña, kachi ña xi'in ndia.

*Ndita Jesús nuu ndia *xita'an xi'in ra

19 Ra te xa kuñuu suvi mii kii, ña ki'in xa'a semana kan ke,
ndakuta'an takundi'i ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra ndasi
tuun va ye'e ve'e nuu ndee ndia, xa'a ña iyu'vi ndia nuu na judío
ta'an ndia. Ra saa xaa Jesús ve'e nu ndee ndia, ra xikundichi ra
mañu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
20 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in ndia xita'an xi'in ra, ra
saa ndiña'a ra nda'a ra xi'in kindika ra nuu ndia. Ra kusii ka vi ini
ndia, te xini ndia ra. 21 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia, kachi
ra saa:

—Ña va'a na koo xi'in ndo. Ra ta ku'va *xa Tata yu Ndioxi ña
*ti'vi ra yu'u xaa yu yo'o, ra saa ke ˆxa tu yu'u va, ña ti'vi yu ndo'o
ku'un ndo vichin —*kachi ra xi'in ndia.
22 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa tivi ra tachi yu'u
ra, chi nuu ndita ndia ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndaki'in ndo Tachi Yii Ndioxi. 23 Ra yuvi na saka'nu ini ndo
xa'a kuachi, ra saka'nu tu ini Ndioxi va xa'a kuachi na; ra tu na köo
ka'nu ini ndo xa'a kuachi na, saa ra köo ka'nu tu ini Ndioxi va xa'a
kuachi na —*kachi ra xi'in ndia.

Ndiakua xini ra Tomás nuu takue'e Jesús saa vi ndixinu ini ra

24 Ndi su ra Tomás, ra ka'an na kuu kuati, ra xita'an xi'in ndia
xita'an xi'in Jesús, ña xikuu ndia uxi uvi, ra köo ra ndixiyo xi'in ndia
te ndixaa Jesús nuu ndia. 25 Ra saa ndika'an ndia sava, ndia xita'an
xi'in Jesús xi'in ra, kachi ndia saa:
—*Xini va ndi, tata yo Jesús —*kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa, xi'in ndia:
—Tu na küni yu, nda'a ra nuu ña'a ndiñani clavo, ra tüvi yu,
nduku nda'a yu yavi nuu xindo'ni ña, ra tüvi tu yu nda'a yu, kindika
ra nuu kaan na yavi, saa ra kandïxa vi yu —*kachi ra.
26 Ra saa kuu ndiya'a una kii, ra ndakuta'an tuku va ndia xita'an
xi'in Jesús ndee ndia iin ve'e, ra xa ndu'u va ra Tomás xi'in ndia. Ra
kutu ka vi ndasi ye'e ve'e kan ndee ndia, ndi su ndiki'vi va Jesús, ra
xikundichi ra ma'ñu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
27 Ra saa ndika'an ra xi'in ra Tomás, kachi ra saa:
—Kuyachin, ra tuvi kun nduku nda'a kun, yavi nu xindo'ni clavo
nda'a yu, ra kuni kun, ra na tuvi tu kun, nda'a kun kindika yu nuu
kaan va na; ra na küu kun tiaa ra xïin kandixa, chi va'a ka va na kuu
kun iin tiaa ra kandixa —*kachi ra.
28 Saa ndika'an ra Tomás, kachi ra saa:
—¡Tata mii yu, Ndioxi mii yu kuvi yo'o! —kachi ra xi'in Jesús.
29 Saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Tomás, ña *xini kun yu'u va ke ˆkandixa kun. Ndi su va'a ni ka
va kee yuvi na küni yu'u, ra kandixa na yu'u —kachi ra xi'in ra.

Tu'un yo'o ke ka'an nichuun ke tiaa ra Juan tutu yo'o

[30] Ra kua'a ni ka va ña xitu'un *xa Jesús, xini ndia xita'an xi'in
ra, ra ndikä'yu ndi'i vi ña nuu tutu yo'o. [31] Ndi su ndika'yu va tu
sava ña xitu'un ña *xa ra, nuu tutu yo'o, ña kan ke va'a na kandixa
ndo Jesús, ña kuu ra, ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o, ra ra
yo'o kuvi se'e Ndioxi va, ra na ˆkandixa ña'a, ra ni'i va na ña kutiaku
xi'in ra, ndia ndikaa ndiku'un.

Ndita Jesús nuu uxa ndia xita'an xi'in ra

21 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, saa ndita tuku va Jesús
nuu ndia xita'an xi'in ra, chi nuu ndikaa mini ra nani
Tiberias. Ra su'va ke *xa ra te ndita ra nuu ndia: [2] ra saa kuu ra
Simón Pedro, ndu'u ra xi'in ra Tomás, ra ka'an na kuu kuati, xi'in ra
Natanael, ra ñuu Caná ña ndikun ndiaa chi Galilea, xi'in ndia se'e ra
Zebedeo, xi'in inka uvi ndia xita'an xi'in Jesús. [3] Ra saa ndika'an ra
Simón Pedro, xi'in ndia kachi ra saa:

—Na ku'un yu kachi'i yu —kachi ra.

Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:

—Ku'un va ndi xi'in kun —kachi ndia xi'in ra.

Ra saa kee ndia ndixa'an ndia nandaa ndia itun xika nuu mini,
ndi su ñuú kan, ra iin niñuu ndaa va ndixika ndia, ndi su ndia nii
tiaka ndinï'i ndia. [4] Ra te xa kua'an tuvi, saa ndixaa Jesús yu'u
tiakuii kan, ra ndia xita'an xi'in ra, ra nindäkuni vi ndia ra ña kuu ra
Jesús. [5] Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ndia kuachi, ¿a täan tiin ndo lo'o tiaka kaxi yo? —*kachi ra.

Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:

—Köo va'a vi ri —*kachi ndia.

[6] Saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Sako'ni ndo inu ndo, chi xiin kua'a itun ñaa, ra ni'i va ndo ri
—*kachi ra.

Ra saa sako'ni ndixa va ndia inu ndia, ra tiaa ni va kua'a tiaka
sakaku'un ña, ra nii ndikundiëe ndia tava ndia ña, ini tiakuii kan.
[7] Saa ra ndika'an va iin ra *xita'an xi'in Jesús, ra *ku'vi ni ra xini ra,
kachi ra saa xi'in ra Pedro:

—¡Tata yo Jesús va kuvi ra! —*kachi ra.

Ra ta xini so'o ra Simón Pedro tu'un kan, saa ra ndikun
ndakundixi va ra tikoto ra, ra ndava ni'ni ra ini tiakuii kan kua'an ra
ndakita'an ra xi'in Jesús va. 8 Ra ndia sava kan nindoo vaxi xi'in itun
kan va, ra ndia kañu'u va ndia inu ndia vaxi ndia, saa chi iin chitu
ndaa va ña xi'in tiaka; ra ku'va iin ciento metro ka vi ke kumani, ra
saa ndakoyo ndia yu'u mini kan. 9 Ra te nuu su'va ndia itun kan, ra
saa xini ndia ña va'a ka vi nindu'va tikayu ñù'ù, ra xa ndu'u va iin
tiaka yatan ri nuu ña, ra saa tu xita va. 10 Saa ndika'an Jesús xi'in
ndia, kachi ra saa:

—Kua'an ki'in ndo, tiaka ri sakan tava ndo —*kachi ra.

11 Ra saa nandaa ra Pedro ini itun kan, ra saa *kañu'u ra inu kan;
ra kita ra xi'in ña ndia chi nuu ichi. Ra iin chitu ndaa ña xi'in tiaka
kan, ra na'nu ka vi ri, ra saa ndaka'vi ndia ri, ra iin ciento uvi xiko
uxi uni vi kuvi ri, ra va'a ni vee ni va ri, ndi su nindäta vi inu kan
xi'in ri. 12 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—Na'a ndo, ra kasini ndo —*kachi ra.

Ra ndia nii ndia xita'an xi'in Jesús, ndixändiee ini ña ndakatu'un
ndia yoo kuvi ra, saa chi xa kundaa va ini ndia, ña kuu ra Jesús.
13 Ra saa ki'in Jesús xita, ra taxi ra ña nda'a ndia, ra saa tu tiaka
va.

14 Ra xa ichi uni va ke ˆndita Jesús nuu ndia *xita'an xi'in ra, ña
ndatiaku ra vichin.

Ndakatu'un Jesús ra Simón Pedro uni ichi

15 Ra te ndi'i sasini ndia, ra saa nindakatu'un Jesús ra Simón
Pedro, kachi ra saa:

—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ka ini kun xini kun yu'u, nuu
ndia sava yo'o? —*kachi ra.

Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:

—Tata, xa kundaa ini mii va kun, ña ku'vi ni va ini yu, xini yu
yo'o —*kachi ra.

Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in ra:

—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.

16 Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uvi, *kachi
ra saa xi'in ra:

—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi
ra.

Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ku'vi va ini yu xini yu yo'o, Tata, ra xa kundaa tu ini mii va kun, ña ku'vi ni ini yu xini yu yo'o —*kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Saa ra na kondiaa va kun ndikachi vali sana yu —*kachi ra.
17 Saa ra nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uni, *kachi ra saa xi'in ra:
—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi ra.
Saa ra kusuchi va ini ra Pedro, ña xa ndixinu uni ichi ndakatu'un Jesús ra, xa'a ña, a ku'vi ini ra xini ra ra. Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini xa'a takundi'i va ña, ra kundaa va ini kun, ña ku'vi ni va ini yu xini yu yo'o —*kachi ra xi'in Jesús.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.
18 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ra Pedro, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun: chi te ndixiyo itia kun, ra va'a ndakundixi mii va kun tikoto kun, ra ndixika kun chi nuu kuni mii va kun, ndi su te xa na kuto'o kun, ra ndia nda'a va kun sandakaa kun, ra inka va na sandakundixi tikoto yo'o, ra kundiaka na yo'o, ku'un kun nuu küni kun ku'un va kun —*kachi ra.
19 Ña yo'o ke ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, ña va'a na kundaa ini ra, ndia ku'va ke ka'ni na ra, ra xi'in ña kuvi ra ke ndasaka'nu ni ka va ra Ndioxi.
Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa ndika'an ka ra xi'in ra Pedro, kachi ra saa:
—Kundikun yu'u —*kachi ra.

Ka'an Jesús xa'a ra xita'an xi'in ra ra ku'vi ni ini ra xini ra xi'in ra Pedro

20 Ra te ndikokuiin ra Pedro ndakuto'ni ra, ra saa xini ra ndikun ra xita'an xi'in Jesús, ra *ku'vi ni ini ra xini ra, kua'an ra sata ndia. Ra ra yo'o kuvi tu ra nindakatu'un Jesús, te xindee ndia xixini va ndia, ta *kachi ra su'va: “¿Yoo ku na ndataxi yo'o, nda'a na saa ini,

Tata?” —*kachi ra. 21 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa, xi'in
Jesús:
—Tata, ¿ni ke ndo'o tu ra yo'o? —*kachi ra.
22 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu kuni yu kutiaku ra, ra kutiaku va ra, ndia kii te na ndiko yu
kixi tuku yu ña yuuvi yo'o va, ¿ra ni ke ndo'o yo'o ndi'i ini kun? Na
kundikun yu'u va —*kachi ra.
23 Ra xa'a ña kan ke, ndindutia ndoso tu'un nuu takundi'i na
ndikun sata Jesús, ña küvi ra xita'an xi'in Jesús yo'o. Ndi su ndikä'an
Jesús ña küvi ra, chi su'va va ke kachi Jesús: “Tu kuni yu kutiaku ra,
ra kutiaku va ra, ndia te na ndiko tuku yu kixi yu ña yuuvi yo'o va,
¿ra ni ke ndo'o yo'o, ndi'i ini kun?”, *kachi ra.
24 Ra mii ra xita'an xi'in Jesús yo'o, kuvi ra ndakuiin va xa'a ña
yo'o, ra suvi mii ra kuvi tu ra tiaa va ña. Ra kundaa va ini ndi, chi
mii ña ndaa va ke ka'an ra.
25 Ra iyoo kua'a ni ka va ña *xa Jesús, ra tu ta iin, ta iin ña
nditiaa na, saa ra kïta vi nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, kundee tutu ña
tiaa na. Saa iyoo va ña.

Tutu ña ndakani xa'a chiñu ña xa ndia ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo

ˆNdakani tuku ra Lucas nuu ra Teófilo xa'a Jesús

1 Tata Teófilo, nuu tutu ña *ti'vi yu ndi̱xa̱a̱ nda'a kun ke ˆndakani
yu nuu kun xa'a takundi'i ña *xa Jesús xi'in ña *saña'a ra te
sakan xa'a su'va ra xi'in chiñu ra, 2 ra iin saa ndia kii te *ndakuita ra
kuanu'u ra ndiví va. Ra te kuni ka kunu'u ra ndivi ke *xiniñu'u ra
Tachi Yii ra ña *ndakoo ra ndiayu nda'a ndia ndikaxin ra. 3 Ra suvi
nuu mii ndia kan ke *ndita ra kua'a ni ichi, ña va'a na kundaa ini
ndia ña ndixa ke *ndatiaku va ra. Ra uvi xiko ka kii ke ndixika ra
*ndakani ka ra nuu ndia xa'a ichi nuu ˆxa'ndia Ndioxi chiñu.

Ka'an Jesús xa'a Tachi Yii Ndioxi ña kixi

4 Ra saa *kuu iin kii *ndakuta'an takundi'i ndia xita'an xi'in Jesús
ndee ndia xi'in ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Këe yachi ndo ku'un ndo inka ñuu; chi takua mii ñuu Jerusalén
yo'o va ke, na kundee ndo kundiatu ndo ña saxinu Iva yu Ndioxi ña
ndika'an ra xa'a, ra ndika'an tu yu'u va xa'a ña xi'in ndo. 5 Ra ña
ndixa ke chi ra Juan, ra xi'in tiakuii va *sakuchi ra na yuvi, ndi su
ndo'o, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi va ke ndakuchi ndo soo ndia'vi kii
vichin —kachi Jesús xi'in ndia.

ˆNdakuita Jesús kuanu'u ra ndivi.

6 Ra saa *kuu iin kii nindakatu'un ndia *ndakuta'an ndee kan
Jesús kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, ¿a ndia vichin ke ndi̱xa̱a̱ tiempo ña ka'ndia kun chiñu
nuu yoo, na Israel yo'o, ña nduu tuku yo iin ñuu ka'nu ña ˆxa'ndia
nuu mii? —kachi ndia xi'in ra.
7 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Xiniñü'u kundaa vi ini ndo'o xa'a ña chituni Iva yo Ndioxi sa
ra, chi indaa mii va ra kuvi ra kundaa ini xa'a ña, ra ama ke sa ra ña,
ra ndia kii ke sa tu ra ña. 8 Ndi su ndo'o, ra te xa ná nduxínu̱ Tachi
Yii Ndioxi sata ndo, ra saa vi ke ndaki'in ndo ndiee Ndioxi; ra ka'an
ndoso ndo xa'a yu nuu takundi'i na ñuu Jerusalén, xi'in nuu na ñuu ña
ndikun ndiaa Judea, xi'in nuu na ñuu ña ndikun ndiaa Samaria, xi'in
nuu takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, saa ra *ndakuita
ra kuanu'u ra ndivi va, ra ixto'ni ndia saa ndisa'vi ra tiañu viko
kua'an va ra. 10 Ra iin kua'an ini ndia ixto'ni ndia chi ndivi ndíta ndia,
ña kua'an Jesús, saa ra tu'va xaa va uvi tiaa ndia ndixi tikoto yaa
xikundita ndia xi'in ndia. 11 Ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Ndo'o, ndia ñuu Galilea, ¿nichuun ke iin ku̱a'a̱n ini ndo
ixtondiaa ndo ndivi ndíta ndo? Ra na kundaa ini ndo chi iin ta ku'va
*kuu ña kua'an Jesús chi ndivi, ra iin saa ke kuu tu te xa na nandiko
ra kixi tuku va ra —*kachi ndia xi'in ndia.

ˆNdkaxin ndia xita'an xi'in Jesús ra Matías ña ndaki'in ra nuu ra Judas

12 Ra saa kee ndia xita'an xi'in Jesús iku ña nani Olivo, kuanu'u
ndia ñuu Jerusalén. Ra takua yachin iku kan va ke ndixa'an ndia
xi'in Jesús te kuanu'u ra ndivi, saa chi na judío ra ndixïyo ndiayu
nda'a na ña kaka kani ni na kii yii ña ndakindiee na. 13 Ra te ndaxàà
ndia ñuu Jerusalén, ra saa ndindi'vi ndia iin ve'e toto ña sukun, ra
ve'e chi ninu ke xindokoo ndia ndakundee ndia. Saa chi ikan ku nu
xikandu'u ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, xi'in ra Andrés,
xi'in ra Felipe, xi'in ra Tomás, xi'in ra Bartolomé, xi'in ra Mateo, xi'in
ra Jacobo se'e ra Alfeo, xi'in ra Simón ra xita'an xi'in na yuvi xika
kuachi xi'in gobierno, xi'in ra Judas se'e inka tiaa ra xinani Jacobo.
14 Ra iin ndisaa ichi va ˆndakuta'an ndia xi'in ta'an ndia ña ka'an ndia
xi'in Ndioxi, saa chi iin yu'u va ndia; ra ndakuta'an tu sava na si'i
va xi'in ndia, ra saa tu ña María, si'i mii Jesús, xi'in ndia ñani va ra.
15 Saa *kuu iin kii ra ndakuta'an ku'va ciento oko yuvi ndee na,
ra saa ndakundichi ra Pedro ma'ñu na, ra ndika'an ra xi'in na kachi
ra saa:
16 —Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va yo ña *ndo'o Jesús saa
chi mii va ra Judas, ra xita'an xi'in yo kuvi ra xinuu nuu na saa ini

ta ndixa'an na tiin na Tata yo. Ra saa ke kuu va ña va'a ndixinu nuu
tu'un Ndioxi ña ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra rey David xa'a ra
Judas. 17 Ra ra Judas kan, ra xi'in yoo ke xindia'vi ndiaa va ra, ra
iin chiñu xindiso tu ra xi'in va yo. 18 (Ra xi'in xu'un ña ki̱'in ra xa'a
Jesús ña ndixiko ra ra ke *sata ra iin ñu'ú. Ra te ndi'i, ra nuu ñu'u
kan ke *ndakava ndiee ra, ra ndi̱ka̱a̱n tixi ra, ra iin *ndakoyo yaa
va ña'a ini ra. 19 Ra te *kundaa ini takundi'i na ndéé ñuu Jerusalén
xa'a ña *ndo'o ra, ra saa nduku na kivi ñu'u kan, ña ndakunani ña
Acéldama, ra tu'un mii na, ra "Yoso nuu ndixitia nii" ke kachi tu'un
yo'o.) 20 Ra iin ta'vi lo'o nuu tutu Salmo ˆka'an tu'un Ndioxi ˆkachi
ña saa xa'a ra:

Ve'e ra, ra ve'e vichi va na nduu ña,
ra ndia nii yuvi ná kundëe ini ña.

Ra ka'an ka tu ña kachi ña su'va va:

Ra inka yuvi tu na ndaki'in chiñu nuu va ra, ˆkachi ña.

21 'Ra vichin ke ndakaya kua'a ni tiaa ndee ndia yo'o, ra sava ndia
yo'o ra xa yachi vi ke ita'an ndia xi'in yo, saa chi xa xita'an va ndia
xi'in yo ta ndixika Jesús xi'in yo, 22 ra *xini tu ndia te sakuchi ra
Juan Jesús va, ra *xini nuu tu ndia ta ndakuita ra kuanu'u ra ndivi
va. Ra iin ndia yo'o kuvi ndia xiniñu'u kana kuta'an xi'in yo, ra saa
ke va'a ndatu'un ndia xi'in yuvi xa'a ña ndatiaku Jesús. —kachi ra
Pedro xi'in na.

23 Ra saa ndika'an na xa'a uvi tiaa, ndia ndaki'in chiñu. Ra iin ra
nani José Barsabás, ra ka'an tu na ña nani ra Justo va; ra iin tu ra
nani Matías va. 24 Ra saa ndika'an na xi'in Ndioxi kachi na saa:

—Tata, yo'o kuvi ra xíni̱ ndia ku'va ke iyoo nima takundi'i yuvi;
ra kuni̱ ndi na taxi kun ku'va nuu ndi, ra na kundaa ini ndi ndia iin
ndia yo'o kuvi ndia *ndakaxin kun, 25 ña ndaki'in ndia chiñu ña
*ndakoo ra Judas, ra ndakita'an ndia xi'in ndi, saa chi ra Judas, ra
ndakava va ra xi'in kuachi ra, ra kua̱'a̱n ra chi nuu xiniñu'u ku̱'u̱n va
ra —kachi na xi'in Ndioxi.

26 Ra saa xa'a ndia sasiki ndia xi'in iin ña'a, ña taxi ku'va nuu
ndia, ra kundaa ini ndia yoo kuvi ra ndakundichi. Ra te ndi'i *xa
ndia saa, saa ra chi nuu ra Matías va *kindoo ña'a kan; ndia saa ra
*ndakuta'an ra xi'in ndia uxi iin kan, ra iin nduu ra xi'in va ndia.[a]

---

[a] **1:26** Tu'un ña ka'an "suerte" ra ta ku'va na sasiki va kuvi na xi'in iin yuu a xi'in inka ña'a va

Kii ndixinu Tachi Yii Ndioxi

2 Saa kuu ra nditiandiaa va kii ña koo viko Pentecostés,[a] ra ita'an
kuiti takundi'i va na kandixa Jesús ndéé na iin ve'e. [2] Ra tu'va
iin nini'i va xa'a ˆkuu chi ndiví, ra iin ta ˆkuu te ndiee ni vaxi tachi,
iin saa xa'a *kuu, ra saa ndu̱xínu̱ ña ini ve'e nuu ndéé na, ra iin
nini'i xa'a kuu ve'e kan. [3] Ra iin ta ku'va íin yaa ñù'ù, saa iyoo ña
ndixinu sata ta iin ta iin na. [4] Ra saa *ndaki'in takundi'i na Tachi Yii
Ndioxi, ra xa'a na ˆka'an na inka nuu tu'un, ra ta iyoo mii tu'un ña
taxi Tachi Yii Ndioxi nda'a na ka'an na, ke ndika'an va na.

[5] Ra kii kan, ra kua'a ni na judío na ˆkandixa ndinuni Ndioxi, na
ndéé iinii saa kuvi ña yuuvi ndi̱xa̱a̱ ña ndasaka'nu na Ndioxi ñuu
Jerusalén, viko Pentecostés xa ta ku'va yuna'a va na. [6] Ra te *xini
so'o yuvi kan ña iin níní'i kuu ra saa xa'a ndakaya kua'a ka vi na
ña xini so'o na ni ke kúú ve'e kan, ra nii kundäa ini na ni ke sa vi
na, saa chi ˆxini so'o na ña ka'an yuvi na ndee ve'e kan ta'an tu'un
ña ka'an ta iin iin na ndixaa kan. [7] Ra iin kua̱'a̱n ini na ndita na, ra
ndakanda ka vi ini na, ra ka'an na xi'in ta'an na, kachi na saa:

—¿Ni ke yo'o? ¿Ra a süvi va na ñuu Galilea kuvi takundi'i yuvi
yo'o? [8] ¿Ra ni chuun ke va'a ˆka'an na tu'un ña ka'an yo, tu'un
ka̱ku yo? ¿Ra ndixaa ke xa̱ na ña *sakua'a na ña? [9] Ra iinii kuvi va
ke kee yoo, na xaa yo'o vichin; saa chi yoo yo'o ra Partia va kee
yo, ra sava tu na ke̱e Media va, ra sava tu na ke̱e Elam va, xi'in
na kee Mesopotamia, xi'in na ke̱e Judea, xi'in na ke̱e Capadocia,
xi'in na ke̱e Ponto, xi'in na ke̱e Asia, [10] ra saa tu na ke̱e Frigia,
na ke̱e Panfilia, na kee Egipto, ra saa tu na ke̱e África, ña ndikaa
chikan ka nuu ndikaa ñuu Cirene; ra saa tu na ke̱e ñuu Roma na xaa
ndakundee yo'o, ra nduu na judío xi'in yo vichin, ra saa tu mii yo na
kuu judío va; [11] Ra sava tu na kee ñuu Creta xi'in ñuu Arabia. Ra
ˆxini so'o takundi'i yo ña ˆka'an yuvi na ñú'u ve'e yo'o ta'an tu'un ña
ka'an ta iin iin yo. Ra ka'an na xa'a ña va'a, ña nduvi ña xa Ndioxi
—ˆkachi na xi'in ta'an na.

[12] Ra ndakanda ka vi ini na ra nii nï'i na ni ke kachi na, ra saa
ˆka'an na xi'in ta'an na ˆkachi na saa:

---

[a] **2:1** Pentecostés ke xinani iin viko ña *tava na ñuu Israel ña *xato'o na Ndioxi xa'a ña ndaxinu kii ña sakee na, a ña ndaxinu ndia ndiaa ka ña'a ña chi'i va tu na. Ra tu'un “Pentecostés” yo'o, ra kuu tu ña uvi xikoxi kii te xa ndi'i viko Pascua va.

—¿Ni ke kuni ˆkachi takundi'i ña kuu yo'o vichin? —ˆkachi na.
13 Ra sava tu na ˆxasiki va, ra ˆka'an na ˆkachi na saa:
—Tiäa so'o ndo ña kuu yu'u vi na, saa chi na xí'í va kuvi na
—kachi na.

ˆNdataxi ra Pedro nuu na xa'a ichi Ndioxi

14 Ra saa *ndakundichi ra Pedro xi'in ndia uxi iin ndia ita'an xi'in
ra, ra ndika'an ra xi'in takundi'i yuvi na ndakaya ndita kan, kachi ra
saa:
—Ndo'o, na ta'an yo, na Israel, xi'in takundi'i na ndee ñuu
Jerusalén yo'o, ra na tiaa ni so'o ndo ña ka̱'a̱n yu xi'in ndo vichin, ra
na kundaa ini ndo xa'a ña kúú yo'o. 15 Saa chi ndu'u, na ndee yo'o
vichin, ra süvi na xí'í kuvi ndi, ta ku'va kachi sava ndo, chi vichin ra
sakan kaa ìi̱n ixtiaan va kuvi ña. 16 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña kúú
yo'o vichin, chi yo'o ke ˆxinu nuu tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in ra
Joel, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, te kachi ra su'va:
17 Yu'u, ra kuvi Ndioxi ndo kuvi ra ka'an xi'in ndo;
saa chi te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi,
ra ti'ví yu Tachi Yii yu ña kuxinu ña sata takundi'i yuvi;
ra takuu na kuvi se'e tiaa ndo xi'in na kuvi se'e si'i ndo,
ra kuniñu'u yu na ña ka̱'a̱n na tu'un yu xi'in yuvi;
Ra se'e vali ndo kuvi na tuvi nuu kuni na ña kúni̱ yu;
ra na na'nu kuvi na taxi yu xani nuu va.
18 Saa chi kii kan kuvi ña saxinu yu Tachi Yii yu sata na xa
chiñu nuu yu, na si'i xi'in ndia tiaa,
ra ka'an na tu'un yu xi'in takundi'i yuvi.
19 Ra sa yu ña iyo ni kuu nuu ndivi ni̱nù kuni na;
ra kuni tu na kua'a ni ña kuu nuu ñu'ú va:
saa chi kuni na takuu ña kuu nii xi'in ña kuu ñù'ù xi'in ña kuu
i'ma.
20 Ra ñu'ù, ña ˆtúu̱n ndu'u ndivi,
ra kuñaà va nuu ña,
ra yoo, ri ye'e te ñuu kuvi ri nduu nii va tu,
ra te xa na ndi'i ya'a takundi'i ña yo'o,
ra saa vi ke tia̱ndiaa kii ká'nu,
ña kuu kii ña sandakú yu kuachi xi'in na yuvi yo'o.
21 Ra takundi'i na ˆka'an xi'in yu ña chindiee ta'an yu xi'in na,

ra sakaku va yu na, ˆkachi Ndioxi,
*kachi ra Joel ndika'an ra.
22 ’Ra xa'a ña kan ke na tiaa so'o ndo'o na ñuu Israel ña ka̱'a̱n yu
xi'in ndo vichin xa'a Jesús ra ke̱e ñuu Nazaret: Ra xa *kundaa va
ini ndo chi Jesús, ra ndiee Ndioxi va ke ndixiyo xi'in ra; ña kan ke
va'a xa̱ ra kua'a ni ña va'a xi'in ña ndichi, xi'in ña xitu'un. 23 Ndi
su ndo'o, ra na *tiin va kuvi ndo ra, ra *ndataxi ndo ra nda'a na
yuvi kuachi, ra katakaa na ra nda'a cruz ndixi'i ra. Ra na kundaa
ini ndo chi ña *ndo'o ra saa, ra süvi ña *ndikuu sana kuvi ña, chi
xa̱ ndiayu mii Ndioxi va ke *ndo'o ra saa. 24 Ndi su *ndatiaku va ra
xa Ndioxi, saa chi mii va Ndioxi kuvi ra *sakaku ra nda'a ña ndii,
chi köo ndiayu nda'a ña ndii ña ka'ndia ña chiñu nuu ra. 25 Ra süvi
tu'un chi'ña kuvi ña yo'o, chi ña ndixa ke ˆndatiaku va Jesús, ra xa
xina'a vi ke ndika'an ra rey David xa'a Jesús, ña ndika'an ra xi'in
Tata ra Ndioxi kachi ra su'va:

Iin ndisaa kii xíní yu Tata yo Ndioxi ña ínúú ra ichi nuu yu;
ña kan ke kuayü'vi vi yu ndia nii ña'a, saa chi íin va ra chi
xitia kua'a yu ña ndiaa ra yu'u.
26 Ra xa'a ña kan ke iyoo sii ni va ini yu, ra ˆndasaka'nu yu
Tata yu xi'in yu'u yu,
ra nii ndï'i tu ini va yu xa'a ña ˆndo'o yu, saa chi mii va Tata
yu kuvi ra ˆndiaa ini yu;
27 chi xa ˆkundaa va ini yu ña täxí kun kindoo yu kundikaa yu
nuu ñú'u na ndii;
ra nii täxí kun ña tia'yu tu iki kuñu va yu, saa chi ra yii va
kuvi yu.
28 Ra yo'o kuvi ra ndiña'a nuu yu, Tata Ndioxi,
ndia ña kuvi ichi va'a ku̱'u̱n yu, ichi nuu kutiaku yu
iin ndisaa kii; ra kusiì ni ini yu, saa chi koo yu xi'in kun nuu
iyoo kun, *kachi Jesús xi'in Ndioxi, ˆkachi ña *tiaa
ra rey David xina'a —*kachi ra Pedro xi'in yuvi
kan.

29 Ra saa *ndakani ka ra Pedro nuu na xa'a tu'un yo'o kachi ra
saa:
—Na ta'an yo ndaki'in xini ndo xi'in tu'un yo'o, chi xa'a Jesús va
ke ndika'an ra rey David tu'un yo'o, ra süvi xa'a mii ra ke ndika'an
ra ña, saa chi ra xii xikua yo David, ra xikuu rey, ra ndixi'i va ra,
ra íin yavi nuu ninduxin na ra vichin va. 30 Chi ra rey David, ra ra

ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va ke xikuu ra, ña kan ke va'a *kundaa
ini ra ña *kindoo Ndioxi xi'in ra xa'a se'e xikua ra, saa chi se'e xikua
ra kan kuvi ra kuu Cristo,[a] ña ka'ndia ra chiñu, ra ndakundu'u ra
tiayu ka'nu, tu xindu'u mii ra rey David. 31 Ra ra rey David kan,
ra xa ta iyoo ña xini nuu va ra iyoo ña, ña ndatiaku ra ndikaxin
Ndioxi. Ña kan ke ndika'an ra ña kundikäa ra tixi ñu'ú, ra nii iki
kuñu ra tiä'yu, *kachi ra. 32 Ra ra ndika'an ra xa'a kan kuvi mii
Jesús, ra *ndatiaku *xa Ndioxi vichin va. Ra ndu'u kuvi ndia ndixa
*xini ña *ndatiaku ra. 33 Ra *nadaa ra ndivi *ndakundu'u ra xitia
kua'a Ndioxi ña ˆxa'ndia ra chiñu vichin; ra *ndaki'in ra Tachi Yii
nda'a Tata ra, ra *ti'vi ra ña *xaa ña sata ndi vichin, ra ta ku'va
*kindoo ra ke *xa va ra. Ña kan ke va'a *xini ndo, ra *xini tu so'o va
ndo takundi'i ña *kuu yo'o vichin, ra mii va Jesús kuvi ra ˆxa ña.
34 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi ra rey David kuvi ra ndindaa ndivi,
chi Jesús va kuvi ra *nandaa ndivi ña ndakundu'u ra xi'in Ndioxi
vichin. Ra ndika'an va tu ra rey David ña káchí ra saa:

Su'va kachi Tata yo Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, koo kun chi xitia kua'a yu,
35 ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun,
*kachi ra ndika'an ra xina'a.

36 ’Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni na kundaa ini takundi'i ndo'o,
na ta'an yo Israel, chi mii Jesús, ra *katakaa ndo nda'a cruz kan
kuvi ra *taxi Ndioxi ña kuu ra Tata yo, ra kuu tu ra ra sakaku yoo va
—kachi ra Pedro xi'in na.
37 Ra te *xini so'o na ña kachi ra Pedro saa xi'in na, saa ra iin
ndiakua ndakava ini na, ra saa ndika'an na xi'in ra Pedro ra ndika'an
tu na xi'in ndia ita'an xi'in va ra, káchí na saa:
—Ñani yo, ¿ni ke sa ndi vichin? —kachi na.
38 Saa ndika'an ra Pedro xi'in na kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra kuchi ndo tixi ndiee
Jesucristo, ra saa ke koo ká'nu ini Ndioxi xa'a kuachi ndo, ra taxi tu
ra Tachi Yii ra ña koo ña xi'in va ndo. 39 Chi mii va Ndioxi kuvi ra
*kindoo ña ti'ví ra Tachi Yii ra kixi ña sata ndo xi'in sata se'e ndo,
ra saa tu sata takundi'i yuvi na iyoo xika ka nuu va ra; ra saa tu na

[a] **2:30** “Cristo”, ra tu'un griego va kuvi ña; ra tu'un yo'o, “ra tiaa ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuvi yo'o” va ke kachi ña.

kuni mii Ndioxi kana ra kixi nuu va ra, chi taxi tu ra Tachi Yii ra
koo xi'in na kan va —kachi ra Pedro xi'in na.
40 Ra *ndataxi ni ka va ra Pedro nuu na, saa chi iin ndaa ra
nindeè ra ña ndika'an ra xi'in na, ña kachi ka ra saa:
—Sakaku ndo mii ndo nuu tundo'o ña vaxi nuu takundi'i na yuvi
ña'a na ndee vichin —kachi ra xi'in na.
41 Ra kii kan ra ku'va uni mil kuvi yuvi na ndixinu ini tu'un ña
ndika'an ra Pedro, saa ra chichi va na, ra *ndakuta'an na xi'in na
ndíkṵn ichi Jesús. 42 Ra ndinuni ka vi ini na ña *sakua'a na nuu
ndia xita'an xi'in Jesús, ra vii ka vi ndixiyo na xi'in ta'an na, ra iin
ˆndakuta'an kuiti va na ña ta'vi na ixta xixi na xi'in ta'an na, ra iin
tu'un kuvi tu na ña ka'an na xi'in Ndioxi va.

Su'va ke ndixiyo na nuu va'a *ndaki'in ichi Jesús

43 Ra kua'a ka vi ña ndichi xi'in ña xitu'un xá ndia xita'an xi'in
Jesús xini yuvi kan, ra ˆndakanda ka vi ini na xa'a ña xa ndia. 44 Ra
takundi'i na *ndakundikun Jesús ra vii ka vi ita'an na; ra ˆndata'vi
na takundi'i ña'a ña iyoo nuu na xi'in ta'an na. 45 Ra ixiko na ña'a
ña kuu mii na ra ndata'vi na xu'un xi'in ta'an na, ta ku'va iyoo mii
ña kumani nuu va na. 46 Ra iin takundi'i kii va ˆndakuta'an na ve'e
ñu'u ka'nu, ra iin ndisaa kii tu ndakuta'an na ña ta'vi na ixta xixi
na xi'in ta'an va na, ra kusii ka vi ini na ña xixi na xi'in ta'an na, ra
ndinuni ka vi ini na xá na ña. 47 Ra ˆndasaka'nu ka vi na Ndioxi; ra
iin takundi'i va na ñuu xíni mánṵ ña'a; ra iin ndisaa kii va ndúkuá'ạ
na ve'e ñu'u, chi na xiniñu'u ˆkaku sa Ndioxi, ra ˆkaku va na.

Nduva'a iin ra küvi kaka

3 Saa *kuu iin kii, ra ku'va kaa uni xikuaa ke ndaki'in ra Pedro
xi'in ra Juan kuạ'ạn ndia ve'e ñu'u ka'nu ña kạ'ạn ndia xi'in
Ndioxi, hora ña xa yuna'a na judío ña xa'an na ve'e ñu'u ˆka'an
na xi'in Ndioxi. 2 Ra iyoo iin ye'e ve'e ñu'u ka'nu kan ña nani
Ye'e Nduvi, ra iin takundi'i kii xa'an na chindu'u na iin ra nda'vi
nduchi'ña küvi kaka ndia kii te kaku ra, ña ndakan ra nuu na xa'an
ve'e ñu'u kan. 3 Ra te *xini ra nduchi'ña kan ña kuyachin ra Pedro
xi'in ra Juan ña kua'an ki'vi ndia ye'e nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ra

ndakan ra xu'un nuu ndia. 4 Ra saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ndia nuu
ra, ra ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Koto'ni nuu ndi —kachi ra xi'in ra. 5 Saa ra *ndakoto'ni va'a ra
nuu ndia, ña ndiatu ini ra ni̱'i̱ ra lo'o xu'un sa ndia. 6 Ra saa ndika'an
ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Köo xu'un ni'i yu sani'i yu yo'o, ndi su ña iyoo nuu yu ra taxi
va yu ña nda'a kun: Xi'in ndiee Jesucristo ra ñuu Nazaret, xa'ndia
chiñu yu nuu kun ña na ndakundichi kun kaka kun —kachi ra xi'in
ra.
7 Ra saa *ti̱in ra Pedro nda'a kua'a ra nduchi'ña kan ra ndakani
ndichi ra ra, saa ra ndikun *ndakoo va ndiee xa'a ra, ra saa tu leke
sukun xa'a va ra. 8 Ra saa *ndakundichi ra, ra xa'a ra ˆxika ra, ra
ndikun ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u kan kua'an ra xi'in va ndia, ra iin
ndáva ra ra kandita ra kua̱'a̱n ra, ña kusii ni ini ra, ra ˆndasaka'nu
ka vi ra Ndioxi. 9 Ra xi̱ni takundi'i yuvi na ndee ve'e ñu'u ka'nu kan
ña xa va'a ˆxika ra, ra ˆndasaka'nu ka vi ra Ndioxi. 10 Ra *ndakanda
ka vi ini na ra ndiyu'vi ka vi na, xa'a ña ndo'o tiaa kan xini na, saa
chi ra xíni̱ va na kuvi ra, chi ra kan kuvi ra xindu'u ndakan ye'e ñu'u
ka'nu ña nani Ye'e Nduvi kan va.

Ichi uvi ˆka'an ra Pedro xi'in na xa'a Jesús

11 Ra tiaa ra ndu̱va'a kan, ra iin tutuun va ita'an xi'in ra Pedro
xi'in ra Juan xika ndia, ra iin ˆndakanda ini takundi'i yuvi kan, xinu
na kua'an na nuu ndita ndia, ra nuu ndíta ndia kan ke nani Ye'e
to̱sò[a] ña kuu kuenda ra Salomón. 12 Ra ta xini ra Pedro ña ndixaa ni
yuvi nuu ndita ndia, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Na ta'an yo Israel, ¿nichuun ke ˆndakanda ni ini ndo xíní ndo
ndu'u xa'a ña ndu̱va'a tiaa yo'o? ¿Ra nichuun ke xito'ni ni ndo nuu
ndi ra a ndu'u va kuvi ndia yii, ndia iyoo ndiee ña *sanda'a ndi ra,
ra va'a ndakaka ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi süvi ndu'u
kuvi ndia ndisanda'a ra. 13 Chi Ndioxi ra ka'nu, ra xindikun, ra
Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob ndia kuu xii xikua yo, kuvi ra
ndasa chee Jesús ra kuu se'e ra, ra ra yo'o kuvi ra *tiin ndo ndataxi
ndo nda'a na chiñu va, ra nditäxi ndo sa̱ña̱ ra, ta kuni ra Pilato ña

[a] **3:11** Ye'e to̱sò ña kuu kuenda ra Salomón ra chi ini korra ve'e ñu'u va ke iyoo ña, ra iin ve'e kani chee va kuvi ña ndi su nuña va xa'a ña.

sa̱ñá ra ra. 14 Ra na kundaa ini ndo chi ra yo'o kuvi ra yii, ra va'a,
ra ndixïin ndo ka'an ndo xa'a ra ña saña ra. ¡Chi ra *xa'ni ndii va
ndika'an ndo xa'a ndisaña, 15 ra ra ˆtaxi ña tiaku yo *xa'ni va ndo!
Ndi su sandatiaku va Ndioxi ra, ra ndu'u kuvi ndia *xini ña ndixa ke
ndatiaku va ra. 16 Ra xa'a ña ˆkandixa ndi Jesús ña iyoo ndiee va ra
ke, va'a nduva'a iinii saa tiaa yo'o, ta ku'va kaa mii ra iin ra vichin
va.

17 'Ra xa kundaa ini yu, na ta'an yo, chi xa'a ña *ndikundäa
ini ndo ndia tiaa kuvi ra ña kan va ke ndakuta'an ndo xi'in na
kuna'nu nuu ndo ra xa'ni ndo ra. 18 Ndi su su'va ke *kuu, ña va'a
*saxinu Ndioxi nuu tu'un ña ndika'an ra xi'in takundi'i na ndika'an
tu'un yu'u ra xina'a, ña ti'vi ra iin tiaa kixi sakaku na yuuvi yo'o,
ra xiniñu'u ndo'o ni ra kachi ra xi'in na. 19 Ra xa'a ña kan ke na
nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra ndakundikun ndo Ndioxi, ra saa
ke sandi'i ra xa'a kuachi ndo. Ra taxi ra ndakindiee ndo, 20 ra saa
ti'ví tuku ra Jesús, ra xa ndikaxin ra ta yachi ña kixi ra sakaku ra
ndo'o. 21 Ndi su vichin ra ndivi va ke xiniñu'u koo ra, ra ndia te
na sandi'i Ndioxi ndasaxa̱á ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o, saa vi ke kixi ra, chi saa ke kachi na yii, na ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a. 22 Ra na kundaa ini ndo chi ra Moisés kuvi iin
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra su'va ke kachi ra xi'in na
xii xikua yo: "Vaxi kii ra tiañu ndo'o ke ndakani ndichi Ndioxi iin
ra ka'an tu'un yu'u ra, ta ku'va iyoo yu'u vichin. Ra na kandixa
ndo takundi'i ña ka̱'a̱n ra xi'in ndo, 23 Saa chi takundi'i na kuïin
kandixa ña ˆka'an ra kan, ra ndi'i va xa'a na chi köo ka na xi'in na
ñuu Israel", kachi ra.

24 'Ra ra Samuel ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a xi'in
takundi'i ka na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xi'in ra, kuvi na ndika'an
xa'a ña kuu vichin. 25 Ra ndo'o va kuvi ndo ndini'i ña kindoo Ndioxi
xa'a xi'in na ndika'an tu'un yu'u ra xina'a, ra xa'a ña na koo va'a
ndo'o va kuvi ña kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo, ta ndika'an ra
xi'in ra Abraham kachi ra su'va: "Xa'a ndise'e yo'o ke taxi yu ña
va'a kuta'vi takundi'i va na yuuvi yo'o", kachi ra xi'in ra. 26 Ra te
*ndakani ndichi Ndioxi Jesús ra kuvi se'e ra, ra xi'na ka va nuu yoo
na Israel ke ˆti'vi ra ra *kixi ra, ña *taxi ra ña va'a *kuta'vi yo, ña
kan ke na nandiko ini ta iin ta iin ndo xa'a kuachi ndo —*kachi ra
Pedro xi'in na.

Ta *chikaa na ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kaa

4 Ra saa kúú ra Pedro xi'in ra Juan ˆndakani ndia nuu yuvi kan
xa'a Jesús ndíta ndia, saa ra tu'va xa̱a va ndia sutu, xi'in ra
kuchee nuu ndia ndíso chiñu ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in ndia
saduceo nuu ndíta ndia, 2 ra ˆndukue'e ni ini ndia xini ndia ndia
xa'a ndia saña'a ndia yuvi ña ndixa ke ndatiaku va na ndii, saa chi
*ndatiaku va Jesús kachi ndia xi'in na. 3 Ra saa kuyachin ndia ti̱in
ndia ndia kua'an ndia xi'in ndia, ra xa kuaa ni va kuvi ña, ndia
saa ra, ta̱àn ndia ndia ve'e kàà va, ra ndia inka kii ndituvi vi ke
*xa̱ ndakú ndia kuachi xi'in ndia. 4 Ndi su kua'a ni va yuvi na xini
so'o tu'un ña ndika'an ra Pedro xi'in ra Juan ra kandixa va na, ra
takundi'i yuvi na xa kandixa kan ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.
5 Ra te ndituvi inka kii saa *ndakaya takundi'i ndia chiñu na'nu
nuu na Israel, xi'in ndia xikua'a, xi'in ndia ˆsaña'a ndiayu Ndioxi
mii ñuu Jerusalén ña sandakú ndia kuachi xi'in ndia; 6 ra ndu'u tu
ra Anás ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu va, ra ndu'u tu ra Caifás
va xi'in ra Juan xi'in ra Alejandro, xi'in takundi'i na ve'e ndia sutu
kuna'nu kan. 7 Ra saa *xa'ndia ndia kuna'nu kan chiñu nuu ndia
kumisio ndixa'an ndia ndaki'in ndia ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kàà
nuu ñu'u ndia ra xa̱a̱ ndia xi'in ndia nuu ndia kuna'nu kan, ra saa
xa'a ndia kuna'nu kan ˆsana'ma ndia ndia káchí ndia saa:
—¿Yoo kuvi na *taxi ndiayu nda'a ndo ña saña'a ndo yuvi? Ra
yoo taxi ndiee nda'a ndo ña va'a xa ndo su'va? —*kachi ndia xi'in
ndia.
8 Ra xa chitu va Tachi Yii Ndioxi nima ra Pedro, ra saa ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa:
—Na tata chiñu xi'in ndo'o na tata xikua'a ñuu yo Israel: 9 Ña xa
ndakatu'un ndo ndu'u xa'a iin ña va'a ña *kuu xi'in tiaa ra xi'i, ra
ndia ku'va ke nduva'a ra, 10 ra va'a va chi ndatu'un va ndi xi'in ndo
ra na kundaa ini ndo, ra saa tu takundi'i na ñuu yo Israel va, chi tiaa
yo'o ra xi'in kivi Jesucristo ra ñuu Nazaret va ke nduva'a ra. Ra
Jesucristo yo'o kuvi ra katakaa ndo nda'a cruz, ndi su sandatiaku va
Ndioxi ra. 11 Ra Jesús yo'o kuvi ra kuu yuu ña *kundasi ndo'o, na
xava'a ve'e, ndi su ra yo'o kuvi ra kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka va
vichin. 12 Ra ra yo'o kuvi ra kuu mii ndiee ña sakaku ra yoo va, saa
chi mii va Ndioxi ti'vi ña'a, ña kan ke nuu ña yuuvi yo'o, ra ndia nii

ka yuvi köo ndiee ña kuchuun na ña sakaku ña yoo —kachi ra Pedro
xi'in na.
13 Ra te *xini na chiñu kan ña ndaku ni ka'an ra Pedro xi'in ra
Juan, saa ra ndakanda ni ini na, saa chi xini va na ndia ña kuu ndia
ndia nda'vi ndia kuëe ndikä'vi ni, ra saa ndakuni na ndia ña xita'an
ndia xi'in Jesús. 14 Ra xito'ni tu na nuu tiaa ra nduva'a kan va ndichi
ra xi'in ndia, ña kan ke nïni'i ka na ni ke kachi na xi'in ndia. 15 Ra
saa *xa'ndia na chiñu ña kee ndia chi ke'e, ra ndia niña mii va na
nindoo ndee ndatu'un kuachi xi'in ta'an. 16 Ra ka'an na xi'in ta'an
na kachi na saa:
—¿Ni ke sa yo xi'in ndia yo'o vichin? Chi mii ña ndixa ke xa va
ndia ña xitu'un, ra *xinì takundi'i va na ñuu Jerusalén yo'o ña xa
ndia ña, ra küvi sa xïni yo xa'a ña. 17 Ra ña va'a na ndütia ndoso ka
tu'un yo'o kundaa ini yuvi, ra na sayu'vi va yo ndia, ra saa ke va'a
na kä'an ka ndia xi'in ndia nii yuvi xa'a Jesús —kachi na ndakata'an
na.
18 Ra saa ndakana tuku na ndia xaà ndia, ra *xa'ndia na chiñu
nuu ndia ña na ndatü'un ka ndia xa'a Jesús xi'in yuvi, ra nii na
sañä'a ka ndia na, kachi na xi'in ndia. 19 Ra saa ndakuiin ra Pedro
xi'in ra Juan kachi ndia saa xi'in na:
—Ni ke tuvi ndo, a va'a ka na sa ndi ña ka'an ndo'o, nuu ña
kandixa ndi Ndioxi, 20 chi ndu'u, ra küvi kukuiin ndi ña ka'an ndi
xa'a ña *xini ndi, xi'in ña *xini so'o ndi —kachi ndia xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka na chiñu kan xi'in ndia ña *sayu'vi na ndia,
ndia saa ra *sañá ndíka va na ndia, saa chi ninï'i na ni ke sa na ña
sándo'o na ndia, chi takundi'i na ñuu ra ˆndasaka'nu ka vi na Ndioxi
xa'a ña xitu'un kuu xini na. 22 Saa chi tiaa ra nduva'a kan ra xa uvi
xiko kuiya ya'a vi ke ndikaa ra.

Na kandixa Jesús ra nduku na ndiee nuu Ndioxi

23 Ra te ndi'i ndisaña ndíka ra Pedro xi'in ra Juan, ra saa *ndaki'in
ndia ndaxaa ndia nuu ndéé na ita'an xi'in ndia, ra *ndatu'un ndia
xi'in na xa'a takundi'i ña ndika'an na kuna'nu nuu na sutu xi'in na
xikua'a xi'in ndia. 24 Ra te ndi'i *xini so'o na ña ndika'an ndia, ra
saa ndika'an takundi'i na xi'in Ndioxi, kachi na saa:

—Tata Ndioxi ra ka'nu, yo'o kuvi ra *xava'a ndivi xi'in ñu'ú, xi'in
tiañu'u xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi. 25 Ra mii kun kuvi
ra *xiniñu'u ra rey David ña ndika'an ra kachi ra su'va:
¿Nichuun kuvi vi ña ndakuta'an na ñuu yo'o ra kanita'an na
ra xani ini na xa'a ña'a ña köo ya'vi ndiaa ña kuchüun na sa
na?
26 Na kuu rey,
xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na ñuu ra xa iyoo nduvi na,
ra *ndakuta'an na ña kanita'an na xi'in Ndioxi,
ra saa tu xi'in Cristo ra kuu se'e va ra.
27 'Ra mii ña ndixa saa ke ˆkuu va ñuu yo'o vichin, saa chi ra
Herodes xi'in ra Poncio Pilato, xi'in na inka ñuu, xi'in mii na ñuu
Israel yo'o, ra kanita'an na xi'in Jesús, ra yii, ra kuu se'e kun, ra
ndakaxin kun sakaku na yuuvi yo'o. 28 Ra ña *xa na su'va, ra ña xa
*chituni kun kuu va ke *saxinu na nuu. 29 Ra vichin na koto'ni kun
ña xa na xi'in ndi, Tata, chi sayu'vi ni na ndu'u; ra na taxi kun ndiee
ndi ña na kuayü'vi ndi ña ka'an ndoso ndi tu'un kun; 30 ra na taxi
kun ndiee kun nda'a ndi ña va'a sanda'a ndi na xi'i ra xi'in kivi se'e
kun Jesús ra yii; na sa ndi ña ndichi xi'in ña xitu'un —kachi na.
31 Ra te sandi'i na ndika'an na xi'in Ndioxi, ra saa nditaan ve'e
nuu ndakita'an na ndee na, ra ndixinu Tachi Yii Ndioxi sata na, ra
nundaku ini na ra xa'a na ka'an ndoso na tu'un Ndioxi.

Na ndikun Jesús ra chindiee ta'an ni na xi'in ta'an na

32 Ra takundi'i yuvi na *ndakundikun Jesús, ra iin tu'un nduu
ndi'i va na, ra iin nima takundi'i va na, ra takundi'i ña'a ña kuu
mii na, ra ña'a ndi'i va na *xikuu ña. 33 Ra ndia xita'an xi'in Jesús
ra ndakundiee va ndia ndatu'un ndia xa'a ña *ndatiaku Jesús, ra
kua'a ka vi ña va'a *taxi Ndioxi nda'a takundi'i na. 34 Ra ndia nii
na ndikumäni ña'a nuu, saa chi takundi'i na iyoo ñu'u xi'in na iyoo
ve'e, ra ndixiko ndi'i va na ña 35 ra ndataxi na xu'un nda'a ndia
xita'an xi'in Jesús, ra ndia kan ndata'vi ña xi'in na kumani ña nuu,
36 ta ku'va *xa iin ra xita'an xi'in na, ra xinani José. Ra ra José yo'o
ra kuenda na Leví va kuvi ra, ra ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini
ña nani Chipre ke kee ra, ra Bernabé va ndachindu'u ndia xita'an
xi'in Jesús kivi ra, ra tu'un yo'o, ra ra chikaa ndiee xi'in inka yuvi

kachi ña. 37 Ra ra yo'o kuvi ra ndixiko ñu'u ña kuu mii ra, ra ni'i ra
xu'un ña ki'in ra xa'a ña, ndataxi ra nda'a ndia xita'an Jesús.

Ra Ananías xi'in ña Safira ra xa maña na

5 Ra ndixiyo tu iin tiaa ra xinani Ananías, ra Safira xinani yasi'i
ra. Ra ndixiko tu ra yo'o va ñu'u ra. 2 Ra iin tu'un kuu va ra xi'in
yasi'i ra, ra iin sava xu'un ña ki'in ra xa'a ñu'u kan nindoo nda'a
ra, ra iin sava va ña ndixa'an ra ndataxi ra nda'a ndia xita'an xi'in
Jesús. 3 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:

—Ananías, ¿nichuun *taxi kun ndiki'vi Timia'a nima kun, ña
ˆsanda'vi kun Tachi Yii Ndioxi vichin, ra *nindoo va iin sava xu'un
ña ki'in kun xa'a ñu'u kun nda'a kun? 4 ¿Ra a su ñu'ú mii va kun kuvi
ña ta täan xiko kun ña? Ra ña ndixiko kun ña vichin, ¿ra a su kuenda
mii va kun kuvi tu xu'un ña ki'in kun xa'a va ña? ¿Ra nichuun *xani
ini kun ña sanda'vi kun? Ra süvi yuvi kuvi na ˆsanda'vi kun, chi
Ndioxi va kuvi ra ˆsanda'vi kun vichin —kachi ra Pedro xi'in ra.

5 Ra te xini so'o ra Ananías tu'un yo'o, saa ra ndikun mii kan
nduva ra ndixi'i va ra. Ra takundi'i yuvi na *kundaa ini ña ndo'o ra
Ananías, ra ndiyu'vi ka vi na. 6 Ra saa kuyachin ndia vali ndee kan,
ra ndasuvi ndia tikoto iki kuñu ra, ra ndixa'an ndia ninduxin ndia ra.

7 Saa ndiya'a ku'va uni hora, ra saa xaa tu ña yasi'i va ra Ananías
ndiki'vi ña ve'e kan, ra täan kundaa ini vi ña xa'a ña *kuu. 8 Ra saa
nindakatu'un ra Pedro ña kachi ra saa:

—Ka'an xi'in yu, ¿a ndixa su'va ke ki'in ndo xa'a ñu'u ndo?
—kachi ra xi'in ña.

Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:

—Saa ke ki'in va ndi xa'a ña —kachi ña.

9 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ña kachi ra saa:

—¿Nichuun iin yu'u kuu ndo ña *kuni ndo sanda'vi ndo Tachi Yii
Ndioxi? Ra koto'ni chi xa yachin ñaa va vaxi ndia ndixa'an ninduxin
yii kun, ra taka'an ku'un tu ndia nduxin ndia yo'o va —kachi ra xi'in
ña.

10 Saa ra ndikun mii nuu íin ra Pedro ke nduva ña ndixi'i va ña.
Ra te ndiki'vi ndia vali kan, ra xa ña ndixi'i va kuvi ña kandu'u ña,
ndia saa ra ndaki'in ndia ña ra ndixa'an ndia ninduxin ndia ña xiin
yii va ña. 11 Ra takundi'i na ve'e ñu'u, xi'in takundi'i na kundaa ini
xa'a ña kuu yo'o, ra tiaa ni ndiyu'vi na.

Kua'a ni ña xitu'un xi'in ña ndichi xa ndia xita'an xi'in Jesús

12 Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un xa ndia xita'an Jesús xi'in
ndiee Ndioxi *xini na ñuu kan, ra iin takundi'i na kandixa Jesús kuvi
na ndakuta'an chi ini korra ve'e ñu'u ye'e tosò ra Salomón. 13 Ra
yuvi na täan ndakundikun Jesús, ra nii xandiëe ini na ña ndakuta'an
na xi'in na ndikun Jesús, ndi su vii ka vi ka'an na xa'a na ndikun
Jesús. 14 Ra kua'a ka vi tiaa xi'in na si'i ndakundikun Tata yo Jesús
iin ndisaa kii. 15 Ra tava na ñuu kan iin takundi'i na xi'i ra *chindee
na na yu'u ya'ya ñuu na, ra sava na chindee nuu ixto ra sava tu
na chindee na nuu yuuvi va, ra te xa na ya'a ra Pedro, ra va'a ra
kondati[a] ra na ya'a sata na xi'i kan, ra nduva'a na ká'án na su'va.
16 Ra kua'a ni tu na ñuu ña ndo'ni yachin xi'in ñuu Jerusalén va kixi
xi'in na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu ndia xita'an xi'in Jesús,
ra nduva'a takundi'i va na xa ndia.

Taan na ndia xita'an xi'in Jesús ve'e kaa

17 Ra ra sutu kuchee xi'in na saduceo na chikaa ndiee xi'in ra, ra
tiaa ni ndisaa na xini na ndia xita'an xi'in Jesús, 18 Ra saa *ndukuiin
na tiin na ndia ra taan na ndia ve'e kàà. 19 Ndi su kixi va iin ra tatun
Ndioxi ta ñuu ndakuña ra ye'e ve'e kaa nuu ñu'u ndia, ra tava va ra
ndia, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
20 —Kua'an ndo chi ve'e ñu'u ra ndakani ndo nuu na xa'a tu'un
Jesús ña taxi ña kutiaku na —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ta ndituvi inka kii, ra ñà'à ni va ndixaa ndia ve'e ñu'u
ka'nu, ra xa'a ndia saña'a ndia yuvi xa'a tu'un Jesús.
Ra ñà'à ni tu ndixaa ra sutu kuchee kan va ve'e nuu tia'ndia
kuachi ra saa tu na ita'an xi'in va ra, ra ndakaya tu na takundi'i na
xikua'a nuu na Israel va, ña kata'an na ndia ku'va ke sa na xi'in ndia,
ra saa ti'vi na ndia kumisio kua'an ndia ndaki'in ndia ndia ñú'u ve'e
kaa. 22 Ra te ndixaa ndia kumisio kan ndakuña ndia ye'e ve'e kaa ra
ndia nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndia, ra saa nandiko ndia ndataxi
ndia chiñu nuu na, 23 ra ndika'an ndia xi'in na kachi ndia saa:
—Ta ndixaa ndi ye'e ve'e kaa kan ra ndasi tuun va'a va ña, ra
ndita tu ndia kumisio va chike'e ña ndiaa ndia, ndi su ta ndakuña

---

[a] **5.15** Sundie'e: viko ndati

ndi ndiki'vi ndi, ra ndia nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndi —kachi
ndia.
24 Ra te *xini so'o ra sutu kuchee kan xi'in ra kuchee nuu na
kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na sutu,
ra saa xa'a ndakani ka vi ini na ká'án na saa: “Ni va ke sa yo ña ndi'i
kuachi yo'o vichin”, ká'án na. 25 Ra sakan saa kuu na ña ndakani ini
na, saa ra tu'va ndixaa va iin tiaa ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ndia *taan ndo ve'e kaa ra xa ve'e ñu'u ka'nu va ndo'ni
ndia saña'a ndia yuvi —kachi ra xi'in na.
26 Ra saa kee ra kuchee ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ndixa'an ra
xi'in ndia kumisio ra ña ndaki'in tuku ndia ndia xita'an xi'in Jesús,
ra ndia iin mani mani va ndika'an ndia kumisio kan xi'in ndia
xita'an xi'in Jesús ña vaxi ndia xi'in ndia, saa chi iyu'vi ni ndia
kumisio kan ña kakin na ñuu yuu ndia. 27 Ra te xaa ndia kumisio
kan xi'in ndia xita'an xi'in Jesús ra saa ndataxi ndia nda'a na chiñu
kan, ra saa ndika'an ra sutu kuchee kan xi'in ndia kachi ra saa:
28 —A su xa xa'ndia va ndi chiñu nuu ndo ña kä'an ndoso ka ndo
nuu yuvi xa'a tiaa ñaa, kachi ndi xi'in ndo; ndi su vichin ra iinii saa
va ñuu Jerusalén yo'o sakua'a ndo yuvi xa'a tiaa ñaa, ra kuni ndo
saviso kuachi ndo ndu'u ña xa'ni ndi ra —kachi ra xi'in ndia.
29 Ra saa ndakuiin ra Pedro xi'in sava ka ndia xita'an xi'in Jesús
kachi ndia saa:
—Xi'na ka va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u kandixa ndi, ra saa vi ke
kandixa ndi na yuuvi yo'o. 30 Saa chi mii va Ndioxi ra xindikun na
xii xikua yo kuvi ra sandatiaku Jesús, ra xa'ni ndo katakaa ndo nda'a
cruz. 31 Ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndasachee Jesús va, ña kan ke va'a
*nduu ra ra xa'ndia ra chiñu nuu yo, ra sakaku ra yoo, ra ˆtaxi tu
ra ndiayu nda'a yoo na Israel, ña na nandiko ini yo xa'a kuachi yo
ra koo ka'nu ini ra xa'a yo. 32 Ra ndu'u kuvi ndia *xini ña yo'o ra
ˆndakuiin ndi xa'a va ña, ra saa tu Tachi yii Ndioxi ña taxi ra koo
xi'in takundi'i na kandixa ña'a va —kachi ndia xi'in na.
33 Ra te xini so'o na ña kachi ndia saa, saa ra tiaa ni ndisaa na
xi'in ndia, ra kuni na ka'ni na ndia. 34 Ra tiañu na chiñu kan ndu'u
iin ra fariseo ra nani Gamaliel, ra kuu maestro xini ndiayu Ndioxi,
ra xa to'o ni tu na ñuu va ra. Ra saa ndakundichi ra ra *xa'ndia ra
chiñu, ña na tava na ndia xita'an xi'in Jesús chi ke'e iin kani lo'o.
35 Ra saa ndika'an ra xi'in na chiñu ta'an ra kachi ra saa:

—Na ta'an yo ñuu Israel, na ki'in va'a xini ndo xa'a ña sa ndo
xi'in ndia yo'o. 36 Ra na ndaka'an ndo, chi ta yachi ndixika iin tiaa
ra xinani Teudas, ra ndika'an ra ña kuu ra ra kuchee, ra xindikun
ku'va kumi ciento yuvi sata ra. Ndi su te xa'ni na ra saa ra nindutia
ndi'i va na xindikun sata ra, ra kuë ndixinu nuu sa vi ra. 37 Ra saa
kuu tu kii ta ndakondia'vi ndi'i na ñuu va, chi ndukuiin tu ra Judas
ra kee Galilea va ndixika ra, ra kua'a ni yuvi xindikun sata ra; ndi
su xa'ni tu na ra kan va, ra takundi'i yuvi na xindikun sata ra ra
nindutia ndi'i na kua'an va na. 38 Ña kan ke ndataxi yu xini ndo
vichin, ra na koo yaa ndo xi'in ndia. Saa chi tu mii va ndia sandaku
chiñu yo'o, saa ra ndi'i mii xa'a va ña. 39 Ndi su tu ña kuni Ndioxi va
kuvi ña, saa ra kuchüun vi ndo sandi'i ndo xa'a ña. Ra kuenda ni na
koo ndo, koto kundäa ini ndo ra xa xi'in Ndioxi va tu kanita'an ndo
—*kachi ra Gamaliel.
40 Saa ra ndixinu va ini na ña ndika'an ra Gamaliel xi'in na. Ra
saa ndakana na chiñu kan ndia xita'an xi'in Jesús ña nandi'vi ndia
chi ini ve'e, ra kani na ndia xi'in ñii ndo'o ña kuu kuarta, ra ndika'an
tu na xi'in ndia ña na kä'an ka ndia xa'a kivi Jesús va xi'in yuvi,
ndia saa ra saña ndika va na ndia. 41 Ra ta kee ndia kua'an ndia, ra
kusii ka vi ini ndia saa chi taxi Ndioxi ndiayu ña *ndo'o ndia xa'a
kivi Jesús. 42 Ra nii ndixikuïin ndia ña saña'a ndia yuvi, xi'in ña
ka'an ndoso ndia xa'a Jesús ña kuu ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku
yuvi, chi iin takundi'i va kii saña'a ndia na ve'e ñu'u ka'nu, ra saa tu
ve'e va na.

ˆNdakaxin na uxa tiaa ndia chindiee ta'an xi'in na ndikun Jesús

6 Ra saa ˆkuu ndia xita'an xi'in Jesús ka'an ndoso ndia, saa ra tiaa
ni kua'an ndukua'a na ndakundikun Jesús, ra saa xa'a na ka'an
tu'un griego ka'an kuachi na nuu na ka'an tu'un hebreo xa'a na si'i,
na ndukuaan ta'an na, saa chi kuëe inuu ña'a ni'i na xi'in na si'i, na
ndukuaan na ka'an tu'un hebreo. 2 Ra saa ndakuta'an uxi uvi saa
ndia xita'an xi'in Jesús, ra ndakana ndia takundi'i na kandixa Jesús,
ra ndika'an ndia xi'in na kachi ndia saa:
—Kïta va'a ña, ña ndakoo ndi ña ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi,
ra xa'a ndi ndata'vi ndi ña'a. 3 Ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo vichin
ñani yo, ra na ndakaxin ndo uxa tiaa, ndia ndu'u tu'un to'o xa'a,
ndia iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in, ndia ndichi, ra ndia kan kuvi ndia

na kuiso xi'in chiñu yo'o. [4] Ra ndu'u kuvi ndia na ndakundiee ka'an
xi'in Ndioxi, ra ka'an ndoso tu ndi nuu takundi'i yuvi xa'a ichi
Ndioxi va —kachi ndia.
[5] Ra kindoo ini takundi'i va na ña ndika'an ndia xita'an xi'in
Jesús, ra saa ndikaxin na uxa tiaa, ra iin ra nani Esteban ra ra yo'o
ra ndinuni ni kandixa ra Ndioxi, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi va xi'in
ra, iin ra nani Felipe, iin ra nani Prócoro, iin ra nani Nicanor, iin ra
nani Timón, iin ra nani Parmenas, iin ra nani Nicolás, ra ra kee ñuu
Antioquía va kuvi ra yo'o, ra nduu ra ra judío ta yachi, ra vichin
ndakundikun ra Jesús va. [6] Ra saa kuyachin na xi'in ndia uxa ndia
ndikaxin na nuu ndia xita'an xi'in Jesús, ra saa chindee ndia nda'a
ndia xini ndia uxa kan, ra ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a ndia.
[7] Ra iin nindutia ndoso tu'un Ndioxi kua'an ña ini kuvi ñuu
Jerusalén, ra iin ndisaa kii va ndukua'a na ndakundikun Jesús, ra
kua'a ni tu ndia sutu judío va *kandixa tu'un ña saña'a ndia ndikun
Jesús.

Tiin na ra Esteban kua'an ra ve'e kaa

[8] Ra ra Esteban, ra vi'i ni ndiee xi'in ña va'a *taxi Ndioxi nda'a ra,
ña kan ke va'a xa ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un xini na ñuu.
[9] Ra na judío na xika ve'e ñu'u ña nani ve'e ñu'u na *xachiñu nda'vi
ra *ndisaña ndika na; ra ndakuta'an xi'in na judío ta'an na, na kee
ñuu Cirene, xi'in na kee ñuu Alejandría, xi'in na kee ñuu Cilicia,
xi'in na kee ñuu Asia, ra xa'a na ˆndukue'e na xi'in ra Esteban. [10] Ndi
su ndikuchüun na xi'in ra, saa chi ndichi ni ndika'an ra xi'in na, chi
mii va Tachi Yii Ndioxi ke taxi ña xini tuni ra. [11] Ra xa'a ña kan ke
cha'vi na sava yuvi, ña na sava'a siki na kuachi ra, ra na ka'an na ña
xini so'o na, ña ndaa yu'u ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
ndaa yu'u tu ra mii Ndioxi va. [12] Ra su'va ke *xa na ña va'a kuchuun
na sandasaa na na ñuu, xi'in ndia xikua'a, xi'in ndia maestro xini
ndiayu Ndioxi; ra iin nduu yu'u va na ña ndakuita na tiin na ra, ra
ndixa'an na ndiaka na ra nda'a na chiñu. [13] Ra nduku tu na yuvi na
ndika'an ña siki xa'a va ra, ra ndika'an na kachi saa:
—Tiaa yo'o, ra xïin ra kukuiin ra ña kaña'a ra xa'a ve'e ñu'u ka'nu
ra saa tu xa'a ndiayu Ndioxi va. [14] Ra xini tu so'o ndi ña ndika'an ra,
ña kani Jesús, ra kee ñuu Nazaret, ve'e ñu'u, ra ndasama ndi'i tu ra
chiñu ña xa yuna'a yo xa va yo ña ndakoo ra Moisés —*kachi na.

15 Ra saa ndakoto'ni na chiñu, xi'in yuvi na ndee kan nuu ra
Esteban, ra ndasama nuu ra, ra iin takaa nuu iin ra tatun Ndioxi va
nduu nuu ra *xini na.

Ndakani ra Esteban nuu na chiñu

7 Ra saa ndindakatu'un ra sutu kuchee kan ra Esteban, *kachi ra
saa xi'in ra:
—¿A ña ndixa kuu ndi'i ña ka'an na yo'o? —kachi ra.
2 Ra saa ndakuiin ra Esteban kachi ra saa:
—Na ta'an yo, na xikua'a, tiaa so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo.
Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, kuvi ra ndaña'a mii nuu ra xii xikua yo
Abraham ta ndixiyo ra ñuu ña ndikaa chi Mesopotamia, te täan
ku'un ra kandu'u ra chi ñuu ña nani Harán, 3 ra ndika'an ra xi'in ra,
kachi ra saa: “Ndakoo ñuu kun, ra ndakoo kun takundi'i na ta'an
kun, ra kita kun ku'un kun ñuu ña ña'a yu nuu kun” —*kachi ra. 4 Ra
saa ndakoo ra Abraham nuu ndixiyo ra, nuu ndee na Caldea ta'an
ra, ra ndaki'in ra ndixa'an ra ndixiyo ra chi Harán. Ra ikan ndixi'i
va iva ra, ra saa ndaki'in tuku Ndioxi ra xaa ra xi'in ra, ndia mii nuu
ndee yo yo'o vichin va. 5 Ndi su ndia nii lo'o ñu'u nditäxi vi Ndioxi
nda'a ra nuu ndee yo yo'o vichin, saa chi ndia ni nuu kanindichi ra
xa'a ra ke ninï'i vi ra, ndi su kindoo va tu Ndioxi xi'in ra ña taxi ra
ñu'u kundee na ˆkuu ndise'e ra, ta xa na kuvi ra. Ra va'a ni täan koo
vi se'e ra kii kan, ndi su xa ndika'an va Ndioxi xi'in ra xa'a na. 6 Ra
saa ndika'an ka Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: “Na ndise'e kun, ra inka
ñuu xika va ku'un na kundee na, ra sachiñu nda'vi na nuu yuvi kan,
ra kumi ciento kuiya ke sando'o ni ña'a na. 7 Ndi su yu'u va taxi
tundo'o nda'a na ñuu kan xa'a ña sando'o ni na na, ra ta xa na ndi'i,
ra saa kee na ñuu kan ra nandiko na ndaxaa na yo'o ña ndasaka'nu
na yu'u”, kachi Ndioxi xi'in ra. 8 Ra xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra
Abraham ña nandiko na kuu ndise'e ra kañu'u na Ndioxi ke xa'ndia
ra chiñu nuu ra Abraham ña na kakin ra tuni tiaa se'e ra. Ña kan ke
ta kaku ra lo'o Isaac se'e ra Abraham, ra ta xa ndixinu una kii kaku
ra saa ra ndikun xakin va ra tuni Ndioxi ra. Ra mii saa ke xa tu ra
Isaac va xi'in ra lo'o Jacob se'e ra te kaku ra, ra mii saa ke xa tu ra
Jacob va xi'in takundi'i tiaa vali se'e ra te kaku ndia, ra ndia kan
kuvi ndia kuu iva uxi uvi saa na xii xikua yo na kuu ndise'e ra Jacob.

9 ’Ra ndia se'e ra Jacob ndia kuu xii xikua yo, ra *ndukuini va ini
ndia xini ndia ñani ndia ra xinani José, ra ndixiko ndia ra ndixa'an
ra ñuu Egipto. Ndi su xindiaa va Ndioxi ra, 10 ra sakaku va ra ra
nuu takundi'i ña u'vi. Ra taxi ra ña xinituni ra, ra ndasa ra ra iin
tiaa ra va'a ni, ña kan ke va'a *kindoo ni ini ra faraón ra xikuu rey
ñuu Egipto xini ra ra, ra *taxi ra chiñu nda'a ra ña xa'ndia ra chiñu
xi'in ra nuu na ñuu kan, ra *taxi tu ra rey kan ndiayu nda'a ra ña
*xa'ndia ra chiñu ve'e va ra.
11 ’Ra saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kuiya ra saa ndiki'vi tama iinii
saa kuvi Egipto ra ndo'o ni na, ra saa tu Canaán va. Ña kan ke
nïni'i na xii xikua yo ña kuxi na. 12 Ndi su ta kundaa ini ra Jacob
ña iyoo nuni trigo ñuu Egipto, ra saa ti'vi ra ndia se'e ra, ndia kuu
xii xikua yo, ña ndixa'an ndia ñuu Egipto, sata ndia nuni trigo ichi
ña nuu. 13 Ra saa ndiko tuku ndia ndixa'an ndia ichi ña uvi, ra saa
ke xa ndaña'a va ra José mii ra nuu ndia ñani ra, ra kundaa tu
ini mii ra rey ñuu Egipto kan va yoo kuvi na kuu iva si'i ra José.
14 Ra saa xa'ndia ra José chiñu nuu ndia ñani ra ña ndixa'an ndia
ndaki'in ndia iva ndia xi'in takundi'i na ve'e ndia. Ra uni xiko xa'un
yuvi kuvi na ndixa'an ndia ndaki'in ndia. 15 Ra su'va va ke kuu ña
ndaki'in ra Jacob ndixa'an ra ndixiyo ra chi Egipto, ra ikan ndixi'i
va ra, ra saa tu na xii xikua yo na kuu se'e va ra. 16 Ra kee na ñuu
Egipto ra ndixa'an na ninduxin na na ñuu Siquem ña ndikaa tixin
ñu'u ña Israel, nuu iyoo yavi ña sata ra Abraham nuu na se'e ra
Hamor ta yachi.
17 ’Ra ta kuyachin kii ña saxinu Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in ra
Abraham, ra xa ndukua'a ni va na xii xikua yo ndee na kii kan ñuu
Egipto. 18 Ra saa ndaki'in inka ra rey xa'ndia ra chiñu ñuu Egipto,
ra ndikundäa ini vi ra kan xa'a ña xa ra José. 19 Ra sanda'vi ra na
xii xikua yo ra kundiva'a ni ra xi'in na, ra xa nduxa ra xi'in na ña
ndakoo nda'a na se'e vali na, na sakan kaku, ña na kuvi na. 20 Ra
suvi mii kuiya kan ke kaku tu ra Moisés va. Ra nduvi ni ndixiyo ra
xa Ndioxi, ra uni yoo va ke sakua'nu na iva si'i ra ra. 21 Ra te ndixaa
kii ña ndakoo nda'a na ra ña kuvi ra, saa ra xa íin va ña se'e si'i ra
rey ñuu Egipto kan ndaki'in ña ra, ra sakua'nu ña ra, iin ta ku'va
se'e mii va ña. 22 Ra xa'a ña kan va ke kutu'va ra takundi'i ña ndichi
ña xini na ñuu Egipto kan, ra ndaku̱ ni ndixiyo yu'u ra, ra ndaku̱ ni
tu xa ra chiñu va.

23 ’Ra ta xa ndikaa ra Moisés uvi xiko kuiya, saa ndixa'an ra
xito'ni ra, na ñuu ra, na Israel. 24 Ra te ndixaa ra nuu ndee na, ra
saa xini ra ña kundiva'a ni iin ra ñuu Egipto kan xi'in iin ra ñuu yo.
Saa ra ndukuiin va ra Moisés ndaki'in ra tu'un ra, ra xa'ni va ra ra
ñuu Egipto kan xa'a ra. 25 Ra saa ke xa ra Moisés, saa chi ndakani
ini ra ña ndaki'in xini va na ñuu ra na Israel, ña kuu ra ra kuniñu'u
Ndioxi ña saña ndika na *ka'an ra, ndi su ndikundäa ini vi na kan.
26 Ra inka kii ndituvi ndixaa ra Moisés nuu xika uvi ndia ta'an mii
ra, ra xini ra ña kanita'an ndia xi'in ta'an ndia xika ndia, ra kuni ra
ña sandakuta'an mani ra ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
“Ñani va ndo, ¿ra ni ke ndo'o ña kanita'an ndo xi'in ta'an ndo?”,
kachi ra. 27 Ra saa ndukuiin va iin mii ra kanita'an xi'in ta'an kan
*chinda'ni ra ra Moisés, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa: “¿Yoo
kuvi na tava yo'o ña ka'ndia kun chiñu nuu ndi, ra ˆsandaku kun
kuachi xi'in ndi? 28 ¿Ra a kuni kun ka'ni kun yu'u, ta ku'va xa kun
xa'ni kun ra ñuu Egipto kuni?”, kachi ra. 29 Ra ta xini so'o ra Moisés
ña kachi ra kan saa xi'in ra, saa ra ndiyu'vi va ra, ndia saa ra xinu
ra ndixa'an ra ndixiyo ra inka ñuu xika ña nani Madián va, ra ikan
nditanda'a va ra, ra kaku uvi se'e ra.

30 ’Ra saa *kuu ndiya'a uvi xiko kuiya, ra saa *kanata iin ra tatun
Ndioxi tiañu itun ìñu̱, tun ndixikun xíxî *xini ra, chi iku yuu yachin
nuu ndichi iku ña nani Sinaí. 31 Ra te xini ra Moisés ña xíxî itun ìñu̱
kan, saa ra ndakanda ni ini ra. Ra saa kuyachin ra ña kuni va'a ra ña
kuu kan, ra saa xini so'o ra ndika'an Ndioxi kachi ra saa: 32 “Yu'u
kuvi Ndioxi ra ˆkañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob.
Ndia xikuu xii xikua kun”, kachi ra. Saa ra ndiyu'vi ni ra Moisés ra
xa'a ña kisi ña, ra nii ndixäa ndiee ka ni ra ña koto'ni ra. 33 Ra saa
ndika'an Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: “Tava ndixan xa'a kun, saa chi
nuu xañu kun, ra nuu yii va kuvi ña. 34 Ra kuni yu ña na kundaa ini
kun vichin, chi xa *xini va yu ña tixu'vi ni na ñuu yu Israel ñu'u
na ñuu Egipto, ra xa *xini tu so'o yu ña xaku ni va na, ña kan ke
nduxinu yu ña sakaku yu na. Ra na'a yo'o ra ku'un kun ñuu Egipto
vichin”, *kachi Ndioxi xi'in ra.

35 ’Ra mii na ñuu Israel ra kundasi va na ra Moisés ta yachi chi
su'va va kachi na xi'in ra: “¿Yoo kuu na *tava yo'o ña ka'ndia kun
chiñu nuu ndi, ra sayukun kun kuachi xi'in ndi?”, kachi na. Ndi su
mii ra kan kuvi tu ra ndikaxin Ndioxi ña nduu ra iin ra chiñu chee
va, ra ndixa'an ra *sakaku ra na. Ra ra tatun Ndioxi ra kanata tiañu

itun ìñu̱, tun xíxî kan va kuvi ra *xiniñu'u Ndioxi ña ndika'an ra
xi'in ra Moisés 36 ña ndatava ra na xii xikua yo nda'a na ñuu Egipto.
Ra xa ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un mii ñuu Egipto kan, ra
saa tu ke xa ra ta kee ra xi'in na ñuu yo tiañu'u, ra nani Tiañu'u
Kua'a va, ra saa tu *xa ra ña ndixika ra xi'in na ñuu yo uvi xiko
saa kuiya iku ichi kan va. 37 Ra suvi mii ra Moisés kan kuvi tu ra
ndika'an xi'in na xii xikua yo kachi ra su'va va: “Ti'vi Ndioxi iin mii
ra ñuu Israel ña kixi ra ka'an ndoso ra tu'un yu'u ra, ta ku'va iyoo
yu'u, ra na kandixa ndo ra”, kachi ra. 38 Ra suvi mii ra Moisés kan
kuvi tu ra ndixiin xi'in na xii xikua yo na kuu ñuu Ndioxi ta ndixika
na iku ichi va, ra suvi xi'in ra kan ke ndika'an tu ra tatun Ndioxi iku
Sinaí va, ra ra kan kuvi tu ra ndaki'in tu'un ña ˆtaxi ña kutiaku va
yo, ra sandaya'a ra ña nda'a yo.

39 ’Ndi su ndikandïxa vi na xii xikua yo ra, chi na kundasi va
kuvi na ra, ra kuni na nandiko tuku na chi ñuu Egipto va. 40 Ra xa'a
ña kan ke ndika'an na xi'in ra Aarón kachi na saa: “Sava'a ndioxi
ña kunuu nuu yo, saa chi ra Moisés ra ndixa'an ndatava yoo ñuu
Egipto, ra kundäa ini yo ni ke ndo'o vi ra”, kachi na. 41 Ra saa xa'a
na xava'a na iin na'na ra ta kaa iin sindiki lo'o saa kaa ña, ra te ndi'i
saa xa'ni na kiti ndisoko na nuu ña, ña ndasaka'nu na ña; ra ña'a ña
xava'a mii va na *kusii ni ini na xi'in. 42 Ra xa'a ña kan ke ndakoo
nda'a va Tata yo Ndioxi na, ra saa xa'a na ndasaka'nu na kimi ri
ndee nuu ndiví. Saa chi xa saa ˆkachi mii tu'un Ndioxi ña *tiaa na
ndika'an tu'un yu'u ra xina'a, ña kachi su'va va:

Ndo'o, na ñuu Israel, ¿ra a xa'ni ndo kiti ndisoko ndo nuu yu,
te ndixika ndo iku ichi kan uvi xiko saa kuiya, tuvi ndo? 43 Su
süvi saa ndixa ndo; chi ve'e nuu ndasaka'nu ndo
na'na ndioxi ndii ña nani Moloc,
xi'in na'na kimi ri ka'an ndo kuu ndioxi ña nani Renfán,
ra na'na ña xava'a mii va ndo ke ndasaka'nu ni ndo.
Ra xa'a kan ke tava yu ndo'o ñuu ndo, ra ti'vi yu ndo'o ña
ku'un ndo inka ñuu xika, ra ya'a ka va ndo chi
ñuu Babilonia.

44 ’Ra na xii xikua yo, ra ndia ndia ka nuu ndixika va na ikun ichi
kan, ra xava'a na ve'e ñu'u tikoto nuu chuva'a na ña kuu ndiayu ra.
Ra iin ta ku'va koo ve'e kan kachi Ndioxi xi'in ra Moisés, ra iin saa
ke *xa ra xi'in va ña, saa chi saa ke iyoo ña ndiña'a mii Ndioxi nuu
va ra. 45 Ra ve'e ñu'u kan ke sani'i va Ndioxi na xii xikua yo, ña

ndixika ña xi'in na. Ra ta xa ndaki'in ndiaa ra Josué ñu'u xi'in na
xita'an xi'in ra nda'a na inka ñuu, na sandi'i Ndioxi xa'a, ra xava'a
tu ra kan va ve'e ñu'u kan ndia ndia ka nuu ndixika ra. Ra saa tu *xa
na xii xikua yo ndia kii ta xikuu ra David rey va. 46 Ra ra rey David
kan kuvi ra nini'i ña va'a nuu Ndioxi, ra kuni ra sava'a ra iin ve'e ña
kutu nuu koo Tata yo Ndioxi ña ndasaka'nu na xii xikua yo ra; 47 ndi
su ndixavä'a vi ra rey David ve'e ñu'u kan, chi ra Salomón se'e vi
ra kuvi ra xava'a ña. 48 Ra va'a ni xava'a va ra Salomón ve'e ñu'u
nuu koo Ndioxi, ndi su Ndioxi ra ka'nu, ra kuëe iyoo vi ra kan ini
ve'e ñu'u ña xava'a nda'a na yuuvi yo'o, ta ku'va *kachi ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi ra su'va:

49 Ndivi kuu tiayu ka'nu nuu ndu'u yu xa'ndia yu chiñu,
ra ñu'u kuu nuu xañu xa'a va yu.
¿Ra ni ke sa tu ndo'o ña sava'a ndo ve'e yu?
¿Ra ndia iin ve'e ke kita koo yu ndakindiee yu, tuvi ndo?
50 Ra a kundäa ini ndo su yu'u kuvi ra *xava'a takundi'i va ña'a,
*kachi Ndioxi, kachi ra ndika'an tu'un yu'u ra.

51 'Ndi su ndo'o, ra xa saa yuvi ndiee ni ini kuvi va ndo, saa chi
ta iyoo yuvi na xïni va'a tu'un Ndioxi va ke iyoo ndo. Saa chi xïin
ndo kandixa ndo ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ndo. Ra iin ta *xa
na xii xikua ndo ke ˆxa tu ndo'o va. 52 Saa chi na xii xikua ndo kuvi
na xa ndiva'a xi'in ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a; ra xa'ni
tu na ndia *xa ndika'an ña kixi iin tiaa ra va'a va. Ra ta kixi tiaa ra
va'a kan, saa ra ndukuiin tu ndo'o va *tiin ndo ra, ra ndataxi ndo ra
nda'a na saa ini xini ña'a, ra xa'ni tu ndo ra xi'in va na. 53 Ra ti'vi
va'a Ndioxi na tatun ra ña kixi na ndataxi na ndiayu ra nda'a ndo,
ndi su xïin ndo kandixa ndo ña vichin —kachi ra Esteban.

Xa'ni na ra Esteban

54 Ra ta ndi'i xini so'o na chiñu kan takundi'i ña ndika'an Esteban
xi'in na, saa ra tiaa ni ndisaa na xi'in ra, ra iin ndiakua *ndakaxi
nù'ù na ixto'ni na nuu ra. 55 Ra ra Esteban kan tu, tiaa ni chitu
xi'in Tachi Yii Ndioxi va, ra saa ndakoto'ni ra chi ndivi, ra xini ra
takundi'i ña ka'nu ña kuu mii Ndioxi, ra xini tu ra ndichi Jesús chi
xiin kua'a Ndioxi va. 56 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:

—¡Nuña ndivi ˆxini yu vichin, ra ˆxini tu yu Jesús ra *kixi ña
yuuvi yo'o va ña ndichi ra xitia kua'a Ndioxi! —kachi ra.

57 Saa ra iin ndasi nda'a ndi'i va na so'o na, ra ndiee ka vi nda'yu
na, ra iin ndikati na tiin na ra. 58 Ra tava na ra ndia nuu ñuu, ra ikan
xa'a na xakin na yuu ra; Ra mii na taxi kuachi siki xa'a ra, ra tava na
tikoto ña isukun na, ra taxi na ña nda'a iin tiaa ra itia lo'o ra nani
Saulo, ña na kondiaa ra ña.
59 Ra saa kuu na xika na ña xakin na yuu ra, ra saa xa'a ra ka'an
ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata Jesús, ndaki'in nima yu —kachi ra.
60 Ra saa ndakusiti ra, ra ndiee ka vi ndika'an kachi ra saa:
—Tata, na koo ka'nu ini kun xa'a kuachi ña xa na xi'in yu —kachi
ra xi'in Ndioxi.
Ndia saa ra ndixi'i va ra.

ˆTáxí ra Saulo na ve'e ñu'u

8 Ra *ndixiyo va yu'u ra Saulo xi'in na ña *xa'ni na ra Esteban.
Ra suvi mii kii kan ke nundiee ni ka tu kuachi xi'in na ndikun
Jesucristo, na ndee ñuu Jerusalén va, ra *xinu ndi'i na kua'an na
ñuu ña ndo'ni chi Judea, xi'in chi Samaria, ra ndia ndia xita'an xi'in
Jesús va kuvi ndia nindoo ñuu Jerusalén. 2 Ra saa ndixa'an sava tiaa
ndia ndikun ndinuni Ndioxi *ndaki'in ndia iki kuñu ra Esteban, ra
ninduxin ndia ña, ra *xaku ka vi ndia xa'a ra. 3 Ra ra Saulo tu, xika
ˆkuni sandi'i xa'a na ndikun Jesucristo va; ra iin ta ve'e ta ve'e na
kua'an ki'vi ra ña tava ra tiaa xi'in na si'i, ra iin kañu'u kiti ra na
kua'an na xi'in ra ña taan ra na ve'e kàà.

Ka'an ndoso ra Felipe tu'un Ndioxi nuu na ñuu Samaria

4 Ra na xinu kua'an kan, ra ˆka'an ndoso na tu'un Ndioxi iinii
kuvi ñuu nuu kua'an va na. 5 Ra ra Felipe, ra *xinu kua̱'a̱n xi'in na
ve'e ñu'u na xinu kan, ra ñuu ka'nu ña ndikaa chi Samaria va ndixaa
ra, ra ikan xa'a ra ndika'an ndoso tu'un xa'a Cristo nuu na ñuu kan
va. 6 Ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi, ra ndinuni ka vi tiaa so'o na ña
ndakani ra Felipe nuu na, ra xini tu na ña *xa ra kua'a ni ña ndichi
va. 7 Saa chi sanda'a ra kua'a ni yuvi na kuu mii tachi ndiva'a, ra
iin nda'yu ko'o tachi ndiva'a kan ta kee ña ini na; ra kua'a ni tu
na nduchi'ña na köo iin xiyo xa'a, xi'in na kutuun küvi kanda va,
sanda'a ra. 8 Ra tiaa ni kusii ini na ñuu kan xa'a ña kuu kan.

9 Ra suvi mii ñuu kan tu kandu'u iin tiaa ra nani Simón va, ra ra
ndáku, ra xiniñu'u ni kuvi ra *kachi ra xi'in takundi'i na ndee chi
Samaria, ra tiaa ni *sanda'vi ra na. 10 Chi ndia na kuna'nu xi'in na
nda'vi va xindikun sata ra, ra ndinuni ka vi tiaa so'o na ña ndika'an
ra xi'in na, ra ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa xa'a ra:
—Ndiee Ndioxi ña kee ndivi va ke iyoo xi'in ra yo'o —kachi na.
11 Ra xindikun ni na ra, saa chi kua'a ni kuiya kuchuun ra sanda'vi
ra na xi'in ña sa̱ká ña xini ra. 12 Ndi su ta xaa ra Felipe, ña ndakani
ra tu'un va'a xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu xi'in xa'a kivi
Jesucristo nuu na, saa ra kandixa va na ña ndika'an ra, ra sakuchi ra
kua'a ni ndia tiaa, ra saa tu na si'i va. 13 Ra ndia mii va ra Simón kan
*kandixa ra chichi ra xi'in va yuvi kan, ra saa ndakundikun ra ra
Felipe, ña xika ra xi'in ra iin takundi'i nuu kua'an ra, ra ˆndakanda
ka vi ini ra xi'in takundi'i ña ndichi, xi'in ña xitu'un ña xa ra Felipe.
14 Ra te kundaa ini ndia xita'an xi'in Jesús ndia nindoo ndee ñuu
Jerusalén xa'a na ndee chi Samaria ña xa ndaki'in na tu'un Ndioxi,
saa ra ti'vi va ndia ra Pedro xi'in ra Juan kua'an ndia ñuu kan. 15 Ra
te ndixaa ndia, ra saa ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a na, ña na
ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi. 16 Saa chi täan xa̱a̱ vi Tachi Yii Ndioxi
sata na, chi sakan xi'in kivi Jesús va ke chichi na. 17 Ra saa ti̱so ndia
nda'a ndia sata na, ra ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi.
18 Ra te xini ra Simón ña ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi xi'in ña
chindee ndia xita'an xi'in Jesús nda'a ndia sata na, ra saa kuni ra ña
sata ra ndiee Tachi Yii Ndioxi nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia,
19 kachi ra saa:
—Taxi ndo ta'an ndiee ña iyoo xi'in ndo ñaa nda'a yu, ra ta xa na
chindu'u yu nda'a yu sata ndia ndia ka yuvi, ra ndaki'in tu na kan
va Tachi Yii Ndioxi ña koo ña xi'in na —kachi ra.
20 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Na ndi'i xa'a kun xi'in xu'un kun, saa chi xani ini kun ña sata
kun ndiee ña sani'i Ndioxi. 21 Yo'o ra köo ichi kun, ra nii köo tu
ndiayu va kun ña koo ña yo'o nda'a kun, saa chi kuëe iyoo ndakú
nima kun nuu Ndioxi. 22 Ña kan ke na nandiko ini xa'a kuachi kun,
ra na kuaku nda'vi kun nuu Ndioxi, ra a iin ña saa koo ka'nu va ini
ra xa'a ña ki'vi ña *ndakani ini kun sa kun. 23 Saa chi xito'ni yu ra
ichi ki'vi va kua'an kun, ra tuun ni tu nu'ni va kun xi'in kuachi kun
—kachi ra Pedro xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin ra Simón kachi ra saa:

—Kuaku nda'vi ndo nuu Ndioxi ña va'a na koo ka'nu ini ra xa'a yu, ra na ndö'o yu ndia nii tundo'o ña ka'an ndo xa'a ñaa —kachi ra xi'in ndia.

25 Ra ta sandi'i ndia xita'an xi'in Jesús ña ndakani ndia tu'un Ndioxi xi'in ña ndakani ndia xa'a Jesús nuu yuvi kan, saa ra nandiko ndia kuanu'u ndia chi ñuu Jerusalén, ra iin takundi'i ñuu vali ña ndikun ndia Samaria ya'a ndia ndakani ndia tu'un va'a xa'a Jesús kua'an ndia.

Ra Felipe xi'in tiaa ra kee ñuu Etiopía

26 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an iin ra tatun Ndioxi xi'in ra Felipe kachi ra saa:

—Savii ra ku'un kun chi ninu nuu kuu sur, ichi ña kee ñuu Jerusalén ra nduxinu ña chi ñuu Gaza —kachi ra xi'in ra.

Ra ichi kan ra chi iku yuu va ke ya'a ña. 27 Saa ra ndaki'in ndixa va ra Felipe kua'an ra chi nuu ndika'an ra tatun Ndioxi xa'a xi'in ra, ra ichi kan ndakuta'an ra xi'in iin tiaa ra kee ñuu Etiopía; ra kapo va kuvi tiaa kan, ra iin tiaa ra xiniñu'u ni kuvi ra, ra ndiso chiñu ra xi'in takundi'i xu'un iin ña reina ña nani Candace, ña xa'ndia chiñu nuu na ñuu Etiopía, ra ñuu Jerusalén ke ndixa'an ra ndasaka'nu ra Ndioxi. 28 Ra saa kuu ra ndu'u ra sata iin itun tivi xa'a tun kañu'u kuayu kuanu'u ra ñuu ra, ra ka'vi ra tu'un Ndioxi ña tiaa ra Isaías ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a kua'an ra ichi kan.

29 Saa ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra Felipe kachi ña saa:

—Kuyachin ra ndakuta'an kun xi'in itun tun kañu'u kuayu vaxi ña'a —kachi ña.

30 Ra saa kuyachin ndixa va ra Felipe, ra xini so'o ra ña ˆka'vi tiaa kan tutu nuu vaxi ña tiaa ra Isaías, ra saa nindakatu'un ra ra kachi ra saa:

—¿A kundaa ini kun xi'in ña ka'vi kun ñaa, tata? —kachi ra xi'in ra.

31 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa xi'in ra Felipe:

—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu xi'in ña, tu köo na ndakani nuu yu xa'a ña? —kachi ra.

Ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe ña na nandaa ra kundu'u ra ini itun kan xi'in ra.

32 Ra ña yo'o kuu ña'ñu tu'un Ndioxi ña ka'vi tiaa kan kua'an ra,
ta nandaa ra Felipe ini itun kan kua'an ra xi'in ra; ra su'va ke kachi
ña:
Ta ku'va ˆndo'o iin ndikachi lo'o ri kañu'u na kua'an kuvi, saa
*ndo'o ra;
Ra ta ku'va ˆxa iin ndikachi lo'o ña iyoo taxin yu'u ri, ta ixatia
na ixi sata ri, saa *xa ra,
saa chi ndikä'an kuachi ra xa'a ra nuu na.
33 Ta *xa siki na ra, ra köo na ndixandaku kuachi xi'in ra ña
ndaki'in na tu'un ra.
Ra köo yuvi ndakani xa'a ña vä'a ña *ndo'o ra, saa chi ndia nii
yuvi nindöo nuu ra.
chi ra xa'ni va na kuvi ra,
kachi ña ka'vi tiaa kan kua'an ra.
34 Ra saa ndika'an tiaa kan xi'in ra Felipe kachi ra saa:
—Tata, sa lo'o ña mani ra ndakani kun nuu yu. ¿Ni xa'a ke
ndika'an ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a? ¿A xa'a mii ra ke
ndika'an ra? ¿A xa'a inka yuvi va ke ndika'an ra tu'un yo'o? —kachi
ra xi'in ra Felipe.
35 Ra saa xa'a ra Felipe ndakani ra nuu ra, ra mii tu'un ña ka'vi
tiaa kan kua'an ra ke xiniñu'u va ra Felipe ña ndakani ra tu'un va'a
xa'a Jesús nuu ra. 36 Ra saa kuu ndia kua'an ndia ichi kan, saa ra
ndixaa va ndia iin nuu ndikaa tiakuii, ra saa ndika'an tiaa kan kachi
ra saa xi'in ra Felipe:
—Yo'o ndikaa tiakuii, ra a küvi tu ndikun na sakuchi va kun yu'u
—kachi ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa xi'in ra:
—Tu ndinuni va'a kandixa kun saa ra kuvi va —kachi ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Kandixa va yu Jesucristo ña kuu ra se'e Ndioxi —kachi ra.
38 Ra saa xa'ndia tiaa kan chiñu ña xikundichi itun tun ndikaa
ra kua'an ra, ra saa nuu uvi saa ndia ndixaa ndia ndiki'vi ndia ini
tiakuii kan, ra ikan sakuchi va ra Felipe ra. 39 Ra ta kee ndia ini
tiakuii kan vaxi ndia, ra saa ndaki'in va Tachi Yii Ndioxi ra Felipe
kua'an ra xi'in ña, ndia saa ra ndixïni ka vi tiaa kan ra. Ra va'a ni saa
va, ndi su kusii ni va ini tiaa kan ndaki'in ra kua'an ra ichi ña kua'an
ra. 40 Ndi su ra Felipe tu, xa ndita xika ka'an ndoso tu'un Ndioxi ñuu
ña nani Azoto va, ra te ndi'i, ra saa kee ra ñuu kan ra *xa'a ra ka'an

ndoso ra tu'un va'a xa'a Jesús iin takundi'i ñuu ña ndo'ni ichi nuu
ya'a ra kua'an ra iin saa ndiakua ndixaa ra ndia ñuu Cesarea va.

Su'va ke kuu te ndakundikun ra Saulo Jesús

9 Ra ndakundiee va ra Saulo xika ra ka'an ra, ña kuni ra sandi'i
ra xa'a takundi'i na ndikun sata tata yo Jesús. Ra xa'a ña kan
ke ndixa'an ra nuu sutu, ra kuchee xa'ndia chiñu, [2] ña *nduku ra
ndiayu ku'un xi'in ra iin takundi'i ve'e ñu'u na judío ña iyoo ñuu
Damasco, ña va'a na nanduku ra tiaa xi'in na si'i, na ndikun Jesús,
ra kundiaka ra na ku'un na xi'in ra ñuu Jerusalén ña taan ra na ve'e
kàà. [3] Ra saa kee ra kua'an ra ñuu Damasco, ra ta kuyuchin ra ñuu
kan, saa ra tu'va kee va iin ñù'ù ña ye'e ni chi ndivi, ra iin xinunduu
ña ra. [4] Saa ra ndakava ra ñu'ú va, ra saa xini so'o ra ndika'an iin
tachi kachi ña saa:

—Saulo, Saulo, ¿nichuun ˆkanita'an kun xi'in yu? —kachi ña xi'in
ra.

[5] Ra saa ndindakatu'un ra kachi ra saa:

—¿Yoo kuvi yo'o, Tata? —kachi ra.

Saa ndakuiin tachi kan kachi ña saa xi'in ra:

—Yu'u kuvi Jesús ra xika kun ˆkanita'an kun xi'in. Ndi su ra
sandi'i xa'a mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin sindiki ri ta'vi, ri kee
xa'a yu'u kàà ña tiku nuu va ke ˆxa kun —*kachi ña xi'in ra.

[6] Ra iin kisi ninu ña ra ña iyu'vi ra, ra saa ndika'an ra kachi ra
saa:

—Tata, ka'an xi'in yu ni ke kuni kun sa yu —kachi ra.

Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Ndakundichi ra kua'an ñuu chee ñaa, ra xaan ke ka'an na xi'in
kun ni ke xiniñu'u sa kun —kachi Jesús xi'in ra.

[7] Ra tiaa ndia kua'an xi'in ra Saulo, ra ndiyu'vi ka vi ndia, saa
chi xini va so'o ndia ña ndika'an tachi kan xi'in ra Saulo, ndi su
ndixïni ndia ndia nii yuvi. [8] Ra saa te ndakundichi ra Saulo, ra *kuni
ndakoto'ni ra ndi su ndiküvi ka saa chi xa ra kukuaa va kuvi ra. Ra
saa ndatiin ndia nda'a ra, ra ndakundiaka ndia ra kua'an ra xi'in
ndia ñuu Damasco va. [9] Ra ikan xikandu'u ra uni kii, ra uni saa kii
ndixiyo kuaa va ra, ra nii ndixïxi ra, ra nii tiakuii ndixï'i ra.

10 Ra ñuu Damasco kan xikandu'u iin tiaa ra xindikun Jesús, ra
Ananías ke xinani ra. Ra nuu ra kan ke *kanata Jesús, ra ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa:
—¡Ananías! —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Ananías kachi ra saa:
—Yo'o íin yu, Tata. Ka'an xi'in yu ni ke kuni kun sa yu nuu kun
—kachi ra.
11 Ra saa ndika'an Tata yo Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Sanduvi ra ku'un kun ya'ya ka'nu ña nani Ya'ya Ndakú, ra ta
xa na xaa kun ve'e iin ra nani Judas, ra na ndakatu'un kun xa'a iin
tiaa ra nani Saulo ra kee ñuu Tarso. Saa chi ka'an ra xi'in yu vichin.
12 Ra xa *satuvi va yu nuu ra, ña *ndiki'vi kun nuu kandu'u ra, ra
*chindu'u kun nda'a kun sata ra, ra *ndakoto'ni ra —kachi Jesús
xi'in ra Ananías.
13 Ndi su ta xini so'o ra Ananías tu'un yo'o, ra saa ndika'an ra
kachi ra saa:
—Tata, xa ndatu'un ni va na xa'a tiaa kan xini so'o yu, ra tiaa
ni xa ndiva'a ra xi'in na yii na ndikun yo'o, na ndee ñuu Jerusalén.
14 Ra vichin tu, xaa ra yo'o xi'in ndiayu ña taxi ndia sutu kuna'nu
nda'a ra, ña tiin ra takundi'i na ndikun kivi kun ra ku'un na xi'in ra
ña taan ra na ve'e kàà —kachi ra Ananías.
15 Ndi su tata yo Jesús ra su'va va kachi ra xi'in ra:
—Kua'an, saa chi ra kan kuvi ra ndikaxin yu ña kuu ra iin nda'a
chiñu nuu yu, ra ku'un ra ka'an ndoso tu'un yu nuu yuvi na xïni
tu'un Ndioxi, xi'in nuu na chiñu kuna'nu, xi'in nuu na ñuu Israel.
16 Ra ña'a yu takundi'i ña ndo'o ra xa'a ña ndikun ra yu'u nuu ra
—kachi ra.
17 Ra saa ndaki'in ra Ananías kua'an ra ve'e nuu kandu'u ra
Saulo, ra te ndixaa ra ndiki'vi ra ra saa chindu'u ra nda'a sata ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Ñani Saulo, Tata yo Jesús, ra ndika'an xi'in kun ichi nuu *kixi
kun kan kuvi ra, *ti'vi yu'u vaxi yu ña chindu'u yu nda'a yu sata kun
ra ndakoto'ni tuku kun, ra ndakutu tu kun xi'in Tachi Yii Ndioxi va
—kachi ra.
18 Saa ra ndikun xa'a kee va ña'a nuu ra, ra ta iin kuvi xe'e
sata tiaka saa íin ña'a ña kee nuu ra, saa ra va'a ndakoto'ni tuku
va ra. Ra saa sakuchi ra Ananías ra. 19 Ra te ndi'i saa *xixi ra, ra

ndakindiee tuku va ra. Ra saa ndixa'an ra xikandu'u ra ndia'vi kii
xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Damasco kan.

Ka'an ndoso ra Saulo xa'a Jesús nuu na ñuu Damasco.

20 Ra saa ndiya'a ndia'vi kii ra saa xa'a ra Saulo xika ra ta ve'e
ñu'u, ta ve'e ñu'u na judío ña iyoo ñuu Damasco ndakani ra xa'a
Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi 21 Ra takundi'i yuvi na ˆxini so'o ña ka'an
ra ra ˆndakanda ka vi ini na xini na ra, ra ka'an na kachi na saa:
—¿A su mii va tu tiaa yo'o kuvi ra ndixika kanita'an xi'in na
ndikun Jesús na ndee ñuu Jerusalén? ¿Ra a su mii ra kuvi tu ra xaa
yo'o ña tiin ra na ndikun Jesús ña ku'un na xi'in ra ra ndataxi ra na
nda'a ndia sutu kuna'nu va? —ˆkachi na xa'a ra.
22 Ra ra Saulo tu ndakundiee ka xika ndakani kaxi nuu na xa'a
Jesús, ña kuu ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku yuvi; ra iin sana su'va ini
na judío na ndee ñuu Damasco kan xa ra.

ˆXinu se'e ra Saulo nuu na judío

23 Ra saa kuu ra kuna'a va iin ra Saulo ñuu Damasco, ra saa
ndakuta'an tu'un na judío na ndee ñuu kan ña ˆkuni na ka'ni na ra.
24 Ndi su *kundaa va ini ra Saulo xa'a ña *ndikata'an na sa na xi'in
ra. Ra xa'a na *ndakondiaa na ye'e korra yuu ña ndikaa nuu ñuu
ka'nu kan iin takundi'i ñuú xi'in ka'ñu, ña kuni na ka'ni na ra. 25 Ra
saa ndakuta'an na ita'an xi'in ra Saulo iin ñuu, ra chikaa na ra ini
iin tuká ra sanuu se'é na ra chi sata korra yuu ña ndikaa nuu ñuu
ka'nu kan, ra su'va ke *xa na xi'in ra ña va'a ndikaku ra.

*Nandiko ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Ra te nandiko ra Saulo ndaxaa ra ñuu Jerusalén, ra saa *kuni
ra ndakuta'an ra xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu kan, ndi su
ndixïin na chi ndiyu'vi va na ra, saa chi ndikandïxa vi na ra ña xa
ndakundikun ra Jesús. 27 Ndi su kandixa va ra Bernabé ra, ra saa
ndakundiaka ra ra, ra ndixa'an ra xi'in ra nuu ndia xita'an xi'in
Jesús. Ra ikan xa'a ra ndakani ra nuu ndia xa'a ra Saulo ña xini ra
Jesús ichi nuu ndixa'an ra, xi'in xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in
ra, ra saa tu xa'a ña ndaku ni ndakani ra xa'a Jesús nuu na ñuu

Damasco va. [28] Ndia saa ra ndakuta'an mani va ndia xi'in ra Saulo,
ra xika ra xi'in ndia, ndia ndia ka mii nuu kua'an va ndia. [29] Ra tiaa
ni ndaku ˆndakani ra xa'a Jesús nuu na judío na ka'an tu'un griego,
ra *tiin ta'an ni tu ra xi'in va na, ndi su ndixïin na kandixa vi na ra
chi ra *kuni na ka'ni va na kuvi ra [30] Ra te kundaa ini na ndikun
Jesús xa'a ña kuni na judío kan ka'ni ra, ra saa ndixa'an na ndiaka
na ra ndia ñuu Cesarea, ra ndia ikan ndati'vi na ra kuanu'u ra ñuu
Tarso nuu kaku va ra.

[31] Ra na ndikun Jesús ndee ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in na
ndee ñuu ña ndikun ndiaa Galilea, xi'in na ndee ñuu ña ndikun
ndiaa Samaria, ra va'a ka vi ndakundee na, saa chi köo ka yuvi
kanita'an xi'in na, ra ndinuni ka vi ˆxa to'o na Jesús, ra iin vichin
vichin ˆndukua'a na kua'an na ˆxa Tachi Yii Ndioxi.

Sanda'a ra Pedro iin tiaa ra nani Eneas

[32] Ra saa kuu ra Pedro xika ra xito'ni ra na ndikun Jesús, na kuu
na yii, ta ñuu ta ñuu, ra saa ndixa'an tu ra xito'ni ra na ndee ñuu ña
nani Lida va. [33] Ra ikan ndani'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra nani Eneas,
ña kandu'u ra nuu ixto, ra xa una vi kuiya ke nduchi'ña ra ña küvi
kaka ra. [34] Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:

—Eneas, ndakoo ra ndatuvi kun ixto kun saa chi xa ˆnduva'a va
kun vichin xa Jesucristo —kachi ra xi'in ra.

Saa ra ndikun nduva'a ndixa va ra Eneas ra ndakoo va ra. [35] Ra ta
xini takundi'i na ndee ñuu Lida xi'in na ndee nuu yoso ka'nu ña nani
Sarón ña nduva'a ra Eneas kan, saa ra ndakundikun na Jesús va.

Ndatiaku ña Dorcas

[36] Ra ñuu Jope kandu'u iin ña'a ña ndikun Jesús, ra Tabita ke
nani ña, ra Dorcas ke kachi ña tu'un griego. Ra va'a ni ña'a kuvi
ña, saa chi chindiee ta'an ni ña xi'in na nda'vi ndo'o. [37] Ra saa kuu
ki'in kue'e ña ra ndixi'i va ña. Ra saa sakuchi na ña, ra ta ndi'i, saa
ndachikandu'u na ña ini ve'e ña ndichi chi xini ve'e nı̱nù va. [38] Ra
yachin va ndikaa ñuu Jope xi'in ñuu Lida, nuu xika Pedro, ra ta
kundaa ini na ndikun Jesús ña xika ra kan, ra saa ti'vi na uvi tiaa ra
ndixa'an ndia ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:

—Numi ni na ku'un kun xi'in ndi ñuu Jope —kachi ndia.

39 Saa ra ndikun ndaki'in ndixa va ra Pedro kua'an ra xi'in
ndia. Ra te ndixaa ra ve'e kan ra saa ndiaka ndia ra ndaa ra xi'in
ndia chi ve'e nı̱nù nuu kandu'u ña, ra xa iin chitu va na si'i nda'vi
na ndukuaan ña xaku na xa'a ña, ra ta xini na ra Pedro ra saa iin
xinunduu na ra, ra ndiña'a na xiyo xi'in tikoto ndika nuu ra, ña
xava'a ña sani'i ña na ta xitiaku ña. 40 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in
takundi'i na ndee ve'e kan ña na kee na chi ke'e, ra saa ndakusiti ra
ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra te ndi'i saa ndikokuiin ra ndakuto'ni
ra chi nuu kandu'u ña, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Tabita, ndakoo —kachi ra.
Ra saa ndakoto'ni ña, ra ta xini ña ra Pedro, ra saa ndakoo ña
ndakundu'u ña. 41 Saa ra tiin ra nda'a ña ra ndakanindichi ra ña; ra
saa ndakana ra na ndikun Jesús, xi'in na si'i nda'vi na ndukuaan kan
nandi'vi na ve'e kan, ra xa tiaku va ña ndiña'a ra ña nuu na. 42 Ra
kundaa ini takundi'i va na ñuu Jope xa'a ña kuu kan, ra kua'a ka vi na
ndakundikun Jesús. 43 Ra kua'a ka va kii kuachi ra Pedro ñuu Jope,
ra ve'e tiaa ra nani Simón, ra xachiñu xi'in ñii kiti ke xikandu'u ra.

Ndakani ra Pedro nuu ra Cornelio xa'a Jesús

10 Ra ñuu Cesarea xikandu'u iin tiaa ra xinani Cornelio, ra
ra xa'ndia chiñu nuu iin ciento ndia soldado *xikuu ra. Ra
xi'in ndia soldado ndia kua'a ndia xinani Italiano ke xita'an ndia.
2 Ra ra Cornelio xi'in takundi'i na ve'e ra, ra na xindikun Ndioxi
ndixiyo na, ra *chindiee ta'an ni ra xi'in na judío xi'in xu'un, ra tiaa
ni tu ndika'an ra xi'in Ndioxi va. 3 Ra saa kuu iin kii ta ku'va kaa
uni xikuaa ra saa satuvi ña nuu ra xa Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va xini
ra iin ra tatun Ndioxi, ra ndiki'vi ra nuu iin ra ra ndika'an ra xi'in,
kachi ra saa:
—¡Cornelio! —kachi ra.
4 Saa ndakoto'ni va'a ra Cornelio nuu ra tatun kan ra iyu'vi ka vi
ra, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¿Ni chiñu kuni kun yu'u, Tata? —kachi ra.
Ra saa ndika'an ra tatun kan xi'in ra kachi ra saa:
—Kusii ni ini Ndioxi ña chindiee ta'an kun xi'in na nda'vi, ra xa
xini tu so'o ra ña ka'an ni kun xi'in va ra. 5 Ña kan ke na ti'vi kun
yuvi ku'un na ñuu Jope ra ndaki'in na ra nani Simón, ra ndakunani
Pedro, ña na kixi ra ve'e kun. 6 Ra ve'e iin ra nani Simón, ra kandu'u

yachin yu'u tiañu'u, ra xachiñu xi'in ñii kiti ke iin ra, ra ra kan kuvi
ra ka'an xi'in kun ndia ña ke xiniñu'u sa kun —kachi ra.
7 Ra te xa ndaki'in ra tatun kan kua'an ra, ra saa kana ra Cornelio
uvi ndia xachiñu nuu ra, ra kana tu ra iin ra soldado ra ndiaa ini ra,
ra ndikun ndinuni Ndioxi xi'in ra. 8 Ra takundi'i ña ndika'an ra tatun
kan xi'in ra, ra ndatu'un tu ra xi'in ndia kan va xa'a ña, ra saa ti'vi
ra ndia kua'an ndia ñuu Jope.
9 Ra ta ku'va ka uxi uvi ka'ñu inka kii ndituvi ta xa kua'an
kuyachin ndia kua'an ndia nuu ñuu Jope ña ndikaa yu'u mini kan,
Ra saa nandaa ra Pedro chi xini ve'e ña ka'an ra xi'in Ndioxi. 10 Ra
nani saa kuu na xi'in ve'e nuu iin ra ña xika na xavii na ña kuxi ra,
ra xa ka'un ni tu ini va ra, saa ra tu'va ndituvi va nuu ra xa Ndioxi,
11 ra saa xini ra ndanuña ndivi, ra ndituvi iin tikoto ndika ra nu'ni
kumi saa tutun vaxi nuu ña nuu ñu'u xini ra. 12 Ra nuu tikoto kan
ñú'u iin takundi'i nuu kiti ri iyoo kumi xa'a, xi'in ri kañu'u tixi, xi'in
ri ndachi, xini ra. 13 Saa ra xini so'o ra ndika'an iin tachi xi'in ra
kachi ña saa:
—Pedro, ndakundichi ra ka'ni kun kiti ñaa kaxi kun —kachi ña
xi'in ra.
14 Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ndïxa, Tata; ndia nii ichi täan kaxi yu kuñu kiti yakua —kachi
ra. 15 Saa ndakuiin tuku tachi kan, kachi ña saa xi'in ra:
—Ña'a ña xa nduva'a xa Ndioxi, ra kä'an ka kun ña yakua xi'in
ña —kachi ña.
16 Ra uni vi ichi ke ndika'an tachi kan xi'in ra, ra saa nandaa
tikoto ña ñu'u kiti ini kan kuanu'u ña chi ndivi va. 17 Ra nani saa
kuu ra Pedro ndakani ini ra ni ke kuni kachi ña ndituvi nuu ra *xa
Ndioxi, saa ra xa kuyachin va ndia ti'vi ra Cornelio kua'an ndia, ra
saa ndakatu'un ndakatu'un ndia ndia mii kuu ve'e ra Simón kua'an
ndia. 18 Ra ta ndixaa ndia nuu iin ve'e kan, ra saa ndindakatu'un
ndia, kachi ndia saa:
—¿A kandu'u iin ra nani Simón, ra ndakunani Pedro ve'e ñaa?
—kachi ndia.
19 Ra ndakundiee va ra Pedro ndu'u ra ndakani ni ini ra xa'a ña
ndituvi nuu ra xa Ndioxi, ra ni ke kuni kachi ña ká'an ra. Ra saa
ndika'an Tachi Yii xi'in ra kachi ña saa:

—Koto'ni; chi xaa uni tiaa nanduku ndia yo'o. [20] Ndakundichi ra
ku'un kun xi'in ndia, ra xä uvi ini kun chi yu'u va kuvi ra ti'vi ndia
ña vaxi ndia —kachi ña.
[21] Saa ra nuu ndixa va ra Pedro nuu ra saa ndixaa ra nuu ndita
ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u kuvi va ra nanduku ndo, ¿ra nichuun kuni ndo yu'u?
—kachi ra.
[22] Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ra Cornelio ra kuchee nuu iin ciento ndia soldado kuvi ra ti'vi
ndu'u vaxi ndi nuu kun, ra iin tiaa ra va'a ni kuvi ra, ra kandixa ni
va ra Ndioxi, ra va'a ni tu ndu'u tu'un xa'a ra nuu na judío va. Ra iin
ra yii ra kuu tatun Ndioxi kuvi ra ndika'an xi'in ra ña va'a ti'vi ra
ndu'u vaxi ndi nuu kun, saa chi kuni ra ña na ku'un kun ve'e ra, ra
ka'an kun xi'in ra xa'a ña xiniñu'u ka'an kun xi'in ra —kachi ndia
xi'in ra Pedro.
[23] Saa ndika'an ra Pedro xi'in ndia ña na ya'a ndia ve'e nuu
kandu'u ra ndakindiee ndia. Ra ikan kii ndituvi ndaki'in ra kua'an
ra xi'in va ndia, ra kua'an ka tu sava na ñani ra na ndikun Jesús na
ndee ñuu Jope xi'in va ra. [24] Ra ndia inka tuku kii ndituvi vi ke
ndixaa ndia ñuu Cesarea. Ra ra Cornelio ra xa ndachuta'an va ra
takundi'i na ve'e ra xi'in na ita'an mani xi'in ra, ña ndiatu na xaa
ndia. [25] Ra te ndixaa ra Pedro ve'e ra Cornelio, saa ra ndikun kita va
ra ndaki'in ra ra, ra saa ndakusiti ra nuu ra, ña ndasaka'nu ra ra.
[26] Ndi su ndixïin vi ra Pedro ña kusiti ra Cornelio nuu ra, chi tiin ra
nda'a ra ra ndakanindichi va ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:
—Xä kun saa chi yuvi ta'an yo'o kuvi tu yu'u va —kachi ra.
[27] Ra ndatu'un ndia xi'in ta'an ndia saa ndiki'vi ndia ve'e kua'an
va ndia, ra saa ndakoto'ni ra Pedro ra xa kua'a ka vi yuvi ndakuta'an
ndee ini ve'e kan. [28] Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o ra xa xini va ndo chi ndu'u na judío, ra täxi ndiayu ña
ndakuta'an ndi xi'in yuvi na küu judío, ra küvi tu ki'vi ndi ve'e va
na. Ndi su Ndioxi *saña'a yu'u ña küvi ka ka'an yu xi'in ndia ndia
ka yuvi ña yakua na. [29] Ña kan ke ta ndixaa chiñu nuu yu ña kana
ndo yu'u, saa ra ndikun ndaki'in yu vaxi va yu, chi ndiküvi ka sa
ndichi yu. Ra kuni yu kundaa ini yu, nichuun ke kana ndo yu'u xaa
yu vichin —kachi ra xi'in na.
[30] Ra saa ndakuiin ra Cornelio, kachi ra saa xi'in ra:

—Vichin xinu kumi kii, ra ku'va mii hora ka uni vichin ke ndu'u
yu ve'e yu ña iyoo su'un yu täan kuxi yu, ra ka'an yu xi'in Ndioxi,
ra tu'va ndituvi va iin tiaa ra ndixi tikoto ña ye'e ni nuu yu. 31 Ra
ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Cornelio, xa xini va so'o Ndioxi
ña ka'an ni kun xi'in ra, ra xa kundaa tu ini ra ña chindiee ta'an ni
kun xi'in na nda'vi va. 32 Ña kan ke na ti'vi kun yuvi ku'un na ñuu
Jope, ra ka'an na xi'in ra nani Simón ra ndakunani Pedro ña na kixi
ra xi'in na. Ra ve'e iin ra nani Simón ra kandu'u yachin yu'u tiañu'u
ra xachiñu xi'in ñii kiti ke kandu'u ra. Ra ta xa na xaa ra, ra ka'an
xi'in kun ña xiniñu'u ka'an ra xi'in kun.” kachi ra. 33 Xa'a ña kan ke
kama ni va ti'vi yuvi ndixaa na ndaki'in na yo'o, ra va'a ni va xa kun
ña xaa kun. Ra xa yo'o ndakuta'an ndi ndee ndi nuu Tata yo Ndioxi
vichin, ra kuni ndi kuni so'o ndi ña ndika'an Ndioxi xi'in kun ka'an
kun xi'in ndi —kachi ra Cornelio xi'in ra Pedro.

Ka'an ndoso ra Pedro nuu na küu judío xa'a Jesús

34 Ra saa xa'a ra Pedro ndakani ra nuu na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke kundaa ini yu vichin chi Ndioxi ra ndakäxin ra
yuvi. 35 Chi ndia ndia ka yuvi kuvi va na, ra ku'vi ni va ini ra xini ra
na tu xa to'o na ra, ra xa na ña va'a nuu ra. 36 Ra mii tu'un yo'o ke
ndika'an tu ra xi'in na ñuu Israel va, ña *ti'vi ra Jesucristo kixi ra
ndika'an ndoso ra tu'un va'a ña ndakundee vii na xi'in, ra mii ra kuu
tu Tata takundi'i va yuvi. 37 Ra xa kundaa va ini ndo xa'a takundi'i
ña *kuu, chi iinii kuvi va ñuu ña ndikun ndiaa Judea ke nindutia
ndoso tu'un xa'a Jesús ra ñuu Nazaret, ra te ndi'i chichi *xa ra Juan,
ra saa kixa'a ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi chi Galilea.
38 Ra xa kundaa tu ini ndo xa'a Jesús, ña taxi Ndioxi ndiee Tachi Yii
nda'a ra ña ndixiyo ña xi'in ra, ra xa kundaa tu ini ndo ña ndixika ra
*xa ra ña va'a xi'in yuvi va, ra *sanda'a tu ra na xindo'ni nda'a ndiee
timia'a va. Ra ña va'a *xa ra saa, ra mii va Ndioxi kuvi ra chindiee
ta'an xi'in ra. 39 Ra ndu'u ndia xita'an xi'in ra kuvi ndia ndakuiin
xa'a takundi'i ña va'a xa ra takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea
xi'in ñuu Jerusalén. Ra ta ndi'i saa katakaa na ra nda'a cruz ña xa'ni
na ra. 40 Ndi su te ndixinu uni kii ra ndatiaku va ra *xa Ndioxi, ra
ndiña'a ra ra nuu ndi ra *xini va ndi ra. 41 Ra ndixïni vi takundi'i na
ñuu ra, chi takua ndu'u ndia ndikaxin Ndioxi ndakuiin xa'a va ra
kuvi ndia xini ra. Ra ta ndatiaku ra ra xixi ndi xi'in ra, ra xi'i tu ndi

tiakuii xi'in va ra. 42 Ra mii ra kuvi tu ra xa'ndia chiñu nuu ndi ña
na ka'an ndoso ndi xa'a ra nuu takundi'i yuvi, ra ndatu'un tu ndi
xa'a ra ña ndikaxin Ndioxi ra ña sayukun ra kuachi xi'in yuvi na
tiaku, ra saa tu xi'in na ndii va. 43 Ra suvi xa'a ra kan ke xa ndika'an
tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a ta kachi na su'va va,
takundi'i na xiin kandixa kivi ra, ra koo ka'nu va ini ra xa'a kuachi
na, *kachi na —kachi ra Pedro xi'in na.

Ndaki'in na küu judío Tachi Yii Ndioxi

44 Ra ta ka'an ka va ra Pedro xi'in na, saa ra ndixinu va Tachi
Yii sata takundi'i na ndakaya ndee xini so'o ña ka'an ra. 45 Saa ra
ndakanda ka vi ini na judío, na ndixaa xi'in Pedro, saa chi *xini na
ña ndaki'in na küu judío kan Tachi Yii. 46 Ra ˆxini tu so'o na ña xa'a
na yuvi kan ka'an na inka nuu tu'un ña xïni va na, ra ˆndasaka'nu ka
vi na Ndioxi. 47 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa:
—¿A ndia iin yuvi kuchuun kasi nuu na yo'o ña küchi na, ra xa
ndaki'in va tu na Tachi Yii ta ku'va iyoo mii yo? —kachi ra.
48 Saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un na kuchi na tixi ndiee ña kuu
mii Jesús. Ra te ndi'i saa xaku nda'vi na nuu ra Pedro ña na kuachi
ka ra lo'o xi'in na ndia'vi kii.

Ndakani ra Pedro nuu na ve'e ñu'u Jerusalén xa'a chiñu ña *xa ra

11 Ra saa *kuu ra kundaa va ini ndia xita'an xi'in Jesús, ra
kundaa tu ini na ndikun Jesús na ndee chi Judea va xa'a ña
ndaki'in yuvi na küu judío tu'un Ndioxi. 2 Ra xa'a ña kan ke *xa
kuáchi na judío, na ˆkuu mii tuni Ndioxi xi'in ra Pedro, te nandiko
ra ñuu Jerusalén. 3 Ra nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndixa'an kun xito'ni kun yuvi na küu judío ve'e na,
ra xixi kun xi'in na? —kachi na xi'in ra.
4 Saa xa'a ra Pedro *ndakani ra nuu na judío ta'an ra, ndia ku'va
ke *kuu ña ndixa'an ra ve'e na küu judío, ra ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
5 —Yu'u, ra ñuu Jope va ke ndu'u yu ka'an yu xi'in Ndioxi, ra saa
satuvi ra nuu yu, ra xini yu iin tikoto ndika ra nu'ni kumi saa tutun
ña, ra kee ña chi ndivi vaxi nuu ña, ra iin saa nduxinu ña ndia mii
nuu ndu'u yu. 6 Ra te saku'un nuu yu ndakoto'ni va'a yu ini tikoto

kan, ra saa xini yu ndo'ni iin takundi'i nuu kiti ini ña, kiti tata, xi'in
kiti iku, xi'in kiti kañu'u tixi, xi'in kiti ndachi. 7 Ra saa xini so'o
yu ndika'an iin tachi xi'in yu, kachi ña saa: “Ndakundichi, Pedro,
ra ka'ni kun kiti ñaa kaxi kun”, kachi ña xi'in yu. 8 Saa ndakuiin
yu kachi yu saa: “Ndïxa, Tata, saa chi ndia nii ichi täan kaxi yu
kuñu kiti ri köo ndiayu yu kaxi yu”, *kachi yu. 9 Ra saa ndika'an
tuku tachi kan xi'in yu kachi ña saa: “Ña'a ña xa nduva'a xa Ndioxi,
ra kä'an ka kun ña yakua xi'in ña”, kachi ña. 10 Ra uni vi ichi ke
ndika'an tachi kan xi'in yu, ra saa nandaa tikoto ña ñu'u kiti ini
kan kuanu'u ña chi ndivi va. 11 Ra te ndi'i su'va kuu ña kan, saa ra
xa ndixaa va uni tiaa ndia kee ñuu Cesarea ña nanduku ndia yu'u.
12 Saa ra ndika'an va Tachi Yii xi'in yu, ña na sä uvi ini yu ña ku'un
yu xi'in ndia. Ra saa ndakuta'an yu xi'in inka i̱ñu̱ ndia ñani yo, ra
kee ndi ndixa'an ndi ra ve'e tiaa kan. 13 Ra saa ndakani ra nuu ndi
xa'a ña ndixa'an iin ra tatun Ndioxi ve'e ra, ra ndika'an ra xi'in ra,
kachi ra saa: “Ti'vi yuvi na ku'un na ñuu Jope ña nanduku na iin
tiaa ra nani Simón ra ndakunani Pedro, ña na kixi ra ve'e kun, 14 chi
ra kan kuvi ra ndakani nuu kun, ra kundaa ini kun ndia ku'va ke
sa kun ña kaku kun, ra saa tu na ve'e va kun”, kachi ra tatun kan
xi'in ra, kachi ra xi'in ndi. 15 Ra saa kuu ndakani yu nuu na, saa
ra nduxinu va Tachi Yii sata na, ta ku'va *xa ña xi'in yo yo'o te
yachi. 16 Ra saa *ndaka'an yu xa'a tu'un ña ndika'an tata yo Jesús,
ta kachi ra su'va: “Ra Juan, ra xi'in tiakuii va ke sakuchi ra yuvi,
ndi su ndo'o ra Tachi Yii va ke kuchi ndo”, kachi ra. 17 Ra tu sani'i
tu Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra na kan va, ta ku'va sani'i ra ña yoo
ta *kandixa yo Tata yo Jesucristo ña ˆkuu ra ra sakaku yuvi, saa ra,
¿yoo kuvi yu'u ña kasi yu nuu ña ˆxa Ndioxi? —kachi ra.

18 Saa ra te ndi'i xini so'o na judío na ndikun Jesús na ndee ñuu
Jerusalén ña ndakani ra Pedro nuu na, ndia saa ra xikutuvi va na ña
xa kuáchi na xi'in ra, ra saa xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi kachi na
saa:

—¡Sakaku tu Ndioxi yuvi na küu judío va, ra *ta̱xi ra ndiayu
nda'a na ña na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ni'i na ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un! —kachi na.

Su'va ke kuu te ndixaa tu'un Ndioxi ñuu Antioquía

19 Ra suvi na ndikun Jesús, na *nditaxi ta *xa'ni na ra Esteban
kuvi sava na ndaki'in kua'an ñuu Fenicia, xi'in ñuu Chipre, xi'in ñuu
Antioquía. Ra ikan xa'a na ndika'an ndoso na tu'un va'a xa'a Jesús
nuu na judío ra ndikä'an vi na xi'in inka yuvi. 20 Ndi su ndia judío
ndia ndikun Jesús ndia kee ñuu Chipre xi'in ñuu Cirene ra ndixa'an
va ndia kan ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu na küu
judío ñuu Antioquía. 21 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee
ta'an xi'in ndia, ra kua'a ni yuvi ndakundikun Jesús xa ndia.
22 Ra te kundaa ini na ndikun Jesús na ndakuta'an ve'e ñu'u ñuu
Jerusalén xa'a na ndakundikun Jesús, ra saa *ti'vi na ra Bernabé
kua'an ra ndia ñuu Antioquía ña koto'ni ra na. 23 Ra te ndixaa ra
Bernabé ñuu kan, saa xini ra ña va'a ña ka'nu *xa Ndioxi xi'in na,
saa ra kusii ni ini ra. Ra ndika'an ra xi'in na, ña na ndakundiee ni ka
na chikaa na ndiee ña kundikun Jesús xi'in ndinuni nima na, kachi
ra xi'in na. 24 Saa chi ra Bernabé ra va'a ni tiaa kuvi ra, ra iin tiaa ra
ndinuni ni kandixa Ndioxi kuvi ra, ra iyoo ni tu ndiee Tachi Yii va
xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke kua'a ni yuvi ndakundikun Jesús *xa ra.
25 Ra te ndi'i saa ndaki'in ra Bernabé ndixa'an ra ñuu Tarso ña
nanduku ra ra Saulo, ra ta ndani'i ra ra, ra saa ndaki'in ra ra xaa
ra xi'in ra ñuu Antioquía. 26 Ra ñuu kan xindee ndia iin kuiya ña
ndixika ndia ve'e ñu'u xi'in na, ra kua'a ni ka tu yuvi saña'a ndia
tu'un Ndioxi va. Ra ñuu Antioquía kan ke nuu va'a *chindu'u mii na
ñuu kan kivi na kandixa Jesús, ña ndakunani na “na ndikun Cristo”.
27 Ra suvi mii kii kan ke ndixaa tu sava ndia ka'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi ndia kee ñuu Jerusalén ñuu Antioquía va. 28 Ra saa ˆkuu
ndia ndee ndia kan, saa ra ndika'an va Tachi Yii xi'in iin ra nani
Agabo, ra saa ndakundichi ra ma'ñu na ndikun Jesús, ra ndika'an ra
xi'in na, ña kixi tama iinii kuvi nuu ña yuuvi. Ra saa ke kuu ndixa va
ta kuiya xa'ndia chiñu ra Claudio nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa
Roma. 29 Saa ndikata'an na ndikun Jesús na ndee ñuu Antioquía ña
chindiee ta'an na xi'in na ndikun Jesús na ndee chi Judea, ra ta
ku'va ni'i nda'a na ke ta'an va na kachi na ndikata'an na. 30 Ra mii
saa ndixa ke *xa va na, saa chi taxi va na xu'un ña ndisoko na nda'a
ra Bernabé xi'in ra Saulo, ra ndia kan kuvi ndia ni'i ña ndataxi ndia
nda'a ndia xikua'a ndia ndiso chiñu xi'in na ve'e ñu'u chi Judea va.

Xa'ni na ra Jacobo ra ra Pedro chikaa na ve'e kàà va

12 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'a ra rey Herodes kanita'an ra
xi'in na ndikun Jesús. [2] Ra saa xa'ndia ra chiñu ña xa'ndia
na sukun ra Jacobo ñani ra Juan xi'in ichi. [3] Ra ña *xa ra Herodes ña
kan, saa ra kusii ni va ini na judío xi'in ra, ra xa'a ña kan ke xa'ndia
ra chiñu ra tiin tu na ra Pedro va ra chikaa na ra ve'e kàà. Ra kii te
ndatava na viko Pascua ke kuu ña. [4] Ra te ndi'i tiin na ra Pedro, saa
xa'ndia ra Herodes chiñu ña chikaa na ra ve'e kàà, ra saa xa'ndia tu
ra chiñu nuu kumi ti'vi ndia soldado ña na kondiaa va'a ndia ra. Ra
kumi kumi kuvi ndia soldado kan, ta iin iin ti'vi. Ra ta xa na ndi'i
viko Pascua ke tava ra Herodes ra Pedro ve'e kàà ña ndataxi ra ra
nda'a na ñuu ña ka'ni na ra. [5] Ña kan ke xindiaa ni va ndia soldado
kan ra Pedro, saa chi ndiküni ndia ña saña ra, ra na ve'e ñu'u na
ndikun Jesús ra tiaa ni va ni'i ndika'an na kan xi'in Ndioxi xa'a ra.

Tava va Ndioxi ra Pedro ve'e kàà

[6] Ra mii ñuu, ña tuvi inka kii ña tava ra Herodes ra Pedro ve'e
kàà, ra ndataxi ra ra nda'a na ñuu kuni ra. Ra ñuu kan ke kandu'u ra
Pedro kixi ra ini ve'e kàà kan, ra iin ndia soldado nu'ni ndia nda'a ra
xixiyo xi'in yo'ó kaa, ra ndia sava kan ndita ndiaa ye'e chike'e va.
[7] Saa ra tu'va ndixaa va iin ra tatun ra ti'vi Ndioxi, ra iin ndaye'e nii
va ini ve'e kàà kan. Ra saa nditandiaa nda'a ra kindika ra Pedro ña
sandoto ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Kama ni ndakoo kun —kachi ra.

Saa ra iin nindaxi mii va yo'ó kaa kan nda'a ra Pedro, [8] Ra saa
ndika'an ka ra tatun kan xi'in ra, kachi ra saa:

—Ndakundichi ra ndakundixi vii kun tikoto kun ra ndachikaa
kun ndixan xa'a kun —kachi ra.

Ra saa ndixa ke xa va ra Pedro, ra saa ndika'an tuku va ra tatun
kan xi'in ra kachi ra saa:

—Ndakusukun tikoto ña isukun kun, ra kundikun kun yu'u ku'un
yo —kachi ra.

[9] Saa ra ndakundikun ndixa va ra Pedro sata ra kua'an ra xi'in
ra, ndi su ndikundäa ini vi ra Pedro a ña ndixa ke, xa ra tatun kan
saa xi'in ra, ra a ña satuvi va ke nuu ra ka'an ra. [10] Ra saa ndiya'a
ndia kua'an ndia nuu ndee iin ti'vi ndia soldado ndia nuu, ra ndiya'a

tu ndia nuu ndee ndia ndiaa ña uvi va, ra saa ndixaa ndia nuu iyoo
ye'e ña xitondiaa ya'ya ka'nu, ra iin ndanuña mii va kaa chee ñaa
ndasi ye'e kan; ra ta kee ndia chi ke'e, ra saa iin vivii lo'o ndixa'an
ndia ya'ya kan, saa ra nindoñu'u va ra tatun kan, ndia saa ra nindoo
mitu'un va ra Pedro.
11 Ra saa vi ke kundaa kaxi ini ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ña ndixa va ke ti'vi tata yo Ndioxi iin tatun ra, ña kixi ra
sakaku ra yoo nda'a ra Herodes, ra saa tu nuu na judío ta'an va yo
—kachi ra.
12 Ra nani saa kuu ra ña ndakani ini ra, ra saa ndaki'in ra kua'an
ra chi ve'e ña María, si'i ra Juan, ra ka'an tu na ña nani ra Marcos
va, ra xa kua'a ni va na ndikun Jesús ndakuta'an ndee ve'e kan ña
ka'an na xi'in Ndioxi. 13 Ra ta ndixaa ra Pedro kani nda'a ra ye'e ña
iyoo chi yu'u ya'ya, ra saa kuyachi ña lo'o ña nani Rode ña koto'ni
ña yoo ku na. 14 Ra ta ndakuni ña tachi ra Pedro, saa ra tiaa ni kusii
ini ña, ra nindaküña vi ña ye'e. Chi iin xinu ña ndixa'an ña ndatu'un
ña xi'in na, ña íin ra Pedro ye'e. 15 Ndi su ndikandïxa vi na ña, ra
ndika'an na xi'in ña kachi na saa:
—¡Ña sana va kuvi yo'o! —kachi na.
Ndi su iin tutuun va ka'an ña, ña íin ra Pedro ye'e. Ra saa
ndika'an na xi'in ña kachi na saa:
—Süvi vi ra; chi nima va ra kuvi ña —kachi na.
16 Ra nani saa kuu na, saa ra kani nda'a tuku va ra Pedro ye'e
kan, ra ta ndakuña na, ra suvi kuvi va ra, saa ra tiaa ni ndayu'vi ini
na ña xini na ra. 17 Ra saa ndixika nda'a ra nuu na, ña na koo taxin
yu'u na, ra saa nandi'vi ra ve'e xi'in na, ra xa'a ra ndakani ra nuu na
ndia ku'va ke xa Ndioxi ña tava ra ra ve'e kàà. Ra ndika'an ra xi'in
na, kachi ra saa:
—Ndatu'un ndo ña yo'o xi'in ra Jacobo, ra saa tu xi'in takundi'i
na ta'an yo na ndikun Jesús va —kachi ra.
Ndia saa ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu va.
18 Ra te ndituvi kii kan, saa ra iin sana su'va va ini ndia soldado
kan, saa chi ndikundäa ini ndia ni ke ndo'o vi ra Pedro. 19 Saa
xa'ndia ra Herodes chiñu nuu ndia soldado ña na kaka ndia
ndanduku ndia ra Pedro. Ra ndixika ndixa va ndia nanduku ndia ra
ndi su nindanï'i ndia ra, ra saa ndakana ra Herodes ndia ra xa'a ra
sana'ma ra ndia, ra te ndi'i ndia saa ra xa'ndia ra chiñu ña na ka'ni

va ndia. Ra ta ndi'i xa ra Herodes takundi'i ña yo, ra saa kee ra
Judea ra ndaki'in ra kua'an ra kandu'u ra chi ñuu Cesarea va.

Su'va ke kuu ta ndixi'i ra rey Herodes

20 Ra nani saa kuu ra íin ra ñuu kan, ra saa nduku ndia kuna'nu
nuu ñuu Sidón, xi'in ndia kuna'nu nuu ñuu Tiro ku'va ña ndakuta'an
mani ndia xi'in ra, saa chi tiaa ni sáa̱ ini ra xini ra na ñuu Tiro xi'in
na ñuu Sidón. Saa chi ñu'ú ñuu nuu xa'ndia ra chiñu ke ˆkee ña xixi
na, ra xa'a ña kan ke ndiküni na kuachi xi'in ra. Ra saa ndakuta'an
na ra taxi na xu'un nda'a ra iin ra xinani Blasto ra *xachiñu nuu ra
Herodes, ra ra Blasto kan kuvi ra sakindoo mani na ñuu kan xi'in ra
Herodes. 21 Ña kan ke va'a xakin Herodes iin kii ña xaa na nuu ra, ra
ta ndixaa kii kan ra saa ndakundixi ra tikoto ña ndixi ra te xa'ndia
ra chiñu, ra ndakundu'u ra tiayu nuu xa'ndia ra chiñu, ra saa xa'a ra
ndatu'un ra xi'in na. 22 Ra saa xa'a yuvi kan ndiee ka vi ka'an na,
kachi na saa:

—¡Süvi ra yuuvi yo'o kuvi ra ka'an! ¡Chi Ndioxi va kuvi ra ka'an!
—kachi na.

23 Ra sakan saa kuu na ka'an na, saa ra ndikun ndixinu va iin ra
tatun Ndioxi, ra taxi kue'e nda'a ra, ra nuu na saa ndixi'i va ra, ra
ndikun xa'a tikuxi xaxi va ri ra, saa chi ndindäsaka'nu ra Ndioxi, chi
mii va ra ndasaka'nu ra.

24 Ndi su tu'un Ndioxi, ra iin takundi'i va ñuu nindutia ndoso ña
kua'an ña.

25 Ra te sandi'i ra Bernabé xi'in ra Saulo ña ndika'an ndoso ndia
tu'un Ndioxi ñuu Jerusalén, ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu
Antioquía, ra kua'an tu ra Juan ra ndakunani Marcos va xi'in ndia.

Xa'a Bernabé xi'in ra Saulo xika ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

13 Ra ve'e ñu'u ñuu Antioquía ke ndixiyo ndia ndika'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra ndixiyo tu ndia maestro saña'a yuvi
va, Ra ndia yo'o kuvi ndia: ra Bernabé, xi'in ra Simón (ra ra kan
kuvi ra ndika'an na ra tuun xi'in), xi'in ra Lucio ra kee ñuu Cirene,
xi'in ra Manaén (ra ra kan kuvi ra inuu xa'nu xi'in ra Herodes, ra
xikuu ra chiñu chee chi Galilea), xi'in ra Saulo. 2 Ra saa kuu iin kii

ra ndee na ka'an na xi'in Ndioxi, ra iyoo su'un na ña ndixïxi na, ra saa ndika'an Tachi Yii xi'in na kachi ña saa:

—Ra Bernabé xi'in ra Saulo, kuvi ndia ndikaxin yu ku'un ka'an ndoso tu'un yu, ra na tava siin ndo ndia, ra ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a ndia ña va'a na saxinu ndia chiñu ña ndikaxin yu ndia sa ndia —kachi ña.

3 Ra te sandi'i na ña ndika'an na xi'in Ndioxi xi'in ña ndixiyo su'un na ña ndixïxi na, ra saa chindee na nda'a na sata ndia ña ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a ndia. Ra te ndi'i saa nindiayu ta'an na xi'in ndia ña kee ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia.

Ka'an ndoso ra Bernabé xi'in ra Saulo tu'un Ndioxi nuu na ñuu Chipre

4 Ra saa ti'vi Tachi Yii, ra Bernabé xi'in ra Saulo, kua'an ndia ñuu Seleucia ña ndikaa yu'u mini, ra te ndixaa ndia ikan ra saa nandaa ndia itun xika nuu mini ra ndaki'in ndia kua'an ndia ñu'ú ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Chipre. 5 Ra te ndixaa ndia ñuu ña nani Salamina, ra ikan xa'a ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ta ve'e ñu'u, ta ve'e ñu'u na judío ña iyoo kan. Ra kua'an tu ra Juan Marcos va ña chindiee ta'an ra xi'in ndia.

6 Ra xinu'ni ndia saa ndixaa ndia, ndia ñuu ña nani Pafos va. Ra ikan ndakuta'an ndia xi'in iin ra judío ra nani Barjesús, ra ra saka kuvi ra. Ra kua'a ni yuvi sanda'vi ra, ña ndika'an ra ña kuu ra ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. 7 Ra va'a ni xita'an ra xi'in ra chiñu chee ra nani Sergio Paulo, ra ra chiñu kan ra ndichi ni ra, ña kan ke va'a kana ra ra Bernabé xi'in ra Saulo ña kua'an ndia nuu ra, saa chi kuni ni ra ña kuni so'o ra tu'un Ndioxi. 8 Ndi su nditäxi va'a vi ra saka kan ña kandixa ra chiñu chee kan tu'un Ndioxi. Ra ra saka kan, ra Elimas ke kachi kivi ra tu'un griego. 9 Saa ra tiaa ni chitu ra ra Saulo ra ndakunani Pablo xi'in Tachi Yii, ra saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ra nuu ra saka kan, 10 ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:

—¡Yo'o, ra se'e timia'a va kuvi kun, saa chi sanda'vi kun yuvi, ra kundasi tu kun ña ndaa va, ra iin chitu ndaa nima kun xi'in takundi'i chiñu maña, xi'in chiñu kui'na! ¿Ra a täan xa va'a na kutuvi kun ña kava kun ña ndaa ña kuu kuenda Ndioxi? 11 Ra vichin taxi Ndioxi tundo'o nda'a kun ra kukuaa kun ndia'vi kii, ra küni ka kun ña ye'e ñu'u.

Saa ra ndikun kuñaa nuu va ra ña kukuaa ra, saa ra ndiküvi ka
ku'un ra, ra ndia nda'a va ra ke xika ña ndanduku ra yuvi tiin nda'a
ra ña va'a ku'un ra. 12 Ra te xini ra chiñu chee ka ña kuu kan, ra
kandixa va ra, ra ndakanda ni ini ra xi'in ña saña'a na xa'a Ndioxi.

Xika ra Pablo xi'in ra Bernabé ka'an ndoso ndia ñuu Antioquía ña Pisidia

13 Ra saa ndaki'in ra Pablo kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra ñuu
Pafos ra ikan ndandaa ndia itun xika nuu mini, ra ndaki'in ndia
kua'an ndia chi ñuu Perge ña ndikaa chi Panfilia. Ra ra Juan Marcos
nindoo ñuu Pafos va, ra ikan nandiko ra kuanu'u ra ñuu Jerusalén
va. 14 Ra ta ndi'i ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ñuu Perge, ra saa
ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu Antioquía ña ndikaa chi Pisidia va.
Ra saa *kuu ra ndaki'in ndia kua'an ndia ve'e ñu'u nuu ndakuta'an
na judío iin kii ña ndakindiee na, ra te ndixaa ndia ra saa ndiki'vi
ndia ini ve'e ñu'u kan ndakundee ndia. 15 Ra te ndi'i ka'vi na ndiayu
Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ña *tiaa na ka sava na ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi, ra saa ti'vi ndia kuna'nu ve'e ñu'u kan tu'un nuu ra
Pablo xi'in ndia ta'an ra, ra su'va ke kachi ndia:

—Ñani, tu iyoo iin tu'un va'a ka'an ndo xi'in na ndee yo'o ña va'a
na ndakindiee ini na, ra na ka'an ndo xi'in va na —kachi ndia xi'in
ra.

16 Ra saa ndakundichi ra Pablo ra ndixika nda'a ra nuu yuvi kan
ña na koo taxin yu'u na. Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Ndo'o, na ta'an yo ñuu Israel, na kandixa Ndioxi, ra tiaa so'o
ndo. 17 Tata yo Ndioxi, ra ˆki'in kuenda xi'in ñuu yo Israel, kuvi ra
ndikaxin na xii xikua yo, ra ndukua'a ni na *xa ra ta ndixa'an na
xindee na ñuu Egipto, ra te ndi'i saa tava ra na xi'in ndiee ra ñuu
kan. 18 Ra uvi xiko saa kuiya ña ndixika na iku yuu, ra xïin va Ndioxi
xa ndiee ini ra xi'in na. 19 Ra sandi'i ra xa'a uxa ñuu ña xindo'ni
chi Canaán, ra ndataxi ra ñu'u kan nda'a na xii xikua va yo. 20 Ra
ta ndi'i, ra saa taxi ra tiaa ndia xa'ndia chiñu nuu na, ku'va kumi
ciento sava kuiya, iin saa ndia kuiya ña xa'ndia chiñu ra Samuel ra
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. 21 Ra saa xa'a na nduku na iin
rey ra ka'ndia chiñu nuu na nuu Ndioxi, ra saa taxi Ndioxi ra Saúl,
se'e ra Cis, ra kuu ndise'e ra Benjamín, ña xa'ndia ra chiñu inka
uvi xiko kuiya. 22 Ra ta kindiaa Ndioxi chiñu nda'a ra rey Saúl, ra

ndataxi ra ndiayu nda'a ra David ña nduu ra rey, ra saa ndika'an
ra xa'a ra, kachi ra saa: “Ra David, se'e ra Isaí, kuvi iin tiaa ra va'a,
ra xani ini ta ku'va xani ini yu, ra ra kan kuvi ra sanduvi takundi'i
chiñu ña kuni yu”, kachi ra. 23 Ra ndise'e ra David kan kuvi Jesús ra
ndikaxin Ndioxi sakaku na ñuu yo Israel va. Ra xa saa ke iyoo tu ña
kindoo mii Tata yo Ndioxi xi'in na xii xikua va yo. 24 Ra ta kumani
ka xaa Jesús, ra xa ndixika va ra Juan ra sakuchi yuvi ña ndika'an
ndoso ra tu'un Ndioxi nuu takundi'i na Israel, ña na nandiko ini na
xa'a kuachi na, ra kuchi na, kachi ra. 25 Ra ta xa ndinumi ka'ni na
ra Juan kan, ra saa ndika'an ra kachi ra saa: “Süvi vi yu'u kuvi ra
ndixaa sakaku ndo'o, ndi su chi sata yu'u ndikun iin tiaa vaxi ra,
ra ndia nii chiñu lo'o köo ndiayu yu sa yu nuu ra, saa chi ndia nii
ndixan vi ra ke kuchüun yu ndaxi yu, saa chi chee ni ka va ra kan
nuu yu'u”, kachi ra.

26 ’Ña kan ke na kundaa ini ndo'o, na ñani yo, na kuu ndise'e ra
Abraham, ra saa tu ndo'o, na küu judío va ra kandixa ndo Ndioxi,
chi xa'a takundi'i va yo ke taxi Ndioxi tu'un ra ña sakaku ña yoo.
27 Ndi su na ndee Jerusalén xi'in ndia chiñu xa'ndia chiñu nuu na, ra
ndindaküni vi na Jesús ña kuu ra ra *kixi sakaku yoo, ra nii tu'un
ña *tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña *ka'vi na ve'e
ñu'u ta iin ta iin kii ndakindiee na ke ndikundäa ini na xi'in vi; ña
kan ke ta xa'ni na Jesús ra ndixinu nuu tu'un kan. 28 Ra va'a ni köo
va kuachi ra ndindani'i na, ndi su ndika'an va na xi'in ra Pilato ña
katakaa ra ra ndika cruz ndixi'i ra. 29 Ra ta ndi'i xa na takundi'i ña
ka'an tu'un Ndioxi xa'a Jesús ña xiniñu'u ndo'o ni ra, ra saa sanuu
na ra nda'a cruz ra ndinduxin na ra. 30 Ndi su sandatiaku va Ndioxi
ra. 31 Ra kua'a ni ka va kii ndita ra ndixika ra xi'in na xita'an xi'in ra,
na *kee xi'in ra chi Galilea ra iin saa *xaa na xi'in ra ndia Jerusalén.
Ra na kan kuvi na ka'an ndoso nuu yuvi xa'a ra vichin va.

32 ’Xa'a ña kan ke ndatu'un tu ndu'u va xi'in ndo vichin, xa'a
tu'un va'a, ña kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo xina'a. 33 Ra na
kundaa ini ndo chi xa saxinu va Ndioxi ña kindoo ra xi'in na xii
xikua yo nuu yo vichin, saa chi sandatiaku va ra Jesús, ta ku'va
kachi tutu salmo ña uvi ña kachi su'va: “Yo'o kuvi se'e yu, ra taxi
yu ña kutiaku kun vichin”, kachi ña. 34 Ra xa ndika'an va Ndioxi ña
sandatiaku ra Jesús, ra ndia nii ka kii küvi ra. Ra su'va ke kachi
Ndioxi ndika'an ra: “Ña va'a ña kindoo yu xa'a xi'in ra David, ra
nda'a ndo'o va ke taxi yu ña”, kachi ra. 35 Ña kan ke ka'an inka

salmo kachi ña saa: “Täxi kun tia'yu iki kuñu, ra xachiñu nuu kun,
ra ku'vi ni ini kun xini kun”, kachi ña. 36 Ra na kundaa ini ndo, chi
süvi xa'a ra David ke ka'an tutu salmo kan. Chi ta xitiaku ra, ra ña
ndixa ke xa'ndia va ra chiñu nuu na ñuu ra ta ku'va kuni Ndioxi, ndi
su te ndixi'i ra, ra ninduxin na ra xi'in na iva si'i ra, ra nditia'yu va
ra. 37 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi xa'a Jesús va ke ka'an ña,
saa chi ra kan kuvi ra *ndatiaku xa Ndioxi, ra nditiä'yu iki kuñu
ra. 38 Na ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi Jesús ra ka'an ndi xa'a
xi'in ndo yo'o, kuvi ra kuchuun koo ka'nu ini xa'a kuachi ndo. 39 Ra
takundi'i na kandixa Jesús, ra xa ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
va ndasa ra na, ndi su ta xindo'ni na tixi ndiayu ña ndakoo ra Moisés
ra ndïxa vi Ndioxi saa xi'in na. 40 Ra kuenda ni na koo ndo, ña va'a
na ndö'o ndo tundo'o ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xa'a xina'a, ta kachi na su'va:

41 Na kundaa ini ndó'o̱, na ˆxa siki Ndioxi, ra na ndakanda ini
ndo, ra na ndoñu'u ndo;
Saa chi yu'u ra kuu Ndioxi kuvi ra ˆxa kua'a ni chiñu ña ndichi
ni ña xini ndo ña ndee ndo vichin,
ra va'a ni kua'a ni va yuvi na ndatu'un xa'a ña xi'in ndo, ra
kandïxa vi ndo na, kachi ña tiaa na —kachi ra
Pablo xi'in na.

42 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ndoso ra nuu na, ra saa kanata
ra ini ve'e ñu'u na judío kan xi'in ndia ita'an xi'in ra. Saa ra
kuyachin va yuvi na küu judío ra ndika'an na xi'in ra ña na kixi tuku
ra inka kii ndakindiee ña saña'a ra na tu'un Ndioxi. 43 Ra ta nindutia
ndi'i na kee ve'e ñu'u kan kua'an na, ra saa ndakundikun kua'a ni
na judío, xi'in na küu judío na kandixa Ndioxi kua'an na sata ra
Pablo xi'in ra Bernabé. Ra ndika'an ndia xi'in na ña na ndïko ini na
kundikun na Ndioxi, ra xá ña va'a ña ka'nu xi'in na.

44 Ra ta nditiandiaa inka kii ña ndakindiee na, ra saa ndakuta'an
takundi'i na ñuu kan ña kuni so'o na tu'un Ndioxi. 45 Ndi su ta xini
na judío kan ña kua'a ni yuvi ndakuta'an ña kuni so'o na tu'un
Ndioxi, saa ra tiaa ni *ndukuini ini na xini na ra Pablo, Ra saa xa'a
na ndika'an ña'a kini na xa'a ra, ra ni süvi ña ndaa ke ka'an ra, kachi
na. 46 Ndi su ndiyü'vi vi ra Pablo xi'in ra Bernabé, chi ndia ndiee ka
ndundaku ini va kuvi ndia, ra ndika'an ndia xi'in na, kachi ndia saa:

—Xa saa xi'na ka xi'in ndo'o, na kuu ta'an ndi ke xiniñu'u
ndatu'un va ndi tu'un Ndioxi, ndi su xa'a ña xïin ndo kuni so'o ndo

ña, ra nï'i ndo kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un, saa ra va'a ka na
ku'un ndi ndatu'un ndi xi'in yuvi na küu judío va vichin. 47 Saa chi
xa saa ke iyoo chiñu ña xa'ndia mii Tata yo Jesús nuu va ndi, ta
kachi ra su'va:

Ndo'o kuvi ndo taxi yu ndiayu nda'a, ña kuu ndo ñù'ù ña
kutuun ndo nuu takundi'i yuvi na küu judío,
Ra ku'un tu ndo ka'an ndoso ndo tu'un yu, iinii kuvi nuu ña
yuuvi ña va'a na kundaa ini takundi'i yuvi ra kaku
na, kachi ra —kachi ra Pablo xi'in na.

48 Ra ta xini so'o yuvi na küu judío ña ndika'an ra Pablo, saa
ra tiaa ni kusii ini na, ra ndika'an na ña va'a ni tu'un Ndioxi; ra
kandixa takundi'i va yuvi na xa nini'i ta'vi ña kutiaku na xi'in Ndioxi
ndia ndikaa ndiku'un. 49 Ra saa ndindutia ndoso tu'un Ndioxi kua'an
ña iinii kuvi ñuu ña ndo'ni kan. 50 Ra saa chikaa yu'u na judío kan,
sava na si'i, na to'o, na tiaku ini, ra chikaa yu'u tu na sava tiaa ndia
kuna'nu ndee ñuu kan, ña na ndakita'an tu'un na ra kanita'an na
xi'in ra Pablo xi'in ra Bernabé, ra tava na ndia ñuu kan ku'un ndia
kuni na. 51 Ra saa sakoyo ra Pablo yaka xa'a ra, ra saa tu ra Bernabé
va, ra ña kan kuvi ña ka'an xa'a ndia ña ndïso ka ndia xa'a kuachi ña
sa na ñuu kan, ndia saa ra ndaki'in ndia kua'an ndia chi ñuu ka'nu
Iconio va. 52 Ndi su takundi'i yuvi na xa ndaki'in tu'un Jesús, ra tiaa
ni va kusii ini na kan, ra iyoo tu Tachi Yii xi'in va na.

Ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Iconio

14 Saa kuu, ra ndaki'in ra Pablo xi'in ra Bernabé kua'an ndia,
ra saa ndixaa ndia ñuu Iconio, ra saa ndiki'vi ndia ve'e ñu'u
na judío, ra xa'a ndia ndika'an ndoso ndia tu'un xa'a Jesús nuu na.
Ra kua'a ni na judío xi'in na küu judío kandixa Jesús. 2 Ra na judío
na ndikandïxa tu'un Ndioxi ra chikaa yu'u na yuvi na küu judío, ña
na ndakani ki'vi ini na kuni na na ndikun Jesús. 3 Ndi su ra Pablo
xi'in ra Bernabé, ra na'a ni ka va kuachi ndia ñuu kan, ra ndaku ni
ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi nuu na, ra xindiaa ni ini ndia
Jesús. Ra mii Ndioxi kuvi ra taxi ra ndiee nda'a ndia ña xa ndia ña
ndichi xi'in ña xitu'un, ra ndaña'a ra nuu tu'un ña ndika'an ndoso
ndia xa'a ra ña kuu ña ña ndaa. 4 Ra saa ndata'vi ta'an ndi'i va na
ñuu, ra sava na xikita'an xi'in na judío, ra sava tu na xikita'an xi'in
ra Pablo, xi'in ra Bernabé va. 5 Ra saa ndakuta'an na judío xi'in na

küu judío, ra ndikata'an na xi'in na chiñu, ña kanita'an na xi'in ra
Pablo xi'in ra Bernabé, ra kuun na yuu ndia, kuni na. 6 Ndi su ta
kundaa ini ra Pablo xi'in ra Bernabé xa'a ña ndikata'an na sa na xi'in
ndia, ndia saa ra kee ndia ñuu kan, ra ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu
Listra xi'in ñuu Derbe, ña ndikun ndiaa Licaonia, ra saa tu ñuu ña
ndo'ni yachin xi'in va ña. 7 Ra ikan ndixika ndia ndika'an ndoso ndia
tu'un va'a xa'a Jesús nuu yuvi kan.

Xakin na yuu ra Pablo ñuu Listra

8 Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Listra, ra saa xini
ndia iin tiaa ra küvi kaka ndu'u ra, ra tiaa kan, ra xa saa kaa ra ta
kaku vi ra. 9 Ra tiaa ka vi so'o ra ña ka'an ra Pablo ndu'u ra, ra
saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ra Pablo nuu ra, ra kundaa ini ra ña
ndinuni ni va kandixa tiaa kan, ña kuchuun Ndioxi sanda'a ra ra.
10 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndakundichi ndaku xi'in xa'a kun —kachi ra.
Saa ra iin kandita tiaa kan ña ndakundichi ra, ra saa xa'a xika va
ra.
11 Ra ta xini yuvi kan, ña xa ra Pablo xi'in tiaa kan, ra saa xa'a na
nda'yu tu'un mii na, ña ka'an na ñuu Licaonia, ra kachi na saa:
—¡Ndioxi va kuvi na ndaki'in nuu tiaa yuuvi yo'o, ra xaa na nuu
yo vichin! —kachi na.
12 Ña kan ke ndika'an na xa'a ra Bernabé ña kuu ra ndioxi Júpiter,
ra ra Pablo ndika'an na xa'a ña kuu ra ndioxi Mercurio va, saa chi ra
kan kuvi ra ndika'an ndoso nuu na. 13 Ra saa xaa sutu ra ndiso chiñu
xi'in ve'e ñu'u ndioxi ña nani Júpiter, ña ndichi chi nuu ñuu, nuu
iyoo ye'e ña ki'vi na ñuu kan, xi'in takundi'i na ñuu, ra ndiaka na
sindiki ra ñu'u ita siki sukun ri ndixaa ri xi'in na, ra kuni na ka'ni na
ri ña soko na ri nuu ndia, ña ndasaka'nu na ndia. 14 Ndi su ta kundaa
ini ra Pablo xi'in ra Bernabé, ña kuni yuvi kan ndasaka'nu na ndia.
ra saa ndata saa ini ndia tikoto ndia, ra ndiki'vi ndia tiañu na, ra
ndinda'yu ndia nuu na, kachi ndia saa:
15 —¡Na ta'an yo! ¿Nichuun kuni ndo ndasaka'nu ndo ndu'u? Ra
tiaa ta'an mii va ndo kuvi ndi. Ra tu'un va'a xa'a Jesús va ke vaxi
ndi ka'an ndoso ndi nuu ndo, ra na ndakoo ndo chiñu ki'vi ña xa
ndo, ra ndakundiko ndo Ndioxi ra tiaku, ra xava'a ndivi xi'in ñu'u,
xi'in tiañu'u, xi'in takundi'i ka ña'a ña iyoo. 16 Xina'a ra ndakoo va

Ndioxi yuvi ña xa na ndia ndia ka chiñu ña *kuni na. 17 Ra va'a ni
saa xa va na, ndi su ndixikuïin vi ra ña sa ra ña va'a xi'in na xa'a ña
ndaña'a ra mii ra ña kuu ra Ndioxi. Ra ra kan kuvi ra sakuun savi ña
kan ke va'a kana ña chi'i yo, ra va'a ni xa ña, ña kan ke va'a iyoo ña
xixi yo, ra va'a iyoo yo —kachi ra Pablo xi'in na.
18 Ra va'a ni saa kachi ndia xi'in va na, ndi su u'vi na va saa
kuchuun ndia sasi ndia nuu na ña va'a ndixä'ni na sindiki kan, ña
soko na ri nuu ndia.
19 Saa kuu, ra xaa va sava na judío, na kee ñuu Antioquía xi'in
na kee ñuu Iconio, ra ndika'an na xi'in na ñuu kan, ra kuchuun va
sanda'vi na na, ra saa xakin na yuu ra Pablo. Ra ta ndi'i, ra va'a xa
ndixi'i va ra ká'an na, ra saa kañu'u na ra, ra ndixa'an na sakana
na ra ndia chi nuu ñuu kan. 20 Ndi su ta ndixaa na ndikun Jesús
xinunduu na ra Pablo, saa ra ndakoo va ra, ra saa nandiko tuku ra
ndaxaa ra ñuu kan xi'in va na; Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndaki'in
ra kua'an ra xi'in ra Bernabé chi ñuu Derbe va.
21 Ra te ndi'i, ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu
na ñuu kan. Saa ra kua'a ka vi na kandixa Jesús, ra saa nandiko
tuku ndia kua'an ndia chi ñuu Listra, xi'in ñuu Iconio, xi'in ñuu
Antioquía. 22 Ra ta ndixaa ndia ta iin iin ñuu kan, ra saa ndika'an
ndia xi'in na ndikun Jesús ña ndaku ni na koo ini na, ra ndika'an
ka tu ndia xi'in na, ña xiniñu'u ndo'o ni va na, ra saa ke kuchuun
na ki'vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. 23 Ra ndikaxin tu ndia, ndia
xikua'a ndia kunuu nuu ta iin iin ve'e ñu'u va, ra ta ndi'i ndika'an
ndia xi'in Ndioxi, xi'in ña ndixiyo su'un ndia, ña ndixïxi ndia, ra saa
ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a ndia xikua'a kan.

Nandiko ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Antioquía ña ndikun ndiaa Siria

24 Ra te ndi'i, ra saa ndaki'in ra Pablo xi'in ra Bernabé kua'an
ndia, ra saa ndiya'a ndia chi Pisidia, ra ndixaa ndia ndia chi Panfilia.
25 Saa ra ikan ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ñuu Perge, ra saa tu
ñuu Atalia va. 26 Ra ndia ikan nandaa ndia itun xika nuu mini, ra
ndaki'in ndia kuanu'u ndia ñuu Antioquía, ra ñuu kan ke ndika'an na
xi'in Ndioxi xa'a ndia, te xa'a ndia xika ndia ka'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi. 27 Ra ta ndixaa ndia ñuu Antioquía kan, ra saa ndakana ndia
takundi'i na ve'e ñu'u, ra ndatu'un ndia xi'in na xa'a takundi'i ña

xa Ndioxi xi'in ndia, saa chi ndia na küu judío va xiin ndakundikun
kandixa Jesús. [28] Ra na'a ni ka va xindee ndia ñuu kan, xi'in na
kandixa Jesús.

Ndakuta'an na ndikun Jesús ña kata'an na ñuu Jerusalén

15 Ra te xikandu'u ra Pablo ñuu Antioquía xi'in ra Bernabé ke
ndixa'an sava tiaa ndia kee chi Judea, ñuu Antioquía kan, ra
ndika'an ndia xi'in tiaa ndia kandixa Jesús ña xiniñu'u ni na kakin
na tuni Ndioxi ndia, ra kandixa tu ndia Jesús va, ra saa ke kaku
ndia, chi saa ke kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés, kachi ndia xi'in
ndia. [2] Ndi su ndikindöo vi ini ra Pablo xi'in ra Bernabé xa'a ña
ndika'an ndia kee Judea, ña kan ke xa kuachi ni ndia xi'in ndia, ra
saa ndakuta'an na ve'e ñu'u, ra kindoo na ña ku'un ra Pablo xi'in
ra Bernabé xi'in sava ka ndia ve'e ñu'u kan, ndia ñuu Jerusalén ña
kata'an ndia xa'a chiñu kan, xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, ra saa tu
xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u va.

[3] Ra saa ti'vi na ve'e ñu'u ñuu Antioquía kan ndia kua'an ndia; ra
ichi kua'an ndia ke ndikaa Fenicia xi'in Samaria, ra saa ndiya'a ndia
ndatu'un ndia xi'in na ndikun Jesús na ndee kan, xa'a na küu judío
ña xa kandixa na Jesús. Ra ta kundaa ini na saa ra kusii ka vi ini na.

[4] Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Jerusalén, saa ra
xa iyoo nduvi va na ve'e ñu'u, xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in
ndia xikua'a ve'e ñu'u, ña ndaki'in mani na ndia, ra saa xa'a ndia
ndatu'un ndia xi'in na xa'a takundi'i ña xa Ndioxi xi'in ndia. [5] Saa ra
ndakundita va sava ndia fariseo ndia xa kandixa Jesús, ra ndika'an
ndia kachi ndia saa:

—Tiaa ndia küu judío ra xiniñu'u ni va na koo tuni Ndioxi ndia,
ra tiaa xi'in na si'i ra xiniñu'u tu na kundikun va na ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés —kachi ndia.

[6] Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a
ve'e ñu'u, ña kata'an ndia xa'a chiñu kan. [7] Ra te xa kua'an kuna'a
ni ndatu'un kuachi ndia xa'a chiñu kan, saa ra ndakundichi va ra
Pedro ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va ndo ña ndikaxin Ndioxi
yu'u tiañu ndo, ña ku'un yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesús
nuu yuvi na küu judío, ña va'a na kandixa na. [8] Saa chi xini va
Ndioxi ndia ku'va ke iyoo nima na, ña kan ke va'a xiin ra ndaki'in

mani ra na, ra ta ku'va xa ra xi'in yoo ña taxi ra Tachi Yii ra, ña iyoo
ña xi'in yo ke xa tu ra xi'in na kan va. [9] Saa chi nuu Ndioxi ra iin
kuvi va yo xi'in na küu judío. Saa chi ndakatia tu ra nima na kan
va xa'a ña kandixa na ra. [10] ¿Ra nichuun ke ndiee ni ini ndo'o, ña
xïin ndo kandixa ndo ña xa ndaki'in Ndioxi na, ra ka'an ndo xi'in
na, ña sa na chiñu ña u'vi ni ña ndikuchüun na xii xikua yo sa na, ra
ni mii yo kuchüun sa ña? [11] Ra xa kundaa va ini yo chi süvi ña kan
ke ndisakaku yoo, chi Tata yo Jesús va kuvi ra sakaku yoo, ra ña
uun va ke sakaku ra yoo, ra saa tu na kan va —kachi ra.

[12] Ra saa ndakundichi ra Bernabé xi'in ra Pablo ra xa'a ndia
ndika'an ndia, saa ra kutaxin yu'u takundi'i va na, ra tiaa va so'o
na ña ndika'an ndia, xa'a ña ndichi xi'in ña xitu'un ña *taxi Ndioxi
nda'a ndia *xa ndia xi'in na küu judío. [13] Ra ta sandi'i ndia ndika'an
ndia, ra saa ndika'an ra Jacobo, kachi ra saa:

—Ñani yo, tiaa so'o ndo, na ka'an yu xi'in ndo: [14] Vichin, ra xa
xini va so'o yo ña ndatu'un ra Simón ndia ku'va ke sakaku Ndioxi
na küu judío; ra ña nuu va ke xa ra ña va'a xi'in na, ña ndikaxin ra
na ña kuu na, na ñuu ra. [15] Ra xa'a ña yo'o ke ka'an tu ña tiaa na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va va:

[16] Ra ta xa na ndi'i ña yo'o,
ra saa nandiko yu ndasava'a tuku yu ve'e ra David ña nduva,
ra ndasava'a tuku yu ve'e nuu ndixiyo ve'e te yachi,
ra ndakanindichi tuku yu ña,
[17] ña va'a na nanduku takundi'i ka sava na judío yu'u,
ra saa tu takundi'i yuvi na küu judío va, na xa ndikaxin va yu,
[18] kachi Tata yo Ndioxi, ña ndika'an ra xa'a ña kuu vichin ta
yachi.

[19] 'Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ña na käsi yo nuu na küu
judío, na xa kandixa Ndioxi, chi na kandixa va na ra. [20] Ra takua ña
kuvi sa yo ke tiaa yo iin tutu ku'un nda'a na ña na käxi ka na ña'a
ña soko inka yuvi nuu na'na va, xi'in ña na küsun tiaa xi'in na si'i tu
täan tanda'a va'a na, ra saa tu na si'i va, xi'in ña na käxi na kuñu
kiti ri ixa'na, xi'in ña na käxi na nii. [21] Saa chi ndia xina'a vi ke xa'a
na ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ña tiaa ra Moisés, saña'a na xa'a
ña yo'o ve'e ñu'u nuu ndakuta'an yoo na judío takundi'i kii yii ña
ndakindiee yo —kachi ra Jacobo xi'in na.

[22] Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a
ve'e ñu'u, xi'in takundi'i na ve'e ñu'u, ra *kindoo na ña ndakaxin na

sava ndia yuta'an xi'in na ra ti'vi na ndia ku'un ndia xi'in ra Pablo,
xi'in ra Bernabé ñuu Antioquía. Ra saa ndikaxin na ra Judas, ra ra
yo'o, ra xinani tu ra Barsabás va, xi'in ra Silas, ra ndia ndikaxin na
ra ndia ˆxiniñu'u va'a kuvi ndia nuu na ñani yo na ve'e ñu'u. 23 Ra
xi'in ndia kan ke ti'vi na tutu ña kua'an nuu na küu judío, ra ndikun
na Jesús, ra su'va ke kachi ña:
"Ñani yo, na küu judío, na ndee ñuu Antioquía ña ndikun ndiaa
Siria, xi'in ndo'o na ndee ñuu ña ndikun ndiaa Cilicia, ndu'u, ndia
xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a, xi'in na ve'e ñu'u kuvi ndi
ka'an ndioxi xi'in ndo. 24 Ra ti'vi ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo, saa
chi xa kundaa va ini ndi ña ndixaa sava na kee yo'o, ña sata'an na
ndo'o, ña kuni na sasana na ini ndo, ra ndika'an na xi'in ndo ña
xiniñu'u na koo tuni xini Ndioxi ndia tiaa, ra xiniñu'u tu kandixa
ndo ndiayu ña tiaa ra Moisés va. Ra na kundaa ini ndo chi süvi
ndu'u kuvi ndi nditaxi ndiayu nda'a na ña xaa na. 25 Xa'a ña kan ke
ndakuta'an ndi, ña kindoo ndi, ra ndikaxin ndi sava ndia ita'an xi'in
ndi ña xaa ndia koto'ni ndia ndo'o; ra xi'in ra ñani yo Bernabé, xi'in
ra Pablo ke xaa ndia. 26 Saa chi ra Bernabé xi'in ra Pablo kuvi ndia
xa ndataxi mii ña ndo'o ndia xa'a Tata yo Jesucristo. 27 Ra ra Judas,
xi'in ra Silas kuvi ndia *ti'vi ndi xaa nuu ndo, ña va'a kaxi kaxi na
ndakani ndia nuu ndo xa'a takundi'i ña ka'an tutu yo'o xa'a. 28 Ra
iin yu'u va ndi xi'in ña ka'an Tachi Yii Ndioxi, ra ña kan ke kindoo
ndi ña sandüxa ndi xi'in ndo ña chikaa ndo tuni Ndioxi ndia tiaa, chi
ña xiniñu'u sa ndo ke: 29 na käxi ndo kuñu kiti ri soko na nuu na'na,
xi'in nii kiti, xi'in kuñu kiti ri ixa'na; ra na küsun tiaa xi'in na si'i tu
täan tanda'a va'a ndia xi'in na, ra saa tu na si'i va. Tu na kandixa
ndo ña yo'o, saa ra va'a ni va sa ndo. Na koo va'a ndo", *kachi na
xi'in tutu ña kua'an xi'in ndia kua'an kan.
30 Ra ta ndixaa ndia kan ñuu Antioquía, ra saa ndakaya ndia ndi'i
na ndikun ichi Jesús ra ndataxi ndia tutu ña kua'an xi'in ndia nda'a
na. 31 Ra ta ndi'i ka'vi na ña, saa ra kusii nii ini na xa'a tu'un ndiee
ini ña ka'an ña. 32 Ra ra Judas xi'in ra Silas ra chindiee ta'an ni
ndia xi'in na, ra ndika'an ndia tu'un ndiee ini xi'in na, saa chi ndia
ka'an ndoso tu tu'un yu'u Ndioxi kuvi ndia. 33 Ra ikan xindee ndia
ndia'vi kii, ra saa nindiayu ta'an na ñani yo xi'in ndia ña nandiko
ndia kunu'u ndia nuu na ti'vi ña'a. 34 Ndi su ra Silas kindoo ini
ña ña ndoo ra kan va. 35 Ra nindoo tu ra Pablo, xi'in ra Bernabé

va ñuu Antioquía kan, ra ndakuta'an ndia xi'in kua'a ni ka na, ra
ndakundiee na ndika'an ndoso na tu'un Ndioxi va.
36 Ra saa kuu ndiya'a lo'o kii, saa ndika'an ra Pablo xi'in ra
Bernabé, kachi ra saa:
—Na'a, ra na ku'un tuku yo koto'ni yo na ñani yo na ndee
takundi'i ñuu nuu xa ndixa'an yo ndika'an ndoso yo tu'un Tata yo
Jesús, ra kuni yo ndia ku'va ke iyoo na —kachi ra.
37 Ra saa kuni ra Bernabé ña na ku'un ra Juan, ra iyoo inka kivi
nani Marcos, xi'in ndia; 38 ndi su ndixïin ra Pablo, ña ku'un ra xi'in
ndia, xa'a ña ndakoo nda'a ra ndia ñuu Panfilia ña ndixïin ra chikaa
ra ndiee xi'in ndia xi'in chiñu Ndioxi. 39 Ra saa ndinaa ndia xi'in
ta'an ndia xa'a ra. Ra saa ta'vi ta'an ndia, ra ra Bernabé ndaki'in ra
Marcos kua'an ra xi'in ra chi ñuu Chipre, 40 ra ra Pablo ndikaxin ra
Silas va; ra ta ndi'i ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a ndia, 41 ra saa kee
ndia kua'an ndia, ra ndiya'a ndia ve'e ñu'u na ñani yo na ndee chi
Siria xi'in Cilicia ndika'an ndia tu'un ndiee ini xi'in na.

Kua'an ra Timoteo xi'in ra Pablo xi'in ra Silas

16 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in tuku ra Pablo xi'in ra Silas kua'an
ndia, ra saa ndixaa ndia ñuu Derbe, ra saa ndixaa tu ndia
Listra va, ra ikan ndani'i ndia iin ra itia ra kandixa Jesús, ra Timoteo
ke nani ra, ra si'i ra ra judío kuvi ña, ra kandixa tu ña kan va Jesús,
ra iva ra, ra ra griego va kuvi ra kan. 2 Ra ra Timoteo kan, ra va'a ni
ndu'u tu'un xa'a ra, nuu na ndikun Jesús na ndee ñuu Listra xi'in
Iconio. 3 Saa ra kindoo va ini ra Pablo ña ku'un ra Timoteo xi'in ra,
ra saa chikaa ra tuni Ndioxi ra Timoteo ña va'a kuëe vä'a na kuni
na judío na ndee nuu ku'un ndia kuni na ra, saa chi xini ndi'i va na
iva ra ña kuu ra, ra griego. 4 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia; ra iin
ta iyoo ña ndika'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ña ndika'an ndia
xikua'a ve'e ñu'u Jerusalén xi'in ndia, iin saa iyoo ña ndatu'un ndia
xi'in takundi'i na ndikun Jesús na ndee takundi'i ñuu nuu ya'a ndia
kua'an ndia. 5 Ra xi'in tu'un ña ndika'an ndia xi'in na ve'e ñu'u ke
ndinuni ni ka kandixa na, ra kua'a ni ka tu na kandixa ta iin iin kii
va.

Ndituvi nuu ra Pablo xini ra iin tiaa ra ñuu Macedonia

[6] Ra saa kuni ndia ku'un ndia chi Asia, ndi su nditäxi Tachi Yii
ña ka'an ndoso ndia ñuu ña ndo'ni chi Asia kan. Xa'a ña kan ke
ndaki'in ndia kua'an ndia chi Frigia xi'in Galacia. [7] Ra ta ndixaa
ndia nuu ndakuta'an xa'ñu Misia xi'in Bitinia, ra saa kuni ndia ku'un
ndia chi Bitinia, ndi su nditäxi vi Tachi Yii Jesús ña ku'un ndia
chi kan. [8] Ra saa ndiya'a ndaku ndia chi Misia, ra iin saa nduxinu
ndia ñuu ña nani Troas ña ndikaa ndia yu'u mini va. [9] Ra ñuu
Troas kan ke satuvi Ndioxi nuu ra Pablo ñuú ra xini ra iin tiaa ra
ñuu Macedonia ña ndichi ra, ra xakunda'vi ra nuu ra kachi ra saa:
"Ya'a chi Macedonia ra chindiee ta'an kun xi'in ndi", kachi ra. [10] Ra
ta ndi'i satuvi Ndioxi nuu ra Pablo, saa ra ndikun xa nduvi ndi ña
ku'un ndi chi Macedonia va, saa chi xa kundaa kaxi va ini ndi ña
kana Ndioxi ndu'u ku'un ndi ka'an ndoso ndi tu'un ra.

Chikaa na ra Pablo xi'in ra Silas ve'e kaa ñuu Filipos

[11] Ra saa ndixaa ndi yu'u mini mii ñuu Troas, ndaa ndi itun xika
nuu mini, ra ikan kee ndi, ra iin ndaku saa ndixaa ndi ndia ñuu
Samotracia, ra inka kii ndituvi ndaki'in ndi ndixaa ndi ñuu Neápolis.
[12] Ra ñuu Neápolis kee ndi, ra saa ndixaa ndi ñuu Filipos, ra xa mani
ni gobierno ñuu Roma ñuu kan, saa chi vi'i ni na kee Roma ndee. Ra
iin ñuu ña xiniñu'u ni ke ini ñu'u ña kuu mii Macedonia. Ra ikan
xindee ndi ndia'vi kii. [13] Ra saa iin kii yii ña ndakindiee, kee ndi
ye'e ñuu kan chi ke'e, ra ndixa'an ndi yu'u iin itia nuu xa yuna'a na
xa'an na ka'an na xi'in Ndioxi. Ra saa xikundee ndi yu'u itia kan, ra
ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu na si'i na ndakuta'an ndee kan. [14] Ra
tiañu na si'i kan ndu'u iin ña'a ña nani Lidia, ra ñuu chee ña nani
Tiatira ke kee ña; ra ña ixiko tikoto va'a ña kua'a tuun kuvi ña. Ra
ña ndikun Ndioxi kuvi ña, ra tiaa so'o ña ndu'u ña, ra saa ndakuna
Ndioxi nima ña, ra kandixa va ña ña ndika'an ra Pablo. [15] Ra saa
chichi ña, ra saa tu na ve'e va ña, ra ta ndi'i saa xakunda'vi ña nuu
ndi, kachi ña saa:

—Tu ndakuni ndo yu'u, ña kuu yu ña ndikun Jesús, ra na ku'un
ndo ve'e yu ña ndakindiee ndo —kachi ña xi'in ndi.

Ña xa nduxa ña xi'in ndi, ra saa ndixa'an ndi ve'e ña ndakindiee
ndi.

16 Ra saa iin kii kee ndi kua'an ndi yu'u itia kan ka'an ndi xi'in
Ndioxi, ra ichi kan ndakuta'an ndi xi'in iin ña'a lo'o ña kuu mii tachi
ña ndáku. Ra ña xachiñu nda'vi va kuvi ña nuu iin tiaa, ra kua'a ni
xu'un xakanaa ña xi'in ña xa ndáku ña, ra ndataxi ña ña nda'a tiaa
kan. 17 Ra saa ndakundikun ña sata ra Pablo, ra nda'yu ña,
—Ndia tiaa yo'o, ra ndia xachiñu nuu Ndioxi ra ka'nu kuvi ndia,
ra vaxi ndia ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ndo, ña va'a
kaku ndo —kachi ña.
18 Ra kua'a ni kii xa ña saa, ra saa vä'a ndikuni ra Pablo, ra saa
ndikokuiin ra ra ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a ña ndikaa ini ña,
kachi ra saa:
—Xi'in ndiee kivi Jesucristo xa'ndia yu nuu kun, ra na kita kun
ini ña —kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun *kita ndixa va tachi kan ini ña.
19 Ra ta kundaa ini na xito'o ña'a kan, ña küvi ka sakanaa na
xu'un xi'in ña, saa ra tiaa ni ndisaa na ra tiin na ra Pablo xi'in ra
Silas ra saa ndakundiaka na ndia ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu,
ye'e chiñu ka'nu. 20 Ra saa ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu, kachi
na saa:
—Ndia yo'o, ra ndia judío va kuvi ndia, ra xaa ndia sakanita'an
ndia na ñuu, 21 ra saña'a ndia na costumbre ña xaa, ra köo ndiayu
yo kutu'va yo ña, ra sa yo ña, chi na romano va kuvi yo —kachi na.
22 Saa ra ndisaa ni na ñuu xi'in ndia, ra saa xa'ndia ndia juez kan,
chiñu nuu ndia soldado ña na tava ndia tikoto ra Pablo xi'in ra Silas,
ra kani na ndia xi'in itun. 23 Ra ta ndi'i *kani na ndia, ra saa taan
na ndia ve'e kàà. Ra xa'ndia na chiñu nuu ra ndiaa ye'e kaa ña na
kondiaa va'a ra ndia. 24 Ra saa ndaki'in ra ndia ye'e kaa kan ndia, ra
ndixa'an ra taan ra ndia ndia ka'a ve'e kàà nuu se'e va'a, ra taan ra
xa'a ndia ini itun ña va'a na künu ndia.
25 Ra saa xa'a ndia ka'an ni ndia xi'in Ndioxi ra xita ndia, ra ndia
ndia ñu'u ve'e kaa kan va xini so'o. Ra ta xa kua'an kusava ñuu,
26 saa ra tu'va xa'a va nditaan, ra iin ndiakua kisi ninu ña xa'a ve'e
kàà kan. Saa ra ndinuña ndi'i va ye'e kaa kan, ra ndikoyo tu kaa, ña
nu'ni nda'a ndia ñu'u ve'e kàà kan va. 27 Ra ta ndoto ra ndiaa ye'e
kaa kan, ra saa ndixa'an ra xito'ni ra ye'e kaa kan ra xa ndinuña
ndi'i va ña, ra saa tava ra ichi ra ña ka'ni ra mii ra, saa chi va'a xinu
ndi'i va ndia ñu'u ve'e kàà, ká'án ra. 28 Ra saa ninda'yu ra Pablo, ra
kachi ra saa xi'in ra:

—Xä'ni kun mii kun chi ndee ndi'i va ndi —kachi ra. 29 Ra saa
*nduku ra ndia ye'e kàà kan ñu'u, ra saa xinu ra ndiki'vi ra, ra
ndakusiti ra nuu ra Pablo xi'in ra Silas, ra iin kisi ninu ña ra. 30 Ra
saa ta'va ra ndia ve'e kàà, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tata, ¿ni ke sa yu ra va'a kaku yu? —kachi ra.
31 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—Na kandixa kun Tata yo Jesucristo ra kaku kun, ra saa tu na
ve'e va kun —kachi ndia.
32 Ra saa ndakani ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ra, ra xini tu so'o
takundi'i na ndee ve'e va ra. 33 Saa ra ndikun ñuu saa, ndukuiin ra
ndakatia ra nuu takue'e ndia. Ra ta ndi'i, saa sakuchi ra Pablo ra,
ra saa tu takundi'i na ve'e va ra. 34 Ra saa ndaki'in ra ndia ndixa'an
ndia xi'in ra ve'e ra, ra taxi ra xixi ndia. Ra tiaa ni kusii ini tiaa kan,
ra saa tu na ve'e va ra xa'a ña kandixa na Ndioxi. 35 Ra ta ndituvi
saa ti'vi ndia juez kan ndia kumisio kua'an ndia ka'an ndia xi'in ra
ndiaa ye'e kaa kan, ña na saña ra ra Pablo, xi'in ra Silas ña ku'un
ndika ndia.
36 Ra saa ndika'an ra ndiaa ye'e kaa kan xi'in ra Pablo xi'in ra
Silas, kachi ra saa:
—Xa taxi ndia juez ndiayu nda'a yu ña saña yu ndo'o, ña kan ke
xa kuvi va ku'un ndo ndi'i ka ini ndo —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia kumisio ndia ndixaa kan,
kachi ra saa:
—Ndu'u, ra ndia ñuu Roma va kuvi ndi, ra kani ndo ndu'u nuu
chitu, ra ndixayükun ndo kuachi xi'in ndi, ra *taan ndo ndu'u ve'e
kàà. Ra vichin kuni ndo saña se'e ndo ndu'u ku'un ndi. ¡Kü'un ndi!
Ndiakua na kixi mii ndia juez tava ndia ndu'u, saa ku'un ndi —kachi
ra xi'in ndia.
38 Ra saa ndaxaa ndia kumisio kan ndatu'un ndia xi'in ndia juez
kan, ra ta kundaa ini ndia juez kan, xa'a ra Pablo xi'in xa'a ra Silas
ña kuu ndia ndia Roma, saa ra ndiyu'vi ni ndia. 39 Ra saa kee ndia
ndixa'an ndia, ra ndixa'an ndia nduku ndia ña ka'nu ini nuu ra
Pablo xi'in ra Silas, ra saa tava ndia ndia ve'e kàà, ra xakunda'vi
ndia nuu ndia ña na kee ndia ku'un ndia ñuu kan. 40 Ra ta kita ra
Pablo xi'in ra Silas ve'e kàà, ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia ve'e
ña Lidia, ra ndika'an ndia tu'un ndiee ni xi'in na ndikun Jesús na
ndee kan, ra saa ndaki'in ndia kua'an chi Tesalónica va.

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Tesalónica

17 Ra saa ndiya'a ndia chi ñuu Anfípolis, ra saa ndiya'a tu ndia
Apolonia va, ikan kee ndia ra iin saa ndixaa ndia ndia ñuu
Tesalónica nuu iyoo iin ve'e ñu'u na judío. [2] Ra saa ndixa'an ra Pablo
ve'e ñu'u na uni kii ña yuna'a na ndakindiee na, saa chi ndia ndia
ka nuu kua'an ra, ra xa saa yuna'a ra ˆxa va ra, ra ndakani ra tu'un
Ndioxi nuu na. [3] Ra mii tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi ke *xiniñu'u ra
ña ndakani ra nuu na xa'a Cristo, ña xiniñu'u ndo'o ni ra, ra ka'ni na
ra, ra na ya'a uni kii ra ndatiaku ra, kachi ra. Ra saa ndika'an ka ra
xi'in na, kachi ra saa:

—Mii Jesús ra ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, kuvi ra kuu Cristo ra
ti'vi Ndioxi kixi sakaku yoo va —kachi ra.

[4] Ra kua'a ni na griego na xa kandixa ndiayu Ndioxi kandixa
Jesús, xi'in kua'a ni na si'i na yoso tu'un ni, xi'in sava na judío, ra
ndakuta'an na xi'in ra Pablo xi'in ra Silas. [5] Ra xa'a ña kandixa na
kan, saa ra vä'a ndikuni sava na judío, na ndikandïxa Jesús kuni na
na, ra saa ndakaya na tiaa ndia xika sana, ndia vä'a, ra chikaa yu'u
na ndia ña ndakuta'an ndia xi'in na, ra sasaa na na ñuu, ra ndixa'an
na ndiki'vi na ve'e ra Jasón ndanduku na ra Pablo, xi'in ra Silas ña
ndataxi na ndia nda'a na ñuu kan kuni na. [6] Ndi su ndindanï'i vi na
ra Pablo xi'in ra Silas, ra ndia ra Jasón va tiin kañu'u na kua'an na,
xi'in sava ka na ndikun Jesús, ra ndixaa na xi'in na nuu na chiñu
ñuu kan, ra nda'yu na, kachi na saa:

—Ra Pablo xi'in ra Silas, kuvi ndia xika sakaku kuachi ini saa ña
yuuvi, ra vichin ra ndia yo'o va xaa ndia, [7] Ra ra Jasón kuvi ra iyoo
kuachi, chi ve'e ra yo'o ke xindee ndia. Ra takundi'i na yo'o, ra
kuachi va ke ki'vi na xi'in ra chiñu César, saa chi ka'an na ña yoo
inka rey, ra nani Jesús —kachi na.

[8] Ra ta xini so'o na ñuu xi'in na chiñu tu'un kan, saa ra tiaa ni
ndisaa na. [9] Ra saa kindoo na chiñu kan xi'in ra Jasón xi'in na ita'an
xi'in ra, ña na taxi na xu'un nda'a na, ra saña na, ra tu na ndaki'in
tuku na ra Pablo xi'in ra Silas saa ra ndakï'in ka na xu'un kan.

Xika ra Pablo xi'in ra Silas ñuu Berea

[10] Ra saa ndakuta'an na ndikun Jesús, ra ndikun ñuu saa ti'vi na
ra Pablo xi'in ra Silas kua'an ndia chi ñuu Berea va. Ra ta ndixaa

ndia ñuu kan, ra saa ndixa'an ndia ve'e ñu'u na judío na ndee kan.
11 Ra na judío na ndee Berea kan, ra to'o ni ka va na kan nuu na
judío na ndee ñuu Tesalónica, saa chi xiin va na kandixa na Jesús
xi'in ndinuni nima na, ra iin takundi'i kii nanduku na ña saña'a ra
Pablo na nuu tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi, a ndixa saa kachi ña. 12 Ra
kua'a ni na judío kan kandixa Jesús, xi'in kua'a ni na griego, ta kuu
na si'i na kuika ni, xi'in tiaa ndia kuika ni. 13 Ndi su ta kundaa ini na
judío na ndee Tesalónica ña xika ra Pablo saña'a tu ra tu'un Ndioxi
ñuu Berea va, saa ra ndisaa ni na, ra ndaki'in na ndixaa na Berea ra
chikaa yu'u tu na, na ñuu kan va ra xava'a na kuachi xi'in ra Pablo.
14 Saa ra ndikun tava va na ndikun Jesús ra Pablo kua'an ra chi yu'u
mini, ra ra Silas xi'in ra Timoteo nindoo ñuu Berea va. 15 Ra ndia
kua'an xi'in ra Pablo ra ndia ñuu ka'nu Atenas va ndixa'an ndia
ndiaka ndia ra. Ra ta nandiko ndia ndaxaa ndia ñuu Berea, ra saa
ndika'an ndia xi'in ra Silas xi'in ra Timoteo, ña numi ni na ku'un
ndia ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo ñuu Atenas.

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Atenas

16 Ra nani saa kuu ra Pablo ndiatu ra ña xaa ra Silas xi'in ra
Timoteo, ra xini ra ña iyoo ni na'na iinii kuvi nuu ya'a kua'an ra
ñuu kan, saa ra vä'a ndikuni vi ra. 17 Ra saa ndixa'an ra ve'e ñu'u
ndatu'un ra xi'in na judío, xi'in na inka na xa kandixa Ndioxi, ra iin
takundi'i kii ndatu'un tu ra xi'in na ndakuta'an ra xi'in nuu ya'vi va.
18 *Ra ta xini so'o sava tiaa ndia ndichi ndia sakua'a nuu na nani
epicúreo, xi'in ndia sakua'a nuu na nani estoico, tu'un Ndioxi, ra saa
ndika'an sava ndia, kachi ndia saa xa'a ra Pablo:

—¿Ni ke ka'an ni tiaa ra sanda'vi yuvi kaa? —kachi ndia.

Ra sava tu ndia ndika'an, kachi su'va va:

—¿Va'a xa'a takundi'i ndioxi ña iyoo inka ñuu xika va ke ka'an
ni ra? —kachi ndia.

Ra xa'a ña ndatiaku yuvi, xi'in xa'a tu'un va'a xa'a Jesús ke
ndakani ra Pablo, ña kan ke kachi ndia saa. 19 Ra saa ndakundiaka na
ra Pablo kua'an ra xi'in na iin nuu nani Areópago, saa chi ikan kuu
nuu yuna'a na xikua'a kan ndakuta'an va na, ra saa ndindakatu'un
na ra, kachi na saa:

—¿A kuvi kundaa ini ndi xa'a ña xaa ña ka'an kun xa'a? 20 Saa
chi xïni ndi ni ña'a ke ka'an kun xa'a, ra ña kan ke kuni ndi kundaa
ini ndi ni ke kuni kachi ña —kachi na xi'in ra.
21 Saa chi takundi'i mii na ñuu Atenas xi'in na kee inka ñuu ra
ndee na suvi ñuu kan, ra niña ña xaa ke kuni na kuni so'o na, ra niña
ña xaa tu kuni na ndatu'un va na.
22 Ra saa ndakundichi ra Pablo ma'ñu na, ra ndika'an ra xi'in na,
kachi ra saa:
—Ndo'o, na ñuu Atenas, xito'ni yu ra tiaa ni xato'o ndioxi ndo,
ra xa vii ni ndo xi'in ña. 23 Saa chi ta ndiya'a yu xito'ni yu nuu
ndasaka'nu ndo ndioxi ndo, ra xini tu yu iin nuu ndika'yu tu'un
kachi ña saa: “NDIOXI RA XÏNI YO”, kachi ña. Ra na kundaa ini ndo,
chi xa'a Ndioxi ra xïni ndo kan ra ndasaka'nu ndo ra ke ka'an yu
xi'in ndo vichin.
24 ’Ra ra kan kuvi Ndioxi ra xava'a ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña. Ra kandü'u ra ini iin ve'e ñu'u ña xava'a na
yuuvi, saa chi ra kan kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi, ra saa tu nuu ñu'u
va. 25 Ra nii xiniñü'u tu ra ña chindiee ta'an na xi'in va ra, saa chi
mii ra kuvi ra taxi ña tiaku yo, xi'in tachi, xi'in takundi'i ka ña'a ña
xamani nuu yo.
26 ’Ra iin va tiaa kuvi ra xava'a ra, ra ra indaa kan ku ra xiniñu'u
ra ña ndasa kua'a ra takundi'i nuu yuvi va, ña va'a na kundee na
takundi'i nuu ñu'u, ra chindee ra na nuu kuni mii va ra, ra taxi tu ra
kutiaku na kuiya ña kuni mii va ra. 27 Ra ña xa ra takundi'i ña yo'o,
ra ña kuni ra ña na nanduku va na ra ke, ra va'a ni kuee kuee va na
kaka kuaa nda'a na, ra ndani'i va na ra, saa chi kuëe iin kani ra, chi
íin yachin va ra xi'in ta iin iin yo. 28 Ra mii ra kuvi ra taxi ña tiaku
yo, ra taxi ra kanda yo xika yo, ña va'a kuu yo yuvi ndee yo. Ra xa
xini ndo chi ña ndika'an ndia ta'an ndo ndia tiaa tu'un nduvi ta
yachi ra “Ndise'e Ndioxi kuu tu yoo va”, kachi ndia. 29 Ra tu ndise'e
Ndioxi kuvi ndo, saa ra küvi vi kani ini ndo xa'a Ndioxi ña kuu ra
oro, a plata a ndia ka tu yuu ña ndaku ini mii na yuuvi xava'a va na.
30 Xina'a ra xa ndiee ni va ini Ndioxi xa'a kuachi na xii xikua yo. Ndi
su vichin ra ña kuni Ndioxi ke na nandiko ini takundi'i va yuvi na
ndee iinii saa ña yuuvi ra kandixa na ra, ra kaku na. 31 Saa chi xa
chituni va Ndioxi iin kii ña sayukun ra kuachi xi'in takundi'i yuvi,
ra ndaku ni va sayukun ra ña, ra tiaa ra ndikaxin ra kuvi ra kuniñu'u
ra ña sayukun ra ña. Ra xi'in ña xa sandatiaku Ndioxi tiaa kan ke

xa ndaña'a va ra ra nuu takundi'i yuvi, ña kuu ra Jesús —kachi ra
Pablo xi'in na.
32 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ra Pablo xa'a ña ndatiaku na
ndii, ra saa xa'a sava na xasiki na ra, ra saa ndika'an tu sava na,
kachi na saa:
—Inka ichi saa kuni so'o ndi xa'a ña ka'an kun xaan —kachi na
xi'in ra.
33 Ra saa ndakoo ra Pablo na, ra ndaki'in ra kua'an va ra. 34 Ndi
su sava na, ra kandixa va na ra, ra ndakuta'an na xi'in ra. Ra iin ra
yuta'an xi'in na *kandixa kan nani Dionisio, ra ra kuchee xi'in na
nuu nani Areópago kan kuvi ra, ra *kandixa tu ña'a ña nani Dámaris
va, xi'in kua'a ni ka na.

Xini ta'an ra Pablo xi'in ra Aquila xi'in ña Priscila

18 Ra ta ndi'i, saa kee ra Pablo ñuu Atenas, ra ndaki'in ra
kua'an ra chi ñuu Corinto. 2 Ra ikan ndakuta'an ra xi'in iin
ra judío, ra kandixa Jesús, ra nani Aquilas, ra ra ñuu Ponto kuvi ra.
Ra ra sakan xaa va kuvi ra Aquilas kan xi'in ña Priscila yasi'i ra ñuu
Corinto, saa chi ra rey César Claudio kuvi ra *xa'ndia chiñu ña *kee
takundi'i na judío na ndee ñuu Roma. Ña kan va ke va'a ndakuta'an
ra Pablo xi'in na. 3 Ra ikan ndixiyo ra Pablo xachiñu ra xi'in va na,
saa chi inuu chiñu xini va na, saa chi ve'e tikoto vali ke xava'a na
kan, ra saa tu ra Pablo va. 4 Ra iin takundi'i kii ña ndakindiee na
ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na judío, ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi
xi'in mii na judío, ra saa tu na küu judío va, xa'a ña kuni ra ña
saxinu ra ini na.
5 Ra ta kee ra Silas xi'in ra Timoteo chi Macedonia ndixaa ndia
ñuu Corinto ña ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo, saa ra ndiee ni ka va
ndachikaa ra ndiee ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi xi'in yuvi, saa chi xa
ndia kan va chindiee ta'an xi'in ra ña xa ndia inka chiñu, ra iin kaxi
kaxi va ndika'an ra xi'in na judío ña kuu Jesús, ra ndiatu na xaa
sakaku ña'a. 6 Ndi su na judío kan, ra ndikandïxa va'a vi na ra Pablo
chi na ndikaña'a va kuvi na xi'in ra. Ra saa ndakisi ra Pablo yaka
tikoto ra nuu na ña ku'un ra, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Vichin, ra xa mii va ndo ndiso xi'in ña tiaku ndo; ra köo ka
kuachi kuu yu'u, chi xa ndatu'un va yu xi'in ndo, ra ndixïn ndo

kandixa ndo. Ra vichin ku'un yu ndatu'un yu xi'in na küu judío va
—kachi ra xi'in na.
7 Ra ta kita ra ve'e ñu'u kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ve'e iin
tiaa ra nani Justo va, ra ra ndikun Ndioxi kuvi tiaa kan, ra yachin
sata ve'e ñu'u kan va kandu'u ra. 8 Ra tiaa ra nani Crispo, ra inuu
nuu na ve'e ñu'u, xi'in na ve'e ra, ra kandixa va na Jesús. Ra kua'a
ni tu mii va na ñuu Corinto kan va kandixa Jesús ña xini so'o na ña
ndakani ra Pablo, ra chichi na. 9 Ra saa kuu, ra iin ñuú, satuvi Jesús
nuu ra Pablo, ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun; chi na ndakundiee va kun, ña ka'an ndoso kun,
ra na kutäxin yu'u kun. 10 Saa chi íin va yu xi'in kun, ra ndia nii
na kuchüun tandiaa nda'a yo'o, ña sa na ña vä'a xi'in kun, ra na
kundaa ini kun, chi iyoo kua'a ni va na kuu kuenda yu ñuu chee
yo'o —kachi ra xi'in ra.
11 Ra xa'a ña kan ke kindoo ra Pablo ndixiyo ra ñuu Corinto iin
kuiya sava, ña saña'a ra na tu'un Ndioxi.
12 Ra ta kuu ra Galión ra chiñu chee nuu iinii saa Acaya, ra
saa ndakuta'an na judío ra ndukuiin na kuachi xi'in ra Pablo. Ra
ndakundiaka na ra ndixa'an na xi'in ra nuu na chiñu. 13 Ra ndika'an
na xi'in ra chiñu Galión kan, kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ra xika ka'an xi'in yuvi, ra saxinu ra ini na, ña
na ndasaka'nu na Ndioxi, inka ku'va nuu ña kä'an ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés —kachi na.
14 Ra ta xa ndakoo nduvi ra Pablo ña ndakuiin ra xa'a ra nuu na,
saa ra xa ndika'an va ra Galión kan xi'in na judío kan, kachi ra saa:
—Tu kuachi ndiee ña kuvi sayukun yu kuvi ña, saa ra tiaa va so'o
yu ña ka'an ndo. 15 Ndi su süvi ña chi xa'a tu'un, xi'in xa'a ndiayu
mii va ndo kuvi ña, ra na sayukun mii va ndo ña, saa chi küni yu
sayukun yu kuachi xa'a ña ñaa xi'in ndo —kachi ra.
16 Saa ra tava ra na ke'e va. 17 Ra nuu ra Galión kan saa ndikun
*tiin takundi'i va na ra Sóstenes, ra kuchee nuu ve'e ñu'u na judío,
ra xa'a *kani na ra, ndi su nindäa ra Galión kan ña kuu vi na.

Nandiko ra Pablo ñuu Antioquía

18 Ra na'a ka va kuachi ra Pablo ñuu Corinto kan. Ra ta xa
ndinumi ku'un ra chi Siria, ra saa xa'a ra nindiayu ta'an ra xi'in na
ndikun Jesús na ndee ñuu Corinto kan. Ra te ndi'i ra saa ndakuta'an

ra xi'in ra Aquilas kua'an ndia, ra kua'an tu ña Priscila yasi'i va ra
Aquilas kan xi'in ndia, ra te ndixaa na ñuu Cencrea, ra ikan ndixatia
tie'e va ra Pablo xini ra, ña saxinu ra nuu iin ña kindoo ra xi'in
Ndioxi. Ndia saa ra nandaa na ini itun xika nuu mini, ra ndaki'in
na kua'an na chi Siria va. 19 Ra saa ndixaa na ñuu Éfeso, ra ikan
kuu nuu ndoo va ra Aquilas xi'in ña Priscila yasi'i ra kundee na. Ra
saa ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na judío na ndee ñuu Éfeso kan ña
ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na. 20 Ra saa xaku nda'vi na ve'e ñu'u
kan nuu ra, ña na kuachi ka ra xi'in na ndi su ndixïin vi ra. 21 Ra saa
nindiayu ta'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—Xiniñu'u ku'un va yu ñuu Jerusalén ña ndasaka'nu yu viko ña
vaxi, ndi su tu Ndioxi kuni, ra nandiko tuku va yu, kuni yu ndo'o
—kachi ra xi'in na.

Ra saa nandaa ra Pablo ini itun xika nuu mini ra ndaki'in ra
kua'an ra chi ñuu Cesarea va. 22 Ra ta ndixaa ra ñuu Cesarea, ra saa
ndaki'in ra ndixa'an ra ñuu Jerusalén ña ndika'an ndioxi ra xi'in na
ndikun Jesús ndee kan, ra ta ndi'i, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi
ñuu Antioquía. 23 Ra ikan kuachi ra lo'o, ra ta ndi'i saa ndaki'in tuku
ra ndixa'an ra ñuu ña ndo'ni chi Galacia xi'in Frigia, ña ndika'an ra
tu'un ndiee ini xi'in na ndikun Jesús ndee kan.

Ka'an ndoso ra Apolos tu'un Ndioxi ñuu Éfeso

24 Ra nani saa kuu ra Pablo xika ra inka xiyo. Ra saa ndixaa
iin ra judío ra nani Apolos ñuu Éfeso, ra ra ñuu Alejandría kuvi
ra. Ra ndichi ni ra chi va'a ni ndakani ra tu'un Ndioxi nuu yuvi,
ra xini ni tu ra xi'in tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi va. 25 Saa chi ra
sakua'a va'a va kuvi ra ichi Ndioxi, ra ndinuni ka vi ini ra ndakani
ra tu'un Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va saña'a ra na xa'a Jesús, ra xa'a
ña chichi na, ra takua xa'a ña sakuchi ra Juan yuvi va ke xini ra.
26 Ra saa ndiki'vi ra ve'e ñu'u na judío, ra xa'a ra ndakani ra nuu
na xi'in takundi'i ndiee ra; ra ta xini so'o ra Aquila xi'in ña Priscila
ña ndaku ni ka'an ra, ra saa kana na ra nuu köo yuvi, ra saa saña'a
ikun va'a ka na ra xa'a ichi Ndioxi. 27 Ra saa chikaa ini ra Apolos
ku'un ra chi Acaya, ra chikaa tu na ndikun ichi Jesús, na ndee
ñuu Éfeso va ndiee xi'in ra ña na ku'un ra. Ra saa tiaa na iin tutu
kua'an xi'in ra taxi ra nda'a na ndikun Jesús ndee chi Acaya, ña
va'a na ndaki'in mani na ra. Ra ta ndixaa ra Apolos chi Acaya kan,

ra chindiee ta'an ni va ra xi'in na kandixa Jesús ndee kan. [28] Saa
chi kaxi ni va *ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na judío ndee kan, ra
ndika'an ra xi'in na ña vä'a iyoo na, ra ndia nii tu'un ndikuchüun
na ndakuiin na yu'u ra, saa chi niña mii tu'un Ndioxi va *xiniñu'u
ra ña ndakani ra nuu na xa'a Jesús, ña kuu ra ra ti'vi Ndioxi *kixi
sakaku yuvi.

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Éfeso

19 Ra nani saa kuu ra Apolos xika ra ñuu Corinto, ra ra Pablo
tu xika ni'ni chi ñuu ña ndo'ni chi iku va, ra iin saa kuu ra
saa ndixaa ra ndia ñuu Éfeso va, ra ikan ndakuta'an ra xi'in sava ka
ndia ndikun Jesús. [2] Ra nindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A xa ndaki'in ndo Tachi Yii ta kandixa ndo Jesús? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Kundäa tu ini mii vi ndi ni ña'a kuu Tachi Yii —kachi ndia.
[3] Ra saa nindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Ndia ndiayu ke chichi ndo xi'in? —kachi ra.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Xi'in ndiayu ña *saña'a ra Juan va ke chichi ndi —kachi ndia.
[4] Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa va ke *sakuchi ra Juan yuvi na xiin nandiko ini na
xa'a kuachi, ra ndika'an tu ra xi'in na ña na kandixa na ra ndikun
vaxi sata va ra, ra ra ndikun vaxi kan, kuvi ra kuu Jesús, ra *kixi
sakaku na yuuvi yo'o va —kachi Pablo xi'in ndia.
[5] Ra ta ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra Pablo, ra saa chichi
ndia xi'in ndiayu ña kuu mii Jesús, ña kandixa ndia ra ña sakaku
ña'a ra. [6] Ra saa chindu'u ra Pablo nda'a ra sata ndia, saa ra ndixinu
va Tachi Yii sata ndia, ra saa xa'a ndia ndika'an ndia inka nuu tu'un
ña xïni ndia, ra ndika'an tu ndia tu'un ña *taxi Ndioxi nda'a va ndia.
[7] Ra ku'va uxi uvi tiaa kuvi ndia ndo'o saa kan.
[8] Ra uni yoo ke ndixika ra Pablo ve'e ñu'u na judío kan, ña
ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na xi'in takundi'i ndiee ra, ña
kuni ra saxinu ra ini na ña na kandixa na xa'a ichi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. [9] Ndi su ndixïin vi sava na ña kandixa na, chi na
ndiee ka ndundaku ini va kuvi na, ra nuu chitu yuvi kan saa xa'a na
ndikaña'a na xa'a va tu'un Ndioxi. Ndia saa ra kuxiyo ra Pablo nuu
va na, ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in iin ti'vi na xa kandixa Jesús,

iin ve'e nuu sakua'a va na, ra kuenda iin tiaa ra nani Tirano kuvi
ña, ra ikan ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na iin takundi'i kii. 10 Ra
uvi kuiya ka xikandu'u ra Pablo ñuu Éfeso, ra ndixika ra ndakani ra
tu'un va'a xa'a Jesús nuu takundi'i yuvi na ndee chi Asia kan; ra nii
judío kuvi na, ra nii süvi va na ndi su xini so'o takundi'i va na. 11 Ra
mii va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u ra Pablo ña va'a *xa ra ña xitu'un,
12 Saa chi ndia ndia ka va tikoto ña nditiandiaa ra Pablo, ra ˆndaki'in
na ña kua'an ña xi'in na, ra chindu'u na ña sata na xi'i, ra nduva'a
va na, ra ta *chindu'u tu na ña sata na ñu'u tachi ndiva'a ini, ra *kee
tu tachi ndiva'a ini na kan va.

13 Ra saa *kuni tu sava ndia judío ndia *ndixika ni'ni ña *tava
tachi ndiva'a ini yuvi, ña kuniñu'u ndia kivi Jesús ña tava ka ndia
tachi ndiva'a ini yuvi, ra ndika'an ndia xi'in tachi ndiva'a kan, kachi
ndia saa:

—Xi'in ndiee Jesús, ra ka'an ndoso ra Pablo xa'a ke xa'ndia ndi
chiñu nuu ndo, ña na kee ndo —kachi ndia.

14 Ra uxa tiaa kuvi ndia xa saa kan, ra se'e ra Esceva, ra xa'ndia
chiñu nuu ndia sutu kuvi ndia. 15 Ra saa kuu ndia xika ndia, saa ra
ndika'an va tachi ndiva'a kan xi'in ndia, kachi ña saa:

—Xini va yu Jesús, ra xini tu yu yoo kuvi ra Pablo va; ndi su,
¿yoo kuvi ndo'o tu? —kachi ña.

16 Ra saa *ndukuiin tiaa ra tiin tachi ndiva'a kan kanita'an ra xi'in
ndia, ra kuchuun ra kanita'an ra xi'in takundi'i va ndia, ra satakue'e
ndi'i ra ndia, ra nii ndikundiëe ndia xi'in ra, ra saa kee ndia ve'e kan
xinu ndia kua'an ndia, ra iin saa iin yala ndia, ra iin takue'e ndi'i
ndia xa ra. 17 Ra kundaa ini takundi'i va na ndee ñuu Éfeso, na kuu
judío xi'in na küu judío xa'a ña ndo'o ndia kan, saa ra ndiyu'vi ka vi
na, ra saa xa'a na xato'o ni ka va na kivi Jesús.

18 Ra kua'a ni tu na xa *kandixa Jesús va nandiko ini, ra xa'a na
ndina'ma na kuachi na nuu chitu yuvi. 19 Ra kua'a ni tu na täan
ndakoo ña saka va nandiko ini, ra ndixa'an na ndiaka na tutu ña
xiniñu'u na ña ndixixi ña nuu chitu yuvi. Ra ku'va uvi xiko uxi mil
xu'un ña plata ke kuu ya'vi takundi'i tutu ña ndixixi kan. 20 Saa ra
iin vichin vichin va ndukua'a yuvi na ndakundikun Jesús, ra tiaa ni
tu ndundaku ini va na xi'in ndiee tu'un ra.

21 Saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kii, ra saa ndakani ini ra Pablo ña
ku'un ra koto'ni ra na ndee ñuu ña ndikun ndia chi Macedonia ra
saa tu ñuu ña ndikun ndia chi Acaya va, ra iin saa ku'un ra ndia chi

Jerusalén va, ra te na ndi'i ra saa ku'un tu ra ñuu Roma va, ndakani
ini ra. 22 Ra saa ti'vi ra uvi ndia xachiñu xi'in ra kua'an ndia chi
Macedonia, ra iin ra nani Timoteo, ra iin ra nani Erasto; ra mii ra
Pablo tu nindoo ña'a chi Asia va.

Kuachi ña *kuu ñuu Éfeso

23 Ra saa kuu ra Pablo iin ka ra ñuu Éfeso, saa ra ndukuiin va
kuachi xi'in na kandixa Jesús. 24 Ra tiaa ra nani Demetrio kuvi ra
ndukuiin xi'in kuachi kan, saa chi xi'in yuu ña nani plata ke xachiñu
ra ña xava'a ra na'na vali ve'e ñu'u ndioxi ndii ña nani Diana, ra
xi'in chiñu kan ke xakanaa ni tu na xachiñu xi'in va ra xu'un. 25 Ra
ra kan kuvi ra ndachuta'an takundi'i tiaa ndia xachiñu chiñu kan, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, kundaa ini ndo chi chiñu ke xaa yo ña va'a ni'i
yo xu'un. 26 Ndi su vichin ra xa kundaa va ini ndo, ra a xa ˆxini va tu
ndo iin tiaa ra nani Pablo, ña xika ra ka'an ndoso ra, kachi ra saa,
“Ndioxi ña xava'a nda'a na yuuvi yo'o ra süvi ndioxi kuvi ña”, kachi
ra, ra xa kua'a ni va yuvi *saxinu ra ini, ra süvi takua ñuu Éfeso yo'o
ke xika ra, chi xa iin takundi'i va ñuu ña ndikun ndiaa Asia ke xika
ra saña'a ra na. 27 Ra ña ˆxa ra yo'o su'va, ra iyo ni va ndi'i xa'a
chiñu yo, ra ndi'i tu xa'a ña yoso tu'un ni ve'e ñu'u ndioxi yo, Diana
va, ra kañü'u ka na ña. Chi vichin ra iin takundi'i va ñuu ña ndikun
ndiaa Asia ke kañu'u na ña, ra saa tu na ndee iinii saa kuvi ña yuuvi
va —kachi ra.
28 Ra ta xini so'o ndia ña ndika'an tiaa kan, saa ra tiaa ni ndisaa
ndia, ra saa xa'a ndia nda'yu ndia, kachi ndia saa:
—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na
ñuu Éfeso! —kachi ndia. 29 Saa ra iin xa'a kaña takundi'i va na ñuu
Éfeso kan, ra saa kee sava na ndixa'an na tiin na ra Gayo xi'in ra
Aristarco, ra ndia kee xi'in ra Pablo chi Macedonia kuvi ndia kan,
ra saa iin kañu'u nduxa na ndia kua'an ndia xi'in na, chi ma'ñu
ñuu, nuu xa yuna'a na ñuu kan ndakuta'an na. 30 Saa ra *kuni tu ra
Pablo va ku'un ra ka'an ra xi'in yuvi kan, ndi su nditäxi vi na ita'an
xi'in ra, na xa ndikun Jesús, ña ku'un ra. 31 Ra saa xa tu ndia chiñu
ndia ita'an xi'in ra Pablo ndia ndee mii ñuu Éfeso va, saa chi ti'vi
tu ndia kan va chiñu ndixa'an nuu ra, ña na kü'un ra nuu yuvi kan.
32 Ndi su yuvi na ndakaya ndixaa nuu ˆndakuta'an na ñuu kan, ra iin

sana su'va va ini na, saa chi xa siin xa siin ndika'an iin iin va na,
ra kua'a ni tu na ndixaa kan, ra ndia nii kundäa ini na nichuun ke
ndixaa vi na. 33 Ra saa ndika'an sava na judío na ndixaa ndita kan
xi'in ra Alejandro ra kuu judío ta'an na, ña na ya'a ra chi nuu, ra
ndakani ra nuu na ñuu; ra saa ndiya'a ra, ra ndoni'i ra nda'a ra nuu
na ña na kutaxin yu'u na, ra va'a ka'an ra xa'a na ta'an ra xi'in na
ñuu kan *kuni ra. 34 Ndi su ta ndakuni na ra ña kuu ra judío, ra saa
xa'a *ninda'yu na ku'va uvi hora, ra kachi na saa:
—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na
ñuu Éfeso! —kachi na.
35 Ra saa ndika'an iin ra chiñu nuu na ñuu ra tiaa tutu, xi'in na ña
na kutaxin yu'u na, ra ta kutaxin yu'u na, ra saa ndika'an ra kachi ra
saa xi'in na:
—Na ta'an yo ñuu Éfeso, xa kundaa ini takundi'i va na yuuvi ña
kuu ñuu yo, ñuu ña ndiaa ve'e ñu'u si'i yo Diana, ra kundaa tu ini
na xa'a na'na ña, ña kee ña ndivi, ra ndakava ña nuu ñu'u va. 36 Ra
ndia nii na küvi ka'an ña xïni xa'a ña, ña kan ke na koo yaa va ndo,
ra ndia nii ña xä ndo, tu täan ki'in va'a xini ndo xa'a ña. 37 Saa chi
tiaa ndia ndiaka ndo xaa ndo yo'o, ra täan ndaa yu'u ndia ndioxi yo
Diana, ra ni xa'a ve'e ñu'u ña täan ka'an ki'vi va tu ndia. 38 Ra tu ra
Demetrio, xi'in ndia xachiñu xi'in va ra, kuvi ndia kuni taxi kuachi
xa'a ndia iin yuvi, saa ra na ku'un ndia nuu na tiin kuachi va, saa
chi xa chiñu va na kan ke, ña sayukun na kuachi xi'in ndia. 39 Ndi su
tu inka va kuvi ña kuni ndo ka'an ndo xa'a, saa ra ta xa ndee kuiti
takundi'i na chiñu ñuu ke na ka'an ndo xa'a ña. 40 Saa chi iyo ni taxi
na kuachi xa'a yo ña kanita'an yo xi'in ra chiñu ñuu Roma. Ra tu na
ndakatu'un na chiñu kan yoo xa'a ña *sakaña ndo vichin, ra nii nï'i
tu mii yo ni ke kachi yo xi'in vi na —kachi ra.
41 Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un kan xi'in na, ndia saa ra sandi'i ra
nuu va na.

Kua'an ra Pablo chi Macedonia ra saa tu chi Grecia va

20 Ra te xikutuvi kuachi kan, ra saa ndakana ra Pablo takundi'i
na ndikun Jesús, ra ndika'an ra xi'in na ña na chikaa ni ka
na ndiee ña kundikun na Jesús. Ndia saa ra nindiayu ta'an ra xi'in
na, ra ndaki'in ra kua'an ra chi Macedonia va. 2 Ra te ndixaa ra
kan, ra saa ndixika ni'ni ra, ta ñuu ta ñuu ña ndo'ni chi Macedonia

kan, ra ndika'an ni tu ra xi'in na ndikun Jesús na ndee kan va, ña
na chikaa ni ka na ndiee ña kundikun na Jesús, ra te ndi'i, ra saa
ndaki'in ra kua'an ra chi Grecia va. 3 Ra ta ndixaa ra Grecia kan, ra
ikan ku nuu xikandu'u ra uni yoo. Ra te xa numi ndaa ra ini itun
xika nuu mini ña ku'un ra chi Siria, saa ra kundaa va ini ra ña kuni
na judío sandi'i na xa'a ra. Ra xa'a ña kan ke, va'a ka chikaa ini ra
ña *nandiko ra chi Macedonia iin ta'an ichi nuu ndixa'an va ra. 4 Ra
su'va ke nani ndia yuta'an kua'an xi'in ra Pablo chi Macedonia: iin
ra nani Sópater, ra ra ñuu Berea kuvi ra, ra iin ra nani Aristarco, ra
inka ra nani Segundo, ra ndia ñuu Tesalónica kuvi ndia kan, ra iin
ra nani Gayo, ra ra ñuu Derbe kuvi ra kan, ra iin ra nani Timoteo, ra
iin ra nani Tíquico, ra iin ra nani Trófimo, ra ndia kee chi Asia kuvi
ndia kan. 5 Ra ta ndixaa ndi ñuu Filipos, ra ikan kuu nuu ndakunuu
va ndia sava kan kua'an ndia chi ñuu Troas. 6 Ndi su ndu'u tu nindoo
ñuu Filipos va, ra ndia ta ndi'i viko ña xixi na xita ña köo ndavi
xi'in, ra saa vi ke nandaa ndi ini itun tun xika nuu mini ña ndaki'in
ndi kua'an ndi sata ndia, ra u'un vi kii ndixika ndi, ra saa vi ndixaa
ndi ñuu Troas kan ña ndakuta'an ndi xi'in ndia, ra uxa kii kuachi
ndi ñuu kan.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ñuu Troas

7 Ra xikuaa kii sábado, hora ña ki'in xa'a kii domingo nuu na
judío ke, ndakuta'an ndi xi'in na ñani yo, na ndikun Jesús ñuu Troas
kan, ña kuxi ndi xita ña ndaka'an ndi xa'a Tata yo Jesús, ra saa xa'a
ra Pablo ndakani ra nuu na, ra ndakani ra saa kuu ña sava ñuu va,
saa chi inka kii tuvi ke xa kana ra ku'un ra inka ñuu va. 8 Ra ve'e
chee sukun ña ndiso ta'an va kuvi ve'e nuu ndakuta'an ndi xindee
ndi, ra tiaa ni kua'a ñu'u tuun ini ña. 9 Ra saa ndaa iin ra itia ra nani
Eutico ndakundu'u ra ndana ve'e kan. Ra ndu'u ra saa xa'a kuni
kusun va ra, saa chi kuna'a ni va ndakani ra Pablo nuu na. Ra ndu'u
ra saa ndikixi va'a va ra, ra saa kenuu ra ndana ve'e toto ña uni kan
ndakava ra ndia xa'a ve'e nı̱nu̱ va. Ra ta ndixa'an na ndoni'i na ra,
saa ra xa ndixi'i va'a va ra. 10 Saa ra nuu tu ra Pablo va ndixaa ra
nuu kandu'u ra lo'o kan, ra saa ndakusiti ra ña ndanumi ndiaa ra ra,
ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—Kuayü'vi ndo, chi tiaku va ra —kachi ra.

11 Ra te ndi'i saa *nandaa tuku va ra Pablo *nandi'vi ra ini ve'e
kan, ra saa ta'vi ra xita taxi ra nda'a na ndee xi'in ra xixi na, ña
ndaka'an na xa'a Tata yo Jesús, ra saa xixi ka tu na xa ta ku'va
yuna'a va na. Ra te ndi'i saa ndakani ka ra Pablo nuu na iin saa
ndia ndituvi va, ndia saa ra ndaki'in ra kua'an va ra. 12 Ra ra lo'o ra
ndakava kan, ra ndia nii lo'o kuëe nindo'o ra, ra saa ndakuta'an ra
xi'in na ta'an ra kuanu'u ra ve'e va ra, ra kusii ka vi ini na, ra saa tu
na sava kan va.

*Kee ra Pablo ñuu Troas ra kua'an ra chi ñuu Mileto

13 Ra ta xa kee ndi ñuu Troas kan ku'un ndi, ra saa ndikata'an
ra Pablo xi'in ndi, ña *kindoo ini ra ku'un ra chi ñu'u va, ra iin saa
xaa ra ndia ñuu Asón, ra ndu'u tu, ku'un xi'in itun tu xika nuu mini
va, ra ndia ñuu Asón kan vi ke kundiatu ndi ndaki'in ndi ra, kachi
ra xi'in ndi. 14 Ra te xa ndixaa ra Pablo ndakuta'an ra xi'in ndi ñuu
Asón kan, saa ra ikan nandaa takundi'i ndi itun tu xika nuu mini,
ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Mitilene va. 15 Ra inka kii ndituvi
nandaa tuku ndi itun xika nuu mini ra ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin
saa ndixaa ndi ndia yachin nuu ndikaa ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu
mini ña nani Quío va, ra inka kii ndituvi ndixaa tuku ndi ñu'u lo'o
ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Samos va. Ra iin saa ndiya'a ndaku
ndi ndixaa ndi ndia ñuu Trogilio va, ra ikan ndakindiee va ndi, ra
inka kii ndituvi vi ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia
ñuu Mileto va. 16 Ra su'va ke xa ndi, saa chi ra Pablo ra ndiküni ka
ra ña kuachi ni ra chi Asia, ra xa'a ña kan ke ndixïin ka ra ña ya'a ra
ñuu Éfeso. Saa chi ña kuni ra ke numi ni na xaa ra ñuu Jerusalén ña
koo ra xi'in na ñuu Jerusalén viko ña ndataxi na tixa'vi nda'a Ndioxi
xa'a kui'i ña nuu.

Kuni ra Pablo ña ndiayu ta'an ra xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u Éfeso

17 Ra ta xa ndee ndi ñuu Mileto, ra saa ti'vi ra Pablo chiñu
ndixa'an nuu ndia xikua'a ndia ndikun Jesús, ndia ndee ñuu Éfeso
ña na kixi ndia kuni ndia ra ñuu Mileto. 18 Saa ra xaa ndixa va ndia
sata ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Xini va ndo ndia ku'va ke xa yu ta ndixiin yu xi'in ndo, ndia kii
nuu ña xaa yu chi Asia yo'o, ra iin saa ndia kii vichin va. [19] Saa chi
takundi'i kii ña ndixiyo yu xi'in ndo, ra xiin va yu xa nı̱nu̱ yu xi'in
mii yu, ra xiin tu yu xaku va yu, ña xachiñu yu nuu Tata yo Jesús,
ra kuchuun tu yu ndiya'a yu nuu takundi'i ña *kuni na judío ta'an
yu sa na xi'in va yu. [20] Ra va'a ni saa va, ndi su ndixikütuvi yu, chi
ndakundiee va yu ña ndakani yu nuu ndo xa'a takundi'i ña kumani
nuu ndo; ra va'a ni nuu chitu yuvi kuvi ña, ra va'a ni ve'e va tu ndo
kuvi ña, ra sakua'a va yu ndo'o. [21] Ra va'a ni judío kuvi na, ra va'a ni
süvi judío kuvi va tu na, ndi su ndakani va yu nuu na ña xiniñu'u na
nandiko ini na xa'a kuachi na, ra nandiko na nuu Ndioxi, ra kandixa
na Tata yo Jesús. [22] Ra vichin, ra Tachi Yii va ke xa nduxa xi'in yu
ña ku'un yu ñuu Jerusalén, ra ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra
kundäa ini yu ni ke ndo'o vi yu ikan. [23] Saa chi iin takundi'i va ñuu
nuu kua'an yu, ra ka'an Tachi Yii xi'in yu ña sando'o ni na yu'u, ra
chikaa na yu'u ve'e kàà. [24] Ndi su ndia nii ña'a ke ndi'i ini yu xa'a
vi, ra nii ña tiaku tu yu ke xäku ndiaa vi yu, chi ña kuni yu ke na
ndakundiee ka yu xi'in ña kusii ini yu ña sandi'i yu chiñu ña *taxi
Tata yo Jesús nda'a va yu, ña na ndakani yu nuu yuvi xa'a ña ku'vi
ni ini Ndioxi xini ra na.

[25] ’Ra na kundaa ini ndo vichin, saa chi ndo'o, na ndika'an ndoso
yu tu'un Ndioxi nuu, ra ndia nii ka kii küni ka ndo yu'u. [26] Ra xa'a
ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña kuëe ndiso ka yu xi'in ndo vichin,
tu na kuchüun ndo kaku ndo. [27] Saa chi xa ndakani va yu nuu ndo
xa'a takundi'i ña kuni Ndioxi sa ra xi'in ndo, ra ndia nii ña nditisë'e
yu nuu ndo. [28] Ra na kondiaa ni ka ndo mii va ndo, ra saa tu na
ve'e ñu'u va, saa chi ndo'o kuvi ndo ndikaxin Tachi Yii ña ki'in ndo
kuenda xi'in na ve'e ñu'u Tata yo Jesús, na ndasata ra xi'in nii ra.
[29] Ra na kundaa ini ndo, saa chi ta xa na ku'un yu, ra kixi va yuvi ña
kuni na sandi'i na xa'a na ve'e ñu'u, ra ta ku'va xa ndiva'yu kui'na
ña sandi'i ri xa'a ndikachi, saa ke sa na. [30] Ra tiañu mii va ndo ke
ndakoo sava na xa'a saña'a ña maña, ra kua'a ni va na xa kandixa
Jesús ndakundikun sata na. [31] Ña kan ke kuenda ni na koo ndo
vichin, ra na ndaka'an ndo chi uni saa kuiya ña ndixiyo yu xi'in ndo,
ra ñuu ka'ñu va *sakua'a yu ndo'o, ra *xaku ni tu yu nuu Ndioxi va
xa'a ndo ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.

[32] ’Ra vichin ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ña na
kondiaa ra ndo'o, ra na kondiaa tu tu'un ra ña va'a va ndo'o, saa chi

tu'un ra ke iyoo ndiee ña taxi ña ndiee ndo ña na kandixa va'a ka
ndo. Ra mii Ndioxi kuvi ra saxinu nuu takundi'i va ña *kindoo ra
xi'in ndo ña kuu ndo na ñuu ra. 33 Ra yu'u, ra ndindüku yu xu'un
nuu ndo, ra ni tikoto nindüku yu nuu ndo kundixi yu; 34 ra xa
kundaa tu ini mii va ndo, chi *xachiñu mii va yu, ña va'a ndini'i yu
ña *xiniñu'u yu xi'in ndia xita'an xi'in yu. 35 Ra tuku tuku *saña'a
yu ndo'o, ña xiniñu'u sachiñu ndo, ra saa ke kuvi chindiee ta'an
ndo xi'in na kumani ña'a nuu. Ra na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña
ndika'an Tata yo Jesús, ta kachi ra ra su'va: “Va'a ni ka va kee na
taxi ña'a nda'a inka yuvi, nuu ña ndaki'in mii na ña nda'a yuvi kan”,
—kachi ra.
36 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ra xi'in ndia, ra saa ndakusiti
ra, ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa tu ndia kan va. 37 Ra saa
xa'a takundi'i ndia xaku ndia, ra ndanumi ta'an ndia xi'in ra, ra
nditiandiaa yu'u ndia iin xiyo nuu ra ña ndindiayu ta'an ndia xi'in
ra. 38 Ra *kusuchi ni ini ndia, saa chi küni ka ndia ra, kachi ra xi'in
na. Ndia saa ra ndixa'an ndia xi'in ra nuu ndaa ra itun xika nuu mini
va.

Kua'an ra Pablo chi Jerusalén

21 Ra ta ndi'i nindiayu ta'an ndi xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u
ñuu Éfeso, ra saa nandaa ndi ini itun xika nuu mini, ra
ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñu'u lo'o ña
ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Cos va. Ra inka kii ndituvi ndaki'in
tuku ndi kua'an ndi xi'in itun xika nuu mini, ra iin saa ndixaa
ndi ndia ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Rodas va, ra
ndia ikan kee ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Pátara va. 2 Ra
ñuu Pátara kan ndini'i ndi iin itun xika nuu mini ndaa ndi, ra saa
ndaki'in ndi kua'an va ndi. 3 Ra iin saa ndiya'a ndi ndia xiin ñu'u
lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Chipre ña ndikaa chi nda'a
ichin, ra saa ndiya'a ndi kua'an ndi chi Siria va. Ndi su ndixä'an
ndaku ndi chi ndiya'a tu ndi ñuu Tiro va, ña sanuu na ña ndiso itun
kan ñuu kan. 4 Ra ñuu Tiro kan ndakuta'an ndi xi'in sava na ndikun
Jesús, ra saa kuachi ndi xi'in na ñuu kan uxa kii. Ra xiniñu'u Tachi
Yii na ña ndika'an na xi'in Pablo ña na kü'un ra chi ñuu Jerusalén.
5 Ra ta xa ndi'i kii kan, ra saa kee ndi ra ndaki'in ndi kua'an ndi,
ra saa ndakuta'an ndia ñani yo xi'in yasi'i ndia, xi'in se'e ndia, ra

ndixa'an na xi'in ndi ndia yu'u mini, ra ikan ndakusiti takundi'i
ndi ra ndika'an ndi xi'in Ndioxi. 6 Ra saa ndanumi ta'an ndi ña
ndindiayu ta'an ndi xi'in na, ra saa nandaa ndi itun xika nuu mini ra
ndaki'in ndi kua'an va ndi, ra saa nandiko na kan kuanu'u na ve'e
na.
7 Ra ñuu Tiro kan kee ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu
Tolemaida va, ra ta ndixaa ndi ra saa ndika'an ndioxi ndi xi'in na
ñani yo na ndikun Jesús, na ndee ñuu kan, ra ikan kuachi ndi xi'in
na iin kii va. 8 Ra inka kii ndutuvi tu kee ndi ñuu Tolemaida kan, ra
saa ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Cesarea
va. Ra ta ndixaa ndi ñuu kan, ra saa ndixa'an ndi ve'e ra Felipe,
ra ka'an ndoso tu'un Ndioxi, ra ra kan kuvi tu ra ita'an xi'in ndia
chindiee ta'an xi'in na ve'e ñu'u Jerusalén, ña kuu ndia uxa va, ra
ikan kuachi ndi xi'in va ra. 9 Ra ra Felipe kan, ra iyoo kumi na si'i
kuaan tiaki se'e ra, ra na ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi kuvi na.
10 Saa ra xa kukua'a va kii ndee ndi kan, ra saa ndixaa iin ra ka'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi, ra nani Agabo, ra kee chi Judea, 11 ña
koto'ni ra ndu'u. Ra ta ndixaa ra, ra saa ki'in ra ñii ña nu'ni toko
ra Pablo, ra chiku'ni ra ña xa'a mii ra, ra saa tu nda'a va ra, ra saa
ndika'an ra, kachi ra saa:
—Su'va ke *sa na chiku'ni na tiaa ra xi'in cuenda ña yo'o, ta xa
na xaa ra ñuu Jerusalén, ra ndataxi na ra nda'a inka yuvi na küu
judío, kachi Tachi Yii —kachi ra.
12 Ra te xini so'o ndi xi'in na ñuu Cesarea ña yo'o, ra saa *xaku
nda'vi ndi nuu ra Pablo ña na kü'un ra ñuu Jerusalén. 13 Ra saa
ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xäku ndo, chi ndia yu'u va sakusuchi ndo ini. Saa chi yu'u ra
xa iyoo nduvi va yu, ña kunu'ni yu ku'un yu ve'e kàà, ra saa tu ña
kuvi yu ñuu Jerusalén va, xa'a Tata yo Jesús —kachi ra.
14 Ra va'a ni ndika'an ni va ndi xi'in ra, ndi su ndikuchüun vi ndi
ña saxinu ndi ini ra, ndia saa ra ndika'an ndi xi'in ra, kachi ndi su'va
va:
—Na koo ña kuni mii Tata yo Jesús va —kachi ndi.
15 Ta ndi'i, ra saa xa'a ndi xa nduvi ndi, ra saa kee ndi ñuu
Cesarea kan, ra ndaki'in ndi kua'an ndi ñuu Jerusalén va. 16 Ra
kua'an tu sava ndia ñuu Cesarea ndia ndikun Jesús va xi'in ndi, ra
kua'an tu iin ra ñuu Chipre, ra nani Nasón va xi'in ndi, ra ra kan ra

xa na'a ni va kandixa ra kan Jesús, ra ve'e ra kan ke xaa ndi kindoo va ndi.

Ndixaa ra Pablo ñuu Jerusalén

17 Ra te ndixaa ndi ñuu Jerusalén, ra tiaa ni kusii ini na ñani
yo, na ndikun Jesús, na ndee kan ndaki'in na ndu'u. 18 Ra inka kii
ndituvi ndaki'in ndi ndixa'an ndi xi'in ra Pablo, ña kuni ndi ra
Jacobo. Ra ta ndixaa ndi ra xa ikan tu ndee takundi'i ndia xikua'a
ve'e ñu'u va. 19 Ra saa ndika'an ndioxi ra Pablo xi'in ndia, ra saa
xa'a ra ndakani ra ndia ku'va ke xiniñu'u Ndioxi ra, ña saña'a ra na
küu judío xa'a ichi Jesús. 20 Ra ta ndi'i ndakani ra nuu ndia, saa ra
kusii ni va ini ndia ra ndasaka'nu ndia Ndioxi. Ra saa ndika'an ndia
xi'in ra, kachi ndia saa:

—Va'a va, ñani, ra xa kua'a ni tu mil na judío na ndee mii yo'o va
xa kandixa Jesús, ndi su iin tutuun va ndikun na ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés. 21 Ra ka'an na xa'a kun ña xika kun saña'a kun na
judío na ndee inka ñuu ña na ndakoo na ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés. Ra saña'a tu kun na, ña na chikäa ka na tuni Ndioxi ndia
tiaa vali se'e va na, ra nii na sä ka tu na chiñu ña xa yuna'a na xa va
na, kachi na xa'a kun. 22 ¿Ra ni ke sa yo vichin? Chi kundaa va ini
na ña ˆxaa kun, ra kixi va na nanduku na yo'o. 23 Ña kan ke va'a ka
va na sa kun takundi'i ña ka'an ndi xi'in kun vichin: Yo'o ndee kumi
tiaa ndia xiniñu'u saxinu nuu ña kindoo ndia xi'in Ndioxi. 24 Ra na
ku'un ndia xi'in kun, ra na sa ndo ña xa yuna'a yoo na judío xa yo
ña xa yii yo mii yo, ra na cha'vi kun ña xatia na xini ndia, ra sa ke
va'a na kundaa ini takundi'i na judío ña süvi ña ndixa ke ndatu'un
na xa'a kun. 25 Ndi su na küu judío na xa ndakundikun Jesús, ra xa
ti'vi va ndi tutu kua'an nuu na kan, xa'a ña kindoo ndi, ña xiniñü'u
ka kundi'i ini xa'a ña tia'ndia ñii xini ka'a ndia tiaa vali se'e na, ra
ndia ña xiniñu'u sa na ke: na käxi na kuñu kiti ri soko na nuu na'na,
ra nii nii kiti na käxi na, ra nii kuñu kiti ri ixa'na na käxi na, ra nii
na küsun ndia tiaa xi'in na si'i tu täan tanda'a va'a ndia xi'in na
—kachi ndia xi'in ra Pablo.

***Tiin na ra Pablo kua'an ra ve'e kàà**

26 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xa yii ra Pablo xi'in ndia kumi
kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia ve'e ñu'u, ña ndatu'un
ra xi'in sutu xa'a kii ña sandi'i ndia sa yii ndia, ra ndika'an tu ra ña
cha'vi ra nuu va ndia.
27 Ra ta kumani salo'o xinu uxa kii ña xa yii ndia mii ndia ta
ku'va yuna'a na judío, saa ra xini va sava ndia judío ndia kee chi
Asia, ra Pablo ña ndikaa ra ini ve'e ñu'u, ra saa xa'a ndia sandataka
ndia takundi'i yuvi. Ra sasaa ndia na, ra ndakuta'an na xi'in ndia ra
ndixa'an na tiin na ra Pablo. 28 Ra saa xa'a na nda'yu na, kachi na
saa:
—¡Takundi'i ndo'o na ta'an yo ñuu Israel, na chindiee ta'an ndo
xi'in ndi! Chi yo'o va ndita tiaa ra xinu'ni takundi'i ñuu, ña sakua'a
ra yuvi, ña na kandïxa ka na yu'u na ñuu yo, ra ni ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés ke na kandïxa ka na, ra nii ve'e ñu'u ka'nu yo'o ke
na sä to'o ka na. Ra inka tuku va ña xa ra vichin, chi saki'vi ra tiaa
ndia küu judío ini ve'e ñu'u nuu yii, ra xa yakua ndia ña —kachi na.
29 Ra xa'a ña xini na ra Trófimo ra ñuu Éfeso ña xika ra xi'in ra
Pablo mii ñuu Jerusalén ta yachi va ke ndika'an na tu'un kan, saa
chi va ndia ini ve'e ñu'u va ndiki'vi ra xi'in ra *ka'an na.
30 Ra xa'a ña kan ke iin *kaña na ñuu kan, ra kee na xinu ndixa'an
na ña tiin na ra Pablo ini ve'e ñu'u kan ra kañu'u na ra ña tava na ra
chi ke'e, saa ra ndikun ndasi na ye'e ñu'u va. 31 Ra xa ra ka'ni va na
kuvi ra, ra saa ndixa'an chiñu nuu iin ra kuchee nuu iin ti'vi ndia
soldado, xa'a ña ndiee ni sakaña takundi'i na ñuu Jerusalén kan.
32 Saa ra iin ndachuta'an numi ra soldado kuchee kan, ndia soldado
ra, ra saa tu ndia kuna'nu ka tu nuu sava ndia soldado va, ra saa kee
ndia iin xinu ndia ndixaa ndia nuu xika na kani na ra Pablo, ra te
xini na ndia chiñu kan, saa ra ndikäni ka vi na ra Pablo. 33 Ra saa
kuyachin ra soldado kuchee kan, ra tiin ra ra Pablo ña ku'un ra xi'in
ra, ra xa'ndia ra chiñu ña na chiku'ni ra xi'in uvi yo'o kaa; ra te ndi'i
saa ndindakatu'un ra soldado kan na xa'a ra Pablo, ndia tiaa kuvi ra,
ra ni kuachi ke xa ra. 34 Ndi su yuvi kan, ra xa siin, xa siin va ka'an
na, ra iin siso siso kuu yu'u na, ra nii ndiküvi kundaa kaxi ini vi ra
soldado kuchee kan nuu na, ndia saa ra ndaka'ndia ra chiñu ña na
ku'un ra Pablo, ve'e nuu ndee mii ndia soldado kan va. 35 Ra ta
ndixaa ndia soldado kan kuato nuu ˆndaa ndia ña ki'vi ndia ve'e nuu

ndee ndia, ra saa iin ndoni'i ninu va ndia ra Pablo ña ndaa ndia xi'in
ra kuato kan, ña va'a na käni ka yuvi kan ra. 36 Saa chi iin nini'i
nda'yu takundi'i na ñuu kan ndikun na kua'an na sata ra, ra ka'an
na kachi na saa:
—¡Na kuvi ra! —kachi na.

Ndakani ra Pablo nuu na ñuu ña xachiñu ra nuu Ndioxi

37 Ra ta xa kua'an ndia chikaa ndia ra Pablo ve'e nuu ndee mii
ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee kan, kachi ra saa:
—¿A kuvi ka'an yu xi'in kun? —kachi ra.
Saa ra ndakanda ka vi ini ra soldado kuchee kan ra ndakuiin ra,
kachi ra saa xi'in ra Pablo:
—¿A ka'an va kun tu'un griego? 38 ¿Ra a süvi yo'o kuvi ra ñuu
Egipto, ra ndachuta'an yuvi ra kanita'an ra xi'in na chiñu, ra tava ra
kumi mil tiaa, ndia xa'ni ndii kua'an ndia xi'in ra iku yu? —kachi ra.
39 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Yu'u, ra ra judío va kuvi yu, ra ñuu Tarso ña yoso tu'un ni, ña
ndikun ndiaa chi Cilicia va kuvi ñuu yu. Ra na sa kun ña mani ña
taxi kun ndiayu ña ka'an yu xi'in na ñuu yo'o —kachi ra.
40 Saa ra taxi ndixa va ra soldado kuchee kan ndiayu nda'a ra
Pablo ña ka'an ra. Ra saa ndakundichi ra Pablo nuu kuato kan, ra
ndixika nda'a ra nuu na ña na kutaxin yu'u na. Ra te kutaxin yu'u
na, ra saa xa'a ndika'an ra tu'un hebreo xi'in na, kachi ra saa:
22 —Na ta'an yo, na ñuu Israel, xi'in ndo'o ndia tata xikua'a,
na kuni so'o ndo ña ndakani yu xa'a chiñu ña *xa yu nuu
ndo vichin —kachi ra.
2 Ra ta xini so'o na ñuu kan ña ka'an ra Pablo tu'un hebreo xi'in
na, saa ra iin kutaxin yaa va yu'u na. Ra saa ndika'an ra xi'in na,
kachi ra saa:
3 —Yu'u, ra judío va kuvi yu. Ra ñuu Tarso ña ndikun ndiaa chi
Cilicia va kaku yu, ndi su ñuu Jerusalén yo'o va xa'nu yu. Ra ta
sakua'a yu takundi'i ndiayu Ndioxi ña taxi ra nda'a na xii xikua yo
xina'a, ra ra maestro Gamaliel va kuvi ra saña'a yu'u. Ra ndinuni
ni va xindikun yu ndiayu Ndioxi, ta ku'va xa ndo'o vichin. 4 Ña kan
ke ndixika yu *taxi yu na ndikun Jesús ña ka'ni yu na, ra *tiin yu
tiaa, ra *tiin tu yu na si'i va ña *taan yu na ve'e kàà. 5 Ra ˆxini tu ra
kuchee nuu ndia sutu va, ra saa tu na xikua'a va xa'a ña *xa yu, ra

suvi mii ndia kuvi tu ndia *taxi tutu nda'a yu kua'an xi'in yu taxi
yu nda'a ndia ta'an yo ndia kuna'nu ndee ñuu Damasco, ña va'a
chindiee ta'an ndia xi'in yu, ña tiin yu na ndikun Jesús, ra kixi na
xi'in yu ñuu Jerusalén yo'o ña ndo'o na.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke *kuu ña ndakundikun ra Jesús

6 ’Ra nani saa kuu yu kuyachin yu kua'an yu nuu ñuu Damasco,
ra xa ku'va sava kii va kuvi ña, ra iin tu'va kee va iin ñu'u ña ye'e ni
chi ndivi, ra iin xinunduu ña yu'u. 7 Saa ra ndakava yu ñu'u kua'an
va yu. Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu *kachi ña saa:
“Saulo, Saulo, ¿nichuun kanita'an kun xi'in yu?”, *kachi ña. 8 Ra saa
nindakatu'un yu, kachi yu saa: “¿Yoo kuvi yo'o, Tata?”, kachi yu.
Saa ndakuiin tachi kan yu'u yu kachi ña saa: “Yu'u, kuvi Jesús ra
ñuu Nazaret, ra xika kun kanita'an kun xi'in”, *kachi ña xi'in yu.
9 Ra *xini tu ndia kua'an xi'in va yu ñu'u kan ra ndiyu'vi ni ndia, ndi
su ndikundäa vi ini ndia tu'un ña ndika'an Jesús xi'in yu. 10 Ra saa
nindakatu'un yu ra kachi yu saa: “Tata, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa yu?”,
kachi yu. Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Ndakundichi,
ra kua'an ñuu Damasco. Ra ikan ke ka'an na xi'in kun ndia ña ke
xiniñu'u sa kun”, *kachi ra xi'in yu. 11 Ndi su ndiküvi ka koto'ni yu
chi xa kukuaa va yu *xa ñu'u kan, ra ndia nda'a va yu ke *tiin ndia
kua'an xi'in yu, ña ndixa'an ndiaka ndia yu'u ñuu Damasco.
12 ’Ra ñuu kan kandu'u iin tiaa ra nani Ananías, ra ndinuni ni
kandixa ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra xa to'o ni na
judío ta'an yo na ndee ñuu Damasco kan ra. 13 Ra ra Ananías kan
kuvi ra ndixa'an ixto'ni yu'u, ra ndika'an ra xi'in yu, kachi ra saa:
“Ñani Saulo, na ndakoto'ni tuku kun”, kachi ra xi'in yu. Saa ra
ndikun ndakoto'ni ndixa va yu, ra *xini yu ra. 14 Ra saa ndika'an ra
xi'in yu kachi ra saa: “Ndioxi ra *xindikun na xii xikua yo xina'a
kuvi ra *ndikaxin yo'o ña sa kun ña kuni ra, ña kuni tu kun Jesús,
ra va'a, ra kuni so'o kun tu'un ra. 15 Saa chi yo'o kuvi ra ndakuiin
xa'a ra, ra ndakani kun nuu takundi'i yuvi xa'a ña *xini kun xi'in ña
*xini so'o kun. 16 Ña kan ke ndikun na ndakundichi kun vichin, ra
kuchi kun, ra na kondiaa ini kun kivi Jesús ña va'a na ndakatia ra
kuachi kun”, kachi ra xi'in yu.

Su'va ke kuu ña ndixa'an Pablo ndika'an ndoso ra nuu na küu judío

17 ’Ra ta nandiko yu ndaxaa yu ñuu Jerusalén yo'o, ra saa
ndixa'an yu ve'e ñu'u ndika'an yu xi'in Ndioxi. Ra ikan satuvi ra nuu
yu. 18 Ra xini yu ndichi Jesús ra ndika'an ra xi'in yu, kachi ra saa:
“Kama ni koo kun, ra ndikun kanata va kun ku'un kun, saa chi na
ñuu Jerusalén yo'o, ra kandïxa vi na ña ndakani kun nuu na xa'a
yu”, kachi ra xi'in yu. 19 Ra saa ndika'an yu xi'in ra, kachi yu saa:
“Tata, xini takundi'i va yuvi ña ndixika yu ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u,
ña *tiin yu takundi'i na kandixa yo'o, ra *taan yu na ve'e kàà, ra
*kani yu na. 20 Ra ta ndixi'i ra Esteban, ra ndakuiin xa'a tu'un kun,
ra xindichi va yu xi'in ndia xa'ni kan, saa chi ndixiyo va yu'u yu
xi'in ndia ña xa'ni ndia ra, ra suvi tu yu xindiaa tikoto ndia xa'ni
kan va”, kachi yu xi'in ra. 21 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu, kachi
ra saa: “Savii, saa chi kani ni ti'vi yu yo'o ku'un kun ña ndakani kun
xa'a yu, saa chi ndia nuu na küu judío ke ku'un kun”, *kachi ra xi'in
yu, —kachi ra Pablo xi'in na.

22 Ra *xini va so'o na judío kan ña *ndakani ra Pablo, ndi su te
*xini so'o na ña ndika'an ra xa'a na küu judío, saa ra xa'a na iin siso
siso nda'yu na kachi na saa:

—¡Na kuvi tiaa ñaa! ¡Saa chi xiniñü'u ka kutiaku ra! —*kachi na.

23 Ra iin ndakundiee va na nda'yu na, ra iin kisi na tikoto na,
ra iin tiin na yaka ko'ni na chi ndivi, 24 Ra saa xa'ndia ra soldado
kuchee kan chiñu nuu ndia soldado ra, ña na sandi'vi ndia ra Pablo
chi ini ve'e nuu ndee mii ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia ña na kani
ndia ra, ra sana'ma ndia ra, ra saa ke va'a kundaa ini ra soldado
kuchee kan, ni xa'a ke kaña'a ni na xi'in ra. 25 Ra ta xa chikaa ndia
ra Pablo ini ve'e kan ra chiku'ni ndia ra, ña kani ndia ra, ra saa
ndika'an ra xi'in ra soldado ra ndikun sata ra soldado kuchee kan
kachi ra saa:

—¿A iyoo ndiayu nda'a ndo ña kani ndo iin ra ndikun ndiaa ñuu
Roma, tu täan ndani'i na chiñu ndia ña kuu kuachi ra? —*kachi ra.

26 Ra te xini so'o ra soldado kan ña ndika'an ra Pablo, ra saa kita
ra ndixa'an ra ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee kan, kachi ra
saa:

—Kuenda koo kun xi'in ña kuni kun sa kun vichin, saa chi tiaa
yo'o ra ra ndikun ndiaa ñuu Roma va kuvi ra —kachi ra.

27 Ra saa kuyachin ra soldado kuchee kan, ra nindakatu'un ra ra
Pablo kachi ra saa:
—¿A ndixa ñuu Roma ke ndikun ndiaa kun? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Ndixa va —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra soldado kuchee kan xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndïxa, chin yu'u, ra tiaa ni va kua'a xu'un *cha'vi yu, ra saa ke
va'a ndakundikun ndiaa yu ñuu Roma —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi ña ndisata yu kuvi ña, chi xa saa ñuu Roma ke
ndikun ndiaa yu ta kaku vi yu —kachi ra.
29 Saa ra kuxika va ndia soldado ndia *kuni kani ra Pablo, kua'an
ndia, ra ndiyu'vi ni tu mii ra soldado ra kuchee kan va te kundaa
ini ra ña ndikun ndiaa ra Pablo ñuu Roma, saa chi xa xa'ndia va ra
chiñu ña chiku'ni ndia soldado kan ra Pablo.

Ndiaka ndia soldado ra Pablo kua'an ra nuu ndia chiñu

30 Ra inka kii ndituvi saa xa'ndia ra soldado kuchee kan chiñu
ña na ndakaya takundi'i ndia xikua'a nuu na judío, xi'in ndia sutu
kuna'nu, saa chi kuni ra kundaa ini ra nuu ndia, ndia ña kuvi kuachi
ra Pablo. Ra ta xa ndakuta'an takundi'i ndia chiñu kan, ra saa *ndaxi
ra yo'o kàà ña chiku'ni ra ra, ra ndiaka ra ra ndixaa ra xi'in ra nuu
ndia.

23 Ra saa iin kaxi kaxi ixto'ni ra Pablo nuu takundi'i ndia
chiñu kan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi ndia ta yachi ra iin saa
ndia vichin ra iyoo ndaku va nima yu nuu Tata yo Ndioxi —kachi
ra. 2 Ra saa xa'ndia ra sutu kuchee ra nani Ananías, chiñu nuu na
ndee yachin xi'in ra Pablo ña na kakin na ña yu'u ra.
3 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi ra saa:
—¡Saa ke sa Ndioxi xi'in mii va yo'o, ra chi'ña tu'un! ¿A su ña
ndu'u kun ñaa, ra ta ku'va kachi mii ndiayu va ke sandaku kun
kuachi xi'in yu? ¿Ra nichuun kanduu kun ndiayu, ra xa'ndia kun
chiñu ña na kani na yu'u yu? —kachi ra Pablo.
4 Ra saa ndika'an na ndee yachin xi'in ra Pablo, kachi na saa xi'in
ra:
—¿Nichuun ndaa yu'u kun sutu ra kuchee? —kachi na.

5 Saa ndika'an ra Pablo kachi ra saa:
—Na ta'an yo, ka'nu ni koo ini ndo, saa chi ndikundäa ini yu ña
kuu ra sutu ra kuchee. Ra ña ndixa ke ka'an va ndiayu Ndioxi, ña,
“Vä'a ndaa yu'u yo na kuchee nuu na ñuu yo” —kachi ra.
6 Ra ta kundaa ini ra Pablo ña kuu sava ndia chiñu kan saduceo,
ra sava tu ndia kuu fariseo va, saa ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi
ra saa:
—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo chi fariseo kuu tu yu'u va, saa
chi se'e na kan va kuvi yu. Ra xa'a ña ka'an yu ña ndatiaku na ndii
va ke taxi na kuachi xa'a yu vichin —kachi ra.
7 Ra ta kachi ra Pablo saa, saa ra xa'a ndia fariseo xi'in ndia
saduceo ndiee ni ninaa ndia xi'in ta'an ndia, saa ra ndata'vi ta'an
ndi'i va ndia chiñu kan. 8 Saa chi ndia saduceo kuvi ndia ka'an ña
kuëe ndatiaku ka na ndii, ra nii kandïxa tu ndia ña iyoo na tatun
Ndioxi va, ra ndia nii tu tachi köo va, kachi ndia. Ndi su kandixa va
tu ndia fariseo ña iyoo uni saa ña yo'o. 9 Saa ra xa'a ndia chiñu kan
iin siso siso ka'an ndia, ra saa ndakundita sava ndia maestro ndia
kuu fariseo, ndia saña'a ndiayu Ndioxi, ra ndika'an ndia, kachi ndia
saa:
—Köo ña ki'vi ndixa vi tiaa yo'o, kundäa ini yo a iin tatun Ndioxi
va ndika'an xi'in ra, ra a iin tachi va tu ndika'an xi'in ra. Ña kan ke
na kï'vi yo kuachi xi'in Ndioxi —kachi ndia.
10 Ra ña ndiee ni inaa ta'an mii ndia chiñu kan, saa ra ndiyu'vi va
ra soldado ra kuchee kan ña ka'ni ndia ra Pablo, ña kan ke xa'ndia
ra chiñu nuu ndia soldado ra, ña na tava ndia ra Pablo tiañu ndia
chiñu kan ra ku'un ndia ndiaka ndia ra ve'e nuu ndee mii va ndia.
11 Saa ra inka ñuú, ndika'an va Tata yo Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Chikaa ndiee ra kuayü'vi kun Pablo, chi ta ku'va xa kun ña
*ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Jerusalén yo'o, ra iin saa ke sa tu
kun ña ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Roma va —*kachi ra xi'in
ra.

Ndikata'an ndia judío ña ka'ni ndia ra Pablo

12 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndikata'an sava ndia judío ña
ka'ni ndia ra Pablo, ra kindoo ndia ña sando'o ndia mii ndia ña küxi
ndia, ra nii tiakuii kö'o ndia, chi ndia te xa na ka'ni ndia ra Pablo
vi ke ndakuxi ndia ra ndako'o tu ndia tiakuii va, kachi ndia. 13 Ra

ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa ndia kindoo sa chiñu kan. [14] Ra saa
kee ndia ndixa'an ndia nuu ndia sutu kuna'nu, xi'in nuu ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi kindoo, ña küxi ndi, ra nii kö'o ndi tiakuii, chi
ndia te xa na ka'ni ndi ra Pablo vi ke ndakuxi ndi, ra ndako'o tu ndi
tiakuii va. [15] Ña kan ke kuni ndi ña na ndakuta'an ndo vichin, ra
chikaa ndo chiñu ku'un nuu ra soldado ra kuchee ña sanda'vi ndo
ra, ña va'a na kundiaka ra ra Pablo kixi ra xi'in ra nuu ndo kii tiaan,
ña kuni ndo ndakatu'un va'a ka ndo ra xa'a ña ˆndo'o ra kachi ndo.
Ra xa ichi va koo nduvi ndi ña ka'ni ndi ra —kachi ndia.
[16] Ndi su *kundaa va tu ini iin ra lo'o saxin ra Pablo, se'e ña ku'va
ra, ra saa kee ra *ndixa'an ra ve'e nuu ndee ndia soldado kan ña
ndatu'un ra xi'in ra Pablo. [17] Ra saa kana ra Pablo iin ra soldado ra
ndikun sata ra soldado ra kuchee, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Na ku'un ra lo'o yo'o xi'in kun saa chi iyoo iin ña kuni ra ka'an
ra xi'in ra soldado ra kuchee —kachi ra.
[18] Ra saa ndaki'in ra soldado kan, ra lo'o kan kua'an ra xi'in ra, ra
ta ndixaa ra nuu ra soldado kuchee kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—Ra Pablo ra ndasi ndiaa kuvi ra *kana yu'u, ra ndika'an ra xi'in
yu, ña na kundiaka yu ra lo'o yo'o kixi ra nuu kun, saa chi iyoo iin
ña kuni ra ka'an ra xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
[19] Saa ndatiin ra soldado kuchee kan nda'a ra lo'o kan, ra
ndixa'an ra xi'in ra nuu köo yuvi, ra ikan nindakatu'un ra ra, kachi
ra saa:
—¿Ni ke kuni kun ka'an kun xi'in yu? —kachi ra.
[20] Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in ra kachi ra saa:
—Ndia chiñu judío kuvi ndia *ndikata'an sanda'vi yo'o, kii tiaan,
ña kundiaka kun ra Pablo ku'un kun xi'in ra nuu ndia ña ndakatu'un
va'a ka ndia ra, ˆkachi ndia. [21] Ndi su na kandïxa kun ndia, saa chi
ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa ndia kindoo ña kundee se'e ndia ichi
ña ka'ni ndia ra Pablo. Ra ña ndinuni va ke kuni ndia ka'ni ndia ra,
saa chi kindoo ndia ña küxi ndia, ra nii tiakuii köo ndia, ra ndia te
xa na ka'ni ndia ra Pablo vi ke ndakuxi ndia, ra ndako'o tu ndia
tiakuii va, kachi ndia. Ra ndia yo'o va kuvi ra ndiatu ndia kundaa
ini ndia nuu vichin —kachi ra lo'o kan xi'in ra.
[22] Saa nindiayu ta'an ra soldado kuchee kan xi'in ra lo'o kan, ra
ndika'an xi'in ra kachi ra saa:

—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in xa'a ña *ndatu'un kun xi'in yu —*kachi ra.

Ndati'vi ra soldado kuchee kan ra Pablo kua'an ra nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix

23 Ra saa ndakana ra soldado kuchee kan, uvi soldado ndia
ndikun sata ra, ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña na sanduvi ndia,
ndia soldado ndia ku'un ndiaka ra Pablo ñuu Cesarea. Ra ndika'an
ra xi'in ndia, ña uvi ciento na kuu ndia soldado ndia kaka xa'a, ra
uni xiko uxi na kuu ndia koso kuayu, ra uvi ciento na kuu ndia
kani'i itun tun ñu'u kàà ndiko nuu, Ra kaa ìi̱n ñuú ke na kee ndia
ku'un ndia. 24 Ra ndika'an tu ra xi'in ndia, ña na sanduvi ndia kuayu
ri koso ra Pablo, ña ku'un ra xi'in ndia, ra ndika'an tu ra xi'in ndia
ña na kondiaa ni ndia ra Pablo ña na kuëe ndo'o ra ichi nuu ku'un
ra, ra na xaa va'a ra nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix. 25 Ra *ti'vi ra
iin tutu kua'an xi'in ndia soldado kan ña taxi ndia nda'a ra chiñu
ka'nu Felix, ra su'va ke kachi ña:
26 "Yu'u, ra Claudio Lisias, kuvi ra ti'vi tutu yo'o xaa ña nda'a kun
Tata Felix, ña ka'an ndioxi yu xi'in kun. 27 Kuni yu ña na kundaa ini
kun xa'a tiaa ra kuxaa nuu kun vichin, saa chi ndia judío kuvi ndia
*tiin ña'a, ra kuni ka'ni ndia ra, ra ta kundaa ini yu ña ndikun ndiaa
ra ñuu Roma, ra ndixa'an yu xi'in ndia soldado yu ndaki'in ndi ra
nda'a ndia. 28 Ra saa *kuni yu kundaa ini yu ni xa'a ke kuni ndia
ka'ni ndia ra, ra saa ndiaka yu ra ndixa'an ra xi'in yu nuu ndia chiñu
judío, 29 Ra ña *kundaa ini yu ke ka'an ndia chiñu kan, ña ˆkanduu
ra ndiayu ña kuu mii va ndia, ndi su köo kuachi ndiee ña kuvi ra
xa'a vi, ra ni ve'e kàà köo ku'va kundikaa vi ra. 30 Ra *kundaa tu ini
yu, ña ndikata'an ndia judío ña ka'ni va ndia ra, ra xa'a ña kan va ke
ndati'vi yu ra kuxaa ra nuu kun vichin. Ra xa ndika'an tu yu xi'in
ndia judío ndia xakin kuachi xa'a va ra, ña na xaa ndia chi ñaa, ña
na ka'an ndia xi'in kun ndia ña kuvi kuachi ra. Ndakuta'an ka yo",
kachi ra xi'in tutu kan.
31 Ra iin ta kachi ra soldado ra kuchee kan xi'in ndia soldado ra
ke xa va ndia, chi ñuu ndixa va ndaki'in ndia ra Pablo kua'an ra
xi'in ndia chi ñuu Antípatris. 32 Ra inka kii ndituvi ra nandiko va
ndia soldado ndia kua'an xa'a, ndaxaa ndia ve'e nuu ndee ndia, ra
ndia ndia soldado ndia yoso kuayu va kuvi ndia ndiya'a kua'an xi'in

ra Pablo. [33] Ra ta ndixaa ndia ñuu Cesarea ra saa ndataxi ndia tutu
ña kua'an xi'in ndia nda'a ra chiñu ka'nu kan, ra ndataxi tu ndia ra
Pablo va nda'a ra. [34] Ra ta ndi'i ka'vi ra chiñu kan tutu kan, ra saa
nindakatu'un ra ra Pablo ndia ñuu ke kee ra, ra ta kundaa ini ra ña
kee ra Pablo chi Cilicia, [35] ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Sa ndaku va yu kuachi xi'in kun, ta xa na xaa na xakin kuachi
xa'a kun —kachi ra.

Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado ra ña na ndaki'in ndia
ra Pablo ku'un ra xi'in ndia chi ve'e ka'nu ña *xava'a ra Herodes ña
kondiaa ndia ra.

ˆTaxi ndia judío kuachi xa'a ra Pablo nuu ra Felix

24 Ra ta ndiya'a u'un kii ra saa ndixaa ra Ananías ra kuchee
nuu ndia sutu xi'in sava ndia xikua'a judío, xi'in iin ra nani
Tértulo ra ka'an nuu ndia, ña taxi ndia kuachi xa'a ra Pablo, ñuu
Cesarea. [2] Ra ta xaa ndia soldado xi'in ra Pablo ña kundaku kuachi
xi'in ra, ra saa xa'a ra nani Tértulo taxi ra kuachi ra xa'a ra Pablo
nuu ra chiñu ka'nu Felix, kachi ra saa:

—Ndia tixa'vi ni kun tata, Felix ra chiñu ka'nu, chi xa'a yo'o va
ke va'a ni iyoo ini ndi, ra nii kuachi köo xi'in ndi, saa chi ndichi ni
kun ra va'a ni xa'ndia kun chiñu nuu ñuu. [3] Ra tiaa ni va kusii ini
ndi, saa chi iinii kuvi va, va'a ni iyoo yuvi Tata Felix. [4] Ra küni ndi
ña na'a ni kasi ndi yo'o, ña kan ke xakunda'vi ndi nuu kun vichin,
ña na kuni so'o kun, ña ndatu'un ndi xi'in kun iin too lo'o. [5] Ra na
kundaa ini kun chi tiaa yo'o, ra iin kue'e chee kuvi ra, chi iinii
kuvi va ñuu xika ra ndata'vi ra yuvi, ña inuu ra nuu iin ti'vi yuvi
na vatia na kuu nazareno. [6] Ra ndia ve'e ñu'u ka'nu ña iin ñuu ndi
Jerusalén va kuni ra sayakua ra, ra ña kan va ke *tiin ndi ra ña kuni
ndi sayukun ndi kuachi xi'in ra ta ku'va kachi ndiayu ña kuu mii
ndi, [7] Ndi su nditäxi va'a vi ra soldado kuchee ra nani Lisias, chi iin
kindiaa nduxa va ra ra nda'a ndi. [8] Ra ndika'an ra xi'in ndi ña na
kixi ndi nuu kun. Ra kuvi tu sana'ma mii va kun ra, ra kundaa kaxi
ini kun xa'a kuachi ña taxi ndi xa'a ra —kachi ra.

[9] Ra iin mii saa ke iyoo va ña, kachi tu ndia judío ndia kuna'nu
kan va. [10] Ra saa ndixika nda'a ra chiñu ka'nu kan nuu ra Pablo, ña
na ka'an ra, ra saa ndika'an ra Pablo kachi ra saa:

—Kusii ni va ini yu ña ndakuiin xa'a mii yu nuu yo'o, Tata, ra
kuu ra chiñu ka'nu, saa chi kundaa va ini yu ña xa na'a ni xa'ndia
chiñu kun nuu na ñuu ndi. 11 Ra xa'a ña ka̱'a̱n yu xi'in kun yo'o
vichin, ra kuvi tu ndakaxin mii va kun xa'a ña, chi ña ndaa va kuvi
ña, vichin xinu uxi uvi kii ndixa'an yu ñuu Jerusalén ña ndasaka'nu
yu Ndioxi. 12 Ndi su ndia nii yuvi nindatü'un kuachi yu xi'in, ra ndia
nii tu na ndisakänita'an yu ini ve'e ñu'u ka'nu va, ra saa tu ve'e ñu'u
vali va, ra nii inka xiyo tu nindatü'un kuachi yu xi'in va na. 13 Ra
ndia taxi kuachi xa'a yu, ra köo mii ku'va ka'an ndia ña kuu ña
ña ndaa vi. 14 Ra ña ndakuiin yu xa'a ke kuu yu ra kandixa Ndioxi
ra kañu'u na xii xikua ndi xina'a va, ra kandixa tu yu Jesús va, ra
ña kan va ke ka'an ndia yo'o ña ndikun yu ña vatia. Ndi su iin ta
ku'va kachi mii ndiayu Ndioxi, xi'in ña tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a ke xa va yu. 15 Ra mii ña ndiaa ini ndia judío ta'an yu
yo'o ke ndiaa ini tu yu'u va, saa chi kandixa va yu ña sandatiaku
Ndioxi na ndii, ra nii na va'a kuvi na, ra nii na vä'a kuvi va na chi
sandatiaku va na sa ra. 16 Ña kan ke xa nduxa yu ña kuni yu koo
ndaku nima yu nuu Ndioxi, saa chi ña kuni yu ke na sa yu ña va'a
nuu va ra, ra saa tu nuu yuvi ta'an va yu.

17 'Ra na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu, chi xa kua'a ni va kuiya
ke kee yu xika ni'ni yu inka ñuu, ra vichin vi ke nandiko yu nuu na
ñuu yu, ra ni'i yu lo'o xu'un ña chindiee ta'an yu xi'in na nda'vi, ra
ni'i tu yu ña'a ña soko yu nuu Ndioxi va. 18 Ra ña ndixa'an yu ve'e
ñu'u, ra ra ndixa'an ndisoko va kuvi yu, xi'in ña sa yii yu mii yu nuu
Ndioxi, ndi su ndia nii kuachi nditäva yu, ra nii köo tu yuvi ndixa'an
xi'in va yu. Ra ña yo'o va ke xa yu ndikaa yu kan, ta ndixaa sava
ndia judío ndia kee chi Asia, ra ndia kan va kuvi ndia sakaku kuachi.
19 Ra ndia kan va kuvi ndia xiniñu'u kixi vichin, ña taxi ndia kuachi
xa'a yu nuu kun, tu iyoo kuachi yu tuvi ndia. 20 Ra tu süvi va tu
saa iyoo ña tuvi ndia chiñu na'nu ndia kuu judío ta'an yu ndita
yo'o vichin, saa ra na ka'an va tu ndia tu ndia ña kuvi kuachi yu
ndani'i ndia ta ndixa'an yu nuu ndia ña xa yukun ndia kuachi xi'in
yu. 21 Chi ta ndixa'an yu ña xa yukun ndia kuachi xi'in yu, ra takua
ña ndika'an yu ke kandixa yu ña ndatiaku na ndii va, ra kundäa ini
yu a xa'a ña kan ke taxi ndia kuachi xa'a yu vichin —kachi ra Pablo.

22 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu ka'nu Felix takundi'i ña kan, ra
va'a ni xini va'a va ra xa'a na ndikun ichi Jesús, ndi su ndisäña vi

ra ra Pablo, chi chindiatu ña'a va ra kuachi, ra saa ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—Ndia na kixi ra soldado kuchee ra nani Lisias vi ke, ndakatu'un
va'a ka yu ra xa'a kuachi ña ndo'o ndo —kachi ra.
23 Ra saa xa'ndia tuku ra chiñu ka'nu Felix kan, chiñu nuu iin ra
soldado ra ndikun sata ra soldado ra kuchee, ña na ndasi ndiaa ña'a
va ra ra Pablo, ndi su na taxi va ra ña sa ra ndia ka chiñu, ra na
taxi tu ra ndiayu ña ki'vi na ita'an xi'in ra Pablo ña koto'ni ra, ra
chindiee ta'an na xi'in ra.
24 Ra ta ndiya'a ndia'vi kii, ra saa ndixaa tuku ra Felix xi'in ña
Drusila yasi'i ra, ve'e chiñu, ra saa ndakana ra ra Pablo ña na ku'un
ra ndakani ra nuu na xa'a Jesucristo. Ra ña Drusila kan ra se'e na
judío va kuvi ña. 25 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa xa'a ra ndakani ra nuu
ra xa'a ña xiniñu'u vivii na kutiaku yuvi nuu Ndioxi, xi'in xa'a ña
na ka'ndia chiñu ra nuu iki kuñu ra, xi'in xa'a ña sayukun Ndioxi
kuachi xi'in yuvi kii ña vaxi. Ra ta xini so'o ra chiñu Felix kan, saa
ra ndiyu'vi va ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra Pablo kachi ra saa:
—Xa va'a va, kua'an vichin. Ra ndia te xa nuña yu, ra saa kana
tuku yu yo'o kixi kun —kachi ra.
26 Saa chi xu'un va ke *kuni ra chiñu ka'nu Felix kan ki'in ra
nda'a ra Pablo, ra saa ke saña ndika ra ra kuni ra. Ra xa'a ña kan va
ke kua'a ni *ichi kana ra ra Pablo, ña sana'ma ra ra. 27 Ra ta ndixinu
uvi kuiya ña ndasi ndiaa ra Pablo, saa ra kita va ra Felix kan ña kuu
ra ra chiñu ka'nu, saa ra nandita ra Porcio Festo nuu va ra. Ra xa'a
ña *kuni ra Felix ra xikuu ra chiñu ka'nu kan ña kindoo va'a ra xi'in
na judío va ke ndisäña ndika ra ra Pablo.

Xa ndaku ra chiñu Festo kuachi xi'in ra Pablo

25 Ra ta xa *nduu ra Festo ra chiñu kuchee, ra uni va kii kuachi
ra ñuu Cesarea, saa ra kee ra kua'an ra ñuu Jerusalén va.
2 Ra ta ndixaa ra ñuu Jerusalén, ra saa ndakuta'an takundi'i ndia
sutu kuna'nu xi'in ndia judío ndia kuna'nu, ra taxi ndia kuachi xa'a
ra Pablo nda'a ra. 3 Ra ndika'an ndia xi'in ra ña na sa ra ña mani, ña
ndati'vi ra ra Pablo ndaxaa ra ñuu Jerusalén. Saa chi xa ndikata'an
va ndia ña kundasi ndia ichi, ra ka'ni se'e ndia ra Pablo kuni ndia.
4 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan, xi'in ndia kachi ra saa:

—Kama ni va nandiko yu ñuu Cesarea, nuu ndasi ndiaa ra Pablo.
5 Ña kan ke na ku'un va sava ndia ta'an ndo, ndia ndiso chiñu, xi'in
yu, ra tu ndia ña kuvi kuachi tiaa kan, ra kuvi va taxi ndo kuachi
xa'a ra —kachi ra.
6 Ra ku'va una a uxi va kii kuachi ra chiñu Festo kan ñuu
Jerusalén, saa ra nandiko ra ndaxaa ra ñuu Cesarea va. Ra inka
kii ndituvi saa ndixa'an ra ve'e chiñu, ra ndakundu'u ra tiayu tu
ndu'u ra ña xa yukun ra kuachi, ra saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un
ndaki'in ndia soldado ra Pablo ña kixi ra nuu ra. 7 Ra ta ndiki'vi ra
Pablo ve'e chiñu kan, ra saa iin xinunduu ndia judío ndia kee ñuu
Jerusalén ra, ra xa'a ndia *taxi ndia kua'a ni kuachi siki ña ndiee
va'a xa'a ra, ndi su ndikuchüun ndia taxi ndia ku'va ña kuu ña
kuachi ra. 8 Saa ndakuiin ra Pablo xa'a mii ra, kachi ra saa:
—Köo ndia nii kuachi yu, ra nii ndiayu ña kuu mii na judío ta'an
yu ndikänduu yu, ra nii ve'e ñu'u ka'nu ndixayäkua yu, ra nii ra
chiñu ka'nu ñuu Roma ndikänduu yu —kachi ra.
9 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan xi'in ra Pablo, kachi ra saa:
—¿A kuni kun ku'un kun ñuu Jerusalén ra ikan sandaku yu
kuachi xi'in kun? —kachi ra.
Ra xa'a ña kuni ra chiñu kan, ña kindoo va'a ra xi'in ndia judío
va ke ndika'an ra kachi ra saa.
10 Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa xi'in ra chiñu kan:
—Kü'un yu chi kan, chi xa nuu yo'o, ra chiñu ra ndikun ndiaa
ñuu Roma ke íin va yu, ra yo'o ke xiniñu'u kundaku kuachi xi'in va
yu. Ra xa kundaa tu ini mii va yo'o ra Tata chiñu, chi köo ndia nii
kuachi ndixa yu xi'in ndia judío. 11 Ra tu iyoo kuachi yu ña xiniñu'u
kuvi yu xa'a, ra kuayü'vi vi yu ña kuvi yu xa'a ña; ra tu köo va tu
kuachi yu, saa ra ndia nii yuvi köo ndiayu nda'a ña ndataxi na yu'u
nda'a ndia judío ta'an yu ña sayukun ndia kuachi xi'in yu. Ra vichin,
ra va'a ka va na ku'un yu nuu mii ra chiñu kuchee César va, ña
sandaku ra kuachi xi'in yu —kachi ra.
12 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu Festo kan, ña ndika'an ra Pablo,
ra saa nindakatu'un ra ndia taxi xini ra, ra ta ndi'i, ra saa ndika'an
ra xi'in ra Pablo kachi ra saa:
—Ra tu nuu ra chiñu kuchee César ke kuni kun ku'un kun, ña
sandaku ra kuachi xi'in kun. Ra va'a ku'un va kun —kachi ra.

Ndixaa ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 Ra saa kuu ra ndiya'a ndia'vi kii, ra saa kee ra rey Agripa
kua'an ra ñuu Cesarea xi'in ña Berenice yasi'i ra, ña ka'an ndioxi
na xi'in ra chiñu Festo. 14 Ra ta ndixaa na ñuu kan ra kua'a va kii
kuachi na ve'e ra chiñu Festo kan, ra saa kuu na ndee xi'in ra, saa ra
ndatu'un va ra xi'in na xa'a ra Pablo, kachi ra saa:
—Yo'o, ndasi ndiaa iin tiaa, ra *ndasi ndiaa ra Felix, ra *xa'ndia
chiñu yo'o. 15 Ra ta *ndixa'an yu ñuu Jerusalén, ra tiaa ni taxi ndia
sutu kuna'nu xi'in ndia xikua'a nuu na judío kuachi nda'a yu xa'a
ra, ra ndika'an ni ndia xi'in yu ña na ka'ni yu ra. 16 Ra ña ndika'an
yu xi'in ndia ke kuëe yuna'a ndu'u ndia chiñu ñuu Roma, ña taxi ndi
ndiayu ña kuvi yuvi, tu täan ka kundaku kuachi xi'in na, ña ka'an
tie'e yuvi na xakin kuachi xa'a na nuu na, nuu kuvi ka'an na xa'a
mii na tu köo kuachi na. 17 Ña kan ke ta kixi ndia yo'o, ra ndikatä'nu
ni yu kii xi'in vi ndia, chi inka kii ndituvi ra ndikun ndixa'an yu ve'e
chiñu ra ndakundu'u yu tiayu tun ndu'u yu xa yukun yu kuachi, ra
saa xa'ndia yu chiñu ña na xaa tiaa kan nuu yu. 18 Ra ta ndixaa ra,
ra köo mii kuachi ndiee ña *ndakani ini yu xa'a nditaxi ndia xa'a vi
ra. 19 Chi kuachi ña taxi ndia xa'a ra ke, ña ka'an ndia ña kanduu ra
ndiayu ña ndikun mii va ndia, xi'in ña ka'an ra ña *ndatiaku iin tiaa
ra nani Jesús, ra xa ndixi'i va. 20 Ra xa'a ña ndikundäa ini yu ni ke
sa yu xi'in kuachi kan ke nindakatu'un yu ra Pablo, a kuni ra ku'un
ra ñuu Jerusalén ña kundaku kuachi xi'in ra, kachi yu xi'in ra. 21 Ndi
su ndixïin ra ku'un ra, chi nuu ra chiñu kuchee César va nduku ra
ku'un ra, ra xa'a ña kan ke ndasi ndiaa ña'a va yu ra, ña va'a ti'vi yu
ra ku'un ra nuu ra chiñu kan —kachi ra.
22 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra chiñu Festo kan kachi ra
saa:
—Kuni tu yu'u va kuni so'o ña ndatu'un tiaa ñaa —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Festo kan kachi ra saa xi'in ra:
—Tiaan kuni so'o kun ña ndatu'un ra —kachi ra.
23 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndixaa ra rey Agripa xi'in ña
Berenice yasi'i ra, xi'in takundi'i ndia soldado ndia kuna'nu, xi'in
ndia xikua'a nuu na ñuu, ra ndiki'vi na ini ve'e ndíka ña ndikaa ini
ve'e chiñu kan. Ra saa xa'ndia ra Festo chiñu ña na ku'un ndaki'in
ndia soldado ra Pablo kixi ra. 24 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa ndika'an
ra chiñu Festo kan, kachi ra saa:

—Tata rey Agripa, xi'in takundi'i ndo'o ndia tata xikua'a, ndia
ndakuta'an ndee yo'o vichin, ra na kundaa ini ndo chi yo'o ke íin
tiaa yo'o. Ra iin takundi'i va na judío na ndee ñuu Jerusalén kuvi na
ˆtaxi kuachi xa'a ra ña na kuvi ra, ra iin saa tu kachi na ndee ñuu
Cesarea yo'o va. 25 Ndi su nuu yu'u, ra köo kuachi ndiee ni ndixa vi
ra ña kuvi ra xa'a ña. Ra mii va ra kuvi ra kuni ku'un nuu ra chiñu
kuchee César, ña sandaku ra kan kuachi xi'in ra, ra ña kan ke kindoo
tu yu'u va ña ti'vi yu ra ku'un ra nuu ra César. 26 Ndi su köo mii
kuachi ra ni'i vi yu tiaa yu nuu tutu ña ku'un nda'a ra chiñu kuchee
nuu yu. Ña kan va ke kana yu ra xaa ra nuu ndo vichin, ra nuu mii
yo'o ra tata rey Agripa va ke kana yu ra xaa ra, chi kuni yu ña na
sana'ma ka kun ra, ra saa ke va'a ni'i yu ña tiaa yu nuu tutu ña ku'un
nda'a ra chiñu kuchee César. 27 Saa chi vä'a kita ña, tu iin saa na
koo ti'vi yu iin tiaa ra ndasi ndiaa ña ku'un kundaku kuachi xi'in ra,
tu na ndakäni yu, ndia ña kuu kuachi ña *taxi na xa'a ra —kachi ra.

Ka'an ra Pablo xa'a mii ra nuu ra rey Agripa

26 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra Pablo, kachi ra saa:
—Va'a, na ndakani kun xa'a ña ndo'o kun nuu yu vichin
—kachi ra.

Ra saa sandakaa ra Pablo nda'a ra ña *xa to'o ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa:

2 —Tiaa ni kusii ini yu ña ndatu'un yu xi'in kun vichin, Tata rey
Agripa, xi'in ña kuvi ka'an yu xa'a kuachi ña taxi ndia judío xa'a yu.
3 Saa chi xini ni va yo'o, xa'a takundi'i ña yuna'a ndu'u na judío xa
ndi, xi'in xa'a ña yuna'a ndi xa kuachi ndi. Ña kan ke nduku yu ña
mani nuu kun, ra na sa ndiee ini kun, ña tiaa so'o kun ña ka'an yu
—kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña *xa ra ta täan ndaki'in ra ichi Jesús

4 Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa:

—Xini takundi'i va na judío yu'u ndia te lo'o vi yu, ra xini tu
na ndia ku'va ke *xa yu ta ndixiyo yu ñuu va yu, ra saa tu ñuu
Jerusalén va. 5 Ra kundaa tu ini mii va na, ña xikuu yu Fariseo xi'in
ndia kuu fariseo te itia yu, ra kuvi ndakuiin ndia xa'a va ña, tu ndia
xiin kuvi ndia, ra ndia fariseo kuvi mii ndia ndinuni va'a ndikun

ichi ña yuna'a takundi'i ndu'u na judío ndikun va ndi. [6] Ra xa'a ña
kandixa yu, ña ndika'an Ndioxi xi'in na xii xikua ndi, ña sandatiaku
ra na ndii va ke *xakin na kuachi xa'a yu, ña xaa yu yo'o. [7] Ra ndu'u,
na ˆkuu ndise'e ndia uxi uvi ndia xikuu se'e ra Israel, ra ña yo'o ke
ndiatu ndi xinu nuu va; ña kan ke ñuu, ra ka'ñu va, ndasaka'nu ndi
Ndioxi. Ra na kundaa ini kun, Tata rey Agripa, chi xa'a ña kandixa
yu, ña yo'o va ke, *taxi ndia judío kuachi xa'a yu. [8] ¿A kandïxa ndo'o
ña kuvi sandatiaku Ndioxi na ndii? —kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña *kundiva'a ra xi'in na ndikun ichi Jesús

[9] Ra saa ndika'an ka Pablo kachi ra saa:
—*Kuni ni tu yu'u va, ña sandi'i yu xa'a takundi'i na ndikun ichi
Jesús ra ñuu Nazaret. [10] Ra mii saa ndixa ke xa va yu ñuu Jerusalén.
Saa chi nduku yu ndiayu nuu ndia sutu ndia kuna'nu, ra kua'a ni na
kandixa Jesús taan yu ve'e kàà, ra ta xa'ni na sava na, ra ndixiyo
tu yu'u yu xi'in na xa'ni kan. [11] Ra tiaa ni kua'a ichi ndixa'an yu, ta
ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ña kundiva'a yu xi'in na, ña *kuni yu ña na
ndakoo na ña kandixa na. Ra ndia inka ñuu xika va xindikun yu
kanita'an yu xi'in na, saa chi tiaa ni ndisaa yu xi'in na —kachi ra.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke *kuu ña va'a ndakundikun ra ichi Jesús

[12] ’Ra suvi na ndikun ichi Jesús kuvi na kua'an yu taxi yu, ta kee
yu kua'an yu ñuu ka'nu Damasco, ra ni'i yu tutu ña taxi ndia sutu
kuna'nu nda'a yu kua'an yu, saa chi mii ndia kuvi ndia taxi ndiayu
nda'a va yu. [13] Ra saa kuu yu ndikaa yu ichi kan kua'an yu, saa ra
xa kuu sava kii va, Tata rey, ra iin ku su'va va ndaye'e iin ñu'u ña
ye'e ni, ña kee chi ndivi, sata yu, ra ye'e ni ka ña kan nuu ñu'ù, ra
iin xinunduu ña yu'u, ra saa tu ndia kua'an xi'in va yu. [14] Saa ra
ndikoyo ndi ñu'u kua'an va ndi, ra xini so'o yu ndika'an iin tachi
xi'in yu, ra tu'un hebreo ke ndika'an ña kachi ña saa: “Saulo, Saulo,
¿nichuun kanita'an kun xi'in yu? Ra na kundaa ini kun, chi ra sandi'i
xa'a mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin sindiki ri ta'vi, ri kee xa'a yu'u
kàà ña tiku nuu, va ke xa kun”, kachi ña. [15] Ra saa ndika'an yu,
kachi yu saa: “¿Yoo kuvi yo'o Tata?” kachi yu. Saa ndika'an Tata yo
kachi ra saa: “Yu'u kuvi Jesús ra xika kun kanita'an kun xi'in. [16] Ra

na ndakundichi kun vichin, saa chi ña ndituvi yu nuu kun, ra chiñu
nuu va yu ke kaka kun, ra ndakuiin tu kun xa'a ña *xini kun vichin,
xi'in xa'a ña kuni kun sa yu kii ña vaxi va. 17 Ndi su kuayü'vi kun,
chi sakaku va yu yo'o nuu na ñuu kun, ra saa tu nuu na küu judío
va, ra mii nuu na küu judío kan ke ti'vi yu yo'o ku'un kun vichin
va. 18 Ña va'a na ndanuña nuu na, ra kee na nuu ñaa nuu xika na,
ra ndakaka na nuu tuun ñu'u, ra kee tu na tixi ndiee timia'a va, ra
ndakundikun na Ndioxi, ra va'a na kandixa na yu'u, ra koo ka'nu
ini yu xa'a kuachi na, ra ni'i ta'vi na koo na xi'in na yii na kuu ñuu
Ndioxi", kachi ra.

Kandixa va ra Pablo ña ndika'an Jesús xi'in ra

19 'Ña kan ke ndikänduu vi yu, ña ndika'an Jesús xi'in yu, Tata
rey Agripa. 20 Saa chi ndikun, ndixa'an va yu ñuu Damasco, ra
ndika'an ndoso yu nuu na xa'a ichi Jesús, ra saa tu ñuu Jerusalén
va, ra saa tu iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea va, ra ndika'an
tu yu xi'in na küu judío ña na nandiko ini na nuu Ndioxi, ra na sa
na chiñu ña va'a, ña ndaña'a na mii na ña xa *ndasama na. 21 Ra
xa'a ña yo'o va ke tiin ndia judío yu'u, ta ndikaa yu ini ve'e ñu'u,
ra *ndasi ndiaa ndia yu'u, ra *kuni ka'ni ndia yu'u. 22 Ra mii va
Ndioxi chindiee ta'an xi'in yu, ña kan ke va'a iyoo ndaku nima yu
ndia vichin va, ra ka'an ndoso yu nuu takundi'i yuvi xa'a ra, ra nii
na kuika kuvi na, ra nii na nda'vi kuvi va tu na, chi iin nani ka'an yu
xi'in va na. Ra iin ta *kachi ra Moisés ña ndika'an xa'a ña kuu, ra iin
saa ke *kachi tu ndia, ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va,
ra mii saa ke kachi tu yu'u va, ña ka'an yu xi'in yuvi: 23 ña xiniñu'u
ndo'o ni ra kixi sakaku na yuuvi yo'o, ra kuvi ra, ndi su ra kan kuvi
tu ra nuu va'a sandatiaku Ndioxi nuu ña ndii va, ra *kuu ra ñu'u ye'e
nuu na judío, ra saa tu nuu yuvi na ndee ini kuvi nuu ña yuuvi va.

Kuni ra Pablo saxinu ra ini ra rey Agripa ña kandixa ra Jesús

24 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un yo'o xa'a mii ra, ra saa
ninda'yu ra chiñu Festo kan, nuu ra kachi ra saa:
—¡Ra sana va kuvi yo'o, Pablo! Ña ndiya'a ni ka'vi va kun ke
sasana ña xini kun —kachi ra.
25 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:

—Na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu Festo, chi süvi ra sana kuvi
yu, chi ña ña'a tuni va'a ke ka'an yu, ra ña ndaa va kuvi ña. [26] Ra
ˆxini va'a va ra Tata rey Agripa yo'o, xa'a takundi'i ña yo'o; ña kan
ke kuayü'vi yu ˆka'an yu, ña ˆndu'u ra vichin, saa chi kundaa va'a
va ini yu, ña xini ra xa'a ña, saa chi süvi ña *ndikuu se'e kuvi ña
—kachi ra. [27] Ra saa ndika'an ra xi'in ra rey Agripa kachi ra saa:
—¿A su kandixa tu yo'o va, Tata rey Agripa, ña ndika'an ndia
ndika'an tu'un yu Ndioxi xina'a? Kundaa va ini yu ña kandixa kun
—kachi ra.
[28] Ra saa ndika'an ra rey Agripa, xi'in ra Pablo kachi ra saa:
—Lo'o ni va, ra ndikun kuchuun va kun saxinu kun ini yu, ña
kandixa yu ichi Jesús, ¿tuvi kun? —*kachi ra.
[29] Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ra kachi ra saa:
—A kama, ra a kuachi va tu, ra süvi indaa yo'o kuvi ra na
kandixa, chi ña kuni yu ke, na kandixa takundi'i va na ndee xini
so'o yo'o vichin, ra koo ndo ta ku'va iyoo yu'u, ndi su kunü'ni vi tu
ndo'o xi'in yo'o kàà, ta'an ña nu'ni nda'a yu'u —kachi ra.
[30] Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo ña yo'o, ra saa ndakundichi ra rey
Agripa, xi'in ra chiñu Festo kan, xi'in ña Berenice, ra saa tu ndia
kuna'nu ndia xindee xi'in va na. [31] Ra saa kee siin na iin xiyo, ra xa'a
na ndatu'un na xa'a ra Pablo kachi na saa:
—Tiaa yo'o, ra köo kuachi ndiee ndi *xa vi ra, ña kuvi ra xa'a ña,
ra nii ve'e kàà xiniñü'u kundikaa vi ra —kachi na.
[32] Saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra chiñu Festo kan kachi ra saa:
—Ndikun yo'o ke saña va ra, tu ndikä'an ra, ña ku'un ra nuu ra
chiñu kuchee César ñuu Roma, ña sandaku ra kan kuachi xi'in ra
—kachi ra.

*Ti'vi ra chiñu Festo ra Pablo kua'an ra chi ñuu Roma

27 Ra ta xa kindoo ra chiñu Festo ña ti'vi ra ndu'u ku'un ndi
chi Italia, ra saa ndataxi ra ra Pablo xi'in sava ka ndia ñu'u
ve'e kàà, nda'a iin ra soldado ra kuchee ra nani Julio, ra ita'an xi'in
iin ti'vi chee ndia soldado, ndia kuu kuenda ra Augusto. [2] Ra saa
ndakundiaka ndia soldado kan ndu'u, ra ndixa'an ndia *ndaa ndia
xi'in ndi, ini itun tun xika nuu mini tu kee ñuu Adramitio ña ndikaa
yu'u mini, tu xa kana ku'un ñuu ña ndo'ni yu'u mini chi Asia. Ra
kua'an tu ra Aristarco ra ita'an xi'in va ndi, ra kee ñuu Tesalónica

ña ndikun ndiaa ñuu Macedonia. [3] Ra ta ndituvi inka kii saa ndixaa
ndi nuu ndi ñuu Sidón. Ra to'o ni va xa ra Julio, ra kuchee nuu ndia
soldado kan xi'in ra Pablo, saa chi taxi va ra ndiayu nda'a ra ña
ndixa'an ra ñuu kan xito'ni ra na ita'an mani xi'in ra, ra chindiee
ta'an na xi'in ra. [4] Ra ñuu Sidón kan, nandaa tuku ndi itun tun xika
nuu mini, ra saa kana nu kua'an nu xi'in ndi; ra ndiee ka vi xa'a kani
tachi, chi nuu ndi su'va, ra ni ndiküvi ka ku'un itun kan xi'in ndi, ra
saa xakin xiyo nu xi'in ndi chi nda'a ichin xiin ñu'u lo'o ña ndikaa
ni'i nuu mini ña nani Chipre. [5] Ra saa ndiya'a ndi chi nuu xitondiaa
yu'u mini nuu ndikaa Cilicia xi'in Panfilia, ra iin saa ndixaa ndi ndia
ñuu Mira, ña ndikun ndiaa chi Licia va.

[6] Ra ñuu Mira kan kundaa ini ra Julio, ra soldado kuchee kan,
ña kana iin itun tu xika nuu mini tu *kee ñuu Alejandría ra kua'an
nu chi Italia. Ra tu kan *nandaa ndi kua'an ndi xi'in ndia soldado
kan. [7] Ra kua'a ni va kii xindikaa nu nuu mini kan xi'in ndi, saa chi
kuee ni va ndixa'an nu. Ra iin xi'in ña nduxa vi ndiya'a nu xi'in ndi,
chi nuu xitondiaa nuu ndikaa ñuu Gnido. Saa chi tiaa ni ndiee kani
tachi chi nuu ndi su'va, ra xa'a ña kan ke xakin xiyo nu xi'in ndi, ra
ndiya'a nu ndia xiin ñu'u ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Creta,
nuu ndikaa ñuu Salmón. [8] Ra iin xi'in tundo'o ka'nu vi saa ndixaa
nu xi'in ndi ñuu ña nani Buenos Puertos, ña ndikaa yachin xi'in ñuu
Lasea, suvi mii Creta kan va.

[9] Saa kuu, ra xa kuna'a va ndo'ni ndi ichi kan, saa ra xa kuyachin
va kii ña xa'a kuun savi chi kan, ra xa ku iyo va kaka itun tu xikan
nuu mini. Ra xa'a ña kan ke taxi ra Pablo xini takundi'i ndia kua'an
xi'in itun kan, [10] kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, ña tuvi yu, ra ichi nuu ku'un yo ra iyo ni va kuu.
Saa chi ndi'i va xa'a mii itun yo'o, xi'in ña'a ña ndiso nu, ra kusana
ndia mii va yo ndi'i xa'a —kachi ra.

[11] Ndi su ndindäa ra soldado kuchee kan, xa'a vi ña ndika'an ra
Pablo. Chi kandixa ka va ra ña ndika'an ra ndiaa itun xika nuu mini
kan, xi'in ña ndika'an ra kuu xito'o nu. [12] Ra ndia nii ndia ndixïin ña
kuachi ndi ñuu Buenos Puertos kan, saa chi iyo ni ndituvi ndia, ña
kan ke ndika'an ndia ña ku'un ndi chi ñuu Fenice ña ndikaa suvi mii
Creta ña kundee ndi yoo savi, saa chi ikan ke kuëe ndo'o itun xika
nuu mini kan, saa chi küvi kixi ndaku tachi ña tanda'a ña nu ka'an
ndia.

Kuni sandi'i tachi xa'a itun xika nuu mini

13 Ra saa xa'a vita vita lo'o kani tachi ña vaxi chi ninu nuu kuu
sur, ra kuchuun va itun kan ku'un nu, ndituvi ra ndiaa nu xi'in ra
kuu xito'o nu. Ra saa xa'ndia ndia chiñu ña ndaxita inka ndia yuu
vee ña itiin nu xi'in nandaa ña. Ra saa ndaki'in nu kuee kuee kua'an
nu suvi mii yu'u mini nuu nani Creta kan va. 14 Ra sakan iin kani
lo'o va kua'an nu xi'in ndi, saa ra xa'a va tachi ña nani Euroclidón
ña ndiee ni kani ña, chi nuu kua'an itun kan. 15 Ra nditäxi ña ku'un
nu chi nuu kuni ndia ku'un nu, saa chi tiaa ni ndaku kani ña. Ndia
saa ra ndisaña nda'a nu kua'an nu xi'in va ndi *xa tachi kan. 16 Ra
ndiya'a nu xi'in ndi chi xiin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ñani
Clauda, ra lo'o va tu kani tachi kan, ra tiaa ni u'vi saa kuchuun ndi,
ndaki'in ndi itun vali tu xika nuu mini tun ndiso nu, ña ndataan ndi
nu chi ini mii tun chee kan. 17 Ra ta ndi'i, saa chiku'ni ndia mii
itun chee kan, xi'in kua'a ni yo'o, saa chi iyu'vi ni ndia ña kani
ndiaa nuu nu yuti ña nani Sirte ña iyoo ka'a mini kan, ra ndata nu,
ká'án ndia. Ra saa sanuu ndia tikoto ndika ña ndita sata nu, ña va'a
na ndukuee ku'un nu, kuni ndia. 18 Ra ta ndituvi inka kii, ra iin
ndakundiee va tachi kan xika ña. Ndia saa ra xa'a ndia ko'ni ndia
ña'a ña ndiso nu nuu mini kan va, ña va'a na ndukama nu, kuni
ndia. 19 Ra ta *ndixinu uni kii, ra saa xatia ndi takundi'i va ña'a ña
xiniñu'u mii itun xika nuu mini kan. 20 Ra kua'a ni kii nindändii, ra
ni kimi ndikanäta, ra ndikä'an ka ndi ña kutiaku vi ndi, saa chi tiaa
ni ndiee xika tachi kan.

21 Ra xa kua'a ni tu kii täan kuxi va ndi, ra saa ndakundichi ra
Pablo ma'ñu, ra ndika'an ra kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, va'a ka va ndikandixa ndo yu'u tan ndika'an yu
xi'in ndo ña kuachi yo Creta, saa chi tu ndikuachi yo ikan, saa ra
kuëe ndo'o vi itun yo'o, ra nii mii yo kuëe ndo'o vi. 22 Ndi su na
kuayü'vi ndo, saa chi nii na ndi'i va xa'a itun yo'o, ndi su ndo'o, ra
ndia nii ndo küvi. 23 Saa chi ñuu nduve'e ndituvi iin ra tatun Ndioxi
nuu yu, ra Ndioxi ra ndikun yu, ra xachiñu yu nuu kuvi ra, *ti'vi ra
ña *kixi ra nuu yu, 24 ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Kuayü'vi
kun, Pablo, saa chi xiniñu'u xaa va kun nuu ra chiñu kuchee ñuu
Roma, ra xa'a yo'o ke kaku tu ndia kua'an xi'in kun ña'a va”, kachi
ra xi'in yu. 25 Ña kan ke ndaku ni na koo ini ndo, ndia ta'an yo.
Saa chi yu'u, ra ndiaa va ini yu Ndioxi, ra kandixa tu yu ña kuu ña

ndika'an ra tatun kan xi'in va yu. [26] Ndi su xa saa xiniñu'u xaa va
itun yo'o ko'ni nu yoo nuu iin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini
—kachi ra Pablo xi'in ndia.

[27] Saa *kuu ra ndixinu va uxi kumi kii ñu'u ndi nuu mini kan, ra
mii ñuu kii kan ke xa kua'an ndi nuu mini ra nani Adriático va, ra iin
cho'o iin chi kan va kua'an itun kan xi'in ndi xa tachi, ra ta xa kuu
sava ñuu saa ra kundaa va ini ndia ndiaa itun kan ña xa kuyachin
nu nuu ndikaa ñu'u ichi. [28] Ra saa tava ndia ku'va ña kunu mini nuu
kua'an ndi kan, ra oko xa'un iin metro ka ke kunu ra, ra ta xa iin
va'a va'a lo'o ka kua'an itu kan, ra saa tava tuku va ndia ku'va, ra
ndia ku'va oko uxa metro va ke kunu ra. [29] Ra saa ndiyu'vi ndia ña
kani ndiaa nu kava, ra saa sanuu ndia kumi yuu vee chi ka'a nu, ña
va'a na kundichi nu nuu mini kan, ra xa'a ña ndiyu'vi ndia ke kuni
ndia ña kama ni na tuvi. [30] Saa xa'a ˆkuni kunu va ndia sakanda itun
kan ku'un ndia, ra xa'a ndia sanuu ndia itun vali tu xika nu tiakuii
tun ndiso itun chee kua'an xi'in ndi kan; ra iin ˆxa tiin ndia yuu vee
ña xikundichi nu xi'in ña ko'ni ndia ña chi nuu nu, iyoo tu'un. [31] Ra
*xini va ra Pablo ña xa ndia saa. Ra saa ndika'an ra xi'in ra soldado
kuchee kan, ra saa tu xi'in ndia soldado va ra, kachi ra saa:

—Tu na kunu ndia yo'o ku'un ndia, saa ra nii ndo'o kuvi ndia
käku vi —kachi ra.

[32] Ra saa xa'ndia ndia soldado kan yo'o ña nu'ni ndiaa itun vali
kan, saa ra ndikoyo nu nuu mini kan kua'an va nu.

[33] Ra ta xa kua'an ndituvi, ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia ña
xiniñu'u kuxi va ndia kachi ra, ra saa ndika'an ka ra kachi saa xi'in
ndia:

—Xa uxi kumi va kii ke täan kuxi ndo, ra ni täan tu kusun va ndo,
ña ndiatu ini ndo, ndia ña ke kuu. [34] Ña kan ke ˆnduku yu ña mani
nuu ndo, ña na kuxi va ndo lo'o vichin, ra kuayü'vi ndo, chi ndia nii
ixi lo'o xini ndo ke ndoñü'u vi —kachi ra.

[35] Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un kan, ra saa ki'in ra xita ra
taxi tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra xini takundi'i va ndia ndee kan
ña ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña ra xa'a ra xixi va ra.
[36] Saa ra ndakindiee tu ini ndia kua'a kan va, ra xa'a tu ndia kan va
*xixi ndia. [37] Ra uvi ciento uni xiko xa'un iin vi kuvi ndi kua'an xi'in
itun kan. [38] Ra ta xa nditiandiaa ini ndia ña *xixi ndia, ra saa xa'a
ndia *xatia ndia nuni trigo ña kua'an xi'in itun kan nuu mini kan, ña
va'a na ndukama ka nu, kuni ndia.

*Ndi'i xa'a itun xika nuu mini

39 Ra ta ndituvi, ra nindäkuni vi ndia, ndia itun kan ndia mii ku
nuu ndixaa ndi. Ndi su *xini va tu ndia ndikaa iin ñu'u lo'o ma'ñu
mini kan, ra ndaa va lo'o xiin ña, ra xa vita va kandita mini ikan, ra
saa *kuni ndia ña na kundutia'a itun kan, nuu ndaa xiin ñu'u lo'o
kan. 40 Ra saa xa'a ndia xa'ndia ndia yo'o, ña nu'ni yuu vee ña itiin
itun kan ña va'a ndichi nu, ra sataya tu ndia itun tun sakanda ndia
ña va'a kua'an va nu. Ra saa sandandaa tuku va ndia tikoto ndika
ña ndichi chi nuu nu, ra saa ndakanda itun kan kua'an nu chi nuu
ndaa, nuu vita lo'o kani mini kan. 41 Ra saa ˆkuu nu kua'an nu, saa
ra nditiin va chi yu'u nu yuti ña ndakoo ndee ka'a mini kan, ndia
saa ra ndiküvi va'a ka ku'un vi nu. Ra xi'in ña ndiee ni kani ndiaa
mini kan chi ka'a nu, saa ra xa'a *chachi va nu. 42 Ra saa xa'a ndia
soldado kan kuni ndia ka'ni ndia, ndia ndasi ndiaa kua'an ku'un
ve'e kàà, ña va'a na ndasütia ndia ra kunu ndia ku'un ndia. 43 Ndi su
nditäxi vi ra soldado kuchee kan, ña kuvi ndia ndasi ndiaa kan, chi
ña xa ra ke xa'ndia ra chiñu nuu ndia xini sutia, ña na sutia ndia, ra
kee ndia chi nuu ñu'u ichi va. Ra ra Pablo va kuvi ra *kuni ra sakaku
ra ña *xa ra saa. 44 Ra ndia kuchüun sutia tu ndika'an ra xi'in, ña
na ki'in ndia vitu a ndia ka ña'ñu mii itun chee kua'an xi'in ndi kan
va, ra nuu nu kan va na kundee ndia ña kee ndia chi nuu ñu'u ichi,
kachi ra xi'in ndia. Ra saa ndixa ke xa va ndia, ra va'a ndixaa tiaku
ndi'i va ndi, chi nuu ñu'u ichi kan.

Ndixaa ra Pablo ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini nani Malta

28 Ra ta kee ndi'i ndi, ña ndixaa ndi ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni
ma'ñu mini kan, ra saa kundaa ini ndi ña nani ña Malta. 2 Ra
ndaki'in mani ni va mii na ndee ñuu kan ndu'u, ra saa ndikun chikaa
na ñu'u va, ra ndika'an na xi'in ndi ña na kuyachin ndi ndasaa ndi,
saa chi ˆkuun ni savi ra tiaa ni tu vixin va. 3 Ra saa *ndixa'an ra
Pablo, *ndakaya ra itun ichi *taan ra nuu ñu'u kan, ra xi'in ka'ni
ña xixi ñu'u kan kanata iin koo ri xatu ni, ra *xaxi ri nda'a ra. 4 Ra
ta xini na ñuu kan ña tanii ndiaa koo kan nda'a ra Pablo, ra saa
ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

—Ra ˆxa'ni ndii va kuu tiaa yo'o, saa chi va'a ni ndikaku va ra ña
ndixï'i ra sa mini, ndi su nditäxi vi ndioxi ña xa ndaku kuachi ña
ndikun yo kutiaku ra —*kachi na.
5 Ra saa kisi ra Pablo nda'a ra nuu ñù'ù, ra ndakava koo kan nuu
ñù'ù va, ndi su köo va'a ña nindo'o vi ra. 6 Ra iin su'va ndiatu ini
takundi'i yuvi kan, ña ndita kuiñu ra, ra a iin kama su'va va nduva
ra, ña kuvi ra ká'án na. Ra saa kuu ra kuna'a va, ra kuëe nindo'o vi
ra, saa ra ndasama va ña ˆxani ini na, ra saa ndika'an na ña kuu ra
Pablo iin ndioxi va.
7 Ra yachin kan va iyoo ve'e iin tiaa ra nani Publio, ra ra kan
kuvi ra kuchee nuu na ndee ñuu kan, ra ra kan kuvi ra ndaki'in
mani ndu'u ña xindee ndi ve'e ra uni kii. 8 Ra saa kuu ndi ndee ndi
kan, saa ra kundaa va ini ra Pablo ña ndiee ni ndo'o iva ra Publio
kan, kue'e nii, ra tiaa ni ndikaa ka'ní ra kandu'u ra nuu xito. Ra saa
ndixa'an ra Pablo xito'ni ra ra, ra ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra, ra
ta ndi'i ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra, ra saa chindu'u ra nda'a ra
sata ra, ra ndikun nduva'a va tiaa kan. 9 Ra ta kundaa ini sava ka na
xi'i, na ndee ñuu kan ña sanda'a ra Pablo tiaa kan, saa ra ndixaa tu
na kan va nuu ra, ra sanda'a tu ra na kan. 10 Ra tiaa ni xato'o yuvi
kan ndu'u, ra ta xa kee ndi ku'un ndi, ra saa taxi na takundi'i ña'a
ña kumani nuu ndi ichi nda'a ndi kua'an xi'in ndi.

ˆNdixaa ra Pablo ñuu chee Roma

11 Ra uni yoo vi ke xindee ndi ñu'u lo'o, ña ndikaa ni'ni nuu mini
kan, ra ndia ta xa ndiya'a savi vi ke nandaa ndi, iin itun tun xika nuu
mini tun kee ñuu Alejandría, ra ndita uvi na'na ndioxi na, chi nuu
nu, ra iin ña nani Cástor, ra inka ña ñani Pólux, ra ikan ke kuachi
tu nu kan va yoo savi kan. 12 Ra saa ndaki'in itun kan kua'an nu
xi'in ndi, ra ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña ñani Siracusa ña ndikaa yu'u
mini, ra ikan kuachi ndi uni kii. 13 Ra ñuu kan kee tuku itun kan
xi'in ndi, ra saa ndaki'in nu kua'an nu, ra ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña
ñani Regio ña ndikaa yu'u mini. Ra ta ndituvi inka kii, saa xa'a vita
vita kani tachi ña vaxi chi ninu nuu kuu sur, ra saa ndaki'in tuku nu
kua'an nu xi'in ndi, ra iin saa ndixaa nu xi'in ndi ndia ñuu ña nani
Puteoli ña ndikaa yu'u mini kan. 14 Ra ñuu Puteoli kan ndakuta'an
ndi xi'in sava na ñani yo na ndikun ichi Jesús, ra ndika'an na xi'in
ndi ña na kuachi ndi xi'in na, ra kuachi ndixa ndi xi'in va na uxa

kii, ra ndia kan ndaki'in ndi kua'an xa'a ndi chi ñuu chee Roma va.
15 Ndi su xa kundaa va ini na ñani yo, na ndikun ichi Jesús na ndee
ñuu Roma, xa'a ndi ña kua'an ndi chi kan, ra saa ndixa'an sava
na ndaki'in na ndu'u ndia nuu nani, Nuu ya'vi Apio, ra sava tu na
ndixa'an ndaki'in ndu'u iin nuu nani, Uni Ve'e. Ra ta xini ra Pablo
na ñani yo kan, saa ra taxi ni ra tixa'vi nda'a Ndioxi, saa chi kusii
ni ini ra. 16 Ra ta ndixaa ndi ñuu chee Roma kan, ra saa ndataxi ra
soldado kuchee kan, ndia ndasi ndiaa kua'an xi'in ra ku'un ve'e kàà
nda'a iin ra soldado kuxikua'a, ña na kondiaa ra ndia, ndi su ra
Pablo tu chikandu'u siin ndia inka ve'e va, ra ndika'an ndia xi'in iin
ra soldado ña na kondiaa ra ra.

Ka'an ndoso ra Pablo tu'un Ndioxi nuu na ñuu chee Roma

17 Ra ta ndixinu uni kii ndixaa ra Pablo ñuu chee Roma kan, ra
saa ti'vi ra chiñu ndixa'an nuu takundi'i ndia xikua'a judío ndia
ndee ñuu chee Roma kan ña na kixi ndia nuu ra, ra ta ndixaa ndia
nuu ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, saa chi ndia nii kuachi ndïxa
yu xi'in na judío ta'an yo, ra nii ndikänduu tu yu chiñu ña yuna'a na
xa na, ña ndakoo na xii xikua yo xina'a va, ndi su ndasi ndiaa va na
yu'u, ra ndataxi na yu'u nda'a ndia chiñu ndikun ndia Roma yo'o
va. 18 Ra ta xa ndaku ndia kuachi xi'in yu, saa ra *kuni va ndia saña
ndia yu'u va, saa chi kundaa va ini ndia, ña köo kuachi ndixa yu ra
kuvi yu xa'a ña. 19 Ndi su nditäxi vi ndia judío ta'an yo ña saña yu,
chi ndia kuni ka'ni va kuvi ndia yu'u, ndia saa ra ndataxi yu mii yu
nda'a ra chiñu kuchee ñuu Roma yo'o va, ña na sandaku ra kuachi
xi'in yu, ndi su süvi xa'a na ñuu yo ke vaxi yu taxi yu kuachi. 20 Ra
ña kana yu ndo'o vichin, ra xa'a ña va'a na kuni ta'an yu xi'in va
ndo kuvi ña, ra ka'an tu yu xi'in ndo xa'a ña ndo'o va yu, ra na
kundaa ini ndo, chi xa'a ña kandixa yu ta ku'va kandixa takundi'i na
ñuu yo Israel ña ndatiaku na ndii, va ke nu'ni yu, xi'in yo'ó kaa yo'o
vichin —kachi ra.

21 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—Ndia nii tutu täan ti'vi ndia chiñu Judea xaa nda'a ndi xa'a kun,
ra ndia nii tu ndia judío ta'an va yo, täan kixi taxi kuachi xa'a kun
nuu ndi. 22 Ndi su ˆkuni va tu ndi ña kuni so'o ndi, xa'a ña ka'an kun,
saa chi iinii kuvi va kundasi na ña ndikun kun ñaa —kachi ndia.

23 Ra saa kindoo ndia xi'in ra Pablo ña ndakuita'an ndia inka kii.
Ra ta ndixaa kii kan, ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi ra ndixaa na
ve'e nuu kandu'u ra Pablo. Ra iin nduvi ndaa va ndakani ra nuu na,
xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, xi'in ña ndika'an ndia *ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va ke *xiniñu'u ra, ña *ndika'an ra xi'in na ña *kuni ra
ˆsaxinu ra ini na, ña na ˆkandixa na Jesús. 24 Ra *kandixa va sava
na ña ndika'an ra Pablo, ra sava tu na ndixïin kandixa va. 25 Saa ra
nindakitä'an tu'un vi na, ra saa xa'a na nindutia na kua'an va na. Ra
saa ndika'an ra Pablo xi'in na, kachi ra saa:

—Ta *xa ndo'o vichin, ke ˆxa tu na xii xikua yo xina'a va, ra xa'a
kan va ke ndika'an tachi Yii Ndioxi xi'in ra Isaías, ña ndika'an ra
xi'in na, ra su'va ke kachi ña xi'in ra:

26 Kua'an nuu na ñuu yu, ra ka'an kun xi'in na kachi kun su'va:
xini va so'o ndo, ndi su kundäa ini ndo;
xito'ni kaxi va ndo, ndi su xïni vi tu ndo,
27 Saa chi nima ndo, ra xa ña ndutie'e va kuvi ña,
ra ndasi tu so'o va ndo, ña kan ke xïni ka so'o ndo,
ra ndasi tu nuu va ndo;
ña kan ke xïni kan ndo,
Ra nii kuëe xini kaxi tu so'o va ndo,
Ra ni na kuïin ndo nandiko ndo nuu yu, ra sanda'a yu ndo'o,
kachi ra Isaías —*kachi ra Pablo xi'in ndia judío
ta'an ra.

28 Ra saa ndika'an ka ra Pablo xi'in ndia, kachi ra saa:

—Na kundaa ini ndo, chi xa'a ña ndaku ni ini ndo, ra va'a ka va
na ku'un yu nuu na küu judío ña ndatu'un yu xi'in na, xa'a ña kuni
Ndioxi sakaku ra na, saa chi kuiin va na kan kuni so'o na —kachi ra.

29 Ra ta *ndi'i ndika'an ra Pablo kachi ra saa, ra saa ndaki'in na
judío kan kua'an na, ra iin inaa ta'an mii na kua'an na.

30 Ra uvi nii ka kuiya ke xikandu'u ra Pablo ve'e ña tatu ra ñuu
kan, ra *ndaki'in ra takundi'i va yuvi na *ndixa'an xito'ni ña'a. 31 Ra
ndixiyo ni va ndiayu nda'a ra, ña ndakani ra nuu na xa'a ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra sakua'a ni ra na xa'a ichi Tata yo Jesucristo,
ra ndia nii yuvi ndisäsi nuu ra.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Roma

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Roma

1 Ndioxi na koo xi'in ndo'o na ta'an yo, na ndee ñuu Roma. Yu'u
kuvi ra Pablo, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra ndikaxin
Ndioxi yu'u ña kaka yu chiñu nuu ra, ra ka'an ndoso tu'un va'a xa'a
Jesucristo.
2 Ra xa ta yachi vi ke *kindoo Ndioxi xi'in ndia ndika'an ndoso
tu'un yu'u ra, ña *tiaa ndia tutu yii, ña ndakani xa'a tu'un va'a ña
sakaku na yuuvi yo'o. 3 Ra xa'a tata yo Jesucristo ra kuu se'e Ndioxi
va ke ndakani tu'un va'a kan. Ra ña *kaku Tata yo Jesucristo nuu
ñu'u ña yuuvi yo'o, ra ndise'e ra rey David va kuvi ra. 4 Ra Tachi Yii
Ndioxi ke *ndaña'a ra, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra kuu mii ra ndiee ña
ka'nu, saa chi ndatiaku va ra nuu ña ndii.
5 Ra nuu Jesucristo va ke ndini'i tá'vi̱ yu ña sachiñu yu nuu ra,
ra ka'an ndoso yu nuu takundi'i na yuuvi yo'o xa'a ra, ña va'a na
ndakundikun na ra, ra kandixa na ra, ña va'a na sa to'o na ra. 6 Ra ta
ˆxa Ndioxi ña kana ra na küu judío kan ke *xa tu ra xi'in ndo'o va,
ña *kana ra ndo'o, ña kundikun ndo Jesucristo vichin.
7 Ra nuu takundi'i ndo'o na ta'an yo na ndee ñuu Roma, na ku'vi
ni ini Ndioxi xíní ra, na *kana ra ˆkuu na yii, ke ti'vi yu tutu yo'o
kuxaa ña. Ra ña va'a ña taxi Ndioxi xi'in Jesucristo ke na koo xi'in
ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Kuni ra Pablo ku'un ra koto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

8 Ra ña nuu va'a, ra xi'in kivi Jesucristo ke ˆndataxi ni yu tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a takundi'i ndo, saa chi iinii kuvi va ka'an na xa'a
ndo ña kandixa ni ndo Jesucristo. 9 Ra Tata yu Ndioxi, ra xachiñu yu

nuu xi'in ndinuni nima yu, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a se'e ra,
kuvi ra kundaa ini ña ˆndaka'an yu xa'a ndo iin takundi'i va kii, ra
ka'an ni yu xi'in ra xa'a ndo. 10 Ra ña xaku nda'vi yu nuu Ndioxi xa'a
ke, na sa ra ña mani taxi ra ndiayu nda'a yu, ña va'a xaa yu kuto'ni
yu ndo'o, ndia iin kii va. 11 Ra ña ˆkuni yu kuni yu ndo'o, ra xi'in va
ndo ke kuni yu ndatu'un yu xa'a sava ña xinituni ña taxi Ndioxi, ña
va'a chindiee ta'an ña xi'in ndo, ña kundikun ndinuni va'a ka ndo
ra. 12 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na chikaa ka yo
ndiee xi'in ta'an yo, xa'a ña ˆkandixa va yo kuvi ña.
13 Ra na kundaa ini ndo na ta'an yo, saa chi xa kua'a ni va ichi
ˆkuni yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ndi su täan xaa yu. Ra na kundaa
ini ndo, chi xa saa xaa va yu ña kuni yu chiñu va'a ña ˆxa ndo, ra
ta'an chiñu va'a xaan kuvi tu ña xa na ñani yo na küu judío, na iyoo
ta ku'va iyoo ndo'o, na ndakundikun Jesús, na ndee iinii kuvi ña
yuuvi va. 14 Ra na kundaa ini ndo, chi nii na nda'vi kuvi na, ra nii na
kuika kuvi va tu na, ra nii na ndichi kuvi na, ra nii na kuëe ndichi
kuvi va tu na, ndi su yu'u kuvi ra xiniñu'u ndatu'un xi'in takundi'i
va na. 15 Xa'a ña kan ke kuni ni yu xaa yu, ña ndakani ka yu tu'un
va'a xa'a Jesucristo nuu ndo'o, na ndee ñuu Roma.

Ndiee ña kuu mii tu'un va'a xa'a Jesucristo

16 Yu'u, ra kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
Jesucristo, saa chi ndiee Ndioxi ña ˆsakaku takundi'i yuvi na
ˆkandixa Jesucristo va kuvi ña. Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo yo'o, ra
nuu na judío ke xi'na ni ka xa̱a ña, ndi su xa saa xiniñu'u ku'un tu
ña nuu na küu judío va. 17 Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo ke ˆsaña'a
yoo, ndia ku'va ke ˆndaki'in Ndioxi yuvi, ra ndasa ra na yuvi va'a, ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña
kachi su'va: “Yuvi na ndaki'in mani Ndioxi, ra ndasa ra na yuvi va'a,
ra xa'a ña ndiaa ini va na ra ke kutiaku na”, kachi ña.

Na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi nuu Ndioxi

18 Ra ndia ndivi nuu ndu'u vi Ndioxi ke ˆndaña'a ra mii ra nuu
yo, ña sáa̱ ra xini ra takundi'i yuvi ña'á, xi'in yuvi na xïin sa chiñu
ndaku; ra chiñu ña'a, ña ˆxa va na ke täxi kundaa ini na ña ndaa.
19 Ra xa kundaa va'a va ini na ña ndaa xa'a Ndioxi, saa chi xi'in

chiñu ña ˆxa va ra kuvi ña, ndaña'a ra ña nuu na. [20] Ra va'a ni küvi
va kuni na Ndioxi, ndi su ña kuu mii ra, xi'in ndiee ra ña kuë ndi'i
xa'a ña kuu mii ra, ra ndia te kii xa'a vi kuvi ña xa'a ra ndaña'a tuvi
ra ña, ra xa'a ña kan va ke va'a kundaa ini na ña iyoo Ndioxi; ña kan
ke küvi ka'an yuvi ña köo kuachi na. [21] Ra ña ndixa ke xini va'a va
na ña iyoo Ndioxi, ndi su xïin na ña sato'o na ra, ra nii xïin tu na ña
taxi na tixa'vi nda'a va ra. Chi ña ˆxa na ke, xa'a na ndakundi'i ini
na xa'a inka ña'a ña köo ya'vi ndiaa va, ra xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa
na ke, *ndi'i tu xa'a ña xini tuni va na. [22] Ra va'a ni ndichi ni va na
nuu mii na, ndi su na ndiee ka nduki'vi va kuvi na. [23] Saa chi nuu
ña ˆndasaka'nu na Ndioxi ra kuë ndi'i xa'a, ra *xa'a na ndasaka'nu
na ña'a ña ndi'i xa'a, ña *xava'a mii va na, ta kuu na'na yuvi, xi'in
na'na kiti ri ndáchí, xi'in na'na kiti ri iyoo kumi xa'a, xi'in na'na kiti
ri kañu'u tixi va.

[24] Ra xa'a ña kan ke *ndakoo nda'a va Ndioxi na, ña ˆsa na ndia
ndia ka chiñu ña'a ña kuni mii va na, ta kuu ña ˆxa na chiñu ka'an
nuu xi'in ta'an na. [25] Saa chi ndakoo va na ña ndaa, ra ndakundikun
na tu'un chi'ña va, ra nuu ña ˆndasaka'nu na Ndioxi ra tiaku, ra ña'a
ña xava'a va ra *ndasa na ndioxi, ra xa'a na *ndasaka'nu na ña, ra
ndixïin vi na ndasaka'nu na mii Ndioxi ra xava'a takundi'i ña'a ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra ra kan kuu ndixa mii Ndioxi ra Yii, ra
xiniñu'u nduka'nu iin takundi'i kii. Ra saa ke koo va.

[26] Ra xa'a ña ˆxa na chiñu ki'vi kan ke *ndakoo nda'a va Ndioxi
na, ña na ˆsa ka na chiñu ka'an nuu xi'in ta'an va na, ta kuu na si'i,
ra küni ka na tiaa, chi ná si'i ta'an va ná xa'a ná *ndakutoo ná. [27] Ra
mii saa ke *ndasa tu tiaa va, saa chi küni ka ndia ná si'i, chi tiaa
ta'an mii va ndia ndakutoo ndia. Ra xa'a ndia ˆxa ndia chiñu ka'an
nuu xi'in ta'an mii va ndia. Ra xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa mii va yuvi ke
ˆtaxi Ndioxi tundo'o nda'a na, saa chi saa ke xiniñu'u koo va na.

[28] Ra xa'a ña ndixïin na sato'o na Ndioxi ra ka'nu va ke *ndakoo
nda'a ra na, ña na ˆsa na chiñu yakua ña kuni mii na, chiñu ña'a ña
xiniñü'u sa na. [29] Ra iin chitu ndaa nima na xi'in takundi'i ña vä'a, ta
kuu ña ki'vi tiaa xi'in inka ná si'i ná küu yasi'i ndia, a ná si'i ná ki'vi
xi'in inka tiaa ra küu yii na, xi'in ña ndákáni ini na sa na chiñu ki'vi,
xi'in ña kutoo na koo kua'a ni ndia ndia ka ña'a nuu na, xi'in ña ˆxa
na chiñu ki'vi xi'in inka yuvi, xi'in ña ndukuini ini na xi'in ta'an na,
xi'in ña xa'ni na ndii, xi'in ña kutoo ni na kanita'an na xi'in ta'an na,
xi'in ña ˆsanda'vi ta'an na, xi'in ña ndasama na tu'un va'a, ra ndasa

na ña tu'un ki'vi, 30 xi'in ña xava'a ini na xa'a ta'an na, xi'in ña ka'an
ki'vi na xa'a ta'an na, xi'in ña kundasi na Ndioxi, xi'in ña kundasi na
ta'an na, xi'in ña kutiaa na nuu ta'an na, xi'in ña chindu'u va'a ni na
tu'un xa'a mii na, xi'in ña sandaku na kua'a ni chiñu ki'vi, xi'in ña
xïin na kandixa na vasi'i na, 31 xi'in ña kï'in xini na, xi'in ña saxïnu
na nuu tu'un ña ka'an na, xi'in ña kü'vi ini na kuni ta'an na, xi'in ña
xïin na koo ka'nu ini na xi'in ta'an na, xi'in ña köo ña nda'vi ini nuu
na. 32 Ra va'a ni xa kundaa va ini na ña sayukun Ndioxi kuachi xi'in
na, ra sandi'i ra xa'a na, ndi su ndakundiee va na ña ˆxa na chiñu
ki'vi, ra saña'a tu na inka yuvi va ña sa na chiñu ki'vi kan.

Xi'in ña ndaa va sandaku Ndioxi kuachi xi'in yuvi

2 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña ˆxa na chiñu ki'vi, ra xa'a
mii va ndo ke ka'an ndo, saa chi saa ke ˆxa tu ndo'o va, ña kan
ke köo ndiayu vi ndo ña ka'an ndo xa'a kuachi na. 2 Ra xa ˆkundaa
va ini yo, chi ndakú ni va xayukun Ndioxi kuachi xi'in yuvi na ˆxa
chiñu kí'vi. 3 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña ˆxa na chiñu kí'vi,
ra ˆxa tu mii va ndo chiñu ki'vi, ¿ra a kaku ndo nuu tundo'o ña
taxi Ndioxi tuvi ndo? 4 ¡Ii!, ¿ra nichuun kundasi ndo, ña tiayu ni ini
Ndioxi, xi'in ña ka'nu ni ini ra, xi'in ña ˆxa ndiee ini ra xa'a takundi'i
chiñu ki'vi ña ˆxa ndo? ¿Ra a kundäa ini ndo xa'a ña tiayu ni va ra
ke kuni ra ña na nandiko ini ndo nuu ra, ndakoo ndo chiñu ki'vi ña
xa ndo? 5 Ra ña ndak̲u̲ ni ini ndo, ña xïin ndo nandiko ini ndo, ra
ña ndasakua'a ka va ndo kuvi kuachi ndo, ra xa'a kuachi ndo ke
sando'o Ndioxi ndo'o, te xa na xaa kii ña sandaku ra kuachi va, saa
chi ra kan, ra ndaku ni va sayukun ra kuachi xi'in yuvi. 6 Ra kii kan
ke, cha'vi Ndioxi na ta ku'va iyoo mii chiñu ña *xa va na. 7 Ra taxi
va ra ña kutiaku yuvi na xikutüvi ˆxa ña va'a, saa chi ndiatu va na
ña ndakuni Ndioxi na, ra chindu'u to'o ra tu'un xa'a na, ra taxi ra
kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un. 8 Ndi su yuvi na ka'an to'o ni xa'a
mii, ra xïin na kandixa na tu'un Ndioxi ña ndaa, ra niña chiñu kini
va ˆxa na, ra na kan kuvi na sáa̲ Ndioxi xi'in, ra taxi tu ra tundo'o
nda'a va. 9 Ra takundi'i yuvi na xa chiñu kí'vi kuvi na ni'i tundo'o,
ra tiaa ni kusuchi ini na, ra xi'na ka va na judío kuvi na ni'i tundo'o
kan, ra saa tu na küu judío va. 10 Ndi su yuvi na ˆxa chiñu va'a, ra
ndakuni va Ndioxi na kan, ra chindu'u to'o tu ra tu'un xa'a va na, ra

va'a ni koo na; ra xi'na ni ka va na judío na ˆxa ña va'a kuvi na ni'i
ña va'a sa Ndioxi, ra saa tu na küu judío va.
11 Saa chi Ndioxi, ra ndakäxin ra kan yuvi, ña kan ke inuu
sandaku ra kuachi xi'in takundi'i va na. 12 Ra takundi'i yuvi na
küu judío, ra ˆxa na chiñu ki'vi, ra va'a ni ndikundäa va ini na
xa'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa saa taxi va Ndioxi
tundo'o nda'a na xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa na; ra saa tu na judío, na
iyoo ndiayu Ndioxi nda'a, ra xïin na kandixa na ña, chi ˆxa va na
chiñu ki'vi, ra ni'i tu na kan va tundo'o sa Ndioxi, saa chi ˆxïin na
kandixa na ndiayu kan. 13 Saa chi süvi takua ña xa iyoo kuiti ndiayu
Ndioxi nda'a na, saa ra xa kuvi ndaki'in mani Ndioxi na, chi na iyoo
ndiayu Ndioxi nda'a, ra xa na ña ka'an ña, ra na kan va kuvi na
ndaki'in mani Ndioxi, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu ra. 14 Ra ndia na küu judío na köo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés nda'a va, ndaña'a ña xini na, ña ka'an ndiayu kan xa'a, saa
chi nima va na iyoo ña, ra va'a ni täan ka'vi na ña, ndi su kandixa
va na ña. 15 Saa chi xi'in ku'va ña tiaku va na kuvi ña, ndaña'a na
ña iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nima na. Ra ta xani ini
na xa'a ndia ndia ka chiñu ña ˆxa na, ra kundaa va ini na, ndia ña
kuvi chiñu va'a, ra ndia ña kuvi chiñu ki'vi ña ˆxa na. 16 Ra kii ña
sandaku Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi, ra ndia kuachi na ña
iyoo se'e va kuvi sandaku ra, ra nda'a Jesucristo va ke *taxi Ndioxi
ndiayu ña sandaku ra kuachi na, ta ku'va kachi mii tu'un va'a xa'a
Jesucristo, ña ˆka'an ndoso va yu.

Na judío ra kuëe kandixa vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

17 Ra xa xini mii va ndo, chi na judío kuvi ndixa va ndo, ra ndiaa
ni tu ini ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va, ra kutiayu ni tu
ini ndo, ña ndikun ndo Ndioxi va. 18 Ra xini tu ndo ña kuni Ndioxi
va, ra ndiayu Ndioxi ña sakua'a ndo, ra va'a ni va *kutu'va ndo xi'in
ña. 19 Ra xini va'a tu ndo, ña kunuu ndo ichi nuu na kuaa va, ra ˆkuu
tu ndo ñù'ù ña tuun nuu na xika nuu ñaa va tuvi ndo. 20 Ra va'a ni tu
saña'a ndo yuvi na kundäa ini xa'a ichi Ndioxi va, ra xini ni tu ndo
saña'a ndo yuvi na köo ña xini tuni va, saa chi xa iyoo va ndiayu
Ndioxi nda'a ndo, ra ña kan va ke xini ni ndo ña ndaa. 21 Ra tu va'a
va tu saña'a ndo inka yuvi ña na sa to'o na Ndioxi, saa ra, ¿nichuun

xä to'o tu mii ndo Ndioxi, tu saa? Ra tu mii tu ndo saña'a inka yuvi
ña vä'a sa kui'na na, ¿ra nichuun xa kui'na va tu mii ndo? 22 Ra tu
mii tu ndo kuvi na ˆka'an xi'in inka yuvi ña vä'a kaka sii na, ña koo
ni tani na, ¿ra nichuun xika sii ni va tu mii ndo, ña iyoo ni tani ndo?
Ra ka'an tu ndo ña kundasi ni va ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ¿ra
nichuun xa kui'na va tu ndo, ña'a ña iyoo ini ve'e ñu'u nuu ndita
ña? 23 Ra kutiayu ni tu ini ndo, xa'a ña iyoo ndiayu Ndioxi nda'a va
ndo, ndi su kanduu va tu ndo ña, saa chi xä to'o vi tu ndo Ndioxi.
24 Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va: “Xa'a kuachi kini
ña ˆxa ndo'o na judío va ke, kaña'a yuvi na küu judío xa'a Ndioxi”,
kachi ña.

25 Ra ña ndixa ke, ndiaa ya'vi va ña ˆtiá'ndiá yo, ña iyoo tuni
Ndioxi yoo, tu kandixa yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a
yo, ra nii tiá'ndiá va tu yo, ña iyoo tuni Ndioxi yoo, tu kandïxa yo
ndiayu Ndioxi, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña. 26 Saa chi nii köo va tuni
Ndioxi kuu mii yuvi, ra tu kandixa va tu na ña ka'an ndiayu Ndioxi,
saa ra ta iyoo yuvi na kuu mii tuni Ndioxi ke iyoo va na. 27 Ra yuvi
na köo tuni Ndioxi kuu mii, ndi su kandixa va tu na ndiayu Ndioxi
ña *ndakoo ra Moisés, ra na kan va kuvi na taxi kuachi xa'a ndo,
saa chi va'a nii kuu mii va ndo tuni Ndioxi, ra nii iyoo tu ndiayu ra
nda'a va ndo, ndi su xïin ndo, ña kandixa ndo ña. 28 Ra süvi takua
se'e na judío ke kunani yo, ra tu iyoo tu tuni Ndioxi yoo, ra süvi
takua iki kuñu yo ke koo ña. 29 Chi yuvi na ndixa kuu judío, na ndixa
kuu mii tuni Ndioxi, ra ndaku va iyoo nima na nuu Ndioxi. Ra süvi
takua ku'va ña ndika'yu ndiayu Ndioxi ke saxinu na, chi xa ndasama
tu nima va na *xa Tachi Yii Ndioxi. Ra yuvi na xa ndasama nima, ra
süvi yuvi kuvi na ˆchindu'u to'o tu'un xa'a na, chi Ndioxi va kuvi ra
ˆchindu'u to'o tu'un xa'a na.

3 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a iyoo ya'vi ndiaa ña kuu yo judío?
¿Ra ni ya'vi ndiaa tu ña, ña ˆtiá'ndiá kuñu yo, ña kuu mii yo
tuni Ndioxi? 2 Ña ndixa ke ndiaa ya'vi ni va ña, saa chi yoo na judío
kuvi na xindiaa ni ini Ndioxi xini ra, ra xa'a ña kan ke nuu va'a ka
va yoo na judío kuvi na, *taxi ra tu'un ra nda'a. 3 Ra tu kandïxa va
tu sava na judío ta'an yo tu'un Ndioxi, ¿ra a xa'a ña kandïxa na kan,
ra saxïnu ka Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in yo, tuvi ndo? 4 Na kundaa
ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña! Chi saxinu va ra ña, saa chi nii xava'a
ini takundi'i va yuvi ña ka'an na, ndi su Ndioxi ra niña ña ndaa va
ka'an ra; ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va:

Takundi'i yuvi, ra ˆkundaa va ini na ña kuu kun ra ndaa, saa
chi saxinu va kun, ña ka'an kun;
ra ndia nii yuvi nï'i kuachi kun, ta xa na sandakú na kuachi
xi'in kun,
kachi ña.
5 Ra sava tu na kuvi ka'an kachi su'va va: “Tu ña ˆxa ndaku
Ndioxi kuachi xi'in yo xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa va yo ke nduka'nu ni
ka ra, ra kundaa tu ini inka yuvi ña kuu ra ra ndaa, ¿ra ni ke kuvi
kachi yo tu saa?, a kuvi ka'an yo, ¿ra vä'a kuvi Ndioxi saa chi taxi
ra tundo'o nda'a yo xa'a kuachi yo?” (Ra su'va ke kuvi kachi sava
yuvi na xïni Ndioxi va.) 6 Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa ke iyoo
ña! Saa chi tu süvi ra ndaa kuvi Ndioxi, saa ra, ¿ni ke sa tu ra, ña
sandaku ra kuachi xi'in na yuuvi yo'o, tu saa?
7 Ra tu sava tu na, na ka'an kachi na saa: “¿Nichuun ka'an Ndioxi
ña iyoo kuachi yo, tu xi'in tu'un chi'ña ña ka'an yo ke nduchee ni
ka va ña ndaa ña kuu mii ra? 8 Saa chi tu xa'a kuachi va tu yo ke
nduka'nu ni ka Ndioxi, ¿ra a vä'a, tu kua'a ni ka va kuachi na sa
yo, ña va'a na nduu ña chiñu va'a?”, na kachi sava na. Ra ña tuvi
sava yuvi, ra ña yo'o va ke saña'a ndi yuvi, ˆkachi na, ña chikaa na
kuachi ndu'u. Ra na ka'an kachi saa kan, ra na sando'o Ndioxi va na.

Na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi

9 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a ni ka yoo na judío, nuu na
küu judío tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña! Ra
*xa ta kachi yu xi'in ndo ke iyoo va ña, saa chi nii judío kuvi va na,
ra nii süvi va tu na, ndi su na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi.
10 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na ta yachi, ña kachi su'va:
Köo ndia nii yuvi na ndakú, ndia nii mitu'un na köo.
11 Köo ndia nii yuvi ˆxiin kundaa ini,
ra ndia nii tu na xïin nanduku Ndioxi va.
12 Chi ichi ki'vi ke kua'an takundi'i va yuvi, ra nuu ndi'i xa'a
va na ke kua'an na.
Chi ndia nii yuvi xïin ˆsa chiñu va'a, ndia nii mitu'un na.
13 Ra ta iyoo yu'u yavi ndii ña nuña, saa va ke iyoo sukun na;
Saa chi niña tu'un ña xava'a ini va na ke ndatu'un na;
ra iin ta iyoo ndutia xatu ra ñu'u yu'u koo, saa va ke iyoo
tu'un ña ka'an na.

14 Saa chi niña tu'un ña'á, tu'un ña ˆxa iva ini yuvi va ke ka'an
na.
15 Ra xa iin su'va va iyoo nduvi na, ña kuni na ka'ni na ndii.
16 Ra ichi nuu xika na, ra ña sandi'i xa'a yuvi va kuvi ña, ra xa
nda'vi tu ña yuvi va.
17 Ra nii xïin tu na, ña vivii kuta'an na xi'in inka yuvi va.
18 Ra nii kuayü'vi tu na ˆxini na Ndioxi va.
19 Ra takundi'i tu'un Ndioxi ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, ra
xa'a mii yoo na iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a va
ke ka'an ña. Ña va'a na kutaxin yu'u yo, saa chi Ndioxi va kuvi ra
sandaku kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o. 20 Ra ndia nii yuvi
kuchüun ña nduu na yuvi va'a, xa'a ña kuni na saxinu na chiñu ña
xa'ndia ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa chi ña xa nduxa na
ña kuni na saxinu na nuu ña, ra ña kundaa ini na xa'a ke iyoo kuachi
va na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Jesús va ke ndaki'in mani Ndioxi na

21 Ra na kundaa ini yo vichin, chi nii na saxïnu va yuvi ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ndi su *xa ndaña'a va Ndioxi ndia
ku'va ke ndaki'in mani ra na, Ra saa ke kachi mii ndiayu ra ña
ndakoo ra Moisés va, ra saa tu ke kachi ña tiaa ndia ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va. 22 Saa chi Ndioxi va kuvi ra ˆndaki'in mani
yuvi, xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo, ra saa ˆxa ra xi'in takundi'i va
yuvi, saa chi nii judío kuvi na, ra nii süvi va tu na, ndi su ndakäxin
ra na. 23 Ra na kundaa ini ndo, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va
yuvi, ra xika ni va iyoo na nuu Ndioxi, ra köo mii ña va'a ra, kuu
mii vi na. 24 Ndi su chee ni va ña *xa Ndioxi, saa chi va'a ni iyoo ni
va kuachi yuvi, ra ndaki'in mani va ra na, ra ña ni'i va na kuvi ña
ndaki'in ra na, saa chi xa *cha'vi va Cristo Jesús xa'a na, ña *sakaku
ra na nuu tundo'o ña vaxi nuu na. 25 Ra suvi mii Ndioxi kuvi ra *ti'vi
Jesucristo ña *kixi ra ña *sakindoo mani ra yuvi xi'in va ra. Ra tu
kandixa na ña ndixi'i Jesucristo, ra ndixitia nii ra xa'a kuachi na, saa
ra täxi ka vi Ndioxi tundo'o nda'a na, saa chi xa *ndo'o va Cristo
xa'a na. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña kuu Ndioxi ra ndaku,
saa chi ndïxa ra xa'a vi chiñu ki'vi ña *xa yo ta yachi. 26 Ra vichin
ke ndaña'a Ndioxi mii ra ña kuu ra ra ndaku, ra xa'a ña ka'nu ni ini
va ra ke *xa ka'nu va ini ra xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña *xa yuvi. Ra

ña kuu Ndioxi ra ndaku, ña kan ke takua yuvi na ndiaa ini Jesús va
kuvi na ndaki'in mani ra.
27 Ra xa'a ña kan ke, tu Ndioxi va kuvi ra *xa takundi'i ña va'a
ña *sakaku ra yuvi, saa ra, küvi vi kutiaa ni ini na ka'an na kachi
na saa: “Ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va ke kandixa yu ña
kan ke ndikaku yu”, kachi na. Saa chi süvi saa iyoo ña, saa chi ña
ndaki'in mani Ndioxi yuvi, ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke.
28 Ra ña yo'o va ke ˆkundaa ini yo xi'in takundi'i ña ndika'an yu, saa
chi ña ndaki'in mani Ndioxi yuvi ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo
va kuvi ña, ra süvi xa'a ña kandixa na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés kuvi ña.
29 Ndioxi, ¿ra a takua nuu na judío va ke xa'ndia chiñu ra tuvi
ndo? ¿Ra a xä'ndia chiñu tu ra, nuu na küu judío? Ra na kundaa ini
ndo mii ña ndaa, saa chi Ndioxi, ra xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i
va yuvi. 30 Saa chi indaa va kuvi Ndioxi, ra ra kan kuvi ra ndaki'in
mani takundi'i va yuvi na kuu mii tuni Ndioxi, ra saa tu na köo tuni
Ndioxi kuu mii va; ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke ndaki'in
mani ra na. 31 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a köo ka ya'vi ndiaa
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xa'a ña ka'an yo ña ndiaa ya'vi
ni ka va ña ndiaa ini yo Jesucristo? Ra na kundaa ini ndo, chi ¡süvi
saa iyoo ña! Saa chi te xa xa'a yo ña ndakundiaa ini yo Jesucristo,
ra saa ke ndaña'a yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña ndiaa
ya'vi ni va ña.

*Ndaki'in mani va Ndioxi ra Abraham saa chi xindiaa ni va ini ra ra

4 Ra vichin na kundaa ini yo, xa'a ra xii xikua yo Abraham, ndia
ku'va ke xitiaku ra. 2 Ra na kundaa ini ndo, chi tu nindaki'in
mani Ndioxi ra Abraham xa'a chiñu va'a ña *xa ra, saa ra kuvi va
kutiaa ra nuu yoo. Ndi su nuu Ndioxi ra ndia nii lo'o vi tu kuchüun
ra kutiaa ra. 3 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin, chi süvi xa'a
ña *ndixa ra chiñu va'a ke nindaki'in mani Ndioxi ra, chi xa'a ña
xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña, ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi
ña tiaa na xina'a va: “Xa'a ña xindiaa ini ra Abraham Ndioxi va ke,
ndaki'in mani ra ra, ra ndasa ra ra iin tiaa ra köo kuachi”, kachi ña.
4 Ra na kundaa tu ini yo, chi iin yuvi na xachiñu, ra süvi ña ni'i na
kuvi xu'un ña taxi na nda'a na, saa chi ya'vi va na kuvi ña. 5 Ndi su

Ndioxi, ra süvi vi xa'a ña ˆxa yuvi chiñu va'a kuvi ña ndaki'in mani
ra na, chi xa'a ña ndiaa ini va na ra kuvi ña ndaki'in mani ra na, ra
ˆndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. 6 Ra ka'an tu ra rey
David va, ña va'a ni ˆkee yuvi na ndiaa ini Ndioxi, saa chi va'a ni xä
vi na ndia nii chiñu, ra ndaki'in mani va Ndioxi na, *kachi ra. 7 Ta
ndika'an ra *kachi ra su'va:

Va'a ni ˆkee yuvi na ˆxa ka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi, saa chi
sanaa va ra ini ra xa'a kuachi na.

8 Ra va'a ni ˆkee tu yuvi na sandi'i Ndioxi xa kuachi va, saa chi
kä'an ka ra xa'a na ña iyoo kuachi na.

9 ¿Ra a takua yuvi na kuu mii tuni Ndioxi va kuvi na va'a ni ˆkee?
¿Ra a vä'a tu ˆkee yuvi na köo tuni Ndioxi kuu mii? Ra na kundaa ini
ndo, chi süvi saa iyoo ña, saa chi va'a tu ˆkee na köo tuni Ndioxi kuu
mii va, ra xa ta *kachi va yo, chi ra Abraham ra xa'a ña xindiaa ini
ra Ndioxi va ke ndaki'in mani ra ra. 10 ¿Ra ndia ku'va ke *ndaki'in
mani Ndioxi ra Abraham, tuvi ndo? ¿A xa'a ña *xiin ra ña na koo
tuni Ndioxi ra ke? Ra na kundaa ini ndo, chi xi'na ka va ndaki'in
mani Ndioxi ra, ra saa vi ke kandixa ra ña koo tuni Ndioxi ra. 11 Ra
*xiin va ra Abraham ña na koo tuni Ndioxi ra, xa'a ña *ndaña'a ra
mii ra ña xa ndaki'in mani Ndioxi ra, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi
va ke ndaki'in mani ra ra. Ra su'va va ke *kuu ña va'a *nduu ra
Abraham iva takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi, ra va'a ni köo va
tuni Ndioxi kuu mii na, ndi su xa'a ña ndiaa ini na mii Ndioxi va
ke ˆndaki'in mani ra na. 12 Ra se'e ra Abraham kuvi tu na judío na
kuu mii tuni Ndioxi, ra ndiaa tu ini na mii Ndioxi va. Ra na kundaa
ini yo, chi yuvi na ˆxa ña yo'o, ra ta ku'va *xa mii ra Abraham ña
xindiaa ni ini ra Ndioxi, ta kumani ka koo tuni Ndioxi ra xina'a va
ke ˆxa na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke ndaki'in na ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a na

13 Ra Ndioxi va kuvi ra *kindoo xi'in Abraham, ra saa tu xi'in na
ˆkuu ndise'e va ra, ña ndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi yo'o. Ra
ña *kindoo Ndioxi saa xi'in ra Abraham, ra süvi xa'a ña ndikandixa
ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña xindiaa
ini ra Ndioxi va kuvi ña; ra ña yo'o va ke *xa ra Abraham ña va'a
*ndaki'in mani Ndioxi ra, ña *nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo

kuachi. [14] Ra süvi xa'a ña kandixa yuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés ke ˆndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi ña ˆtaxi Ndioxi. Saa
chi tu saa iyoo ña, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi,
ra nii ña *kindoo ra xi'in na köo ya'vi ndiaa vi. [15] Saa chi ndiayu
Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés, ra tundo'o va ke ˆtaxi ña tu kanduu na
ña, ra yuvi na köo ndiayu Ndioxi nda'a, ra nï'i na ña kanduu vi na.
[16] Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke
ˆndaki'in na ña ˆkindoo ra taxi ra nda'a na, ra ña ni'i uun va na kuvi
ña. Ra yuvi na kuu ndise'e ra Abraham, ra ña ndixa ke ndaki'in va
na ña *kindoo Ndioxi taxi ra nda'a na. Ra süvi takua yuvi na iyoo
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a kuvi na ndaki'in ña, chi
ndaki'in tu yuvi na ndiaa ini Ndioxi va ña, na ˆxa ta ku'va *xa mii ra
Abraham. Ra ra kan, kuvi iva takundi'i va yuvi na ndiaa ini Ndioxi.
[17] Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va: “Yo'o
kuvi ra *ndasa yu iva takundi'i va na yuuvi.” Ra ña yo'o ke *kindoo
Ndioxi xi'in ra Abraham xa'a ña *xindiaa ni ini ra ra, saa chi Ndioxi
kuvi ra kuu mii ndiee ña sandatiaku ra na ndii, ra ˆxava'a tu ra ña'a,
ña täan koo va.
[18] Ra va'a ni kää kandixa vi ra Abraham ña *kindoo Ndioxi xi'in
ra, ña koo iin se'e ra, ndi su *kandixa va tu ra, ra *taxi ndixa va
Ndioxi se'e ra, ra su'va va ke *kuu ña nduu ra “Iva kua'a ni yuvi.”
Ra saa ke *kachi tu Ndioxi va, ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra su'va:
“Tiaa ni kua'a kuu ndise'e kun”, kachi ra. [19] Saa chi ra Abraham
ra kuëe ndixa uvi vi ini ra, chi *kandixa va ra ña ndika'an Ndioxi
xi'in ra ña taxi ra iin se'e ra nda'a ra, ra va'a ni xa iin ciento va
kuiya ndikaa ra ña ˆkuchee ra, ra va'a ni xa numi tu kuvi va ra, ra
va'a ni ña numa tu *xikuu ña Sara yasi'i va ra, ndi su *xindiaa va ini
ra Ndioxi. [20] Ra nii ndixïka ini ra, ra nii kuëe ndixa uvi tu ini va ra,
xa'a ña *kindoo Ndioxi taxi ra nda'a ra, chi ra ndiee ka xindiaa ini
va kuvi ra Ndioxi, ra *kandixa ni ka va ra ra, ra *ndasaka'nu ra ra.
[21] Saa chi xi'in ndinuni nima va ra kandixa ra ña iyoo ndiee Ndioxi,
ña taxi ra ña *kindoo ra xi'in ra xa'a. [22] Ra xa'a ña xindiaa ni ini ra
Ndioxi va ke *ndaki'in mani ra ra, ra *nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa
ra köo kuachi nuu ra.
[23] Ra ña *ndaki'in mani Ndioxi ra Abraham, ña *nduu ra ta ku'va
iyoo iin tiaa ra köo kuachi, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va
kuvi ña, ra süvi xa'a mitu'un ra kan ke ndika'yu tu'un yo'o, [24] chi
*ndika'yu tu ña xa'a takundi'i va yo. Chi ña ndiaa ini yo Jesucristo

va ke *ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña *nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi nuu ra, saa chi ˆkandixa va yo ña *sandatiaku Ndioxi,
Tata yo Jesús. 25 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra *ti'vi Jesús ña kixi ra
ndixi'i ra xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa yo, ra *ndatiaku va tu ra ña *ndasa
ra yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ña va'a na ndaki'in mani
Ndioxi yoo.

Ña'a ña ˆni'i yuvi na ndaki'in mani Ndioxi ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

5 Ra *xa kundaa va ini yo, chi xa'a ña ndiaa ini yo Jesucristo
va ke ndaki'in mani Ndioxi yoo ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, ra xa'a ña va'a ña *xa Jesucristo kuvi tu ña va'a
ˆita'an mani yo xi'in Ndioxi ta iin iin kii. 2 Ra xa'a ña ndiaa ini yo
Jesucristo kuvi tu ña *xa ra ña va'a xi'in yo ña *sanduyachin ra yoo
nuu Ndioxi, ra iyoo yo xi'in ra iin takundi'i kii, ra xa'a ña kan va ke
ˆkusii ni ini yo, chi vichin ra kundaa kaxi va ini yo, ña kuni yo ña
ka'nu kuu mii Ndioxi, kii ña vaxi. 3 Ra süvi takua xa'a ña yo'o ke
na kusii ni ini yo, chi na kusii tu ini yo ta vaxi tundo'o ña satixu'vi
ña yoo va, saa chi xi'in ña satixu'vi yoo kan ke kutu'va ka yo, ña sa
ndiee ini va yo. 4 Saa chi tu kuchuun yo ña ˆxa ndiee ini yo, saa ra
kutu'va tu yo ña kuu yo yuvi xixa va, ra ta xa *kutu'va yo, ña kuu yo
yuvi xixa, saa ra ña xa yo ke ndiaa ini yo Ndioxi ña sa ra ña *kindoo
ra sa ra xi'in va yo. 5 Ra ña xa ndinuni ni ndiaa ini yo ndaki'in yo ña
kindoo Ndioxi taxi ra nda'a yo, ra kuëe ndakava vi ini yo ña ndiaa
ini yo ra, saa chi Tachi Yii ña taxi Ndioxi iyoo nima va yo ke ka'an
xi'in yo, ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo.

6 Ra kii ña xindo'ni yo nda'a kuachi, ra ndikuchüun vi yo ña
ndatava yo mii yo nda'a ña, ndi su ndixaa va tu iin kii ña chituni
Ndioxi, ña *kixi Cristo ndixi'i ra xa'a yoo yuvi na iyoo kuachi. 7 Ra
*xa xini va ndo, chi nuu ña yuuvi yo'o, ra tiaa ni va u'vi ndani'i yo
yuvi na kuiin ña ndataxi na mii na, ña kuvi na xa'a inka yuvi na
va'a, ra a kusana kuiin va tu iin na, ña ndataxi na mii na, ña kuvi
na xa'a iin yuvi tu tiaa ni vi va'a na. 8 Ndi su siin va tu *xa Ndioxi,
chi ndaña'a va ra ña ku'vi ni ini ra ˆxini ra yoo, ra va'a ni iyoo ni
va kuachi yo, ndi su *ti'vi va ra Cristo *kixi ra ña ndixi'i ra xa'a yo.
9 Ra vichin, ña xa *ndaki'in mani Cristo yoo ña *nduu yo, ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, ra kundaa kaxi tu ini yo ña

mii Cristo kuvi ra sakaku yoo, ta xa na sandaku Ndioxi kuachi xi'in
takundi'i na yuuvi yo'o va. 10 Ra na kundaa ini yo, chi ta yachi, ra
yoo kanita'an xi'in Ndioxi va *xikuu yo, ndi su *ti'vi va ra Jesucristo
ra kuu se'e ra, ña *kixi ra ndixi'i ra xa'a yo, ña *ndachuta'an mani
ra yoo xi'in ra, ra ña xa *ndachuta'an mani Jesús yoo xi'in Ndioxi
vichin, ra kundaa kaxi va ini yo ña sakaku ra yoo. 11 Ra süvi takua
xa'a ña *xa sakaku Ndioxi yoo ke na kusii ni ini yo, chi na kusii
ni tu ini yo xi'in Ndioxi va, ña ˆndaki'in mani ra yoo, xa'a ña *xa
ndachuta'an mani Jesucristo yoo xi'in ra.

Chee ni ña va'a *xa Cristo nuu kuachi ña *xa ra Adán

12 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixikoo kuachi nuu ña yuuvi
yo'o, ra xa'a ña ndikandïxa indaa tiaa ra *xinani Adán Ndioxi va ke
*ndixikoo ña, ra xa'a kuachi ña *xa ra kan ke *ndixikoo tu ña xa'ni
yuvi va. Ra xa kundaa va ini yo, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va
yuvi, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u kuvi na xa'a kuachi va na. 13 Ra xa
kundaa va ini yo, chi ta kumani ka taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a yuvi,
ra xa saa *xa ni va na chiñu ki'vi, ra xa xini va yo, chi tu köo ndiayu
Ndioxi nda'a yuvi ra küvi taxi ra kuachi xa'a na ña kuëe saxinu na
ndiayu ra, 14 ndi su ndia kii ña xitiaku ra Adán, ra iin saa ndia kii ña
*taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés, ra va'a ni ndïxa va yuvi ta'an
kuachi ña *xa ra Adán ña kanduu ra Ndioxi, ndi su xa saa ndixi'i
va na. Ra na kundaa ini yo, chi xa'a kuachi ra Adán ke *nini'i yo
ña kuvi va yo, ra ña *xa ra Adán kan, ra xa'a chiñu ña *xa Cristo ra
*kixi va kuvi ña ka'an ña.
15 Ra inüu vi kuachi ña *xa ra Adán xi'in ña va'a ña ˆsani'i Ndioxi
yoo, saa chi xa'a kuachi indaa ra Adán, ra kua'a ni va yuvi *ndixi'i.
Ndi su chee ni ka va ña va'a ña *xa Ndioxi, saa chi xa'a indaa
Jesucristo, ra kua'a ni ka va yuvi ˆni'i ña va'a. 16 Ra kuachi ña *xa ra
Adán, ra inüu vi ña xi'in ña va'a ña *sani'i Ndioxi yoo, saa chi xa'a
kuachi ra Adán ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi takundi'i va yuvi, ra
xiniñu'u kuvi na xa'a va ña. Ndi su na tixa'vi Ndioxi xa'a ña va'a ña
ˆsani'i ra yoo, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi kuachi yo, ndi su xa ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va iyoo yo nuu ra vichin. 17 Ra tu xa'a
kuachi ña *xa indaa tiaa va ke *ndaka'ndia chiñu ña xa'ni yuvi nuu
ña yuuvi. Ra na kundaa ini ndo, saa chi tiaa ni ka va va'a *kee yoo,
xa'a ña ka'nu ña *xa indaa Jesucristo, saa chi xa'a ña *xa ra kan va

ke *ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña *nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi, ra ña tiaku yo vichin ra xa xi'in Jesucristo va ke ka'ndia
chiñu yo.
18 Saa chi xa'a kuachi indaa ra Adán va ke ka'an Ndioxi ña iyoo
kuachi takundi'i yuvi, ra xiniñu'u kuvi na xa'a va ña, ndi su na
tixa'vi Jesucristo, saa chi xa'a ña va'a ña *xa ra kan ke *ndaki'in
mani Ndioxi yoo ña *nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra
*taxi ra ña kutiaku yo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un. 19 Saa chi xa'a
ña ndikandïxa indaa tiaa ke ndixikoo kuachi kua'a ni yuvi, ra xa'a
ña *kandixa tu indaa tiaa ke kua'a ni yuvi *ndaki'in mani Ndioxi ña
nduu na, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va.
20 Ra ña *taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a yuvi, ra ña va'a na *kundaa
ini na xa'a ña iyoo ni ka kuachi va na kuvi ña. Ra ta *xa kundaa ini
na ña iyoo ni kuachi na, ra saa ke *ndaña'a kaxi Ndioxi ña ku'vi ni
ka ini ra xini va ra na. 21 Ra ta ku'va *xa kuachi ña *xa'ndia chiñu
ña nuu yuvi, ra xa'ndia ña chiñu ña na kuvi na, ra mii saa kuvi tu ña
*xa ña va'a ña ˆsani'i Ndioxi yoo va ña ndaka'ndia chiñu ña nuu yo,
ra chiñu va'a ña kuni Ndioxi va kuvi ña xa yo vichin, ra ˆtaxi ra ña
kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo.

Xa ndixi'i va yo nuu ndiee ña kuu mii kuachi ra xa xi'in Jesucristo va ke tiaku yo vichin

6 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a tu na ndakundiee ka yo ˆsa
yo kuachi, ña va'a na ku'vi ni ka ini Ndioxi kuni ra yoo? 2 ¡Süvi
saa iyoo ña! Saa chi *xa yo ndixi'i va kuvi yo nuu ndiee ña kuu
mii kuachi, ra xa'a ña kan ke küvi ka tuku tuku ndiko yo ña ˆsa yo
kuachi. 3 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te *chichi yo, ra ta iyoo yo
ndixi'i va iyoo yo xi'in Jesús. 4 Saa chi te *chichi yo, ra yo ninduxin
va kuvi yo xi'in Cristo, ra ta *kanata yo ini tiakuii, ra yo *ndatiaku
va kuvi yo xi'in ra, ta ku'va *xa mii Ndioxi ña *sandatiaku ra ra xi'in
takundi'i ndiee ra; ra ña *ndatiaku yo ña *nduu yo yuvi xaa vichin,
ra ña kutiaku yo ta ku'va ˆkuni mii Ndioxi va kuvi ña.
5 Ra tu *xa iin nduu va yo xi'in Cristo ña ndixi'i yo xi'in ra, ra mii
saa ke koo tu yo ña ˆkutiaku yo xi'in va ra. 6 Ra xa kundaa va ini
yo, chi yuvi kuachi na *xikuu mii yo ta yachi, ra xa ndika cruz va
*ndixi'i na xi'in Cristo, ra ikan ke ndi'i xa'a va ndiee kuachi ña *xa
yo, ra xa'a ña kan ke xiniñü'u ka sa yo kuachi ña tiaku yo vichin.

7 Saa chi iin yuvi na *xa ndixi'i, ra ˆküvi ka sa na kuachi, chi xa
ndisaña ndika va na nda'a kuachi. 8 Ra ña xa ndixi'i yo xi'in Cristo,
ra kundaa kaxi tu ini yo ña kutiaku yo xi'in va ra. 9 Ra xa kundaa va
ini yo, chi ña *ndatiaku Jesucristo, ra kuëe tuku tuku ˆndakuvi ra,
saa chi köo ka ndiee ña xa'ni ña ka'ndia chiñu ña nuu ra. 10 Saa chi
ña *ndixi'i Cristo, ra iin saa ke *sandi'i va ra xa'a ndiee ña xa'ni, ra
ña ˆtiaku ra vichin, ra ña sa ra ña kuni Ndioxi va kuvi ña. 11 Ra mii
saa ke iyoo tu ndo'o va, ra na näa ini ndo, ña xa ˆkuu ndo na ndii
nuu kuachi, ndi su ña tiaku ndo vichin, ra tiaku ndo ña sa ndo ña
kuni Ndioxi va, xa'a ña *xa nduu ndo iin xi'in Cristo Jesús.
12 Ra xa'a ña kan ke täxi ka ndo ña ka'ndia chiñu kuachi nuu ndo,
ra nii täxi ka tu ndo ña sanda'vi ña ndo'o ña sa ndo kua'a ni nuu
chiñu ki'vi ña kutoo ni kuñu ndo sa va ña. 13 Ra nii na ndatäxi tu
ndo iki kuñu ndo nda'a kuachi, ña kuu ña iin nda'a chiñu ña sa ña
ndia ndia ka chiñu ki'vi va, chi va'a ka va na ˆndataxi ndo ña nda'a
Ndioxi, ña ˆkuu ndo yuvi na *xa ndatiaku nuu ña ndii, ra na ˆkuu
ndo iin nda'a chiñu ña ˆxa chiñu ndaku nuu Ndioxi va. 14 Ra tu saa
na sa ndo, saa ra köo ka ndiee kuachi ña ka'ndia chiñu ña nuu ndo,
saa chi xä'ndia chiñu ka ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu
ndo, chi xa ña nda'vi ini Ndioxi va ke xa'ndia chiñu nuu ndo vichin.

Na sa yo chiñu ña kuni Ndioxi

15 ¿Ra ni ke sa yo vichin? ¿A va'a ka na sa yo kuachi, saa chi
xä'ndia chiñu ka ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu yo, chi xa
ña nda'vi ini Ndioxi va xa'ndia chiñu nuu yo? ¡Süvi saa iyoo ña!
16 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi ña xachiñu nda'vi ndo nuu iin
tiaa, ra ra kan kuvi vi ra ˆxa'ndia chiñu nuu va ndo, ra xiniñu'u
kandixa va ndo ra. Ra na kundaa ini ndo, saa chi tu na chikaa ini
ndo ña sa ndo chiñu ki'vi, saa ra ña ni'i ndo ke kuvi va ndo; ra
tu Ndioxi va tu na kandixa ndo, saa ra ña ni'i ndo ke kutiaku va
ndo, ra sa ndo ña kuni Ndioxi va. 17 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi
va'a ni nda'a kuachi ke xindo'ni va ndo, ndi su *xa kandixa va ndo
xi'in ndinuni nima ndo tu'un Ndioxi ña *xini so'o ndo. 18 Ra ña *xa
ndisaña ndika ndo nda'a kuachi vichin, ra xa na ˆxa chiñu ndaku nuu
Ndioxi va kuvi ndo. 19 (Ra tu'un ña kuvi kundaa ini ndo xi'in va kuvi
ña ka'an yu xi'in ndo vichin, saa chi ndo'o, ra u'vi ni va ˆkundaa ini
ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo.) Ra ta ku'va *xa ndo, ña *ndataxi

ndo iki kuñu ndo ña *xa ña chiñu yakua xi'in chiñu ña'a ta yachi, ke
na sa tu ndo ña ndataxi ndo iki kuñu ndo, ña sa ña chiñu ndaku nuu
Ndioxi, ña va'a na ˆkutiaku ndo ña kuu ndo na yii nuu va ra.
20 Saa chi ña xindo'ni ndo nda'a kuachi, ra ndixä'ndia chiñu vi ña
ndaku ña kuni Ndioxi nuu ndo. 21 ¿Ndi su ni ña'a ke taxi vi kuachi
kan nda'a ndo? Ra xa kundaa va ini ndo, chi takua ña ka'an nuu
va ke taxi ña nda'a ndo; ra kuachi kan, ra ña ka'ni ndo'o va kuvi
ña. 22 Ndi su vichin, ra *xa sa̱ñá ndika va Ndioxi ndo'o, ña kan ke
xä'ndia chiñu ka kuachi nuu ndo, chi xa Ndioxi va kuvi ra xa'ndia
chiñu nuu ndo, ña va'a na koo ndo, ta ku'va kuni mii ra. Ra ña *xa
ndaka'ndia chiñu Ndioxi nuu ndo vichin, ra va'a ni va ˆkee ndo,
saa chi ña kuu ndo yuvi na yii nuu va ra kuvi ña, ra ni'i tu ndo ña
kutiaku ndo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un va. 23 Saa chi yuvi na ˆxa
kuachi, ra ña cha'vi kuachi kan na ke kuvi va na, ndi su Ndioxi, ra
ña sani'i tu ra kan yoo ke kutiaku yo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un
va, xa'a ña *xa nduu yo iin xi'in Cristo Jesús, ra kuu Tata yo.

Tu'un ña ndakani xa'a yuvi na *ndakundikun Jesús

7 Ñani yo, ku'va yo, ndo'o na xini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés kuvi na ka'an yu xi'in. Ra xa xini va ndo, chi iin yuvi na
ndikun ndiayu kan, ra takua kii ña tiaku va na ke xa'ndia chiñu ña
nuu na. 2 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Ta kuu
iin ña'á ña iyoo ìi̱ ra xi'in ìi̱ ña ke xiniñu'u ndu'u va ña kii ña tiaku
ra, ndi su ta xa na kuvi ra, saa ra saña ndika va ña nuu ndiayu ña
ka'an ña kuu ña yasi'i ra. 3 Ra tu tiaku va tu ìi̱ ña, ra na ˆndaki'in
ña inka tiaa, saa ra chiñu ki'vi va ke ˆxa ña, ndi su tu xa ra *ndixi'i
va kuvi ìi̱ ña, saa ra *xa ña ndisaña ndika va kuvi ña nuu ndiayu ña
ka'an xa'a ña, ña iyoo ìi̱ ña, ra nii na tanda'a va ña xi'in inka tiaa,
ndi su süvi ka chiñu ki'vi ke ˆxa ña.
4 Ra vichin na kundaa ini yo xa'a ña yo'o, ni ke kuni kachi ña,
ñani yo: ña *nduu ndo iin xi'in Cristo, ra xa *ndixi'i va ndo xi'in ra
nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ña va'a na kuu ndo kuenda
inka tiaa, ra ndatiaku nuu ña ndii. Ra xa'a ña *xa ra kan ke tiaku
ndo vichin, ña sa ndo chiñu va'a nuu Ndioxi. 5 Ra kii ña *xitiaku yo
ña xa'ndia chiñu iki kuñu kuachi ña kuu mii yo nuu yo, ra ña *xa
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xi'in yo ke *sandi'i ka ña iki
kuñu yo ña na sa ka ña kuachi va, ra xa'a kuachi ña ˆxa iki kuñu yo

ke kuvi va yo. 6 Ndi su *xa yo ndixi'i va kuvi yoo nuu ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ra ña kan ke xä'ndia chiñu ka kuachi nuu yo,
ra xa yo ndisaña ndika va kuvi yo, ña ˆsa yo ña kuni Ndioxi, saa chi
xa Tachi Yii Ndioxi va ke xa'ndia chiñu nuu yo vichin, ra ndiayu
yata ña ndakoo ra Moisés, ra xä'ndia chiñu ka ña nuu yo.

Ña va'a va kuvi ndiayu Ndioxi chi ˆsandaka'an ña yuvi xa'a kuachi na

7 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿a ña vä'a kuvi ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés? ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi mii ndiayu Ndioxi
ke ndika'an xi'in yu ña iyoo kuachi va yu. Ra ˆkundäa vi ini yu ña
vä'a kutoo yu ña'a inka yuvi, tu ndixïyo ndiayu Ndioxi, ña ka'an
kachi su'va: “Kutöo kun ña'a inka yuvi.” 8 Ndi su ña *xa kuachi ke
ndakuniñu'u va ña ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa'a ña
sandi'i ña yu'u, ra xa'a yu ndakutoo yu iin takundi'i ña'a ña iyoo
nuu inka yuvi va. Ra tu ndikundäa ini yu xa'a ndiayu Ndioxi, saa
ra nii kuachi ke köo ndiee vi. 9 Ra ta ndikundäa ini yu xi'in ndiayu
Ndioxi ta yachi, ra va'a va ndixiyo yu, saa chi köo ña ndisandi'i
yu'u, ndi su ta kundaa ini yu ña ka'an ndiayu Ndioxi ña vä'a kutoo
yu ña'a inka yuvi, saa ra ndatiaku va kuachi yu, saa ra nduu yu ta
ku'va iyoo iin ndii va. 10 Ra saa kundaa ini yu, chi ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ña xiniñu'u taxi ña kutiaku yu xi'in Ndioxi, ra
ta iyoo ña *xa'ni va iyoo ña yu'u, saa chi sakuxika va ña yu'u nuu
Ndioxi. 11 Saa chi ña *xa kuachi ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi,
ra *sanda'vi ña yu'u va; ra xa'a ña *sanda'vi kuachi kan yu'u ke
*ndixi'i va yu *xa ndiayu Ndioxi.
12 Ra ña ndixa ke, chi ndiayu Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña
xa'ndia ra, ra ña ndixa ke Yii va ña, ra kuu tu ña mii ña ndaa va,
ra va'a ni va ña. 13 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a ndiayu Ndioxi ña
va'a ke *xa'ni yu'u? ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi kuachi va yu ke *xa'ni
yu'u, ra ña *xa kuachi yu ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi, ña va'a,
ra *xa'ni ña yu'u va, ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo ña vä'a mii
ndixa vi kuachi yu. Ra ndiayu Ndioxi ke ndaña'a kuachi yu ña kuu
ña, ña vä'a va'a vi.
14 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra kuenda Ndioxi va kuvi ña, ndi su yu'u, ra iin tiaa yuuvi va kuvi
yu, ra nuu kuachi ke xachiñu va yu. 15 Ra chiñu ña ˆxa yu, ra kundäa

ini yu xi'in vi ña, chi chiñu va'a ña kuni yu ˆsa yu, ra kuëe xa yu
ña, chi chiñu ki'vi ña kundasi va yu ke ˆxa yu. 16 Ra tu chiñu ki'vi
ña küni yu sa va ke ˆxa yu, ra xi'in ña yo'o ke ndakuni yu, ña kuu
ndiayu Ndioxi ña va'a va. 17 Ra ña ˆndo'o yu su'va, ra süvi mii yu
kuvi ra ˆxa chiñu ki'vi, chi kuachi ña iyoo ini va yu kuvi ña ˆxa ña.
18 Ra xa kundaa va ini yu, chi ini yu, ña kuu iki kuñu yu, ra köo mii
ña va'a iyoo vi, saa chi ña va'a ke kuni yu sa va yu, ndi su köo mii
ndiee iki kuñu yu, ña sa ña, ña va'a vi. 19 Saa chi chiñu va'a ña kuni
yu sa yu, ra xä vi yu ña, chi chiñu ki'vi ña küni yu sa va yu ke ˆxa
yu. 20 Ra tu ˆxa yu chiñu ki'vi ña küni yu sa yu, saa ra süvi yu'u kuvi
ra ˆxa ña, chi kuachi ña iyoo ini va yu ke ˆxa ña.
21 Ra ña kundaa ini yu xa'a vichin ke: ta kuni yu sa yu chiñu va'a,
ra chiñu ki'vi va ke xa yu. 22 Ra va'a ni ku'vi ni va ini yu ndiayu
Ndioxi xi'in ndinuni nima yu, 23 ndi su kuachi ña kuu mii yu, ra
kanita'an va ña xi'in ña va'a ña xani ini yu sa yu; ra suvi mii kuachi
yo'o kuvi ña xa'ndia chiñu nuu va yu.
24 ¡Nda'vi ni yu! ¿Yoo vi kuvi na sakaku yu'u nda'a iki kuñu
kuachi ña kuni ka'ni yu'u yo'o? 25 Ndi su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a
Jesucristo, saa chi indaa ra kan va kuvi ra kuchuun sakaku yu'u. Ra
ña kundaa ini yu vichin ke, yu'u ra xi'in ndinuni nima va yu kuni
yu sa yu ña ka'an ndiayu Ndioxi, ndi su ña ˆkuu tu yu tiaa yuuvi, ra
vita ni va yu, ra kuchuun va kuachi xa'ndia chiñu ña nuu yu.

Ña tiaku yo vichin ra Tachi Yii va ke ˆxa'ndia chiñu nuu yo

8 Ra na kundaa ini yo, chi takundi'i yuvi na ˆxa nduu iin xi'in
Cristo Jesús, ra tiäku ka na ta ku'va kuni iki kuñu na, chi xa ta
ku'va kuni Tachi Yii va ke tiaku na; ra na kan, ra kä'ndia ka Ndioxi
chiñu ña ndo'o na xa'a kuachi na. 2 Saa chi ndiee ña kuu mii Tachi
Yii va kuvi ña *sakaku yoo nuu ndiee kuachi ña chiku'ni yoo, ra saa
tu nuu ndiee ña xa'ni yoo va, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo
Jesús. 3 Saa chi ndixïyo vi ndiee ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
ña chindiee ta'an ña xi'in yo, ña ndatava ña yoo nda'a kuachi, saa
chi ndikuchüun vi yo saxinu yo ña xa'ndia ña, ndi su Ndioxi ra
kuchuun va ra *xa ra ña *ndikuchüun ña kan sa ña. Saa chi *ti'vi va
ra se'e ra ña kixi ra nuu ña yuuvi yo'o xa'a yo, ra nduu ra ta ku'va
iyoo yuvi na iyoo kuachi, ra ndisoko ra mii ra xa'a yo, ra sandi'i va
ra xa'a ndiee ña kuu mii kuachi yo. 4 Ra su'va ke *xa Ndioxi ña va'a

na kuchuun yo saxinu yo chiñu ndaku, ña ka'an ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés xa'a, ña va'a na sä ka yo ta ku'va kuni mii yo, chi
ta ku'va kuni Tachi Yii va ke na sa yo.
5 Saa chi yuvi na tiaku ta kuni mii na, ra chiñu ña kuni mii na sa
na ke ndi'i ini na xa'a va, ndi su na ndikun ña kuni Tachi Yii sa ña,
ra chiñu ña kuni Tachi Yii ke ndi'i ini na xa'a va. 6 Ra yuvi na tiaku
ta ku'va kuni mii, ra ichi nuu kuvi va na ke ndiaka ña na kua'an
na, ndi su yuvi na tiaku ta ku'va kuni Tachi Yii, ra ña ni'i na kan
ke kutiaku va na, ra va'a ni tu koo va na. 7 Saa chi yuvi na tiaku ta
kuni mii na, ra na kanita'an xi'in Ndioxi va kuvi na; saa chi xïin na
kandixa na ña ka'an ndiayu ra, ra nii kuchüun va tu na. 8 Ra xa'a
ña kan ke, yuvi na tiaku ta ku'va kuni mii na, ra kuëe kusii vi ini
Ndioxi xi'in na kan.
9 Ndi su tu iyoo Tachi Yii nima ndo, saa ra tiäku ka vi ndo ta
ku'va kuni mii ndo, chi xa ta ku'va kuni Tachi Yii Ndioxi va ke tiaku
ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na köo Tachi Yii Cristo iyoo
nima, ra süvi vi kuenda ra kuvi na. 10 Ndi su tu iyoo va Cristo nima
ndo, saa ra, va'a ni xa ndixi'i va iki kuñu ndo *xa kuachi ndo, ndi su
ˆtaxi va tu Tachi Yii ña kutiaku ndo, saa chi xa ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi va ke *nduu ndo nuu Ndioxi. 11 Ra tu iyoo va tu Tachi
Yii Ndioxi ra sandatiaku Cristo Jesús nima ndo, ra mii ra kan kuvi tu
ra sandatiaku iki kuñu ña ndi'i xa'a, ña kuu mii va ndo, xi'in ndiee
Tachi Yii ra ña iyoo nima ndo.
12 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin ñani yo, chi xiniñü'u ka
kutiaku yo ta ku'va kuni mii yo. 13 Saa chi tu na kutiaku ndo ta
ku'va kuni mii ndo, ra ña ndixa ke kuvi va ndo sa ña, ndi su tu ˆtiaku
ndo, ra iyoo Tachi Yii xi'in ndo, saa ra ña kan va ke chindiee ta'an
xi'in ndo ña sandi'i ña xa'a chiñu ki'vi ña kuni mii ndo sa ndo, saa
ra küvi vi ndo, chi kutiaku va ndo.
14 Takundi'i yuvi na xiin ña xa'ndia Tachi Yii Ndioxi nuu na,
ra se'e Ndioxi kuvi va na. 15 Saa chi süvi tachi ña sando'o yuvi ke
nindaki'in ndo, ra ña kan yu'vi ndo, chi Tachi Yii Ndioxi va ke
*ndaki'in ndo, ra Tachi Yii kan ke *ndaki'in nda'vi ndo'o va, ra
nduu ndo se'e Ndioxi va. Ra suvi mii Tachi Yii kuvi tu ña ˆsaka'an
yoo, ña va'a ˆka'an yo xi'in Ndioxi kachi yo su'va va: “¡Tata mii yu!”
16 Ra suvi mii Tachi Yii Ndioxi kuvi tu ña ndakuta'an xi'in tachi ña
kuu mii va yo, ra ka'an ña xi'in yo ña kuu yo se'e Ndioxi. 17 Ra xa'a
ña kuu yo se'e Ndioxi ke ndini'i ta'vi tu yo ña ndaki'in yo ña'a ña

kindoo Ndioxi taxi ra nda'a va yo. Ra ta ku'va *ndini'i Cristo ña ke
ni'i tu yoo va ña. Ra tu ˆxiin yo ndo'o yo xa'a ra vichin, saa ra ni'i tu
yo ña va'a xi'in ra ndivi ninu va.

Va'a ni kee yuvi na ndikun Ndioxi kii ña vaxi

18 Ra ña tuvi yu'u, ra tundo'o ña ndo'o yo vichin, ra ña lo'o va
kuvi ña, ra inüu vi ña xi'in ña ka'nu ña kuni yo sa Ndioxi kii ña vaxi.
19 Ra xa iin su'va va ˆkuni takundi'i ña'a ña xava'a Ndioxi, ra xa iin
su'va tu ndiatu va ña, ña xaa kii ña ndaña'a Ndioxi takundi'i yuvi na
ndixa kuu se'e ra, ra kuni ña na. 20 Saa chi iinii saa ña yuuvi yo'o,
ra ña nditavi chi'ña va kuvi ña, ra süvi ña kuni mii ña ke nindo'o
ña saa, chi Ndioxi va kuvi ra *xa saa xi'in ña. Ra xa'a ña kan ke
ndiatu ni va ña, 21 ña xaa iin kii ka'nu ña ndakuta'an ña xi'in yuvi
na kuu se'e Ndioxi, ra saña ndika ña xi'in na, ra nii ndï'i ka tu xa'a
va ña. 22 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndia ta yachi, ra iin saa ndia
kii vichin, ra tiaa ni va ndiee ˆtána u'vi takundi'i ña'a, ña xava'a
Ndioxi ña xáku ña, ra iin ta ku'va ndo'o ná si'i ta kaku se'e na ke
ndo'o ña. 23 Ra süvi takua ña yuuvi yo'o kuvi ña xáku, chi xáku tu
yoo va, ra va'a ni ña ndixa ke xa iyoo va iin sava ña'a ña ndaki'in yo
xi'in yo, ña kuu Tachi Yii, ndi su tiaa ni va kusuchi ini yo, ra ndiatu
yo ña xaa iin kii ña ndaki'in mani Ndioxi yoo ña nduu yo se'e ra,
ra saa ke va'a saña ndika iki kuñu yo nuu tundo'o. 24 Ra ña ndixa
ke xa sakaku va Ndioxi yoo, ndi su ndakundiee ka va yo ndiatu yo
ña sakaku ka ra yoo. Saa chi täan sakaku ra yoo nuu takundi'i ña'a,
ra xa'a ña kan ke, xiniñu'u na kundiatu va yo, ña sakaku ka ra yoo.
25 Ra xa kundaa va ini yo, saa chi tu iin ña'à ña täan ndaki'in va yo
kuvi ña ndiatu yo, saa ra xiniñu'u na sa ndiee ini yo ña kundiatu yo,
ra ndaki'in va yo ña.
26 Ra chindiee ta'an tu Tachi Yii va xi'in yo xa'a ña vita ni ini yo.
Saa chi ˆkuchüun vi yo ka'an yo xi'in Ndioxi ta ku'va ña xiniñu'u
ka'an yo xi'in ra. Ndi su mii va Tachi Yii kuvi ña xaku nda'vi xa'a
yo nuu Ndioxi, ra ña ˆtána va kuvi ña, ra köo ku'va ndakani yo xa'a
tu'un ña ka'an ña. 27 Ra mii Tata yo Ndioxi, ra ˆxitondoso nima
takundi'i yuvi, ra kundaa va ini ra ni ña'a kuvi ña nduku Tachi Yii
nuu ra; saa chi ta ku'va kuni mii va Ndioxi kuvi ña xaku nda'vi
Tachi Yii nuu ra, xa'a yuvi na ndikun ña'a.

**Ndia nii ña'a kuchüun sakutia'a yoo
nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo**

28 Ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi na ku'vi ni ini xini Ndioxi,
ra takundi'i ña vaxi nuu na, ra ña chindiee ta'an xi'in na ña kuvi
kundaku ini va na kuvi ña. Ra na ˆxa Ndioxi saa xi'in, ra na *kindoo
ini mii ra kana va ra kuvi na. 29 Saa chi yuvi na *xa xini Ndioxi ˆkuu
se'e ra ndia ta kii xa'a, kuvi tu na ndikaxin ra, ña koo na ta ku'va
iyoo ra ˆkuu se'e va ra; ra mii ra kuu se'e ra, kuvi ra kuu tu ñani na,
ra chee nuu va na. 30 Ra na xa ndikaxin Ndioxi ndia ta kii xa'a, kuvi
tu na *kana va ra, ra yuvi na *kana ra kan kuvi tu na *ndaki'in mani
va ra, ra *nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu va ra, ra
*taxi tu ra ña ni'i na ña va'a xi'in ra ndivi ninu va.
31 Xa'a ña kan ke na kundï'i ni ini yo, saa chi tu mii va Ndioxi
kuvi ra íin xi'in yo, saa ra ndia nii tu ña'a ke kuchüun kanita'an xi'in
va yo. 32 Saa chi Ndioxi ra ndikuxï'ndia vi ra se'e ra, chi xi'in ña
kusii ini va ra *taxi ra ra, ña ndixi'i ra xa'a takundi'i yo; ra tu saa
*xa ra, ra mii saa ke sa tu ra xi'in yo vichin va, saa chi taxi va ra
takundi'i ña'a ña xamani nuu yo. 33 Ra ndia nii tu na kuchüun taxi
kuachi xa'a va yo, chi mii va Ndioxi ndikaxin yoo. Ra mii Ndioxi
kuvi tu ra ˆndasa yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu va ra.
34 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun taxi tundo'o nda'a yo xa'a kuachi yo?
Ndia nii na. Saa chi Cristo va kuvi ra ndixi'i; ra ndatiaku va tu ra, ra
ˆndu'u tu ra chi xitia kua'a Tata yo Ndioxi va, ra ˆxaku nda'vi tu ra
nuu ra xa'a va yo. 35 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun sakutia'a tu yoo, nuu
ña ku'vi ini Cristo xini ra yoo? ¿A kuchuun tundo'o, a ña suchi ini, a
kuachi, a soko, a ña nï'i yo tikoto kundixi yo, a ña iyo, a ña ka'ni
na yoo? Ndia nii ña kuchüun sakutia'a yoo nuu ña ku'vi ini Cristo
xini ra yoo. 36 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na nuu tutu salmo
xina'a, ña kachi su'va:

Tata, xa'a yo'o ke xa'ni na ndu'u iin takundi'i kii,
ra ta ku'va iyoo ndikachi vali ri ˆxa'ni na,
saa iyoo ndi nuu na,

kachi ña. 37 Ra va'a ni saa ˆndo'o va yo, ndi su xa saa sa tiaa va yo,
saa chi Cristo, ra ˆku'vi ni ini xini yoo va kuvi ra chindiee ta'an
xi'in yo. 38 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi ndia nii ña'a kuchüun
sakutia'a yoo, nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo, nii ña xa'ni, nii ña
tiaku, nii na tatun Ndioxi, nii ndiee ña ndiva'a, nii ndiee timia'a, nii

ña ˆsando'o yoo vichin, nii ña ndo'o tu yo kii ña vaxi va, [39] nii ndiee
ña iyoo nuu sukun, nii ndiee ña iyoo nuu kunu ni, ndia nii ña'a ña
xava'a Ndioxi kuchüun sakutia'a yoo, nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra
yoo, xa'a ña *xa Tata yo Cristo Jesús.

Ndioxi kuvi ra *ndikaxin na ñuu Israel

9 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo, chi
Cristo va kuvi ra ndakuiin xa'a yu; saa chi mii va Tachi Yii kuvi
ña taxi ña xini tuni yu, ra ka'an tu ña xi'in yu, ña ˆka'an yu ña ndaa
va. [2] Ra tiaa ni kusuchi ini yu, ra iin takundi'i va kii ke ta'vi nima yu
xa'a na ñuu yu Israel, [3] ra xa'a ña kan ke ˆxiin va yu ña ndataxi yu
mii yu, ña na tavi chi'ña yu'u, ra ˆxiin tu yu kuxika yu nuu Tata yu
Cristo va tu kuvi chindiee ta'an yu xi'in na xa'a ña sa yu ña yo'o.
Saa chi na ñuu yu, [4] na kuu ndise'e ra Israel, ra *ndaki'in mani va
Ndioxi na ña nduu na se'e ra. Ra ndiña'a tu ra ndiee ka'nu ña kuu
mii ra nuu va na, ra *kindoo tu ra xi'in ra Abraham ña kuu ra xii
xikua va na, ra *taxi tu ra ndiayu ra nda'a va na, ra *saña'a tu ra na
ña ndasaka'nu na ra xi'in ndinuni nima va na, ra *kindoo tu ra xi'in
na ña taxi ra kua'a ni ña'a va'a nda'a va na. [5] Ra ndise'e na xii xikua
na kuvi tu Cristo va xa'a ña *nduu ra iki kuñu ña *kixi ra nuu ña
yuuvi yo'o, ra ra kan kuvi Ndioxi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va
ña'a, ra ra ka'nu ni va kuvi ra ndia ndikaa ndiku'un. Saa iyoo va ña.
[6] Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ndisaxïnu Ndioxi nuu ña kindoo
ra xi'in na ñuu Israel? Saxinu va ra. Saa chi süvi takundi'i na kuu
ndise'e ra Israel kuvi na ndixa kuu na ñuu Israel. [7] Ra nii na kuu tu
ndise'e ra Abraham, ra küni kachi ña saa, ña kuu iin takundi'i na
se'e ra, chi su'va va ke kachi Ndioxi xi'in ra: “Se'e ra Isaac va kuvi
na kuu ndise'e kun”, *kachi ra. [8] Ra xi'in ña ka'an yu xi'in ndo yo'o
kuvi ña kundaa ini yo, chi kuëe nduu yuvi se'e Ndioxi xa'a ña kuu
na se'e iin yuvi, chi na kindoo mii ra kaku, va kuvi na kuu se'e ra, ra
ta xa kaku na, saa ra xinu va nuu tu'un ña ˆkindoo ra. [9] Saa chi su'va
va ke iyoo ña *kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham, ta *kachi ra su'va
xi'in ra: “Nuu ña iin kuiya nandiko yu, ra xa kaku va se'e ña Sara
yasi'i kun”, *kachi ra.
[10] Ra süvi takua ña yo'o kuvi takundi'i ña, saa chi saa ndo'o tu
ña Rebeca va, saa chi va'a ni uvi kuvi va tiaa vali se'e ña kaku, ndi
su indaa ra Isaac, xii xikua yo, kuvi iva uvi saa va ndia. [11] Ra nii

chiñu va'a, ra nii chiñu ki'vi ke täan sa vi ndia, ta *ndikaxin Ndioxi
ndia, saa chi ta ñu'ù ndia tixi si'i vi ndia ke *ndikaxin ra ndia, ra
xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi süvi xa'a ña ˆxa mii yuvi ke kana
Ndioxi na, chi na kuni mii ra kana va ra, kuvi na kana ra. 12 Ra su'va
va ke kachi Ndioxi xi'in ña Rebeca si'i ndia: “Se'e kun ra lo'o kuvi
ra, ka'ndia chiñu nuu se'e kun ra chee va.” 13 Ta ku'va kachi tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va: “ˆKu'vi ni va ini yu xini yu
ra Jacob, ra kundasi va yu, ra Esaú”, *kachi Ndioxi.
14 ¿Ra ni ke ˆkachi yo vichin? ¿A ra vä'a kuvi Ndioxi ña *xa ra
saa? ¡Süvi saa iyoo ña! 15 Saa chi su'va va ke *kachi Ndioxi xi'in
ra Moisés xina'a: “Takua yuvi na kuni mii va yu kuvi na, kunda'vi
ini yu kuni yu, ra takua yuvi na kuni mii yu kuvi tu ku'vi ini va
yu”, *kachi ra. 16 Ña kan ke na kundaa ini yo, chi süvi ña kuni mii
yuvi ke ˆndaki'in mani Ndioxi na, ra nii süvi tu xa'a ndiee va na ke
ndaki'in ra na, chi takua na kunda'vi ini mii ra xini va ra, kuvi na
ndaki'in mani ra. 17 Ra xa kundaa va ini yo, chi mii saa ke *kachi
tu Ndioxi xi'in ra rey ñuu Egipto va, ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra
su'va: “Ña *taxi yu ndiayu nda'a kun ña kuu kun rey, ra ña va'a na
ndaña'a yu takundi'i ndiee yu ña sando'o yu yo'o va kuvi ña, saa chi
saa kuvi tu ña kuvi kundaa ini takundi'i yuvi xa'a va yu”, *kachi ra
xi'in ra, ˆkachi tu'un Ndioxi. 18 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi
Ndioxi, ra na kuni mii va ra kuvi na kunda'vi ini ra xini ra, ra na
kuni ra ndasandaku ra ini, ra ˆndasandaku ra ini va na.
19 Ra tu sava tu ndo, na ka'an xi'in yu, kachi ndo saa: “Tu saa va
iyoo ña, ¿ra nichuun ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi yuvi tu mii va
tu ra kuvi ra ndasandaku ini na, ña xïin na nandiko ini na nuu ra?
¿Ra yoo kuvi na kuchuun kasi nuu chiñu ña kuni Ndioxi?”, na kachi
ndo. 20 Ra na kundaa ini ndo, chi küvi kachi yo saa, saa chi ndia nii
yuvi kuchüun ˆsakuachi xi'in Ndioxi. Saa chi iin kisi ñu'ú, ra küvi
vi ka'an kuachi ña nuu tiaa ra *xava'a ña'a, ña kachi ña saa: “Vä'a
ndixa kun, saa chi kusïi ini yu ku'va ña xava'a kun yu'u”, kachi
ña. 21 Ra na kundaa ini ndo, chi mii va tiaa ra ˆxava'a kisi kuvi ra
iyoo ndiayu nda'a, ra ta ku'va kuni mii va ra ke xava'a ra kisi xi'in
ndia'yu ña tiin ra; ra suvi xi'in mii ndia'yu kan ke kuvi sava'a ra iin
kisi ña savi, ra kuvi tu sava'a ra iin kisi, ña núu va.
22 Ra ku'va saa ke iyoo tu Ndioxi va xi'in na yuuvi yo'o, saa chi
va'a ni ndixiyo va ndiayu ra ña ndaña'a ra, ña sáa̱ ra xi'in ndiee ra,
nuu yuvi na *kuni ra *sando'o ra, na iyoo ta ku'va iyoo kisi ñu'u

ña núu, ndi su ˆxa ka'nu ni va tu ini ra xa'a na. [23] Ra su'va ke *xa
Ndioxi ña ndaña'a ra, ña ka'nu ni ña kuu mii ra nuu yuvi, na iyoo ta
ku'va iyoo kisi ñu'u, ra ndia kii xa'a vi kuvi ña kunda'vi ini ra xini
ra na, ra ndikaxin ra na, ña koo na xi'in ra nuu iyoo ra. [24] Ra yuvi
na *ndakaxin Ndioxi, ndia ta kii xa'a kan kuvi yoo va, ra süvi takua
yoo na judío kuvi na *nindakaxin ra, chi *ndakaxin tu ra na küu
judío va. [25] Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Oseas, ra ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:

Na ñuu, na ndixiküu kuenda yu, ra na ñuu mii va yu nduu na,
ra na ñuu, na kü'vi ini yu xini yu, ra ndaku'vi va ini yu kuni
yu na.
[26] Ra ñuu nuu ndika'an yu xi'in yuvi, kachi yu su'va: “Süvi na
ñuu yu kuvi ndo'o”, *kachi yu
ra na kan kuvi na nduu se'e Ndioxi ra tiaku va,

ˆkachi ña, tiaa ra Oseas. [27] Ra ndika'an tu ra Isaías, ra *ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi va xa'a na Israel, kachi ra su'va: “Va'a ni iin
ta kua'a yuti yu'u tiañu'u va, saa kua'a na ndise'e na Israel, ndi su
lo'o va kuvi na kuchuun kaku. [28] Saa chi kama ni va sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na yuuvi yo'o, ra iin ta iyoo mii chiñu ña ˆxa na ke
ndaki'in na ya'vi na xa'a, sa va ra”, *kachi ra Isaías. [29] Ra xa suvi
mii xa'a ña yo'o ke, ndika'an ra Isaías ta yachi, ta *kachi ra su'va va:

Tu kuëe ndisakaku tata yo Ndioxi ra ka'nu, sava na ta'an yo,
saa ra *xa ta ndo'o na ñuu Sodoma,
xi'in na ñuu Gomorra ña *ndi'i xa'a va na ke *ndo'o yo,

*kachi ra.

Na judío ra ndixïndiaa vi ini na Ndioxi

[30] Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke iyoo ña ka'an yo xa'a
yo'o, saa chi yuvi na küu judío, ra ni ndiätu ini na, ña nduu na ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra na kan va kuvi na ndaki'in mani
Ndioxi, ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va, xa'a ña
ndiaa ini na ra. [31] Ndi su mii na Israel, na *xindiaa ni ini, ña nduu
na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña *xindikun
na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra nindakï'in mani vi tu ra
na kan. [32] ¿Ra nichuun ke *ndo'o na saa tuvi ndo? Saa ndo'o na, saa
chi ña *xa na ke kuni na nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu Ndioxi xa'a ña *saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra

Moisés va, ndi su ndixïndiaa ini vi na mii Ndioxi. Ra xa'a ña kan ke
*kaki'i va na *xa “yuu ña ˆsakaki'i yuvi”. 33 Ta ku'va kachi mii tu'un
Ndioxi ña tiaa na ta yachi, ña ˆkachi su'va:

Na kundaa ini ndo, chi ˆti'vi yu iin tiaa, ra xaa ra ñuu Jerusalén,
ra ta ku'va iyoo yuu ña sakaki'i yuvi, a ña sanduva yuvi va ke
koo ra,
Ra yuvi na kandixa tiaa kan, ra ndakäva vi ini na kan, saa chi
ndaköo nda'a ra na, ˆkachi ña.

10 Ñani yo, ku'va yo, ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a na ñuu
Israel, saa chi ˆkuni ni yu ña na kaku na. 2 Ra xíni̱ tu yu, ña
chikaa ni na ndiee ña ndikun na Ndioxi va, ndi su kundäa vi ini
na xa'a ña kuni ra. 3 Saa chi xïni vi na ndia ku'va ke ˆxa Ndioxi ña
sandi'i ra xa'a kuachi yuvi, ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu ra, chi ña *xa na ke *nduku mii va na ku'va ña nduu na
ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra, ra ˆxïin vi na sa na ta ku'va
kuni mii ra ña va'a na nduu na yuvi na köo kuachi. 4 Ndi su *xa
saxinu va Cristo nuu ndiayu Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés, ña kan ke
takundi'i yuvi na ndiaa ini Cristo, ra ˆndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi nuu Ndioxi va.

5 Ndi su ndiayu Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés, ra su'va va kachi
ña: “Yuvi na ˆkuni koo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra xiniñu'u
ndiakua na saxinu na takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra saa ke kutiaku na”, kachi ña. 6 Ndi su ña ka'an xa'a ña
ˆndasa Ndioxi yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra xa'a ña
ndiaa ini yo Cristo, ra ü'vi vi ña, saa chi su'va va kachi ña: “Xiniñü'u
sa vi yo iin ña u'vi ni ña ndaa yo ndivi, ra ka'an yo xi'in Cristo, ña
na kixi ra saña'a ra yoo, 7 ra nii xiniñü'u tu ndee yo ndia nuu ñu'u
na ndii vi, ña ku'un yo ka'an yo xi'in Cristo ña na ndakundichi ra, ra
kixi ra kuiin ra xi'in yo.” 8 Saa chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke kachi
ña xa'a yo: “Xa xi'in va kun iyoo tu'un Ndioxi, ra iyoo tu ña nima
va kun, ra saa tu yu'u va kun.” Ra mii tu'un yo'o ke ka'an ndoso tu
yo nuu yuvi va, ña ka'an yo xi'in na ña na kondiaa ini na Ndioxi.
9 Tu na ndakuiin kun xi'in yu'u kun ña kuu Jesús ra xa'ndia chiñu
nuu kun, ra kandixa kun xi'in ndinuni nima kun ña *sandatiaku va
Ndioxi ra nuu ña ndii, saa ra kaku va kun. 10 Saa chi xi'in ndinuni
nima va yuvi ke xiniñu'u kandixa na Ndioxi, ra saa ke ndaki'in mani
ra na, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra; ra xi'in
yu'u na ke ndakuiin na xa'a Jesucristo ña va'a na kaku va na.

11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ta yachi ña
ka'an, kachi su'va va: “Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo, ra
ndakäva vi ini na kan, saa chi ndaköo nda'a vi ra na”, ˆkachi ña.
12 Saa chi ndakäxin vi Jesús yuvi, chi nii judío kuvi na, ra nii süvi va
na, ndi su iin kuu ndi'i va na nuu ra, saa chi mii Tata yo Jesús kuvi
ra kuu xito'o takundi'i va yuvi, ra tiáyú ni ra xi'in takundi'i va yuvi
na nduku ña mani nuu ra, saa chi chindiee ta'an va ra xi'in na. 13 Ra
ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va: “Takundi'i yuvi na ndiaa ini
Ndioxi, ra nduku na ña mani nuu ra, ra kaku va na.”
14 Ra na ki'in xini yo vichin, ¿ni ke sa yuvi ña kondiaa ini na
Ndioxi, ra nduku na ña mani nuu ra, tu täan kandixa na ra? ¿Ra ni
ke sa tu na kandixa na ra, tu täan ka'an inka na xi'in na xa'a ra?
15 ¿Ra ni ke sa tu na xa ndikun Ndioxi ña ku'un na ña ndatu'un na
xa'a Jesucristo xi'in yuvi, tu süvi Ndioxi kuvi ra nditi'vi na ña ku'un
na? Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi
su'va: “¡Tiaa ni nduvi, ta xa ˆxaa yuvi nuu yo ña ka'an ndoso na
tu'un va'a ña ˆtaxi Ndioxi!”, ˆkachi ña.
16 Ndi su süvi takundi'i na ñuu Israel ndikandixa tu'un va'a xa'a
Jesucristo. Ra xa'a ña kan ke ndika'an ra Isaías xi'in Ndioxi xina'a,
ta *kachi ra su'va: “Tata, ¿yoo kuvi na ˆkandixa ndu'u ña ka'an
ndoso ndi tu'un kun nuu na? Ndia nii na xïin kandixa”, *kachi ra.
17 Ra na kundaa ini yo, chi xa'a ña ˆxini so'o yuvi tu'un Ndioxi va
ke, va'a ˆxinu ini na, ra ˆndiaa ini na ra.
18 Ra ña kan ke na ndakatu'un yu ndo'o, vichin: ¿A ndixa ndixïni
so'o na tu'un Ndioxi? ¡Ndïxa! ¡*Xini va so'o na ña! Saa chi saa ke
kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi su'va va:

Iin takundi'i va nuu ña yuuvi, ˆxini so'o na ña ka'an takundi'i
ña'a ña xava'a Ndioxi xa'a ndiee ña kuu mii ra,
ra ka'an tu ña, xi'in yuvi na ndee ndia nuu ndi'i nuu ñu'u va,

ˆkachi ña. 19 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ndixa ke ndikundäa
ini na ñuu Israel xi'in tu'un Ndioxi ña *xini so'o na, tuvi ndo?
¡Ndïxa! Kundaa va ini na xi'in ña. Saa chi tu'un Ndioxi ña tiaa ra
Moisés ta yachi, ra su'va va ke kachi ña xa'a na:

Na ñuu Israel, ra ndukuiñu va ini na kuni na yuvi na köo ya'vi
ndiaa, sa yu;
Ra kuniñu'u tu yu yuvi na tü'va kundaa ini va, ña sasaa yu na,
ˆkachi ña.

20 Ra iin kaxi kaxi va ndika'an ra Isaías, tu'un ña ndika'an Ndioxi
xi'in ra, *kachi ra su'va:
Yuvi na kuëe ˆnanduku yu'u ra ndani'i va na yu'u;
Ra ndaña'a tu yu mii yu, nuu yuvi na kuëe ndakatu'un xa'a va
yu, *kachi ra.
21 Ra *ndika'an ka va Ndioxi xi'in ra Isaías, xa'a na ñuu Israel,
*kachi ra su'va:
Iin nduvi ndaa va xitakaa nda'a yu,
ña *kana yu na ñuu iku, na xïin kandixa yu'u,
ndi su ndikandïxa va'a vi na yu'u,
*kachi ra.

Ndioxi ra kundäsi vi ra na ñuu ra

11 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ña ndixa ke kundasi
Ndioxi na Israel, na kuu ñuu ra, tuvi ndo? ¡Ndïxa! ¡Süvi
saa iyoo ña! Saa chi ra ñuu Israel kuvi tu yu'u va; chi se'e xikua
ra Abraham va kuvi ra Benjamín, ra ndise'e ra Benjamín kan kuvi
tu yu'u va. 2 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña kuëe kundasi vi
Ndioxi na ñuu ra, saa chi ndia ta yachi vi ke *ndikaxin ra na, ña kuu
na na ñuu ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi su'va va ke ˆkachi tu'un
Ndioxi ndakani ña xa'a ra Elías, ña ndika'an kuachi ra nuu Ndioxi
xa'a na ñuu ña *xa na kuachi, ta *kachi ra su'va: 3 “Tata, xa xa'ni
ndi'i va na ndia ka'an ndoso tu'un yu'u kun, ra *sandi'i tu na xa'a
yuu ña ndee koo, nuu ndasaka'nu ndi yo'o va, ra ndia siin yu'u va
kuvi ra tiaku, ndi su kuni tu na ka'ni na yu'u va”, *kachi ra. 4 Ra saa
ndakuiin Ndioxi kachi ra su'va xi'in ra: “Ndï'i ini kun, chi ndiaa va
yu uxa mil tiaa ndia kuëe ˆndakusiti nuu ndioxi ndii ña nani Baal”,
*kachi ra. 5 Ra ta ku'va *kuu ta yachi, ke ˆkuu tu xi'in ndi vichin va,
saa chi ndee ka va lo'o, ndu'u, na judío, na ndikaxin Ndioxi, xa'a ña
*kunda'vi ini ra *xini ra ndu'u. 6 Ra xi'in ña yo'o va ke kundaa ini
yo, chi süvi xa'a chiñu va'a ña ndíxa yo ke *nindakaxin Ndioxi yoo,
chi xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra yoo va kuvi ña; saa chi tu xa'a
chiñu va'a ña *ndíxa yo ke nindakaxin ra yoo, saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña nda'vi ini Ndioxi.
7 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va ke iyoo ña: Na ñuu Israel, na
kua'a, ra va'a ni *kuni ni va na ni'i na ña va'a nuu Ndioxi, ndi su
ndinï'i vi na ña nuu ra, chi takua na ndia'vi na ndikaxin mii va ra

kuvi na kee va'a ndini'i ña. Ra na kua'a kan, ndasa tie'e ra nima va,
8 ta ku'va kachi tu'un Ndioxi, ña kachi su'va: “Mii va Ndioxi kuvi ra,
sanaa ini na ña ndikixi na, ra iin saa kixi na ndia kii vichin va, ra
ndasi tu ra nuu va na ña va'a na küni na, ra ndasi tu ra so'o va na
ña va'a na küni so'o na”, ˆkachi ña. 9 Ra ndika'an tu ra rey David va
kachi ra su'va:

Viko ña ndatava na, ra ta iyoo iin yavi ña koyo sana yuvi, a iin
ñunu ña tiin kiti va tu, na nduu ña, ra sandi'i ña
xa'a na,
ña va'a na sa na chiñu ki'vi, ra sando'o Ndioxi na.
10 Ra na kukuáá tu nuu va na, ña va'a na küni ka na,
ra iin takundi'i kii va, na kaka ndiee na ña sachiñu na,

*kachi ra.

Kuni tu Ndioxi sakaku ra yuvi na küu judío va

11 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ña ndinï'i na judío ña va'a
nuu Ndioxi, ra a nï'i ka na ña, tuvi ndo? ¡Ndïxa, süvi saa iyoo ña!
Chi ni'i va na ña va'a nuu Ndioxi, saa chi xa'a ña ndikandïxa na
judío ke va'a ndikaku inka yuvi, na küu judío va, ra ña ndikaku yuvi
na küu judío ke ndukuiñu ini tu na judío va, ra ndakundikun tuku
va na Ndioxi. 12 Ra tu xa'a ña *ndixïin na ñuu Israel ña kandixa na
Ndioxi va na kuvi ña ndukuika yuvi na küu judío xi'in ña va'a, saa
ra tiaa ni ka va ndukuika na xi'in ña va'a, tu na kuiin takundi'i na
judío kandixa na Ndioxi.
13 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo'o, na küu judío, ra na kundaa ini
ndo, saa chi mii va Ndioxi kuvi ra *ti'vi yu'u, ña vaxi yu ka'an ndoso
yu tu'un ra nuu ndo, ra ña yo'o kuvi chiñu ña ˆndi'i va'a ka ini yu
xa'a va. 14 Ra ña ˆkuni yu ke ndakundiee ka yu ka'an ndoso yu tu'un
Ndioxi nuu va ndo, ra va'a kuni na judío ta'an yu, ra ndukuiñu ini
na kuni na ndo'o, ra va'a na ndakundikun tuku na Ndioxi, ra sakaku
ra na. 15 Saa chi tu xa'a ña ndixïin na judío sakaku Ndioxi na ke va'a
ndakuta'an mani takundi'i na yuuvi xi'in Ndioxi. Saa ra, va'a ni ka
va kee na tu na kuiin na judío ña sakaku Ndioxi na, saa chi saa ke
ni'i tu yuvi na iyoo ta ku'va iyoo na ndii va ña kutiaku na. 16 Ra
vichin na ndatu'un yu inka ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Tu xita
ña nuu va'a katu na kuvi ña taxi na nda'a Ndioxi, saa ra ta iyoo ña
taxi na nda'a Ndioxi, saa iyoo tu iin takundi'i va ixan ña kuva'a xita

xi'in kan va. Ra tu ña yii kuvi tio'o itun, saa ra ña yii kuvi takundi'i
tu iku nda'a va nu.
17 Ra ña ka'an yu xi'in ndo xa'a itun yo'o, ra na kundaa ini ndo,
saa chi sava na judío, ra ta ku'va iyoo itun kuii nda'a itun olivo, tun
tata, tun ndita'nu va ke iyoo na; ra nuu ndita'nu nda'a itun olivo,
tun tata kan, ke ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu itun nda'a itun
olivo, tun iku va. Ra su'va va ke *kuu ña va'a nduu ndo iin xi'in itun
olivo, tun tata, ra tio'o nu ra saya'a va ña sikuii nu nda'a itun olivo,
tun iku, tun *ndakundikun ndiaa nda'a nu, ña kan ke va'a tiaku
nda'a nu. 18 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini ndo, nuu itun nda'a
itun olivo, tun tata, tun ndita'nu, nuu ndakundikun ndiaa ndo, saa
chi süvi ndo'o kuvi na ˆtaxi ña tiaku tio'o nu, chi mii va tio'o nu kuvi
ña taxi ña tiaku ndo.
19 Ra a kusana ka'an tu sava ndo, kachi ndo su'va va: “Saa ke
iyoo va ña, ndi su xa nditia'ndia va nu, ña va'a *ndakundikun ndiaa
ndu'u, na kuu nda'a itun olivo, tun iku”, *kachi ndo. 20 Saa ke iyoo
va ña, ndi su na kundaa ini ndo, chi ña nditia'ndia nda'a itun olivo,
tun tata kan, ra xa'a ña ndikandïxa nu Cristo va kuvi ña, ra ña va'a
*ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu nda'a itun olivo, tun iku, ra xa'a
ña ndiaa ini ndo Cristo va kuvi ña. Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni
ini ndo, chi na yu'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi va, ra na sä ndo saa.
21 Saa chi tu ndixakä'nu ini Ndioxi xa'a nda'a itun olivo, tun tata,
saa ra sakä'nu tu ini ra xa'a ndo'o, na kuu nda'a itun olivo, tun iku
va. 22 Ra ˆkaxi ni va na kundaa ini ndo vichin, saa chi Ndioxi ra
nda'vi ni va ini ra, ndi su ndaku ni va tu ini ra xi'in yuvi na xïin
kandixa ña ka'an ra; ra kunda'vi tu ini ra kuni ra ndo'o va, tu na
kundiaa ini ndo ña nda'vi ini ra ta iin iin kii. Ndi su tu na kundiäa
ini ndo, ña nda'vi ini ra, saa ra ka'ndia tu ra ndo'o va, nda'a itun
nuu *ndakundikun ndiaa ndo. 23 Ndi su tu na nduvita va ini na judío
ña ndakundiaa ini na Ndioxi, saa ra ndakundikun ndiaa tuku va na
nuu xindikun na; saa chi Ndioxi kuvi ra iyoo ndiee ña ndachindikun
ndiaa tuku va ra na. 24 Saa chi tu ndo'o, na küu judío, ra nda'a
itun olivo, tun iku, va ke xikuu ndo, ra va'a ni u'vi ni va ña yo'o,
ndi su Ndioxi, ra ndachindikun ndiaa va ra ndo'o, nda'a itun olivo,
tun tata. ¿Ra a ndachindïkun ndiaa tu ra mii na judío, nda'a itun
olivo, tun tata, nuu xa xindikun ndiaa na? Na kundaa ini ndo, chi
ndachindikun ndiaa tuku va ra na, saa chi ü'vi ka vi ña kan, saa chi
xa ikan ke xindikun ndiaa va na.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi ra kaku va na

25 Ñani yo, ku'va yo, vichin kuni yu ña na kundaa ini yo xa'a
chiñu Ndioxi ña iyoo se'e ña kuni ra sa ra, ña va'a na tüvi ndo ña
ndichi ni ndo; ra na kundaa ini ndo, chi sava va na ñuu Israel kuvi
na *ndundaku ini, ndi su takua kii ña kumani ka kaku ndia'vi yuvi
na küu judío va ke koo na ñuu Israel saa. 26 Ra ta xa na sakaku
Ndioxi na ndia'vi na küu judío kan, saa ra sakaku tu ra takundi'i na
ñuu Israel va, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi
su'va:

Tiaa ra saña ndika na yuuvi yo'o, ra chi ñuu Sión va ke kee ra,
ra saka'nu va ini ra xa'a kuachi yuvi na kuu ndise'e ra Jacob,
ˆkachi ña.
27 Ra ˆka'an ka tu ña kachi ña su'va va:
Ña ˆkindoo yu xi'in na vichin kuvi ña,
ndakatia yu kuachi va na,

ˆkachi ña.
28 Ra xa'a ña ˆkundasi na ñuu Israel tu'un va'a xa'a Jesucristo va
kuvi ña iyoo na kuachi xi'in Ndioxi vichin; ra mii va Ndioxi kuvi ra
*xa saa xi'in na, ña va'a *ndakuña ra ye'e nuu ndo'o na küu judío.
Ndi su ku'vi va tu ini Ndioxi xini ra na ñuu Israel, saa chi mii va
ra kuvi ra ndikaxin ndia xii xikua na ña kundikun ndia ra. 29 Saa
chi ña'a ña ˆsani'i Ndioxi yuvi, ra kindiäa ra ña nda'a na, ra yuvi
na *kana ra, ra xa na *kana ra kuvi va na, saa chi Ndioxi ra kuëe
nandiko ini ra xa'a ña kindoo ra xi'in yuvi. 30 Ra ndo'o, ra yuvi na
ndikandïxa Ndioxi va xikuu ndo ta yachi, ndi su ña *ndundaku ini
na judío vichin ña xïin na kandixa na Ndioxi, ra ndo'o va kuvi ndo
*ndakunda'vi ini Ndioxi *xini ra. 31 Ra va'a ni ndundaku va ini na
judío, ndi su vaxi kii ra ndakunda'vi va ini Ndioxi kuni ra na, ta
ku'va ˆxa ra ña ˆkunda'vi ini ra xini ra ndo'o. 32 Ra mii va Ndioxi
kuvi ra ndasa ndaku ini na judío, xi'in na küu judío ña na kandïxa na
ra, saa chi saa kuvi ña va'a kunda'vi ini ra kuni ra takundi'i va na.
33 ¡Ra ndakanda ini yo xi'in ña yo'o sa chi tiaa ni kua'a ña kuika
ña kuu ña ndichi, xi'in ña xini tuni iyoo nuu Tata yo Ndioxi! ¡Ra
küvi tandiaa yo ña kundaa ini yo xa'a chiñu ña kuni ra, xi'in xa'a
ichi ra! 34 Saa chi “¿yoo kuvi na kundaa ini xa'a ña xani ini Ndioxi?
A ¿yoo kuvi tu na kuchuun taxi ña xini tuni nda'a ra? 35 ¿Ra yoo
kuvi tu na xi'na ka *taxi ña'a nda'a Ndioxi, ña kan ke va'a sandiko ra

ña nda'a na?” 36 Saa chi takundi'i ña'a, ra mii va Ndioxi kuvi ra ˆtaxi
ña, ra mii ra kuvi tu ra *xava'a va ña, ra xa'a mii ra ke *kuva'a va
ña. ¡Ra ra ka'nu ni kuvi Tata yo Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un! Amén.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

12 Ra xa'a ña ˆkunda'vi ini Ndioxi xini ra yoo kuvi ña
xakunda'vi yu nuu ndo vichin, ñani yo, ku'va yo, ña na soko
tiaku ndo mii ndo nuu ra, ra ta iyoo ña'a ña yii ña kusii ni ini Ndioxi
xi'in, na kuu ndo. Saa chi ña yo'o kuvi chiñu ña xiniñu'u sa yo, ña
ˆndasaka'nu va yo ra. 2 Ra na kutiäku ka ndo, ta ku'va kuni mii ña
yuuvi yo'o, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndataxi ndo mii ndo nda'a
Ndioxi va, ra ndasama ra ña xini tuni ndo, ra saa ke va'a kundaa ini
ndo, ndia ña kuvi ña kuni ra sa ndo, ra ña kan kuvi chiñu va'a, chiñu
ndaku va.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña va'a *xa Ndioxi xi'in yu ña
ˆxachiñu yu nuu va ra ke, kuu mii yu ndiayu ña ˆka'an yu xi'in ndo
vichin, ra ndia nii ndo na ndakäni ini ña va'a ni ndo nuu inka yuvi.
Chi ña xiniñu'u sa ta iin iin ndo ke vivii va na ki'in xini ndo, ra ta
ku'va iyoo mii ña *taxi Ndioxi nda'a ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra ke
na sa va ndo. 4 Ra xa kundaa va ini ndo, chi mii yo ra va'a ni kua'a
ni va nuu kuvi iki kuñu yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va ña, ndi
su iin va kuvi yo. 5 Ra mii saa ke iyoo tu yo na ve'e ñu'u va, saa chi
va'a ni kua'a ni va kuvi yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va yo, ndi
su vichin ra iin va nduu yo xi'in Cristo xa'a ña ndikun yo ra.
6 Ndioxi ra xa'a ña ˆnda'vi ni ini va ra kuvi ña ˆtaxi ra ña xini tuni
nda'a yo, ra xa siin xa siin va iyoo ña ndini'i ta'vi yo sa yo nuu ra.
Ña kan ke tu sava yo, ndini'i ta'vi ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi
ra nuu yuvi, saa ra na ka'an ndoso yo ta ku'va iyoo mii ña *taxi ra
nda'a va yo xa'a ña ndiaa ini yo ra. 7 Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña
chindiee ta'an yo xi'in inka yuvi, saa ra na chindiee ta'an yo xi'in na
xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña saña'a yo
yuvi, saa ra na saña'a yo na xi'in ndinuni nima va yo. 8 Ra tu sava
tu yo ndini'i ta'vi ña ka'an yo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, saa ra
na sa yo ña xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi
ña sani'i yo ña'a inka yuvi, saa ra na sani'i yo ña na xi'in ndinuni
nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña kunuu yo nuu yuvi, saa
ra xi'in ndinuni nima va yo na kunuu yo nuu na; ra tu sava tu yo

ndini'i ta'vi ña chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi, saa ra na chindiee
ta'an yo xi'in na xi'in ña sii ini va yo.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra na ku'vi ini ta'an ni na

9 Ra ña ˆku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra na küu ña tu'un chi'ña,
chi xi'in ndinuni nima va ndo, na ku'vi ini ta'an ndo. Ra na kundasi
va ndo chiñu ki'vi, ra na kundikun ndo ña va'a va. 10 Ra na ku'vi ini
ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va ku'vi ini ndo xini ndo ñani mii ndo na
kaku xi'in ndo. Ra na sato'o ta'an ni ndo xi'in ña sii ini iin takundi'i
kii va.
11 Ra na sa nduxa ndo ña sa ndo ña va'a, ra na küu ndo na xuxan,
chi vivii va na sachiñu ndo nuu Tata yo Jesús, xi'in takundi'i ndiee
ndo.
12 Ra na kusii ini ndo ña ndiatu ndo, saa chi xa kundaa kaxi va ini
yo ña taxi Ndioxi ña va'a nda'a yo; ra na sa ndiee ni ini ndo, ta vaxi
tundo'o nuu ndo. Ra xikutüvi ndo ña ˆka'an ndo xi'in Ndioxi.
13 Ra na koo nduvi ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in na ndikun
Jesús na xamani ña'a nuu; ra saa tu na sa ndo ña ndaki'in mani ndo
na ndikun Jesús na ˆkee inka ñuu va.
14 Ra na ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yuvi na xa ndiva'a xi'in ndo.
Ra ña va'a va na nduku ndo nuu ra xa'a na, ra na satävi chi'ña ndo
na. 15 Ra na kusii ini ndo xi'in yuvi na kusii ini, ra na kuaku tu ndo
xi'in yuvi na xáku va.
16 Ra vivii va na kuta'an ndo xi'in takundi'i yuvi. Ra na kutiäa ni
ini ndo nuu na, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sanı̱nu̱ va ndo xi'in mii
ndo, ra iin va na kuu ndo xi'in na ndạ'ví. Ra nii na ndakäni tu ini
ndo ña ndichi ni va ndo.
17 Ra xä ndo ña vä'a xi'in yuvi na xa ña vä'a xi'in ndo. Chi na sa
nduxa ndo, ˆsa ndo ña va'a kuni takundi'i va yuvi. 18 Ra na sa nduxa
tu ndo ña kuta'an mani ndo xi'in takundi'i va yuvi, ndi su ndia nuu
kuvi kuta'an ndo xi'in va na ke na kuta'an ndo xi'in na. 19 Ñani mii
yu na ˆku'vi ini yu xini yu, na sä ndo chiñu ki'vi xi'in yuvi na ˆxa
chiñu ki'vi xi'in ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndataxi ndo chiñu
ki'vi ña xa na xi'in ndo nda'a Ndioxi va, ra ra kan va kuvi ra kuu
mii ndiayu ña sando'o ra na xa'a kuachi na; ta ku'va kachi mii tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va: “Yu'u va kuvi ra kuu mii
ndiayu ña sando'o yu yuvi xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa na, ra ta iyoo mii

chiñu ña xa na ke ndacha'vi yu na xa'a va”, *kachi Tata yo Ndioxi
ndika'an ra. [20] Chi ña yo'o va kuvi ña xiniñu'u sa yo xi'in na kachi
ra: “Tu ka'un ini yuvi na saa ini xini ndo'o, saa ra na taxi va ndo ña
kuxi na, ra tu ichi tu ini na tiakuii ra na taxi tu ndo tiakuii ko'o va
na; ra ña sa ndo saa xi'in na, ra kuka'an nuu mii va na”, *kachi ra.
[21] Ra na täxi ndo ña sa tiaa ña vä'a nuu ndo, chi ña sa ndo ke na sa
ndo ña va'a va, ra xi'in ña kan ke kuchuun ndo sa tiaa ndo nuu ña
vä'a va.

13 Ra takundi'i yuvi ra xiniñu'u va kandixa na, na chiñu. Saa
chi köo vi na chiñu tu süvi Ndioxi kuvi ra ka'an ña koo na.
Ra na chiñu na iyoo, ra mii va Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña kuu
na na chiñu. [2] Ra xa'a ña kan ke, yuvi na xïin kandixa na chiñu, ra
kuachi va ke ki'vi na xi'in chiñu ña xa'ndia Ndioxi. Ra yuvi na ˆxa
saa, ra xa'a ña kan ke xikoo kuachi va na, ra sando'o Ndioxi na xa'a
va ña. [3] Saa chi na chiñu, ra kuëe iyoo na ña sayu'vi na yuvi na ˆxa
chiñu va'a, chi yuvi na ˆxa chiñu ki'vi va kuvi na sayu'vi na. Ra tu
kuni kun ña na sayü'vi na chiñu yo'o, saa ra vivii na sa va kun, ra
saa ke ka'an na xi'in kun ña va'a ni ˆxa kun. [4] Saa chi na chiñu, ra
nuu Ndioxi va ke xachiñu na, ra xi'in va yo ke chindiee ta'an na ña
iyoo na. Ndi su tu na sa kun chiñu ki'vi, saa ra xiniñu'u yu'vi va
kun, chi ña ndixa ke sando'o va na yo'o xa'a kuachi kun, saa chi
nuu mii va Ndioxi ke xachiñu na, ra sandaku na kuachi xi'in kun ta
ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña ˆxa va kun. [5] Xa'a ña kan ke xiniñu'u na
kandixa va ndo na chiñu, ra süvi takua xa'a ña na sandö'o na ndo'o
kuvi ña na kandixa ndo na, chi xiniñu'u kandixa tu ndo na, ña va'a
na koo yaa ña xinituni va ndo. [6] Ra xa'a ña yo'o ke ˆcha'vi tu ndo
nuu na chiñu va, saa chi na chiñu ra nuu Ndioxi va ke xachiñu na,
ña kan ke va'a kuu mii na ndiayu ña ˆxa na chiñu yo'o.

[7] Ña kan ke na cha'vi ndo takundi'i va yuvi na xiniñu'u cha'vi
ndo. Tu iyoo ña'a ña xiniñu'u cha'vi ndo xa'a nuu na chiñu, ra na
cha'vi ndo nuu va na; ra yuvi na xiniñu'u sato'o ndo, ra na sato'o va
ndo na; ra yuvi na xiniñu'u ndakuni mani ndo, ra na ndakuni mani
va ndo na.

[8] Ra ndia nii yuvi na kundïka ndo nuu, ndi su ndika va tu ndo
xa'a ña xiniñu'u ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo; saa chi yuvi na ku'vi
ini xini ta'an, ra ndiayu Ndioxi va ke saxinu na. [9] Saa chi saa kachi
tu mii ndiayu Ndioxi va: “Na kï'vi kun xi'in yasi'i inka tiaa, na kä'ni
kun, na sakuï'na kun, na ndatü'un chi'ña kun xa'a inka yuvi, na küni

sii kun ña'a inka yuvi”; ra takundi'i ña yo'o, xi'in sava ka ndiayu
Ndioxi, ra iin ka'an va ña xi'in ndiayu Ndioxi ña kachi su'va: “Na
ku'vi ini kun kuni kun yuvi ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun
mii kun”, ˆkachi ña. 10 Ra yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra kuëe xa
na chiñu ki'vi xi'in ta'an na; chi ña ku'vi ini yuvi xini ta'an na, ra
ndiayu Ndioxi va ke saxinu na.
11 Ra numi ni va na sa ndo ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, saa chi
xa'a kua'a ni va tiempo ndiya'a, ra xa kii ndi'i va ke ndee yo vichin.
Ra xa kii ña ndoto va yo kuvi ña, saa chi vichin, ra xa kuyachin ni
ka va kii ña kaku yo sa Ndioxi, nuu kii ta sakan kandixa yo tu'un
ra. 12 Saa chi xa ñuú ni va kuvi ña, ra xa ndinumi ni va tṵvì, ra xa'a
ña kan ke na sä ka yo chiñu ki'vi ña kuni ña ñaa, chi ña xiniñu'u
sa yo ke na ndakundixi yo ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata yo nuu
takundi'i ña vä'a va, ra saa ke va'a koo yo, ta ku'va iyoo soldado
ndia xika nuu tuun ñu'ù. 13 Ra ta iyoo yuvi na xika ka'ñu va na
koo yo, ra to'o, to'o va na kaka yo. Na kü'un yo nuu tava na viko
nuu xixi ni na, ra xi'i ni na, nuu xa na chiñu yakua, ña xa yakua
na mii na xi'in inka yuvi; na kï'vi yo kuachi xi'in yuvi, ra nii na
ndukuïni tu ini yo kuni yo inka yuvi va. 14 Chi ña xiniñu'u sa yo ke,
na ndakundixi yo ndiee Tata yo Jesucristo va, ra na ndakäni ka ini
yo, ña sa yo chiñu ki'vi ña kuni iki kuñu yo sa ña.

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña xa yo

14 Tu sava na ñani yo, ra täan sakua'a va'a na xa'a tu'un
Ndioxi, ra na ndaki'in mani va ndo na, ndi su na ndatü'un
kuachi ndo xi'in na xa'a ña kundäa ini na xi'in. 2 Ra na ka'an yu iin
ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo, saa chi sava na ñani yo, ra kuvi va
kaxi na takundi'i ña'a tuvi na, ra iyoo tu sava na, ra vita va ini na,
saa chi täan sakua'a va'a na xa'a tu'un Ndioxi. Ra na kan, ra takua
ña'a kui'i ña kana nuu ñu'u va ke iyoo ndiayu kaxi na tuvi na. 3 Ra
na ñani yo, na xaxi takundi'i nuu ña'a, ra na kundäsi na, na ñani yo,
na kuëe xaxi takundi'i nuu ña'a; ra na ñani yo na kuëe xaxi takundi'i
nuu ña'a, ra na kä'an ki'vi na xa'a na ñani yo na xaxi takundi'i nuu
ña'a, saa chi ˆndaki'in mani Ndioxi uvi saa va na. 4 Ra xa'a ña kan ke
köo ndiayu nda'a ndia nii yuvi ña ka'an ki'vi na xa'a yuvi na xachiñu
nuu inka tiaa. Saa chi takua mii ra kuu xito'o va na kuvi ra kuu mii
ndiayu ña ka'an ra xa'a na, tu va'a xachiñu na, a vä'a xachiñu va na.

Ra kindoo va'a na nuu xito'o na, saa chi mii va Tata yo Jesús ra kuu
xito'o na kuvi ra ˆtaxi ndiee na ña ˆxachiñu na nuu ra.
5 Ra inka tuku ña na ka'an yu xi'in ndo, ra kundaa ini ndo: Sava
na ñani yo, ra iin kii va ke va'a ni tuvi na, ra sava tu na tuvi ña va'a
takundi'i va kii. Ndi su ña xiniñu'u sa na ke na ki'in xini na ra na sa
na chiñu ña kuni Ndioxi va, ra na kusii ini xi'in va ña. 6 Saa chi na
ñani yo na xa to'o iin kii, ra ña xa na saa, ra Tata yo Jesús va kuvi ra
xa to'o na; ra na ñani yo na kuëe xa to'o tu iin kii kan, ra Tata yo
Jesús kuvi tu ra xa to'o na kan va. Ra saa tu na xaxi takundi'i nuu
ña'a va, saa chi nda'a Tata yo Ndioxi ke ˆtaxi tu na kan va tixa'vi
xa'a ña; ra saa tu na xäxi va ña, chi Tata yo Jesús kuvi tu ra xa to'o
na kan va, ra ˆtaxi tu na tixa'vi nda'a Ndioxi va.
7 Saa chi ña tiaku yo, ra tiäku ka yo ña sa yo ña kuni mii yo,
ra saa tu ta xa na kuvi va yo. 8 Chi ña tiaku yo, ra tiaku yo ña
ndasaka'nu yo Jesucristo va, ra ta xa na kuvi tu yo, ra ndasaka'nu tu
yo ra saa va. Ra xa'a ña kan ke ña tiaku yo, xi'in ña kuvi yo, ra xa
saa nda'a Tata yo Jesús ke iyoo va yo. 9 Ra na kundaa ini ndo, chi
ña ndixi'i Cristo, ra ndatiaku ra, ra ña ka'ndia ra chiñu nuu na ndii,
xi'in na tiaku va kuvi ña.
10 Ña kan ke na kä'an ki'vi ndo xa'a na ñani yo na ndikun Cristo,
ra nii na kundäsi ta'an tu ndo xi'in va na, saa chi iin kii, ra xaa
takundi'i va yo nuu Tata yo Jesús ña sayukun ra kuachi xi'in yo.
11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi
su'va va:

Yu'u, ra tiaku va yu, kachi Tata yo Ndioxi, ra nuu yu'u ke
ndakusiti takundi'i va yuvi.
Ra takundi'i yuvi ndakuni yu'u ra ka'an na ña kuu yu Ndioxi,
*kachi ra,

ˆkachi tu'un ra. 12 Ra na kundaa ini ndo mii ña ndaa, chi ta iin, ta iin
yo, ra xiniñu'u ndakani va yo xa'a chiñu ña xa yo vichin, nuu Ndioxi
kii ña sayukun ra kuachi xi'in yo.
13 Ra xa'a ña kan ke na kä'an ki'vi ka yo xa'a na ñani yo na
ndikun Jesús, chi ña xiniñu'u sa yo ke na sa nduxa yo, ra na täxi yo
koyo va na, ra ndia nii chiñu ña kuvi sandiko ini na ke na sä vi yo.
14 Yu'u, ra Tata yo Jesús va ndikun yu, ra ña kan ke takundi'i ña'a
ña xaxi yo, ra kundaa ini yu chi ña va'a kuvi takundi'i va ña nuu
ra; ndi su tu sava tu na xani ini ña vä'a va sava ña, saa ra na käxi
va na ña. 15 Saa chi tu xa'a ña'a ña xixi va kun ke sandiko kun ini

na ñani kun na ndikun Cristo, saa ra na küxi ka va kun ña, chi tu
na ndakundiee kun kuxi kun ña, saa ra ta iyoo na kü'vi ini kun xini
va kun iyoo na. Ra na sa kun ña mani, ra na sandoñü'u kun yuvi na
ndixi'i Cristo xa'a, xa'a ña'a ña xixi kun. 16 Ra va'a ni kundaa ini ndo
ña va'a kaxi ndo takundi'i va ña'a, ndi su na sä nduxa ndo ña kaxi
ndo ña, ra saa ke na kañä'a na, xa'a ña taxi Cristo ndiayu ña kaxi
ndo ña. 17 Saa chi nuu yoo, na ndikun ichi Ndioxi, ra köo kuachi xa'a
vi ña'a ña xixi yo, a ndutia ra xi'i yo. Chi ña xiniñu'u sa yo kuvi ña,
na sa yo ña va'a va, xi'in ña vivii na koo va yo, xi'in ña na koo sii ini
va yo, saa chi ña yo'o va kuvi ña taxi Tachi Yii nda'a yo. 18 Ra yuvi
na xachiñu nuu Cristo na xa ta'an ña yo'o, ra ˆkusii va ini Ndioxi
xi'in na, ra ˆxa to'o tu yuvi va na.

19 Xa'a ña kan ke na ndakundiee ka yo, ña sa yo chiñu ña chindiee
ta'an xi'in yo ña vivii koo va yo, saa chi saa ke kuvi chindiee ta'an yo
xi'in na ñani yo, ña va'a na sakua'nu ta'an yo xi'in tu'un Ndioxi va.
20 Ra na sandï'i ndo xa'a chiñu Ndioxi, xa'a ña'a ña xixi ndo. Chi va'a
ni ña ndixa ke ña va'a kuvi takundi'i va ña'a ña xixi yo; ndi su na
küxi yo ña tu ña kan kuvi ña sandiko ini inka yuvi, ña na kundïkun
ka na Ndioxi. 21 Ra ña va'a va ke, na käxi yo kuñu, ra nii na kö'o
tu yo vino va, ra nii na käxi tu yo ndia ndia ka ña'a ña sakaki'i, a
sandakava, a xa vita ini na ñani yo na ndikun Cristo va. 22 Saa chi
kuvi ndakani ini ndo, ña va'a ni va xa ndo, ndi su iin ndo'o, ra iin
Ndioxi va kuvi ra kundaa ini xa'a ña xa ndo, ra xa'a ña kan na sä
ndo ña, ña sandiko ndo ini inka na. Saa chi ¡va'a ni kee yuvi na ˆxa
iin chiñu, ña va'a ni iyoo tuvi mii na, tu kuëe sandi'i ña ini na ña
kuu ña kuachi! 23 Ndi su tu sava na ra kuëe kundaa kaxi va'a ini na a
kuvi kaxi na iin ña'a, ra a küvi va tu kaxi na ña, ndi su xaxi va tu na
ña, saa ra vä'a vi xa na, saa chi kuëe xa na ta ku'va iyoo ña ndakani
ini na. Ra xa kundaa va ini ndo, chi vä'a vi saa, saa chi tu vä'a ña ˆxa
yo tuvi yo, ra ˆxa va tu yo ña, saa ra kuachi va kuvi ña nuu Ndioxi.

15 Xa'a ña kan ke, yoo, na xa xixa ini xi'in tu'un Ndioxi, ra na
ndaki'in mani va yo, na ñani yo na vita ini, na täan kundaa
va'a ini xi'in tu'un Ndioxi, ra na kundï'i ini yo takua xa'a mii yo.
2 Chi ña xiniñu'u sa yo ke chindiee ta'an yo xi'in takundi'i va na, ña
va'a na sa na chiñu va'a, ra saa ke va'a kuxixa ini na xi'in tu'un
Ndioxi va. 3 Saa chi ndia nani mii Cristo, ra kuëe ndixindi'i ini ra
takua xa'a mii ra; chi ra *ndo'o va kuvi ra, xa ta ku'va kachi mii
tu'un Ndioxi ña *tiaa na xina'a, ña kachi su'va va: “Ña kaña'a yuvi

xi'in kun, Tata Ndioxi, ra xi'in yu'u va ke kaña'a na”, ˆkachi ña. [4] Ra
takundi'i tu'un Ndioxi ña *tiaa na xina'a, ra ña *tiaa na sakua'a yoo
va kuvi ña. Saa chi tu'un Ndioxi kuvi ña chindiee ta'an xi'in yo ña
taxi ña ndiee yo ña ˆxa ndiee ini yo, ra taxi tu ña tu'un ndiee ini
nda'a va yo, ña va'a ndiatu ini yo ni'i yo ña'a ña kindoo Ndioxi xa'a
xi'in yo. [5] Ra Tata yo Ndioxi, ra ˆtaxi ndiee yo, xi'in tu'un ndiee ini
nda'a va yo, kuvi ra na chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a iin yu'u na
kuu ndo xi'in ta'an ndo, ta ku'va *xa mii Cristo Jesús, [6] Ra saa ke,
iin va na kuu nima ndo, ra iin tu'un, tu na kuu takundi'i va ndo ña
ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo.

Xiniñu'u kuni so'o tu yuvi na küu judío va tu'un va'a xa'a Jesucristo

[7] Ra na ndaki'in mani ta'an va ndo, ta ku'va *xa mii Cristo ña
ndaki'in mani ra yoo, chi xa'a ña sa ndo ña yo'o ke nduka'nu ni
ka va Ndioxi. [8] Ra na kundaa ini ndo ñani yo, chi ña *kixi Cristo,
ra ra *kixi xachiñu va kuvi ra nuu na judío, ña *saxinu ra nuu ña
*kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo xina'a, ra saa ke *xa ra ña va'a
*ndaña'a ra ña ˆsaxinu va Ndioxi nuu ña ˆkindoo ra. [9] Ra *kixi tu ra,
ña va'a na ndasaka'nu yuvi na küu judío va Tata yo Ndioxi, xa'a ña
*kunda'vi ini ra xini ra na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a, ña kachi su'va va:

Tata Ndioxi, ndia tiañu yuvi na xïni yo'o va ndasaka'nu yu
yo'o,
ra kata tu yu yaa yii nuu va kun, kuni na,

ˆkachi ña. [10] Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi, kachi ña su'va va:

Na kusii ni ini takundi'i ndo'o na ndee nuu ña yuuvi, xi'in na
kuu ñuu Ndioxi,

ˆkachi ña. [11] Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va:

Takundi'i ndo'o, yuvi na xïni Ndioxi, ra na ndasaka'nu ndo ra,
ra takundi'i tu ndo, na ka'an xa'a ña ka'nu kuu mii va ra,

ˆkachi ña. [12] Ra ndika'an tu ra Isaías va xa'a ña yo'o, *kachi ra su'va:

Tixi na kuu ndise'e ra Isaí,
ke kanata iin ra ka'ndia chiñu nuu takundi'i va na yuuvi;
ra ra kan kuvi ra ndakundiaa ini takundi'i va na,

*kachi ra.

13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndiaa ini yo, na taxi ña sii, xi'in ña va'a
nda'a ndo, xa'a ña kandixa ndo ra; ra mii ndiee Tachi Yii kuvi ña na
sandakutu ndo'o, ña va'a na kundiaa ni ka ini ndo ra.
14 Ñani yo, ku'va yo, xa kundaa kaxi va ini yu, ña tiáyú ni ini
ndo, ra xa xíni̱ ni va tu ndo, ra xini tu ndo ña kondiaa yu'u ta'an va
ndo. 15 Ndi su ˆxa ndaku va ini yu, ña ˆtiaa yu tutu yo'o ña kuxaa
ña nuu ndo, ña va'a na näa ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo. Ra
ña ˆxa yu su'va, ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u xa'a ña tiáyú ni
ini ra, 16 ña xachiñu yu nuu Jesucristo, ra chindiee ta'an yu xi'in
yuvi na küu judío. Ra chiñu ña ˆxa yu ke ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Jesucristo nuu va na, ra xi'in ña yo'o ke kuvi kuyachin na nuu
Ndioxi, ra koo na ta ku'va iyoo ña'a ña soko na nuu Ndioxi, saa chi
xa mii Tachi Yii va kuvi ña *ndasa yii na.
17 Ra xa'a ña ndikun yu Cristo Jesús, ra kusii ni va ini yu ña
ˆxachiñu yu nuu Tata yo Ndioxi. 18 Ra kutiäa ini yu ña ndatu'un
yu xa'a chiñu ña *xa mii yu, chi xa'a chiñu ña *xiniñu'u Cristo
yu'u *xa va yu kuvi ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a, saa chi ra kan
va kuvi ra *taxi ndiee nda'a yu ña va'a *ndatu'un yu xi'in yuvi na
küu judío, ña va'a *kandixa na Tata yo Ndioxi. Ra xa'a ña *ndatu'un
yu xi'in na, xi'in xa'a ña *xini na *xa yu, 19 ña ndichi, xi'in ña
xitu'un, va ke *kandixa na. Ra na tixa'vi Tachi Yii, saa chi ña kan va
kuvi ña *xiniñu'u yu'u ña va'a *xa yu saa, ra su'va va ke *kuu ña
va'a *saxinu yu nuu tu'un va'a xa'a Cristo ña sakaku yuvi. Ra ñuu
Jerusalén ke *xa'a yu ndika'an ndoso yu xi'in takundi'i ka ñuu ña
ñu'u yachin xi'in ña, ra iin saa ndia chi Ilírico va. 20 Ra su'va ke *xa
yu ña *xa nduxa yu ña ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo, ndi
su ndixä'an yu ka'an ndoso yu nuu xa ndixa'an inka na ndika'an
ndoso na, chi ña *xa yu ke ndixa'an yu ndika'an ndoso yu nuu täan
kundaa va'a ini va na, saa chi ndiküni yu ndachindu'u yu chiñu yu
sata chiñu inka yuvi. 21 Saa chi chiñu ña ka'an mii tu'un Ndioxi xa'a
va ke *xa yu, saa chi saa ke kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a
ña kachi su'va va:

Yuvi na täan kuni va'a so'o tu'un xa'a ra,
ra kuni va na ra, ra kundaa tu ini na xa'a va ra,
ˆkachi ña.

Ndakani ini ra Pablo ña ku'un ra kuto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

22 Ra xa'a ña xika yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ñuu
nuu täan kundaa va'a ini yuvi kuvi ña, täan xaa yu kuto'ni yu ndo'o.
Ra va'a ni kua'a ni va tu ichi *kuni yu xaa yu ndi su ndiküvi xaa
yu. 23 Ndi su vichin, ra *xa kita xiyo va yu ñuu ña ndo'ni yo'o, ra
xa kua'a ni tu kuiya ke ˆndakani ini yu ña xaa yu kuto'ni yu ndo'o
va, 24 ra vichin, ra ta xa na ku'un yu chi España ke ya'a yu kuto'ni
yu ndo'o, ra ndiaa tu ini yu ndo'o ña chindiee ta'an ndo xi'in yu ña
va'a ya'a yu ku'un va yu. 25 Ndi su vichin, ra xi'na ka va chi ñuu
Jerusalén ke ku'un yu, ña va'a ndataxi yu ña'a ña xiniñu'u ndataxi
yu nda'a na ñani yo na ndee kan. 26 Saa chi na ñani yo na ndee
chi Macedonia, xi'in na ndee chi Acaya kuvi na kaku ña nima, ra
*ndakaya na lo'o xu'un, ña chindiee ta'an na xi'in na ñani yo na
nda'vi ndo'o ndee ñuu Jerusalén. 27 Ra va'a ni xa'a ña kusii ini na ke
xa na saa va, ndi su ña xiniñu'u va kuvi ña, saa chi ta ku'va *xa mii
na ñani yo na kuu judío ña ndata'vi na ña kuika ña kuu tu'un va'a
xa'a Cristo xi'in na ñani yo na küu judío, ke ˆxa tu mii na ñani yo
na küu judío ña chindiee ta'an na lo'o xu'un na, xi'in na ñani yo na
kuu judío vichin va. 28 Ra te xa na ku'un yu ndataxi xu'un ña ti'vi na
ñani yo yo'o ñuu Jerusalén, ra saa ke kee yu ku'un yu chi España, ra
saa ya'a tu yu kuni yu ndo'o va. 29 Ra ta xa na xaa yu nuu ndee ndo,
ra xa kundaa kaxi va ini yu chi taxi va Cristo ña va'a nda'a yo kii ña
kuiin yu xi'in ndo.
30 Ñani yo, ku'va yo, xaku nda'vi yu nuu ndo xi'in kivi Tata yo
Jesucristo, xi'in xa'a ña ku'vi ini ña ˆtaxi Tachi Yii nda'a yo, ña na
chindiee ta'an ndo xi'in yu ña ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yu, 31 ña
va'a na sakaku ra yu'u nuu yuvi na xïin kandixa ndee ñuu Judea, ra
ka'an tu ndo xi'in ra, ña va'a na ndaki'in na ñani yo na ndee ñuu
Jerusalén xu'un yo'o va nda'a yu. 32 Ra saa ke va'a, tu kuni Ndioxi
ra xaa yu kuto'ni yu ndo'o xi'in ña kusii ini yu, ra ta xa na kuni yu
ndo'o, ra ndakindiee nima yo xi'in ta'an yo.
33 Ra Tata yo Ndioxi ra ˆtaxi ña va'a, na koo xi'in takundi'i ndo.
Saa koo.

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ita'an xi'in ra

16 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo xa'a ña ku'va yo Febe
va, ñani yo ku'va yo, saa chi ña yo'o kuvi ña chindiee ta'an
xi'in na ve'e ñu'u ñuu Cencrea. [2] Ra xa'a ña kan ke na ndaki'in mani
ndo ña xa'a ña ndikun ña Tata yo Jesús, saa chi saa ke xiniñu'u sa
va yo xi'in na ndikun Tata yo. Ra tu ndia ndia ka ña'a xa mani nuu
ña, ra na chindiee ta'an ndo xi'in va ña, saa chi mii ña ra kua'a ni na
*chindiee ta'an ña xi'in, ra *chindiee ta'an tu ña xi'in yu'u va.
[3] Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ña Priscila, ra saa tu xi'in ra Aquila,
ìi̱ va ña, saa chi na xaan kuvi na *xita'an xachiñu xi'in yu nuu Tata
yo Cristo Jesús. [4] Ra salo'o kuvi na, xa'a ña sakaku na yu'u, ra xa'a
ña kan ke taxi yu tixa'vi nda'a na. Ra süvi takua yu'u kuvi ra taxi
tixa'vi nda'a na, chi saa tu takundi'i na ve'e ñu'u na küu judío va.
[5] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ndia ñani yo, ra saa tu xi'in na ku'va
yo, na ndakuta'an ve'e va na. Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Epeneto, ra ita'an mani xi'in va yu, ra kan kuvi ra nuu va'a *kandixa
Cristo chi Acaya. [6] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña María, ña tiaa
ni xachiñu xi'in va ndo. [7] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na judío
ta'an va yu, ra Andrónico, ra saa tu xi'in ña Junias, yasi'i va ra, na
yo'o kuvi na ndixu'un ve'e kàà xi'in yu, ra ˆxa to'o ni tu ndia ñani
yo ndia ndikun Cristo va na, ra xi'na ka va na ñaa kuvi na *kandixa
Jesús nuu yu'u.
[8] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Amplias, ra ita'an mani xi'in
yu xa'a ña ndikun ndi Cristo va. [9] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Urbano, ra xachiñu xi'in yo nuu Tata yo Jesucristo va, ra saa tu ra
Estaquis, ra ˆxa to'o ni va yu. [10] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Apeles, ra ndinuni ni *ndaña'a mii ña ndikun ra Tata yo Cristo, ra
saa tu na ve'e ra Aristóbulo va. [11] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in
ra Herodión, ñuu va yu, ra saa tu xi'in na ve'e ra Narciso, ra *xa
kandixa Tata yo Jesucristo va. [12] Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña
Trifena, ra saa tu xi'in ña Trifosa va, na xaan kuvi na ˆxachiñu nuu
Tata yo Jesús; ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña ku'va yo Pérsida
va, chi ˆxachiñu ni tu ña xaan va nuu Tata yo Jesús. [13] Ra na ka'an
ndioxi tu ndo xi'in ra Rufo, ra ndikaxin Tata yo Jesús va, ra saa
tu xi'in si'i va ra, ra ta iyoo tu si'i yu'u va iyoo ña. [14] Ra na ka'an
ndioxi tu ndo xi'in ra Asíncrito va, xi'in ra Flegonte, xi'in ra Hermas,
xi'in ra Patrobas, xi'in ra Hermes, ra saa tu xi'in ndia ñani yo xi'in

na ku'va yo na ndakuta'an xi'in va ndia. 15 Ra na ka'an ndioxi tu
ndo xi'in ra Filólogo va, ra saa tu xi'in ña Julia, yasi'i va ra, saa
tu xi'in ra Nereo va, ra saa tu xi'in ña ku'va va ra, saa tu xi'in ña
Olimpas va, ra saa tu xi'in takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo,
na ndakuta'an xi'in va na.
16 Ra xi'in ndinuni nima ndo, na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo.
Ra ti'vi tu takundi'i na ve'e ñu'u na ndikun Tata yo Jesucristo va
tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo.
17 Ra vichin xaku nda'vi yu nuu ndo ñani yo, ku'va yo, ña na
kundiaa ndo mii ndo nuu yuvi na ta'vi chiñu, ra kuni tu na ña
sandakava na ndo'o va, saa chi na ˆxa saa ra na kanduu va kuvi na
tu'un Ndioxi, ña xa sakua'a ndo. Ra xa'a ña kan ke na kutä'an ndo
xi'in na, 18 saa chi süvi ndixa nuu Tata yo Jesucristo kuvi ña xachiñu
na, chi nuu iki kuñu va na ke xachiñu na, ra iin xa ka'an na tu'un
to'o, xi'in tu'un nduvi ña sanda'vi na yuvi na kandixa tu'un ña ka'an
ndia ndia ka yuvi. 19 Ndi su kusii ni va ini yu xi'in ndo'o, saa chi iin
takundi'i va yuvi kundaa ini xa'a ndo ña kandixa ndo Tata yo Jesús,
ra xa'a ña kan ke ˆkuni yu ndichi ni na koo ndo ña sa ndo chiñu
va'a, ndi su süvi ña sa ndo chiñu ki'vi. 20 Ra Tata yo Ndioxi ra taxi
ña va'a, ra kama ni va ku̱'ni̱ xa'a ra Timia'a tixi xa'a ndo, ra satiaa
va ndo nuu ri. Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo.
21 Ra ti'vi tu ra ñani yo Timoteo ra sachiñu xi'in yu nuu Tata yo
Jesús va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo, ra saa tu ndia judío ta'an va
yu, ra Lucio, xi'in ra Jasón, xi'in ra Sosípater.
22 Ra ti'vi tu yu'u, ra Tercio, ra tiaa tutu yo'o va tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu ndo, xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesús.
23 Ra ti'vi tu ra ñani yo Gayo va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo. Ra
yo'o kuvi ra *taxi ve'e kandu'u yu, ra *taxi tu ra ve'e ra ndakuta'an
takundi'i na ve'e ñu'u va. Ra ti'vi tu ra Erasto va tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu ndo, ra yo'o kuvi ra ndiaa xu'un ñuu yo'o. Ra ti'vi tu ra ñani
yo Cuarto va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo.
24 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Ra
saa ke koo va.

Ndasaka'nu ra Pablo Ndioxi

25 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra kuvi chindiee ta'an
xi'in ndo ña va'a tuun ni na kundikun ndo tu'un va'a xa'a Jesucristo,

ña *ndatu'un yu xa'a xi'in ndo. Saa chi xi'in ña yo'o ke ndaña'a
Ndioxi chiñu ra ña ndixiyo se'e ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi
va, 26 ndi su vichin, ra iin ta *kachi ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a ke ˆkuu va, saa chi iin takundi'i va yuvi na küu judío
ˆxini so'o tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu iinii kuvi saa ña yuuvi ña
va'a na kandixa na Jesucristo, ra kundiaa ini na ra.

27 ¡Ra indaa Ndioxi ra ndichi kuvi ra; na ndasaka'nu yo, ra sa to'o
yo ra iin takundi'i kii va, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo! Ra saa ke
koo va.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ndee ñuu Corinto

1 Yu'u, ra Pablo, ra *kana Tata yo Ndioxi xa'a ña *kuni mii ra
ña kaka yu chiñu nuu Jesucristo, xi'in ra ñani yo Sóstenes,
2 kuvi ndi ˆtiáá tutu yo'o xáá ña nuu ndo'o na ñani yo, na ndee ñuu
Corinto, na kúu ve'e ñu'u Ndioxi na nduyii *xa̱ Cristo Jesús, na kana
ra kuu ñuu ra ña yii, xi'in takundi'i ka na ndee iinii kuvi ña yuuvi na
ndasaka'nu kivi Tata yo Jesucristo, ra kuu ra Tata na kan, ra saa tu
yoo va. 3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo na taxi ña
va'a kuta'vi takundi'i ndo, ra vivii na koo ndo.

ˆNdataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi

4 Ra iin takundi'i va kii ˆtaxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo, xa'a
ña va'a ña *sani'i ra ndo'o, ña *ti'vi ra Tata yo Jesucristo *kixi ra
sakaku ra ndo'o. 5 Saa chi xa'a ña *xa nduu ndo iin xi'in Jesucristo
va ke *taxi Ndioxi takundi'i nuu ña va'a nda'a ndo, ta kuu takundi'i
tu'un ña ka'an ndo, xi'in takundi'i ña xini ndo. 6 Ra ña yo'o kuvi ña
ndaña'a ndo'o ña xa kaxi ni va *ndixinu ini ndo xi'in tu'un va'a xa'a
Jesucristo ña *ndakani ndi nuu ndo. 7 Ña kan ke vichin, ra ndia
nii tu ña xinituni ña yii ña ˆta̱xi Ndioxi kuëe kumani nuu va ndo,
ña ndee ndo ndiatu ndo kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi va
ra. 8 Ra mii Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo ña ndinuni ni
kundikun ndo ra ndia kii ndi'i, ra saa ke ndia nii na nï'i taxi kuachi
xa'a ndo nuu Tata yo Jesucristo ta xa na ndiko ra kixi ra. 9 Saa chi
Tata yo Ndioxi ra saxinu va ra nuu takundi'i ña kindoo ra, ra mii
ra kuvi tu ra *kana ndo'o ña kuta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo ra
kuu se'e va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ña vä'a ndata'vi ta'an na

10 Ñani yo, xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke ˆxakunda'vi yu nuu
ndo, ña vivii va na kuta'an ndo, ra na ndatä'vi ta'an ndo, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke inuu va na ndakani ini ndo, ra iin tu'un tu na kuu
va ndo. 11 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ñani mii yu, ra na ve'e ra
Cloé va kuvi na *ndatu'un xi'in yu xa'a ndo ña iyoo ndo kuachi xi'in
ta'an ndo. 12 Ra xa'a ña xa siin, xa siin ka'an va ndo ke kachi yu saa
xi'in ndo, saa chi sava ndo ka'an, kachi su'va: “Ndu'u, ra ra Pablo
va ndikun ndi”, kachi ndo. Ra sava tu ndo ka'an ña ndikun ndo ra
Apolos va; ra sava tu ndo ka'an ña ndikun ndo ra Cefas va; ra sava
tu ndo ka'an ña ndikun ndo Cristo va. 13 Ra na kundaa ini ndo, chi
Cristo ra nindatä'vi vali ra. Ra nii yu'u, ra Pablo, ndixïtakaa nda'a
cruz xa'a ndo. Ra nii xi'in kivi yu ke ndichïchi va tu ndo. 14 Ra na
tixa'vi Ndioxi, chi ndia nii ndo'o ndisaküchi yu, chi takua ra Crispo,
xi'in ra Gayo va kuvi ndia *sakuchi yu. 15 Ña kan ke küvi ka'an ndia
nii ndo ña chichi ndo xi'in kivi yu. 16 Oo, ra *sakuchi tu yu na ve'e
ra Estéfanas va, ra ndakü'un ini yu, a sakuchi ka yu sava na. 17 Ra na
kundaa ini ndo, chi nditï'vi Cristo yu'u ña sakuchi yu yuvi, chi chiñu
ña taxi ra nda'a yu ke ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ra nuu va na;
ra süvi xi'in tu'un nduvi ña sandaku ini mii yu ke ˆndakani yu ña
nuu na, saa chi tu saa na sa yu, saa ra, süvi vi ndiee Cristo ra ndixi'i
ndika cruz ke xiniñu'u yu.

Jesucristo kuvi ra ˆndaña'a ndiee xi'in ña ndichi ña kuu mii Ndioxi

18 Ra ña ka'an yu xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz, ra tu'un sana
va ke tuvi yuvi na ndi'i xa'a; ndi su nuu yoo, na kaku, ra tu'un yo'o,
ra ndiee Ndioxi va kuvi ña. 19 Ta ku'va káchí tu'un Ndioxi ña tiaa na
xina'a, ña kachi su'va:

Sandi'i va yu xa'a ña xini tuni na ndichi,
ra sakutia'a tu yu ña kundaa ini yuvi na kundaa ni ini va,
ˆkachi ña.

20 Ra na kundaa ini ndo, chi na ndichi xi'in na xini ni saña'a, xi'in
na ndatu'un xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra köo ya'vi ndiaa
vi na. Saa chi ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña'a ña köo
ya'vi ndiaa va *ndasa Ndioxi ña. 21 Ra xa'a ña ndichi ni va Ndioxi

kuvi ña nditäxi vi ra kundaa ini na yuuvi yo'o xa'a ra xi'in ña ndichi
ña kuu mii na; chi ña *xa ra ke sakaku ra yuvi na ndiaa ini xini ra
xi'in tu'un va ra, ra tu'un yo'o, ra köo ya'vi ndiaa vi ña tuvi inka
yuvi.
22 Ra na judío, ra ña xitu'un va ˆkuni na kan kuni na, ra na griego
tu, ˆkuni kuni so'o ña ndichi va; ra saa ke kandixa na tu'un Ndioxi
kuni na. 23 Ndi su ndu'u, ra xa'a Jesucristo ra katakaa na nda'a cruz
va ke ˆka'an ndoso ndi. Ra ña yo'o, ra ña kà'àn nuu va kuvi ña tuvi
na judío, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa vi tu kuvi ña ka'an ndi tuvi yuvi
na küu judío; 24 ra yuvi na *kana Ndioxi, ta kuu na judío, xi'in na
griego, ra ra va'a va kuu Cristo nuu na kan, saa chi ra kan kuvi ra
kixi ña ndaña'a ra ndiee, xi'in ña ndichi ña kuu mii Ndioxi va. 25 Saa
chi tu'un Ndioxi ña köo ya'vi ndiaa tuvi yuvi, kuvi ña ndichi ka nuu
takundi'i va ña xinituni ña kuu mii na yuuvi yo'o; ra tu'un Ndioxi
ña köo ndiee tuvi yuvi ke, kuu mii iin takundi'i ndiee va. 26 Ra xa
xini va ndo, ñani yo, chi nuu ña yuuvi yo'o, ra süvi takundi'i ndo
kuvi ndo kuu na ndichi, ra lo'o kuvi tu ndo kuu na chiñu va, a se'e
na xiniñu'u va tu. Ra va'a ni saa iyoo va ndo, ndi su kana va Ndioxi
ndo'o. 27 Saa chi yuvi na ki'vi, tuvi na, yuuvi yo'o kuvi na ndikaxin
Ndioxi, sakuka'an nuu na ndichi va; ra yuvi na vita ni tu tuvi na
yuuvi yo'o, kuvi na ndikaxin Ndioxi, sakuka'an nuu yuvi na ndaku
ni va. 28 Ra yuvi na köo ya'vi ndiaa, na kundasi va'a na yuuvi yo'o
xini va na, kuvi na *ndikaxin Ndioxi ña va'a sandakava ra ini yuvi
na ndichi ni iyoo nuu ña yuuvi yo'o. 29 Ra su'va va ke *xa Ndioxi
ña va'a ndia nii yuvi na ndäsa chee ni xi'in mii nuu ra. 30 Ra mii
Ndioxi va kuvi ra ndachuta'an ndo'o xi'in Tata yo Jesucristo; ra Tata
yo Jesucristo kuvi ra ˆtaxi ña ndichi nda'a va yo, ra xa'a ña *xa ra
ke nduu tu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi va, ra
*ndasa yii ra yoo, ra *sakaku tu ra yoo va. 31 Ra mii saa ke kachi tu
tu'un Ndioxi va: “Tu sava na kuni kutiaa ini, ra na kutiaa ini na xa'a
ña ndikun na Tata yo Jesucristo va.”

ˆKa'an ndoso ra Pablo xa'a Jesucristo ña xitakaa ra nda'a cruz

2 Ñani mii yu, na ku'vi ini yu xini yu, ta ndixaa yu ndika'an ndoso
yu xa'a ña ndaa, ña kuu mii Ndioxi nuu ndo, ra süvi tu'un ña
nduvi a tu'un ña u'vi ni ke ndixiniñu'u yu ña ndatu'un yu xi'in ndo,
2 chi ña *xa yu ke ndika'an ndoso yu nuu ndo xa'a indaa Jesucristo,

ña xitakaa ra nda'a cruz va. 3 Ra *xa ninu tu yu xi'in mii va yu,
ra ndia *kisi va ña yu'u xa'a ña iyu'vi yu, ña ndiküni yu kanduu
yu ña kuni Ndioxi 4 ta ndika'an ndoso yu tu'un ra nuu ndo, ra nii
ndixïniñu'u yu tu'un nduvi ta'an ña ˆxiniñu'u na yuuvi yo'o ña
saxinu yu ini ndo. Chi mii va ndiee Tachi Yii Ndioxi kuvi ña ndaña'a
mii nuu ndo, ra *saxinu tu ña ini va ndo. 5 Ra saa ke *xa yu ña va'a
na kundiaa ini ndo ndiee Ndioxi va, ra na kundiäa ini ndo ña ndichi
ña kuu mii na yuuvi yo'o.

Tachi Yii kuvi ña ˆndaña'a chiñu ña *xa Ndioxi

6 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi ndatu'un va ndi tu'un ndichi,
ndi su xi'in takua yuvi na xa iyoo xixa ini xi'in tu'un Ndioxi va ke
ndatu'un ndi; ra ndatü'un ndi ña ndichi ña xini na yuuvi yo'o, a ña
ndichi ña xini yuvi na xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi, saa chi na ˆndi'i
xa'a va kuvi na kan. 7 Chi ña ndichi Ndioxi ña ndikundäa ini yuvi
xa'a, ña ndixiyo se'e ta yachi va ke ndatu'un ndi xi'in na; ra ndia
ta yachi vi ke *chituni Ndioxi ña ndichi yo'o, ña va'a na ni'i yo ña
va'a xi'in ña. 8 Ra ndia nii yuvi na xa'ndia chiñu iyoo nuu ña yuuvi
yo'o ndikundäa ini xi'in ña ndichi yo'o, saa chi tu ndikundaa ini na
xi'in ña, saa ra kätakaa vi na Tata yo Jesucristo ra kuu mii takundi'i
ndiee nda'a cruz. 9 Ndi su nda'a yoo va ke taxi Ndioxi ña, ra saa ke
kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tia̱à na xina'a va:

Ña'a ña xïni ndia nii yuvi, xi'in ña'a ña täan kuni so'o na xa'a,
ña'a ña täan ndakani ini na xa'a,
kuvi ña xava'a Ndioxi ni'i yuvi na ku'vi ini xini ña'a,

kachi ña. 10 Ra Tachi Yii va Ndioxi ke *xiniñu'u ra ña *ndaña'a ra ña
nuu ndi, saa chi Tachi Yii ra kuvi ña xitondoso takundi'i va ña'a ña
küvi kundaa ini yo xi'in, ra saa tu ña ndichi ña iyoo se'e, ña kuu mii
Ndioxi va.

11 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa ini ndo, ndia nii yuvi,
ra kundäa ini na, ni ke xani ini inka yuvi, saa chi takua tachi ña kuu
mii va na ke kundaa ini xa'a ña xani ini na. Ra saa ke iyoo tu Ndioxi
va, chi takua Tachi Yii va ra ke kundaa ini xa'a ña xani ini ra. 12 Ra
ndu'u, ra süvi tachi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke nindaki'in ndi, chi
Tachi Yii ña taxi Ndioxi va ke ndaki'in ndi, ña va'a na kundaa ini
ndi xa'a ña'a ña *taxi Ndioxi nda'a ndi, xa'a ña tiayu ni ra. 13 Ra ta
ka'an ndi xa'a ña yo'o xi'in yuvi, ra tu'un ña *saña'a Tachi Yii Ndioxi

ndu'u va kuvi ña ka'an ndi xi'in na, ra kä'an ndi tu'un ña *kutu'va
ndi xi'in ña ndichi kuu mii ndi xi'in na. Saa chi ña ndichi ña kuu ña
yii va kuvi ña ˆsaña'a ndi yuvi na kuu mii Tachi Yii.
14 Ra yuvi na köo Tachi Yii Ndioxi iyoo xi'in, ra xïin vi na kan
ndaki'in na ña'a ña taxi Tachi Yii Ndioxi, saa chi nuu na kan, ra ña'a
ña köo ya'vi ndiaa va kuvi ña, ra küvi tu kundaa ini na xa'a ña'a ña
ka'an Tachi Yii xa'a va. 15 Ndi su yuvi na iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in,
ra kundaa va ini na kan xi'in takundi'i ña'a a ña va'a kuvi ña, ra a ña
vä'a va tu kuvi ña, ra saa ke iyoo tu yuvi na ndïkun Ndioxi va, saa
chi küvi vi kundaa ini na kan xa'a yuvi na ndikun Ndioxi, a na va'a
kuvi na, ra a na vä'a va tu kuvi na. 16 Ra saa ke kachi tu mii tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va va: “Ndia nii yuvi kundäa ini
xa'a ña xani ini Tata yo Ndioxi, ra ndia nii tu na kuchüun ña saña'a
va na ra”, kachi ña. Ndi su ndu'u, ra kundaa va ini ndi xi'in takundi'i
ña'a ña taxi Ndioxi, saa chi ta ku'va xani ini Cristo va ke xani ini ndi.

Ra Pablo xi'in sava ka ndia ra nuu Ndioxi va ke xachiñu ndia

3 Ndi su yu'u, ñani yo, ra ndikä'an yu tu'un ta'an ña ka'an yu xi'in
yuvi na xa ndikun ndinuni Ndioxi, chi tu'un ña ka'an yu xi'in
yuvi na ndi'i ini xa'a mii, na ˆxa ta ku'va ˆxa na kuachi, na sakan xa'a
kandixa Cristo va kuvi ña ndika'an yu xi'in ndo. 2 Ra ña *saña'a yu
ndo'o, ra ü'vi ña, saa chi täan kuchuun ndo sakua'a ndo ña sakua'a
yuvi xixa. Saa chi ta ku'va ˆxá iin ña'a xi'in se'e ña ña chichin va ke
*xa yu xi'in ndo, saa chi iin na lo'o na sakan kaku ra xïxi na xita, chi
na chichin va kuvi na, ra mii saa ke iyoo tu ndo'o va, xa'a ña kan ke
ndisañä'a yu ña u'vi ndo'o, saa chi kuëe xa ndixiyo nduvi ndo ña
sakua'a ndo, ra nii vichin ke kuëe iyoo nduvi vi ndo. 3 Saa chi niña
chiñu ña kuni mii va ndo ke ˆxa ndo. Xa'a ña kan ke ndukuini ini
ndo xini ta'an ndo, ra saa tu ini ndo xini ta'an va ndo, ra ndata'vi
ta'an va tu ndo, ra niña chiñu ña kuni mii va ndo ke xa ndo, ra iin ta
ku'va ˆxa takundi'i yuvi na xïni Ndioxi ke xa tu ndo'o va. 4 Saa chi ña
ka'an sava ndo káchí ndo su'va: “Yu'u, ra ra Pablo va ˆndíkṵn yu”,
kachi ndo, ra sava tu ndo ka'an: “Yu'u, ra ra Apolos va ˆndíkṵn yu”,
káchí ndo, ra ta ku'va ˆxa yuvi na ndi'i ini xa'a mii va ke ˆxa ndo.
5 Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ra chee ni ka kuvi yu'u, ra Pablo,
ña kan ke ndikun ndo yu'u? ¿Ra a ra Apolos va tu kuvi ra chee tuvi
ndo, ña kan ke ndikun ndo ra? Süvi saa iyoo ña, saa chi ndu'u, ra

takua ndia xachiñu va kuvi ndi nuu Ndioxi, ra ndu'u kuvi tu ndia
*ndatu'un xi'in ndo'o ña va'a *kandixa ndo Tata yo Jesús va. Ra
ta iin iin ndi ra ta iyoo mii chiñu ña *taxi Tata yo Jesús nda'a ndi
ke *xa va ndi. 6 Yu'u kuvi ra chi'i tu'un Ndioxi nima va ndo, ra ra
Apolos kuvi ra ndikoso va ña, ndi su Tata yo Ndioxi va kuvi ra
*sakua'nu ña. 7 Ra xa'a ña kan ke, süvi ra chee vi kuvi ra chí'í ña, ra
nii süvi ra chee kuvi tu ra kósó va ña, chi indaa Ndioxi va kuvi ra
chee, saa chi ra kan va kuvi ra sakua'nu ña. 8 Saa chi ra chí'i iin tata
xi'in ra kósó ña, ra iin nuu ya'vi ndiaa va ndia, ndi su Ndioxi va kuvi
ra ndacha'vi ndia, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña ˆxa ndia ke ndaki'in
ndia ya'vi ndia xa'a, sa va ra. 9 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi
ndu'u, ra ndia ita'an xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ndi, ra ndo'o, ra ta
iyoo ñu'ú ta'vi nuu xachiñu Ndioxi va ke iyoo ndo.

A ta iyoo ve'e chee ña ˆxava'a Ndioxi va tu ke iyoo ndo. 10 Ra
yu'u, ra Ndioxi va kuvi xa ña mani xi'in yu, ra *taxi ra ndiayu nda'a
yu ña koo yu ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndichi ra ndiso chiñu xava'a iin
ve'e, ra yu'u kuvi ra *xakin xa'a va ña, ra inka kuvi tu na sakua'nu
va ña. Ndi su ña xiniñu'u sa na sakua'nu ña ke na ki'in va'a xini na,
ra vivii va na sakua'nu na ña. 11 Ra ndia nii ka yuvi küvi kakin xa'a
inka ve'e, nuu *xa tava yu xa'a ve'e, ra xa'a ve'e ña *tava yu kan
*kuvi mii Jesucristo va. 12 Ra yuvi na xava'a ve'e yo'o, ra sava na
kuniñu'u yuu oro, ra sava tu na kuniñu'u yuu plata va, ra sava tu
na kuniñu'u yuu ña nduvi ni va, ra sava tu na kuniñu'u itun va, ra
sava tu na kuniñu'u itia xi'in ndoo va. 13 Ndi su ta xa na xaa kii
ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in ta iin iin na yuuvi yo'o, ra saa ke
kundaa kaxi ini takundi'i va yuvi xa'a chiñu ña ˆxa na; saa chi kii
kan ke kotondoso Ndioxi chiñu ña ˆxa ta iin iin va yuvi, ra xi'in ñù'ù
va ke kotondoso ra ña. 14 Ra tu ndia tu na, na sava'a ve'e kan xi'in
ña'a ña kuëe xixi, saa ra ndaki'in va na ya'vi na xa'a ña, 15 ndi su tu
sava na, na sava'a ve'e kan xi'in ña'a ña xixi va, saa ra ña uun va
kuvi ña, saa chi köo vi ya'vi na kan, ra va'a ni kaku va tu mii na,
saa chi ta ku'va ˆndo'o yuvi na xa yachin koko, ra kaku va tu na ke
ndo'o na.

16 Ndo'o, ¿ra a kundäa va ini ndo ña kuu ndo ve'e ñu'u Ndioxi, ra
iyoo tu Tachi Yii ra nima va ndo? 17 Ra tu ndia na na sandi'i xa'a
ndo'o na kuu ve'e ñu'u Ndioxi, saa ra sandi'i tu Ndioxi xa'a na kan
va, saa chi ve'e ñu'u Ndioxi ra ña yii va kuvi ña, ra ndo'o va kuvi na
kuu ve'e ñu'u kan.

18 Ra na sandä'vi ndo mii ndo. Chi tu sava ndo tuvi ña ndichi ni
ndo xi'in ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa ra ña xiniñu'u sa
ndo ke na nduu ndo ta ku'va iyoo yuuvi na xïni va'a xa'a ña'a ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra saa ke kuvi nduu ndo na ndichi ndixa
nuu Ndioxi. 19 Saa chi ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña
köo va'a ya'vi ndiaa vi kuvi ña nuu Ndioxi. Ra mii saa ke kachi tu
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va: “Na ndichi, ra
xi'in mii ña ndichi ña iyoo nuu na ke koyo na xi'in va sa Ndioxi”,
kachi ña. 20 Ra ˆka'an ka tu tu'un Ndioxi káchí ña su'va va: “Tata yo
Ndioxi ra xini va ra ña xani ini na ndichi, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa
vi kuvi ña nuu ra”, ˆkachi ña. 21 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini
ndo, ña kundikun ndo ndu'u ndia kuu tiaa ta'an ndo, saa chi ña iyoo
ndi ra xi'in va ndo ke chindiee ta'an ndi: 22 Ta kuu yu'u, ra Pablo,
xi'in ra Apolos, xi'in ra Pedro, ra saa tu takundi'i ña'a ña iyoo va,
saa chi xa kuenda mii ndo kuvi tu ña kan va: Ta kuu ña tiaku yo,
xi'in ña kuvi yo, xi'in ña ˆkuu kii ña ndee yo vichin, xi'in ña kuu kii
ña vaxi; 23 ra saa ke iyoo tu ndo'o va, saa chi kuenda Jesucristo va
kuvi ndo, ra kuenda Ndioxi kuvi tu Jesucristo va.

Chiñu ña ˆxa tiaa ndia ˆxachiñu nuu Ndioxi

4 Ra na kundaa ini ndo, chi ndu'u, ra takua nuu Jesucristo va ke
xachiñu ndi, ra chiñu ña *taxi ra nda'a ndi ke saña'a ndi yuvi
xa'a chiñu Ndioxi ña ndixiyo se'e ta yachi va. 2 Ra xa'a ña kan ke
yu'u, xi'in sava ka ndia xachiñu nuu Ndioxi, ra niña chiñu va'a va ke
xiniñu'u sa ndi, ra saa ke kuvi kundiaa ini yuvi ndu'u. 3 Ndi su yu'u,
ra ndï'i ini vi yu, xa'a ña ka'an ndo xa'a yu, a ña ka'an na xa yukun
kuachi iyoo nuu ña yuuvi yo'o va tu, saa chi ndia nii mii yu ra küvi
vi ka'an yu xa'a mii yu a va'a xa yu, a vä'a va tu xa yu. 4 Ndi su kuëe
ndixa vi yu chiñu ña vä'a tuvi yu, ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi
yu ña va'a ni xa yu. Saa chi Tata yo Jesús va kuvi ra kuu mii ndiayu
ña ka'an ra ndia ku'va ke xa yu. 5 Ra xa'a ña kan ke kuëe kama ni na
ka'an ndo xa'a ndia ndia ka ña'a, saa chi mii va Tata yo Jesús kuvi
ra ndaña'a ña'a ña iyoo se'e nuu ñaa, ta xa na kixi ra. Ra mii Tata yo
Jesús kuvi tu ra ndaña'a ña iyoo nima takundi'i va yuvi, ra ta ku'va
iyoo mii chiñu ña *xa na ke ni'i na ña va'a xa'a sa va ra.
6 Ra ña ka'an yu xa'a mii yu xi'in xa'a ra Apolos, xi'in ndo ñani
yo, ra ña ˆkuni yu ña na kutu'va ndo sa ndo ta ku'va ˆxa ndu'u ña xa

ndi ña ka'an tu'un Ndioxi ña xa ndika'yu iyoo va kuvi ña. Saa chi
tu saa na sa ndo, saa ra kutiäa ni vi ini ndo xi'in iin ra ka'an ndoso
tu'un Ndioxi, ra kundasi tu ndo inka ra. 7 Ra na kundaa ini ndo,
chi iin kuvi ndo xi'in takundi'i va yuvi, ra Ndioxi kuvi tu ra *taxi
takundi'i ña'a ña iyoo nuu va ndo, ra xa'a ña kan ke na käni ini ndo
ña *nduku mii ndo ña, ra kutiaa ni ini ndo xi'in ña.
8 Ndo'o, ra xa kuika ni va ndo, ra ndia nii ka ña'a xamäni nuu ndo
tuvi ndo. Ra xa na rey na'nu va kuvi ndo, ra xiniñü'u ka vi ndu'u nuu
ndo tuvi ndo. ¡Ra va'a ni vi, tu xa ndixa na rey xa'ndia chiñu na kuu
ndo, ra ni'i ta ndi lo'o ka'ndia ndi chiñu xi'in ndo! 9 Ra ndu'u, ndia
ˆxika chiñu nuu Tata yo Jesús, ra ndia chi sata va ke ndakoo Ndioxi
ndu'u tuvi yu. Ra ta iyoo ndia xa nditia'ndia xa'a kuvi va ke iyoo
ndi. Ra kuu tu ndi ndia ˆxakundiaa na yuuvi xini va na, ra saa tu na
tatun Ndioxi va. 10 Ra köo va'a tu ya'vi ndiaa vi ndi nuu na yuuvi
yo'o xa'a ña ˆndíkṵn ndi Jesucristo; ra ndo'o tu, tiaa ni ˆxa xini xa'a
chiñu ña kuni Jesucristo va. Ra ndu'u tu, tiaa ni kuvita ini va tuvi
ndo, ra ndo'o tu, ndaku ni va, nuu mii ndo. Ra ndu'u tu, kundasi
yuvi xini va na, ra ndo'o tu, xa to'o ni va na. 11 Ndi su ndu'u, ra ndia
kii vichin ra ˆndo'o va ini ndi, saa chi ka'un va ini ndi, ra ichi tu ini
va ndi, ra köo tu tikoto kundixi va ndi, ra kundiva'a ni tu na xi'in va
ndi, ra köo tu ve'e va ndi, 12 ra xachiñu tu ndi ndiakua kuñaa va ndi,
ra kaña'a tu na xi'in va ndi, ndi su tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u
na. Ra ˆtaxi tu na ndu'u va, ndi su ˆxa ka'nu va ini ndi xi'in na. 13 Ra
ka'an ki'vi tu na xa'a va ndi, ndi su tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u
na. Ra ta ˆxa na xi'in mi'i va ˆxa na xi'in ndi, ra ta iyoo ña yakua ña
xitia va iyoo ndi nuu na ndia kii vichin.
14 Ra süvi xa'a ña ˆkuni yu saka'an yu nuu ndo ke tiaa yu tutu
yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, chi ña xa yu su'va, ra ta ku'va xa na iyoo
se'e ña ndiaa yu'u na se'e va na ke, ˆxa yu xi'in ndo ña ndiaa yu'u
yu ndo'o. 15 Ra va'a ni uxi mil va na kuu tiaa ndia saña'a ndo'o xa'a
Jesucristo, ndi su kuä'a vi kuvi iva ndo; saa chi indaa yu'u va kuvi
ra kuu iva ndo, saa chi yu'u va kuvi ra nuu va'a ndatu'un tu'un va'a
xa'a Jesucristo xi'in ndo. 16 Ra xa'a ña kan ke, xaku nda'vi yu nuu
ndo, ra na sa ndo ta ku'va xa yu'u va.
17 Xa'a ña kan ke *ti'vi tu yu ra Timoteo ra ita'an mani xi'in yu,
ra ku'vi ni ini yu xini yu, ra kuu se'e yu, xa'a ña ˆndíkṵn ra Tata yo
Jesucristo xaa ra nuu ndo, ra ra ñaa kuvi ra sandaka'an ndo'o ku'va
ña ndikun yu Jesucristo, ra iin ta iyoo ña ˆsaña'a yu ndo'o ke iyoo tu

ña ˆsaña'a yu na ve'e ñu'u na ndee iin takundi'i ñuu va. [18] Ra sava
tu ndo kutiaa ni ini va, saa chi xäa va'a ka vi yu kuto'ni yu ndo'o,
ká'án ndo; [19] ndi su tu Ndioxi kuni, saa ra kama ni va xaa yu kuto'ni
yu ndo'o, ra kundaa tu ini yu xa'a ndia ta'an ndo, ndia kutiayu ni
ini xika saña'a ñaa va, ra a ndixa ke iyoo ndiee Ndioxi xi'in ndia,
ra a takua tu'un sa̱ví kuiti va ke ka'an ndia xika ndia. [20] Saa chi tu
Ndioxi kuvi ra xa'ndia chiñu nima yuvi, saa ra süvi takua tu'un sa̱ví
kuiti ke xiniñu'u ka'an na, chi ndiee Ndioxi va ke xiniñu'u koo xi'in
na. [21] Ra mii ndo kuvi ndo xini va ndia ku'va ke kuni ndo sa yu xi'in
ndo ta xa na xaa yu kuto'ni yu ndo'o. ¿A kuni ndo ña na kaña'a yu
xi'in ndo? ¿Ra a kuni tu ndo ña vivii va na taxi yu xini ndo, xi'in
tu'un to'o, tu'un tiaku ini?

ˆNdasayukun ra Pablo na ve'e ñu'u

5 Ra xa kundaa ini takundi'i va yuvi xa'a ña kuu xi'in ndo'o na
ve'e ñu'u na ndee ñuu Corinto, saa chi xi'in ndo ñaa, ndikaa iin
tiaa ra xika xi'in si'i nda'vi. Ra chee nii va kuachi ke ˆxa ra, ña ˆxa
ra saa, saa chi ndia nani yuvi na xïni Ndioxi, ra kuëe xa vi na ta'an
chiñu kini ña ˆxa ra ñaa. [2] ¡Ra ndo'o, ra na kutiaa ini va kuvi ndo
xi'in chiñu kini ña ˆxa ra! ¡Ra a vä'a, na na kuka'an nuu va kuvi ndo,
ra kusuchi ini ndo! Ra na kutä'an ndo xi'in tiaa ra ˆxa chiñu ki'vi
ñaa. [3] Ra va'a ni köo va yu'u íin xi'in ndo, ndi su xa'a ña iyoo Tachi
Yii xi'in yo, ra ta iyoo ra íin va iyoo yu xi'in ndo, ra xa *ki'in va xini
yu ndia ku'va ke sa ndo xi'in tiaa ñaa. [4] Ña xiniñu'u sa ndo ke na
ndakuta'an ndo xi'in ndiee ña kuu mii Tata yo Jesucristo va, ra va'a
ni köo va yu íin tuvi xi'in ndo, ndi su ta iyoo ra kuiin va koo yu xi'in
ndo, ra saa tu ndiee Tata yo Jesús va. [5] Ra na ndataxi ndo tiaa ra *xa
chiñu ki'vi ñaa nda'a timia'a, ra va'a ni na sandi'i va ri xa'a iki kuñu
kuachi ña kuu mii ra, ndi su kaku va tu nima ra kii ña nandiko Tata
yo Jesús kixi ra.

[6] Ra na kutiäa ini ndo xi'in chiñu ki'vi ña *xa tiaa ñaa. Saa chi
xa kundaa va ini ndo xa'a tu'un ndichi ña kachi su'va: “Lo'o ni va
ndavi, ra kuchuun va ña sandanañu ña ixan”, ˆkachi ña. [7] Ra xa'a
ña kan ke na tava va ndo ndavi yata ña sativi ndo'o, ra saa ke kuvi
kuu ndo xita va'a ña xixi na viko pascua, ña kuva'a xi'in ixan xaa ña
köo ndavi ndikaa xi'in. Ra na kundaa ini ndo, chi ndo'o va kuvi na
kuu xita va'a kan. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndixi'i xa'a yo ndika

cruz va, ra ta ku'va ndo'o ndikachi lo'o ri soko na viko pascua ke
ndo'o ra. [8] Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u na ndatava yo viko pascua,
xi'in ndinuni nima yo, xi'in ña ndaa, ra na ndatäva yo ña xi'in ña
yakua, xi'in chiñu ki'vi, ña kuu ndavi yata.
[9] Ra xi'in tutu ña xa *ti'vi yu nda'a ndo ta yachi ke xa ndika'an
yu xi'in ndo, ña na kutä'an ndo xi'in ndia nii yuvi na xika sii. [10] Ndi
su ndikä'an yu xa'a yuvi na xïni Ndioxi, ta kuu na xika sii, xi'in na
ndukuini ini, xi'in na kui'na, xi'in na kañu'u ndioxi ndii; saa chi tu
xa'a na kan ke ndika'an yu, saa ra ña va'a na kutä'an ndo xi'in na, ra
xiniñu'u kee va'a vi ndo nuu ña yuuvi yo'o. [11] Ra na kundaa ini ndo,
chi xi'in yuvi na xa ka'an ndikun Jesucristo, ra ˆxa tu na chiñu ki'vi
va ke na kutä'an ndo *kachi yu xi'i ndo, ta kuu na xika sii, xi'in na
ndukuini ini, xi'in na kañu'u ndioxi ndii, xi'in na kaña'a xi'in inka
yuvi, xi'in na xi'i a na kui'na va tu, yuvi na ˆxa saa ra ndia nii xi'in
na ke na küxi vi ndo. [12] Saa chi yu'u, ra köo ndiayu yu ña sandaku
yu kuachi yuvi na xïni Ndioxi; chi mii va Ndioxi kuvi ra sandaku
kuachi na kan. [13] Ndi su ndo'o, ra xiniñu'u va sandaku ndo kuachi
yuvi na ñu'u ve'e ñu'u xi'in ndo. Ra xa'a ña kan ke, na kutä'an ndo
xi'in tiaa ra *xa chiñu ki'vi ñaa.

Na sandaku mii va ndo kuachi xi'in ta'an ndo

6 Ra ta xa kuni ndo taxi ndo kuachi xa'a iin na ñani ndo na iyoo
kuachi xi'in ndo, ¿ra nichuun ke kua'an ndo ˆtaxi ndo kuachi
xa'a na nda'a na chiñu na xïni Ndioxi? ¿Ra a vä'a mii na ñani
yo na ve'e ñu'u va, na ka'an ndo xi'in ña sayukun na kuachi xi'in
ndo? [2] ¿A kundäa ini ndo su mii ndo'o na ndikun Ndioxi va kuvi na
sayukun kuachi xi'in na yuuvi yo'o vaxi kii? Ra tu mii va ndo kuvi
na sayukun kuachi xi'in na yuuvi, ¿ra a kuchüun tu ndo ña sayukun
ndo kuachi vali ña ndo'o na ta'an ndo? [3] ¿Ra a kundäa tu ini ndo
ña sayukun tu yo kuachi xi'in na tatun Ndioxi va? Ra tu saa iyoo
ña, ¡saa ra kuvi tu sayukun yo kuachi ña ndo'o na ta'an yo nuu ña
yuuvi yo'o va! [4] Ra tu iyoo kuachi ña sayukun ndo xi'in na ñani
ndo, ¿ra nichuun ke kua'an ndo ˆtaxi ndo kuachi nda'a na chiñu na
köo ndiayu kuu mii ve'e ñu'u ña sayukun na kuachi xi'in ndo? [5] Ra
ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na kuka'an nuu va ndo
kuvi ña. ¿A ndia nii vi na ñani yo köo ña xini tuni ña kuchuun na
sayukun na kuachi ña ndo'o na ñani yo? [6] ¿A ndiakua nuu na chiñu

na xïni Ndioxi vi ke xiniñu'u ku'un iin ñani yo, ña taxi ra kuachi xa'a
inka ñani yo ra iyoo kuachi xi'in ra?
7 Saa chi ña kanita'an ndo xi'in ta'an mii ndo, ra iin ña ka'an nuu
va kuvi ña xa ndo. Ra va'a ka va kita ña tu inka yuvi va na sando'o
ndo'o, ra sanda'vi na ndo'o, ra ndaki'in na ña'a ndo, 8 ndi su ndo'o,
ra siin va xa ndo. Saa chi mii va ndo ndukuiin ña ˆxa ndo chiñu ki'vi
xi'in na ñani ndo na ndikun Jesús, ra sanda'vi tu ndo na ra ˆndaki'in
tu ndo ña'a va na.
9 ¿A kundäa ini ndo ña küvi vi koo yuvi na xa chiñu ki'vi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu? Ra na sandä'vi ndo mii ndo, chi xa kundaa va
ini ndo, chi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra küvi vi koo yuvi na xika
sii, na ndikun Ndioxi ndii, xi'in tiaa ndia xa siki yasi'i, a na si'i va
tu, xi'in tiaa ndia kixi xi'in inka tiaa, xi'in tiaa ndia ndusi'i xi'in inka
tiaa, 10 xi'in na kui'na, xi'in na kutoo koo kua'a ni xu'un nuu, xi'in
na xí'í, xi'in na kaña'a xi'in inka yuvi, xi'in na sanda'vi yuvi. Ra
takundi'i na ˆxa ña yo'o kuvi na küvi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
11 Ra ta'an chiñu yakua kan ke *xa tu sava ndo'o va ta yachi; ndi
su vichin ra xa ndoo va kuachi ndo, ra xa nduyaa va ndo. Ra xa ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va nduu ndo nuu Ndioxi, xa'a ndiee
Tata yo Jesucristo, xi'in xa'a ndiee Tachi Yii Tata yo Ndioxi.

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in chiñu ña xa yo

12 Sava na ka'an kachi saa: “Ña kuvi sa yo takundi'i va ña kuni
yo.” Ra ña ndixa ke kuvi sa yo takundi'i va ña, ndi su süvi takundi'i
ña sa ña va'a xi'in yo; ra va'a ni ka'an va sava kachi na saa: “Ña kuvi
sa yo takundi'i va ña kuni yo”, ndi su na täxi yo ña ka'ndia ña chiñu
nuu yo. 13 Ra ña ndixa va ke va'a kuni tixi yo xi'in ña'a ña xixi yo,
saa chi xa'a ña kan ke xava'a va Ndioxi tixi yo. Ra va'a ni saa va, ndi
su ña ndi'i xa'a kuvi uvi saa va ña sa Ndioxi. Ndi su ndikuvä'a tu iki
kuñu yo ña kaka sii ni ña; chi ña kuva'a ña, ra Tata yo Jesucristo
va kuvi ra xiniñu'u ndasaka'nu ña, ra Tata yo Jesucristo kuvi tu
ra xa'ndia chiñu nuu iki kuñu va yo. 14 Ra ta ku'va *xa̱ Ndioxi ña
sandatiaku ra Tata yo Jesucristo ke, sa tu ra ña sandatiaku ra yoo va
xi'in ndiee ña kuu mii ra.
15 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu yo iin ña'ñu iki kuñu Tata yo
Jesucristo? ¿Ra a kuvi ndachuta'an yoo na kuu ña'ñu iki kuñu Tata
yo Jesucristo iki kuñu yo, xi'in iki kuñu iin ña'a ña koko tuvi ndo? ¡Ra

na kundaa ini ndo, chi küvi sa yo saa! 16 ¿A kundäa ini ndo, chi iin
tiaa ra ndaki'in ña'a ña koko, ra iin iki kuñu ke nduu ra xi'in va ña?
Ra saa kachi tu tu'un Ndioxi ña kachi su'va va: “Iin tiaa ra ndaki'in
iin ña'a, ra iin ke nduu ra xi'in va ña”, ˆkachi ña. 17 Ndi su yuvi na
ndakuta'an xi'in Jesucristo, ra iin ke nduu tu na kan va xi'in ra.
18 Xa'a ña kan ke, na käka sii ndo, ña sa ndo chiñu yakua. Saa chi
kuachi yo'o kuvi ña xayakua ni ka va iki kuñu yuvi nuu takundi'i
ka kuachi ña ˆxa na. 19 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu ndo, ve'e
ñu'u Tachi Yii Ndioxi, ra mii ra kuvi tu ra *taxi Tachi Yii ra nda'a yo
ña iyoo xi'in va yo? Ra na kundaa ini ndo, chi iki kuñu yo, ra süvi
yoo kuvi na xa'ndia xa'a ña, chi kuenda Ndioxi va kuvi ña. 20 Saa chi
Ndioxi va kuvi ra *ndasata ña, ra ya'vi ni va *cha'vi ra ña. Ra xa'a
ña kan ke na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in iki kuñu yo, ra saa tu xi'in
nima va yo, saa chi kuenda ra kan kuvi uvi saa va ña.

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kundee yuvi na *xa nditanda'a xi'in ta'an na

7 Ra xa'a ña ndakatu'un tu ndo yu'u nuu tutu ña ti'vi ndo ˆxaa
nda'a yu, xa'a ña “a va'a ni ka tu na tändiaa tiaa na si'i”. 2 Ra
ña va'a ni kuvi va ña, ndi su xa'a ña iyo ini ki'vi tiaa xi'in ndia ndia
ka na si'i, ra sa ndia kuachi xi'in na kuvi ña, na koo va yasi'i ndia,
ra na koo tu ìi̱ na si'i va. 3 Ra tiaa, ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u va
ke na taxi ra mii ra nda'a yasi'i ra, ra saa tu mii yasi'i va ra, chi ña
xiniñu'u va ke na taxi ña mii ña nda'a ìi̱ ña. 4 Saa chi ña'á ña iyoo
ìi̱, ra xä'ndia chiñu ka ña xa'a iki kuñu ña, chi xa ìi̱ va ña kuvi ra
xa'ndia chiñu xa'a ñá. Ra mii saa ke iyoo tu ìi̱ va ña, chi xä'ndia
chiñu ka ra xa'a iki kuñu ra, chi xa yasi'i va ra kuvi ña xa'ndia chiñu
xa'a ñá. 5 Xa'a ña kan ke na kuxï'ndia ndo mii ndo nuu ta'an ndo,
Ndi su tu chikaa ini ndo ña tiändiaa ta'an ndo ndia'vi kii, xa'a ña
kuni ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, saa ra ña sa ndo ke na chuta'an
tu'un ndo xa'a va ña. Ra ta xa na sandi'i ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi,
saa ra na ndatandiaa ta'an tuku va ndo; saa chi tu na tändiaa ta'an
ndo, ra iyo ni kuchüun ndo ka'ndia ndo nuu iki kuñu ndo, ra iyo ni
sanda'vi timia'a ndo'o ña sa ndo kuachi.
6 Ra ña ka'an yu takundi'i ña yo'o xi'in ndo, ra ra ndiaa yu'u va
kuvi yu ndo'o, ndi su süvi iin ndiayu kuvi ña taxi yu nda'a ndo. 7 Ra
ña kuni̱ yu ke, na koo kuaan takundi'i va tiaa, ta ku'va iyoo yu'u;

ndi su sava na taxi Ndioxi ndiee nda'a ña kuchuun na koo kuaan na,
ra sava tu na taxi ra ndiee nda'a ña tanda'a va na, ra xa'a ña kan ke
xa siin xa siin va iyoo na.
8 Ra ndo'o na kuaan, xi'in ndo'o na si'i na ndukuaan, ra ña va'a ni
va kuvi ña, tu saa na kindoo kuaan ndo, ña koo ndo ta ku'va iyoo
yu'u. 9 Ndi su tu ˆkuchüun ndo ña ka'ndia ndo nuu iki kuñu ndo, saa
ra va'a ka na tanda'a va ndo, nuu ña ndakani ni ini ndo xa'a ña
kutoo ta'an ni ndo.
10 Ra chiñu ña xa'ndia yu nuu na *xa nitanda'a ke, ña na ndaköo
ná si'i ìi̱ va na. Ra ndiayu yo'o, ra süvi ndiayu mii yu kuvi ña, chi
ndiayu ña xa'ndia Tata yo Jesucristo nuu va yo kuvi ña. 11 Ndi su tu
na ndakoo va tu na si'i ìi̱ na, saa ra na tandä'a ka va na, ndi su tu
kuni tu na, ra na kindoo mani va na xi'in ìi̱ na, ra na ndaki'in tuku va
na ra. Ra saa tu tiaa va chi küvi va'a vi ña ndakoo ndia yasi'i ndia.
12 Ra ña yo'o kuvi tu ña ka'an yu xi'in sava ka va ndo, ndi su
süvi ña ˆtaxi Tata yo Jesucristo kuvi ña, chi tu'un mii va yu kuvi ña
yo'o: tu ndia iin ñani yo, ra täan kandixa yasi'i ra tu'un Tata yo
Jesucristo, ra kuni va tu ña kundu'u ña xi'in ra, saa ra na kundu'u ra
xi'in va ña, saa chi köo ndiayu ña ndakoo ra ña. 13 Ra tu ndia tu iin
ña ku'va yo, ra täan kandixa ìi̱ ña tu'un Tata yo Jesucristo, ndi su tu
kuni va ra ña kundu'u ra xi'in ña, saa ra na kundu'u ña xi'in va ra,
saa chi köo ndiayu ña ndaköo ña ra. 14 Chi va'a ni ndïkun va ìi̱ ña
Tata yo Jesucristo, ndi su xa'a ña ˆxa kandixa mii ña tu'un Tata yo
Jesucristo, saa ra ndia ìi̱ va ña kuvi ra nduyii *xa Ndioxi xi'in ña; ra
tu ndia tu iin ñani yo ra kuëe kandixa yasi'i ra Tata yo Jesucristo,
ndi su xa'a ña ˆxa kandixa mii ra tu'un Tata yo Jesucristo, saa ra
ndia yasi'i va ra kuvi ña nduyii *xa Ndioxi xi'in ra. Saa chi tu süvi
saa iyoo ña yo'o, saa ra na kuachi se'e na ra ta iyoo na kuachi se'e
yuvi na xïni Ndioxi va ke koo na, ndi su vichin ra ndia na kuachi
se'e va na ˆndaki'in mani ra. 15 Ndi su tu kuni va tu iin tiaa ra kuëe
kandixa tu'un Tata yo Jesucristo ña ndakoo ra yasi'i ra, saa ra na
ndakoo va ña ra, ra saa tu iin ña'a, ña kuëe kandixa tu'un Tata yo
Jesucristo va, saa chi tu kuni ña ndakoo ña ìi̱ ña, saa ra na ndakoo
va ña ra. Saa chi ña *kana Ndioxi yoo, ra ña vivii koo va yo kuvi ña,
ndikäna ra yoo ña kanita'an yo. 16 Saa chi yo'o ña iyoo ìi̱, ra kundäa
vi ini kun a kuchuun kun sakaku kun ìi̱ kun xi'in takundi'i ña sa kun,
tu na kundu'u ra xi'in kun; ra saa tu yo'o, tiaa ra iyoo yasi'i va, saa

chi kundäa vi ini kun a kuchuun kun ña sakaku kun yasi'i kun xi'in
takundi'i ña sa kun, tu na kundu'u ña xi'in kun.
17 Ra ta ku'va iyoo ndo, ta *kana Tata yo Jesucristo ndo'o ke na
koo va ndo. Ra ña ka'an yu xi'in ndo'o, kuvi tu ña ka'an yu xi'in
takundi'i na ve'e ñu'u na ndee iinii kuvi va. 18 Saa chi tu sava ndia
ñani yo, ra xa kuu mii va ndia tuni Ndioxi[a] ta *kana ra ndia, saa ra,
saa na koo va ndia, ra tu sava tu ndia ñani yo, ra köo vi tuni Ndioxi
ndia ta kana ra ndia, saa ra saa na koo va ndia, chi xiniñü'u ka vi
ña kakin na tuni ndia. 19 Saa chi kuëe ndiee xa'a vi ña, ña koo tuni
Ndioxi ndo'o, ra saa tu ña köo va ña, chi ña xiniñu'u va'a ke na
kandixa ndo chiñu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu va ndo. 20 Ra xa'a
ña kan ke na koo ndo ta ku'va iyoo ndo ta kana Tata yo Ndioxi ndo'o
va. 21 Ra tu sava ndo, ra na xachiñu nda'vi köo ya'vi va kuvi ndo, ta
kana Ndioxi ndo'o, ra na ndï'i ini ndo xa'a ña iyoo ndo saa; ndi su tu
iyoo va tu ku'va ña saña ndika ndo, saa ra na ka'an ndo xi'in na, ña
ˆsaña ndika na ndo'o va. 22 Saa chi na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ta
kana Tata yo Jesús na ña kundikun na ra, ra xa na ndisaña ndika
va kuvi na ña xachiñu na nuu ra vichin; ra na ndixika ndika tu ta
kana Tata yo Jesús na ña kundikun na ra, ra na kan kuvi na nduu na
xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu Tata yo Jesucristo vichin va. 23 Ra na
kundaa ini ndo, chi ya'vi ni va *ndasata Tata yo Ndioxi ndo'o; ra
xa'a ña kan ke na täxi ndo ña ndaka'ndia chiñu tuku yuvi nuu ndo,
ra nduu tuku ndo na xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu na. 24 Xa'a ña kan
ke ñani yo, ra ta ku'va iyoo ndo ta kana Ndioxi ndo'o ke na koo ndo
ña kundikun va ndo ra.
25 Ra ña ndakatu'un tu ndo yu'u xa'a na kuaan va'a, ra köo vi
ndiayu nditaxi Tata yo Jesucristo nda'a yu xa'a na, ndi su kuvi va
ka'an yu xi'in ndo ndia ku'va ke tuvi yu, saa chi taxi va Tata yo
Ndioxi ña xini tuni yu, xa'a ña *kunda'vi ni ini ra xini yu'u. 26 Ña
tuvi yu'u, ra tiaa ndia kuaan, ra na tandä'a vi ndia, xa'a ña iyoo ni
tundo'o kii ña ndee yo vichin. 27 Ra ndo'o, ndia ñani yo ndia iyoo
yasi'i, ra na ndaköo ndo ná, chi na kundee na xi'in va ndo; ra ndia
ñani yo, ndia kuaan, ra na tandä'a vi ndia. 28 Ra tu kuni va tu ndia
ñani yo ndia kuaan tanda'a ndia, saa ra na tanda'a va ndia, saa chi

[a] **7:18** Tuni Ndioxi: Tu'un yo'o kachi ña saa, ña xiniñu'u ka'ndia na iin lo'o xini ka'a ndia kuachi tiaa se'e na chi xa saa yuna'a va na ñuu Israel chi saa xa'ndia Ndioxi chiñu nuu va na.

süvi kuachi vi kuvi ña; ra tu kuni tanda'a tu na ku'va yo na kuaan,
saa ra na tanda'a va na, saa chi süvi kuachi vi kuvi ña. Ndi su na
ˆtanda'a, kii ña iyoo tundo'o vichin, ra ˆndo'o ni va na, ra xa'a ña
küni yu ndo'o va na kuvi ña ka'an yu xi'in na.
29 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo: Chi xa kuyachin ni va kii ndiko
Tata yo Jesucristo, ra ndo'o, ndia iyoo yasi'i, ra süvi takua xa'a yasi'i
ndo ke na kundi'i ni ini ndo, chi ta iyoo ndia kuaan va na koo ndo;
ña ndakani ini ndo xa'a chiñu Tata yo Jesucristo 30 ra saa tu ndo'o,
na kusuchi ini va, ra ta iyoo na kusii ini va na koo ndo; ra ndo'o na
kusii ini, ra ta iyoo na kusuchi ini va na koo ndo; ra ndo'o na ˆsata
ña'a, ra ta iyoo na ndisäta va'a ña'a va na koo ndo; 31 ra ndo'o, na
kee va'a xi'in ña'a ña kana nuu ña yuuvi yo'o, ra ta ku'va iyoo na
köo va'a ña'a nuu vi na koo ndo; saa chi ña yuuvi, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña.
32 Ra ña kachi yu saa, ra ña va'a na ndï'i ni ini va ndo kuvi ña. Saa
chi tiaa ndia kuaan, ra xa'a chiñu Ndioxi va ke ndi'i ini ndia, ra ndi'i
tu ini ndia ndia ku'va ke ndasaka'nu va ndia ra; 33 ndi su tiaa ndia
xa iyoo yasi'i, ra ña ndi'i ini ndia kan xa'a kuvi chiñu ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o va, xi'in xa'a ña sakusii ndia ini yasi'i va ndia. 34 Ra
mii saa ke kuu tu xi'in ná si'i va, saa chi na si'i ná kuaan, ra chiñu
ña kuni Ndioxi va ke saxinu na, xi'in chiñu ña xa na, ra saa tu xi'in
ña xani ini va na; ndi su na si'i na iyoo ìi̱, ra chiñu ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o va ke ndi'i ini na kan xa'a, xi'in ña sakusii na ini ìi̱ va na.
35 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña kuni yu ña va'a na koo
va ndo kuvi ña, ra süvi nuu ndo ke sasi yu, chi ña kuni yu ke vivii
va na koo ndo, ra ˆsa ndo chiñu ndaku nuu Ndioxi va, ra sachiñu tu
ndo nuu ra xi'in ndinuni nima va ndo.
36 Ra tu sava tu na xani ini, ña va'a ka va na tanda'a se'e si'i na,
xa'a ña xa kuni ya'a kuiya ña tuvi na, saa ra xiniñu'u na tanda'a va
ña, saa chi süvi kuachi vi kuvi ña tanda'a ña. 37 Ndi su tu sava tu na
chikaa ini ña tandä'a se'e si'i na, ra va'a va, saa chi ndiaa nii na küvi
sa nduxa xi'in na ña sa na chiñu ña küni na sa na, chi iyoo ndika va
na ña kuvi ka'ndia na xa'a se'e si'i na, ña koo kuaan na, saa ra va'a
va xa na. 38 Ña kan ke na satanda'a se'e si'i, ra va'a va xa na, ra na
xïin satanda'a tu se'e si'i, ra va'a ni ka va tu xa na kan.
39 Ra ña'a ña iyoo ìi̱, ra xi'in ìi̱ ña ke ndu'u va ña kii ña tiaku ra,
ra ta xa na kuvi vi ra ke saña ndika ña, ra saa ke kuvi ndatanda'a ña
xi'in ndia ndia ka tiaa ndia kuni va ña, ndi su ndia nani ke ndikun

ndia Jesucristo va. [40] Ndi su va'a ni ka va koo ña, tu na ndatandä'a
ka ña. Ra tu'un mii va yu kuvi ña yo'o, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi
xi'in yu'u va tuvi yu.

Na täxi yo koyo yuvi na sakan kandixa tu'un Ndioxi

8 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo, xa'a ña *nindakatu'un ndo yu'u
xa'a ña'a ña ˆsoko na nuu na'na ña kuu ndioxi ndii. Ra ña ndixa
ke xini takundi'i va yo xa'a ña yo'o; ndi su ña ndiaa ni ini yo ña
xini yo, ra nuu inka yuvi va ke kutiaa yo; ra tu ku'vi tu ini yo inka
yuvi, saa ra xi'in va na ke chindiee ta'an yo, ña na kundikun na ichi
Ndioxi. [2] Ra tu sava na xa xini lo'o tuvi na, ra kuni kachi ña saa, ña
täan va'a tandiaa na ña kundaa ini vi na. [3] Ndi su tu sava tu na ˆku'vi
ini xini Ndioxi, saa ra xini tu Ndioxi va na.

[4] Ra xa'a ña kan ke su'va va ke kachi yu xi'in ndo xa'a ña
ndakatu'un ndo yu'u xa'a ña a va'a kuxi yo ña'a ña soko na nuu
na'na ña kuu ndioxi ndii: ra xa kundaa va ini yo, chi na'na ña kuu
ndioxi ndii, ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña nuu ña yuuvi yo'o, saa chi
indaa mitu'un va kuvi Ndioxi. [5] Ra ña tuvi sava yuvi, ra ña'a ña ndee
nuu ndivi, xi'in ña'a ña iyoo nuu ñu'u va kuvi ndioxi na, xi'in xito'o
na tuvi na, [6] ndi su nuu yoo, ra indaa mitu'un va kuvi Ndioxi, ra kuu
Tata yo. Ra ra kan va kuvi ra *xava'a takundi'i ña'a, ra ña tiaku yo
vichin, ra ra kan va kuvi ra ˆndasaka'nu yo. Ra indaa mitu'un kuvi
tu Tata yo Jesucristo va. Ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra *xiniñu'u
Tata yo Ndioxi ña xava'a ra takundi'i ña'a, ra *xava'a tu ra mii va
yo.

[7] Ndi su süvi takundi'i na ndikun Tata yo Jesucristo kuvi na
kundaa ini xa'a ña yo'o. Saa chi sava na, ra xani ka va ini na ña
tiaku va na'na, ña kuu ndioxi ndii tuvi na. Ra ta ní'i na ña'a ña soko
na ta'an na nuu ña xixi na, saa ra kuachi va ke xa na nuu ña tuvi
na, saa chi ña kan ke *ndasaka'nu va na ta yachi. [8] Ra süvi xa'a ña'a
ña xixi yo kuvi ña ndaki'in mani Ndioxi yoo; saa chi nii na kuxi va
yo ña, ra xa saa nduvä'a vi yo, ra nii na küxi va tu yo ña, ra xa saa
kuyäkua yo sa vi ña. [9] Ra va'a ni kuvi kaxi ndo takundi'i va ña'a,
ndi su kuenda va na koo ndo, saa chi tu köo, ra iyo ni va sa na iyoo
vita ini kuachi sa ndo. [10] Saa chi tu na kundee ndo'o na xa kundaa
ini xa'a ña yo'o, kuxi ndo nuu ndasaka'nu na ndioxi ndii, ra kuni
iin ñani ndo na iyoo vita ini ndo'o, saa ra iyo ni kuxi tu na kan va

ña'a ña soko na nuu ndioxi ndii kan. [11] Ña kan ke kuenda ni na koo
ndo'o na xa kundaa ini ña köo kuachi ña kaxi ndo ña'a ña soko na
nuu ndioxi ndii, saa chi tu na kuni na ñani ndo na iyoo vita ini, ña
xaxi ndo ña, ra kaxi na ña, saa ra iyo ni va ndakoo na ichi Ndioxi,
ra ndoñu'u na; ra na sandoñü'u ndo na, chi xa'a na kan ke ndixi'i
Cristo va. [12] Ra vä'a vi xa ndo ña chikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in na
ñani ndo na iyoo vita ini ña sa na chiñu ña vä'a sa na tuvi mii na, ra
na kundaa ini ndo chi ña ˆxa ndo saa, ra kuachi va ke xa ndo nuu
Cristo. [13] Ra ña kan ke, tu xa'a ña xixi yu kuñu ña soko na nuu ndioxi
ndii va ke sakoyo yu na ñani yo na iyoo vita ini ña sa na kuachi, saa
ra na käxi va'a ka vi yu ña, ra saa ke va'a na sä na ñani yo kuachi.

Ndiayu ña kuu mii ndia xachiñu nuu Ndioxi

9 ¿A kundäa ini ndo ña kuvi tu kaxi yu'u va kuñu kiti ri soko na
nuu na'na ña kuu ndioxi ndii? Saa chi kuu tu yu'u va ra xika
chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra *xini nuu va tu yu ra, ra suvi xa'a
ña ndatu'un yu xi'in ndo ke va'a kandixa tu ndo Tata yo Jesucristo
va. [2] Ra va'a ni na ndaküni va sava na yu'u ña ˆxika yu chiñu nuu
Tata yo Jesucristo, ndi su ndo'o, ra ˆndakuni va ndo yu'u; saa chi
ndo'o, ra xa ˆkandixa va ndo Tata yo Jesucristo vichin, ra ndo'o va
kuvi ndo ˆndaña'a yu'u ña xika yu chiñu nuu ra.
[3] Ra su'va va ke ˆkachi yu xi'in yuvi na kaña'a xa'a yu: [4] Yu'u,
xi'in ra Bernabé, ra kuvi va sa nduxa ndi xi'in ndo ña taxi ndo ña
kuxi ndi, ra saa tu ndutia ra ko'o va ndi, xa'a chiñu ña xa ndi, [5] ra
iyoo tu ndiayu ndi, ña ndaki'in ndi iin na ku'va yo ña kuu na yasi'i
va ndi, ra kaka na xi'in ndi, ndia ndia ka nuu kua'an ndi, ta ku'va
iyoo ndia sava ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ta kuu ra
Pedro, xi'in ndia ñani mii Tata yo Jesucristo. [6] ¿A takua yu'u, xi'in
ra Bernabé va kuvi ndi xiniñu'u sachiñu, ra saa vi kuxi ndi? [7] Ra na
kundaa ini ndo, chi ndia soldado, ra chä'vi ndia mii ndia. Ra yuvi
na chi'i te'e uva, ra xaxi va na uva ri kuun nda'a ña. Ra saa tu yuvi
na ndiaa tixu'u va, chi ku'ní na leche ri xi'i va na. [8] Ra na tüvi ndo,
ña kuu ña yo'o tu'un mii yu, chi saa ke ˆkachi tu mii ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés va. [9] Ra su'va ke ˆkachi ña: “Chikäa ndo yunu
yu'u sindiki ta xika ri ña xañu ri nuni trigo ña sakoyo ri ña”, ˆkáchí
ña. Ra süvi takua xa'a sindiki ke ndi'i ini Ndioxi ña *kachi ra saa,
[10] chi xa'a ña kuni ra ña na sakua'a yo xi'in va ña kuvi ña, *kachi

ra saa. Ra na ta'vi ñu'u, xi'in na sakoyo nuni, ra xa'a ña ndiaa ini
na ña ndaki'in na kui'i ña kana kaxi na kuvi ña xachiñu va na.
11 Ra mii saa ke iyoo ña *xa tu ndu'u xi'in ndo'o va, saa chi ndu'u
kuvi ndia chi'i tu'un Ndioxi nima va ndo, ¿ra a vä'a kita ña tu na
ndaki'in ndi lo'o ña'a nda'a ndo xa'a chiñu ña *xa ndi? 12 Ndo'o, ra
chindiee ta'an va ndo xi'in sava ndia ñani yo ndia xachiñu nuu Tata
yo Jesucristo, ra tu saa ˆxa ndo xi'in ndia kan, saa ra kuu mii ni ka
va ndu'u ndiayu ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi, saa chi ndu'u va
kuvi ndia *chi'i tu'un Ndioxi nima ndo.

Ndi su küni ndi nduku ndi ña'a nuu ndo. Chi ña ˆxa ndi ke xa
ndiee va ini ndi, ra xachiñu mii va ndi xixi ndi, ña va'a na käku
kuachi xi'in ndi ta ñuu nuu kua'an ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo. 13 Ra xa kundaa va ini ndo, chi sutu ndia
ˆxachiñu ini ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ra ña'a ña iyoo ini ve'e
ñu'u kan ke ˆxíxi va ndia. Ra su'va va ke iyoo ña yo'o, sutu ndia ki'in
kuenda xi'in nuu altar yii nuu xa'ni na kiti ri soko na, ra kuñu kiti ri
soko na ikan kuvi ña xixi va ndia. 14 Ra mii saa ke iyoo tu chiñu ña
ˆxa'ndia Tata yo Jesucristo nuu na xika ka'an ndoso tu'un va'a xa'a
va ra, saa chi mii xa'a ña ka'an ndoso na ke kuxi va na. 15 Ndi su
yu'u, ra kuëe ninduku yu ya'vi yu nuu ndo, ra ña tiaa yu tutu yo'o
vichin, ra süvi ya'vi yu ke nduku yu nuu ndo. Saa chi nuu yu'u, ¡ra
va'a ka va na kuvi yu nuu ña koo ya'vi yu xa'a ña ka'an ndoso yu
tu'un Ndioxi!

16 Ra ña ka'an ndoso yu tu'un va'a Jesucristo, ra süvi xa'a ña kuni
yu kosotu'un ni yu kuvi ña, chi chiñu ña nditia'ndia nuu va yu ke xa
yu. ¡Ra nda'vi ni va yu tu na kä'an ndoso yu tu'un yo'o! 17 Ra tu ña
kaku xini mii yu ke na sa yu chiñu yo'o, saa ra koo va ya'vi yu, ndi
su süvi saa iyoo ña, chi Ndioxi va kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu ña
ˆka'an ndoso yu tu'un ra, ra xa'a ña kan ke xiniñü'u vi koo ya'vi yu
xa'a chiñu ña ˆxa yu. 18 Ra ña'a ña ˆndaki'in yu xa'a ña xachiñu yu
kuvi ña, kusii ni ini yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo
va, ra kï'in yu xu'un; ra va'a ni iyoo va tu ndiayu yu ña koo ya'vi yu,
ndi su kä'an yu xi'in na ña cha'vi na yu'u.

19 Ra va'a ni xa iyoo ndika va yu, ndi su ta iyoo ra xachiñu nda'vi
va nduu yu nuu takundi'i na, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in kua'a
ni yuvi, ra kandixa na Cristo. 20 Ña kan ke ta íin yu xi'in na judío, ra
nduu yu judío va, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na, ra kandixa
na; ra su'va ke iyoo ña, tu ndiayu ña ndakoo ra Moisés ke ndikun

na, saa ra ndakundikun tu yu'u va ña, ña va'a na kandixa na, ndi
su mii ña ndaa, ra xiniñü'u kundikun vi yu ndiayu ña ndakoo ra
Moisés. [21] Ra ta íin tu yu xi'in yuvi na kuëe ndikun ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, saa ra nduu tu yu ta ku'va iyoo na kan va, ña va'a
na chindiee ta'an yu xi'in na ña kandixa na Cristo, saa chi chiñu ña
ˆxa'ndia mii Ndioxi va ke kandixa yu, chi xa ndiayu Cristo va ndikun
yu. [22] Ra ta íin yu xi'in na iyoo vita ini, saa ra nduu yu ta ku'va
iyoo na kan va, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na, ra kandixa na
Cristo. Ra su'va ke iyoo ña, iin ta ku'va iyoo takundi'i va yuvi ke
ˆnduu yu ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na, ña va'a na kaku na
xiniñu'u kaku. [23] Ra ña xa yu takundi'i ña yo'o, ra xa'a ña kuni yu
ña na ndutia ndoso tu'un va'a xa'a Jesucristo va kuvi ña, xi'in ña na
ni'i yu ña va'a ña taxi tu'un Ndioxi.

[24] Ra xa ˆkundaa va ini ndo, chi yuvi na xinu ña keeta'an na, ra
ña ndixa ke xinu ndi'i va na, ndi su indaa na xa tiaa va kuvi na ni'i
ña'a. Ra ta ku'va xa na xa tiaa kan ke na sa tu ndo'o va, ra na kunu
ndo ndiakua ndaki'in ndo ña'a ña ni'i va ndo. [25] Takundi'i yuvi na xa
nduvi ña keeta'an na, ra xa'nu va ini na nuu ña'a ña kuëe chindiee
ta'an xi'in na. Ra xa xini va ndo, saa chi va'a ni sando'o ni va na mii
na, ndi su iin ña'a ña ndi'i xa'a va kuvi ña ni'i na, ndi su yoo, ra xa'a
ña ni'i yo ña'a ña kuëe ndi'i xa'a va kuvi ña sando'o yo mii yo. [26] Ña
kan ke yu'u, ra ña xinu yu, ra kuëe iin saa kaa xinu yu sana yu; saa
chi ña xa yu ke xa nduxa yu ña ndiakua ndaki'in va yu ña'a ña ni'i
yu. [27] Ra sando'o yu iki kuñu yu, ra xa nduxa tu yu xi'in ña, ña va'a
na kandixa ña yu'u va, saa chi tu kuëe vivii na kutiaku yu ña kuu yu
ra ka'an ndoso yu tu'un Ndioxi, ra iyo ni kindiaa ra chiñu nda'a yu,
ra täxi ka ra ka'an ndoso yu tu'un ra nuu inka yuvi.

Na sä yo ta ku'va *xa na xii xikua yo ña xindikun na ndioxi ndii

10 Ñani yo, ku'va yo, na kundaa ini ndo, chi takundi'i va na xii
xikua yo, ra tixi viko Ndioxi ke ndixika va na, ra takundi'i tu
na ndiya'a tiañu tiañu'u, ra nani ra Kua'a va. [2] Ra na kundaa ini ndo,
chi ña ndixika na tixi viko Ndioxi, xi'in ña ndiya'a na tiañu tiañu'u,
ra ta iyoo na chichi va ke iyoo na, ra saa ke iin nduu va na xi'in ra
Moisés. [3] Ra iin takundi'i tu na *xixi ña va'a ña kee chi ndivi nuu
ndu'u Ndioxi va. [4] Ra iin takundi'i tu na *xi'i tiakuii ra taxi Ndioxi
va. Saa chi tiakuii ra *kana ndika kava ña kua'an xi'in na, kuvi ra xi'i

va na, ra kava kan kuvi Cristo va. [5] Ndi su, süvi takundi'i na ndíxa
ña kuni Ndioxi, ra xa'a ña kan ke kua'a ni na ndixi'i iku ichi kan.
[6] Ra xi'in ña *ndo'o na kan ke na sakua'a yo, ña va'a na küni
sii yo sa yo chiñu yakua ta'an ña *xa na kan xi'in ta'an na. [7] Ra
xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ta
ku'va *xa na kan, ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña xa'a na:
"Ndakundee na xixi na, ra xi'i va na, ra ta ndi'i saa ndukuiin tu na
xa na chiñu yakua xi'in ta'an va na", kachi ña. [8] Xa'a ña kan ke na
si'i, xi'in ndia tiaa ra na sä na chiñu yakua, ña kotoo iki kuñu na, saa
chi saa ke *xa na xii xikua yo, ra iin kii va ndixi'i oko uni mil na.
[9] Ra nii na kötondoso ndo, ña ka'nu ni ini Ndioxi ña sa ndo chiñu
ki'vi, saa chi saa ke *xa na xii xikua yo, ra xa'a ña kan ke yaxi koo
na, ra ndixi'i va na. [10] Ra nii na kä'an kuachi ndo nuu Ndioxi, saa
chi saa ke *xa na xii xikua yo xina'a, ra *kixi ra tatun ra xa'ni, ra
xa'ni va ra na.
[11] Ra takundi'i ña yo'o ke *ndo'o na xii xikua yo, ra ndika'yu ña,
ña va'a na kundaa ini yo, ra na yu'vi yo, ra na sä yo kuachi salo'o kii
ña ndee yo vichin. [12] Xa'a ña kan ke, ndo'o, na ndákáni ini ña va'a ni
iyoo ndo, ra na kondiaa va'a ndo mii ndo, ña va'a na köyo va ndo.
[13] Ra ta'an tundo'o ña ˆndo'o ndo ke ˆndo'o tu takundi'i va na. Ndi
su na kundaa ini ndo chi Ndioxi, ra ra va'a va kuvi ra, ra kuïin vi ra
xa'a ndo, saa chi ˆtäxi vi ra kixi tundo'o ña kuchüun ndo sa ndiee ini
ndo nuu nda'a ndo. Saa chi nii na kixi va tundo'o ña kotondoso ña
ndo'o, ra mii va Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a sa
ndiee ini ndo nuu ña.
[14] Xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka ndo na'na ña kuu ndioxi ndii,
ñani yo, ku'va yo. [15] Ra ña kuu ndo yuvi na kundaa ini va ke ka'an
yu xi'in ndo, ra na kotondoso tu mii va ndo ña ka'an yu xi'in ndo, a
ña va'a kuvi ña, ra a ña vä'a va tu kuvi ña. [16] Ra xa kundaa va ini
ndo, chi ña ˆndakuta'an yo nuu Cristo ña xi'i yo vino, ra xa'a ña
ndixitia nii ra xa'a va yo ke ndakuta'an yo; ra saa tu ña xixi yo xita
va, chi xi'in Cristo ra *nditaxin iki kuñu xa'a va yo ke ndakuta'an
yo. [17] Ra va ni kua'a ni va kuvi yó, ndi su indaa va kuvi xita ña
xixi yo, ra xa'a ña kan ke, iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo. [18] Ra
na ka'an yu iin ña xi'in ndo xa'a na ñuu Israel, ra kundaa ini ndo;
na xixi ña'a ña soko inka na nuu Ndioxi, ra ta iyoo ña soko tu na
kan va iyoo ña'a kan nuu Ndioxi. [19] Ra ña kachi yu saa xi'in ndo,
ra kä'an yu xi'in ndo, ña tiaku na'na ña kuu ndioxi ndii, ra nii küni

kachi tu yu, ña iyoo ndiee kuñu ña soko ndo nuu va ña. [20] Chi ña
yo'o va ke kuni yu na kundaa ini ndo, te soko yuvi ña'a nuu na'na
ña kuu ndioxi ndii, ra nuu ña ndiva'a va ke soko na ña, saa chi süvi
nuu Ndioxi ra tiaku ke soko na ña; ra küni yu, ña na kuta'an ndo
xi'in ña ndiva'a. [21] Saa chi küvi ko'o ndo vino ra kuu kuenda Tata yo
Jesucristo, ra ko'o tu ndo, vino ra kuu kuenda ña ndiva'a; ra nii küvi
tu kuxi ndo nuu mesa Tata yo Jesucristo, ra kuxi tu ndo nuu mesa
ña ndiva'a. [22] ¿Ra a kuni ndo ña ndakundiee ka ndo sa ndo kuachi
saa va, ña va'a na sáa̱ Tata yo Jesucristo xi'in ndo? ¿A ndaku ni ka
ndo'o nuu ra kan tuvi ndo?

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i ña ˆxa yo

[23] Ra ña ndixa va ke ka'an sava na, ña kuvi sa yo takundi'i va ña
kuni yo; ndi su süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo. Saa chi va'a ni
ka'an va sava na ña iyoo ndika va yo ña kuvi sa yo takundi'i ña
kuni yo, ndi su süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo ña kuxixa ini yo.
[24] Xa'a ña kan ke süvi takua xa'a mii ndo ke na kundi'i ini ndo ña
va'a ni koo ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kundi'i tu ini ndo xa'a
inka yuvi ña va'a na koo va na.
[25] Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini ndo ña kuvi kaxi ndo takundi'i
va kuñu ña kiya'vi nuu ya'vi, ndi su na ndakatü'un ndo xa'a ña ndia
mii kee ña, ña va'a na ndakäni ini ndo xa'a ña; [26] saa chi ña yuuvi
yo'o xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña, ra kuenda mii Tata yo
Jesucristo va kuvi ña.
[27] Ra tu ndia iin na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo na ka'an
xi'in ndo ña ku'un ndo kuxi ndo xi'in na, ra tu kuni ndo ku'un ndo
xi'in na, saa ra na kuxi ndo takundi'i va ña'a ña taxi na nda'a ndo,
ra na ndakatü'un ndo ndia mii kee ña, ña va'a na ndakäni ini ndo
xa'a ña. [28] Ndi su tu na ka'an va tu iin na xi'in ndo, kachi na saa:
“Kuñu yo'o, ra nuu na'na na ña kuu ndioxi ndii va ke ndisoko na
ña”, na kachi na. Saa ra na käxi va ndo ña, ña va'a na ndakäva na
ndika'an xi'in ndo kan, ra nii na ndakäni ki'vi tu ini inka va na, saa
chi kuenda Tata yo Jesucristo va kuvi ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña. [29] Ra süvi xa'a ña xani ini ndo'o ke ka'an yu,
chi xa'a ña xani ini inka va na ke ka'an yu. Ra kuvi tu ndakatu'un va
iin na kachi na saa: “¿Tu kuvi va kaxi yu takundi'i ña'a, ra nichuun
ke ka'nu ini yu, xa'a ña xani ini inka yuvi na vita ini? [30] Tu taxi va

yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña'a ña xíxi yu, saa ra, ¿nichuun ke
kaña'a na xa'a yu ña xixi yu ña?", na kachi na. [31] Ndi su ña kachi
yu'u ke, ndia ndia ka ña'a xixi va ndo, ra a ndia ndia ka tu ndutia
xi'i va ndo, a ndia ndia ka tu chiñu xa va ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo
ke na ndasaka'nu ndo Ndioxi xi'in takundi'i va ña xa ndo. [32] Na küxi
ndo ña'a ña kuvi ndakani ini na vita ini xa'a ra koyo na, ta kuu na
judío, xi'in na küu judío, xi'in na ve'e ñu'u Ndioxi. [33] Ra saa ke ˆxa
tu yu'u va, ña ˆxa nduxa yu ña na sandïko yu ini inka yuvi xa'a ña
ˆxa yu; saa chi kuëe kuni yu ña va'a ni na koo yu, chi ña kuni yu ke
va'a na koo inka yuvi va, ña va'a na kaku na.

11 Ra na sa ndo ña ˆxa yu, saa chi ña *xa Cristo va ke ˆxa
yu.

Na si'i na ndikun Tata yo Jesucristo ra vivii va na kundixi na

[2] Ñani yo, ku'va yo, kusii ni ini yu xi'in ndo, saa chi iin takundi'i
va kii ndaka'an ndo xa'a yu, ra ndikun tu ndo ña *saña'a yu ndo'o
va. [3] Ndi su kuni yu na kundaa ini ndo, chi Cristo va kuvi ra kuu xini
takundi'i tiaa, ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra mii ra kuvi xini yasi'i va ra, ta
ku'va iyoo Ndioxi ña kuu ra xini Cristo. [4] Tu na ndasi iin tiaa xini
ra, ta ka'an ra xi'in Ndioxi, a ta ka'an ndoso ra tu'un ña ˆtaxi Ndioxi
nda'a ra, saa ra ña ka̱'a̱n nuu va ke ˆxa ra. [5] Ra tu iin ña'a tu, ra na
ndäsi ña xini ña ta ka'an ña xi'in Ndioxi, a ta ka'an ndoso ña tu'un
ña ˆtaxi Ndioxi nda'a ña, saa ra ña ka̱'a̱n nuu ke xa tu ña kan va; saa
chi ta ku'va iyoo ña nditia'ndia va iyoo ixi xini ña. [6] Ra tu xïin iin
ña'a ña ndasi ña xini ña, saa ra na xatia tu ña ixi xini va ña. Ndi su
tu kuka'an va tu nuu ña, ña tia'ndia ixi xini ña, a ña xatia tie'e na
xini ña, saa ra va'a ka na ndasi va ña xini ña. [7] Ra tiaa, ra xiniñü'u vi
ndasi ra kan xini ra, saa chi na'na mii Ndioxi va kuvi ra, ra ndaña'a
tu ra ña ka'nu kuu mii Ndioxi va. Ra ña'á kuvi ña ˆndaña'a, ña
nduvi ña kuu mii tiaa va; [8] Saa chi ta xava'a Ndioxi tiaa, ra süvi
xi'in kindika ña'a ke ndixava'a ra tiaa, chi xi'in kindika tiaa va ke
xava'a ra ña'á. [9] Saa chi tiaa, ra ndikuvä'a ra xa'a ña'á, chi ña'á ke
kuva'a xa'a tiaa va. [10] Xa'a ña kan ke, na kundasi va xini ña'á, xa'a
ña ˆndaña'a ña, ña xa'ndia chiñu ì̱ ña nuu ña, ra saa tu ña xato'o
ña na tatun Ndioxi va. [11] Ndi su nuu yoo na ndikun Jesucristo, ra
küvi vi koo tiaa tu na köo na si'i, ra nii na si'i tu küvi koo va tu na
köo tiaa. [12] Saa chi ña ndixa ke ña'á ra xi'in kindika tiaa va kuvi ña

*kuva'a ña, ra ña ndixa ke ˆkaku tu tiaa va tixi na si'i; saa chi mii
Ndioxi kuvi ra ˆtaxi takundi'i va ña.
13 Ra na ˆka'an tu mii va ndo, ¿a va'a kita ña tu na kundäsi xini
na si'i, ta ka'an na xi'in Ndioxi? 14 Ra ndia ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o va ke saña'a yoo, ña vä'a koo nani ni xini tiaa, saa chi ña ka̱'a̱n
nuu va kuvi ña. 15 Ndi su ña nani ixi xini na si'i, ra ña ka'an va'a xa'a
va na kuvi ña; saa chi ixi xini na ke taxi Ndioxi nda'a na ña kusa'vi
ña xini va na. 16 Ra tu ndia na kuni sa kuachi xa'a ña yo'o, saa ra na
kundaa ini na, chi nii ndu'u, ra nii na ve'e ñu'u Ndioxi kuëe yuna'a
ña sa na inka chiñu nuu ña xa ndika'an yu xi'in ndo.

Na sa to'o ndo ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

17 Ra xa'a ña ˆka'an yu ña yo'o xi'in ndo vichin, ra küvi vi ka'an
yu xi'in ndo ña va'a ni ˆxa ndo, saa chi ta ndakuta'an ndo, ña sa ndo
ña va'a, ra süvi ña va'a vi ˆxa ndo. 18 Saa chi, ña nuu va'a ˆndatu'un
na xi'in yu xa'a ndo ke ta ndakuta'an ndo ndasaka'nu ndo Ndioxi, ra
na ndata'vi ta'an va kuvi ndo; ra ña ndixa ke, saa ˆxa va ndo tuvi yu.
19 Ra ña xani ini ndo'o ke ¡ndiakua xiniñu'u ndata'vi ta'an ndo, ra
saa vi ke va'a ndaña'a ndo mii ndo, yoo kuvi ndo ndinuni ndikun
ichi Ndioxi! 20 Ra ña xá ndo saa, ta ndakuta'an ndo ña xixi ndo. Ra
süvi saa ke iyoo ña ndixa'ndia Tata yo Jesucristo nuu ndo sa ndo.
21 Saa chi ta xa̱ xáá hora ña kuxi ndo, saa ra iin ndikun xá'á ndo xíxi
numi ndo xita ña ˆni'i ndo nuu ta'an va ndo; ra sava tu na ta'an ndo
ndoo xïxi ra ka'un ini va na, ra sava tu ndo ˆxa'a xi'i va'a va, ra iin
ndiakua xini va ndo. 22 ¿Ra a vä'a ve'e va ndo na kundee ndo kuxi
ndo, ra ko'o ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi na ve'e ñu'u Ndioxi va
kuvi na kundasi ndo ña ˆxa ndo saa, ra saka'an tu ndo nuu na ñani
yo, na köo ña ni'i kuxi va. ¿Ra ni ke kachi yu xi'in ndo vichin? ¿A
va'a tu na ka'an yu ña va'a ni ˆxa ndo? Ndïxa, ¡saa chi süvi ña va'a
ke ˆxa ndo, ña ˆxa ndo saa!

Su'va ke iyoo xa'a ña ndakuta'an yo xixi yo ña ndaka'an yo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

23 Ra ña ˆsaña'a yu ndo'o vichin, ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi
ra *taxi ña nda'a yu, ra su'va ke iyoo ña: Mii ñuú ña ndixiko ta'an ra

Judas xi'in Tata yo Jesucristo ke *ki'in ra xita, [24] ra *taxi ra tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ña, ra ta ndi'i, saa *ta'vi ra ña, ra *taxi ra ña nda'a
ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa: “Kuxi ndo
ña yo'o, saa chi ña yo'o kuvi kuñu yu ña taxin xa'a ndo ña va'a
na koo ndo. Ra na sa ndo ña yo'o xa'a ña ˆndaka'an ndo xa'a yu”,
*kachi ra. [25] Ra ta ndi'i xixini na, ra saa *ki'in tu ra copa ña ñu'u
vino va, ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, *kachi ra saa:
“Vino yo'o, kuvi nii yu ña kutia xa'a ndo, ra ña yo'o kuvi iin ña xaa
ña kindoo yu xi'in ndo vichin, ra iin takundi'i ichi ña ko'o ndo vino
yo'o, ra na ndaka'an ndo xa'a yu”, *kachi ra. [26] Ra xa'a ña kan ke, iin
takundi'i ichi ña xixi ndo xita yo'o, xi'in ña xi'i ndo vino yo'o, ra na
ndatu'un kuvi ndo xi'in inka yuvi xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
ña ˆxa ndo ña. Ra saa ke na sa ndo ndia kii ña nandiko ra kixi va ra.

Vivii na sa ndo ta xa xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

[27] Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i yuvi na xäto'o, ra iin saa
kaa xixi va na xita, ra xi'i tu na vino, ra kuachi va ke ki'vi na xi'in
iki kuñu Tata yo Jesucristo, ra saa tu xi'in nii ra ña ndixitia xa'a va
yo. [28] Xa'a ña kan ke, na ki'in xini ta iin iin ndo a va'a iyoo ndo nuu
Ndioxi, ra saa ke kuvi kuxi ndo, ra ko'o tu ndo vino va. [29] Saa chi
yuvi na xäto'o, ra nii kï'in tu xini na xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo
ta xixi na, xi'in ña xi'i na vino, ra ndo'o va na xa'a ña ˆxa na sa
Ndioxi. [30] Ra xa'a ña kan ke kua'a ni na ta'an ndo ki'in kue'e, ra sava
tu na iyoo vita ini va, ra xa kua'a ni tu na ndixi'i va. [31] Ra tu ki'in va
tu xini yo, ña va'a va iyoo yo nuu Tata yo Jesucristo, saa ra sandö'o
vi ra yoo. [32] Ndi su ña ˆsando'o tu Tata yo Jesucristo yoo, ra ichi
ndaku va ke ndataan ra yoo, ña va'a na ndö'o yo tundo'o ña ndo'o
takundi'i na yuuvi yo'o. [33] Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, ñani
yo, ku'va yo, ra ta ndakuta'an ndo ña kuxi ndo, ra na kundiatu ta'an
va ndo, ra inuu na kuxi takundi'i va ndo. [34] Ra tu sava tu ndo ka'un
ni ini, ra ve'e va ndo na kuxi ndo, ña va'a na sandö'o Ndioxi ndo'o,
xa'a ña xixi kuini ndo nuu ta'an ndo, ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña
ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo. Ra ta xa na xaa yu
koto'ni yu ndo'o, ra saa sayukun yu xa'a sava ka ña iyoo xi'in ndo.

Ña xinituni ña ˆsani'i Ndioxi yoo ña sa yo ndia ndia ka chiñu nuu ra

12 Ra vichin kuni yu na kundaa ini ndo, ndia ku'va ke iyoo
xa'a ña xinituni ña yii ña taxi Tachi Yii nda'a yo. [2] Ra xa
kundaa va ini ndo, chi ta yachi ta kumani ka kandixa ndo Tata yo
Jesucristo, ra na'na ña kuu ndioxi ndii, ña köo tachi va ke, *xikañu'u
ndo'o, ndixika ndo. [3] Ra xa'a ña kan ke kuni yu na kundaa ini ndo
vichin, tu ndia na ka'an: “¡Ña kuu Jesús ra nditavi chi'ña!”, saa ra
süvi vi ndiee Tachi Yii ke ˆtaxi ndiee na ña ka'an na. Ra tu ndia tu na
ka'an: “¡Ña kuu Jesús Tata yo!”, saa ra Tachi Yii Ndioxi va ke ˆtaxi
ndiee na ña ka'an na.

[4] Ra na kundaa ini ndo, chi iyoo iin tanuu va ña xinituni ña yii ña
kuvi ndaki'in ta iin, iin yuvi, ndi su indaa Tachi Yii ke taxi takundi'i
va ña. [5] Ra iin tanuu tu chiñu va iyoo sa yo nuu Tata yo Jesucristo,
ndi su chiñu ña xa takundi'i yo, ra indaa nuu ra kan ke xa va yo ña.
[6] Ra iyoo kua'a tu ku'va ña kuvi sa yo chiñu nuu Ndioxi va, ndi su
indaa mii Ndioxi kuvi ra ˆxa takundi'i va ña. [7] Ra ña taxi tu Tachi Yii
ña xinituni ña yii nda'a ta iin, iin yo, ra ña va'a na sa yo ndia ndia ka
chiñu, ña va'a chindiee ta'an yo xi'in ta'an va yo kuvi ña. [8] Ra sava
na ˆtaxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ka'an na tu'un
ndichi va. Ra sava tu na ˆtaxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a ña na
kundaa ni ini na xi'in ndia ndia ka chiñu va. [9] Ra sava tu na ˆtaxi
Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na kundiaa ini na Ndioxi
va, ra sava tu na ˆtaxi Tachi Yii ndiee nda'a, ña va'a sanda'a na yuvi
na xi'i va. [10] Ra sava tu na ˆtaxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña
sa na ña xitu'un va, ra sava tu na ˆtaxi Tachi Yii ña xinituni ña yii
nda'a, ña va'a ka'an ndoso na tu'un ña ˆtaxi Ndioxi va. Ra sava tu na
ˆtaxi Tachi Yii kua'a ni ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ndakuni
na ndia ña kuvi tachi ndiva'a, ra ndia ña kuvi mii Tachi Yii va; ra
sava tu na ˆtaxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a ka'an na
iin takundi'i nuu tu'un va; ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña
yii nda'a, ña va'a kundaa ini na xi'in tu'un ña ka'an yuvi na ka'an
kua'a ni nuu tu'un kan va. [11] Ndi su indaa mii Tachi yii ke taxi ña
xinituni ña yii nda'a takundi'i va yuvi ña ˆxa na takundi'i chiñu yo'o,
ra ña xinituni ña yii ña kuni mii va Tachi Yii ke taxi ña nda'a ta iin,
iin va yuvi.

Iin iki kuñu Jesucristo kuvi takundi'i va yo

12 Ra xa kundaa va ini yo, chi va'a ni kua'a ni va nuu ta'vi kuvi iki
kuñu yo, ndi su indaa va kuvi yo; ra mii saa ke iyoo tu yo xi'in Tata
yo Jesucristo va, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi yo, ndi su iin va
kuvi yo xi'in ra. 13 Saa chi iin xi'in Tachi Yii ke *chichi takundi'i va
yo ña nduu yu iin iki kuñu xi'in Tata yo Jesucristo, ra yoo na judío,
xi'in na küu judío, xi'in na xachiñu nda'vi, xi'in na iyoo ndika, ra iin
Tachi Yii ke ndaki'in takundi'i va yo. 14 Saa chi iin yuvi, ra kua'a ni
va nuu ta'vi iki kuñu kuu mii na. 15 Ra va'a ni na ˆka'an va xa'a yo,
kachi ña saa: “Ndïkun ndiaa yu iin iki kuñu, saa chi süvi nda'a kuvi
yu”, na kachi ña, ndi su xa saa ndikun ndiaa va ña iin iki kuñu. 16 Ra
va'a ni na ˆka'an tu so'o va yo, kachi ña saa: “Ndïkun ndiaa yu iin
iki kuñu, saa chi süvi nduchi nuu kuvi yu”, na kachi ña, ndi su xa
saa ndikun ndiaa va ña iin iki kuñu. 17 Saa chi tu nduchi nuu yo, na
kuu takundi'i ta'vi iki kuñu ña kuu mii yo, saa ra, ¿ni ke sa tu yo
ña kuni so'o yo? Ra tu so'o yo, na kuu takundi'i iki kuñu yo, saa ra,
¿ni ke sa tu yo ña ndaki'in tachi yo? 18 Ndi su Ndioxi, ra xa mii nuu
*kuni ra kundikun ta iin, iin ta'vi iki kuñu yo ke chindikun va ra ña.
19 Saa chi tu iin nuu va ndixikuu takundi'i iki kuñu yo, saa ra küvi vi
kuu yo iin yuvi. 20 Ra xa'a ña kan ke, va'a ni kua'a ni va nuu ta'vi
kuvi iki kuñu yo, ndi su indaa va kuvi yo.
21 Ra xa'a ña kan ke nii nduchi nuu tu yo, ra küvi ka'an ña xi'in
nda'a yo, kachi ña saa: “Xiniñü'u yu yo'o”; ra nii xini tu yo küvi
ka'an xi'in xa'a yo, kachi ña saa: “Xiniñü'u yu ndo'o.” 22 Ra na
kundaa ini ndo, chi sava ta'vi iki kuñu yo ña vita va'a ka tuvi yo,
kuvi ña xiniñu'u va'a ka va; 23 Ra sava ta'vi iki kuñu yo ña kuëe
xiniñu'u va'a tuvi yo ke, vii ni sakundixi va yo. Ra saa tu ˆxa yo xi'in
sava ta'vi iki kuñu yo ña iyoo se'é va, chi tiaa ni tu vii sakundixi tu
yo ña kan va. 24 Ndi su na kundaa ini ndo, chi sava ta'vi iki kuñu yo,
ña nduvi, ra xiniñü'u vi ña kondiaa ni yo ña. Ra ña xava'a tu Ndioxi
sava ta'vi iki kuñu yo ña kuëe savi, ra xa'a ña na kondiaa ni ka va
yo ña kuvi ña. 25 Ra su'va ke iyoo ña yo'o, ña va'a vivii va ita'an iki
kuñu yo, ra ndi'i tu ini ña xa'a ta'an va ña. 26 Ra tu iin iki kuñu yo
ˆndo'o, saa ra ndia takundi'i va iki kuñu yo ke ˆndo'o xi'in ña; ra tu
iin tu iki kuñu yo va'a ni kee, saa ra iin takundi'i tu iki kuñu yo ke
ˆkusii ini xi'in va ña.

[27] Ra takundi'i ndo'o kuvi na kúu iki kuñu Cristo va, ra ta iin,
iin nuu iki kuñu ra kuvi ta iin, iin va ndo. [28] Ra xa kundaa va ini
ndo, chi mii va Ndioxi kuvi ra ˆtaxi iin, iin chiñu nda'a ta iin, iin
yuvi, ña sachiñu na xi'in ve'e ñu'u: ta kuu na xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo, xi'in na ka'an ndoso tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, xi'in na
saña'a yuvi, xi'in na ˆxa ña xitu'un, xi'in na ˆsanda'a yuvi, xi'in na
ˆchindiee ta'an xi'in yuvi, xi'in na xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u,
xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo. [29] ¿A iin takundi'i
yuvi kuvi na xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo? ¿A iin takundi'i
yuvi kuvi na ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi? ¿A iin takundi'i yuvi
kuvi na saña'a? ¿A iin takundi'i yuvi ˆxa ña xitu'un? [30] ¿A iyoo ndiee
takundi'i yuvi ña va'a sanda'a na yuvi na xi'i? ¿A ka'an takundi'i na
ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo? ¿A xini takundi'i yuvi ndakani na
ni ke kuni kachi, tu'un ña ka'an yuvi na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un
ña xïni yo? Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña. [31] Ra ña xiniñu'u
sa ndo ke na nduku ndo ña xinituni, ña va'a ni, ña taxi Ndioxi va; ra
saña'a tu yu'u va ndo'o xa'a iin ña va'a nuu takundi'i ña'a ña iyoo.

Ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi nda'a yo kuvi ña chee va

13 Ra va'a ni na ka'an va yu ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni
yo, xi'in tu'un ña ka'an na tatun Ndioxi, ndi su tu köo ña
ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra ta ku'va iyoo iin kaa ña
kaxan mii sana yu'u va iyoo yu, a ta iyoo iin kaa xiyo ña ka'a mii
sana yu'u va tu iyoo yu. [2] Ra va'a ni na ˆka'an tu yu tu'un ña ˆtaxi
Ndioxi va, ra nii na kundaa ini tu yu xi'in takundi'i va ña iyoo se'é,
ra nii na koo kua'a ni tu ña xinituni va nuu yu, ra nii na kondiaa
ni va ini yu Ndioxi ña kuvi ka'an yu xi'in iku ña ndasama ña nuu
iin ña, ndi su tu köo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra
ˆköo va'a ya'vi ndiaa vi yu. [3] Ra va'a nii na ndata'vi tu yu takundi'i
va ña'a ña iyoo nuu yu xi'in na nda'vi, ra nii na ndataxi tu yu mii yu
ña koko yu xa'a va na, ndi su tu köo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo
nima yu, saa ra ˆköo ya'vi ndiaa vi ña sa yu saa. [4] Yuvi na iyoo ña
ku'vi ini ña taxi Ndioxi nima, ra xa ndiee va ini na, ra tiayu ni tu ini
va na, ra kuëe ndukuini tu ini va na; ra nii kuëe kutiaa va tu na, ra
nii kuëe xa xini ni va tu na. [5] Ra nii kuëe xa iku va tu na, ra nii kuëe
kutiayu tu na xi'in mii va na; ra nii kuëe saa kama va tu na, ra nii
kuëe tuku tuku tu ndaka'an na xa'a ña vä'a ña *xa inka yuvi xi'in va

na. [6] Ra nii kuëe kusii tu ini na xi'in yuvi na xa kuachi va, chi ña
ndaku va kuvi ña kusii ini na xi'in. [7] Ra nii kuëe xikutuvi tu na ña
ku'vi ini na inka va na, ra nii kuëe xikutuvi tu na ña kondiaa ini va
na na, ra nii kuëe ndakoo nda'a va tu na na, ra xa ndiee va ini na
xi'in na xa'a ña ˆxa na xi'in na.
[8] Ra ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi, ra ndia ndixaa kii ndia ndixaa
tiempo va ke koo ña. Ndi su vaxi kii, ra küvi ka vi ka'an ndoso na
tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, ra nii kä'an ka tu na ndia ndia ka tu nuu
tu'un ña xïni va yo, ra nii ña xinituni kumäni ka tu nuu va na. [9] Ra
na kundaa ini ndo, chi vichin ra lo'o ni va ke xíní yo, ra saa tu ña
ká'án yo tu'un ña taxi Ndioxi va, saa chi iin ña'ñu lo'o va kuvi ña
ˆkundaa ini yo xi'in. [10] Ndi su ta xa na xaa kii ña koo takundi'i ña'a
ta ku'va kuni mii Ndioxi, saa ra ndi'i va xa'a ña xinituni ña yii ña
taxi Ndioxi nda'a yo. [11] Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa
ini ndo, ta *ndixiyo lo'o yu, ra ta ˆndatu'un na kuachi va *ndatu'un
yu, ra ta ˆndakani ini na kuachi tu *ndakani ini va yu, ra ta ˆki'in
xini na kuachi tu *ki'in xini va yu; ndi su ta xa ndixinu tiaa yu,
saa ra ndakoo va yu takundi'i chiñu ña *xa yu ta *ndixiyo lo'o yu.
[12] Ra ku'va saa va ke ndo'o yo vichin, saa chi ta ku'va ndo'o yuvi na
xito'ni nuu yuu tata, ra iin xaña xaña va xini na mii na, ra saa va ke
ˆndo'o yo xi'in takundi'i ña'a vichin; ndi su vaxi kii ra iin kaxi kaxi
va kundaa ini yo xa'a takundi'i ña'a. Vichin, ra lo'o va ña'a kundaa
ini yo xa'a, ndi su vaxi kii, ra iin ta ku'va kundaa kaxi ini mii Ndioxi
xa'a va yo, saa kundaa kaxi ini yo xa'a takundi'i va ña'a sa ra. [13] Ra
xa ta *kachi yu ke iyoo va ña, chi ña ndi'i xa'a va kuvi sava ña'a, ndi
su ndï'i vi xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña ndiatu yo ndaki'in yo
ña taxi ra, xi'in ña ku'vi ini ña taxi ra nda'a yo, ra ña chee va'a nuu
ña yo'o kuvi ña ku'vi ini ña *taxi Ndioxi nda'a va yo.

Ka'an ra Pablo xa'a ña xinituni ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi Ndioxi xi'in ña ka'an yo ndia ndia ka nuu tu'un

14 Ra na sa nduxa ndo ña ku'vi ini ndo inka yuvi, ra na kuni
tu ndo ndaki'in ndo ña xinituni ña taxi Ndioxi va, ra ña
xiniñu'u va'a na kuni ndo ndaki'in ndo kuvi ña xinituni ña ka'an
ndoso ndo tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndo. [2] Saa chi yuvi na *taxi
Ndioxi ña xinituni nda'a ña ˆka'an na inka nuu tu'un ña xïni yo, ra
xi'in Ndioxi va ke ka'an na, ra kä'an vi na xi'in yuvi, saa chi ndia

nii na kundäa ini ña ka'an vi na. Ra Tachi Yii va ke ˆtaxi xini na ña
ka'an na, ra takua Ndioxi va kuvi ra kundaa ini ña ka'an na. 3 Ndi
su yuvi na *taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso na tu'un
ña ˆtaxi ra nda'a na, ra xi'in inka yuvi va ke ka'an na ña, ña va'a
na kua'nu na kan xi'in tu'un Ndioxi, ra ˆchindiee ta'an tu na xi'in
va na, ra ˆtaxi tu na tu'un ndiee ini nda'a va na. 4 Ra yuvi na *taxi
Ndioxi ña xinituni nda'a ña ˆka'an na inka nuu tu'un ña xïni yo, ra
takua mii va na kuvi na ˆsakua'nu na, ndi su yuvi na *taxi Ndioxi
ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña taxi ra nda'a na, ra na
ve'e ñu'u va kuvi na sakua'nu na kan.

5 Yu'u, ra ña kuni yu ke ña na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a
takundi'i va ndo ña ka'an ndo inka nuu tu'un ña xïni yo; ndi su kuni
ni ka va yu ña na ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi Ndioxi; saa chi va'a
ni ka va ña kan, ndi su tu ndia iin na na ndikoni'i tu inka nuu tu'un
ña ka'an ndo, saa ra, va'a va chi kuvi va kua'nu na ve'e ñu'u xi'in
ña. 6 Ñani yo, tu na xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ra ka'an yu inka nuu
tu'un ña xïni yo xi'in ndo, saa ra, ña uun va kuvi ña, saa chi köo ña
chindiee ta'an ña xi'in vi ndo. Ndi su chindiee ta'an va tu yu xi'in
ndo, tu na ka'an yu xa'a ña ndichi ña ˆndaña'a Ndioxi xi'in ndo, xi'in
xa'a ña xinituni, xi'in xa'a tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, xi'in xa'a ña saña'a
yu ndo'o ndia ku'va ke iyoo tu'un Ndioxi.

7 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa ini ndo, nda'a chiñu
tun tivi na, ta kuu tiyoo xi'in takuu itun tu nani arpa, ra tu na kä'a
nu ta ku'va xiniñu'u ka'a nu, saa ra, kundäa ini yo ndia yaa ke saka'a
vi na. 8 Ra na xika tu nuu kuachi, ra ndakutä'an vi na ku'un na nuu
kuachi, tu kuëe kaxi na nda'yu itun tu tivi na ña ndakuta'an na xa'an
na nuu kuachi, 9 ra mii saa ke ˆkuu tu xi'in ndo'o va: saa chi tu süvi
tu'un ña kundaa ini yuvi xi'in ke ka'an ndo, saa ra küvi vi kundaa
ini na ni ña'a ke ka'an ndo xa'a. ¡Ra tu iin saa na koo ka'an ndo, saa
ra, na ka'an mii sana va kuvi ndo! 10 Nuu ña yuuvi yo'o ra kua'a ni
va nuu tu'un iyoo, ra ña ndixa ke va'a takundi'i va ña nuu mii yuvi
na ka'an ña. 11 Saa chi tu kundäa ini yu xi'in tu'un ña ka'an iin na
xi'in yu, saa ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra kee inka xiyo va iyoo yu nuu
na, ra saa ke iyoo tu na kan nuu yu'u va. 12 Ra mii saa ke ˆkuu tu
xi'in ndo'o va, ra xa'a ña kuni ni ndo ndaki'in ndo ña xinituni ña
yii ña taxi Ndioxi, ra ña va'a va kuvi ña, ndi su ña xiniñu'u nduku
ndo nuu Ndioxi ke, na taxi ra ña xinituni ña yii nda'a ndo ña kuvi
chindiee ta'an ndo xi'in na ve'e ñu'u ña na kua'nu va na.

13 Xa'a ña kan ke yuvi na ka'an inka nuu tu'un ña xïni yo, ra
xiniñu'u tu na ka'an na xi'in Ndioxi, ña taxi ra ña xinituni ña yii
nda'a na ña va'a ndaxikoni'i na ni ke kuni kachi va ña, ña va'a na
kundaa ini inka na. 14 Saa chi tu na ka'an yu xi'in Ndioxi inka nuu
tu'un ña xïni yo; ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in Ndioxi xi'in nima va
yu, ndi su kuëe kutu'va vi tu ña xinituni yu xi'in tu'un ña ka'an yu.
15 Saa ra, ¿ndia ña ke va'a sa yu tu saa? Ña xiniñu'u sa yu ke ka'an
yu xi'in Ndioxi xi'in tu'un ña kundaa ini Tachi Yii, ra saa tu xi'in
tu'un ña kundaa ini mii va yu. Ra ña kata tu yu yaa yii nuu Ndioxi,
ra xiniñu'u kata yu ña xi'in tu'un ña kundaa ini Tachi Yii, ra saa tu
xi'in tu'un ña kundaa ini mii va yu. 16 Saa chi tu xi'in tu'un ña xïni
va yo na ndasaka'nu ndo Ndioxi, saa ra küvi vi ndataxi na kundäa
ini xi'in tu'un ña ka'an ndo tixa'vi nda'a Ndioxi xi'in ndo, saa chi
kundäa ini na ni ña'a ke ka'an ndo xa'a vi. 17 Saa chi va'a ni va'a ni
va ndataxi ndo tixa'vi nda'a Ndioxi, ndi su na kundäa ini xi'in tu'un
ña ka'an ndo, ra kuëe xa'nu vi na xi'in ña ka'an ndo. 18 Ra ndataxi
yu tixa'vi nda'a Ndioxi, chi ni'i ni ka va ka'an yu'u inka nuu tu'un
nuu takundi'i ndo; 19 ndi su ta ndakuta'an yo ve'e ñu'u, ra ña kuni
yu ke ka'an yu, takua u'un tu'un ña kundaa ini yuvi xi'in va, ña va'a
na sakua'a inka na, nuu ña ka'an yu uxi mil tu'un ña xïni yo.
20 Ñani yo, na ndakäni ini ndo ta ku'va ndakani ini na kuachi xa'a
ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o. Ra na kuu va tu ndo ta ku'va iyoo na
kuachi na kundäa va'a ini xa'a chiñu ki'vi, ndi su ta ku'va xani ini
yuvi xixa va tu na kani ini ndo xa'a takundi'i chiñu ta'an ña ka'an
yu xa'a xi'in ndo yo'o. 21 Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi: “Yuvi na
kee inka xiyo va kuniñu'u yu ka'an xi'in na ñuu yo'o, ra inka nuu
tu'un va ka'an na xi'in na, ndi su nii saa kandïxa vi na, *kachi Tata
yo Ndioxi”, ˆkachi tu'un ra. 22 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi
yuvi na *taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an na inka nuu tu'un ña
xïni yo, ra ña taxi ku'va nuu yuvi na täan kandixa Ndioxi va kuvi
ña. Ndi su yuvi na *taxi tu Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso
na tu'un ña taxi ra, ra xi'in na xa kandixa Ndioxi va ke ka'an na
ña, ña va'a na kuu ña iin ku'va nuu na. 23 Saa chi tu na ndakuta'an
takundi'i ndo'o na ve'e ñu'u, ra iin xa'a takundi'i ndo ka'an ndo inka
nuu tu'un ña xïni yo, ra ta ka'an iin takundi'i ndo inka nuu tu'un ña
xïni yo kan, na xaa iin na xïni a na kuëe kandixa Ndioxi, ¿ra a kä'an
na ña kuu ndo na sana, tuvi ndo? 24 Ndi su tu na ndakuta'an tu ndo,
ra xa'a iin takundi'i ndo ka'an ndo tu'un ña taxi Ndioxi nda'a ndo, ra

na ki'vi iin na xïni a na kuëe kandixa Ndioxi, saa ra va'a va, chi kuvi
va saxinu tu'un ña ˆka'an ndo ini na, ra ndakuni na kuachi na, ra
xa'a tu mii na ndaki'in xini na ña vä'a iyoo va na, xa'a ña kuni so'o
na tu'un ña ˆka'an ndo. 25 Ra ndatuvi tu takundi'i ña iyoo se'e nima
va na, ra ndakusiti na ra xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi, ra ka'an na
ña ndixa ke íin va Ndioxi xi'in ndo.

Chiñu ña xa ndo nuu Ndioxi ra ikun va na koo ña ra vivii tu na sa va ndo ña

26 Ra vichin na kundaa ini yo ndia ku'va ke xiniñu'u sa yo ta
ndakuta'an yo ve'e ñu'u: Ta xa na ndakuta'an ndo, ra sava ndo kata,
sava ndo saña'a, sava ndo ka'an tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndo,
ra sava tu ndo ka'an inka nuu tu'un va, ra sava tu ndo ndaxikoni'i tu
inka nuu tu'un yo'o va. Ra na koo tiempo ña ya'a ndo xi'in ta iin iin
va ña, ndi su ña xiniñu'u ke na kuu takundi'i ña sa ndo ña sakua'nu
na ve'e ñu'u va. 27 Ra tu ndia na na ka'an inka nuu tu'un ña xïni yo,
ra uvi a uni va kuvi na kuvi ka'an, ndi su ta iin ta iin va na na ka'an,
ra na koo tu na ndaxikoni'i tu'un ña ka'an va na. 28 Ndi su tu köo
yuvi na kuvi ndaxikoni'i inka nuu tu'un kan, saa ra va'a ka na kä'an
va na ña ta ndakuta'an ndo, ra ña kuvi sa na ke na ka'an va na xi'in
Ndioxi, ndi su takua mii va na kuvi na na kundaa ini ña ka'an na
xi'in ra. 29 Ra tu tu'un ña ˆtaxi Ndioxi ke na ka'an tu sava na, ra mii
saa ke na sa tu na kan va, ra ta iin iin va na ka'an, ra uvi a uni va
kuvi na kuvi ka'an, ra na sava na tiaa so'o tu'un ña ka'an va na a
ndixa suvi ña taxi Ndioxi kuvi ña. 30 Ndi su tu na taxi tu Ndioxi tu'un
nda'a inka yuvi na ndu'u ña ka'an na, saa ra xiniñu'u na kutaxin va
yu'u na xa ka'an, ña va'a na ka'an na kuni ka'an kan. 31 Ra saa ke
takundi'i ndo'o na ndaki'in tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, ra kuvi ka'an ta iin
ta iin ndo, ra saa ke va'a tu sakua'a takundi'i va na, ra ndakindiee
ini na. 32 Ra yuvi na ka'an ndoso tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, ra na ka'nu
va na mii na, ra na kundiatu va na ña ka'an inka na saa ka'an na.
33 Saa chi Ndioxi ra kuëe sasana ra ini yuvi, chi ña kuni ra kan ke
vivii va, na koo takundi'i ña xa yo.

Ra xa ta ku'va yuna'a yo xi'in takundi'i na ñani yo na ve'e ñu'u
ke na sa va yo, 34 ta ndakuta'an ndo ña ndasaka'nu ndo Ndioxi ve'e
ñu'u, ra na koo taxin va yu'u na si'i yasi'i ndo, saa chi köo ndiayu
na ka'an na, chi ña xiniñu'u sa na ke na kandixa va na ña sa to'o na

ndo'o, saa chi saa kachi tu mii tu'un Ndioxi va. 35 Ra tu ndia ña kuni
na si'i yasi'i ndo kundaa ini na xa'a, ra ta xa na ndaxaa ndo chi ve'e
va, saa na ndakatu'un na ndo'o; saa chi kuëe ña'a to'o ña tu na ka'an
iin na si'i ta ndakuta'an ndo.
36 ¿Ra a mii ndo kuvi na *tiaa tu'un Ndioxi tuvi ndo, ra a takua
ndo'o va kuvi tu na iyoo tu'un Ndioxi nda'a tuvi ndo? 37 Ra tu ndia
na ka'an ña kuu na na ka'an ndoso tu'un ña ˆtaxi Ndioxi, a na ˆtaxi
Tachi Yii tu'un nda'a ña ka'an na, ra kuvi va ndakuni na tu'un ña
ˆtiaa yu xaa nuu ndo, ña kuu ña ndiayu Tata yo Jesucristo. 38 Ndi su
tu süvi va tu ndiayu Tata yo Jesucristo ke tuvi na, saa ra na koo mii
na saa va.
39 Ñani mii yu, na sa nduxa va ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi ña
taxi ra ndiee ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi ra, ra nii na ka'an
inka nuu tu'un, na käsi ndo nuu, chi na ka'an va na ña; 40 ndi su ña
xiniñu'u sa ndo ke takundi'i chiñu ña xa ndo, ra ikun va na koo ña,
ra vivii tu na sa va ndo ña.

*Ndatiaku va Tata yo Jesucristo

15 Ñani yo, vichin, ra ña kuni yu ke na ndaka'an va ndo xa'a
tu'un va'a xa'a Jesucristo ña *ndatu'un yu xi'in ndo, ra
*kandixa ndo ña, ra ndikun ndo ña xi'in ndinuni nima ndo vichin.
2 Ra tu na ndakundiee ndo ña kundikun ndo tu'un va'a kan, saa ra
kaku va ndo, ndi su tu na nandiko va tu ndo, saa ra ña uun va ke
kandixa ndo ña.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi mii ña *saña'a Tata yo Jesucristo
yu'u kuvi tu ña nuu va'a saña'a yu ndo'o va, ra su'va ke *kachi yu
xi'in ndo: Xa'a kuachi yo kuvi ña ndixi'i Cristo, ra mii saa ke kachi
tu tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va; 4 ra ninduxin na ra, ndi su kii
uni ra ndatiaku va ra, ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña tiaa na
xina'a va; 5 ra *ndita ra nuu ra Pedro, ra saa tu nuu ndia uxi uvi ndia
xita'an xi'in va ra. 6 Ra saa kuu, ra *ndita tu ra nuu na u'un ciento
va, ra tiaku kua'a ka va na kan vichin, ra sava tu na xa ndixi'i va.
7 Ra saa kuu, ra *ndita tu ra nuu ra Jacobo va, ra saa *ndita tu ra
nuu takundi'i ka tu ndia xika chiñu nuu va ra.
8 Ra ta ndi'i *ndita ra nuu takundi'i na kan, ra saa vi ke *ndita ra
nuu yu'u, ndi su ta iyoo iin na ndiya'a kii kaku va iyoo yu, saa chi xa
nuu ndi'i va'a vi saa ndita ra nuu yu. 9 Ra yu'u, ra köo ya'vi ndiaa vi

yu ra küvi vi ˆchinuu yu mii yu xi'in inka ndia xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo, ra nii köo ndiayu tu yu ña kunani yu ra xika chiñu
nuu Jesucristo va, saa chi ra *kanita'an xi'in na ve'e ñu'u Tata yo
Ndioxi va *xikuu yu. 10 Ndi su xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va ke iyoo
yu ta ku'va iyoo yu vichin, ra xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra yu'u
kuvi tu ña chindiee ta'an ra xi'in yu ña va'a xa yu chiñu ña *xa va
yu, ra ndiee ni ka va *xachiñu yu'u nuu takundi'i va ndia xika chiñu
nuu Tata yo Jesucristo; ndi su süvi yu'u kuvi ra *ndixachiñu chi
Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu *xa yu ña, xa'a ña ˆkunda'vi
ini ra yu'u. 11 Ra va'a ni yu'u kuvi ra *ndatu'un xi'in va ndo, a ndia
ka tu ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo tu *ndatu'un xi'in va
ndo; ndi su tu'un va'a ña ˆsakaku yuvi ke ka'an ndoso takundi'i va
ndi, ra mii ña yo'o ke *ndakundikun tu ndo'o kandixa ndo vichin va.
12 Ra tu *ndatiaku va Tata yo Jesucristo, kachi ndi ka'an ndoso
ndi, ¿ra nichuun ke ka'an tu sava ndo ña kuëe ˆndatiaku na ndii?
13 Saa chi tu kuëe ndatiaku na ndii, saa ra nii Tata yo Jesucristo kuvi
ra kuëe nindatiaku vi; 14 ra tu nindatiäku tu Tata yo Jesucristo, saa
ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña ka'an ndoso ndi, saa ra nii ña kachi tu
ndo'o ña kandixa ndo Tata yo Jesucristo köo ya'vi ndiaa vi. 15 Ra tu
saa va iyoo ña, saa ra ndia ˆxava'a ini va kuvi ndi nuu Ndioxi, saa
chi ka'an ndi ña *sandatiaku va ra Tata yo Jesucristo; ra tu süvi va
ña ndixa ke ˆndatiaku na ndii, saa ra süvi ña ndixa ke ndisandatiaku
tu Ndioxi Tata yo Jesucristo va. 16 Saa chi tu kuëe ˆndatiaku na ndii,
saa ra ni Tata yo Jesucristo kuvi ra nindatiäku vi; 17 ra tu nindatiäku
Tata yo Jesucristo, saa ra ña kachi ndo kandixa ndo, ra köo ya'vi
ndiaa vi ña; ra nii täan ndi'i tu xa'a kuachi va ndo. 18 Ra tu saa va
iyoo ña, saa ra na *xa kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i na, ra
ndikäku vi na. 19 Ra tu takua ña tiaku yo vichin va ke ndiaa ini yo
Tata yo Jesucristo, saa ra, nda'vi ni va yo.
20 Ndi su na kundaa ini ndo chi süvi saa iyoo ña, chi ña ndixa ke
ndiatiaku va Tata yo Jesucristo nuu ña ndii; ra ra kan kuvi ra nuu
va'a *ndatiaku nuu takundi'i yuvi na ndatiaku kii ña vaxi. 21 Saa
chi xa'a ña *xa indaa tiaa ke ˆxi'i takundi'i va yuvi, ra xa'a ña *xa
tu inka tiaa ke ni'i tu takundi'i yuvi ña ndatiaku va na. 22 Ra ña
kuu takundi'i yuvi ndise'e ra Adán ke xi'i va na, ra ña kuu tu yuvi
kuenda Tata yo Jesucristo ke ni'i na kutiaku va na. 23 Ndi su ña
yo'o, ra ña iyoo ikun va kuvi ña, saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra
nuu va'a *ndatiaku va, ra ta xa na nandiko ra ke ndatiaku tu yuvi

na kuu kuenda va ra. 24 Ra ta xa na ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ke
ndi'i tu xa'a ña yuuvi yo'o va, ra mii saa kuvi tu ña sandi'i Tata yo
Jesucristo xa'a takundi'i ndiee ña ndiva'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o
va, xi'in na kuna'nu xa'ndia chiñu, xi'in takundi'i ña'a ña ndee nuu
ndivi, ra ndataxi ra ndiayu ña kuu mii ra nda'a Ndioxi ra kuu Tata
yo. 25 Saa chi ndia nii ña'a kuchüun kasi nuu Tata yo Jesucristo, chi
mii ra kuvi ra ˆxa'ndia chiñu vichin, ra ka'ndia chiñu tu ra, iin saa
ndia kii ña sandi'i ra xa'a takundi'i yuvi na kanita'an xi'in va ra;
26 ra ña ndi̱ku̱n va'a sandi'i ra xa'a kuvi ña saa ini xini yoo, ña kuu
ña xa'ni yuvi va. 27 Saa chi mii tu'un Ndioxi ke ka'an va ña ku'un
takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Jesucristo, ra ña iyoo kaxi va kuvi ña
ka'an tu'un Ndioxi, saa chi kä'an ña ña ndikaa Tata yo Ndioxi tixi
xa'a Tata yo Jesucristo, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *taan
takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Jesucristo. 28 Ra ta xa na ka'ndia
chiñu Tata yo Jesucristo nuu takundi'i ña'a, saa ra sani̱nu̱ tu ra mii
va ra, nuu Tata yo Ndioxi, ra *taxi ndiayu nda'a ra ña ka'ndia ra
chiñu nuu takundi'i ña'a. Ra saa ke va'a indaa Ndioxi va kuvi ra na
ka'ndia chiñu nuu takundi'i ña'a.

29 Ra tu saa va ke iyoo ña, ¿ra ni ke sa tu yuvi na chichi nuu na
ndii, tu kuëe ndatiaku na ndii kan?

30 ¿Ra tu kuëe ndatiaku va tu na ndii, saa ra nichuun ke xa'ni ndi
mii vi ndi ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi iin
takundi'i kii tu saa? 31 Ra ña ndixa va ke ˆka'an yu xi'in ndo ñani yo,
saa chi iin ta ku'va kutiaa ini yu xi'in ndo xa'a ña ˆndíku̱n ndo ichi
Tata yo Jesucristo, ra iin ku'va saa kuvi tu ña xika iyo yu ña iyu'vi
yu ña kuvi yu iin takundi'i kii va. 32 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo,
ra xa'a ña *ndo'o yu xi'in yuvi na iyoo ta ku'va iyoo kiti kue'e na
ndee ñuu Éfeso va ke kachi yu saa; ndi su köo ya'vi ndiaa vi tu ña
ˆxa kuachi yu xi'in na, tu kuëe ndatiaku na ndii. Ra tu kuëe ndatiaku
na ndii, saa ra, ¿a va'a ka va tu na sa yo ta ku'va ka'an yuvi na ka'an
kachi su'va?: “Na ko'o yo, ra na kuxi va yo, saa chi vaxi kii ra yo
kuvi va kuvi yo”, kachi na.

33 Ndi su na kandïxa ndo ña ka'an na xi'in ndo, saa chi na sanda'vi
ndo'o va kuvi na. Ta ku'va kachi tu'un ndichi ña kachi su'va: “Tu na
kuta'an kun xi'in yuvi ki'vi, saa ra sandi'i va na xa'a ña va'a ña xa
yuna'a kun ˆxa kun, kachi ña.” 34 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke vivii va
na kutiaku ndo, ra na koo ndaku va nima ndo, ra na sä ka ndo chiñu
ki'vi, saa chi sava ndo, ra va'a ni xa ndikun va ndo Ndioxi, ndi su

täan xinu va'a ini ndo ña kundaa va'a ini ndo xa'a ichi ra. Ña kan ke ka'an yu ña yo'o xi'in ndo ña va'a na kuka'an nuu ndo.

Ndia ku'va ke koo na ndii ta xa na ndatiaku na

35 Ra sava ndo ˆndakatu'un kachi ndo saa: “¿Ndia ku'va ke
ndatiaku na ndii? ¿Ra ndia ku'va ke koo tu iki kuñu na ta xa na
ndatiaku na?”, kachi ndo. 36 Ra ña kachi ndo saa, ra ña köo va'a
ya'vi ndiaa vi kuvi ña ndakatu'un ndo, saa chi ta chi'i yo iin tata, ra
ña xi'i va kuvi ña, ra saa vi ke ˆndutia tuku ña. 37 Saa chi ta chi'i yo,
ra süvi mii itu ke chi'i yo, chi nuni va ña ke chi'i yo, ra saa ke va'a
ndutia ña, ra nduu ña itu, ra saa ke kuu tu xi'in takundi'i va ña'a
ña chi'i yo. 38 Ndi su Ndioxi va kuvi ra xava'a ña'a ña chi'i yo, ra ta
ku'va kuni mii ra ke ˆxa ra xi'in takundi'i va ña.
39 Ra mii saa ke iyoo tu iki kuñu va, saa chi kuëe inuu ña, chi iki
kuñu yuvi, ra xa siin va iyoo ña nuu iki kuñu kiti; ra xa siin tu iyoo
iki kuñu kiti ri ndachi nuu iki kuñu tiaka va. 40 Ra iyoo tu iki kuñu
ña iyoo ndivi va, ra iyoo tu iki kuñu ña iyoo nuu ñu'ú va, ndi su xa
siin va iyoo iki kuñu ña iyoo ndivi nuu ña iyoo nuu ñu'ú. 41 Ra iyoo
tu ñu'ù va, ra saa tu yo̱o̱ va, ndi su xa siin va ye'e ñu'ù, ra xa si'in tu
ye'e yo̱o̱ va, ra saa tu iyoo kimi va chi xa siin xa siin va ye'e ri.
42 Ra saa ke iyoo tu ña ndatiaku na ndii va. Saa chi iki kuñu na
ndii ña nduxin na, ra ña tia'yu va kuvi ña, ndi su ta xa na ndatiaku
na ra iki kuñu ña kuëe ndi'i xa'a va ke nduu iki kuñu na. 43 Saa chi
tu nduxin na iin ña'a ña köo ya'vi ndiaa, ra ndatiaku iin ña'a va'a ni
va. Ra tu nduxin tu na iin ña'a ña köo ndiee, ra ndatiaku iin ña'a ña
ndaku ni va. 44 Ra iki kuñu ña kuu mii na ndii nuu ña yuuvi yo'o
ke nduxin va na, ra ta xa na ndatiaku tu na, ra xa ta'an iki kuñu ña
iyoo ndivi va ke nduu iki kuñu na. Saa chi tu iyoo iki kuñu ña kuu
mii yo nuu ña yuuvi yo'o vichin, saa ra koo tu iki kuñu yo ndivi va.
45 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña *tiaa na xina'a va: “Tiaa
ra xinani Adán kuvi ra nuu va'a xitiaku va”; ndi su Cristo, ra kuu
Adán, ra ndikun xaa, ra tachi ña taxi ña tiaku va kuvi ra kan, kachi
ña. 46 Ra süvi ta'an iki kuñu ña iyoo ndivi kuvi ña nuu; chi iki kuñu
ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña nuu. 47 Ra tiaa ra nuu,
ra xi'in ñu'u va ke kuva'a ra, ra ta ku'va iyoo mii yo ke ndixiyo va
ra; ndi su tiaa ra uvi ra kuu Tata yo Jesucristo, ra ndivi va ke kee
ra kan. 48 Ra takundi'i yoo na ndee nuu ñu'u, ra ta ndixiyo iki kuñu

tiaa ra nuu kan va ke iyoo iki kuñu yo; ndi su yoo na koo ndivi ra iki
kuñu ña iyoo ndivi ta'an ña kuu mii iki kuñu Tata yo Jesucristo ña
iyoo ndivi va ke koo iki kuñu yo. 49 Ra ta ku'va iyoo yo vichin ña
kuu mii yo iki kuñu tiaa ra nuu, ra kuva'a xi'in ñu'u, ra saa ke koo
tu yo, ña kuu mii yo iki kuñu Tata yo Jesucristo ra kee ndivi va.
50 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo, chi ña kuu iki kuñu, ra küvi vi
koo ña kan ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu; saa chi ña'a ña ndi'i
xa'a, ra küvi vi koo ña nuu iyoo ña'a ña kuëe ndi'i xa'a. 51 Ndi su
kuni yu ña na kundaa ini ndo xa'a ña kuu, kii ña vaxi, ña kundaa
ini takua Ndioxi xa'a: kii kan, ra süvi takundi'i yo kuvi yo kuvi, ra
saa ke ku'un yo xi'in ra; ndi su iin takundi'i va tu yo ndasama ña
ku'un yo xi'in ra. 52 Ra iin kama su'va va ke kuu ña yo'o, saa chi iin
ta ndakoto yo ra ndakuani va yo ke kuu ña, ra saa ke kuni so'o yo
ña nda'yu itun tivi na, tu ndikun va'a nda'yu, ra ta xa na nda'yu
itun kan ke ndatiaku na ndii, ra ndia nii ka kii küvi ka na; ra yoo
na tiaku tu ndasama va. 53 Saa chi iki kuñu ña kuu mii yo ña ndi'i
xa'a, ra ña xiniñu'u va ke nduu ña iki kuñu ña kuëe ndi'i xa'a; ra
saa tu ña xi'i va iki kuñu yo, saa chi ña xiniñu'u va ke nduu ña iki
kuñu ña küvi ka. 54 Ra ta xa na nduu iki kuñu yo ña ndi'i xa'a kuu
mii yo, iki kuñu ña kuëe ndi'i xa'a, ra nduu tu iki kuñu yo ña xi'i, iki
kuñu ña küvi ka, ra saa ke xinu nuu tu'un Ndioxi ña *tiaa na xina'a
ña ka'an, kachi su'va: “Ña xa'ni, ra xa ndi'i va xa'a ña, saa chi xa
ndiatiaku va Cristo. 55 Yó'o̱, ña xa'ni yuvi, ¿ndia chi kua'an ndiee
kun ña xa'ni yuvi vichin? Ña xa'ni, ¿ndia mii kua'an ña xakanaa kun
xi'in vichin?”, kachi ña. 56 Ra chiñu ki'vi ña ˆxa va yo kuvi ña taxi
ndiee nda'a ña xa'ni ña sandi'i ña xa'a yo, ra ña taxi tu ndiee nda'a
kuachi ña xa yo kuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va. 57 Ndi
su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a ña ˆtaxi ra ndiee nda'a yo ña xa tiaa yo
nuu chiñu ki'vi xi'in nuu ña xa'ni, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo.
58 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña ndinuni ni na kaka ndo ichi
Ndioxi, ñani mii yu, ra iin takundi'i kii va na sachiñu ndo nuu Tata
yo Jesucristo; saa chi vichin, ra xa ˆkundaa va ini ndo, chi süvi ña
uun kuvi ña xachiñu ndo nuu Tata yo Jesucristo.

Xu'un ña ˆndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u ñuu Jerusalén

16 Ra vichin ˆka'an tu yu xi'in ndo xa'a xu'un ña chindiee
ta'an ndo xi'in na ñani yo na ndikun Jesucristo na ndee

ñuu Jerusalén, ra ta ku'va *xa'ndia yu chiñu nuu na ve'e ñu'u ña
iyoo chi Galacia ke na sa tu ndo'o va. 2 Ta iin, iin kii ña ki'in xa'a
semana kuvi ña na chindu'u siin ndo lo'o xu'un ña xakanaa ndo iinii
saa semana, ra ta ku'va iyoo mii xu'un ña ka'an ni'ni Ndioxi nima
ndo taxi ndo ke na taxi va ndo, ra saa ke va'a na ndakäya numi ndo
ña ta xa na xaa yu. 3 Ra xa na tava va ndo ndia ñani yo, ndia ku'un
ndiaka xu'un ña ku'un nda'a na ñani yo na ndee ñuu Jerusalén, ra ta
xa na xaa yu, ra taxi yu tutu ña ku'un xi'in ndia ña va'a na ndaki'in
mani na ndia. 4 Ra tu ña xiniñu'u kuvi tu ña ku'un tu mii yu ñuu
Jerusalén, saa ra ku'un ndia xi'in va yu.

ˆNdakani ini ra Pablo xa'a ña kee ra ku'un ra

5 Ra ta xa na xaa yu ñuu Corinto ñaa, ra xi'na ka va chi Macedonia
ke xiniñu'u ya'a yu, ra saa vi ke xaa yu. 6 Ra kuachi va yu lo'o xi'in
ndo, ra nuu xa va'a tu, ra a kusana kuachi tu yu takundi'i yoo savi
va xi'in ndo, ra saa ke va'a chindiee ta'an ndo xi'in yu ña va'a ku'un
yu nuu xiniñu'u ku'un yu. 7 Saa chi kuëe kuni yu iin takua ya'a too
yu kuni yu ndo'o, chi ña kuni yu ke kuachi va yu xi'in ndo, tu mii
Tata yo Jesucristo kuni. 8 Ndi su ñuu Éfeso yo'o va kuachi ña'a yu
vichin, iin saa ndia kii ña koo viko Pentecostés. 9 Saa chi nuña ni va
ña kuvi ka̱'a̱n ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu yuvi,
ra kaku na, ra va'a ni ña ndixa ke iyoo ni va tu na saa ini xini yu'u.
10 Ra tu na xaa ra Timoteo nuu ndo, ra vivii va na ndaki'in ndo
ra, ra saa ke va'a na kusii ini ra koo ra xi'in ndo, saa chi ta ku'va
iyoo yu'u ña xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo ke iyoo tu ra kan
va. 11 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ña na kundäsi ndo ra. Chi
ña xiniñu'u sa ndo ke, na chindiee ta'an ndo xi'in va ra, ña va'a vivii
na koo ra ichi ña nandiko tuku ra kixi ra koto'ni ra yu'u, saa chi yu'u
xi'in na ñani yo yo'o, ra ndiatu va ndi ña nandiko ra ña koto'ni ra
ndu'u.
12 Ra ndika'an ni tu yu xi'in ra ñani yo Apolos va ña na xaa ra
xi'in ndia ñani yo ña koto'ni ndia ndo'o, ra ndiküvi vi xaa ra vichin,
ndi su ta xa na kuvi ra xaa va tu ra.

ˆTi'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u

13 Ra na koo nduvi ni ndo, ra ndinuni ni na kandixa ndo Tata yo
Jesucristo. Ra ndaku ni na koo nima ndo, ra ndiee ni tu na koo ini
va ndo. 14 Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, ra xi'in ña ku'vi ini ña iyoo
nuu va ndo ke na sa ndo ña.
15 Ra xa kundaa va ini ndo, ñani yo, saa chi na ve'e ra ñani yo
Estéfanas, na ndee chi Acaya kuvi na nuu va'a *kandixa tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo, ra xa'a na xachiñu na ña chindiee ta'an na
xi'in na ñani yo, na ndikun Tata yo Jesucristo. 16 Ra xa'a ña kan
ke nduku yu ña mani nuu ndo ña na kandixa va ndo na, ra saa tu
na sa ndo xi'in takundi'i ka tu na ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo
Jesucristo va. 17 Ra kusii ni ini yu ña *xaa ra ñani yo Estéfanas, xi'in
ra Fortunato, xi'in ra Acaico ña ˆxito'ni ndia yu'u, saa chi va'a ni
ndiküvi va kixi ndo'o, ndi su xaa va ndia yo'o. 18 Ra *ndataxi ndia
tu'un ndiee ini nda'a yu, ra saa tu *xa ndia xi'in ndo'o va. Ra yuvi
na ˆxa ta ku'va ˆxa ndia yo'o, ra xiniñu'u na sa to'o va ndo na.
19 Ra na ñani yo, na ve'e ñu'u na ndee chi Asia yo'o kuvi na ti'vi
tu'un ndioxi xaa nuu ndo. Ra saa tu ra ñani yo Aquila, xi'in ña
Priscila yasi'i va ra, ra ti'vi tu na ñani yo na ˆndakuta'an ve'e va na
tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo, xa'a ña xa ndakundikun na Tata yo
Jesucristo. 20 Ra na ndaki'in ndo tu'un ndioxi ña ti'vi takundi'i na
ñani yo xaa nuu ndo, ra na ka'an ndioxi tu mii va ndo xi'in ta'an
ndo, xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
21 Ra takua ña yo'o kuvi ña *tiaa mii yu'u, ra Pablo ña ka'an
ndioxi yu xi'in ndo.
22 Ra tu ndia yuvi kuëe kü'vi ini xini Tata yo Jesucristo, saa ra na
tavi chi'ña va na. ¡Ra na kundaa ini ndo, chi xa ndinumi va nandiko
Tata Jesucristo.
23 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo. 24 Ku'vi ni ini
yu xini yu ndo'o xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u, ra Pablo, ra *kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu nuu
Tata yo Jesucristo, xi'in ra ñani yo Timoteo, kuvi ndi, tiaa tutu
yo'o xaa ña nuu ndo'o, na ve'e ñu'u Ndioxi na ndee ñuu Corinto, ra
saa tu na ndee chi Acaya va. 2 Ra na ndaki'in ndo ña va'a ña taxi
Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, ra va'a ni na koo ndo.

Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yo nuu tundo'o

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi Iva Tata yo Jesucristo, saa
chi ra kan kuvi Tata yo, ra kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ra ˆtaxi ni
ra tu'un ndiee ini nda'a yo. 4 Ra ra kan kuvi ra ˆtaxi tu'un ndiee ini
nda'a ndi, ta ndo'o ndi ndia ndia ka tundo'o, ña va'a na taxi tu ndu'u
va tu'un ndiee ini nda'a yuvi na ndo'o tundo'o, ra ta ku'va ˆtaxi
Ndioxi tu'un ndiee ini nda'a ndi ke ˆtaxi tu ndu'u va tu'un ndiee ini
nda'a na ñu'u nda'a tundo'o. 5 Ra ta ndiee ni ndo'o ini ndi ña ndikun
ndi Cristo, ra saa ke tiaa ni tu ˆtaxi mii ra tu'un ndiee ini nda'a va
ndi, ta ndo'o ndi ndia ndia ka ña. 6 Ra ña ndo'o ni ndi, ra xa'a ña
va'a na ndaki'in ndo'o tu'un ndiee ini, xi'in xa'a ña kaku va ndo
kuvi ña; ra tu ˆtaxi tu Ndioxi tu'un ndiee ini nda'a ndi, ra xa'a ña
na ndaki'in ndo tu'un ndiee ini, xi'in xa'a ña kaku va ndo kuvi ña,
ra ˆtaxi tu ra ndiee ndo ña va'a na sa ndiee ini ndo xa'a ña ndo'o ni
ini ndo, ta ku'va ndo'o ndu'u va. 7 Ra xa'a ña ndo'o ini ndo ta ku'va
ndo'o ini ndu'u, ra kundaa kaxi va ini ndi, ña ndaki'in tu ndo tu'un
ndiee ini xi'in va ndi sa Ndioxi.
8 Ñani yo, kuni ndi na kundaa ini ndo, xa'a tundo'o ña *ndo'o
ndi chi Asia. Saa chi tiaa ni kua'a ña u'vi *ndo'o ndi, ra ndixäni ka
vi ini ndi ña sa tiaa ndi nuu ña, ra nii ndixïndiaa ka tu ini ndi ña

kutiaku va ndi. [9] Chi ña *xani ini ndi ke kuvi va ndi. Ra ña *kuu ña
yo'o, ra ña va'a na kondiäa ka ini ndi mii va ndi kuvi ña, chi ña
*sakua'a ndu'u ña kondiaa ini ndi Ndioxi, ra ˆsandatiaku na ndii va
kuvi ña. [10] Ra *sakaku va ra ndu'u nuu tundo'o ña *kuni ka'ni ndu'u,
ra ˆsakaku ra ndu'u vichin va, ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndiaa ini ndi
ña sakaku ra ndu'u kii ña vaxi va. [11] Ra saa ke kuu va, saa chi ka'an
ni ndo xi'in ra xa'a ndi. Saa chi ña kua'a ni ndo ka'an xi'in Ndioxi
xa'a ndi ña na kondiaa ra ndu'u, saa ra kua'a ni tu na ndataxi tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ndo'o va.

Ndixä'an ka ra Pablo ñuu Corinto

[12] Ra kusii ni va ini ndi, saa chi kundaa kaxi va ini ndi, ña vivii
va ˆxa ndi xi'in takundi'i yuvi, ra saa tu xi'in ndo'o va, ra iyoo ikun
takundi'i va chiñu ña xa ndi, ra ña ndaa va xa ndi. Ra süvi xi'in ña
ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke xa ndi ña, chi xa'a ña nda'vi
ni ini Ndioxi va ke ˆchindiee ta'an ra xi'in ndi ña xa ndi ña. [13] Ra
takundi'i tutu ña *tia̱à ndi ndixaa nuu ndo, ra köo ña u'vi ni nditiaa
ndi, chi ña kuvi ka'vi ndo, ra kundaa ini ndo xi'in va kuvi ña. Ra ña
ndiatu yu ke na kundaa kaxi ini ndo xi'in va ña, [14] ta ku'va *kundaa
ini ndo xi'in lo'o ña xa ndika'an ndi xi'in ndo xa'a va. Ña va'a na
kusii ni ini ndo xa'a ña ˆxa ndi, ra kusii ni tu ini ndu'u va xi'in ndo,
kii ña nandiko Tata yo Jesucristo.

[15] Ra xa'a ña ndiaa ini yu ndo'o ña kundaa ini ndo ña ka'an yu
xi'in va ndo kuvi ña, xi'na ka va ndo'o kuvi na *kuni yu xaa yu
kuto'ni yu, ra uvi vi ichi ke xani ini yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ña
va'a na kusii ni ini ndo; [16] ra ña *xani ini yu ke ya'a yu kuto'ni yu
ndo'o, ta kua'an yu chi Macedonia va, ra ya'a tuku tu yu kuto'ni yu
ndo'o ta xa na nandiko va yu. Ra saa ke kuvi chindiee ta'an ndo xi'in
yu ña va'a ku'un yu chi Judea. [17] Ra na kundaa ini ndo, nichuun ke
ndixäa yu ña kuto'ni yu ndo'o: ¿a süvi ña ndinuni va ke ndixani xini
yu ña xaa yu koto'ni yu ndo'o, tuvi ndo? ¿Ra a ta ku'va xa na yuuvi
yo'o ta ka'an na “va'a” iin too lo'o, ra iin kani lo'o tu xa ka'an na
ña “küvi” ka va, ke ˆxa yu, tuvi ndo? [18] Na kundaa ini ndo, chi süvi
saa iyoo ña, ra kundaa tu ini mii va Ndioxi ña kuëe ndika'an ndi
xi'in ndo ña “va'a” iin too lo'o, ra iin kani lo'o tu xa ndaka'an ndi
ña “küvi” ka va. [19] Saa chi Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo
Ndioxi, ra ka'nu, ra kuëe ka'an vi ra kan ña “va'a” iin too lo'o, ra iin

kani lo'o tu xa ndaka'an ra ña “küvi” ka va. Ra ra kan kuvi ra ka'an
ndoso ra Silvano xa'a nuu ndo, ra saa tu ra Timoteo, ra saa tu yu'u
va. Ra takundi'i ña ka'an Tata yo Jesucristo, ra saxinu ndi'i va ra
nuu ña. [20] Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra *saxinu nuu takundi'i
va ña kindoo Ndioxi sa ra. Ña kan ke ta ndasaka'nu yo Ndioxi, xa'a
ña xa ndakundikun yo Tata yo Jesucristo, ra ka'an yo, kachi yo saa,
“saa koo”. [21] Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra *chindiee ta'an xi'in
yo ña xa *nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo, ra mii ra kuvi tu ra
*ndasa yii yoo va. [22] Ra *xakin ra tuni ra yoo, ra *taxi tu ra Tachi
Yii ra iyoo nima va yo, ra ña *xa ra su'va ra ra xa ˆnduxa va kuvi ra
xi'in mii ra ña taxi ra ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a yo kii ña vaxi.
[23] Ra xa'a ña täan xaa yu ñuu Corinto ñaa ta ku'va *xani ini yu,
ra xa'a ña ndiküni yu kaña'a yu xi'in va ndo kuvi ña, ra kundaa tu
ini mii va Ndioxi xa'a ña, ra ña ndixa va ke ka'an yu xi'in ndo. [24] Ra
süvi chiñu ke kuni ndi ka'ndia ndi nuu ndo ndia ku'va ke xiniñu'u
kandixa ndo, saa chi xa xi'in ndinuni nima va ndo ndiaa ini ndo
Ndioxi; ra na kundaa ini ndo, chi xi'in va ndo ke kuni ndi chindiee
ta'an ndi ña na kusii ni ka ini va ndo.
2 Ra xa'a ña kan ke ndixäa yu kuto'ni yu ndo'o, ña va'a na
sakusüchi yu ini ndo. [2] Saa chi tu na sakusuchi yu ini ndo, saa
ra köo inka yuvi na kuvi sandakindiee ini yu, ña na koo sii ni ini yu
nuu ndo. Chi indaa ndo'o na *kuni yu sakusuchi yu ini va kuvi na
kuvi sandakindiee ini yu ña na koo va'a ña. [3] Ra xa'a ña kan ke va'a
ka ndia tutu va *tiaa yu ndixaa nuu ndo, saa chi ndiküni yu ña xaa
yu nuu ndo ña sakusuchi ndo ini yu, saa chi ini va yu ke xiniñu'u
sakusii ndo. Ra xa kundaa kaxi va ini yu chi tu na kusii ini yu'u, saa
ra kusii ni tu ini ndo'o va. [4] Ra ta *tia̱à yu tutu ña kuxaa nuu ndo,
ra tiaa ni va *kusuchi ini yu, ra ndia *xaku va yu; ndi su nditï'vi yu
ña xaa ña nuu ndo ña sakusuchi yu ini ndo, chi ña ˆkuni yu ke na
kundaa ini ndo ña tiaa ni ku'vi ini yu xini yu ndo'o va.

ˆKa'an ra Pablo xi'in na ña na koo ka'nu ini na xa'a tiaa ra *xa kuachi

[5] Ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra süvi ra ya'a yu'u kuvi yu chi ña
ndaa va kuvi ña, saa chi tiaa ra *sakusuchi ini yu, ra süvi takua
indaa mitu'un yu'u kuvi ra *ndikusuchi ini sa ra, chi kua'a ni tu
ndo'o va kusuchi ini *xa ra. [6] Ra xa kua'a ni va ndo *taxi tundo'o

nda'a ra xa'a ña *xa ra kuachi ta ndakuta'an ndo ndikata'an ndo, ra
xa nani saa na koo va ña. 7 Ra ña xiniñu'u sa ndo vichin ke, na koo
ka'nu ini ndo xa'a va ra, ra na ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in va
ra, ña va'a na kusüchi ni ka ini ra. 8 Xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu
nuu ndo, ña na ndaña'a ndo mii ndo nuu ra, ña ku'vi ini ndo xini
ndo ra. 9 Ra ña *tiaa yu tutu, ña ka'an xa'a ña *xa tiaa ñaa, ña xaa
ña nuu ndo, ra ña va'a na kotondoso yu ndo'o va kuvi ña, xi'in xa'a
ña va'a na kundaa ini yu a xiin tu ndo ña sa ndo takundi'i chiñu ña
xa'ndia yu nuu va ndo kuvi ña. 10 Ra na kundaa ini ndo, chi tu ˆxa
ka'nu ini ndo xa'a ra *xa kuachi, saa ra xa ˆka'nu tu ini yu'u va xa'a
ra, ra xa'a ña ku'vi ini yu ndo'o va kuvi ña *xa ka'nu ini yu xa'a ra
nuu Cristo, ra köo ka xa'a ña *xa ra nuu yu. 11 Ra na ndaki'in mani
va yo ra, ña va'a na täxi yo ña sa tiaa timia'a nuu yo ña sanda'vi ri
yoo; saa chi xa kundaa va ini yo ndia ku'va ke xa ri.

Nindi'i ni ini ra Pablo xa'a na ñuu Corinto ta ndixiin ra ñuu Troas

12 Ra te *ndixaa yu ñuu Troas ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
Jesucristo, ra va'a ni xinuña ni va ña ka'an ndoso yu nuu na. 13 Ndi
su ndiküvi ka'an ndoso yu nuu na, chi sandi'i ni va ña ini yu, saa
chi köo ra ñani yo Tito ndixaa ndataxi ra chiñu nuu yu xa'a ndo, ra
xa'a ña kan ke nindiayu ta'an yu xi'in na ñuu Troas, ra ndaki'in yu
kua'an yu chi Macedonia va.

Jesucristo kuvi ra ˆtaxi ndiee na ve'e ñu'u ña xa tiaa na

14 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra ˆchindiee ta'an xi'in
ndi, xa'a ña *xa Jesucristo, ra ˆxakanaa ndi xi'in ra vichin, ra ndu'u
kuvi ndia ˆxiniñu'u Ndioxi ña ˆka'an ndoso ndi tu'un ra ini kuvi,
ra iin ta iyoo xiko xa'an tami saa iyoo tu'un ra nuu na. 15 Saa chi
ndu'u, ra ta iyoo xiko xa'an tami ña kuu mii Cristo va ke iyoo ndi
nuu Ndioxi, ra ndutia ndoso ña kua'an ña nuu yuvi na kaku, ra saa
tu nuu yuvi na kuëe kaku va. 16 Ra xiko ña ka'an yo xa'a yo'o, ra ta
iyoo xiko iin ndii va iyoo ña nuu yuvi na kuëe kaku, ndi su nuu yuvi
na kaku, ra ta iyoo xiko ña taxi ña tiaku va iyoo ña. Ra na kundaa
ini ndo, chi tu köo Ndioxi xi'in yuvi, ra ndia nii na kuchüun sa vi
chiñu yo'o. 17 Ra ndu'u, ra xïka ndi xiko ndi tu'un Ndioxi, ta ku'va
xa sava na xika sanda'vi yuvi, chi xi'in ndinuni nima va ndi xika ndi

ka'an ndoso ndi nuu na, xa'a ña ndikun ndi Jesucristo, ra mii va
Ndioxi kuvi ra *ndikaxin ndu'u ña ˆxachiñu ndi nuu Jesucristo.

Tu'un xaa ña *kindoo Tata yo Jesucristo xi'in yo

3 Ra ña kachi ndi su'va, ¿ra a xa'a mii va ndi ke ka'an va'a ni ndi
tuvi ndo? ¿Ra a ndiakua xiniñu'u ˆña'a vi ndi tutu ña ndakuiin
xa'a ndi nuu ndo? ¿Ra a ndiakua xiniñu'u tu nduku vi ndi tutu ña
ndakuiin xa'a ndi nuu ndo, ta ku'va ˆxa sava ndia ka'an ndoso tu'un
Ndioxi? [2] Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña, chi mii va ndo
kuvi na kuu tutu ña ndakuiin xa'a ndi; ra ndia ta iyoo ña ndika'yu va
iyoo ña nima ndi, ra takundi'i va yuvi ˆkundaa ini xa'a ña, ra ˆka'vi
va tu na ña. [3] Ña kan ke ndo'o, ra ta iyoo tutu ña *tiaa mii Cristo va
ke iyoo ndo, ra *ndataxi ra ndo'o nda'a ndi. Ra süvi tutu ña ndika'yu
xi'in ndutia ra ka'yu kuvi ña nditiaa ra ña, chi xi'in Tachi Yii Ndioxi,
ra tiaku va kuvi ña *tiaa ra ña; ra nii süvi tu sata iin yuu ke *nditiaa
ra ña, chi nima va ndo ke *tiaa ra ña.
[4] Ra ña kachi ndi su'va xi'in ndo xa'a ña yo'o, ra ña ndixa va
kuvi ña, saa chi xa'a ña *xa Cristo va kuvi ña ndiaa ini ndi Ndioxi,
ña kuu ña ña ndixa. [5] Ra ña kachi ndi saa, ra süvi ndu'u kuvi ndia
iyoo ni ña xinituni ña kuvi sa ndi takundi'i chiñu; chi mii va Ndioxi
kuvi ra ˆtaxi ña xinituni ndi ña ˆxa ndi ña. [6] Saa chi mii va Ndioxi
kuvi ra *ta̱xi ña xinituni nda'a ndi ña kuu ndi ndia ˆxachiñu nuu ra
xi'in ndiayu xaa ña *kindoo ra xi'in yo. Ra ndiayu xaa yo'o, ra kuëe
inuu ña xi'in ndiayu ña ndika'yu sata yuu ña kindoo Ndioxi xi'in ra
Moisés, chi ndiayu ña kindoo ra xi'in yo vichin, ra Tachi Yii va kuvi
ña *taxi ña xinituni yo ña kandixa yo. Ra ndiayu ña kindoo Ndioxi
xi'in ra Moisés ra ña xa'ni va kuvi ña kan yoo, ndi su Tachi Yii, ra
ña taxi kutiaku va yo kuvi ña kan. [7] Ra ndiayu Ndioxi ña ndika'yu
sata yuu ña kindoo ra xi'in ra Moisés, ra va'a ni ndiayu ña sandi'i
xa'a yuvi kuvi va ña, ndi su ta ndaki'in ra Moisés ña ra ndixiyo ni
va ndiee ña, saa chi ndia nii na ñuu Israel ndiküvi koto'ni nuu ra
Moisés xa'a ña xiye'e ni nuu ra xi'in ndiee ña kuu mii ndiayu kan.
Ra ña ye'e kan, ra kuee kuee *ndi'i xa'a va ña. [8] Ra tu *ndixiyo ni va
ndiee xi'in ndiayu kan, saa ra vi'i ni ka va ndiee iyoo xi'in ndiayu
xaa ña ˆtaxi Tachi Yii nda'a yo vichin. [9] Ra na kundaa ini ndo vichin,
chi tu ndiayu ña kindoo Ndioxi xi'in ra Moisés, ra ña *sandi'i xa'a
va yo kuvi ña, ra *ndixiyo ni va ndiee xi'in ña, ¡saa ra iyoo ni ka va

ndiee xi'in tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a yo, ña nduu yo, ta ku'va iyoo
yuvi na köo ka kuachi! [10] Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndixiyo ni ndiee
ta yachi, ra kuëe inuu vi ña xi'in ndiayu ña iyoo ni ka ndiee, ña iyoo
xi'in yo vichin. [11] Saa chi tu *ndixiyo ni va tu ndiee xi'in ndiayu ña
*ndi'i xa'a, saa ra vi'i ni ka va tu ndiee iyoo xi'in ndiayu xaa ña kuëe
ndi'i xa'a vichin.

[12] Ra xa kundaa kaxi va ini ndi, chi saa ke iyoo va ña yo'o, ña
kan ke va'a kuëe xa uvi ini vi ndi ña ka'an ndi xa'a ña xi'in ndo.
[13] Ra kuëe ˆxa ndi, ta ku'va *xa ra Moisés ña ndasi ra nuu ra xi'in
tikoto, ña va'a na küni na Israel ña ndi'i xa'a ndiee, ña ye'e ni ña
ˆndi'i xa'a, ña ndixiyo xi'in ra. [14] Ndi su na Israel ra ndikundäa vi ini
na xi'in ña, ña kan ke ndia vichin, ra ta ka'vi na ndiayu Ndioxi ña
yata ña ndakoo ra Moisés, ra ndasi va tikoto kan nuu na, ra täxi ña
kundaa ini na, saa chi täan kutia'a tikoto kan nuu na, ra ndia ta xa
na kandixa na Cristo vi ke sakutia'a ra tikoto ña ndasi nuu na. [15] Ra
ndia kii vichin, ra ta ka'vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra ta iyoo iin tikoto va iyoo ña ndasi sata ña xinituni na, ra küvi
kundaa ini na xi'in ña ka'vi na. [16] Ndi su yuvi na kuyachin nuu Tata
yo Jesucristo, saa ra sakutia'a va ra tikoto ña ndasi sata ña xinituni
na. [17] Ra Tata yo Jesucristo, ra Tachi va kuvi ra, ra nuu iyoo Tachi
ña kuu mii ra, ra saña ndika va yuvi. [18] Ra xa'a ña kan ke takundi'i
yoo na xa kandixa Tata yo Jesucristo, ra kuëe ndasi ka tikoto nuu
yo, chi xa ta iyoo yuu tata va iyoo yo, ra ˆndaña'a yo ña iyoo ndiee
Tata yo Jesucristo xi'in yo; ra xi'in ndiee yo'o ke ˆndasama yo ta iin
iin kii, ña ˆnduu yo ta ku'va iyoo Tata yo Jesucristo, saa chi ta iin
iin kii ra ˆtaxi va ra ndiee ra nda'a yo. Ra mii Tata Jesucristo ra kuu
Tachi va kuvi ra ˆxa ña yo'o.

4 Xa'a ña kan ke kuëe nandiko ini ndi, xa'a ña xa ndi chiñu yo'o,
chi xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña sakuiso chiñu ra ndu'u
xi'in chiñu yo'o. [2] Ra kundasi va ndi chiñu ña iyoo se'e, xi'in chiñu
ka'an nuu ña xa inka na; ra nii xïka tu ndi ña sanda'vi ndi yuvi va,
ra nii säma tu ndi tu'un Ndioxi va. Chi ña ˆxa ndi ke saña'a ndi yuvi
xi'in ña ndaa va, ña va'a na kuyachin na nuu Ndioxi. [3] Ra tu ña
iyoo se'é va kuvi tu tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso ndi tuvi na, saa ra
takua nuu yuvi na ndi'i xa'a va kuvi ña iyoo se'é ña. [4] Saa chi xa'a ña
kuëe kandixa na Ndioxi va kuvi ña sakuaa timia'a, ri kuu ndioxi na
yuuvi yo'o, ña xinituni na, ña va'a na küni na ñu'u ye'e ña kuu tu'un
Ndioxi, ña kuu mii ndiee, ña kuu kuenda Cristo, ra kuu na'na mii

Ndioxi, ra tiaku. 5 Ra ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi, ra
kä'an ndoso ndi xa'a mii ndi, chi xa'a Jesucristo va ke ka'an ndoso
ndi ña kuu ra Tata yo; ra ña ka'an tu ndi xa'a mii ndi ke kuu ndi,
ndia xachiñu nuu ndo'o xa'a ña kunda'vi ini Tata yo Jesucristo xini
ra yoo va. 6 Saa chi mii va Ndioxi, ra *sandaye'e ñù'ù ña kuu mii ra
nuu ñaa, kuvi ra *sandaye'e ñù'ù ña kuu mii ra nima tu ndu'u va, ra
mii ñù'ù kan ke chindiee ta'an xi'in ndi ña va'a kundaa ini ndi xa'a
ndiee ra, ña ka'nu, ña ye'e kuu mii Tata yo Jesucristo va.

Na kundiaa ini yo Ndioxi

7 Ra nima va yo kuvi ña, iyoo ñù'ù ña ye'e yo'o, vichin, ndi su
yoo ra ta ku'va iyoo kisi ñu'u ña ndasu va ke iyoo yo, ra iyoo ña va'a
ña ndiaa ya'vi ni yo'o ini yo. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo
ña köo vi ndiee yo, chi Ndioxi va kuvi ra kuu mii ndiee ña ka'nu.
8 Xa'a ña kan ke, va'a ni ndo'o va ndi tundo'o takundi'i nuu xika
ndi, ndi su ˆkuchüun vi ña sandi'i ña xa'a ndi, ra va'a ni iyoo tu ña
ˆsandi'i ini va ndi, ndi su kuëe ndi'i ini vi ndi. 9 Ra va'a ni ˆtáxí tu na
ndu'u va, ndi su kuëe ndakoo nda'a vi Ndioxi ndu'u; ra va'a ni kuni
va na sandi'i na xa'a ndi, ndi su tiaku va ndi. 10 Ra ndia ndia ka nuu
kua'an ndi, ra xa iyoo nduvi va ndi ña ndo'o ndi, ta ku'va *ndo'o
Tata yo Jesucristo, ña va'a na kundaa ini yuvi ña iyoo ra nima ndi.
11 Ra ña tiaku ndi vichin, ra xa iyoo nduvi va ndi ña kuvi ndi, xa'a
ña ndikun ndi Tata yo Jesucristo, ña va'a na kundaa ini yuvi ña iyoo
Jesucristo ini iki kuñu ña ndi'i xa'a ña kuu mii ndi. 12 Ra ña ndo'o
ndi su'va ña kuni kuvi ndi, ra ña va'a na ni'i ndo'o ña kutiaku nima
va ndo kuvi ña.
13 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi, ña kachi su'va va: “Xa'a
ña ndinuni ni kandixa yu yo'o va ke, ka'an yu xi'in kun”, kachi ña.
Ra mii saa ke ˆxa tu ndu'u va ña kandixa ndi Tata yo Jesucristo
vichin, ra ka'an ndoso ndi xa'a va ra. 14 Saa chi kundaa va ini ndi,
ña *sandatiaku Tata yo Ndioxi, Tata Jesucristo nuu ña ndii, ra mii
saa ke sa tu ra ña sandatiaku ra yoo va, ra ndakuta'an ndi'i yo ku'un
yo koo yo xi'in va ra. 15 Ra ña ndo'o ndi takundi'i ña yo'o, ra xa'a ña
va'a na koo ndo'o va kuvi ña. Saa chi tu kua'a ni yuvi na ndaki'in ña
va'a ña ˆtaxi Ndioxi, ra ndataxi takundi'i va na tixa'vi nda'a ra, ña
va'a na nduka'nu ni ka ra.

16 Xa'a ña kan ke, kuëe kuvita vi ini ndi, saa chi va'a ni kuyata va
iki kuñu ndi kua'an ña, ndi su tachi ña kuu mii ndi, ra ña nduxaa
va kuvi ña ta iin, iin kii. 17 Saa chi tundo'o ña ndo'o ndi, ña tiaku
ndi vichin, ra ña lo'o va kuvi ña, ra ña ya'a va kuvi ña; ndi su ña
chindiee ta'an ka va kuvi ña xi'in ndi, ña va'a na ndaki'in ndi iin ña
va'a ña kuëe ndi'i xa'a, ña ndiaa ya'vi ni. 18 Ra xa'a ña kan ke ndï'i
ini vi ndi xa'a takundi'i ña ndo'o ndi, saa chi va'a ni kundaa va ini
ndi ña ndo'o ndi ña, ndi su ña ya'a va kuvi ña; ra ña'a ña küvi kuni
va ndi ke ndi'i ini ndi xa'a, saa chi ña kan kuvi ña koo ndia ndikaa
ndiku'un va.

5 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña
yuuvi yo'o, ra ta iyoo iin ve'e ña ndi'i xa'a va ke iyoo ña, ra tu
na ndi'i xa'a ña, saa ra xa iyoo va inka ve'e ña kuu iki kuñu xaa ña
*xava'a Ndioxi ndaki'in yo, ra ve'e ña kuu iki kuñu xaa kan, ra kuëe
inuu ña xi'in iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o, chi ña kan,
ra ndivi va ke iyoo ña, ra kuëe ndi'i xa'a ña. 2 Ra ña tiaku yo vichin,
ra ña ndixa ke tixu'vi ni va yo xa'a ña ndo'o ni yo, ra kuni ni yo
ku'un yo ndaki'in yo iki kuñu ña xaa ña xa iyoo nduvi xa'a yo ndivi
kan va, 3 ra ndakusa'vi ña sata yo, ta ku'va iyoo iin tikoto, ña va'a
na köo yala yo. 4 Ra vichin, ña tiaku yo xi'in iki kuñu ña kuu mii yo
nuu ña yuuvi yo'o, ra ˆtána yo, ra kusuchi tu ini va yo, ndi su süvi
xa'a ña kuni yo kuvi yo, ra kee yo ini iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña
yuuvi yo'o kuvi ña. Chi xa'a ña kuni yo ndee yo ini iki kuñu xaa ña
kuu mii yo vaxi kii va kuvi ña, ña va'a na ndasama iki kuñu ña kuu
mii yo nuu ña yuuvi yo'o nduu ña iki kuñu ña kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un.

5 Ra xa'a ña ndasama Ndioxi yoo kii ña vaxi va ke *xava'a ra yoo.
Ra *taxi ra Tachi Yii ra iyoo xi'in va yo, ra ña *xa ra su'va ra ra xa
nduxa va kuvi ra xi'in mii ra ña saxinu ra ña *kindoo ra xi'in yo.

6 Xa'a ña kan ke, ndiaa ni ini yo ra iin takundi'i kii. Ra ña tiaku
ka yo xi'in iki kuñu ña kuu mii yo vichin, ra ta iyoo yuvi na ndee chi
ke'e, na täan ndi'vi ve'e va ke iyoo yo, saa chi täan xaa yo kundee
yo xi'in Tata yo Jesucristo. 7 Ra ña tiaku yo vichin, ra süvi xa'a ña
ˆxini nuu yo ra ke ndiaa ini yo ra, chi xa'a ña kundaa ini yo ña
iyoo va ra ke ndiaa ini yo ra. 8 Ra ˆndiaa ini yo ra, ra kuni tu yo ña
ndikun kee va yo ini iki kuñu ña kuu mii yo, ra ku'un yo koo yo
xi'in va ra. 9 Xa'a ña kan ke ˆxa nduxa yo, ña ˆxa yo ña kuni ra, ña
tiaku yo vichin, ra saa tu, ta xa na kuvi yo ña ku'un yo koo yo xi'in

va ra. [10] Saa chi xiniñu'u ku'un takundi'i va yo nuu ndu'u Tata yo
Jesucristo ˆxa yukun ra kuachi, ña sayukun ra kuachi xi'in yo xa'a
chiñu va'a, xi'in chiñu ki'vi ña ˆxa yo ña tiaku yo xi'in iki kuñu yo
vichin.

Xa'a ña *xa Jesucristo va ke *ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

[11] Ra xa xini va ndi, ña xiniñu'u yu'vi ndi kuni ndi Tata yo
Jesucristo, ra xa'a ña kan ke xa nduxa ndi ña saxinu ndi ini yuvi ña
na kandixa na Tata yo Jesucristo. Ra xini va'a va Ndioxi ndia ku'va
ke iyoo ndi, ra kuni tu ndi ña na kundaa ini ndo'o va xa'a ndi, ndia
ku'va ke iyoo ndi. [12] Ra ña ka'an tuku ndi xi'in ndo vichin, ra süvi
xa'a mii ndi ke chindu'u va'a ni ndi tu'un, chi ña kuni ndi ke na
ndakuiin ndo xa'a ndi ta ka'an ki'vi inka yuvi xa'a va ndi, saa chi
sava na, ra ña ndi'i ni ka ini na xa'a kuvi ña xani ini na yuuvi yo'o
xa'a va na, ndi su ndï'i vi ini na xa'a ña xani ini Ndioxi xa'a na. [13] Ra
tu ndia sana va kuvi ndi tuvi sava ndo, saa ra na kuniñu'u ka Ndioxi
ndu'u ña sa ndi chiñu nuu va ra, ra tu süvi va tu ndia sana kuvi ndi,
saa ra na sachiñu ndi nuu ndo'o va. [14] Ra va'a ni tu sana ndi a iyoo
va'a ini va ndi, ndi su, ña xa ndi chiñu ña xa ndi, ra xa'a ña ˆku'vi
ini Cristo xini ra takundi'i yuvi va kuvi ña, ra kundaa kaxi tu ini ndi
ña ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi, ra xa'a ña ndixi'i ra kuvi ña va'a
ndixi'i yuvi yata na xikuu va yo. [15] Ra ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
xa'a takundi'i yo, ra xa'a ña na kutiäku ka yo ta ku'va kuni mii va
yo kuvi ña, chi ña xiniñu'u sa yo ke na kutiaku yo, ña sa yo ña kuni
mii Jesucristo va, saa chi ra kan kuvi ra ndixi'i xa'a yo ra ndatiaku
tuku va ra.

[16] Ra xa'a ña kan ke vichin, ra kuëe ndakani ka ini ndi kuni
ndi yuvi, ta ku'va ˆndakani ini na yuuvi yo'o xini na na; ndi su ta
yachi, ra ta ku'va ˆndakani ini na yuuvi yo'o va ndakani ini ndi xa'a
Jesucristo, ndi su vichin, ra xa sïin va xani ini ndi xa'a ra. [17] Xa'a ña
kan ke, yoo, na xa nduu iin xi'in Cristo, ra xa yuvi xaa va nduu yo;
saa chi xa *ndi'i va xa'a ña yata ña *xa yo, ra xa ña xaa va kuvi ña
ˆxa yo vichin. [18] Ra mii va Ndioxi kuvi ra ˆxa takundi'i ña yo'o xi'in
yo, saa chi mii va ra kuvi ra ndachuta'an mani yoo xi'in mii ra, xa'a
ña *xa Cristo, ra *taxi ra chiñu ra nda'a ndi, ña na ka'an ndoso ndi
tu'un ra nuu takundi'i yuvi ña va'a na ndakuta'an mani na xi'in ra.
[19] Ra su'va ke kuni kachi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o: Mii va

Ndioxi kuvi ra *ndachuta'an mani yoo na yuuvi yo'o xi'in mii ra,
xa'a ña *xa Cristo. Ra ndixitö'ni ra nuu vi kuachi yo; ra ndu'u kuvi
ndia sakuiso chiñu tu ra, ña ka'an ndoso ndi tu'un ra nuu yuvi, ña
va'a na ndakuta'an mani na xi'in ra. 20 Ra xa'a ña sakuiso chiñu ra
ndu'u va kuvi ña kuu ndi yu'u nuu Cristo, ra ña ka'an ndi xi'in ndo,
ra ta iyoo mii vi Ndioxi iyoo ra xaku nda'vi nuu ndo. Ra mii va
Cristo kuvi ra *xa'ndia chiñu nuu ndi, ña xaku nda'vi ndi nuu ndo,
ña kachi ndi su'va xi'in ndo: na ndakuta'an mani ndo xi'in Ndioxi.
21 Ra Cristo, ra ndia nii kuachi ra ndixïyo; ndi su xa'a kuachi ña *xa
yoo, ra ta iyoo ra *xa kuachi va *ndasa Ndioxi ra, ra xa'a ña kan ke
vichin ña nduu yo iin xi'in Cristo, ra ña va'a na nduu yo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi va kuvi ña.

6 Ra xa'a ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ña xaku
nda'vi ndi nuu ndo, ña va'a na kundäsi ndo ña va'a ña ˆtaxi
Ndioxi nda'a ndo. 2 Ra saa ke ˆkachi tu mii va ra kachi tutu yii nuu
vaxi tu'un ra ña kachi su'va:

Ra mii kii ña *kuni yu kuni so'o yu yu'u kun ke ndika'an kun
xi'in yu, ra *xini va so'o yu ña ndika'an kun,
ra iin mii kii ña *kuni yu sakaku yu yo'o, ke *sakaku tu yu
yo'o va, ˆkachi ra,

kachi tu'un ra.

Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo, chi vichin kuu kii
ña kuni Ndioxi kuni so'o ra ña ka'an ndo xi'in ra, saa chi vichin ke
ndixaa kii ña sakaku ra ndo'o va.

3 Ra ndu'u, ra kuëe xa ndi chiñu ña kuvi sandakava yuvi, saa chi
kuëe kuni ndi ña ka'an ki'vi na xa'a ndi ña kuu ndi ndia xachiñu nuu
Ndioxi. 4 Ra xa'a ña kan ke ndaña'a ndi mii ndi ña xa iyoo nduvi va
ndi ña sa ndi takundi'i va chiñu ña kuni Ndioxi, xi'in chiñu ña xa
ndi, ta kuu ña xa ndiee ini ndi, xi'in takundi'i ña ndo'o ni ini ndi,
xi'in tundo'o, xi'in ña xamani ña'a nuu ndi, ra saa tu xi'in ña u'vi ña
ˆndo'o va ndi. 5 Ra sava tu kani na ndu'u va; ra taan tu na ndu'u ve'e
kàà va; ra sava tu kaña'a na ñuu xi'in va ndi, ra sava tu kuñaa ndi ña
xachiñu va ndi; ra sava tu kuëe kixi va ndi, ra sava tu ka'un ini va
ndi. 6 Ra ndaña'a tu ndi mii ndi ña xa iyoo nduvi ndi sa ndi chiñu ña
kuni Ndioxi, xi'in ña vivii tiaku va ndi, xi'in xa'a ña kundaa ini ndi
xa'a ña ndaa, xi'in xa'a ña ka'nu ini ndi, xi'in xa'a ña tiayu ni ini ndi,
xi'in xa'a ña iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in ndi, xi'in xa'a ña ndinuni ni
ku'vi ini ndi xini ndi yuvi, 7 xi'in xa'a tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso

ndi, xi'in xa'a ña iyoo ndiee Ndioxi xi'in ndi. Ra ña kuu tuxii ndi ña
ndaki'in ndi mii ndi, xi'in ña sasi ndi nuu ña kanita'an xi'in ndi, chi
kua'a xi'in chi ichi kuvi chiñu va'a, chiñu ndaku ña ˆxa va ndi. 8 Ra
chiñu va'a yo'o ke ˆxa va ndi, ra ndï'i ini vi ndi xa'a ña ndo'o ndi,
saa chi sava ˆxa to'o na ndu'u, ra sava tu kundasi na ndu'u va, ra
sava tu ka'an va'a na xa'a va ndi, ra sava tu ka'an ki'vi va na, ra sava
tu ka'an na ña kuu ndi ndia chi'ña tu'un va, ra sava tu ka'an na ña
kuu ndi tiaa ndia ka'an ña ndaa va. 9 Ra sava tu ˆxa xïni na ndu'u va,
ra sava tu ndakuni na ndu'u va; ra sava tu xa yachin kuvi va ndi,
ndi su tiaku va tu ndi; sava tu kani ni na ndu'u va, ndi su xä'ni vi na
ndu'u. 10 Ra va'a ni sava tu kusuchi ini va ndi, ndi su iin takundi'i
kii va kusii ini ndi, ra va'a ni nda'vi ni va tu ndi, ndi su kua'a ni va
ña kuika ña kuu ña va'a Ndioxi, ˆtaxi ndi nda'a kua'a ni yuvi; ra va'a
ni köo va ndia nii ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu ndi, ndi su
iyoo takundi'i va tu ña'a ña taxi Ndioxi nuu ndi.
11 Na ñani yo na ñuu Corinto, iin takundi'i ña *ndika'an ndi xi'in
ndo, ra iin kaxi kaxi va ndika'an ndi ña xi'in ndo; ra *ndakuña tu
ndi nima va ndi nuu ndo. 12 Ra nuu ndu'u, ra köo ña'a sasi vi ndo'o
ña kuyachin ndo nuu ndi, ndi su nuu ndo'o, ra iyoo va ña'a ña täxi
ña na kuyachin ndi nuu ndo. 13 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi
nuu ndo, ta ku'va xaku nda'vi iin tiaa nuu se'e ra, ña na ku'vi ini
ndo kuni ndo ndu'u, ta ku'va ku'vi ini ndu'u xini ndi ndo'o.

Ve'e ñu'u Ndioxi ra tiaku va kuvi yo

14 Ndo'o, na ve'e ñu'u, ra na kü'ni ndo mii ndo xi'in yuvi na
kuëe kandixa Ndioxi, saa chi tu saa na sa ndo, saa ra ta iyoo iin
sindiki ri nu'ni xini ra yuta'an ri ta'vi ri xi'in inka kiti va ke koo ndo.
Ra xa xini va ndo, chi ña kuu chiñu ndaku, ra ˆküvi vi kuta'an ña
xi'in chiñu ki'vi, ra nii ñù'ù tu küvi kuta'an xi'in ña ñaa va. 15 Ra
nii Jesucristo tu kuëe iyoo yu'u xi'in timia'a va, ra nii na kandixa
Ndioxi tu küvi koo yu'u xi'in yuvi na kuëe kandixa Ndioxi va. 16 Ra
nii ve'e ñu'u ka'nu ña kuu kuenda Ndioxi tu küvi koo yu'u xi'in
na'na ña kuu ndioxi ndii va. Ra yoo va kuvi na kuu ve'e ñu'u ka'nu
ña kuu kuenda Ndioxi, ra tiaku, ra saa kuvi tu ña kachi mii Ndioxi
ta kachi ra su'va va:

Koo yu xi'in na, ra kaka yu tiañu na;
ra yu'u kuvi ra kuu Ndioxi na,

ra na kan kuvi na kuu ñuu va yu,
*kachi ra. [17] Ra xa'a ña kan ke, kachi ka tu ra su'va va:
Kee ndo tiañu yuvi na xïni Ndioxi, ra na kuxika ndo nuu na;
Tiändiaa ndo chiñu ndiva'a ña xa na.
Ra saa ke ndaki'in yu ndo'o
[18] ra kuu yu Tata ndo,
ra ndo'o ndia tiaa xi'in na si'i kuu se'e va yu,
*kachi Tata yo Ndioxi ra ka'nu ndika'an ra.

7 Ra ña xa kuu mii yo takundi'i ña *kindoo Ndioxi xi'in yo vichin, ñani yo, ra na sayäkua yo mii yo xi'in ndia ndia ka ña'a, ña kuvi sayakua nima yo, xi'in iki kuñu yo; chi ña xiniñu'u sa yo ke na sato'o yo Ndioxi va, ra saa ke va'a nduu yo yuvi na yii nuu ra.

ˆKusii ni ini ra Pablo xa'a ña *ndaki'in xini na ñuu Corinto

[2] Ra ña kuni ndi ke na ndakuña ndo nima ndo ña ndaki'in mani ndo ndu'u va, saa chi ndia nii ña ki'vi ndïxa ndi xi'in ndo, ra ndia nii tu ndo ndikäva ndi ña sa ndo chiñu ki'vi va, ra ndia nii tu ndo ndisandä'vi va ndi. [3] Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra süvi kuachi kuvi ña sakuiso yu ndo'o, ra xa ta *kachi yu xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña, saa chi iin ta ku'va ku'vi ini ndi ndo'o, ña tiaku ndi vichin, kuvi tu ña ku'vi ini ndi ndo'o, ta xa na kuvi va ndi.

[4] Ra iin ndakú ndạkụ va ka'an yu xi'in ndo, ra kutiaa ni tu ini yu xi'in va ndo. Ra va'a ni kua'a ni va ña ndo'o yu, ndi su ndakindiee ni va ini yu xi'in ña ˆxa ndo, ra kusii ni tu ini va yu.

[5] Ra na kundaa ini ndo, chi ndia kii ña xạà ndi chi Macedonia yo'o, ra täan ndakindiee va'a vi ndi, chi ña ˆndo'o ndi ke ndia ndia ka nuu kua'an ndi ra tixu'vi va ndi, ra xa ndiee tu ini ndi nuu yuvi na kundasi ndu'u va, ra tixu'vi ni tu nima va ndi xa'a ña ˆndo'o ndi. [6] Ndi su Tata yo Ndioxi, ra ˆtaxi tu'un ndiee ini nda'a yuvi na kuvita ini, ra *taxi tu ra tu'un ndiee ini nda'a ndu'u va xa'a ña ndakuta'an tuku ndi xi'in ra ñani yo Tito; [7] ra süvi takua xa'a ña ndindakuta'an ndi xi'in ra ñani yo Tito ke ndindakindiee ini ndi, chi xa'a ña ndakindiee ni ini ra xi'in ndo'o va kuvi ña ndakindiee ni ini ndi xi'in ra. Saa chi *ndatu'un tu ra xi'in ndi xa'a ndo'o va, ña kuni ni ndo kuni ndo ndu'u, ra *ndatu'un tu ra xa'a ña kusuchi ini va ndo, xi'in xa'a ña ndi'i ini ndo xa'a ndi; ra xa'a ña yo'o va ke *kusii ni ka ini yu.

[8] Ra va'a ni *sakusuchi va yu ini ndo xi'in tutu ña *tiaa yu ndixaa
nda'a ndo, ndi su kuëe nandiko vi ini yu, ra va'a ni *ndandiko va
tu ini yu ta sakan *tiaa yu ña, ña ndixaa ña *sakusuchi ña ini ndo,
ndia'vi kii, [9] ndi su vichin ra kusii va ini yu, ndi su süvi xa'a ña
*ndikusuchi ini ndo'o ke kusii ini yu, chi xa'a ña xiin ndo nandiko
ini ndo nuu Ndioxi, xa'a ña *sakusuchi yu ini va ndo kuvi ña kusii
ini yu. Ra ña kuni mii Ndioxi va kuvi ña *kusuchi ini ndo, saa chi
*xa ndiee va ini ndo, ra xi'in ña yo'o ke ˆkundaa ini ndi ña kuëe
ndisatixu'vi vi ndi ndo'o. [10] Saa chi ña suchi ini ña ˆtaxi Ndioxi, ra
ña ˆchindiee ta'an va kuvi ña xi'in yo ña nandiko ini yo nuu Ndioxi
ña va'a na kaku yo, ra ta xa na nandiko ini yo, ra ndakäva vi ini yo
xi'in ña kan; ndi su ña suchi ini ña ˆtaxi ña yuuvi yo'o, ra ña xa'ni
yoo va kuvi ña kan. [11] Ra ña kuni mii va Ndioxi kuvi ña *kusuchi ini
ndo, saa chi ña *chindiee ta'an va kuvi ña xi'in ndo, ña *ndaki'in
xini ndo ña va'a *ndakani ndo xa'a ña *xa ndo; ra ña *xa ndo kan, ra
ña ndixa ke sasaa ña ndo'o va, ra sayu'vi tu ña ndo'o va. Ra ta ndi'i,
ra *kuni tu ndo kuni ndo yu'u va, ra ndakoo yu'u tu ndo ña sando'o
ndo tiaa ra *xa kuachi va. Ra va'a va, chi xa'a ña *kuu takundi'i
ña yo'o kuvi ña va'a *ndaña'a ndo mii ndo ña ndïso ka ndo xi'in
kuachi ña kuu xi'in tiaa ñaa va. [12] Ra ña *ti'vi yu tutu ña ndixaa ña
nda'a ndo, ra süvi ni takua xa'a tiaa ra *xa kuachi, xi'in xa'a tiaa ra
*tixu'vi xi'in kuachi kuvi ña *ndixani ini yu ña *ti'vi yu ña, chi xa'a
ña kuni yu ña na ndaña'a ndo mii ndo nuu Ndioxi ña ndi'i ini ndo
xa'a va ndi kuvi ña. [13] Ra xa'a ña yo'o ke ndakindiee ni va ini ndi.

Ndi su süvi takua xa'a ña yo'o kuiti ke nindakindiee ini ndi,
chi tiaa ni tu *kusii ini ndi, xa'a ña *kusii ni tu ini ra ñani yo Tito
va, xa'a ña *chindiee ta'an ndo xi'in ra ña *ndusii ni ini ra. [14] Ra
ndikukä'an nuu yu nuu ra ñani yo Tito xa'a ña ndika'an yu xi'in
ra xa'a ndo ña tiayu ni ndo. Saa chi ña ndaa kuvi takundi'i va ña
ndika'an yu xi'in ndo, ra ña ndaa kuvi tu ña ndika'an ndi xi'in ra
ñani yo Tito, ña tiayu ni va ndo. [15] Ra tiaa ni ka va ˆku'vi ini ra xini
ra ndo'o vichin, ña ˆndaka'an ra, ña *xa to'o ni ndo ra, xi'in xa'a ña
*kandixa ndo ña ndika'an ra. [16] Ra kusii ni va ini yu xi'in ndo, ra
ndiaa ni tu ini yu ndo'o va, saa chi vivii va *xa ndo.

Xu'un ña *ndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u Jerusalén

8 Ñani yo, na ñuu Corinto, na ndatu'un yu xi'in ndo xa'a na ve'e
ñu'u chi Macedonia ra kundaa ini ndo, ndia ku'va ke *xa Ndioxi
xi'in na ña *ndasatiayu ni ra ini na. 2 Ra va'a ni iyoo ni va tundo'o
ña xitondoso ña'a, ndi su kusii ni va ini na; ra va'a ni nda'vi ni tu
ndo'o va na, ndi su ta iyoo na kuika va iyoo na ña *chindiee ta'an
na xi'in na nda'vi ndo'o, saa chi vi'i ni va xu'un *taxi na nda'a na
nda'vi ndo'o. 3 Ra yu'u kuvi ra ˆndakuiin xa'a na, ña *taxi na ña xi'in
ndinuni nima va na, ra süvi takua ña ˆkuvi taxi na kuvi ña *nditaxi
na, chi vi'i ka va ña *taxi na. 4 Ra *xaku nda'vi ni na nuu ndi ña
na kuiin ndi ki'in ndi xu'un ña chindiee ta'an ndi xi'in na ñani yo.
5 Ra vi'i ni ka va xu'un *taxi na nda'a ndi nuu ña ndiatu ndi taxi na
nda'a ndi, saa chi ndinuni ni va na ndataxi na mii na nda'a Tata
yo Jesucristo, ra *kindoo na ˆsa na ña yo'o nuu ra, ra mii saa ke
*kindoo tu na xi'in ndu'u va; ra ta ku'va ˆkuni mii Tata yo Ndioxi
ke *xa va na. 6 Ra xa ˆxini va ndo'o, na ñani yo ñuu Corinto, chi ra
ñani yo Tito kuvi ra *xa'a kaya xu'un nda'a ndo ta yachi ña chindiee
ta'an ndo xi'in na ñani yo, ra xa'a ña kan ke ˆxaku nda'vi ndi nuu ra
vichin ña na sandi'i va ra ña kaya ra xu'un nda'a ndo, ña va'a na
chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo. 7 Saa chi ndo'o, ra ˆchikaa ni
va ndo ndiee: saa chi tiaa ni va ndiaa ini ndo Ndioxi, ra va'a ni tu
saña'a va ndo, ra iyoo ni tu ña xinituni va ndo, ra iyoo sii ni tu ini
ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi va, ra ku'vi ni tu ini ndo
xini ndo ndu'u va; ra xa'a ña kan ke mii saa ke na ˆsa tu ndo ña
chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo na nda'vi ndo'o va.
8 Ra ña kachi yu saa xi'in ndo, ra süvi chiñu kuvi ña xa'ndia yu
nuu ndo, chi takua xa'a ña kuni yu ña na kundaa ini ndo, ndia ku'va
ke iyoo inka na ñani yo, ña kusii ni ini na ña chindiee ta'an na xi'in
na nda'vi ndo'o va kuvi ña, ra saa ke va'a na ndaña'a tu ndo'o va mii
ndo a ndixa ke ndinuni ni iyoo ña ku'vi ini nuu ndo. 9 Ra xa kundaa
va ini ndo chi Tata yo Jesucristo, ra tiayu ni ra, ra nda'vi ni tu ini va
ra. Saa chi va'a ni ra kuika va kuvi ra, ndi su *xiin va ra ña nduu ra
ra nda'vi xa'a ña ˆku'vi ni ini ra xini ra ndo'o, ña va'a na ndukuika
ndo xa'a ña *nduu ra, ra nda'vi.
10 Ra xa'a ña va'a mii va ndo kuvi ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in
ndo. Saa chi va'a ni va *xa'a ndo *taxi ndo xu'un kan, kuiya ndiya'a,
ra süvi takua xa'a ña *ndixa ndo saa kuvi ña ka'an yu ña va'a ni *xa

ndo, chi xa'a ña *taxi ndo ña xi'in ña kusii ni ini va ndo kuvi ña
kachi yu saa xi'in ndo. 11 Ña kan ke vichin, ra ndiakua na saxinu va
ndo ña sa ndo ña xa'a ndo xi'in. Ra ta ku'va kusii ini ndo ta sakan
*xa'a ndo ˆtaxi ndo ña ke na kusii tu ini ndo ña taxi ndo ña vichin
va, ra ta ku'va iyoo mii ña kita nda'a ndo ke na taxi va ndo. 12 Saa
chi tu ndia na, ra ˆkusii ni ini na ña *taxi na ña'a nda'a ta'an na, saa
ra ˆkusii ni tu ini Ndioxi va; saa chi ra kan, ra ta ku'va iyoo mii ña
iyoo nuu na ke ndaki'in va ra; ra ña'a ña köo nuu na, ra ndüku vi ra
ña nuu na.
13 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi xa'a ña kuni yu ña na
chindiee ta'an ndo xi'in inka na, ra kumani tu nuu mii ndo kuvi ña;
14 chi xa'a ña kuni yu ña inuu na koo va ndo kuvi ña. Chi vichin kuvi
chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo xa'a ña kumani nuu na, ra inka
tu kii, chindiee ta'an na kan xi'in ndo'o va, ta xa na kumani nuu
ndo. Ra tu saa na sa ndo, ra ndia nii ndo kuvi ndo kumäni nuu vi,
chi inuu va'a kee va ndo. 15 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi, ña
kachi su'va va: “Yuvi na *ndaki'in kua'a ni ña'a kuxi na, ra nindöo
ndoso vi ña nuu na, ra nii yuvi na ndaki'in lo'o tu ña, ndikumäni ña
nuu vi”, ˆkachi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u Corinto ña na ndaki'in mani na ra Tito xi'in ndia ku'un xi'in ra

16 Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi *sandandi'i va ra ini ra
ñani yo Tito xa'a ndo. 17 Ra *kandixa va ra chiñu ña xa'ndia yu nuu
ra ña xaa tuku ra ñaa, ra xa ˆkuni ni tu mii va ra xaa ra, xa'a ña kan
ke, ña kuxaa ra vichin, ra kusii ni va ini ra.
18 Ra *ti'vi tu ndi iin ra ñani yo, ra ka'an ndoso tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesús va kuxaa ra xi'in ra ñani yo Tito, ra ra ñani yo, ra
kuxaa ñaa, ra va'a ni va ndu'u tu'un xa'a ra nuu takundi'i va ve'e
ñu'u. 19 Ra süvi takua ña ka'an va na xa'a ra ñani yo yo'o kuvi ña
xaa ra, chi ndikaxin tu mii va na ve'e ñu'u ra ña kaka ra xi'in ndi,
xi'in ña chindiee ta'an ra xi'in ndi ña kaya ra xu'un ña chindiee ta'an
yo xi'in na ñani yo. Ra ña ˆxa ndi ña yo'o ra ña ndasaka'nu ndi Tata
yo Jesús va kuvi ña, xi'in xa'a ña ndaña'a ndi mii ndi ña ku'vi ini
ndi xini ndi ndo'o va kuvi ña. 20 Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña xika ra
ñani yo yo'o xi'in ndi, saa chi ña xika ra xi'in ndi, ra küvi vi kuiso
ndi kuachi ña tiin ndi xu'un ña kaya ndi yo'o. 21 Saa chi ña ˆxa ndi

ke ˆxa nduxa ndi ña chikaa ndi ndiee, ra vivii va na sa ndi chiñu nuu
Tata yo Jesús, ra saa tu nuu yuvi va.
22 Ra ˆtí'ví tu ndi inka ra ñani va yo ña xaa ra xi'in ndia ñani yo
ndia xaa, ra ra ñani yo, ra xaa xi'in ndia ñani yo ndia xaa ñaa, ra
iin takundi'i va chiñu ˆndaña'a ra mii ra xi'in ña kusii ni ini ra ña
xachiñu ra, ra ña kuxaa ra nuu ndo'o vichin, ra kusii ni ka va ini ra,
xa'a ña ndiaa ni ini ra ndo'o. 23 Ra tu na ndakatu'un tu sava na ndo'o
xa'a ra ñani yo Tito, ra na ka'an ndo xi'in na, ña kuu ra ra yuta'an
xi'in yu ña xachiñu ndi nuu va ndo. Ra tu ndakatu'un tu na ndo'o
xa'a sava ka ndia ñani yo ndia xaa, ra na ka'an ndo xi'in na ña kuu
ndia ndia ndasaka'nu Cristo, ra mii va na ve'e ñu'u kuvi na *ti'vi
ndia ña xaa ndia, na kachi ndo xi'in na. 24 Ra xa'a ña kan ke nduku
ndi ña mani nuu ndo, ña na ndaña'a ndo mii ndo ña ku'vi ni ini ndo
xini ndo ndia, ña va'a na kundaa ini na ve'e ñu'u na *ti'vi ndia ña
xaa ndia, ña ndixa va ke iyoo ya'vi ndiaa tu'un ña ka'an ndi ña kusii
ni ini ndi xi'in ndo.

Yuvi na vi'i ni ña'a taxi nda'a Ndioxi kuvi na vi'i ña ndaki'in va

9 Ra xa'a xu'un ña ˆkaya tu ndo ku'un nda'a na ñani yo na ñuu
Jerusalén, ra xiniñü'u ka'an vi yu xi'in ndo xa'a ña kan. 2 Saa chi
xa kundaa va ini yu ña tiayu ni ndo. Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in
na ndee chi Macedonia ña kusii ni ini yu xi'in ndo'o na ñani yo na
ndee chi Acaya, saa chi xa kuiya ndiya'a vi ke xa iyoo nduvi ndo ña
chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo; ra kua'a ni tu na ñani yo na ndee
chi Macedonia va *ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ña chindiee
ta'an na xi'in na ñani yo xa'a ña *xa ndo, xa'a ña tiayu ni ndo. 3 Ra
xa'a ña va'a ni ka'an yu xa'a ndo ña kuni ndo chindiee ta'an ndo
xi'in na ñani yo kuvi ña ˆti'vi yu ndia ñani yo yo'o xaa ndia, ña va'a
na kundaa kaxi ini ndia ña ndixa saa ke iyoo va ña. Ra ña kachi yu
su'va xi'in ndo, ra ña va'a xa na koo nduvi va ndo kuvi ña, xa ta
*kachi yu xi'in ndo ta yachi va. 4 Saa chi tu na xaa sava ndia ñani
yo ndia kee chi Macedonia xi'in yu, ra ndani'i ndi ndo'o ña kuë
iyoo nduvi ndo. Saa ra tiaa ni va kuka'an nuu ndi sa ndo, saa chi
va'a ni ka'an yu xa'a ndo xi'in na ñani yo, ra tiaa ni tu kuka'an nuu
mii va ndo. 5 Ra xa'a ña kan ke *nduku yu ña mani nuu ndia ñani
yo yo'o, ña na xaa ndia, ra na chindiee ta'an ndia xi'in ndo ña kaya
ndia xu'un ña *kindoo ndo taxi ndo ta yachi. Ra saa ke va'a xa na

koo nduvi xu'un ña ˆkaya ndo, ra na kuu ña iin ña ndaña'a ndo'o ña
ndixa ke tiayu ni ndo, ra na küu ña iin ña nduku nduxa ndi nuu ndo.
6 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, chi ña ndixa
va kuvi ña: Yuvi na lo'o ni ˆchi'i, ra lo'o ni tu ña'a ˆndaki'in va na; ra
yuvi na vi'i ni ˆchi'i, ra vi'i ni tu ña'a ˆndaki'in va na. 7 Xa'a ña kan
ke ta ku'va iyoo mii ña xani nima ndo taxi ndo ke na taxi va ndo;
ra na täxi ndo ña xi'in ña kusuchi ini ndo, a xi'in ña nduxa va tu,
saa chi yuvi na kusii ni ini taxi ña'a nda'a Ndioxi va kuvi na ku'vi ni
ini ra xini ra. 8 Saa chi Ndioxi, ra ra ka'nu va kuvi ra, ra kuvi taxi ra
takundi'i va ña va'a nda'a ndo, ra saa ke va'a na kumäni ña'a nuu
ndo, ra koo kua'a tu ña'a ña kuvi chindiee ta'an ndo xi'in na ñani
va yo, ña sa na ndia ndia ka chiñu, ña va'a. 9 Ta ku'va kachi tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va:

Kua'a ni ña va'a *taxi na nda'a na ˆnda'vi ndo'o,
ra chiñu va'a ña *xa na, ra ndï'i vi xa'a ña, chi koo ña ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va,

ˆkachi ña. 10 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi, ra ˆtaxi ña'a ña chi'i yuvi,
xi'in ña xixi na, kuvi ra taxi tu takundi'i ña'a ña xiniñu'u nuu ndo'o
va, ra ndasakua'a tu ra ña'a ña iyoo nuu va ndo, ña va'a na chindiee
ta'an ndo xi'in inka na. 11 Ra ña ˆtaxi Ndioxi kua'a ni ña kuika nda'a
ndo, ra ña va'a na chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi va kuvi ña. Ra
tu saa na sa ndo, ra kua'a ni ka va yuvi ndataxi tixa'vi nda'a Ndioxi
xa'a xu'un ña kaya ndo ku'un xi'in ndi. 12 Ra ña ˆchindiee ta'an ndo
xi'in na ñani yo xi'in xu'un ña ku'un nda'a na, ra süvi takua xi'in
na ke chindiee ta'an ña, chi ndataxi ni tu na tixa'vi va nda'a Ndioxi
xa'a ndo, ña ˆchindiee ta'an ndo xi'in na. 13 Ra ndasaka'nu ni va tu
na ra xa'a ña, ra xi'in xu'un ña ˆchindiee ta'an ndo xi'in na kuvi
ña ˆndaña'a ndo mii ndo ña kandixa ndo tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo va. Ra ña ˆxa ndo saa xi'in na, ra ˆkusii ni va ini na xa'a
ña tiayu ni ndo, ra sa to'o ni ka va na Ndioxi xa'a xu'un ña taxi ndo
nda'a na, ra saa tu ña taxi ndo nda'a inka yuvi va. 14 Ra ka'an na
xi'in Ndioxi xa'a ndo xi'in ndinuni nima na, ra saa tu xa'a ña va'a ña
*taxi Ndioxi nda'a va ndo. 15 ¡Ra na tixa'vi ni Ndioxi, saa chi *taxi ra
iin ña chee, ña ndiaa ya'vi ni, ña küvi kundaa ini yo xi'in nda'a yo!

Ndiayu ña *taxi Ndioxi nda'a ra Pablo ña ka'ndia chiñu ra nuu na ve'e ñu'u

10 Yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in ndo, ra xi'in ña to'o, xi'in
ña nda'vi ini ña *taxi Cristo nda'a va yu kuvi ña ka'an yu
xi'in ndo. Ra sava na ka'an ña kuu yu, iin tiaa ra vita ni ini ta iin yu
xi'in ndo, ndi su ta iyoo xika tu yu, ra nduu tu yu iin tiaa ra ndaku ni
ini va, ˆkachi na. [2] Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu ndo, ra ta
xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra vivii va na sa ndo, ra saa ke va'a na
ndüu yu, iin tiaa ra ndaku ni ini, xi'in sava na ka'an xa'a yu ña ˆxa
yu ña kuni mii yu; saa chi xa iyoo nduvi va yu ña ka'an yu xi'in na.
[3] Ra ña ndixa va ke, kuu ndi ndia yuuvi, ndi su kuëe kanita'an ndi
ta ku'va kanita'an na yuuvi yo'o. [4] Saa chi kuëe xiniñu'u ndi ta'an
tuxii tun xiniñu'u na yuuvi yo'o ña kanita'an ndi, chi ndiee Ndioxi
va kuvi ña xiniñu'u ndi, ña sandi'i ndi xa'a takundi'i ndiee ña ndaku
ni ña xani ini yuvi, [5] ra saa tu takundi'i ña ndichi kuu mii va na, ña
täxi kundaa ini na xa'a ichi Ndioxi. Ra takundi'i yuvi na xani ki'vi
ini, ra ña xa ndi ke saña'a ndi na ña na kandixa na Cristo va. [6] Ra ta
xa ndinuni va'a na kandixa ndo Cristo ke kuvi sando'o ndi yuvi na
xïin kandixa Cristo.

[7] Ra kuachi ña ˆxa ndo'o kuvi ña xito'ni ndo ta ku'va iyoo yuvi
chi sata va na. Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, tu ndia yuvi xa
kundaa kaxi ini ña ndikun na Cristo, ra na kundaa ini ndo, chi ta
ku'va iyoo na kan ke iyoo tu ndu'u va ña ndikun ndi ra. [8] Ra tu sava
tu ndo tuvi ña kutiaa ni ini yu xi'in ndiayu ña *taxi Cristo nda'a yu,
ra na kundaa ini ndo, chi kuëe kuka'an nuu yu xi'in vi ña, saa chi ña
*taxi Cristo ndiayu ra nda'a yu, ra ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in
ndo ña kua'nu ndo xi'in tu'un Ndioxi va kuvi ña, ra nditäxi ra ña
nda'a yu ña sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña. [9] Ra süvi xa'a ña kuni yu
sayu'vi yu ndo'o kuvi ña tiaa yu tutu yo'o xaa ña nuu ndo. [10] Saa chi
sava na ka'an ña ndaku ni a ndiee ni va tu ka'an yu xi'in tutu ña tiaa
yu, ndi su mii tu yu, ra vita ni va yu, ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña
ka'an yu, ˆkachi na. [11] Ra na kundaa ini yuvi na kachi saa xa'a yu,
chi iin ta ku'va ˆka'an yu xi'in na, xi'in tutu ña ˆtiaa yu xaa nuu ndo
ke ka'an tu yu xi'in na ta xa na xaa yu, koto'ni yu ndo'o va.

[12] ¡Oo, ra na ndï'i ini ndo xa'a ndi! Saa chi këe vi ini ndi ña
ndachuta'an ndi mii ndi a chinuu tu ndi mii ndi xi'in ndia ta'an yo
ndia ka'an va'a ni xa'a mii. Saa chi ña ˆxa ndia kan saa, ña kata

ku'va ndia mii ndia xi'in inka yuvi, ra chiñu ña köo va'a ya'vi ndiaa
va kuvi ña ˆxa ndia. 13 Saa chi ndu'u, ra kuëe kuni ndi ña kutiaa ini
ndi xi'in chiñu ña kuëe xa ndi. Chi mii va Ndioxi kuvi ra ˆña'a nuu
ndi, nuu xiniñu'u ku'un ndi ka'an ndoso ndi tu'un ra, ra *taxi tu
ra ndiayu nda'a ndi ña ndixaa ndi xi'in tu'un ra, ndia ñuu Corinto
nuu ndee ndo ñaa va. 14 Ra xa'a ña kan ke iyoo va ndiayu yu ña
ka'ndia yu chiñu nuu ndo, ra süvi ndiayu ña kuu mii inka yuvi kuvi
ña kindiaa yu ña kachi yu saa xi'in ndo, chi ndu'u kuvi ndia nuu
va'a ndixaa ndika'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu va
ndo. 15 Ra süvi chiñu inka yuvi kuvi ña kindiaa ndi, ra ndasanuu ndi
xi'in ña. Chi ña ˆka'an ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo ke na kuxixa ni ka
ini ndo xi'in tu'un va ra, ra ta xa na kuxixa ini ndo, ra saa ke va'a
chindiee ta'an ka tu ndi xi'in ndo, ña va'a na kua'nu chiñu Ndioxi
va. 16 Ra saa ke kuvi ka'an ndoso ka ndi tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ñuu ña ndo'ni ka chi nuu ndee ndo ñaa va, ndi su süvi
chiñu inka yuvi ke kuni ndi ndaki'in ndi, ra ndasanuu ndi xi'in ña.
17 Ra tu ndia na kuni kutiaa ini xi'in chiñu ña xa na, ra na sä
na saa, chi ña xiniñu'u sa na ke na kutiaa ini na xa'a chiñu ña *xa
Jesucristo va. 18 Saa chi yuvi na ndixa ndiaa ya'vi nuu Ndioxi,
ra kuëe ka'an va'a ni vi na kan xa'a mii na, chi mii va Tata yo
Jesucristo kuvi ra ka'an va'a xa'a na.

Ka'an ra Pablo xa'a ndia chi'ña tu'un ndia ka'an ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ndi su süvi ndia

11 Ra ña kuni yu vichin ke na sa ndo ña mani, ra sandiee ini
va ndo, ra kuni so'o ndo tu'un ña köo ya'vi ndiaa ña ka'an
yu xi'in ndo, ra va'a ni ndia ndia ka ña kuvi va ña ka'an yu, ra na
sa ndiee ini va ndo. 2 Ra na kundaa ini ndo, chi tiaa ni va ndi'i ini
yu xa'a ndo, ra mii va Ndioxi kuvi ra ˆtaxi ña ndi'i ini yu xa'a ndo;
saa chi yu'u kuvi ra *kindoo ña ndataxi yu ndo'o nda'a iin tiaa ra
tanda'a ndo xi'in, ra tiaa kan kuvi Cristo va, ra ña kuni yu ke ndataxi
yu ndo'o nda'a Cristo, ta ku'va iyoo iin ña lo'o kuaan tiaki, ña täan
ki'vi xi'in ndia nii tiaa. 3 Ndi su iyu'vi ni va ini yu xa'a ndo, saa
chi iyo ni ndo'o ndo, ta ku'va *ndo'o ña Eva, ña *sanda'vi koo, ri
maña ni kan ña. Ra iyo ni tu saa ndo'o ndó'o̱ va, ña sanda'vi yuvi na
chi'ña tu'un ndo'o, ra ndakoo ndo ña ndinuni ni ndikun ndo Cristo.
4 Saa chi ta xaa inka tiaa, ndia chi'ña tu'un, ndia ˆxa ka'an ndoso, ra

xa'a ndia saña'a ndia ndo'o, ña maña ña kuu mii ndia xa'a Cristo, ra
ndikun kandixa va ndo ndia; ra tu saña'a tu ndia ndo'o ña maña xa'a
Tachi Yii, ra kandixa tu ndo ndia saa va; ra tu ka'an tu ndia xi'in ndo
ña kuëe sakaku Cristo yuvi, ra kandixa tu ndo ndia saa va. 5 Ra ña
ˆkandixa ndo ña ˆka'an ndia, ra xato'o ni ka va ndo ndia nuu yu'u.
Ndi su ña tuvi yu'u, ra inuu ka va yu'u lo'o nuu ndia kan, ra va'a ni
na'nu ni va tu ndia tuvi mii ndia. 6 Ra va'a ni ña ndixa ke küvi ni
ndatu'un va yu, ndi su iyoo va tu ña xinituni yu; ra xa ˆndaña'a va
yu ña yo'o nuu ndo, xi'in takundi'i chiñu ña ˆxa ndi.

7 ¿Ra a vä'a va ndixa yu, ña *xa ninu yu xi'in mii yu, ra *chindu'u
to'o tu yu tu'un xa'a ndo'o ña köo xu'un ndiki'in yu ña *ndakani yu
tu'un va'a xa'a Cristo nuu ndo? 8 Ra na kundaa ini ndo, chi na ñani
yo na inka ve'e ñu'u va kuvi na *chindiee ta'an xu'un xi'in yu, ña
va'a ndixika yu *ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu ndo. 9 Ra ta
ndixiyo yu xi'in ndo, ra *kumani va xu'un nuu yu, ndi su nindüku
yu ña nuu ndo; chi na ñani yo, na kee chi Macedonia va kuvi na
chindiee ta'an xi'in yu xi'in xu'un ña kumani nuu yu. Ra saa va ke
*xa yu, saa chi ndiküni yu ña kumani ndia nii ña'a nuu ndo, xa'a ña
chindiee ta'an ndo xi'in yu. Ra xa ta ku'va ˆxa yu ke sa va yu. 10 Ra
ta ku'va kundaa kaxi ini yu ña iyoo ña ndaa ña ˆtaxi Cristo nima
yu, ra saa ke kundaa kaxi tu ini yu ña ndia nii na küvi kindiaa ña
kusii ni ini yu, ña kï'in yu xu'un ña ka'an ndoso yu, takundi'i ñuu
ña ndo'ni chi Acaya nuu ndee ndo ñaa. 11 Ra na kundaa ini ndo, chi
süvi ra kundasi kuvi yu ndo'o, ña nindüku yu xu'un nuu ndo, chi mii
ña ndixa ra ˆku'vi ni va ini yu xini yu ndo'o, ra kundaa tu ini mii
Ndioxi va.

12 Ra xa ta ku'va xachiñu yu, ña köo ya'vi yu ke sa va yu, ra saa
ke va'a, na täxi yu ña ka'an tiaa, ndia kuni ka'an va'a ni xa'a mii, ña
ˆxachiñu ndia ta ku'va ˆxachiñu ndu'u. 13 Saa chi tiaa ndia ˆxa saa
ñaa, ra ndia chi'ña tu'un va kuvi ndia, saa chi süvi ndixa ndia xika
chiñu nuu Cristo kuvi ndia, chi ndia sanda'vi va kuvi ndia, ña ˆka'an
ndia kuu ndia, ndia xika chiñu nuu Cristo. 14 Ra na ndakända ini yo
xi'in vi ña yo'o, saa chi ndia mii timia'a, ra va'a va ˆndanama ri ña
nduu ri, ta ku'va iyoo iin ra tatun Ndioxi ra ye'e ni. 15 Ra mii saa
kuvi tu ña ˆxa yuvi na xachiñu nuu va ri, ña ndaki'in na nuu yuvi na
ˆxa chiñu ndaku. Ndi su ta xa na ndi'i, ra ta ku'va iyoo mii chiñu
ki'vi ña ˆxa na ke ndaki'in na ya'vi na xa'a va.

Ka'an ra Pablo xa'a ña ˆndo'o ra ña xika ra chiñu nuu Cristo

16 Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo, ra na ndakäni ini ndo ña kuu
yu ra ya'a xini; ra tu ra ya'a xini va kuvi tu yu tuvi ndo, saa ra, na
tiaa so'o va ndo ña ka'an yu ña kuu yu ra ya'a xini, ra saa ke va'a na
kutiaa lo'o tu ini yu'u va. 17 Ra ña ka'an yu ña ˆkutiaa ini yu xi'in mii
yu, ra süvi vi ndiayu Tata yo Jesucristo kuvi ña, chi ra ya'a xini va
kuvi yu ña ˆxa yu saa. 18 Ra kua'a ni va yuvi kutiaa ini xi'in ña'a, ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra xa'a ña kan ke na kutiaa tu ini yu'u va.
19 Saa chi ndo'o, ra na ndichi ni va kuvi ndo, ña kan ke va'a xiin ndo
xini so'o ndo, ña ka'an yuvi na ya'a xini, ra ta ku'va ˆxa na ya'a xini
kan ke ˆxa tu yu'u va vichin, ña va'a na kuni so'o ndo ña ka'an yu.
20 Saa chi ndo'o, ra ˆxiin va ndo kandixa ndo, tiaa ndia ˆxa nduxa
xi'in ndo ña xachiñu nduxa ndo, ra ˆxiin tu ndo taxi ndo ña kindiaa
ndia ña'a ña iyoo nuu va ndo, ra ˆxiin tu ndo ña xa'ndia chiñu ndia
nuu va ndo, ra ˆxiin tu ndo ña kundiva'a ndia xi'in va ndo, ra ˆxiin
tu ndo ña xakin ndia xa'ndia nuu va ndo. 21 Ra ña kuëe ˆxa tu ndu'u
saa xi'in ndo, ra vita ni va ndi tuvi ndo, ¿ra a kuni ndo na sa ndi
ta ku'va ˆxa ndia ñaa xi'in ndo? Ra va'a ni ˆkuka'an nuu va yu ña
ˆkachi yu saa xi'in ndo.

Ra xa'a ña xa ˆxiin ndo ña ˆkutiaa ndia ñaa, saa ra na kutiaa tu
yu'u va, ra va'a ni ra ˆya'a xini va kuvi tu yu ña kachi yu saa xi'in
ndo. 22 Ra na kundaa ini ndo, chi tu ndia hebreo kuvi ndia ñaa, ra ra
hebreo kuvi tu yu'u va; ra tu ndia ñuu Israel kuvi ndia, ra ra ñuu
Israel kuvi tu yu'u va; ra tu ndise'e ra Abraham kuvi ndia, ra ndise'e
ra Abraham kuvi tu yu'u va; 23 ra tu kutiaa tu ndia ña kuu ndia ndia
xachiñu nuu Cristo, ra saa tu yu'u va; ra vi'i ka va xachiñu yu'u nuu
ndia ñaa. Ra va'a ni ra ya'a xini va kuvi tu yu ña kachi yu saa xi'in
ndo, ra ña ndixa ke vi'i ni ka va xachiñu yu'u nuu ndia ñaa. Ra xa
kua'a ni tu ichi ˆkani na yu'u va, ra xa kua'a ni tu ichi chikaa na yu'u
ve'e kàà va, ra xa kua'a ni tu ichi kuni kuvi va yu. 24 Ra xa u'un tu
ichi *kani na judío yu'u va; ra oko xa'un kumi kuarta *kani na yu'u,
iin iin ichi; 25 ra xa uni tu ichi *kuun na itun yu'u va; ra xa iin ichi
tu *xakin na yuu yu'u va; ra xa uni tu ichi *ndisa'vi itun tun xika
nuu mini va xi'in yu; ra iin ñuu iin ka'ñu tu xindikaa yu nuu mini
va, ra salo'o kuvi yu. 26 Ra tiaa ni tu iyo ndixika yu takundi'i ichi
nuu ndixika va yu; xi'in ña iyo ni ña *kuni tani yu itia; xi'in ña iyo
ni ña *kuni na kui'na ka'ni na yu'u; xi'in ña iyo ni ña *kuni mii na

judío ta'an yu ña ka'ni na yu'u; xi'in ña iyo ni ña *kuni na inka ñuu
ka'ni na yu'u. Xi'in ña iyo ni ndixika yu ñuu na'nu; xi'in ña iyo ni
ndixika yu iku; xi'in ña iyo ni ndixika yu nuu mini; xi'in ña iyo ni
ndixika yu nuu ndia chi'ña tu'un, ndia ka'an ña ndikun ndia Cristo.
27 Ra tiaa ni tu xachiñu va yu; ra ndo'o ni tu ini va yu; ra kua'a ni tu
ichi kïxi va yu; ra kua'a ni tu ichi ka'un ini va yu, ra kua'a ni tu ichí
íchi̱ ini yu tiakuii va; ra kua'a ni tu ichi iyoo su'un yu, ña xïxi va yu;
ra kua'a ni tu ichi xi'i yu vixin, ña köo tikoto kundixi va yu.
28 Ra süvi takua ña yo'o ke ˆndo'o yu, chi kua'a ni ka va ña ˆndo'o
yu, ndi su ta iin iin kii, ra ña ˆndi'i va'a ka ini yu xa'a kuvi takundi'i
ve'e ñu'u va. 29 Saa chi tu kuvita ini sava na ve'e ñu'u, saa ra kuvita
tu ini yu'u va. Ra tu sava na sanda'vi na ve'e ñu'u, ña ˆxa na kuachi,
ra ˆsaa ni va tu yu xi'in yuvi na sanda'vi ña'a, ña ˆxa na kuachi.
30 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña kutiaa ini yu, ra kutiaa ini va yu, ndi su
chiñu ña ˆkuvita ini yu xi'in yo'o va kuvi ña kutiaa ini yu xi'in. 31 Ra
mii va Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo, ra ˆxiniñu'u
ndasaka'nu yo ndia ndikaa ndiku'un, kuvi ra kundaa ini xa'a ña
ka'an yu, chi ña ndaa va kuvi ña. 32 Ra ta *ndixiin yu ñuu Damasco,
ra saa xa'ndia iin ra xachiñu nuu ra rey Aretas, chiñu ña na tiin na
yu'u ku'un yu ve'e kàà; 33 ndi su ndikuchüun vi na, ña tiin na yu'u,
chi *kuchiñu va yu ndikaku yu, ra saa *ndakuta'an na ñani yo, ra
*chikaa na yu'u ini iin tuká, ra *sanuu se'é na yu'u chi sata korra
yuu ña ndikaa nuu ñuu ka'nu kan, ra su'va va ke *xa na xi'in yu ña
va'a *ndikaku yu nuu yuvi kan.

Ka'an ra Pablo xa'a ña iyoo se'e ña *ndiña'a Ndioxi nuu ra

12 Ra na kundaa ini ndo, chi köo ña'a ˆni'i vi yu, ña ˆkutiaa
ini yu xi'in mii yu. Ndi su kuvi va tu ka'an yu xa'a ña iyoo
se'e ña *ndiña'a Tata yo Jesucristo nuu yu. 2 Ra xa iyoo uxi kumi
kuiya kuvi ña *ndixa'an yu ndivi ña uni, ra kundäa ini yu a xi'in iki
kuñu yu ke ndixa'an yu, ra a nima va tu yu kuvi ña ndixa'an, ndi
su kundäa ini yu; chi indaa mii Ndioxi va kuvi ra kundaa ini. 3 Ra
xa ta *kachi yu xi'in va ndo, chi kundäa ini yu a xi'in iki kuñu ke
*ndixa'an yu, ra a nima va tu yu ke ndixa'an, ndi su kundäa ini yu,
chi indaa mii Ndioxi va kuvi ra kundaa ini, ndi su ña kundaa ini yu
ke *ndixa'an va yu 4 ndivi nuu ndu'u Ndioxi, ra ikan kuvi ña xini
so'o yu tu'un ña iyoo se'e ña küvi ndatu'un yu xa'a xi'in ndia nii na

yuuvi yo'o. 5 Ra kuvi va tu kutiaa ini yu xi'in ña *ndiña'a Ndioxi nuu
yu, ndi su kuëe kuni yu kutiaa ini yu xi'in mii yu, chi ña ˆkutiaa ini
yu xi'in kuvi ña'a ña xa vita yu'u va. 6 Ra nii na ka'an va'a ni va tu
yu xa'a mii yu, ndi su süvi vi ra ya'a xini kuvi yu, saa chi ña ndaa va
kuvi ña ka'an yu; ndi su kuëe ka'an va'a ni yu xa'a mii yu, saa chi
kuëe kuni yu ña na ndakani ini ndo ña kuu yu ra xiniñu'u ni. Chi
va'a ka va na kuni ndo ña ˆxa yu, ra kuni so'o ndo ña ˆka'an yu, ra
saa ke va'a kundaa ini ndo ndia tiaa kuvi yu.

7 Ra ña va'a na kutiäa ni ini yu xi'in ña ka'nu ña ndiña'a Ndioxi
nuu yu, ra xa'a ña kan ke *kixi iin ra tatun, ra xachiñu nuu timia'a
ña *chikaa ra iin kue'e ini iki kuñu yu, ra ta iyoo iin ìñu̱ saa iyoo
ña, ña *ndikaa ña ini iki kuñu yu, ra sando'o ni ña yu'u, ña va'a na
kutiäa ni ini yu. 8 Ra xa uni va ichi *xaku nda'vi yu nuu Tata yo
Jesucristo, ña na tava ra kue'e yo'o ini iki kuñu yu. 9 Ndi su su'va va
*kachi ra xi'in yu: “Na kusii ini kun xi'in ndiee yu ña iyoo xi'in va
kun; saa chi va'a ka va ndaña'a yuvi mii na ña iyoo ndiee yu xi'in
na, ta kuvita ini na”, *kachi ra xi'in yu. Ra xa'a ña kan ke kusii va
ini yu, xi'in ña xa vita yu'u, saa chi saa ke va'a ka ˆndaña'a yu mii yu
ña iyoo ndiee Tata yo Jesucristo xi'in va yu. 10 Ra xa'a ña ku'vi ini
yu xini yu Cristo, ra ra kusii ini va kuvi yu ña kuvita ini yu, ra saa tu
ña ˆkaña'a na xi'in va yu, ra saa tu ña ˆkumani ndia ndia ka ña'a nuu
va yu, ra saa tu ña ˆkanita'an na xi'in va yu, ra saa tu ña ˆndo'o yu
ña u'vi xa'a Cristo va. Saa chi ta kuvita ini yu, ke ndundaku va'a ka
ini va yu xi'in chiñu Ndioxi.

11 Ra ra ndiya'a xini va kuvi yu, ña ndika'an va'a yu xa'a mii yu,
ndi su ndo'o va kuvi ndo *xa nduxa xi'in yu, ña *xa yu saa. Saa chi
ndo'o va kuvi ndo xiniñu'u ka'an va'a xa'a yu; chi inuu ndiaa ya'vi
va yu, xi'in ndia ka'an kuu ndia na'nu, ndia ndikun ndo, ra va'a ni
köo va ya'vi ndiaa yu. 12 Ndi su ta ndixiin yu xi'in ndo, ra xiin va yu
xa ndiee ini yu ña *ndo'o yu, ra *xa tu yu ña ndichi, xi'in ña xitu'un
va ña ˆndaña'a yu mii yu ña kuu yu ra ndixa xika chiñu nuu Tata yo
Jesucristo. 13 ¡Oo, ra ndia takua ña va'a ta'an ña, *ndini'i na inka
ve'e ñu'u va kuvi ña ndinï'i ndo nuu yu, saa chi na kan, ra nduku va
yu xu'un nuu na, ra vä'a vi tu *ndixa yu xi'in ndo'o na kachi yo, saa
chi nindüku yu ña nuu ndo, ra ndia ka'nu na koo ini va ndo, saa chi
ndiküni yu satavi yu ndo'o!

Ka'an ra Pablo ña ku'un tuku ra ñuu Corinto ña koto'ni ra na ve'e ñu'u ichi ña uni

14 Ra vichin, ra xa iyoo nduvi tuku va yu ña xaa yu koto'ni yu
ndo'o, ichi ña uni, ra küni tuku va yu ña satavi yu ndo'o. Saa chi
yu'u, ra xïka yu xa'a xu'un ndo, chi xa'a mii va ndo kuvi ña ndi'i ini
yu. Ra xa xini mii va ndo, chi na chee va kuvi na xiniñu'u nduku
xu'un ña sachiñu xi'in na kuachi se'e na, ra süvi na kuachi kuvi na
nduku xu'un ña sachiñu xi'in na chee. 15 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra
kusii ni va ini yu ña kuniñu'u yu takundi'i xu'un yu, ra xiin tu yu ña
ndo'o ini va yu, xa'a ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o; ndi su ña tuvi yu,
ra ta ku'vi ni ka ini yu xini yu ndo'o, ra ndo'o tu, xïin ku'vi ini kuni
yu'u va.

16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi nindüku yu xu'un nuu ndo. Ndi su
ˆka'an va tu sava na ña maña ni yu, ra *sanda'vi va yu ndo'o, kachi
na. 17 ¿Ra ndia ku'va ke *xa yu ña sanda'vi yu ndo'o tu ndixa? ¿A
ndia ti'vi yu ndixaa nuu ndo kuvi ndia chikaa yu'u yu, ña sanda'vi
ndia ndo'o? 18 Chi ta *ti'vi yu ra ñani yo Tito ndixaa ra xito'ni ra
ndo'o, ra *ti'vi va yu iin ra ñani yo ndixaa ra xi'in ra. ¿Ra a ra ñani
yo Tito kuvi ra sanda'vi ndo'o tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi
süvi saa iyoo ña, chi ra ñani yo Tito, ra ta iyoo ndiayu ña ndikun
yu'u ke iyoo tu ña ndikun ra kan va, ña kan ke ta ku'va ˆxa yu'u ke
ˆxa tu ra kan va.

19 Ra va'a ndakani ini ndo ka'an ndo saa, ña ˆndasava'a ni ndi
mii ndi nuu ndo. Ndi su süvi saa iyoo ña; ra kundaa tu ini mii va
Ndioxi ña ka'an ndi ña ndaa ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Cristo. Ra
takundi'i ña ˆxa ndi, ra ña va'a na kua'nu ndo'o xi'in tu'un Ndioxi va
kuvi ña, ñani mii yu. 20 Saa chi ndi'i va ini yu ña ndani'i yu ndo'o
ndee ndo ˆxa ndo inka chiñu, ta xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra
ndi'i tu ini yu, xa'a ña iyo ni s̱a̱ yu xi'in va ndo. Ra ndi'i tu ini yu
xa'a ña iyo ni ndani'i yu ndo'o ndee ndo kanita'an va ndo, xi'in ña
ndukuini ini ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña saa ndo xi'in ta'an ndo,
xi'in ña ˆxa xini ni ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña ka'an ndo tu'un chi'ña
xa'a ta'an ndo, xi'in ña ka'an ki'vi ndo xa'a ta'an ndo, xi'in ña kutiaa
ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña ˆxa ndo chiñu ña kuëe iyoo ikun. 21 Ra
ndi'i tu ini yu ña kuka'an nuu yu xi'in ndo nuu Ndioxi va, ta xa na
xaa yu, ra a kusana kuaku tu yu xa'a kua'a ni va ndo, xa'a ña ˆxa
ndo chiñu ki'vi, ra xïin ndo ña nandiko ini ndo ña xa ndo chiñu

yakua xi'in ta'an ndo, ta kuu ña kixi se'e ndo xi'in ta'an ndo ña xa yakua ndo mii ndo, xi'in takundi'i ka chiñu yakua, ña xa yuna'a ndo ˆxa ndo.

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Corinto ña na sä na chiñu ki'vi

13 Ra ta xa na xaa yu koto'ni tuku yu ndo'o, ra xa ichi ña uni va kuvi ña. Ra na kundaa ini ndo chi xa ta ku'va ˆkachi mii tu'un Ndioxi ke sa va yu: “Takundi'i kuachi, ra tu iyoo uvi a uni yuvi na xini xa'a ña, saa ra kuvi kuyukun va ña”, kachi ña. [2] Ra ta ndixaa yu xito'ni yu ndo'o ichi ña uvi kuvi ña, ndika'an yu xi'in yuvi na xa chiñu ki'vi, ra saa tu xi'in takundi'i va ndo, ña na sä ka ndo chiñu ki'vi. Ra ña íin xika yu vichin, ra mii saa ke kachi tuku va yu xi'in ndo, saa chi takundi'i yuvi na ˆxa chiñu ki'vi, ra xiniñu'u ni'i va na tundo'o xa'a ña. [3] Ra ña xiniñu'u va kuvi ña sandaku yu kuachi xi'in ndo, saa chi kuni ndo ña kundaa ini ndo a ndixa Cristo kuvi ra ˆtaxi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi Tata yo Jesucristo, ra kuëe vita vi ra kan ña sayukun ra kuachi xi'in ndo, chi ndaku ni va sayukun ra kuachi xi'in ndo, ra yu'u va kuvi ra kuniñu'u ra, ña sayukun yu kuachi xi'in ndo. [4] Ra va'a ni ña ndixa va ke *xa ninu ra xi'in mii ra, ña ndixi'i ra ndika cruz, ndi su vichin, ra tiaku va ra xi'in ndiee Tata yo Ndioxi. Ra ˆxa ninu tu ndu'u va xi'in mii ndi ña ndikun ndi Cristo vichin: ra xa'a ña xa nduu ndi iin xi'in va ra kuvi ña va'a tiaku ndi xi'in ndiee Ndioxi, ña va'a xachiñu ndi nuu ndo.

[5] Ra na kotondoso ndo mii va ndo, a ndixa ke ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo; ra xa kundaa va ini ndo chi íin va ra xi'in ndo, ra tu köo va tu ra íin xi'in ndo, saa ra süvi vi kuenda ra kuvi ndo. [6] Ra ta xa na kotondoso ndo mii ndo, ra ña kuni yu ke kundaa ini ndo, ña ndixa ke kuu va ndi kuenda Tata yo Jesucristo. [7] Ra ka'an ni va ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo, ña va'a na sä ndo ndia nii chiñu ki'vi. Ra ña xa ndi su'va, ra süvi xa'a ña kuni ndi ña na ndakuni ndo ndu'u ña kuu ndi kuenda Ndioxi kuvi ña, chi xi'in va ndo ke kuni ndi chindiee ta'an ndi, ña va'a na sa ndo chiñu va'a, ra köo kuachi vi, va'a ni na ˆndaküni va ndo ndu'u ña kuu ndi kuenda Tata yo Jesucristo. [8] Ra ˆküvi vi ki'vi ndi kuachi xi'in ña ndaa, chi ña xiniñu'u va kuvi ña na kandixa ndi ña ndaa. [9] Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña ndakani ini

ndo ña iyoo ndi ta ku'va iyoo yuvi na vita, tu xa'a ña kan kuvi ña
ndaña'a ndo mii ndo, ña kuu ndo yuvi na ndinuni ndikun Ndioxi,
ra va'a va, chi ña ka'an ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo kuvi ña na kuxixa
va'a ka ini ndo xi'in tu'un va ra. [10] Ra xa yachi va ˆtiaa yu tutu yo'o
xaa ña nuu ndo, ra saa ke va'a ta xa na xaa yu, ra na küu yu iin tiaa
ra ndaku ni ini xi'in ndo. Xi'in ndiayu ña kuu mii yu, ra ña *taxi
Tata yo Jesucristo ndiayu ra nda'a yu, ra ña va'a na chindiee ta'an
yu xi'in ndo ña kua'nu ndo xi'in tu'un Tata yo Ndioxi va kuvi ña, ra
nditäxi ra ña nda'a yu, ña sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña.

ˆTi'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u na ndee ñuu Corinto

[11] Ña yo'o kuvi takundi'i va ña ka'an yu xi'in ndo, ñani mii yu.
Ra yo'o ke indiayu ta'an yu xi'in ndo, ra na kusii ini ndo, ra na sa
nduxa ndo ña xaa ndo kuu ndo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu
Ndioxi. Ra na sa ndo ña ka'an yu xi'in va ndo, ra iin tu'un va na kuu
ndo, ra vivii va na kundee ndo xi'in ta'an ndo. Ra saa ke va'a kuiin
Tata yo Ndioxi, ra taxi ña va'a, xi'in ña ku'vi ini, xi'in ndo. [12] Ra na
ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña to'o ña kuu mii ndo. [13] Ra
ti'vi tu takundi'i na ñani yo na ndikun Cristo va tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu ndo.

[14] Ra ña va'a Tata yo Jesucristo na kuta'vi ndo, ra na koo tu ña
ku'vi ini ña ˆtaxi Tata yo Ndioxi va xi'in ndo, ra mii Tachi Yii Tata
yo Ndioxi va na chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a iin tu'un va na kuu
ndo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u chi Galacia

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u chi Galacia

1 Yu'u, ra Pablo ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra ˆtiaa
tutu yo'o xaa ña nuu ndo vichin. Ra na kundaa ini ndo, chi süvi
na yuuvi yo'o kuvi na ndikaxin yu'u ña sa yu chiñu yo'o, chi mii va
Tata yo Jesucristo xi'in Tata ra Ndioxi, ra sandatiaku ña'a va kuvi
ra ndikaxin yu'u, ña kuu yu ra kaka chiñu nuu ra. 2 Ra iyoo yu'u tu
takundi'i na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo va xi'in yu, ña
ˆtiaa ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo'o na ñani yo na ndee chi Galacia
ñaa. 3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata yo Jesucristo, na taxi ña
va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo. 4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi
ra *ndataxi mii, ña ndixi'i ra xa'a kuachi yo, ña va'a *sakaku ra yoo
nuu ña yuuvi vä'a yo'o, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *kuni ña na
koo ña saa va. 5 Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Ndioxi iin takundi'i
kii, iin takundi'i tiempo. Saa koo.

Köo inka tu'un ña inuu xi'in tu'un va'a xa'a Jesucristo

6 Ra ndakanda ni va ini yu xini yu ndo'o, saa chi kama ni va
ndakoo ndo Tata yo Ndioxi, ra *ku'vi ni ini xini ndo'o, ra *kana ra
ndo'o xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo, ra vichin ndakundikun tu ndo
inka tu'un ña kuëe inuu xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va.
7 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni kachi yu ña iyoo inka tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña sakaku yuvi. Chi ña ˆkuu xi'in ndo
vichin ke, ndakoyo sava tiaa ndia ˆkuni ˆkava xini va ndo, saa chi xa
siin va saña'a ndia ndo'o xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. 8 Ra
xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, ra na kundaa ini ndo, saa
chi tu ndia iin na, na saña'a ndo'o, ra xa siin va tu saña'a na ndo'o
xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña xa *saña'a ndu'u ndo'o,

saa ra, na tavi chi'ña va na. Ra va'a nii yu'u kuvi va ra, ra a nii
tatun ra kee ndivi kuvi va tu ra, ra na tavi chi'ña ndu'u va. [9] Ra xa
ndika'an va yu xa'a ña yo'o xi'in ndo ta yachi, ra ka'an tuku va yu
xa'a ña xi'in ndo vichin: Tu ndia iin na, na saña'a ndo'o, ra xa siin
va tu na saña'a na ndo'o, xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña
xa *saña'a ndu'u ndo'o, saa ra na tavi chi'ña va na.
[10] Ra ña ka'an yu kachi yu su'va xi'in ndo, ¿ra a ra nduku kindoo
va'a ni kuvi yu nuu na yuuvi yo'o a nuu Ndioxi, tuvi ndo? ¿Ra a ña
kuni na yuuvi yo'o va kuvi tu ña xa yu, tuvi ndo? Ra na kundaa
ini ndo, chi tu ña kuni na yuuvi yo'o va na sa yu, saa ra süvi vi ra
xachiñu nuu Cristo kuvi yu.

Ndioxi va kuvi ra *taxi ndiayu nda'a ra Pablo ña ˆka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Jesucristo

[11] Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o ñani yo, chi tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo ña ka'an ndoso yu, ra süvi na yuuvi yo'o kuvi na
ndichituni ña. [12] Ra nii süvi tu na yuuvi yo'o va nditaxi ña nda'a yu,
ra nii süvi tu na yuuvi ndisaña'a ña yu'u va, chi Tata yo Jesucristo
va kuvi ra saña'a ña yu'u.
[13] Ra xa kundaa va ini ndo xa'a yu ndia ku'va ke ndixiyo yu ta
yachi, ta xindikun yu takundi'i ña yuna'a na judío ta'an yu ˆxa
na. Ra xa kundaa tu ini ndo xa'a ña *xa yu ña kundasi ni yu na
ndikun Ndioxi va, ra *taxi yu na, ra ndixika nduku ni tu yu ku'va
ña sandi'i yu xa'a va na. [14] Saa chi ta xindikun yu ku'va ña ndikun
na judío ta'an yu Ndioxi, ra yu'u kuvi ra xinuu nuu takundi'i va na
inuu kuiya xi'in yu, saa chi *saxinu yu takundi'i va ña ndakoo na
xii xikua ndi. [15] Ra va'a ni ki'vi ni va *xa yu, ndi su ta ndikaa ka yu
tixi si'i vi yu ke ndikaxin Ndioxi yu'u, saa chi *ku'vi ni ini ra xini
ra yu'u, ra kana ra yu'u. Ra ta ku'va kuni mii ra ke *xa va ra, [16] saa
chi ndaña'a va ra Jesucristo ra kuu se'e ra nuu yu, ña va'a na kaka
yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ra, nuu yuvi na küu judío. Ra ta
ndixaa kii ndixinu nuu ña yo'o, ra ndia nii yuvi nindäkatu'un yu ña
sakua'a na yu'u, [17] ra nii ñuu Jerusalén tu ndixä'an vi yu ña sakua'a
yu nuu ndia xika chiñu nuu Jesús, ndia xa yachi ka ndikaxin ra nuu
yu'u, chi ña *xa yu ke ndikun kee yu ndixa'an yu chi Arabia va, ra
ta ndi'i, saa nandiko tuku yu ñuu Dasmasco va.

18 Ra ndixä'an yachi vi yu ñuu Jerusalén, chi ndia ta ndiya'a uni
kuiya vi ke ndixa'an yu; ra saa vi ke xinita'an yu xi'in ra Pedro, ra
*kuachi yu xa'un kii xi'in ra. 19 Ndi su köo kua'a ndia xika chiñu nuu
Tata yo Jesús ndixini yu, chi takua ra Jacobo ñani mii Tata yo Jesús
va kuvi ra *xini yu. 20 Ra ˆkundaa tu ini mii va Tata yo Ndioxi xa'a
ña tiaa yu yo'o, chi ña ndaa va kuvi ña.
21 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in yu ndixa'an yu chi Siria, ra saa
ndixa'an tu yu chi Cilicia va. 22 Ra ta tiempo kan, ra täan kuni nuu vi
na ñani yo, na ve'e ñu'u Cristo, na ndee chi Judea yu'u, 23 chi takua
ña *xini so'o na kuvi ña *ndatu'un yuvi xa'a va yu, kachi na su'va:
“Tiaa, ra *kanita'an xi'in yo, ra xa tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
va xika ra ka'an ndoso ra vichin, ra ta yachi, ra ndixika nduku ni ra
ña sandi'i ra xa'a ña”, *kachi na. 24 Ra *ndasaka'nu ni na Tata yo
Ndioxi, xa'a ña *kundaa ini na xa'a chiñu ña ˆxa yu.

*Ndaki'in mani ka tu ndia sava ndia xika chiñu nuu Jesús va ra Pablo

2 Ra saa kuu ndiya'a uxi kumi kuiya, ra saa ndixa'an tuku va yu
ñuu Jerusalén, ra ndixa'an tu ra ñani yo Bernabé va xi'in yu,
ra saa tu ra ñani yo Tito va. 2 Ra ña *ndixa'an yu ñuu Jerusalén,
ra mii va Ndioxi kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu ña ndixa'an yu. Ra
ndakuta'an yu xi'in takua ndia kuna'nu nuu na ñani yo ve'e ñu'u
ñuu Jerusalén. Ra ikan kuvi ña ndakani ikun yu nuu ndia xa'a ña
xika yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, nuu yuvi
na küu judío. Ra ña *xa yu su'va ra xa'a ña va'a na koo yu'u ndia
xi'in yu xa'a chiñu ña ˆxa va yu kuvi ña, saa chi ña nindi'i ini yu ke
köo yu'u ndia xi'in vi yu, ra tu saa ndixa ndia, saa ra köo ya'vi ndia
vi ña ˆxa yu. 3 Ra ta ndi'i ndakani yu nuu ndia, ra ndakoo yu'u va
ndia xi'in yu, ra va'a ni süvi ra judío va kuvi ra ñani yo Tito, ndi
su ndïxa nduxa vi ndia xi'in ra ña kakin ndia tuni Ndioxi iki kuñu
ra. 4 Ra ña *ndakuta'an yu xi'in ndia ña *ndatu'un ndi, ra xa'a ña
ndiki'vi se'é ndia chi'ña tu'un, sava ve'e ñu'u ña *xitonani ndia yoo,
ndia ku'va ke iyoo yo ña xa saña ndika Tata yo Jesucristo yoo va
kuvi ña, saa chi ña *kuni ndia kan ke na nduu tuku va yo ta ku'va
iyoo na xachiñu nda'vi, ña ndakundikun tuku yo ta ku'va yuna'a na
judío ta'an ndi xa va na. 5 Ra ndia nii lo'o ke ndikandïxa ndi ña

*ndika'an vi ndia, saa chi ndiküni ndi ña ndasama ña ndaa ña kuu
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña xa kandixa ndo'o vichin.
6 Ndi su ndia ñani yo ndia kuna'nu kan, ra köo ka vi inka ña
ndisaña'a ndia yu'u ka'an ndoso yu, chi xa va'a iyoo va ña ka'an
ndoso yu. Ra va'a ni ndia kuna'nu kuvi va ndia, ra a süvi va tu ndia,
ndi su nuu yu'u, ra köo kuachi vi, saa chi Tata yo Ndioxi, ra xitö'ni
vi ra kan, chi sata yo, chi nima va yo ke xito'ni ra. 7 Ra ña *xa ndia
kuna'nu kan ke ndaki'in xini va ndia, saa chi nuu ña ˆsaña'a ndia
yu'u ña ka'an ndoso yu, ra ndakuni mii va ndia yu'u ña *taxi Ndioxi
chiñu nda'a yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
nuu yuvi na küu judío, ra ta ku'va *xa ra xi'in yu'u kuvi tu ña *xa ra
xi'in ra Pedro va, ña *taxi ra chiñu nda'a ra ña ka'an ndoso ra tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu na judío. 8 Ra mii Tata yo Ndioxi,
ra *ti'vi ra Pedro ña kaka ra chiñu nuu Jesucristo ña ka'an ndoso
ra nuu na judío, kuvi tu ra *ti'vi yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra ña
ka'an ndoso yu nuu yuvi na küu judío va.
9 Ra ra Jacobo, xi'in ra Pedro, xi'in ra Juan kuvi ndia kuna'nu, ra
*ndakuni mii va ndia ña va'a ña *taxi Tata yo Ndioxi nda'a yu, ra
saa *ndatiin ndia nda'a yu, ra saa tu nda'a ra Bernabé va. Ra ña *xa
ndia saa, ra ndia ndaki'in mani va kuvi ndia ndu'u, ra kuni kachi tu
ña, ña iyoo yu'u ndia xi'in va ndi ña ku'un ndi ndia ka'an ndoso nuu
yuvi na küu judío, ra mii tu ndia kindoo ku'un ka'an ndoso nuu na
judío va. 10 Ra takua ña ndika'an ndia xi'in ndi kuvi ña, na näa ini
ndi xa'a na nda'vi chi na chindiee ta'an va ndi xi'in na, *kachi ndia.
Ra ta iyoo ña ndika'an ndia xi'in ndi ke ˆxa va yu.

Ndukue'e ra Pablo nuu ra Pedro

11 Ra saa *kuu ndixaa ra Pedro chi Antioquía *xito'ni ra na ve'e
ñu'u, ra ikan ke *ndukue'e yu xi'in ra, saa chi ndiya'a xini ra, ra
kuëe va'a ndi *xa ra. 12 Saa chi ta sakan ndixaa ra, ra *xixi va ra
xi'in yuvi na küu judío, ndi su ta ndixaa tu na ti'vi ra Jacobo; saa ra
ndikun xakin xiyo va ra mii ra, ra ndixïxi ka vi ra xi'in na, saa chi
ndiyu'vi va ra ña ka'an vä'a na judío xa'a ra. 13 Ra ndakundikun ka
tu sava na judío va chiñu ña *xa ra Pedro, Ra ndia ra Bernabé va
ndixinu ini ña *xa ra chiñu kan xi'in na. 14 Ra ta *xini yu ña kuëe
xa ndia ta ku'va ˆsaña'a mii tu'un ña kuu ña ndaa, ña kuu tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra saa ndika'an yu xi'in ra Pedro nuu

takundi'i na ve'e ñu'u, kachi yu saa: “Yo'o, ra va'a ni judío kuvi va kun, ndi su ta ˆxa yuvi na küu judío va ˆxa kun, ra xä kun ta ku'va xa na judío; ¿ra nichuun ke kuni kun ña sanduxa kun xi'in yuvi na küu judío, ña ˆsa na ta ku'va ˆxa na judío?”, *kachi yu xi'in ra.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo va kuvi na kaku

15 Ra na kundaa ni ndo, chi yu'u, xi'in sava ka ndia kuu judío, ra
xa judío kuvi ndi ndia kivi kaku vi ndi, ra köo kuachi ndi ta ku'va
iyoo inka yuvi na küu judío. 16 Ra va'a ni saa va, ndi su kundaa kaxi
va ini ndi, chi ña saxinu ndi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra kuëe ndasa vii ña ndu'u ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu
Ndioxi, chi ña kandixa ndi Jesucristo va kuvi ña kuvi ndasa ra ndu'u
ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra xa'a ña kan kuvi ña
kandixa ndi Jesucristo vichin va, ña va'a na nduu ndi ta ku'va iyoo
yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, ra xa'a ña ndiaa ini ndi Jesucristo
va kuvi ña, ra süvi vi xa'a ña saxinu ndi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés kuvi ña. Saa chi ndia nii yuvi küvi nduu ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés.
17 Ra ña kachi ndi ke xa *nduu va ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi xa'a ña ndiaa ini ndi Jesucristo, ndi su tu süvi va
tu saa iyoo ña, saa ra, ¿a ña ndiaa ini ndi Jesucristo va kuvi ña ndasa
ra ndu'u yuvi na iyoo kuachi?, ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa
iyoo ña! 18 Ndi su ˆnduu tuku va yu tiaa ra iyoo kuachi, tu ˆndakoo
va yu ña ndiaa ini yu Jesucristo, ra tuku va ndakundikun yu ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. 19 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u, ra
xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo yu, nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés; ra mii ndiayu kan ke xa'ni yu'u va, ña va'a na kutiaku yu ña
ndasaka'nu yu Tata yo Ndioxi. 20 Yu'u, ra xa xi'in Cristo va kuvi ña
takaa yu ndika cruz vichin, ra tiäku ka yu ña sa yu ña kuni iki kuñu
yu, saa chi xa Cristo va iyoo nima yu; ra ña tiaku yu xi'in iki kuñu
yu vichin, ra xa'a ña ndiaa ini yu Tata yo Jesucristo ra kuu se'e
Ndioxi va kuvi ña, saa chi ra kan kuvi ra *ku'vi ni ini *xini yu'u, ra
*ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a yu ndika cruz. 21 Ra xa'a ña kan
ke küni yu kundasi yu ña va'a, ña *sani'i Tata yo Ndioxi yu'u; ra tu
xa'a ña saxinu yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña,

nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, na kachi yo,
saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo.

Xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi va kuvi ña ˆkaku yo

3 ¡¿Nichuun ke ki'vi ni xa ndo, na Galacia?! ¿Ra yoo kuvi na kava
xini ndo, ña xïin ka ndo kandixa ndo ña ndaa? ¿A su ta ndika'an
ndoso ndi nuu ndo, ra iin kaxi kaxi va ndakani ndi xa'a Tata yo
Jesucristo, ra xitakaa ndika cruz nuu ndo? 2 Ra vichin, kuni yu
kundaa ini yu nuu ndo, ra na ka'an ndo xi'in yu: ¿A xa'a ña *saxinu
ndo chiñu ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña
*ndaki'in ndo Tachi Yii Ndioxi? ¿Ra a xa'a ña ndiaa ini ndo tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ndika'an ndoso ndi nuu va ndo kuvi
ña ndaki'in ndo ña? 3 ¿Ra ni va ke *ndo'o ndo, ña tiaa ni ki'vi xa
ndo? Saa chi xa'a ña ndakundiaa ini ndo Jesucristo va kuvi ña *taxi
ra Tachi Yii ra nda'a ndo ña va'a ndikun ndo ra. ¿Ra nichuun kuvi
tu ña kuni ndo ndakandixa tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra kaku ndo vichin? 4 Ra tu ˆndakoo va tu ndo Cristo, ra
ndakundikun tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra
köo ya'vi ndiaa vi ña *ndo'o ni ndo xa'a ña ndakundikun Cristo ta
yachi. 5 Ra kuni tu yu ña na ki'in xini ndo xa'a ña yo'o va: Ndioxi
va kuvi ra *taxi Tachi Yii ra nda'a ndo, ra ˆxa tu ra ña xitu'un va
ˆxini ndo, xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ndi su süvi xa'a
ña saxinu ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña.

*Kindoo Ndioxi iin ña xi'in ra Abraham

6 Ra xa'a ña xindiaa ini va ra Abraham, Ndioxi kuvi ña ndaki'in
mani ra ra, ña *nduu ra ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. 7 Ña kan
ke na kundaa ini ndo vichin, chi takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi
va kuvi na kuu ndise'e ra Abraham. 8 Ra su'va kuvi tu ña ˆkachi
mii tu'un Ndioxi va. Xa iyoo kua'a ni va kuiya kuvi ña ndika'an
Ndioxi xi'in ra Abraham, kachi ra su'va: “Xa'a ña yo'o kuvi ña ni'i
takundi'i yuvi ña kuta'vi na ña va'a”, *kachi ra xi'in ra, ˆkachi ña.
Ra ña *kachi Ndioxi su'va xi'in ra Abraham, ra xa'a ña koo ka'nu
ini ra xa'a kuachi yuvi na küu judío xa'a ña ndakundiaa ini va na ra
kuvi ña, *kachi ra saa. 9 Ra xa'a ña kan ke takundi'i yoo na ndiaa ini
Ndioxi va kuvi na ni'i kuta'vi ña va'a xi'in ra Abraham.

10 Ndi su yuvi na ndiaa ini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
na nditavi chi'ña va kuvi na. Saa chi saa kachi tu mii tu'un Ndioxi
va: “Takundi'i yuvi na kuëe saxinu takundi'i chiñu ña ka'an ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra taxi va Ndioxi tundo'o nda'a na”,
ˆkachi ña. 11 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi ndia nii yuvi küvi
nduu ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; saa chi su'va va ke kachi tu'un
Ndioxi: “Yuvi na ndiaa ini Ndioxi, ra ndaki'in mani ra na ña ˆnduu
na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, kuvi na kutiaku va”, ˆkachi ña.
12 Ra yuvi na ndiaa ini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra süvi vi
Ndioxi kuvi ra ndiaa ini na ña ndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi. Ra xa kundani yo chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke kachi ña:
“Takua yuvi na saxinu takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés va kuvi na ni'i kutiaku”, kachi ña.
13 Ra Cristo va kuvi ra *sakaku yoo nuu chi'ña ña ˆtaxi ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xa'a ña ndikuchüun yo saxinu yo
takundi'i ña ka'an ña, ra mii Cristo va kuvi ra ndakuiso chi'ña kan
nuu yo vichin, ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi va: “Na nditavi
chi'ña kuvi takundi'i va yuvi na katakaa na nda'a iin itun”, ˆkachi
ña. 14 Ra su'va ke *ndo'o Cristo ña va'a na ni'i yuvi na küu judío ña
va'a, ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham, xa'a ña *xa Cristo
Jesús. Ra saa tu ña va'a na ni'i takundi'i yo Tachi Yii Ndioxi ña
kindoo ra taxi nda'a va yo, xa'a ña ndiaa ini yo Cristo Jesús.

Küvi sandi'i ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham

15 Ñani yo, na ka'an yu xa'a ña ˆxa mii yo ta kindoo yo xi'in ta'an
yo xa'a iin chiñu, ra na kundaa ini ndo: Chi tu iin yuvi ra kindoo
na xa'a iin chiñu xi'in ta'an na, ra xava'a na iin tutu ña ka'an xa'a
chiñu kan, ra chikaa na nda'a na nuu ña, ña xa kutu na ña. Ra ta xa
kukutu ña, saa ra ndia nii ka yuvi kuchïñu sandi'i xa'a vi ña, ra nii
ña ndachikaa ka tu na tu'un nuu ña kuchïñu vi na. 16 Ra na kundaa
ini ndo, chi saa ke iyoo tu ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham va, ra
saa tu xi'in indaa ndise'e va ra. Ra tu'un Ndioxi, ra ndikä'an ña kachi
ña: “na ndise'e kun”, ña ka'an ña xa'a kua'a ni yuvi, chi “iin ndise'e
va kun”, ˆkachi ña. Ra ña kachi ña saa; ra xa'a iin tiaa va kuvi ña
ka'an ña, ra tiaa kan kuvi Cristo va. 17 Ra ña kachi yu su'va xi'in

ndo, ra ña kuni yu na kundaa ini ndo xa'a ña *kindoo Ndioxi xi'in ra
Abraham va kuvi ña, ra mii va Ndioxi kuvi ra *kindoo xa'a Cristo
xi'in ra Abraham, ra xa'a ña kan va ke, ndikuchïñu vi ndiayu Ndioxi
ña *taxi ra nda'a ra Moisés ta xa ndiya'a kumi ciento oko uxi kuiya,
ña sandi'i ña xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ta yachin.
18 Ra tu xa'a ndiayu Ndioxi ña *taxi ra nda'a ra Moisés va kuvi ña,
ndaki'in yo ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham; saa ra köo ya'vi
ndiaa vi ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham. Ndi su, na kundaa ini
ndo, chi süvi saa iyoo ña, chi ña *xa Ndioxi ke kindoo ra xi'in ra
Abraham, ña taxi uun va ra, ña *kindoo ra xa'a xi'in ra nda'a yo.
19 ¿Ra nichuun kuvi ña *taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés
tuvi ndo? Na kundaa ini ndo, chi ña *taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a
ra Moisés, ra ña va'a na kundaa ini yuvi ña ˆxa na kuachi va kuvi
ña. Ra takua kii ña xindiatu na xaa iin tiaa ra kindoo Ndioxi xa'a,
ra kuu ndise'e ra Abraham va kuvi ña *xachiñu ndiayu kan. Ra na
tatun va Ndioxi kuvi na xiniñu'u ra, ña *taxi ra ndiayu ña ndi'i xa'a
kan, nda'a ra Moisés, ra ra Moisés tu xindiso chiñu ña *ndataxi ra
ña nda'a na ñuu va. 20 Ndi su Ndioxi, ra indaa va kuvi ra, ña kan ke
ndixïniñu'u vi ra inka yuvi ña kindoo ra xi'in ra Abraham, chi mii va
ra *kindoo xi'in ra.

Na kundaa ini yo nichuun ke ˆxa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

21 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo xa'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ¿ra a kuni kachi ña, ña iyoo ña kuachi xi'in ña kindoo
Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham? Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo
ña. Saa chi tu ndiayu ña *taxi Ndioxi nda'a ra Moisés va kuvi ña
ˆtaxi ña kutiaku yuvi, saa ra kuvi va nduu na ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, xa'a ña saxinu na ndiayu Ndioxi ña *taxi ra nda'a
ra Moisés. 22 Ndi su ka'an tu'un Ndioxi, chi na iyoo kuachi kuvi
takundi'i va yuvi, kachi ña. Ra su'va ke iyoo va ña yo'o, ña va'a na
ndaki'in yuvi na ndiaa ini Jesucristo, ña kindoo Ndioxi taxi ra.
23 Ra ta kumani ka xaa Jesucristo ña ndakundiaa ini yo ra, ra
kaku yo, ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña xa'ndia
chiñu nuu yo, ña xindiatu yo ña xaa Jesucristo ra ndakundiaa ini yo
ra, ra kaku yo. 24 Ra saa va ke *xa ndiayu kan ña xa'ndia chiñu ña
nuu yo, ra ta ku'va iyoo na kuachi va kuvi ña *nduu yo, ra ña kan

kuvi ña *xini'i ichi nuu yu ra sakuyachin ña yoo nuu Cristo va, ña
va'a ˆndakundiaa ini yo ra, ra nduu yo, ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi. 25 Ra ña xa xaa Jesucristo, ra ndiaa ini yo ra, ra
ˆkaku yo vichin, ra xä'ndia chiñu ka vi ndiayu kan nuu yo.
26 Saa chi vichin, ra xa xa'a ña ndiaa ini takundi'i yo Jesucristo,
xi'in xa'a ña xa *nduu yo iin xi'in va ra kuvi ña kuu yo se'e Ndioxi.
27 Ra takundi'i yoo na *nduu iin xi'in Cristo xa'a ña chichi yo, ra xa
mii va ra kuvi ra isa'vi sata yo, ta ku'va iyoo iin tikoto xaa. 28 Ña
kan ke vichin, ra va'a ni na judío kuvi va yo, ra nii na griego kuvi va
tu yo, ra nii na xachiñu nda'vi nuu yuvi kuvi va tu yo, ra nii na xika
ndika kuvi va tu yo, ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii na si'i kuvi va tu
na, ra iin va nduu yo xi'in Cristo. 29 Ra ña xa kuu yo kuenda Cristo
vichin, saa ra ˆkuu tu yo ndise'e ra Abraham va, ra ndaki'in tu yo ña
*kindoo Ndioxi taxi va ra.

4 Ra na ka'an tuku yu inka ña xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo:
Tu iin tiaa, ra iyoo na kuachi vali se'e, ra na kuvi ra, ra ndakoo
ra takundi'i ña'a ra nda'a na, ra na kuachi kan ra inuu iyoo va na
xi'in na xachiñu nuu iva na, ndia kii ña kuna'nu vi na, ra va'a ni
mii ña ndaa ra ña'a mii na kuvi takundi'i va ña'a ña ndakoo iva
na. 2 Ra na kuachi kan, ra xiniñu'u kandixa va na chiñu ña xa'ndia
yuvi na sakua'nu ña'a, ra saña'a na na ndia ta xa na xinu na kuiya
ña xa'ndia iva na ña ndaki'in na takundi'i ña'a ña ndakoo ra nda'a
va na. 3 Ra ku'va saa kuvi tu ña *ndo'o yoo va. Saa chi ta kumani
ka ndakundikun yo Jesucristo, ra ña yuna'a na yuuvi yo'o ˆxa va
na kuvi ña xindikun yo, ra xa'ndia chiñu tu ña nuu va yo. 4 Ndi su
ta ndixaa kii ña kindoo Ndioxi ti'vi ra se'e ra, ra *ti'vi va ra ra, ra
*kaku ra tixi iin ña'a, ra ta iyoo na judío va ndixiyo ra, saa chi *xiin
va ra ña *xa'ndia chiñu ndiayu Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés nuu
ra. 5 Ra ña *ti'vi Ndioxi ra *kixi ra, ra ña va'a na ˆsaña ndika ra yoo
nda'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña, ña va'a na
ndaki'in Ndioxi yoo nduu yo se'e ra.
6 Ra xa'a ña xa nduu yo se'e Ndioxi kuvi ña *ti'vi ra Tachi Yii se'e
ra, ña iyoo ña nima yo; ra Tachi Yii se'e ra kuvi ña saka'an yoo, ña
va'a ka'an yo, kachi yo su'va: “¡Tata mii yu!” 7 Ña kan ke vichin, ra
süvi ka chiñu ña yuna'a na yuuvi yo'o xa na ke xa'ndia chiñu nuu
yo, chi xa se'e Ndioxi va nduu yo, ra xa'a ña nduu yo se'e ra kuvi tu
ña ndaki'in yo ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a va yo.

Ndi'i ni ini ra Pablo xa'a na ve'e ñu'u ña iyoo chi Galacia

8 Ra ta yachi ta täan ndakundikun yo Ndioxi, ra ña'a ña kuu
ndioxi ndii va kuvi ña *xa'ndia chiñu nuu yo. 9 Ndi su ña xa kuu ndo
se'e Ndioxi vichin, ¿ra nichuun kuvi ña kuni tuku ndo ndakundikun
ndo ña xinituni ña köo ya'vi ndiaa, xi'in ña yuna'a na yuuvi yo'o xa
na, ra ndaka'ndia chiñu tuku ña nuu ndo? 10 Saa chi ndo'o, ra xato'o
ka va ndo kii, xi'in yoo, xi'in kuiya ña yuna'a na yuuvi yo'o ndatava
na viko.
11 Ra xa'a ña kan ke ndi'i ni va ini yu xa'a ndo, saa chi tu na
ndaköo ndo ña ˆxa ndo, saa ra ña uun va kuvi ña ndakani yu tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo.
12 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu ndo, ñani yo, ña na
nduu ndo ta ku'va iyoo yu'u, ña kuëe sa ka ndo chiñu ñaa, saa chi
ta ku'va *kuu xi'in ndo'o ña ndisaña ndika ndo nda'a ña, saa kuvi
tu ña *kuu xi'in yu'u va ña ndisaña ndika yu nda'a ña. Ra ndo'o, ra
ndia nii chiñu ki'vi kuëe ndixa ndo xi'in yu ta ndakani yu tu'un va'a
xa'a Jesucristo nuu ndo. 13 Ra xa kundaa ini mii va ndo, saa chi
kue'e va kuvi ña *ki'in yu'u, ra xa'a ña kan va kuvi ña kuachi yu chi
Galacia ñaa, ña ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
nuu ndo. 14 Ra va'a ni *sando'o ni va yu ndo'o xi'in kue'e ña *ndo'o
yu, ndi su ndikuñü'u vi ndo yu'u, ra nii ndikundäsi tu ndo yu'u va.
Chi ña *xa ndo ke ndaki'in mani ndo yu'u, ta ku'va iyoo iin tatun
Ndioxi a ta ku'va iyoo mii Jesucristo va. 15 Ra tu ña ndikuvi kuvi ña,
ra ndia nduchi nuu va ndo tava ndo taxi ndo nda'a yu. ¿Ra ndia mii
kuvi ña kua'an ña kusii ni ini ndo kan vichin? 16 ¿A xa'a ña ˆka'an yu
ña ndaa xi'in ndo xa'a tu'un Ndioxi kuvi ña *nduu yu, ra kanita'an
xi'in ndo vichin?
17 Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na ˆxa nduxa xi'in ndo ña
ndakundikun tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra süvi
ña va'a kuvi ña ndikaa xini na ña ndi'i ni ini na xa'a ndo, chi ña kuni
na ke na ndakundikun ndo na kan, ra na ndakoo nda'a ndo ndu'u va,
ña va'a na ndakundi'i ini ndo xa'a na kuni na. 18 Ra na kundaa ini
ndo, chi ña va'a va kuvi ña kundi'i ini ndo xa'a inka yuvi, na ndixa
kuni sa ña va'a xi'in ndo. Ra süvi takua ta íin yu xi'in ndo kuvi ña na
sa ndo saa, chi iin takundi'i va kii na sa ndo saa. 19 Ñani mii yu, ta
ku'va kuni yu xini yu se'e yu kuni yu xini yu ndo'o, ra tixu'vi ni tu
nima va yu xa'a ña ndi'i ni ini yu xa'a ndo. Ra iin ta ku'va tixu'vi iin

ña'a ña ˆkuni kaku se'e kuvi ña ndo'o yu xa'a ndo, iin saa ndia kii ña
na xaa ndo nduu ndo ta ku'va iyoo mii Cristo va. 20 Ra tu ña kuvi vi
kuvi ña, ra iin ˆxa yu su'va, ra xa ñaa vi íin yu xi'in ndo, ra ka'an
yu inka ku'va ña kuni yu xi'in ndo; saa chi ña íin yu inka ñuu kani
vichin, ra kundäa ini yu ni ke va'a sa yu ña va'a chindiee ta'an yu
xi'in vi ndo.

Ña saña'a ña *kuu xi'in ña Sara xi'in ña Agar yoo

21 Ra vichin na ka'an ndo'o, na ˆkuni ˆndee tuku tixi ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ña ndaka'ndia chiñu tuku ña nuu ndo,
¿ndia ku'va ke iyoo ña? 22 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
kachi tu'un Ndioxi ndakani ña xa'a ña: Ra Abraham ra *kaku uvi
tiaa se'e ra, ra iin ra *kaku xi'in ña'a ña xachiñu nda'vi nuu ra, ra
inka tu ra kaku xi'in mii yasi'i ra ña kuë ndixachiñu nda'vi va. 23 Ra
se'e ña *xachiñu nda'vi nuu ra, ra ta ku'va ˆkaku takundi'i na kuachi
va *kaku ra, ndi su se'e mii ña kuu yasi'i ra, ra xa'a ña va'a na xinu
nuu ña kindoo Ndioxi va kuvi ña *kaku ra kan. 24 Ra ña yo'o, ra
ta ku'va iyoo iin tu'un ndichi va ke iyoo ña. Uvi saa na si'i yo'o,
kuvi uvi ña kindoo Ndioxi va. Ra ña nani Agar ña *xachiñu nda'vi
kan kuvi ña ndaña'a iku ña nani Sinaí, nuu ndaki'in na xii xikua yo
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra nduu na na xachiñu nda'vi
va. 25 Ra ña Agar kan kuvi ña ndaña'a iku Sinaí ña íin chi Arabia va,
ra iku kan kuvi ña ndaña'a tu ñuu ka'nu Jerusalén ña iyoo ta ku'va
iyoo yuvi na xachiñu nda'vi xi'in se'e va. 26 Ndi su ñuu Jerusalén
ña iyoo chi ndivi va kuvi ña ndaña'a ña Sara ña kuë ndixachiñu
nda'vi; ra se'e ñuu Jerusalén ña iyoo chi ndivi kan va kuvi yoo. 27 Ra
su'va ke kachi tu'un Ndioxi xa'a ña Sara:

Na kusii ni ini yo'o ña'a ña numa, ña köo se'e;
ra ndiee ni na nda'yu yo'o ña'a ña ndikundäa ini tixu'vi kaku
se'e xa'a ña kusii ni ini kun.
Saa chi ña'a ña ndikäku se'e kuvi ña kua'a ni ka koo se'e va
nuu ña'a ña kaku se'e va.

28 Ñani yo, yoo, ra ta ku'va iyoo ra Isaac va kuvi ña iyoo yo; saa
chi ta *kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ña koo se'e ra, ra xa'a yoo va
kuvi ña *kindoo ra ña koo yo se'e ra Abraham. 29 Ra ta ku'va *xa
ra kuu se'e ña Agar ña *xachiñu nda'vi kan ña *ta̱xí ra ra Isaac, ra
*kaku xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi va kuvi ña kuu xi'in yo vichin.

Saa chi yuvi na kuni kundikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra kundasi va na yoo na kuu yo se'e ra Abraham na kindoo Ndioxi
xa'a xi'in ra. 30 Ra xa xini va ndo, chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi:
“Na taxi va kun ña'a ña xachiñu nda'vi xi'in se'e ña, saa chi se'e ña'a
ña xachiñu nda'vi, ra küvi vi ni'i ra ña'a xi'in ra kuu se'e ña'a ña
kuëe xachiñu nda'vi”, ˆkachi ña. 31 Ra na kundaa ini ndo vichin ñani
yo, chi yoo, ra se'e ña'a ña kuëe ndixachiñu nda'vi kan va kuvi yo,
ra süvi vi se'e ña'a ña xachiñu nda'vi kan kuvi yo.

Ña xa saña ndika Cristo yoo ra vivii va na sa yo

5 Ra ña xa *saña ndika Cristo yoo, ra ña va'a na koo ndika yo
iin takundi'i tiempo va kuvi ña; ra na ndaköo yo ña xa *saña
ndika Cristo yoo, ra ndi'vi tuku yo tixi yuku ña kuu ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ña ndasachiñu nda'vi tuku yo.
2 Ra yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo,
tu na kuiin ndo ña tia'ndia iku kuñu ndo, saa ra ña *xa Cristo, ra
köo ya'vi ndiaa vi ña nuu ndo, tu saa na sa ndo. 3 Ra tuku va ka'an
yu xi'in ndo xa'a ña yo'o, takundi'i yuvi na kuni ña tia'ndia iki kuñu
na, ra xiniñu'u tu saxinu na takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés va, ra saa ke va'a ndaki'in Ndioxi na. 4 Ra ndo'o,
na tuvi ña nduu ndo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi,
xa'a ña saxinu ndo ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
na kundaa ini ndo, chi Cristo va kuvi ra ˆndakoo ndo, ra kundasi
tu ndo ña ku'vi ini Ndioxi xini ra ndo'o va. 5 Ra ndu'u, na iyoo
Tachi Yii Ndioxi xi'in ra mii Tachi Yii kuvi ña ka'an xi'in va ndi ña
kundaa kaxi ini ndi, ña nduu ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu Ndioxi, xa'a ña ndiaa ini ndi Cristo. 6 Saa chi yoo na xa nduu
iin xi'in Cristo, ra köo ya'vi ndiaa vi ña tia'ndia iki kuñu yo a ña
tiä'ndia ña. Chi ña ndiaa ya'vi nuu yo ke ndiaa ini yo Cristo va, ra
ña ndiaa ini yo Cristo kuvi ña ˆchindiee ta'an xi'in yo ña ˆku'vi ini
yo xini yo inka yuvi va.
7 Ra ndo'o, ra xa va'a ni va ki'in ndo kua'an ndo, ¿ra yoo va kuvi
na sanda'vi ndo'o ña sana ini ndo, ra ˆndakoo ndo ña ndaa? 8 Ra
süvi vi Ndioxi kuvi ra ndixa saa xi'in ndo, saa chi mii ra kan kuvi ra
kana ndo'o ña na kandixa va ndo ra. 9 Ra na näa ini ndo, xa'a tu'un
ndichi ña ka'an na xa'a ndia saña'a, ndia kuu ndia chi'ña tu'un, ña
kachi su'va: “Lo'o ni va ndavi ra kuchuun va ña sandanañu ña ixan”,

ˆkachi ña. 10 Ra xa'a ña xa kuu yo iin, ña ndikun yo Cristo, ra ndiaa
va ini yu ndo'o ña iyoo yu'u ndo xi'in yu xa'a ña ka'an yu xi'in ndo.
Ra yuvi na sanda'vi ndo'o, ra nii ndia ndia ka na kuvi va na, ra ni'i
va na tundo'o sa Ndioxi.
11 Ñani yo, tu na ka'an ndoso yu ña xiniñu'u tia'ndia va iki kuñu
takundi'i tiaa, saa ra, na saa ini xini yu'u, ra täxi vi na yu'u, ra nii
saa tu na xi'in va yu tu na kä'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo
ña xitakaa ra ndika cruz va. 12 Ra ndia xika tu sanda'vi ndo'o, ña
xiniñu'u tia'ndia iki kuñu ndo, ra va'a ka va tu na ka'ndia va'a mii
ndia iki kuñu ndia, ña kuu ndia, ndia käku ka se'e va.
13 Ñani yo, ña *kana Ndioxi ndo'o, ra xa'a ña va'a na koo ndika
va ndo kuvi ña. Ra süvi ña ndisaña ndika tu ra ndo'o, ra na sa ndo
chiñu ña kuni mii ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuu ndo yuvi
na chindiee ta'an xi'in ta'an xa'a ña ku'vi ini ndo xini ta'an va ndo.
14 Saa chi takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi xa'a, ra xa'a ña ku'vi ini
ke ka'an va ña, ra su'va ke kachi ña: “Na ku'vi ini kun kuni kun inka
yuvi ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun”, kachi ña. 15 Ndi su tu
na kanita'an, a na satakue'e ta'an va kuvi ndo, ra na kundaa ini ndo,
chi na sandi'i xa'a ta'an mii va kuvi ndo.

Na sä yo ña kuni kuñu yo chi ña kuni Tachi Yii va ke na sa yo

16 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo: Ña na kutiaku ndo ta
ku'va kuni Tachi Yii Ndioxi va, saa chi saa ke küvi sa ndo chiñu ña
kuni iki kuñu ndo sa va ña. 17 Saa chi takundi'i chiñu ña kuni iki
kuñu sa ña, ra ña kanita'an va kuvi ña xi'in Tachi Yii Ndioxi, ra ña
kanita'an kuvi tu Tachi Yii Ndioxi va xi'in chiñu kan. Ra saa va ke
iyoo ña, ra xa'a ña kan ke kuëe xiniñu'u sa ndo chiñu ña kuni iki
kuñu ndo sa ña. 18 Ra tu Tachi Yii Ndioxi kuvi ña ka'an xi'in ndo
ndia ña kuvi ña xiniñu'u sa ndo, saa ra xä'ndia chiñu ka vi ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu ndo. 19 Ra takundi'i va yuvi kundaa
ini ndia ku'va ke tiaku yuvi na xa chiñu ki'vi, ra ña yo'o va kuvi ña
xa na: Na xa nitanda'a ra ki'vi na xi'in inka yuvi, na täan tanda'a,
ra xa na chiñu ki'vi xi'in ta'an na, xi'in kua'a ni ka chiñu yakua ña
yuna'a na xa na, xi'in ña ndakani ini na xa'a chiñu ki'vi, 20 xi'in ña
ndasaka'nu na ndioxi ndii, xi'in ña xa tu'va na, xi'in ña kundasi na
inka yuvi, xi'in ña kanita'an na xi'in ta'an na, xi'in ña ndukuini ini
na ña kuni na koo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi nuu na, xi'in ña sáa̱ na

xa'a ndia ndia ka ña'a, xi'in ña ka'an to'o ni na xa'a mii na, xi'in ña
xa kuachi na xi'in ta'an na, ra ta'vi ta'an na, [21] xi'in ña ndukuini ini
na ña kuni na sandi'i na xa'a ña'a ña iyoo nuu inka yuvi, xi'in ña
xa'ni na, xi'in ña xi'i na, xi'in ña xixi ni na, xi'in sava ka chiñu kini.
Ra xa ta *kachi yu xi'in ndo ta yachi ke kachi tuku yu xi'in va ndo,
ra kuenda ni na koo ndo, ra na sä ndo saa, saa chi na ˆxa saa, ra kï'vi
vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
[22] Ndi su ña ˆxa Tachi Yii Ndioxi ke chindiee ta'an ña xi'in yo ña
ˆku'vi ini yo xini yo inka yuvi va, xi'in ña iyoo sii ini yo, xi'in ña
ita'an mani yo xi'in takundi'i yuvi, xi'in ña iyoo ka'nu ini yo, xi'in
ña to'o ni yo xi'in yuvi, xi'in ña tiayu ni yo, xi'in ña iyoo ndaku
nima yo, [23] xi'in ña vita ini yo, xi'in ña xa'nu yo mii yo. Ra ndia nii
ndiayu kuchüun ka'ndia nuu yo ña sä yo ña yo'o. [24] Ra yoo na xa
kuu kuenda Cristo, ra xa ndixi'i va ña kuni iki kuñu yo sa ña ndika
cruz xi'in ra. [25] Ra tu xa *ndasama Tachi Yii Ndioxi ku'va ña tiaku
yo, saa ra xiniñu'u tu sa yo takundi'i ña ka'an ña xi'in va yo.
[26] Ra na kutiäa ni ini yo xi'in mii yo, saa chi tu saa na sa yo, ra
kuachi va kuvi ña xava'a yo xi'in inka yuvi, ra nii na ndukuïni tu ini
yo kuni ta'an va yo.

Na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an ndo

6 Ñani yo, ndo'o na xa iyoo xixa ini, na ˆxa ña ka'an Tachi Yii
Ndioxi, ra tu na kundaa ini ndo xa'a iin na ñani yo ña *ndakava
na ña ˆxa na ndia ndia ka chiñu ki'vi, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na
ka'an ndo xi'in na, ña na ndakoo na chiñu ki'vi ña ˆxa na. Ndi su
vivii va na ka'an ndo xi'in na, ra kuenda ni na koo ndo, saa chi tu
köo ra iyo ini tu koyo ndo'o va. [2] Ra na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an
ndo ña kuiso ndo tundo'o ña ndo'o na, saa chi tu saa na sa ndo, ra
ndiayu Cristo va kuvi ña saxinu ndo.
[3] Saa chi tu na ndakani ini ndo ña kuu ndo na xiniñu'u ni, ra küvi
chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi, saa ra na sanda'vi mii va kuvi
ndo, saa chi kuëe kuu vi ndo yuvi na xiniñu'u ni. [4] Ra xa'a ña kan ke,
ta iin iin ndo ra na kotondoso ndo mii va ndo a ña va'a kuvi chiñu
ña xa ndo a ña vä'a va kuvi ña, ra saa ke va'a kundaa ini ndo, ra tu
ña va'a kuvi chiñu ña xa ndo, saa ra na kusii ni ini ndo xi'in mii va
ndo, ndi su na chinüu ndo mii ndo xi'in inka yuvi. [5] Saa chi ta iin iin
yuvi ra mii va na kuvi na ndiso xi'in chiñu ña xa na.

6 Ra yuvi na ˆkutu'va tu'un va'a xa'a Tata Jesucristo, ra ña
xiniñu'u va kuvi ña na chindiee ta'an na xi'in yuvi na ˆsakua'a na
nuu, ña taxi na ña'a ña kumani nuu na nda'a na.
7 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, saa chi ndia nii yuvi küvi sasiki
Ndioxi. Saa chi ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na ke koo kui'i ña
ndaki'in va na. 8 Saa chi yuvi na ˆxa chiñu ña kuni iki kuñu na, ra
kui'i ña ndaki'in na kuvi ña kuvi va na. Ndi su yuvi na xa chiñu ña
kuni Tachi Yii Ndioxi, ra kui'i ña taxi Tachi Yii nda'a na ke ni'i na
ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un va. 9 Ra na kuñäa yo, ña sa yo
ña va'a, saa chi tu ndakundiee yo ˆxa yo ña va'a, saa ra ni'i va yo ña
va'a nuu Ndioxi, ta xa na xaa kii ña chituni ra ña taxi ra ña nda'a
yo. 10 Xa'a ña kan ke na chindiee ta'an yo xi'in takundi'i va yuvi ta
kundaa ini yo ña xa mani nuu na, ndi su ña xiniñu'u sa yo ke na
ndi'i ni ka va ini yo ña chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo na ndikun
Cristo va.

Ña ndiaa ya'vi nuu yu'u kuvi ña *ndixi'i Cristo ndika cruz va

11 Ra na kundaa ini ndo, chi mii yu'u Pablo va kuvi ra tiaa tutu
yo'o ña xaa ña nuu ndo, ra xa'a ña kan ke na'nu ni tiaa yu nuu ña.
12 Ra yuvi na xa nduxa xi'in ndo ña na tia'ndia iki kuñu ndo, ra xa'a
ña kuni na kindoo va'a na nuu yuvi va kuvi ña, ˆxa na saa, ra nii
küni tu na ña ndo'o na xa'a ña kaka na ka'an ndoso na tu'un va'a
xa'a Cristo ña ndixi'i ra ndika cruz va. 13 Saa chi ndia nii mii yuvi na
xa nduxa xi'in ndo, ña tia'ndia iki kuñu ndo, ra kuëe saxinu vi na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Saa chi takua ña kuni na ke na
tia'ndia iki kuñu va ndo, ra saa ke ni'i na kutiaa ini na ña *kuchuun
na *xa nduxa na xi'in ndo ña na koo tuni ndo'o va. 14 Ndi su yu'u,
ra kuëe kuni yu ña kutiaa ini yu xa'a inka ña'a, chi ña kutiaa ini yu
xa'a kuvi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz va. Saa chi xa'a ña
ndixi'i Cristo, ra köo ka vi ya'vi ndiaa ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi ña
ndiaa ya'vi ni nuu na yu'vi yo'o, ra nii ña'a ña kutoo ni iki kuñu yu
sa ña ke köo ka ya'vi ndiaa vi. 15 Saa chi tu xa iin va nduu yo xi'in
Cristo, saa ra köo ya'vi ndiaa ka vi ña iyoo tuni yoo a ña köo va tu
ña; chi ña ndiaa ya'vi kuvi ña xa nduu yo yuvi xaa xa'a ña *xa Cristo
va. 16 Ra ña va'a xi'in ña nda'vi ini Ndioxi na koo xi'in takundi'i
ndo'o na xa nduu yuvi xaa, saa chi ndo'o kuvi ndo kuu ndinuni ñuu
Ndioxi va.

17 Ra yo'o kuvi ña sandi'i yu ka'an yu xi'in ndo: ra na täva ka ndo
kuachi xi'in yu xa'a takundi'i ña xa ndika'an yu xi'in ndo xa'a, saa
chi ya̱ndà ña iyoo sata va yu kuvi ña ndaña'a yu'u ña ˆkuu yu, ra
xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo
ñani yo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

1 Yu'u, ra Pablo, ra *kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu nuu
Tata yo Jesucristo kuvi ra ˆtiaa tutu yo'o ña xaa ña nuu ndo'o,
na yii na kuu ñuu Ndioxi, na ndinuni ndikun Tata yo Jesucristo ndee
ñuu Éfeso. 2 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi
ña va'a kuta'vi ndo, ra vivii na koo ndo.

Cristo kuvi ra *taxi ña va'a nda'a yo

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata yo
Jesucristo, saa chi xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo
kuvi ña, *taxi Tata yo Ndioxi takundi'i nuu ña va'a ña *kee chi ndivi
nda'a yo. 4 Ra ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o vi kuvi ña
ndikaxin ra yoo ña nduu yo iin xi'in Cristo, ña va'a na kuu yo yuvi
na yii, na köo kuachi nuu ra. 5 Ra xa'a ña *ku'vi ni ini Ndioxi xini ra
yoo va kuvi ña ndikaxin ra yoo, ra ndaki'in nda'vi ra yoo ña nduu
yo se'e ra, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo, saa chi saa ke kindoo ini
ni mii va ra. 6 Ra xa'a ña *xa Tata yo Ndioxi ña yo'o va kuvi ña
ˆndasaka'nu ni yo ra, saa chi *kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ra xa'a
ña kunda'vi ini ra *xini ra yoo kuvi ña *ndasa ra yoo iin xi'in se'e
ra, ra ˆku'vi ni ini ra xini ra. 7 Ra xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
ndika cruz va kuvi ña *xa ka'nu ini ra xa'a kuachi yo, ra *sakaku ra
yoo. Ra xa'a ña *ku'vi ni ini ra yoo va kuvi ña *xa ra saa. 8 Ra xa'a
ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo kuvi tu ña, ˆtaxi ra kua'a ni ña xinituni
xi'in ña ndichi nda'a va yo, 9 ra *ndaña'a ra ña kuu kuenda mii ra ña
*ndixiyo se'e ta yachi nuu yo, ra Cristo va kuvi ra kindoo ra xi'in ta
yachi ña na sa ra chiñu kan. 10 Ra ta xa na xaa kii ña chituni Ndioxi
xinu nuu chiñu mii ra ña iyoo se'e kuvi ña sandi'i ra ndachuta'an ra

takundi'i ña'a, ta kuu ña iyoo ndivi, xi'in ña iyoo ñu'u, ra ndataxi ra
ña nda'a Cristo ña ka'ndia chiñu ra nuu ña.
11 Ra xa'a ña xa *nduu yo iin xi'in Cristo va kuvi ña ndikaxin
Ndioxi yoo ta yachi, ña va'a ndaki'in yo ña *kindoo ra taxi ra nda'a
yo; ra takundi'i ña yo'o, ra iin ta ku'va kuni mii Ndioxi ke iyoo va
ña, saa chi ra kan, ra iin ta ku'va kuni mii va ra ke ˆxa ra takundi'i
chiñu. 12 Ra su'va va ke *xa ra, ña va'a na ndasaka'nu ndu'u, na inuu
ndakundiaa ini Cristo, kivi ra. 13 Ra mii saa kuvi tu ña *xa Ndioxi
xi'in ndo'o va, ña *taxi ra tu'un ra, ña ndaa, ña kuu tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo *xini so'o ndo, ra ndakundiaa ini ndo ra, ra *nduu
ndo iin xi'in ra, ra xakin tu Ndioxi va tuni ra ndo'o, ra tuni kan,
kuvi Tachi Yii ra ña *kindoo ra taxi ra nda'a va ndo. 14 Ra Tachi
Yii Ndioxi ña iyoo nima va yo kuvi ña ka'an xi'in yo, ña ndixa ke
ndaki'in va yo ña'a ña *kindoo ra taxi ra nda'a yo, ta xa na sandi'i
ra, ña saña ndika ra takundi'i yuvi na kuu kuenda mii ra. Ra xa'a ña
*xa Ndioxi takundi'i ña yo'o, ra xiniñu'u na ndasaka'nu yo kivi va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni na ve'e ñu'u

15 Ra xa'a ña kundaa ini yu xa'a takundi'i ña *xa Ndioxi xi'in
yo, xi'in xa'a ña kundaa ini yu xa'a ndo ña ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo, ra ku'vi ni ini ndo xini ndo takundi'i na kuu ñuu Ndioxi
va kuvi ña, 16 kuëe xikuiin yu ña ndataxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a
ndo, saa chi iin takundi'i ichi ña ka'an yu xi'in ra, ra ndaka'an va yu
xa'a ndo, ra ka'an yu xi'in ra xa'a va ndo. 17 Ra ña nduku yu nuu
Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ra kuu Ndioxi Tata yo Jesucristo kuvi ña,
na taxi ra ña ndichi nda'a va ndo, ña va'a na kundaa ini ndo xi'in
ña kuu kuenda mii ra ña iyoo se'é, saa chi saa ke kuvi kundaa va'a
ka ini ndo xa'a va ra. 18 Ra ka'an tu yu xi'in ra xa'a ndo, ña va'a na
ndakuña ra ña xinituni va ndo, ra kundaa kaxi ini ndo xa'a takundi'i
ña va'a ña ndiaa ini ndo ndaki'in ndo, xa'a ña kana ra yoo, ra yoo
kuvi na kuu ñuu ra ña yii, ña va'a, ña ndiaa ya'vi ni nuu va ra. 19 Ra
ka'an tu yu xi'in Ndioxi xa'a ndo ña na kundaa ini ndo xa'a ndiee
ra ña ka'nu ni va ña, ra ni kuëe ndi'i va tu ña, ra ndiee kan kuvi
ña ˆchindiee ta'an xi'in yoo na xa ndakundikun Cristo va. Ra suvi
mii ndiee ña ka'nu ña kuu mii Ndioxi kuvi tu ña *xiniñu'u ra 20 ña
*sandatiaku ra Tata yo Jesucristo va, ra *ndachindu'u ra ra xiin
kua'a ra ndivi ninu, 21 ña ˆxa'ndia chiñu ra nuu takundi'i ndiee ña

iyoo ndivi, xi'in takundi'i ndiee ña iyoo nuu ñu'u, ra saa tu takundi'i
ka ndiee ña iyoo va, ta kuu ña iyoo vichin, a ña koo kivi ña vaxi va
tu. 22 Ra su'va va ke *xa Ndioxi ña *sandi'vi ra takundi'i ña'a tixi
xa'a Tata yo Jesucristo ña xa'ndia chiñu ra nuu ña, ra *ndasa tu ra
Tata yo Jesucristo xini takundi'i na ve'e ñu'u va ra. 23 Ra yuvi na
kuu ve'e ñu'u kuvi na kuu iki kuñu Cristo va, ra iin ta iyoo Cristo
ke iyoo tu na kan va; ra mii Cristo va kuvi ra ˆtaxi takundi'i ña'a ña
xamani nuu na.

Xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña ˆsakaku ra yoo

2 Ra ta yachi, ra na ndii va ndixiyo ndo, xa'a ña yakua, ña kuu
kuachi, ña *xa ndo, 2 ra chiñu ña ˆxa na yuuvi yo'o va kuvi ña
*xa ndo, ra *xa tu ndo chiñu ña kuni ri kuchee, ri xa'ndia chiñu nuu
takundi'i tachi ndiva'a, ri taxi xini yuvi ña xïin na kandixa na Ndioxi
va. 3 Ra ta ku'va xitiaku ndo'o kuvi tu ña xitiaku ndu'u va ta yachi,
ña *xa ndi chiñu ña kuni iki kuñu ndi, ra iin ta ku'va *kuni mii ndi
xi'in ña xani ini ndi ke *xa va ndi, ra xa'a ña kan ke xindiatu ndi
sando'o Ndioxi ndu'u xa'a kuachi ndi, ta ku'va iyoo takundi'i yuvi
va. 4 Ndi su xa'a ña chee ni ña nda'vi ini Ndioxi, ra *ku'vi va ini ra
xini ra yoo, 5 ña kan ke va'a ni xa na ndii va *xikuu yo xa'a kuachi
yo, ra ndïxa ra xa'a vi ña, chi *taxi va ra ña kutiaku yo ta sandatiaku
ra Cristo tiañu na ndii. Ra xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña
*ndikaku yo. 6 Ra mii va Ndioxi kuvi ra *sandatiaku yoo xi'in Cristo
Jesús, ra *ndachindee ra yoo xi'in ra ndivi. 7 Ra takundi'i ña yo'o ke
xa ra, saa chi ña kuni ra ke ndaña'a ra ña ˆku'vi ini ra xini ra yoo,
xi'in ña ˆkunda'vi ni ini ra ˆxini ra yoo xa'a ña *xa Cristo, kii ña vaxi
va. 8 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña *ndikaku yo xa'a ña
nda'vi ni ini Ndioxi va, xa'a ña ndakundiaa ini yo Jesucristo. Ra
ndia nii chiñu ndïxa yo xa'a ña, chi mii va Ndioxi kuvi ra sani'i ña
yoo. 9 Ra süvi xa'a ña *ndixa yo iin chiñu va'a kuvi ña *ndikaku yo.
Ra xa'a ña kan ke ndia nii yuvi küvi kutiaa ni ini xa'a ña *ndikaku
na. 10 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra ndasava'a xaa tuku yoo, ra ta
ku'va iyoo mii Cristo va ke *ndasa ra yoo, ña va'a na ˆsa yo takundi'i
chiñu va'a, ña xa *chituni mii ra sa yo ndia ta yachi va.

Xa'a ña *xa Cristo va kuvi ña *ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

11 Ra xa kundaa va ini ndo'o na küu judío, chi ta yachi, ra “yuvi
na köo tuni Ndioxi” va ke xinani ndo nuu na judío, na iyoo tuni
Ndioxi; ra tuni kan, ra yuvi ta'an va na kuvi na xakin ña na. 12 Ra
tiempo kan, ra ndixïyo vi Cristo xi'in ndo, ra ndixiyo xika tu ndo nuu
na ñuu Israel va, ra nii ña kindoo Ndioxi xa'a kuvi ña ndikundäa ini
ndo xa'a vi. Saa chi na iin saa kaa xindee va kuvi ndo, ra nii köo
mii ña'a ndixindiatu vi ndo ña chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra nii
Ndioxi tu ndixïin xi'in vi ndo. 13 Ndi su vichin, ra xa iin va nduu ndo
xi'in Cristo, ra va'a ni na ndixiyo xika va ndixiyo ndo, ndi su xa'a
ña ndixi'i Cristo ndika cruz va kuvi ña nduyachin ndo nuu Ndioxi
vichin.
14 Saa chi Cristo va kuvi ra ndachuta'an mani yoo xi'in inka yuvi.
Saa chi na judío xi'in na küu judío, ra iin ñuu va ndasa ra yoo, ra
sandi'i va ra xa'a ña'a ña ndata'vi siin yoo ta yachi. 15 Ra xa'a ña
ndixi'i ra ndika cruz va kuvi ña *sandi'i ra xa'a ndiayu ña ndakoo ra
Moisés, ña xa'ndia chiñu nuu yo, ra uvi saa ñuu, ra iin ñuu xaa va
*ndasa ra ña, ra xa iin va nduu yo xi'in ra vichin, ra su'va va ke *xa
ra ña va'a *ndachukuta'an mani ra yoo. 16 Ra xa'a ña ndixi'i Cristo
ndika cruz va kuvi ña *ndachuta'an mani ra na judío xi'in na küu
judío, ña *nduu yo iin iki kuñu, ra *ndachuta'an mani tu ra yoo xi'in
Ndioxi va.
17 Ra ña *kixi Cristo, ra tu'un va'a ña ndachindee va'a yoo va
kuvi ña ndika'an ndoso ra nuu ndo'o na ndixiyo xika, ra saa tu nuu
na ndixiyo yachin nuu va ra. 18 Ra na tixa'vi Cristo, chi xa'a ña *xa
ra kan va kuvi ña ndini'i ta'vi takundi'i yo ña mani nuu Ndioxi, ña
va'a kuyachin yo nuu ra xa'a ndiee Tachi Yii ra ña iyoo xi'in yo.
19 Xa'a ña kan ke vichin, ra ndo'o, ra süvi ka vi yuvi na ndikee
inka ñuu xika kuvi ndo, ra nii kuëe kuu tu ndo na xika ta ñuu ta ñuu
va, chi vichin, ra xa iin nduu va ndo xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi,
saa chi xa na ve'e mii Ndioxi va ke *nduu ndo. 20 Ra ta iyoo iin ve'e
chee ña sakan ˆxava'a Ndioxi va kuvi ña iyoo ndo; ra ndia xika chiñu
nuu Jesucristo, xi'in ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
ra ta ku'va iyoo yuu ña xakin xa'a na ve'e va kuvi ña iyoo ndia kan,
saa chi ndia kan kuvi ndia *saña'a yuvi xa'a tu'un Ndioxi, ra sata
tu'un kan va kuvi ña ˆkuva'a ndo'o vichin, saa chi xa ˆkandixa va
ndo tu'un ña ndika'an ndoso ndia; ra mii Jesucristo va kuvi ra kuu

yuu ka'nu ña kuu ndiee xa'a ve'e kan. [21] Ra sata yuu ka'nu ña kuu
Jesucristo kan va kuvi ña vivii sakua'nu Ndioxi ve'e kan kuandaa ña
kua'an ña, iin saa ndiakua xaa ña nduu ña ve'e ñu'u yii, ña nduu ña
iin xi'in Tata yo Jesucristo va. [22] Ra xa'a ña xa *nduu tu ndo'o na
küu judío, xi'in na kuu judío iin xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa'nu
tu ndo kua'an ndo vichin ña ˆkuu ndo ve'e ñu'u nuu iyoo Tachi Yii
Ndioxi ña *taxi ra nda'a va ndo.

Mii va Ndioxi kuvi ra *taxi chiñu nda'a ra Pablo ña ka'an ndoso ra nuu yuvi na küu judío

3 Ra xa'a ña va'a ña *xa Cristo xa'a va yo kuvi ña ka'an ni yu
xi'in Ndioxi xa'a ndo ndia mii ini ve'e kàà nuu ndikaa yu xa'a
ña ndikun yu Cristo. Ra ña ndo'o ni yu vichin, ra xa'a ña ˆkuni yu
ndachikaa yu tu'un ndiee ini xi'in ndo'o na küu judío va kuvi ña.
[2] Ra ña tuvi yu, ra xa ˆkundaa va ini ndo chi xa'a ña *kunda'vi ini
Ndioxi *xini ra yu'u va kuvi ña, *taxi ra chiñu yo'o nda'a yu ña
va'a na chindiee ta'an yu xi'in ndo. [3] Ra xa ta ku'va iyoo ña lo'o ña
*tiaa yu *ti'vi yu xaa nuu ndo ke iyoo va ña, chi mii va Ndioxi kuvi
ra *ndaña'a ña kuu kuenda mii ra ña ndixiyo se'e nuu yu ña va'a
*kundaa ini yu xi'in ña. [4] Ra ta xa na ka'vi ndo tutu ñaa, ra saa ke
kundaa ini ndo ña ndixa ke ˆxini va yu ña kuu kuenda Cristo ña
ndixiyo se'e. [5] Ra ña ndixiyo se'e ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra
ndia nii yuvi ndikundäa ini xa'a ña ta yachi, ndi su vichin, ra xa
*ndaña'a va Ndioxi ña nuu ndia yii ndia xika chiñu nuu Jesucristo,
ra saa tu nuu ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra
Tachi Yii va Ndioxi ke *xiniñu'u ra ña *ndaña'a ra ña nuu ndia. [6] Ra
na kundaa ini ndo, xa'a ña ndixiyo se'é kan, chi su'va va ke iyoo
ña: tu na kandixa yuvi na küu judío tu'un va'a xa'a Tata Jesucristo
ra ndaki'in va na ña va'a ña ndini'i na kuu judío, ra iin iki kuñu
va nduu na, ra ndaki'in tu na ña kindoo Ndioxi taxi ra xa'a ña *xa
Cristo Jesús va.

[7] Ra xa'a ña tiayu ni ini Ndioxi va kuvi ña ndikaxin ra yu'u, ña
sachiñu yu nuu ra ña ka'an ndoso yu tu'un ra, xi'in ndiee ka'nu ña
kuu mii ra.

[8] Ra mii ña ndixa ra köo vi ya'vi ndiaa yu nuu takundi'i na ñani
yo na ndikun Tata yo Ndioxi; ndi su va'a ni saa va, ndi su ndini'i
ta'vi va yu ña va'a nuu Ndioxi, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a

ña kuika ña kuëe ndi'i xa'a ña iyoo nuu Tata yo Jesucristo. [9] Ra
*sakuiso chiñu tu ra yu'u ña ndakani yu nuu takundi'i yuvi va, xa'a
ña kuu kuenda mii ra, ña ndixiyo se'é ndia kii ña *xava'a ra ña
yuuvi. [10] Ra ña *xa Ndioxi su'va, ra ña va'a na kuniñu'u ra na ve'e
ñu'u ra ña ndaña'a na takundi'i nuu ña ndichi ña kuu mii ra, nuu
takundi'i ña kuu mii ndiee, xi'in ña xa'ndia chiñu iyoo ndivi va kuvi
ña. [11] Ra ndia kii ña kumani ka sava'a Ndioxi ña yuuvi vi kuvi ña
*kindoo ini ra ña kuniñu'u ra Tata yo Jesucristo ña sa ra chiñu yo'o.
[12] Ra xa'a ña *xa Cristo va kuvi ña iyoo ndika yo, ra xa'a ña ndiaa tu
ini yo ra ke kuvi kuyachin yo nuu Ndioxi va. [13] Ña kan ke, xakun
nda'vi yu nuu ndo vichin, ña na nandïko ini ndo xa'a tundo'o ña
ndo'o yu xa'a ndo vichin, chi ña kusii ini ndo xi'in va na kuu ña, saa
chi ña ndo'o yu, ra ña va'a na kundaku ka ini va ndo kuvi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

[14] Ra xa'a ña kan ke ndakusiti yu nuu Tata yo Ndioxi ra kuu iva
Tata yo Jesucristo ña ka'an yu xi'in ra xa'a ndo, [15] saa chi ra kan,
kuvi ra xava'a yoo na ndee nuu ñu'u yo'o, ra saa tu takundi'i na
ndee ndivi va. [16] Ra ˆka'an ni tu yu xi'in ra, ña na taxi ra Tachi Yii
ra koo xi'in va ndo, ra taxi ña ndiee nda'a ndo, ña va'a na kuu xixa
nima ndo xi'in tu'un ra, ra kuvi va sa Ndioxi ña, saa chi ndiee ña
kuu mii ra, ra ña ka'nu va kuvi ña, ra kuëe ndi'i tu xa'a va ña.
[17] Saa chi saa ke va'a koo Cristo nima ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra,
ra saa ke kuvi koo ni tu ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi va nuu ndo, ra
koo ndaku nima ndo. [18] Ra ña xa iyoo Cristo nima ndo, ra kuvi va
kundaa ini ndo, ra saa tu takundi'i na ve'e ñu'u va, xa'a ña ndika ni,
xi'in ña kani ni, xi'in ña kunu ni, xi'in ña sukun ni ña ku'vi ini Cristo
xini ra yoo. [19] Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni
ndo ña va'a na kundaa ini ndo xa'a ña ku'vi ini ra ña chee ni va ña,
ra lo'o ni va kundaa ini yo xa'a ña xi'in ña xinituni ña kuu mii yo.
Saa chi ña kundaa ini ndo xa'a ña ke kuvi koo takundi'i nuu ña'a ña
kuni Ndioxi taxi ra nda'a ndo nuu va ndo.

[20] Ra Ndioxi kuvi ra kuu mii ndiee, ña kuvi sa ra takundi'i va ña
na'nu ka nuu ña nduku yo nuu ra, ra vi'i ni ka va ña kuvi sa ra nuu
ña xani ini yo xa'a, ra ndiee ra ña iyoo nima va yo kuvi ña ˆxa ña
kan. [21] ¡Ra na ndasaka'nu ni takundi'i yoo na ve'e ñu'u, Tata yo

Ndioxi xa'a ña *xa Cristo Jesús, ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo!
Saa koo.

Na ve'e ñu'u Cristo ra iin yu'u va na kuu na

4 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un
va'a xa'a Tata yo Cristo kuvi ra xaku nda'vi nuu ndo vichin, ña
na sa ndo chiñu va'a xa'a ña kana Tata yo Ndioxi ndo'o. [2] Ra na sa
ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o ni tu na koo va ndo; ra na säa
kama ni ndo, ra ka'nu ni tu na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo xa'a ña
ku'vi ini ndo xini ta'an ndo. [3] Ra na sa nduxa ndo ña kuta'an mani
ndo xi'in ta'an ndo, ña va'a na ndï'i xa'a ña *ndachuta'an Tachi Yii
ndo'o ña kuu ndo iin. [4] Saa chi iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo, ra
iin Tachi Yii ke ndaki'in takundi'i va yo, ra ña *kana Ndioxi yoo, ra
ndiaa tu ini takundi'i yo ña koo va yo xi'in ra kii ña vaxi. [5] Ra iin
kuvi tu Tata yo Jesucristo, ra indaa ra kan kuvi tu ra ndiaa ini va yo,
ra iin kuvi tu ña chichi va yo, [6] ra iin kuvi tu Tata yo Ndioxi, ra kuu
Iva takundi'i va yuvi. Ra ra kan kuvi ra ˆxa'ndia chiñu nuu takundi'i
va yo, ra ra kan kuvi tu ra taxi ndiee takundi'i yo ña ˆxa yo ndia ndia
ka chiñu ña kuni mii va ra, ra iyoo tu ra nima takundi'i va yo.
[7] Ra ta ku'va kuni mii ra kuvi tu ña iyoo ña xinituni ña taxi ra
nda'a ta iin iin va yo, xa'a ña tiayu ni Tata yo Jesucristo. [8] Ra xa'a
ña yo'o va ke ka'an tu'un Ndioxi ña ka'an, kachi su'va:

Ndaa ra iin nuu sukun ni, ra ndaki'in tu ra na ndo'ni ve'e kàà
va kua'an na xi'in ra,
ra *sani'i tu ra ña xinituni yuvi va,

ˆkachi ña.
[9] Ra ña ka'an tu'un Ndioxi, “ña ndaa ra nuu sukun ni”. Ra xa'a ña
*xiin Cristo *xa ni̱nù ra xi'in mii ra, ra *nuu ra ndia nùù ñú'u ña núu
va'a yo'o va kuvi ña, ka'an ña. [10] Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo,
chi mii ra *nuu ndia nùù ñú'u ña núu va'a yo'o kuvi tu ra nandaa,
ndia nuu sukun va'a ndiví va ña va'a na ka'ndia chiñu ra iinii kuvi
nuu ña yuuvi. [11] Ra suvi kuvi tu ra *taxi ña xinituni nda'a ta iin iin
va yuvi, ra sava na *taxi ra ña xinituni ña kaka na chiñu nuu va
ra, ra sava tu na *taxi ra ña xinituni ña ka'an ndoso na tu'un yu'u
Ndioxi va, ra sava tu na *taxi ra ña xinituni ña ka'an ndoso na tu'un
va'a xa'a va ra, ra sava tu na *taxi ra ña xinituni ña kuiso chiñu na
xi'in na ve'e ñu'u va, ra sava tu na *taxi ra ña xinituni ña kuu na, na

ˆsaña'a yuvi va. 12 Ra saa ke *xa ra ña *xa nduvi ra na kuu kuenda
mii ra ña sa na chiñu nuu ra, ña va'a na sakua'nu na yoo na ve'e
ñu'u ña kuu iki kuñu ra, 13 iin saa ndiakua na tandiaa yo, ña nduu yo
iin, ña ndiaa ini yo Cristo ra kuu se'e Tata yo Ndioxi, ra ndaki'in tu
yo ña xinituni ña taxi va ra. Ra saa ke tandiaa yo kuu yo yuvi xixa,
ra ña kachi ña saa, ra ta ku'va iyoo Cristo vi ke tandiaa yo koo yo.
14 Ra ta xa na kuxixa ini yo, saa ra köo ka vi yo ta ku'va iyoo na
kuachi na kama ni ndasama ña xinituni, na kama ni ndakundikun
ndia ndia ka ña saña'a inka yuvi. Saa chi, saa ra kuïin ka vi yo ña
taxi yo sanda'vi yuvi na maña yoo, ña ku'un yo inka ichi ki'vi. 15 Chi
ña sa yo kuvi ña, ka'an yo ña ndaa va xi'in ta'an yo, ra ku'vi tu
ini yo kuni ta'an va yo, ña va'a na kua'nu yo, ra nduu yo iin xi'in
Tata yo Cristo, ra xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u. 16 Ra mii Cristo
kuvi tu ra ˆndachuta'an yuvi na kuu ñuu va ra, ta ku'va iyoo tuchi
ña ndachuta'an ña iki kuñu iin yuvi. Ra tu ku'vi ini yuvi na kuu iki
kuñu Cristo xini ta'an na, ra ˆxa na chiñu ña *taxi Ndioxi nda'a na,
saa ra kuvi tu kua'nu ve'e ñu'u xi'in ndiee Tata yo Cristo va.

Ña ndikun yo Cristo vichin ra na kutiaku yo ta ku'va kuni mii va ra

17 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, xi'in ndiayu ña
*taxi Tata yo Cristo nda'a yu: ña ndiaa yu'u yu ndo'o, ña na sä ka
ndo ta'an chiñu ña ˆxa yuvi na xïni Ndioxi, saa chi na kan, ra ˆxa
na ta ku'va iyoo ña ki'vi, ña xani ini mii va na. 18 Ra ña xinituni na
ra nuu ñaa va iyoo ña. Ra kuëe tiaku na ta ku'va kuni Ndioxi, saa
chi na *nduki'vi va kuvi na xa'a ña ndiee ni ini na. 19 Ra ndia nii ña
kà'àn nuu na ke köo ka vi, chi ña *xa na ke ndataxi na mii na nda'a
ki̱'vi va, ra ˆxa na takundi'i nuu chiñu yakua va. 20 Ndi su ndo'o, ra
ndisakuä'a vi ndo ña kan nuu Tata yo Cristo. 21 Chi ña *sakua'a
ndo nuu ra kuvi ña vivii na koo va ndo, ra kundikun ndo ña ndaa
ña ˆtaxi mii va ra. 22 Ra *sakua'a tu ra ndo'o, ña na sä ka ndo ta'an
chiñu ña *xa ndo ta yachi va, chi ta ku'va *xa ndo ta yachi, ra ña
kotoo iki kuñu ndo sa va ña kuvi ña sanda'vi ndo'o, ña *xa ndo
chiñu ki'vi, ra chiñu kan, ra ña *kuni sandi'i xa'a va ndo kuvi ña.
23 Ra xa'a ña ke xiniñu'u na nduxaa nima ndo, ra saa tu ña xani xini
va ndo 24 ra nduu tu ndo yuvi xaa, na va'a, na yii, chi ña xiniñu'u va
kuvi ña koo ndo yuvi na ndasava'a xaa Ndioxi ta ku'va kuni mii ra.

25 Ra xa'a ña kan ke, na ndatü'un ka ndo tu'un chi'ña xi'in ta'an
ndo; chi niña ña ndaa va na ndatu'un ndo xi'in na ta'an ndo, saa chi
xa iin iki kuñu nduu takundi'i va yo.
26 Ra ta xa saa ndo, ra na sä ndo kuachi, ra na kuëe saa ndo iin
nduvi xi'in ta'an ndo. 27 Saa chi ña saa yo, ra ndiayu va kuvi ña taxi
yo nda'a timia'a ña sanda'vi ri yoo sa yo kuachi.
28 Ra ndo'o, na *xikuu na kui'na, ra na sakuï'na ka ndo vichin,
chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sachiñu ndo xi'in nda'a va ndo, ña va'a
na koo ña'a nuu ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na nda'vi.
29 Ra na ndatü'un ka ndo tu'un ki'vi, chi tu'un va'a va na ndatu'un
ndo, saa chi tu'un va'a kuvi ña kuvi chindiee ta'an xi'in yuvi ña
kua'nu na xi'in tu'un Ndioxi, ra ndaki'in tu na ña va'a ta xa na kuni
so'o va na ña. 30 Ra na sä ndo chiñu ki'vi ña kuvi sakusuchi ini Tachi
Yii Ndioxi. Ra na näa ini ndo, chi ña *taxi Ndioxi Tachi Yii ra iyoo
xi'in ndo ra ta ku'va iyoo tuni va kuvi ña iyoo ña xakin ra ndo'o ña
kuu ndo kuenda ra, ra ña xa ra su'va kuvi ña *kindoo tu ra xi'in ndo
ña sakaku ra ndo'o kii ña vaxi va.
31 Ra na naa va ini ndo, xa'a ña vä'a kuni ndo xini ndo inka yuvi,
xi'in ña xikue'e ndo, xi'in ña saa ndo, xi'in ña nda'yu ndo, xi'in ña
kaña'a ndo, xi'in ña ka'an ki'vi ndo xa'a inka yuvi, xi'in takundi'i ka
nuu ña vä'a, ña ˆxa ndo. 32 Ra vichin, ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi ña,
to'o va na koo ndo, ra nda'vi ni tu na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo,
ra na koo ka'nu tu ini ndo xa'a ta'an va ndo, ta ku'va *xa Ndioxi, ña
*xa ka'nu ini ra xa'a kuachi ndo, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo.

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Ndioxi

5 Vichin, ra xa se'e Ndioxi va kuvi ndo, ra ku'vi ni tu ini ra xini
ra ndo'o va, ra xa'a ña kan ke, na sa nduxa ndo ña sa ndo ta
ku'va *xa mii va ra. 2 Ra ña tiaku ndo vichin, ra na ku'vi ni ini ndo
kuni ta'an ndo, ta ku'va *xa Cristo ña *ku'vi ini ra xini ra yoo, ra
*ndisoko ra mii ra xa'a yo, ta ku'va iyoo iin ndikachi lo'o ri soko na
nuu Ndioxi ña xixi ri, ra kuandaa xiko xa'an tami nuu ra.
3 Ra ña xa ˆkuu ndo se'e Ndioxi vichin, ra na ndakäni ka ini ndo,
ña kaka sii ndo, a ña'a kuvi ndo a tiaa tu kuvi va ndo, ra nii na sä
tu ndo takundi'i nuu chiñu yakua va, ra nii na küni sii ni tu ndo ña
koo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi nuu va ndo. 4 Ra nii tu'un kà'àn
nuu, na kä'an ndo, ra nii tu'un ña köo ya'vi ndiaa na kä'an ndo, ra

nii na kä'an tu ndo tu'un kini va, saa chi takundi'i ña kan, ra köo
ya'vi ndiaa vi ña; chi ña xiniñu'u sa yo ke, na kuniñu'u yo yu'u yo
ña ndataxi yo tixa'vi nda'a Ndioxi va. 5 Ra xa kundaa va ini ndo, chi
yuvi na kixi xi'in ta'an ta kumani ka tanda'a na, xi'in yuvi na ˆxa
ndia ndia ka chiñu yakua, ra kï'vi vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra
saa tu yuvi na kutoo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi va, saa chi ña xa na
saa, ra ta ku'va iyoo yuvi na ndasaka'nu na'na ña kuu ndioxi ndii va
kuvi ña iyoo na.
6 Ra tu ka'an sava na xi'in ndo ña va'a va sa ndo chiñu yakua, ra
na täxi ndo ña sanda'vi na ndo, saa chi yuvi na ˆxa chiñu yakua ra
xïin na kandixa na Ndioxi, ra ˆsando'o va ra na. 7 Ra xa'a ña kan ke,
na kutä'an ndo xi'in yuvi kan ña sa ndo chiñu yakua xi'in na.
8 Saa chi ta yachi, ra nuu ñaa va kuvi ña ndixiyo ndo, ndi su
vichin ña *xa ndakuta'an ndo xi'in Cristo ña *nduu ndo iin xi'in ra,
ra xa nuu tuun ñu'u va ke iyoo ndo. Ra xa'a ña kan ke ta ˆxa yuvi na
xika nuu tuun ñu'u va ke na sa ndo. 9 (Saa chi ña nda'vi ini, xi'in ña
ndaa, xi'in ña vivii kutiaku va yo kuvi kui'i, ña taxi Tachi Yii ña iyoo
nima yo). 10 Ra na ki'in xini ndo, ra niña chiñu va'a, ña kuni Ndioxi
va ke na sa ndo. 11 Ra na köo yu'u ndo xi'in yuvi na xika nuu ñaa,
na ˆxa chiñu yakua; chi ña xiniñu'u sa ndo ke, na ka'an ndo xi'in na
ña vä'a ˆxa va na, ra na sä ka na saa, saa chi köo mii ña chindiee
ta'an ña xi'in vi na. 12 Ra ˆkuka'an nuu va yo, ña ndatu'un yo xa'a
chiñu ki'vi ña xa se'é yuvi na xika nuu ñaa. 13 Ndi su kuëe kindoo
se'é vi chiñu yakua ña xa na, saa chi ndaña'a va ñù'ù ña kuu mii
tu'un Ndioxi chiñu ña xa na ña kuu ña chiñu ki'vi, saa chi ñu'ù, ra
ndatava tuvi ña takundi'i va ña'a. 14 Xa'a ña kan ke ka'an sava na,
kachi ña saa:

Na ndoto yo'o, ra kandu'u kixi;
ra ndakundichi kun tiañu na ndii nuu kandu'u kun,
ra ndatuun Cristo nuu kun,

ˆkachi na.
15 Ra na ki'in ndo kuenda xi'in chiñu ña xa ndo. Ra na sä ndo ta
ku'va *xa yuvi ki'vi, chi na ˆsa ndo, ta ku'va ˆxa yuvi na ndichi va.
16 Ra na sa nduxa va ndo, ña sa ndo chiñu ña kuni Ndioxi kii ña kuvi
sa ndo ña vichin, saa chi kii ña ndee yo vichin, ra iyo ni va, saa chi
iyoo ni kuachi. 17 Ra na küu ndo na ki'vi, chi ña xiniñu'u sa ndo
ke na ki'in va xini ndo, ra kundaa ini ndo ndia ña ke kuni Tata yo
Jesucristo sa ndo. 18 Ra na saxïni ndo mii ndo xi'in ndixi, saa chi,

ra sandi'i xa'a va ndo kuvi ra kan; ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kutu
nima ndo xi'in Tachi Yii va. 19 Ra na kata ndo takundi'i nuu yaa yii,
ña ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an ndo, ra na kata tu ndo
ña ndasaka'nu ndo Tata yo Jesucristo va. 20 Ra na näa ini ndo ña
taxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, iin takundi'i kivi xa'a takundi'i
ña'a, xi'in kivi Tata yo Jesucristo.

Na xa nditanda'a, ra ta ku'va kuni Jesucristo va ke na ˆsa na

21 Ra na sa to'o ta'an va ndo xa'a ña kuu ndo na ndikun Tata
yo Ndioxi. 22 Ra na si'i, na iyoo yii, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na
kandixa na yii na, ta ku'va xa na ña kandixa na Tata yo Jesucristo.
23 Saa chi tiaa yii na, kuvi ra xa'ndia chiñu nuu va na, ta ku'va iyoo
Tata yo Jesucristo, ña xa'ndia ra chiñu nuu na ve'e ñu'u. Ra na ve'e
ñu'u na kuu iki kuñu Tata yo Jesucristo, ra mii va ra kuvi ra ˆsakaku
na. 24 Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va iyoo na ve'e ñu'u ña kandixa na
Tata yo Jesucristo ke, na sa tu na si'i na iyoo yii ña kandixa na
takundi'i va ña ka'an yii na xi'in na.
25 Ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ku'vi ini ra
yasi'i ra, ta ku'va *xa Tata yo Jesucristo ña *ku'vi ini ra *xini ra na
ve'e ñu'u, ra *ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a na. 26 Ra ña *xa
Tata yo Jesucristo su'va, ra na ndasa yii va ra kuvi yoo na ve'e ñu'u,
ra *ndakatia tu ra yoo xi'in tu'un va ra, ra saa tu xi'in tiakuii, ra
*chichi va yo. 27 Ra ña *xa ra saa xi'in yo, ra ña va'a na kuu yo iin
ve'e ñu'u ña iin ye'e ye'e kaa ta xa na xaa yo nuu va ra kuvi ña, ra
ndia ni lo'o tu yakua, xi'in ndia ndia ka ña vä'a na küu mii yo, chi
na yii va ke na kuu yo kuni ra. 28 Ra xa'a ña kan ke, na ku'vi ini tiaa
ndia iyoo yasi'i kuni ndia yasi'i ndia, ta ku'va ku'vi ini ndia xini ndia
mii va ndia. Saa chi tiaa ra ku'vi ini xini yasi'i, ra mii va ra kuvi ra
ku'vi ini ra xini ra. 29 Saa chi ndia nii yuvi, ra kuëe kundasi na iki
kuñu na, chi ña sakuxi va na kuvi ña, ra ndiaa va tu na ña; ra mii saa
kuvi tu ña ˆxa Tata yo Jesucristo xi'in yoo na ve'e ñu'u va ra. 30 Saa
chi ña kuu yo ta'vi ve'e ñu'u ra, ra ta ku'va iyoo mii iki kuñu vi ra
ke, iyoo yo. 31 Ra xa ta ku'va kachi tu'un Ndioxi xa'a na tanda'a, ke
na sa va yo: “Tiaa ra tanda'a, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ndakoo
ra iva ra, ra ndakoo tu ra si'i va ra, ra ndakuta'an ra xi'in yasi'i ra,
ra siin yuvi va nduu na.” 32 Ra ña ka'an tu'un Ndioxi ña ˆnduu na
tanda'a iin yuvi, ra ña ka'nu ni va kuvi ña, saa chi ka'an tu ña xa'a

Cristo xi'in na ve'e ñu'u va ra. [33] Ra ka'an tu ña, xa'a ña na ku'vi ini
tiaa ndia iyoo yasi'i kuni ndia yasi'i va ndia, ta ku'va ku'vi ini ndia
xini ndia mii ndia, ra mii saa ke na sa tu si'i na iyoo yii, ña sa to'o
na yii va na.

Na kuachi ra na kandixa va na iva si'i na

6 Ndo'o, na iyoo iva si'i, ra ña kuu ndo na ndikun Tata yo
Jesucristo, ra na kandixa va ndo na iva si'i ndo, saa chi ña kan
kuvi chiñu va'a va. [2] Ra ndiayu mii va Ndioxi kuvi ña. Ra ndiayu
yo'o kuvi iin ndiayu ña nuu va'a *taxi va ra, ra kindoo tu ra ña taxi
ra ña va'a nda'a va yo. [3] Tu na kuiin yo sa yo ña, ra su'va ke kachi
ra: “Va'a ni koo kun, ra na'a ni tu kutiaku va kun nuu ñu'u yo'o”,
kachi ña.

[4] Ra ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa ndo se'e ndo, chi ña xiniñu'u
sa ndo ke vivii va na sakua'nu ndo na, ra vivii tu na saña'a ndo na,
ña na kandixa na Tata yo Jesucristo va.

[5] Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi, ra na kandixa va ndo na kuu xito'o
ndo nuu ñu'u yo'o, ra na sa to'o va ndo na, ra ndäa yu'u ndo na, ra
xi'in ndinuni nima va ndo, na sachiñu ndo nuu na, ra ta ku'va iyoo
yo ña xachiñu yo nuu Tata yo Jesucristo va ke na sachiñu ndo nuu
na. [6] Ra ndinuni ni va na sachiñu ndo nuu na kuu xito'o ndo, ra
süvi takua ta ndita na xito'ni vi na ke na sachiñu ndo, ña kindoo
va'a ndo xi'in na, chi ña kuu ndo na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra
xi'in ndinuni nima va ndo, na sa ndo ña kuni Tata yo Ndioxi. [7] Ra
xi'in ndinuni nima va ndo na sachiñu ndo nuu na kuu xito'o ndo,
ra na ndakäni ini ndo ña xachiñu ndo takua nuu yuvi, chi nuu Tata
yo Jesucristo va ke xachiñu ndo, na tuvi ndo. [8] Ra xa kundaa va ini
ndo, chi nii na xika ndika kuvi ndo, ra nii na xachiñu nda'vi kuvi
va tu ndo, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa ndo ke ndacha'vi Tata
Jesucristo ndo'o xa'a va.

[9] Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu nda'vi, ra vivii va na sa ndo
xi'in na xachiñu nuu ndo, ra na ndä'yu ndo nuu na. Saa chi Tata yo
Jesucristo kuvi ra xa'ndia chiñu nuu na kan, ra saa tu nuu ndo'o va,
ra ra kan, ra köo yuvi ndakaxin ra, chi iin kuvi takundi'i va yuvi nuu
ra.

Na kuniñu'u yo takundi'i nda'a chiñu ña ˆtaxi
Ndioxi ña kanita'an yo xi'in ña vä'a

10 Ra ña sandi'i yu ka'an yu xi'in ndo vichin ñani yo, ra ña kachi
yu ke ndaku ni na koo ini ndo xa'a ña xa ndakuta'an ndo xi'in Tata
yo Jesucristo, ra saa tu xa'a ña xa *taxi ra ndiee ra ña ka'nu nda'a
va ndo. 11 Ra na kundixi ndo takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi
sata ndo, ña va'a ndaku na koo ini ndo, nuu timia'a ri kuni sanda'vi
ndo'o. 12 Saa chi yoo, ra süvi xi'in yuvi ta'an yo ke kanita'an yo, chi
xi'in tachi ndiva'a va ke kanita'an yo, ra saa tu xi'in mii ña ndiva'a
ña kuchee xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi ñaa yo'o va, ra kanita'an
tu yo xi'in ndiee ndiva'a ña iyoo nuu sukun va. 13 Xa'a ña kan ke,
na kundixi ndo takundi'i ña'a ña ˆtaxi Ndioxi kusa'vi sata ndo, ña
va'a kuchuun ndo ña ndaku ni koo ini ndo, ta xa na xaa kii vä'a ña
kanita'an timia'a xi'in ndo, saa chi saa ke kuchuun ndo ña ndaku ni
koo ini ndo ndia kii ndi'i va, ra kuchüun ri ña sandi'i ri xa'a ndo.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña, ña na koo nduvi ndo xi'in ña ndaa.
Ta ku'va ˆxa ndia soldado ña tuun ni ku'ni ndia toko ndia xi'in ñii
ndiee, ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña tuun ni na kuita ndo
xi'in ña ndaa. Ra ta ku'va ˆxa ndia soldado ña ndasi ndia kindika
ndia xi'in kàà kuvi tu ña, na sa tu ndo'o va, ña na sa ndo chiñu va'a,
ña va'a na satakuë'e tima'a ndo'o. 15 Ra ta ku'va ˆxa ndia soldado ña
xa iyoo nduvi ndia ña ndikaa ndixan ndia xa'a ndia ña ku'un ndia
nuu kuachi, ta xa na ka'an ra xa'ndia chiñu nuu ndia xi'in ndia, ke
na sa tu ndo'o va, ña koo nduvi ndo ku'un ndo ka'an ndoso ndo
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. 16 Ra iin ta ku'va ˆxa ndia soldado
ña tiin ndia kàà ña ndasi sata nima ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña
kondiaa ni ini ndo Tata yo Jesucristo, saa chi tu ndiaa ni ini ndo
ra, saa ra kasi va ra takundi'i itun ndiko nuu, tun ko'ni ra ndiva'a
vaxi ña satakue'e nu ndo'o. 17 Ra ta ku'va iyoo ndia soldado, ña
ñu'u ndia kàà ña ndasi xini ndia ña va'a na takuë'e xini ndia, ke na
koo tu ndo'o va, ña kundiaa ini ndo ña ˆsakaku Ndioxi ndo'o, saa
chi saa kuvi ña kuchüun timia'a sanda'vi ri ndo'o. Ra ta ku'va ˆxa
ndia soldado ña iyoo nduvi ndia xi'in ichi ndia, ke na koo tu ndo'o
va, ña na kuniñu'u ndo tu'un Ndioxi, ña kuu mii ndiee ña taxi Tachi
Yii Ndioxi va. 18 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, chi iin
takundi'i kii va na ka'an ndo xi'in ra, ña kuaku nda'vi ndo nuu ra, ta
ku'va kuni mii Tachi Yii. Saa chi saa kuvi ña va'a koo nduvi ndo, ra

nandïko ini ndo, ra na ka'an ni tu ndo xi'in ra xa'a na yii, na kuu na
ve'e ñu'u va ra. 19 Ra na ka'an ni tu ndo xi'in Ndioxi xa'a yu'u va, ña
va'a na taxi ra tu'un nda'a yu, ra na kuayü'vi yu ña ndakani yu xa'a
tu'un mii ra ña va'a ña ndixiyo se'é nuu takundi'i yuvi. 20 Ra mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra *ndikaxin yu'u, ña ˆkuu yu yu'u nuu ra, ña
ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke
nu'ni yu ndikaa yu ve'e kàà vichin. Ra xa'a ña kan ke na ka'an ndo
xi'in Ndioxi xa'a yu, ña va'a na taxi ra ndiee yu ña ndaku ni na koo
ini yu ña ndakani yu xa'a tu'un ra, saa chi saa ke kuni ra sa va yu.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

21 Ra ra ñani yo Tíquico, ra va'a ni yuta'an xi'in yu ña chindiee
ta'an ra xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra,
ndakani nuu ndo xa'a ña ndo'o yu, xi'in xa'a takundi'i chiñu ña ˆxa
yu.
22 Saa chi xa'a ña kan ke *ti'vi yu ra ña kuxaa ra nuu va ndo, ña
va'a na ndatu'un ra xi'in ndo, ndia ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na
ndakindiee ini ndo, ta xa na kundaa ini ndo.
23 Ra Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a koo
xi'in ndo, xi'in ña ku'vi ini, xa'a ña ndiaa ini ndo ra. 24 Ra mii Tata
yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i na ndinuni ni ku'vi ini
xini Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra ñani yo Timoteo, ra yuta'an xi'in yu ña
kuu ndi ndia xachiñu nuu Tata yo Jesucristo kuvi ndi ˆtiaa tutu
yo'o xaa ña nuu takundi'i ndo'o ndia ñani ndi, xi'in na ku'va ndi na
ndikun Tata yo Jesucristo, xi'in ndo'o, ndia kuna'nu xa'ndia chiñu
nuu na ve'e ñu'u, xi'in ndo'o, ndia ndíso chiñu ki'in kuenda xi'in na
ve'e ñu'u ñuu Filipos. 2 Ra ka'an ni tu yu xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa
tu xi'in Tata yo Jesucristo va, ña na taxi ra ña va'a kuta'vi ndo, ra
va'a ni na koo ndo.

ˆNdataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

3 Ra iin takundi'i va kii ndaka'an yu xa'a ndo, ra ˆndataxi ni tu
yu tixa'vi va nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo. 4 Ra takundi'i ichi ña
ka'an yu xi'in Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ra kusii ni va ini yu, 5 saa
chi ndo'o, ra ndia kii xa'a ra iin saa ndia vichin, ra kuëe ndiko vi ini
ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi ña ˆka'an ndoso yo tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo. 6 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi mii Tata
yo Ndioxi, ra *xa'a xi'in chiñu va'a nima ndo, ra ndakundiee va ra
xi'in ña nima ndo, ra ndiakua saxinu va ra ña te xa na xaa kii ña
nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra. 7 Ra ña va'a va kuvi ña xani ini
yu saa xa'a ndo, saa chi ku'vi ni ini yu xini yu ndo'o, ra ña ndikaa
yu ve'e kàà, xi'in ña kua'an yu nuu na chiñu, xi'in ña ka'an ndoso yu
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra yo'o va xika ndo ra chindiee
ta'an ndo xi'in yu tuvi yu. 8 Ra kundaa tu ini Tata yo Ndioxi va, ña
ndinuni ni ku'vi ini yu xini yu ndo'o, xi'in ña ku'vi ini ña *taxi Tata
yo Jesucristo nda'a yu. 9 Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi xa'a ndo, ña

na ku'vi ni ka ini ndo kuni ndo takundi'i yuvi va, ra mii Ndioxi kuvi
tu ra na taxi ni ka ña ndichi xi'in ña xinituni va ndo, [10] ña va'a na
kaxin ndo niña chiñu va'a sa ndo. Saa chi, saa kuvi ña kuchuun ndo,
ña vivii kutiaku va ndo, ra ndia nii lo'o kuachi ndo na köo nuu Tata
yo Jesucristo, ta xa na nandiko ra. [11] Ra ka'an tu yu xi'in Ndioxi ña
na chindiee ta'an Jesucristo xi'in ndo, ña va'a na sa ndo niña chiñu
va'a va, ña va'a na kuni inka yuvi, ra sato'o na Tata yo Ndioxi, ra
ndasaka'nu na ra.

Ka'an ra Pablo ña xachiñu ra nuu Jesucristo ña tiaku ra

[12] Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo'o, ndia ñani yu, xi'in ndo'o
na ku'va yu, chi takundi'i tundo'o ña *ndo'o yu, ra xi'in va yu ke
ˆchindiee ta'an ña, ña va'a ˆka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo. [13] Ra takundi'i va yuvi na ndee yo'o, ra saa tu ndia
soldado ndia ndiaa ye'e chiñu va, ra kundaa va ini na, ña ndikaa
yu ve'e kàà xa'a ña ndikun yu Tata yo Jesucristo vichin. [14] Ra ña
ˆkundaa ini kua'a ni na ñani yo, ña ndíkáa yu ve'e kàà vichin, saa
ra, ndutiaa tu ini na kan va, ra ˆka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo va, ra ndia nii ka tu yuvi kuayü'vi na nuu va.
[15] Ndi su sava tu na, ra xa'a ña ndukuini ini va na, xi'in xa'a ña
kuni na keeta'an na xi'in va yu kuvi ña ka'an ndoso na; ra sava tu
na, ra xi'in ndinuni nima va na ka'an ndoso na. [16] Ra na ka'an ndoso
xa'a ña ndukuini ini na, xi'in na ka'an ndoso xa'a ña saa ini na xini
na yu'u, ra süvi vi xi'in ndinuni nima na ke ka'an ndoso na, chi xa'a
ña kuni na kee va'a mii va na ke ka'an ndoso na, saa chi ña kuni
na ke na ndo'o ni ka ini va yu, ña ndikaa yu ve'e kàà yo'o vichin.
[17] Ra na ka'an ndoso tu xi'in ndinuni nima, ra xa'a ña ku'vi ini na
xini na yu'u va kuvi ña ka'an ndoso na, saa chi xa kundaa va ini na
ña xa ndikaa yu ve'e kàà yo'o, ña ndakuiin yu xa'a tu'un va'a xa'a
Jesucristo, ña kuu ña ña ndaa. [18] Ra na kundaa ini ndo, chi va'a ni
xi'in ndinuni nima na, ra va'a ni süvi xi'in ndinuni nima va na ka'an
ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ndi su yu'u, ra ña ˆkusii
ini yu ke ka'an ndoso va na.
Ra kusii ni ka tu ini va yu, [19] saa chi xa kundaa va ini yu, ña va'a
ni va kee yu, xa'a ña ˆka'an ni ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu, ra
saa tu xa'a ña ˆchindiee ta'an Tachi Yii Tata yo Jesucristo xi'in va
yu. [20] Ra ña kuni ni yu ke na kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso va yu,

chi ña xiniñu'u va ke na kuayü'vi yu ña ka'an ndoso yu, ña va'a na
nduka'nu ni ka Tata yo Jesucristo, xi'in chiñu ña ˆxa yu vichin, ra
saa tu kii ña vaxi va, ra ta ku'va ˆnduka'nu ra ña tiaku yu, ra saa ke
nduka'nu tu ra ta xa na kuvi va yu. 21 Saa chi ña tiaku yu, ra xa'a ña
sa yu chiñu ña kuni Cristo va kuvi ña tiaku yu, ra ña kuvi tu yu, ra
ra va'a ka kee va kuvi yu. 22 Ndi su ña tiaku yu vichin, ra va'a ni ka
va, saa chi kuvi va sachiñu yu nuu Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan
ke, kundäa ini yu ndia ña ke va'a ka kaxin vi yu. 23 Ra ˆxa u'vi ni va
ña xi'in yu ndia ña ke va'a ka kaxin yu; saa chi kuni yu ndikun na
kuvi va yu ña va'a na koo yu xi'in Cristo, saa chi va'a ni ka va saa
tuvi yu; 24 ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku yu ña va'a chindiee
ta'an yu xi'in ndo'o. 25 Ra ˆkundaa kaxi tu ini yu, ña kutiaku ka va
yu, ña va'a chindiee ta'an yu xi'in ndo, ra kusii ni ka ini ndo, xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo. 26 Ra xa'a ña kan ke xaa tuku va yu,
ña koo yu xi'in ndo, ra kusii ni ini ndo, ra ndasaka'nu ni ka ndo Tata
yo Jesucristo.

27 Ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku ndo ta ku'va ka'an tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo. Ra va'a nii na xaa yu ñaa, ra a nii na
xäa va tu yu, ndi su ña kuni yu ke na ndatu'un na xi'in yu xa'a ndo
ña iyoo ndaku va nima ndo, ra iin yu'u kuvi tu ndo, ña ndakuiin
ndo ña ndikun ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, 28 ra na
kuayü'vi ndo nuu yuvi na saa ini xini ndo'o. Saa chi ña kuëe iyu'vi
ndo nuu na, kuvi ña taxi kaxi ku'va nuu na ña ndi'i xa'a va na, ndi
su ku'va ña taxi ña nuu ndo'o kuvi ña kaku va ndo, saa chi mii va
Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo. 29 Ra na kundaa ini ndo, chi
ndini'i ta'vi ndo ña kandixa ndo Tata yo Jesucristo, ra ndini'i ta'vi tu
ndo ña ndo'o ni ndo xa'a va ra. 30 Ra *xini va ndo ña *ndo'o ni yu,
ra mii saa kuvi tu ña ˆndo'o ndó'o̱ vichin va. Ra ˆxini tu so'o ndo ña
ˆndo'o ni tu yu vichin va, ra mii saa kuvi tu ña ˆndo'o tu ndó'o̱ va.

*Xa ni̱nu̱ va Cristo xi'in mii ra ña kan ke va'a nduu ra ra ka'nu

2 Ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu, ña xa ˆtaxi Cristo
ndiee nda'a ndo ña ka'an ndo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi,
xi'in ña xa ˆndaki'in ndo tu'un ndiee ini xa'a ña ku'vi ini ra xini ra
ndo'o, xi'in ña xa iyoo Tachi Yii ra xi'in ndo, xi'in ña xa kundaa ini
ndo ña ndinuni ni ku'vi ini ra xini ra ndo'o, xi'in ña kunda'vi ni ini
ra xini ra ndo'o, 2 kuvi ña vivii va na kuta'an takundi'i ndo, ra inuu

na ku'vi ini takundi'i va ndo kuni ta'an ndo, ra iin tu'un tu na kuu
takundi'i va ndo, ra inuu tu na ndakani ini takundi'i va ndo, saa chi
xa'a ña sa ndo saa kuvi ña ndinuni ni ka sakusii ndo ini va yu. 3 Ra
ta ˆxa ndo iin chiñu, ra na sä ndo ña xa'a ña kuni ndo keeta'an ndo
xi'in ta'an ndo, a xa'a ña kutiaa tu ndo nuu ta'an va ndo, chi na sa
nı̱nu̱ va ndo xi'in mii ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakani ini
ndo xa'a inka na ña ndiaa ya'vi ni va na. 4 Ra na ndakäni ini ndo
takua xa'a mii ndo, ña va'a ni koo ndo, chi ña xiniñu'u va ke na
ndakani tu ini ndo xa'a inka va na, ña va'a na koo tu na kan va.
5 Ra iin ta ku'va *ndixiyo nima Tata yo Jesucristo, ta kixi ra nuu
ñu'u yo'o ke na koo tu nima ndo'o va. 6 Saa chi Tata yo Jesucristo,
ra va'a ni ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi va iyoo ra, ndi su *ndïxa
nduxa vi ra ña koo ra ta ku'va iyoo Tata ra Ndioxi, ña kundu'u ra
ndivi, 7 chi ña *xa ra ke, ndakoo va ra ña ka'nu ña kuu mii ra, ña
iyoo ra ta ku'va iyoo Tata ra Ndioxi, ra *nduu ra ta ku'va iyoo iin
tiaa ra xachiñu nda'vi va, ra *kaku tu ra, ta ku'va ˆkaku takundi'i
yuvi va. 8 Ra ña *xiin ra nduu ra, ta ku'va iyoo yo, ra *xiin tu ra *xa
nı̱nu̱ ra xi'in mii va ra, ra xa'a ña xiin ra kandixa ra Tata ra Ndioxi,
ra *ndataxi tu ra mii ra, ña ndixi'i va ra, ra kaa kà'àn nuu ni tu ña
ndo'o va ra, chi ndika cruz vi ndixi'i ra, 9 ra xa'a ña kan ke *taxi tu
Tata yo Ndioxi ndiayu nda'a ra, ña ˆkuu ra, ra ka'nu ni va, ra *taxi
ra iin kivi ña ka'nu nuu takundi'i kivi na, nda'a va ra. 10 Ña va'a ta
xa na kuni so'o na ndee ndivi, xi'in na ndee nuu ñu'u, xi'in na ndee
tixi ñu'u kivi Tata yo Jesucristo, ra iin nduxa ndakusiti na nuu va ra,
11 ra ta xa na kuu ña yo'o, ra saa ke ka'an takundi'i yuvi xa'a Tata yo
Jesucristo, ña kuu ra, ra xa'ndia chiñu nuu na, ña va'a na ndusii ni
ka ini Tata yo Ndioxi.

Ta ku'va iyoo ñù'ù ña tuun nuu na saa iyoo na ndikun Tata yo Jesucristo nuu ña yuuvi yo'o

12 Xa'a ña kan ke ñani mii yu, ku'va mii yu, na ˆkandixa ni ka
va ndo yu'u ña köo yu íin xi'in ndo vichin, ta ku'va *xa ndo ña
*kandixa ndo iin takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo, ta *ndixiin yu
xi'in ndo, ta yachi. Ra na sa nduxa ndo ña sa ndo niña chiñu va'a,
ta'an ña ˆxa yuvi na xa sakaku Ndioxi. Ra na sa ndo ña xa'a ña xa
to'o ndo Ndioxi va, ra saa tu xa'a ña iyu'vi ini ndo xini va ndo ra.
13 Saa chi mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra ˆsakanda nima ndo, ña va'a

na kuiin ndo sa ndo chiñu va'a, ra ˆchindiee ta'an tu ra xi'in ndo, ña
va'a na sa ndo ña, ta ku'va kuni mii va ra.
14 Ra ta ˆxa ndo ndia ndia ka chiñu, ra na kä'an kuachi ndo xa'a
ta'an ndo, ra nii na sä kuachi tu ndo xi'in ta'an ndo xa'a va ña, 15 ña
va'a na kä'an ki'vi ndia nii yuvi xa'a ndo, ra nii na köo tu kuachi va
ndo, ña xa kuu ndo se'e Ndioxi vichin, ra ña xiniñu'u va ke na kuu
ndo yuvi va'a na köo kuachi kuu mii, ña ndee ndo xi'in yuvi vä'a
na iku vichin. Ra iin ta ku'va ye'e kimi nuu ña yuuvi ñaa, saa ke,
na kuye'e ndo nuu na ña ndee ndo xi'in na. 16 Ra na kutüvi ndo ña
kandixa ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña taxi ña tiaku. Saa
chi tu saa, na sa ndo ndia kii ña nandiko Tata yo Jesucristo, saa ra
kusii ni va ini yu xi'in ndo, saa chi saa ke kundaa kaxi ini yu ña kuëe
ndixachiñu uun yu. 17 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña soko yu mii yu nuu
Ndioxi, ña kuvi yu, ña koo yu, ta ku'va iyoo ndutia ra soko na nuu
ra, ra kusii va ini yu ña sa yu ña, saa chi saa kuvi tu ña iyoo chiñu
ña xa ndo'o va ña kuu ña iin ña'a ña soko ndo nuu Ndioxi. Ra kuni
tu yu sakusii yu ini ndo'o va ña sa yu ña yo'o. 18 Ra sii ni tu na koo
ini ndo'o va, ra na kusii ini ndo xi'in yu.

Ka'an ra Pablo xa'a ra Timoteo xi'in ra Epafrodito ña va'a ni ˆxa ndia

19 Ra tu mii Tata yo Jesucristo kuni, ra ti'vi va yu ra ñani yo
Timoteo ña xaa ra kuto'ni ra ndo'o, ra ta xa na nandiko ra ndaxaa ra
yo'o, ra ndatu'un ra xi'in yu ña iyoo va'a ndo, saa ra kusii ni va ini
yu. 20 Saa chi köo inka na ndi'i ini xa'a ndo, ta ku'va xa ra yo'o, saa
chi ra yo'o, xi'in yu'u, ra inuu ndi'i ini va ndi xa'a ndo. 21 Saa chi
takundi'i yuvi, ra xa'a chiñu mii va na ke ndi'i ni ini na, ra ndï'i ini
na xa'a vi chiñu ña kuni Tata yo Jesucristo. 22 Ra xa̱ kundaa va ini
ndo, xa'a chiñu va'a ña *xa ra ñani yo Timoteo ña ˆchindiee ta'an ra
xi'in yu ña ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ta
ku'va ˆxa iin ra lo'o, ra chindiee ta'an xi'in iva va ke ˆxa ra. 23 Ra ra
Timoteo, kuvi ra kuni yu ti'vi yu xaa ña koto'ni ra ndo'o, ta xa na
kundaa ini yu ndia ku'va ke sa na xi'in yu; 24 ra ndiaa tu ini yu Tata
yo Jesucristo, ña kama ni xaa tu mii va yu, ña koto'ni yu ndo'o.
25 Ndi su *ndakani tu ini yu ña xiniñu'u va ke ndati'vi yu ra ñani
yo Epafrodito, ra *ti'vi ndo xa̱à ˆchindiee ta'an xi'in yu, ña ita'an
ra xachiñu ra xi'in yu, ña iyoo ndi ta ku'va iyoo soldado, ña ka'an

ndoso ndi tu'un Ndioxi va, ña xa̱a̱ ra. 26 Saa chi tiaa ni ˆkuni ra kuni
ra takundi'i ndo, ra tiaa ni ndi'i ini ra, xa'a ña *kundaa ini ndo ña
ndiee ni *ndo'o ra. 27 Ra ña ndixa ke *ki̱'in va kue'e ra ña ndiee ni
*ndo'o ra, ra salo'o kuvi ra; ndi su *kunda'vi va ini Ndioxi xini ra
ra, ra ndixï'i vi ra. Ra süvi takua ra yo'o, kuvi ra *ndikunda'vi ini
Ndioxi kuni ra, chi *kunda'vi tu ini ra *xini ra yu'u va, saa chi tu
ndixi'i ra, saa ra kundiëe vi ini yu xa'a ra, chi kusuchi ni ka va ini
yu, nuu ña xa kusuchi ni yu vichin. 28 Xa'a ña kan ke kuni yu, ña
kama ni va na ti'vi yu ra xaa ra. Ra ta xa na xaa ra, ña kuni tuku
ndo ra, ra kusii ni ini ndo, saa ra nii yu'u, kusüchi ka tu ini va. 29 Ña
kan ke na ndaki'in ndo ra xi'in ña sii ini, xa'a ña kuu ra ñani yo
ña xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo, ra na ndaki'in mani tu ndo
takundi'i va na ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo ra ñani yo yo'o; 30 Ra
ra ñani yo yo'o, ra salo'o kuvi ra xa'a ña xachiñu ra nuu Tata yo
Jesucristo. Ra ndiyü'vi vi ra ña kuvi ra, chi *xiin va ra chindiee ta'an
ra xi'in yu, ra nuu ndo'o va kuvi ña *xa ra saa, saa chi va'a ni kuni
va ndo chindiee ta'an ndo xi'in yu ndi su xika ni va ndee ndo.

Ka'an ra Pablo ña ya'vi ni ka va ña kunita'an ra xi'in Jesucristo nuu ña sa ra ndia ndia ka chiñu

3 Ra na kusii ni ini ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu
vichin, xa'a ña ˆxa Tata yo Jesucristo. Ra na kundaa ini ndo chi
kuëe kuñaa vi yu ña ˆtiaa tuku yu ña xa *tiaa yu, ña xaa ña nuu ndo,
saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña nuu ndo tuvi yu. 2 Ra na kondiaa ndo
mii ndo nuu na ndiva'a na ˆxa chiñu ki'vi, na ka'an yo xa'a kuu
“tina”, saa chi xa nduxa na xi'in tiaa ña na tia'ndia iki kuñu ndia,
ña va'a koo tuni Ndioxi iki kuñu ndia. 3 Ra na kundaa ini ndo, chi
yoo va kuvi na ndixa kuu mii tuni Ndioxi, ra ndasaka'nu tu yo ra
xi'in ndinuni nima va yo, ra kusii ni tu ini yo xa'a ña *xa̱ Tata yo
Jesucristo xa'a va yo, saa chi xa kundaa va ini yo ña küvi sakaku yo
mii yo xi'in chiñu ña ˆxa yo. 4 Ra tu xa'a chiñu ña xa va tu yo kuvi
ña kaku yo tuvi sava na, saa ra tiaa ni ka va kuvi ka'an yu'u ña xa
ndikaku yu, saa chi kua'a ni ka va ña *xa yu'u. 5 Saa chi ta ndixinu
una kii kaku yu, saa ra chikaa va na tuni Ndioxi iki kuñu yu, ra
kuu tu yu mii ra ñuu Israel va; ra kuu tu yu ndise'e ra Benjamín
va; ra ndinuni ni tu kuu yu se'e mii na hebreo va. Ra ña xikuu tu
yu ra fariseo, ra iin takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

*saxinu yu. 6 Ra xa'a ña xindikun ni yu ndiayu kan ke *kundiva'a ni
yu xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo, ra ndia nii na ndikun ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ndikuchüun ka'an kuachi nuu yu xa'a
ndiayu kan, chi *xa yu takundi'i va ña ka'an ña. 7 Ndi su vichin,
ra *ndanama takundi'i va ña nuu yu'u, saa chi takundi'i ña'a ña
xindiaa ya'vi ni nuu yu ta yachi, ra vichin, ra köo ka ya'vi ndiaa vi
ña nuu yu, xa'a ña *ku'vi ini Cristo *xini ra yu'u. 8 Ra süvi takua saa
kuiti ke iyoo ña, saa chi takundi'i ña'a ña xindiaa ya'vi ni nuu yu,
ra köo ka ya'vi ndiaa vi ña nuu yu vichin, saa chi ndiaa ya'vi ni
ka va ña *xinita'an yu xi'in Tata yo Jesucristo. Ra xa'a ña kan ke
*naa va ini yu xa'a takundi'i ña'a, ra ta ku'va iyoo mi'i va saa iyoo
ña nuu yu, xa'a ña kuni yu ña na koo Tata yo Jesucristo nima yu,
9 ra ndakuta'an yu xi'in ra ña nduu yu iin xi'in ra. Ra ña ndakuta'an
yu nduu yu iin xi'in ra, ra süvi xa'a chiñu ndaku ña *xa mii yu ña
kandixa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña
ndiaa ini yu Cristo kuvi ña. Saa chi Ndioxi ra xa'a ña ndiaa ini yo
Cristo va kuvi ña ndasa ra yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu
ra. 10 Saa chi ña kuni yu ke kunita'an yu xi'in Cristo va, ra koo ndiee
ña *sandatiaku ra xi'in yu, ra ndo'o yu ta ku'va *ndo'o ra, ña *ndo'o
ni ra, ra kuiin tu yu ña kuvi yu, ta ku'va *xiin ra kan ña ndixi'i va ra,
11 saa chi ndiaa va ini yu ña ndatiaku yu, ta xa na ndatiaku takundi'i
na ndii.

Tiaa ni chikaa ra Pablo ndiee xa'a ña kuni ra kundikun ra Tata yo Jesucristo

12 Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu ña xa ˆxa yu takundi'i
ña ka'an yu xa'a yo'o, ra nii täan xaa tu yu ña nduu yu ra va'a ni
vi; ndi su ña ˆxa yu ke ndakundiee yu kua'an yu chi nuu va, xa'a ña
ndiaa ini yu kuchuun yu sa va yu ña, saa chi xa'a ña kan ke *sakaku
Cristo yu'u va. 13 Ra na kundaa ini ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o
na ku'va yu, yu'u, ra kä'an yu ña xa ndixaa yu *xa yu takundi'i ña
ka'an yu xa'a yo'o; chi ña ˆxa yu ke, ˆsanaa yu ini yu xa'a takundi'i
va ña xa *xa yu, ra ña ˆxa yu ke xa nduxa yu ña ˆxa yu ña kumani ka
sa va yu, 14 ña va'a na xaa yu ndia nuu xiniñu'u xaa yu, ra ni'i yu
ña'a ña ˆkana Tata yo Ndioxi yoo ku'un yo ni'i yo ndivi, xa'a ña xa
*nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo.

15 Xa'a ña kan ke, takundi'i yoo na xa iyoo xixa ini xi'in tu'un
Tata yo Ndioxi, ra iin na koo yu'u va yo xa'a ña ka'an yu xa'a yo'o.
Ra tu ndia ka tu inka ña xani ini ndo xa'a, saa ra mii va Tata yo
Ndioxi, taxi xini ndo, ña va'a kundaa kaxi ini ndo xi'in ña. 16 Ndi su
ña xiniñu'u va kuvi ña, na kutiaku yo ra kani ini yo ta ku'va iyoo ña
xa *sakua'a va yo.
17 Ra ta ku'va ˆxa yu'u ke, na sa tu ndo'o va, ndia ñani yu, xi'in
ndo'o, na ku'va yu; ra na sakua'a tu ndo sa ndo ta ku'va ˆxa na
sakua'a nuu ndu'u va. 18 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi xi'in
va ndo xika kua'a yuvi na ndaña'a mii xi'in chiñu ña xa na, ña ka'an
na ña köo ya'vi ndiaa vi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz, ra
xa kua'a ni va ichi ndika'an yu xa'a na yo'o xi'in ndo te yachi, ra
vichin, ra ndia xaku va yu ña ka'an tuku yu xi'in ndo xa'a na. 19 Ndi
su na yo'o, ra na ndi'i xa'a va kuvi na. Saa chi ña ndi'i ini xa'a ke
sa na chiñu ña kotoo iki kuñu va na ña sandiko na ini na, ra kusii
ni tu ini na xi'in chiñu ka'an nuu, ña xiniñu'u kuka'an nuu na xi'in
va. Ra niña chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña ndi'i
ini na xa'a. 20 Ndi su yoo, ra ndivi va kuvi ñuu yo, ra ndivi kan ke
iyoo Tata yo Jesucristo va; ra ra kan kuvi ra ndiatu ni yo kixi sakaku
yoo va. 21 Ra ra kan kuvi ra, ndasama iki kuñu ña vita ni kuu mii
yo yo'o, ra ndasa ra ña ta ku'va iyoo iki kuñu mii ra, ña va'a va. Ra
ndiee ña kuu mii ra, ña xiniñu'u ra ña ˆxa'ndia chiñu ra nuu iinii saa
ña yuuvi va kuvi ña kuniñu'u ra ña ndasama ra iki kuñu yo.

Ka'an ra Pablo ña na koo sii ini yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

4 Ra xa'a ña xa *ndatu'un yu xi'in ndo kuvi ña, na chikaa ni ndo
ndiee, ra vivii va na kaka ndo nuu Tata yo Jesucristo, ñani mii
yu, ku'va mii yu, na ku'vi ni ini yu xini yu, ra kuni ni tu yu kuni yu
ndo'o va, saa chi ndo'o kuvi na sakusii ini yu, ra ndiaa ya'vi ni tu
ndo nuu va yu, saa chi ndo'o kuvi na *ndini'i yu xa'a chiñu ña ˆxa
va yu.
2 Ra xaku nda'vi yu nuu kun ku'va Evodia xi'in yo'o ku'va
Síntique, ña vivii va na kuta'an ndo, saa chi ku'vi ta'an va ndo xa'a
ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo. 3 Ra nduku tu yu ña mani nuu
yo'o va ñani mii yu, ra ita'an xachiñu xi'in yu, ña na sa kun ña mani,
ra chindiee ta'an kun xi'in na ku'va yo ñaa, saa chi na ñaa kuvi na
*chindiee ta'an ni xi'in yu ña *ndika'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a

Tata yo Jesucristo, ra saa tu ra ñani yo Clemente va, xi'in sava ka
ndia ñani yo. Ra takundi'i na yo'o, ra xa nuu tutu nuu ndoso kivi na
kutiaku xi'in Ndioxi va ke ndika'yu kivi na.
4 Ra na kusii ni ini ndo, iin takundi'i kii xa'a ña ndikun ndo Tata
yo Jesucristo. Ra tuku va ndiko yu ka'an yu xi'in ndo: ¡Na kusii ni
ini ndo! 5 Ra vivii va na sa ndo ña va'a na kundaa ini takundi'i va
yuvi, ña tiayu ni ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi kama ni va ndiko
Tata yo Jesucristo kixi ra.
6 Ra na ndï'i ini ndo xa'a ndia nii ña'a, chi ña xiniñu'u sa ndo ke
na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi va xa'a ña; na ka'an ndo xi'in ra
ña taxi ra ña nda'a ndo, ra na ndataxi tu ndo tixa'vi nda'a va ra. 7 Ra
saa ke taxi tu ra ña va'a ni koo va ndo, ra ña va'a ña ˆtaxi Tata yo
Ndioxi, ra ña ka'nu ni va kuvi ña, saa chi tändiaa yo ña kundaa ini
yo xi'in ña, ra ña va'a kan kuvi ña kondiaa nima va ndo, ra saa tu ña
xinituni va ndo xa'a ña xa xini ndo Cristo Jesús.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra ña va'a va na ndakani ini na xa'a

8 Ra vichin, ñani mii yu, ku'va mii yu, ndia ña yo'o va kuvi ña
ka'an yu xi'in ndo, ndia saa ra sandi'i va yu: ña xiniñu'u na kani ini
ndo xa'a kuvi ña ndaa, xi'in ña to'o, xi'in ña ndakú, xi'in ña köo
yakua, xi'in ña nduvi, xi'in ña va'a ni. Ra niña chiñu va'a ña ndiaa
ya'vi va ke na ndakani ini ndo xa'a.
9 Ra na sa ndo ña xa *saña'a yu ndo'o, a ña kutu'va tu ndo nuu
va yu; ra na sa tu ndo ta'an chiñu ña *xa yu *xini ndo ta ndixiin yu
xi'in va ndo: ra saa tu ña xini so'o ndo saña'a va yu, ra saa ke koo
Tata yo Ndioxi, ra ˆtaxi ña va'a xi'in va ndo.

ˆNdataxi ra Pablo tixa'vi nda'a na ñuu Filipos xa'a xu'un ña *chindiee ta'an na xi'in ra

10 Ra ˆsakusii ni va Tata yo Jesucristo ini yu xa'a ña ˆndaka'an
tuku ndo xa'a yu. Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu ña naa ini
ndo xa'a yu, saa chi ndixïyo mii ku'va, ña chindiee ta'an ndo xi'in va
yu. 11 Ra süvi xa'a ña xamani nuu yu kuvi ña ˆka'an yu xa'a ña yo'o
xi'in ndo, saa chi yu'u, ra xa sakua'a va yu, ña koo sii ini yu xi'in
takua ña'a ña iyoo nuu va yu. 12 Saa chi yu'u, ra va'a ni köo va ña'a
nuu yu, ndi su xini va yu ña kutiaku yu, ra koo sii tu ini va yu; ra

xini tu yu ña kutiaku yu, ra koo sii tu ini yu, ta iin ndiakua ndoo
ndoso ña nuu va yu. Saa chi xa sakua'a va yu ña sa ndiee ini yu nuu
takundi'i va ña, ta kuu ña kuxi ni yu, a ña küxi va tu yu, xi'in ña koo
ni ña'a nuu yu, a ña köo va'a va tu ña. 13 Ra ˆkuchiñu va yu, ña ˆxa
ndiee ini yu nuu takundi'i va ña, saa chi Cristo va kuvi ra ˆtaxi ndiee
nda'a yu.
14 Ra va'a ni ˆkusii va ini yu ta ku'va iyoo yu, ndi su va'a ni va
*xa ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in yu, ña ndikaa yu nda'a tundo'o
vichin.
15 Ra xa kundaa va ini ndo'o, na ñani yo ñuu Filipos, saa chi ta
*kee yu chi Macedonia ñaa, ña ku'un yu, ña xa'a yu ka'an ndoso
yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra takua ndo'o, na ve'e ñu'u
ñuu Filipos va kuvi na *chindiee ta'an xi'in yu, xi'in xu'un, xa'a ña
kusii ni ini ndo, ña *ndatu'un yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
xi'in ndo. 16 Ra ta ndixiin tu yu ñuu Tesalónica, ra kua'a ni tu ichi
chindiee ta'an ndo xi'in yu, xi'in xu'un, ña kumani nuu va yu. 17 Ra
ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi xa'a ña kuni yu ña na chindiee
ta'an ndo xi'in yu kuvi ña; chi xa'a ña kuni yu ña va'a ni ka na kee
ndo nuu Ndioxi va kuvi ña. 18 Ra ra ñani yo Epafrodito, ra *ndataxi
ndi'i va ra xu'un ña ti'vi ndo sata yu, nda'a yu, ra xu'un ña chindiee
ta'an ndo xi'in yu, ra kusii ni ini Ndioxi xi'in ña, saa chi ta ku'va iyoo
xiko xa'an tami ña'a ña soko na nuu ra, ña kusii ni ini ra ndaki'in
va ra, ke iyoo ña. 19 Ra mii va Tata yu Ndioxi, taxi takundi'i ña'a
ña kumani nuu ndo nda'a ndo, ra ta ku'va iyoo mii ña kuika, ña
va'a ni, ña iyoo nuu va ra ke taxi ra nda'a ndo, xa'a ña *xa Cristo.
20 ¡Ra Ndioxi ra kuu Tata yo, ra ra ka'nu ni na kuu ra ndia ndikaa
ndiku'un! Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

21 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in takundi'i ndia ñani yo, xi'in na
ku'va yo na ndikun Tata yo Jesucristo nuu yu. Ra ti'vi tu ndia ñani
yo ndia ndee xi'in va yu, tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo. 22 Ra saa tu
takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na ndee mii ñuu yo'o va; ra
ˆti'vi ni tu ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na xachiñu nuu ra tata
chiñu César va tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo.
23 Ra mii va Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i
ndo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Colosas

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

1 Yu'u, ra Pablo, ra *kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu
nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra ˆtiaa tutu yo'o, xi'in ra ñani
yo Timoteo, 2 ña xaa ña nuu ndo'o, na yii na kuu ñuu Ndioxi, na
ndinuni ni ndikun Tata yo Jesucristo ndee ñuu Colosas. Ra mii Tata
yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na kandixa Jesús ndee ñuu Colosas

3 Ra iin takundi'i ichi ña ka'an ndi xa'a ndo xi'in Tata yo Ndioxi,
ra kuu iva Tata yo Jesucristo, ra ndataxi ni tu ndi tixa'vi nda'a ra
xa'a va ndo. 4 Saa chi ˆkundaa va ini ndi xa'a ndo ña ndinuni ni
ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra saa tu xa'a ña ku'vi ni ini ndo xini
ndo takundi'i na ndikun Tata yo Ndioxi va. 5 Ra ña ˆxa ndo su'va, ra
xa'a ña ndiaa ini ndo ndaki'in ndo ña'a ña iyoo nduvi xa'a ndo ndivi
ninu va kuvi ña. Ra ña va'a ndiaa ini ndo ndaki'in ndo ña'a kan, ra
xa'a ña *xini so'o ndo tu'un ña ndaa, ña kuu tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo va kuvi ña. 6 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña
*xini so'o ndo yo'o, ra xa iinii kuvi va nuu ña yuuvi ndutia ndoso ña
kua'an ña, ra va'a ni xa ña xi'in na, saa chi ndasama va ña na. Ra mii
saa kuvi tu ña *kuu xi'in ndo'o va, te sakan kundaa ini ndo ña ndixa
va ke ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi ˆxini ra ndo'o. 7 Ra ña *xini so'o
ndo tu'un va'a yo'o, ra ra ñani yo Epafras, ra ita'an xachiñu xi'in ndi
nuu Tata yo Jesucristo va kuvi ra *ndatu'un ña xi'in ndo. Ra ra ñani
yo yo'o, ra ndinuni va xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo. 8 Ra suvi
kuvi tu ra *ndatu'un xi'in ndi xa'a ndo, ña ku'vi ini ndo xini ta'an va
ndo, xa'a ña saña'a Tachi Yii ndo'o ña ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo.

9 Xa'a ña kan ke, ta sakan kundaa ini vi ndi ke xa'a ndi ña ka'an
ni ndi xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndo, ra ka'an tu ndi xi'in ra ña na
taxi ra ña xinituni ndo, ña kundaa va'a ini ndo xa'a ña kuni mii va
ra, ra na taxi tu ra takundi'i nuu ña ndichi va nda'a ndo, xi'in ña
xinituni, ña taxi mii ra. 10 Saa chi saa kuvi ña kuchuun ndo kutiaku
ndo, ta ku'va tiaku na kuu kuenda mii Tata yo Jesucristo va, ra iin
takundi'i kii ke na sa va ndo ña kusii ini ra xini ra, ra chiñu ña xa
ndo, ra niña chiñu va'a va na kuu ña, saa chi saa ke kundaa va'a ka
tu ini ndo ndia ku'va ke iyoo mii Tata yo Ndioxi va. 11 Ra ka'an ni
tu ndi xi'in ra ña na ndasandaku ra ndo'o xi'in ndiee ka'nu ña kuu
mii va ra, ña va'a na kuchuun ndo sa ndiee ini ndo nuu takundi'i
ña u'vi, saa chi ña kuni yu ke na koo sii ni ini va ndo, 12 ña va'a iin
takundi'i kii va na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi. Saa chi
ra kan kuvi ra *ndasa nduvi yoo ña kuvi ni'i yo ña'a ña ni'i yo, xa'a
ña kuu yo na ñuu ra, ta xa na xaa yo ndivi nuu iin yeye'e kaa. 13 Ra
suvi mii ra kuvi tu ra *saña ndika yoo nuu ndiee ña iyoo nuu ñaa va,
ra *ndachindee ra yoo nuu xa'ndia chiñu se'e ra, ra ku'vi ni ini ra
xini ra. 14 Ra xa'a ña ndixi'i se'e va ra kuvi ña *sakaku ra yoo, ra *xa
ka'nu tu ini ra xa'a kuachi va yo.

Xa'a ña ndixi'i Cristo va kuvi ña *ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

15 Ra iin ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni yo, ke iyoo
tu Tata yo Jesucristo ra *kixi tuvi nuu ña yuuvi yo'o va. Ra Tata yo
Jesucristo, ra xa iyoo ra, ta kumani ka kuva'a takundi'i va ña'a, ra
ˆxa'ndia chiñu tu ra nuu va ña. 16 Ra suvi mii ra kuvi tu ra *xiniñu'u
Ndioxi ña *xava'a ra takundi'i ña'a ña iyoo ndivi, xi'in ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o va, ra saa tu, ta kuu ña'a ña küvi kuni va yo, ra saa
tu ña'a ña va'a xini va yo. Ra xava'a tu ra tankundi'i ndiee ña iyoo
ndivi, ra saa tu takundi'i ndiee ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ta kuu
ña na'nu xi'in ña vali, ra ndiee yo'o, ra küvi vi kuni yo ña, ra mii ra
kuvi ra *xava'a takundi'i va ña'a ña iyoo, ra xa'a mii ra ke *xava'a
va ra ña. 17 Ra ta kumani ka koo takundi'i ña'a, ra xa iyoo va Tata yo
Jesucristo, ra mii ra kuvi ra ˆtiin takundi'i va ña, ña kan ke va'a iyoo
ña. 18 Ra suvi mii ra kuvi tu ra, kuu xini ña xa'ndia ra chiñu nuu na
ve'e ñu'u, na ˆkuu iki kuñu va ra. Ra mii ra kuvi tu ra, ˆtaxi ña tiaku
va na, ra mii ra kuvi tu ra nuu va'a *ndatiaku nuu takundi'i na ndii

va, ra xa'a ña kan ke ˆxa'ndia chiñu ra nuu takundi'i va ña'a vichin.
19 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *kuni ña na koo takundi'i ña
kuu mii ra xi'in Tata yo Jesucristo. 20 Ra ña *kuni mii ra kuvi tu ña,
kuniñu'u ra Cristo ña ndachuta'an mani ra takundi'i na yuuvi xi'in
va ra, ra saa tu takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi va, ta kuu ña
iyoo nuu ñu'u, xi'in ña ndee ndivi. Ra xa'a ña *ndixi'i Cristo ndika
cruz va kuvi ña va'a ndakuta'an mani na yuuvi xi'in Ndioxi.
21 Ra ndo'o, ra ndixitä'an mani vi ndo xi'in Ndioxi ta yachi, chi na
ndisaa ini va kuvi ndo xini ndo ra, xa'a ña *xa ndo chiñu ki'vi nuu
ra; ndi su vichin, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndachuta'an mani
ndo'o xi'in ra, 22 xa'a ña *ndixi'i Tata yo Jesucristo ta *kixi ra nuu
ñu'u yo'o. Ra su'va va ke *xa ra ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi ndo,
ña va'a na köo yakua ndo ku'un ndo xi'in ra, nuu Tata yo Ndioxi;
23 ra ña va'a na xaa ndo nuu Ndioxi, ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndaku
ni na koo nima ndo, ña kundikun ndo Tata yo Jesucristo, ña va'a na
ndaköo ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o ndo. Ra
tu'un va'a yo'o, ra xa iinii kuvi va nuu ña yuuvi xini so'o na ña, ra
suvi kuvi tu ña ka'an ndoso yu'u, ra Pablo va.

Ra Pablo kuvi ra kuu mii ndiayu ña chindiee ta'an ra xi'in na ve'e ñu'u ña na ndundaku ini na

24 Ra kusii va ini yu ña ndó'ó yu xa'a ndó'o, na ñani yo, na ve'e
ñu'u, vichin, saa chi saa ke kuvi ndundaku ka ini va ndo, ra xa mii
va Cristo kuvi ra chituni ña ndo'o yu, ña va'a na chindiee ta'an yu
xi'in ndo'o na ve'e ñu'u, na kuu iki kuñu ra. 25 Ra xa'a ña kuni
Ndioxi ña na koo va'a ndo'o, na ve'e ñu'u va kuvi ña, *taxi ra chiñu
nda'a yu, ña na sachiñu yu nuu ndo, ña chindiee ta'an yu xi'in ndo,
ra *ti'vi tu ra yu'u, ña na ku'un yu ña saxinu yu ka'an ndoso yu
tu'un va ra. 26 Ra tu'un ra, ña ti'vi ra yu'u ku'un yu ka'an ndoso yu,
ra ña ndixiyo se'e va kuvi ña xina'a, ndi su vichin, ra xa *ndaña'a va
ra ña nuu na kuu kuenda mii ra. 27 Ra saa ke *xa Tata yo Ndioxi,
saa chi ña *kuni ra ña na kundaa ini na kuu kuenda mii ra, xa'a ña
ndixiyo se'e ta yachi va kuvi ña. Ra tu'un ra ña ndaa, ña ka'nu,
ña nduvi ni, ra ña kuni so'o takundi'i na yuuvi va kuvi ña. Ra ña
ndixiyo se'é ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a kuvi ña: iyoo Tata yo
Jesucristo nima ndo'o na küu judío vichin va, ra kundaa kaxi tu ini
ndo ña ku'un ndo koo ndo xi'in ra ndivi ninu va.

[28] Ra xa'a Jesucristo ke ka'an ndoso va ndi. Ra ˆndataxi tu ndi
xini takundi'i va yuvi, ra ˆsaña'a tu ndi na xi'in ña ndichi va, ña va'a
na koo ndakú nima takundi'i na xa nduu iin xi'in Tata yo Jesucristo,
ta xa na xaa na nuu Tata yo Ndioxi. [29] Ra xa'a ña yo'o kuvi ña
xachiñu va yu, ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra ˆtaxi ndiee nda'a
yu, ña va'a ndundaku ini yu ña va'a chikaa yu ndiee.

2 Ra na kundaa ini ndo'o na ñani yo ñuu Colosas, chi xa'a ndo'o
va kuvi ña chikaa ni yu ndiee, ra saa tu xa'a na ñani yo na ndee
ñuu Laodicea va, ra saa tu xa'a sava na kuëe xini yu'u va. [2] Ra saa
kuvi ña ˆxa yu ña va'a ndachikaa yu tu'un ndiee ini xi'in na, ña va'a
iin va na kuu na xi'in yo, saa chi ku'vi ni ini Tata yo Jesucristo xini
ra na. Ra tu saa na sa na, saa ra kuvi va tandiaa na ña kundaa va'a
ini na xa'a ña kuu kuenda mii Tata yo Ndioxi ña iyoo se'é, ra ña iyoo
se'é kan kuvi Jesucristo va. [3] Saa chi nda'a Tata yo Jesucristo kuvi
ña iyoo takundi'i va ña kuika ña kuu ña ndichi, xi'in ña xinituni, ña
kumani nuu yo. [4] Ra ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na
sandä'vi yuvi ndo'o xi'in tu'un nduvi, ña kuu tu'un chi'ña va kuvi
ña. [5] Saa chi va'a ni köo va yu íin xi'in ndo, ndi su iyoo va nima yu
xi'in ndo, iin takundi'i kii, ra kusii tu ini yu xi'in ndo ña vivii tiaku
va ndo, ra ndinuni ni tu ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo va.

[6] Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va *xa ndo ña *kandixa ndo tu'un
Ndioxi ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra xa'ndia chiñu,
ke na sa tu ndo, ña sa ndo chiñu ña xa'ndia ra nuu ndo vichin
va. [7] Ra iin ta ku'va iyoo ña *kutu'va ndo ke na sa va ndo, ra iin
takundi'i kii va na kondiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va
kachi tu'un ña *kutu'va ndo ke na kutiaku va ndo, saa chi saa ke
kuvi tandiaa ndo kuu ndo yuvi xixa, na xini va'a va, ra iin takundi'i
kii tu na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi va.

Tata yo Jesucristo kuvi ra ˆndasa xaa yuvi

[8] Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na kuni sanda'vi ndo'o
xi'in tu'un ña köo ya'vi ndiaa. Saa chi na kan, ra süvi vi Cristo kuvi
ra ndikun na, chi ña yuna'a yuvi ˆxa va na va ke ndikun na, ra
kandixa tu na tachi ndiva'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va.

[9] Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i ña kuu mii Tata yo Ndioxi,
kuvi tu ña kuu mii Tata yo Jesucristo va, [10] ra ña xa *nduu ndo iin
xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo takundi'i tu ña kumani nuu va

ndo, saa chi ra kan, kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va yuvi, ra
saa tu nuu takundi'i ndiee ña iyoo va. 11 Ra xa'a ña xa *nduu ndo iin
xi'in Tata yo Jesucristo kuvi tu ña, xa kuu mii ndo tuni Ndioxi va;
ndi su süvi ka iki kuñu ndo kuvi ña ndixa'ndia na, chi xa'a ña sakaku
Tata yo Jesucristo ndo'o ña sandi'i ra xa'a kuachi va ndo kuvi ña. Ra
ña yo'o, ra tuni ña ˆtaxi Tata yo Jesucristo va kuvi ña. 12 Saa chi ña
*chichi ndo, ra na ndinduxin va kuvi ndo xi'in Tata yo Jesucristo,
ra *ndatiaku tu ndo xi'in va ra, ña *ndatiaku ra, saa chi xa ndiaa
va ini ndo ndiee Tata yo Ndioxi ña *sandatiaku Tata yo Jesucristo.
13 Ra na ndii va ndixiyo ndo nuu Tata yo Ndioxi xa'a kuachi ndo ta
yachi, ra nii ndixïyo tu tuni ra ndo'o va; ndi su vichin, ra xa *taxi va
ra ña tiaku ndo, xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa *ka'nu tu ini ra xa'a
takundi'i kuachi va ndo. 14 Ra xa sandi'i tu ra xa'a tutu ña ka'an xa'a
yo ña xiniñu'u kuvi yo xa'a kuachi va yo. Ra ndika cruz va kuvi ña
kani ndiaa ra tutu kan, ña sandi'i ra xa'a ña. 15 Ra ña ndixi'i Tata yo
Jesucristo ndika cruz va kuvi ña *sandi'i ra xa'a takundi'i ndiee, ña
xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o, ra *kindiaa ra ndiee ña, ra ta ˆxa
na xi'in yuvi na nu'ni ña kua'an na ve'e kàà va, kuvi ña *xa ra xi'in
ña, ña xa tiaa ra nuu ña.

16 Ra xa'a ña kan ke, na ndäa ndo kuu vi yuvi na ka'an ki'vi xa'a
ndo, ña xixi ndo ndia ndia ka ña'a, xi'in xa'a ndutia ra xi'i ndo, ra
saa tu xa'a ña kuëe ndasaka'nu ka ndo ndia ndia ka viko va, ta kuu
ta ndakunuu yoo, ra saa tu kii ndakindiee va na. 17 Saa chi takundi'i
ña yo'o, ra ña ka'an xa'a ña kuu kii ña vaxi va kuvi ña, ndi su mii
ña ndaa, ra xa'a Tata yo Jesucristo va kuvi ña ka'an ña. 18 Ra na
tiäa so'o ndo ña ka'an vi yuvi maña, na ka'an xa to'o ni Ndioxi, na
sanda'vi ndo'o, ña ndasaka'nu ndo na tatun Ndioxi, saa chi tu na sa
ndo ña xa na, saa ra, sandoñu'u va ndo ña'a ña ni'i ndo. Ra yuvi na
ˆxa saa kan, ra ña ka'an na ke xini va'a va na Ndioxi, saa chi xa
*satuvi va ra nuu na, kachi na, ndi su ña kaku xini mii va na kuvi
ña, ra tiaa ni tu kutiaa ini va na xi'in mii na, ndi su mii ña ndaa,
ra köo mii ya'vi ndiaa vi ña kutiaa ni ini na xi'in mii na. 19 Ra na
ˆxa saa kan, ra ndïkun vi na Tata yo Jesucristo, ra kuu xini xa'ndia
chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra ˆsakuxi tu ra na, ña va'a na kua'nu va na,
ra kuu na iin iki kuñu va, ta ku'va iyoo tuchi ña ndachuta'an iki
kuñu ña kuu ña iin, ra ta ku'va *kuni mii Tata yo Ndioxi sakua'nu ra
ña ke xa'nu ña kua'an va ña.

[20] Ra ndo'o, ra xa kundaa va ini ndo, chi Tata yo Jesucristo va
kuvi ra ndikun ndo, ra ta ndixi'i ra, ra ta iyoo na ndixi'i ke iyoo
tu ndo'o va xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke xä'ndia chiñu ka vi tachi
ndiva'a nuu ndo vichin. ¿Ra nichuun ke ˆtaxi tuku ndo ndiayu ña
ˆndaka'ndia chiñu ña nuu ndo? ¿Ra nichuun kuvi tu ña ˆkandixa ndo
yuvi na ka'an ña na sä ndo ndia ndia ka chiñu va'a, ña kuu ña vä'a
nuu na kan, [21] ta kuu ña na tïin ndo ndia ndia ka ña'a ña kuvi tiin
ndo, ta kuu ña na käxi ndo ndia ndia ka ña'a ña kuvi kaxi ndo, xi'in
ta kuu ña na kuyächin ndo nuu ña'a, ña kuvi kuyachin ndo nuu?
[22] Saa chi takundi'i ndiayu ña kachi saa, ra süvi vi ndiayu Ndioxi
kuvi ña, chi chiñu ña xa'ndia na yuuvi yo'o va kuvi ña; ra nuu ña'a
ña ndi'i xa'a va kuvi ña xa'ndia chiñu ña. [23] Ra chiñu kan, ra ta iyoo
ña va'a, iyoo va ña, saa chi ˆtaxi ña xini yuvi ña na chikaa ni na
ndiee ña sa na chiñu va'a ña ka'an ña xa'a, ra ta xa saxinu na chiñu
ña ka'an ña, ra va'a ni va iyoo na nuu mii na tuvi na. Ra ka'an tu
chiñu kan ña na sando'o na iki kuñu va na. Ndi su chiñu kan, ra köo
mii ya'vi ndiaa vi ña, saa chi küvi vi taxi ña ndiee na ña na sä ka na
chiñu ki'vi ña kotoo ni kuñu na sa ña.

3 Ra ña xa *ndatiaku ndo xi'in Cristo, ra ña'a ña iyoo ndivi nuu
iin tiayu ka'nu nuu ndu'u ra xiin kua'a Tata yo Ndioxi va kuvi
ña na kundi'i ini ndo xa'a. [2] Ña'a ña iyoo ndivi va ke na ndakani ini
ndo xa'a, ra na ndakäni ini ndo xa'a ña'a ña iyoo nuu ñu'ú. [3] Saa chi
ndo'o, ra xa na ndixi'i va kuvi ndo xi'in Cristo, ra vichin, ra xa xi'in
ra kan va ke *taxi Tata yo Ndioxi ña kutiaku ndo, ndi su, ña iyoo
se'e va ke tiaku ndo xi'in ra, saa chi ndia nii yuvi küvi kuni ña. [4] Ra
ta xa na nandiko Cristo, ra kuu ña tiaku ndo, saa ra ˆndakoo tu ndo'o
va ña ndakuta'an ndo xi'in ra, ra nduu ndo ta ku'va iyoo mii ra ña
ka'nu ni ra.

Na kutiäku ka ndo ta ku'va xitiaku ndo ta yachi

[5] Ra xa'a ña kan ke na sä ka ndo chiñu ki'vi ña xa ndo ta yachi, ta
xitiaku ndo ta ku'va kuni kuñu ndo: tiaa ra na kï'vi ka ra xi'in na
si'i, na küu yasi'i ra, ra sa tu na si'i va, ra nii na ndakäni tu ini ndo
sa va ndo ña, ra nii na kutöo tu ndo sa ndo inka nuu chiñu ki'vi va,
ra nii na kutöo ni tu ndo ña koo kua'a ni ña'a nuu va ndo, saa chi tu
saa na sa ndo, saa ra ta ku'va iyoo na ndasaka'nu ndioxi ndii va ke
iyoo ndo. [6] Chi xa'a takundi'i chiñu ki'vi yo'o kuvi ña ˆtaxi Ndioxi

tundo'o nuu yuvi na xïin kandixa va. [7] Ra takundi'i chiñu ki'vi ña
ka'an yo xa'a yo'o, kuvi tu ña *xa ndo'o, ta yachi va. [8] Ndi su vichin,
ra xiniñu'u na ndakoo ndo takundi'i va chiñu ki'vi yo'o: ta kuu ña
saa ndo, xi'in ña saa ndo ra kani ta'an ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña
ndakani ini ndo ña satixu'vi ndo inka yuvi, xi'in ña ndaa yu'u ndo
Ndioxi, ra saa tu ndia ndia yuvi va, ra ndia nii ka tu tu'un yakua na
kä'an va ndo. [9] Ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña xi'in ta'an va
ndo, saa chi vichin, ra xa *ndi'i va xa'a yuvi yata na ndixikuu ndo
ta yachi, ra saa tu takundi'i chiñu ña *xa va ndo, [10] ra vichin, ra xa
yuvi xaa va nduu ndo, ra ta kii ta kii va nduxaa ndo, ña nduu ndo ta
ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi, ra xava'a ndo'o, ra iin saa ndiakua
xaa ndo ña kunita'an va'a ka ndo xi'in va ra. [11] Ra xa'a ña kan ke ña
xa *nduu ndo yuvi xaa vichin, ra köo ka ya'vi ndiaa vi ña kuu ndo
judío a süvi va tu ndo, ra saa tu ña iyoo tuni Ndioxi ndo'o, a köo va
tu ña, ra saa tu ña kuu ndo na kee inka ñuu xika va, ra saa tu ña kuu
ndo yuvi na ndikä'vi va, ra saa tu ña kuu ndo yuvi na iyoo ndika va,
a ña kuu tu ndo na xachiñu nda'vi va, saa chi indaa Cristo va kuvi ra
iyoo ya'vi ndiaa nuu takundi'i va yo, ra ra kan kuvi tu ra iyoo nima
va yo.

[12] Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndikaxin ndo'o, ña kuu ndo
na ñuu ra, na yii, na ku'vi ni ini ra xini ra, ra xa'a ña kan ke na koo
ni ña nda'vi ini nuu ndo, xi'in ña tiayu ni koo ndo, xi'in ña sa ninu
ndo xi'in mii ndo, xi'in ña to'o ni na koo ndo, xi'in ña ka'nu ni na
koo ini ndo, [13] saa chi saa ke kuchuun ndo koo ka'nu ini ndo xa'a
ta'an va ndo, ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ta'an, ra na koo ka'nu
va ini na xa'a ta'an na. Ra ta ku'va *xa Cristo ña *xa ka'nu ini ra
xa'a ndo ke na sa tu ndo'o va. [14] Ra ña kuni yu ka'an ka yu xi'in ndo
kuvi ña, na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo, saa chi ña ku'vi ini yo
xini ta'an yo kuvi ña ndachuta'an mani yoo va. [15] Ra ña va'a ña taxi
Ndioxi na ka'ndia chiñu nima ndo, saa chi xa'a ña yo'o ke *kana ra
ndo'o ña kuu ndo iin iki kuñu xi'in Cristo va, ra na kusii ni ini ndo,
ra ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra.

[16] Ra tu'un mii Tata yo Cristo, na koo nima ndo iin takundi'i kii.
Ra na sakua'a ta'an ndo, ra na ndachikaa tu ndo tu'un ndiee ini xi'in
ta'an va ndo, xi'in takundi'i ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi. Ra na
kata ndo takundi'i nuu yaa yii, ña ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo
Ndioxi xi'in ndinuni nima ndo. [17] Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, xi'in
tu'un ña ka'an ndo, ra na ndaña'a ndo mii ndo xi'in ña, ña kuu ndo

na ndikun Tata yo Jesús, ra na ndataxi ni tu ndo tixa'vi nda'a Tata
yo Ndioxi, xa'a ña *xa Tata Jesús xa'a va ndo.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

18 Ndo'o, na si'í, na iyoo yii, ra na kandixa ndo yii ndo, xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo. 19 Ra saa tu ndo'o, tiaa ndia iyoo
yasi'i va, na ku'vi ni ini ndo kuni ndo yasi'i ndo, ra kuëe kue'e ni
na koo ndo xi'in na. 20 Ra ndo'o, na kuạchí, ra na kandixa ndo na
iva si'i ndo, saa chi saa kuvi ña kusii ini Tata yo Jesucristo va. 21 Ra
ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa ndo na, ña va'a na nandïko ini na ña
ndikun na Tata yo Ndioxi.
22 Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ra na kandixa va ndo
xito'o ndo nuu ñu'u yo'o, ra süvi takua ta ndita na xito'ni na ke na
sa chiñu ndo, ña kindoo va'a ndo xi'in na, chi xi'in ndinuni nima va
ndo ke na sachiñu ndo nuu na, xa'a ña iyu'vi ndo Tata yo Ndioxi.
23 Ra ndia ndia ka chiñu xa ndo, ra xi'in ña kusii ini va ndo na sa
ndo ña, ra na ndakäni ini ndo, ña xachiñu ndo nuu yuvi, chi na tuvi
ndo ña xachiñu ndo nuu Tata yo Jesucristo va. 24 Saa chi xa kundaa
va ini ndo, ña ndaki'in ndo ña'a ña kindoo Tata yo Jesucristo taxi
ra nda'a yo. Saa chi nuu ra kan va kuvi ña xachiñu ndo. 25 Ndi su
yuvi na ˆxa chiñu ki'vi, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña xa na ke
ndaki'in na ya'vi na xa'a va, saa chi inuu sayukun Ndioxi kuachi
xi'in takundi'i va yuvi.

4 Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu nda'vi, ra ña va'a, xi'in ña
ndaku va na sa ndo xi'in na xachiñu nuu ndo. Ra na ndaka'an
ndo, saa chi iyoo tu ra kuu xito'o ndo'o, ra iyoo ndivi va.
2 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke iin takundi'i va kii na koo nduvi ndo ña ndataxi
ndo tixa'vi nda'a ra. 3 Ra na ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a ndu'u va,
ña va'a na taxi ra ndiayu ña ka'an ndoso ndi tu'un ra, ra ka'an tu
ndi xa'a ña kuu kuenda Cristo ña iyoo se'e va, saa chi xa'a ña ˆka'an
ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ke ndikaa yu ve'e kàà va. 4 Xa'a ña
kan ke na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi, ña va'a na kuvi iin kaxi
kaxi ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu yuvi.
5 Ra vivii va na kutiaku ndo nuu yuvi na kuëe kandixa Ndioxi,
ra na chikaa ni ndo ndiee, saa chi salo'o ni va tiempo iyoo. 6 Ra ta
ndatu'un ndo xi'in yuvi, ra tu'un va'a, tu'un to'o ña kusii ini na xi'in

va na ndatu'un ndo xi'in na, ra na ki'in tu xini ndo ndia tu'un ke
kuvi ndakuiin ndo yu'u va na.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

7 Ra ra ñani yo Tíquico, ra ku'vi ni ini yo xini yo, ra ndinuni ni
chindiee ta'an xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra
ndatu'un xi'in ndo xa'a takundi'i ña ˆndo'o yu. 8 Ra xa'a ña kan ke
ti'vi yu ra xaa ra nuu va ndo, ña va'a na ndatu'un ra xi'in ndo ndia
ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na ndakindiee ini ndo xa'a ña ndatu'un ra
xi'in ndo. 9 Ra kuxaa tu ra Onésimo, ra kuu ra ñuu va ndo xi'in ra
Tíquico, ra ñani yo kuvi tu ra ñaa va, ra ku'vi ni ini ndi xini ndi ra,
ra ndinuni ni kuu ra ñani yo. Ra ndia ñaa kuvi ndia ndatu'un xa'a
takundi'i ña ˆkuu yo'o xi'in ndo.
10 Ra ˆti'vi tu ra ñani yo Aristarco, ra ndikaa ve'e kàà xi'in va yu
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra saa tu ra Marcos, ra ñani kuachi
ra Bernabé va. Ra xa kundaa va ini ndo xa'a ra Marcos; ra ña kan ke,
ta xa na xaa ra ña koto'ni ra ndo'o, ra na ndaki'in mani va ndo ra.
11 Ra ˆti'vi tu ra Jesús va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra ra Jesús
yo'o, ra nani tu ra Justo va. Ra takua ra Aristarco, xi'in ra Marcos,
xi'in ra Jesús va kuvi ndia kuu judío ndia xachiñu xi'in yu xa'a nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia yo'o, ra sandakindiee ni va ndia ini
yu. 12 Ra ˆti'vi tu ra Epafras, ra ñuu va ndo tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu ndo, ra ˆxachiñu tu ra yo'o va nuu Cristo. Ra iin takundi'i va kii
ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a ndo, ra xaku nda'vi ra nuu ra xa'a ndo, ña
va'a na chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña va'a ndinuni ni na kundikun
ndo Cristo, ra saxinu ndo takundi'i ña kuni Tata yo Ndioxi. 13 Ra
yu'u kuvi ra kundaa ini ña ndixa ke ka'an va ra Epafras xi'in Ndioxi
xa'a ndo, ra saa tu xa'a na ndee ñuu Laodicea va, ra saa tu xa'a na
ndee ñuu Hierápolis va. 14 Ra ti'vi tu ra ñani yo Lucas, ra xa tatan
va, tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra saa tu ra Demas va.
15 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na ñani yo na ndee chi Laodicea
va. Ra saa tu xi'in ra ñani yo Ninfas, ra saa tu xi'in na ndakuta'an
ve'e va ra. 16 Ra ta xa na ndi'i ka'vi ndo tutu yo'o, nuu na ñani yo, ra
na ti'vi tu ndo ña ku'un ña chi Laodicea va, ña va'a na ka'vi tu na
ña nuu na ve'e ñu'u kan va; ra na ka'vi tu ndo'o va tutu, ña ti'vi yu
nda'a na ve'e ñu'u Laodicea, ta xa na ti'vi na ña xaa ña nda'a ndo.

17 Ra na ka'an tu ndo xi'in ra ñani yo Arquipo ña vivii va na saxinu
ra nuu chiñu ña *taxi Tata yo Jesucristo nda'a ra.
18 Ra mii yu'u, ra Pablo, kuvi ra tiaa tu'un yo'o, ña ka'an ndioxi
yu xi'in ndo. Ra na ndaka'an ndo xa'a yu chi ve'e kàà va kuvi ña
ndikaa yu. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi ndo. Saa
koo.

Tutu ña nuu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra Timoteo kuvi ndi ˆtiaa
tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u
ñuu Tesalónica na kuu kuenda Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo
Jesucristo va. Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi
ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Chiñu va'a ña ˆxa na ñuu Tesalónica

2 Ra iin takundi'i va kii ndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi
xa'a ndo, saa chi ta ka'an ndi xi'in ra, ra niña ka'an va ndi xi'in ra
xa'a ndo. 3 Ra xa'a ña ndiaa ni ini ndo Ndioxi, xi'in xa'a ña ˆxa ndo
chiñu ña ˆndaña'a ndo mii ndo ña iyoo ña ku'vi ini nuu ndo, xi'in
xa'a ña ˆndo'o ni ini ndo ndiatu ndo, ña nandiko Tata yo Jesucristo
va kuvi ña ndaka'an ndi xa'a ndo, ra ˆndataxi ni ndi tixa'vi nda'a
Tata yo Ndioxi xa'a ndo. 4 Ñani yo, na ˆku'vi ni ini Ndioxi xini ra, xa
kundaa va ini yo, chi mii ra kuvi tu ra ndikaxin ndo'o ña kuu ndo na
ñuu va ra. 5 Ra ta ndixaa ndi *ndakani ndi tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo nuu ndo, ra süvi takua tu'un kuiti ke ndika'an ndi xi'in
ndo, chi ndixiyo tu ndiee Ndioxi va xi'in ndi ña ndakani ndi nuu
ndo. Ra *taxi tu Tachi Yii ña xinituni ndo ña *kundaa ini ndo xi'in
ña ndika'an ndi ña kuu ña ña ndaa va. Ra xi'in chiñu va'a ña xa ndi
xi'in va ndo ke xa kundaa va'a tu ini ndo ña ndi'i ini ndi xa'a va ndo.
6 Ra ndo'o, ra *kandixa va ndo tu'un ña *ndakani ndi nuu ndo
xi'in ña sii ini ña ˆtaxi Tachi Yii, ra va'a ni *ndo'o ni va tu ndo, ndi
su ta ku'va *xa ndu'u xi'in Tata yo Jesucristo va ke *xa ndo, ña *xa

ndiee ni ini ndo. [7] Ra xa'a ña kuchuun ndo xa ndo saa kuvi ña, kuu
ndo iin ita niñu nuu takundi'i na ndikun Tata yo Jesucristo ndee
chi Macedonia xi'in Acaya. [8] Ra va'a ni *xa ndo, chi ndo'o kuvi na
nuu va'a xini so'o tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra vichin,
ra süvi takua chi Macedonia xi'in chi Acaya ke xini so'o na ña, chi
xa iinii kuvi va nindutia ndoso ña kua'an ña, ra xa kundaa tu ini
na xa'a ndo ña kandixa ndo Ndioxi va, ra xiniñü'u ka vi ndatu'un
ndi xi'in na xa'a ndo. [9] Saa chi xa mii va na kuvi na ndatu'un xi'in
ndi xa'a ña va'a ni *ndaki'in ndo ndu'u ta ndixaa ndi nuu ndo, ra
ˆndatu'un tu na xa'a ndo ña *ndakoo ndo na'na ña kuu ndioxi ndii,
ra ndakundikun ndo Ndioxi ra tiaku, ra ndaa, ra xa'a ndo xachiñu
ndo nuu va ra. [10] Ra ˆndatu'un tu na xa'a ndo, ña ndiatu ndo ña
nandiko Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Ndioxi, ra *ndatiaku tiañu na
ndii va. Ra mii Tata yo Jesucristo kuvi ra ˆsakaku yoo nuu tundo'o
ña'a, ña kuu kii ña vaxi va.

Ka'an ra Pablo xa'a chiñu ña *xa ra ta ndixa'an ra ñuu Tesalónica

2 Ra xa kundaa va ini ndo ñani yo, chi ta ndixaa ndi nuu ndo,
ra ndixäa uun ndi, chi chindiee ta'an va Ndioxi xi'in ndi ña
*ndakani ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo. [2] Ndi su
ta ndixa'an tu ndi ñuu Filipos ta yachi, ra ndikaña'a ni va tu na
xi'in ndi, ra *kundiva'a ni tu na xi'in va ndi, ra xa kundaa va'a
ini ndo xa'a ña *kuu, saa chi va'a ni saa *xa va na kan xi'in ndi,
ndi su *chindiee ta'an va Tata yo Ndioxi xi'in ndi ña *ndakani ndi
tu'un Ndioxi, ra kuëe ndiyü'vi ndi, chi *ndakani va ndi tu'un ra
nuu ndo'o. [3] Saa chi süvi tu'un chi'ña kuvi ña nindakani ndi nuu
ndo, ra nii ndiküni tu ndi ña sanda'vi ndi ndo'o va, ra nii köo tu
ña ki'vi nindakani ini ndi, sa ndi xi'in va ndo. [4] Chi mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra *xitondoso ndu'u, ra kundaa ini ra kuchuun va ndi
sa ndi chiñu nuu ra, ra ndikaxin ra ndu'u, ra *taxi ra chiñu nda'a
ndi ña kaka ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ra ta ku'va iyoo mii tu'un ra ke *ndakani ndi nuu va ndo. Ra kuëe
kuni ndi kindoo va'a ndi nuu yuvi, chi nuu Ndioxi va ke ˆkuni ndi
kindoo va'a ndi, saa chi ra kan va kuvi ra ˆxitondoso nima ndi. [5] Ra
xa kundaa tu ini mii va ndo, chi ndia nii ichi ndikä'an ndi tu'un
nduvi xi'in ndo ña saxinu ndi ini ndo, ra nii nindüku tu ndi ku'va
ña sanda'vi ndi ndo'o, ña taxi ndo xu'un nda'a va ndi. Ra kundaa

tu ini mii Tata yo Ndioxi va xa'a ña yo'o. 6 Ra ndia nii tu ichí täan
ndasana'nu ndi mii ndi nuu yu̱vi ña ná sato'o ni na ndu'u va, ra nii
kuëe kuni tu ndi ña sato'o ni ndo'o ndu'u va, ra saa tu inka va na.
Ndi su tu ndikuni ndi ña satavi ndi ndo'o ña nduku ndi ña'a nuu
ndo, ra kuvi va, saa chi ña ndixa va ke kuu ndi ndia xika chiñu nuu
Tata yo Cristo. 7 Ndi su ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra vita ni va ndixiyo
ini ndi xi'in ndo, saa chi ndia ta ku'va ˆxa iin ña'a, ña va'a ni ndiaa
se'e, ña sakua'nu va ña ña ke *xa ndi xi'in ndo. 8 Ra tiaa ni ˆku'vi ini
ndi xini ndi ndo'o, ra süvi takua tu'un Ndioxi kuvi ña ndixiyo nduvi
ndi ndakani ndi nuu ndo, chi ndixiyo nduvi tu ndi ña ndataxi ndi
ña tiaku ndi xa'a va ndo, saa chi tiaa ni ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o.
9 Ra xa ˆkundaa va ini ndo ñani yo, chi xa *nduxa va ndi ña xachiñu
ndi, ña va'a xixi ndi ta xindee ndi xi'in ndo, ra ndia ñuú, ndia ka'ñu
va *xachiñu ndi, ra su'va va ke *xa ndi ña va'a *ndakani ndi tu'un
Ndioxi nuu ndo, ndi su nditävi ndi ndo'o ña nduku ndi ña'a nuu ndo.
10 Ra ˆndakuiin tu mii va ndo xa'a ndi ñani yo, ra saa tu Ndioxi
va, ña *xa ndi chiñu va'a, xi'in chiñu ndaku ta *ndixiyo ndi xi'in
ndo, ra saa va ke *xa ndi ña va'a na kä'an ndia nii yuvi kuachi xa'a
ndi, xa'a ndia ndia ka chiñu. 11 Ra kundaa tu ini mii va ndo ñani yo,
ndia ku'va ke *xa ndi ña vivii *taxi ndi xini ndo, ra chikaa tu ndi
tu'un ndiee ini xi'in va ndo, ra ndia ta ku'va ˆxa iin tiaa xi'in se'e vali
va ra ke *xa ndi xi'in ndo. 12 Ra *saña'a tu ndi ndo'o, ña xiniñu'u,
kutiaku ndo sa ndo ña va'a ña kuni Tata yo Ndioxi va, chi ra kan
kuvi ra *kana ndo'o ña kuu ndo kuenda mii ra, ra ka'ndia chiñu tu
ra nuu va ndo.
13 Ra xa'a ña kan ke kuëe xikutuvi ndi ña ˆndataxi ni ndi tixa'vi
nda'a Tata yo Ndioxi, saa chi ta *ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu
ndo, ra xa'a ña ˆkuu ña tu'un Ndioxi va kuvi ña *kandixa ndo ña,
ra *kundaa tu ini mii va ndo ña kuëe kuu ña takua tu'un yuvi. Chi
ña ndixa ke kuu ña tu'un Ndioxi va, ra ˆndasama tu ña ndo'o, na
kandixa va ña. 14 Ñani yo, ña *kanita'an na ñuu ndo xi'in ndo, ra ta
ku'va *ndo'o na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi na ndikun Tata yo Cristo
Jesús ndee chi Judea va kuvi ña *ndo'o ndo, saa chi saa kuvi tu ña
*ndo'o na kan va, ña *kanita'an mii na judío ta'an na xi'in na. 15 Ra
suvi mii na judío yo'o kuvi tu na *xa'ni Tata yo Jesús va. Ra ta ku'va
*xa na ña *xa'ni na ndia ñuu na ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Tata
yo Ndioxi, ke *xa tu na ña *xa'ni na Tata yo Jesús va. Ra *ta̱xí tu na
ndu'u va. Ra na kundaa ini ndo, chi na kanita'an va kuvi na xi'in

Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in takundi'i yuvi va. [16] Saa chi ta ˆkuni
ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi na küu judío ña va'a na
kaku na, ra täxi na judío ña ka'an ndoso ndi nuu na. Ra ña ˆxa na
su'va kuvi ña ˆsakaa va'a ka na kuachi va na. Ndi su vichin, ra xa
*xaa va tundo'o ka'nu ña ˆtaxi Ndioxi nuu na.

ˆKuni̱ tuku va ra Pablo ku̱'u̱n ra koto'ni ra na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

[17] Ñani yo, va'a ni xa na'a va lo'o köo ndo xini ndi, saa chi ndia
kii kee ndi ñuu ndo vaxi ndi, ra iin saa ndia vichin ke täan kuni ndi
ndo'o, ndi su ndaka'an ni va ndi xa'a ndo, ña kan ke kuni ni va
ndi xaa ndi koto'ni tuku ndi ndo'o. [18] Ra tiaa ni va ndixika nduku
ndi xaa ndi ña koto'ni ndi ndo'o, ndi su ndiküvi, ra yu'u ra Pablo,
ra kua'a ni ka va ichi *kuni yu ña xaa yu koto'ni yu ndo'o, ndi su
nditäxi Timia'a xaa yu. [19] Ra na kundaa ini ndo ñani yo, saa chi
ndo'o kuvi na ndachikaa tu tu'un ndiee ini xi'in va ndi, ra kusii ni
tu ini ndi xi'in va ndo, ra xa'a ndo'o kuvi tu ña ni'i ndi ña va'a nuu
Tata yo Jesucristo va, ta xa na kixi tuku ra. [20] Ra xa ta ˆkachi yu xi'in
ndo ke iyoo va ña, saa chi ndo'o kuvi na ndiaa ya'vi ni nuu va ndi,
ra kusii ni tu ini ndi xi'in va ndo.

3 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka sa ndiee ini ndi ña kundiatu ndi,
chi ña xa ndi ke nindoo ndi ñuu Atenas va. [2] Ra *ti̱'vi ndi ra ñani
yo Timoteo, ña kuxaa ra koto'ni ra ndo'o, saa chi ra ˆxachiñu nuu
Tata yo Ndioxi kuvi tu ra yo'o va, ra ˆchindiee ta'an tu ra xi'in ndi
ña ˆka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata yo Cristo va, ra ña kuxaa ra,
ra ña va'a na ndataxi yukun ka ra nuu va ndo kuvi ña, ra ndachikaa
ka tu ra tu'un ndiee ini xi'in va ndo, [3] ña va'a na nandïko ini ndia
nii ndo xa'a ña ˆndo'o ndo. Ra xa kundaa tu ini mii va ndo, saa
chi xa saa xiniñu'u ndo'o va yo tundo'o yo'o. [4] Ra xa kundaa tu ini
ndo, chi xa saa kua'a ni va tundo'o ndo'o ndo, *kachi ndi xi'in ndo
ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra xa kundaa ini ndo vichin, chi mii saa
ke *kuu ndixa va. [5] Ra xa'a ña ndikundäa ini yu xa'a ndo, kuvi ña
ndiküvi ka kundu'u taxin yu, chi ña *xa yu ke *ti'vi yu ra ñani yo
Timoteo ndixaa ra *xito'ni ra ndo'o va, ña va'a na kundaa ini ra, a
ndiaa ka ini ndo Tata yo Jesús, saa chi ña ˆndi'i ini yu kuvi ña iyo ni
kotondoso Timia'a ndo'o, ra nandiko ini ndo, saa chi tu na nandiko
ini ndo, saa ra ña uun va kuvi ña *ndatu'un ndi xi'in ndo.

[6] Ra ña xa nandiko ra ñani yo Timoteo ña kee ra ñuu Tesalónica
ndaxaa ra vichin, ke ˆndatu'un ra xi'in ndi xa'a ndo, ña ndiaa ni va
ini ndo Tata yo Jesús, ra ku'vi ni tu ini ndo xini ta'an va ndo. Ra
ˆndatu'un tu ra xi'in ndi ña ndaka'an ni ndo xa'a va ndi, ra iin ta
ku'va ˆndo'o ndu'u, ña ˆkuni ndi kuni ndi ndo'o kuvi tu ña ˆndo'o
ndó'o̱ va, ña kuni ndo kuni ndo ndu'u va, ˆkachi ra xi'in ndi. [7] Ra
va'a ni iyoo ña u'vi, ra nii ˆndo'o ni va tu ndi, ndi su *ndakindiee
ni va ini ndi xa'a ña ˆndatu'un ra ñani yo Timoteo xi'in ndi xa'a
ndo, saa chi iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús. [8] Ra iin
ndiakua *ndatiaku va nima ndi xa'a ña kundaa ini ndi, xa'a ndo ña
iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús. [9] ¡Ra tixa'vi ni ndo ña
ˆxa ndo saa, saa chi tiaa ni kusii ini ndi, ra ta ka'an ndi xi'in Ndioxi,
ra ˆndataxi ni tu ndi tixa'vi nda'a ra xa'a va ndo! [10] Ra ñuú, ra ka'ñu
va xaku nda'vi ndi nuu Tata yo Ndioxi, ña na chindiee ta'an ra xi'in
ndi ña va'a na kuvi xaa ndi kuni nuu ndi ndo'o, ra chindiee ta'an ndi
xi'in ndo ña va'a na kandixa va'a ka ndo Tata yo Jesucristo.
[11] Ra ña kuni ndi ke na chindiee ta'an Tata yo Ndioxi xi'in ndi,
ra saa tu Tata yo Jesucristo va, ña va'a na kuvi xaa ndi koto'ni ndi
ndo'o. [12] Ra mii Tata yo Jesucristo na chindiee ta'an xi'in ndo ña
tuun ni na kundikun ndo ra, ra na taxi tu ra ña ku'vi ini nda'a va
ndo, ña va'a na ku'vi ni ka ini ndo kuni ta'an ndo, ra saa tu takundi'i
yuvi va, ta ku'va ˆxa ndu'u ña ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o. [13] Ra na
chindiee ta'an tu Tata yo Jesucristo xi'in ndo ña va'a na koo ndakú
nima va ndo, ra na köo yakua ña, chi iin nima ña yii va na kuu ña
nuu Tata yo Ndioxi, ta xa na xaa kii ña nandiko suvi mii Tata yo
Jesucristo kixi ra xi'in takundi'i na yii na kuu kuenda mii ra. Saa
koo.

Ña tiaku yo vichin ra ña va'a ña kuni Ndioxi va kuvi ña na sa yo

4 Ñani yo, ta xindee ndi xi'in ndo kuvi ña *saña'a ndi ndo'o, ña na
kutiaku ndo ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi, ra mii saa ke xa
ˆxa va ndo, ra tuku va sandaka'an ndi ndo'o vichin, ra xaku nda'vi
ndi nuu ndo xi'in kivi Tata yo Jesús, ña iin saa ke na ndakundiee
ndo sa va ndo, iin takundi'i kii.
[2] Ra xa ˆxini tu mii va ndo, ndia ku'va ke iyoo ña *saña'a ndi
ndo'o, xi'in ndiayu ña ˆtaxi Tata yo Jesucristo nda'a ndi. [3] Ra ña
kuni Tata yo Ndioxi kuvi ña na kuu ndo na yii nuu va ra, ra xa'a ña

kan ke na kï'vi tiaa xi'in ndia ndia ka na si'i tu süvi yasi'i ndia kuvi
na, ra saa tu na si'i va, na kï'vi na xi'in ndia ndia ka tiaa tu süvi yii
na kuvi ndia. 4 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ñani yo, ña na kondiaa
ndo iki kuñu ndo, ra ña va'a va na sa ndo, ra na sä ndo chiñu yakua,
5 ra na sä ndo ta ku'va ˆxa yuvi na xïni Ndioxi, saa chi na kan, ra ta
ku'va kuni iki kuñu va na ke ˆxa na. 6 Ña kan ke na kundaa ini ndo
ñani yo, ra ndia nii ndo na käka se'é xi'in yasi'i inka ñani ndo, saa
chi yuvi na xa takundi'i chiñu yakua yo'o, ra ndiee ni va tundo'o
taxi Ndioxi nda'a na xa'a ña ˆxa na saa, ra xa ta *kachi ndi xi'in ndo
ta yachi ke iyoo va ña. 7 Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña sa
yo chiñu yakua, chi na yii va ke kuu yo nuu ra, ña *kana ra yoo. 8 Ra
yuvi na xïin kandixa tu'un ña ˆsaña'a ndi ndo'o yo'o, ra süvi ndu'u
kuvi ndia xïin na kandixa na, chi mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra, xïin
na kandixa na. Ra mii Tata yo Ndioxi kuvi tu ra *taxi Tachi Yii ra,
ña iyoo ña xi'in va yo.

9 Ra xiniñü'u tiaa vi yu xa'a ña na ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo,
saa chi xa mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *saña'a ndo'o, ña ku'vi ini
ndo kuni ta'an ndo. 10 Ra xa saa ke ˆxa va ndo ña ku'vi ini ndo xini
ndo takundi'i na ñani yo na ndee chi Macedonia. Ndi su xaku nda'vi
ndi nuu ndo vichin ñani yo, ña na ku'vi ni ka va ini ndo kuni ta'an
ndo. 11 Ra na sa nduxa ndo, ra vivii va na kundee ndo, ra na kï'vi
ndo kuachi xi'in ndia nii yuvi, ra nii na kï'vi ni'ni tu ndo xa'a kuachi
inka yuvi va, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sachiñu va ndo ra kuxi
ndo, ra xa ta *kachi ndi xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña. 12 Saa chi,
saa ke sato'o tu yuvi na xïni Ndioxi ndo'o va, ra kumäni tu ndia nii
ña'a nuu va ndo.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu kii ña nandiko Tata yo Jesucristo

13 Ra kuni ndi ña na kundaa ini ndo vichin, ñani yo, ni ke ˆkuu
xi'in na ñani yo na xa *kandixa Tata yo Jesús, ra ndixi'i na, ña va'a
na kusüchi ini ndo, ta ku'va ˆndo'o yuvi na kuëe kandixa Tata yo
Jesucristo. 14 Ra ña xa kandixa yo ña ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra
ndiatiaku ra, ra mii saa ke sa tu Tata yo Ndioxi ña sandatiaku ra na
ñani yo na *xa ndixi'i va, ta xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.

15 Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra *taxi ña yo'o nda'a ndi,
ña kan ke va'a ˆsaña'a ndi ña ndo'o, ra na kundaa ini ndo, chi xi'na

ka va na ñani yo na xa ndixi'i kuvi na xaa ndakuta'an xi'in Tata yo
Jesucristo, ra yoo, na tiaku, ndia kii ña nandiko ra, ra kundikun va
yo xaa yo ña ndakuta'an yo xi'in ra. [16] Saa chi kii ña nandiko Tata
yo Jesucristo kixi ra, ra ndiee ni va ka'an ra xi'in ndiayu ña kuu mii
ra, ra ndiee ni tu ka'an iin ra tatun Ndioxi ra ndaku ni va, ra ndiee
ni tu nda'yu iin itun tun tivi va na. Saa ra xi'na ka va na ñani yo,
na xa *kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i na kuvi na ndatiaku.
[17] Saa ra ndikun, ndakuita tu yoo, na tiaku va, ña ku'un yo, ra xaa
yo ndakuta'an yo xi'in na ñani yo, na xa ndatiaku, na xa xinikoo nuu
viko ninu, ra ikan ke ndakuta'an takundi'i va yo xi'in ra. Ra xi'in
Tata yo Jesucristo ke koo yo, ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va.
[18] Ra tu'un yo'o kuvi ña na ka'an ndo xi'in ta'an ndo, ña ndachikaa
ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an va ndo.

5 Ra xiniñü'u vi tu ka'an ndi xi'in ndo ndia kii a ndia yoo ke
nandiko Tata yo Jesucristo, ñani yo. [2] Saa chi xa kundaa va
ini ndo, chi kii ña kuëe ndiatu va yuvi ke nandiko ra kixi ra, ra ta
ku'va xa iin ra kui'na ña xika se'é ra ñuu va ke sa ra. [3] Saa chi ta xa
na ka'an yuvi ña kachi na saa: “Vichin, ra va'a ni va ndee yo, ra nii
ndï'i tu xa'a va yo”, kachi na. Saa ra iin tu'va xaa va ña sandi'i xa'a
na, saa chi iin ta ku'va ndo'o na si'i ta xa kaku se'e va na ke ndo'o
na; ña nii nï'i na nuu ku'un na chi tundo'o ke ni'i va na. [4] Ndi su
ndó'o̱, ra xa kundaa va ini ndo xa'a ña yo'o ñani yo, ra xa'a ña kan
ke kuëe na ndakanda vi ini ndo, ta ku'va ˆndakanda ini yuvi ta ki'vi
ra kui'na ve'e na, ta xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra. [5] Saa
chi takundi'i yoo, ra kuenda ñù'ù ña ye'e, ña kuu ka'ñu va kuvi yo.
Ra süvi vi kuenda ña ñaa, ña kuu ñuú kuvi yo; [6] ra xa'a ña kan ke na
kutiäku yo ta ku'va iyoo yuvi na kuëe iyoo nduvi, chi ña xiniñu'u sa
yo ke na koo nduvi va yo, ra vivii va na kutiaku yo. [7] Saa chi yuvi na
kuëe iyoo nduvi, ra nuu ñaa va ke iyoo na, ra na ˆsaxini mii xi'in
ndixi, ra nuu ñaa kuvi tu ña iyoo tu na kan va, saa chi kuëe vivii xa
na; [8] ndi su yoo, ra ña xa kuu yo yuvi na iyoo nduvi, ra vivii va na
kutiaku yo, ra na kondiaa ni tu ini yo Tata yo Jesucristo va, ra na
ku'vi ni tu ini yo kuni yo yuvi va, saa chi tu saa na sa yo, saa ra ta
ku'va iyoo iin soldado ña ndasi kàà sata nima va ra ke iyoo yo. Ra
ña ndiaa tu ini yo Tata yo Jesucristo ña ˆsakaku ra yoo, saa ra, ta
ku'va iyoo iin soldado ra kuëe ndi'i ini, ra iyoo iin kàà ndasi xini va
ke iyoo yo. [9] Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña sando'o ra yoo,
chi xa'a ña *kaku yo xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo va ke *kana ra

yoo. [10] Saa chi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra nii tiaku yo, ra nii na
kuvi va yo, ra xi'in ra ke kutiaku va yo. [11] Ra xa'a ña kan ke na sa
ndo xa ta ku'va ˆxa va ndo, ña chikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an
ndo, ña va'a na sakua'nu ta'an ndo.

ˆNdataxi ra Pablo xini na ñani yo

[12] Ñani yo, ˆxaku nda'vi ndi nuu ndo ña na sa to'o va ndo na ñani
ndo na xa'ndia chiñu nuu ndo ve'e ñu'u, saa chi na kan kuvi na ˆxa
nduxa ña chikaa ni na ndiee ña saña'a na ndo'o ña kundikun ndo
Tata yo Jesucristo va. [13] Ra xa'a ña kan ke na sato'o ni ndo na, ra
xi'in ndinuni nima va ndo na ku'vi ini ndo kuni ndo na xa'a chiñu
ña ˆxa na. Ra vivii va na kutiaku ndo xi'in ta'an ndo.
[14] Ra xaku nda'vi tu ndi nuu ndo, ñani yo, ña na taxi ndo tu'un
iyo nuu na ñani yo na xïin sachiñu va, ra na taxi tu ndo tu'un ndiee
ini nda'a na nandiko ini va, ra na chindiee ta'an tu ndo xi'in na
kuvita ini va, ra na säa kama ni ndo xi'in ndia nii yuvi. [15] Ra na ki'in
ni ndo kuenda xi'in mii ndo, ra tu ndia na na sa iin chiñu ki'vi xi'in
ndo, ra na ndukuïin tu ndo'o ña sa ndo chiñu ki'vi xi'in na *xa chiñu
ki'vi xi'in ndo. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa nduxa ndo ña sa ndo
ña va'a xi'in ta'an va ndo, ra saa tu xi'in takundi'i yuvi va. [16] Ra iin
takundi'i kii va na koo sii ini ndo. [17] Ra na kuñäa ndo ña ka'an ndo
xi'in Ndioxi. [18] Ra na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi kii ña
va'a ni iyoo ndo, ra saa tu kii ña ndo'o ni ini va ndo, saa chi saa ke
ˆkuni Ndioxi sa va ndo ña kuu ndo na ndikun Cristo Jesús. [19] Säsi
ndo nuu Tachi Yii Ndioxi. [20] Kundäsi ndo na ka'an tu'un ña taxi
Ndioxi. [21] Chi ña xiniñu'u ke na kuni so'o ndo takundi'i va ña ka'an
na. Ra na ndaki'in ndo ña va'a va. [22] Na kuxiyo ndo nuu takundi'i va
ña vä'a. [23] Ra suvi mii Tata yo Ndioxi ra ˆtaxi ña va'a ña iyoo xi'in
yo kuvi ra ná ndasayii ndo'o, ra na kondiaa ra nima ndo, xi'in iki
kuñu ndo, xi'in ña tiaku ndo ña va'a na köo kuachi ndo nuu Tata yo
Ndioxi, ta xa na nandiko tuku Tata yo Jesucristo kixi ra. [24] Ra Tata
yo Ndioxi, ra *kana ndo'o, ra ˆsaxinu ra takundi'i va ña ka'an ra, ra
mii saa ke sa tu ra ña saxinu ra ña ka'an yu xi'in ndo yo'o va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

25 Ñani yo, na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndi. 26 Ra na
ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani yo xi'in ña to'o ña kuu mii ndo. 27 Ra
xi'in ndiayu ña *taxi Tata yo Jesucristo nda'a yu ke ka'an yu xi'in
ndo ña na ka'vi ndo tutu yo'o nuu takundi'i na ñani yo na ve'e ñu'u.
28 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi va ndo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

ˆKa'an ndioxi ra Pablo ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra Timoteo, kuvi ndi ˆtiaa
tutu yo'o, ra ˆti'vi ndi ña xaa ña nuu ndo'o, na ñani yo, na ve'e
ñu'u ñuu Tesalónica, na kuu kuenda Tata yo Ndioxi, xi'in Tata
yo Jesucristo. 2 Ra ña nda'vi ini, xi'in ña va'a ña kuu mii Tata yo
Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na koo xi'in ndo.

Ndioxi va kuvi ra sando'o yuvi na iyoo kuachi te xa na nandiko Cristo

3 Ra iin takundi'i va kii ke ndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo
Ndioxi xa'a ndo ñani yo, saa chi saa ke xiniñu'u sa va ndi, saa chi iin
takundi'i va kii kuxixa ini ndo, ña ndiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi,
ra tiaa ni tu ˆku'vi ini ndo xini ndo inka yuvi va. 4 Ra xa'a ña kan
ke kusii ni tu ini ndu'u va, ña ndatu'un ndi xi'in na ve'e ñu'u xa'a
ndo, saa chi va'a ni ˆndo'o ni va ndo, ra va'a ni ˆtixu'vi ni va tu ndo,
ndi su iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Ndioxi. 5 Ra tundo'o ña
ˆndo'o ndo yo'o kuvi ña ndaña'a ña vivii va ˆxa Tata yo Ndioxi, saa
chi taxi va ra ki'vi ndo koo ndo nuu ˆxa'ndia ra chiñu, saa chi xa'a
nuu xa'ndia ra chiñu ke ˆndo'o va ndo. 6 Ra ra va'a sa va kuvi Tata
yo Ndioxi ña sando'o ra yuvi na ˆsando'o ndo'o vichin. 7 Ra ndó'o̱,
na ˆndo'o vichin, xi'in ndu'u kuvi na taxi ra ndakindiee va, ta xa na
kee Tata yo Jesucristo ndivi kixi ra tiañu ñù'ù xi'in na tatun ra, na
ndaku ni, 8 ña sando'o ra yuvi na xïin kandixa Tata yo Ndioxi, ra nii
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo xïin na kandixa na. 9 Ra yuvi na
xïin kandixa Tata yo Ndioxi, kuvi na ni'i tundo'o ña ndo'o ni na ndia

ndikaa ndiku'un, ra nii täxi tu ra ña koo na nuu iyoo va ra, nuu iyoo
ndiee ka'nu ña kuu mii ra. 10 Ra kii ña kixi Tata yo Jesucristo ña
nduka'nu ra sa na yii, na kuu na ñuu va ra ke, kuu ña yo'o, ra kii kan
ke ndakanda ni tu ini yuvi na xa ˆkandixa kivi va ra, ra ndia'vi ndiaa
tu ndo'o va xi'in na kan, saa chi *xiin va ndo kandixa ndo tu'un ña
ndatu'un ndi xa'a ra xi'in ndo. 11 Ra xa'a ña yo'o va ke iin takundi'i
va ichi ka'an ni ndi xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndo, ña na chindiee
ta'an ra xi'in ndo ña sa ndo chiñu va'a, saa chi xa'a ña kan ke *kana
ra ndo'o va; ra ka'an ni tu ndi xi'in ra xa'a ndo ña na taxi ra ndiee ra
nda'a ndo ña va'a na sa ndo chiñu va'a, xi'in takundi'i ña kuni ndo
sa va ndo, xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo. 12 Ra xi'in chiñu
va'a ña ka'an yo xa'a sa ndo yo'o kuvi ña nduka'nu ni ka va Tata yo
Jesucristo. Ra ra kan tu chindu'u to'o tu'un xa'a ndo'o va xa'a ña
nda'vi ni ini Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo.

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kuu te xa na ndita tuvi ra ndiva'a

2 Ra te xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra ndakuta'an
tu yoo va xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi nuu ndo
ñani yo, 2 ña na täxi ndo sanda'vi yuvi ndo'o. Ra nii na kuayü'vi tu
ndo, tu ndia na na ka'an ña ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ña
xa *kixi tuku va Tata yo Jesucristo, ra nii mii tu na na ka'an xi'in
va ndo, ra a ndu'u tu ti'vi tutu ndixaa nda'a va na na kachi na, ndi
su nii saa na kandïxa vi ndo na. 3 Ra xa'a ña kan ke ndia nii lo'o
na täxi ndo sanda'vi na ndo'o. Saa chi te xa na xaa kii ña nandiko
tuku Tata yo Jesucristo kixi ra, ra xi'na ka va na sáa̱ ini xini Ndioxi
kuvi na ndakuita kanita'an xi'in ra, ra mii kii kan ke ndita tuvi tu ra
ndiva'a ra chituni Tata yo Ndioxi ndi'i xa'a va. 4 Ra ra ndiva'a kan,
ra ndukuiin ra kanita'an ra xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in ndia
ndia ka ña'a ña ka'an na yuuvi yo'o kuu ndioxi va na; ra ndia mii ini
ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi ra tiaku va ke ki'vi ra ndakundu'u ra, ra
ka'an ra ña kuu ra Ndioxi. 5 Ra xa kundaa va ini ndo chi xa ndika'an
va yu xa'a ña yo'o xi'in ndo te ndixiyo yu xi'in ndo. 6 Ra vichin, ra xa
kundaa va ini ndo ndia ña ke sasi nuu ra ndiva'a kan ña küvi kama
ni ndita tuvi ra, chi ndia te na xaa kii ña chituni Tata yo Ndioxi vi ke
ndita tuvi ra. 7 Ra chiñu ña kuni ra ndiva'a kan ra xa xachiñu se'é va
ra xi'in ña, ndi su ndita tuvi va chiñu ña kuni ra ta xa na xaa kii ña
sakutia'a Tata yo Ndioxi ña sasi nuu ra. 8 Ra ndia kii kan vi ke ndita

tuvi ra ndiva'a kan, ndi su te xa na xaa Tata yo Jesucristo, ra xi'in
ndiee tu'un ña ka'an va ra ke ka'ni ra ra ndiva'a kan, ra sandi'i tu ra
xa'a ra xi'in ndiee ka'nu ña kuu mii va ra. 9 Ra kii ña kaka ra ndiva'a
kan nuu ña yuuvi yo'o, ra chiñu ña kuni timia'a va ke sa ra, ra koo
ni ndiee ri xi'in ra, ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa ra, ndi su
niña ra sanda'vi va kuvi ra. 10 Ra iin takundi'i va nuu chiñu ndiva'a
kuvi ña kuniñu'u ra ña sanda'vi ra takundi'i yuvi na ndi'i xa'a, ra ña
ndi'i xa'a yuvi yo'o, ra xa'a ña ndixïin na kandixa na tu'un ña ndaa,
ra sato'o na ña ra kaku na kuvi ña ndi'i xa'a na. 11 Ra xa'a ña kan
kuvi tu ña ti'vi Tata yo Ndioxi iin ndiee ña sanda'vi, ña sanda'vi ña
na, ra tiaa ni kandixa na ña. 12 Ra ña sa Tata yo Ndioxi saa xi'in yuvi
yo'o, ra ña sandi'i ra xa'a va na kuvi ña, saa chi ndixïin na kandixa
na ña ndaa, chi ña *xa na ke xinisii ni ka va na sa na chiñu ki'vi.

Na ndikun Tata yo Jesucristo ra iin tuun sa na kundikun va na ra

13 Ndi su ndu'u, ra ña xiniñu'u va kuvi ña iin takundi'i va kii
ˆndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo'o na ñani ndi,
na ˆku'vi ni ini ra xini ra xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo,
saa chi ndia mii kii xa'a vi kuvi ña *ndikaxin mii Tata yo Ndioxi
ndo'o ña kaku ndo; ra xi'in Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña ˆxiniñu'u
ra ña ˆndasayii ra ndo'o vichin, va kuvi ña *sakaku ra ndo'o, xa'a
ña *kandixa ndo ña ndaa xa'a Tata yo Jesucristo. 14 Ra xa'a ña kan
va ke *kana ra ndo'o, xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña
*ndatu'un ndi xi'in ndo, ña va'a na ni'i ndo ña ka'nu xi'in ndiee ña
kuu mii Tata yo Jesucristo.
15 Ra xa'a ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo ñani yo, ña ndaku ni na
koo ini ndo, ra iin tuun saa na kundikun va ndo Tata yo Ndioxi, ra
na näa ini ndo xa'a ña *xa saña'a ndi ndo'o ta ndixiyo ndi xi'in ndo,
ra saa tu ña *saña'a ndi ndo'o xi'in tutu ña *ti'vi ndi ndixaa nda'a va
ndo. 16 Ra mii Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo Ndioxi kuvi ra *ku'vi
ni ini xini yoo xi'in ña nda'vi ini ña kuu mii ra, ra *taxi ra tu'un
ndiee ini ña kuëe ndi'i xa'a nda'a yo, ra ndini'i tu yo iin ña va'a, ña
kuu ña ndiaa ini va yo ra. 17 Ra mii ra kuvi tu ra na taxi ndiee nda'a
va ndo, ña va'a vivii va na sa ndo ndia ndia ka chiñu, ra vivii tu na
ndatu'un va ndo.

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ña na ka'an na xi'in Ndioxi xa'a ra xi'in xa'a ndia ita'an xi'in ra

3 Ra yo'o kuvi ña ˆsandi'i ndi ka'an ndi xi'in ndo ñani yo, ra ña
nduku ndi nuu ndo kuvi ña na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi
xa'a va ndi ña va'a kama ni na ndutia ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ku'un ña iinii kuvi, ra saa tu ña va'a na kusii ni ini na ña
ndaki'in va na ña, ta ku'va *kuu xi'in ndo'o va. 2 Ra na ka'an tu ndo
xi'in Tata yo Ndioxi ña va'a na kondiaa ra ndu'u nuu yuvi ña̱'à,
yuvi iku, saa chi süvi takundi'i yuvi kuvi na ˆxiin kandixa Tata yo
Jesucristo. 3 Ndi su Tata yo Jesucristo ra saxinu va ra ña kindoo ra,
ra mii ra kuvi tu ra chindiee ta'an xi'in ndo ña iin tutuun kundikun
va ndo ra, ra kondiaa tu ra ndo'o nuu ña vä'a va. 4 Ra mii va Tata yo
Jesucristo kuvi ra ndiaa ini ndi ña ˆxa va ndo ña *saña'a ndi ndo'o,
ra ndakundiee ka tu ndo sa va ndo ña. 5 Ra mii Tata yo Jesucristo na
chindiee ta'an xi'in ndo ña va'a na ku'vi ini ndo kuni ndo inka yuvi
ta ku'va ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo, ra mii ra kuvi tu ra na
chindiee ta'an xi'in ndo ña nda̱ku̱ ni na koo ini ndo nuu takundi'i
tundo'o ña vaxi nuu va ndo, ta ku'va *xa mii ra.

Yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo ra xiniñu'u na sachiñu va na

6 Ñani yo, ku'va yo, xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke ˆxa'ndia ndi
chiñu nuu ndo ña na kutä'an ndo xi'in na ñani yo na xïin sachiñu,
ra nii kuëe tiaku tu na ta ku'va iyoo ña *saña'a ndi ndo'o va. 7 Ndi
su ndo'o, ñani yo, ra xa kundaa va ini ndo ndia ku'va ke *xa ndi ta
ndixiyo ndi xi'in ndo, saa chi ndixïndee xuxan ndi chi xachiñu va
ndi, 8 ra nii ndixïxi uun tu ndi xi'in va ndo, saa chi ña *xa ndi ke
chikaa ni ndi ndiee ra ñuu ra ka'ñu va xachiñu ndi ña va'a ndisatävi
ndi ndia nii ndo. 9 Ra va'a ni *ndixiyo va ndiayu ndi ña ka'an ndi
xi'in ndo ña na chindiee ta'an ndo xi'in ndi, ndi su ña *xa ndi ke
xachiñu va ndi, ña va'a na sakua'a ndo sa ndo ta ku'va *xa va ndi.
10 Ra xa'a ña kan va kuvi ña ndika'an ndi xi'in ndo ña na täxi ndo
kuxi yuvi na xïin sachiñu, ta ndixiyo ndi xi'in ndo. 11 Ndi su vichin
ra ndatu'un va tu na xi'in ndi ña xïin sava na ita'an xi'in ndo sachiñu
na, chi ña ˆxa na ke kua'an na ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu inka
yuvi va. 12 Ra yuvi na ˆxa saa ñaa, ra xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke
ka'an ndi xi'in na ña vivii va na sachiñu na ra koo ña kuxi na.

[13] Ra xa'a ña kan ke ka'an tu ndi xi'in ndo'o va ñani yo ña na
kuñäa ndo ña sa ndo ña va'a iin takundi'i kii. [14] Ra tu ndia na xïin
kandixa ña tiaa ndi nuu tutu ña kuxaa nda'a ndo yo'o, ra na koto'ni
va'a ndo yoo kuvi na ña va'a na kutä'an ndo xi'in na, ra saa ke na
kuka'an nuu na. [15] Ndi su na säa ini ndo kuni ndo na, chi ña xiniñu'u
sa ndo ke vivii va na ndataxi ndo xini na xa'a ña kuu na ñani yo ña
ndikun na Tata yo Jesucristo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

[16] Ra mii Tata yo Jesucristo ra kuu mii ña va'a na taxi ña va'a koo
xi'in ndo iin takundi'i kii, ra saa tu kii ña va'a iyoo ndo, ra saa tu kii
te vä'a iyoo va ndo, ra mii Tata yo Jesucristo na koo xi'in takundi'i
ndo.
[17] Ra mii yu'u, ra Pablo kuvi ra *tiaa tutu yo'o xi'in nda'a yu ra
ˆti'vi yu ña kuxaa nuu ndo'o na ñani yo ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo.
Ra xa kundaa va ini ndo, chi su'va ke *tiaa yu takundi'i va tutu ra
su'va kuvi tu ña *tiaa yu ña vichin va. [18] Ra mii Tata yo Jesucristo
na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña nuu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, xi'in
ndiayu ña *taxi Tata yo Ndioxi ra sakaku yoo xi'in suvi mii Tata
yo Jesucristo ra ndiaa ini yo, 2 kuvi ra ˆtiaa tutu yo ña kuxaa ña nuu
yo'o, ñani Timoteo, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña ndikun kun
Tata yo Jesucristo, ra ña kuni yu ke vii ni na koo va kun, ra na koo
ña va'a xi'in ña nda'vi ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo
Jesucristo xi'in kun.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kondiaa ra mii ra nuu na saña'a ña maña

3 Ra xa kundaa va ini kun, chi ta ndaki'in yu kua'an yu chi
Macedonia ke *xaku nda'vi ni yu nuu kun, ña na kindoo kun koo
kun ñuu Éfeso ñaa, ña va'a na ka'an kun xi'in yuvi na saña'a ña
maña, ña na sañä'a ka na ña, 4 ra nii na ndatü'un kuachi ni tu na
xa'a kuento yata ña köo ya'vi ndiaa va, xi'in ña ndakani na yata xa'a
tu'un chi'ña ña sakua'a na nuu na xii xikua na, saa chi ni köo nuu
ndi'i vi ña, ra nii köo tu ya'vi ndiaa va ña, saa chi ña kan, ra ña saka
va kuvi ña xini yuvi ra kuëe chindiee ta'an vi ña xi'in na ña va'a
kundaa ini na xa'a chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi; ra ña va'a kundaa
ini yuvi xa'a chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi ra indaa mii va ra kuvi ra
xiniñu'u kondiaa ini na.
5 Ra ña ka'an yu kachi yu su'va, ra ña kuni yu ña ndinuni ni na
ku'vi ini ta'an va ndo kuvi ña, saa chi xa *ndasama va nima ndo, ra
xa vivii tu ˆxani ini va ndo, ra ndinuni ni tu ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo va. 6 Ndi su sava na ra ndixïin vi na ña ku'vi ini na kuni
ta'an na, chi ña *xa na ke ndakundi'i ini na xa'a tu'un ña köo ya'vi

ndiaa va. [7] Ra kuni ta na kuu na na xini ni saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés va, ra va'a ni va saña'a na ña tuvi na, ndi su ndia
nii kundäa tu ini na ni ña'a ke ka'an na xa'a vi.
[8] Ra xa kundaa va ini yo chi ndiayu Ndioxi ra ña va'a va kuvi ña,
tu na kuniñu'u yo ña ta ku'va chituni mii Ndioxi ña kuniñu'u yo ña.
[9] Ra xa kundaa ini yo chi nditäxi vi Tata yo Ndioxi ndiayu ra nda'a
ra Moisés xa'a yuvi na xa kandixa ña ka'an ña, chi xa'a yuvi na xïin
kandixa ña ka'an va ña kuvi ña *taxi ra ña. Ta kuu yuvi iku, xi'in
yuvi xïin kandixa Tata yo Ndioxi, xi'in yuvi kuachi, xi'in yuvi ña'a
xïin sato'o Tata yo Ndioxi, xi'in yuvi na xa'ni iva, xi'in yuvi na xa'ni
si'i, xi'in yuvi na xa'ni ñani ta'an, [10] xi'in yuvi na xika sii, a na kuaan
kuvi na, ra a na xa nditanda'a kuvi va tu na, xi'in tiaa ndia ki'vi xi'in
inka tiaa, xi'in na si'i na ki'vi xi'in inka na si'i, xi'in na xakui'na
yuvi, xi'in yuvi na kuendo ni, xi'in yuvi na ka'an ña siki, xi'in yuvi
na ˆxa takundi'i nuu chiñu ki'vi, na ki'vi kuachi xi'in tu'un ña ndaa,
ña kuu tu'un va'a ña saña'a ndi xa'a Tata yo Jesucristo. [11] Ra tu'un
va'a ña saña'a ndi, ra ta ku'va kachi mii tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña sakuiso chiñu suvi mii Tata yo Ndioxi yu'u ña kaka yu
ka'an ndoso yu ke iyoo va ña.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi saa chi *kunda'vi ini ra *xini ra ra

[12] Ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Jesucristo, saa chi ra kan
kuvi ra *taxi ndiee yu ña va'a ka'an ndoso yu tu'un ra, ra xindiaa
ini ra yu'u ña kuchuun yu sachiñu yu nuu ra, ña kan va ke *taxi ra
ndiayu sachiñu yu nuu ra. [13] Ra va'a ni ra ndika'an ki'vi xa'a Tata
yo Jesucristo va xikuu yu, ra *tạxí tu yu na ndikun ichi va ra, ra
ndikaña'a tu yu xi'in va na. Ndi su *xa va ra ña va'a yo'o xi'in yu,
saa chi *kunda'vi va ini ra *xini ra yu'u, saa chi täan kandixa vi yu
Tata yo Jesucristo, ña kan ke ndikundäa ini yu ña *xa yu saa. [14] Ra
ña yo'o ke *xa Tata yo Jesucristo xi'in yu ña *kunda'vi ni ini ra *xini
ra yu'u, ra *taxi tu ra ndiee yu ña na kondiaa ni ini va yu ra, ra *taxi
tu ra ña ku'vi ini ña iyoo nuu va ra nda'a yu, ra ña ku'vi ini yo'o ra
xa'a ña xa *nduu yo iin xi'in va ra ke *taxi ra ña nda'a yo.
[15] Ra na kundaa ini kun chi tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra
ña ndaa ni va kuvi ña, ña kan ke xiniñu'u kandixa takundi'i va yuvi
ña: Tata yo Jesucristo kuvi ra *kixi sakaku takundi'i va yuvi na iyoo

kuachi, ndi su yu'u, ra iyoo ni ka va kuachi yu nuu na kan. [16] Ra
va'a ni saa va, ndi su *kunda'vi va ini Tata yo Ndioxi xini ra yu'u,
ra xi'na ni ka va nuu yu'u *ndaña'a Tata yo Jesucristo ña ka'nu ni
ini ra. Ra ña *xa ra saa xi'in yu, ra ña va'a na kuu yu iin ita niñu
nuu yuvi na iyoo kuachi va kuvi ña, ra va'a ndakundikun na Tata
yo Jesucristo ra ni'i na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un. [17] Ra
xa'a ña kan ke iin takundi'i va kii na ndasaka'nu yo, ra sato'o yo
indaa saa Tata yo Ndioxi, ra ndichi ni, ra xa'ndia chiñu ndia ndikaa
ndiku'un, ra ra kan, ra ndia nii kii küvi ra, ra nii küvi tu kuni nuu va
yo ra. Saa iyoo ña.
[18] Ñani lo'o, Timoteo, ña kuni yu sakuiso chiñu yu yo'o xi'in ke
na sa kun ˆxa ta ku'va ndika'an na ñani yo na ndika'an tu'un ña
ˆTaxi Tata yo Ndioxi ta yachi va, saa chi tu saa na sa kun, ra ta ku'va
iyoo iin soldado ra xini ni kaka nuu kuachi va ke koo kun. [19] Ra ndia
nii kii na nandïko ini kun ña ndiaa ini kun Tata yo Ndioxi, ra niña
ña chiñu va'a va na ˆsa kun, ra saa ke ndia nii na nï'i taxi kuachi xa'a
kun. Saa chi sava na, ra ndixïin vi na ña sa na ña va'a yo'o, chi ña
*xa na ke *kundasi va na ña, ra xa'a ña ke *ndi'i tu xa'a ndiee na ña
kundikun na Tata yo Jesucristo va. [20] Ra saa kuvi tu ña *kuu xi'in ra
Himeneo, ra saa tu xi'in ra Alejandro va, ra xa'a ña kan ke *ndataxi
yu ndia nda'a timia'a, ña na sa ri ta ku'va kuni mii ri xi'in va ndia,
ña va'a na sakua'a ndia ña kä'an ki'vi ndia xa'a Tata yo Ndioxi.

Su'va ke xiniñu'u ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

2 Ra ña xiniñu'u va'a ˆka'an yu xi'in kun kuvi ña, ña na ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi ra kuaku nda'vi ndo nuu ra xa'a takundi'i
va yuvi, ra na ndataxi tu ndo tixa'vi nda'a ra xa'a va na. [2] Ra na
ka'an tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a na chiñu na'nu xi'in na chiñu
vali va, ña va'a vivii na koo yo ra na köo yuvi kanita'an xi'in yo, ra
na kandixa ni tu yo Tata yo Ndioxi va, ra vivii tu na kuta'an yo xi'in
takundi'i yuvi va. [3] Saa chi ña sa yo saa, ra ña va'a va kuvi ña, ra
ˆkusii tu ini Tata yo ra sakaku yoo va xi'in ña, [4] chi ña kuni ra kan
ke na kaku takundi'i va yuvi, ra kandixa tu na tu'un ña ndaa va. [5] Ra
indaa va kuvi Tata yo Ndioxi, ra indaa kuvi tu ra ˆsandakuta'an
mani yuvi xi'in va ra, ra ra kan kuvi Tata yo Jesucristo va, ra ta
iyoo mii va yo ndixiyo ra. [6] Ra mii Tata yo Jesucristo yo'o kuvi ra
*ndataxi mii ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi, ra saa va ke *xa ra ña

va'a *cha'vi ra xa'a takundi'i va na ña va'a na kaku na, ra ña yo'o
kuvi ña kuu tu'un va'a ña *taxi Tata yo Ndioxi nda'a na yuuvi yo'o,
ra kii ña *kuni mii va ra ke *taxi ra ña nda'a na. 7 Ra xa'a ña kuni
Tata yo Ndioxi ña na kundaa ini takundi'i yuvi va ke ndikaxin ra
yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra, ra ka'an ndoso yu tu'un ra, ra saña'a
tu yu yuvi na küu judío xa'a ña ndaa ña kuu mii tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo va, ra saa tu ña kondiaa ini va na ra. Ra ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o, ra ña ndaa va kuvi ña, chi xa Tata yo Jesucristo va
ndikun yu.

8 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña na ka'an takundi'i tiaa xi'in Ndioxi,
ra ndia ndia ka mii nuu xika va ndia ra na ndoni'i ndia nda'a ndia
xi'in ndinuni nima ndia ña ka'an ndia xi'in va ra, ra na sä ndia ña
xi'in ña saa ndia, ra nii na ndatu'un kuachi tu ndia xi'in ta'an va
ndia te xa ndia ña. 9 Ra saa tu na si'i va chi vivii va na kundixi na, ra
na ndäsa savi ni na xi'in mii na, chi to'o to'o va na kundixi na; ra
ta xa ndasavii na xi'in mii na, ra na kuniñü'u na kàà savi ña ya'vi
ni, ra nii na kundïxi tu na tikoto ña ya'vi ni va, 10 chi ña xiniñu'u sa
na si'i ke na sa na chiñu va'a xa'a ña ndikun na Tata yo Ndioxi va.
11 Ra te xa ndee na ña sakua'a na, ra na sakua'a na ña koo ña to'o
na, ra taxin va na koo yu'u na, ra na tiaa so'o na ña saña'a na na.
12 Ra täxi yu ndiayu ña na saña'a na si'i na ve'e ñu'u te ndakuta'an
na, ra nii na kä'ndia tu na chiñu nuu ndia tiaa va chi ña xiniñu'u
sa na ke na koo taxin yu'u va na. 13 Ra su'va ke kachi yu, saa chi
xi'na ka va tiaa ra nani Adán kuvi ra *xava'a Tata yo Ndioxi, ra te
ndi'i saa vi *xava'a ra ña'a, ña nani Eva. 14 Ra nii ndisandä'vi tu ri
ndiva'a ra Adán, chi ña Eva va kuvi ña kuchuun ri sanda'vi ri, ra ña
sanda'vi ri ña ra *xa ña kuachi va. 15 Ra va'a ni saa va ndi su Ndioxi,
ra sakaku va ra na si'i xa'a kuachi na, tu ndinuni ni na kundikun na
Tata yo Jesucristo, xi'in ña ku'vi ini na kuni na inka yuvi, xi'in ña
sa na chiñu va'a ña kuni Tata yo Ndioxi, xi'in ña to'o to'o kaka va
na. Ra takundi'i ña yo'o ke xiniñu'u sa va na kii ña tiaku na ndee na
nuu ña yuuvi yo'o ña sakua'nu na se'e na.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku tiaa ndia inuu nuu na ve'e ñu'u

3 Ra na kundaa ini kun, chi ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa
ni va kuvi ña: Tu ndia ndia ñani yo kuni kosonuu nuu na ve'e
ñu'u, ra ña va'a va ke ˆxa ndia chi chiñu va'a va kuvi ña. 2 Ndi su ña

xiniñu'u sa ndia kuni kosonuu yo'o ke vivii va na kutiaku ndia, ra
saa ke ndia nii na nï'i sakuka'an nuu ndia. Ra indaa tu na koo yasi'i
va ndia, ra ta xixi ndia ra ta ku'va va na kuxi ndia, ra saa tu ta xi'i
ndia, ndia ndia ka ndutia va, ra ndichi ni tu na koo va ndia, ra to'o
ni na koo ndia, ra na ndaki'in mani tu ndia yuvi ve'e va ndia, ra na
kuu tu ndia ndia va'a ni saña'a va; [3] ra nii na saxïni tu ndia mii ndia
xi'in ndixi va, ra nii na küu tu ndia ndia iku ndia kanita'an xi'in yuvi
va, ra na kutöo ndia nduku ndia xu'un xi'in ña maña, ra tiayu ni tu
na koo va ndia, ra tiaku ni tu na koo ini va ndia, ra na kotöo ni tu
ndia xu'un va; [4] ra vivii tu na ka'ndia ndia chiñu ve'e va ndia, ra na
saña'a tu ndia se'e ndia ña kandixa na ndia, ra saa tu ña sato'o va na
ndia, [5] saa chi tu xïni ndia ña vivii ka'ndia ndia chiñu ve'e ndia, saa
ra, ¿ni ke sa tu ndia ña ka'ndia ndia chiñu nuu na ñani yo na ve'e
ñu'u tu sa? [6] Ra nii küvi tu kuu ndia ndia sakan ndakundikun Tata
yo Jesucristo va, saa chi iyo ni ndutiaa ini ndia ra koyo ndia nda'a
tundo'o ta ku'va ndo'o timia'a. [7] Ra niña chiñu va'a va na sa ndia ña
va'a na kä'an ki'vi yuvi na xïni tu'un Tata yo Jesucristo xa'a ndia, ra
nii timia'a tu kuchüun sakoyo ña'a va.

Su'va ke xiniñu'u koo ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u

[8] Ra ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra ndia ndu'u tu'un va'a
xa'a va na kuu ndia; ra kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia, ra nii na
saxïni tu ndia mii ndia xi'in ndixi va, ra nii na ndüku tu ndia xu'un
xi'in ña maña va. [9] Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun ndia ña
ndaa ña *ndaña'a Tata yo Jesucristo nuu va yo, ra niña ña va'a va na
sa ndia ña va'a na ndukä'an ndia. [10] Ra xiniñu'u tu kotondoso ndia
kuchee ve'e ñu'u va ndia, ra tu vivii ˆxa ndia, saa ra kuchuun va ndia
sa ndia chiñu kan. [11] Ra to'o ni tu na koo na si'i yasi'i va ndia, ra nii
na käka tu na xi'in tu'un chi'ña va, ra ta ˆxixi na ra ta ku'va va na
kuxi na, ra saa tu ta xa xi'i na ndia ndia ka ndutia va, ra vivii tu na
sa na takundi'i chiñu va, ña va'a na ˆkondiaa ini inka yuvi na. [12] Ra
tiaa ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra indaa va xiniñu'u koo yasi'i
ndia, ra na saña'a ndia se'e ndia, ña vivii na sa va na, ra saa tu na sa
tu ndia xi'in na xachiñu nuu va ndia. [13] Ra tu vivii na sa ndia xika
chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra sato'o tu inka yuvi va ndia, ra ndakindiee
tu ini ndia ña ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va.

Ña ndaa xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

[14] Ñani Timoteo, tiaa ni va kama kuni yu xaa yu koto'ni yu yo'o;
ndi su xa *ti'vi kuee va yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a kun, [15] ña va'a
na kundaa ini kun ndia ku'va ke xiniñu'u sa ndo'o na ve'e Tata yo
Ndioxi tu na kuachi yu. Ra ndo'o kuvi na kuu na ve'e ñu'u Tata yo
Ndioxi ra tiaku va, ra ˆkuu tu ndo ndiee xa'a ve'e ñu'u xi'in si'in va
ña, saa chi ndakuiin ndo xa'a tu'un ña ndaa. [16] Ra na kundaa ini
ndo, chi ña ka'nu ni va kuvi ña va'a ña *ndaña'a Tata yo Ndioxi nuu
yo, ra su'va ke iyoo ña:

Tata yo Jesucristo, ra *nduu ra iin tiaa ra *kixi ra nuu ña
yuuvi yo'o;
Ra Tachi Yii ke *ndakuiin xa'a ra ña ˆkuu ra ra ndaa,
ra *xini tu takundi'i na tatun Ndioxi va ra.
Ra *ndika'an ndoso tu na ndikun sata ra xa'a ra nuu ini kuvi
ña yuuvi va,
ra *kandixa va yuvi tu'un ña *saña'a na,
ra *ndaki'in Tata yo Ndioxi ra *kua'an ra ndu'u ra xi'in ra
ndivi.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndiaa ku'va ke koo yuvi kii ña vaxi

4 Ndi su Tachi Yii Ndioxi ra iin kaxi kaxi va ka'an ña, ña ndakoo
va sava na ña ndikun na Tata yo Jesucristo kii ña vaxi, ra ña sa
na ke ndakundikun na tachi ña'a ña sanda'vi va, ra ndakundikun tu
na ña saña'a ña ndiva'a va. [2] Chi ña sa na ke kandixa na ña ka'an
yuvi maña, yuvi chi'ña tu'un va, ra yuvi kan, ra köo mii ña kuka'an
nuu vi na, saa chi ña xinituni na, ra ña ndii va kuvi ña. [3] Ra ña sa
yuvi maña kan ke täxi vi na tanda'a yuvi, ra nii täxi tu na ña kaxi na
sava ña'a ña *xava'a Tata yo Ndioxi va; ra xa kundaa va ini yo, chi
yoo na ndikun Tata yo Jesucristo na xa kundaa ini xa'a tu'un ra, ra
kuvi va kaxi yo ña, ra ña xiniñu'u sa yo ke ndataxi yo tixa'vi nda'a ra
xa'a va ña. [4] Saa chi takundi'i ña'a ña *xava'a Tata yo Ndioxi ra ña
va'a va kuvi ña, ra xa'a ña kan ke ndia nii ña na kundäsi yo, chi ña
xiniñu'u ke na ndataxi yo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, ra kaxi va yo
ña. [5] Saa chi xi'in tu'un ña xa ndika'an Tata yo Ndioxi va ke nduva'a
takundi'i va ña'a, ra saa tu ña ndataxi yo tixa'vi nda'a ra xa'a va ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na ˆkuu ra iin tiaa ra vii ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

6 Ra na ˆsaña'a kun na ñani yo ña ka'an yu xi'in kun yo'o, xi'in
xa'a ña ndaa ña ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña ˆsaña'a kun na ˆxa ta
ku'va sakua'a va kun, ra ña sa kuu saa kuvi ña kuxixa va'a ka ini kun
xi'in tu'un Tata yo Ndioxi va. Ra saa ke xaa kun kuu kun iin tiaa ra
va'a ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo va. 7 Ra nii na tiäa tu so'o kun
tu'un yata ña köo ya'vi ndiaa ndatu'un va na, chi ña xiniñu'u sa kun
ke na sa nduxa kun takundi'i kii ña sa kun chiñu va'a va. 8 Ra va'a ni
ña ndixa ke va'a va ña xa nduxa yo ña xinu yo ña ndataya iki kuñu
yo, ndi su ña va'a ni ka va ke na sa nduxa yo ña sa yo chiñu va'a ña
kuni Tata yo Ndioxi, saa chi ña kan, ra ˆchindiee ta'an ña xi'in yo ña
tiaku yo vichin, ra chindiee ta'an tu ña xi'in yo ña kutiaku yo kii ña
vaxi va. 9 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ña ndaa ni va kuvi
ña, ra xiniñu'u na kandixa takundi'i va na ña. 10 Ra xa'a ña yo'o ke
xachiñu yo ra kaña'a tu na xi'in va yo, ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata
yo Ndioxi ra tiaku va kuvi ña, ra mii ra kuvi tu ra sakaku takundi'i
yuvi va, ndi su takua na kandixa ña'a va kuvi na kaku sa ra.
11 Ra ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ke na saña'a kun takundi'i va
yuvi, ra na ka'ndia kun chiñu nuu na, ña na sa na ña. 12 Ra vivii
va na sa kun ña va'a na kä'an ki'vi ndia nii yuvi xa'a kun, xa'a ña
ˆkuu kun ra lo'o itia, chi ña xiniñu'u sa kun ke na kuu kun iin ita
niñu nuu na ndikun Tata yo Jesucristo va, xi'in tu'un ña ka'an kun,
xi'in ku'va ña tiaku kun, xi'in ña ku'vi ini kun xini kun yuvi, xi'in
ña kandixa kun Tata yo Jesucristo, xi'in ña xayäkua kun mii kun.
13 Ra ña köo yu íin xi'in kun vichin, ra ña yo'o ke na sa kun: na ka'vi
kun tu'un Tata yo Ndioxi nuu na ñani yo na ve'e ñu'u, ra na ka'an
kun xi'in na ña chikaa ni na ndiee, ra na ndakani kun nuu na. 14 Ra
na kukuïin kun ña kuniñu'u kun ña xinituni ña *taxi Tata yo Ndioxi
nda'a kun ta tiso ndia ñani yo ndia xikua'a ve'e ñu'u nda'a ndia xini
kun, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra ndika'an ni'ni ini ndia ña tiso
ndia nda'a ndia xini kun.
15 Ra na kundi'i ni ini kun xi'in chiñu yo'o, ña va'a na kuni
takundi'i yuvi chiñu va'a ña ˆxa kun ta iin iin kii. 16 Ra na ki'in ni
kun kuenda xi'in takundi'i ña ˆxa kun ña vivii va na sa kun, ra vivii
tu na saña'a va kun, ra ña yo'o ke na ndakundiee kun sa va kun, saa

chi ña sa kun ña yo'o, ra sakaku kun mii kun, ra saa tu na ˆsaña'a va kun.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndia ku'va ke sa ra xi'in na ve'e ñu'u

5 Ra tu ndia iin chiñu lo'o vä'a na sa ndia ñani yo, ndia na'nu, ra na ndä'yu kuvi kun nuu ndia, chi ta ku'va ˆxa kun xi'in iva va kun, na sa kun xi'in ndia, ña vivii va na ndataxi kun xini ndia. Ra vii ni tu na kita'an kun xi'in ndia ñani yo ndia itia va, ra ta ku'va xa kun xi'in ñani mii va kun na sa kun xi'in ndia. 2 Ra na ku'va yo na na'nu, ra vivii va na sa kun xi'in na, ta ku'va ˆxa kun xi'in si'i va kun na sa kun xi'in na. Ra na ku'va yo na itia, ra vivii tu na sa kun xi'in na kan va, ta ku'va ˆxa kun xi'in ku'va mii va kun, na sa kun xi'in na; ña na sato'o kun na xi'in ndinuni nima kun.

3 Ra na ku'va yo na *ndukuaan, na ndixa köo yuvi chindiee ta'an xi'in kuvi na, na chindiee ta'an kun xi'in. 4 Ndi su na ku'va yo na *ndukuaan ra iyoo se'e na, a se'e ñani va tu na, ra na kan va kuvi na̱, na chindiee ta'an xi'in ná xa'a ña ndikun na Tata yo Ndioxi. Saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña ndacha'vi na na xa'a ña va'a, ña *xa ná xi'in na ña *sakua'nu ná na̱, saa chi ña kan ke va'a ña kusii ini Tata yo Ndioxi xi'in va. 5 Ra na ku'va yo, na *ndukuaan, na köo ndia nii yuvi chindiee ta'an xi'in, ra ka'an na xi'in Tata yo Ndioxi ñuu ka'ñu, ra na chindiee ta'an na ve'e ñu'u xi'in na. 6 Ndi su na ndukuaan, na kusii ni ini xi'in ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra va'a ni tiaku va na, ndi su ta iyoo na ndixi'i va iyoo na nuu Tata yo Ndioxi. 7 Ra na ka'ndia kun chiñu nuu na ñani yo na ve'e ñu'u ña na saxinu na nuu chiñu ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ña va'a na kañä'a inka yuvi xa'a na ña kuëe ndiaa na ta'an na. 8 Saa chi na ñani yo na xïin kondiaa na ve'e, na kuu na ve'e mii na, saa ra xi'in ña kan ke ndaña'a na mii na ña ndïkun ka na Tata yo Jesucristo, ra ki'vi ka va xa na kan, ña xa na saa, nuu yuvi na ndïkun Tata yo Jesucristo.

9 Ra na ku'va yo, na ndukuaan, na xa ña yo'o kuvi na kuvi chindiee ta'an na ve'e ñu'u xi'in: ta kuu na kua'an uni xiko kuiya ya'a, na ndixiyo indaa yii, 10 xi'in na ka'an to'o yuvi xa'a, xa'a ña ˆxa na ña va'a; ta kuu na vivii *sakua'nu se'e, na ˆndaki'in mani yuvi ve'e, na ˆchindiee ta'an xi'in na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo xi'in ndinuni nima na, xi'in na ˆchindiee ta'an xi'in na nda'vi ndo'o,

xi'in na ˆxa ndia ndia ka tu chiñu va'a va. [11] Ndi su na ku'va yo, na
itia, ra ndukuaan na, ra na kundiä'vi vi na kan, ña chindiee ta'an vi
kun xi'in na, saa chi ndakunisii tuku va na tanda'a na, ra tanda'a
va na, saa ra naa va ini na xa'a ña *kindoo na sachiñu na nuu Tata
yo Jesucristo. [12] Ra xa'a ña ˆxa na saa ke ni'i na tundo'o sa Tata
yo Ndioxi va, saa chi kuëe saxinu na nuu ña kindoo na sachiñu na
nuu Tata yo Jesucristo. [13] Ra süvi takua ña yo'o ke ˆxa na, chi tu na
chindiee ta'an kun xi'in na, ra xa'a ˆnduxuxan va'a ka va na, ra süvi
takua na ˆnduxuxan kuvi na, chi xa'a tu na ña xika na ta ve'e, ta ve'e
na, ña tuku tuku ndiko na ndatu'un na xa'a ña ndo'o inka yuvi, ra
xa'a tu na ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu inka yuvi va. [14] Ra xa'a ña
kan ke ˆkuni yu, ña na tanda'a va na ku'va yo na itia, na ndukuaan,
ra na kaku tu se'e va na, ra na ki'in ni tu na kuenda xi'in na ve'e va
na, saa chi saa ke nï'i yuvi na xïni tu'un Tata yo Ndioxi ña ka'an
ki'vi na xa'a yo. [15] Ra su'va ke kachi yu xi'in kun, saa chi sava na
ku'va yo, na itia ra ndukuaan na, ra *ndakoo va na ña ndikun na
Tata yo Jesucristo, ra ndakundikun na timia'a va.

[16] Ra tu sava ndia ñani yo, a na ku'va yo, iyoo na si'i na ndukuaan
ta'an, ra xiniñu'u na chindiee ta'an va na xi'in na, ña kan ke va'a
na satävi na na ve'e ñu'u; ra saa ke va'a tu kuchuun na ve'e ñu'u
chindiee ta'an na xi'in na si'i na ndukuaan, na ndinuni va'a xamani
nuu.

[17] Ra ndia ñani yo, ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u ndia vivii
saxinu chiñu ña ndiso ndia, ra xika tu ndia ka'an ndoso ndia, ra
saña'a tu ndia tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra xiniñu'u na
sato'o ni va na ndia, ra na koo tu ya'vi va ndia. [18] Ra saa ke kachi tu
tu'un Ndioxi ña vaxi nuu tutu yii ña *tiaa na xina'a ña ka'an kachi
su'va va: “Chikäa ndo yunu yu'u sindiki ta xika ri, ña xañu ri nuni
trigo ña sakoyo ri ña”, kachi ña. Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña
su'va va: “Yuvi na xachiñu, ra xiniñu'u na koo ya'vi va na”, kachi ña.

[19] Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndia ñani yo ndia xa'ndia chiñu
ve'e ñu'u, ra xiniñu'u na kundiaka va na uvi a uni yuvi na ndakuiin
xa'a kuachi ña ka'an na, ra saa ke kuvi tiaa so'o kun ña ˆka'an na,
ndi su tu köo na ndakuiin xa'a kuachi ña ka'an na xa'a, saa ra tiäa
so'o kun ña ka'an vi na. [20] Ra tu ndixa ke iyoo va tu kuachi ndia, ra
nuu chitu kua'a na ve'e ñu'u va, na ka'an kun xi'in ndia ña vä'a ˆxa
ndia, ña va'a na yu'vi inka na, ra na sä na chiñu ki'vi ta'an ña ˆxa
ndia kan. [21] Ra ˆxini va so'o Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo,

xi'in na tatun na ndikaxin ra, ña xa'ndia yu chiñu nuu kun ña na sa
kun takundi'i ña xa ndika'an yu xi'in kun, ra vivii na sa kun xi'in
takundi'i va yuvi, ra na ndakäxin kun ndia nii na. 22 Ra te xa tava
kun ndia ñani yo ndia kuiso chiñu ve'e ñu'u, ra na täva ki'vi kun
ndia, chi na ki'in va'a va xini kun ña va'a na kundaa ini kun yoo
kuvi ndia va'a tava kun, saa chi tu na sa ndia chiñu ki'vi, ra yo'o va
kuvi ra ndiso xi'in ña. Ra na sä kun ndia nii chiñu ki'vi.
23 Ra xa'a ña ki'in ni kue'e yo'o, ña xaxi ni ña ini kun, ra na kö'o
kun takua tiakuii, chi na ko'o tu kun lo'o vino va.
24 Ra xa'a ña kan ke te xa tava kun ndia ñani yo, ndia kuiso chiñu
ve'e ñu'u, ra xa te kachi yu xi'in kun ke na sa va kun, saa chi va'a ni
köo va na taxi kuachi xa'a yuvi ña ˆxa na chiñu ki'vi, ndi su sava,
ra kama va ndakuni yo na ña ˆxa na ña, ra sava tu, ra na'a va saa
kundaa ini yo xa'a na. 25 Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in chiñu va'a
ña xa va na, saa chi sava, ra kama va kundaa ini yo xa'a ña, ra sava
tu ra kuachi va saa kundaa ini yo xa'a ña, ndi su takundi'i chiñu ña
ˆxa yuvi ra kindöo se'é ña, chi ndatuvi ndi'i va xa'a ña.

Su'va ke xiniñu'u sa yo xi'in na kuna'nu nuu yo

6 Ra takundi'i na ñani yo, na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ra na
sato'o ni va na xito'o na, ña va'a na kä'an ki'vi inka yuvi xa'a
Tata yo Ndioxi, xi'in xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ka'an
ndoso yo. 2 Ra tu xa ndakundikun va tu na xito'o na ñani yo na
xachiñu nda'vi köo ya'vi Tata yo Jesucristo, ra va'a ni saa va ra na
kukuïin vi na ñani yo kan, ña sato'o na xito'o na, chi ña xiniñu'u sa
na ke na chikaa ni ka na ndiee ña vii ni ka sachiñu na nuu va na;
saa chi xa ñani yo na ku'vi ini va yo nduu xito'o na. Ra ña ka'an yu
xi'in kun xa'a yo'o kuvi ña na ˆsaña'a kun na ve'e ñu'u, ra na ka'an
tu kun tu'un ndieé ini xi'in va na ña va'a na sa va na ña.

Su'va ke kuni Ndioxi sa yo

3 Ra tu ndia na saña'a inka ichi maña, ña kuëe inuu xi'in ña va'a
ña xa *sakua'a yo xa'a Tata yo Jesucristo, ra nii inüu tu ña xi'in ña
ndikun va yo, 4 ra na kan, ra na kutiaa xi'in mii va kuvi na, ra ndia
nii lo'o ke xïni vi na. Chi chiñu na kan ke ndatu'un kuachi na xi'in
inka yuvi xa'a ni ke kuni kachi iin iin tu'un va; ra xa'a ña yo'o kuvi

ña ˆkaku ña ndukuini ini, xi'in ña saa na xi'in ta'an na, xi'in ña ka'an
kini na xi'in ta'an na, xi'in ña ndiäa ini ta'an ka na. 5 Ra takundi'i
kii ke kanita'an na, ra niña ña ki'vi va ndakani xini na, ra ña *xa na
ke ndakoo va na ña ndaa, ra ndakani ini na ña koo ni xu'un na xa'a
ña sachiñu na nuu Tata yo Jesucristo va. Ra na kutä'an vi kun xi'in
yuvi na xa sa ñaa. 6 Ra ña ndaa va kuvi ña, ña va'a ni va koo yo xa'a
ña ndikun yo Tata yo Jesucristo, tu kusii ini yo xi'in ña *xa taxi ra
nda'a yo. 7 Saa chi köo mii ña'a ndixaa xi'in vi yo nuu ña yuuvi yo'o
te kaku yo, ra ndia nii lo'o tu ña küvi ku'un xi'in yo te xa na kuvi
va yo; 8 ndi su tu iyoo ña ˆxixi yo, xi'in tikoto yo, ra xa nani xi'in
ña yo'o ke na kusii ni ini va yo. 9 Ndi su yuvi na kotoo ni kukuika,
ra kuchüun vi na, chi ˆsanda'vi va ña ndiva'a na. Ra xa'a na ˆxa na
chiñu ña ki'vi va, ra mii chiñu kan ke sandi'i va'a xa'a va na. 10 Saa
chi tio'o takundi'i ña vä'a va kuvi ña kotoo ni yuvi kukuika na; ra xa
saa ke *ndo'o va sava na ña ndakunisii ni na ña koo xu'un na, saa ra
naa ini va na xa'a ña ndikun na Tata yo Jesucristo, ra ña *ndo'o na
ke ndini'i na tundo'o, ña ˆtixu'vi va na.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii na sa ra

11 Ndi su yo'o, ñani Timoteo, ra ña kuu kun ra xachiñu nuu Tata
yo Ndioxi, ra na sä kun chiñu ki'vi kan. Chi ña xiniñu'u sa kun ke na
sa kun chiñu ndaku, xi'in ña sa kun ña kuni Tata yo Ndioxi, xi'in ña
kundiaa ini kun Tata yo Jesucristo, xi'in ña ku'vi ini kun kuni kun
inka yuvi, xi'in ña sa ndiee ini kun nuu ndia ndia ka tundo'o, xi'in
ña sato'o kun inka yuvi. 12 Ra na chikaa ni ka kun ndiee ña kandixa
kun Tata yo Jesucristo; ra na sa nduxa kun, ra saa ke ni'i kun ña
kutiaku kun ndia ndikaa ndiku'un, saa chi xa'a ña kan ke *kana Tata
yo Ndioxi yo'o va, ra kua'a ni tu yuvi *xini ña ndakuiin kun xa'a ña
ndikun kun Tata yo Jesucristo va. 13 Ra ˆxito'ni va Tata yo Ndioxi, ra
ˆtaxi ña tiaku takundi'i ña'a ña iyoo, ra xito'ni tu Tata yo Jesucristo,
ra *ndakuiin ña kuu ra rey nuu na judío ta nditakatu'un ra Poncio
Pilato va ra, 14 ña ˆxa'ndia yu takundi'i chiñu yo'o nuu kun vichin,
ra na kandixa kun ña xi'in ndinuni nima kun, ra saa ke ndia nii yuvi
nï'i ka'an ki'vi xa'a kun kii vichin, iin saa ndia kii ña nandiko Tata
yo Jesucristo kixi ra, 15 ra te xa na tandiaa kii ña ˆkuni mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra. Ra ra ka'nu

ni na kuu Tata yo Ndioxi, ra kuu mii takundi'i ndiayu, ra ˆxa'ndia
chiñu nuu takundi'i na ˆxa'ndia chiñu, ra chee nuu takundi'i yuvi.
16 Ra kan kuvi indaa Ndioxi, ra tiaku iin takundi'i kii, ra nuu ye'e,
nuu tändiaa ndia nii yuvi va ke iyoo ra. Ra ndia nii tu yuvi täan kuni
ña'a va, ra nii küni va tu na ra. ¡Ra kuenda mii ra kuvi ña to'o, xi'in
ndiee ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va! Saa koo.
17 Ra na ñani yo, na kuu na kuika iyoo xu'un nuu ña yuuvi yo'o,
ra na ka'an kun xi'in na ña na kutiäa ni ini na xi'in xu'un na, ra nii
na kundiäa ni tu ini va na ña, saa chi ña ndi'i xa'a va kuvi ña. Ra
ña xiniñu'u sa na ke na kondiaa ini na Tata yo Ndioxi ra tiaku va,
saa chi ra kan kuvi ra ˆtaxi takundi'i va ña'a ña xamani nuu yo ña
va'a na kuniñu'u yo ña, ra kusii ni ini yo xi'in ña. 18 Ra ña xiniñu'u
ka'an kun xi'in na ñani yo na kuika ke vivii va na sa na xi'in xu'un
na, ra na kuika xi'in chiñu va'a va ke na kuu na, ra na koo nduvi tu
na ña chindiee ta'an na xi'in inka yuvi, ra ndata'vi tu na ña'a ña kuu
mii na xi'in inka yuvi va. 19 Ra tu na sa na ña yo'o, ra saa ke kuvi
kuu na, na kuika ndixa kii ña vaxi, ra ni'i tu na ña kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

20 Ñani Timoteo, vivii va na kuniñu'u kun ña xinituni, ña *taxi
Tata yo Ndioxi nda'a kun, ña sa kun chiñu ña kuni ra. Ra na tiäa
so'o kun tu'un ña ka'an yuvi na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo, saa
chi tiaa ni va xa xini na xa'a tu'un Tata yo Ndioxi xi'in ña xinituni
mii na, ndi su mii ña ndaa, ra ndia nii lo'o ke xïni vi na; 21 ra xa'a ña
*xiin sava na *tiaa so'o ña ka'an yuvi kan, ra xa ndakoo va na ña
ndikun na Tata yo Jesucristo vichin.
Ra ña va'a ña kuu mii Tata yo Ndioxi na koo xi'in kun. Saa koo.

Tutu ña uvi ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra *kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu yu
nuu Tata yo Jesucristo, ña xika yu ka'an ndoso yu nuu inka yuvi
xa'a ña *kindoo Tata yo Ndioxi ña taxi ra ña kutiaku yo xa'a ña *xa
nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo [2] kuvi ra tiaa tutu yo'o, kuxaa ña
nda'a kun ñani lo'o Timoteo, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña
ndikun kun Tata yo Jesucristo. Ra mii va Tata yo Ndioxi, xi'in Tata
yo Jesucristo na taxi ña nda'vi ini, xi'in ña va'a nda'a kun, ña va'a
vii ni na koo kun.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra Timoteo

[3] Ñani lo'o Timoteo, ˆndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi
xa'a kun, ra nuu ra kan ke xachiñu yu xi'in ndinuni nima yu, ta
ku'va *xa na xii xikua yu xina'a. Ra ni kuëe naa ini yu xa'a kun chi
ñuu ka'ñu va ndaka'an yu xa'a kun, ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a
Tata yo Ndioxi xa'a kun. [4] Ra te ndaka'an yu xa'a ña *kusuchi ni ini
kun, ra *xaku kun, te *nindiayu ta'an yo, ra ˆkuni tuku va yu ña
kuni yu yo'o ña va'a na kusii ni ini yu. [5] Saa chi ndaka'an ni yu xa'a
ña ndinuni ni ndikun kun Tata yo Jesucristo. Ra ña xitan kun Loida,
xi'in ña si'i kun Eunice kuvi na nuu xindikun Tata yo Jesucristo, ra
kundaa kaxi tu ini yu ña ndikun kun ra ta ku'va xindikun na kan va
ra.

Na kukä'an nuu yo xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

[6] Ra xa'a ña kan ke kuni yu taxi yu xini kun, ña na kuniñu'u kun
ña xinituni ña ndaki'in kun *xa Tata yo Ndioxi, te chindu'u yu nda'a

yu xini kun. 7 Saa chi nditäxi Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra nda'a yo
ña kuu yo yuvi iyo, chi ña *taxi ra Tachi Yii ra nda'a yo, ra ña va'a
ndaku na koo ini va yo kuvi ña, xi'in ña ku'vi ini yo inka yuvi, xi'in
ña vivii kutiaku yo. 8 Ra na kukä'an nuu kun ña ndakuiin kun xa'a
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra nii na kukä'an tu nuu kun xa'a
yu'u ña ndikaa yu ve'e kàà xa'a va ra. Chi ña xiniñu'u sa kun ke na
kuiin va kun ña ndo'o kun, xa'a ña kaka kun ka'an ndoso kun tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo. Saa chi mii va Tata yo Ndioxi taxi ndiee
kun ña va'a sa ndiee ini kun ña sando'o na yo'o. 9 Saa chi mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra *sakaku yoo, ra *kana ra yoo ña kuu yo na
ñuu ra na yii, ndi su süvi xa'a ndia iin chiñu va'a ña *xa yo kuvi ña
ndikana ra yoo. Chi xa'a ña *kuni ra ndaña'a ra ña ku'vi ini ra xini
ra yoo, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo va kuvi ña *xa
ra saa xi'in yo. Ra xa ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini yoo te kumani ka
kukava xa'a ña yuuvi vi. 10 Ra vichin, xi'in ña *xa Tata yo Jesucristo
ña *kixi ra *sakaku ra yoo va kuvi ña *ndaña'a Tata yo Ndioxi ña
ˆku'vi ni ini ra xini ra yoo. Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra
*sandi'i xa'a ndiee ña xa'ni, ra xi'in tu'un va'a xa'a mii va ra kuvi ña
*taxi ra ña tiaku yo, ra ña ˆtiaku yo vichin, ra kuëe ndi'i ka xa'a ña.
11 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña ka'an yu xa'a yo'o va
kuvi ña *kuni Tata yo Ndioxi ña na ka'an ndoso yu, ra xa'a ña kan
va ke *kana ra yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra, ra kuu tu yu, ra saña'a
yuvi na küu judío va. 12 Ra xa'a ña yo'o ke ndo'o yu ña ndikaa yu
ve'e kàà vichin va, ndi su kukä'an vi nuu yu, saa chi xa kundaa va
ini yu yoo kuvi ra ndiaa ini yu, ra kundaa kaxi tu ini yu ña kuu mii
ra ndiee ña sandutia ndoso ra tu'un ra ña sakuiso chiñu ra yu'u
ka'an ndoso yu ku'un ña nuu iinii kuvi ña yuuvi va, ra kuni so'o na
ña ndia kii ña nandiko mii ra kixi va ra.
13 Ra ña *xa saña'a yu yo'o, ra iin ita niñu ña va'a ña xiniñu'u sa
va kun kuvi ña, ta kuu ña kondiaa ini kun Tata yo Ndioxi, xi'in ña
ku'vi ini kun inka yuvi xa'a ña xa *nduu yo iin xi'in Tata yo Cristo
Jesús. 14 Ra mii Tachi Yii ña iyoo nima yo, na chindiee ta'an xi'in
kun ña va'a na kuchuun kun ndakuiin kun xa'a ña va'a, ña sakuiso
chiñu Tata yo Ndioxi yo'o xi'in.
15 Ra xa kundaa va ini kun, chi takundi'i va na ta'an yo na ndee
chi Asia, ra *ndakoo nda'a va na yu'u; ta kuu ra Figelo, xi'in ra
Hermógenes. 16 Ra ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi ña na taxi ra ña
va'a koo xi'in na ve'e ra ñani yo Onesíforo, saa chi kua'a ni va ichi

chikaa ra tu'un ndiee ini xi'in yu, ra nii ndikukä'an tu nuu ra xi'in va
yu xa'a ña ndikaa yu ve'e kàà. [17] Saa chi te *kixi ra ñuu Roma yo'o
ra iin nani nani va ndixika ra nanduku ra ve'e kàà nuu ndikaa yu, ra
ndiakua ndani'i va ra yu'u. [18] Ra mii Tata yo Jesucristo na kunda'vi
ini kuni ra ñani yo, Onesíforo, te xa na xaa kii ña sayukun Tata yo
Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o. Ra xa kundaa tu ini mii va kun,
chi chindiee ta'an ni va ra xi'in yo te ndixiyo yu ñuu Éfeso ñaa.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kuu ra iin soldado ra ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

2 Ñani lo'o Timoteo, ña nda'vi ini ña *taxi Tata yo Ndioxi iyoo
xi'in yo xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi
ndiee kun ña va'a ndak̲u̲ ni na koo kun nuu ndia ndia ka tundo'o.
[2] Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña *xini so'o kun *saña'a yu
kua'a ni yuvi ke na saña'a tu yo'o va ndia ñani yo, ndia ndinuni ni
ndikun Tata yo Jesucristo, ndia ki'in kun kuenda kuchuun saña'a, ña
va'a na saña'a ndia inka yuvi.

[3] Ra ña iyoo kun ta ku'va iyoo iin soldado ña ndikun kun Tata
yo Jesucristo, ra na kuiin va kun ña ndo'o kun xa'a ra, ta ku'va
ndo'o yu'u. [4] Saa chi ndia nii soldado ndia kuni kindoo va'a nuu ra
soldado, ra kuchee nuu ndia, ra kuëe ndakundi'i vi ini ndia kan
xa'a inka chiñu, chi ña xa ndia ke ndi'i ini ndia ña ˆxa ndia chiñu
ña ˆxa'ndia ra kuchee nuu va ndia. [5] Ra saa ke ˆkuu tu xi'in yuvi na
ˆsasiki ña ke'e ta'an va na, saa chi küvi vi ndaki'in na ña'a ña iyoo
nduvi ndaki'in na, tu kuëe *xa na ta ku'va ka'an mii ndiayu ña ka'an
xa'a ña sasiki na. [6] Ra saa ke ˆkuu tu xi'in yuvi na ˆchi'i ndia ndia ka
tu kui'i va, chi xi'na ka ˆndakundiee va'a va na xachiñu na, ra saa vi
ke koo ña'a kan kaxi na. [7] Ra vivii va na ndakani xini kun xa'a tu'un
ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra mii va Tata yo Jesucristo chindiee
ta'an xi'in kun, ra kundaa ini kun xi'in takundi'i va ña.

[8] Ra ndia nii lo'o na näa ini kun xa'a Tata yo Jesucristo, ra
ndatiaku nuu ña ˆxa'ni, ra ˆkuu ndise'e ra rey David. Ra mii tu'un
va'a yo'o kuvi tu ña ˆka'an ndoso yu'u nuu takundi'i yuvi va. [9] Ra
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ˆka'an yu xa'a xi'in kun yo'o,
kuvi ña ndo'o ni yu xa'a vichin, ra ndia nu'ni yu xi'in yo'o kàà va, ña
ndikaa yu ve'e kàà vichin; ra va'a ni saa ndo'o va yu, ndi su ndikäa
vi tu tu'un Tata yo Ndioxi ve'e kàà, ra ni kuëe nu'ni va tu ña. [10] Ra

xa'a ña kan ke ˆxa ndiee ni va ini yu ña ˆndo'o ni yu vichin, ña va'a
na ˆkuxixa ini yuvi na ndikaxin Tata yo Ndioxi, ra kaku na sa Tata
yo Jesucristo, ra koo na xi'in ra nuu nduvi ni kaa, ra kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un.
11 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa ni va kuvi
ña:
Tu xa ndixi'i yo xi'in Tata yo Jesucristo, ra kutiaku tu yo xi'in
va ra;
12 ra tu kuëe ndiko ini yo ña ˆndo'o tu yo xa'a ra, saa ra ni'i tu
yo koo yo xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu va.
Ra tu ˆtise'e tu'un tu yo xa'a ra nuu yuvi, ra ndakoo tu yo ña
ndikun va yo ra, saa ra tise'e tu'un tu ra kan xa'a
yoo va nuu Tata ra Ndioxi.
13 Ra va'a ni saxïnu va yoo ña kindoo yo sa yo, ndi su ra kan,
ra ˆsaxinu ra takundi'i va ña ˆkindoo ra sa ra.
Saa chi Tata yo Ndioxi, ra takundi'i ña ka'an ra, ra saxinu ndi'i
va ra ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii va na sachiñu ra nuu Tata yo Ndioxi

14 Ra na ka'an kun xi'in na ñani yo, ña xito'ni va Tata yo Ndioxi,
ña ka'an kun xi'in na, ña na näa ini na xa'a ña ka'an yu xi'in kun
yo'o, ra na ka'an kun xi'in na, ña na ndatü'un kuachi na xa'a ndia
ndia ka tu'un, saa chi ña ndatu'un kuachi na, ra köo ya'vi ndiaa vi
ña, saa chi tu saa na sa na, ra yuvi na sakan xini so'o tu'un Tata yo
Ndioxi va kuvi na sandi'i na xa'a. 15 Ra na sa nduxa kun, ña kuu
kun iin tiaa, ra ˆxa ña kuni mii Tata yo Ndioxi, ña va'a na köo ña
kuka'an nuu kun xi'in te xa na xaa kun nuu ra. Ra na sakua'a kun ña
vivii kundaa ini kun xi'in tu'un Tata yo Ndioxi, ra saa ke kuvi vivii
tu ndakani va kun ña. 16 Ra na kutä'an kun xi'in yuvi na ndatu'un
tu'un ña köo ya'vi ndiaa, saa chi tu'un ña ndatu'un na kan, ra ña
sakuxika va'a ka va kuvi ña na nuu Tata yo Ndioxi. 17 Saa chi tu'un
chi'ña ña ndatu'un yuvi kan, ra iin ta iyoo kue'e tia'yu va iyoo
ña, saa chi iin vichin vichin va ndutia ndoso ña kua'an ña. Ra ra
Himeneo xi'in ra Fileto kuvi ndia ˆsaña'a tu'un chi'ña kan, 18 ra ña
*xa ndia ke ndakoo va ndia tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña
ndaa, ra *ndakundikun ndia tu'un chi'ña va, ña xika ndia ka'an ndia

ña *xa ndatiaku takundi'i va na ndii, ña ˆsanda'vi ndia na ñani yo
na ndikun Tata yo Jesucristo. 19 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña
ndaa va kuvi ña, ra iin ta ku'va iyoo yuu ña kutu ni ñu'u xa'a ve'e
va ke iyoo ña, ra ndu'u tu'un ña kachi su'va sata ña: “ˆXini va Tata
yo Jesucristo yuvi na kuu kuenda ra”, kachi ña, ra, “Na ndikun ichi
ra, ra xiniñu'u na ndakoo va na ña vä'a.”
20 Ra xa xini va kun, chi iin ve'e ka'nu ña kuu ve'e iin ra kuika, ra
kua'a ni va nuu nda'a chiñu ña xiniñu'u na ta xixi na iyoo, sava ña
*kuva'a xi'in yuu oro, xi'in yuu plata, ra sava tu ña kuva'a xi'in itun,
ra saa tu xi'in ndia'yu va; ra nda'a chiñu ña kuva'a xi'in oro, xi'in ña
kuva'a xi'in plata kuvi ña xiniñu'u na ta kuu ndatava na viko va, ra
ña kuva'a tu xi'in itun, xi'in ña kuva'a xi'in ndia'yu kuvi ña xiniñu'u
na xi'in chiñu ña nuu va. 21 Ra tu na kuïin kun ña tiaa so'o kun ña
ki'vi ña saña'a ndia maña, ra saa ke kuvi kuu kun ta ku'va iyoo
nda'a chiñu ña va'a ña xiniñu'u na nuu ndatava na viko. Ra koo yaa
tu nima va kun, ra koo nduvi kun ña va'a kuniñu'u Tata yo Ndioxi
yo'o, ña va'a sa kun ndia ndia ka chiñu ña va'a nuu ra.
22 Ra na sä kun takundi'i nuu chiñu ki'vi ña ˆxa na itia, chi ña
xiniñu'u sa kun ke na sa kun chiñu va'a va, ra na kondiaa ni tu ini
kun Tata yo Jesucristo va, ra na ku'vi tu ini kun kuni kun inka
yuvi va, ra vivii tu na kuta'an kun xi'in va na, ra xi'in na ñani yo
na ndinuni ni ndikun Tata yo Jesucristo va ke na kuta'an kun. 23 Ra
na tiäa so'o kun ta ndatu'un na xa'a chiñu ki'vi ña köo ya'vi ndiaa,
saa chi ña ˆxa ña kan ke, sakanita'an ña yuvi va. 24 Saa chi ña va'a
na kuu kun iin tiaa, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra küvi vi
kaka kun chikaa kun kuachi xi'in inka yuvi; chi ña xiniñu'u sa kun
ke vivii va na kuta'an kun xi'in takundi'i va yuvi. Ra xiniñu'u kuu
tu kun, iin ra vivii saña'a inka yuvi va; ra xiniñu'u na kuiin tu kun
ndo'o va kun, ndi su na kä'an kuachi kun xa'a ña ndo'o kun, 25 ra
vivii tu na ndataxi kun xini yuvi na xïin kandixa va, ra a íin ña saa
nandiko va ini na sa Tata yo Ndioxi, ra kundaa ini na xa'a ña ndaa,
26 ra ndukaxi ini na, ra saña ndika na nda'a timia'a, saa chi nda'a ri
kan va ke ñú'u na, ra ta iyoo ve'e kàà va ke iyoo ña ñú'u na, ra *xa
ri ta ku'va kuni mii va ri xi'in na.

Te xa na kuyachin ndi'i xa'a ña yuuvi ra niña chiñu ki'vi va sa yuvi

3 Ra xiniñu'u ni tu kundaa ini kun xa'a ña yo'o va, ñani Timoteo:
vaxi kii, ra kua'a ni ña u'vi kixi nuu ña yuuvi yo'o. 2 Saa chi kii
kan, ra xa'a sava yuvi ña ndakundi'i ni ini na takua xa'a mii va na,
ña va'a ni koo na kuni na, ra kuni na ña koo ni tu xu'un va na, ra
kutiaa ni tu ini na xi'in mii va na, ra ndakani tu ini na ña ndiaa ya'vi
ni ka na nuu inka yuvi, ra kaña'a tu na xa'a Tata yo Ndioxi va, ra
kuïin tu na kandixa na na iva si'i va na, ra nii kusïi tu ini na xi'in
ndiee ña chikaa inka yuvi xi'in na, ra nii ña kundikun na Tata yo
Ndioxi ke kuïin vi na, 3 ra nii kü'vi tu ini na kuni na yuvi va, ra nii
kuïin tu na ña koo ka'nu ini va na; ra niña tu'un chi'ña va ndatu'un
na, ra nii kuchüun tu na ña ka'nu na mii va na, ra ndiva'a ni tu koo
ini va na, ra kanita'an tu na xi'in yuvi na ˆxa chiñu va'a va. 4 Ra xiko
ta'an tu na xi'in yuvi na ita'an mani ni xi'in va na, ra nii kuëe iyo tu
koo ini va na, ra kutiaa ni tu na xi'in ña xini va na, ra ndakunisii
tu na takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra kuïin tu na
kundikun na Tata yo Ndioxi va. 5 Ra iin sa ndaña'a na mii na ña
ndinuni ni ndikun na Tata yo Ndioxi, ndi su chiñu ki'vi ña sa va na
ke ndaña'a ña'a ña kuëe tiaku na ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi.

Ra ndia nii lo'o ke na kutä'an mani kun xi'in vi yuvi na sa saa
kan, 6 saa chi ta'an yuvi na ka'an yo xa'a yo'o kuvi tu ndia kua'an
ki'vi ta ve'e ta ve'e na si'i, na vita ini, na iyoo kua'a ni kuachi, ra
sanda'vi ndia na. Ra na si'i yo'o, ra takundi'i nuu chiñu ki'vi ña
kotoo iki kuñu va na ke xa'ndia chiñu nuu na. 7 Ra iin takundi'i kii
ke kuni na sakua'a na ña xaa va, ndi su xa saa küvi tandiaa na ña
kundaa ini na xa'a ña ndaa vi. 8 Ra ndia ˆsaña'a ña maña yo'o, ra ña
ndaa va ke kundasi ndia, chi ta ku'va *xa ra Janes, xi'in ra Jambres,
ña ndixïin ndia kandixa ndia ña ndika'an ra Moisés xina'a va ke ˆxa
ndia. Ra yuvi na xa saa kan, ra ña *ndi'i xa'a va kuvi ña xinituni na,
ra nii Tata yo Ndioxi ndïkun ka vi na. 9 Ndi su xïnu vi ña kuni na,
saa chi kundaa ini takundi'i va yuvi ña kuu na, na ki'vi, ta ku'va
*ndo'o ndia uvi, ndia ndixïin kandixa ña ndika'an ra Moisés xina'a.

Ka'an ka ra Pablo xi'in ra Timoteo xa'a chiñu ña xiniñu'u sa ra

[10] Ndi su yo'o, ñani, ra xa kundaa va ini kun ndia ku'va ke iyoo
tu'un Tata yo Ndioxi ña saña'a yu, ra kundaa tu ini kun ndia ku'va
ke tiaku va yu, ra xini tu kun ndia ña ke kuni yu sa va yu. Ra kundaa
tu ini kun ña ndikun yu Tata yo Jesucristo va, ra kundaa tu ini kun
ña xa ˆndiee ni ini va yu, ra kundaa tu ini kun ña ku'vi ni ini yu
xini yu inka yuvi va, ra kundaa tu ini kun ña ˆxa ndak̲u̲ ni ini yu
nuu takundi'i ña ˆndo'o va yu, [11] ra kundaa tu ini kun ña ˆxa ndiee
ni ini yu ña taxi na yu'u, ra saa tu xi'in ña sando'o na yu'u va, ra
xa kundaa va ini kun ña *ndo'o yu ñuu Antioquía, xi'in ñuu Iconio,
ra saa tu ñuu Listra va; ndi su mii va Tata yo Jesucristo *sakaku
yu'u nuu tundo'o ña ndo'o yu ñuu kan. [12] Ra xa kundaa ini yo, chi
takundi'i yuvi na kuni kutiaku ta ku'va kuni mii Tata yo Jesucristo,
ra ndo'o ni va na, chi taxi va na sa yuvi; [13] ndi su yuvi vä'a, yuvi
chi'ña tu'un, ra ta iin iin kii ra na nduu ña'a va'a ka va kuvi na, saa
chi ña sa na ke sanda'vi na yuvi, ra inka tu yuvi sanda'vi ta'an xi'in
mii va na.
[14] Ndi su yo'o, ra ña xiniñu'u sa kun ke vivii va na kundikun kun
ña *xa sakua'a kun, saa chi xa ˆkundaa va ini kun ña kuu ña ña
ndaa, xa'a ña xa ˆkundaa ini kun ña kuvi kundiaa ini kun yuvi na
*saña'a ña yo'o. [15] Ra na ndaka'an kun, chi te lo'o vi kun ke *kundaa
ini kun xa'a tu'un Tata yo Ndioxi ña *tiaa na xina'a, ra ña kan kuvi
ña kuchuun taxi ña ndichi nda'a kun, ña va'a na kondiaa ni ka ini
kun Tata yo Cristo Jesús, ra *sakaku ra yo'o. [16] Takundi'i tu'un ña
vaxi nuu tutu yii, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndika'an ni'ni xini
yuvi, ra tiaa na ña. Ra va'a ni ña, saa chi saña'a ña yoo, ra ka'an tu
ña xi'in yo xa'a ña vä'a ˆxa va yo, ra ˆndasayukun tu ña yoo va, ra
saña'a tu ña yoo ña sa yo chiñu va'a va, [17] ra suvi mii tu'un yo'o ke
ˆxiniñu'u Tata yo Ndioxi, ña xa nduvi ra na ñuu ra, ña ˆsaña'a ra na,
ña va'a na koo nduvi na ña sa na takundi'i nuu chiñu va'a, ña kuni
mii va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kutüvi ra ña ka'an ndoso ra

4 Ra ˆxito'ni va Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo, ra
kuu rey, ra kixi sayukun kuachi xi'in yuvi na tiaku, ra saa tu
xi'in na ndii va, ña xa'ndia yu chiñu nuu kun vichin [2] ña na ka'an

ndoso kun tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo; ra iin takundi'i kii va
na koo nduvi kun ña ka'an kun xi'in yuvi, ra va'a ni xiin na, ra va'a
ni xïin va tu na, ndi su ña xiniñu'u sa kun ke na ka'an kun xi'in
va na. Ra na ndasayukun kun na te ˆxa na chiñu ki'vi, ra na ka'an
tu kun xi'in na ña na nandiko ini na xa'a kuachi va na, ra vivii tu
na chikaa kun tu'un ndiee ini xi'in va na, ra na saña'a tu kun na
ndia ku'va ke xiniñu'u kutiaku va na, ra ka'nu ni na koo ini kun
xi'in na ña va'a na sakua'a na. 3 Saa chi vaxi kii, ra kuïin ka vi yuvi
ña kuni so'o na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo; chi ña sa na ke
ndakundikun na ña kuni mii va na, ra xa'a ña kan ke xa'a na nduku
na tiaa ndia saña'a ta ku'va kuni mii va na, ña va'a na kusii ini na
xi'in chiñu ki'vi ña ˆxa na. 4 Ra ndakoo va na tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo, ra ndakundikun na tu'un chi'ña, ña köo ya'vi ndiaa
va. 5 Ndi su ña xiniñu'u sa yo'o ke kaxi kaxi va na koo xini kun xa'a
takundi'i va chiñu, ra na kuayü'vi kun ña ndo'o kun xa'a Tata yo
Jesucristo, chi ña sa kun ke na kundi'i ini kun ña ka'an ndoso kun
tu'un va'a xa'a ra nuu yuvi va, ra vivii va na saxinu kun nuu chiñu
ña *taxi Tata yo Ndioxi nda'a kun.

6 Ra na kundaa ini kun vichin ñani lo'o Timoteo, saa chi yu'u, ra
xa ndinumi ni va ka'ni na yu'u, ña koo yu ta ku'va ˆxa na xi'in kiti
ri xa'ni na soko na nuu Tata yo Ndioxi; saa chi xa ndixaa va kii ña
ka'ni na yu'u. 7 Ra va'a va, saa chi tiaa ni va *xa nduxa yu ña *xa yu
chiñu ña kuni Tata yo Jesucristo. Ra vichin, ra ta ku'va ˆndo'o iin
tiaa ra *xakanaa *xinu va ke ˆndo'o yu, ra ndia nii lo'o tu nindïko ini
va yu, ra nii ndikuñäa tu yu ña ˆka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo va. 8 Ra xa'a ña kan ke vichin, ra xa iyoo nduvi va iin
ña va'a, ni'i yu, ra mii va Tata yo Jesucristo, ra ndaku ni xayukun
kuachi kuvi ra taxi ña nda'a yu te xa na nandiko ra kixi tuku ra; ra
süvi takua yu'u kuvi ra ni'i ña va'a kan, chi ni'i tu takundi'i yuvi na
ndiatu ña kixi va ra ña.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Timoteo

9 Ra na sa nduxa kun ña kama ni va kixi kun koto'ni kun yu'u.
10 Saa chi ra Demas, ra ndakoo nda'a va ra yu'u, saa chi ndakunisii
ni ka va ra, ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra *ndaki'in ra kua'an
ra chi ñuu Tesalónica va. Ra ra Crescente, *ti'vi yu kua'an tu chi
Galacia va, ra ra Tito tu *ti'vi yu kua'an chi Dalmacia va. 11 Ra ndia

takua indaa ra Lucas va kuvi ra nindoo íin xi'in yu. Ra na ndanduku
kun ra Marcos ra na kundiaka kun ra kixi ra xi'in kun te xa na kixi
kun, ña va'a na chindiee ta'an ra xi'in yu ña sachiñu ra nuu Tata yo
Ndioxi. 12 Ra ra Tíquico tu *ti̱'vi yu kua'an chi ñuu Éfeso va. 13 Ra te
xa na kixi kun, ra na kixi tikachi lo'o ña isukun yu, ña ndakoo yu
ve'e ra Carpo ñuu Troas xi'in kun, ra saa tu takundi'i tutu nuu vaxi
tu'un Tata yo Ndioxi va, ra ña na ndaka'an ni ka kun xa'a kuvi ñii
kiti ña vaxi suvi tu'un Tata yo Ndioxi nuu va.
14 Ra ra Alejandro, ra xachiñu xi'in kàà, ra tiaa ni kua'a chiñu
ki'vi *xa ra xi'in yu, ndi su mii va Tata yo Jesucristo ndacha'vi ña'a
xa'a ña *xa ra xi'in yu. 15 Ra na kondiaa ni kun mii kun nuu ra,
saa chi tiaa ni ndaku chikaa ra kuachi xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña ka'an ndoso yo.
16 Ra te ndixa'an yu nuu na chiñu ichi ña nuu, ña *ndakuiin yu
xa'a yu nuu na, ra ndia nii ndia ñani yo ndichikäa ndiee xi'in yu;
chi ña *xa ndia ke *ndakoo nda'a va ndia yu'u. Ra mii ka Tata yo
Ndioxi na koo ka'nu ini xa'a va ndia. 17 Ra va'a ni saa *xa va ndia,
ndi su mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra *chindiee ta'an xi'in yu, ra
*taxi tu ra ndiee va yu, ña va'a *ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
ra nuu yuvi, ra takundi'i va yuvi na küu judío *xini so'o ña. Ra su'va
va ke *xa Tata yo Jesucristo ña *sakaku ra yu'u nuu ña kuvi yu, ra
ndia ta ku'va *ndo'o iin tiaa ra ndisaña nda'a ndika'a va ke *ndo'o
yu. 18 Ra kundaa kaxi va ini yu ña sakaku va Tata yo Jesucristo yu'u
nuu ña vä'a, ra kondiaa tu ra yu'u iin saa ndia kii, ña ku'un yu koo
yu xi'in ra ndivi nuu xa'ndia ra chiñu va. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata
yo Jesucristo ndia ndikaa ndiku'un! Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

19 Ra na ka'an ndioxi kun xi'in ña ku'va yo Priscila, ra saa tu xi'in
ra ñani yo Aquila, ìi̱ va ña, ra saa tu na ve'e ra ñani yo Onesíforo va.
20 Ra ra ñani yo Erasto nindoo ñuu Corinto, ra ra ñani yo Trófimo
ndakoo yu ñuu Mileto va, saa chi kue'e va ki'in ña'a, ra ndiee ni
ndo'o ra, ra xa'a ña kan va ke nindoo ra kan. 21 Ra na sa nduxa ni
kun kixi kun te kumani ka xa'a ndaki'in yoo savi, ñani. Ra ˆti'vi ni tu
ra ñani yo Eubulo va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu kun, ra saa tu ra
ñani yo Pudente va, ra saa tu ra ñani yo Lino va, ra saa tu ña ku'va
yo Claudia va, ra saa tu takundi'i ka na ñani va yo.

22 Ra mii va Tata yo Jesucristo na koo xi'in kun, ra na taxi tu Tata
yo Ndioxi ña va'a kuta'vi takundi'i va ndo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo, ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Tito

ˆKa'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Tito

1 Yu'u, ra Pablo, ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra xika tu yu
chiñu nuu Tata yo Jesucristo va, kuvi ra ˆtiaa tutu yo'o kuxaa
ña nda'a kun, ñani Tito. Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin
yu'u, ra *xa'ndia ra chiñu nuu yu ña na kaka yu chindiee ta'an yu
xi'in na ñuu ra, ña va'a ndinuni ni ka na kandixa na ra, ra saa tu ña
vivii na kundaa ini na ña ndaa xa'a Tata yo Jesucristo va, ña va'a na
kutiaku na ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi. 2 Ra mii ña ndaa yo'o
kuvi ña taxi ndiee na ña kondiaa ini na ña ni'i na ña kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un va, saa chi saa ke *kindoo mii Tata yo Ndioxi te
kumani ka kukava xa'a ña yuuvi vi. Ra na kundiaa ini yo ra, chi ta
*kindoo ra ke sa va ra. 3 Ra Tata yo Ndioxi, ra *sakaku yoo, ra vichin
ke *kuni mii ra ˆndaña'a va ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu
takundi'i yuvi, ra xa'a ña kan ke *ti'vi ra yu'u, ña na kaka yu ka'an
ndoso va yu ña.
4 Ra ˆtiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nda'a kun ñani Tito, ra iyoo ta
ku'va iyoo se'e yu xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo, ra ña ˆkuni
yu ke vii ni na koo va kun, ra na koo ña va'a, xi'in ña nda'vi ini ña
kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo xi'in kun.

Su'va ke na sa ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u xi'in ndia ndiso chiñu xi'in na

5 Ra ña *ndakoo yu yo'o, chi ñu'u Creta, ña ndikaa ni'ni nuu
mini, ra ña va'a na saxinu kun chiñu ña kumani ka saxinu va yo
kuvi ña, ra saa tu ña na tava kun ndia ka'ndia chiñu nuu na ve'e
ñu'u, ña iyoo ta ñuu, ta ñuu va, ra xa ta *kachi yu xi'in kun ke na
sa va kun. 6 Ra ndia ñani yo ndia tava kun kuu ndia ka'ndia chiñu

ve'e ñu'u, ra ndia kuëe ˆxa ndia nii chiñu ki'vi ke na kuu ndia. Ra
indaa tu xiniñu'u na kuu yasi'i va ndia, ra se'e ndia, ra xiniñu'u tu
na kandixa na kan va Tata yo Jesucristo, ra na sä tu na chiñu ki'vi
va, ra na kandixa tu na na iva si'i va na. 7 Saa chi ndia ñani yo ndia
inuu[a] nuu na ve'e ñu'u, kuvi ndia ndiso chiñu xi'in chiñu Tata yo
Ndioxi, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u vivii va na kutiaku ndia. Ra na
küu ndia tiaa ndia iku ni ini, ra nii kuëe kama ni tu na saa va ndia,
ra nii na saxïni tu ndia mii ndia xi'in ndutia ra saxini na mii na xi'in
va, ra nii na chikäa tu ndia kuachi xi'in yuvi va, ra nii na ndüku tu
ndia xu'un xi'in chiñu maña va. 8 Chi ña xiniñu'u sa ndia ke na koo
nduvi ndia ña ndaki'in mani ndia yuvi na xaa ve'e va ndia, ra niña
chiñu va'a va ke na sa ndia, ra vivii va na ki'in xini ndia xa'a ndia
ndia ka chiñu, ra saa sa ndia ña, ra ndakú ni tu na koo nima va ndia,
ra yii tu na koo va ndia, ra na ka'ndia chiñu tu ndia nuu iki kuñu va
ndia. 9 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun ndia tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo, ña ndiaa ini yo, ña xa *saña'a va na ndia, saa chi
saa ke kuvi tu chikaa mii ndia, tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, ña
va'a na sakua'a na xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña ndiaa
ini va yo, ra saa ke va'a saxinu tu ndia ini yuvi na xïin kandixa va.
10 Saa chi iyoo kua'a ni va yuvi na xïin kandixa, ra ña xa na ke
ka'an na tu'un ña köo va'a ya'vi ndiaa vi, ra sanda'vi tu na yuvi ña
ndakundikun na inka ichi ki'vi va. Ra ña kachi yu su'va, ra xa'a sava
ndia judío ta'an va yu kuvi ña ka'an yu, saa chi ndia kan kuvi ndia
ka'an ña ndiakua xiniñu'u koo tuni Ndioxi takundi'i tiaa. 11 Ra ndia
judío ndia ˆxa saa yo'o, ra xiniñu'u na sakutaxin va yo yu'u ndia,
saa chi xi'in ña maña, ña ˆsaña'a ndia, ra ve'e nuu kua'an ndia ki'vi
ndia, ra iin takundi'i yuvi na ndee ve'e kan kuvi na sanda'vi va ndia,
ra xa'a ña'a ña köo va'a ya'vi ndiaa vi ke ˆsaña'a ndia na, ra xa'a ña
ˆkuni ndia ki'in ndia xu'un nda'a va na ke ˆxa ndia saa.
12 Ra iin tiaa, ra ndichi, ra ndixiyo chi ñu'u Creta ñaa te yachi,
ra su'va va ke *kachi ra xa'a na ta'an ra: “Na ndee chi Creta, ra na
chi'ña tu'un va kuvi na, ra ta ku'va iyoo kiti iku va ke iyoo na, ra
tiaa ni tu kutoo na kuxi va na, ra tiaa ni tu xuxan va na”, *kachi ra.
13 Ra ña ndixa va kuvi ña *ndika'an ra xa'a na, ra xa'a ña kan ke
na ndukue'e va kun xi'in na te ˆxa na chiñu ki'vi, ña va'a vivii na

[a] **1:7** Chiñu ña ˆxa ndia xa'ndia nuu na ve'e ñu'u, ra inuu va ña xi'in chiñu ña ˆxa ndia inuu nuu na ve'e ñu'u.

kundikun na Tata yo Jesucristo. 14 Ra na tiäa ka tu so'o na kuendo
yata ña sandaku mii na judío va, ra nii na tiäa tu so'o na tu'un ña
ka'an yuvi na kundasi tu'un ña ndaa va.
15 Ra yuvi na iyoo kaxi nima, ra ña va'a kuvi takundi'i va ña'a
nuu na kan; ndi su nuu yuvi na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo, na
kuëe iyoo kaxi nima, ra ña yakua kuvi takundi'i va ña'a nuu na kan;
saa chi ña xinituni na, xi'in nima na, ra ña yakua va kuvi ña. 16 Ra
yuvi na ˆxa saa yo'o, ra ña ka'an na ke ˆndikun na Tata yo Ndioxi va,
ndi su xi'in chiñu ki'vi ña ˆxa va na ke ndaña'a na mii na, ña ndïkun
vi na ra. Saa chi yuvi ña'a va kuvi na, ra nii Tata yo Ndioxi kuvi ra
xïin na kandixa vi na, ra köo ku'va ña kuvi sa na chiñu va'a.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ña na ˆsaña'a ra yuvi ta ku'va iyoo mii tu'un Tata yo Ndioxi va

2 Ndi su yo'o, ñani Tito, ra ta ku'va iyoo mii tu'un Tata yo Ndioxi
va ke na saña'a kun yuvi. 2 Ra takundi'i ndia ñani yo ndia
na'nu,[a] ra na ka'an kun xi'in ndia ña na kuxi ndia ta ku'va xiniñu'u
kuxi va ndia, ra saa tu ta xi'i ndia, ndia ndia ka ndutia va, ra ni
kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia, ra ndichi ni tu na koo va ndia, ra
ndinuni ni tu na kundikun ndia Tata yo Jesucristo va, ra na ku'vi tu
ini ndia kuni ndia inka yuvi va, ra ndiee ni tu na koo ini ndia nuu
ndia ndia ka tundo'o va. 3 Ra na ka'an tu kun xi'in takundi'i na ku'va
yo na na'nu[b] va, ña na ˆsa na chiñu ña kuni mii Tata yo Ndioxi va,
ra nii na käka tu na xi'in tu'un chi'ña va, ra nii na saxïni tu na mii
na xi'in ndia ndia ka ndutia ra xini na xi'in va. Ra chiñu va'a va ke
na sa na, ña va'a na kuu na iin ita niñu, 4 nuu na si'i ku'va yo, na
itia, ña va'a na sakua'a na ña ku'vi ini na kuni na yii na, ra saa tu
se'e va na, 5 xi'in ña ndichi ni na koo na, xi'in ña na kï'vi na xi'in
inka tiaa, xi'in ña vivii na ki'in na kuenda xi'in ve'e na, ra va'a ni tu
na koo ini na xi'in na nda'vi ndo'o va, ra na sato'o ni tu na yii va na,
ra saa ke ndia nii yuvi nï'i ka'an ki'vi xa'a tu'un Tata yo Ndioxi.
6 Ra na ka'an tu kun xi'in ndia ñani yo ndia itia, ña ndichi ni na
koo tu ndia kan va, 7 ra mii kun kuvi ra xiniñu'u na kuu iin ita niñu

---

[a] **2:2** Yo'o, ra xa'a takundi'i ndia tiaa na'nu, ndia xika ve'e ñu'u va kuvi ña ka'an ra Pablo [b] **2:3** Yo'o, ra xa'a takundi'i na si'i na'nu, na xika ve'e ñu'u va kuvi ña ka'an ra Pablo

nuu va ndia, ña sa kun takundi'i nuu chiñu va'a va. Ra ta xa saña'a
kun yuvi, ra xi'in ña to'o, xi'in ña tiaku ini va kun, na saña'a kun na,
8 ra saa tu xi'in tu'un ndichi ña kuvi taxi tu'un ndiee ini nda'a inka
yuvi va. Ra tu saa na sa kun, saa ra kuka'an va nuu yuvi na ki'vi
kuachi xi'in tu'un Tata yo Ndioxi, ra saa ke ndia nii tu tu'un ki'vi
nï'i na ka'an na xa'a va yo.
9 Ra na saña'a kun na ñani yo na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ña
vivii va na kandixa na xito'o na; ra to'o ni tu na koo va na, ra nii
na ndatü'un kuachi tu na xi'in xito'o va na. 10 Ra nii na sakuï'na va
tu na, chi ña xiniñu'u sa na ke ndaku na sa na xi'in takundi'i va
chiñu, ña va'a na kundaa ini takundi'i yuvi, ña va'a ni tu'un Tata yo
Ndioxi, ra ˆsakaku yoo.
11 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi ke na kaku takundi'i va yuvi, ra xa'a
ña ke ndaña'a ra ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo va. 12 Ra mii ña
kunda'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo kuvi ña saña'a yoo, ña na sä
yo chiñu ki'vi, ra nii na sä tu yo takundi'i nuu chiñu ña kutoo ni iki
kuñu yo sa va ña, chi ña xiniñu'u sa yo ke vivii va na kutiaku yo,
ra ndinuni ni tu na kundikun yo Tata yo Ndioxi va. 13 Ra saña'a tu
ña yoo, ña na kusii ni ini yo kundiatu yo ndia te xa na xaa kii ña
va'a ni, kii ña nandiko Ndioxi, ra kuu Tata yo Jesucristo, ra ˆsakaku
yoo, kixi ra nuu ña yuuvi yo'o va. 14 Ra mii Tata yo Jesucristo kuvi
ra ndixi'i xa'a yo, ña *sakaku ra yoo nuu takundi'i chiñu ki'vi va,
ra *ndakatia tu ra kuachi va yo, ña va'a na kuu yo na ñuu ra, ra
*ndataxi tu yo mii yo ña sa yo chiñu va'a ña kuni mii va ra.
15 Takundi'i ña yo'o ke na saña'a kun na ñani yo, ña chikaa kun
tu'un ndiee ini xi'in na, ra xi'in ndiayu ña *taxi Tata yo Jesucristo
va ke na ndasayukun kun na te ˆxa na chiñu ki'vi. Ra na sä kun ndia
nii chiñu ki'vi, ña va'a na kundäsi ndia nii yuvi yo'o.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ndia ku'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

3 Ra na saña'a kun na ñani yo na ve'e ñu'u, ña na sato'o na
takundi'i va na chiñu, ta kuu na ndiso chiñu na'nu xi'in na ndiso
chiñu vali, saa chi ña xiniñu'u va ke kandixa na na, ra koo nduvi tu
na ña sa na takundi'i nuu chiñu va'a va. 2 Ra na saña'a tu kun na, ña
na kä'an ki'vi na xa'a inka yuvi va, ra nii na sandäku tu na kuachi

xi'in va na, chi ña xiniñu'u sa na ke, na sa to'o va na, ra na sanı̱nu̱
na mii na, ña sa to'o na inka yuvi.
3 Saa chi te yachi, ra ta iyoo na kan ke ndixiyo tu yoo va, saa chi
ki'vi ni ndixiyo yo, ra nii ndikandïxa tu yo Tata yo Ndioxi va; ra
yo nindoñu'u va xikuu yo, ra xikuu tu yo na *xachiñu nda'vi nuu
takundi'i chiñu ki'vi ña kutoo ni iki kuñu yo sa va ña. Ra niña chiñu
ki'vi va ke *xa yo, ra kuini ni tu ndixiyo va yo, ra takundi'i va yuvi
ra kundasi va na yoo, ra kundasi tu yoo na kan va. 4 Ndi su ndixaa
va kii, ña *ndaña'a Tata yo Ndioxi, ña ˆkunda'vi ini ra takundi'i
yuvi, ra saa tu ña ˆku'vi ini va ra na, 5 ra *sakaku va ra yoo, ndi su
süvi xa'a ña *ndixa yo ndia iin chiñu va'a ke ndisakaku ra yoo, chi
xa'a ña kunda'vi ini ra yoo va kuvi ña. Ra xi'in ndiee Tachi Yii va ra
ke sakaku ra yoo, ra *ndakatia ra kuachi yo, ra nduu yo yuvi xa̱a ña
kutiaku yo ta ku'va kuni mii ra. 6 Ra ndia tixa'vi Tata yo Jesucristo,
ra ˆsakaku yoo, saa chi xa'a ña *xa ra kan ke, *taxi Tata yo Ndioxi
Tachi Yii ra iyoo xi'in yo. 7 Ra xa'a ña *kunda'vi ni ini mii va Tata
yo Ndioxi xini ra yoo kuvi ña ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi, ra *ndini'i ta'vi yo ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un xi'in
ra.
8 Ra takundi'i tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña va'a va kuvi
ña ra na kondiaa ini kun ña, ra mii ña yo'o ke vivii na saña'a va kun
na ñani yo na ndikun Tata yo Ndioxi, ña va'a na kundi'i ini na sa
na chiñu va'a. Ra tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña xiniñu'u
ke nuu takundi'i va yuvi. 9 Ndi su na ndatü'un kuachi vi kun xi'in
yuvi xa'a tu'un ña köo ya'vi ndiaa; ra nii kuento yata, ña ˆndakani
na yata xa'a tu'un chi'ña ña *sakua'a na nuu na xii xikua na ke na
tiäa so'o vi kun; ra nii na säa kun, ra nii na känita'an tu kun xi'in
yuvi xa'a ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va. Saa chi
takundi'i ña kan, ra köo ya'vi ndiaa vi ña, ra nii kuëe chindiee ta'an
tu ña xi'in va yo.
10 Ra tu ndia na ve'e ñu'u ndukuiin ña kuni na ta'vi na ve'e ñu'u,
xa'a ndia ndia ka ña'a, ra na ka'an kun xi'in na xa'a kuachi na, iin
ichi a uvi ichi va, ra tu ndixïin na ndakoo na chiñu ña ˆxa na, saa ra
na ka'an kun xi'in na ña na kee na ve'e ñu'u ku'un va na; 11 ra tu xa
ndika'an kun iin ichi a uvi ichi xi'in na, ra ndikandïxa na, saa ra xa
nani xi'in ña kan ke kuvi kundaa ini kun, ña ndïkun ka yuvi kan ña
ndaa xa'a Tata yo Jesucristo va, ra mii va chiñu ki'vi ña xa na ke
ka'an xa'a na ña iyoo kuachi va na.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Tito

12 Ra te xa na ti'vi yu ra Artemas a ra Tíquico ña xaa ndia kuto'ni
ndia yo'o, ra na sa nduxa kun ña kixi kun chi ñuu Nicópolis ña
kuto'ni kun yu'u, saa chi ikan ke *chikaa ini yu koo yu yoo savi yo'o.
13 Ra na chindiee ta'an ni kun xi'in ra ñani yo Zenas, ra ˆndaki'in
tu'un yuvi nuu na chiñu, ra saa tu ra ñani yo Apolos va, ña va'a na
kumäni ndia nii ña'a nuu ndia ichi nuu ku'un ndia. 14 Ra na sakua'a
na ñani yo, na ve'e ñu'u ña kundi'i ini na ña sa na chiñu va'a, ra saa
tu ña chindiee ta'an na xi'in yuvi na xamani nuu va, saa chi ña va'a
va ke kuu na yuvi na ndiaa ya'vi ni.
15 Ra ˆti'vi ni takundi'i na ñani yo, na iyoo xi'in yu tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu kun. Ra na ka'an ndioxi ni tu yo'o va xi'in na ñani yo,
na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a
koo xi'in takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña *tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Filemón

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Filemón

1 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo, kuvi ra ˆtiáá tutu yo'o xi'in ra ñani
yo Timoteo, ña kuxaa ña nda'a kun, ñani Filemón, ra xachiñu xi'in
ndi, ra ku'vi ni ini ndi xini ndi; 2 ra ˆti'vi tu ndi tu'un ndioxi kuxaa
nuu ña ku'va yo Apia va, ra saa tu ra ñani yo Arquipo, ra tiaa ni
ndieé chikaa ndie̱e̱ xika ka'an ndoso tu'un Tata yo Ndioxi xi'in va
yo, ra ˆti'vi tu ndi tu'un ndioxi kuxaa nuu na ñani yo na ndakuta'an
ve'e va kun. 3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi
ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

ˆNdataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi, xa'a ra Filemón

4 Ra iin takundi'i va ichi ña ndataxi yu tixa'vi nda'a Tata yo
Ndioxi, ra ndaka'an tu yu xa'a yo'o va ñani Filemón, ra ndataxi ni
yu tixa'vi nda'a ra xa'a kun. 5 Saa chi ˆndatu'un na ñani yo xi'in yu
xa'a kun, ña ndinuni ni va ˆndíku̱n kun Tata yo Jesucristo, ra ku'vi
ni tu ini kun xini va kun ra, ra ˆku'vi ni tu ini kun xini kun takundi'i
na yii na kuu na ñuu va ra. 6 Ra xa'a ña ndakundikun yuvi Tata yo
Jesucristo xi'in yo, xa'a ña *kundaa ini na ña ndiaa ini yo'o, ra kuvi
ña ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi ña va'a na tandiaa na kundaa
va'a ini na xa'a ña va'a, ña xa *ndaki'in yo xa'a ña ndikun yo Tata
yo Jesucristo. 7 Ra tiaa ni kusii ini ndi, ra ndiakua ndakindiee tu ini
va ndi xi'in kun ñani Filemón, saa chi ku'vi ni ini kun xini kun na
ve'e ñu'u, ra xa'a ña *xa yo'o kuvi ña *ndakindiee tu nima va na.

ˆNduku ra Pablo iin ña mani nuu ra Filemón xa'a ra Onésimo

8 Ra xa'a ña kuu yu, ra xika ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra kuu mii va yu ndiayu ña ka'ndia yu chiñu nuu kun, ña
sa kun ña xiniñu'u sa kun, 9 ndi su küni yu ña sa yu saa, chi ña kuni
yu ke kuaku nda'vi yu nuu va kun, xa'a ña xa iyoo ña ˆku'vi ini ña
kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in yo. Ra yu'u, ra xikua'a Pablo, ra ndikaa
ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
10 kuvi ra nduku iin ña mani nuu kun vichin, ñani Filemón, xa'a ra
Onésimo, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña *ndakundikun ra ichi
Tata yo Ndioxi *xa̱ yu ini ve'e kàà nuu ndikaa yu yo'o.
11 Ra va'a ni ña ndixa va ke kuëe vivii ndixachiñu ra Onésimo
nuu kun te yachi, ndi su vichin, ra tiaa ni va xiniñu'u ra nuu kun,
ra saa tu nuu yu'u va. 12 Ra xa'a ña kan ke tuku va ˆndati'vi yu
ra, ña xaa ra nuu kun vichin; ra ta ku'va ˆxa kun xi'in yu'u ña vii
ni ndaki'in kun yu'u, ke na sa tu kun xi'in ra yo'o va, ña vii ni na
ndaki'in kun ra. 13 Ra va'a ni kuni ni tu yu'u va ña na kindoo ra
yo'o, ña chindiee ta'an ra xi'in yu nuu yo'o, ña ndikaa yu ve'e kàà
vichin xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
14 Ndi su küni yu ña ka'ndia mii yu chiñu, tu köo yu'u kun xi'in yu,
saa chi ña mani ña nduku yu nuu kun, ra küni yu ña na kuu ña ña
nduxa, chi ña kuni yu ke na kuu ña ña kusii ini va kun. 15 Ra ña
*xi̱nu ra Onésimo nuu kun, ña köo ra ndixiyo xi'in kun ndia'vi kii,
ra kusana ña va'a na ndakuta'an mani ra xi'in kun ndia ndixaa kii
ndia ndixaa tiempo va kuvi ña. 16 Ndi su küu ka ra, iin ra xachiñu
nda'vi köo ya'vi nuu kun, chi vichin, ra ta ku'va iyoo iin ñani mii
kun, ra ˆku'vi ni ini kun xini va kun na koo ra. Ra ˆku'vi ni tu ini
yu'u va xini yu ra, ndi su na ku'vi ni ka va ini yo'o kuni kun ra, xa'a
ña xa ndakundikun ra Tata yo Jesucristo.
17 Ra ña kuu kun ñani yu, xa'a ña ndikun yo Tata yo Ndioxi, ra
ta ku'va ˆxa kun ña vii ni ndaki'in kun yu'u ke na sa tu kun xi'in ra
yo'o va, ña vii ni na ndaki'in kun ra. 18 Ra tu ndia chiñu ki'vi *xa ra
xi'in kun, ra a ndia tu ña'a kun *tiin va ra, ra na kundï'i ini kun, chi
yu'u va na ka̱'a̱n kun xi'in ra ndacha'vi yu ña nuu va kun. 19 Yu'u, ra
Pablo kuvi ra, ˆtiáá tutu yo'o xi'in nda'a yu ña kuxaa ña nuu kun, ra
yu'u va kuvi ra ndacha'vi takundi'i ña nika ra nuu kun; ra va'a ni ña
ndixa ke kuvi tu sandaka'an yu'u va yo'o, ña níká tu mii va kun nuu
yu xa'a ña ndikaku kun, ra tiaku kun vichin. 20 Saa va ke iyoo ña

ñani, ra na sa kun ña mani yó'o xi'in yu, xa'a ña ndikun yo Tata yo
Jesucristo; saa chi ndakindiee ni ka va ini yu tu na sa kun ña mani
yo'o xi'in yu.
21 Ra xa kundaa kaxi va ini yu ña sa va kun ña mani ña nduku yu
nuu kun yo'o, ñani, Filemón, ra a kusana vi'i ka va ña sa kun nuu ña
nduku yu nuu kun. 22 Ra xa ka'an tu'va tu yu xi'in kun ña na sanduvi
kun iin ña'ñu ve'e kun nuu koo va yu, saa chi ndiaa va ini yu, ña
ndakuiin va Tata yo Ndioxi yu'u ndo xa'a ña ˆka'an ni ndo xi'in ra
xa'a yu, ra taxi va ra ndiayu ña kama ni va xaa yu koo yu xi'in ndo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Filemón

23 Ra ra ñani yo, Epafras, ra ndikaa ve'e kàà xi'in yu xa'a ña
ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ti'vi ni ra
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu kun, 24 ra saa tu ra Marcos va, xi'in ra
Aristarco, xi'in ra Demas, xi'in ra Lucas, ra ndia yo'o kuvi ndia ka'an
ndoso tu'un Tata yo Ndioxi xi'in yu.
25 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo.
Saa koo.

Tutu ña kua'an nda'a na Hebreo, na ndikun Tata yo Jesucristo

Tu'un yo'o kuvi ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi

1 Ra te kuiya xina'a, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *taxi tu'un
ra nda'a tiaa, ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u ra, ra kua'a ni va
ichi ndika'an ndia ña, ra kua'a ni tu ku'va ndika'an va ndia ña, xi'in
na xii xikua yo; 2 Ndi su saa *kuu, ra ndiya'a kua'a ni va kuiya, ra kii
ña ndee yo vichin, ra kuëe *xa ka ra saa, chi vichin, ra xa nda'a se'e
va ra ke *taxi ra tu'un ra, ra ndika'an ndoso ra kan ña nuu yo. Ra
se'e ra kuvi tu ra *xiniñu'u ra ña *xava'a ra ña yuuvi, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ñu'u, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo ndiví, ra nda'a
ra kuu se'e ra ke *ndataxi tu ra takundi'i va ña'a ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o. 3 Ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra ˆndaña'a ndiee
ka'nu, ña nduvi ni kuu mii Tata yo Ndioxi; ra Tata yo Jesucristo, ra
iin takundi'i ña'a, ña ˆkuu mii Tata yo Ndioxi kuvi tu ña ˆkuu mii
ra yo'o va; ra mii Tata yo Jesucristo kuvi tu ra ˆtiin takundi'i ña'a
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ña kan ke va'a iyoo ña; ra xi'in ndiee
ka'nu ña ˆkuu mii tu'un va ra ke tiin ra ña. Ra te ndi'i *ndakatia ra
kuachi yo, ra saa *nandaa ra ndivi nuu íin tiayu ka'nu, nuu ndu'u
Tata ra Ndioxi, ra *ndakundu'u ra xiin kua'a va ra.

Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi

4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu takundi'i va na tatun
Tata yo Ndioxi, saa chi kivi ña *taxi Tata yo Ndioxi nda'a Tata yo
Jesucristo, ra ka'nu ni va ña nuu kivi takundi'i na tatun Tata yo
Ndioxi. 5 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra ndia nii ichi ndikä'an ra xi'in
ndia nii na tatun ra, ña ka'an ra, ta ku'va *ndika'an ra xi'in Tata yo
Jesucristo, ña *kachi ra su'va:

Yo'o kuvi se'e mii yu;
ra yu'u kuvi ra ˆtaxi ña tiaku kun vichin;
Ra nii ndikä'an tu ra xa'a ndia nii na tatun ra, ña kachi ra su'va:
Yu'u kuvi ra kuu Tata ra,
ra ra kan kuvi ra kuu se'e va yu.
6 Ra te *ti'vi Tata yo Ndioxi Tata yo Jesucristo, ra ndini'i ta'vi
ndaki'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi *kixi ra, ra su'va va ke
*kachi Tata yo Ndioxi xa'a ra:
Na ndasaka'nu takundi'i va na tatun yu, ra kuu se'e yu, *káchi
ra.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke ˆkachi Tata yo Ndioxi, xa'a
na tatun ra, kachi tu'un ra:
Na tatun yu, ra nuu va yu ke ˆxachiñu na,
ra ˆndasa tu yu na ta ku'va iyoo tachi, xi'in yaa ñù'ù va.
8 Ndi su siin va tu ndika'an Tata yo Ndioxi xa'a Tata yo Jesucristo ra
kuu se'e ra, kachi tu'un ra:
Yo'o kuvi Ndioxi ra ka'ndia chiñu ndia ndixaa kii ndixaa
tiempo;
ra te xa na ka'ndia chiñu kun, ra ndasandaku ndi'i va kun
chiñu ki'vi.
9 Saa chi ˆxinisii ni kun ña va'a, ra kundasi va kun chiñu ki'vi;
ra yu'u, ra kuu Tata kun Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yo'o, ña
kuu kun rey saa chi saa kuni mii va yu,
ra kua'a ni ka va ña sii ini, *taxi yu nda'a yo'o nuu takundi'i
na ita'an xi'in kun, *kachi Tata yo Ndioxi,
ˆkachi tu'un ra. 10 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi, *kachi ra su'va
va, kachi tu'un ra:
Yo'o, Ndioxi, ra kuu se'e mii yu kuvi ra xakin xa'a ña yuuvi
yo'o xi'in nda'a kun,
ra saa tu ndivi va kii ña xikundu'u xa'a ña yuuvi.
11 Ra takundi'i ña'a ña *xava'a kun, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña,
ndi su yo'o, ra tiaku kun ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo
va.
Saa chi ta ku'va ˆndo'o tikoto te xa kuyata va ña ke ndo'o ña;
12 Ra ndaka'nu tu kun ña ta ku'va xa na ña ˆndaka'nu na
tikoto va.
Ra ndasama tu kun ña, ta ku'va xa na ña ˆndasama na tikoto
ña ndixi va na.

Ndi su yo'o, ra ta iyoo kun, iyoo va kun,
saa chi ndia nii kii ke küvi vi kun.
13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndia nii na tatun ra ndikä'an ra xi'in, ta
ku'va ndika'an ra xi'in Tata yo Jesucristo, ña *kachi ra su'va:
Na'a kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun,
*kachi ra. 14 Ra takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi, ra takua nuu va
ra ke *xachiñu na, ra ti'vi tu ra na kua'an na ña chindiee ta'an na
xi'in yuvi na xiniñu'u kaku va.

Ña chee va ke ˆsakaku Tata yo Ndioxi yoo

2 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni va na kundaa va'a ini yo xa'a tu'un
ña ndaa ña *xa xini so'o yo, ña va'a na ndaköo yo ña ndikun yo
ichi Tata yo Ndioxi. 2 Ra na ndaka'an ndo, chi tu'un ña *taxi Tata yo
Ndioxi nda'a na tatun ra ndika'an ndoso na nuu yuvi, ra ña ndaa ni
va kuvi ña, ra yuvi na ndixïin kandixa ña, ra ndini'i va na tundo'o
xa'a ña. 3 Ra tu saa *ndo'o na kan xa'a ña ndikandïxa na, saa ra, ¿ni
ke sa tu yoo ña kaku yo tu na kundasi yo ña ka'nu ña *xa Tata yo
Ndioxi xa'a yo ña sakaku ra yoo? Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi
ra nuu va'a ndika'an ndoso xa'a tu'un ña sakaku yuvi; ra te ndi'i, saa
xini so'o inka na ña, ra kundaa ini na ña kuu ña ña va'a. Ra ndika'an
ndoso tu na ña nuu yoo va. 4 Ra xi'in kua'a ni ña ndichi, xi'in ña
nduvi, ña täan kuni yo, xi'in kua'a ni ña xitu'un va ke ndaña'a Tata
yo Ndioxi nuu tu'un ra ña kuu ña ña ndaa, ra saa tu xi'in ndiee Tachi
Yii ra ña ˆtaxi ra nda'a yo ta ku'va ˆkuni mii va ra.

Tiaa ta'an mii va yo ke *nduu Tata yo Jesucristo ña *sakaku ra yoo

5 Ra na kundaa ini ndo, chi nditäxi vi Tata yo Ndioxi ndiayu
nda'a na tatun ra, ña ka'ndia chiñu na xa'a ña yuuvi xa̱a, ña ka'an
yo xa'a, saa chi nda'a Tata yo Jesucristo va ke taxi ra ndiayu ña
ka'ndia chiñu ra xa'a ña yuuvi xa̱a kan. 6 Ra nuu tutu yii ña kuu
tu'un Tata yo Ndioxi, ra su'va va ke *kachi iin tiaa ndika'an ra xi'in
Tata yo Ndioxi:

Tata Ndioxi, ¿nichuun vi ke ndaka'an kun xa'a na yuuvi, na
köo ya'vi ndiaa?
¿Ra nichuun vi ke koo tu ra xa̱à nuu ña yuuvi yo'o nuu kun,
ña ndi'i ni ini kun xa'a ra?
7 Ra ndia'vi kii va ke *sanuu kun ra nuu na tatun kun,
ra xa'a ña *xa kun saa, ra ña va'a na ndoni'i va kun ra ke, ra
chindu'u to'o ni tu kun tu'un xa'a va ra,
ra *taxi tu kun ndiayu nda'a ra, ña na ka'ndia chiñu ra nuu
takundi'i va ña'a, ña xava'a kun iyoo nuu ña yuuvi
yo'o;
8 ra mii ra kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va ña'a ña iyoo
vichin,
*kachi tiaa kan.
Ra ña kachi tu'un Tata yo Ndioxi su'va xa'a tiaa kan, ra takundi'i va
ña'a ke xa'ndia chiñu ra nuu, chi saa ˆkuni mii Tata yo Ndioxi va.
Ra kumani ka va saa xinu nuu takundi'i tu'un yo'o. 9 Ndi su kundaa
va ini yo ña *xiin va Tata yo Jesucristo xa ninu ra mii ra nuu na
tatun Tata yo Ndioxi kii ña xitiaku ra nuu ñu'u yo'o. Ra xa'a ña
*ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o va kuvi ña *ti'vi ra
Tata yo Jesucristo ña *kixi ra ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi; ndi su
sandatiaku va Tata yo Ndioxi ra, ra *taxi ni ra ña to'o, xi'in ña ka'nu
nda'a ra.
10 Ra ña *xa Tata yo Ndioxi saa, ra va'a ni va *xa ra, ra kundaa tu
ini yo ña ka'nu ni va ra, ra mii ra kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ra va'a ni saa va, ndi su *taxi va ra ña
ndo'o Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke va'a *xatiaa Tata yo
Jesucristo nuu na saa ini xini ña'a, ra sakaku tu ra yoo va, ra taxi
tu ra ndiayu nda'a yuvi na kuu se'e ra ña koo na xi'in va ra. 11 Ra
Tata yo Jesucristo xi'in yuvi na ˆndasayii ra, ra inuu se'e Tata yo
Ndioxi kuvi va na. Ra xa'a ña kan ke kuëe kukä'an vi nuu Tata yo
Jesucristo, ña ˆndaki'in ra yoo ña kuu yo na ñani ra. 12 Ra su'va ke
kachi Tata yo Jesucristo, ˆkachi tu'un Tata yo Ndioxi:
Tiaa ni ka'nu kun kachi yu xi'in na ñani yu,
ra ndasaka'nu yu yo'o, te xa na ndakuta'an yu xi'in na.
13 Ra ka'an ka tu ra, kachi ra su'va va:
Tata Ndioxi, yu'u ra kundiaa va ini yu yo'o, kachi ra.
Ra ka'an tu ra, ña kachi ra su'va va:

Tata Ndioxi, yo'o va iyoo yu xi'in se'e kun na taxi kun nda'a yu,
kachi ra.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña *nduu Tata yo Jesucristo ta ku'va
iyoo mii yo na kuu se'e ra, ña va'a *ndixi'i ra xa'a yo; ra su'va va ke
xa ra ña va'a *sandi'i ra xa'a ri ña'a, ri *xa'ndia chiñu nuu ña xa'ni,
ri kuu timia'a. 15 Ra *saña ndika tu ra yoo nuu ña xa'ni, ña ndiyu'vi
ni yo nuu te yachi va; ra ña tiaa ni ndiyu'vi yo nuu ña xa'ni kan, ra
ndia ta iyoo na *xinu'ni va ndixiyo yo. 16 Ra su'va va ke *xa ra, saa
chi ndikïxi ra ña chindiee ta'an ra xi'in na tatun Tata yo Ndioxi,
chi ña kixi ra, ra yoo na kuu ndise'e ra Abraham va kuvi na kixi ra
chindiee ta'an ra xi'in. 17 Ra xa'a ña kan ke ña xiniñu'u va kuvi ña
*kixi Tata yo Jesucristo ña nduu ra ta ku'va iyoo yoo na kuu ñani ra,
ra nduu ra iin sutu ra kuchee va'a, ra ndinuni ni ˆxachiñu nuu Tata
yo Ndioxi, ra ˆku'vi ni tu ini ra xini ra yoo va. Ra su'va va ke *xa ra,
ña va'a *sandi'i ra xa'a kuachi yoo na kuu ñuu Tata yo Ndioxi. 18 Ra
va'a ni, saa chi kuvi tu chindiee ta'an ra xi'in yuvi na kuni timia'a
kotondoso va ri, saa chi saa kuvi tu ña *ndo'o mii ra ta *kixi ra nuu
ña yuuvi yo'o va.

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa ya'vi ni ka nuu ra Moisés

3 Ra xa'a ña kan ke ñani yo, na xa *nduyii, ndo'o kuvi na *kana
Tata yo Ndioxi ña koo ndo xi'in ra, ra xa'a ña kan ke ndinuni
va'a na ki'in xini ndo xa'a Tata yo Jesucristo, ra ka'nu ni, ra xika
chiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra kuu sutu ra kuchee va'a nuu ichi ña
ndikun yo. 2 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu
Tata yo Ndioxi, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra *taxi chiñu nda'a ra ña
ˆxachiñu ra nuu va ra; ra ta ku'va *xa Tata yo Jesucristo kuvi tu ña
*xa ra Moisés va, saa chi ndinuni ni va *xachiñu ra nuu na ñuu Tata
yo Ndioxi. 3 Ndi su ka'nu ni ka va Tata yo Jesucristo nuu ra Moisés,
ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xava'a ve'e va ke iyoo ra, saa chi iin tiaa
ra xava'a ve'e, ra xa to'o ni ka va na ra kan nuu ve'e ña xava'a ra.
4 Takundi'i ve'e, ra yuvi va kuvi na xava'a ña; ndi su Tata yo Ndioxi
va kuvi ra *xava'a takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o. 5 Ra ra
Moisés kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu na ñuu Tata yo Ndioxi; ra
chiñu ña *xa ra ke ndika'an ra xa'a ña sa Tata yo Ndioxi kii ña vaxi
va. 6 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi,

ra ndinuni ni va xa'ndia ra chiñu nuu ve'e Tata yo Ndioxi. Ra yoo va kuvi na kuu ve'e kan, ra ndiaa ini yo ra ndia kii ndi'i va, ra kusii ni tu ini yo ña ndiatu yo ndaki'in yo ña'a ña taxi ra nda'a va yo.

ˆTaxi Tata yo Ndioxi tu'un iyo nuu na ve'e ñu'u

7 Ra xa'a ña kan ke na sa ndo ta ku'va kachi Tachi Yii va, ra na
kundaa ini ndo chi su'va ke kachi ña:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi vichin,
8 ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini, ta ku'va *xa na ñuu Israel
ña ndixïin na kandixa na Tata yo Ndioxi
ra ndukuiin na xitondoso na ra iku iyu, ña kuni na kundaa ini
na nisaa tiempo kundiee ini ra nuu na.
9 Ra iku iyu kan kuvi ña xitondoso na xii xikua ndo yu'u,
ra uvi xiko vi kuiya xini na ña *xa yu, ndi su ni saa chi
ndikandïxa vi na yu'u.
10 Ra xa'a ña *xa na xii xikua ndo saa kuvi ña ndisaa yu xi'in
na,
ra ndika'an yu kachi yu saa: “Nima na, ra ña kuxika kua'an va
kuvi ña nuu yu,
ra xïin mii na kandixa na yu'u xi'in ndinuni nima vi na.”
11 Ra ña ndisaa yu xi'in na kuvi ña *kindoo yu,
ña täxi yu ki'vi na koo na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ndika'an ña.
12 Ra xa'a ña kan ke na kondiaa ni ndo mii ndo, ñani yo, ña va'a
na nduñä'a nima ndo, ra kuxika ña nuu Tata yo Ndioxi, ra tiaku, ra
kuïin ka ndo kandixa ndo ra. 13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na chikaa
ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an ndo iin takundi'i kii va, saa chi vichin
kuvi ña kuvi sa va ndo ña; ña va'a na sandä'vi ña vä'a ndo'o ra sa
ndo kuachi, ra ndundiee nima ndo nuu Tata yo Ndioxi. 14 Saa chi tu
ndinuni ni na koo nima yo ña kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi ndia kii
ndi'i, iin ta ku'va *xa yo ña ndinuni ni xindiaa ini yo ra te kii xa'a te
sakan kandixa yo ra, saa ra ndaki'in tu yoo va ña'a ña kuu kuenda
Tata yo Jesucristo.
15 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an Tachi Yii xi'in ndo, ña kachi
ña su'va:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi xi'in ndo vichin,

ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini ta ku'va *xa yuvi, na
ndixïin kandixa Tata yo Ndioxi te yachi.
16 ¿Ra yoo kuvi na *xini so'o tachi Tata yo Ndioxi, ndi su ndixïin na
kandixa na ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi takundi'i yuvi na
*ndatava ra Moisés chi ñuu Egipto va kuvi na. 17 ¿Ra yoo xi'in kuvi
tu ña *ndisaa Tata yo Ndioxi uvi xiko kuiya tuvi ndo? Ra na kundaa
ini ndo chi xi'in yuvi na *xa chiñu ki'vi nuu va ra kuvi ña, ra na kan
kuvi na ndixi'i iku iyu kan va. 18 ¿Ra yoo kuvi tu na *kindoo Tata
yo Ndioxi ña täxi ra ki'vi na nuu iyoo ra ña ndakindiee na xi'in ra
tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi yuvi na ndixïin kandixa tu'un
ña ndika'an va ra kuvi na. 19 Ra mii ña ndaa va kuvi ña chi nditäxi
ndixa va Tata yo Ndioxi ña ki'vi na ndakindiee na xi'in ra, saa chi
ndixïin na ña kandixa na ra.

Na kundikun yo Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo ra saa ke kuvi ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee yo xi'in ra

4 Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ña va'a na ndö'o ndo
ta ku'va *ndo'o na kan, ra ta xa na ndi'i, ra küvi ki'vi ndo ña
ndakindiee ndo xi'in Tata yo Ndioxi nuu iyoo ra, ndi su Tata yo
Ndioxi ra kuëe naa vi ini ra kan xa'a ña *kindoo ra xi'in na xii xikua
yo ña ki'vi yo ña ndakindiee yo xi'in ra. 2 Ra ta ku'va iyoo na xii
xikua yo kuvi tu ña iyoo yoo va, saa chi *xini so'o na kan tu'un
Tata yo Ndioxi ra xini tu so'o yoo va ña, ndi su ndixïyo ya'vi ndiaa
vi ña *xini so'o na ña, saa chi ndixïin na kandixa na ña ka'an ña.
3 Ra takua yoo na kandixa va kuvi na kuchuun ki'vi ña ndakindiee
yo xi'in Tata yo Ndioxi. Ndi su yuvi na xïin kandixa, ra su'va va ke
*kachi Tata yo Ndioxi xa'a na kan:
Xa'a ña *ndisaa yu xi'in va na kuvi ña *kindoo yu,
ña kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na xi'in yu,
*kachi ra ndika'an ra.
Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo va nuu ki'vi yo ndakindiee yo xi'in
Tata yo Ndioxi, te *sandi'i ra xava'a ra ña yuuvi yo'o, ra ndakindiee
ra. 4 Ra xa kundaa va ini yo ña xa iyoo nduvi va nuu ki'vi yo
ndakindiee yo, saa chi saa ke kachi mii tu'un Tata yo Ndioxi va:
Kii uxa, kii ña sandi'i Tata yo Ndioxi xava'a ra takundi'i ña'a
va kuvi ña *ndakindiee ra,

kachi ña. 5 Ra xa'a ña xa iyoo nuu ki'vi yo ndakindiee yo xi'in Tata
yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xa'a na ndikandïxa, *kachi ra su'va,
kachi tu'un ra:
Kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi ra. 6 Ra na kundaa ini ndo, chi nuña va nuu ki'vi yuvi ña
ndakindiee na xi'in Tata yo Ndioxi; ra yuvi na nuu va'a *xini so'o
tu'un va'a ña ˆsakaku yuvi, ra ndixïin vi na kan kandixa na ña ka'an
ña, ra xa'a ña kan ke ndikï'vi vi na nuu iyoo Tata yo Ndioxi ña
ndakindiee na. 7 Ra xa'a ña kan ke chituni tuku va Tata yo Ndioxi
iin kii ña kuvi ki'vi yuvi nuu iyoo ra ña ndakindiee na, ra kii kan
kuvi kii vichin va. Ta ku'va *kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra xi'in
ra David *kachi tu'un ra ña xa ndika'an yo xa'a, ña ˆkachi su'va:
Tu xini so'o ndo tu'un ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo
vichin,
ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini,
ˆkachi ña. 8 Ra tu nditaxi ra Josué ña ki'vi na ñuu Israel nuu
ndakindiee na, saa ra ndïko ka vi Tata yo Ndioxi ka'an tuku ra xa'a
inka kii. 9 Ra xa'a ña ndikï'vi na kan nuu ndakindiee na kuvi ña xa
iyoo iin nuu yii nuu ku'un na ñuu Tata yo Ndioxi ndakindiee na.
10 Ra kii ña ki'vi na ñuu Tata yo Ndioxi ña ndakindiee na xi'in ra,
kuvi kii ña ndakindiee na nuu takundi'i va chiñu na, ta ku'va *xa mii
ra ña ndakindiee ra te sandi'i ra xava'a ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o. 11 Ra xa'a ña kan ke na sa nduxa yo ña kandixa yo ña
ka'an Tata yo Ndioxi, ña va'a na ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee
yo xi'in ra te xa na xaa kii. Ra na sä yo ta ku'va xa yuvi na ndixïin
kandixa tu'un Tata yo Ndioxi.
12 Ra tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña tiaku va kuvi ña, ra kuu mii tu
ña ndiee va. Ra kunu ni ka va xa'ndia ña yo'o, nuu ichi ña ndiko uvi
saa xiyo yu'u, saa chi ki'vi tu ña ndia mii ini nima yuvi va, ra saa tu
ndia ini ña xinituni va na; ra ki'vi tu ña ini tuchi va na, ra saa tu ini
leke na nuu ñu'u meke va. Ra ndatava tuvi ña takundi'i va ña xani
ini yuvi sa na, ra saa tu takundi'i ña ndakani nima na sa va na. 13 Ra
takundi'i ña'a ña *xava'a Tata yo Ndioxi, ra ndia nii ña kuchüun
tise'e nuu ra; saa chi iyoo yala takundi'i va ña nuu ra, ra xini ra
takundi'i va ña. Ra nuu ra kan kuvi ña ndataxi yo xa'a takundi'i va
chiñu ña xa yo.

Jesús kuvi ra kuu sutu ra kuchee va'a

14 Ra Tata yo Jesús, ra kuu se'e Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu sutu
ra kuchee va'a nuu yo, ra ra kan kuvi tu ra nandaa ndivi va, ra xa'a
ña kan ke xiniñu'u ni, na kundikun yo ra xi'in ndinuni nima yo.
15 Ra sutu ra kuchee nuu yo, ra ˆkunda'vi va ini ra xini ra yoo ña
kuvita ini yo kuni yo sa yo chiñu ki'vi, saa chi iin ta ku'va ndo'o mii
yo ña xitondoso ni timia'a yoo vichin kuvi tu ña ndo'o ra kan va, saa
chi tiaa ni tu *xitondoso ri ra kan va, ndi su ra kan, ra kuëe ndixa vi
ra kan chiñu ki'vi. 16 Ra xa'a ña kan ke, te xa ndo'o yo ndia ndia ka
va tundo'o, ra na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra na kuyachin yo
nuu ndu'u ra xa'ndia ra chiñu. Ra chindiee ta'an va ra xi'in yo, saa
chi ra kan, ra ra va'a va kuvi ra, ra ku'vi ni tu ini ra xini ra yoo va.
5 Ra na ndakani yu nuu ndo ra kundaa ini ndo: Iin tiaa, ra kuu
sutu, ra kuchee, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndakaxin ña'a
tiañu ndia sutu, ña va'a na kuaku nda'vi ra xa'a na ñuu ra nuu Tata
yo Ndioxi, ra soko tu ra ndia ndia ka ña'a va, ra ka'ni tu ra kiti soko
ra xa'a kuachi na ña va'a na koo ka'nu ini Tata yo Ndioxi xa'a na.
2 Ra sutu, ra kuchee yo'o, ra kunda'vi va ini ra xini ra yuvi na täan
kundäa va'a ini xa'a tu'un Tata yo Ndioxi, na xa chiñu ki'vi, saa chi
ta iyoo na kan ke iyoo tu ra kan va, ña kuchüun ra sa ra takundi'i
chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi. 3 Ra xa'a ña vita ni va ra kuvi ña soko
ra ña'a xa'a kuachi mii ra, ra saa tu xa'a kuachi na ñuu va ra.
4 Ra iin sutu ra kuchee, ra küvi vi kuu ra sutu ra kuchee tu süvi
Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra; saa chi mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ra ndakaxin iin sutu ra kuchee, ta ku'va *xa ra ña
ndikaxin ra ra Aarón, ra xikuu sutu ra kuchee te yachi. 5 Ra ta ku'va
*kuu xi'in ra Aarón, kuvi tu ña *kuu xi'in Tata yo Jesucristo va; Saa
chi süvi ña *ndikuni mii ra kuvi ña nduu ra sutu ra kuchee, chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin ña'a ña kuu ra sutu ra kuchee, ra
su'va ke *kachi ra xi'in ra:

Yo'o kuvi se'e yu;
ra yu'u kuvi ra taxi ña tiaku kun vichin,

*kachi ra xi'in ra. 6 Ra *ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi kachi ra su'va
va xi'in Tata yo Jesucristo:

Yo'o kuvi sutu takundi'i tiempo va,
ta ku'va *ndixiyo ra Melquisedec,

*kachi ra. 7 Ra ta *ndixika Tata yo Jesucristo nuu ñu'u yuuvi yó'o,
ra ndiee ni va ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña *xaku nda'vi ra
nuu ra, xi'in takundi'i ndiee ra ña na chindiee ta'an ra xi'in ra,
saa chi indaa ra kan va kuvi ra kuu mii ndiee ña sakaku ra ra nuu
ña ndii; ra xa'a ña *xa to'o Tata yo Jesucristo Tata yo Ndioxi, ra
ndakuiin va ra yu'u ra. 8 Ra va'a ni se'e Tata yo Ndioxi kuvi va
Tata yo Jesucristo, ndi su *ndo'o va ra, ra xi'in ña *ndo'o ra kuvi
ña *sakua'a ra ña kandixa ra Tata ra Ndioxi va. 9 Ra te xa *ndi'i
ndo'o Tata yo Jesucristo takundi'i ña ndika'an Tata ra xi'in ra, saa
ra *nduu ra xito'o ña tiaku va, ra sakaku ra takundi'i va yuvi na
kandixa ña ka'an ra, ña va'a na ndï'i xa'a na ndia nii kii. 10 Ra kuvi
va sakaku ra yoo, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin
ña'a, ña kuu ra sutu, ra kuchee, ra sa ra ta ku'va *xa ra Melquisedec.

Na ndaköo yo ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

11 Ra iyoo ni ka va ña ndatu'un ndi xi'in ndo xa'a ra sutu ra
kuchee, ra xinani Melquisedec yo'o, ndi su u'vi ni va kundaa ini ndo
xi'in ña saa chi kuëe xiin ndo ña tiaa so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi.
12 Ra ña xa na'a ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra xa kuvi va saña'a
ndo tu'un Tata yo Ndioxi inka yuvi, ndi su xito'ni yu, ra xiniñu'u
tuku va ndo ña na saña'a inka yuvi ndo'o xa'a chiñu ña vali va'a.
Ra ta ku'va iyoo na kuachi vali na chichin va ke iyoo ndo, nuu ña
xa xiniñu'u kuu ndo yuvi na'nu na xixi xita. 13 Ra xa kundaa ini
takundi'i va yo, saa chi na kuachi vali na sakan chichin ra ndaküni
vi na kan, ndia ña kuvi ña va'a, ra ndia kuvi ña vä'a, saa chi na
kuachi vali va kuvi na. 14 Ra xa kundaa tu ini yo ña xixi na na'nu
xita va, ra na kan kuvi tu na kundaa ini ndia ña kuvi ña va'a, ra ndia
ña kuvi ña vä'a va, saa chi xa na xixa va kuvi na.
6 Ra xa'a ña kan ke kuëe tuku tuku na nandiko yo sakua'a yo ña
*xa saña'a na yoo xa'a Tata yo Jesucristo te sakan ndakundikun
yo ra. Chi ña xiniñu'u sa yo ke na sa nduxa yo ña kuxixa ini yo ta
iin iin kii va, saa chi xa *sakua'a va yo ña xiniñu'u ni nandiko ini
yo xa'a kuachi yo, 2 ra xiniñu'u ni tu kuchi va yo, ra xiniñu'u ni tu
chindu'u yo nda'a yo xini na ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a
va na; ra *xa saña'a tu na yoo xa'a ña ndatiaku na ndii va, ra saa tu
xa'a ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi vaxi kii
va. 3 Ra ña kan ke tu mii Tata yo Ndioxi taxi, ra na sa nduxa va yo

ña sakua'a ka yo ña ndichi ña saña'a ra, ña va'a na kundaa va'a ka
ini yo.
4 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi ndia nii yuvi na xa ndikun
Tata yo Jesucristo ra ˆndakoo na ra, ra küvi ka ndakundikun tuku na
ra, saa chi xa kua'a ni va ña va'a *ndaki'in na: ta kuu ña xa *kundaa
ini na xa'a chiñu Tata yo Ndioxi, ra saa tu ña *xa ndaki'in na Tachi
Yii va. 5 Ra *xa xini tu so'o na tu'un Tata yo Ndioxi ña va'a va, ra
*xa xini tu na ta'an ña xitu'un ña kuu kii ña vaxi va. 6 Ra ˆküvi ka
nandiko ini na, saa chi ña ˆndakoo na Tata yo Jesucristo, ra ta iyoo
ra ˆndakatakaa tuku na ndika cruz va iyoo ra, ra ˆxa siki tu na ra nuu
takundi'i yuvi va. 7 Ra ta ku'va iyoo ñu'ú ña tuku tuku kuun savi
nuu, ra taxi ña kua'a ni nuu ña'a kaxi yo a ña kuxi va yo kuvi ña
iyoo yo, ra ndaki'in tu yo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi va. 8 Ndi su
tu takua ìñu̱, xi'in inka iku ña'a va na taxi yo, saa ra köo mii ya'vi
ndiaa vi yo, saa chi sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a yo, ra ka'mi tu ra
yoo va.
9 Ra va'a ni su'va ˆkachi va yu ñani yo, ndi su ndo'o, ra kuëe
iyoo vi ndo ta ku'va iyoo ñu'ú ña iyoo ìñu̱ nuu, saa chi ndo'o, ra xa
kundaa kaxi va ini yu ña ndini'i ta'vi ndo ña ndaki'in ndo ña'a ña
ndiaa ya'vi ni, saa chi ña kan ke ndaki'in va yuvi na xa ndikaku xa
Tata yo Ndioxi. 10 Ra Tata yo Ndioxi, ra ra va'a va kuvi ra; ra näa vi
ini ra xa'a ña *xa nduxa ni ndo ña *xachiñu ndo nuu ra, ra saa tu ña
ˆndakundiee ka ndo xachiñu ndo nuu ra vichin va, ña ˆchindiee ta'an
ndo xi'in na ve'e ñu'u, xa'a ña ˆndaña'a ndo mii ndo ña ku'vi ni ini
ndo xini ndo na. 11 Ndi su ña ˆkuni ndi ke na ndakundiee ka ndo, ña
ku'vi ini ndo kuni ndo yuvi ña tiaku ka ndo vichin va, ña va'a na
kundaa kaxi ini ndo ña ni'i ndo ña ndiatu va ndo. 12 Ra küni ndi ña
na kuu ndo na xuxan, chi ña kuni ndi ke na sa ndo ta ku'va *xa yuvi
na *xa ndiee ini ra *xindiaa ini na Tata yo Ndioxi, ra ndaki'in na
ña'a ña ndini'i ta'vi na ndaki'in na, ña'a ña *kindoo Tata yo Ndioxi
taxi ra nda'a na.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi iin tiaa ra *xindiaa ini Tata yo
Ndioxi kuvi ra Abraham va. Ra te xa *kindoo Tata yo Ndioxi taxi
ra ña va'a nda'a ra Abraham, ra chuna'a ra mii va ra ña taxi ra ña
va'a kan nda'a ra, saa chi köo ka inka na chee nuu Tata yo Ndioxi
na kuvi chuna'a ra. 14 Ra su'va kuvi ña *kachi Tata yo Ndioxi xi'in
ra Abraham: “Ña ndixa va kuvi ña taxi yu ña va'a nda'a kun, ra tiaa
ni kua'a kuu ndise'e kun sa yu”, *kachi ra xi'in ra. 15 Ra ra Abraham

ra nindï'i vi ini ra, chi xa ndiee va ini ra, ña xindiatu ra, ra ndaki'in
va ra ña va'a ña *kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a ra. 16 Ra te
ˆkindoo na yuuvi yo'o, ña sa na iin chiñu, ra iin na ka'nu ka nuu
va na kuvi na chuna'a na ña sa na ña kindoo na, ra ña xa na saa,
ra xa kundaa ini yo chi ña sa na kuvi va ña ˆkindoo na. 17 Ra ña
ˆkuni Tata yo Ndioxi ña na kundaa kaxi ini yuvi ña ndaki'in va na
ña *kindoo ra taxi ra nda'a na, kuvi ña *chuna'a ra mii ra, saa chi
ra kan, ra saxinu ndi'i va ra ña ka'an ra. 18 Ra uvi kuvi ña ndika'an
Tata yo Ndioxi kindoo ra, ra chuna'a tu ra mii ra xa'a mii va ra, ra
uvi saa ña yo'o, ra küvi vi ndasama ña, saa chi Tata yo Ndioxi ra
kuëe xava'a vi ini ra kan. Ra xa'a ña kan ke, yoo na xa ndikun Tata
yo Ndioxi, ra ña va'a na kondiaa ra yoo, ra na kondiaa ni ka ini yo
ña ndaki'in yo ña *kindoo ra taxi ra nda'a va yo. 19 Ra ña *kindoo
Tata yo Ndioxi xi'in yo, ra ta ku'va iyoo iin kàà ndiee ña tiin itun
tun xika nuu mini ña va'a na kü'un nu inka xiyo va kuvi ña iyoo ña,
saa chi ˆchindiee ta'an ña xi'in yo ña va'a na kondiaa ini yo Tata yo
Ndioxi, ra ˆsakuyachin tu ña yoo ndia nuu yii nuu iyoo va ra. 20 Ra
nuu yii kan kuvi ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo, ña va'a na chindiee
ta'an ra xi'in yo. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra kuu sutu ra kuchee
ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va, ra ta ku'va *ndixiyo sutu ra
kuchee, ra *xinani Melquisedec kuvi ña iyoo ra.

Ka'nu ka va sutu ra *xinani Melquisedec nuu ra Abraham

7 Ra ra Melquisedec yo'o, kuvi ra *xikuu rey nuu na ñuu Salem,
ra *xikuu tu ra sutu ra *xachiñu nuu Tata yo Ndioxi ra ka'nu va.
Ra te *ndixa'an ra Abraham xi'in ndia xita'an xi'in ra ña *kanita'an
ndia xi'in inka ndia rey, ra *kuchuun va ndia *sandi'i ndia xa'a ndia
rey kan. Ra te xa nandiko ra vaxi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa
*kanata ra Melquisedec *ndakuta'an ra xi'in ra ichi nuu vaxi ra, ra
saa *ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra Abraham ña na taxi Ndioxi ña
va'a kuta'vi ra. 2 Saa *cha'vi ra Abraham nuu xu'un ña ndaki'in ra
ndixa'an ra nuu kuachi, nda'a ra. Ra kivi ra Melquisedec yo'o, “ra
rey ra ˆxa chiñu ndaku”, ke kachi ña; ra ña xikuu ra rey nuu na ñuu
Salem, ra “rey ra ndachindee vii yuvi ke”, kachi ña yo'o. 3 Ra ndia
nii yuvi kundäa ini yoo kuvi iva ra, ra nii yoo kuvi tu si'i va ra, ra
nii kundäa tu ini na yoo ndise'e kuvi va ra; ra nii kundäa tu ini na
ndia kii ke *kaku va ra, ra nii kundäa tu ini na ndia kii ke kuvi va

ra; ra ta ku'va iyoo mii se'e Tata yo Ndioxi va ke iyoo ra, saa chi kuu
ra sutu ndia ndikaa ndiku'un va.
4 Ra na ˆki'in va'a xini ndo, chi ra Melquisedec ra ˆxiniñu'u ni va
ndixiyo ra, saa chi ra Abraham ra *xikuu xii xikua yo, ra *xa to'o
va ra ra, saa chi cha'vi va ra nuu xu'un xi'in nuu takundi'i ña'a, ña
kindiaa ra nda'a ndia rey ndia xatiaa ra nuu xi'in kuachi. 5 Ra ta
ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia sutu ndia
kuu ndise'e ra Leví va kuvi ndia kuu mii ndiayu ndaki'in nuu xu'un
ña kuu ya'vi takundi'i na ñuu Israel, ra ndia sutu ndia kuu ndise'e
ra Leví, ra iin kuvi va ndia xi'in na ñuu Israel, saa chi ndise'e ra
Abraham kuvi takundi'i va na. 6 Ra va'a ni süvi ndise'e va ra Leví
kuvi ra Melquisedec, ndi su tiaa ni va *xiniñu'u ra, ña kan ke *cha'vi
va ra Abraham nuu xu'un xi'in nuu takundi'i ña'a ña *ndaki'in ra te
ndixa'an ra nuu kuachi nda'a ra. Ra ndika'an tu ra Melquisedec xi'in
Ndioxi va xa'a ra Abraham ña na taxi ra ña va'a kuta'vi ra, ra *xa
kindoo tu mii Ndioxi va xi'in ra Abraham ña taxi ra ña va'a nda'a ra.
7 Ra vichin, ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi na ka'an xi'in Ndioxi
xa'a yuvi ña na ni'i na ña va'a va kuvi na ndiaa ya'vi ni ka nuu yuvi
na ndaki'in ña va'a. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo ña xiniñu'u
ni ka va ra Melquisedec nuu ra Abraham. 8 Inka tuku ña na kundaa
ini yo xa'a vichin, ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví va kuvi ndia
ndaki'in xu'un nuu xu'un ña kuu ya'vi na ñuu Israel, ra ndia yo'o,
ra te xaa kii ña kuvi ndia, ra xi'i va ndia; ndi su ra Melquisedec ra
tiaku ra iin takundi'i kii va kachi tu'un Ndioxi, ra xa'a ña kan ke
ndiaa ya'vi ni ka va ra kan. 9 Ra na ndaki'in xini yo xi'in ña yo'o, chi
su'va ke iyoo ña, ña *cha'vi ra Abraham nuu xu'un ña ndaki'in ra
ta ndixa'an ra nuu kuachi, ra ta iyoo ndia cha'vi iyoo tu ndia sutu
ndia kuu ndise'e ra Leví, ndia ˆndaki'in iin ta'vi lo'o xu'un ña cha'vi
yuvi nuu xu'un va na, saa chi ndise'e ra Abraham kuvi tu ndia kan
va. 10 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va ke iyoo ña yo'o: va'a ni täan
kaku va ra Leví te ndakuta'an ra Abraham xi'in ra Melquisedec ña
cha'vi ra nuu xu'un ña ndaki'in ra te ndixa'an ra nuu kuachi nda'a
ra, ndi su xa ini iki kuñu va ra Abraham ke *xindo'ni takundi'i va na
kuu ndise'e ra.
11 Ra ndiayu Ndioxi ña *ndakoo ra Moisés kuvi ña *xa'ndia chiñu
nuu ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ña na sa ndia chiñu ña kuni
Ndioxi. Ndi su ndikuchüun vi ndia sutu kan ña ndasa ndia yuvi
ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra xa'a ña kan ke

ndikaxin Ndioxi inka sutu ra sachiñu nuu ra ta ku'va *xachiñu ra
Melquisedec, ra ndikäxin vi ra iin sutu ra sachiñu ta ku'va *xachiñu
ra Aarón. 12 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi ña ndasama iin sutu,
ra ndasama tu ndiayu ña xachiñu ra xi'in va. 13 Ra sutu ra ka'an yo
xa'a yo'o, ra süvi vi ndise'e ra Leví kuvi ra, ra ndia nii tu na ta'an
ra ndixiküu sutu va. 14 Ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra kuu sutu ra
ka'an yo xa'a yo'o, ra ndise'e ra Judá va kuvi ra, ra ndikä'an va'a vi
ra Moisés xa'a ra Judá ña kuvi kuu ndise'e ra sutu.
15 Ra ña ka'an yo xa'a ña ndasama sutu, ra kaxi ni va iyoo ña, saa
chi ti'vi va Tata yo Ndioxi Tata yo Jesús, ra kuu sutu xaa ra, ra ta
ku'va ndixiyo ra Melquisedec kuvi tu ña iyoo ra yo'o va. 16 Ra ña
*nduu Tata yo Jesús sutu, ra xa'a ña ka'nu ni va ra kuvi ña, ra ni
ndï'i tu xa'a va ra; ra va'a ni süvi va ndise'e ra Leví kuvi ra, ndi su
nduu va ra sutu, ra sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ra ndia ˆndi'i xa'a
va kuvi ndia kan. 17 Xa'a ña kan ke kachi tu'un Ndioxi su'va xa'a
Jesús:

Yo'o kuvi sutu, ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquidsedec kuvi tu ña sachiñu yo'o
va,

ˆkachi ña. 18 Xa'a ña kan ke kuëe xachiñu ka vi ndiayu ña ka'an
xa'a ndia sutu ña ndixiyo te yachi, saa chi köo ndiee ña, ra köo tu
chiñu sa va ña. 19 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
ndikuchüun vi ña ña ndasa ña yuvi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
Ndi su vichin, ra xa iyoo va iin ña ndiaa ya'vi ni, ña kuvi kondiaa ini
yo, ra ña yo'o kuvi ña ˆsakuyachin yoo nuu Tata yo Ndioxi.
20 Ra xiniñu'u ni va na kundaa ini yo, chi ta ndikaxin Tata yo
Ndioxi Tata yo Jesús, ña kuu ra sutu, ra chuna'a va ra mii ra xa'a mii
ra, ndi su ndichunä'a vi Tata yo Ndioxi mii ra xa'a mii ra, ta nduu
ndia ndise'e ra Aarón sutu. 21 Ra su'va ke *kachi Tata yo Ndioxi
chuna'a ra mii ra, ta ndikaxin ra Jesús ña kuu ra sutu:

Yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi kuvi ra chuna'a mii, ra nandïko
ini yu xa'a tu'un ña ka'an yu:

“Yo'o kuvi sutu ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquisedec kuvi tu ña sachiñu yo'o
va”,

*kachi ra. 22 Ra ña kachi ña yo'o su'va, ra Tata yo Jesús va kuvi ra
ˆndakuiin xa'a iin ña ndiaa ya'vi ni, ña *kindoo Tata yo Ndioxi xa'a
xi'in na ñuu ra. 23 Ra sutu ndia *ndixiyo ta ku'va *xa'ndia chiñu

ndiayu yata, ra kua'a ni va *ndixiyo ndia, saa chi te ˆtandiaa kii kuvi
ndia ra xi'i va ndia. 24 Ndi su Tata yo Jesús ra iin takundi'i kii, iin
takundi'i tiempo va kuvi ña tiaku ra, xa'a ña kan ke ndia nii kii
ndaköo vi ra ña kuu ra sutu. 25 Ra ña kuëe ndakoo Tata yo Jesús, ña
kuu ra sutu kuvi ña ˆsakaku ra takundi'i va yuvi na kuyachin nuu
Tata yo Ndioxi xi'in kivi ra. Ndi su ra kan ra köo ka ña ndiko ra sa
ra, chi xa *xa ndi'i va ra ña. Ra ña tiaku Tata yo Jesús iin takundi'i
kii, ra ña xaku nda'vi ra xa'a yo nuu Tata yo Ndioxi va kuvi ña.
26 Ra Tata yo Jesús, ra ndixa kuu sutu, ra kuchee kuvi ra xiniñu'u
nuu yo, saa chi ra kan kuvi ra yii, ra ndia nii tu kuachi ra köo va,
ra ndia nii tu chiñu ki'vi kuëe xa va ra, ra nii kuëe ita'an tu ra xi'in
yuvi na xa chiñu ki'vi va. Ra Tata yo Jesús ra kuu sutu, ra ndivi va
kuvi ña ndaki'in Tata yo Ndioxi ra kua'an ra iyoo ra vichin. 27 Ra
Tata yo Jesús, ra kuëe iyoo vi ra ta ku'va ndixiyo ndia sutu ndia
kuchee te yachi, saa chi ndia kan ra ndiakua *xiniñu'u xi'na ka vi
xa'a kuachi mii ndia kuvi ña *xa'ni ndia kiti ndisoko ndia ta iin iin
kii; ra te xa ndi'i soko ndia ri xa'a kuachi mii ndia, saa vi kuvi ña
ˆxa'ni ndia ri soko ndia xa'a kuachi na ñuu. Ndi su Tata yo Jesús, ra
takua indaa nuu ichi va kuvi ña *ndisoko ra mii ra xa'a yo, ra ndia
nii ka ichi ndïko ka ra ña soko tuku ra mii ra xa'a yo. 28 Ra sutu ndia
ndikaxin na xi'in ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra vita ni va
ndixiyo ndia, ra saa kuu ndiya'a tiempo ña taxi Ndioxi ndiayu ra
nda'a ra Moisés, ra saa ndikaxin Ndioxi se'e mii ra ña kuu ra sutu
va, ra chuna'a ra mii ra, ña kuu se'e ra, ra köo ndia nii kuachi, ra
kuu tu ra sutu ra kuchee ndia ndikaa ndiku'un va.

Tata yo Jesús kuvi ra kuu sutu ra ka'nu nuu yo

8 Ra takundi'i ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra su'va va ke iyoo ña:
Tata yo Jesús, ra kuu sutu, ra kuchee, ra ndivi va kuvi ña iyoo
ra, ra ndu'u ra chi xiin kua'a nuu iin tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo
Ndioxi. 2 Ra xachiñu ra nuu yii ini ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi ndivi.
Ra ve'e ñu'u ña iyoo ndivi kan, ra ndia nii yuvi ndixavä'a ña, chi
mii va Tata yo Ndioxi va kuvi ra xava'a ña. 3 Ra chiñu ña xa sutu
ndia iyoo nuu ñu'ú yo'o kuvi ña soko ndia ña'a ña iyoo nuu na ñuu
nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'ni tu ndia kiti soko ndia nuu va ra. Ra xa'a
ña ke xiniñu'u koo tu ña'a ña soko Tata yo Jesucristo nuu Tata yo
Ndioxi va. 4 Ra tu ra íin kuvi Tata yo Jesucristo nuu ñu'ú yo'o vichin,

ra küvi vi kuu ra sutu, saa chi ña'a ña soko ndia sutu ndia iyoo nuu
ñu'ú yo'o nuu Tata yo Ndioxi, ra ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés ke iyoo va ña. 5 Ra chiñu ña xa ndia sutu ndia iyoo
nuu ñu'ú yo'o ini ve'e ñu'u, ra ve'e ñu'u ndixa ña iyoo ndivi va kuvi
ña ndaña'a ndia ña xa ndia saa. Saa chi ta ndixiyo nduvi ra Moisés
ña sava'a ra ve'e ñu'u, ra su'va va kachi Tata yo Ndioxi xi'in ra: “Ta
ku'va iyoo ita niñu ve'e ñu'u ña *ndiña'a yu nuu kun iku kan ke na
koo ña sava'a va kun”, *kachi ra. 6 Ra Tata yo Jesucristo ra kuu sutu
ka'nu, ra ndiaa ya'vi ni va chiñu ña ˆxa ra kan nuu chiñu ña ˆxa sutu
ndia ndikun ña yata ña kindoo Ndioxi xi'in na ñuu ra te yachi, saa
chi ndaki'in ra tu'un yo, ra xa'a ña yo'o kuvi ña kindoo tu Tata yo
Ndioxi xa'a iin ña xaa xi'in yo, te chuna'a ra mii ra ña sa va ra ña.
7 Ra tu na ndikuchuun kuvi na ñuu Israel ña saxinu na nuu
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra xiniñü'u vi kindoo tuku
Tata yo Ndioxi xa'a inka ndiayu xaa xi'in yo. 8 Ndi su na ñuu Israel,
ra ndikuchïñu vi na saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés,

ña kan ke ndika'an Tata yo Ndioxi xa'a na kachi ra su'va:
Xaa iin kii ra kindoo yu xa'a iin ña xaa xi'in
na ñuu Israel, ra saa tu xi'in na ñuu Judá va.
9 Ra ndiayu ña kindoo yu xi'in na, ra kuëe inuu ña xi'in ndiayu
ña *kindoo yu xi'in na xii xikua na
te tava yu na chi ñuu Egipto;
ra ndikuchüun vi na *saxinu na nuu ndiayu kan,
ra xa'a ña kan ke *ndakoo nda'a va yu na, *kachi Tata yo
Ndioxi.
10 Ra ndiayu xaa ña kindoo yu xi'in na ñuu Israel te xa na xaa
kii, ra su'va ke koo ña, kachi Tata yo Ndioxi:
Mii va yu chikaa ndiayu yu xini na,
ra tiaa tu yu ña nima va na.
Ra kuu yu Ndioxi na,
ra na kan kuu na ñuu yu.
11 Ra kuniñü'u vi na na ta'an na,
xi'in na ve'e na, ña saña'a na na, ña kundaa ini xa'a yu,
saa chi *xa kundaa ini mii takundi'i va na xa'a yu,
ndia na vali va'a, ra iin saa ndia na na'nu va'a va.
12 Ra koo ka'nu tu ini yu xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña xa va na,
ra ndia nii ka tu kii ndakä'an yu xa'a kuachi va na.

13 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ka'an Tata yo Ndioxi ña xiniñu'u koo
inka ndiayu ña xaa, ra kuni kachi ña saa, ña xiniñu'u ndasama va
ndiayu yata, saa chi vä'a ka ña.

Ve'e ñu'u ña iyoo nuu ñu'ú xi'in ve'e ñu'u ña iyoo ndivi

9 Ra ta *kindoo Tata yo Ndioxi xi'in na ñuu Israel te yachi kuvi
ña *taxi ra ndiayu ra nda'a na, ra ndiayu kan kuvi ña ndika'an
xi'in na ndia ku'va ke ndasaka'nu na ra. Ndi su takua ini ve'e ñu'u
ña íin nuu ñu'ú yo'o va kuvi ña ˆndasaka'nu na ra xi'in ndiayu kan.
2 Ra ve'e ñu'u kan, ra uvi ndata'vi ña; ra tikoto va kuvi ña xitanii ini
ña, ra su'va ke ndixiyo ña: ta'vi ña nuu kuvi ña xinani Nuu Yii, ra
ikan ke xindichi kàà ña xindita ñù'ù nuu ña va'a xituun ña, ra saa tu
mesa tun xindee xita va'a ña soko na nuu Tata yo Ndioxi va. 3 Ra
chi sata tikoto kan kuvi ta'vi ña uvi, ña xinani Nuu Yii Ni. 4 Ra ikan
*kuvi nuu xindichi iin mesa lo'o ña kuva'a xi'in yuu oro, ra ikan ke
xa'mi na xuxa ña ndaa xiko xa'an tami nuu Tata yo Ndioxi, ra ikan
kuvi tu ña ndixiin xatun nuu xindikaa ndiayu Tata yo Ndioxi va, ra
niña oro kuvi ña *ndaka'yu na takundi'i sata xatun kan. Ra ini xatun
kan xindikaa iin kisi ña kuva'a xi'in niña oro, ra ini kisi kan xindo'ni
xita va'a ña nani maná, ra xindikaa tu itun tun ndandixin *xini'i ra
Aarón va, ra saa tu yuu ña ndika'yu ndiayu Tata yo Ndioxi nuu va.
5 Ra sata xatun kan xindita uvi na'na na tatun Ndioxi; ra ña xindita
ña kan, ra mii va Ndioxi kuvi ra ndixiin kan, kuni kachi ña; ra ndixin
ña kuvi ña xindasi sata kàà ña xindasi yu'u xatun kan, ra ikan kuvi
nuu ndikoso na nii kiti ri ndisoko na xa'a kuachi yuvi. Ndi su vichin,
ra küvi vi ndakani ikun yo xa'a ña yo'o.
6 Ra su'va ke iyoo ña'a kan ndita ña ta'vi ña uvi ña nani Nuu
Yii Ni; ra ta'vi ña nuu, ña nani Nuu Yii va kuvi ña ndiki'vi ndia
sutu iin takundi'i kii ña *xa ndia takundi'i chiñu ña xiniñu'u sa ndia
nuu Tata yo Ndioxi. 7 Ndi su ta'vi ña uvi ña nani, Nuu Yii Ni, ra ta
nuu kuiya ta nuu kuiya vi kuvi ña ndiki'vi sutu ra kuchee indaa
ichi; ra ña ki'vi ra kan, ra ndiakua xiniñu'u ku'un va nii kiti xi'in
ra ña soko ra ña xa'a kuachi mii ra, ra saa tu xa'a kuachi ña *xa
na ñuu xa'a ña ndikundäa ini va na. 8 Ra mii va Tachi Yii kuvi ña
ˆtaxi ña xinituni yo ña kuvi kundaa ini yo xi'in ña yo'o: saa chi kii
ña *xiniñu'u ndia sutu ta'vi ña nuu, ña nani, Nuu Yii ña ˆxa ndia
chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi, saa ra kuni kachi ña saa, ña xindasi

va ichi ña kua'an nuu nani, Nuu Yii Ni. 9 Ra takundi'i ña ndixiyo te
yachi, ra xa'a kii ña ndee yo vichin va kuvi ña ka'an ña. Saa chi ña
ndisoko ndia sutu ndia ndia ka ña'a, xi'in ña xa'ni ndia kiti ndisoko
ndia, ra ndikuchüun vi ña kan, ndasama ña, nima yuvi, ña köo ka
kuachi na. 10 Ra ndiayu ña *xachiñu ndia sutu kan xi'in te yachi, ra
takua xa'a ña'a ña xixi va na, xi'in xa'a ndutia ra xi'i va na, xi'in
xa'a ña ndakatia na iki kuñu va na kuvi ña ndika'an ña. Ra ña kan,
ra iin ndiayu ña ndixiyo too va kuvi ña, saa chi takua kii ña *kachi
Ndioxi koo va ña kuvi ña ndixiyo ña, ndi su ndixaa kii ra taxi Tata
yo Ndioxi inka ndiayu ña va'a ni ka va.
11 Ra ña xa *kixi Tata yo Jesucristo, ra xa ra kan va kuvi ra kuu
sutu ra kuchee nuu takundi'i ña va'a ña ˆkuu. Ra ini ve'e ñu'u ña
iyoo ndivi va kuvi ña xachiñu ra, ra va'a ni ka va ve'e ñu'u kan nuu
ve'e ñu'u ña ndixiyo nuu ñu'ú te yachi, ña xachiñu ndia sutu ini; ra
ve'e ñu'u ña iyoo ndivi, ra süvi vi yuvi kuvi na ndixava'a ña, ra kuëe
inuu vi ña xi'in ña'a ña *xava'a Tata yo Ndioxi iyoo nuu ña yuuvi
yo'o. 12 Ra ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo Nuu Yii Ni vichin, ra süvi
tixu'u, xi'in sindiki kuvi ri ndiki'vi ra ka'ni ra ña soko ra nii ri xa'a
kuachi yuvi, chi ña ndiki'vi ra, ra nii mii va ra kuvi ña ndisoko ra
xa'a kuachi yuvi; ra takua indaa ichi va kuvi ña ndiki'vi ra Nuu Yii
Ni; ra su'va ke *xa ra ña va'a *sakaku ra yoo ndia ndikaa ndiku'un.
13 Ra tu nii sindiki xi'in nii tixu'u, xi'in yaa ña ndixixi sindiki ña
ndikoso yava na sata yuvi, ra ndixiyo va ndiee ña, ña ndakatia ña
iki kuñu na, 14 saa ra iyoo ni ka va ndiee nii Tata yo Jesucristo ña
ndakatia ña nima yo, ra sandi'i ña xa'a chiñu ki'vi ña kuni yo sa yo,
ña va'a ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra tiaku. Ra xi'in ndiee Tachi
Yii ña kuëe ndi'i xa'a va kuvi ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra
nuu Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yo. Ra va'a ni ka va ra yo'o nuu
takundi'i ña'a ña *ndisoko na, saa chi ndia nii lo'o kuachi ra köo.
15 Ra xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo ña kan kuvi ña *kindoo Tata
yo Ndioxi xa'a iin ña xaa xi'in yo, ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi
ra ˆndaki'in tu'un yo vichin. Ra xa'a ña ndixi'i ra kuvi tu ña va'a
ndaki'in takundi'i va yuvi ña'a ña *ndini'i ta'vi na ndaki'in na nuu
Tata yo Ndioxi, ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a na. Saa chi ña ndixi'i
Tata yo Jesucristo, ra ña va'a na sakaku ra takundi'i yuvi na *xa
chiñu ki'vi ta xindo'ni na tixi ndiayu ña yata va kuvi ña. 16 Ra xa
kundaa va ini ndo, chi tu ndia na, na ndakoo iin tutu nda'a se'e
na ña ˆka'an ña xa'a na, ña ndaki'in na ndia ndia ka ña'a, ra te xa

xi'i vi yuvi na ˆxava'a tutu kan kuvi ña ndiaa ya'vi ña. 17 Ndi su tu
tiaku va yuvi na xava'a tutu kan, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña, saa
chi te xa xi'i vi yuvi kan ke ndiaa ya'vi ña. 18 Ra ta ku'va iyoo ña
yo'o kuvi tu ña *kuu xi'in ña nuu ña kindoo Tata yo Ndioxi xi'in na
ñuu va ra, saa chi te *kindoo ra xi'in na ra kua'a ni va kiti xa'ni na
ña ndisoko na nii ri nuu ra. 19 Saa chi te sandi'i ra Moisés ka'vi ra
takundi'i ndiayu ña *taxi Tata yo Ndioxi nda'a ra nuu na ñuu, ra saa
ki'in ra nii sindiki, xi'in nii tixu'u, ra kava nuu ra ña xi'in tiakuii,
ra saa ndixa'nu ra nda'a itun tun nani hisopo, ra chindu'u iin ra
ko'ndo ixi ndikachi ña kua'a nuu nu, ra chindaxi ra ña xi'in nii kan,
ra ndikoso yava ra ña sata yuu nuu vaxi ndiayu Tata yo Ndioxi, ra
saa tu xini takundi'i na ñuu va. 20 Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi
ra saa: “Nii yo'o, kuvi ña ndakuiin xa'a ña kindoo Tata yo Ndioxi
xi'in ndo, ña saxinu ndo nuu ña xa'ndia ra nuu ndo”, *kachi ra. 21 Ra
ndikoso yava tu ra Moisés nii kan, ini ve'e ñu'u va, ra saa tu sata
takundi'i ña'a ña xiniñu'u na ña ndasaka'nu na Tata yo Ndioxi va.
22 Ra su'va ke *xa Moisés, saa chi mii ndiayu Tata yo Ndioxi kuvi ña
ka'an ña xiniñu'u nii, ña ndakatia ña takundi'i ña'a; ra tu na köo nii,
saa ra köo ka'nu vi ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yuvi.

Nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia te ndixi'i ra kuvi ña kuu mii ndiee ña sandi'i ña xa'a kuachi yo

23 Ra xa'a ña kan ke *xiniñu'u na nii kiti ña *ndakatia na
takundi'i ña'a ña ndixiyo ini ve'e ñu'u; ra ña kan, ra na'na ña'a ña
iyoo ve'e ñu'u ña íin ndivi va kuvi ña; ra ña'a ña iyoo ndivi, ra nii
ña ndiaa ya'vi ni ka nuu takundi'i nii kiti va kuvi ña xiniñu'u ña
kan. 24 Ra xa'a ña kan ke Tata yo Jesucristo, ra ndikï'vi vi ra nuu
Yii ini ve'e ñu'u ña xava'a na yuuvi yo'o, saa chi na'na ve'e ñu'u
ndixa ña iyoo ndivi va kuvi ña; xa'a ña kan ke Tata yo Jesucristo,
ra mii ndivi va kuvi ña ndiki'vi ra, ra ikan ke iyoo ra vichin va, ra
xaku nda'vi ra xa'a yo nuu Tata yo Ndioxi. 25 Ra ña ndiki'vi Tata yo
Jesucristo ndivi, ra ndikï'vi ra ña tuku tuku soko ra mii ra, ta ku'va
ˆxa iin sutu ra kuchee nuu na judío ña ˆki'vi ra Nuu Yii Ni soko ra
nii kiti, ta kuiya ta kuiya. 26 Ndi su tu ña ndixiniñu'u kuvi ña tuku
tuku soko Tata yo Jesucristo mii ra, saa ra te sakan chituni Tata yo
Ndioxi ña yuuvi yo'o vi kuvi ña tuku tuku soko ra mii ra; ndi su
ndia kii ña kuyachin ndi'i xa'a ña yuuvi vichin va kuvi ña *kixi ra

indaa ichi, ña sandi'i ra xa'a kuachi yuvi xa'a ña ndisoko ra mii ra
ña ndixi'i ra. [27] Ra ta ku'va *kuu xi'in Tata yo Jesucristo kuvi tu ña
ˆkuu xi'in takundi'i yuvi va, saa chi indaa ichi va kuvi ña xiniñu'u
kuvi na, ndia saa ra ndiatu na ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in na kii ña vaxi va. [28] Saa chi indaa ichi kuvi tu ña ndisoko Tata
yo Jesucristo mii va ra, ña ndixi'i ra, ña va'a *sandi'i ra xa'a kuachi
takundi'i yuvi. Ra te xa na nandiko tuku ra ichi ña uvi kixi ra nuu ña
yuuvi yo'o, ra küvi ka ra xa'a kuachi na yuuvi, saa chi ña kixi ra, ra
ña sakaku ra takundi'i yuvi na ndiatu ña nandiko tuku va ra kuvi ña.

Ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra xa'a yo kuvi ña va'a ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

10 Saa chi ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
takua xa'a na'na, ña va'a, ña kuu kii ña vaxi va kuvi ña
ka'an ña, ndi su süvi vi xa ndixa mii ña va'a kan kuvi ña ka'an ña
xa'a. Ña kan ke ndikuchüun vi ndiayu kan ña sandi'i ña xa'a kuachi
yuvi na ndasaka'nu Tata yo Ndioxi ta ku'va kachi ña, ta kuu ña
ndisoko na nii kiti ta kuiya ta kuiya. [2] Ra tu ña ndikuchuun kuvi nii
kiti ña ndisoko na nuu Tata yo Ndioxi, ña sandi'i ña xa'a takundi'i
kuachi yuvi, saa ra kuëe tuku tuku vi soko na ña, chi xa nani indaa
ichi ra xa sandi'i ña xa'a takundi'i va kuachi na, ra nii ndakäni ka tu
ini na ña iyoo kuachi va na. [3] Ndi su mii ña ndaa, ra ña ˆsoko na nii
kita kan, ra ña *xa ña ke sandaka'an ña na xa'a kuachi na ta kuiya
ta kuiya va. [4] Saa chi nii sindiki, xi'in nii tixu'u, ra kuëe kuchuun vi
ña kan, ña sandi'i ña xa'a kuachi yuvi.
[5] Xa'a ña kan ke te *kixi Tata yo Jesucristo nuu ña yuuvi yo'o, ra
ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi kachi ra su'va:
Küni vi kun ña na ka'ni yuvi kiti, ra soko na nii ri nuu kun, ra
ni küni tu kun ña taxi na ndia ndia ka ña'a nda'a
va kun,
saa chi xa nuu ña kan ke taxi kun iki kuñu yu ña inuu xi'in iki
kuñu na kan, ña va'a na soko yu ña nuu va kun.
[6] Ra ni kuëe kuni tu kun ña ka'mi na kiti ña ndaa xiko ri nuu
va kun, ra ni kuëe kuni tu kun ña na soko na nii
kiti nuu va kun, ña va'a na koo ka'nu ini kun xa'a
kuachi na.

7 Ra xa'a ña yo'o kuvi ña ndika'an yu kachi yu su'va: “Yo'o
xaa yu ña sa yu ña kuni mii kun, Tata Ndioxi,
ra saa kuvi tu ña ˆkachi ndiayu kun ña ndika'yu xa'a yu te
yachi va”,
*kachi Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo Ndioxi. 8 Ña nu̱ú ndika'an
Tata yo Jesucristo, ña küni Tata yo Ndioxi ña taxi na ndia ndia ka
ña'a nda'a ra, ra ni kuëe kuni tu ra ña soko na nii kiti nuu va ra, ra
ni kuëe kuni tu ra ña ka'mi na kiti ña ndaa xiko ri nuu va ra, ña va'a
koo ka'nu ini ra xa'a kuachi na. Ra va'a ni ka'an ni va ndiayu Tata
yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ña xiniñu'u koo takundi'i ña yo'o,
ndi su küni vi Tata yo Ndioxi ña, *kachi Tata yo Jesucristo. 9 Ra saa
*ndika'an ka ra kachi ra su'va: “Yo'o xaa yu ña sa yu ña kuni mii
kun, Tata Ndioxi”, *kachi ra. Ra ña *kachi ra su'va, ra xa'a takundi'i
ña'a ña *ndisoko na te yachi va kuvi ña sandi'i ra, ra saa *ndisoko
ra iki kuñu mii va ra. 10 Ra ña *ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra,
ra ña kuni mii Tata yo Ndioxi va kuvi ña *xa ra. Ra xa'a ña kan va
kuvi ña ndasayii Tata yo Ndioxi yoo. Ra takua indaa ichi va kuvi ña
*ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra xa'a kuachi yo, ra ndia nii ka ichi
nandïko ra sa ra ña.
11 Ra ña ˆxachiñu ndia sutu xi'in ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra iin takundi'i va kii ndita ndia nuu soko na ini ve'e ñu'u,
ña tuku tuku ichi soko ndia ña'a ña kuchüun sandi'i xa'a kuachi
yuvi. 12 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra kuu sutu ra kuchee, ra takua
indaa ichi va kuvi ña ndisoko ra mii ra nuu Tata yo Ndioxi xa'a
kuachi yo, ra ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña *xa ra ña. Ra te ndi'i
saa ndakundu'u ra xiin kua'a tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi
va. 13 Ra ikan kuvi ña ndu'u ra ndiatu ra ña sandi'i Tata yo Ndioxi
xa'a yuvi na kanita'an xi'in va ra. 14 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra
indaa ichi va kuvi ña ndisoko ra mii ra ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi
yuvi na ˆndasayii ra ña kundikun na ichi ra. 15 Ra ndakuiin tu Tachi
Yii Tata yo Ndioxi va xa'a ña yo'o, Ra su'va ke kachi ña:
16 Ña yo'o kuvi iin ña xaa ña kindoo yu xa'a xi'in na kii ña
vaxi, ra su'va ke iyoo ña:
Tiaa yu ndiayu yu nima na,
ra tiaa tu yu ña xini va na, *kachi Tata yo ˆkachi Tachi Yii ra.
17 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi *kachi ra su'va va kachi Tachi
Yii ra:

Ndia nii ka ichi ndakä'an yu xa'a kuachi na, ra saa tu xa'a ña
xïin na kandixa na yu'u va,
*kachi ra ˆkachi ña. 18 Ra xa'a ña xa *xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi
xa'a kuachi yo, ra xiniñü'u ka vi soko yo ndia ndia ka ña'a nuu ra
xa'a kuachi yo vichin.

Ña xiniñu'u va kuvi ña kuyachin yo nuu Tata yo Ndioxi

19 Ñani yo, vichin, ra xa kuvi va ki'vi yo Nuu Yii Ni, ra xiniñü'u
kundi'i ini vi yo, saa chi xa'a nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia ndika
cruz va kuvi ña kuvi ki'vi yo. 20 Ra ña ndixi'i ra kuvi ña ndakuiña ra
iin ichi xa̱a nuu yo; ra ichi kan kuvi ña ˆtaxi ña kutiaku va yo, ra ña
yo'o, ra su'va va ke kuni kachi ña, ña nditata tikoto ña xitanii ini
ve'e ñu'u, ra ndanuña Nuu Yii Ni, ra xa'a ña nditaxin iki kuñu va
ra kuvi ña ka'an ña. 21 Ra xa'a ña xa ˆkuu Tata yo Jesucristo, sutu
kuchee ve'e Tata yo Ndioxi kuvi ña, 22 xiniñu'u na kuyachin yo nuu
Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo, xi'in xa'a ña ndinuni ni ndiaa
ini yo Tata yo Jesucristo; saa chi *xa ndakatia va ra nima yo, ña va'a
na ndakäni ka ini yo ña iyoo kuachi yo, ra xa ndakatia tu ra iki kuñu
yo xi'in tiakuii, ra va'a ni va. 23 Ra ndinuni ni na kondiaa ini yo Tata
yo Jesucristo, ra na ndïko ini yo, saa chi Tata Ndioxi, ra saxinu va
ra nuu ña *kindoo ra xi'in yo. 24 Ra xiniñu'u na nduku yo ku'va ña
na chikaa yo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi ña na ku'vi ini na kuni
na inka yuvi, ra saa tu ña sa na chiñu ña va'a xi'in va na. 25 Ra na
sakuä'a yo sa yo ta ku'va ˆxa na ñani yo na xïin ndakuta'an xi'in yo
ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa yo ke na chikaa
yo tu'un ndiee ini xi'in ta'an va yo, ra xiniñu'u ni ka va sa yo saa
vichin, saa chi xa ndinumi ni va nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
26 Ra tu xa kundaa ini yo xa'a ña ndaa, ra na sa yo chiñu ki'vi
xi'in ña kusii ini mii yo, saa ra köo ka vi ña'a ña kuvi soko Jesucristo
ña sandi'i ña xa'a kuachi yo. 27 Saa chi ndia ña ndiatu yo kuvi ña
sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in yo, ra ti'vi ra yoo ku'un yo nuu
iin ndakundichi ndakundichi yaa ñu'u nuu koko na kanita'an xi'in
va ra. 28 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te yachi, ra yuvi na ndixïin
kandixa ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra tu ndakoyo
uvi a uni yuvi na ndika'an tie'e nuu na, ña *kanduu na ndiayu kan,
saa ra kuëe ndikunda'vi vi ini ndia xayukun kuachi kuni ndia na, chi
ña *xa ndia ke ndikun xa'ni va ndia na. 29 Ra na ndaki'in xini ndo

chi tu sa *ndo'o na kan, xa'a ña *kanduu na ndiayu Tata yo Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, saa ra kua'a ni ka va tundo'o ni'i yuvi na ˆxa
chiñu ki'vi xi'in ña kusii ini mii na, saa chi xi'in chiñu ña ˆxa va na
ke ˆndaña'a na mii na ña ˆkundasi na Tata yo Jesucristo, ra xi'in ña
kan kuvi tu ña ˆndaña'a na ña köo ya'vi ndiaa nii ra ña ndixitia
ndika cruz ña *sandi'i xa'a kuachi va yo; ra yuvi na xa saa kan, ra
Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña iyoo ka'nu ini xa'a va yo kuvi ña ˆkaña'a
na xi'in, ra ˆkundasi na ña. 30 Ra xa xini va yo Tata yo Ndioxi, ra ra
kan kuvi ra ndika'an *kachi su'va: “Yu'u va kuvi ra kuu mii ndiayu
ña taxi yu tundo'o nda'a na saa ini xini yu'u; ra ta ku'va iyoo mii ña
*xa na ke ndo'o na xa'a sa va yu”, *kachi ra. Ra saa ndika'an ra ka
ra *kachi ra su'va: “Yu'u kuvi tu ra sayukun kuachi xi'in na ñuu va
yu”, *kachi ra. 31 Ndiee ni kaa tundo'o taxi Tata yo Ndioxi, ra tiaku,
nda'a yo tu na ndani'i ra yoo ña ˆxa yo chiñu ki'vi.

32 Ra na ndaka'an ndo chi te sakan ndakundikun ndo ichi Tata yo
Jesucristo. Ra va'a ni kua'a ni va tundo'o ña u'vi ni ndo'o ndo, ndi
su xa ndiee va ini ndo, ra nindïko vi ini ndo xa'a ña ndikun ndo ichi
Tata yo Jesucristo. 33 Ra nuu chitu yuvi va *xa siki na sava ndo, ra
kani tu na ndo'o va, ra sava tu ndo *chindiee ta'an xi'in na *ndo'o
ta'an tundo'o ña ka'an yo xa'a yo'o va. 34 Ra *kusuchi ni tu ini ndo
xi'in na *xindo'ni ve'e kàà va. Ra te kindiaa na chiñu takundi'i ña'a
ña kuu mii ndo, ra xi'in ña kusii ini va ndo ndataxi ndo ña nda'a na.
Saa chi xa kundaa va ini ndo ña va'a ni ka va ña'a ña ni'i ndo'o vaxi
kii, ra ña'a ña ni'i ndo kan, ra ndia ndikaa ndiku'un va ke koo ña
nuu ndo. 35 Xa'a ña kan ke na ndaköo ndo ña ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo, saa chi ña ndiaa ini ndo ra, ra ndacha'vi va ra ndo'o xa'a
ña. 36 Ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi ña, iin tuun saa na sa ndiee ini va
ndo ña ndakundiee ndo sa ndo ña kuni Tata yo Ndioxi, ña va'a na
ndaki'in ndo takundi'i ña'a ña *kindoo ra taxi ra nda'a ndo. 37 Saa
chi su'va ke *kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra ˆkachi tu'un ra:

Tiaa ni va xa ndinumi xaa tiaa ra xiniñu'u xaa,
ra kuächi ka vi ra.
38 Ra yuvi na xa chiñu va'a nuu yu kuvi na kutiaku va, saa chi
ndiaa ini na yu'u,
ndi su yuvi na nandiko chi sata, ra kuëe kusii vi ini yu xi'in na
kan, *kachi ra

ˆkachi ña. 39 Ndi su yoo, ra kuëe iyoo yo ta ku'va iyoo yuvi na
nandiko chi sata, ra ndi'i xa'a na, chi yoo, ra Tata yo Ndioxi va kuvi
ra ndiaa ini yo, ra ndiatu tu yo ña sakaku ra nima va yo.

Su'va ke xindiaa ini yuvi na xindee xina'a Tata yo Ndioxi

11 Ña ndinuni ni ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi ke kundaa kaxi
ini yo ña ndaki'in va yo ña'a ña ndiatu yo ndaki'in yo; ra
va'a ni täan ndaki'in va yo ña, ndi su kandixa va yo ña ndaki'in yo
ña. 2 Ra xa'a ña *xindiaa ini na xindee xina'a Tata yo Ndioxi kuvi tu
ña *ndaki'in mani va ra na.
3 Ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi kuvi ña kundaa ini yo
ña ndika'an ra ña na koo ña yuuvi yo'o, ra iyoo va ña, ra takundi'i
ña'a ña ˆxini yo vichin, ra xi'in ña'a ña ndiküvi kuni va yo kuvi ña
*kuva'a ña.
4 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Abel Tata yo Ndioxi kuvi ña *ndisoko
ra iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni nuu ra, ndi su ra Caín, ra ña nuu va
ndisoko ra kan; ra xa'a ña ndisoko ra Abel iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni
kan ke ndakuni va Tata yo Ndioxi ra, ra *ndaki'in mani va ra ña'a
ña ndisoko ra. Ra va'a ni xa na'a ni va ndixi'i ra Abel, ndi su saña'a
va ña *xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi yoo vichin, ña xiniñu'u ni na
kondiaa ini tu yoo va Tata yo Ndioxi.
5 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Enoc Tata yo Ndioxi kuvi ña *kua'an
tiaku va ra ndivi, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndaki'in ña'a, ra
nindanï'i ka ndia nii yuvi ra nuu ñu'u yo'o. Ra te kumani ka ku'un ra
Enoc ndivi, ra kusii ni va ini Tata yo Ndioxi xi'in ra, saa chi ndinuni
ni va kandixa ra ra. 6 Ra na kundaa ini ndo, chi kuchïñu vi yo sa yo
chiñu ña ˆkusii ini Tata yo Ndioxi xi'in tu kuëe ndiaa ini yo ra, saa
chi ña xiniñu'u sa takundi'i yuvi na kuyachin nuu Tata yo Ndioxi
kuvi ña kandixa na ña iyoo va ra, ra ˆtaxi ra ña va'a nda'a yuvi na
ndinuni ni kuyachin nuu ra.
7 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Noé Tata yo Ndioxi kuvi ña *kandixa
va ra ra te ndika'an ra xi'in ra ña kuu iin ña täan kuni na yuuvi yo'o,
saa ra ndikun xa'a va ra xava'a ra iin itun chee tun xika nuu mini, ra
ikan ke xindo'ni na ve'e ra ña va'a ndixï'i na. Ra xa'a ña *xindiaa ini
ra Noé Tata yo Ndioxi kuvi tu ña *ndaña'a ra na yuuvi yo'o ña kuëe
iyoo ndaku chiñu ña *xa va na, ra ndi'i xa'a va na, ra taxi Tata yo
Ndioxi ña va'a nda'a ra xa'a ña *xa ra chiñu ndaku.

8 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi ña
kandixa va ra ra te kana ra ra, ra kee ra kua'an ra inka nuu ñu'u ña
*kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va ra. Ra te kee ra kua'an ra, ra
ndia nii kundäa ini ra ndia chi ke kua'an vi ra. 9 Ra xa'a ña *xindiaa
ini ra Tata yo Ndioxi kuvi tu ña va'a ndixiyo too ra nuu ñu'u inka
yuvi va, ra mii ñu'u kan kuvi ña *kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra
nda'a va ra. Ra nuu ñu'u kan, ra ve'e tuvixin va xikandu'u ra, ra mii
sa kuvi tu ña *xa ra Isaac se'e va ra, ra saa tu ra Jacob se'e ñani va
ra, ra *kandixa tu ndia kan va ña ndaki'in ndia ñu'u ña *kindoo Tata
yo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham. 10 Ra ña *xindiaa ini ra Abraham
Tata yo Ndioxi, ra iin ñuu ka'nu ña *kuva'a nuu kuë ndi'i xa'a va
kuvi ña xindiatu ra koo ra. Ra ñuu kan, ra mii va Tata yo Ndioxi
kuvi ra *xakin ku'va nuu iyoo ña, ra mii ra kuvi tu ra *xava'a va ña.
11 Ra xa'a ña *xindiaa ini ña Sara yasi'i ra Abraham Tata yo
Ndioxi kuvi ña va'a *kaku se'e ña; ra ña Sara kan, ra ña numa va
ndixiyo ña, ra kusiin tu xa chee ni va ña, ndi su nii saa va chi *kaku
va se'e ña. Saa chi *kandixa va ña, ña saxinu Tata yo Ndioxi nuu ña
*kindoo ra xi'in na. 12 Ra va'a ni xa yachin kuvi va ra Abraham ña
chee ni ra, ndi su *kaku va se'e ra, ra kua'a ni *kuu ndise'e ra, iin
ta ku'va kua'a kimi ri ndee ndivi xi'in yuti ña ndee yu'u tiañu'u saa
kuu na, ra ndia nii yuvi ˆküvi ka'vi na.
13 Ra takundi'i yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra nindakï'in vi na ñu'ú
ña *kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a na, ra ndixi'i va na; ndi su
xa'a ña *xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi, ra xa ta iyoo ña xa *xini
va na iyoo ña, ra kusii ni va ini na ña ndaki'in na ña. Ra xa'a ña xa
ˆkundaa ini na ke ndika'an na ña kuu na na xika too nuu ña yuuvi
yo'o va, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi na. 14 Ra kaxi ni va iyoo ña
yo'o, saa chi yuvi na ka'an kachi su'va, ra inka ñuu ña kuu ñuu mii
va na ke nduku na ku'un na koo na. 15 Saa chi tu ñuu nuu kee va
na ke ndixani ini na nandiko na, saa ra kuvi va nandiko na saa chi
ndixiyo va kii ña kuvi nandiko na. 16 Ndi su na kan, ra ña *kuni na
ke ku'un na iin ñuu ña va'a ni ka va, ra ñuu kan, ra ndivi va ke iyoo
ña. Ra xa'a ña kan ke kuëe kuka'an vi nuu Tata yo Ndioxi ña ˆka'an
ra kuu ra Ndioxi na, saa chi xa *xanduvi va ra iin ñuu nuu ku'un na
koo na.
17 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi tu ña
xiin va ra ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra. Te ndika'an Tata yo Ndioxi
xi'in ra ña na soko ra ra nuu ra, ra va'a ni indaa saa va kuvi se'e

ra, ndi su ndixiyo nduvi va ra ña soko ra ra, saa chi xindiaa va ini
ra ndaki'in ra ña *kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in ra te yachi, ra
su'va ke kachi ra *kindoo ra xi'in ra: 18 “Na se'e ra Isaac kuvi na kuu
ndise'e kun”, *kachi ra xi'in ra. 19 Ra ña *xiin ra Abraham ña soko
ra ra lo'o Isaac se'e ra, ra xa'a ña kundaa ini ra ña kuu mii Tata yo
Ndioxi ndiee ña sandatiaku va ra ra kuvi ña; ra ña kuni kachi ña
yo'o ke xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo ra lo'o kan, ra *sandatiaku tuku
va Tata yo Ndioxi ra.
20 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Isaac Tata yo Ndioxi kuvi ña *kindoo
ra ka'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña taxi ra ña va'a kuta'vi ra Jacob
xi'in ra Esaú. 21 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Jacob Tata yo Ndioxi kuvi
ña ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi xa'a uvi saa ndia kuachi se'e ra
José se'e ra. Ra te ndi'i saa ndasaka'nu ra Tata yo Ndioxi, ra itun
tun xikatuvi va ra kuvi nu ndixiyo ndiee ra ña xindichi ra. 22 Ra xa'a
ña *xindiaa ini ra José Tata yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xi'in na
ñani ra na se'e ra Israel iva ra, ña xaa iin kii ra kee va na ñuu Egipto
kunu'u na nuu kee na, ra *xa'ndia tu ra chiñu nuu na ndia ku'va ke
sa na xi'in leke va ra.
23 Ra xa'a ña *xindiaa ini na iva si'i ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi
ña ndiyü'vi vi na kuni na ra rey te xa'ndia ra chiñu nuu na ña ka'ni
na ra Moisés te *kaku su'va ra, saa chi te kaku ra ra tiaa ni nduvi ra,
ra xa'a ña kan ke tise'e na ra uni yoo. 24 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra
Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña ndïxa ra xa'a vi ña kuu ra se'e nda'vi
ña se'e rey Faraón te xa kuchee ra, 25 chi va'a ka kuni ra ña na ndo'o
ra xi'in na ñuu Tata yo Ndioxi va, nuu ña kusii ini ra xi'in takundi'i
ña savi, ña sanda'vi yuvi, ña sa na kuachi. 26 Ra xa'a ña kan ke
*kindoo ka va ini ra ña ndo'o ra ta ku'va *ndo'o Tata yo Jesucristo,
nuu ña ˆkuu ra ra kuika xi'in takundi'i ña'a ña iyoo Egipto; saa chi
ña xindiatu ra ndaki'in ra kuvi ña va'a ña ni'i ra nuu Tata yo Ndioxi
va. 27 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña kee
ra ñuu Egipto kua'an ra inka xiyo, ra ndiyü'vi ra kuni vi ra ra rey
ñuu kan, chi ña *xa ra ke ndinuni ni *xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi,
ra küvi kuni va yo.
28 Ra xa'a ña *xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña
xa'ndia ra chiñu nuu na ñuu Israel ña na ndasaka'nu na viko pascua,
xi'in ña ka'yu na nii ye'e na ña va'a na kä'ni ra tatun Ndioxi, tiaa
ndia kuu se'e nuu na. 29 Ra xa'a ña *xindiaa ini na ñuu Israel Tata
yo Ndioxi kuvi ña va'a ndata'vi tiañu'u, ra nani ra Kua'a, ra va'a

ndiya'a na ma'ñu ra, ra ta ku'va iyoo nuu ñu'u ichi va iyoo nuu
ndiya'a na; ra *kuni tu na ñuu Egipto va ya'a na ma'ñu ra ta ku'va
ndiya'a na kan, ndi su ndandita tuku va ra nuu ndikaa ra, ra ndika'a
ndi'i va na ñuu Egipto ndixi'i na.
30 Ra xa'a ña *xindiaa ini na ñuu Israel Tata yo Ndioxi kuvi ña
xinunuu na uxa kii, sata korra yuu ña xava'a na ndasi nuu ñuu
Jericó ra nduva va ña. 31 Ra xa'a ña *xindiaa ini ña'a ña nani Rahab,
ña ndixika sii, Tata yo Ndioxi kuvi ña ndixï'i ña xi'in na ñuu ña, na
ndixïin kandixa Tata yo Ndioxi, saa chi ña kan kuvi ña ndaki'in
mani ndia ñuu Israel ndia ndixa'an *xitonani ñu'u ña ndaki'in na
ñuu Israel kundee va na.
32 Ra iyoo kua'a ni ka va na *xindiaa ini Tata yo Ndioxi xina'a
na kuvi ka'an yu xa'a xi'in ndo, ndi su kua'a ni va tiempo kuniñu'u
yu ña ka'an yu xa'a na xi'in ndo, ta kuu xa'a ra Gedeón, xi'in ra
Barac, xi'in ra Sansón, xi'in ra Jefté, xi'in ra David, xi'in ra Samuel,
xi'in ndia ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xina'a. 33 Ra ndia
ka'an yu xa'a yo'o, ra xa'a ña *xindiaa ini ndia Tata yo Ndioxi va
kuvi ña ndaki'in ndia ñuu na'nu, ra vivii tu *xa ndia te xikuu ndia
ndia chiñu va, ra ndaki'in tu ndia ña *kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra
nda'a va ndia, ra *ndasi tu sava ndia yu'u ndika'a va te *kuni ri kaxi
ri ndia, 34 ra te *taan tu na sava ndia nuu ñù'ù ña iin ndakundichi
ndakundichi xixi, ra ndikuchüun vi ña ka'mi ña ndia, ra te kuni
tu na ka'ni na sava ndia xi'in ichi, ra ndikuchüun vi na. Ra te xa
kundiëe ka tu sava ndia, ña kanita'an ndia xi'in yuvi na saa ini xini
ndia, ra nduu ndaku tuku va ndia, ra *xa tiaa va ndia nuu yuvi kan.
35 Ra xa'a ña *xindiaa ini sava na si'i Tata yo Ndioxi kuvi tu ña va'a
ni xa *ndixi'i va na ta'an na, ndi su *ndatiaku va na.
Ra xa'a ña *xindiaa tu ini sava na Tata yo Ndioxi kuvi ña ndixïin
vi na ña ndakoo na ña ndikun na Tata yo Ndioxi, ña va'a na ˆsaña
ndika na chiñu na, ra sandö'o ka na na. Chi ña *xa na ke ndataxi va
na mii na ña ndixi'i na, saa chi xa *kundaa va ini na ña ndatiaku
tuku va na, ra ku'un na koo na iin nuu va'a ni. 36 Ra sava tu na
*ndo'o ni va, saa chi *xa siki ni na na, ra kani ni va tu na na, ra
chiku'ni na xi'in yo'o kàà, ra *xindo'ni na ve'e kàà. 37 Ra sava tu na
xa'ni na xi'in yuu va, ra sava tu na ndata sava na xi'in kàà ña xa'ndia
itun va, ra sava tu na xa'ni na xi'in ichi va; ra sava tu na *kindiaa na
ve'e va, ra ndixïyo ka nuu kundee na, ra ni ndixïyo tu tikoto kundixi
va na, chi ndia ñii ndikachi xi'in ñii tixu'u va xindixi na, ra nda'vi ka

vi *ndo'o na ña kundiva'a ni na, ra *kusuchi ni tu ini va na. 38 Ra na
*ndo'o su'va, ra na va'a va kuvi na ña kan ke ndiküvi kundee va'a
na tiañu na yuuvi yo'o. Chi lo'o xindee na iku ichi, ra lo'o xindee na
iku sukun va, ra sava tu *tise'e na yu'u kava va, ra sava tu *tise'e na
tixi ñu'u va. 39 Ra xa'a ña *xindiaa ini na Tata yo Ndioxi, ra kusii ni
va ini ra xi'in na, ndi su nindakï'in vi na ña'a ña *kindoo ra taxi ra
nda'a na; 40 saa chi ndküni Tata yo Ndioxi ña *ndasa ra takua na
kan, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, chi ña *xa ra ke chindiatu
ña'a va ra na, ra iin *nduu va yo xi'in na ña *ndasa ra yoo ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi. Ra va'a ni *xa Tata yo Ndioxi ña *xa ra saa
xi'in yo.

Taxi va Tata yo Ndioxi ndiayu ña ndo'o yuvi na kuu se'e ra ña va'a na nduu ndaku ini na

12 Ra ña xa kundaa ini yo xa'a kua'a ni yuvi na *xindiaa ini
Tata yo Ndioxi te yachi, ra na sakua'a yo nuu na ña ˆndakoo
va yo ndia ndia ka ña'a ña ˆtäxi kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi, ta
kuu kuachi ña kama ni ˆsandakava yoo, chi ña xiniñu'u sa yo ke na
sa ndiee ini va yo, ra iin tuun saa na kaka yo ku'un va yo ichi ña
ndikun yo. 2 Ra indaa xa'a Tata yo Jesucristo va ke ndinuni ni na
kundi'i ini yo, saa chi xa'a ña *xa mii va ra kuvi ña va'a ndiaa ini
yo ra, ra mii ra kuvi tu ra taxi ndiee yo ña va'a kondiaa ini yo ra
ndia kii ndi'i va. Ra xa'a ña sii, xi'in ña nduvi ni iyoo ndivi va kuvi
ña *xiin va Tata yo Jesucristo ndo'o ra takundi'i ña ka'an nuu ña
ndixi'i ra ndika cruz, ra te ndi'i saa ndakundu'u ra xi'in kua'a nuu
iin tiayu ka'nu ndu'u Tata yo Ndioxi.
3 Ra tu sava nandiko ini ndo, a kuñaa ndo ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo, ra na ˆndakani ini ndo xa'a ña *ndo'o ra, saa chi ra kan
ra *xiin va ra ña *ndo'o ra *xa na yuuvi kuachi yo'o, ra na ˆsakua'a
ndo ña sa ndiee ini ndo ña kuëe kuñaa ndo, xi'in ña kuëe nandiko
ini ndo. 4 Saa chi ndo'o, ra va'a ni ˆndo'o ni va ndo ña ndikun ndo
Tata yo Ndioxi, ndi su täan *ndo'o vi ndo, ta ku'va *ndo'o Tata yo
Jesucristo ña ndixi'i ra. 5 Ra se'e Tata yo Ndioxi kuvi va ndo, ndi su
xa *naa va ini ndo xa'a tu'un ndiee ini ña ka'an ra xi'in yuvi na kuu
se'e ra, ña kachi ra su'va:

Se'e mii yu, na ndakäva ini ndo, te xa ka'an yu xi'in ndo ña
vä'a xa ndo,

ra nii na nandïko tu ini ndo te ndasa ikun yu ndo'o va.
[6] Saa chi yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi, ra ndasa ikun va yu
yuvi na ˆku'vi ini yu xini yu,
ra sando'o tu yu yuvi na ndaki'in yu nduu se'e va yu,
*kachi ra. [7] Ra xa'a ña kan ke na sa ndiee va ini ndo'o ña taxi Tata
yo Ndioxi ndiayu ña ndo'o ndo, saa chi xa'a ña kuu ndo se'e va ra
kuvi ña xa ra saa xi'in ndo. Saa chi, ¿a iyoo yuvi na iyoo se'e, ra
kuëe ndasa ikun na na, tuvi ndo? [8] Saa chi tu na ndäsa ikun Tata yo
Ndioxi ndo'o, ta ku'va xa ra xi'in takundi'i yuvi na kuu se'e ra, saa
ra süvi vi se'e ra kuvi ndo, chi se'e inka tiaa va kuvi ndo. [9] Ra te
ndixiyo vali yo, ra ndasa ikun tu iva yo yoo va, ra *xa to'o va yo ra.
¿Ra nichuun ke kuïin tu yo ña ndasa ikun Tata yo Ndioxi ra iyoo
ndivi yoo, ra ni'i yo ña kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in ra?
[10] Saa chi na iva si'i yo, ra takua ña tiaku too yo nuu ñu'u yo'o va
kuvi ña ndasa ikun na yoo, ra takua ña *kuchuun na *xa na ke *xa
va na; ndi su ña ˆndasa ikun Tata yo Ndioxi yoo, ra xa'a ña va'a mii
va yo kuvi ña, saa chi saa ke kuvi ndasa yii ra yoo, ra nduu yo ta
ku'va iyoo mii va ra. [11] Ra ña ndixa va ke ndia nii yo xinïsii ña ndasa
ikun na yoo, saa chi tixu'vi va ini yo; ndi su yuvi na xiin nduu ikun
xa Tata yo Ndioxi, ra va'a va ˆkee na kan, saa chi ña ˆni'i na kuvi ña
va'a ni koo va na, ra vivii tu sa va na.

Iyo ni tu na kundasi yo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi

[12] Ra xa'a ña kan ke va'a ni xa kuñaa va xa'a ndo xi'in nda'a ndo,
ra na chikaa va ndo ndiee. [13] Ra ichi ndaku va na kaka ndo, ña va'a
na ndüva yuvi na köo ndiee, ra saa tu yuvi na ku'vi xa'a küvi kaka
va, ña va'a na nduva'a na.
[14] Ra na sa nduxa ndo ña vivii kuta'an ndo xi'in takundi'i va yuvi,
ra na kï'vi ndo kuachi xi'in ndia nii na, ra nii na sä tu ndo chiñu
ki'vi va, saa chi yuvi na kuëe ndataxi mii nda'a Tata yo Ndioxi, ra
küvi vi kuni na ra. [15] Ña kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, saa chi tu
köo, ra iyo ni ndakï'in ndo ña va'a ña kuni Tata yo Ndioxi taxi ra
nda'a ndo; ra nduu tu ndo ta ku'va iyoo tio'o iku xatu, ra küvi ka
kundikun ndo Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni ndo ndi'i xa'a. [16] Xa'a ña
kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, ña va'a na küsun tiaa xi'in na si'i tu
täan tanda'a va'a ndia xi'in na, ra saa tu na si'i va; ra nii na kundäsi
tu ndo ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi va; ta ku'va *xa ra

Esaú, ña ki'in ra iin ko'o lo'o xixi ra xa'a va'a ña *taxi Tata yo Ndioxi
nda'a ra ña kuu ra se'e nuu na iva si'i ra, te ndixiko ra ña. [17] Ra xa
kundaa va ini ndo, chi te ndi'i ra *kuni ka va ra Esaú ña ndaki'in ra
ña va'a nda'a iva ra, ndi su nindakï'in ka vi ra ña; ra va'a ni xaku ni
va ra, ndi su ndinï'i ka vi ra ku'va ña ndanama ra chiñu ña *xa ra.
[18] Ra na kundaa ini ndo, chi xa siin va ˆxa Tata yo Ndioxi xi'in
yoo nuu na xii xikua yo, saa chi na kan, ra xa siin va *xa ra xi'in na
te taxi ra ndiayu ra nda'a na iku ña nani Sinaí. Ra ña ˆkuyachin ndo
nuu Tata yo Ndioxi vichin, ra kuëe kuyachin vi ndo nuu ndiee ni
xika tachi, nuu iin ña ñaa kaa, nuu íin iku ña kana i'ma xini ña xixi
ña; [19] ra nii ndixïni tu so'o ndo tachi itun tun tivi va na, ra nii ndixïni
tu so'o ndo ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo ta ku'va ndika'an ra
xi'in na ñuu Israel. Saa chi ta xini so'o na kan ña ndika'an Tata yo
Ndioxi, ra ña *xa na ke xaku nda'vi na nuu ra ña na kä'an ra xi'in va
na. [20] Ra na ndiee ka ndiyu'vi va kuvi na te ndika'an Tata yo Ndioxi
kachi ra su'va: “Tu ndia yuvi a kiti na ndaa iku yo'o, ra na ka'ni ndo
na xi'in yuu, ra saa tu kiti kan va”, *kachi ra. [21] Ra ndia ra Moisés,
ra ndiyu'vi va ra te *xini ra ña iyo ni kuu kan, ra ndika'an ra kachi
ra su'va: “Ndiakua kisi ña yu'u ña iyu'vi ni yu”, *kachi ra.
[22] Ra süvi ta ku'va *nindo'o na ñuu Israel ke ˆndo'o ndo, saa chi
ndo'o, ra nuu íin iku ña nani Sión, xi'in ñuu ka'nu ña kuu kuenda
Tata yo Ndioxi, ra tiaku, va kuvi ña kuyachin ndo; ra ñuu kan, ra
ñuu Jerusalén ña iyoo ndivi va kuvi ña; ra ikan, ra kua'a ni na tatun
Tata yo Ndioxi [23] ndakuta'an ña ˆndasaka'nu na ra. Ra *kuyachin tu
ndo nuu ndee na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi na ndika'yu kivi ndivi,
na kuu na nuu va'a *ndakundikun ichi ra. Ra *kuyachin tu ndo nuu
ndu'u Tata yo Ndioxi, ra ˆxa ndaku kuachi xi'in takundi'i yuvi va,
ra saa tu nuu ndee na va'a na xa ndixi'i va, [24] ra saa tu nuu ndu'u
Tata yo Jesucristo va. Ra xa'a ña *xa ra yo'o kuvi ña *kindoo Tata
yo Ndioxi iin ña xaa xi'in yo, ña *ndakuta'an mani yo xi'in Tata yo
Ndioxi vichin, ra saa tu nuu nii ra ña ndisoko ra xa'a kuachi va yo;
ra nii kan, ra va'a ni ka va ña kan nuu nii ra Abel, saa chi *sandi'i ña
xa'a kuachi yo.
[25] Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra na kandixa va
ndo ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo. Saa chi tu ndikäku na ñuu
Israel xa'a ña ndixïin na kandixa na ña ndika'an ra Moisés xi'in
na, ra ra kan ra iin tiaa ta'an mii va yo kuvi ra, saa ra ndiee ni ka
va kaa tundo'o ni'i yoo tu na kuïin yo kandixa yo tu'un ña ka'an

Tata yo Ndioxi xi'in yo. [26] Ra iku kan, ra tachi Tata yo Ndioxi, ra
ndiakua kanda ñu'u *xa ña te ndika'an ra; ndi su vichin, ra su'va va
ke kachi ra: “Sakanda tuku va yu ñu'u, ndi su süvi takua ñu'u kuvi
ña sakanda yu, chi sakanda tu yu ndivi va vichin”, ˆkachi ra. [27] Ra
xi'in tu'un ña ka'an ra “ña sakanda tuku ra ñu'u”, kuvi ña kundaa
kaxi ini yo, ña sandi'i ra xa'a takundi'i va ña'a ña xava'a ra iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, ra ndia takua ña'a ña küvi ndi'i xa'a va kuvi ña koo.
[28] Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi ñuu ka'nu ña kuëe ndi'i xa'a
kan va kuvi ña taxi ra nda'a yo; ra xa'a ña kan ke na kusii ni ini yo,
ra ndataxi yo tixa'vi nda'a ra, ra ndasaka'nu yo ra, ra na yu'vi yo
kuni yo ra, ra sato'o yo ra; saa chi ña kan kuvi ña kusii ini ra xi'in
va, [29] saa chi Tata yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo ñù'ù ña xa'mi takundi'i
ña va ke iyoo ra.

Ña xa ndikun yo Tata yo Ndioxi ra na sa yo chiñu ña kusii ini ra xi'in va

13 Na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo, ñani yo, xa'a ña ndikun
ndo Tata yo Jesucristo. [2] Ra na näa tu ini ndo ña ndaki'in
mani ndo na ñani yo na xaa ve'e va ndo, saa chi saa *ndo'o sava na
te yachi, ña *ndaki'in mani na yuvi ve'e na, ra ndikundäa ini vi na,
ra ndia na tatun Tata yo Ndioxi va *ndaki'in mani na.

[3] Ra na ndaka'an tu ndo xa'a na ñani yo na ñu'u ve'e kàà va, ra
xa mii vi ndo kuvi ndo ñu'u xi'in na ve'e kàà na tuvi ndo. Ra na ndi'i
tu ini ndo xa'a yuvi na ndo'o ni ini ˆxa inka yuvi va, ra xa mii vi ndo
kuvi ndo tixu'vi na tuvi ndo.

[4] Ra tiaa ndia iyoo yasi'i ra na kondiaa ya'vi ni na nuu ndia, ra
saa tu na si'i va na kondiaa ya'vi ni yii na nuu na, ra na küsun tiaa
xi'in inka na si'i na küu yasi'i ndia, ra na küsun tu na si'i xi'in tiaa
ndia küu yii va na; saa chi yuvi na xïin sa ña ka'an tu'un yo'o, ra ni'i
na tundo'o va sa Tata yo Ndioxi.

[5] Ra na kotöo ni ndo ña koo kua'a ni ka xu'un ndo; chi ña xiniñu'u
sa ndo ke na kusii ini ndo xi'in ña xa iyoo nuu va ndo, saa chi Tata
yo Ndioxi, ra su'va va ke *kachi ra: “Ndia nii kii näa ini yu xa'a
kun, ra ndakoo nda'a yu yo'o”, *kachi ra. [6] Ra xa'a ña kan ke kuvi
kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra ka'an yo kachi yo su'va:

Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu;

ra ndia nii yuvi kuayü'vi yu nuu, saa chi ndia nii ña kuchüun
na sa na xi'in vi yu, ˆkachi yo.
7 Ra na sa to'o ndo na inuu nuu ndo, saa chi na kan kuvi na
*ndakani tu'un Tata yo Ndioxi nuu ndo; ra na ndaka'an tu ndo ta
ku'va xa na ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi va, ra mii saa ke na
sa tu ndo'o ña kondiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi va, ra sa ndo chiñu
va'a nuu ra.
8 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndasäma ra chi ta ku'va ndixiyo ra
te yachi, kuvi tu ña iyoo ra vichin va, ra saa kuvi tu ña koo ra kii ña
vaxi va. 9 Ra xa'a ña kan ke täxi ndo ña sanda'vi inka yuvi ndo'o, ña
saña'a na inka tu'un ña kuëe inuu xi'in ña *saña'a Tata yo Jesucristo
ndo'o. Saa chi va'a ka va mii Tata yo Jesucristo na taxi ndiee yo xa'a
ña ku'vi ini ra xini ra yoo, nuu ña kandixa yo ndiayu yata ña ka'an
xa'a ndia ña'a ke va'a kaxi yo, ra ndia ña'a ke küvi kaxi yo, saa chi
ña yo'o, ra kuëe chindiee ta'an vi ña xi'in yo.
10 Saa chi yoo, ra kuvi va kuyachin yo nuu Tata yo Jesucristo,
ra ndisoko mii xa'a yo. Ndi su sutu ndia ndisoko kiti nuu Tata yo
Ndioxi te yachi, ra küvi vi kuyachin ndia kan nuu ra. 11 Te yachi,
ra sutu ra kuchee kuvi ra ˆndaki'in nii kiti ra xa'an ra Nuu Yii Ni,
ña soko ra ña nuu Tata yo Ndioxi ña va'a na koo ka'nu ini ra xa'a
kuachi yuvi, ndi su iki kuñu kiti ri soko ra sutu kuchee nii kan, ra
ndia chi nuu ñuu va tava ra ña, ra xa'mi ra ña. 12 Ra mii saa kuvi
tu ña *ndo'o, Tata yo Jesucristo va, saa chi nuu ñuu va tava na ra,
ña xa'ni na ra, ra xi'in nii ra kuvi ña sandi'i ra xa'a kuachi na ñuu
ra. 13 Ra xa'a ña kan ke na ku'un yo chi nuu ñuu ña ndakuta'an yo
xi'in Tata yo Jesucristo, ra na ndakundiee ka yo ña sa ndiee ini yo
ña ˆxasiki na yuuvi yo'o yoo, saa chi saa kuvi tu xa na xi'in ra kan
va. 14 Saa chi ña yuuvi nuu ndee yo vichin, ra köo vi iin ñuu ña koo
iin takundi'i kii yo'o, ña kan ke yoo, ra iin ñuu ña kuëe ndi'i xa'a,
ña koo kii ña vaxi va kuvi ña nduku yo ku'un yo kundee yo. 15 Xa'a
ña kan ke iin takundi'i va kii na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi xa'a
ña *xa Tata yo Jesucristo. Ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndasaka'nu yo
Tata yo Ndioxi, saa chi ña xa yo saa, ra ta iyoo iin ña'a va ke iyoo
ña soko yo nuu ra. Saa chi saa ke xiniñu'u sa va yuvi na ndiaa ini
Tata yo Ndioxi. 16 Ra na näa ini ndo ña sa ndo ña va'a xi'in yuvi na
xamani nuu, ra saa tu ña taxi ndo ña'a ña iyoo nuu ndo nda'a va na;
saa chi ña ˆxa ndo su'va, ra ta iyoo iin ña'a va iyoo ña soko ndo nuu
Tata yo Ndioxi, ra kusii ni ini ra xi'in ña.

17 Ra na kandixa ndo na inuu nuu ndo ve'e ñu'u, ra na sa ndo
chiñu ña xa'ndia na nuu ndo; saa chi na kan, ra kuëe kuñaa vi na ña
vivii ndiaa na ndo'o, ra suvi na kan kuvi tu na ndiso xa'a ndo nuu
Tata yo Ndioxi va, tu ndia ña na ndo'o ndo. Ra vivii va na sa ndo ña
va'a na kusii ini na ña kondiaa na ndo'o, ra na täxi ndo ña kusuchi
ini na. Saa chi tu na sakusuchi ndo ini na, ra köo ña va'a ni'i vi ndo.
18 Ra na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndi, saa chi kundaa
kaxi va ini ndi ña kusii va ini ra xi'in ndi, saa chi xa nduxa ndi ña
vivii xa ndi takundi'i va chiñu. 19 Ra ña nduku ni yu nuu ndo kuvi ña
na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu ña va'a na taxi ra ndiayu
xaa yu koo tuku yu xi'in va ndo.
20 Ra nuu Tata yo Ndioxi ra sandatiaku Tata yo Jesucristo kuvi ña
nduku ni yu ña va'a xa'a ndo, saa chi ra kan kuvi ra taxi ña va'a, ra
Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa yoo, ta ku'va xa iin ra vivii ndiaa
ndikachi, ra suvi mii ra kuvi tu ra kindoo iin ña xaa ña kuëe ndi'i
xa'a xi'in va yo xa'a nii ra ña ndixitia ndika cruz, 21 ra mii ra kuvi
tu ra na saña'a ndo'o xi'in takundi'i ña kumani nuu va ndo, ña va'a
na sa ndo ña kuni ra. Ra xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo kuvi ña
na saña'a Tata yo Ndioxi ndo'o takundi'i chiñu va'a ña kusii ini
mii ra xi'in. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo ndia ndikaa
ndiku'un! Saa koo.
22 Ñani yo, nuu tutu ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o kuvi ña
saña'a yu lo'o ndo'o, ra na kandixa va ndo ña ka'an yu xi'in ndo
nuu tutu yo'o. 23 Ra na kundaa ini ndo, chi xa *kita va ra ñani yo
Timoteo ve'e kàà, ra tu kama na kixaa ra, saa ra kundiaka yu ra xaa
va yu te xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o.
24 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani yo na inuu nuu ve'e ñu'u,
ra saa tu xi'in na ve'e ñu'u va. Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ndee chi
Italia yo'o va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo.
25 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa
koo.

Tutu ña tiaa ra Santiago

Ka'an ndioxi ra Santiago xi'in na ndikun ichi Ndioxi na ndee ini kuvi ña yuuvi

1 Yu'u, ra Santiago, ra ˆxachiñu nuu Tata yo Ndioxi xi'in nuu Tata
yo Jesucristo kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu takundi'i
ndo'o na ta'an yo Israel na kuu ñuu Tata yo Ndioxi na nindutia
ndoso kua'an ndee nuu iinii saa kuvi ña yuuvi ña ka'an ndioxi yu
xi'in ndo.

Na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi te vaxi tundo'o nuu yo

2 Ñani yo, ku'va yo, na kusii ni ini ndo, te vaxi ndia ndia ka
tundo'o nuu ndo, ña xitondoso ña ndo'o. 3 Saa chi xa kundaa va
ini ndo, chi te vaxi tundo'o nuu ndo xa'a ña kandixa ndo Tata yo
Ndioxi, ra na kutu'va ka va kuvi ndo, ña sa ndiee ini ndo nuu
tundo'o, ra kuchïñu vi ña sakoyo ña ndo'o. 4 Ra tu na nandïko ini
ndo nuu tundo'o ña vaxi nuu ndo, ra saa ke kuchuun ndo xaa ndo
nduu ndo ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi, ña kuu ndo iin yuvi xixa,
na xa chiñu va'a, na xamäni ndia nii ña'a nuu.
5 Ra tu ndia ndo kumani ña ndichi nuu, ra na nduku ndo ña nuu
Tata yo Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a ndo; saa chi Tata yo Ndioxi ra
tiayu ni va ini ra, ra ˆkuxï'ndia vi ra ña nduku yo nuu ra. 6 Ndi su ña
xiniñu'u sa ndo ke ndinuni ni va na kondiaa ini ndo Tata yo Ndioxi
te nduku ndo ña nuu ra, ra ndia nii lo'o na sä uvi ini ndo; saa chi
yuvi na xa uvi ini, ra ta ku'va iyoo tiaa ñu'u, ra kanindiaa cho'o, ra
kanindiaa chikaa xa tachi va ke iyoo na kan. 7 Ra yuvi na xa uvi ini,
ra na kundiätu ini na ña taxi Tata yo Ndioxi ña'a ña nduku na nuu
ra, saa chi täxi ra ña nda'a na, 8 saa chi yuvi na xa uvi ini, ra köo
iin ña ndinuni nduku vi na, chi xa siin ka'an na vichin, ra xa siin tu
ka'an na tiaan va.

Na kondiäa ini yo ña'a ña ndi'i xa'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o

9 Ra na kusii ni ini ndo'o na ñani yo na nda'vi ndo'o, saa chi
ndiaa ya'vi ni va ndo nuu Tata yo Ndioxi; 10 ra na kusii tu ini ndo'o
na ñani yo na kuu na kuika te xa köo ka ña nuu va ndo; saa chi ra
kuika ra lo'o ni va kii iyoo ra; ra ta ku'va iyoo iin iku kuii va ke iyoo
ra: 11 saa chi iku kuii, ra te xa kanata ñu'u, saa ra ndachi va ña; ra
ndachi tu ita va ña, ra ndi'i tu xa'a ña savi kuu mii va ña. Ra mii saa
kuvi tu ña kuu xi'in na kuika va, saa chi lo'o va kii tiaku na, saa ra
xi'i va na.

Na ndïko ini yo te vaxi tundo'o nuu yo

12 Va'a ni kee yuvi na xa ndiee ini, ra kuëe ndiko ini na te vaxi
tundo'o nuu na, ña xitondoso ña na, saa chi te xa na kuchuun na ña
sa tiaa na nuu ña, ra ni'i na ña kutiaku na, ra ña kan kuvi iin ña'a
ña ndiaa ya'vi ni *kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va yuvi na
ku'vi ini xini ra. 13 Ra tu ndia ndo xitondoso ña vä'a ña kuni ña
sandakava ña ndo'o ña sa ndo chiñu ki'vi, ra na ndakäni ini ndo, ña
taxi Tata yo Ndioxi ña; saa chi ra kan, ra kuëe kuchuun vi ña vä'a ña
kotondoso ña ra, ra nii kuëe xitondoso ra yuvi ña sa na chiñu ki'vi.
14 Ra na kundaa ini ndo, chi ña xa'a ña kotoo yo ña sa yo kua'a ni
nuu ña vä'a va kuvi ña, ndakava yo ña ˆxa yo chiñu ki'vi. 15 Ra te xa
ndakava yo ña ˆxa yo chiñu ki'vi ña kotoo yo sa yo, saa ra xa kuachi
va kuvi ña ˆxa yo, ra ña kuëe xikutuvi yo xi'in chiñu ki'vi kan, saa
ra ndia ña ndiatu yo ke ka'ni va'a ña yo va, ra kutiäku ka yo nuu
Ndioxi.
16 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, ñani yo, na ˆku'vi ni ini yu xini yu;
17 saa chi takundi'i ña va'a, xi'in ña ndaku, ra mii va Tata yo Ndioxi,
ra xava'a takundi'i kimi ri iye'e ndee ndivi va kuvi ra taxi ña nda'a
yo. Ra ra kan, ra kuëe ndasama ra saa chi ta iyoo ra iyoo va ra ndia
ndikaa ndiku'un. 18 Ra xa'a ña *kuni mii ra kuvi tu ña *ndasa xaa
ra nima yo xi'in tu'un, ña ndaa ña taxi ra *xini so'o va yo, ra yoo
kuvi na iyoo ta ku'va iyoo kui'i ña nuu va'a, ra xi'na ka yoo kuvi na
ndasaxaa ra nuu takundi'i ña'a ña *xava'a ra iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

Na kuni so'o yo tu'un Tata yo Ndioxi ra na sa yo ña ka'an ña

19 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an yu xi'in
ndo yo'o va; na sakua'a ndo ña tiaa so'o ndo ña ka'an yuvi xi'in
ndo, ra te xa ka'an tu ndo, ra kuee va na kuu, saa ka'an ndo, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke xi'na ka vivii va na ki'in xini ndo xa'a tu'un ña
ka'an ndo, ra saa ka'an ndo xi'in yuvi; ra nii kuëe kama ni tu na sáa̱
va ndo. 20 Saa chi te xa sáa̱ yuvi, ra kuëe xa vi na chiñu ña kusii ini
Tata yo Ndioxi xi'in. 21 Xa'a ña kan ke na sä ka ndo takundi'i nuu
chiñu ki'vi, xi'in chiñu yakua, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa ninu
ndo xi'in mii va ndo, ña kundikun ndinuni va ndo tu'un Tata yo
Ndioxi ña xa iyoo nima ndo, saa chi tu'un Tata yo Ndioxi kuvi ña
kuu mii ndiee ña sakaku ña ndo'o va.
22 Ra kuëe takua na tiaa kuiti so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi, chi
ña xiniñu'u ke na sa ndo ña ka'an va ña. Saa chi tu takua na kuni
so'o va ndo ña, ra sä ndo ña ka'an ña, saa ra na sanda'vi mii va kuvi
ndo. 23 Saa chi yuvi na takua xini kuiti so'o tu'un Tata yo Ndioxi, ra
xä na ña ka'an ña, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xito'ni nuu xi'in yuu
tata va ke iyoo na. 24 Saa chi te sakan xito'ni tiaa kan nuu yuu tata
kan va kuvi ña kundaa ini na ra ndia ku'va ke kaa nuu ra, ra saa kuu
ndaki'in ra kua'an ra, ra te xa iin kani lo'o, saa ra naa ini va ra ndia
ku'va ke kaa nuu ra. 25 Ndi su yuvi na kuëe naa ini xa'a tu'un Tata
yo Ndioxi ña xini so'o na, ra xa na ña ka'an ña, saa ra va'a ni va kee
na. Saa chi tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña ndaa va kuvi ña, ra saña
ndika tu ña ndo'o nuu kuachi va.
26 Ra tu sava yuvi xa ndaña'a mii ña ndikun na ichi Tata yo
Ndioxi, ra xä'nu na mii na xi'in tu'un ña ka'an na, saa ra na sanda'vi
mii va kuvi na, saa chi köo ya'vi ndiaa vi ichi ña ndikun na nuu Tata
yo Ndioxi. 27 Saa chi ña va'a, ña ndaa va kuvi ichi Tata yo Ndioxi,
ra yuvi na ndikun ichi ra, ra ña xa na ke: chindiee ta'an na xi'in na
kuachi kunda'vi *ndixi'i iva si'i, ra saa tu xi'in na si'i na ndukuaan
*ndixi'i yii va, ra nii ˆxa yäkua tu na mii na xi'in ndia nii chiñu
yakua ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va.

Na ndakäxin yo yuvi

2 Ñani yo, na ndakäxin ndo yuvi ña xa siin, xa siin sa ndo xi'in na
vichin, xa'a ña xa ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra ka'nu. 2 Saa

chi tu na xaa iin ra kuika ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra savi
ka vi ndixi ra, ra iin yeye'e kaa nda'a ra xi'in kàà ña ya'vi ni, ra mii
saa tu na xaa iin ra nda'vi va ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra
iin mii la'la kuvi tikoto ndixi ra; 3 ra tu vii ka vi na ndaki'in ndo ra
kuika, ra va'a ni tikoto ndixi kan, ra iin numi ndo ka'an ndo xi'in
ra kachi ndo su'va: “Yo'o íin tiayu tun va'a kundu'u kun”, kachi
ndo xi'in ra. Ra ra nda'vi kan tu, kachi ndo saa xi'in: “Ñaa kundichi
ndiaa kun”, a ka'an tu ndo kachi ndo saa: “Ñu'u ñaa kundu'u koo
kun”, kachi ndo xi'in ra. 4 Saa ra vä'a vi xa ndo ña xa ndo saa ña kuu
ndo na ndakaxin yuvi, saa chi kuëe inuu xa ndo xi'in na, saa chi iyoo
na va'a, ra iyoo tu na vä'a va nuu ndo.

5 Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ñani yo, ku'va
yo, mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin na nda'vi na iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, ña kuu na yuvi na ndinuni ni kundikun ichi ra, ra ku'un
tu na koo na nuu iyoo va ra, ra ka'ndia chiñu na xi'in ra, saa chi
ikan ke *kindoo ra taxi ra koo va yuvi na ku'vi ni ini xini ra. 6 Ndi su
ndo'o, ra na kundiva'a ndo xi'in va kuvi na nda'vi. Ra xa kundaa va
ini ndo, chi ña xa na kuika xi'in ndo ke sando'o na ndo'o, ra tiin tu
na ndo'o kañu'u na kua'an na nuu na chiñu va. 7 Ra na kuika kan
kuvi tu na kaña'a xa'a kivi Tata yo Jesucristo, ra ka'nu, ra kana
ndo'o ña kundikun va ndo ra.

8 Ra tu ndixa na kandixa ndo ndiayu ka'nu ña *taxi Tata Ndioxi,
ña ka'an kachi su'va: “Na ku'vi ini kuni kun yuvi ta ku'va ku'vi ini
kun xini kun mii kun”, kachi ña, saa ra va'a ni va ˆxa ndo. 9 Ndi su
tu ndakaxin va tu ndo yuvi, ra xa siin xa siin va xa ndo xi'in na,
saa ra kuachi va ke xa ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra kanduu tu ndo
ndiayu ka'nu ña taxi va ra. 10 Saa chi va'a ni saxinu ndo iin takundi'i
va ndiayu ña *taxi Tata yo Ndioxi, ndi su tu kanduu va tu ndo iin
tu'un lo'o, saa ra kuni kachi ña saa, ña kanduu ndo takundi'i va ña.
11 Saa chi mii Tata yo Ndioxi, ra *kachi su'va: “Kïxin kun xi'in na
si'i na küu yasi'i kun”, kuvi tu ra *kachi su'va va: “Xä'ni kun yuvi”,
*kachi ra. Ña kan ke, va'a ni kïxin va kun xi'in inka na si'i na küu
yasi'i kun, ndi su tu xa'ni va kun yuvi, saa ra kanduu va kun ndiayu
ña *taxi Tata yo Ndioxi. 12 Xa'a ña kan ke, ndo'o, ñani yo, ra vivii
va na sa ndo, ra vivii tu na ka'an va ndo; ra na ndaka'an ndo: chi
mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra sandaku kuachi ndo xi'in ndiayu ña
saña ndika ndo'o. 13 Ra na kundaa ini ndo, chi kundä'vi vi ini Tata
yo Ndioxi kuni ra yuvi na kuëe *ndikunda'vi ini kuni inka yuvi, saa

chi iin ta ku'va *xa na ña *sando'o na inka yuvi ke sa ra xi'in va na;
ndi su yuvi na ˆkunda'vi ini xini inka yuvi, ra va'a ni va kee na, saa
chi kunda'vi va ini Tata yo Ndioxi kuni ra na ta xa na xaa kii ña
sayukun ra kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.

Tu ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo

14 Ñani yo, ¿ni ke ndiaa ya'vi vi ña tu ka'an sava ndo ña ndiaa ni
ini ndo Tata yo Ndioxi, tu kuëe xa tu ndo ndia nii lo'o chiñu va'a?
¿A kaku ndo tu takua na kondiaa kuiti ini ndo ra, tuvi ndo? 15 Saa
chi tu ndia iin ndia ñani yo a na ku'va yo xamani tikoto kundixi, a
ña kuxi va tu na, 16 ra na ka'an ndo kachi ndo saa xi'in na: “Saa koo
ñani, Ndioxi na ku'un xi'in kun, ra ndakuta'an yo ndia inka ichi, ra
uvi a uni na sakoto kun tikoto kundixi kun, chi koto kuvi kun vixin,
ra va'a ni tu na kuxi va kun, chi koto ki'in kue'e yo'o”, na kachi ndo
xi'in na; ndi su tu kuëe taxi ndo ña'a ña xamani nuu na nda'a na, saa
ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña ka'an ndo xi'in na. 17 Ra saa ke iyoo tu
ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi va, saa chi tu takua ndiaa kuiti ini va
yo ra, ra kuëe xa va tu yo chiñu va'a ña xa'ndia ra nuu yo, saa ra
kuni kachi ña saa: ña uun va ke ka'an yo ña ndiaa ini yo ra, saa chi
köo ya'vi ndiaa ña.
18 Ra kuvi köo yu'u va inka yuvi xi'in yu xa'a ña yo'o, ra ka'an
na ña va'a ni va xa sava yuvi tu takua ndiaa kuiti ini va na Tata yo
Ndioxi, ra va'a ni tu xa yuvi na ˆxa takua chiñu ña xa'ndia ra nuu va
na, kachi na. Ndi su ña kachi yu'u ke: ¿ni ke sa kun ndaña'a kun ña
ndiaa ini kun Tata yo Ndioxi, tu kuëe xa kun chiñu ña xa'ndia ra
nuu kun? Ra na kundaa ini kun mii ña ndaa, saa chi ña xiniñu'u sa
yo ke kondiaa ini yo ra, ra sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo,
saa chi saa ke ndaña'a yo mii yo ña ndinuni ni ndiaa ini va yo ra, ra
ña kan ke ndiaa ya'vi nuu va ra. 19 Ra ña tuvi kun ke va'a ni va ˆxa
kun, ña xa kandixa kuiti kun ña iyoo indaa mitu'un Ndioxi, ra ndiaa
ini va kun ra. Ra mii saa kuvi tu ña tuvi tachi ndiva'a va, ra ndiakua
kisi ña ña ña iyu'vi ña. 20 Ndi su na kundaa ini kun, chi ki'vi ni va xa
kun, ña xa kun saa, saa chi tu takua na kondiaa ini va kun Tata yo
Ndioxi, ra sä kun chiñu ña xa'ndia ra nuu kun saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña. 21 Ra xa kundaa va ini ndo, chi xa'a ña *xiin ra Abraham xii
xikua yo ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra nuu Tata yo Ndioxi va kuvi

ña nduu ra iin tiaa ra ndinuni ni ndiaa ini Tata yo Ndioxi. [22] Ra xi'in
ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña xindiaa ini ra Abraham xii xikua yo
Tata yo Ndioxi, ra *xa tu ra chiñu ña xa'ndia ra nuu va ra, ra su'va
va ke *xa ra ña va'a *ndaña'a ra mii ra ña xindiaa ini ra Tata yo
Ndioxi. [23] Ra su'va ke *xa ra Abraham ña *saxinu ra nuu tu'un Tata
yo Ndioxi ña kachi su'va: “Ra Abraham, ra ndinuni ni va kandixa
ra Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña kan ke nduu ra iin tiaa ra ndinuni ni
ndiaa ini Tata yo Ndioxi.” Ra xikuu tu ra ra xita'an mani xi'in va ra.
[24] Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña köo ya'vi ndiaa vi ña
tu takua ndiaa kuiti ini va yo Tata yo Ndioxi, ra kuëe xa tu yo chiñu
ña xa'ndia ra nuu yo, saa chi ña xiniñu'u sa yo ke kondiaa ini yo ra,
ra sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo, saa chi saa ke ndaña'a yo
mii yo ña ndinuni ni ndiaa ini va yo ra, ra ña kan ke ndiaa ya'vi nuu
va ra. [25] Ra saa kuvi tu ña kuu xi'in ña Rahab, ña ndixika sii va; saa
chi xa'a ña ndaki'in mani ña tiaa ndia ndixa'an xitonani ñu'u ña
ndaki'in na Israel kundee na, ra tava se'e tu ña ndia kua'an va ndia
kuvi ña nduu ña iin ña'a ña ndinuni ni ndiaa ini Tata yo Ndioxi.
[26] Ra mii saa kuvi tu ña iyoo iki kuñu va yo, saa chi tu köo ña tiaku
ña, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña, ra saa ke iyoo tu ña ndiaa ini yo
Tata yo Ndioxi va, saa chi tu kuëe xa yo chiñu ña xa'ndia ra nuu yo,
saa ra küvi tu ndaña'a yo mii yo ña ndiaa ini va yo ra.

Na kondiaa yo yu'u yo

3 Ñani yo, süvi takundi'i yo xiniñu'u saña'a tu'un Tata yo Ndioxi,
saa chi xa kundaa va ini ndo ña ndaku ni ka va sayukun Tata yo
Ndioxi kuachi xi'in yoo na saña'a nuu yuvi na kuëe saña'a. [2] Ra ña
ndixa ke kua'a ni va ichi ra kuchüun vi yo ña vivii ndatu'un yo, ra
vichin, na kundaa ini yo, tu ndia na kuchuun kondiaa yu'u, saa ra
va'a ni va xa na, ra na kan kuvi yuvi va'a, na xa ña ndaku va, ra kuvi
tu ka'ndia chiñu na nuu iinii saa iki kuñu va na. [3] Ra xa kundaa va
ini ndo, chi ta ˆchikaa yo kàà yu'u kuayu, ra xiin va ri ña kandixa ri
yoo, ra kua'an ri ndia ndia ka nuu kuni mii va yo. [4] Ra mii saa kuvi
tu ña kuu xi'in itun tun xika nuu mini va; saa chi va'a ni na'nu ni va
nu, ra va'a ni ndiee ni tu tanda'a tachi va nu, ndi su ra kava nu ra
iin itun lo'o va kuvi nu sakanda ra, ra kua'an tu nu kan, ndia ndia ka
nuu kuni mii ra kan va. [5] Ra ku'va saa kuvi tu ña iyoo yaa va yo; saa
chi va'a ni lo'o ni va ña ra ndikun ndiaa ña iki kuñu yo, ndi su kuu

mii tu ña ndiee ña sa ña iin ña chee ni va. Ra iyoo tu ña ta ku'va
iyoo iin tindikin lo'o ñù'ù va, saa chi iin tindikin lo'o ñù'ù, ra kuvi
ka'mi ña iin iku chee ña ka'nu va. 6 Saa chi yaa yo, ra ta iyoo ñu'u
va ke iyoo ña. Saa chi iin ña yakua ni va kuvi ña, ra ndikun ndiaa ña
iki kuñu yo, ra ˆxa yakua tu ña iinii saa iki kuñu va yo. Ra kuvi tu
sandi'i ña xa'a ña tiaku va yo, saa chi ndiaya va kuvi ña taxi ndiee
ña. 7 Yoo na yuuvi yo'o, ra va'a va xamaso yo takundi'i va nuu kiti
kue'e, ra saa tu kiti ri ndachi va, ra saa tu kiti ri kañu'u tixi va, ra
saa tu kiti ri ndo'ni ini tiakuii va; 8 ndi su ndia nii yo kuchüun ña
ka'nu yo yaa yo. Saa chi yaa yo, ra iin ña vä'a, ña tü'va ta'nu va kuvi
ña, ra kuu mii tu ña tatan xatu ña xa'ni yuvi va. 9 Saa chi xi'in yaa
yo kuvi ña ˆndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra suvi xi'in yaa yo kuvi
tu ña kandiva'a tu yo xi'in yuvi ta'an yo na xava'a Tata yo Ndioxi ña
koo na ta ku'va iyoo mii va ra. 10 Ra mii yu'u yo ña ndasaka'nu yo
Tata yo Ndioxi kuvi tu ña kee tu'un kini ña kandiva'a yo xi'in ta'an
va yo, ra ña yo'o, ra xiniñü'u koo ña saa, ñani yo. 11 Saa chi iin yavi
nuu kana tiakuii, ra küvi kana tiakuii ra vixi, ra kana tu tiakuii ra
isun. 12 Ra nii tun koxi tu küvi kuun kiti olivo nda'a va, ra nii te'e
uva tu küvi kuun koxi nda'a va, ña kan ke küvi kana tiakuii vixi iin
yavi, ra kana tu tiakuii ra i'va va.

Ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo, tu iyoo sava ndo iyoo ña ndichi nuu, ra kundaa tu ini
ndo xi'in ichi Tata yo Ndioxi, saa ra na ndaña'a tu ndo ña xi'in chiñu
va'a, chiñu to'o ña xa va ndo, ra saa ke ña'a tuni ndo ña kuu ndo
yuvi na tiaku ni ini na iyoo ña ndichi nuu. 14 Ra va'a ni ndichi ni va
tu ndo tuvi ndo, ndi su tu na ndukuini ini xini ta'an va kuvi ndo, ra
kanita'an tu ndo xi'in ta'an ndo ña kuni ndo sa tiaa ndo nuu ta'an va
ndo, saa ra süvi ndixa na ndichi vi kuvi ndo, saa chi na sanda'vi va
kuvi ndo ña ka'an ndo ña ndichi ni ndo. 15 Saa chi süvi saa iyoo ña
ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi, ra ña ndichi ña iyoo nuu ndo ra ña
ndichi ña taxi yuvi, xi'in ña ndichi ña taxi ña yuuvi yo'o, xi'in ña
ndichi ña taxi timia'a va kuvi ña. 16 Saa chi ña ndukuini ini yuvi xini
ta'an na, xi'in ña ndi'i ini na xa'a takua chiñu mii na, ra kuëe iyoo
ikun vi chiñu ña xa na, saa chi ña xa na kuvi takundi'i nuu chiñu
yakua va. 17 Ndi su yuvi na kuu mii ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi,
ra xä na kan chiñu yakua, ra nii kanitä'an tu na xi'in ndia nii yuvi

va; ra to'o ni tu xa va na, ra tiayu ni tu ini va na, ra xikutüvi na ña
sa na chiñu va'a xi'in inka yuvi, ra nii ndakäxin tu na yuvi va, chi
iin ku ndi'i va na nuu na, saa chi ta ku'va iyoo nima na ke xa tu na
xi'in yuvi va. 18 Ra yuvi na xa nduxa ña ndachindee vii na inka yuvi,
ra va'a ni va kee na, saa chi yuvi na ˆchi'i iin tata ña va'a, ra kui'i ña
va'a ke ˆndaki'in va na.

Küvi kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi ra kundikun tu yo ichi ña ndikun ña yuuvi

4 Ñani yo, ¿ndia mii ke kaku kuachi ña xa'a ndo kanita'an ndo
xi'in ta'an ndo tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi nima va ndo
kuvi ña kaku takundi'i chiñu ki'vi ña kotoo ndo sa ndo. 2 Ta kuu ña
ndukuini ini ndo kuni ndo koo takundi'i ña'a nuu ndo, ra xa'a ña
küvi ni'i ndo ña, ra xa'a ndo kanita'an ndo xi'in ta'an va ndo, ra ndia
xa'ni ta'an va ndo xa'a ña. Ndi su ni saa chi nï'i vi ndo ña, saa chi
kuëe vii nduku ndo ña nuu Tata yo Ndioxi. 3 Saa chi te nduku ndo
ña nuu ra, ra kuëe taxi ra ña nda'a ndo, saa chi süvi ra kan kuvi ra
ndakani ini ndo ndasaka'nu xi'in ña ña nduku ndo ña nuu ra, saa chi
takua xa'a ña sakusii ña ini mii va ndo ke nduku ndo ña. 4 Ndo'o, ra
süvi na ku'vi ini xini Tata yo Ndioxi kuvi ndo, saa chi ra xa siki va
ndo kuvi ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi ña ita'an mani yuvi xi'in
ña yuuvi yo'o, ra na kanita'an va kuvi na xi'in Tata yo Ndioxi, saa
chi ña ndakutoo na ña yakua iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra na kanita'an
xi'in va ra nduu na. 5 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un Tata yo
Ndioxi kachi ña su'va va: “Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña taxi ra iyoo
nima yo, ra saa va ña xi'in yo xa'a ña kuni yo kundikun yo inka
ña'a.” 6 Ndi su chindiee ta'an ni va Tata yo Ndioxi xi'in yo xa'a ña
kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ña va'a na kuchuun yo sa tiaa yo nuu
chiñu ki'vi ña kutoo iki kuñu yo sa ña. Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un
Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va: “Tata yo Ndioxi ra kundasi va ra
yuvi na kutiaa ni xi'in mii, ndi su kunda'vi va tu ini ra xini ra yuvi
na xa ninu xi'in mii”, kachi ña. 7 Ra xa'a ña kan ke ndinuni ni na
ndataxi ndo mii ndo nda'a Tata yo Ndioxi, ra ndaku ni na koo ini
ndo ña va'a na köyo ndo nda'a kuachi, saa ra kunu mii timia'a ku'un
va ri nuu ndo. 8 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra saa
ke kuyachin tu ra kan nuu ndo'o va. Ndo'o, yuvi na iyoo kuachi,
kukuiin ndo ña xa ndo chiñu ki'vi, ra ndo'o yuvi na xa uvi ini, ra

niña ña va'a va na ndakani ini ndo xa'a. [9] Ra na kucha'an ini ndo, ra
na kusuchi tu ini va ndo, ra kuaku ndo. Ra ña xákṵ ndo xika ndo, ra
na ndasama ña vichin, ra na kuaku va ndo, ra ña kusii ni tu ini ndo
na nduu ña kusuchi ini va ndo. [10] Na sanı̱nṵ ndo mii ndo nuu Tata
yo Ndioxi, ra ra kan tu chindu'u to'o tu'un xa'a ndo'o va.

Na kä'an ki'vi yo xa'a inka yuvi

[11] Ñani yo, na kä'an ki'vi ndo xa'a na ñani yo. Saa chi tu ka'an
ki'vi ndo xa'a na, a ndanduku tu ndo kuachi va na, saa ra ndiayu
Tata yo Ndioxi va kuvi ña kaña'a ndo xa'a, ra ka'an tu ndo ña vä'a
iyoo va ña. Ra ña kaña'a ndo xa'a ndiayu Tata yo Ndioxi, ra xïin ndo
kandixa ndo ña, saa ra ña kanduu va ndo kuvi ña, ña xa ndo saa.
[12] Ra xa kundaa va ini ndo chi ndiayu ña kaña'a ndo xa'a ra mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu ra xa ndaku kuachi
va. Ra mii ra kuvi tu ra kuu mii ndiayu ña sakaku ra yuvi va, ra kuu
mii tu ra ndiayu ña sandi'i ra xa'a va na. Ña kan ke köo ndiayu yo
ña ka'an yo xa'a inka yuvi ña iyoo ni kuachi na.

Na kä'an yachi yo xa'a ña sa yo chi kundäa ini yo a kuvi sa yo ña

[13] Ra na ndaki'in xini ndo xi'in ña yo'o, saa chi sava ndo ra su'va
va kachi ndo: “Vichin a tiaan ku'un yo ñuu yo'o, a ñuu kaa, ña
sachiñu yo iin kuiya, ra kua'a ni xu'un chuta'an yo”, kachi ndo.
[14] Ndi su ndia nii kundäa tu ini vi ndo ni ke kuu kii ña vaxi. Saa chi
ña tiaku yo, ra ta ku'va iyoo viko nuu va iyoo ña, saa chi viko nuu,
ra iin kani lo'o va ke ndandita ña, ra iin kani lo'o tu xa ndoñu'u va
ña. [15] Xa'a ña kan ke te ndatu'un yo ra su'va va na kachi yo: “Tu mii
Tata yo Ndioxi kuni ña tiaku ka yo, ra kuvi sa yo ña yo'o, a ña kaa
va”, na kachi yo. [16] Ndi su ndo'o, ra niña tu'un tiaa va ndikaa yu'u
ndo, ra xa mii vi ndo kuvi ndo xa'ndia xaa kii ña vaxi tuvi ndo, ra
ña xa ndo saa, ra vä'a vi iyoo ña. [17] Ra ña *xa ˆxini ndo sa ndo chiñu
va'a, ra ˆxïin tu ndo sa ndo ña, saa ra kuachi va kuvi ña ˆxa ndo nuu
Tata yo Ndioxi.

Tiaa ni sando'o Tata yo Ndioxi na kuika na ndiva'a ni nima

5 ¡Ndo'o, na kuika! Ra na tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo.
Na nda'yu ndo, ra na kuaku ndo, saa chi ndiee ni kaa tundo'o
ña vaxi ndo'o ndo. 2 Ra takundi'i ña kuika ña iyoo nuu ndo, ra ña
tia'yu va kuvi ña, ra tikoto savi ña ya'vi ni iyoo nuu ndo, ra tikixin
va kaxi ña. 3 Ra saa tu xu'un kàà ña kuu oro xi'in plata iyoo nuu va
ndo, saa chi ña kuxi uun ndi'i xa'a va kuvi ña, ra ña kutoo ni ndo ña
kuika ña ndi'i xa'a, ra ta ku'va xa ñu'u ña xa'mi ña'a va ke sa ña ña
sandi'i ña xa ndo. Ra takundi'i ña kuika ña chuta'an ndo ñaa kuvi
tu ña taxi kuachi xa'a va ndo kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in va ndo. 4 Ra na kundaa ini ndo, chi xu'un, ña kuu ya'vi yuvi na
xachiñu tatu nuu ndo ña sasi ndia ndo ndichä'vi ndo na, ra ka'an
kuachi va ña xa'a ndo; ra *xa xini tu so'o mii va Tata yo Ndioxi, ra
ka'nu, ña ka'an kuachi ni yuvi na *xachiñu tatu nuu ndo xa'a ya'vi
na. 5 Nuu ña yuuvi yo'o, ra va'a ni ndixiyo ndo, ra iin takundi'i va ña
savi ndixiyo nuu ndo, ra saa tu takundi'i ña kutoo ni iki kuñu ndo sa
va ña; ra *sanda'a tu ndo mii ndo, ta ku'va xa na ña sanda'a na iin
kiti ri ka'ni na kuxi va na. 6 Ra *taxi ndo kuachi xa'a yuvi na köo
kuachi va, ra *xa'ni ndo na, ra yuvi nda'vi na *xa ndo saa xi'in kan,
ra ndia ña ka'an kuachi na xa'a mii na ke ndiküvi vi.

Ndaku ni na koo ini yo nuu tundo'o

7 Ndi su ndo'o, ñani yo, ra ndaku ni na koo ini ndo, ra na ndï'i ini
ndo ña kundiatu ndo ña xaa kii ña ndandiko Tata yo Jesucristo kixi
ra. Ra ndia ta ku'va xa iin ra chi'i va ke na sa ndo, saa chi ra kan, ra
ndï'i vi ini ña ndiatu ra, ña ya'a yoo kuun savi, ra saa vi ke sakee ra
ña'a ña *chi'i ra. 8 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va ña na ndï'i ini
ndo ña kundiatu ndo ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, saa chi
xa ndinuni ni va nandiko ra. 9 Ra na täxi ndo kuachi xa'a ta'an ndo,
saa chi tu köo ra iyo ni taxi Tata yo Ndioxi tundo'o nda'a ndo, ra na
kundaa ini ndo, chi Tata yo Jesucristo, ra sandaku kuachi xi'in yuvi,
ra xa ye'e va iin ra. 10 Ñani yo, na sakua'a ndo ña sa ndo ta ku'va *xa
na ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xina'a ña xiin na *xa ndiee ini
na ña *ndo'o ni na. 11 Ra nuu ndu'u, ra va'a ni va ˆkee yuvi na xiin
xa ndiee ini ña ndo'o ini na. Ra xa kundaa tu ini ndo ndia ku'va ke
*xa ra Job ña xiin ra xa ndiee ini ra ña ndo'o ni ini va ra, ra kundaa

tu ini ndo ndia ku'va ke *xa Tata yo Ndioxi xi'in ra te kii ndi'i va;
saa chi Tata yo Ndioxi, ra tiayu ni ini ra, ra nda'vi ni tu ini va ra.
12 Ra ndia nuu ndi'i ña, ñani yo, ra te ndatu'un ndo xa'a ndia ndia
ka ña'a, ra na chinä'a ndo ndiví, ra ni ñu'u tu na chinä'a va ndo, ra
saa tu ndia ndia ka ña'a va. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke te xa ka'an
ndo ña kuvi sa ndo iin chiñu, ra kuvi sa ndo ña na kachi va ndo; ra
tu küvi tu sa ndo ña, ra na ka'an ndo ña küvi sa va ndo ña; saa chi
tu kindoo ndo ña kuvi sa ndo iin chiñu, ra xïin tu ndo ña sa va ndo
ña, saa ra iyo ni ni'i ndo tundo'o xa'a ña sa Tata yo Ndioxi.

Ndiaa ya'vi ni ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo tu ndia ndo ndo'o tundo'o, ra na ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi. Ra tu sava tu ndo kusii ini, ra na kata ndo yaa ña
ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi va. 14 Ra tu sava tu ndo xi'i, ra
na ka'an ndo xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, ra na chikaa na ndutia
xa'an nda'a na, ra chindu'u na ña sata ndo, ra ka'an na xi'in Tata
yo Ndioxi xa'a ndo xi'in kivi Tata yo Jesucristo. 15 Ra tu ndinuni ni
ndiaa ini na xikua'a kan Tata yo Ndioxi, saa ra nduva'a va yuvi na
xi'i, na ka'an na xa'a kan; ra tu ndia kuachi *xa tu na xi'i kan, saa ra
koo ka'nu va ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi na. 16 Ra xa'a ña kan ke,
na na'ma ndo kuachi ndo nuu ta'an ndo, ra na ka'an ndo xi'in Tata
yo Ndioxi xa'a ta'an ndo, ra sanda'a ra ndo'o. Saa chi te ka'an yuvi
na ndinuni ni ndikun Tata yo Ndioxi xi'in ra, ra ndakuiin va ra yu'u
na. 17 Ra na kundaa ini ndo ta ku'va xa ra Elías, ra ndika'an tu'un
yu'u Tata yo Ndioxi xina'a, chi ra kan, ra ta ku'va iyoo yoo kuvi tu
ña ndixiyo tu ra kan va; ndi su te ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña
na küun ka savi, saa ra ndiküun ka ndixa va ra, nuu ñu'u yuuvi yo'o
uni kuiya sava. 18 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tuku ra xi'in Tata yo
Ndioxi ña na ndakuun tuku savi nuu ña yuuvi yo'o, saa ra ndakuun
tuku va ra, ra va'a ka vi xa ña'a ña chi'i na.
19 Ra tu sava ndo ndakoo ichi Tata yo Ndioxi ñani yo, ra xaa tu
inka na ka'an na xi'in ndo ña na ndakundikun tuku ndo ichi Tata yo
Ndioxi, 20 ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na ka'an xi'in ndo ña na
ndakoo ndo ichi ki'vi ña ndakundikun ndo kan, ra nima va ndo ke
sakaku na, ra xa'a ña kuchuun na kan ña ndachikaa tuku na ndo'o
ichi Tata yo Ndioxi, saa ra koo ka'nu ini ra xa'a takundi'i va kuachi
ndo.

Tutu ña nuu ña *tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Pedro, ra *ti'vi Tata yo Jesucristo ña kaka yu chiñu nuu
ra kuvi ra, tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo ña ka'an ndioxi
yu xi'in ndo'o, na ñani yo na kee kua'an ndakundee inka ñuu, ndo'o
na ndee chi Ponto, xi'in ndo'o na ndee chi Galacia, xi'in ndo'o na
ndee chi Capadocia, xi'in ndo'o na ndee chi Asia, ra saa tu ndo'o
na ndee chi Bitinia va. 2 Saa chi ndo'o, ra xa te yachi vi kuvi ña
ndikaxin Tata yo Ndioxi ndo'o, ta ku'va kuni mii ra. Ra ndasa yii
ra ndo'o xi'in Tachi Yii ra, ña va'a na kandixa ndo ra, ra *ndi'i xa'a
kuachi ndo xa'a nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia te ndixi'i ra. Ra
mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni tu
na koo va ndo.

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi ra kuu iva Tata yo
Jesucristo, saa chi *ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra sandakaku xaa ra
yoo, xa'a ña sandatiaku ra Tata yo Jesucristo tiañu na ndii. Ra ña
*xa Tata yo Ndioxi su'va ke ndinuni ni va ndiatu yo ña ndaki'in yo
iin ña va'a. 4 Ra ña va'a ña kindoo Tata yo Ndioxi sani'i ra yoo, ra
ndivi va ke chiva'a ra ña, ra kuëe ndi'i xa'a ña, ra ni köo tu yakua
va ña, ra ni kuëe tia'yu va tu ña. 5 Ra xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo
Ndioxi kuvi ña kondiaa va ra ndo'o xi'in ndiee ña kuu mii ra, iin saa
ndia te xa na xaa kii ña sakaku ra ndo'o va, saa chi xa mii ra kuvi ra
kindoo ini ña sakaku ra ndo'o va te xa na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.
6 Ra xa'a ña kan ke na kusii va ini ndo. Ra va'a ni kua'a ni va
tundo'o vaxi nuu ndo ña xitondoso ña ndo'o, ndi su lo'o va kii ra
ya'a va ña. 7 Ra ta ku'va xa na ña xitondoso na yuu ña kuu oro xi'in

ñù'ù va ke xa tundo'o xi'in ndo ña xitondoso ña ndo'o, ra ña ndiaa
ini ndo Tata yo Jesucristo ra ndiaa ya'vi ni ka va ña kan nuu yuu
ña kuu oro, saa chi yuu kan ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña vaxi kii.
Ra tu kuchuun va ndo ña xa ndiee ini ndo nuu tundo'o ña vaxi
xitondoso ndo'o, saa ra va'a ni va kee ndo, saa chi kusii ni va ini
Tata yo Jesucristo xi'in ndo, ra ka'an va'a ni tu ra xa'a va ndo te xa
na nandiko ra kixi ra. [a]
[8] Ra va'a ni täan kuni nuu va ndo Tata yo Jesucristo, ndi su ku'vi
ni va ini ndo xini ndo ra. Ra ndiaa ni tu ini va ndo ra, ra tiaa ni tu
kusii ini va ndo, ra ña sii ini ña iyoo xi'in ndo ra nï'i yo ndia ku'va
ke ndakani yo xa'a vi ña. [9] Ra kusii ni ini ndo, saa chi xa ndinumi
ni va ndaki'in ndo ña'a ña ni'i ndo xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo; ra ña'a ña ni'i ndo kan kuvi ña kaku va ndo.
[10] Ra ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi va xa'a
ña va'a ña ndini'i ta'vi yo ndaki'in yo yo'o xina'a, ra na kan ra vii ni
va *ka'vi na xa'a ña, ña kuni na kundaa ni ka ini na xa'a ña. [11] Ra
Tachi Yii mii va ra ndikaxin Tata yo Ndioxi kixi ndo'o xa'a yo kuvi
ña *taxi xini na ña va'a kundaa ini na ña ndo'o ni ra, ra kundaa tu
ini na xa'a ña ka'nu ña kuu mii ra vaxi kii va; ra ndixika nduku ni tu
na ña kundaa ini na yoo kuvi va ra, ra saa tu xa'a kii ña xaa va ra.
[12] Ndi su ña *xa Tata yo Ndioxi ke *taxi ra xini na ña kundaa ini na
ña süvi xa'a mii na ke ndixachiñu na, chi xa'a yoo va kuvi ña taxi
Tata yo Ndioxi tu'un kan nda'a na ña ndika'an na ña. Ra xa'a ña
va'a ña *kuni na kan kundaa ini na xa'a ke ndika'an ndoso inka yuvi
tu'un va'a xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi ña kee ndivi nuu va ndo. Ra
tiaa ni nduvi ña ka'an yo xa'a yo'o, ra ña kan ke ndia na tatun Tata
yo Ndioxi va *kuni ni ña kundaa ini na xa'a ña.

Na koo yo na yii nuu Tata yo Ndioxi

[13] Xa'a ña kan, na ndakoo nduvi ndo ña vivii ki'in xini ndo, ra
kaxi ni na koo ini ndo ña koo nduvi ndo, ra na kondiaa ini ndo ña
ndaki'in ndo ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi te xa na kixi

---

[a] **1:7** Ña ka'an ra Santiago xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo yuu oro va ke iyoo ña kachi ra, saa chi na xachiñu xi'in yuu oro ra xi'in ñu'u va ke xitondoso na ña a ndixa suvi ña, ña va'a ndakatia ka na ña. Ra ta iyoo ñu'u va ke iyoo tundo'o ña ndo'o yo kachi ra, ra ta xa ndo'o yo tundo'o ra saa ke ndaña'a yo ña ndiaa ini yo Ndioxi ña kuu ña ndaa.

Tata yo Jesucristo. [14] Ra xa'a ña kan ke, ña xa kuu ndo se'e Tata
yo Ndioxi ra na kandixa ndo ra, ra na sä ka ndo ta'an chiñu ki'vi
ña *xinisii ni ndo sa ndo te täan kundaa ini ndo xa'a ra. [15] Ra ña
xiniñu'u sa ndo vichin ke na kuu ndo na yii va, ra ndia nii lo'o ña
yakua na küu mii ndo, saa chi Tata yo Ndioxi ra *kana ndo'o, ra ra
yii va kuvi ra; [16] Ra saa ke ˆkachi tu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi
su'va va: “Na yii na kuu ndo, saa chi yu'u ra ra yii va kuvi yu”, kachi
ña.

[17] Ra tu ka'an ndo “Tata” xi'in Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u ni va
na yu'vi ndo kuni ndo ra, ra na kutiaku ndo ta ku'va kuni ra, kii ña
ndee too ndo nuu ña yuuvi yo'o vichin, saa chi ra kan, ra ndakäxin
ra yuvi chi inuu xandaku ra kuachi xi'in takundi'i va na xa'a chiñu
ña xa na. [18] Ra xa kundaa va ini ndo, chi Tata yo Ndioxi va kuvi ra
cha'vi xa'a ndo ña va'a sakaku ra ndo'o nuu chiñu ki'vi ña ndakoo
na xii xikua ndo nda'a ndo; ra süvi yuu oro a plata ke ndicha'vi ra
xa'a ndo, [19] chi nii Tata yo Jesucristo va kuvi ña *cha'vi ra xa'a ndo,
ra ta ku'va iyoo iin ndikachi lo'o ri köo ña yakua kuu mii va kuvi
ña ndixiyo Tata yo Jesucristo nuu Tata yo Ndioxi, saa chi ndia nii
kuachi ra ndixïyo. [20] Ra te kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o vi
kuvi ña ndikaxin Tata yo Ndioxi Tata yo Jesucristo ña kuvi ra xa'a
kuachi na yuuvi yo'o; ña kan ke va'a *ti'vi ra ra kii ña xa ndinumi
ndi'i xa'a ña yuuvi vichin ña sa ra ña va'a xi'in ndo. [21] Ra xa'a ña
ndixi'i Tata yo Jesucristo kuvi ña va'a ndakundikun ndo Tata yo
Ndioxi, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra sandatiaku Tata yo Jesucristo
nuu ña ndii va, ra ndasa ra ra iin ra ka'nu ni; ra xa'a ña kan ke
ˆndiaa ini ndo Tata yo Ndioxi ña taxi va ra ña'a ña *kindoo ra taxi
ra nda'a ndo.

[22] Ra xa'a ña *chindiee ta'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ndo ña
kandixa ndo tu'un ña ndaa ña *xini so'o va ndo kuvi ña va'a
*ndakatia Ndioxi nima ndo, ra ndinuni ni *ndakundikun ndo Tata
yo Jesucristo, ra ku'vi ni tu ini ndo xini ndo na ñani va yo. Saa chi
ña xiniñu'u va kuvi ña ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo xi'in ndinuni
nima ndo, ra saa tu xi'in takundi'i ndiee va ndo. [23] Ra ña *ndakaku
xaa ndo vichin, ra süvi ka se'e na yuuvi yo'o kuvi ndo, saa chi na
yuuvi yo'o ra xi'i va na, ra vichin ra xa xi'in tu'un Tata Ndioxi
va kuvi ña ndakaku ndo, ra tu'un Tata yo Ndioxi ra ndia ndikaa
ndiku'un va ke koo ña. [24] Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va:

Takundi'i yuvi ra ta ku'va iyoo iku kuii va ke iyoo na,
ra takundi'i ña kuika xi'in ña savi, xi'in ndiee ña kuu mii na ra ta ku'va iyoo ita va iyo ña.
Saa chi iku, ra kama ni va ndachi ña, saa ra ndi'i tu xa'a ita ña iyoo nda'a va ña.
25 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi ra ndia ndikaa ndiku'un va ke koo ña.
Ra tu'un yo'o kuvi ña kuu tu'un va'a ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña *xini so'o va ndo.
2 Ra xa'a ña kan ke, na ndakoo va ndo ña xa ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi, xi'in ña sanda'vi ta'an ndo, xi'in ña siin ka'an ndo ra siin tu xa va ndo, xi'in ña ndukuini ndo xini ta'an ndo, xi'in ña ndatu'un ndo tu'un chi'ña. 2 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke, na sa ndo ta ku'va xa na kuachi vali na sakan kaku ña tiaa ni xika nduku na chichin na ndoso si'i va na, ña ndinuni ni na kundi'i ini ndo ña kutu'va ndo tu'un va'a ña kuu tu'un Tata yo Ndioxi, ra saa ke kuu ndo na ndinuni ni ndikun ichi ra, ra kaku ndo. 3 Saa chi ndo'o, ra *xa kundaa kaxi va ini ndo ña tiayu ni va Tata yo Jesucristo.

Yuu ña tiaku xi'in ñuu ña yii

4 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo Jesucristo, ra iyoo ta ku'va iyoo yuu ña tiaku ña *kundasi na xava'a ve'e te yachi, ndi su nuu Tata yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo iin yuu va'a ña ndiaa ya'vi ni va ke iyoo ra. 5 Ra saa kuvi tu ña iyoo ndo'o va, ña iyoo ndo ta ku'va iyoo yuu ña tiaku ra xiniñu'u Tata yo Ndioxi ndo'o, ña xava'a ra ve'e ñu'u yii ña küvi kuni yo. Ra kuu tu ndo sutu na yii nuu va ra. Ra soko ndo ña yii ña kuni mii ra nuu ra, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo. 6 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Chi Sión chindu'u yu iin yuu ka'nu ña xiniñu'u ni, yuu kan ra va'a ni ña, ra ndiaa ya'vi ni va tu ña;
ra yuvi na kandixa ra iyoo ta ku'va iyoo yuu kan, ra ndukä'an nuu na, ra ni ndakäva tu ini va na.
7 Ndo'o, ra ña xa kandixa ndo Tata yo Jesucristo, ra ndiaa ya'vi ni va yuu kan nuu ndo, ndi su yuvi na täan kandixa Tata yo Jesucristo, ra su'va va ke kachi tu'un Tata yo Ndioxi xa'a na:
Yuu ña *kundasi na xava'a ve'e kuvi ña,
nduu yuu ña ka'nu va'a ka va.

8 Ra yo'o kuvi tu ña ˆxinu nuu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va
va:
Ra kuu tu ña iin yuu ña sakaki'i yuvi va, ra kuu tu ña iin kava
ña sanduva yuvi va.
Ra yuvi na ndixïin kandixa tu'un Tata yo Ndioxi, ra *sakaki'i va ña
na, saa chi xa saa ndini'i ta'vi na koo va na.
9 Ndi su ndo'o, ra xa siin va iyoo ndo, saa chi mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra ndikaxin ndo'o ña kuu ndo ndise'e ra, ra kuu tu ndo
sutu na ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra kuu rey va,
ra kuu tu ndo iin ñuu yii ña kuu kuenda mii Tata yo Ndioxi va. Ra
mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra *ndatava ndo'o nuu ñaa nuu xindo'ni
ndo, ra ndachindee ra ndo'o nuu iyoo ñù'ù ña ye'e ña kuu mii ra, ña
nduvi ni, ra ña *ndatava ra ndo'o nuu ñaa, ra xa'a ña na ka'an ndo
ˆxi'in inka yuvi xa'a ña ka'nu ña ˆxa va ra kuvi ña. 10 Ra xa kundaa
va ini ndo, chi te yachi ra ndixïndiaa ya'vi mii vi ndo nuu Tata yo
Ndioxi, ndi su vichin ra ñuu mii va ra kuvi ndo; ra nii ndikundä'vi
tu ini ra kuni ra ndo'o va, ndi su vichin, ra kunda'vi ni va ini ra xini
ra ndo'o.

Na sachiñu ndo nuu Tata yo Ndioxi ña tiaku ndo vichin

11 Ñani yo, ku'va yo, xa'a ña kuu ndo na ndee too, xi'in na xika
too nuu ña yuuvi yo'o kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo, ña na täxi ka
ndo ña ka'ndia chiñu ki'vi ña kuni ndo sa ndo nuu ndo, saa chi chiñu
ki'vi kan, ra ña kanita'an xi'in va ndo kuvi ña. 12 Ra te ndakuta'an
ndo xi'in yuvi na kuëe kandixa Tata yo Ndioxi, ra vivii va na sa ndo.
Ra va'a ni ka'an ki'vi va na xa'a ndo, ndi su te xa na kuni na ña vivii
xa ndo, saa ra ndasaka'nu va na Tata yo Ndioxi te xa na sayukun ra
kuachi xi'in na yuuvi yo'o.
13 Ra xa'a ña ku'vi ini ndo xini ndo Tata yo Jesucristo, ra na
kandixa ndo takundi'i va na chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ta kuu
na rey, xa'a ña kuu mii na chiñu na'nu, 14 ra saa tu ndia ndia ka na
chiñu na kuu mii chiñu vali va, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
ˆtaxi ndiayu nda'a na ña sando'o na yuvi na xa chiñu ki'vi, ra ka'an
va'a tu na xa'a yuvi na ˆxa chiñu va'a va. 15 Chi ña kuni Tata yo
Ndioxi ke na sa ndo chiñu va'a va, ra saa ke nï'i yuvi ki'vi na xïin
kundaa ini xa'a ña ndaa, ña ka'an ki'vi na xa'a ndo.

16 Saa chi ndo'o, ra xa iyoo ndika va ndo, ndi su na kuniñü'u
ndo ña iyoo ndika ndo ña sa ndo chiñu ki'vi, chi ña xiniñu'u sa ndo
ke na kuu ndo na xachiñu nuu Tata yo Ndioxi va. 17 Ra na sato'o
ndo takundi'i va yuvi. Ra na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na ñani yo
na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra na yu'vi tu ndo kuni ndo Tata yo
Ndioxi va, ra na sato'o tu ndo na kuu rey va.

Na kandixa yo yuvi na xa'ndia chiñu nuu yo

18 Ra ndo'o, na ñani yo na xachiñu nda'vi nuu inka yuvi, ra va'a
ni iku ni va na, ra va'a ni to'o va na, ra na sato'o va ndo na, ra na
kandixa va ndo chiñu ña xa'ndia na nuu ndo. 19 Saa chi kusii ni va
ini Tata yo Ndioxi xi'in ndo te xa ndo chiñu va'a, ra saa tu ña xa
ndiee ini ndo ña sando'o siki na ndo'o xa'a chiñu ña kuëe xa va ndo.
20 Ra tu xa'a ña xa ndo chiñu ki'vi va kuvi tu ña sando'o na ndo'o,
saa ra köo ña'a ni'i vi ndo xa'a ña xa ndiee ini ndo ña sando'o na
ndo'o, ndi su tu xa'a ña xa ndo chiñu va'a va tu kuvi ña sando'o na
ndo'o, ra xiin ndo xa ndiee ini ndo, saa ra kusii ni va ini Tata yo
Ndioxi xi'in ndo. 21 Ra tu ˆsando'o siki na ndo'o, ra na ndaka'an ndo,
chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndika'an ña xiniñu'u sakua'a ndo
ña sa ndiee ini ndo te ndo'o ndo. Ra mii saa kuvi tu ña *xa Tata yo
Jesucristo va ña *xiin ra *ndo'o ra xa'a yo, ra xa'a ña kan ke na sa yo
ta ku'va *xa ra kan va. 22 Ra Tata yo Jesucristo ra ndia nii kuachi ra
köo ndixiyo, ra nii kuëe ndisanda'vi tu ra yuvi va; 23 ra te ndika'an
ña̱'à na xi'in ra, ra ndikä'an ña̱'à ra xi'in na; ra te sando'o na ra, ra
ndichinä'a ra na ña sondo'o ra na, chi ña xa ra ke ndataxi ra ña
tiaku ra nda'a Tata yo Ndioxi va, ra ndaku ni xayukun kuachi ña na
kondiaa va ra ra. 24 Ra te ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz, ra
*xiin va ra ña *ndakundee takundi'i kuachi yo, sata iki kuñu ra, ra
ikan kuvi ña ndixi'i ra ña va'a *sandi'i ra xa'a kuachi yo, ra xa'a ña
ndixi'i ra xa'a yo kuvi ña xiniñu'u na ndakoo va yo ña xa yo chiñu
ki'vi, ra na kutiaku yo ña sa yo chiñu va'a. Ra xa'a ña *nditaxin iki
kuñu Tata yo Jesucristo kuvi tu ña sanda'a ra ndo'o va. 25 Saa chi
ndo'o, ra ta ku'va iyoo ndikachi ri *xinu'ni ndixa'an va ke ndixiyo
ndo, ndi su vichin, ra *xa nandiko va ndo nuu Tata yo Jesucristo, ra
ndiaa ña tiaku ndo, ra ndachindee vii ra ndo'o, ta ku'va xa iin tiaa
xi'in kiti sana ra ña ndiaa ni ra ri.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na xa nitanda'a

3 Ra ndo'o, na ku'va yo, na iyoo yii, ra na sato'o va ndo tiaa ndia
kuu yii ndo, ra va'a ni täan ndatu'un va ndo xi'in ndia, ndi su
xa'a ña xa to'o ndo ndia, ra xinu mii va ini ndia ña kandixa ndia
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. 2 Saa chi xa'a ña kuni ndia ña xa
to'o ndo, ra vivii tu xa va ndo kuvi ña kandixa ndia. 3 Ra na ndäsa
savi ni ndo mii ndo xi'in ña'a ña savi ni: ta kuu ña iyo ni ndachu'un
ndo xini ndo, xi'in ña iin ye'e ye'e koo ndo xi'in kàà ña ya'vi ni, xi'in
ña kundixi ndo tikoto ña savi ni, saa chi ña ˆxa savi ni ndo xi'in mii
ndo ra köo ya'vi ndiaa vi ña kan. 4 Chi nima va ndo kuvi ña xiniñu'u
na koo ña savi, ra ña savi kan kuvi ña vivii sa va ndo, xi'in ña to'o ni
tu koo va ndo, ra saa ke kuu mii ndo ña savi ña ndixa, ña kuëe ndï'i
xa'a; ra ña savi ña kuëe ndi'i xa kan kuvi ña ndia ya'vi nuu Tata yo
Ndioxi va. 5 Saa chi saa kuvi tu ña *xa sava na si'i na xindee xina'a
va, ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi, ra *xa to'o ni tu na yii va na.
6 Ta ku'va *xa ña Sara, ña *xa to'o ni ña ra Abraham yii ña, ña kachi
ña “Tata” xi'in ra. Ra xaa tu ndo'o va koo ndo ta ku'va *ndixiyo ña
kan, tu na sa ndo ña va'a, ra kuayü'vi ndo nuu ndia nii ña'a.
7 Ra ndo'o, ndia ñani yo, ndia iyoo yasi'i, ra ndichi ni va na ki'in
xini ndo ndia ku'va ke sa ndo xi'in na, ra vivii va na sa ndo xi'in na,
ra ndia ta ku'va *xa ndo xi'in iin kisi ña ndasun, ña iyo ni ta'vi va na
sa ndo xi'in na, saa chi na si'i ra yii ni va na kan, ra na kundaa ini
ndo chi *ndini'i ta'vi tu na kan va ña kutiaku na nuu Tata yo Ndioxi
xi'in ndo. Ra vivii va na sa ndo xi'in na si'i yasi'i ndo, ra saa ke köo
ña kasi nuu ndo te ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi.

Va'a ni ndo'o va yo ra na sa yo ña va'a

8 Ra ndia nuu ndi'i ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o kuvi ña, iin
tu'un na kuu takundi'i va ndo, ra na kunda'vi ini ndo kuni ta'an ndo,
ra na ku'vi tu ini ndo kuni ta'an ndo xa'a ña kuu ndo na ndikun Tata
yo Jesucristo va. Ra tiayu ni tu na koo ndo xi'in ta'an ndo, ra na sa
ninu tu ndo xi'in mii va ndo. 9 Ra tu ndia na xa ña vä'a xi'in ndo, ra
na sä ndo ña vä'a xi'in na; ra tu ndia tu na ka'an ña̱'à xi'in ndo, ra
na kä'an ña̱'à ndo xi'in na. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi ña na taxi ra ña va'a kuta'vi va na, ra saa ke ni'i

tu ndo'o va ña va'a nuu ra, saa chi xa'a ña kan ke kana ra ndo'o va.
10 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Tu kuni ndo kutiaku ndo, ña va'a ni koo ndo,
Ra na kondiaa ndo yu'u va ndo, ra na kä'an tu ndo ndia nii tu'un ki'vi va;
ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña va.
11 Ra xiniñu'u tu na kukuiin ndo ña ˆxa ndo chiñu ki'vi va, ra chiñu va'a va ke na sa ndo,
ra na kutüvi tu ndo ña vivii kuta'an ndo xi'in takundi'i va yuvi.
12 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndiaa va ra yuvi na iyoo ndaku nima nuu ra,
ra xini tu so'o ra te ka'an na xi'in va ra,
ndi su sáa̱ va tu ra xi'in yuvi na xa chiñu ki'vi nuu ra.
13 Ra tu niña chiñu va'a va ke xa ndo, saa ra ndia nii tu na kuchüun sa chiñu ki'vi xi'in va ndo. 14 Ra tu ndo'o ni va tu ndo xa'a ña xa ndo chiñu va'a, ra na kuayü'vi ndo, ra nii na ndï'i tu ini va ndo, saa mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña va'a nda'a ndo xa'a ña ndo'o ni ini ndo. 15 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuñu'u ini ndo xa'a Tata yo Jesucristo va, ra ndasaka'nu ndo ra. Ra na koo nduvi tu ndo ña ndakani ndo nuu yuvi te ndakatu'un na ndo'o xa'a ña ndiaa ini va ndo ra, ndi su te xa ndakani ndo nuu na, ra na sa ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o ni tu na sa va ndo, 16 ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña kuu ndo yuvi na iyoo ndaku nima, ra saa ke kuka'an nuu yuvi na ka̱'àn ña'a xa'a ndo xa'a ña ˆxa ndo ña va'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo. 17 Ra tu mii Tata yo Ndioxi kuni ña ndo'o ndo xa'a ña *xa ndo chiñu va'a, ra va'a ni va, saa chi va'a ka va ña ndo'o ndo xa'a ña xa ndo ña va'a, nuu ña ndo'o ndo xa'a ña sa ndo chiñu ki'vi.
18 Saa chi *ndo'o ni tu Tata yo Jesucristo va xa'a kuachi yo, ndi su indaa ichi saa ke ndo'o va ra, saa chi ndïko ka ra ña ndo'o tuku ra. Ra ra kan, ra ndia nii kuachi ra ndixïyo, ndi su *xiin va ra ña ndixi'i ra xa'a yoo na yuuvi kuachi yo'o, ña va'a sanduyachin ra yoo nuu Tata yo Ndioxi, ra ndikaku yo. Ra te ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra takua iki kuñu va ra kuvi ña *ndi'i xa'a, ndi su ndatiaku va tu ra xi'in inka iki kuñu xaa ña xa kuu mii ra ta yachi ña küvi kuni yo.
19 Ra xi'in iki kuñu xaa ña kuu mii ra ña küvi kuni yo kan kuvi tu ña, ndixa'an ra nuu na ndi̱ì na ñu'u ve'e kàà ña ndika'an ndoso va ra. 20 Ra na ndi̱ì kan kuvi na ndixïin kandixa Tata yo Ndioxi kuiya xina'a te xitiaku ra Noé, saa chi na'a ni va xa ka'nu ini Tata Ndioxi

ña xindiatu ra, ña nandiko ini na xa'a kuachi na, tiempo ña xava'a
ra Noé itun tun xika nuu mini, ndi su ndixïin na ña nandiko ini na
xa'a kuachi na, ra xa'a ña kan ke takua una kuiti va kuvi na ndaa
ini itun tun xika nuu mini kan, ra na kan kuvi na *ndikaku va chi
ndixï'i na sa tiakuii kan. 21 Ra ña ndikaku ra Noé nuu tiakuii kan, ra
xa'a ña chichi yo tiakuii, ra sakaku Tata yo Ndioxi yoo va kuvi ña
ka'an ña. Ra mii ña ndaa, ra süvi vi xa'a ña chichi yo tiakuii kuvi
ña ndi'i xa'a kuachi yo, chi xa'a ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi
ña na chindiee ta'an ra xi'in yo ña na sä ka yo chiñu ki'vi va kuvi
ña ˆsandi'i ra xa'a kuachi yo. Ra ña sakaku tu ra yoo, ra xa'a ña
kandixa yo ña ndatiaku Tata yo Jesucristo va kuvi ña. 22 Ra Tata yo
Jesucristo, ra ndivi va ke nandaa ra, ra ndakundu'u ra xiin kua'a
tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi, ra xa'ndia ra chiñu nuu na
tatun Tata yo Ndioxi, ra saa tu nuu takundi'i ndiee ña xa'ndia chiñu
ndivi, ra saa tu nuu ndiee ña xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o va.

Vivii va na sa yo

4 Ra xa'a ña *xiin Tata yo Jesucristo nditaxin iki kuñu ra, kuvi ña
xiniñu'u na sa tu ndo'o ta ku'va xa ra kan va, ña koo nduvi ndo
ndo'o ndo. Ra tu xiin ndo ña ndo'o ndo, saa ra kuni kachi ña saa xa
*ndakoo va ndo ña xa ndo chiñu ki'vi, 2 ña va'a na kutiaku ndo sa
ndo ña kuni Tata yo Ndioxi kii ña taxi ka ra kutiaku ndo, ra saa tu
ña ndakoo ndo ña xa ndo chiñu ki'vi ña kotoo ni iki kuñu ndo sa
va ña. 3 Ra xa va'a na kutuvi va ndo, xi'in chiñu yakua ña kotoo ni
yuvi na ndïkun Tata yo Ndioxi sa na, saa chi xa ña kan ke *xa va
ndo te yachi: ta kuu chiñu ká'án nuu, xi'in ña kotoo ni na tiin ta'an
na, xi'in ña xi'i na, xi'in ña ndatava na viko, ra tiin ta'an na ña xa na
chiñu yakua, xi'in ña ndasaka'nu na na'na ña xiniñü'u ndasaka'nu
na. 4 Ra yuvi na ˆxa chiñu ki'vi kan, ra ndakanda ni va ini na ña kuëe
ndakuta'an ka ndo xi'in na ña sa ndo ña chiñu kan xi'in na, ra xa'a
ña kan va ke ka'an ki'vi na xa'a ndo. 5 Ndi su na ndï'i ini ndo xa'a
na, chi xaa kii, ra ta iin, ta iin va na ndataxi kuenda xa'a chiñu ki'vi
ña xa na nuu Tata yo Ndioxi, ra xa iyoo nduvi sayukun kuachi xi'in
na tiaku, ra saa tu xi'in na ndi'i va. 6 Saa chi na ndii, ra xa *xini tu
so'o na kan va tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo te xitiaku na, ra
ta ku'va ˆkuu xi'in takundi'i yuvi ña xi'i na kuvi tu ña *kuu xi'in na

kan ña ndixi'i va na, saa chi xa saa ndini'i ta'vi va na, ndi su vichin,
ra kutiaku va nima na xi'in Tata yo Ndioxi.

Na ku'vi ni ini yo kuni ta'an yo

7 Ra na kundaa ini ndo, chi xa ndinumi ni va ndi'i xa'a ña yuuvi
yo'o, ra xa'a ña kan ke kaxi ni va na koo ini ndo, ra ndinuni ni na
ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi iin takundi'i kii. 8 Ra ña ndiaa ya'vi
nuu ndi'i ña ke na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo, saa chi ña
ku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra kua'a ni va ña vä'a ña ˆxa ndo xi'in
ta'an ndo sandi'i ña xa'a. 9 Ra na kusii ni ini ndo ña ndaki'in mani
ta'an tu ndo ve'e va ndo, ndi su na kä'an kuachi ndo xa'a ña ˆxa
ndo saa xi'in ta'an ndo. 10 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni va ña
xinituni kuu mii ra, ra xa iin iin tu ña *taxi ra nda'a ndo'o va, ra na
chindiee ta'an ndo xi'in na ta'an ndo ta ku'va iyoo mii ña xinituni
ña ndaki'in va ndo. 11 Ra ndo'o na kuu mii ña xinituni ña ka'an
ndoso ndo, ra na ka'an ndo ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi va. Ra
ndo'o na kuu mii ña xinituni ña chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi,
ra na chindiee ta'an ndo xi'in na xi'in takundi'i ndiee ña taxi Tata yo
Ndioxi nda'a va ndo. Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, ra na sa ndo ña,
ña ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo, ra
kuu mii ndiee, xi'in ña ka'nu ndia ndikaa ndiku'un va. Saa koo.

Na kuiin yo ndo'o yo xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

12 Ñani yo, xa'a ña vaxi tundo'o nuu ndo ña satixu'vi ña ndo'o
xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra na ndakända ini ndo xi'in
ña, ra nii na ndakäni tu ini ndo xa'a ña kuu ña iin ña'a xïni va ndo.
13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kusii ni ini va ndo, xa'a ña ni'i ta'vi
ndo ndo'o ndo ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, ña va'a kusii ni ini
ndo te xa na kuni ndo ña ka'nu ña kuu mii ra, te xa na nandiko ra
kixi ra. 14 Ra na kusii ini ndo, te ka'an ña'a na xi'in ndo xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo, saa chi te xa na saa xi'in ndo, saa ra
kuni kachi ña saa, ña iyoo ña ka'nu ña kuu Tachi Yii Tata yo Ndioxi
xi'in va ndo. Saa chi na kan, ra na ka'an ña'a va kuvi na xa'a Tata yo
Jesucristo, ndi su ndo'o, ra ra ndasaka'nu va ndo kuvi ra. 15 Ndi su
tu ndo'o ndo, ra na ndö'o ndo xa'a ña kuu ndo na xa'ni, xi'in xa'a ña
kuu ndo na kui'na, xi'in xa'a ña xa ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi,

xi'in ña ki'vi ni'ni yu'u ndo xa'a chiñu inka yuvi. [16] Saa chi tu ndo'o
ndo, ra na ndo'o ndo xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo va, ndi
su na kukä'an nuu ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndasaka'nu ndo
Tata yo Ndioxi va xa'a ña ndo'o ndo.
[17] Saa chi vichin, ra xa nitandiaa va kii ña sayukun Tata yo Ndioxi
kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o, ra vichin, ra ndia yoo na kuu
na ñuu va ra kuvi na *taxi ra ndiayu ña sando'o na yoo, ra tu saa
xa ra xi'in yoo, saa ra ndiee ni ka va tundo'o taxi ra nda'a yuvi na
ndixïin kandixa tu'un ra. [18] Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo Ndioxi
ña kachi su'va va:

Tu yuvi na xa chiñu va'a, ra u'vi ni saa kaku na
saa ra, ¿ni ke sa tu yuvi ña'a na na xïin kandixa Tata yo Ndioxi
ña kaku na?,

kachi ña.
[19] Ra xa'a ña kan ke, tu mii Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu
ña sando'o na ndo'o, saa ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakundiee ka
ndo sa ndo chiñu va'a va, ra na ndataxi tu ndo ña tiaku ndo nda'a
mii Tata yo Ndioxi, ra xava'a ndo'o va, saa chi ra kan, ra ˆsaxinu va
ra nuu tu'un ña ka'an ra.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na inuu nuu na ve'e ñu'u

5 Ra vichin ke taxi tu yu xini ndo'o, ndia ñani yo, ndia xikua'a
ve'e ñu'u. Ra ra xikua'a kuvi tu yu'u va, ra ndakuiin tu yu xa'a
ña xini yu ña ndo'o ni Tata yo Jesucristo va. Ra ni'i tu yu'u va koo
yu nuu nduvi ni xi'in Tata yo Jesucristo te xa na nandiko ra kixi ra
nuu ña yuuvi yo'o. Ra xa'a ña kuu yu ra xikua'a xi'in ndo kuvi ña
xaku nda'vi yu nuu ndo, [2] ña na kondiaa ndo na ñani yo na *sakuiso
chiñu Tata yo Ndioxi ndo'o kondiaa ndo; ra ndia ta ku'va ˆxa iin tiaa
ña ndiaa ra ndikachi vali sana va ra na ˆsa ndo ña kondiaa ndo na,
ra na kondiäa ndo na xi'in ña nduxa, ra nii na kondiaa tu ndo na
xa'a ña kuni ndo ña na taxi na xu'un nda'a va ndo. Chi na kondiaa
ndo na ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi va, ra saa tu xi'in ña kusii ini va
ndo. [3] Ra na yä'a xini ndo ña nduu ndo ta ku'va iyoo xito'o na xi'in
ndiayu ña kuu mii ndo, chi ña xiniñu'u ˆsa ndo ke na ˆsa ndo chiñu
va'a va nuu na, ra sakua'a na ña sa na ña. [4] Ra saa ke ni'i ndo iin ña
ka'nu ni te xa na nandiko mii Tata yo Jesucristo, ra ka'nu, ra ndiaa
yoo kixi ra. Ra ña va'a ña ni'i yo kan, ra ndächi ña ta ku'va ˆndachi

iin tivi lo'o ña xava'a na xi'in iku ña chikaa na xini yuvi te kuchuun
na xa na iin chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
5 Ra mii saa ke na sa tu ndo'o va, na ñani yo, na itia, ña na
kandixa va ndo na inuu nuu ndo ve'e ñu'u xa'a ndiayu ña kuu mii
na. Ra ña xiniñu'u va kuvi ña sanı̱nu̱ ndo xi'in mii ndo, ra kandixa
ta'an ndo, saa chi:

> Tata yo Ndioxi, ra kundasi va ra yuvi na kutiaa ni xi'in mii,
> ndi su kunda'vi ni va ini ra xini ra yuvi na xa ninu xi'in mii,
> ra chindiee ta'an tu ra xi'in va na.

6 Ra xa'a ña kan ke na sa nı̱nu̱ ndo xi'in mii ndo tixi ndiee ka'nu
nda'a Tata yo Ndioxi, ra saa ke ndoni'i ra ndo'o, ra chindu'u tu ra
tu'un to'o xa'a va ndo te xa na xaa kii ña kuni mii ra. 7 Ra nda'a Tata
yo Ndioxi va kuvi ña na chindu'u ndo takundi'i ña ndi'i ni ini ndo
xa'a, saa chi ra kan, ra ndi'i va ini ra xa'a ndo, ra mii ra kuvi tu ra
ndiaa ndo'o va.
8 Ra ndichi ni na koo ndo, ña koo nduvi ndo, saa chi timia'a, ri
kanita'an xi'in ndo, ra iin ta ku'va xika ndika'a, ri tiaa ni ndukue'e
va xika ri nduku ri yuvi ña ka'ni ri na. 9 Ndi su ndaku ni na koo ini
ndo nuu ri, ra ndinuni ni tu na kondiaa ini ndo Tata yo Jesucristo
va, saa chi iin ta ku'va ˆkuu xi'in ndo'o ña sando'o ni na ndo'o kuvi
tu ña ˆndo'o na ñani yo na ndee nuu iinii kuvi saa ña yuuvi yo'o va.
10 Ra na kundï'i ini ndo, chi lo'o ni va kii kuvi ña ndo'o ndo, saa chi
mii va Tata yo Ndioxi ndasa xixa ndo'o, ra nandïko ka ini ndo, ra
taxi tu ra ndiee ndo ña tuun ni kundikun va ndo ra. Saa chi mii Tata
yo Ndioxi kuvi ra taxi takundi'i va ña va'a ˆkuta'vi yo, ra *kana tu ra
yoo ña koo yo xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu ndia ndikaa ndiku'un va
xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo. 11 Ra takundi'i ndiee
xi'in ña ka'nu na kuu mii Tata yo Ndioxi, ndia ndikaa ndiku'un. Saa
koo.

Indiayu ta'an ra Pedro xi'in na ve'e ñu'u

12 Ra ra ñani yo Silvano, ra xini yu ndinuni ni ndikun Tata yo
Jesucristo kuvi ra ndika'an yu xi'in, ña *tiaa ra tutu yo'o, ña kuxaa
ña nuu ndo, ña na ndataxi yu xini ndo ña va'a na kundaa kaxi ini
ndo chi takundi'i ña va'a ña xa ˆndaki'in ndo, ra ña ka'an xa'a ña
ndinuni ni ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo va kuvi ña. Ra ndia nii
kii na näa ini ndo xa'a ña ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi xini ra ndo'o.

13 Ra ti'vi tu na ñani yo na ndee chi Babilonia yo'o va tu'un
ndioxi kuxaa ña nuu ndo; ra na yo'o, ra ta ku'va *xa Tata yo Ndioxi
ña *ndikaxin ra ndo'o kuvi tu ña xa ra xi'in na yo'o va; ra ti'vi tu ra
ñani yo Marcos, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e va yu tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu ndo. 14 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ndinuni
nima ndo xa'a ña ku'vi ni ini ndo xini ta'an ndo.

Ra ña va'a mii Tata yo Ndioxi na koo xi'in takundi'i ndo xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña *tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, kuvi ra Simón Pedro, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo,
ra *ti'vi tu ra yu'u ña kaka yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
va ra, kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo na
xa ndiaa ini Tata yo Jesucristo, ta ku'va ndiaa ini ndu'u ra; ra ña
xa ndiaa ini yo ra, ra ndiaa ya'vi ni va ña; ra ra kan kuvi Tata yo
Ndioxi, ra sakaku tu ra yoo va, ra ra kan, ra chiñu ndaku va ke ˆxa
ra. 2 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra
va'a ni tu na koo va ndo, xa'a ña ˆxini ta'an va'a ka ndo xi'in Tata yo
Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo ta iin iin kii.

Chiñu ña ˆxa yoo na ndikun Tata yo Jesucristo

3 Tata yo Ndioxi, ra iyoo ni ndiee ra, ra xa'a ña kan ke *taxi ra
takundi'i va ña'a ña xiniñu'u nuu yo ña va'a kutiaku yo ta ku'va
kuni mii ra. Ra ña va'a *ndaki'in yo ña yo'o, ra xa'a ña *xinita'an yo
xi'in Tata yo Jesucristo ra *kana yoo va kuvi ña, ra ña va'a kana ra
yoo, ra xa'a ña ka'nu ni ra, xi'in xa'a ña ˆxa ra ña xitu'un va kuvi
ña. 4 Ra xa'a ña iyoo ni ndiee ra, xi'in xa'a ña ˆxa ra ña xitu'un
kuvi tu ña *kindoo ra sa ra iin ña va'a ña ndiaa ya'vi ni xi'in yo; ra
ña *xa ra ña yo'o xi'in yo kuvi ña kuvi tandiaa yo nduu yo na yii
ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ña kuu ra ra yii, ra kaku yo nuu
takundi'i chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa chi ña kan kuvi
ña sakanda nima yo ña xa yo takundi'i nuu chiñu ki'vi ña kutoo yo
sa yo. 5 Ra xa'a ña *ndaki'in yo takundi'i ña va'a ña ˆka'an yu xi'in
ndo xa'a yo'o, ra ña xiniñu'u sa ndo ke ndinuni va'a na kundikun
ndo Tata yo Jesucristo, ra vivii tu na sa ndo iin takundi'i kii va, ra
süvi takua sa kuiti ke sa ndo, 6 chi xiniñu'u kunita'an va'a ka tu ndo

xi'in Tata yo Ndioxi va, ra na täxi tu ndo ña ka'ndia iki kuñu ndo
nuu va ndo; ra na ˆsa ndiee tu ini ndo te vaxi tundo'o nuu va ndo, ra
na ˆkutiaku ndo ña sa ndo chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi iin takundi'i
kii va. 7 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na ku'vi ini ndo kuni ndo na ñani
yo na ndikun Tata yo Jesucristo va, ra saa tu takundi'i ka yuvi va.
8 Saa chi tu na ndakundiee ni ka ndo sa ndo takundi'i ña ka'an yu
xa'a xi'in ndo yo'o ta iin iin kii, saa ra kuu ndo yuvi na iyoo ya'vi
ndiaa va, ra ndiaa ya'vi tu ña *xini ta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo
va, saa chi ˆxa va ndo ña va'a. 9 Ndi su yuvi na kuëe ˆxa chiñu ña
ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra ta ku'va iyoo na kuaa a na lo'o ni
xini va iyoo na; ra ˆxa xïni tu na xa'a ña xa ndi'i xa'a kuachi ña *xa
na te yachi va. 10 Ra ña xa ˆka'an yu xi'in ndo xa'a chiñu ña xiniñu'u
sa ndo, ra na sa nduxa va ndo ña ˆsa ndo ña, ña va'a ndaña'a ndo mii
ndo ña ndixa ke *kana Tata yo Ndioxi ndo'o, ra ndikaxin ra ndo'o, ra
tu saa na ˆsa ndo, ra ndiaa nii kii ndakäva ndo ña sa ndo iin kuachi
ña ndiee ni. 11 Chi ña ni'i ndo ke kusii ni ini Tata yo Ndioxi taxi ra
ki'vi ndo ye'e ndivi va, ra ki'vi ndo koo ndo nuu xa'ndia chiñu Tata
yo Jesucristo, ra sakaku yoo ndia ndikaa ndiku'un.
12 Ra ndo'o, ra xa xini va'a va ndo takundi'i ña xa tiaa yu nuu
tutu yo'o, ra va'a ni xa ndinuni ni va ndikun ndo ña ndaa ña iyoo
nda'a ndo vichin, ndi su yu'u, ra iin takundi'i va kii chindiee ta'an
yu xi'in ndo ña sandaka'an yu ndo'o ña na ndakundiee ka ndo ña sa
ndo ña. 13 Ra ña tuvi yu ra ña va'a va kuvi ña sandaka'an yu ndo'o ta
iin iin kii ña tiaku ka yu nuu ñu'u yo'o vichin, 14 saa chi xa ndika'an
va Tata yo Jesucristo xi'in yu ña xa ndinumi ni va ndaki'in ra yu'u
ku'un yu xi'in ra. 15 Ra xa'a ña kan ke sa yu takundi'i va ña kuvi sa
yu, ña va'a na kundaa kaxi ini yu ña ndaka'an ndo xa'a ña va'a yo'o,
te xa na ku'un yu xi'in ra.

Ka'an ra Pedro ña *xini ra ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo

16 Ra ña *saña'a ndi ndo'o, xa'a ndiee Tata yo Jesucristo, xi'in
xa'a kii ña kixi ra, ra süvi iin tu'un chi'ña ña ndisandaku mii ndi kuvi
ña, chi ña xini nuu mii va ndi kuvi ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo
ña kan va ke *saña'a ndi ndo'o. 17 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
*taxi ña ka'nu, xi'in ña to'o nda'a Tata yo Jesucristo, ra su'va ke
*kachi ra ndika'an ra te taxi ra ña nda'a ra: “Ra yo'o kuvi se'e yu,
ra kusii ni ini yu xi'in ra”, kachi ra. 18 Ra mii ndu'u kuvi ndia xini

tieʼe soʼo va te tiaku ndikaʼan Tata yo Ndioxi xiʼin Tata yo Jesucristo
koʼndo yii kan, saa chi ndixaʼan va ndi xiʼin ra.
19 Ra xaʼa ña *xini ndi xiʼin xaʼa tuʼun ña xini soʼo va ndi kuvi ña
ndinuni ni ka va kandixa ndi ña kuu tuʼun Tata yo Ndioxi ña tiaa
ndia ndikaʼan ndoso tuʼun yuʼu ra xinaʼa ña ndaa. Ndoʼo, ra vaʼa ni
va xa ndo ña kandixa ndo ña tiaa ndia, saa chi tuʼun ña tiaa ndia, ra
ta kuʼva iyoo ñuʼu ña tuun ña vaʼa kaka yo nuu ñaa va ke iyoo ña, ra
xiniñuʼu na kandixa ndo ña iin saa ndia te na xaa kii ña ndayeʼe Tata
yo Jesucristo nima ndo, ra saña'a ra ndoʼo xaʼa takundiʼi ña kuu mii
Tata Ndioxi. 20 Ndi su xiniñuʼu na kundaa ini ndo, chi tuʼun ña *tiaa
ndia ndikaʼan tuʼun yuʼu Tata yo xinaʼa ña vaxi nuu tutu yii ña niʼi
yo, ra ndia nii ndia nindakäni ni ke kuni kachi ña, ta kuʼva kuni
mii ndia. 21 Ra suʼva ke ˆkachi yu xiʼin ndo, saa chi ndia ndikaʼan
tuʼun yuʼu Tata yo Ndioxi xinaʼa, ra süvi ña ndisandaku ini mii ndia
kuvi tuʼun ña ndikaʼan ndia. Chi ndia kan, ra Tachi Yii va kuvi ña
ndikaʼan xiʼin ndia ña vaʼa ndikaʼan ndia tuʼun yuʼu Tata yo Ndioxi.

Ndia saña'a tuʼun chiʼña

2 Ndi su te yachi, ra ndixiyo tu ndia *xa ndikaʼan tuʼun yuʼu Tata
yo Ndioxi xiʼin na ñuu va ra, ra ta kuʼva *kuu xiʼin na kan ke
kuu tu xiʼin ndo vichin va, saa chi koo tu ndia iin sa saa saña'a ndoʼo
vichin va, ra ña ndaa ke kachi va ndia, ndi su ña sa ndia saa, ra ndia
kanitaʼan va kuvi ndia xiʼin Tata yo Jesucristo, ra *sakaku ñaʼa; ra
xaʼa ña sa ndia ña kan ke sandiʼi ndia xaʼa mii va ndia. 2 Ra kuaʼa
ni na taʼan yo, ra ndakundikun va na tiaa ndia saña'a tuʼun chiʼña
kan; ra xaʼa chiñu kiʼvi ña sa ndia kan va kuvi ña kaʼan kiʼvi yuvi
xaʼa tuʼun Tata yo Jesucristo ña ndaa. 3 Ra xaʼa ña kutoo ni ndia
ndukuika va ndia kuvi ña iin sa saña'a ndia tuʼun chiʼña kan ndoʼo
ña vaʼa na sandaʼvi ndia ndoʼo, ra kindiaa ndia ndia xuʼun ndo; ndi
su ndia ña ndiatu ndia ke ndoʼo va ndia saa chi xa te yachi vi kuvi
ña *kindoo ini Tata yo Ndioxi ña sandoʼo ra ndia, ra ña ndixa ke
sandoʼo va ra ndia.
4 Saa chi ndia na tatun Tata yo Ndioxi, ra ndixïyo kaʼnu vi ini ra
xaʼa na te xa na kuachi nuu ra xinaʼa, chi ña *xa ra ke koʼni ra na
ndiaya va, ra yavi ñaa kan ke kundasi niʼni na kuʼun na ndia te xa
na xaa kii ña sayukun ra kuachi xiʼin va na. 5 Ra nii ndixakäʼnu tu
ini Tata yo Ndioxi, xaʼa yuvi na *xa kuachi xindee xinaʼa va, chi ña

*xa ra ke *sakuun ra savi ña'a, ra ndixi'i takundi'i va yuvi na *xa
kuachi kan, ra takua ra Noé, ra ndika'an xi'in yuvi ña na sa na chiñu
ndaku va kuvi ra *sakaku Tata yo Ndioxi xi'in inka uxa na. 6 Ra nii
ndixïyo ka'nu tu ini Tata yo Ndioxi xa'a na ñuu Sodoma xi'in xa'a na
ñuu Gomorra va, chi ña *xa ra ke xa'mi va ra na ñuu kan ña ndiakua
*nduu na yaa, xa'a chiñu ki'vi ña *xa na. Ra ña *xa'mi Tata yo
Ndioxi ñuu kan, ra ña va'a na kundaa ini yuvi ña ˆsandi'i ra xa'a yuvi
na xa kuachi va kuvi ña. 7 Ndi su *sakaku va Tata yo Ndioxi ra Lot,
saa chi ra kan, ra iin tiaa ra va'a va *ndixiyo ra, ra nii ndikundiëe
ka ini ra nuu chiñu yakua ña *xa yuvi ña'a xindee ñuu kan. 8 Ra te
ndixiyo ra Lot, ra *xa chiñu va'a kan, xi'in na ñuu Sodoma, xi'in na
ñuu Gomorra kan, ra tiaa ni ndo'o ini ra xa'a ña xini ra, xi'in ña xini
so'o ra takundi'i chiñu yakua ña *xa na iin takundi'i kii.
9 Ra xi'in takundi'i ña *kuu xi'in ra Lot, xi'in ña *kuu xi'in ra Noé
xina'a kuvi ña kundaa kaxi ini yo ña sakaku va Tata yo Ndioxi yuvi
na tiaku ta ku'va kuni mii ra nuu tundo'o, ndi su yuvi na xa chiñu
ki'vi, ra xa ku'ni va Tata yo Ndioxi na, ra ndiatu tu na ña sando'o ra
na, te xa na xaa kii ña sayukun ra kuachi xi'in va na.
10 Ra ña ndixa ke sando'o ni va Tata yo Ndioxi takundi'i va na xa
chiñu ki'vi, ndi su tiaa ni ka va ndiee sando'o ra yuvi na xa chiñu ña
ka'an nuu, ña kuu chiñu yakua ña kutoo ni iki kuñu na sa ña, ra xïin
na kandixa na chiñu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu na. Ra yuvi kan,
ra tiaa ni ini na, saa chi kuayü'vi vi na ña kandiva'a na xi'in tachi
ndiva'a ña kuu mii kua'a ka ndiee nuu na. 11 Ra ndia na tatun Tata
yo Ndioxi, ra va'a ni ndaku ni va na, ra iyoo ni tu ndiee va na nuu
na yuuvi yo'o, ndi su xïin vi na ña kandiva'a na xi'in tachi ndiva'a
kan, saa chi indaa mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra kuvi sa ña kan.
12 Ndi su ña xa ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra ka'an ki'vi va ndia
xa'a chiñu ña kundäa ini ndia xa'a, ra ña xa ndia saa, ra ta ku'va
iyoo kiti ri köo ña xinituni a ri tü'va ki'in xini va ke iyoo ndia. Saa
chi kiti ra ña kuu xi'in ri kan ke kaku ri, ra tiin na ri xa'ni va na. Ra
ta ku'va ndo'o kiti kan ke ndo'o tu ndia ˆxa saa kan va. 13 Saa chi
ndo'o ni va ndia sa Tata yo Ndioxi xa'a ña *sando'o ni ndia inka
yuvi. Ra ña ˆxa ndia ka'an tu'un chi'ña kan ke, xä'nu ini vi ndia, saa
chi nuu chitu kua'a yuvi va xa ndia takundi'i nuu chiñu yakua ña
kotoo ni ndia sa na. Ra te xa xaa ndia nuu ndee ndo ña ndatava ndo
viko xa'a ña ndaka'an ndo xa'a Tata yo Jesucristo, ra chiñu kini,
xi'in chiñu ka'an nuu va ke xa ndia.

14 Ra te ˆxini ndia na si'i ra ki'vi ni ndakani ini ndia, saa chi xa na
tiin vi ndia kuvi na tuvi ndia; ra kuëe xikutuvi ndia ña sa ndia chiñu
ki'vi. Ra sanda'vi tu ndia yuvi na täan xinu va'a ini ña kundikun na
Tata yo Jesucristo va, ra saxinu ndia ini na ña sa na chiñu yakua ña
xa ndia; ra xa *ndikaan tu ndia ña kutoo ni ndia ña koo ni xu'un va
ndia, ra ña xa ndia saa, ra ndia nditavi chi'ña va kuvi ndia. 15 Saa chi
ndïkun ka ndia Tata yo Ndioxi, chi xa chiñu ki'vi va ke xa ndia. Ra
ta'an chiñu ki'vi ña *xa ra Balaam se'e ra Beor va ke xa ndia, saa chi
saa ke *xa ra kan ña *kuni ra ni'i ra xu'un xa'a ña sa ra chiñu ki'vi.
16 Ndi su burru tiatan ri yoso ra Balaam kan kua'an ra ña sa ra chiñu
ki'vi kan, ra sandaka'an va Tata yo Ndioxi ri, ta ku'va ka'an yuvi, ra
ndakue'e ri xi'in ra, saa ra ndixä'an ka vi ra ña sa ra chiñu ki'vi kan.
17 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra köo mii ya'vi ndiaa vi ndia,
saa chi ta ku'va iyoo pozo ña köo tiakuii ini, xi'in viko ña vaxi kuun
savi, ra ndachi ña *xa tachi va ke iyoo ndia; ra xa'a ña kan ke ku'un
ndia nuu ñaa ña ndo'o ni ndia ndia ndikaa ndiku'un. 18 Saa chi iin
xa ka'an tu ndia tu'un ndichi ña sandaku mii va ndia, ndi su mii ña
ndaa ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña, chi tu'un chi'ña va kuvi ña. Ra xa
nduxa tu ndia xi'in inka yuvi na sakan xa nduxa ˆndakoo chiñu ki'vi,
ña sa na chiñu yakua ña xa yuna'a mii ndia xa va ndia, xi'in chiñu
ña kutoo ni iki kuñu ndia sa ña. 19 Ra ka'an tu ndia xi'in yuvi ña na
sa na ta ku'va xa mii va ndia, ra kuvi tu sa na ndia ndia ka ku'va
ña kuni mii va na, kachi ndia, ndi su mii tu ndia ra xa'a ña xa ndia
chiñu ña kuni mii ndia kuvi ña nu'ni va ndia xa chiñu kan, ra mii
chiñu kan kuvi ña sandi'i xa'a va ndia. Ra ña ndixa va kuvi ña yo'o,
saa chi yuvi na taxi ña xa'ndia inka ña'a nuu na, ra na xachiñu nuu
va ña ke nduu na. 20 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra su'va va ke
*kuu xi'in ndia: te sakan ndakundikun ndia Tata yo Jesucristo, ra
*sakaku va ra ndia nuu takundi'i ña'a yakua iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
Ra saa *kuu ra nandiko tuku va ndia ˆxa ndia chiñu yakua kan, ra
vichin, ra xa chiñu yakua kan va kuvi ña ˆxa'ndia chiñu nuu ndia; ra
mii ña ndaa, ra tiaa ni ka va ndaku ˆxa'ndia chiñu kuachi kan nuu
ndia vichin, nuu ña te täan ndakundikun ndia Tata yo Jesucristo.
21 Ra va'a ni ka va kee ndia tu kuëe ndindakundikun va'a ndia ichi
ña ndaa, saa chi vichin, ra tiaa ni va ndo'o ndia xa'a ña ˆndakoo
ndia ña kundïkun ka ndia ichi ña ndaa, xi'in xa'a ña kundasi ndia
ña yii, ña kuu ndiayu Tata yo Ndioxi ña taxi ra nda'a ndia. 22 Ra ña
xa *ndakoo ndia chiñu yakua kan, ra tuku va nandiko ndia ˆxa ndia

ña, saa ra ta ku'va kachi tu'un ndichi, ña kachi su'va va ke ˆxa ndia: “Tina, ra tuku va nandiko ri xaxi ri xuxan ri”, ra xinu tu nuu tu'un ndichi ña kachi su'va va: “Kini, ra ta sakan ndi'i sakuchi na ri, ra ndikun nandiko tuku va ri kua'an ri ndita ri nuu ndia'yu”, kachi ña.

Nandiko tuku va Tata yo Jesucristo

3 Ñani yo, ña yo'o kuvi tutu ña uvi ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo, ra xa'a ña *tiaa yu tutu ña nuu, xi'in xa'a ña ˆtiaa yu tutu ña uvi yo'o ña kuxaa ña nda'a ndo, ra xa'a ña kuni yu ña na ndakindiee ini ndo ra ndakani ini ndo ña sa ndo niña chiñu va'a va kuvi ña. [2] Ra kuni tu yu ña na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña ndika'an ndia yii, ndia ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xina'a va, ra saa tu xa'a ndiayu Tata yo Jesucristo ña ˆsaña'a ndia ˆxika chiñu nuu va ra, ra sa ndo ña.

[3] Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi ndiaa ya'vi ni ña: te xa na kuyachin kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra koo kua'a ni yuvi na sa ˆsiki ña ndaa ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a, ra sa tu na chiñu ña kuni iki kuñu va na. [4] Ra sa siki tu na yoo na kandixa ña nandiko Tata yo Jesucristo nuu ñu'u yo'o va, ra ka'an na kachi na saa: “Tu ña ndixa kuvi ña *kindoo Jesucristo nandiko ra, ¿ra ndia mii ke íin ra vichin? Ndia kii ña ndixi'i na xii xikua yo iin saa ndia vichin, ra ndia nii ña'a täan kuu, saa chi, iin ta kaa te sakan xava'a Ndioxi ña yuuvi te yachi ke kaa vichin va”, kachi na. [5] Saa chi ña ˆsa yuvi kan ke kuïin na ndakuni na ña xa kundaa ini na xa'a va, saa chi xina'a ra ña *xa Tata yo Ndioxi ke ndika'an va ra, ra xi'in tu'un ña ndika'an ra kan va kuvi ña xava'a ra ndivi, ra saa tu ñu'u va, ra ini tiakuii va kuvi ña tava ra ña, ra nuu tiakuii ke ndu'u ña ˆxa ra vichin va. [6] Ndi su te xa ndiya'a kua'a ni kuiya, ra *sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a takundi'i ña'a ña ndixiyo nuu ña yuuvi yo'o, ña sakuun ra savi ña'a te xitiaku ra Noé. [7] Ra ndivi, xi'in ñu'u nuu ndee yo, yo'o vichin, ra tu'un mii Tata yo Ndioxi va kuvi ña ˆchindiatu ña'a kii ña ka'mi ra ña. Ra kii kan kuvi tu ña sa yukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi va, ra sandi'i ra xa'a yuvi na ndixïin kandixa ña ndika'an ra.

[8] Ñani yo, na näa ini ndo xa'a ña ˆka'an yu xi'in ndo yo'o vichin: Tata yo Ndioxi, ra tüvi vi ra kan, ta ku'va tuvi yoo xi'in kii a kuiya, saa chi nuu ra kan, ra iin kii, ra ta ku'va iyoo iin mil kuiya vi iyoo

ña, ra iin mil kuiya ra ta ku'va iyoo iin kii va tu iyoo ña nuu ra. 9 Ra
xa'a ña kan ke, süvi ra kuachi kuvi Tata yo Ndioxi ña saxinu ra nuu
ña *kindoo ra, ta ku'va tuvi sava yuvi. Chi ña xa ra ke xa ka'nu ini
ra xi'in va yo, saa chi küni ra ña na ndi'i xa'a ndia nii yuvi; chi ña
kuni ra ke na nandiko ini na xa'a kuachi va na. Ra xa'a ña kan va
kuvi ña täan nandiko ra.
10 Ndi su te xa na kixi Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va ˆxa ra kui'na
ra ki'vi ve'e na te kuëe ki'in na kuenda va ke sa ra, saa chi kii ña
kuëe ndiatu ndia nii va na ra ke kixi ra; ra xi'in ña ndiee ni ka'ndi ra
ndi'i va xa'a ndivi, ra koko takundi'i tu ña'a ña iyoo nuu va ña; ra
ndi'i tu xa'a ñu'u va, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña.
11 Ra ña xa kundaa ini yo ña ndi'i xa'a takundi'i va ña'a ña iyoo
ña yuuvi yo'o, saa ra ña xiniñu'u va kuvi ña na kutiaku yo, ta ku'va
kuni mii Tata yo Ndioxi. 12 Ra ña ndiatu ni yo xaa kii ña nandiko
Tata yo Jesucristo kixi ra, ra na sa nduxa ni ka va yo ña sa yo ña
kuni ra, ña va'a kama ni ka na kixi ra. Ra te xa na kixi Tata yo
Jesucristo, ra ndivi xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña, ra koko ndi'i
va ña. 13 Ndi su yoo, ra ndivi xaa, xi'in ñu'u xaa ña *kindoo Tata yo
Jesucristo taxi ra ku'un yo koo va yo kuvi ña ˆkusii ni ini yo ndiatu
yo ku'un yo koo yo; ra ikan, ra niña chiñu va'a ña kuni mii Tata yo
Ndioxi ke sa takundi'i va yo.
14 Ra xa'a ña ndiatu yo ña kuu takundi'i ña yo'o kuvi ña na sa
nduxa yo ña kita'an mani yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndia nii tu
kuachi yo na köo nuu va ra, ñani yo. 15 Ra na näa ini ndo xa'a ña
kuachi Tata yo Jesucristo ña täan kixi ra, saa chi ra xa ka'nu ini va
kuvi ra ña ndiatu ra, ña va'a na kaku ka yuvi. Ra *taxi tu Tata yo
Ndioxi ña ndichi nda'a ra ñani yo Pablo va ña *tiaa ra xa'a takundi'i
ña ka'an yu xa'a yo'o. 16 Ra takundi'i tutu ña *tiaa ra ñani yo Pablo,
ra xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o kuvi ña ka'an takundi'i va ña. Ra
va'a ni ña ndixa va kuvi ña u'vi ni kundaa ini yo xi'in sava ña. Ra ña
kan kuvi ña kava yuvi na kundäa va'a ini, xi'in yuvi na täan kandixa
va'a, ra saa kuvi tu ña xa na ña kava na takundi'i tu'un Tata yo
Ndioxi va.
17 Ra ña xa kundaa ini ndo'o xa'a takundi'i ña kuu, ñani yo, ra na
täxi ndo ña sanda'vi ndia saña'a tu'un chi'ña kan ndo'o, saa chi tu
na taxi ndo ña sanda'vi ndia ña'a kan ndo'o, saa ra ˆxa'a kuvita ini
va ndo ra kundïkun ka vi ndo ña ndinuni ni *kandixa ndo te yachi.
18 Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kunita'an va'a ka ndo xi'in Tata yo

Jesucristo, ra ˆsakaku yoo va, ra na sakua'a ni ka tu ndo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yoo va. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo vichin, ra saa tu ndia ndikaa ndiku'un va! Saa koo.

Tutu ña nuu ña *tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ra ˆkuu tu'un ña ˆtaxi ña tiaku yo

1 Ñani yo, yo'o kuvi ña ˆtiaa ndi tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ña
ndatu'un ndi xi'in ndo ña va'a na kundaa ini ndo xa'a iin tiaa ra
xa iyoo te kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o. Ra tiaa yo'o, ra mii
va ndi kuvi ndia *xini so'o tu'un ña ndika'an ra, ra *xini nuu va tu
ndi ra; ra ña ndixa va kuvi ña *xini ndi ra, ra *nitandiaa nda'a va
tu ndi ra. Ra tiaa, ra ka'an ndi xi'in ndo xa'a yo'o kuvi ra kuu tu'un
ña taxi ña kutiaku va yo. 2 Ra ra kuu tu'un ña taxi ña tiaku yo'o, ra
*ndaña'a va ra mii ra nuu ndi, ra *xini nuu va ndi ra, ra xa'a ña
kan ke ˆndatu'un ndi xa'a ra, ra ka'an tu ndi xi'in ndo'o va ña va'a
na kundaa ini ndo, chi ra yo'o kuvi mii ra taxi ña kutiaku yo ndia
ndikaa ndiku'un va, ra xi'in mii Tata yo Ndioxi va kuvi ña ndixiyo
ra. Ra *ndaña'a ra mii ra nuu ndi vichin. 3 Ra ña *xini so'o ndi tu'un
ña ndika'an ra, xi'in ña *xini nuu ndi ra kuvi ña ndatu'un ndi xi'in
ndo, ña va'a iin na kuu ndo xi'in ndi, ta ku'va iyoo ndu'u ña ndinuni
ni ita'an ndi xi'in Tata yo, ra iyoo ndivi ña kuu ndi iin xi'in ra, ra saa
tu xi'in Tata yo Jesucristo ra kuu se'e va ra. 4 Ra ña ˆtiaa ndi tu'un
yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, ra ña va'a na kusii ni ka ini va ndo kuvi
ña.

Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu ñù'ù ña ˆye'e

5 Ña yo'o kuvi tu'un ña *saña'a Tata yo Jesucristo ndu'u, ra ña
yo'o kuvi tu ña ka'an ndoso ndu'u nuu ndo'o vichin va, ra su'va ke
iyoo ña: Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu ñù'ù ña ye'e, ra ndia nii lo'o
ña ñaa köo kuu mii ra. 6 Ra tu ka'an yo ña ita'an yo xi'in Tata yo
Ndioxi, ra ndakundiee ka va yo ña xa yo chiñu ki'vi, saa ra na chi'ña
tu'un va kuvi yo, saa chi ña ˆxa yo saa, ra kuëe ˆxa vi yo ña ndaa.

7 Ndi su tu vivii va ˆxa yo, xa'a ña xa iyoo yo nuu iyoo ñù'ù ye'e,
ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ña ˆxa ra ña ndaa, xa'a ña kuu mii
ra ñù'ù ye'e, saa ra iin yu'u kuvi takundi'i va yo, saa ra xa *ndi'i tu
xa'a takundi'i kuachi va yo xa'a ña ndixitia nii Tata yo Jesucristo, ra
kuu se'e Tata yo Ndioxi.
8 Ra tu ka'an yo ña kuëe xa yo ndia nii chiñu ki'vi, saa ra na
sanda'vi mii va kuvi yo, ra nii kundäa tu ini yo xa'a ña ndaa ña
*ndaña'a Tata yo Ndioxi va. 9 Ndi su tu na'ma yo takundi'i va kuachi
yo nuu Tata yo Ndioxi, saa ra koo ka'nu ini ra xa'a takundi'i va
kuachi yo, ra sandi'i tu ra xa'a va ña, saa chi ra kan, ra saxinu va ra
ña ka'an ra, ra niña ña ndaa va ˆxa ra. 10 Ndi su tu ka'an yo ña kuëe
xa yo ndia nii chiñu ki'vi, saa ra ña ˆxa yo ke ka'an yo ña kuu Tata
yo Ndioxi, ra chi'ña tu'un va, ra tu saa ˆxa yo, saa ra täan kandixa
ndinuni vi yo tu'un Tata yo Ndioxi.

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndaki'in tu'un yo

2 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a ndo'o, na ñani yo, na
iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, ra ña va'a na sä ka ndo chiñu ki'vi va
kuvi ña. Ndi su tu ndiaa ndo na sa chiñu ki'vi, ra na kundaa ini ndo,
chi iyoo va iin ra xaku nda'vi xa'a yo nuu Tata yo Ndioxi, ra ra kan
kuvi Tata yo Jesucristo va, ra ra kan, ra va'a ni ra, saa chi ndia nii
kuachi ra köo nuu Tata yo Ndioxi. 2 Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi
ra ndixi'i nuu yoo xa'a kuachi yo ña kan ke va'a *xa ka'nu ini Tata
yo Ndioxi xa'a yo, ra süvi takua yoo kuvi na ndixa ka'nu ini ra xa'a
kuachi, chi saa tu xa'a kuachi takundi'i yuvi na ndee nuu iinii kuvi
ña yuuvi va.
3 Ra ña xa kandixa yo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo,
saa ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña xa xini va yo ra. 4 Ndi su
tu ndia na ˆka'an ña kachi na su'va: “Yu'u, ra xíní va yu Tata yo
Ndioxi”, kachi na, ra kuëe kandixa vi tu na ndiayu ña xa'ndia Tata
yo Ndioxi nuu na, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi na, ra nii ña ndaa
ña ndaña'a Tata yo Ndioxi nuu yo ke kundäa ini na xa'a vi. 5 Ndi su
yuvi na kandixa ndiayu ña xa'ndia Tata Ndioxi, ra na kan kuvi na
ndinuni ni ku'vi ini xini va ra; ra xa'a ña ku'vi ini yo xini yo Tata yo
Ndioxi kuvi ña kundaa kaxi tu ini yo ña ita'an yo xi'in va ra. 6 Ra
yuvi na ka'an ña ita'an na xi'in Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa na

chiñu va'a ta ku'va *xa Tata yo Jesucristo ña kixi ra nuu ña yuuvi yo'o va.

Ndiayu xaa ña *taxi Tata yo Jesucristo

7 Ñani yo, süvi iin ndiayu ña xaa kuvi ña tiaa yu nuu tutu ña kuxaa nda'a ndo yo'o; chi ndiayu yata ña xa ˆxini ndo te sakan ndakundikun ndo Tata yo Jesucristo vi kuvi ña. Ra ndiayu yata yo'o kuvi tu ña kuu tu'un ña xa *xini so'o va ndo. 8 Ndi su kuu tu ña iin ndiayu ña xaa va, ra *ndita tuvi va ña ndaa ña kuu mii ña xi'in ku'va ña *xitiaku Tata yo Jesucristo, ña xa ra chiñu va'a, ra saa tu ña tiaku ndo'o, ña xa ndo chiñu va'a vichin va; saa chi vichin, ra xa kua'an ndi'i va xa'a chiñu ki'vi ña iyoo nima ndo, ra xa chiñu va'a va ke xa'a ndo xa ndo vichin.

9 Ra tu ndia na ka'an ña vivii va tiaku na xa'a ña xa iyoo na nuu tuun ñù'ù, ra kundasi va tu na inka yuvi, saa ra yuvi na xa saa kan, ra täan ndakoo vi na ña ñaa, ña kuu chiñu ki'vi. 10 Ra yuvi na ˆku'vi ini xíní inka yuvi, ra nuu tuun ñù'ù va ke iyoo na kan, ra ndia nii ña'a kuchüun sandakava na ña sa na chiñu ki'vi. 11 Ndi su yuvi na kundasi inka yuvi, ra nuu ñaa va kuvi ña iyoo na kan, saa chi täan ndakoo na chiñu ki'vi ña xa na, ra nii kundäa tu ini na ndia chi ke ku'un va na, saa chi *ndasa kuaa va ña ñaa kan na.

12 Na kuachi, ña tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, ra xa'a ña va'a na kundaa ini ndo, ña xa *xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi, xa'a kuachi ndo, xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo va kuvi ña. 13 Ra tiaa tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o, na ñani yo, na iyoo se'e va, saa chi vichin, ra xa xini va ndo Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo te yachi. Ra tiaa tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o, na itia va, saa chi xa *xatiaa va ndo nuu timia'a.

Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo na kuachi, ra xa'a ña xa *kundaa ini ndo xa'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña. 14 Ra tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo'o, na ñani, na iyoo se'e va, saa chi xa xini va ndo Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo te yachi. Ra tiaa tu yu ña kuxaa ña nuu ndo'o, na itia va, saa chi ndaku ni ndo, ra *xiin va ndo *kandixa ndo tu'un Tata yo Ndioxi, ra iyoo ña nima ndo vichin, ra xa *xatiaa tu ndo nuu timia'a va.

15 Ra na kutöo ndo ña yuuvi yo'o, ra ndia nii tu ña'a ña iyoo nuu ña na kutöo vi ndo. Saa chi tu ndia na kutoo ña yuuvi yo'o, saa ra

kü'vi vi ini na xini na Tata yo Ndioxi; 16 Saa chi takundi'i chiñu ki'vi
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra süvi Tata yo Ndioxi kuvi ra xa'ndia
chiñu nuu yo ña sa yo ña, chi mii ña yuuvi yo'o va kuvi ña taxi ña.
Ta kuu ña kuëe kuñaa yuvi kutoo na ña'a ña xini na, xi'in ña kutiaa
ni ini na xi'in chiñu ña kuchuun na xa na, xi'in ña kutiaa ni ini na
xi'in ña'a ña iyoo nuu na. Takundi'i ña yo'o ra süvi Tata yo Ndioxi
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yo ña sa yo ña, chi ña yuuvi yo'o va kuvi
ña taxi ña. 17 Ra ña yuuvi ndiva'a yo'o, ra ña ndi'i xa va kuvi ña, ra
saa tu takundi'i chiñu yakua ña iyoo nuu va ña, chiñu ña kutoo
ni yuvi sa na. Ndi su yuvi na xa chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi, ra
kutiaku na kan ndia ndikaa ndiku'un va.

Na kundïkun ndo tiaa ra saa ini xini Tata yo Jesucristo

18 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, vichin, ra xa kuyachin ni
va kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o. Ra xa̱ ˆkundaa tu ini mii va ndo,
saa chi xa ndika'an va ndi xi'in ndo, ña kixi iin tiaa ra saa ini xini
Tata yo Jesucristo. Ra xa te *kachi ndi xi'in ndo ke ˆkuu va vichin,
saa chi xa kua'a ni va na saa ini xini Tata yo Jesucristo xika, ra xa'a
ña kan ke xa kundaa kaxi va ini yo ña xa kuyachin ni va kii ña ndi'i
xa'a ña yuuvi yo'o. 19 Ra yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra xi'in va yo ke
xita'an na te yachi, ra vichin, ra ndakoo va na ña ndikun na Tata yo
Jesucristo, ndi su mii ña ndaa, ra süvi ndixa na ndixindikun Tata
yo Jesucristo vi kuvi na, saa chi tu ndixa na ndixindikun Tata yo
Jesucristo kuvi na, ra xi'in va yo ke kita'an na. Ndi su xa'a ña ndixïin
na kita'an na xi'in yo, ra ña va'a na kundaa ini yo xa'a na ña kuëe
ndikun na Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
20 Ndi su ndo'o, ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra *taxi Tachi
Yii ra nda'a ndo, ra xa kundaa kaxi va ini ndo xa'a ña ndaa ña *taxi
Tata yo Ndioxi. 21 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ra süvi
xa'a ña kundäa ini ndo xa'a ña ndaa kuvi ña, chi xa'a ña xa kundaa
ini ndo xa'a ña ndaa va kuvi ña, ra kundaa va ini ndo, chi ndia nii
tu'un chi'ña köo saña'a ña ndaa ña taxi Tata yo Ndioxi.
22 ¿Ra a xini ndo yoo kuvi na chi'ña tu'un? Na kundaa ini ndo,
chi yuvi na ka'an ña kuëe kuu Tata yo Jesucristo, iin tiaa ra *ti'vi
Tata yo Ndioxi kixi sakaku na yuuvi yo'o va kuvi na chi'ña tu'un. Ra
na kan kuvi yuvi na kanita'an xi'in Tata yo Jesucristo, saa chi xïin
na kandixa na Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo, ra kuu

se'e va ra. [23] Ra takundi'i yuvi na xïin ndakuni Tata yo Jesucristo,
saa ra kuëe ita'an tu na xi'in Tata yo Ndioxi va, ndi su yuvi na ka'an
ña kuu Tata yo Jesucristo, se'e Tata yo Ndioxi, ra ita'an va na kan
xi'in Tata yo Ndioxi.
[24] Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ndinuni ni, na kundikun ndo
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña *xini so'o ndo te sakan
*ndakundikun ndo ra; saa chi tu saa na sa ndo, ra saa ke kuu ndo na
ita'an xi'in Tata yo Jesucristo, ra saa tu xi'in Tata yo Ndioxi va. [25] Ra
tu saa na sa ndo, saa ra taxi va Tata yo Jesucristo ña kutiaku ndo
ndia ndikaa ndiku'un va, saa chi saa *kindoo va ra.
[26] Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ra ña va'a na
kondiaa ndo mii ndo nuu yuvi na *kee kua'an va kuvi ña, saa chi na
kan kuvi na sanda'vi yuvi va. [27] Ndi su ndo'o, ra xa *taxi va Tata yo
Jesucristo Tachi Yii ra iyoo xi'in ndo, ña va'a ndia nii na na kuchüun
sanda'vi ndo'o, saa chi mii va Tachi Yii kuvi ña saña'a ndo'o xa'a
takundi'i ña ndaa, ra ña ndaa va kuvi ña saña'a ña ndo'o, ra kuëe
sanda'vi ña ndo'o. Ra xa'a ña kan ke na ndakundiee ndo ña iin tuun
saa na kuta'an va ndo xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa ta ku'va ˆsaña'a
Tachi Yii ndo'o ke na kundikun va ndo ra.
[28] Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo
se'e yu, na ndakundiee ndo ña iin tuun saa kundikun va ndo Tata yo
Jesucristo, ña va'a ndinuni ni nima ndo na kundiatu ndo ra ndiko
ra, ra na köo ña kukä'an nuu ndo xi'in te xa na kuni ndo ra. [29] Ra ña
xa xini ndo, ña kuu Tata yo Jesucristo ra va'a, ra na sakua'a tu ndo
ña sa ndo chiñu va'a va, saa chi yuvi na kuu se'e ra, ra chiñu va'a va
ke xa na.

Na kuu yo se'e Tata yo Ndioxi

3 Ra ndakanda ni ini yo, saa chi tiaa ni ˆku'vi ini Tata yo Ndioxi
xini ra yoo, ra xa'a ña *xa va ra kuvi ña va'a *nduu yo se'e ra.
Ndi su na yuuvi yo'o ra xïni vi na ña kuu yo se'e ra, saa chi täan
kundaa ini na xa'a ra. [2] Ñani yo, ña ndixa ke xa kundaa va ini yo ña
kuu yo se'e Tata yo Ndioxi, ndi su küvi vi tandiaa yo ña kundaa ini
yo xa'a ña nduvi ña sa ra xi'in yo kii ña vaxi, ndi su te xa na xaa kii
ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra ta ku'va iyoo mii va ra ke
koo yo, saa chi kuni yo ra ta ku'va kaa va ra. [3] Ra takundi'i yuvi na
ndiatu ña kuu ña yo'o, ra ña ˆxa na ke xa nduxa va na ña xïin ka na

ña sa na chiñu ki'vi va, saa chi Tata yo Jesucristo, ra köo ña yakua
kuu mii ra.
4 Ndi su takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi, ra ndiayu Tata yo Ndioxi
va ke kanduu na, saa chi takundi'i chiñu ki'vi ña xa na, ra kuachi va
ke iyoo ña xi'in ndiayu Tata yo Ndioxi. 5 Ra xa̱ ˆkundaa va ini ndo,
chi Tata yo Jesucristo kuvi ra *kixi ña *sandi'i ra xa'a kuachi va yo,
ra ra kan, ra ndia nii kuachi ra köo. 6 Ra xa'a ña kan ke yuvi na
ita'an xi'in ra, ra kuëe xa ka na chiñu ki'vi; ndi su yuvi na xa chiñu
ki'vi, ra xïni vi na ra, ra nii kundäa tu ini na yoo kuvi va ra. 7 Ñani
mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, täxi ndo ña sanda'vi ndia nii
yuvi ndo'o xa'a ña yo'o; saa chi yuvi na xa chiñu va'a, ra ta ku'va
iyoo mii Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra va'a ke iyoo va na. 8 Ndi
su yuvi na kuëe xikutuvi ña ˆxa na chiñu ki'vi, ra kuenda timia'a va
kuvi na, saa chi timia'a ra ndia kii xa'a vi kuvi ña xa'a ri kan, ña ˆxa
ri chiñu ki'vi. Ra xa'a ña kan ke *kixi Tata yo Jesucristo ña *sandi'i
ra xa'a chiñu ki'vi ña ˆxa ri.
9 Ra takundi'i yuvi na kúú se'e Tata yo Ndioxi, ra kuëe xa vi na
kan chiñu ki'vi, saa chi mii va Tata Ndioxi iyoo nima na; ra ña kan
ke küvi ka ndakundiee na ña sa na chiñu ki'vi, saa chi xa se'e Tata
yo Ndioxi va kuvi na. 10 Ra xi'in chiñu ña xa va na ke kuvi kundaa
ini yo yoo kuvi se'e Tata yo Ndioxi, ra kuvi tu kundaa ini yo yoo
kuvi tu na kuu se'e timia'a va, saa chi yuvi na xïin sa chiñu va'a,
xi'in na xïin ña ku'vi ini na kuni na na ñani yo na ndikun Tata yo
Jesucristo, ra süvi vi kuenda Tata yo Ndioxi kuvi na kan.

Na ku'vi ini yo kuni ta'an yo

11 Ra xa kundaa va ini ndo chi tu'un Tata yo Ndioxi ña xa xini
so'o ndo ndia te kii xa'a, ra su'va ke kachi tu ña kan va: Na ku'vi
ini yo kuni ta'an yo, kachi ña. 12 Ra na sä yo ta ku'va *xa ra Caín,
ra xikuu kuenda timia'a, ña *xa'ni ra ra ñani ra. Ra na kundaa ini
ndo, chi xa'a ña ndakuni ra Caín ñani ra ña *xa ra chiñu va'a kuvi
ña xa'ni ra ra, ndi su mii ra ra chiñu ki'vi va ke *xa ra.
13 Ñani yó, na ndakända ini ndo te xa kundasi na yuuvi yo'o
ndo'o. 14 Ra tu ku'vi ini yo xini ta'an yo, saa ra kuni kachi ña saa,
ña xa ndatiaku va nima yo nuu ña ndii, ra vichin ra xa ña tiaku va
kuvi ña. Ra yuvi na kuëe ku'vi ini xini na ñani yo na ndikun Tata yo
Jesucristo, ra täan ndatiaku vi nima na kan. 15 Ra takundi'i yuvi na

saa ini xini ta'an, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xa'ni va ke iyoo na, ra
xa kundaa va ini ndo, chi yuvi na xa'ni, ra nï'i vi na kan ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un xi'in Tata yo Ndioxi.
16 Ra vichin, ra xa̱ ˆkundaa va ini yo xa'a ña ku'vi ini Tata yo
Jesucristo xini ra yoo, saa chi ndataxi va ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a
yo; ra ta ku'va *xa ra kan ke xiniñu'u sa tu yoo va ña ndataxi yo mii
yo ña kuvi yo xa'a na ñani yo. 17 Ra tu iyoo na ñani yo na kuëe
xamani ndia nii ña'a nuu ña yuuvi yo'o, ra xini na ña nda'vi ni ndo'o
iin na ñani yo, ra xïin na ña chindiee ta'an na xi'in na, saa ra köo
vi ña ku'vi ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi iyoo nima na. 18 Ñani mii
yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, tu ndixa ku'vi ini yo xini ta'an yo,
ra na küu ña takua tu'un kuiti, chi ña xiniñu'u ke na ndaña'a yo ña
ku'vi ini yo xini ta'an yo xi'in chiñu ña xa yo xi'in ta'an va yo.
19 Ra xa'a ña ku'vi ini yo xini ta'an yo kuvi ña ˆndaña'a yo mii yo
ña kuu yo kuenda ña ndaa va; ra ndakindiee tu ini yo xi'in ndiee ña
taxi Tata yo Ndioxi va. 20 Ra va'a ni ña ndixa ke sava ra sandi'i va ña
nima yo saa chi kuëe va'a iyoo yo tuvi yo, ndi su xa iyoo ka'nu va
ini Tata yo Ndioxi xa'a yo, saa chi ra ka'nu va kuvi ra nuu ña iyoo
nima yo, ra kundaa tu ini ra xa'a takundi'i ña'a ña iyoo va. 21 Ñani
yo, tu kuëe sandi'i ka ña nima yo xa'a kuachi yo nuu Tata yo Ndioxi,
saa ra kuvi kondiaa ini yo ra xi'in ndinuni nima va yo, 22 ra taxi tu
ra takundi'i ña'a ña nduku yo nuu va ra nda'a yo, saa chi kandixa
va yo ndiayu ra, ra xa tu yo chiñu ña kuni mii va ra. 23 Ra ña kachi
ndiayu ra ke na kondiaa ini yo Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va ra,
ra saa tu ña na ku'vi ini yo kuni ta'an yo, xa ta ku'va xa'ndia mii ra
chiñu nuu va yo. 24 Ra yuvi na kandixa ndiayu ra, ra xi'in ra kan va
kuvi ña ita'an na, ra ra kan ita'an tu xi'in na kan va. Ra xa kundaa
kaxi va ini yo ña iyoo ra nima yo, saa chi *taxi va ra Tachi Yii ra
iyoo nima yo.

Yuvi na ndixa iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in

4 Ñani yo, na kandïxa ndo yu'u takundi'i yuvi na ka'an ña kuu
mii na Tachi Yii Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na
kotondoso va ndo na, ra saa ke kundaa ini ndo, a ndixa Tachi Yii
Tata yo Ndioxi ke kuu mii na, a süvi va ña. Saa chi vichin, ra xa vaxi
xikoo ni va yuvi na chi'ña tu'un nuu ña yuuvi yo'o, ra ka'an na ña
kuu na yuvi na ka'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi. 2 Ndi su xi'in ña

yo'o va kuvi ña kuvi kundaa ini ndo tu ndixa ke kuu mii na Tachi Yii
Tata yo Ndioxi: saa chi takundi'i yuvi na kandixa ña *nduu Tata yo
Jesucristo, iin tiaa ta'an mii yo, ra *kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, kuvi
na kuu mii Tachi Yii Tata yo Ndioxi. 3 Ndi su yuvi na kuëe kandixa
ña *nduu Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an mii yo, ra *kixi ra, saa ra
süvi vi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ke kuu mii na. Chi tachi ra ña'a, ra
saa ini xini Tata yo Jesucristo va kuvi ña kuu mii na. Ra xa kundaa
va ini ndo ña kixi tachi ra ña'a kan; ra vichin, ra xa yo'o va xika ña.
4 Ndi su ndo'o, ra kuenda Tata yo Ndioxi va kuvi ndo, ñani
yo. Saa chi xa xatiaa tu ndo nuu yuvi na kanita'an xi'in Tata yo
Jesucristo va; saa chi Tata yo Ndioxi ra iyoo xi'in ndo, ra ka'nu ni ka
va ra kan nuu timia'a ri iyoo xi'in na yuuvi yo'o. 5 Ra yuvi kan, ra na
yuuvi yo'o va kuvi na, ra ña'a ña kuëe kuni Tata yo Ndioxi, iyoo nuu
ña yuuvi yo'o va kuvi ña ka'an na xa'a, ra xa'a ña kan ke na yuuvi
yo'o kuvi na tiaa so'o ña ka'an va na. 6 Ndi su yoo, ra kuenda Tata
yo Ndioxi va kuvi yo. Ra xa'a ña kan ke yuvi na xini Tata yo Ndioxi
kuvi na tiaa so'o ña ka'an va yo; ndi su yuvi na kuëe kuu kuenda
Tata yo Ndioxi, ra kuëe tiaa so'o vi na kan ña ka'an yo. Ra xi'in ña
yo'o kuvi ña kuvi kundaa ini yo, ndia na kuvi kuu mii Tachi Yii
ña ka'an ña ndaa, ra ndia na kuvi tu na kuu mii tachi ndiva'a ña
sanda'vi yuvi va.

Ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo

7 Ñani yo, ña xiniñu'u va ke na ku'vi ini yo kuni ta'an yo, saa chi
mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña ku'vi ini yo kuni ta'an yo. Ra
takundi'i yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra na kan kuvi na kuu se'e Tata
yo Ndioxi va, ra xini va tu na ra. 8 Ndi su yuvi na kuëe ku'vi ini xini
ta'an, ra xïni vi na kan Tata yo Ndioxi, saa chi ra kan, ra ku'vi ni va
ini ra xini ra yoo. 9 Ra ña ˆndaña'a ra ña ku'vi ini ra xini ra yoo kuvi
ña, *ti'vi ra se'e ra, ra mitu'un nuu ra nuu ña yuuvi yo'o; ra ndixi'i
ra xa'a yo ña va'a na ni'i yo ña kutiaku. 10 Ra na kundaa ini ndo,
chi su'va va ke iyoo ña va'a ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo:
süvi xi'na yoo kuvi na ndiku'vi ini kuni Tata yo Ndioxi, chi ra kan
va kuvi ra ku'vi ini *xini yoo, ra xa'a ña kan ke *ti'vi ra se'e ra ña
*ndisoko ra mii ra, ña va'a *sandi'i ra xa'a kuachi yo.
11 Ñani yo, tu saa *xa Tata yo Ndioxi ña *ku'vi ini ra xini ra yoo,
saa ra saa ke xiniñu'u na sa tu yoo va ña na ku'vi ini yo kuni ta'an

yo. [12] Ra ndia nii yuvi täan kuni nuu Tata yo Ndioxi, ndi su tu ku'vi
ini yo xini ta'an yo, saa ra iyoo va ra xi'in yo, ra kutu'va ka tu yo ña
ku'vi ni ini yo kuni ta'an va yo. [13] Ra kundaa va ini yo ña ita'an yo
xi'in Tata yo Ndioxi, ra ra kan tu ita'an xi'in yoo va, saa chi *taxi
va ra Tachi Yii ra ña iyoo ña xi'in yo. [14] Ra *xini nuu tu ndi ña ti'vi
Tata yo Ndioxi se'e ra ña kixi ra sakaku ra na yuuvi yo'o va, ña kan
ke ndakani ndi nuu ndo xa'a ra vichin va. [15] Ra takundi'i yuvi na
ndakuni ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, saa ra ita'an
va Tata yo Ndioxi xi'in na, ra ita'an tu na kan xi'in va ra.
[16] Ra xi'in ña yo'o ke, *kundaa ini yo ña ku'vi ini Tata yo Ndioxi
xini ra yoo, ra ña kan ke kandixa va ndi ña ku'vi ini ra xini ra yoo.
Ra takundi'i chiñu ña xa Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña ku'vi ini ra xini
ra yuvi va kuvi ña; ra yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra ita'an na xi'in
Tata yo Ndioxi va, ra ra kan tu ita'an xi'in na kan va. [17] Ra ña ita'an
yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra na kutu'va ka va kuvi yo ña ndinuni ni ka
ku'vi ini yo kuni ta'an yo, ra nii kuayü'vi tu yo kuyachin yo nuu ra
te xa na xaa kii ña sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi yo'o va; saa chi
yoo ra ta ku'va *xa Tata yo Jesucristo, ña xa ra chiñu va'a ke xa tu
yoo va. [18] Ra ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra
kuayü'vi vi yo ña kuyachin yo nuu ra, saa chi ña ndinuni ni ku'vi
ini ra xini ra yoo, ra *ndi'i va xa'a ña sayu'vi yoo ña kuyachin yo
nuu ra. Saa chi ña iyu'vi na nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña iyu'vi na
sando'o va ra na kuvi ña. Ra saa ke ndo'o na, saa chi täan kutu'va
na ña ndinuni va'a ku'vi ini na kuni na Tata yo Ndioxi.
[19] Ra xi'na ka va Tata yo Ndioxi kuvi ra ku'vi ni ini xini yoo, ña
kan ke ku'vi ini yo xini yo ra. [20] Ra tu ka'an sava na kachi na saa:
"Yu'u, ra ku'vi ni va ini yu xini yu Tata yo Ndioxi", kachi na, ndi su
tu kundasi ta'an va tu na, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi na. Saa chi
tu kü'vi ini na xini na yuvi ta'an na na va'a xini na, saa ra kü'vi tu
ini na xini na Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni va na. [21] Ra su'va ke iyoo
ndiayu ña *xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo: Tu ku'vi ini yo xini yo ra,
saa ra xiniñu'u tu na ku'vi ini yo kuni ta'an va yo.

Xa *xatiaa va yo nuu ña yuuvi yo'o

5 Ra takundi'i yuvi na kandixa Tata yo Jesús ña kuu ra Cristo, ra
ndikaxin Tata yo Ndioxi *kixi ndixi'i xa'a yo, ra na kan kuvi na
kuu se'e Tata yo Ndioxi va; ra yuvi na ku'vi ini xini Tata yo Ndioxi,

ra ku'vi tu ini na xini na yuvi na kuu se'e va ra. [2] Ra tu ku'vi ini yo
xini yo Tata yo Ndioxi, ra kandixa tu yo ndiayu ña xa'ndia ra nuu
va yo, saa ra kuni kachi ña saa, ña ku'vi tu ini yo xini yo yuvi na
kuu se'e va ra. [3] Ra xa'a ña kandixa yo ndiayu ña xa'ndia Tata yo
Ndioxi nuu va yo kuvi ña ndaña'a yo ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini
yo ra, ra ndiayu ña xa'ndia ra nuu yo, ra kuëe u'vi ña kandixa yo ña.
[4] Saa chi su'va va ke iyoo ña, takundi'i yuvi na xa *nduu se'e Tata
yo Ndioxi, ra xa ˆxatiaa va na nuu ña vä'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
Ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo va kuvi ña ˆkuchuun yo
ˆxatiaa yo nuu ña vä'a kan. [5] Ra takua yuvi na ndinuni ni kandixa ña
kuu Tata yo Jesús se'e Tata yo Ndioxi va kuvi na ˆkuchuun ˆxa tiaa
nuu ña vä'a, ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

[6] Ra ña va'a kundaa ini yo ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo
Ndioxi, ra xa'a ña chichi ra tiakuii, xi'in xa'a ña ndixi'i ra ndika cruz
ña ndixitia nii va ra kuvi ña; ra süvi takua tiakuii kuvi ra ndichichi
ra, chi *ndixitia tu nii va ra ndika cruz; ra mii Tachi Yii ke ndakuiin
va xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi, ra ña
ndaa va ke ka'an ña. [7] Ra uni kuvi na ndakuiin xa'a ña yo'o ndivi
ña kuu ña ña ndaa: Tata yo Ndioxi, xi'in Tu'un ra, xi'in Tachi Yii
ra; ra iin tu'un uni saa va na. [8] Ra uni kuvi tu ña ndakuiin xa'a ña
nuu ña yuuvi yo'o va: Tachi Yii, xi'in tiakuii, xi'in nii; ra iin kuvi
tu ña yo'o va. [9] Yoo, ra kandixa va yo yuvi ta'an yo te ndatu'un na
xa'a ndia ndia ka ña'a xi'in yo, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni ka va
na kandixa yo tu'un ña ndatu'un Tata yo Ndioxi xi'in yo, saa chi
ndiaa ya'vi ni ka va ña kan; saa chi xa'a se'e va ra kuvi ña ndakani
ra nuu yo. [10] Ra yuvi na kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata
yo Ndioxi, ra kundaa kaxi va ini na xa'a tu'un ña va'a ña *ndiña'a
Tata yo Ndioxi ña kuu ña ña ndaa. Ndi su yuvi na kuëe kandixa
tu'un va'a ña *ndiña'a ra nuu na, ra ña xa na kan ke ka'an na ña kuu
ra ra chi'ña tu'un va, saa chi xïin na kandixa na tu'un ña *ndakani
ra nuu na xa'a se'e ra. [11] Ra ña ˆndakani Tata yo Ndioxi nuu yo, ra
xa'a ña taxi ra ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra ña
kuvi ndani'i yo ña kutiaku yo kan, ra xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo,
ra kuu se'e va ra kuvi ña. [12] Ra xa'a ña kan ke yuvi na ita'an xi'in
se'e Tata yo Ndioxi, ra ni'i va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un; ndi su yuvi na kuëe ita'an xi'in se'e ra, ra nï'i vi na kan ña
kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na ve'e ñu'u

13 Ra tutu yo'o kuvi ña *tiaa yu ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani
yo, na xa kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi,
ña va'a na kundaa kaxi ini ndo ña ni'i va ndo ña kutiaku ndo ndia
ndikaa ndiku'un.
14 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi te nduku yo ña va'a ña kuni
mii Tata yo Ndioxi nuu ra, ra xini va so'o ra ña ka'an yo xi'in ra.
15 Ra ña xa kundaa kaxi ini yo ña xini va so'o Tata yo Ndioxi te
nduku yo ndia ndia ka ña'a nuu ra, saa ra kundaa kaxi tu ini yo ña
ndaki'in yo takundi'i va ña'a ña ˆnduku yo nuu ra.
16 Ra tu ndia ndo kundaa ini xa'a iin na ñani yo ña xa na iin
kuachi ña kuëe kuchuun sandi'i va'a xa'a na, saa ra na ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi xa'a va na, ra sakaku va ra na. Ndi su tu kuachi
ña kuvi sandi'i va'a xa'a va na kuvi tu ña xa na, ra kä'an vi yu xi'in
ndo ña na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi ña sakaku ra na. 17 Ra
takundi'i chiñu ki'vi ña xa yuvi nuu Tata yo Ndioxi, ra kuachi va
kuvi ña; ndi su süvi takundi'i ña ke sandi'i va'a xa'a na.
18 Ra xa kundaa ini yo, chi yuvi na xa *ndakundikun Tata yo
Ndioxi ña nduu ra Iva na, ra kuëe xa ka na chiñu ki'vi; saa chi Tata
yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndiaa na, ña kan
ke ˆkuchüun ka timia'a sa ri ndia nii ña'a xi'in na.
19 Ra xa kundaa va ini yo, chi yoo, ra kuenda Tata yo Ndioxi va
kuvi yo, ra takundi'i ka yuvi na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ra timia'a
va kuvi ri xa'ndia chiñu nuu na.
20 Ra xa kundaa tu ini yo ña *kixi ra kuu Se'e Tata yo Ndioxi va,
ra ra kan kuvi ra *taxi ña xini tuni yo ña va'a na tandiaa yo kuta'an
yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndaa. Ra vichin, ra ita'an va yo xi'in Tata
yo Ndioxi, ra ndaa, saa chi ita'an tu yo xi'in Tata yo Jesucristo ra
kuu se'e va ra. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra kuu Tata yo Ndioxi,
ra ndaa va, ra ra kan kuvi tu ra taxi ña kutiaku yo ndia ndikaa
ndiku'un va. 21 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, na kundïkun
ndo na'na ña kuu ndioxi ndii. Saa koo.

Tutu ña uvi ña *tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu na ve'e ñu'u kuvi ra tiaa
tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u na
*ndikaxin Tata yo Ndioxi, ra saa tu nuu na xa ndatu'un ndo xi'in va,
saa chi ndinuni ni ku'vi ini yu xini yu ndo'o, ra süvi takua yu'u
kuvi ra ku'vi ini xini ndo'o, chi ku'vi tu ini takundi'i na xa kundaa
ini xa'a ña ndaa ña ndaña'a Tata yo Ndioxi va ndo'o. 2 Ra xa'a ña
ndaa ña ˆtaxi Tata yo Ndioxi iyoo nima yo, ra koo tu ña xi'in yo ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va kuvi ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e ra, na
taxi ña va'a nda'a ndo, xi'in ña nda'vi ini, ra va'a ni koo ndo, ra mii
Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in va ndo, xa'a ña ndaa ña
ndaña'a ra nuu ndo, xi'in xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o.
4 Ra *kusii ni ini yu ña *ndani'i yu sava ndo ña tiaku ndo ta ku'va
iyoo ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo ña xa ndo ña ndaa. 5 Ra
vichin, xaku nda'vi yu nuu ndo ñani yo, ña na ku'vi ini yo kuni ta'an
yo. Ra ña ka'an yu xi'in ndo nuu tutu yo'o, ra süvi iin ndiayu xaa
kuvi ña, chi ndiayu ña xa *xini so'o ndi te sakan ndakundikun ndi
Tata yo Jesucristo vi kuvi ña. 6 Ra ña ˆndaña'a yo ña kuu mii yo ña
ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña ˆxa yo ña ka'an ndiayu
va ra kuvi ña; ra xa kundaa va ini ndo, chi ña kachi ndiayu ña *xini
so'o ndo kan ke: na ku'vi ini yo kuni ta'an yo iin takundi'i kii va.

Na kondiaa ndo mii ndo nuu yuvi na sanda'vi

7 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo xa'a ña yo'o, saa chi xa iinii kuvi
va iyoo kua'a ni yuvi na sanda'vi, ra saña'a na tu'un chi'ña inka na,
ra ka'an na ña nindüu Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an mii yo, ra kixi

ra nuu ña yuuvi yo'o. Ra yuvi na xa saa kan, ra na chi'ña tu'un va
kuvi na, ra kuu tu na na ˆkanita'an xi'in Tata yo Jesucristo va. [8] Ra
na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na xa saa kan, ra na täxi ndo ña
sanda'vi na ndo'o, ña va'a na sandoñü'u ndo kui'i ña taxi ndiee ña
*chikaa ndi xi'in ndo, chi xiniñu'u na ndaki'in ndo takundi'i va ña'a
ña ni'i ndo.
[9] Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na kanduu tu'un ña *saña'a Tata
yo Jesucristo, ra süvi vi Tata yo Ndioxi kuvi ra ita'an na xi'in; ndi su
yuvi na ˆsaña'a ta ku'va iyoo tu'un ña *saña'a Tata yo Jesucristo,
ra ita'an va na kan xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in Tata yo
Jesucristo, ra kuu se'e va ra. [10] Ra tu ndia na na xaa nuu ndakuta'an
ndo, ra ka'an na ña saña'a na tu'un ña ˆtaxi Tata yo Ndioxi nda'a
na, ndi su tu kuëe ˆsaña'a na ta ku'va iyoo tu'un ña *saña'a Tata yo
Jesucristo, saa ra na ndakï'in mani ndo na ve'e ndo, ra nii na kä'an
ndioxi tu ndo xi'in va na; [11] Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi
tu na ndaki'in mani ndo na ña ka'an ndioxi ndo xi'in na, saa ra kuni
kachi ña saa ña iyoo yu'u va ndo xi'in na xa'a chiñu ki'vi ña xa na.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na

[12] Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in ndo, ndi su küni yu tiaa
yu ña nuu tutu yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra
ka'an mii yu ña xi'in va ndo, ña va'a na kusii ni ka ini yo.
[13] Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e ñu'u, na ndikaxin Tata yo
Ndioxi va, tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo ñani yo. Saa koo.

Tutu ña uni ña *tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in ra Gayo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu na ve'e ñu'u kuvi ra tiaa
tutu yo'o ña kuxaa ña nuu kun ñani Gayo, saa chi ndinuni ni
ku'vi ini yu xini yu yo'o.
2 Ñani, ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi xa'a kun ña va'a na
chindiee ta'an ni ra xi'in kun xi'in takundi'i chiñu ña xa kun, ra nii
kue'e tu na kï'in yo'o va, ña va'a na koo ndaku iki kuñu kun ta ku'va
iyoo ndaku nima kun xi'in tu'un ra. 3 Ra tiaa ni *kusii ini yu ña
*ndatu'un sava na ñani yo na *kixi yo'o xi'in yu xa'a kun ña ndinuni
ni ndikun kun ña ndaa, xi'in ña xa kun chiñu va'a. 4 Ra ta iin iin ichi
ña xini so'o yu tu'un xa'a na ñani yu na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu ña
ndinuni ni ndikun na ña ndaa, ra tiaa ni ka va kusii ini yu xa'a ña
kan nuu ndia ndia ka ña'a.
5 Ñani, va'a ni va xa kun, saa chi va'a ni xïni va kun sava na ñani
yo na kee inka ñuu, ra chindiee ta'an ni va kun xi'in na xa'a ña
xika na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. 6 Ra na
*chindiee ta'an kun xi'in kan, ra ndia xi'in ndu'u na ve'e ñu'u va
ke *ndatu'un na xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini kun xini kun na. Ra
vichin, nduku tu yu'u va ña mani nuu kun ña na chindiee ta'an ka
va kun xi'in na ña taxi kun ña'a ña kumani nuu na nda'a na, ña va'a
na ku'un na inka ñuu, saa chi ña kan ke kusii ini Tata yo Ndioxi
xi'in va. 7 Saa chi ña xika na ˆndakani na tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, xa'a ña ku'vi ini na ra, ra xïin vi na ña chindiee ta'an
inka yuvi na ndïkun Tata yo Ndioxi xi'in na. 8 Ra xa'a ña ke xiniñu'u
chindiee ta'an yo xi'in na ña taxi yo ndia ndia ka ña'a ña xamani
nuu na nda'a na, ña va'a na ndakundiee ka na kaka na ka'an ndoso
na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.

Ndatu'un ra Juan xa'a ra Diótrefes ña ki'vi ni *xa ra

9 Ra xa *ti'vi tu yu iin tutu ña kuxaa ña nuu na ve'e ñu'u nuu
iyoo kun ñaa va, ndi su ra Diótrefes, ra kuni ni kuu ra xa'ndia chiñu
nuu na ve'e ñu'u, ra xïin vi ra kandixa ra ña *tiaa yu nuu tutu kan
ña vivii na sa ra. 10 Ra xa'a ña kan ke, te xa na xaa vi yu ñuu xaan
ke nda'yu yu nuu ra Diótrefes nuu takundi'i na ve'e ñu'u xa'a chiñu
ki'vi ña ˆxa ra, saa chi takundi'i ña ˆndatu'un ra xa'a yu xika ra, ra
niña tu'un chi'ña va kuvi ña. Ra süvi takua ña yo'o ke ˆxa ra, chi xïin
tu ra ndaki'in mani ra na ñani yo na kee inka ñuu xika ka'an ndoso
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra tu ndia tu na ˆkuni ndaki'in
mani na, ra ña ˆxa ke ka'an ra xi'in na ña na ndakï'in mani va na na,
ra tu xïin na kandixa na ña ka'an ra, saa ra ˆtava ra na ve'e ñu'u va.
11 Ñani Gayo, na sä kun chiñu ki'vi ña ˆxa inka yuvi, chi chiñu
va'a va ke na sa kun. Saa chi yuvi na ˆxa chiñu va'a, ra chiñu va'a ña
xa na ke ˆka'an xa'a na ña kuu na se'e Tata yo Ndioxi va; ndi su yuvi
na ˆxa chiñu ki'vi, ra chiñu ki'vi ña ˆxa ke ka'an xa'a na ña ndïkun
na Tata yo Ndioxi va.

Ka'an ra Juan xa'a ra Demetrio ña va'a ni *xa ra

12 Ra ra Demetrio, ra va'a ni ka'an takundi'i va na ve'e ñu'u xa'a
ra kan, saa chi ta ku'va iyoo mii tu'un ña *ndiña'a Tata yo Ndioxi
nuu ra ke xa va ra, ra mii chiñu va'a ña ˆxa ra kuvi ña ˆndakuiin tu
xa'a ra ña kuu ra iin tiaa ra va'a va. Ra ndakuiin tu yu'u va xa'a ra,
ra xa kundaa va ini kun, chi tu'un ña ka'an yu, ra ña ndaa va kuvi
ña.

Sandi'i ra Juan ka'an ra

13 Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in kun, ndi su küni yu ña
tiaa yu ña nuu tutu yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu yo'o
va, ra saa ke kuvi ndatu'un yo. 14 Chi ña kuni ni yu ke kama ni va
xaa yu kuni ta'an yo, ra saa ke ka'an yu xi'in kun.
15 Ra mii Tata yo Ndioxi na chindiee ta'an xi'in kun, ra va'a ni
koo kun. Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e ñu'u yo'o va tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu kun; ra na sa tu kun ña mani ña ka'an ndioxi kun xi'in
ta iin iin na ñani yo na ndee ñuu xaan va.

Tutu ña *tiaa ra Judas ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Judas xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u kuvi ra Judas, ñani ra Jacobo, ra xachiñu yu nuu Tata yo
Jesucristo, ra tiaa yu tutu yo'o ña kua'an ña nda'a na ve'e ñu'u,
na *kana Tata yo Ndioxi, ra *ndasa yii ra na ña kuu na kuenda mii
ra, ra ndiaa tu Tata yo Jesucristo va na. 2 Ra mii Tata yo Ndioxi na
taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni koo ndo, ra na kutu'va ni
ka tu ndo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o va.

Na kondiaa ni ndo mii ndo nuu tiaa ndia ˆsaña'a tu'un chi'ña

3 Ñani yo, xa'a ña kaku va yo kuvi ña tiaa ni *kuni ni yu ka'an
yu xi'in ndo nuu tutu ña ˆtiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o; ndi su ña
kundaa ini yu, ra inka va kuvi ña xiniñu'u ni kundaa ini ndo xa'a, ña
kan ke vichin, ra ña tiaa yu nuu tutu ña ˆti'vi yu kuxaa nda'a ndo
yo'o kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo, ña na täxi ndo ña sanda'vi tiaa
ndia saña'a tu'un chi'ña ndo'o, chi na chikaa ndo ndiee kandixa ndo
xa ta ku'va iyoo ña sakua'a ndo xa'a Tata yo Jesucristo va. 4 Ra su'va
ke kachi yu xi'in ndo, saa chi vichin, ra xa tiañu va ndo ñú'u sava
tiaa ndia xa chiñu ki'vi, ra ndia ndikee se'é va kuvi ndia ve'e ñu'u
ndo, ra vichin, ra xa xi'in va ndo xika ndia ve'e ñu'u; ra saña'a ndia
yuvi kachi ndia saa: “Va'a ni xa va ndo ta ku'va kuni mii ndo, ndi su
xa saa köo kuachi vi ndo nuu Ndioxi”, kachi ndia. Ra tiaa ndia ˆxa
saa kan, ra xa te yachi vi kuvi ña *kindoo ini Tata yo Ndioxi ña taan
ra ndia ndiaya, xa'a ña kuëe ndakuni ndia Tata yo Ndioxi, ra kuu
mii takundi'i ndiee, ra ni kuëe ndakuni tu ndia Tata yo Jesucristo, ra
xa'ndia chiñu nuu va yo.
5 Ra va'a ni xa kundaa va ini ndo xa'a ña ˆka'an yu xi'in ndo
yo'o, ndi su tuku va sandaka'an yu ndo'o xa'a ña, ña *xa Tata yo

Ndioxi ke sakaku va ra na Israel te xindo'ni na chi Egipto, ndi su na
*ndixïin kutiaku ta ku'va kuni mii ra, ra *sandi'i va ra xa'a na. 6 Ra
na ndaka'an tu ndo, xa'a ña *ndo'o na tatun Tata yo Ndioxi va xa'a
ña ndixïin na kandixa na ndiayu ra, saa chi *ti'vi va ra na ña *kua'an
na ku'un na nuu ñaa, ra ikan ke ku'un na ndia kii ña sayukun ra
kuachi xi'in va na. 7 Ra saa kuvi tu ña *xa Tata yo Ndioxi xi'in na
ñuu Sodoma, xi'in na ñuu Gomorra, ra saa tu xi'in na ndee ñuu ña
ndo'ni yachin kan va: saa chi *sandi'i va ra xa'a na, xa'a ña ˆxa na
chiñu yakua, xi'in xa'a ña *tiin tiaa inka tiaa ta'an mii ndia, ra saa
tu xa'a ña *tiin na si'i, inka na si'i ta'an mii va na. Ra xi'in tundo'o
ña *ndo'o yuvi kan kuvi ña kundaa ini yo ña ˆti'vi va Tata yo Ndioxi
yuvi na xa chiñu yakua ña ku'un na nuu xixi ñù'ù ña kuëe nda'va.
8 Ra mii saa kuvi tu ña ˆxa tiaa ndia ka'an tu'un chi'ña kan va,
saa chi niña ndia ixani va kuvi ndia, ra xa yakua ndia iki kuñu ndia,
ra kundasi ndia na xa'ndia chiñu nuu ndia, ra kaña'a tu ndia xi'in
tachi ndiva'a ña kuu mii kua'a ka ndiee nuu va ndia. 9 Ra na kundaa
ini ndo, saa chi ndia nani ra tatun Tata yo Ndioxi, ra nani Miguel, ra
ˆxa'ndia chiñu nuu kua'a ni ka na tatun Tata yo Ndioxi, ra ndixäa
ndiee vi ini ra ña kandiva'a ra xi'in timia'a te *kanita'an ra xi'in ri
xa'a iki kuñu ra Moisés, chi takua su'va va ke kachi ra xi'in ri: “Mii
Ndioxi na sa yukun kuachi xi'in kun”, *kachi ra. 10 Ndi su ña ˆxa
tiaa ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra ka'an ki'vi va ndia, xa'a ña'a ña
kundäa ini ndia xa'a. Ra ña kundaa tu ini ndia xa'a kuvi ña xiniñu'u
ndia ña sandi'i ndia xa'a mii va ndia, ra ta ku'va ˆxa kiti va ke xa
ndia, saa chi kï'in xini ndia.
11 Ra vä'a vi kee ndia, saa chi ta'an chiñu ña *xa ra Caín ña xa'ni
ra ñani va ra ke ˆxa ndia; ra ˆxa tu ndia ta'an chiñu ña *xa ra Balaam
ña sanda'vi ra yuvi ña *ndaki'in ra xu'un va na; ra ta ku'va *ndo'o
ra Coré ña ndi'i xa'a ra, xa'a ña ndikandïxa ra ra Moisés kuvi tu ña
ndo'o ndia ˆxa chiñu ki'vi kan va ña ndi'i xa'a ndia. 12 Ra ndia ka'an
tu'un chi'ña kan, ra ndia sandi'i va kuvi ndia xa'a viko ña ndatava
ndo ña ndaka'an ndo xa'a Tata yo Jesucristo te xa xaa ndia nuu
ndee ndo, saa chi kuëe kuka'an vi nuu ndia, chi xixi ndia ndiakua
sakutu ndia tixi va ndia. Ra ta iyoo vi̱ko̱ ña vaxi kuun savi, ra ndachi
ña xa tachi va ke iyoo ndia, ra iyoo tu ndia ta ku'va iyoo itun tun
tu'un va na, ra köo ka ya'vi ndiaa nu, ra nii kui'i tu küun ka nda'a
va nu. 13 Ra ˆxa tu ndia ta ku'va ˆxa mini ña ndiee ni kanda ra ña
tava ra ndia'yu ña ñu'u ini va ra, saa chi saa kuvi tu ña ˆxa ndia kan

ña ndaña'a ndia ña yakua ña iyoo nima va ndia; ra ta ku'va *ndo'o
kimi ri xinu'ni ichi va ke ndo'o ndia, ra ña *ndini'i ndia ke ku'un
ndia nuu ñaa ndia ndikaa ndiku'un va.
14 Ra ndika'an tu ra Enoc, ra *kuu uxa ndise'e ra Adán va xa'a
ña ndo'o tiaa ndia chi'ña tu'un kan, ra Tata yo Ndioxi va kuvi ra
*ndika'an ni'ni xini ra ña va'a ndika'an ra kachi ra su'va: “Xa *xini
nuu va yu ña vaxi Tata yo Ndioxi xi'in kua'a ni mil na yii na kuu
kuenda mii ra, 15 ña sandakú ra kuachi xi'in takundi'i yuvi, ra sandi'i
ra xa'a yuvi na ˆxa chiñu ki'vi, ra saa tu sa ra xi'in yuvi ña'a na
ndika'an ña'a xi'in va ra”, *kachi ra. 16 Ra tiaa ndia ˆka'an tu'un
chi'ña kan, ra ndia nii kii ke kuëe ˆkusii ini vi ndia, chi iin takundi'i
ichi ke ˆka'an kuachi va ndia, ra niña chiñu ña ˆkuni mii va ndia ke
ˆxa ndia, ra tiaa ni tu ndichi ˆxa ka'an va ndia, ra tiaa ni va'a tu ˆxa
ka'an ndia xa'a yuvi va, xa'a ña kuni ndia ndaki'in ndia ña'a iyoo
nuu na ña nduu ña ña'a ndia.

Ndinuni ni na kundikun ndo Tata yo Ndioxi

17 Ndi su ndo'o, ra na kuayü'vi ndo ñani yo, ra na ndaka'an ndo,
chi xa te yachi kuvi ña ndika'an ndia xachiñu nuu Tata yo Jesucristo,
18 ña *kachi ndia su'va: “Te xa na xaa kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi, ra
koo kua'a ni yuvi na sa siki ña'a ña yii, ra sa tu na chiñu ña kutoo
ni iki kuña na sa va ña”, *kachi ndia. 19 Ra ndia chi'ña tu'un ndia
ka'an yu xa'a xi'in ndo kan, kuvi ndia ndata'vi na ve'e ñu'u va; ra
niña chiñu ña kutoo iki kuñu va ndia ke xa ndia, ra köo Tachi Yii
Tata yo Ndioxi iyoo xi'in ndia.
20 Ndi su ndo'o ñani yo, ra iin ˆtuun saa na chindiee ta'an ndo
xi'in ta'an va ndo ña ndinuni ni kundikun ndo tu'un yii ña ˆkandixa
ndo, ra na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi ta ku'va kuni mii Tachi Yii
va ra. 21 Ra na ndaköo ndo ña ndikun ndo Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni
ini xini ndo'o, ra kondiaa va ra ndo'o; ra na kundiatu tu ndo ña xaa
kii ña kunda'vi ini Tata yo Jesucristo yoo, ra taxi ra ña kutiaku yo
ndia ndikaa ndiku'un.
22 Ra na kunda'vi ini ndo kuni ndo, yuvi na kuvita ini ña ndikun
na ichi ña ndaa. 23 Ra na chindiee ta'an ndo xi'in yuvi na kua'an
chi ndiaya ña täxi ndo ku'un na koko na nuu iin ndakundichi
ndakundichi ñu'u xixi ña; ra na kunda'vi tu ini ndo kuni ndo inka va

na, ndi su xiniñu'u kuenda ni va na sa ndo ña, ra na kundasi va ndo chiñu yakua ña ˆxa na.

Na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi

[24] Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra kuu mii ndiee, ra täxi ra koyo yo, ra iyoo tu ndiee nda'a ra ña ndaki'in ra yoo ku'un yo xi'in ra nuu iyoo va ra, ña sakusii ni ra ini yo. [25] Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi indaa ra kan va kuvi Ndioxi, ra ˆsakaku ra yoo xa'a ña *xa Tata yo Jesucristo. Ra takundi'i ña ka'nu, xi'in ña to'o, xi'in ndiee, xi'in ndiayu, ra kuenda mii Tata yo Ndioxi kuvi takundi'i va ña ndia te yachi, ra saa tu vichin va, iin saa ndia ndikaa ndiku'un va. Saa koo.

APOCALIPSIS[a]

Ña'a Ndioxi ña xa chituni ra sa ra nuu Jesucristo

1 Ndiña'a Ndioxi takundi'i ña xa chituni ra sa ra nuu Jesucristo
ña va'a na ndataxi ra yo'o ña nda'a na ndikun sata ra, ra na
kundaa ini na xa'a takundi'i ña sa Ndioxi, ña xa ninumi ni kuu, ña
xa tanii vaxi nuu na. Ra Jesucristo kuvi ra *ti'vi iin tatun ra ña kixi
ra ndatu'un ra xi'in ra Juan, ra xa chiñu nuu ra.
2 Ra *xini ra yo'o takundi'i ña ndika'an Ndioxi, xi'in ña ndiña'a
Jesucristo, ra ña ndaa ni ke ndatu'un ra xa'a takundi'i ña *xini ra.
3 Ra va'a ni kee yuvi na ˆka'vi tu'un Ndioxi, ña yii, ña vaxi nuu
tutu yo'o, ra ˆxini so'o na ña ka'an ña, ra kandixa na ña, saa chi xa
kuyachin ni kii ña kuu ña ndika'an Ndioxi.

Ti'vi ra Juan tutu ña kua'an nuu uxa ve'e ñu'u ña yoo chi Asia

4 Yu'u, ra Juan, kuvi ra ti'vi tutu yo'o xáá ña nuu uxa ve'e ñu'u ña
iyoo chi Asia: Ra Iva yo Ndioxi ra iyoo vichin, ra xa iyoo te yachi, ra
kixi kii ña vaxi, ra saa tu uxa saa Tachi ña iyoo nuu ndu'u ra xa'ndia
ra chiñu, na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra vii ni na koo ndo. 5 Ra saa tu
Iva yo Jesucristo na taxi ra ña va'a kuta'vi ndo chi ra kan kuvi mii ra
ndinuni ni ˆndakuiin xa'a ña ˆxa Ndioxi, ra ra kan kuvi ra nuu va'a
*ndatiaku nuu takundi'i na ndixi'i, ra ra kan kuvi tu ra chee ni ka
nuu takundi'i na kuna'nu xa'ndia chiñu iyoo nuu ña yuvi yo'o va. Ra
na ndasaka'nu ni yo ra chi ˆku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra *ndakatia
ra kuachi yo xi'in nii ra, 6 ra *ndasa ra yoo, na ñuu ra ña ka'ndia ra
chiñu nuu yo, ra *nduu tu yo sutu na xachiñu nuu Ndioxi, ra kuu
Iva va ra. ¡Ra na ndasaka'nu ni yo Jesucristo, ra na kusii ni ini yo
chi ra yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu nuu iinii saa ña yuuvi yo'o ndia
ndikaa ndiku'un! Amén.

---

[a] **1.0** Apocalipsis kuu tuun griego ra su'va ke kachi ña: “Ña yo'o ke ndixiyo se'è ra vichin kanata tuvi va ña”, kachi tu'un yo'o.

7 Ra na kundaa ini ndo, chi iin nuu viko ke ndiko Iva yo Jesucristo
kixi ra, ra kuni takundi'i va yuvi ra, ra ndia na xandiva'a xi'in va ra
kuvi na kuni ña'a, ra takundi'i na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra kuaku
ni na, te na kuni na xaa ra, saa chi köo ka ña kuvi ni'i na sa na. Ra
mii ña ndixa ke, saa ke kuu va. Amén.
8 Ra su'va *kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra: “Yu'u kuvi ra nuu,
ra yu'u kuvi ra ndia nuu ndi'i va; ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra yu'u
kuvi ra ndia kii ndi'i va”, *kachi Iva yo ra kuu mii takundi'i ndiee,
ra tiaku vichin, ra xa iyoo te yachi, ra kixi kii ña vaxi.

Ndiña'a Jesucristo mii ra nuu ra Juan

9 Yu'u, ra Juan, ra kuvi ñani ndo, ra ˆndo'o ini xi'in ndo xa'a
ña ndikun yo Jesucristo; ra nini'i ta'vi tu yu ña kuu yu ñuu Ndioxi
xi'in ndo, ra ˆchindiee ta'an ra xi'in yu ña va'a tuun ni ndichi yu ta
ku'va iyoo ndo'o. Chi ra kan kuvi ra ˆxa ña va'a xi'in yo. Ra xa'a ña
ndatu'un yu tu'un Ndioxi, xi'in ña ndakani yu xa'a ña *xa Jesucristo
ke *tiin na yu'u ra ndixa'an na ndiaka na yu'u, ndia iku lo'o ña
ndikaa ni'ni nuu tiañu'u ña nani Patmos. 10 Ra saa *kuu iin kii yii
domingo, ña kuu kuenda Ndioxi, ra iku lo'o kan, *xaa Tachi Yii
Ndioxi ra ndixkoo ña xi'in yu, ra saa ndiee ka vi tiaku ndika'an iin
tachi chi sata yu, ra iin ta ku'va nda'yu iin itun tu tivi na, saa kuu,
ra ndiee ka vi ndika'an ña xini so'o yu, 11 ra *kachi ña saa xi'in yu:
—Yu'u ku ra nuu, ra yu'u ku ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u ku ra
ndia kii xa'a, ra yu'u ku tu ra ndia kii ndi'i va. Ra tiaa ña ˆxíní kun
yo'o nuu iin tutu, ra na ti'vi kun ña ku'un ña nuu uxa ve'e ñu'u
ña iyoo chi Asia: ve'e ñu'u ñuu Éfeso, xi'in ve'e ñu'u ñuu Esmirna,
xi'in ve'e ñu'u ñuu Pérgamo, xi'in ve'e ñu'u ñuu Tiatira, xi'in ve'e
ñu'u ñuu Sardis, xi'in ve'e ñu'u ñuu Filadelfia, xi'in ve'e ñu'u ñuu
Laodicea —kachi ña xi'in yu.
12 Ra te ndikokuiin yu ndakoto'ni yu, yoo ko ka'an xi'in yu, saa ra
*xini yu uxa kaa ña oro ña xixi ñù'ù ndita ña, 13 ra tiañu uxa saa kaa
ña xixi ñù'ù kan, xini yu ndichi iin tiaa, ra ta kuni koo kuvi ra kee
nuu Ndioxi saa kuni koo ra, ra ndixi ra iin tikoto kani, ra ndia nuu
xa'a ra nduxinu ña, ra isuvi iin ñii ña oro ndika ra. 14 Ra ixi xini ra,
ra yaa ka vi ña, iin yaa káchí ña, iin ta yaa i'va ña koyo, saa yaa ña;
ra tinuu ra, ra iin ta kaa yaa ñù'ù, ña xíxî, saa kaa ña. 15 Ra xa'a ra,
ra ye'e ka vi ña iin ndiakua ta ye'e iin yuu kaa ña nani bronce, ña

sakan kanata ini yavi xitun, nuu xixi ñu'u, saa kaa ña, chi ye'e ni ña;
ra tachi ra, ra iin ta ni'i koyo tiakuii iin nami chee, saa kuu tiaku
ka'an ra, chi ndaku ni ka'an ra. 16 Ra ˆni'i ra uxa kimi chi nda'a
kua'a ra; ra yu'u ra, ˆkanata iin ichi ña ndiko uvi saa xiyo yu'u, ra
nuu ra, ra iin ta ku'va ye'e ñu'ù te va'a ni nandii, saa ye'e ña.
17 Ra te *xini yu ra, saa ra iin nuu ndi'i xa'a yu kuvi ña, saa ra
*nduva yu xa'a ra kua'an va yu; ra saa chindu'u ra nda'a kua'a ra
sata yu, ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun chi yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi ra ndia nuu
ndi'i va, 18 ra yu'u, ra tiaku kuvi ra ka'an xi'in kun; ra va'a ni ña
ndixa ke ndixi'i va yu, ndi su vichin ra tiaku yu iin ndisaa kii ndia
ndikaa ndiku'un va, amén. Ra yu'u kuvi ra ni'i yave ña ku ndiayu
ña sandatiaku na ndii. 19 Ra tiaa ña xa *xini kun, xi'in ña ˆxíní kun
vichin, xi'in ña kuu kii ña vaxi. 20 Ra na ndatu'un yu xi'in kun
vichin, ra na kundaa ini kun xa'a ña iyoo se'è, ra ni ke kuni kachi
uxa saa kimi ti xini kun ndee chi nda'a kua'a yu, ra ni ke kuni kachi
tu uxa saa kaa oro ña xixi ñù'ù nuu *xini kun kan: Ra su'va ke kuni
kachi ña: Uxa saa kimi kan kuvi uxa na tatun Ndioxi na ndiso chiñu
xi'in uxa ve'e ñu'u, ra uxa saa kaa oro ña xixi ñu'u nuu kan kuvi uxa
ve'e ñu'u va tu; ra ña yo'o va ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in yu.

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Éfeso

2 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in yu kachi ra saa:
Tiaa tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in
ve'e ñu'u ñuu Éfeso, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra ˆni'i uxa kimi
chi nda'a kua'a, ra ˆxika tiañu uxa kaa oro ña xixi ñù'ù nuu, kuvi
ra ka'an xi'in kun, ña ˆkachi ra saa: 2 ˆXíni yu takundi'i va chiñu ña
ˆxa kun, ra kundaa ini yu ña ndaku ni tu xachiñu va kun, ra iin
tutuun va ndikun kun yu'u, ra kuëe ndiko ini kun, ra kundasi ni
tu kun na xa ña vä'a va, ra *ixtondoso kun na ka'an ña kuu na na
ndikaxin Ndioxi xachiñu nuu ra, ndi su süvi na, chi na maña va kuvi
na. 3 Ra kundaa ini tu yu ña iin tutuun va ndikun kun yu'u, ra kuëe
ndiko ini kun, ra nii ndo'o ni va kun xa'a ña ndikun kun yu'u, ndi
su kuëe kuvita ini kun. 4 Ndi su iyoo va iin ña xa kun ra kindöo ini
yu xi'in ña, chi ta kii xa'a, ra ndinuni ni va *ku'vi ini kun xini kun
yu'u, ndi su vichin, ra xä ka kun saa. 5 Xa'a ña kan ke na ndaka'an
kun ndixaa ndixiyo kun te yachi, ra na nandiko tuku ini kun nuu

Ndioxi, ra ndaki'in tuku kun sa kun chiñu ña xa kun te yachi. Chi tu
na nandïko ini kun, saa ra xaa yu ni'i yu yo'o ra sakutia'a yu kaa
kun ña xixi ñù'ù nuu, nuu ndichi ña. 6 Ndi su ˆkindoo va tu ini yu
iin ña ˆxa kun, saa chi ˆkundasi va kun chiñu ña xa na ndikun ichi
ra Nicolás, ra ña yo'o kuvi ña va'a ña xa kun, saa chi ˆkundasi ni tu
yu'u va chiñu ña xa na kan. 7 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o va na. Chi na kuchuun
sakanaa nuu ña vä'a, ra taxi yu kaxin na kui'i ña kuun nda'a itun tu
taxi ña kutiaku na ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo, itun kui'i tu
ndichi nuu ñu'ú Ndioxi.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Esmirna

8 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Esmirna, ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
“Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra
ndixi'i, ra ndatiaku va yu, ra suvi yu'u kuvi ra ka'an xi'in kun vichin
va: 9 Ra xíni̱ yu takundi'i va chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu
ña ˆndo'o ni va ini kun, ra ˆtixu'vi ni kun; ra kundaa tu ini yu ña
nda'vi ni ndo'o va kun, ndi su nuu Ndioxi ra ra kuika va kuvi kun,
ra kundaa tu ini yu ña kaña'a ni na, na ka'an ku judío xa'a va kun,
ndi su süvi ndixa judío kuvi na, chi na ndikun ti ndiva'a va kuvi
na. 10 Ndi kuayü'vi kun nuu tundo'o ña vaxi nuu kun, chi ndukuiin
timia'a ra kotondoso ri ndo'o, ra tiin ri sava ndo ra taan ri ndo'o ve'e
kàà, ra ndia uxi va kii sando'o ri ndo'o. Ndi su yo'o, ra ndaku ni na
koo ini kun ra nii na kuvi va kun, ndi nandïko ini kun. Saa ra yu'u
taxi ña kutiaku kun ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va. 11 Ra na
ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa
ka so'o va na. Chi na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra ndö'o ka na
tundo'o ña vaxi chi ndaküvi uvi ka na.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Pérgamo

12 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Pérgamo, ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
“Ra ˆni'i i̱chi̱ ña ndi̱kó uvi saa xiyo yu'u, kuvi ra kachi saa: 13 Xíni̱
ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu ña iyoo kun nuu
iyoo ti ndiva'a xa'ndia ri chiñu va, ra suvi mii ñuu ñaa ke *xa'ni tu

na ra Antipas, ra ndixa xa̱chiñu nuu yu, ra nii saa va, ndi kuëe ndiko
ini kun, ña ndikun kun yu'u. 14 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu
xini yu yo'o xi'in; saa chi iyoo ka va na ndikun ichi ña *saña'a ra
Balaam xi'in kun, chi ra kan kuvi ra *taxi xini ra Balac ña *sanda'vi
ra na ñuu Israel, ña na kaxi na ña'a ña ˆsoko na nuu ndioxi ña kuu
yuu xi'in ña kuu itun, ra *sakua'a tu ra na ña kaka sii na ña yuuvi
ña kua'a ni na koo tani na. 15 Ra iyoo tu na ˆndikun ichi ña ˆsaña'a
na ndikun ichi ra Nicolás va xi'in kun, ra ˆkundasi ni va yu ña ñaa.
16 Xa'a ña kan ke na nandiko ini kun, chi tu köo, ra kama ni va xaa
yu kata'an yu xi'in na, xi'in i̱chi̱ ña kanata yu'u yu. 17 Ra na ve'e
ñu'u, na xíni so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka
so'o va na, chi na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a ra taxi yu ixtava'a
ña kée ndivi ña iyoo nuu se̱'è kuxi na, ra taxi tu yu iin yuu yaa lo'o
va nda'a na, ra nuu yuu lo'o kan kundu'u iin kivi na, ña xaa, ra kivi
na ña xaa yo'o, ra ndia nii yuvi xïni ña, chi takua mii na ndaki'in va
ña kuvi na kundaa ini xi'in ña."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Tiatira

18 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Tiatira. Ra su'va ke kachi kun xi'in ra: "Ra
kuu Se'e Ndioxi, ra ku tinuu mii yáa̱ ñù'ù, ra ye'e ni xa'a, iin ta
ku'va ye'e yuu kaa ña nani bronce, ña taxa ni, kuvi ra kachi su'va:
19 Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra xíni̱ tu yu ña ku'vi ni ini kun
xini kun yu'u, ra ndiaa ni ini kun yu'u, ra kandixa ni kun yu'u, ra
chindiee ta'an kun xi'in na ta'an kun, ra iin tuun saa ndikun va kun
yu'u, ra kua'a ni ka va chiñu ˆxa kun vichin nuu ña xa̱ kun te yachi,
te sakan xa'a kun. 20 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu xini yu yo'o
xi'in. Saa chi ˆtaxi kun ndiayu nda'a ña'a ña nani Jezabel ña sanda'vi
ña na ndikun yu'u ña kaka sii na ña yuuvi ra kua'a ni koo tani na, ra
sanda'vi tu ña na ña kaxi na ña'a ña soko yuvi nuu ndioxi, ña kuu
yuu xi'in itun va. Ra iin xá ka'an ndoso ña tu'un yu, ndi su ña maña
va kuvi ña. 21 Ra xa *ta̱xi ni va yu tiempo nda'a ña, ña na nandiko
ini ña, ra ndakoo ña chiñu yakua ña xa ña, ndi su xïin ña nandiko
ini ña. 22 Ña kan ke vichin ra ndakandu'u ña nuu ixto xi'in kue'e sa
yu. Ra chee ni tundo'o taxi yu nda'a na kí'vi xi'in ña, tu na nandïko
ini na xa'a chiñu yakua ña xa na. 23 Ra ka'ni ndi'i yu na kuvi se'e ña;
ra saa ke kundaa ini takundi'i na ve'e ñu'u ña yu'u kuvi ra kundaa

ini xa'a takundi'i ña ndikaa xini na, xi'in ña ndikaa nima na. Ra ta
ku'va iyoo chiñu ña ˆxa ndo saa ke koo tu ya'vi va ndo. 24 Ra ka'an
tu yu xi'in ndo'o, na sava, na ndee ñuu Tiatira, na kuëe ndikun ichi
ña'a yo'o, ra nii kundäa ini tu ndo xa'a ña ka'an na yo'o va, ña kuu
kuenda timia'a, ña iyoo se'é. Ra nii köo ka tu inka ña nduku yu nuu
va ndo 25 chi ña ˆkuni yu ke ná taxi va'a ndo ña xa iyoo nuu va ndo,
ra xa ta ˆxa ndo ke, na sa va ndo, ndia te na xaa kii ña nandiko yu
xaa yu. 26 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra sa na ña ka'an yu
xi'in na ndia kii ndi'i, ra na kan kuvi na taxi yu ndiayu nda'a ña
ka'ndia na chiñu nuu takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, 27 ra
kuiso chiñu na xi'in ñuu na'nu yo'o, ra ndaku ni ka'ndia na chiñu
nuu ña, ndia ta ku'va xa iin tiaa ra ni'i iin itun kaa, ra sakuachi vali
ra kisi ñu'u xi'in nu, ra ku'va saa ke sa tu na yo'o va. Ra iin ta ku'va
*taxi Tata yu ndiayu nda'a yu, ra iin saa ke taxi tu yu'u ña nda'a na
yo'o va. 28 Ra taxi tu yu kimi tuvi va nda'a na. 29 Ra na ve'e ñu'u, na
ˆxini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o va na."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Sardis

3 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Sardis, ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
"Ra ni'i uxa tachi Ndioxi, xi'in uxa kimi kuvi ra kachi su'va: Yu'u ra
ˆxíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu ña ka'an na ña
tiaku va kun, ndi su ña ndixa ra ra ndi̱ì va kuvi kun. 2 Ra vichin na
ndoto kun ra ki'in kun kuenda xi'in ña salo'o iyoo nuu kun, saa chi
xa ninumi ni va ndi'i xa'a ña, chi chiñu ña xá kun nuu Ndioxi ra kuëe
ndaku iyoo ña. 3 Ña kan ke na ndaka'an kun xa'a ña *sakua'a kun te
yachi, xi'in ña *xini so'o kun, ra na kandixa kun ña, ra na nandiko
ini kun xa'a kuachi kun, chi tu na kundïto kun, saa ra, iin kama va
xaa yu nuu kun, ra nii kundäa ini vi kun ndia hora ke xaa yu, chi ta
ˆxa iin ra kui'na va ke sa yu. 4 Ndi su ñuu Sardis ñaa, ra iyoo va lo'o
yuvi na täan sayakua tikoto ña ndixi na, ra na ñaa kuvi na kuu mii
ndiayu ña kundixi na tikoto ña yaa, ra kita'an na kaka na xi'in yu,
ra ña yo'o ke ni'i ta'vi na kuu ya'vi va na. 5 Ra na kuchuun sakanaa
nuu ña vä'a kuvi na kundixi tikoto ña yaa, ra ndakätia yu kivi na
nuu tutu, nuu ndoso kivi na, na kutiaku ndia ndixaa kii, ra ndakuiin
tu yu xa'a na nuu Iva yu xi'in nuu na tatun va ra. 6 Na ve'e ñu'u, na
xini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o va na."

Tutu ña kua'an ndaa ve'e ñu'u ñuu Filadelfia

7 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Filadelfia, ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
“Ra Yii, ra Ndixa, ra ni'i yave ña kuu mii ndiee ta ku'va ndixiyo ra
rey David, ra ˆndakuña ye'e ra ndia nii na kuchüun ndasi ña; ra
ˆndasi ye'e, ra ndia nii tu na kuchüun ndakuña va ña, kuvi ra kachi
su'va: 8 ˆXíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra koto'ni vichin chi xa
*ndakuña yu iin ye'e nuu kun, ra ndia nii na kuchüun ndakasi ña, ra
va'a ni lo'o ni va kuvi ndiee kun, ndi su kandixa va kun tu'un yu,
ra ndia nii tu ichi täan tise'e tu'un kun xa'a va yu. 9 Ra vichin ná
kundaa ini kun xa'a na ndikun ti ndiva'a, na ka'an kuu judío, ra süvi
na chi na xava'a ini va kuvi na; ra vichin sanduu yachin yu na nuu
kun, ra ndiakua ndakusiti na nuu kun sa yu. Ra saa ke kundaa ini
na ña ndixa ke ku'vi ni va ini yu xini yu yo'o. 10 Ra xa'a ña kandixa
ni kun tu'un yu, ña kuëe ndiko ini kun ke kondiaa tu yu'u va yo'o
nuu tundo'o, ña vaxi nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, ña kotondoso ña
takundi'i na ndiee ni ini. 11 Ra na kundaa ini kun chi kama ni va
ndiko yu xaa tuku yu, ra ná kandixa ni ka va kun yu'u, ra xa ta ku'va
ˆxa kun ke, ná sa va kun, ra saa ke ndia nii na kuchüun ndaki'in ña
va'a ña ni̱'i̱ kun ku̱'u̱n kun nuu Ndioxi. 12 Ra na kuchuun sakanaa
nuu ña vä'a, ra ndasa yu na si'in ve'e ñu'u Tata yu Ndioxi, ra ndia
nii ka kii kutiä'a na ikan, ra tiaa yu kivi Tata yu Ndioxi sata na, ra
kundu'u tu kivi ñuu va ra sata ná, ñuu xaa, ña nani Jerusalén, ña kee
chi ndivi nuu iyoo Ndioxi ra nduxinu ña; ra kundu'u tu kivi yu'u, ña
xaa va, sata na. 13 Ra na ve'e ñu'u, na xini so'o ña ka'an Tachi Yii
Ndioxi xi'in na, ra ná tiaa ka so'o va na.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Laodicea

14 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi, ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Laodicea ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
“Ra ka'an ña saa ke koo va'a, ra ndinuni ni ndixa ˆndakuiin xa'a ña
xa Ndioxi, ra ndaa, ra xa'a chituni ña yuuvi yo'o xi'in Ndioxi kuvi
ra, kachi su'va: 15 ˆXíni̱ ndi'i va yu chiñu ña ˆxa kun, chi nii süvi ra
vi̱xìn kuvi kun, ra nii süvi tu ra i'ni kuvi kun. Ra va'a ni ka va tu, tu
ra vi̱xìn va'a ndixíyo kun, a ra i'ni va'a va tu ndixíyo kun. 16 Ndi su
yo'o, ra takua ra vi̱xi̱n yaa va kuvi kun, ra xa'a ña yo'o va ke nduxan

yu yo'o, sa chi nii süvi ra vixìn kuvi kun, ra nii süvi tu ra i'ni kuvi
kun. 17 Ra ka'an kun kachi kun saa: Kuika ni yu, ra tiaa ni kua'a kuvi
ña'a yu, ra ndia nii ña kumäni nuu yu, ˆkachi kun, ndi su kundäa
ini kun ña kuu kun ra ndi'i xa'a, ra köo ka ña va'a nuu, ra kunda'vi
kuvi, ra kuaa, ra iin saa kaa yala xika va kuvi kun. 18 Ña kan ke ˆtaxi
yu xini kun vichin, ra nuu yu'u ke na sata kun yuu oro ña ndinuu
ndiya'a nuu xixi ñu'u, ra saa ke na kuu kun ra kuika ndixa, ra nuu
yu'u ke, na sata kun tikoto yaa ña kundixi kun, ña va'a na kukä'an
ka nuu kun ña xika yala kun, ra ná chikaa kun ndutia ra kée nuu na
nuu kun, ra va'a na ndakoto'ni kaxi kun. 19 Chi yu'u, ra ndukue'e
va yu xi'in na ku'vi ini yu xini yu, ra satixu'vi va tu yu na, ña va'a
na ndundaku chiñu ña ˆxa na; ra na ndachikaa kun ndiee, ra na
ndandiko ini kun nuu Ndioxi. 20 Ra koto'ni vichin, chi ye'e va ndichi
yu ra kana yu, ra tu ndia na xini so'o tachi yu, ra ndakuña na ye'e
nuu yu, ra ki'vi yu ve'e na, ra kuxini yu xi'in na, ra na kan kuxi
tu xi'in yu'u va. 21 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra taxi yu
kundee na xi'in yu nuu ndu'u yu xa'ndia yu chiñu, ta ku'va *xa yu
ña xakanaa yu nuu ña vä'a, ra nini'i yu ndakundu'u yu xi'in Iva yu
nuu xa'ndia ra chiñu. 22 Ra na ve'e ñu'u na xini so'o ña ka'an Tachi
Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o va na.”

ˆNdasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

4 Te ndi'i yo'o, saa saku'un nuu yu ndakoto'ni yu ra *xini yu iin
ye'e chi ndivi, ra nuña ña, ra xini so'o yu ña ndika'an suvi mii
tachi ña xa ndika'an xi'in yu ta yachi, ña ndiee ni ka'an, ta ku'va
nda'yu iin itun tu tivi na, ra ndika'an ña xi'in yu kachi ña saa:
—Ndaa yo'o ra ña'a yu ña kuu nuu kun —kachi ña xi'in yu.
2 Saa ra ndikun nduxinu va Tachi Yii sata yu, ra *xini yu ndivi
ra íin iin tiayu ka'nu tu ndu'u na chiñu, ra ndu'u iin yuvi nuu tiayu
kan. 3 Ra iin ta ku'va ye'e yuu ña nduvi ni ña nani jaspe, a ña nani
cornalina, saa kaa ra ndu'u nuu tiayu kan, ra iin xinunduu chilanki[a]
tiayu tu ndu'u ra, ra iin ye'e kuii ˆtaxa su'va ña, ra iin ta ku'va ye'e
yuu ña nduvi ni ña nani esmeralda, saa ye'e ña. 4 Ra suvi mii nuu íin
tiayu ka'nu kan xinunduu ka inka oko kumi tiayu ndita nu, ra *xini
yu oko kumi ndia xikua'a ra ˆndixi ndia tikoto yaa, ra ˆñu'u ndia

[a] Sundie'e: viko yankí.

corona ña oro ndee ndia nuu tiayu kan. 5 Ra nuu íin tiayu ka'nu kan
ra iin xikuiin taxa, ra iin ka'ndi kuu, ra iin nini'i kuu nda'yu taxa, ra
ˆndita uxa ñù'ù ña ˆtuun nuu ndita tiayu kan; ra uxa saa ñu'u kan
kuvi uxa Tachi ña kuu kuenda Ndioxi. 6 Ra suvi mii nuu íin tiayu
ka'nu kan ndikaa iin ña'a ña ye'e ni ra taxa ka vi ña, ra iin ta kaa
tiañu'u ka'nu, saa kaa ra. Ra *xini yu kumi ña tiaku ra ˆndita ña
ma'ñu nuu ndichi tiayu ka'nu kan, ra iin xinunduu ña tiayu kan. Ra
tiaa ni kua'a kuvi nduchi nuu ña chi iyoo ña chi nuu ña, ra iyoo tu
ña chi sata va ña. 7 Ra ña nuu, ra iin takaa kuvi iin ndika'a, saa kaa
ña; ra ña uvi, ra iin takaa kuvi sindiki, saa kaa ña; ra ña uni, ra iin
takaa kuvi nuu iin tiaa, saa kaa ña; ra ña kumi, ra iin ta kaa ku vi iin
tasu ti ndachi saa kaa ña. 8 Ra kumi saa ña tiaku kan, ra iyoo ìñṵ
ndixin ta mitu'un, ta mitu'un ña, ra tiaa ni kua'a kuvi nduchi nuu ña
chi iyoo ña chi sata ndixin ña, ra iyoo tu ña chi tixi ndixin va ña; ra
nii xikutüvi ña ña ka'an ña, chi iin ñuu ka'ñu va ka'an ña kachi ña
saa:

¡Ra Yii, Ra Yii, Ra Yii kuvi Tata yo Ndioxi
ra kuu mii takundi'i ndiee,
Ra xa iyoo te yachi, Ra iyoo vichin,
Ra kixi kii ña vaxi!,

kachi ña.

9 Ra nani saa kuu ña tiaku kan ˆndasaka'nu ña Ndioxi, ra ˆndu'u
nuu tiayu ka'nu kan, ra ˆxato'o ka vi ña ra, ra ˆndataxi ni ña tixa'vi
nda'a ra, ra tiaku iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo. 10 Ra oko kumi saa
na xikua'a kan, ra ˆndakusiti na nuu ra ndu'u nuu tiayu ka'nu kan,
ra ˆndasaka'nu ni na ra, chi ra kan kuvi ra tiaku iin ndisaa kii iin
ndisaa tiempo, ra ˆkoni'i[a] na corona ña ñu'u na, ra ˆchindee na ña
nuu ñu'ú nuu íin tiayu ka'nu kan, ra ka'an na kachi na saa:

11 Tata, yo'o kuvi Ndioxi ndi,
ra kuu mii kun ndiayu ña ˆndasaka'nu ndi yo'o,
ra ˆkañu'u ndi yo'o,
chi yo'o kuvi ra kuu mii ndiee,
ra yo'o kuvi ra *xava'a takundi'i va ña'a ña iyoo,
ra ndiayu yo'o ke iyoo va ña,
chi yo'o ku ra *xava'a va ña,

ˆkachi na xikua'a kan.

---

[a] Sundie'e: sanuu.

Iin tutu ña isuvi xi'in iin ndikachi lo'o

5 Ra *xini yu, ra ra ˆndu'u nuu tiayu ka'nu kan, ra chi nda'a kua'a
ra ke ˆni'i ra iin tutu ña isuvi, ra uvi saa xiyo nuu ña ke ndika'yu
tu'un, ra nu'ni ndoso toko ña, ra iyoo uxa ku'va ña kuu tuni ña, ña
nani sello. 2 Ra *xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, ra ndiee ka
vi ndika'an ra kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na yii, na nini'i ta'vi, ña ndaxí na tuni ña nu'ni toko
tutu yo'o, ra ndakani na ña? —ˆkachi ra.
3 Ndi su ndia nii na köo, nii ndivi, ra nii nuu ñu'u, ra nii chi tixi
ñu'u köo na kuchuun ndakani tutu kan, ña ka'vi na ña. 4 Ra ˆxaku
ni yu, saa chi ndia nii na köo nindakoyo ña ndakani na tutu kan ña
ka'vi na ña. 5 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in yu kachi ra saa:
—Xäku ni kun chi ra kuu iin ndika'a ra ku kuenda ra Judá, ra
kuu ndise'e ra Rey David, ra kan kuvi ra *xakanaa, ra iyoo ichi ra
ña ndakani ra tutu yo'o, ra ndaxí ra uxa saa tuni ña kuu sello ña
—*kachi ra xi'in yu.
6 Ra saa *ndakoto'ni yu ra *xini yu tiañu tiayu ka'nu kan, xi'in
tiañu kumi saa ña tiaku kan, xi'in tiañu na xikua'a kan, ra *xini yu
ndichi iin ndikachi lo'o, ra takaa ri *xa'ni na ndisoko na, saa kaa ri;
ra iyoo uxa ndiki ri, ra iyoo tu uxa tinuu va ri; ra uxa saa tinuu ri
yo'o kuvi uxa tachi ña kuu kuenda Ndioxi ña ti'vi ra vaxi iinii saa
kuvi ña yuuvi yo'o. 7 Ra saa *ndixaa ra kuu ndikachi lo'o kan nuu ra
ˆndu'u tiayu ka'nu kan, ra ki'in ra tutu ña ˆtiin ra chi nda'a kua'a
ra. 8 Ra te *ndaki'in ra tutu kan, saa ra ndikun *ndakusiti kumi saa
ña tiaku kan xi'in oko kumi saa na xikua'a kan nuu ra kuu ndikachi
lo'o kan, ra ˆni'i takundi'i na arpa xi'in xikoo vali ña oro, ra iin chitu
ndaa ña xi'in xuxa va'a; ra xuxa va'a kan ke kuu tu'un ña ka'an na
yii na ndikun ichi Ndioxi xi'in ra. 9 Ra ˆxita na iin yaa yii, ña xaa,
nuu ra kuu ndikachi lo'o kan, ˆkachi na saa:

Yo'o kuvi ra iyoo ichi ña ndaki'in kun tutu yo'o,
ra ndaxi kun tuni ña kuu sello ña nu'ni ña;
chi yo'o kuvi ra *xa'ni na, ña ndisoko na yo'o,
ra xi'in nii kun ke *sakaku kun
takundi'i nuu yuvi,
xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un,
xi'in takundi'i ñuu vali,
xi'in takundi'i ñuu na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

[10] Ra *ndasa kun na rey xi'in sutu nuu Iva yo Ndioxi
ra ka'ndia na chiñu nuu ña yuuvi yo'o kii ña vaxi
ˆkachi na ˆxita na.
[11] Ra saa *ndakoto'ni yu ra *xini so'o yu tachi na tatun Ndioxi, ra
kuaa ka vi kuvi na, ra nii köo kundiee ka'vi ña'a, ra iin xinunduu na
nuu íin tiayu ka'nu, nuu xa ˆndita kumi ña tiaku kan xi'in na xikua'a
na oko kumi kan. [12] Ra ndiee ka vi ka'an na ˆkachi na saa:
Ra kuu ndikachi lo'o, ra *ndo'o ni, ra *ndisoko na ra
Ra ra kan kuvi ra ku mii ndiayu nini'i ta'vi ña ndaki'in ra
ndiee
xi'in ña kuika, xi'in ña ndichi, xi'in ña ndaku,
xi'in ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in ña kañu'u na ra,
ˆkachi na.
[13] Ra *xini tu so'o yu ña ka'an takundi'i ña'a ña *xava'a Ndioxi ña
ndee ndivi, xi'in ña ndee nuu ñu'u, xi'in ña iyoo chi tixi ñu'u, xi'in
ña ñu'u ini tiañu'u, ra ˆkachi ña saa:
Na ndasaka'nu yo ra ˆndu'u nuu tiayu ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
saa chin kuenda ndia kan va kuvi ña to'o,
ña ka'nu, xi'in ña ku ndiee
ndia ndikaa ndiku'un,
ˆkachi ña.
[14] Ra saa ndika'an kumi saa ña tiaku kan ˆkachi ña saa:
—¡Ndixa, saa ke iyoo va ña! —kachi ña.
Ra *ndakusiti tu oko kumi saa ndia xikua'a kan va, ra ˆndasaka'nu
ni na ra tiaku ndiaa ndikaa ndiku'un.

ˆNdaxi ndikachi lo'o i̱ñu̱ sello

6 Ra te *xini yu *ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña nuu, saa
ra *xini so'o yu ndika'an iin ña tiaku, ña nuu, ra iin ta ku'va kuu
ta nda'yu savi saa kuu, ra ˆkachi ña saa:
—¡Na'a, ra kuni kun! —*kachi ña.
[2] Ra saa *kuyachin yu ra *xini yu kanata iin kuayu yaa, ra *xini
yu yoso iin tiaa ri, ra ˆni'i ra iin itun tu kini ra[a], ra *ndaki'in ra iin
ña'a ña kù'ùn ra, ña nani corona, ra kanata ra ña *xakanaa ra, ra xa

[a] Sava na ka'an “tukoxi”.

iyoo nduvi ra ña sakanaa ka ra. 3 Ra te *ndaxi ra kuu ndikachi lo'o
kan tuni ña uvi, ra saa *xini so'o yu ndika'an ña tiaku ña uvi, ˆkachi
ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
4 Ra saa kuyachin yu ra *xini yu *kanata inka tuku kuayu, ri
kua'a ñù'ù, ra *xini yu ˆyoso iin tiaa ri, ra *ndaki'in ra ndiee ña
sandi'i ra xa'a ña va'a ña iyoo xiin na yuvi, ra na xa'a na ka'ni ta'an
ndi'i na, ra *ndaki'in tu ra iin ichi chee va. 5 Ra te *ndaxi ra kuu
ndikachi lo'o kan tuni ña uni, ra saa *xini so'o yu ndika'an ña tiaku
ña uni, kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
Ra saa *kuyachin yu ra *xini yu iin kuayu ndiaa, ra ˆyoso iin tiaa
ri, ra ˆni'i ra iin kàà ña ˆkáta ña'a. 6 Ra saa *xini so'o yu ndika'an iin
tachi tiañu kumi saa ña tiaku kan ˆkachi ña saa:
—Iin litro lo'o nuni trigo, a iin maquila cebada ke koo ya'vi na
iin kii nduvi; ndi su na ndï'i xa'a aceite xi'in vino chi na koo va ra
kan —kachi ña.
7 Ra te *ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña kumi, ra saa *xini
so'o yu ndika'an ña tiaku ña kumi, ˆkachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —*kachi ña.
8 Ra saa kuyachin yu ra *xini yu iin kuayu, ri kua̱án ndi̱ì, ra yoso
iin tiaa ri, ra ra xa'ni ke nani ra, ra sata ra yo'o ndikun ña ndi̱ì ra
*ndaki'in ra ndiee ña sandi'i ra xa'a iin ta'vi ña yuuvi yo'o[a] ra kuvi
kua'a ni yuvi sa ra xi'in kuachi, xi'in soko, xi'in kue'e, ra ndia kiti
kue'e, ri iyoo iku va kuvi ri ndakoyo ña sandi'i ri xa'a na sa ra. 9 Ra
te *ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña u'un, ra saa *xini yu
tixi altar yii, ra ndee yuvi na ndixi'i xa'a tu'un Ndioxi, na tuun ni
xindikun ichi ra, ra kuëe nindiko ini na. 10 Ra ndiee ka vi ˆka'an na
ˆkachi na saa:
—Tata Ndioxi, Ra Yii, Ra Ndixa, ¿ama vi ke sandaku kun kuachi
xi'in na iyoo nuu ña yuuvi, ra sando'o kun na xa'a ña *xa'ni na
ndu'u? —ˆkachi na. 11 Ra saa *taxi Ndioxi tikoto yaa ndakundixi na,
ra ndika'an ra xi'in na ña na ndakindiee ka na salo'o tiempo, chi
iyoo ka va na ta'an na, na kumani ka kuvi ta ku'va ndo'o na yo'o
xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi. 12 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o

---

[a] Ña ka'an ña “cuarta parte” kuni kachi ña saa: ña kumi vi ke ndita'vi ña yuuvi yo'o, ra ndi'i xa'a iin ña'ñu ña, saa ra nindoo soo uni ña'ñu va ña.

kan tuni ña i̱ñu̱, ra saa *xini yu ña ndiee ka vi nditaan, ra ñu'ù kaa,
ra iin nundiaa níí ña, iin ta ku'va kaa iin tikoto ndiaa, saa *nduu ña,
ra yoo, ra iin ndukua'a níí tu ri kan va, iin ta ku'va íin ni̱i̱ saa nduu
ri. 13 Ra *ndikoyo kimi, ri ndee nuu ndivi kaa nuu ñu'ú, ta ku'va
ˆndo'o koxi ta ˆkoyo ri, ta ndiee ni ˆkani tachi, nda'a itun koxi. 14 Ra
ndivi kaa, ra iin ta xa tutu ña ˆndatuvi, iin saa xa ña *ndatuvi ña, ña
ndi'i xa'a ña; ra takundi'i iku na'nu xi'in xiki vali ña ñú'u ni'ni tiañu
tiañu'u, ra iin ndanama yaa ña nuu ˆndita ña. 15 Ra na kuu rey nuu
ña yuuvi yo'o, xi'in na kuna'nu, xi'in na kuika, xi'in na kuna'nu nuu
na soldado, xi'in na iyoo ni ndiee nda'a xi'in takundi'i na xachiñu
tatu, xi'in takundi'i na xika ndika, ra *tise'e ndi'i va na yavi yu'u
kava, xi'in tiañu kava na'nu. 16 Ra ka'an na xi'in ko'ndo na'nu xi'in
yuu na'nu kan ˆkachi na saa:

—¡Koyo ndo sata ndi ra tise'e ndo ndu'u nuu ra ka'nu, ra ndu'u
tiayu ka'nu kaa, xi'in nuu Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, saa chin
sáa̱ ni ini ra! 17 Chi vichin ke ˆndixaa kii ña taxi Ndioxi tundo'o
ka'nu. ¿Ra yoo vi ku na kuchuun kaku nuu ña? —ˆkachi na.

Ciento uvi xiko kumi mil kuvi na ndiñani tuni

7 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa *xini yu kumi na ku tatun Ndioxi, ra
ˆndita na kumi saa tutun ña yuuvi, ña ˆtiin na tachi, ña na käka
ka ña nuu ñu'u, nii nuu tiañu'u, ra nii nda'a itun kuii na käni ka ña.
2 Ra *xini tu yu *kanata inka ra tatun Ndioxi, chi nuu ˆkanata ñu'u,
ra kuu mii ra tuni Ndioxi ra tiaku, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in
kumi saa na tatun Ndioxi, na xa kuu mii ndiayu ña sando'o na ñu'ú
yo'o, ra sa tu tiañu'u va. 3 Ra *kachi ra saa xi'in na:

—Sandö'o ña'a ndo ñu'ú, xi'in tiañu'u, ra nii itun kuii, chi
ndiakua te na sandi'i yo kani yo tuni tiaan na xa chiñu nuu Ndioxi
yo, ra ndia saa ke na kuu tundo'o ñaa —kachi ra.

4 Ra saa *xini so'o yu ña *ndakoo ndia'vi na ndiñani tuni kan ra
iin ciento uvi xiko kumi mil yuvi kuvi na; ra na yo'o kuvi na kuu
ndise'e na ñuu Israel. 5 Ra yo'o ke *ndakoo ndia'vi ta uxi uvi mil ta
uxi uvi mil na ndiñani tuni: Ra na kuu ndise'e ra Judá ra uxi uvi mil
kuvi na ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Rubén ra uxi uvi mil ku
tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Gad, ra uxi uvi mil
ku tu na kan va ndiñani tuni; 6 Ra na kuu ndise'e ra Aser, ra uxi uvi
mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Neftalí, ra uxi

uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Manasés,
ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; 7 Ra na kuu ndise'e ra
Simeón, ra uxi uvi mil kuvi tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu
ndise'e tu ra Leví, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra
na kuu ndise'e ra Isacar, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani
tuni; 8 Ra na kuu ndise'e ra Zabulón, ra uxi uvi mil ku tu na kan va
ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra José, ra uxi uvi mil ku tu na kan
va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Benjamín, ra uxi uvi mil ku
tu na kan va ndiñani tuni.

Kua'a ni kuvi yuvi na ndixi tikoto yaa

9 Te ndi'i *kuu ña yo'o, ra saa *ndakoto'ni yu, ra *xini yu kua'a
ni yuvi, ra nii köo kundiee ka'vi na chi kua'a ni kuvi na, ra iin ni
kuvi ña yuuvi ke *kee na, ra takundi'i nuu yuvi kuvi na, xi'in na kee
takundi'i ñuu, xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, ra ˆndita na
nuu íin tiayu ka'nu, xi'in nuu íin ra kuu ndikachi lo'o, ra ˆndixi na
tikoto yaa, ra ˆni'i na ñu̱u̱. 10 Ra ndiee ka vi ka'an na kachi na saa:

“Iva yo Ndioxi ra ˆndu'u nuu tiayu ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
kuvi ndia ˆsakaku yoo”,

ˆkachi na.

11 Ra iin xinunduu takundi'i na tatun Ndioxi ˆndita na nuu íin
tiayu ka'nu, xi'in nuu ndee na xikua'a, xi'in nuu ndee kumi saa ña
tiaku kan, ra *ndakusiti na, ra ndiakua *nditiandiaa nuu na ndia
nuu ñu'u, nuu íin tiayu ka'nu kan, ra ˆndasaka'nu ka vi na Ndioxi,
12 ˆkachi na saa:

¡Saa ke koo va!
Kuenda Ndioxi ke kuu ña va'a, ña ka'nu, ña ndichi,
tu'un to'o ña kuu tixa'vi, xi'in ña to'o ña tiaku ini,
xi'in ña ku ndiee, xi'in ña ndaku.
Ra ña yo'o ku kuenda Ndioxi yo iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo. Amén,

kachi na ka'an na.

13 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in yu kachi ra saa:

—¿Yoo kuvi na ndixi tikoto yaa yo'o, ra ndia mii ke kee na?
—*kachi ra xi'in yu.

14 Saa *ndakuiin yu kachi yu saa xi'in ra:

—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini va —*kachi yu xi'in ra.
Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na yo'o kuvi na kee nuu iyoo tundo'o ra *ndakatia na tikoto
na xi'in nii ra kuu ndikachi lo'o, ra *nduyaa ña. [15] Ra xa'a ña
kan ke ˆndita na nuu íin tiayu ka'nu nuu ndu'u Ndioxi vichin, ra
ˆndasaka'nu na ra ini ve'e ñu'u ña íin ndivi, ñuu ka'ñu, ra kondiaa
ra na xi'in ndiee ra. [16] Ra küvi ka na soko, ra nii ndächi ka tu ini na
tiakuii va, ra nii ñu'ù kaa, ra kä'mi ka ña na, ra ndia nii lo'o ka ka'ni
küni na. [17] Saa chi ra kuu ndikachi lo'o ra ndichi ma'ñu tiayu ka'nu
kuvi ra ki'in kuenda xi'in na; ra ta koo ndikachi vali saa ke koo na
nuu ra, saa chi kundiaka ra na ku'un na xi'in ra nuu ndikaa tiakuii,
ra ko'o na, ña kutiaku na iin ndisaa kii. Ra mii Ndioxi va kuvi ra
ndaku'va tiakuii nuu na ña ˆxáku na —kachi ra xi'in yu.

*Ndaxí ra kuu ndikachi lo'o tuni ña uxa

8 Ra te *ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña uxa, saa ra iin
*kutaxin yaa va ndivi kaa ku'va iin sava hora. [2] Saa ra *xini yu
ndita uxa na tatun nuu Ndioxi, ra *taxi ra uxa itun tu tivi na nda'a
na. [3] Ra saa *xaa iin ra tatun Ndioxi, ra xikundichi ra nuu íin altar
yii, ra ˆni'i ra iin kaa ña oro ña ˆichi'ma, ra *taxi Ndioxi kua'a ni ka
xuxa va'a nda'a ra, ña chi'ma ra, ra na ndakuta'an ña xi'in tu'un ña
ka'an na yii, na ku se'e Ndioxi. Ra saa *chindee ra ña ˆni'i ra nuu
altar yii, ña oro, ña ˆndichi nuu íin tiayu ka'nu kan. [4] Ra i'ma xuxa
va'a, ña ˆkee nda'a ra tatun Ndioxi kan, ña ichi'ma ra, ra ˆndakita'an
ña xi'in tu'un ña ka'an na yii xi'in Ndioxi, ra ˆkuandaa ña suvi mii
nuu ndu'u Ndioxi va. [5] Ra saa *sandakutu ra tatun Ndioxi kan kaa ña
ichi'ma ra xi'in ñù'ù ña xixi nuu altar yii, ra *sako'ni ra ña nuu ña
yuuvi yo'o, ra xa'a iin ka'ndi kuu ra iin nini'i kuu, ra iin xa'a koyo
taxa, ra ndiee ka vi *nditaan.

ˆTivi kumi na tatun Ndioxi itun tu nani trompeta

[6] Ra saa xa'a ndakoo nduvi uxa saa na tatun Ndioxi, ña tivi na
itun tu ni'i na. [7] Ra te *tivi ra tatun Ndioxi ra nuu kan itun tu ni'i
ra, saa ra ndikun xa'a ˆkuun ni nduu ñí'i xi'in ñù'ù ña ndikavanuu

nii xi'in, ra ndixixi ku'va iin ta'vi ñu'u yo'o[a] xi'in itun kuii, xi'in
takundi'i iku kuii. 8 Ra te *tivi tu ra tatun Ndioxi ra uvi kan itun tu
ni'i ra, saa ra ku'va takaa iin iku chee ña xixi, saa kaa ña *ndakava,
ra *ndikita ña ini tiañu'u, ra iin ña'ñu[b] kuvi tiañu'u ra nduu nii xa
ña. 9 Ra ndixi'i tu ku'va iin sava kiti ri ñú'u ini tiañu'u, ra ndi'i tu
xa'a iin sava itun tu xika nuu tiañu'u va. 10 Saa ra te *tivi ra tatun
Ndioxi ra uni kan itun tu ni'i ra, ra saa *kee iin kimi chee ndivi
*ndakava ri iin ña'ñu[c] nuu ña yuuvi nuu kana tiakuii, ta kuu nuu
kana itia na'nu xi'in nuu kana tiakuii vali; ra iin ndichi ndichi ñù'ù
sata ri ña ˆxixi ri. 11 Ra ti Iva[d] ke nani kimi kan, ra iin sava kuvi
tiakuii ra *nduu iva xa ri, ra tiaa ni kua'a kuvi yuvi ndixi'i xa ra, ña
nduu iva ra. 12 Ra saa *tivi ra tatun Ndioxi ra kumi kan itun tu ni'i
ra, saa ra nini'i kue'e va iin ña'ñu[e] ñu'ù xi'in yoo, ra saa tu kimi va;
ra saa tu kii nduvi xi'in ñuú va, ra nindayë'e ka iin sava ká'ñu xi'in
ñuú. 13 Ra saa *xini yu ˆndachi iin ra tatun Ndioxi ˆxika ra ma'ñu
ndivi, ra ndiee ka vi ka'an ra ˆkachi ra saa:

—Nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, na ndee nuu
ñu'ú, te na tivi na tatun Ndioxi, na uni, na kumani ka tivi itun tu ni'i
na —ˆkachi ra.

ˆTivi ra tatun Ndioxi ra uun itun tu nii ra

9 Ra te *tivi ra tatun Ndioxi ra u'un kan itun tu nii ra, saa ra
*xini yu *kee iin kimi ndivi ra *ndakava ri nuu ñu'u, ra *taxi
Ndioxi yave ña ndakuña yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni nda'a ri.
2 Ra ta *ndakuña kimi kan yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra
saa *ndakoyo i'ma yavi kan, ra iin ta íin i'ma ña ˆkee yavi xitun
chee, saa íin ña *ndakoyo, ra iin *kuñaa nuu ñu'ù xa ña, ra saa tu
ndivi va. 3 Ra tiañu i'ma kan *ndakoyo tika ri na'nu ni, ra iin *ndasi
níí ri nuu ñu'ú, ra *ndaki'in ri ndiee ta ku'va iyoo tisu'ma. 4 Ra saa
*xa'ndia Ndioxi chiñu nuu ri ña na sandï'i ri xa'a ndia ndia iku kuii
ña iyoo nuu ñu'ú, xi'in itia kuii, xi'in itun kuii na'nu, chi takua yuvi
na köo tuni Ndioxi yoso tiaan va kuvi na na sando'o ri. 5 Ra saa *taxi
tu Ndioxi ndiayu nda'a ri ña na sando'o ri na yuvi, ra u'un níí yoo ke

[a] Ña ka'an ña "tercera parte" ra ku'va uni ke ndata'vi ña ña yuuvi yo'o, ra ndixixi iin ña'ñu, saa ra ˆndoo soo uvi ña'ñu va.
[b] Tu'un sa'an: "una tercera parte".
[c] Tu'un sa'an: "una tercera parte".
[d] Sundie'e: uva.
[e] Tu'un sa'an: "una tercera parte".

sando'o ri na; ndi su na kä'ni ri na. Ra iin ta ndo'o na ta kani tisu'ma
na saa ke ndo'o na sa ri. 6 Ra kii ña kuu ña yo'o, ra kuni yuvi ña
kuvi na, ndi su küvi na; ra nii na nduku ni va na ña kuvi na, ndi su
kutiaku va na. Saa chi süvi kii kuvi na ke chi kunu tu mii va ña xa'ni
ndii nuu na. 7 Ra tika kan, ra ta ku'va íin kuayu, ri xa̱ iyoo nduvi
ku'un nuu kuachi, saa íin ri; ra ñu'u ri iin ña'a ra ta íin corona kàà
ña oro, saa íin ña. Ra nuu ri, ra ta íin kuvi nuu yuvi, saa íin nuu ri.
8 Ra ixi xini ri, ra ta íin ixi xini na si'i, saa íin ña; ra nù'ù ri, ra ta íin
nù'ù ndika'a saa íin ña. 9 Ra ña'a ña ndixi ri, ra ta íin kàà ña ndiee
ni, saa íin ña; ra iin nini'i kuu nda'yu ndixin ri, iin takuu yu'u carro
tu kañu'u kuayu ri kua'an nuu kuachi, saa kuu yu'u ña. 10 Ra su'ma
ri, ra iyoo ìña̱ nuu ña, ra ta íin su'ma tisu'ma, saa íin ña; ra iyoo
ndiee ña ña sando'o ña yuvi u'un níí yoo. 11 Ra ra kuu rey ra ˆxa'ndia
chiñu nuu tika kan kuvi ra tatun ra ndikaa yavi chee ña'a ña kunu ni
kan. Ra Abadón ke nani ra tu'un hebreo, ra tu'un griego ke nani ra
Apoleón. Ra tu'un yo'o kachi ña saa, Ra sandi'i xa'a yuvi. 12 Ña yo'o
kuvi tundo'o ñà'a, ña nuu, ña xa ndiya'a, ra vaxi ka va inka uvi ña.

Tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ña̱ itun tu nii ra

13 Ra te *tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ña̱ kan itun tu ni'i ra, saa ra *xini
so'o yu tachi iin yuvi tiañu kumi saa ndiki altar, ña oro, ña ndichi
nuu Ndioxi. 14 Ra ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra tatun Ndioxi ra
i̱ña̱ kan:
—Ndaxí kumi saa na tatun, na nu'ni yu'u itia ka'nu ra nani
Eufrates —kachi tachi kan xi'in ra. 15 Saa ra *ndaxi ra kumi saa
na tatun kan, ña ka'ni na iin ta'vi na ndee nuu ña yuuvi yoo, chi
na tatun yo'o kuvi na *xava'a Ndioxi ña xa na koo nduvi na hora
yo'o, xi'in kii yo'o, xi'in yoo yo'o, xi'in kuiya yo'o. 16 Ra saa *xini
so'o yu ña vaxi uvi ciento millón ndia soldado, ndia yoso kuayu ña
ka'ni ndia na yuvi yo'o. 17 Ra su'va ke iin kuayu kan xi'in ndia yoso
ri *xini yu: ˆni'nu ndia ña'a ña isa'vi ndia, ra saa tu kuayu kan va,
ra iin kua'a ñù'ù ña, ra kuu tu ña iin mii ñù'ù kuii va, ra kuu tu ña
iin mii ñù'ù kuaan va. Ra xini kuayu kan, ra ta iin xini ndika'a, saa
íin ña; ra kee ñù'ù yu'u ri, xi'in i'ma, xi'in ñu'ú ka'ndi ña kuu ñu'ú
kuaan. 18 Ra iin ta'vi na yuvi yo'o ndixi'i xi'in ñù'ù, xi'in i'ma, xi'in
ñu'ú ka'ndi ña kee yu'u kuayu kan. 19 Saa chi ndiee kuayu kan, ña
sando'o ri yuvi, ra iyoo ña chi yu'u ri, ra iyoo tu ña chi nu su'ma va

ri; ra su'ma ri, ra iyoo xini ña, ra ta ku'va íin xini koo, saa íin ña, ra
sando'o ni ri na yuuvi yo'o xi'in ña. 20 Ra yuvi na nindoo, na ndixï'i
xi'in tundo'o yo'o, ra nii ndo'o ni va na, ndi su ndixïin na ña ndakoo
na ña vä'a ña ˆxa na, ra nii nindäkoo tu na ña kañu'u na ti ndiva'a,
xi'in ña kuu na'na, ña kuu oro, xi'in ña kuu plata, xi'in ña kuu kàà,
xi'in ña kuu yuu, xi'in ña kuu itun, ña'a ña iyoo tinuu ra xïni ña, ra
nii xïni tu so'o va ña, ra nii küvi tu kaka va ña. 21 Ra nii nindandïko
tu ini na ña ˆxa'ni na yuvi, xi'in ña ˆxa tasi na, ña xa tu'va na, xi'in
ña ˆxika na ña yuuvi ña iyoo ni tani na, xi'in ña xakui'na na.

Ra tatun Ndioxi ra ˆni'i iin tutu lo'o ña ituvi

10 Ra saa *xini yu inka tuku ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, ra
*kee ra ndivi vaxi nuu ra, ra iin ndixi níí ra viko, ra íin iin
chilanki xini ra, ra iin ta ku'va ye'e ñu'ù saa ye'e nuu ra; ra xa'a ra,
ra iin ta xa ñù'ù te iin ndukuiin ndukuiin ña, ña xixi ña, saa íin
xa'a ra. 2 Ra ˆni'i ra iin tutu lo'o ra nuña nuu ña, ra te xiku ndichi
ra, ra xani ra xa'a kua'a ra nuu tiañu'u, ra xa'a ichin ra xani ra nuu
ñu'ú. 3 Ra ndiee ka vi ninda'yu ra, iin ta ku'va nda'yu iin ndika'a te
ndukue'e ri, saa kuu ninda'yu ra. Ra te ndi'i ninda'yu ra, saa tiaku
ndika'an uxa tachi ña ndasun ní ka'an, ta ku'va kuu te nda'yu savi.
4 Ra te ndi'i ndika'an uxa saa tachi ña ndasun ni ka'an kan, ra saa
*kuni yu tiaa yu ña ndika'an ña, ra saa tu'va xini so'o yu iin tachi
chi ndivi, ra ndika'an ña xi'in yu kachi ña saa:

—Taxi va'a tu'un ña ndika'an uxa saa tachi, ña ndiee ni ndika'an
yo'o, ra tiäa kun ña —kachi ña xi'in yu.

5 Ra ra tatun Ndioxi ra *xini yu *xani ndichi iin xa'a nuu tiañu'u
kan, xi'in nuu ñu'u, ra *ndoni'i ra nda'a kua'a ra chi ndivi. 6 Ra
*china'a ra Ndioxi ra tiaku iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo, Ndioxi
ra *xava'a ndivi xi'in ña'a ña iyoo nuu ña, ra *xava'a ñu'ú xi'in
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña, ra *xava'a tiañu'u xi'in takundi'i ña'a
ña iyoo ini ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:

—Köo ka kii ña kundiatu Ndioxi ña saxinu ra ña ndika'an ra, 7 chi
te na xa'a ra tatun Ndioxi ra uxa kan, ña tivi ra, itun tu tivi ra, saa ra
ndikun saxinu va Ndioxi nuu chiñu ra, ña iyoo se̱'è, ta ku'va *kachi
ra xi'in na ndika'an tu'un ra, na ndixika chiñu nuu ra xina'a —kachi
ra tatun Ndioxi kan.

8 Saa ndika'an tuku tachi, ña xa ndika'an xini so'o yu te yachi
xi'in yu, ña *kee chi ndivi, ra kachi ña saa:
—Kua'an ki'in tutu lo'o, ña nuña, ña ˆni'i ra tatun Ndioxi ra
ndichi nuu tiañu'u xi'in nuu ñu'ú kaa —kachi ña xi'in yu. 9 Ra saa
ndixa'an yu ndika'an yu xi'in ra tatun Ndioxi kan, ña na taxi ra tutu
lo'o kan nda'a yu, ra saa *taxi ndixa va ra ña, ra ndika'an ra xi'in yu
kachi ra saa:
—Ki'in ña ra kaxi kun ña, ra iin ta vixi ñuñu saa kuu vixi yu'u
kun xi'in ña, ndi su chi ini kun ra ña kuu iva va kuvi ña xi'in ña
—kachi ra xi'in yu.
10 Ra saa *ki'in yu tutu lo'o kan nda'a ra tatun Ndioxi kan, ra
*xaxi yu ña, ra vixi ka vi *kuu yu'u yu xi'in ña, iin ta ku'va vixi
ñuñu iin saa vixi ña, ndi su te nduxinu ña tixi yu, ra iin *kuu iva tixi
yu xi'in ña. 11 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xiniñu'u na ndatu'un tuku va kun xa'a ña sa Ndioxi xi'in
takundi'i yuvi, xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in na
kuna'nu, xi'in takundi'i na ndee ñuu na'nu —kachi ra xi'in yu.

Uvi tiaa ndia ˆndakuiin xa'a chiñu ña ˆxa Ndioxi

11 Ra saa *taxi iin na iin ndo̱o̱ ñu'u ndaa yu, ra ta kaa iin itun
tu ki'in ku'va na ña'a, saa kaa nu, ra ndika'an na xi'in yu
kachi na saa:
—Kua'an ra ki'in kun ku'va ve'e ñu'u Ndioxi, xi'in nuu altar yii,
ra ka'vi kun yuvi na ñú'u ndasaka'nu Ndioxi ini ve'e ñu'u ñaa. 2 Ra
na ndoo va chi nuu ke'e ve'e ñu'u ñaa, chi xa nda'a na yuvi, na xïni
Ndioxi va nindoo ña, ña sayakua na ña uvi xiko uvi yoo. Ña kan ke
chü'un ku'va ka kun ña. 3 Ra ti'ví yu uvi tiaa ndia ndakuiin xa'a
chiñu yu, ra ka'an ndoso ndia tu'un yu iin mil uvi ciento uni xiko
kii, ra kundixi ndia tikoto ña tumi, ña kue'e ní, xa'a ña kuni yu ña na
ndiko ini na yuvi xa'a kuachi ña xá na. 4 Ra uvi saa ndia yo'o kuvi
uvi saa itun kuii, tu va'a, tu nani olivo, ra kuu tu ndia uvi saa kàà ña
ndita ñù'ù nuu, ña tuun nuu Ndioxi ra ka'nu ra xava'a ñu'ú va. 5 Ra
tu ndia na kuni sa ña u'vi xi'in ndia, saa ra kee ñu'ù yu'u ndia ña
ka'mi ña na; ra su'va ke kuvi takundi'i va na kuni sandi'i xa'a ndia.
6 Ra ndia yo'o, ra iyoo ndiee ndia ña ndasi ndia ndivi, ra küun ka
savi kii ña kaka ndia ka'an ndoso ndia tu'un yu, ra iyoo tu ndiee
ndia ña ndasa ndia tiakuii nii̱ va, ra sando'o ndia na yuuvi, xi'in ndia

ndia ka nuu tundo'o ñà'a ndixaa ka mii ichi kuni va ndia. 7 Ra te xa
na sandi'i ndia ña ka'an ndoso ndia tu'un yu, ra saa kanata iin kiti
ñà'a yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra kanita'an ri xi'in ndia,
ra kuchuun va ri ña ka'ni ri ndia. 8 Ra kundee iki kuñu ndia ya'ya
ka'nu, ña ndikaa ma'ñu ñuu chee ka'nu kan, nuu *takaa na Iva yo
Jesucristo nda'a cruz; ñuu ña ˆka'an na kuu "Sodoma" a "Egipto" va
tu. 9 Ra uni kii sava ke kundee iki kuñu ndia, ra kuni takundi'i yuvi
na ndee iinii kuvi ñuu ña, xi'in ndia ndia ka nuu yuvi, xi'in na ˆka'an
ndia ndia ka tu'un, xi'in na ndee iinii kuvi ñuu na'nu, ra ndüxin na
ndia. 10 Ra takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, ra tiaa ni kusii ini na
ña kuvi ndia, ra xa'a na kakin na viko ña kusii ní ini na, ra xa'a na
sani'i na ña'a ta'an na, saa chi uvi saa ndia ndika'an ndoso tu'un
Ndioxi, ra tiaa ni *sando'o ndia na ndee nuu ñu'ú tuvi na. 11 Ndi su
te na xinu uni kii sava, saa ra sandatiaku va Ndioxi ndia, ra ndakoo
tuku va ndia, ra takundi'i yuvi na kuni, ra tiaa ni yu'vi na.
12 Ra saa ndiee ka vi tiaku ka'an iin tachi, chi ndivi xi'in ndia,
kachi ña saa:
—¡Na ndaa ndo chi yo'o! —kachi ña.
Ra saa nandaa ndia chi ndivi xi'in viko, ra kuni takundi'i va na
sáa̱ ini xini ña'a. 13 Ra mii hora kan, ra ndiee ka vi taan, ra xi'in ña
ndiee ni taan kan ra ndi'i va xa'a iin ta'vi lo'o ñuu na, ra kuvi uxa
mil yuvi. Ra na ndoo, küvi, ra yu'vi ka vi na, ra xa'a na ndasaka'nu
na Ndioxi, ra ndu'u ndivi.
14 Yo'o ke na kundaa ini ndo, chi ña yo'o kuvi tundo'o ña uvi ña
kuu, ra xa kuyachin tuku va tundo'o ña uni vaxi ña —*kachi na xi'in
yu.

ˆTivi ra tatun Ndioxi ra uxa itun tu nii ra

15 Ra te *tivi ra tatun Ndioxi ra uxa kan itun tu ni'i ra, saa ra iin
nini'i tiaku ka'an na chi ndivi, ra kachi na saa:
Iinii saa nuu ˆxa'ndia na yuuvi chiñu,
ra xa kuenda Iva yo Ndioxi va *nduu ña xi'in Jesucristo,
ra ka'ndia ra chiñu nuu iinii saa ña yuuvi iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo, ndia ndikaa ndiku'un,
ˆkachi na.
16 Ra ndia xikua'a ndia oko kumi, ndia ndee tiayu tu ndita yachin
nuu ndu'u Ndioxi, ra *ndakusiti ndia, ra ndiakua *nditiandiaa nuu

ndia ndia nuu ñu'ú, ra ˆndasaka'nu ka vi ndia Ndioxi, [17] kachi ndia
saa:
Ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a kun, Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
chi yo'o kuvi ra iyoo vichin,
ra yo'o kuvi tu ra xa iyoo te yachi va,
ra yo'o kuvi tu ra kixi kii ña vaxi va,[a]
ra kuu mii kun ndiee,
ña ka'ndia kun chiñu nuu iinii saa ña yuuvi.
[18] Ra na ndee nuu iinii saa ña yuuvi, ra sáa̱ ni ini na xini na
yo'o,
ndi vichin ke ndixaa kii ña ndukue'e kun xi'in va na.
Ra sandaku kun kuachi xi'in takundi'i na ndixi'i,
ra taxi kun ña va'a nda'a na ndika'an ndoso tu'un kun,
xi'in na yii na ndikun yo'o,
xi'in na xato'o kivi kun,
xi'in na kuu mii chiñu na'nu,
xi'in na nda'vi na ndikun;
ra sandi'i kun xa'a na ˆsandi'i xa'a ña yuuvi,
ˆkachi ndia.
[19] Ra saa *ndanuña ve'e ñu'u Ndioxi ña ndichi ndivi, ra ini ve'e
ñu'u kan tuvi íin xatun yii nuu ñú'u tutu yii ña kuu ndiayu Ndioxi
ña kindoo ra xi'in na. Ra saa *xa'a koyo taxa, ra iin nini'i kuu, ra iin
ka'ndi kuu kani savi, ra ndiee ka vi *nditaan, ra *ku̱u̱n ní tu nduu
ñí'i va.

Iin ko̱o̱ ñà'a ra ˆtáxí ri iin ña si'i

12 Ra saa *xini yu ˆkuu iin ña chee ni nuu ndivi, ra su'va ke
iyoo ña: Iin ña si'i ra ndixi ña ñu'ù, ra ndikaa yoo tixi xa'a
ña, ra iin xinu nduu uxi uvi kimi xini ña, ra ndaña'a ri ña kuu ri iin
corona. [2] Ra ña ñú'u se'e va kuvi ña, ra ndiee ka vi ˆnda'yu ña, ña
*xa'a xa'ndia ña ini ña, saa chi ña xa ˆkuni kaku va kuvi se'e ña. [3] Ra
inka tuku va ña chee ni *xini yu ˆkuu nuu ndivi, ra su'va ke iyoo ña:
Iin ko̱o̱ ñà'a chee kuvi ri kanata, ra ri kua'a kuvi ri, ra uxa kuvi xini

---

[a] Tu'un ña ka'an “ra yo'o kuvi tu ra kixi kii ña vaxi va”, ra sava tutu ña ndatiaa na ndatiaa tu'un Ndioxi, ra växi tu'un yo'o nuu ña.

ri, ra iin iin corona ñu'u ña, ra iyoo tu uxi ndiki va ri. [4] Ra xi'in
su'ma ri *kañu'u ri iin ti'vi lo'o kimi, ri ndee nuu ndivi, ra *sakoyo
ri ri ndia nuu ñu'ú. Ra saa xikundichi ri nuu ña si'i ña xa ˆnumi kaku
se'e kan, ña ˆndiatu ri kaxi ri se'e ña te na kaku su'va ña. [5] Ra saa
*kaku se'e ña'a kan, ra tiaa lo'o kuvi ra *kaku, ra ra kan kuvi ra kuu
ra kuchee ka'ndia chiñu nuu iinii saa ña yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia
ra chiñu xi'in iin itun kàà tu kuni'i ra. Ra saa *ndaki'in va na ra lo'o
se'e ña'a kan nda'a ña ra kua'an ra chi ndivi nuu íin tiayu ka'nu tu
ndu'u Ndioxi xa'ndia ra chiñu. [6] Ra saa *xinu ña'a kan kua'an ña iin
iku yuu nuu tise'e ña, nuu xa xanduvi Ndioxi koo ña, ra ikan ke
kondiaa na ña iin mil uvi ciento uni xiko kii.

ˆKanita'an ra tatun Ndioxi ra nani Miguel xi'in ko̱o̱ ña'a chee

[7] Ra te ndi'i *kuu ña yo'o, saa ndixiyo iin kuachi chee chi ndivi:
Ra ra tatun Ndioxi ra nani Miguel xi'in na tatun Ndioxi na ˆita'an
xi'in ra, ra ˆkanita'an na xi'in koo ñà'a chee kan, xi'in na tatun
ri, na ˆita'an xi'in ri. [8] Ra ko̱o̱ ñà'a kan xi'in na ˆita'an xi'in ri, ra
ndikuchüun ri chi ndi'i va xa'a ri, ra ninï'i ka ri nuu koo ri ndivi xi'in
na ˆita'an xi'in ri. [9] Ra su'va ke *ndo'o ko̱o̱ ñà'a, ri kuu ko̱o̱ yata ni,
ri kuu timia'a, ri ˆsanda'vi iinii saa ña yuuvi, chi *sakutia'a ra tatun
Ndioxi kan ri nuu ndivi ra *sako'ni ra ri ndia nuu ñu'ú, ra ndia na
tatun ñà'a na ita'an xi'in ri kuvi na *ndikoyo xi'in ri. [10] Ra saa *xini
so'o yu ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi chi ndivi kachi ña saa:
—Vichin ke ndixaa kii ña ˆsakaku Iva yo Ndioxi na ñuu ra, ra
ˆndaña'a ra ndiee ra ña kuu ra Rey ra ka'nu, ra ˆxa'ndia tu Jesús, ra
ndikaxin va ra chiñu nuu takundi'i na yuuvi. Saa chi vichin ra xa
*ndakava va ri ña'a ri ixiko ta'an xi'in na ñani yo nuu Ndioxi ñuu
ka'ñu. [11] Ndi su na ñani yo, ra xa *xakanaa va na nuu ko̱o̱ ñà'a kan,
xi'in nii̱ Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, ra *xakanaa ni tu na xi'in ña
ndika'an na ña ˆndikun na Jesús va; saa chi ndiyü'vi na ña kuvi na,
chin *ndataxi va na mii na ña ndixi'i na. [12] ¡Ña kan ke na kusii ni
ini ndivi, ra saa tu ndo'o na ndee ndivi va! ¡Ra ndo'o, na ndee nuu
ñu'ú, xi'in nuu tiañu'u, ra nda'vi ni ndo! Saa chi timia'a ri ˆndakava
nuu ñu'ú nuu ndee ndo ñáa̱, ra sáa̱ ni ini ri, saa chi ˆkundaa ini ri ña
salo'o ni va kii iyoo ri —*kachi tachi kan xi'in yu. [13] Ra te *ndakava
ko̱o̱ ñà'a kan nuu ñu'u, saa ra *xa'a ri ˆtáxí ri ña'á, ña kaku tiaa
lo'o se'e kan. [14] Ndi su ña'á kan, ra *ta̱xi va Ndioxi uvi ndixin ña

na'nu ni nda'a ña, ra ta íin ndixin tasu saa íin ña, ña va'a na ndachi
ña ku'un ña iku yuu, ña koo xika ña nuu koo ñà'a kan, ra ikan ke
sakuxi Ndioxi ña'á kan, uni kuiya sava. 15 Saa ra kōō ñà'a kan, ra chi
yu'u ri tava ri iin itia chee ka'nú, ña na tani ña'a kan, ra ndi'i xa'a
ña kuni ri. 16 Ndi su *chindiee ta'an va ñu'ú xi'in ñà'a kan, saa chi
*ndakuña ña yu'u ña, ra iin *xi'i yaa va ña itia chee, ra kee yu'u kōō
ñà'a kan. 17 Saa ra tiaa ni *ndisaa kōō ñà'a kan, xi'in ña'a kan, ra saa
ndaki'in ri kua'an ri ña kanita'an ri xi'in takundi'i na kúú ndise'e ña,
na ˆkandixa chiñu ña xa'ndia Ndioxi, xi'in na ˆndikun tu'un Jesús.

Kiti ñà'a ri ˆkanata nuu tiañu'u

13 Ra saa xikundichi yu nuu yuti yu'u tiañu'u kan, ra *xini yu
kanata iin kiti chee ñà'a nuu tiañu'u kan, ra iyoo uxa xini ri,
ra uxi ku ndiki ri, ra iin iin corona ñu'u uxi saa ndiki kan; ra ˆyoso
tu'un ña ˆkaña'a xi'in Ndioxi ta iin iin xini ri. 2 Ra kiti ña'a ri *xini
yu kan, ra takaa kuvi iin kuiin saa kaa ri, ra xa'a ri, ra ta íin kuvi
xa'a kiti ri nani oso saa íin ña, ra yu'u ri, ra ta kaa kuvi yu'u ndika'a
saa kaa ña, ra *taxi kōō ñà'a ri kuu timia'a kan ndiee nda'a ri, ra
*taxi tu ri tiayu nuu ndu'u ri xa'ndia ri chiñu va nda'a ri, ra *taxi tu
ri ndiayu ña kuu mii va ri nda'a ri. 3 Ra saa *xini yu iin xini ri, ra
tiaa ní iyo kaa ña, ña takue'e ña, chi ñä'a ka ña, ña nduva'a ña, ndi
su *nduva'a va ña. Ra tiaa ni *ndakanda ini takundi'i yuvi na ndee
nuu ñu'ú, ra saa *ndakundikun takundi'i va na kiti chee ña'a kan.
4 Ra ˆndasaka'nu ní na kōō ñà'a kan, chi *taxi ri ndiayu nda'a kiti
ña'a ri *kanata nuu tiañu'u kan, ra ˆndasaka'nu ni tu na kiti chee
ña'a kan va, ra ndika'an na *kachi na saa:

—¿Yoo vi kuvi na kuchuun sa ña ˆxa kiti chee ña'a yo'o, ra yoo vi
kuvi na ˆkuchuun tu kata'an xi'in ri? —*kachi na.

5 Ra *ndaki'in tu ri ndiayu ña kaña'a ri xa'a Ndioxi, ra ka'an tu
ri ña kuu ri ndioxi va, ra *ndaki'in ri ndiayu ña ka'ndia ri chiñu,
uvi xiko uvi yoo. 6 Ra saa *xa'a ri kaña'a ri xa'a Ndioxi, xi'in xa'a
nuu iyoo ra, ra saa tu xa'a na ndee ndivi va. 7 Ra *ndaki'in tu ri
ndiayu ña kanita'an ri xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, ra ndiakua ña
kuchuun ri xi'in na kuvi ña, ra *ndaki'in tu ri ndiayu ña ka'ndia
ri chiñu nuu takundi'i va nuu na yuvi, xi'in nuu takundi'i ñuu,
xi'in nuu na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in nuu takundi'i ñuu
na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi. 8 Ra *ndasaka'nu takundi'i va na ndee

nuu ñu'ú kiti ña'a kan; ra na *ndasaka'nu kiti ñà'a kan kuvi yuvi
na ndikä'yu kivi nuu tutu, ña ndika'yu ta sakan chituni Ndioxi ña
yuuvi; ña ka'an ña kutiaku na xi'in Ndioxi, ña kuu kuenda ra kuu
ndikachi lo'o, ra ndisoko na. 9 Ra na ˆxini so'o, ra na kuni ka so'o
va na. 10 Chi na *ndikaxin Ndioxi ku'un ve'e kàà, ra ve'e kàà ke
xiniñu'u ku'un va na; ra na *ndikaxin Ndioxi kuvi xi'in ichi, ra xi'in
ichi ke xiniñu'u kuvi va na. Ra yo'o ke ˆndaña'a na mii na ña kuu na
na ñuu Ndioxi, ra ndinuni ni tu kandixa va na ra.

Kiti ña'a ri ˆkanata nuu ñu'ú

11 Ra te ndi'i, saa *xini yu kanata inka tuku kiti chee ña'a nuu
ñu'ú. Ra iyoo uvi ndiki ri, ra takaa ndiki ndikachi lo'o saa kaa ña,
ndi su iin ta ka'an ko̱o̱ ñà'a kan, ra iin saa ka'an tu ri yo'o va. 12 Ra
iin ta iyoo ndiee kiti chee ñà'a, ri inuu *kanata nuu tiañu'u kan, ke
iyoo tu ndiee ri yo'o va, ra ˆxachiñu tu ri nuu va ri, ra ˆxa'ndia ri
chiñu nuu takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, ña na ndasaka'nu na kiti
chee ñà'a ri inuu kanata kan, ri ñà'a takue'e xi̱ni̱ ra *nduva'a va
ña. 13 Ra tiaa ni kua'a ña iyo ˆxa ri, saa chi ˆkee ñù'ù chi ndivi, ra
ˆkoyo ña nuu ñu'ú, ra ˆxíní takundi'i yuvi ña ˆxa ri. 14 Ra *sanda'vi ri
takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, xi'in ndiee ña taxi kiti chee ñà'a
kan nda'a ri ña iyo ni xa ri, ra *xa'ndia ri chiñu nuu na ndee nuu
ñu'ú, ña na sava'a na iin na'na kiti chee ñà'a, ri nditia'ndia xini xi'in
ichi, ndi su ndixï'i ri. 15 Ra kiti ña'a ri uvi, ri *kanata nuu ñu'ú, ra
*ndaki'in ri ndiayu ña sandaka'an ri na'na kiti chee ña'a ri inuu
kanata nuu tiañu'u, ña va'a na ndaka'an ña, ra ka'ni ña takundi'i
yuvi na xïin kañu'u ña. 16 Ra *xa'ndia ri chiñu nuu takundi'i yuvi,
na vali xi'in na na'nu, na kuika, xi'in na nda'vi, na xika ndika, xi'in
na xachiñu nda'vi nuu yuvi ndi su köo ya'vi na, ña na ñani tuni chi
nda'a kua'a na, a tiaan va tu na. 17 Ra ndia nii na küvi sata, ra nii
küvi tu xiko va na, tu köo tuni ri, a kivi ri, a numero ña kúú kivi ri,
ndu'u nda'a kua'a na, a tiaan va tu na. 18 Ra yo'o ke xiniñu'u ní va
ña xini tuni nuu yuvi, ra na iyoo ña xini tuni ra na nanduku na ni ke
kuni kachi numero kiti chee ña'a kan, chi numero iin yuvi va kuvi
ña, ra i̱ñu̱ ciento uni xiko i̱ñu̱ kuvi ña.

Na iin ciento uvi xiko kumi mil ra xita na iin yaa xaa nuu Ndioxi

14 Ra te ndi'i, saa *xini yu ndichi ra kuu ndikachi lo'o xini iku
chee ña nani Sión, ra ndita iin ciento uvi xiko kumi mil yuvi
xi'in ra, ra ndu'u kivi ra xi'in kivi Iva ra tiaan na. [2] Ra saa *xini
so'o yu iin tachi chi ndivi, ra iin nini'i kuu iin ta kuu yu'u iin itia
chee iin saa kuu, a iin ta kuu tu ta ndiee ni kani savi iin saa kuu, ra
tachi ña *xini so'o yu kan, ra ta kuu ta ˆsaka'a kua'a ni yuvi arpa,
saa kuu. [3] Ra ˆxita na iin yaa yii, ña xaa nuu Ndioxi, ra ndu'u tiayu
ka'nu kan nuu ndita kumi saa ña tiaku kan xi'in oko kumi saa ndia
xikua'a kan, ra ndia nii na kuchüun kutu'va kata yaa yii kan, chi
takua na iin ciento uvi xiko kumi mil, na ndikaku, na *kee tiañu
na yuvi kuachi na ndee nuu ñu'u va kuvi na va'a xita ña. [4] Ra na
yo'o, ra na ndixayäkua mii xi'in na si'i kuvi na; ra ˆndikun na sata
ndikachi lo'o xika na ndia ndia ka mii nuu kua'an va ri. Ra xa'a na
yo'o ke *cha'vi ndikachi lo'o yo'o mii ri, ña kan ke va'a nduu na ta
ku'va iyoo kui'i nuu ña ˆsoko na nuu Ndioxi xi'in nuu Jesucristo ra
kuu ndikachi lo'o. [5] Ra ndia nii tu'un ndixavä'a ini na ndatu'un na,
ra ndia nii lo'o tu yakua na köo nuu Ndioxi va.

ˆKa'an ndoso uni ndia tatun Ndioxi

[6] Ra saa *xini yu inka tuku ra tatun Ndioxi, ra ˆndachi ra ˆxika ra
nuu ndivi, ra ˆni'i ra tu'un Ndioxi ña kuëe ndi'i xa'a. Ra ka'an ndoso
ra ña nuu takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú: na ndee ñuu na'nu, xi'in
nuu takundi'i yuvi, xi'in nuu na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in
nuu na ndee takundi'i ñuu. [7] Ra ndiee ka vi ˆka'an ra kachi ra saa:

—Yu'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi ra ndasaka'nu ndo kivi ra, chi
vichin ke xa ndixaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in na yuuvi, ra na
ndasaka'nu ndo ra, chi ra yo'o kuvi ra xava'a ndivi, xi'in ñu'ú, xi'in
tiañu'u, xi'in nuu kana tiakuii —ˆkachi ra tatun kan.

[8] Ra saa ˆndíku̱n inka tuku ra tatun Ndioxi, ra uvi, ra ˆka'an ra
kachi saa:

—Xa *ndakava va ñuu chee ka'nu Babilonia, ra xa ndi'i va xa'a
ña, saa chi ña kan kuvi ña *sanda'vi takundi'i ñuu na'nu ña na
kundikun ña inka ndioxi ña kuu yuu xi'in itun —ˆkachi ra. [9] Ra saa
ˆndíku̱n inka tuku ra tatun Ndioxi ra uni, ra ndiee ka vi ka'an ra
kachi ra saa:

—Tu ndia iin na, na kañu'u kiti chee ñà'a ri *kanata nuu tiañu'u,
xi'in na'na ri, ra taxi na ñani tuni ri nda'a na, a tiaan na, [10] saa ra
ni'i tu na kan va tundo'o ka'nu ña taxi Ndioxi, saa chi sáa̱ ni ra xi'in
na, ra sando'o ra na xi'in ñù'ù ña ndikavanuu ñu'ú ka'ndi xi'in, ra
kuni takundi'i na tatun Ndioxi xi'in ra kuu ndikachi lo'o tundo'o ña
ndo'o na. [11] Ra i'ma ña ˆkana nuu ndo'ni na, ra iin ndisaa kii, iin
ndisaa tiempo ke kana va ña, ra nii ñuu nii ka'ñu ndakindiëe vi na
xa'a ña *kañu'u na kiti chee ñà'a kan, xi'in na'na ri, xi'in xa'a ña
ndiñani tuni ri na. [12] ¡Ra xa'a ña kan ke ndaku ni na koo ini na yii,
na ˆkandixa ndiayu Ndioxi, ra ˆndikun na Jesús, ña va'a na ndö'o na
ta'an tundo'o ña'a yo'o! —*kachi ra tatun Ndioxi kan.

[13] Ra saa *xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu chi ndivi kachi
ña saa:

—Tiaa ña ka'an yu xi'in kun yo'o: “Chi vichin, ra iin saa ndia
kii ña vaxi, ra tiaa ni va'a kee yuvi na kuvi xa'a ña ndikun na
Jesucristo”, —kachi ña.

Ra saa ndika'an ka Tachi Yii *kachi ña saa:

—Saa iyoo va ña, chi vichin ke ndakindiee na, ra sachïñu ka na,
ra ndaki'in va na ya'vi na ndivi xa'a chiñu ña *xa na nuu Ndioxi
—*kachi ña.

Sayukun Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi kii na ndi'i

[14] Te ndi'i, ra saa *ndakuto'ni yu, ra *xini yu iin viko yaa, ra nuu
viko yaa kan ndu'u iin tiaa, ra takaa kuvi se'e iin tiaa va kaa ra, ra
ñú'u ra iin corona ña oro, ra ni'i ra iin ichi ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u.
[15] Saa *kanata inka tuku ra tatun Ndioxi ini ve'e ñu'u, ra ndiee ka vi
ndika'an ra xi'in ra ndu'u nuu viko yaa kan kachi ra saa:

—Xa va'a va, na xa'a kun sakee kun xi'in ichi ndiakua kun, chi xa
ndixaa va tiempo ña ndakaya ña'a tata ña iyoo nuu ñu'ú, saa chi xa
ndixinu va ña —*kachi ra.

[16] Ra saa *saya'a ra ndu'u nuu viko yaa kan, ichi ndiakua ña ˆni'i
ra nuu ñu'u, ra *ndakaya ndi'i va ra ña'a tata ña iyoo nuu ñu'u. [17] Ra
saa *kanata inka tuku ra tatun Ndioxi ini ve'e ñu'u ña ndichi ndivi,
ra ˆni'i tu ra kan va iin i̱chi̱ ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u. [18] Saa *kanata
inka tuku ra tatun Ndioxi nuu altar yii, ra ra kan kuvi ra iyoo ndiayu
nda'a xa'a ñù'ù ña xíxî, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in ra ˆni'i ichi
ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u kan kachi ra saa:

—Xa va'a xa'a kun ña ka'ndia kun uva ri iyoo nuu ñu'ú, chi xa
ndichichi ni va ri —kachi ra.
19 Ra saa *saya'a ra tatun Ndioxi kan, ichi ndiakua ña ni'i ra nuu
ñu'u, ra xa'ndia ra ta ndoko, ta ndoko uva kan, ra saa *taan ra ri ini
ña'a chee nuu kuañu na ri, ña ku'ni na ri, ra ña yo'o ke ndaña'a, ña
sáa ní ini Ndioxi. 20 Ra saa *ndiku'ni uva ini ña'a nuu xa ku'ni na ri,
ña íin yachin nuu ñuu ka'nu, nuu iyoo te'e uva kan, ra ini ña'a nuu
ku'ni na uva kan ndakoyo nii. Ra tiaa ni sukun *ndaa ña chi ku'va
ndia nuu ndikaa kàà ña tiin yu'u iin kuayu ke xindokoo[a] ña; ra uni
ciento kilómetro ke ndakaa nii kan ndixa'an ña.

Uxa ndia tatun Ndioxi xiin uxa nuu tundo'o

15 Ra saa *xini yu inka tuku ña iyo ni kuu nuu ndivi, ra uxa
kuvi ndia tatun Ndioxi xini yu ndita, ra ni'i ndia uxa nuu
tundo'o ña kixi; ra yo'o ke ˆxinu nuu ña ndukue'e ni ini Ndioxi xini
ra na yuuvi. 2 Ra saa *xini tu yu iin ña'a ña ye'e ni, ra ta kaa kuvi
tiañu'u ra ndikavanuu ñù'ù xi'in, saa kaa ña; ra yachi kan ndita na
ˆni'i arpa tun taxi Ndioxi, ra na yo'o kuvi na kuchuun xakanaa nuu
kiti chee ña'a xi'in na'na ri, ra nii tuni ri ndiñäni nda'a na, a tiaan
na. 3 Ra ˆxita na yaa xaa ña *xita ra Moisés ra *xachiñu nuu Ndioxi,
ña ndasaka'nu na ra kuu ndikachi lo'o, ra kachi na saa xita na:

Kua'a ni ña nduvi,
xi'in ña ndichi *xava'a kun Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
ra chiñu ña xa kun,
ra ña ndaa ni va kuvi ña,
ra ndaku ni iyoo ña,
ra yo'o kuvi rey ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i na yii.
4 Ra takundi'i yuvi ra ˆxato'o va na yo'o, Tata Ndioxi,
ra ˆndasaka'nu na yo'o,
saa chi indaa yo'o va kuvi ra yii.
Ra takundi'i na kee ñuu na'nu,
ra nuu yo'o ke kixi va na ña ndasaka'nu na yo'o,
saa chi ˆxini na ña kuu kun ra ndakú
ˆkachi na ˆxita na.

---

[a] Sundie'e: xinikoo.

5 Ra ta *ndi'i kuu ña yo'o, ra saa *ndakuto'ni yu, ra *xini yu
ndanuña ve'e ñu'u yii ña ndichi ndivi nuu ndikaa tutu yii ña kuu
ndiayu ña kindoo Ndioxi xi'in na. 6 Ra ini ve'e ñu'u kan *kee uxa
ndia tatun Ndioxi, ra ˆni'i ndia uxa nuu tundo'o ñà'a. Ra ˆndixi ndia
tikoto yaa ña taxa, ra isa'vi ndika ndia xi'in ñii ña oro. 7 Ra saa *taxi
iin ña kumi ña tiaku, ña ndee nuu Ndioxi, iin iin copa ña oro nda'a
uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, ra iin chitu ndaa ña xi'in tundo'o ña
taxi Ndioxi, ra tiaku iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo. 8 Ra iin *chitu
ndaa ini ve'e ñu'u kan xi'in i'ma, xa'a ña ka'nu ni Ndioxi, xi'in xa'a
ndiee ra. Ra ndia nii yuvi ndiküvi ki'vi ini ve'e ñu'u kan, chi täan
kuu uxa saa tundo'o ña ni'i uxa saa ndia tatun Ndioxi kan.

Kosondiee ndia tatun Ndioxi ndia uxa kan copa ña ñú'u tundo'o ña ni'i ndia

16 Ra saa *xini so'o yu ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi ndia
ini ve'e ñu'u kan, xi'in uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, kachi
ña saa:
—Kua'an ndo ra kosondiee ndo uxa saa copa ña ndo'ni tundo'o
ñà'a, ña ˆtaxi Ndioxi nuu ña yuuvi —kachi ña.
2 Ra saa ndixa'an ra tatun Ndioxi, ra nuu kan, ra *kosondiee ra
copa ña ˆni'i ra nuu ñu'ú, saa ra takundi'i yuvi na ndiñani tuni kiti
chee ñà'a kan, xi'in na *ndasaka'nu na'na ri, ra *ki'in kue'e ñà'a na,
ña kuu kue'e tia'yu, ra ˆku'vi ni na xi'in ña. 3 Ra saa *kosondiee ra
tatun Ndioxi, ra uvi kan, copa ña ˆni'i ra, nuu tiañu'u. Saa ra *nduu
ra nii va, ra iin ta íin nii na ndixi'i na xa'ni ta'an saa nduu ra, ra
ndixi'i takundi'i va kiti ri ñú'u ka'a tiañu'u kan. 4 Ra saa *kosondiee
ra tatun Ndioxi, ra uni kan, copa ña ˆni'i ra, nuu itia, xi'in takundi'i
nuu kana tiakuii, ra nduu ndi'i ra nii va. 5 Ra saa *xini so'o yu ña
ndika'an ra tatun Ndioxi ra kosondiee copa nuu tiakuii kan, ra
*kachi ra saa:
—Ra va'a kuvi yo'o Tata, ra yo'o kuvi ra xa tiaku ta yachi, ra
tiaku kun vichin va, ra ra yii kuvi kun, saa chi xayukun kun kuachi
xi'in na yuuvi 6 xa'a ña *xa'ni na na yii, na ˆndikun yo'o, xi'in ña
*xa'ni na, na ndika'an ndoso tu'un kun te yachi, ra vichin ke ko'o
na nii sa tu yo'o va, chi saa ke xiniñu'u koo va na xa'a ña *xa na
—*kachi ra.

7 Ra saa *xini so'o yu ndika'an inka tuku ra tatun Ndioxi, ndia
nuu altar yii kan kachi ra saa:
—Ña ndixa ni kuvi va ña, Tata Ndioxi, ra kuu mii takundi'i ndiee,
saa chi tundo'o ña ˆtaxi kun ra ña ndaku ni va kuvi ña, chi mii ña
ndaa va ˆxa kun xi'in na xa'a kuachi na —*kachi ra.
8 Ra saa *kosondiee ra tatun Ndioxi, ra kumi kan, copa ña ˆni'i
ra sata ñu'ù, ra ndaki'in ña ndiayu ña ndiee ni ka'mi ña yuvi xi'in
ka'ni ña. 9 Ra *sandii ni ña takundi'i yuvi xi'in ka'ni ña; ra ni saa
chi ndixïin na ña nandiko ini na, ra kandixa na Ndioxi, chi na ndiee
ka ndikaña'a va kuvi na xa'a Ndioxi, ra *taxi tundo'o kan. 10 Ra saa
*kosondiee ra tatun Ndioxi, ra u'un kan, copa ña ˆni'i ra nuu iin
tiayu ndu'u kiti chee ña'a kan, ra saa *kuñaa iinii kuvi nuu xa'ndia ri
chiñu. Ra iin ndiakua ndakaxi yuvi na ndee kan yaa na, ña *tixu'vi
ní na. 11 Ra nii saa chi nindäkoo na chiñu yakua ña ˆxa na, chi na
ndiee ka ndikaña'a va kuvi na xa'a Ndioxi ra iyoo ndivi, xa'a tundo'o
ña ˆndo'o na, xi'in ña ˆtixu'vi ni na. 12 Ra saa *kosondiee ra tatun
Ndioxi, ra iñu kan, copa ña ˆni'i ra nuu itia ka'nu ra nani Eufrates,
saa ra *ndachi va itia kan, ña va'a xa na koo nduvi ichi kan, ña va'a
yá'a na rey na kee chi nuu ˆkanata ñu'u. 13 Ra saa *xini yu ndakoyo
uni tachi ñà'a, ra iin ña *kanata yu'u koo ñà'a ri ku timia'a kan, ra
iin ña *kanata yu'u kiti chee ñà'a ri *kanata nuu tiañu'u, ra iin tu
ña *kanata yu'u tiaa ra ˆka'an ndoso tu'un va ri, ra ta íin sa'va saa
íin ña; 14 ra tachi ñà'a kan, ra ˆxa ña ña ndichi, xi'in ña xitu'un, ra
*kee ña kua'an ña nuu takundi'i na kuu rey na iyoo nuu iinii saa ña
yuuvi, ña *ndachuta'an ña na, *ra kanita'an na xi'in Ndioxi ra kuu
mii takundi'i ndiee, te na xaa kii ka'nu ña sayukun ra kuachi xi'in na
yuuvi. 15 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo, chi kundäa ini ndo ama
ke ndiko yu, chi ta ku'va ˆxa iin ra kui'na va ke sa yu te na ndiko
yu. Ra va'a ni kee yuvi na ndito, ra xa iyoo nduvi na xi'in tikoto ña
kundixi na ña va'a na käka yala na, ra kukä'an nuu na. 16 Ra saa
*ndachuta'an uni saa tachi ñà'a kan takundi'i na rey, iin nuu nani
Armagedón, ra tu'un hebreo kuvi tu'un yo'o. 17 Ra saa *kosondiee
ra tatun Ndioxi, ra uxa kan, copa ña ˆni'i ra sata tachi, ra saa ndiee
ka vi ndika'an iin tachi ini ve'e ñu'u ña ndichi ndivi, nuu íin tiayu
ndu'u Ndioxi, kachi ña saa:
—Xa ndixinu ndi'i va chiñu —*kachi ña.
18 Saa ra *xa'a koyo taxa, ra iin nini'i kuu, ra iin ka'ndi kuu kani
savi, ra ndiee ka vi xa'a taan, ra iin kisi ninu ña ñu'ú, ra ndia nii kii

ke tä'an táan ta ku'va ˆkuu yo'o. 19 Ra ñuu chee ka'nu Babilonia ra
uni nindata ña, ra takundi'i ñuu na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi, ra
*ndi'i yaa va xa'a ña. Ra *taxi Ndioxi tundo'o ña'a nda'a ñuu chee
ka'nu Babilonia kan, saa chi ñú'u va ini ra xa'a chiñu ki'vi *ña xa na
nuu ra. 20 Ra takundi'i iku vali ña ñú'u ni'ni ini tiañu'u, xi'in xiki
na'nu ra nindoñu'u ndi'i va ña. 21 Ra saa *xa'a ndikoyo nduu ñí'i ña
kee chi ndivi sata na yuuvi yo'o, ra ku'va uvi xiko kilo yá'a ke vee
ña, ra saa *xa'a na kaña'a na xa'a Ndioxi, xa'a ña ˆtaxi ra tundo'o
ña'a yo'o nda'a na.

Ndo'o ni ña koko ña yoso kiti chee ñà'a

17 Ra saa *kuyachi iin ndia tatun Ndioxi, ndia uxa ndia xini'i
iin iin copa kan, ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o ra ña'a yu tundo'o ka'nu, ña ndo'o ña'á ña koko, ña
ˆnduu nuu tiakuii, nuu kun. 2 Chi xi'in ña'á yo'o ke ndiki'vi takundi'i
ndia rey ndia ndee nuu ña yuuvi, ra xa yakua ndia mii ndia xi'in ña,
ra saa xa tu takundi'i na yuuvi va, chi xa yakua na mii na xi'in chiñu
yakua ña ˆxa ña —*kachi ra xi'in yu.
3 Ra saa xaa Tachi Yii sata yu, ra ndaki'in ra tatun Ndioxi kan
yu'u, ra ndixa'an yu xi'in ra iin iku yuu, ra ikan *xini yu iin ña'á,
ra yoso ña iin kiti chee ñà'a, ra ri kuá'á kuvi ri, ra iyoo uxa xini ri,
ra uxi ku ndiki ri, ra iinii saa sata ri ndika'yu tu'un ña kaña'a xa'a
Ndioxi. 4 Ra ña'á kan, ra ˆndixi ña tikoto ña ndí'i tuun, ra kuá'á va tu
ña, ra iin ˆndasa savi níí ña mii ña xi'in oro, xi'in yuu nduvi ña ya'vi
ni, xi'in yuu ña nani perla, ra ˆni'i ña iin copa ña oro, ra iin ˆchitu
ndaa ña xi'in ña ndiva'a ña yakua ña xa ña, ña ˆxa yakua ña mii ña
xi'in kua'a ni tiaa. 5 Ra tiaan ña'á kan ndika'yu iin tu'un, ña u'vi ni
kundaa ini na yuvi xi'in: “Ra ña'á chee kan kuvi ñuu Babilonia, ña
kuu si'i takundi'i na si'i, na koko xi'in takundi'i ña yakua, ña iyoo
nuu ña yuuvi.” 6 Ra saa *ndakuni yu ña'á kan, ra xa ña *ndixini va
kuvi ña xi'in nii na yii na kuu ñuu Ndioxi, xi'in nii na ndixi'i xa'a ña
ndikun na Jesús. Ra te *xini yu ña'á kan, ra *ndakanda ka vi ini yu.
7 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—¿Nichuun ˆndakanda ni ini kun? Ndï'i ini kun chi yu'u va kuvi
ra ndatu'un xi'in kun, ra kundaa va ini kun ni ke kuni kachi ña, ña
kaa ña'á kaa saa, ra saa tu kiti chee ñà'a ri ndu'u ña sata va, ri iyoo
uxa xini ra iyoo tu uxi ndiki va ri. 8 Ra na kundaa ini kun chi kiti

chee ñà'a ri *xini kun kaa kuvi ri *ndixiyo te yachi, ra köo ka ri
iyoo vichin; ndi su kanata va tu ri yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni
nuu ndikaa ri kan. Ra takundi'i yuvi na ndöso kivi nuu tutu Ndioxi
ña ka'an ña kutiaku na, ña ndika'yu ndia te kivi chituni Ndioxi ña
yuuvi, ra te na kuni na kiti chee ñà'a ri ndixiyo, ra köo ka ri vichin,
ra ndatiaku va tu ri, ra ndakanda ni ini na, ndi su te na ndi'i, ndia
saa ra ndi'i va'a xa'a va ri.
9 ’Ra ña kundaa ini na yuvi xi'in ña yo'o, ra xiniñu'u ni va na ña
xinituni: Chi uxa saa xini kiti chee ñà'a kan kuvi uxa xiki na'nu nuu
ndu'u ña'á kan; 10 ra kuvi kuu tu ña uxa ndia rey va. Ra ndia rey
ndia uxa kan, ra xa ndikoyo va u'un ndia, ndi su ta'an xa'ndia va iin
ra chiñu vichin, ra kúni̱ ka va tu xaa inka ra ña ka'ndia ra chiñu, ra
te na xaa ra kan, ra lo'o ni va tiempo ke ka'ndia ra chiñu. 11 Ra kiti
chee ñà'a ri xitiaku, ra köo ka ri vichin, ra ra kan kuvi ra kuu rey
ra una va, ra kuu tu ra iin ndia rey ndia uxa kan va, ra lo'o ní va
tiempo ka'ndia ra chiñu, ndia saa ra ndi'i va'a xa'a va ra.
12 ’Ra uxi saa ndiki kiti chee ñà'a, ri *xini kun kan, kuvi ndia
kuu uxi rey, ndia tä'an xa'a ka'ndia chiñu, ra te xa na xa'a ndia ña
ka'ndia ndia chiñu xi'in kiti chee ña'a kan, ra lo'o ni va tiempo ke
ka'ndia ndia chiñu xi'in ri. 13 Ra ndia rey ndia uxi kan, ra iin nduu
yu'u va ndia, ra taxi ndia ndiee xi'in ndiayu ña kuu mii ndia nda'a
kiti chee ñà'a kan. 14 Ra saa xa'a ndia kanita'an ndia xi'in Jesucristo
ra kuu ndikachi lo'o; ndi su Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, ra
kuchuun va ra ña sakanaa ra nuu ndia rey kan xi'in nuu kiti chee
ñà'a kan, saa chi Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o yo'o kuvi ra kuu rey
ra kuchee nuu takundi'i va na rey, ra ra yo'o kuvi tu ra kuchee nuu
takundi'i na kuna'nu va. Ra na ita'an xi'in ra kuvi yuvi na *kana ra,
na ndikaxin ra, na ndinuni ni ini ndikun sata ra —*kachi ra tatun
Ndioxi kan xi'in yu. 15 Ra saa ndika'an ka ra tatun Ndioxi kan xi'in
yu kachi ra saa:
—Tiakuii ra xini kun, ndu'u ña'á koko nuu kan, kuvi takundi'i
ñuu, xi'in takundi'i yuvi, xi'in takundi'i ñuu chee na'nu ña iyoo nuu
ña yuuvi, xi'in takundi'i yuvi na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un. 16 Ra
uxi saa ndiki kan xi'in mii kiti chee ñà'a kan, ra kundasi ta'an va ri
xi'in ña koko kan, ra kindiaa ndi'i va ri ñà'à ña kuu mii ña nda'a ña,
ra iin ku yala va ña sa ri; ra kaxi ri kuñu ña, ra ka'mi ri ña xi'in ñù'ù.
17 Ra mii Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu, ña va'a ndakuta'an yu'u uxi
saa ndia rey kan ra ndataxi ndia ndiayu nda'a kiti chee ñà'a kan ña

ka'ndia ri chiñu nuu ndia, ña va'a na xínu nuu ña kuni Ndioxi, chi
saa ke kuni ra koo va. 18 Ra ña'á ña *xini kun kan kuvi ñuu chee
ka'nu, ra ˆxa'ndia ña chiñu nuu takundi'i na kuu rey na iyoo nuu ña
yuuvi —*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in yu.

Ndii xaa ñuu ka'nu Babilonia

18 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa *xini yu inka tuku ra tatun
Ndioxi, ra *kee ra ndivi vaxi nuu ra, ra iyoo ni ndiee ra,
ra iin ndiakua ndaye'e nuu ñu'ú xi'in ndiee ra. 2 Ra ndiee ka vi
ndika'an ra kachi ra saa:

—Xa ndi'i va xa'a ñuu chee ka'nu Babilonia, xa ndi'i va xa'a ña;
ra vichin ra xa ve'e nuu iyoo ña ndiva'a va *nduu ña, ra *nduu tu
ña kava nuu ndo'ni takundi'i nuu tachi ndiva'a va, ra *nduu tu ña
chi'yo nuu ndo'ni takundi'i nuu saa ñà'a, ri kini ni íin va. 3 Saa chi
ñuu Babilonia yo'o, ra *sakua'a ña takundi'i ñuu na'nu, ña iyoo
nuu ña yuuvi ña sa ña chiñu yakua ña *xa ña, takuu ña *xindikun
ña ndioxi ña kuu yuu xi'in itun; ra saa *sakua'a tu ña takundi'i na
rey va; ra takundi'i na ixiko ra ndiakua ndukuika na *xa ña xi'in
takundi'i ña sa̱ví ña *sata ña nuu na —*kachi ra tatun Ndioxi kan.

4 Ra te ndi'i, saa *xini so'o yu ndika'an inka tuku tachi yuvi chi
ndivi, kachi ña saa:

—Takundi'i ndo'o, na ñuu yu, ra ndakoyo ndo ñuu Babilonia
xaan, ra saa ke na sä ndo kuachi ña ˆxa ña; ra saa ke ndö'o ndo
tundo'o ña xaa sata ña. 5 Saa chi takundi'i kuachi ña *xa ña, ra xa
ndixaa ndi'i va ña ndia ndivi, ra Ndioxi ku ra sayukun kuachi xi'in
ña xa'a chiñu yakua ña *xa ña. 6 Ra ta *xa ñuu Babilonia xaan xi'in
inka ñuu ke na sa tu ndo'o va xi'in ña; ra ndiakua na ndachinuu ka
va ndo siki ña sa ndo xi'in ña; ra tu ñuu Babilonia xaan ra *xa ña
iin chiñu ki'vi xi'in ndo, ra vichin na sa tu ndo'o inka chiñu ña ki'vi
va'a ka va xi'in ña, 7 chi *xa ni̱nù ni ña xi'in mii ña, ra *xini sii ni tu
ña koo takundi'i ña sa̱ví va nuu ña. ¡Ra xa'a ña kan ke na sando'o ni
ndo ña vichin! Saa chi ˆxani ini ña ka'an ña saa: “Yo'o, ra va'a ni
va ˆndu'u yu ña kuu yu reina, ra ˆxa'ndia yu chiñu ra nii süvi tu ña
ndindukuaan kuvi yu, ra ndia nii tu kii ndö'o ini va yu”, ˆkachi ña.
8 Ra xa'a chiñu kini ña ˆxa ña ke kama ni va xaa takundi'i tundo'o
nuu ña: ra ndi'i xa'a ña sa kue'e, ra kusuchi ni tu ini va ña, ra ka'un

ni tu ini va ña, ra koko tu ña xi'in ñù'ù va, saa chi Tata yo Ndioxi, Ra
Ka'nu kuvi ra ndika'an ña sayukun ra kuachi xi'in ña —*kachi ña.
9 Ra takundi'i na kuna'nu, na iyoo nuu ñu'ú, na *xa chiñu yakua
xi'in ña, ra *kusii ni tu ini na xi'in ña'a ña sa̱ví ña ndixiyo nuu va
ña, ra te xa na kuni na koko ña ra kusuchi ni ini na xa'a ña ra kuaku
ni va tu na. 10 Ra xa'a ña yu'vi na kuna'nu kan koko na xi'in ñuu
Babilonia ke kuita xika va na, ra ka'an na kachi na saa:
—¡Nda'vi ni ñuu chee ka'nu Babilonia, nda'vi ni ña! Chi ndaku ni
ndixiyo ña, ra iin kama su'va va *ndi'i xa'a ña xa Ndioxi —kachi na.
11 Ra na ndixiko ñà'à nuu ñuu chee ka'nu kan ra kusuchi ni ini na
xa'a ña, saa chi köo ka na sata ñà'à nuu na. 12 Saa chi ñuu Babilonia
kuvi ña *sata takundi'i yuu ya'vi ña kuu oro, xi'in plata, xi'in yuu
nduvi ni, xi'in yuu yaa ña ya'vi ni, xi'in tikoto va'a ña ya'vi ni, xi'in
takundi'i itun tu nduvi ni xa'an tami, xi'in takundi'i itun tu va'a ni
túxi, ra va'a xava'a na ndia ndia ka ñà'à xi'in nu, xi'in takundi'i nuu
itun tu nduvi ni, xi'in kaa ña nani bronce, xi'in kaa ña nani hierro,
xi'in yuu ña nduvi ni ña nani marmol, 13 ra saa tu ndakua itun ña
nani canela va, xi'in takundi'i ña'a ña nduvi ni xa'an, xi'in xuxa va'a,
xi'in ndutia xa'an tami, xi'in takundi'i xuxa ña nduvi ni xa'an, xi'in
vino, xi'in aceite, xi'in harina ña va'a, xi'in trigo, xi'in takundi'i nuu
kiti, takuu sindiki, xi'in ndikachi, xi'in kuayu, xi'in itun tu tivi xa'a
kañu'u kiti, ra ndia yuvi na *xachiñu nda'vi va kuvi na *ndasata ña.
14 Ra ka̱'a̱n yuvi kan kachi na saa xi'in ñuu Babilonia:
—Nda'vi ni kun saa chi takundi'i ñà'à ña *kutoo ni kun, ra köo ka
ña; chi vichin ra xa *nindoñu'u takundi'i va ña sa̱ví ña ndixiyo nuu
kun, xi'in ña kuika; ra ndia nii ka kii köo ka ña nuu kun —kachi na.
15 Ra takundi'i yuvi na ndixiko ña'a nuu ña, ra ndukuika na *xa
ña, ra ndia xika xika va kuita na, xa'a ña iyu'vi na nuu tundo'o ña
ˆndo'o ña. Ra kusuchi ni ini na xa'a ña ra kuaku ni na. 16 Ra ka̱'a̱n na
kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee ka'nu, ña xindixi tikoto ña va'a ni, tikoto
ña sa̱ví ña nduvi ni, ra ndasasavi ni tu ña mii ña xi'in oro, xi'in yuu
yaa ña nduvi ni xi'in yuu ña ya'vi ni. 17 Ra nda'vi ni ña chi iin kama
su'va va *ndi'i xa'a takundi'i ña kuika ña ndixiyo nuu ña —kachi na.
Ra na xindiso chiñu kava barca, xi'in na ndixika xi'in nu, xi'in na
xindiaa nu, xi'in na xindo'ni xachiñu nuu tiañu'u, ra ndia xika xika
va *xikundita na, 18 ña ixto'ni na ña ndakundichi i'ma ña xixi ñuu
ka'nu kan, saa ra iin koko'o ninda'yu na *kachi na saa:

—Ndia nii ñuu ndikuchüun kita'an xi'in ñuu chee yo'o —ˆkachi na.
19 Saa ra *sandaa na yaka xini na, ra xa'a na nda'yu na, ra xaku
na, ra kusuchi ka vi ini na kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee yo'o, chi ña yo'o ke ndasakuika takundi'i na
iyoo barca tu xika nuu tiañu'u xi'in ña kuika ña ndixiyo nuu ña, ra
vichin ra iin kama su'va va ndi'i xa'a ña nindoñu'u ña —ˆkachi na.
20 Ra na kusii ni ini ndo'o na iyoo ndivi, xi'in ndo'o na yii na kuu
ñuu Ndioxi, ra saa tu ndo'o ndia xita'an xi'in Jesús va, ra saa tu
ndo'o ndia ndika'an ndoso tu'un Ndioxi va, saa chi Ndioxi kuvi ra
*xandaku kuachi xi'in ñuu chee yo'o xa'a ña xa ndiva'a ni ña xi'in
ndo. 21 Ra saa *ki'in iin ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, iin yuu katia
chee, ra *sako'ni ra ña nuu tiañu'u, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Iin ta ku'va *ndakava yuu chee yo'o ini tiañu'u, ra iin ku'va saa
ke kuu tu ndi'i xa'a yo'o va ñuu chee ka'nu Babilonia, ra ndia nii ka
kii küni na yo'o. 22 Ra ndia nii ka tu kii sakä'a na arpa, ra nii tiyoo
tïvi ka na, ra nii na tivi xi'in na xita, ra tïvi ka na yaa ya'ya ka'nu ña
kuu mii kun, ra ndia nii ka tu na xachiñu ndia ndia ka chiñu, köo
ka, ra nii yuu ka̱tia̱ ña ndiko ña'a kä'a ka tu yu'u va. 23 Ra ndia nii
ñù'ù ka ndatüun ya'ya kun, ra nii viko tanda'a köo ka. Saa chi saa
ke koo va kun kuni Ndioxi, saa chi na ndixiko ña'a nuu kun kuvi
na ndaku ni ndixiyo, ra *sakua'a na takundi'i' yuvi na ndee nuu
ñu'ú xi'in ña tasi, xi'in ña kini, ña *sakua'a na nuu kun. 24 Saa chi
yo'o ñuu Babilonia kuvi ña kuu mii kuachi ña xa'ni kun na ndika'an
ndoso tu'un Ndioxi xina'a, xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, ra saa tu
na kua'a na xa'ni kun, iinii saa kuvi ña yuuvi va —*kachi ra tatun
Ndioxi kan xi'in ñuu Babilonia.

ˆNdasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

19 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa *xini so'o yu ndiee ka vi ka'an
iin ti'vi chee yuvi chi ndivi kachi na saa:
¡Ra ka'nu ni kuvi Iva yo Ndioxi![a]
¡Saa chi sakaku ra yoo!
Ra takundi'i ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in ndiee,
ra kuenda mii Iva yo Ndioxi va kuvi ña.

---

[a] Tu'un “Aleluya”, ra su'va ke kachi ña tu'un isavi.

[2] Saa chi iin ta iyoo mii kuachi na,
saa iyoo ña xa Ndioxi xi'in va na,
saa chi *taxi ra tundo'o nda'a ñuu chee ka'nu ña ˆkuu ña'á
koko,
ña *xa yakua ña yuuvi xi'in chiñu yakua ña *xa ña,
ra Ndioxi va kuvi ra *sandi'i xa'a ña,
xa'a ña *xa'ni ña na xachiñu nuu ra,
ˆkachi na.
[3] Ra saa ndika'an tuku na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni kuu Iva yo Ndioxi! Saa chi iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo ke ˆkana va i'ma, ña ˆxixi ña —kachi na.
[4] Ra oko kumi saa ndia xikua'a kan, xi'in kumi saa ña tiaku kan, ra *ndakusiti na ra ndiakua nditiandiaa nuu na ndia nuu ñu'ú, ña ˆndasaka'nu na Ndioxi ra ndu'u nuu tiayu ka'nu kan, ra ka'an na kachi na saa:
—¡Saa iyoo va ña! ¡Ra ka'nu kuvi Ndioxi! —ˆkachi na.
[5] Ra saa *xini so'o yu ndika'an iin tachi ndia nuu íin tiayu ka'nu kan, ˆkachi ña saa:
Takundi'i ndo'o na ˆxachiñu nuu Iva yo Ndioxi,
ra saa tu ndo'o na ˆxato'o ña'a va, xi'in ndo'o,
na ku mii chiñu na'nu, ra
saa tu ndo'o na nda'vi va,
ra ná ndasaka'nu ndo Ndioxi,
kachi ña.
[6] Ra saa *xini so'o yu ña ní'i yu'u iin tachi ra iin ta ku'va kuu yu'u iin ti'vi chee yuvi ke kuu, ra iin ta ku'va kuu tu ña ni'i yu'u iin nami chee va tu ke kuu; ra iin ta ku'va kuu ta koyo taxa va tu ke kuu, ra ˆkachi ña saa:
¡Ra ka'nu kuvi Iva yo Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
saa chi ndaki'in ra ña ka'ndia ra chiñu!
[7] Ra na kusii ni ini yo, ra sii ni na koo yo,
ra na ndasaka'nu yo Iva yo Ndioxi,
saa chi xa ndixaa va kii, ña koo viko tanda'a ra kuu ndikachi
lo'o,
xi'in ña kuu yasi'i ra, na kuu ve'e ñu'u ra, saa chi xa iyoo
nduvi va na.
[8] Ra *taxi Ndioxi ndiayu nda'a na ve'e ñu'u

ña ná ndakundixi na tikoto ña va'a ni, ña yaa, ña ye'e,
ra tikoto va'a ña yaa yo'o kuvi chiñu va'a,
ña ˆxa na yii, na kuu ñuu Ndioxi,
kachi tachi kan.

ˆXixini na viko ña tanda'a ra kuu ndikachi lo'o

9 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tiaa tu'un yo'o: “Va'a ni kee yuvi na ˆkana Ndioxi ku'un kuxini nuu iyoo viko, ña ˆtanda'a ra ku ndikachi lo'o”, kachi ra.
Ra saa ndika'an ka ra, kachi ra saa:
—Ña yo'o ku tu'un Ndioxi, ña ndixa —*kachi ra.
10 Ra saa *ndakusiti yu xa'a ra, ña ndasaka'nu yu ra, ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xä kun saa chi ta iyoo yo'o ña xachiñu kun nuu Ndioxi, xi'in ta ku'va iyoo takundi'i na ñani kun na ˆndikun ndinuni tu'un Jesús, saa ke iyoo tu yu'u va. Ra na ndasaka'nu kun Ndioxi va. —*kachi ra.
Saa chi tu'un ña ndika'an ndoso Jesús ke ndataxi tu ndiee nda'a na ka'an ndoso tu'un Ndioxi vichin va.

Iin tiaa ra yoso kuayu yaa

11 Ra saa *xini yu ˆnuña ndivi, ra *kanata iin kuayu yaa, ra ˆyoso iin tiaa ri, ra nani ra iin tiaa ra ndaa, ra ndixa; ra ndaku ni ˆxayukun ra kuachi xi'in yuvi, ra te kanita'an ra xi'in yuvi ra niña mii ña ndaku va ˆxa ra. 12 Ra iin ta ku'va ˆndakundichi yaa ñù'ù saa kaa tinuu ra; ra tiaa ni kua'a corona ñú'u ra, ra iyoo iin kivi ra, ña iyoo se'é, ra ndia nii na kundäa ini ni ke kuni kachi ña, chi takua indaa mii va ra kuvi ra kundaa ini ni ke kuni kachi ña. 13 Ra ˆndixi ra iin tikoto ña *chichi nii, ra kivi ra kuvi ña kuu Tu'un Ndioxi. 14 Ra ˆndikun iin tia'ndia chee na soldado ndivi sata ra, ra ˆndixi na tikoto yaa ña va'a ni, ra ndia ni lo'o yakua ña köo, ra ˆyoso na kuayu yaa. 15 Ra yu'u ra ˆkanata iin ichi ña ndikó, ra xi'in ña kan ke sandi'i ra xa'a ñuu ña ndo'ni nuu ña yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia ra chiñu nuu na xi'in itun kaa, tu ˆni'i ra; ra kuañu ra na ta ku'va ˆxa na, ta ku'ni na uva; saa chi ña yo'o kuvi tundo'o ndiee ña ˆtaxi Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee nda'a na. 16 Ra nuu tikoto ña ˆndixi ra, xi'in si'in ra ke ndika'yu tu'un ña ka'an kachi saa: “Rey ra kuchee nuu takundi'i

na kuu rey kuvi ra, Ra kuu tu ra Iva takundi'i na kuna'nu va”, ˆkachi
ña. 17 Ra saa *xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra ˆndichi ra nuu ñu'ù, ra
ndiee ka vi ndika'an ra xi'in takundi'i sàà, ri ˆndachi xika nuu ndivi
kachi ra saa:
—Ndakuta'an ndo, ra kixi ndo kuxini ndo ña'a ña *xavii Ndioxi,
18 ña kuu kuñu na ku rey, xi'in na kuna'nu ˆxa'ndia chiñu nuu na
soldado, xi'in na ndaku, ra saa tu kuñu kuayu xi'in na ˆyoso va ri, ra
kaxi tu ndo kuñu takundi'i yuvi na ˆxika ndika va, xi'in na ˆxachiñu
nda'vi, xi'in na ku mii chiñu na'nu, xi'in na nda'vi —*kachi ra. 19 Ra
saa *xini yu kiti chee ñà'a kan, xi'in na ku rey nuu ñu'ú, xi'in iin
tia'ndia chee na soldado na, ña ndakuta'an na ra kanita'an na xi'in
ra yoso kuayu yaa kan, xi'in na soldado ra, na ndikun sata ra. 20 Ra
saa *saka ku'un va na kiti chee ñà'a kan, xi'in ra maña ra ka'an
ndoso tu'un ri, ra *xa ña xitu'un nuu ri xi'in ndiayu ri, ra *sanda'vi
ra kua'a ni yuvi na xa ndiñani tuni kiti chee ña'a kan, ña na *kañu'u
na na'na ri. Ra saa *sako'ni tiaku va ra yoso kuayu yaa kan kiti chee
ña'a kan xi'in ra ka'an ndoso tu'un ri nuu mini ñu'ù ña ˆxixi xi'in
ñu'ú ka'ndi. 21 Ra na soldado, na ˆndikun sata kiti chee ñà'a kan ra
ndixi'i ndi'i va na *xa ichi ña ndikó yu'u, ña ˆkanata yu'u ra yoso
kuayu yaa kan. Ra saa ndakuta'an takundi'i sàà, ra xaxi ri kuñu na
ndiakua nditiandiaa ini ri.

Mil kuiya ña ka'ndia chiñu Jesús nuu ña yuuvi

20 Ra saa *xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra *kee ra ndivi vaxi nuu
ra, ra ˆni'i ra yave ña ndakuña yu'u yavi chee ñà'a ña kunu
ni kan, ra ˆni'i tu ra iin yo'o kàà chee va. 2 Ra saa *tiin ra dragón
ri kuu koo yata, ri kuu timia'a, ri ñà'a, ra *chiku'ni ra ri mil kuiya.
3 Ra *sako'ni ra ri ini yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra *ndasi kutu
va'a ra yu'u ña, ña va'a na kanäta ri ña sanda'vi ri yuvi nuu ña
yuuvi, ra ndia te na xinu mil kuiya vi ke, saña ndika ri ndia'vi kii.
4 Ra te ndi'i, saa *xini yu ndita tiayu na'nu tu ˆndee na, na *ndaki'in
ndiayu ña ˆsayuku na kuachi. Ra saa *xini tu yu na *xa'ni na xa'a
ña tuun ni xindikun na Jesucristo, xi'in xa'a ña *kandixa na tu'un
Ndioxi; ra nii ndikañü'u na kiti chee ñà'a kan, ra nii na'na ri, ra nii
tuni ri ndiñäni tiaan na xi'in nii nda'a na; ra *ndatiaku va na *xini
yu, ra *ndaki'in na ña ka'ndia na chiñu xi'in Jesús mil kuiya. 5 Ndi
su na ndii, na ndixïin kandixa Ndioxi, ra nindatiäku vi na kan, chi

ndia te na xinu mil kuiya vi ke ndatiaku na. 6 Ra va'a ni va kee yuvi
na ndatiaku ña nuu, saa chi na yii va kuvi na. Ra te na xaa kii ña
ndakuvi tuku na yuvi, ra kuchüun ka ña ndii kan ña ndaka'ni ña
na yo'o, saa chi xa sutu Ndioxi xi'in Cristo va nduu na, ra ka'ndia
na chiñu xi'in ra mil kuiya. 7 Ra te na xinu mil kuiya, saa ra saña
ndika va timia'a chi kanata va ri ve'e kaa nuu ndikaa ri. 8 Ra te xa
na kanata ri, ra xa'a ri kaka ri ña sanda'vi ri takundi'i ñuu ña ndo'ni
nuu ña yuuvi, takuu ñuu Gog, xi'in ñuu Magog. Ra ndachuta'an ri
na soldado na iyoo nuu iinii saa ña yuuvi, ra kua'a ni nduu na, iin ta
ku'va kuu yuti yu'u tiañu'u saa kuu na, ña kani ta'an na xi'in Ndioxi.
9 Ra saa *ndakoyo na soldado iinii kuvi ña yuuvi ra ndixaa na, ra iin
*xinunduu na ñuu yii, ña ˆku'vi ni ini Ndioxi xini ra. Ra saa *ti'vi
Ndioxi ñù'ù ña kee ndivi ra *xa'mi ndi'i va ña na soldado kan. 10 Ra
timia'a, ri *sanda'vi ta'an xi'in na kan, ra tiin Ndioxi ri, ra *sako'ni
ra ri nuu mini ñu'u ña ˆxixi xi'in ñu'ú ka'ndi, nuu xa ndikaa kiti chee
ñà'a kan xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ri. Ra ikan ke ndo'o ni kiti
chee ña'a kan xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ri xi'in timia'a kan. Ra
ñuú, ka'ñu ke ku'un va ri, chi ndia ndixaa kii, ndia ndixaa tiempo ke
ku'un va ri nuu mini ñu'u ña koko ri.

ˆXandaku Ndioxi kuachi xi'in na ndii

11 Ra saa *xini yu iin tiayu ka'nu, tu yaa, ra Ndioxi va kuvi ra
ndu'u nuu nu, ra ñu'ú xi'in ndivi, ra ndindoñu'u ndi'i va ña, ra ndia
nii nuu ndixiyo ka ña ke, ndixïi ña'a ka vi. 12 Ra saa *xini yu na ndii:
na kuu mii chiñu na'nu xi'in na nda'vi, ra ndita na nuu Ndioxi. Ra
saa ndanuña kua'a ni libro, ra ˆndanuña tu libro nuu ˆndoso kivi na
kutiaku xi'in Ndioxi va. Ra saa *xandaku Ndioxi kuachi xi'in na ndii
kan, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña *xa na kachi libro kan ke, iyoo
ña *xa ra xi'in va na. 13 Ra *ndataxi ndi'i tu tiañu'u va na ndii na
ndo'ni ka'a ra, ra saa tu ña ndii va, chi *ndataxi tu ña kan va na ndii,
na ndo'ni nda'a ña; ra saa tu yavi nuu ñu'u na ndii va, chi *ndataxi
tu ña kan va na ndii na ñu'u nda'a ña. Ra ta ku'va iyoo mii chiñu,
ña *xa na, saa ke iyoo ña *xandaku Ndioxi xi'in va na. 14 Ra saa
*sako'ni Ndioxi ña xa'ni, xi'in nuu ñú'u na ndii nuu mini ñù'ù. Ra
mini ñù'ù kan ku nuu ndakuvi uvi na ndii. 15 Ra yuvi na köo kivi
nuu libro ña ka'an ña kutiaku na xi'in Ndioxi, ra *ko'ni tu ra na kan
va nuu mini ñù'ù.

Ndivi xaa xi'in ñu'ú xaa

21 Te ndi'i saa *xini yu iin ndivi xaa, xi'in ñu'ú xaa, saa chi
ndivi kaa xi'in ñu'ú yo'o ra ndi'i va xa'a ña, ra saa tu tiañu'u
va chi köo ka ra ndikaa. [2] Ra yu'u, ra Juan, kuvi ra *xini ñuu yii ña
kuu Jerusalén ña xaa, ra chi ndivi nuu ndu'u Ndioxi ke *kee ña vaxi
nuu ña, ra ta kaa iin ña'á ña *xa ndasanduvi xi'in mii, ña tanda'a ña
xi'in ra kuu yii ña, saa kaa ñuu kan *xini yu. [3] Ra saa *xini so'o yu
ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi, chi ndivi kachi ña saa:

—Ve'e ñu'u Ndioxi ra xa tiañu na yuvi va ndichi ña, ra koo ra
xi'in na, ra na ñuu ra kuu na, ra mii ra kuvi ra kuu Ndioxi va na.
[4] Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndaku'va tiakuii nuu na, ña xaku na, ra
küvi ka na, ra nii kuäku ka na, ra nii köo ka ña suchi ini, ra nii kï'in
ka tu kue'e va na; saa chi takundi'i ña'a ña xa ndixiyo te yachi, ra xa
ndi'i va xa'a ña —kachi tachi kan. [5] Ra saa ndika'an ra ndu'u nuu
tiayu ka'nu kan xi'in yu kachi ra saa:

—Vichin ra xa *ndasa xaa yu takundi'i va ña'a —*kachi ra.

Saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi ra saa:

—Tiaa tu'un yo'o, chi tu'un ña ndaa, ña ndixa ni kuvi ña —*kachi
ra.

[6] Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu, *kachi ra saa:

—Xa ndixinu nuu takundi'i va ña. Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi
tu ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra yu'u kuvi tu ra
ndia kii ndi'i va. Ra na íchi̱ ini, ra ndia mii nuu kana tiakuii va'a,
ra ˆtaxi ña kutiaku na ke taxi yu ko'o na ra, ra köo ya'vi ra. [7] Ra
na kuchuun sakanaa, ra ni'i na takundi'i ña'a yo'o sa yu, ra kuu
yu Ndioxi na, ra na kan kuu se'e yu. [8] Ndi su na iyo, na uvi ini, na
xïin kandixa yu'u, xi'in na kini na ˆxa chiñu yakua, xi'in na ˆxa'ni,
xi'in na kí'vi xi'in ndia ndia ka na si'i, xi'in na tu'va na kuu na saka,
xi'in na ˆkañu'u ndioxi ña ku na'na, xi'in takundi'i na kuendo ni,
ra takundi'i na ˆxa chiñu ki'vi yo'o kuvi na ku'un nuu mini ñù'ù
ña ndikavanuu ñu'ú ka'ndi xi'in, ra yo'o ke ndakuvi na ichi ña uvi
—kachi ra xi'in yu.

Ñuu Jerusalén ña xaa

9 Ra saa kixi iin ndia tatun Ndioxi ndia uxa kan, ndia xini'i
uxa copa nuu xiñu'u uxa nuu tundo'o ñà'a ña *kixi *xa Ndioxi, ra
ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o, ra ña̱'a̱ yu ña si'i ña tanda'a xi'in ra kuu ndikachi
lo'o nuu kun —*kachi ra.
10 Saa ndixa'an nima yu xi'in ra tatun Ndioxi kan iin xiki chee
sukun, ra ndiña'a ra ñuu yii ña kuu Jerusalén nuu yu. Ra chi ndivi
nuu ndu'u Ndioxi ke kee ña vaxi nuu ña. 11 Ra iin ˆyeye'e kaa ña
xi'in ndiee Ndioxi, ra iin ta kaa iin yuu ña nduvi ni saa kaa ña, ra
iin ta taxa yuu ña nani jaspe saa taxa ña. 12 Ra ndikaa iin korra yuu
chee sukun nuu ñuu kan, ra iyoo uxi uvi ye'e korra kan. Ra ndita iin
iin ndia tatun Ndioxi uxi uvi saa ye'e kan; ra ndoso tu kivi uxi uvi
saa ndia se'e ra Israel va ta iin ta iin ye'e kan. 13 Ra iyoo uni ye'e
ña chi nuu kanata ñu'ù, ra iyoo tu uni ye'e ña chi nuu kita ñu'ù va,
ra iyoo tu uni ye'e ña chi xitia kua'a va ña, ra iyoo tu uni ye'e ña
chi xitia ichin va ña. 14 Ra ndo'ni uxi uvi yuu na'nu xa'a korra yuu
kan, ra ndoso tu kivi uxi uvi saa ndia xindikun sata Jesús, ra kuu
ndikachi lo'o va, sata ta iin ta iin yuu kan. 15 Ra ra tatun Ndioxi ra
ndika'an xi'in yu kan, ra ˆni'i ra iin ndo̱o̱ ñu'u tu oro, ña chu'un
ku'va ra iinii saa ñuu chee kan, xi'in ye'e ña, ra saa tu korra yuu
kan va. 16 Ñuu chee kan, ra kumi kuvi tutun ña, ra iin kuvi va nuu
kani ña xi'in nuu ndika ña ra saa tu nuu sukun va ña. Ra saa ki'in
ku'va ra tatun Ndioxi kan ña, xi'in ndo̱o̱ ñu'u tu ni'i ra, ra uvi mil
uvi ciento kilómetro kuvi ña. 17 Ra saa *ki'in ku'va tu ra korra yuu
ña ndikaa nuu ñuu kan va: Ra uni xiko u'un metro kuvi ña chi nuu
sukun ña, ra ta'an ku'va ña chu'un na yuuvi yo'o va ke, *ki'in ku'va
ra tatun Ndioxi kan ña. 18 Ra korra kan ra yuu va'a ña nani jaspe ke
kuva'a ña, ra mii ñuu kan ra niña oro va ke kuva'a ña, ra iin ndiakua
ta ye'e yuu tata, saa ye'e ña. 19 Ra sa̱ví ka vi íin yuu ña ndo'ni xa'a
korra yuu kan, chi niña yuu ña nduvi ní ke kuva'a ña: ra yuu ña nuu
nani jaspe, ra yuu ña uvi nani zafiro, ra yuu ña uni nani ágata, ra
yuu ña kumi nani esmeralda; 20 ra yuu ña u'un nani ónice, ra yuu ña
i̱ñu̱ nani cornalina, ra yuu ña uxa nani crisólito, ra yuu ña una nani
berilo, ra yuu ña ìi̱n nani topacio, ra yuu ña uxi nani crisopraso, ra
yuu ña uxi iin nani jacinto, ra yuu ña uxi uvi nani amatista. 21 Ra
uxi uvi saa ye'e kan, ra iin iin yuu ña nani perla ke kuva'a ta mii

tu'un ta mii tu'un ña. Ra ya'ya ka'nu ña ndikaa ma'ñu ñuu chee
kan, ra ña oro niña kuvi ña, ra iin ta ye'e yuu tata saa ye'e ña. 22 Ra
köo ve'e ñu'u ndichi ñuu kan ndixini yu, saa chi Tata yo Ndioxi
ra kuu mii takundi'i ndiee va kuvi ra kuu ve'e ñu'u ñuu kan xi'in
Jesucristo ra ku ndikachi lo'o va. 23 Ra ñuu kan ra xiniñü'u ka ña, ña
kutuun ñu'ù nuu ña, ra ni yoo xiniñü'u ka ña kuye'e nuu ña, saa chi
ndiee Ndioxi ra ka'nu va ke ye'e nuu ña, ra tuun tu Jesucristo ra kuu
ndikachi lo'o va nuu ña. 24 Ra takundi'i yuvi na iyoo nuu ña yuuvi,
na ndikaku, ra ñù'ù ña tuun ñuu kan va ke kuye'e nuu na kaka na,
ra takundi'i na kuu rey nuu ña yuuvi, ra ndataxi ndi'i va na ña kuika
ña ku mii na, nda'a ñuu kan. 25 Ra ye'e ñuu kan ra ndia nii kii ke
ndäsi vi ña, ra nii ñuú ke köo ka vi ikan. 26 Ra ndataxi na takundi'i
ña kuika xi'in ña nduvi ña iyoo nuu ña yuuvi nda'a ñuu kan. 27 Ra
ñuu kan, ra kï'vi ndia nii ña yakua, ra nii na ndikun na'na ña kuu
ndioxi ndii, ra nii na ndatu'un ni kuendo, kï'vi. Chi takua na yoso
kivi nuu tutu ña ka'an ña kutiaku na, ña kuu kuenda Jesucristo ra
ku ndikachi lo'o va kuvi na ki'vi koo ikan.

Itia ra ˆtaxi ña kutiaku na xi'in itun tu taxi ña kutiaku na

22 Te ndi'i ra saa ndiña'a ra tutun Ndioxi kan iin itia ra kuíí
ní nuu yu, ra ra yo'o kuvi ra taxi ña kutiaku yuvi. Ra va'a
ni ra chi iin ndiakua ye'e ni'ni ra, ra nuu íin tiayu ka'nu nuu ndu'u
Ndioxi xi'in nuu ndu'u ra kuu ndikachi lo'o ke kana ra. 2 Ra yá'a ra
kua'an ra ma'ñu ya'ya ka'nu ñuu chee kan, ra uvi saa xiyo yu'u itia
kan ndita itun kuii tu taxi ña kutiaku yuvi, ra uxi uvi ichi ke ˆkuun
kui'i nda'a nu iin kuiya, saa chi ta yoo, ta yoo va ke kuun kui'i kan
nda'a nu, ra xi'in iku nda'a nu ke ˆkutatan takundi'i na yuuvi. 3 Ra
ñuu kan, ra köo ka ña'a ña tavi chi'ña. Saa chi mii Ndioxi va kuvi ra
ka'ndia chiñu nuu na xi'in ra kuu ndikachi lo'o, ra na ˆxachiñu nuu
ra, ra ikan ke ndasaka'nu ni ka va na ra. 4 Ra kuni nuu va na Ndioxi,
ra kundu'u kivi ra tiaan na. 5 Ikan ra köo ka ñuú, ra na kundee ikan
ra kuniñü'u ka na ña kutuun ñù'ù nuu na, ra nii ñu'ù ña ndu'u ndivi
kuniñü'u ka na kuye'e nuu na, saa chi mii va Iva yo Ndioxi kuvi ra
kuye'e nuu na, ra ka'ndia na chiñu xi'in ra ndiaa ndikaa ndiku'un.

Xa ndinumi ni va ndiko tuku Jesucristo kixi ra

6 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tu'un yo'o ra ña ndixa ní va kuvi ña, ra na kundiaa ní ini yo
ña. Ra Iva yo Ndioxi, ra *taxi ña xinituni nda'a na ndika'an ndoso
tu'un ra xina'a kuvi ra *ti'vi tatun ra, ña ña'a̱ ra takundi'i ña xa
ndinumi ni kuu nuu takundi'i na xachiñu nuu ra —*kachi ra.
7 Ra su'va ke ˆkachi Iva yo Jesús ndika'an ra:
—¡Na kundaa ini ndo chi kama ni va ndiko yu kixi yu! ¡Ra va'a
ni va kee yuvi na ˆkandixa tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña vaxi nuu
tutu yo'o! —*kachi ra.
8 Yu'u, ra Juan, kuvi ra *xini, ra *xini tu so'o va yu, takundi'i ña
yo'o, ra te ndi'i *xini yu ña xi'in ña *xini so'o yu ña, ra saa *ndakusiti
yu xa'a ra tatun Ndioxi ra ndiña'a ña nuu yu, ña ndasaka'nu yu ra.
9 Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xä kun saa, chi na ndasaka'nu kun Ndioxi va; saa chi ta iyoo
yo'o ña xachiñu kun nuu Ndioxi, xi'in na ndika'an ndoso tu'un
ra, xi'in takundi'i na ˆkandixa tu'un ra ña vaxi nuu tutu yo'o, ra
ndasaka'nu na ra, saa ke iyoo tu yu'u va —kachi ra tatun Ndioxi kan
xi'in yu.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi ra saa:
—Chikäa se'é kun tu'un yii ña ka'an Ndioxi ña vaxi nuu tutu
yo'o, saa chi xa ninumi ni va kuu ña ka'an ña. 11 Ra yuvi na ˆxa
chiñu ki'vi, ra na sa ka na chiñu ki'vi va, ra na ˆxa chiñu yakua, ra
na sa yakua ka na mii va na; ra na ˆxa ña va'a, ra na sa ka na ña va'a
va, ra na yii, ra na sa yii va'a ka va na —*kachi ra tatun Ndioxi kan
xi'in yu.
12 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo chi kama ni va ndiko yu kixi yu, ra ndataxi
yu ya'vi ta iin ta iin yuvi nda'a na, ta ku'va iyoo mii chiñu ña ˆxa va
na. 13 Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi tu ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u
kuvi ra kii xa'a, ra yu'u kuvi tu ra ndia kii ndi'i va —kachi ra.
14 Ra yuvi na ˆndakatia tikoto, ra va'a ni kee na, saa chi ni'i na
ndiayu ña kaxi na kui'i ña iyoo nda'a itun kuii tu taxi ña kutiaku na,
ra kuvi tu ki'vi na ye'e ñuu yii kan va. 15 Ndi su chi ke'e va tu kindoo
yuvi na kuu tina, xi'in na tu'va na kuu na saka, xi'in tiaa ndia ˆxa
siki yasi'i, a na si'i na ˆxa siki yii va tu, xi'in na xa'ni ndii, xi'in na

kañu'u ndioxi ña kuu na'na, xi'in takundi'i na kutoo ní sanda'vi yuvi
ra ˆxa na chiñu ki'vi. 16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Yu'u, ra kuu Jesús kuvi ra *ti'vi iin ra tatun yu xaa ra nuu
takundi'i na ve'e ñu'u, ña ndatu'un ra xi'in na xa'a ña kuu. Ra yu'u
kuvi ra kuu ndise'e ra rey David, ra kuu tu yu Kimi ri ye'e ní, ri
kanata te tuvi va —kachi ra. 17 Ra Tachi Yii Ndioxi xi'in na ve'e ñu'u
na kuu yasi'i ra kuu ndikachi lo'o, ra su'va ke kachi na kana na:
—Na'a ndo —kachi na.
Ra yuvi na ˆxini so'o, ra na kana tu na kan va yuvi ña kixi na, ra
na íchi̱ ini ña kuni ko'o na tiakuii, ra na kixi na, ra ko'o na tiakuii
ra taxi ña kutiaku na, ra ko'o uun va na ra, chi köo ya'vi ra. 18 Ra
takundi'i yuvi na ˆxini so'o tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña ndika'yu
nuu tutu yo'o, ra ka'an yu xi'in na ña kuenda ni na koo na, saa chi tu
ndia iin na, na ndachinuu siki tu'un yo'o, saa ra ni'i na tundo'o xa'a
va ña sa Ndioxi, tundo'o ña xa ka'an mii tutu yo'o xa'a ke ni'i va na.
19 Ra tu ndia tu na, na kindiaa ta'an tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña
ndika'yu nuu tutu yo'o, saa ra, saa sa tu Ndioxi xi'in va na, saa chi
täxi ra ña koo kivi na nuu tutu ña ka'an ña kutiaku na xi'in ra, ra nii
ñuu yii kan täxi ra ki'vi na koo na, xa ta ku'va kachi mii tutu yo'o
va. 20 Jesús ra ˆndakani xa'a tu'un yo'o, ña kuu ña ña ndixa, kuvi ra
ka'an kachi saa:
—Ña ndixa kuvi va ña, kama ni va ndiko yu —kachi ra.
Saa iyoo ña. ¡Na'a, Tata Jesús!
21 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo.
Amén.